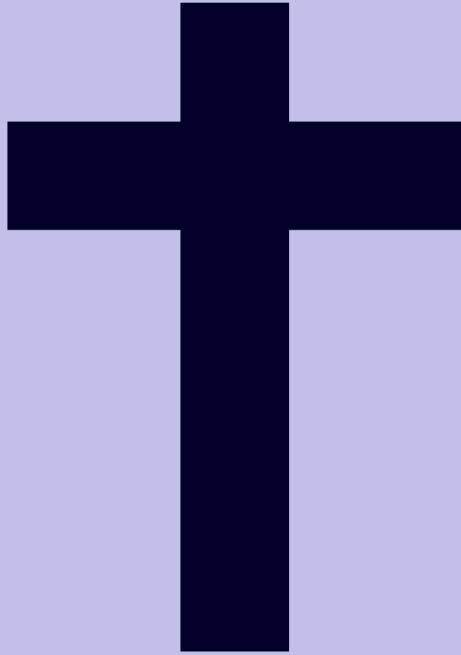

Kawawangalen Tâtâ
Alakŋaŋ

The New Testament in the Nabak Language of Papua New Guinea

Kawawangalen Tâtâ Alakŋaŋ
The New Testament in the Nabak Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Nabak long Niugini

copyright © 1988 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Nabak

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-08-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Aug 2023 from source files dated 9 Oct 2020
ea68a902-358a-5c72-82de-a583fc4809e7

Contents

FRT	1
Matiyu	3
Mak	62
Luk	101
Zân	169
Nembayelen Muluwin	216
Loma	273
1 Kolin	302
2 Kolin	328
Galesia	347
Epesa	357
Pilipai	367
Kolosi	374
1 Tesalonaika	381
2 Tesalonaika	387
1 Timoti	391
2 Timoti	399
Taitas	405
Pilimon	410
Ibulu	412
Zems	433
1 Pita	440
2 Pita	448
1 Zân	453
2 Zân	460
3 Zân	462
Zudas	464
Kie Kienok	467
Read the New Testament	495
Kwit ma Zet Yanjin	507

Kawawangalen Tâtâ Alakŋaŋ
The New Testament in the Nabak Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Nabak long Niugini

Kawawangalen Tâtâ Alakŋaŋ

The New Testament in the Nabak Language of Papua New Guinea
 [naf]

Translation by Wycliffe Bible Translators

© 1988 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Print publication, 1988 by The Bible League

Web version
 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.
<http://www.Wycliffe.org>

<http://pngscriptures.org>

<http://www.ScriptureEarth.org>

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri**. Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long <http://tokplesbaibel.org>. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating**. Na tu, **yu no ken senisim Tok**.

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela**.

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legalcode>.

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela**.

Kawawaŋgalen Tâtâ Alakŋaŋ Zemâtâtât bili kapi ekbak

Matiyu

Zisasiyet yaŋaŋ Matiyuyaŋ meluwaŋ mge

Matiyu ek Zisas Kilaisiyelen nembraŋane 12 ke ŋen ek ma kwitnaŋ ŋen Liwai makumtemien. Âpme ek Loma gapmangalen mânep takis titi an mamtan. Yaŋ bamgat Zisasiyaŋ ombempeme egat nembraŋaŋ kwage.

Matiyu egaŋ buŋam zapat kapi Zuda iŋŋaŋgat amŋaneyet kuye. Âpme Zuda am ekŋenaŋ an Kawawaŋaŋ ombempepeŋaŋ egaŋ sakwep koti ekŋengalen Amobotnaŋin tatagalen keyet nâwien. Zuda ekŋenaŋ Ibulu zelinaset an keyet kwitnaŋ Mesaya makuip ma Glik ekŋengalen zeleset Kilais makuip. Âpme Zuda ilinaŋgalen Amobotnaŋ Zisasiyaŋ kopmangeen ekŋenaŋ nâme am belakŋaŋ beyeyepmti ekŋengat tuŋguwinan mamti kwitnaŋ kwitnaŋ meletnaŋ mme ekti nâmtemtem mbienangut an kapi Kawawaŋaŋ amŋene yomengatnaŋ gilik zemindatitiyelen an penañ ke ku nâmkinpewien. Matiyu egaŋ buŋam zapat kapi Zuda am ekŋen Zisas ek Mesaya penañ ke nânâyet meluwaŋ kumindaye ma Zuda am ilinaŋgalen Amobotnaŋin zemâtâtindaye. Keyepmti Matiyuyaŋ Zisas Amobotnaŋ koge keyet zemsalaŋ beye ma egaŋ kegogak zet zapat notnaŋ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋaŋ zetik mimiŋaŋ Kawawaŋaŋ ek iŋŋaŋ ombempeme ninmagen toge keyet meluwaŋ kapiyet mge. Ma zet itnaŋaŋaŋ Kilaisiyaŋ kokotnaŋgalen zet zapat zenzeŋaŋ ke penañ sokbeye.

Âpme Matiyuyaŋ zet zapat ŋen Kilaisiyet zemâtâtâtnaŋ keyet keŋan nin Kawawaŋgalen maŋge tusumti mama mimi dolakŋaŋ Zisasiyaŋ nâmtikŋaŋ min ke mâti mimiyyet meluwaŋ mgeen tuŋgupmaŋ 5gatnaŋ 7 kapi main.

Zet ŋotekŋaŋ temaŋ kapigogaŋ Matiyuyelen buŋam zapat keŋan talip:

- 1:1-2:23 Zisasiyet yeŋsokŋane ma sokbembenaŋgalen zapat
- 3:1-12 Zân an tu zululut egaŋ mulup mge
- 3:13-4:11 Zisasiyaŋ tu zulut delaŋ zeme Sadaŋaŋ koti Zisas tetimae mge
- 4:12-18:35 Zisasiyaŋ Galili msalen Zet Zapat Dolakŋaŋ zemkawaŋ beye
- 19:1-20:34 Zisasiyaŋ Galili msat pempti Zudia msalen moti mulupmaŋ mge keyelen zezapatnaŋ
- 21:1-27:66 Zisasiyaŋ Zelusalem mka temaŋ moti manepeme kume gakikiŋaŋgalen zet zapat
- 28:1-20 Zisasiyaŋ gakikiengatnaŋ wapme nembraŋaneyañ ekbien

*Zisasiyet yeŋsok guluk galakŋane sokbemkobien ekŋengalen kwilin
(Luk 3:23-38)*

¹ Am maŋge ŋen maŋge ŋen sokbem kotnepeme Zisas ek Abalaam ma Dewit egegat iŋsokŋit penañ sokbeye.

² Âpme Abalaamgat nemuŋaŋ Aisak sokbeye.
Aisakgat nemuŋaŋ Zekop sokbeye.

Âpme Zekowaŋ nemuŋaŋ Zuda ma meniŋane notnaŋ indambege.

³ Âpme Zudayet nemuŋanet Pelesmak Zelamak sokbewun. Egetgat mamit Tama.

Âpme Pelesiyet nemuŋaŋ Eslon sokbeye.
Eslongat nemuŋaŋ Lam sokbeye.

⁴ Âpme Lamgat nemuŋaŋ Aminadap sokbeye.

Aminadapgat nemuŋaŋ Nason sokbeye.
Nasongat nemuŋaŋ Salimon sokbeye.

⁵ Âpme Salimongat nemuŋaŋ Boas sokbeye. Egat mamaŋ Leap.

Âpme Boasiyet nemuñan Obet sokbeye. Egat maman Lut.

Âpme Obetgat nemuñan Esi sokbeye.

⁶ Âpme Esiyet nemuñan Dewit ke amobotnan sokbeye.

Dewit* egat nemuñan Solomon sokbeye. Egat maman ke itnanan Yulayayet imbiñan.

⁷ Âpme Solomongat nemuñan Liaboam sokbeye.

Liaboamgat nemuñan Abaisa sokbeye.

Abaisayet nemuñan Esa sokbeye.

Esayet nemuñan Ziosapat sokbeye.

⁸ Ziosapatgat nemuñan Olam sokbeye.

Olamgat nemuñan Yuzaya sokbeye.

⁹ Âpme Yuzayayet nemuñan Zotan sokbeye.

Zotangat nemuñan Eas sokbeye.

Easiyet nemuñan Esekaya sokbeye.

¹⁰ Âpme Esekayayet nemuñan Manase sokbeye.

Manaseyet nemuñan Amon sokbeye.

Amongat nemuñan Zosaya sokbeye.

¹¹ Âpme Zosayayet nemuñan Zekonayamak ekñen meniñane notnan sokbemâbien.

Kan keyet Babilon msalen Zuda am indomti indatimti mebien.

¹² Ekñenan met Babilon msalen met tabien ke Zekonaya nemuñan Sialtisel sokbeye.

Âpme Sialtiseliyet nemuñan Salababet sokbeye.

¹³ Âpme Salababetgat nemuñan Abayut sokbeye.

Abayutgat nemuñan Elayakim sokbeye.

Elayakimgat nemuñan Eso sokbeye.

¹⁴ Âpme Esoyet nemuñan Sedok sokbeye.

Sedokgat nemuñan Ekim sokbeye.

Ekimgat nemuñan Elayut sokbeye.

¹⁵ Âpme Elayutgat nemuñan Eliesa sokbeye.

Eliesayet nemuñan Natan sokbeye.

Natangat nemuñan Zekop sokbeye.

¹⁶ Âpme Zekopgat nemuñan Zosep sokbeye.

Zosep egañ imbiñan Malia wage.

Âpme Malia egañ maneti Zisas ambege. Nin eget kwitnan Mesaya kukuyelen.

Ningalen zeleset Kawawanan Zisas ombempeme nin yomengatnan timkwatndendeyet an sokbein.

¹⁷ An sokbemkwebienen kalakumann manje tuk kapigok benak. Abalaamagengatnan Dewitmagen kwadelañ peinen an manje sokbemkwapme 14 kogok beye. Ma Dewitmagengatnan Babilon msalen mka katikñan indatmebienen kogogak an manje 14 sokbewien. Ma Babilon mka katikñangatnan Kilasmagen kwazinen kogogagak an manje 14 sokbewien.

Zisas Kilais sokbeye

(Luk 2:1-7)

¹⁸ Zisas Kilais sokbeye keyet yanñan kapigok penañ tazin. Maman kwitnan Malia. Egat apman Zosep ewe an zapatnan etañ zempeme igak igak manepemalu Emetak Tenan menok mme Malia ek nemba kambakmak tage. ¹⁹ Kegok mme an zapatnan Zosep ek mama mimiñan dolakñan manjeyepmti kenanñegak kapigok otnânje, “Nen

* **1:6:** Dewilan imbi ke kambu wage. 2 Samuel 11.

zetnaŋ sosok zema sakambuk temaŋ tisemgat belak buzak katipemti mebaŋ.” Kegok nâŋge.

²⁰ Kegok mimiyelen nâmti manepeme Amobotnaŋgalen ensel ŋenaŋ mulugen sokbemsamti kapigok dunduye. “Zosep, geŋ Dewitgat guluk galakŋaŋ, imbindi Malia wawagat yayaŋ ku msenik. Nemba kambakmak tazin ke Emetak Teŋmagengatnaŋ.

²¹ Nemba atam mbe kwitnaŋ Zisas kuwanik. Kwit keyet yaŋaŋ, Egaŋ ikŋaŋ amŋane yomengatnaŋ indatim kwabe.”

²² Kwitnaŋ kwitnaŋ sokbeye ke golaŋ zenze an ŋenaŋ eweŋan Amobotnaŋ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen kapigok zeye, ke penaŋaŋmak bembeyelen sokbeye,

²³ “Nâip, imbi nembip ŋenaŋ nemba kambakmak tati nemba ambebe. Âpme anemba keyet kwitnaŋ ‘Immanuel’ kuwep. Immanuel kwit kapiyet ningalen zeleset yaŋaŋ Kawawaŋ ninmak main.” *(Aizaya 7:14)*

²⁴ Âpme Zosewaŋ mulugengatnaŋ wati Amobotnaŋgalen ensel egalen zetnaŋ gawepumti Malia mkaŋan wati moge. ²⁵ Mobunaŋgut awembiŋ mama ke ŋen ku mambun. Belak imbiŋaŋ kekenemuŋ penaŋ tetimti manepeme nemba ke sokbeme Zosewaŋ kwitnaŋ Zisas kuye.

2

Kasup kwakwatnasetgatnaŋ amobotnaŋ nânâŋinmagaŋ Zisas eksâgât timat kobien

¹⁻² Elot ek amobotnaŋ mame kan keyet Zisas Beteleem mkaen Zudia msalen sokbeye. Âpme kan keyet kasup kwakwatnaset an notnaŋ Zelusalem mkaen kwati am pigok indayaŋkwesiwien, “Zuda am ingalen Amobotnaŋ alakŋaŋ sokbeye. Ek mka deset tazin? Nin msatnan beŋan daengatnaŋ okak sokbembeyelen wenzim busatnaŋ ekti pedondom sesewatpesâgât takotnup.”

³ Kegok zeme amobotnaŋ Elot ma Zelusalem mka toŋaŋ ekŋenaŋ ilinsakwep zet ke nâmti endilipewien. ⁴ Âpme Elot egaŋ sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋ ma zii zet zikat indanda an ekŋen ondekindemti pigok indayaŋkwesiye, “Kilais pe msat deset sokbembeyet zenzeŋaŋ ze? Zeme nâne.”

⁵ Âpme ekŋenaŋ kapigok dunduwien, “Beteleem mkaen Zudia msalen sokbewe. Golaŋ zenze an ŋenaŋ kapigok kuye,

⁶ ‘Beteleem mka Zudia msalen tadik geŋ Zuda am ekŋenaŋ mka tototnaŋ yek. Mka ŋotekŋaŋ temaŋ. Geŋmagen An ŋen temaŋ sokbemti Israeal aminne indikdamuŋ mbe.’” *(Maika 5:2)*

⁷ Zet kegok zeme nâmti Elot egaŋ an ekŋen beŋangatnaŋ kobien ekŋen ke buzakset indamandamti wenzim zukŋan sokbeye keyet yaŋaŋgat indayaŋkwesime yaŋaŋ dunduwien. ⁸ Dundume nâmti, Beteleem mkaen meeegat nâmindemti pigok zeye, “In meti wendeŋaŋ mti aikti kot nâgât zeme nâmti neŋ kegogak meekti pedondom samti sesewatpesap.” Dâsuki kogok zemindeme mebien.

⁹ Amobotnaŋaŋ kegok diindome toti meti selen mepme mkaŋinan wenzim ekbien keyaŋ ewe ŋeŋaŋ bemindap meti Zisasiyaŋ mka weŋge keyet dukŋan wenzimaŋ kalinaŋ atam tage. ¹⁰ Âpme ekŋenaŋ wenzim ekti keŋ oloŋen igagen mbien. ¹¹ Mti mka keŋan moti nemba ma mamaŋ Malia idikti nemba pedondom samti zemsesewatpewien. Mti milawat boŋgisiŋin mâtâti gol ma kwitnaŋ kwitnaŋ sesikŋaŋ dolakŋaŋ tosaŋaŋ temaŋ ke timti taolet msawien. ¹² Âpme Kawawaŋaŋ kieset zemkulumindemti zeye, “In Elotmagen set mebeŋiŋ.” Kegok zemindeme set ŋenieset meti msalanan patan zewien.

An Temaŋaŋ Zisas nemba okak angalaŋpeye

¹³ Ekñenañ gilik zem mepme An Temañgalen Ensel Zosep mulugen sokbemsanti pigok dunduye, “Geñ wati imbi nemandi idatimti Izip msalen meti nâlen zetgat damuñ manepeme neñ zemañgut nâmti kobep. Nânik, Elot ek nempa timati aikti kusât tazein.”

¹⁴ Zeme Zosep egañ tambuyet penañ wati imbi nempañañ time Izip msalen kunzuñ mebien. ¹⁵ Kwitnañ kwitnañ kekok sokbeme Amobotnañañ golañ zenze an ñeniyet zet zeme nâmti meluwañ pigok mge ke penañañ sokbeye, “Nemun Izip msalen met manepeme neñ kumtetima gilik zemti kobe.” (*Hosea 11:1*)

Elolañ zeme nempa okak sambe indomâbien

¹⁶ An kasup kwakwatnaset kobien, ekñenañ Kawawañañ zemâtâtindame nâmti set butnaset mepme amobotnañ Elot egañ tapme beme pigok nâñge, “An ekñen pi tetimnemti butnaset melo.” E nâmti ñenañ penañ zime an kobien ekñenañ nup kan zut keyet keñañ sokbeme ekñenañ zeme nâñge keyepmti kasa kuku an zemindeme Beteleem mkaen meti mka isikñañ eyo tokwati anempa okak nup kanñin zut ma keyet kandañañ tozin ekñen indome delañ zemâge. ¹⁷ Âpme kan keyet golañ zenze an Zelemaiayañ zet pigok zeye ke penañañ sokbeye.

¹⁸ “Lema mkaen Zuda msalen kwisak temañ sokbein. Nempañine sambe penañ gakimâpme keyepmti Israeël nempa mamine ekñen sume delañ zeme am ekñenañ keñin mme sewakñañ bembeyet olalip.” (*Zelemaia 31:15*)

Zosewañ imbi nempañañ indatimti gilik zemti koge

¹⁹ Zosep imbi nempañañ ekñen ewe Izip msat mame amobotnañ Elot gakime Amobotnañgalen ensel ñenañ kie Zosep pigok dunduye, ²⁰ “Geñ milawat weyañ bemti imbi nemandi indatimti Israeël msalen ewe melit nempa kume gakikiyet giñgiñ mamtan elak gakiye.”

²¹ Âpme Zosep egañ imbi nempañañ idatimti Israeël msalen ewe kobien. ²²⁻²³ Gilik zem koti Zosewañ zet kapigok nâñge. Akeleas ek bipmañgat munduman amobotnañ tati amobotnañ mulup Zudia msalen ke met tapm zeme kingage, yañgut mulugen Kawawañañ zet dundume nâmti Galili msaleset meti mka ñen kwitnañ Nasalet ke met mamtemien. Kegok mme golañ zenze an ekñengalen zet ñen pigok tazin ke penañañ sokbeye.

“Am ekñenañ, ‘Nasalet an,’ zewep.”

(*Aizaya 11:1*)

3

Zân tu zululut an egañ mulupmañ yañbeye (*Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Zân 1:19-28*)

¹ Kan keyet Zân an tu zululut egañ Zudia msalen msat tungupman sokbemkawañ bemti mulupmañ yañbem mmambe am zet pigok diindoye, ² “Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyañ kot indaombem tazingat in yomgalen set bekañañ bee peme tapme keñin gilik zeit.” ³ Zânmagen golañ zenze an Aizayayañ muluwañ pigok mge ke penañañmak bein,

“An ñenañ msat tungupman kwizet kapigok takuin, ‘Amobotnañgat setnañ weyañme dolakñañ ma kwetetepmañ bemti tapme kobe.’ ” (*Aizaya 40:3*)

⁴ Zân ek kâlâpmañ kamel zupmañañ weyayañañ mmamtan ma bitim ñen pemanen zam mamtan. Meuñañ didikñañgatnañ bizik tuñañ ma gwidek ke etañ nimiti mamtan.

⁵ Âpme am sambe Zelusalem mka temañmak mka isisikñañ ekñen Zudia am ondekti ma Zodan Tu nembet timat butnañ butnañ Zânmagen kopmâti ondekbien. ⁶ Mti yomin zemsokbeme Zânañ Zodan tuyen tu zululutindeye.

⁷ Âpme Palisi ma Sadusi ekñenañ kegoak tu zulusâgât kopme kapigok diindoye, “In nombeyelen alikñañ. In kapi Kawawañañ yominangât dopman mutumindasâgât tapm ke walabep bein? Yek penañ. ⁸ In mama mimi dolakñañ mme keyañ in yomengatnan keñin gilik zewien ke sokbemkawañ bewe. ⁹ In keñinan kapigok ku otnâit, ‘Nin Abalaamgat insokñane manup keyepm Kawawañañ ku zemndowe.’ Neñ pigok diindoma nâit, zet ke belakñañ etañ. Kawawañ egañ zenak beme ke ñep zeme nanzañ ekñen kapiyañ Abalaamgat alikñane bewiek.” ¹⁰ Kegok zemti zet zapat sesepman ewe tusum pigok zeye, “An ñen ek nâmkinpepeñañmak bewe ke tep katnañ maelikzin keboñ. Âpme an nâmkinpepeñepiñ bewe ek tep sinañ memun bempti matozin sepem keboñ mme ek kapupme tewen ziwe.

¹¹ Neñ in yomengatnan keñin gilik zeme tu etañ manzulutindeyap yangut bannan an kosâpm ek Amobotnañ temañ windenañbenañ kosâpm. Neñ an tototnañ penañañ; ek keboñ ke neñ bukeboñañ elewat temañ timpema ñep ku bewe. Egañ ikñañ Kawawañgalen Emetak Teñ mulupman tep manzinok yom zime kwetetepman mambein kemak temakwep zulutindewe. ¹² Egañ omkakalili takasetnañmak takozinañ wit omkakalimti mwapme tâgâyañ kumti sekñañ manje ñen ma wit penañ manje ñen bewe. Mti wit penañ time mkañan mowebe sekñañ ulume tep katikñan monzimti manzimopmambe. Keyet yañañ am nâmkinpepeñinmak time manjenen mopme am nâmkinpepeñinpiñ time manje ñen mobep.”

Zânañ Zisas tu zulutpeye
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³ Kan keyet Zisas egañ Galili msalen Zodan tuyen meti Zân egañ tu zulutpeyelen nâmti koge. ¹⁴ Âpme Zân nâme nukñañ beme dunduye, “Neñ keboñgat eneyet kot tazenik? Geñ keboñañ neñ zulutnemanane ñep benak.”

¹⁵ Zeme Zisasiyañ zet kapigok gilik zem saye, “Geñ alak yayañ pematalak. Kawawañañ mulup zet teñ penañ gaingapmti gawepusenik.” Kegok zeme Zânañ nâmti tu zulutpeye.

¹⁶ Âpme Zisasiyañ tu zuluti kwapme keyegak kululuñañ ñandeme Kawawañgalen Emetak Teñañ sasakandenombe nemboñ bempti ekmagen toge. ¹⁷ Âpme kululuñengatnañ zet ñen kapigok sokbeye, “Kapi nanañgat Nemun penañ; egat nâmtikñañ omba penañ manâmpayap. Neñ ek ombempewangapmti am yomengatnañ indati kwabe keyet oloñen miap.”

4

Sadañañ msat tungupman Zisas yañañ mim ege
(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

¹ Âpme Emetak Teñañ Zisas msat tungupman Sadañañ tetipeyelen nâmti watmeti
² Zisasiyañ mame kasup 40 ma tambumbu 40 maneti tu meuyet penañ gakiwaleletgalen mge. ³ Âpme Sadañañ ekmagen koti zeye, “ ‘Neñ Kawawañgat Nemunañ’ kok manzenik keyepmti ke penañ manik beme zemanane nanzañ kapiyañ meu sokbeme ñep nsenik.”

⁴ Kegok zeme Zisasiyañ kapigok dunduye, “Kawawañgalen zet meluwañ itnañanen kapigok kukunañ tazin, ‘Amnañ keñin tu meuyet etañ bempti ku mamayelen. Yek penañ. Zet kwep kwep Kawawañmagengatnañ kozin ke keñinan mkipman bembeyelen.’ ” (Zii Zet 8:3)

⁵ Kegok zeme Sadañañ Zisas naman wati Zelusalem sesewat mka temañ dukñan wapmotati ⁶ kapigok dunduye, “Geñ Kawawañgat Nemunañ manik beme kapiyetnan palam towepmane zet meluwañ ñen kapigok tazin ke nânik,

‘Kawawaŋaŋ enŋelane ekŋengat belinan geme ekŋenaŋ belen gatam topme nanzaŋaŋ sedi ku aangaŋen.’ ” (Sam 91:11-12)

⁷ Zeme Zisasiyaŋ kapigok dunduye, “Yaŋgut Kawawaŋgaleŋ zet meluwaŋ itnaŋanen zet ŋen kapigok kukuŋaŋ tazinegek,

‘Kawawaŋ Amobotnaŋdi yaŋaŋ ku mim ekbanik.’ ”

⁸⁻⁹ Kegok zeme Sadaŋaŋ kalaŋ teepmaŋ ŋengat watmotati msat sambeyelen kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ sepem igak igak ke zikat samti zeye, “Geŋ pedondom namti dundum namane kwitnaŋ kwitnaŋ sambe ke ekdik beke gâlen belen bepema damuŋ mmambanik.”

¹⁰ Âpme Zisasiyaŋ kapigok gilik zem zeye, “Kawawaŋgaleŋ zet meluwaŋ itnaŋanen zet ŋen kapigok kukuŋaŋ tazin,

‘Kawawaŋ Amobotnaŋdi etaŋ pedondom samti dundum sawanik ma ek kwewetaŋ sisiliŋ msamti mambanik.’ (Zii Zet 6:13)

Sadaŋ, geŋ nemti met.”

¹¹ Kegok zeme Sadaŋaŋ pemti mege. Âpme Kawawaŋgaleŋ enŋel ekŋenaŋ koti mukulem mpewien.

Zisas Galili msalen meti mulupmaŋ yaŋbem mge

(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

¹² Zân mka katikŋaŋ peme tapme Zisasiyaŋ zapatnaŋ nâmti Galili msalen mege.

¹³ Mti egaŋ Zudia msat peme tapme Galili msalen meti mkaŋaŋ ŋotakŋaŋ Nasalet ke met tabi tabi mineti peme tapme naman Kapaneam mkaen mege. Mka ke Galili tunduamak msat zut Zebulanmak Naptalai keyet sokŋanik ke matatan. ¹⁴ Kegok mme golaŋ zenze an Aizaya egaŋ Kawawaŋgaleŋ Zet Itnaŋanen zet ŋen kapigok kukuŋaŋ ke katikŋaŋ beye,

¹⁵⁻¹⁶ “Am Zebulan msaleset ma Naptalai msaleset mamaip ekŋenaŋ Galili tundualemunaŋ temaneset mamaip. Am Zuda maŋgeen ku sokbembenaŋmak lumaŋti kileŋ mamaip. Sambe beke tambusosok temaŋ keŋaŋ mamaip ekŋenmagen busatnaŋaŋ sokbemindawe. Am waleletgat zapat mamaip ekŋen kemagen busatnaŋ sokbembeyelen.” (Aizaya 9:1-2)

¹⁷ Kan keyet Zisasiyaŋ Zet Zapat Dolakŋaŋ zemti am kapigok yaŋbem diindoye, “Kawawaŋgaleŋ zemâtâtâtgat katnanen mamayelen kan ilak kolapgat yomengatnan keŋin gilik zeit.”

Zisasiyaŋ nembraŋane zulak zulak kapi yaŋbempti idatiye

(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸ Âpme kasup ŋeniyet Zisas egaŋ Galili Tundua keyet nelum palen mepmambe an zut dapmeniŋ idige ŋen Saimon egat kwitnaŋ ŋen Pita ma datnaŋ Endulu. Egeŋaŋ tunduauen elenŋolomit pemti tapmambun. Egegat muluwit ŋotekŋaŋ angala titi. ¹⁹ Eget ke idikti zeye, “It kopmalu neŋmak meti neŋ naman am indatitiyelen mulup ke neŋmak tusumti indandayelen zikat idawap.” ²⁰ Zeme keyegak elenŋolomit mee pemalu tapme Zisasmak tusum mebien.

²¹ Âpme belaknik meti an dapmeniŋ ŋen ewe idaige Zems ma meniŋaŋ Zân. Eget Zebediyet nembraŋanet. Biwitmak waŋgaŋinan tati elenŋolamin taweyaŋmambien.

²² Idikti Zisasiyaŋ idakumtetime elenŋolomit mee ma biwit pemti Zisasmak tusum mebien.

Zisasiyaŋ am sambe sek zawatmak weyaŋindeye

(Luk 6:17-19)

²³ Âpme Zisas ek Galili msat toweti sesewat mka katanŋ mototi am Zet Zapat Dolakŋaŋ diindomti Kawawaŋgaleŋ zemâtâtâtgat katnanen mama keyet zapatnaŋ diindoye. Mti am zawalin sepemaŋ igak igak ke mme alik bemâbien. ²⁴ Kegok mme kwit zapatnaŋ

Silia msalen palakṅaṅ beme nâmti am zawat sepemaṅ igak igak sek sindemak ma we bekaṅaṅinmak ma gakim wat gakim wat mamip keboṅ ma selin belin selauṅaṅ ekmagen indatim kopme weyaṅindemâge. ²⁵ Âpme Galili msalengatnaṅ ma Dekapolas mkaengatnaṅ ma Zelusalem mkaengatnaṅ ma Zudia msalengatnaṅ ma Zodaṅ tu nembet daeset am maṅge temaṅ penaṅ ondekti ekmak tasât mebien.

5

Zisasiyaṅ kalaṅaṅ am Zet Zapat Dolakṅaṅ diindoye

¹ Zisasiyaṅ am sambe penaṅ indikti kalaṅ dukṅaṅ mot totapme nembraṅaṅeṅaṅ met egat kandaṅaṅen totapme ² Zet Zapat Dolakṅaṅ kapigok zemzikat indaye,

³ “Am ilinaṅgat yominaṅgat nâme kemberṅ mambein ma ilin keṅin mtoti mamaip ekṅen oloṅen mip ma bamgat ekṅen keyaṅ mundum kululuṅen toṅaṅ bewep.

⁴ Am yominaṅgat keṅinaṅ Kawawaṅaṅ masumsaip ekṅenaṅ oloṅen mip. Am ekṅen ke Kawawaṅaṅ yomin katipeme keṅin sewakṅaṅ penaṅ mambein.

⁵ Am ilinaṅgat sekṅin mamtolip ekṅen ke oloṅen mip. Ekṅen ke Kawawaṅaṅ galen zemâtâtâtgat katnanaṅ mama aikbep.

⁶ Am mama mimi teṅ Kawawaṅaṅ indandayet windenaṅ mamip ekṅen oloṅen palen talip. Bamgat Kawawaṅaṅ winde igagen penaṅ indawe.

⁷ Am alat alat palen mame maindamukulem mimindep ekṅen oloṅen palen maip. Ekṅen ke Kawawaṅaṅ sepem kwep kegogak mimindawe.

⁸ Am keṅinaṅ galen yom Kawawaṅaṅ katikpepeṅaṅ ekṅen oloṅen palen maip. Am ekṅen keyaṅ kululuṅen moti Kawawaṅaṅ zimosetnaṅ eksâip.

⁹ Am kalalaṅaṅ mme keṅ kwep mambeip an ekṅen ke Kawawaṅaṅ keṅin mme oloṅen palen talip. Bamgat Kawawaṅaṅ, ‘Nemunambanne,’ zemindewe.

¹⁰ Am Kawawaṅaṅ gat zikatnaṅ teṅ mame notnaṅaṅ nâmbekam bemindemti sisipeṅpeṅ mti maindop ekṅenaṅ oloṅen palen maip. Ekṅenaṅ kululuṅen mundum ke met tiwep.

¹¹ In neṅmak tusumti mame keyepmti amnaṅ zet mgasik diindomti zet dâsuki bemzenze sambe sekṅinaṅ bemzemti sisipeṅpeṅ penaṅ mamimindeip. ¹² In maneti nukṅaṅ maındaip keyepm oloṅen mit. Wa ke in etaṅ yek. Golaṅ zenze an eweṅaṅ tipman baen mamkwabien ekṅen sisipeṅpeṅ sepem kegogak mimindamkwabien keyepm webeit tosaṅin kululuṅen gwaen motiwep.

In am ekṅengalen dalaṅ ma lam keboṅ bemti tabep

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

¹³ Msalen am mamaip ekṅenmagen mama mimiṅin dolakṅaṅ dalaṅ keyet sepemnok beme mambep. Dalaṅ ke yaṅaṅ kapigok, dalaṅaṅ meuyen pemann meu mme tikṅaṅ mambemâzin. In dalaṅnok kwati am mama mimiṅin mme tikṅaṅmak beme amnaṅ nâmtikṅaṅ mbep. Âk dalaṅaṅ tikṅaṅ maasekzin sepem kegogak in nâmkipepeṅin asekmâbe beme in Kawawaṅaṅ galen Zet Zapat Dolakṅaṅ ku mâbep. Egaṅ zemindeme zupman toweti sakamaṅ dalaṅ bekaṅaṅ timtati selen time mepme amnaṅ mekoti selaṅ maim enzeṅip in sepem keboṅ bewep. ¹⁴⁻¹⁵ Amnaṅ lam koṅbemti menzimaṅ dukṅaṅ ku makwalapeip. Ekṅenaṅ lam koṅti munduman sosok bempeme tapme am mka keṅaṅ matalip bee mbusatnaṅ mambemindein. In sepem kegogak kawaṅ sutnaṅ tati am msat sambe mbusatnaṅ bemindeme ekṅen Kawawaṅaṅ galen zapat sokbewep. Mka ṅande temaṅ ṅen kalaṅ sutnaṅ belak kawaṅaṅ tapme kwileki ṅenaṅ ku mautukekzin.

¹⁶ Keyepmti in mama mimiṅin dolakṅaṅ lamnok ke belak peme kawaṅaṅ busatnaṅaṅ busatnaṅ bem talep keyepm am ekṅenaṅ busatnaṅin ke ekme dolakṅaṅ beme ekṅenaṅ ingat Biwin kululuṅen tazin sesewatpewep.

Zisasiyaṅ zii zetgat yaṅaṅ kapigok zemâtâzin

¹⁷ In zii zet ma golan zenze an ekñengalen zet ke aseksâgât kolap nâgât kekok ñen zewiegat. Neñ zet ke anjososoyelen yek. Zii zet keyet yañañ penañ zemzikat indasât koban. ¹⁸ Neñ penañ diindoma nâit, msat ma kululun tazin katan zii zelan wemti mulupman mbe ma zii zet mulupmepiñ belak ku tabe. Ke penañmak etañ bemâbe. ¹⁹ Keyepmti am ñenañ zii zet belaknik bugan anjosop ma notnane zikat indame zii zet anjososoyelen min an ke ek Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke ku map. Naman am ñenañ zii zet gawepumti notnañne ke mimiyet zemzikat indawe egañ Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet keñan mambe. ²⁰ Neñ pigok diindoma nâit, ingalen zii zet gawepum mama keyañ zii zet zikat indanda anmak Palisi ekñen bugan meti sebemindesem. Yek bein beme in Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke keñan ku tabep.

Am notn ñenzinziñ msan keyañ kumann gakin bein

²¹ Yeñ sokñineyet zet kapigok diindondorañ,
‘Geñ am ku indomane gakiwep. Am ñenañ kekok mbe beme zet muluwen motabe.’
(*Kisim Bek 20:13*)

²² Zet ke penañ keyañgut neñ tusumti pigok diindoma nâit, Am ñenañ notnañ ñenzinziñ msawe beme an ke zet muluwen wati mebep. Ma ñenañ notnañ zemkwelat kuwe beme an ke sesewat mka temañgalen an damuñ ekñengalen ondedagen onzempewep. Ma ñen egañ notnañ ñen, ‘Kopa belakñañ penañ,’ dundumti mtopewe beme an kebon ke teziñ ñandañgat zapat bewe.

²³ Keyepm geñ Kawawañ sesewatsasâgât meti naman kapigok nâmbanik, ‘O neñ notn kaindeyañ nâgât nâmbekam bembenañ tazin.’ ²⁴ Kegok nâmbanik beme geñ gilik zemti ekmagen meti nâmbekam bembenit zemkwetepman mtingut kot sesewatpewanik.

²⁵ Kegogak geñ nodi ñengalen kwileki ñen dopman sasayet zemti mbanan yañ sasapiñ mane pemane egañ geñ zet muluwen gati mebe beme geñ zet muluwen ewe mobopiñ selen mepmambe nodi kemagen sakwep meti zelit weyañbalup. Kegok ku mbanik beme nodi keyañ sakwep moti zet muluwen geme zet tiyape yape mmane zet nânâyelen an keyañ tipdak kutum ekñen zemindeme ekñenañ kot gatamti met mka katikñañ geme towebanik. ²⁶ Neñ penañ diñgoma nâmbak, geñ ke tatneti belak penañ ku tobanik, nodañgalen dopman mutumane delañ penañ zemenjut tobanik.

An ñengat imbiñmak set buzak mamayelen zetgat yañañ alakñañ

²⁷ In Kawawañgalen zii zelan pigok mandiindome nâip,
‘In am ñengalen imbi ma an eyak mti set buzak ku indatmambeb’. (*Kisim Bek 20:14; Zii Zet 5:18*)

²⁸ Zet ke penañ keyañgut neñ naman tusumti ingat pigok diindoma nâit, an ñenañ ñengat imbiñ keñanen eksekat mti egañ imbi ke menzem wawagat keñañ etañ otnâmba beme egañ ilak zii zelan an notnañgat imbiñmak ku weweyet zewenn kelak imbi kemak wep. ²⁹ Keyepmti zikadi ñenañ bekanaset gatetimti mesât mbe beme geñ kwenzempemane mebe. Mineti geñ zikadi zuzulak tagame maneti teziñ ñandañ towebanikgat kwenzempemane mebe. ³⁰ Bedi ñenañ yomeset gatetimti mesât mbe beme geñ atumti pemane mebe. Mineti geñ bedi zuzulak tagame maneti teziñ ñandañ towebanigat ñen elengemti pemane mebe. Yañañ kapigok, kwitnañ kwitnañ bekanaset gatetimti mesât mme katikpemane tapme mamaset pembenañ ke mobanik.

Awembiñ ku kalalañgalen zet yañañ alakñañ

(*Matiyu 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18*)

³¹ Kawawañgalen Zet Itnañañ pigok zemti mkwabien, ‘Ñen ek imbiñ katipesâgât nân beme meluwañ asekepeyelen kumti, “Asegeyap,” zempeme mametan.’ (*Zii Zet 24:1-4*)

³² Yanğut neñ alak ingat naman pigok diindoyap: An ñen imbiñañan an ñenmak set kileñ kumame egañ nâmbempemti imbiñañ belak etañ asekpewe beme an keyañ yom temañ penañ mbe. Imbi keyañ apmañ ewe tapme egañ meti an ñen wabe beme imbiñañan set kileñ imbi keboñ bein. Ma an ñenañ imbi apmañ asekpemti main ek ke wabe beme an keyañ set kileñ an keboñ bein.

Kwitnañ ñengat kwitnañ kumti zedi ku zemkatik bewanik

³³ Yeñsokñine zet kapigok diindondonañ ke nâip, 'In zet zemkatikbembe Amobotnañ egat kwitnañen kuwep beme e ewe ku asekbep. Ke gawepuwep.'

Yanğut in kwileki ñen zemkatik besâti msatgat palen kumti manzemkatik beip.

³⁴ Kegogapm neñ naman ingat pigok diindoyap, zelin zemti ku bandim mbep. Kululuñ ek Kawawañgalen mundum totatat kululuñgat kwitnanen kumti ku bandim mbep.

³⁵ Msat e Kawawañgalen setnañgalen wetnañ bemti maim tazin keyepm msat kwitnañ kumti ku bandim mbep. Zelusalem ek Amobotnañ temañgalen mka temañ keyepm Zelusalem kwitnañ kumti ku bandim mbep.

³⁶ Sepem kegogak windenjin ku tazin keyepm in ñokñinan bem zemti zemkatik bembe e kegogak ku mbep. ³⁷ 'Yek' beme nâmti, 'Yek,' zewanik. 'Penañ' beme nâmti 'Penañ,' zewanik. Zet nânâpiñ kileñ bandim mimipiñ; zet penañ etañ manzemmambanik.

Dopdop ku mimiyelen zet

(Luk 6:29-30)

³⁸ Zet ñen kapigok zenzenañ ke nâit,

'Ñen egañ zikadi âtâgeme geñ dopmañ egalen âtâpewanik ma ñenañ zedi kume etume geñ dopmañ egalen kumane etuwe.'

³⁹ Keyañgut neñ naman pigok diindosowap, am ñenañ in kwileki ñen myuñgumindawe beme in naman sepem kegogak ku msawep. Ma am ñenañ neñgumdi nembet taiwe beme naman in gilik zemti neñgumin nembet sawep. ⁴⁰ Ma am ñenañ geñmak kasa kasa mti zet nânâ mkañan gapmesât min beme sakwep penañ zelit weyañselup. Mti egañ gâgât tosa zet mgamti, 'Kogok nasenik' zeme geñ mukulem mti bugan moti sawanik.

⁴¹ Ma am ñenañ geñ gati milawatnañ timti selen belatnik mebegat zekañkañ mgawe beme geñ naman ekmak sasukwep mebanik. ⁴² Ma am ñenañ kwileki ñengat olati wekumgame geñ ku bamkumpewanik zein keyet katanñ nâmpewanik.

Kasandineyet gogot mimindewanik

(Luk 6:27-28, 32-36)

⁴³ Zet ñen kapigok zenzenañ ke nâip, 'Geñ nodi gogot mpewanik ma kasandi kasa mpewanik'. ⁴⁴ Keyañgut neñ naman ingat pigok zeyap, In am kasañine ekñen gogot mimindewep ma am sisipeñpeñ mamimindaip ma maindoip ekñengat nâmti Kawawañgat dunduwep. ⁴⁵ Kegok mti kululuñ Biwinañgat nemunambañane penañ bemti mambep. Egañ ikñañ kasup bempeyeyañ am pembenañ ma bekañan ilinsakwep mambusatnañ bemindein. Ma map kegogak am teñ ma yominmak ekñengat temakwep mme matozin. ⁴⁶ In am notnañ ekñenmak gogot palen mamaip ekñen etañ taolet mimindamti mambep. Kegok mbep beme ke Kawawañan keyet dopmañ ku indawe. An takis mânep titi bekañan mamaip ekñenañ nolineyet sepem kegogak mamip.* ⁴⁷ In am nolin ekñenmak notn notn mti zezapat mamip beme keyañ sepemañ igak penañ ku bein. An Kawawañ ku nâmkijpeip ekñenañ sepem kegogak mamip. ⁴⁸ In Biwin kululuñen egañ teñ main kegogak teñak mamambep.

* **5:46:** Takis mânep titi an ekñen an bekañan. E yañan kapigok, ekñenañ takis mânep katnañ bemberañ sebempemti kambuñanmak matip.

6

Am indamukulem mimiyelel zeta

¹ In Kawawanġalen mulup dolaknaġ notnaġ mti keyet nâmti am sambe ekġenġat zikalinan sekġin mmobep beme kululuġ Biwinaġ keyet dopmaġ ku indawe.

² Keyepmti in am nġen kwileki nġeniyet olapme kwileki nġen saip beme keyet zapatnaġ zemti sekġin ku mmobep. Am notnaġ sek mmobot mamip ekġenaġ sesewat mkaen ma ondedak mundumen tokwati amnaġ sekġin mmobogat nâmti mulup mimiġaġ keyet zapatnaġ manzemelip. Neġ pigok diindoma nâit, am ekġen keboġ ke muluwinaġġat tosaġaġ eweġanak msalen kapiyegak matime delan zein. ³ Sepem kekok tazingapmti in am nġen olapme kwileki nġen mukulem mpewep beme mulup mbep keyet zapatnaġ nolin penaġ soknaġ tabe ke ku nâmba. ⁴ In belak kogok enzililiġan ke peme tapme Biwinaġ kwitnaġ kwitnaġ enzililiġan maekzin eġaġ ke ekti muluwin dolaknaġ mbep ke ekti keyet tosaġaġ indawe.

Dundunduyelel zeta (Luk 11:2-4)

⁵ In dundusâġat an sek mmobot maip ekġenaġ mamip kekok ku mbep. Ekġenaġ sesewat mkaen ma ondedak mundumen belak motati dundume am ekġenaġ indik-temtem mimindendeyet nâmti kekok mamip. Neġ penaġ zema nâit, am ekġen keboġ ke tosaġin ilak kapi matime delan zein. ⁶ Keyepmti in dundusâġat nâmti mkaġin keġan mot sekek tati Biwin enzililiġan main ekmagen buzak dundum sawep. Âpme Biwin kwitnaġ kwitnaġ enzililiġan eknâm maminaġ keyet dopmaġ indawe. ⁷ In dundusâġati belak zet omaiġ maiġ sambe mti ku dunduwep. Dundundu keboġ ke am Kawawan ku manâmkiġpeip ekġenaġ dundunġin teepmaġ penaġ mamip. Ekġenaġ pigok manâip, 'Zet sambe zem toto kwakwat mmanġ nġep nâmindesem,' zemti mandunduiġ. ⁸ Keyaġġut in ekġenaġ mamip kekok ku mbep. In Biwinaġġat ewe dundunduiġin mme eġaġ in kwitnaġ kwitnaġġat olalip e eweġanak eġaġ nâmtapmeġġut in mandunduiġ. ⁹ Keyepmti in kapiġok zemti dunduwep:

'Ningat Bipm,

Geġ kululuġen mamananik. Nin ġâġat kwidi mmotnuwen kogogak am sambeyaġ mmobotġat dundunup. ¹⁰ Geġ kot nin am sambe ndadamunġ mi. Kululuġen gwaen ġâlen zetġat kandaġan mamaip sepem kekokak nin msalen pieneġ ġâlen zedaġġat kandaġan mamayet nin diġġoganaġ. ¹¹ Geġ alak tu meu nnaġġat weġnok niniyet ndasenik. ¹² Nin am ekġenaġ myunġum ndandaġaġ makatikpenup sepem kekokak geġ ningalen yomm katikpe. ¹³ Yomġalen tetimaemaeyaġ ndatime ku katikndewanik. Windendi ndamane bekananen ku towebanup.'

¹⁴ In amnaġ yom mimindawien ke katikindewep beme kululuġ Biwinaġ kekokak ingalen yomin katikpewe. ¹⁵ Ma in am ekġenġalen yomin timame kululuġ Biwinaġ kekokak ingalen yomin ku katikpewe.*

Meu niniyelel zemkulumpemti mamaipġalen zeta

¹⁶ Ma in meu zemkulumpemti Kawawanġat dundum sesewatsasâġat sesewat mkaen mowetnik beme amnaġ geġ meu zemkulumpenak keyet sepemdi ku ekbep. Ekġenaġ nġenzimoselin amnaġ eekġalen nâmti ku manzululip ekġenaġ amnaġ meu zemkulumpemti tapmamo nâmimindeyeteġ kekok mamip. Neġ zet zeyawen kapi penaġ ekġen ke tosaġin tim delan zewien. ¹⁷ In meu zemkulumpemti beme zimoselin zuluti nġoksġin

* **6:15:** Kan notnaġġat amnaġ meu zemkulumpemti mamaip yaġaġ kapiġok: ekġenaġ Kawawanġinaġġat dundum sasâġat ma sesewatpepeyelen ma yomin zemkawaġaġ bambeyeteġ meupiġin mamti ekġen keyeteġ otnânaġ mulup nâmsemtenġ msâġati kogok mamip.

walabep. ¹⁸ Mti am notnañ ekñenañ in meu zemkulumpemti tapmaip ke ku nâmbep. Mme Biwin enzililiñan main egañ kwitnañ kwitnañ maekmâtâzinañ dopmañ indawe.

*Zisasiñan milawat mobotnañ kululuñen tazin keyet zapat zeye
(Luk 12:33-34)*

¹⁹ In msalengalen kwitnañ kwitnañ sambe ku akumbewep. Msalen kapi milawat gagak makwazin ma etimbemti matozin ma papalañ ime bekañan mambein ma kambu titiyañ mka kwaselemti matip. ²⁰ Yanğut in kwitnañ kwitnañ dolakñañ mamambep keyet Kawawañañ oloñen mimindewe. Muluwin dolakñañ keyet tosañin kululuñen gwaen ikñañ indawe ke bekañan ku bewe. Ke kwawañ ku nimbe ma bekañan ku bewe ma ku etim bewe ma kambu titi anañ ku tiwep. ²¹ In kwitnañ ñengat keñin penañ maindembein beme ingat keñin sekñin nâmanañin peme keyet palen mamepmatim tazin.

²² An ñen ek nâmanañañ Kawawañmagen bemti mamain ek busatnanen ma-maingapmti keñañ ma sekñañ busatnanen talip. ²³ Mme an ñen ek nâmanañañ Kawawañmagen ku mambein an ke tembusosogen mamain kekok zenzeyelen. Keyanğut, 'Ñeñ ñep Kawawañ mâti mamti naman kwitnañ kwitnañ msatgalen kogogak timambap,' an keyañ kogok zein beme ek tambusosogen penañ tazin.

²⁴ An kwewetañañ amobotnañ zut egetgalen sisiliñ mulup ñep ku mamin. Ek ñen gogot mpemti ñen egat keñañ yeeñañ mambein. Mti ñenmagen met wetekumti ñen bankumpewe. In kekok Kawawañgalen mulup ma mânep milawatmak mama eget temakwep idapepebemti ku mimidadayelen.

²⁵ Keyet neñ zema nâit, manañinañ mobotnañ penañ bein, tu meuyañ mobotnañ penañ ku bein. Keyepmti sekñinañgalen tu meu ma sâkmelakandunğat yayañ ku mbep. ²⁶ In tedukñañ gwaen gwasembelemebele indigit. Age ekñen keyañ yayañ ku mamip. Ekñenañ mmonde onde ma timondakti mka milombiñinanen ku mambeip. Yanğut Biwin Kululuñen gwaenengatnañ etañañ maaikindame manip. Âpme Kawawañgalen nânâen age ekme tototnañ mambein ma in mobotnañ keyepmti Kawawañañ indikdamuñ mamm keyepm yayañ mimipiñ. ²⁷ Ma am inmagengatnañ kwiyañ yayañ mti ikñañgat manañañ nup kanañ butnañ ñep tusumti manak? Am ñenañ kekok ñep ku mnak keyepm yayañ mimipiñ.

²⁸ Âpme in kwilekiyet sangum melakandunğat yayañ penañ mamip? In tep belaalik msalen wein ke indigit. Ekñenañ ilinañgat sangum melakandunñin ma mulup ku mamip. ²⁹ Yanğut keyet neñ diindoma nâit, Solomon ek mânep milawatnañ temañmak ma miak miakñañ dolakñañ yanğut tep belaaligat katnañañ mamiagip keyet katan ku miage. ³⁰ Âpme kwan ekñenañ alak taliwañ señen lalamba kumann memun beme tewen mambumannzin. Ke Kawawañañ ikñañ elimiakñin mamiakindein. Âpme egañ in sangum melakandu ñep aik indaweyet yayañ ku mseip? In nâmkijpepeñin âlâgâlâk, ma? ³¹ Keyet in yanbemti tu meu ma sangum melakandu desetgatnañ timambanup zemti yayañ mimipiñ. ³² Ke am Kawawañ ku nâmkijpeip ekñenañ nânâñin keyet bempemti matalip. Keyanğut Biwin kululuñen egañ in kwitnañ kwitnañ ekñen keyet olalip ke ñep nâmindein. ³³ Keyepmti in naman keñin sekñin ketalasime Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet kandañan mait ma Kawawañgalen zetnañ kandañan mameñgut keyet palañanen tu meu sangum melakandu ke indawe. ³⁴ In señen zigok sokbewe zemti kuluñ kaluñ mimipiñ. Señen ninmagen zigok sokbewe ke Kawawañgat betnañ tazin keyet msasa kweggat nukñañ Kawawañ wekumann ndamukulem mme gapuwanup.

7

*Am n̄ngat zemkuku ku mbep
(Luk 6:37-38, 41-42)*

¹ In am n̄ngat mama mimiñin̄ngat sakwep penañ ku manâmbemindemambep. Am zemindowep beme Kawawañañ in bam zemindowe. ² Keyet in am zet zem indondo mbep beme Kawawañañ in zem indowe. Ma am kwitnañ kwitnañ mimindawep, sepem keyegak Kawawañañ naman in mimindawe.

³ Geñ eneyet nodan̄gat zikatnan kakalak isikñañ tazin ke ekti naman gitañgalen zikadan tep pañañ tazin ke ku eknâmâtâtnik? ⁴ Tep pañañ gitañgalen zikadan tapme ekpenti geñ zigoset nodan̄gat pigok zeman̄e n̄ep bewe, ‘Geñ nâm̄ane zikadan kakalak tazin ke tim gewi?’ ⁵ Geñ an nambalamdi zut, gitañgalen zikadan tep pañañ ke n̄eñañ timpenti bangat ekmâtâti nodan̄galen zikatnan kakalak timpemane n̄ep bewe.

In Kawawañgalen zetnañ am nânâyet wisat mamiwen ku diindowep

⁶ In kwitnañ kwitnañ kambuk Kawawañgalen zenup ke tam ku ketalasim indame taman̄ timti walelip. Ekñeñañ kwitnañ kwitnañ keboñ ke selañ maim enzeñip. In kegogak Kawawañgalen zetnañ am nânâyet wisat mamiwen ku diindowep.”

*Dundundu mimiyelen set katnañ
(Luk 11:9-13)*

⁷ Zisasiyañ dundundu mimiyelen nâm̄ti bemzenze zet tuk kapi zeye, “Kawawañgat dundum same kwitnañ kwitnañ indawe. Ma timamat mulup mti penañañ aikbep. Ma n̄ande kesañ kume set kwaselem̄ti kwitnañ kwitnañ indawe. ⁸ Mandunduiwañ kwitnañ kwitnañ matip. Matimaliwañ penañañ maaigip ma n̄anda kesañ makuip ekñen sekekek kwaselem̄ti kwitnañ kwitnañ maindain.” ⁹ Dundundayelenak n̄en kapigok zeye, “Ma inmagatnañ am n̄eñañ nembanañ meuyet yañkwesime, nanzañ ku masain. ¹⁰ Ma añgalayet yañkwesime nombe kukñañbeñ ku masain. ¹¹ In am bekañañ penañañgut nembanañ kwitnañ kwitnañ dolakñañ maindaip. Âpme Biwin kululun̄en ek An dolakñañ penañ. In dundume kwitnañ kwitnañ dolakñañ penañ indamukulem mimiyelen indawe.

Notnmak totatatndañgalen set ten̄gat teñ

¹² Âpme in amnañ zigok mimindandayet manâip keyet katan̄ in ekñen n̄eñañ mimindawep. Zet keyañ Mosesiyelen zii zet ma golan̄ zenze an ekñengalen zet sambe pendemtazin.

*Sekekek gikñañgat bemzenze zet
(Luk 13:24-27)*

¹³⁻¹⁴ Teziñ n̄andañgalen sekekek ke gâlâñañ ma ke mebegalen set tazin ke temañ ma kwetetepman̄ keyep̄mti am sambeyañ ke mât̄i mamelip. Mama katikñañgalen sekekek ke gikñañ ma set ke isikñañ. Âpme am isikñañ buganañ set ke mât̄i mamelip. Neñ ingat sekekek gikñañ ke mebegalen nâm̄tikñañ miyap.

*Golan̄ zenze an dâsuki ekñengalen yañin
(Luk 6:43-44)*

¹⁵ Golan̄ zenze an dâsuki sekñin sipsip sek nembon̄ naman keñin tam kukñañbeñ penañ nembon̄. Ekñen keboñ keyep̄m keñin miñyunguwepgapm keñin ekdamuñ mbep. ¹⁶ Mama mimiñin mme in ekñengat yañañ n̄ep ekmâtâbep. Ke n̄en tepgat bem zesowap kapigok. N̄añ zupmanañ penañ niniyelen ku peme totnak. Sañgaleleyañ kegogak sam penañ ku peme totnak. ¹⁷ Ma tep pembenañañ penañañ pembenañ maelikzin ma tep bekañañ penañ bekañañ maelikzin. ¹⁸ Tep pembenañañ katan̄ bekañañ sokbembe ke ku maelikzin ma tep bekañanen penañañ pembenañ ke ku maelikzin. ¹⁹ Keyep̄m

tep n̄en penaŋaŋ dolakŋaŋ ku elikme antimti tewen mambumenzin. ²⁰ Sepem kegoak in golan zenze an d̄asuki ekŋen mama mimiŋin ekti yaŋin indikm̄at̄abep.

²¹ Ma am notnaŋaŋ manzeip, ‘Amobotnaŋ, Amobotnaŋ,’ ekŋen ke ilinsakwep kululuŋen ku mebep. Bien kululuŋen egalen zet maŋgawepuip ekŋenaŋ etaŋ keŋan mebep. ²² Am sambeyaŋ kan delaŋ zenzeŋan Kawawaŋaŋ zemindome notnaŋaŋ n̄aḡat kapigok dinowep, ‘Amobotnaŋ, Amobotnaŋ, nin ḡalen maŋgeengatnangapm Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ diindowenn, ma ḡalen zetgat we bekaŋaŋ sambe indapm̄abenn ma mulup sambe mbenn.’ ²³ Kegoak zeme neŋ kapigok diindowap, ‘Neŋ ingat ku n̄am̄at̄at̄indeyaŋ. In bekaŋaŋ mimi. In sebem̄alit.’

Am n̄an̄aŋaŋmak ma am seŋ
(Luk 6:47-49)

²⁴ Am n̄enaŋ zetn kapi n̄am̄ti gawepuwe, ek an n̄an̄aŋaŋmak keboŋ. An keyaŋ mkaŋaŋ msat kaliŋan walage. ²⁵ Walapeme t̄aḡa lumun temaŋ ma map tungwam temaŋ kwati mka butem olapme katikŋaŋ bemti tage. Mka msat kaliŋan walalatnangapmti katikŋaŋ bemti tage. ²⁶ Ma am n̄enaŋ n̄alen zet n̄am̄ti ku gawepuwe ek an seŋ keboŋ. An seŋ keyaŋ mkaŋaŋ seŋ ŋokŋaŋ palen walage. ²⁷ Wala tatnepeme t̄aḡa lumun temaŋ kwapme tungwam temaŋ kwati msat temaŋ tawalat metnepeme mka seŋ semuŋti mmege.”

²⁸ Zisasiyaŋ zetnaŋ sepem igak igak zemdelaŋ zeme kan keyet am ekŋenaŋ Zet Zapat Dolakŋaŋ zenzeŋaŋgat n̄am̄temtem penaŋ mpewien. ²⁹ Egaŋ zet zapat dolakŋaŋ zeye ke sepemaŋ ekŋen zii zet am diindondo nembŋaŋ yek. Egaŋ am zet diindoye ke Kawawaŋgalen windemak zeye.

8

Zisasiyaŋ an n̄en liŋgit satnaŋmak weyaŋpeye
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

¹ Zisasiyaŋ kalaŋangatnan toti mepme an imbi maŋge temaŋaŋ m̄apmebien. ² Âpme an n̄en liŋgit satnaŋmagaŋ Zisasiyet kandaŋan kot pedondom samti kapigok zeye. “Amobotnaŋ, geŋ n̄aḡat liŋgit satnaŋaŋ mmane ŋeluluyelen n̄anik beme ŋep weyaŋnesenik.”

³ Zeme Zisasiyaŋ betnaŋ sekŋanen timekti zeye, “N̄am̄geyaŋgapm liŋgidi ŋeluk!” Zeme keyegak sekŋaŋ liŋgit sambe ŋelum̄age. ⁴ Âpme Zisasiyaŋ aŋkeŋoo zet kapigok dunduye, “N̄anik, geŋ zet zapat kapi am ŋengat ku zemane n̄ambep. Geŋ belak esemten met sekdi s̄ape s̄ape bumbu an zikat samane wiliŋgisem. Ma bam s̄ape s̄ape bumane ke Mosesiyaŋ eweŋan zeyenok mmane am sambeyaŋ n̄ame ḡalen liŋgit satnaŋ ŋelup ke ekbep.”

Sisiliŋ namba n̄en zawatnaŋ mme alik beye
(Luk 7:1-10)

⁵ Âpme Zisas egaŋ Kapeneam mkaen memopme Loma gapmangalen kasa kuku an n̄enaŋ n̄enaŋ ekmagen meti mukulem mpepeyet zeye, ⁶ “Amobotnaŋ, n̄alen mulup an zawat temaŋ penaŋ ma wesin penaŋ bemti sindem temaŋ n̄am̄ti mkaen etaŋ tawen.”

⁷ Zeme Zisasiyaŋ zeye, “Neŋ kotingut weyaŋpesap.”

⁸ Kegoak zeme kasa kuku an n̄enaŋ egaŋ zet dopmaŋ kapigok gilik zem zeye, “Yek, Amobotnaŋ, neŋ kwileki pembenan nnaŋgat n̄alen mkaen kosenik? Geŋ belak kapi tatiŋgut zet etaŋ zemane alik besem. ⁹ Neŋ ḡalen yaŋdi n̄am̄at̄alap. Ḡalen zedi windenŋaŋben keyepmti gayaŋkwesima mulup ann kapi tati ŋep zemane alik besem. Eneyet neŋ amobotnaŋ ekŋengat kandaŋinan talap, ma n̄aḡat kandaŋnanen kasa kuku

an maip. Âpme ekñenmagen ñengatnañ ñen, ‘Met,’ zempema mamezin ma ñengat, ‘Kot,’ zema makozin ma mulup angat, ‘Mulup ke mi,’ zema mamin.”

¹⁰ Zeme Zisasiyañ zet ke nâmti nâmtetem msamti am mâti mebien ekñen zet kapigok diindoye, “Neñ penañ diindowi, an ke Zuda mangeen ku sokbembenañ kapi nâmkijpepenañ temañ. Israeal am mange tunjuwinangatnan an nâmkijpepenin kebon penañ ñen ku aikban. ¹¹ Neñ ingat kok ke zema nâit, am sambe Zuda mangeen ku sokbembenañ msat katan kobep ekñenañ Kawawañgalen mundumen kululunen Abalaam, Aisak, Zekop ekñenmak tati tu meu nimwianbep. ¹² Kawawañañ Israeal am mange ingat kululunen mebegalen ombemindeye keyañgut ilin bamkumpewien keyepmti ekñen sambe penañ tambusosok keñan toti sek sindemgat zelinan añgalikme si zemzu zemsu mbep.”

¹³ Kegok zemti kasa kuku ñenañ kapigok dunduye, “Geñ mkandanen mepmane nâmkijpependangat penañañ sokbemgasemin.” Âpme mulup an kan keyegak penañ alik beye.

*Zisasiyañ an imbi notnañ zawalin mme alik bewien
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)*

¹⁴ Âpme Zisasiyañ Pitayelen mkaen moti Pitayet tatnañ imbi zawat sek kikip temañ weme ege. ¹⁵ Ekti betnanen timekme zawatnañ alik beye. Âpme imbi egañ wati Zisas tu meu bumsaye.

¹⁶ Âpme msat gasi tabeme am notnañañ an imbi we bekananjinmak sambe indatimkobien. Âpme Zisasiyañ belak zeletañañ we bekananjin mâge ma am notnañ zawat sek sindemak mme alik bewien. ¹⁷ Zisasiyañ kegok mme golan zenze an Aizayayelen zet penañañmak beye. Ke Aizayayan kapigok zeye, “Egañ ningalen zawat weyañme delañ zewe.” *(Aizaya 53:4)*

*Zisas mâti mamayelen zet
(Luk 9:57-62)*

¹⁸ Animbi sambeyañ kot Zisas bembulun tapme egañ indikmâtâti nembananeyet wañga mti nembu nembet mebegalen zeye. ¹⁹ Âpme mesâgât penañ mme zii zet zikat indanda ñenañ Zisasiyet kandanañ penañ koti zeye, “An zikat indanda, geñ deset mesât mmane neñ gapmâti mamambap.”

²⁰ Zeme Zisasiyañ zet dopmañ kapigok gilik zem saye, “Neñ namâti mamayelen ñep yañgut nukñañ temañ penañ titiyelen. Zit ekñen enzujinmakgapm ke mawep. Ma age ekñen mkanjinmak yañgut neñ Angat Nemuñañ mka ma mundum weweyelen ku tatnain.”

²¹ Âpme mamâpnamtemien ekñenmagen ñenañ dunduye, “Amobotnañ, nâmnemane meti bipm zawalen tazin ya mmalema gakime mzilimtingut gilik ze kobap.”

²² Zeme Zisasiyañ kapigok gilik zem dunduye, “Geñ bipdangat nâmtetem mimipiñ. Geñ nen napmât. Bipdi gakime nodine ku napmâlipgapmti ekñengat muluwin ke. Geñ pemane tapme kot namât.”

*Map tâgâ lumunañ Zisasiyelen zetnañ gawepuye
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)*

²³ Kegok zemti wañgaen mopme nembananeyañ kegokak moti mebien. ²⁴ Tapmetnepeme keyegak sakwep map tâgâ lumun katikñañ penañ kume tundua mamañañ temañ penañ kumti tuyañ lenzimti wañga keñan towepme wañgayañ tu keñan towesât mge. Kegok mge kan keyet Zisasiyañ wañga keñan meluk tawemañge. ²⁵ Âpme nembananeyañ met butemti zewien, “Amobotnañ, tu keñan towesât tapminupgat wat ndaagalañ nde.”

²⁶ Kegok zeme egañ kapigok diindoye, “In eneyet kingagat temañ penañan indaikzin. In nâmkînpepeñinpiñ, ma?” Kegok zemti wati tâgâ temañ ma tundua mamañ zet diidome sewakñañ bemti titokpiñ tabun. ²⁷ Kegok sokbeme nembañaneyañ ke ekti nâmtemtem mti zewien, “Ek an zibongapmti tâgâ temañ ma tundua mamañ egelañ egat zetnañ gawepulup?”

Zisasiyañ an zut we bekañanjit mâtideye
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Âpme tundua kutumti met nembet daen Gadala ekñengalen msaleset met patañ zeme an zut we bekañanjitmagañ ke koti aikbun. Egelañ am zaimengatnan koti kasa penañ mmalu am ekñañan kingati keeset ku mametemien. ²⁹ Âpme egelañ kwizet ñakñañk temañ mti kapigok zewun, “Geñ Kawawañgat Nemuñañan zigok penañ mimndesâgât kodik? Kan ewe ku dañgome geñ sindem temañ ndandapiñ.”

³⁰ Âpme bo mañge temañ beñanik daenen meu tatnimambien. ³¹ Kegogapm we bekañan ekñañan Zisas kapigok zemti dundum sawien, “Ndamâsât nâmti ndamâpmane bo keñinan metowetne.”

³² Zemalu kapigok diindoye, “Ele ilak kunzuñit.” Zeme ekñañan an egegat keñidanengatnan kunzuñti met bo keñinan metowepmâbien. Kegok mme bo ekñañan kunzuñti ñandenjen gululuñ kumti tunduaen tageen toti tu nimti gakimâbien. ³³ Âpme bo damuñ ekñañan mka temañ kunzuñti meti boyelen zet zapat ma an zut we bekañanjitmak egetgalen zet zapat am sambe diindomâbun. ³⁴ Zet zapat diidome mka temañgatnan am ilinsakwep Zisas eksât topmâbien. Toekti nâme igagen beme msalin peme tapme mebegalen nâmti zempewien.

9

Zisasiyañ an wesin ñen weyañpeye
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ Âpme Zisasiyañ wañgaen ewe moti gilik zem ikñañgalen mka temaneset koge. ² Patañ zeme an ñen wesin loe mkobien. Âpme Zisasiyañ nâmkînpepeñin igagen ke ekmâtâti an wesin ke pigok dunduye, “Nemun, nâm nukñañ mimipiñ. Yomdi ilak katikpeyap.”

³ Kegok zeme zii zet zikat indanda ekñañan kapigok zenâ zenâ mbien, “An kapi zibon? Ek Kawawañ nembon yek yañgut, ‘Yomdi katikpeyap,’ ke zein. An bekañan penañ.”

⁴ Âpme Zisasiyañ keñinan ekmâtâti kapigok diindoye, “Keñinan zet bekañan kebon ke eneyet taotnâip? ⁵ Neñ mulup zut kapi mimiyele winde nanañañan tatnain: Am yomin katikpepeyelen ma am, ‘Wati melit,’ zemindema mebegalen kogogak winden tatnain. ⁶ Alak nen mulup msap kapi e in neñ Angat Nemuñañ winde ke nanañañ yañan nâmâtâseip. Kapigok Kawawañgalen winde tatnain keyepm neñ am msalen yomin ñep katikpepeyelen.” Kegok zemti an kapigok dunduye, “Wati loendi pumti mkandan met.” ⁷ Zempeme an egañ wati mkañan mege. ⁸ Âpme am sambe ekñañan ekti, Kawawañgalen winde kebon ke ammagen mge keyepmti nâmtemtem mti Kawawañ zemesewatpewien.

Zisas ek an bekañan mimi ekñenmak totati tu meu ninje
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹ Âpme Zisas ek keyetnañ meti mânep takis titi munduman tapme mege. Meti mânep takis titi an ke aikge. Ke neñ. Kwitn Matiye.* Neñ tapma Zisasiyañ koti nikti dinoye,

* **9:9:** Lugañ Matiyuyet kwitnañ egañ Zet Zapat Dolakñañ kuyeen Liwai kuye. Kwit zut kapi an kweggat kwitnañ.

“Geŋ koti neŋmak tusu.” Kegok dinome neŋ keyegak wati ek mâti meban. ¹⁰ Meti nâlen mkaen meu niniyelen Zisas zemteti mobelin. Âpme am yomton ma an takis mânep titi notne sambeyan kopme Zisas ma nembane ninsakwep meu nimbenn. ¹¹ Kegok mmann Palisi notnanan ndikti Zisas nembane ningat zewien, “An zikat indandan eneyet an mânep takis butnan kambu matip eknenmak am yomton temakwep tati tu meu tatnip?”

¹² Zet ke Zisasiyan nâmti bemzenze zet nen diindoye, “Doktayan am dolaknan zawal-inpin eknenmagen mulup ku mamin. Zawatmak eknenmagen etan muluwin mamin.

¹³ In meti Kawawangalen Zet Itnanan kapigok tazin keyet yanay weyanekmâtâlit, ‘Kawawanay zeye, “Neŋ in am angalan gogot mimindenti mama keyet nâmtiknan mamiyap. Wa in neŋmak keŋin kwetetepman beme mamayet sâpe sâpe mambup ke yek.”’ (Hosea 6:6)

An ek iknanat seknan moti zein, ‘Neŋ a yomton yek; An dolaknan penaŋ,’ zein ke neŋ an kebon ke ku indamukulem mimiyele kolap. Ma an ek iknanat seknan mtoti zein, ‘Neŋ yommak,’ tazein an kebon ke neŋ indamukulem mimiyele kolap.”

Zisasiyan tu meu zemkulumpemti belak mamayelen zemzikat indaye
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Kan nengat Zân an tu zululut egalen namba eknenan Zisasmagen koti yankwesiwien, “Nin ma Palisi an msasa sambenik tu meu zemkulumpemti keŋ sindem matatnup. Kwilekiyet mti gâlen nembandine eknenan eneyet tu meu ku zemkulumpemti talip?”

¹⁵ Kegok zeme Zisasiyan bemzenze zet pigok zeye, “An nenan imbiyan wasât mti notnanemak tapme eknenan oloŋen penaŋ tati tu meu nimwianŋi tatnepeme an imbi wasâgât mge egat kasanane eknenan koti mandamepme kan keyet notnaneyan keŋ sindem palen ma meu zemkulumpemti tabep.”†

Set itnananmak Zisasiyelen set alaknanmak pepap nep ku tabuk

¹⁶ Zisasiyan zet nen kapigok zeye, “Mka tokan tungupmanen etimbemberan alaknan antimti ku weyan bek. Weyansât tapmepemane egaŋ bululun zemtobodak. Keyepmti alaknan etan mpemane dolaknan kaliyan tadak.” ¹⁷ Bemzenze nen naman pigok zeye, “Am nenan siŋgapon sâŋsâŋ busât selik itnanan pewewenanat ku bunak. Bunak beme seligan sakwep epeeme siŋgapon sâŋsâŋ kwawadak. Keyepmti selik alaknanen bunak beme dolaknan zinak.”‡

Zisasiyan an nenangat nemunan gakikiengatan mme wage
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Zisas ek bemzenze zet ke zemti tapme an damuŋ eget kandan kot pedondom samti zeye, “Namban alaknati kapi gakin keyepmti geŋ gapmepma met tengumane ewe gilik zem wasem.” ¹⁹ Kegok zemti mepme Zisas ma nembane nin mâti mebenn.

²⁰ Tapmepmann imbi nen sipman nup kan 12 omba penaŋ belak makwawetan. Keyan Zisas mâti meti egalen sâknan butnan etan atasâgât nange. ²¹ Kenanan kapigok otnaye, “Sâknan etan atasap beme dolaknan besap.”

²² Kegok nâmti Zisasiyelen saknan butnan atame Zisasiyan gilik zemti ekti zeye, “Ipm, nâmnukan mimipin. Nâmkinpendimakgapm dolaknan benik.” Zeme keyegak imbiyan dolaknan beye.

²³ Âpme Zisas egaŋ metneti an damuŋ keyelen mka keŋan mowege. Moweti eget mkaen am notnanan si silik kwisak ma am notnanan si zemu zemu naye. ²⁴ Ke

† 9:15: Bemzenze zet kapiyet yanay: Zisasiyan an imbiyan wasât mge zeye ke Zisas iknan. Zisasiyan nembanemak tati oloŋen palen tabien ya kan keyet kasa ekngat belinan mopme eknenan tewen kume nembane eknenan keŋ sindem palen tabien. ‡ 9:17: Bemzenze zet kapi zet yanay pigok: set itnananmak Zisasiyelen set alaknanmak pepap nep ku tabuk.

nâmti diindoye, “In ilinsakwep wati towepmâlit. Imbi nemba ek ku gakip; ek muluk tawen.” Kegok zeme am ekñenan Zisas ekyenbien. ²⁵ Âpme indamâpme towepme delan zeme egan imbi nemba gakikiñan tage mka keñan ke meti imbi nemba betnanen atame wage. ²⁶ Âpme keyet zapatnanan msat keyet keñan palakñan bemege.

Zisasiyan an zut zikalit beñan weyanideye

²⁷ Âpme Zisasiyan msat ke pemti mepme an zikalit beñan zut egelan ek mâti kwizet kwawet kwawet mti zewun, “Geñ amobotnan Dewitgalen alikñan, nigat kember bugan mi?”

²⁸ Zeme egan meti mkaen mowepme, an zulan kandan mowepmalu idayan kwesimti zeye, “Neñ zikalit weyanidendeyelen ke ñep nâmkijpelup, ma?”

Zeme egelan zewun, “Amobotnan, nit nâmkijpengelup.”

²⁹ Kegok zemalu Zisasiyan zikalit timekti zeye, “Nâmkijpepenidangat penan nâlup kekok idaktimekma sokbemidak.” ³⁰ Atame keyegak zikalit ekbun. Ekmalu Zisasiyan amgat ku zemsokbembeyet zemkulumidemti kapigok diindoye, “Nâlup, it keyet zapatnan am ñen ku diindomal nâseip.” ³¹ Yan gut egelan zet ke nâmpemti zet zapatnan zemalu msat keyet keñan palakñan benti mepmâge.

Zisasiyan an zetnepin weyanpeye

³² Âpme Zisasiyan mepme keyegak am notnanan an zetnepin wati kobien. An ke we bekanan mpeme zetnepin bemberan. ³³ Zisasiyan we bekanan mâpme mepme an egan zetnan zeye. Zeme am manga teman tabien ekñenan nâmtetem mti zewien, “Israel msalen muluwan kebon ñen ku sokbeme ekbenn.”

³⁴ Palisi an ekñenan zewien, “We bekanan ekñengalen amobotnanan mukulem mpeme we bekanan taindapmâzin.”

Zisasiyan am indikti kember mge

³⁵ Âpme Zisasiyan mulup kekok ke mti mka teman isikñan mame delan zeye ma sesewat mka ñen ñen Kawawan galen zemâtâtâtgat katnanen mama keyelen Zet Zapatnan Dolakñan diindoye. Diindomti zawat liñgit, sek sindemak mme dolakñan etan bewien. ³⁶ Âpme am mange teman indikti ekñengat keñan kember penan beye. Ekñen pembenan bembeyelen keñ yayan mbienan gut mukulemin ku aikbien. Ekñen sipsip damunin pin mamti kilen maip sepem kebon mambien. ³⁷ Keyepm nembane ningat kapigok diindoye, “Kawawan galen mulup sambe penan tazin âpme mulup an imbi sambe yek. Kwep kwewetan. ³⁸ Keyepmti in mulup tonan dundum same mulup mimi an imbi aikindeme mulupmane sakwep mepmâbep.”

10

Zisas nembananeyelen kwilin

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Zisas egan nembane 12 ndatime koti we bekanan mâtindendeyelen ma liñgit ma zawat sek sindem ke mmann yek bem indandayelen winde ndamâge.

²⁻⁴ Nemba 12 ningat kwitn kapigok:

Ñeñan Saimon kwitnan ñen Pita

ma yunan Endulu

ma Zebedyet nemunanet Zemsmak

Zân.

Ma Pilip

ma Batolomiyu

ma Tomas

ma neñ Matiyo itnanan takis mânep titi an mamteman

ma Zems Alipiasiyet nemuñan
 ma Tadias
 ma Saimon Zelot *
 ma Zudas, Iskaliot mka temanğatnan. Egan mamotneti bamgat Zisas zemkuwe.

Zisasiyan nembane mulup zet indaye
(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ Âpme Zisasiyan nembane 12 ningat zet zemeti zeye, “In am Zuda manje ku sokbembenan msalen selan ku iwep ma Samalia ekngalen mka teman notnanen ku mebep. ⁶ Israeal am manje eknen sipsip kebon galan zemti waleletgat zapat mamaip eknenmagen tokwati Zet Zapat Dolaknan Penan diindom ⁷ meti kapigok zewep, ‘Kawawanğalen zemâtâtâtgat katnanen mama inmagen sokbem tazin’. ⁸ Mti zawalin mme alik bewep ma gakikinan mme gilik zemti wabep ma lingit sat mme ñalumâbe ma we bekanan indamâtindewep. In winde mulup kebon mimiyet tonan tonan indandanğapmti mulup ke tosanepin mbep. ⁹ Mânep ma milawat notnan ku timebep. ¹⁰ Ele ku tiwep. Sañgum melakandu sekñinanen tazin ke ñep. Setmundunđur ma tonje ku mbep. Amnan kwitnan kwitnan taolet mimindawep keyepmti in naptalak mebep.

¹¹ Mka teman ma isiknan keyet kenan moti am ñenan ekmak tatagat zemindatetime egalen mkaen metabep keyetnan toti am notnanğalen mkaen selak selak ken ke ken ke ku mekobep. Mka indandan keyet tabep. ¹² In amgalen mkaen moti, ‘Keñ sewaknan alak inmagen tazin,’ zeme ¹³ mka tonan tu meu indawe beme keñ sewaknan eknenmak weweyet zewep. Yangut in amgalen mkaen meti, ‘Keñ sewaknan alak inmak tazin,’ zeme eknenan zemindewep ma eknenan indaikti mka ma tu meu ku aik indawep beme Kawawanğalen keñ sewaknan ku indawep. Keñ sewaknan ilinmak tapme mebep. ¹⁴ Âpme mka temanen mepme amnan ku indamukume ma zelin ku nâmenğut zipeluknin senti ke ku gilik zem kobep. ¹⁵ Neñ penan zema nâit, Sodom mka ma Gomola mka temanen am bekananinğat dopman titiyelen kanen Kawawanğat dopman mtoti indaye yangut mka keyelen am eknen bekananinğat dopman mmoti mimindawe.

Am eknenan Zisasiyelen mulup namba sisipenpen mimindawep
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

¹⁶ Nâip, sipsip tam zupman ekngat tunğuwinan zemindema melip keyepm in sawekwikwit kebon kakanemuñ tati weyanekmâtâti mambep mti sasakandenombe kebon sewaknan mambep. ¹⁷ In kasanine ekngat eksemte mambep. Eknenan indatimti met zet muluwen indewep ma sesawat mkaninan meindemti sindiwan indowep. ¹⁸ Yangut ke etan yek. In nâgât nembane maip keyepm gapman ma amobotnan eknenmagen indatimti mebep eneyet in nâgât kwizet buñam zemâtâbep kegogapm kegok mimindawep. Âpme in ekngat zikalinan ma am Zuda manje ku sokbembenan ekngat zikalinan windeñan bemti Zet Zapat Dolaknan zemkawan bewep. ¹⁹ Eknenan amobotnanmagen zemindome, ‘Zet zigok zewanup?’ zemti yayan ku mbep. Kan keyet in zet zenzeyelen ke dembusekñinan bema in zet ke zewep. ²⁰ Kegok mimindame zet zewep ke ingalen zet ku bewe. Biwinanğalen Emetak Tenan zet ke keninanen indame zewep.

²¹ Kan keyet datnanan meniñan zemkume gakiwe ma bipmanan nemuñan zemkumti kume gakiwe ma animbi nembayan mamin biwin kasa mimindamti zemindowep. ²² Âpme in neñmak mamaipgapmti am sambe eknenan ingat

* **10:2-4:** Kwit Zelot ke an manje Zuda eknenmagengatnan an notnan kasanineyelen selin ma ekngat mânep takis mee bambeyet penpen mti ilinğalen yenşokñine ekngalen mama mimiyet eksempemti mamtemien.

nâme kanğanañ bewe. Yanğut amnañ an ñen nâmkinpepemak sisipenpen msame egañ nâmkinpepenañ katikñañ atam tapmetneti gakiwe beme kan delañ zenzenañ Kawawañañ an ke mama kanzizit sawe. ²³ Ekñañ sisipenpen mme in katikpemti kunzuñti mka ñenen mebeñ. Neñ zet penañ zema nâit, in Islael mka sambe Zet Zapat Dolakñañ ku timek kopme delañ zeme Angat Nemunañ neñ kobap.”

Kwitnañ kwitnañ neñ mnambien keyet katañ in mimindawep

²⁴ Zisasiyañ nukñañ keyet zet ñen ewe kapigok zeye, “Melañgañañ an damuñ ku sebempenak. Ma sisiliñ nembayañ amobotnañañ sebempemti mobotnañ ñep ku manak. ²⁵ Kegogapm am ekñañ an damuñ msawien sepem keyet katañ melañga ekñañ nukñañ aikindame oloñen palen ku mambeñ. Âpme an damuñgat kwitnañ Beelsebul kuwien beme sepem kegogak melañga ekñañgat kwilin bekanañ penañ kuwep.

²⁶ Ekñañ kegok mimindawep keyepmti in kasañneyet ku kiñgabep. Nanañgat kwizapatn mpalakñañ beme amnañ nâmkawañ bewep. ²⁷ Neñ zet buzagen diindoma in zet ke tusumti diindoma sambeyet zempalakñañ bewep. Ma in zet buzagen nâmbien ke sambemagen zempalakñañ bewep. ²⁸ Âpme in am sekñin etañ kume gakime emetakñin ñep ku kukuyelen ekñañ keyet ku kiñgabep. An ingalen emetakñin mene sekñin mene temakwep âtâtpeme teziñ ñandañ towebe windañañ tasain Ek ke Kawawañgat ek etañ eksempem mambeñ. ²⁹ Keyepm kasañneyet kiñgagapiñ. In gwasembelebele indigit. Kawawañañ indikdamuñ mam. Gwasembelebele ekñañ belakñañ penañ. Ekñañ tosañin isikñañ penañ titiyelen yanğut age ñen gakime Bienañ manâin. ³⁰ Keyañgut Kawawañ ingat nâme mobotnañ penañ mambein. ³¹ Keyepmti in kiñgagapiñ mambeñ. In tosañin temañ penañ keyepm Kawawañañ indikdamuñ mme mambeñ.

An notnne Zet Zapat Dolakñañ Penañ zempalakñañ beme nolinyañ zemtoindewep (Luk 12:8-9, 51-53; 14:26-27)

³² Am ñenañ neñ mmotnembe beme am ekñañmagen kogok manzein, ‘Neñ Zisasmak tusu mayap,’ kogok manzein beme neñ kegogak kululuñen gwaen Bipmnañgat zikatnan zemkawañ bempemti, ‘Ek ningalen mañgeen tusuye.’ zewap. ³³ Yanğut ñen egañ am ekñañgat zikalinan zemkandabe beme neñ kegogak kululuñen Bipmnañgat zikatnan zemkandatpewap.

³⁴⁻³⁵ Âpme neñ kululuñengatnañ inmak keñ kwep mamayelen ku toban. Neñ kululuñengatnañ toti Zet Zapat Dolakñañ Penañ indama in notnañañ nâmkinpeme, notnañañ ku nâmkinpep keyepm zet keyet in ilinak kalalañ tapmip. ‘Bipnemunañ kalalañ tapmilup. Ma mam nembayañ kalalañ tapmilup. Imbiyañ naniñañmak kasa kasa tapmilup. ³⁶ Ma biwinmak kasa kasa tapmip.’ (*Maika 7:6*)

³⁷ In gogot temañ mamin biwinañgat ma nemunambañneyet ku mbep. Mama mimi keyañ tototnañ bewe. Âpme neñ nanañgat muluwañ toñañ nanañgat kwep nâme mamopmambe. Neñ nikme an tototnañ bema in nâgât keñ kwep penañ ku mamneip. ³⁸ An ñenañ neñ napmâbâgalen nâmti nukñañ puwe sepem neñ nukñañ puwan kegok. Ek tewen gakikiyet weyañ tabe. Nukñañ pupuyet ku weyayañ mti tabe beme egañ nâgât zapat ñep ku bewe. ³⁹ Am ñenañ msalen mamañañ nâme mobotnañ beme mambe egañ mama penañ ku aikbe ma naman am ñenañ ek nâgât mti sisipenpen mpeme napmâmamambe egañ gakimti mama kanzizitgat zapat bewe.

⁴⁰ An ñenañ mka keñañ indatimti kwati dolakñañ mimindawe ke neñ egalen mka keñañ natetimti kwati dolakñañ minewiek keboñ. Ke kegogak Bien Kawawañgat mpewiek keboñ. ⁴¹ Ma an ñenañ mka keñañ nâlen mulup mimi an indaikkwati wembe ke bangat Kawawañañ tosañit sepem kwep idawe. ⁴² Zet penañ zesowap, am ñenañ an

nâmkijpepemak tototnañ main egat tu teenañ bugan omsawe beme egan mukuleman isiknañ bugan keyet tosañan tiwe.”

11

Zân tu zulutindende an egat nembajane indeme Zisasmagen mebien
(Luk 7:18-35)

¹ Zisasiyan nin nembajane 12 zet kekok zemzikat ndame delañ zeme pemann tapme, mka notnañ soknanen Zet Zapat Dolaknañ Penañ zemzikat indamimiyelen mebenn.

² Âpme Zân tu zulutindende an ek mka katiknanen tati Kilaisiyan mulup mge keyet zapatnañ nâmti nembajane zemindeme meti, ³ Zisasiyet kapigok yañkwesiwien, “Zânañ nâsâgât tapm keyet zemane nâne geñ Zânañ an Isael ninmagen kokogalen zeye ke geñ kapi ma ewe ñen?”

⁴⁻⁵ Zeme Zisasiyan kapigok diindoye, “ ‘An zikalin beñañan alak zikalin taegip, selin bekañan set tapmaip, lingilin temañan alak lingilin taknelun, wakñin kekeknan alak ekñenan wakñin tatnâip, an gakikinañan gilik zem tawalip ma am towewenñan penañan Zet Zapat Dolaknañ Penañ tatnâip.’ *(Aizaya 35:5-6; 61:1)*

In nâlen zet nâmti mulupm tapmiap ke taegip kapiyet zet zapatn gilik zemeti Zângat zeme nâmti yaññ nâmâtâsem. ⁶ Âpme an ñenan nâgât keñ zut ku mbe beme egan oloñen mam. Zet ke mmeti Zângat dunduseip.”

⁷ Âpme Zângalen nembajane ekñenan gilik zemti mebien Zân magen Zisas egan am tabien ekñen Zângat kapigok diindoye, “In ewenñan Zân magen msat tunjupman mebien in kwileki eegalen otnâmti mebien? In Zân betut sinañnok tâgâyan kumbume mebe kokot tapme eksât mebien? ⁸ Ma in msat tunjupman an ñen kâlâpman dolaknañ tosañan temañ munduñ tapme ke eksâgât mebien? Nâip, an kâlâwin dolaknañ ekñenan amobotnañ ekñengalen mkaen etañ mamaip. ⁹ In zeme nâmbi, in kwileki eegalen otnâmti mebien? In golan zenze an eegalen mebien? Ke penañ, ek golan zenze an sambe mambien sebemindem enenogat ek golan zenze an mobotnañ temañ penañ. ¹⁰ Kawawañgalen Zet Itnañan Zângat zemkawañ kapigok zenzenañ, ‘Neñ zapat zenze an pema koti egan kuknañgat meti zet am keñin gilik zenzeyelen gâgât set weyañ be.’ *(Malakai 3:1)*

Kawawañan kekok zeye. ¹¹ Neñ ingat zet penañ zeyap, Zân tu zulutindende an egan am sambe msat katan sebemindemti mobotnañ penañ bein, yañgut egan nâgât gakikinnangāt yañan ku nâmâtâzin. Âpme in neñ yominangāt gakimti yomin katipema in sambeyañ nâmkijpenewañ Kawawañgalen zemâtâtât katnanen tapmaiwan in Zân sebempeip. ¹² Kan keyet Zân tu zulutindende an egan mulup yañbemti mmepme alak tatnup kapi an ekñenan Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mamayet zapatnañ msat katan palaknañ bein âpme amnañ zet ke nâmti zet ke ewe timti keyet keñan mamayelen tiknañin temañ penañ wemindaye. ¹³ Golan zenze an itnañan zewien ma Mosesiyelen zii zelen zet tazinen keyet penañan Zânañ tu zulutindende an ekmagen sokbemkawañ beme Kawawañgalen zemâtâtât katnanen mama kelak penañanmak bein. ¹⁴ Âpme itnañan penañ Ilaizayan mamkwati gakime golan zenze an notnañ ekñenan an ñen Ilaiza nemboñ sokbewe zewien. Yañ alak Zân tu zulutindende an egan sokbein ek Ilaiza keboñ. Âpme in zet itnañan nâmkijpeip beme in Zânañ zet zein ke nâmkijpewep. ¹⁵ In zet nânâyelen tiknañan tazinañ zet kapi ñep opeimti nâsem.”

Palisi am ekñenan wakñin bekekti Zân mak Zisasiyelen zet ku nâmbien

¹⁶ Zisasiyan pigok zeye, “In pe ziboñ? Bemzenze zet kapigok diindosowap. Imbi namba ñen silik kume notnaneyañ dopman ku mañgilik zemkuip. Ma silik kum tasume ku masumpeip keboñ. ¹⁷ Keyet yañan kapigok. Nâgât zetn ma Zângat zetnañ ke in

nâme pepesut beme ku manâip. ¹⁸ Zânanj tu meu belaknik bugan manimti mamtan. Âpme am sambeyan Zângat zewien, ‘Ek we bekananmak main.’ ¹⁹ Âpme neŋ Angat Nemunanj toti tu meu nima in nikti nâgât manzeip, ‘An kapi tu meu temanj ma wain tu manin ma mânep takis titi an ma am yomtonj ekŋengat nolin.’ In ŋoktikŋin pembenan benak beme nigalen meu zemkulumpepe ma ninindaset ekmâtâbiek.”

*Zisasiyan Galili msalen am mambien ekŋengat golan zet mimindaye
(Luk 10:13-15)*

²⁰ Zisasiyan zet ke zemdelaŋ zemti mka temanj notnanen itnananjan mangeen ke menok temanj sambe penaŋ mme yomengatnan kenjin ku gilik zewienyepmti kan keyet egaŋ gilik zem meti golan zet mimindaye. ²¹ Golan zet kapigok diindoye, “Wakae, inmagen bekanan penaŋ sokbewe. Kolazin mkaengatnanj am ma Besaida mkaengatnanj am inmagen neŋ menok kwitnanj kwitnanj temanj sambe mban ke eweŋan am Taia mka ma am Saidon mka temanen ke ekŋenmagen sokbenak ze nap sâk tengeŋanjan mundunŋi kâyanj sekŋinan mulati yominanŋat nâmti sakambuk mti kembeŋ palen talip keyet zikat indame yominmagengatnanj gilik zewiek. ²² Keyepmti neŋ in pigok diindoma nâit. Taia ma Saidon am ekŋengat dopmanj mututu kanaan Kawawaŋanjan yominanŋat tosaŋan mtoti ekŋengat indawe yanŋut in yominanŋat tosaŋin mmoti penaŋ indawe. ²³ Kapaneam ingalen mka teman tatat mimi mti menok yanjan yanjan mma am in nikmotâbien yanŋut in alak pi in sekŋin tapm molip in nâgât nâmâtâliwanŋut kegok tapmip ke ŋep yek. Keyepmti ingat tosaŋin teziŋ ŋandanen towebep. Inmagen neŋ menok sepem igak igak mban kegogak Saidon mka temanen am mbak ze alak kan pigogak ewe tabiek. ²⁴ Keyet neŋ pigok zema nâit, Dopmanj titi kanen Sodom mkaengatnanj yominanŋat tosaŋan mtoti indawep. Yanŋut in dopmanj mmoti penaŋ indawe.”

*In neŋmagen pien koti kâtnâmti talit
(Luk 10:21-22)*

²⁵ Kan keyet Zisasiyan zet kapigok zeye, “Bien kululuŋ msatgalen Amobotnanj, neŋ gâgât wisikŋ nâmgeyap enenogat am nânânjinpiŋ ekŋenmagen mulupdi ma Zet Zapadi Dolakŋanjan Penaŋ ekŋenmagen mkawaŋ bemane ekmâtâbien keyanŋut an nânânjin temanj ekŋenmagen kwitnanj kwitnanj enziliwanan. ²⁶ Bipm, geŋ kwitnanj kwitnanj msokbewanan ke gitaŋgat nânâyet ma nâmtikŋanŋanŋat mbanan.

²⁷ Bipmnanj kwitnanj kwitnanj sambe kapi betnnan bem nemâge. An ŋenanj nâgât yanjan ku nâmâtâzin. Bipmnanj nâgât yanjan maekmâtâzin. Ma Bipmnanjanalen yanjan an ŋenanj ku maekmâtâzin nen kwep maekmâtâlap. Ma neŋ etaŋ am ombem indema Bipmnanjanjan yanjan maekmâtâlip.

²⁸ Âpme neŋ an kenj sewakŋanjan toŋan kogogapm nukŋanjan timti neŋmagen kopme netimpema in kenjin sewak beme mait. ²⁹ Neŋ ingat nukŋanjan tiwan ke kenj sewakŋanjan palen tati tiwangat kopme, ‘kenj sewakŋanjan ke indama neŋmak tusume mamti keyet yanjan mnâit.’ (*Zelemmaia 6:16*) Eneyet neŋ An bakbak toŋan. ³⁰ Ma kwileki ŋen zikat indama in am ekŋen zet ma mama keyanjan timtot indendeyelen ku mbep in ekŋen meleŋ belan bem indeme mambep. Âpme keyanjan meleŋ belan bemindeme nâmâbep.”

12

*Zisas ma Palisi am ekŋenanjan Zuda am ekŋengalen Sabat tagoŋgo kanen mdondowien
(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)*

¹ Kan keyet bamanan Zisas ma nemanjanane nin nsakwep Zuda am ekŋengalen Sabat tagoŋgo kanen wit mulup tunŋupmaset meti nsakwep meuyet mti yanjanbemti wit katnanjan tim nimbenn. ² Kegok mmann Palisi an ekŋenanjan ndikti Zisasiyet kapigok dunduwien,

“Pi ekbak, nemandine ekñenaj muluwanj tapmip ke ningalen Sabat tagonjo kangat nep ku mimiyele!”

³ Zeme kapigok diindoye, “Dewit ma amñane ekñenaj meuyet mti kwitnaj kwitnaj mbien zapatnaj ke mamaiñ nâip. ⁴ Eganj Kawawanjalen sesewat mka temanjen moti nupmamanj Kawawanjat wisikj bembenaj ke sâpe sâpe bumbu an eganj msame ikñanj ma nembajane nupmamanj nimbien ke zii zelen tazinen sâpe sâpe bumbu ekñenaj etanj niniyelen. Dewit eganj zii zet anjosoye keyanjut egat zet bekananj ku manzeip. ⁵ Sepem kegogak in ewenjan Mosesiyelen zii zet makumnâmbienen sâpe sâpe bumbu an ekñenaj sesewat mka temanjen ningalen Sabat tagonjo kan* sâpe sâpe bumbu ke mulup mamtemien. Keyanj yom yek kok zenzenanj. ⁶ Neñ pigok diindowi, an ñen kapi tazin ek sesewat mka temanj mobotnaj sebempein. ⁷ Kawawanjalen Zet Itnananj zet ñen kapigok tazin,

‘Kawawanjanj zeye, “Neñ in am anjalanj gogot mimindemti mama keyet nâmtikñanj mamiyap. Wa in neñmak keñin kwetetepmanj beme mamayet sâpe sâpe mambup ke yek.”’

(Hosea 6:6)

In zet keyet yananj nâmbiek benak ze an ekñen ke yominpiñ kebonjat zetnaj ku zemindowiek. ⁸ Eneyet neñ Angat Nemunanj Sabat tagonjo kangalen Amobotnaj keyepmti neñ nep ekñenaj Sabat tagonjo kangat kwitnaj kwitnaj ke ma ke mimiyele nep zemindendeyelen.”

*Zisasiyanj Sabat tagonjo kan sutnateman an betnaj seleunanj ñen weyanpeye
(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)*

⁹ Kegok zemti nembajane nsakwep keyetnaj meti Zuda ekñengalen sesewat mkaen mowebenn. ¹⁰ Âpme kan keyet an ñen betnaj seleunanj tapme Palisi an notnananj tati Zisas ekti zelen pepeyelen nâmti yanjkwesiwien, “Ningalen zii zelen tazinen Sabat tagonjo kangat am weyanpepeyelen ma yek?”

¹¹ Zeme Zisasiyanj nâmti diindoye, “Inmagen ñenanj sipsipmanj kwewetanj tatnak beme Sabat tagonjo kanen aimbonjan towepme kan keyepmti peme tadak? Yek, mpeme kwadak.

¹² Âpme sipsip ekme nânânan tototnaj mambein. Âpme am mobotnaj penanj bein keyepmti Sabat tagonjo kanan am mukulem mimi keyanj mulup penanjanmak bein.” ¹³ Kegok zemti an betnaj seleunanjanmak keyet dunduye, “Bedi mututut!” Zeme betnaj mututupme betnaj dolakñanj nembet kebonj beye. ¹⁴ Âpme Palisi ekñenaj Zisas kume gakikiyelen met ondekti zetnaj zewien.

Zisas ek Kawawanjalen sisilinj an

¹⁵ Âpme Zisas kume gakikiyelen zet ke nâmti msat ke pemti belakñaset mepme am sambeyanj mâti mepme am zawat sambe weyanindeye. ¹⁶ Weyanindemti Zisasiyanj ikñanjat yananj am notnaj ekñenaj ku zempalakñanj bembeyet zemkulumindeye. ¹⁷ Ke Kawawanjanj zet ñen golanj zenze an Aizayayet ewenjan zeye ke penanjanmak bein.

¹⁸ Zet ke kapigok,

“Kilais kapi ek nananjat sisilinj nemban neñ ek ombempewan. Neñ egat gogot mti oloñen mampeyap. Neñ Emetakj ek sama eganj am Zuda manjeen ku sokbembenaj ekñenmagen zemkawanj beme neñ zemdelanj zenze zet mulup teñ ekñenmagen mbap. ¹⁹ Eganj zet mdândâ ma kwizet ñenzinziñmak ku mbe. Ma eganj mka temanj keñan selen zet kwizet temanj am sambeyet diindondopiñ mbe. ²⁰ Eganj zet katic am yaiñanj ekñengat ku maapitilim indein. Eganj mulup tapm metnepeme Kawawanjalen zezapat dolakñanj msat katanj mpalakñanj bewe.

* **12:5:** Sabat tagonjo kan Zuda am ekñenaj Kawawanjalen Zet Itnananj mamaiñnâmtiemien.

²¹ Am Zuda mangeen ku sokbemberañ ekñenañ egat webe webe palen tabep.”
(Aizaya 42:1-4)

Amnañ Zisasiyañ mulup we bekanañ ekñengat ñeñañin Beelsebulmak tapm kegok zewien

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23)

²² Âpme kan keyet an ñen we bekanañañ mpeme zikatnañ beñañ ma kopa ke wati Zisasmagen mepme weyañpeme we bekanañañ pemepmâpme zetnañ zemti zikatnañ kegogak ekmâtâge. ²³ Mme am mange temañ tabien ekñenañ muluwañ ke ekti nâmtetem mti zewien, “Dewitgat Nemunañ ke kapi mene.”

²⁴ Kegok zeme Palisi ekñenañ nâmti zewien, “Ek we bekanañ ekñengat ñeñañin kwitnañ Beelsebul egañ mamañ bempemti winde same maindapmât indein.”

²⁵ Âpme Zisasiyañ keñinanen daenen zet zigok zesâip keyet ekmâtâti diindoye. “In manzeip ke neñ Beelsebul egalen windeen we bekanañ maindapmâlâp tazeip ke in ñoktikñin teñ penañ yek keyepm bemzenze zet kapi zesowapgat nâit. Msat ñeniyelen am ekñenañ ilinak kasa kasa mti dolakñañ ku tabep. Âpme mka temañ ma am mange ñen ekñenañ ilinak ñenzinziñ dopmañ dopmañ mti am mka mundumin ke peme tapme mekep. ²⁶ Keyepmti mange ñenañ mange ñen kasa kasa Sadañgalen damuñ mimi keñañ mbiek beme yañañ kapigok ekñenañ ilinak kalalañ mti katikñañ ku tabiek. ²⁷ In manzeip ke neñ Beelsebul egalen windeen we bekanañ maindapmâlâp. In nembrañine ekñenañ we bekanañ indapmâbiek beme ekñengat zet sepem kegok manzeip? Yek, in kok ñep ku zewiek. Sadañañ ikñañgat windenañ ñep ku mtopenak. Ilinañgat nembrañineyañ mulup tapmip keyañ msokbenen in an dâsuki toñ. ²⁸ Wa ke Beelsebuliyelen windenañ yek. Kawawañgalen Emetak Teñañ manapmukulem mme we bekanañ maindapmâlâp kapiyañ msokbemindainen Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama windenañ alak inmagen kapi tazin.

²⁹ Ma an kwiyañ an windenañbeñ mkañañ moti milawatnañ tinak? Ke ñep ku mimiyele. Neñañ an ke atamti setnañ betnañ zamtiñgut milawatnañ tiwek. Keyet yañañ kapigok, Sadañ ek an kukñañbeñ keboñ keyañgut neñ egat windenañ ñep mtopenemti ñep zemâbap.

³⁰ An ñenañ neñmak ku mambe beme ek nâgât kasan. ³¹ Keyepmti yañañ kapi diindoma nâip, An ñenañ neñmak tadak beme nâgât zetn gawepum mamti yom mbiek beme Kawawañañ yomin ñep katipeme medak keyañgut an ñenañ Emetak Teñgalen winde ke Sadañgalen winde manzein beme Kawawañañ yom ke ku katipewe. ³² In nâgâegañ emetak bekañañgat kwitnañ kumti mulup tapm ke ku nâmbep. Neñ Emetak Teñ egat kwitnañ kumti mulup kapi tapmiap. In nâgâegat nâme, ‘Emetak bekañañmak mulup tapm,’ nâmti zewien keyañ Kawawañgat Emetak Teñgat kwelat zet zeme bekañañ mambein. Keyepmti Kawawañañ yomin ku katipeme yom kemak kwesiñ kwesiñ mamti mamambep.

³³ Tep ñen ek pembeñañ mozin beme penañañ dolakñañ mapein. Ma tepmañ bekañañ bein beme penañañ bekañañak mapein. In tep katnanen tep penañ dolakñañ ma bekañañ ke eknâmbep. ³⁴ In nombe bekañañgalen alikñañe, in mama bekañañ penanen matalip keyepm zet bekañañ etañ manzeip. Keñinan kwitnañ kwitnañ bekañañ ma dolakñañañ gak zem matazin keyegak dembusegen sepem keboñ masokbein. ³⁵ An ñen keñañañ pembeñañ tazin egañ zet zesât pembeñañak manzein. Ma an keñañañ bekañañ wemsain egañ kogogak zet zesât bekañañak manzein. ³⁶ Neñ kapigok diindoma nâit, zemdelañ zenze kanañ am kwep kwep katañ Kawawañañ zet bekañañ katañ manzenuwen yañañ nânâyelen indeyañkwesime in dopmañ teñ zewep. ³⁷ Zelin ilinañgalen manzeiwen pembeñañ ma bekañañ gilik zemti Kawawañañ keyet katañ zemdelañ zemindeme kwetetepmañ kwabep ma waleletgalen ke diindowe.”

*Zisasiyan menok ewe mme eekgalen zet giŋgiŋ mbien
(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)*

³⁸ Kegok zeme zii zet zikat indanda an ma Palisi notnaŋ ekŋenaŋ kapigok zemti dunduwien, “An zikat indanda, geŋ menok ŋen mmane ekne.”

³⁹ Ekŋenaŋ kekok zeme diindoye, “Am msat alak kan kapiyet talip ekŋen bekanan penaŋ ma Kawawaŋ bamkumpemti mamaip.” Zisasiyan kapigok zemkawaŋ beye, “In neŋ menok mimiyet nâmti tatnapitilip? O alak yek, yaŋgut in menok kwewetan Kawawaŋaŋ golaŋ zenze an Zonamagen mgeen keboŋ bam ekbep. ⁴⁰ Zona ek kasup ma tambumbu tuk aŋgala temaŋgat kambakŋaŋ keŋanen tage. Kegogak neŋ Angat Nemuŋaŋaŋ kasup ma tambumbu tuk msat aimboŋ keŋan tabap. ⁴¹ Zonayaŋ zet zapat dolakŋaŋ Ninewe am ekŋen diindoyeen yomengatnan keŋin gilik zem mâpme delaŋ zeye keyet dopmaŋ dolakŋaŋ Kawawaŋaŋ indawe. Ma ekŋenaŋ koti Kawawaŋgat zikatnan in zemindowep. Enenogat alak neŋ inmagen pi tati Zona mobotnaŋ penaŋ sebempemti tapma in nâlen zet zapatn dolakŋaŋ nâmti ewe yominangatnaŋ ku gilik zeip. Keyepmti dopmaŋ bekanan temaŋ inmagen sokbewe. ⁴² Âpme imbi mobotnaŋ Siba msalengatnaŋ egaŋ beŋangatnaŋ amobotnaŋ Solomon egat zetnaŋ nâsâgât kotnâmti oloŋen mge. Âpme neŋ amobotnaŋ Solomon omba penaŋ sebempeyap. Yaŋgut neŋ ingat tuŋguwinan pi tati mulup mma in keŋinan ku mkipmaŋ mbemnemti yominangatnaŋ ku gilik zeip. Keyepmti imbi mobotnaŋ Siba msalengatnaŋ egaŋ Kawawaŋgat zikatnan zemindowe.

*We bekanan ek mundumanen meti am penaŋ walebe
(Luk 11:24-26)*

⁴³ We bekananaŋ an keŋan zempeme kwati msat tuŋgupman mundum tatagat timati mundum ŋen ku aige. ⁴⁴ Keyepmti ikŋaŋgat kapigok zein, ‘Mkan eweŋan pemti koban keyegak gilik zemti meti eksap.’ Zemti gilik zem meti egeen mka ke toŋepiŋ ma weyaŋti kapupeme tage. ⁴⁵ Keyepmti met we bekanan notnane 7 ekŋen ke bekanan penaŋ eksebempeip ekŋen ke indatime kot keyegak tatat mimi mbien. Âpme an ke eweŋan bekananik maŋgeyaŋ bekanan penaŋ bem tazin. Muluwaŋ kok keyaŋ am msat katan alak talip ekŋenmagen sokbemindawe.”

*Zisasiyet mamnotnane penaŋ
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)*

⁴⁶ Zisasiyan am zet tadiindomaŋgeen mamnotnane ekŋenaŋ ekmak zapat mimiyelen koti zupman baen damuŋ tapme ⁴⁷ maŋgeengatnaŋ ŋenaŋ zeye, “Wae, mamnodine geŋmak zapat msâgât koloyaŋ zupman damuŋ talip.”

⁴⁸ Zeme Zisasiyan dunduye, “Mamnotnne ke kwi?” ⁴⁹ Kegok zemti nambaŋane tabieneset bet ombemti kapigok zeye, “Egit! Nâgât mam notnne ekŋen kapi! ⁵⁰ Kwi ma kwi ekŋenaŋ Bipm kululuŋen tazin egalen zetnaŋ maŋgawepuip ekŋen nâgât mamm ma notnne beip.”

13

*Alialik ondendeyelen bemzenze zet
(Mak 4:1-12; Luk 8:4-10)*

¹ Kasup keyet Zisasiyan mkaengatnaŋ toti met tundua ganzenan met totatnepeme
² am maŋge sambe penaŋ koti bembuluŋ tapme indikti egaŋ waŋga dukŋan moto-tapme am sambe penaŋaŋ nelum gambibik palen tabien. ³ Egaŋ bemzenze zet palen zet notnaŋ manzemtan. Bemzenze zet ŋen kapigok zeye, “Kan ŋengat an ŋenaŋ mulupmanen wit katnaŋ timtetelime mekokogalen mege. ⁴ Egaŋ mulupmanen wit katnaŋ tatetelime notnaŋaŋ mulup selen ke towemâge. Âpme ageyaŋ koti nimbien.

⁵ Ma wit katnañ notnañ nanzañ palen towemâge. Âpme ke msat belaknik dukñañ gwaen tageyepm dukñañ sakwep kwabien. ⁶ Keyepmti kindiñañañ towesâgât olati nanzañ palen sagak sagak gwaen mepme kasup kukñañbeñ kwati ekme anğasimti memun bewien. ⁷ Ma wit katnañ notnañ didik tunğupman towembien. Âpme epeemti dukñañ kwapme didigañ mme kwati eiñeĩsimti yek bewien. ⁸ Âpme wit katnañ notnañ msat kelakñañmagen toti kwati penañañ sambe penañ sokbewien. Yañañ ñeniyet penañañ 100. Yañañ ñeniyet penañañ 60 ma yañañ ñeniyet penañañ 30 kogok sokbemmâge.” ⁹ Zisasiyañ zet ke zemdelañ zemti kapigok zeye, “An ñen zet nânâyelen tikñañañ tazinañ zet kapi ñep opeimti nâsem.”

¹⁰ Bemzenze zet kegok zeme nin nembanañeyañ ekmagen meti yañkwesiwenn, “Geñ bemzenze zet ke yañañ zigogat am ekñenmak manzenik?”

¹¹ Âpme egañ kapigok dindoye, “Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama enzilim tazin ke nembanne in nânâyelen zenzeñañ. Notnañ ekñenañ ke ku nânâyelen nâmâtâtpeye. ¹² Am ñen Kawawañgalen zetnañ nâmti nâmtikñañ mbe beme Kawawañañ nânâ ewe tusumti sawe keyepm egañ nânâñañ sambe penañ tasawe. Ma am ñenañ zetnañ nâmtikñañ ku mbe beme Kawawañañ nânâñañ isikñañ ke menzem tiwe. ¹³ Âpme am ñenañ zikat eek ektingut kwitnañ kwitnañ ku maekmâtâlíp ma wagañ zet nâmtiñgut yañañ ku manâmâtâlíp keyepmti bemzenze zet zeleset mandiindoyap. ¹⁴ Âpme Aizayayañ golañ zenze an Zuda am ekñengat Kawawañgalen Zet Itnañanen kapigok zeye,

‘Ekñenañ wagañ nânâ ke nâmbep yañgut penañ nâmâtâtât ke ku mamip. Zikalañ eek ke ñep ekbep yañgut kwitnañ kwitnañ ekmâtâti mama ke ku mbep. ¹⁵ Eñenogat ekñen ke keñin kaliñañ bembenañ ma wakñin kekekeñañ ma zikalín beñañ. Keyepm zikalinañ kwitnañ kwitnañ ku maekmâtâlíp ma wakñinañ kwitnañ kwitnañ ku manâmâtâlíp. Ma keñinañ kwitnañ kwitnañ ku maweyañnâmâtâlíp. Kegok mti keñin ku gilik zeme neñ zigoset weyañindewak.’ *(Aizaya 6:9-10)*

¹⁶ Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama nembanne inmak tazin e wakñinañ nâmâtâti zikalinañ ekmâtâlíp keyepmti in oloñen palen talíp. ¹⁷ Neñ penañ diindoma nâit. Eweñañ baenen golañ zenze an ma an teñ notnañ ekñenañ niksât webe webe mbien. Ekñenañ nâgât zetn nâsât mbien yañgut ku nâmbien.

*Wit katnañ ondendañgalen bemzenze zet keyet yañañ diindoye
(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)*

¹⁸ Âpme pi wit katnañ muluwen ondendañañ keyet bemzenze zet diindowan. Keyet yañañ zema nâit, ¹⁹ An ñen ek Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet Zet Zapat Dolakñañ Penañ dundume nâmti keñañ penañ ku bemti mambe ekmagen Sadañ an bekañañ mimi egañ koti keñanen katnañ teteliliñañ ke mpewe. An ke katnañ selen towenğe keboñ keyet katañ. ²⁰ Ma nanzañ palen towenğe am keboñañ Zet Zapat Dolakñañ Penañ nâmtikñañ mmambep ²¹ yañgut kindiñañ msat keñañ baen penañ ku towege e am Zet Zapat Dolakñañ Penañ keñinanen katikñañ ku tabeyepmti nukñañ sambe ma sisipeñpeñ sambeyañ sokbemti nâmkipepeñin mme mapeme townen. ²² Ma notnañ didik keñañ towenğe keboñ mambeyañ Zet Zapat Dolakñañ Penañ nânâ ke nâmtiñgut keñanen ku bemti keñañañ segesetgalen kwitnañ kwitnañ keyet keñ otnânâñañ bemti mame mânep milawat keyet tikñañañ kwati Zet Zapat Dolakñañ Penañ kume eiñeĩsimti penañepiñ bewe. ²³ Msat kelakñañanen towenğe ekñen keboñañ Zet Zapat Dolakñañ Penañ nâmti keñinañ penañ bemti mambep. Âpme ñen ekmagen penañañ 100 ma ñenmagen penañañ 60 ma ñenmagen penañañ 30 kegok masokbein.”

Nusiyañ wit tunğupman kwakwatnañ keyelen zet

²⁴ Âpme bemzenze zet ñen kapigok diindoye, “Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mama set kapi nembon: An ñenan mulupmanen wit katnaŋ dolakŋaŋ teteliye. ²⁵ Âpme am sambe meluk tawemâpme kasaŋinaŋ kogeem nusi katnaŋ mgasik wit tunŋupman time mepmâpme kunzuŋge. ²⁶ Âpme wilan kwati penaŋ sokbesâgât mme nusiyaŋ kegogak kwage.

²⁷ Âpme mulup an ekñenaŋ ke ekti mulup toŋaŋ dunduwien, ‘Amobotnaŋ, geŋ mulupdanen wit katnaŋ dolakŋaŋ etaŋ teteliwanan. Âpme nusi mgasik zigoset koti kwazin?’

²⁸ Yaŋkwesime zeye, ‘Ke kasa ñenaŋ koti teteliyeyaŋ kwazin.’

Zeme yaŋkwesiwien, ‘Keyepm met selumti pemann mesem, ma?’

²⁹ Zeme kapigok diindoye, ‘Yek, wa in nusi selunup zemti wit penaŋaŋ ilizuzut seluwepgapm peme tati ³⁰ ilizuzut kwabalup. Âpme wit elenŋenge kanaŋ bemeŋgut, mulup an ekñenaŋ elenŋemti nusi makumti pendem mti tewen time mot zime wit mkananen beme tabe.’ ”

*Mastat katnaŋ ma yis keyet bemzenze zet
(Mak 4:30-34; Luk 13:18-21)*

³¹ Âpme bemzenze zet ñen kapigok diindoye, “Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke mastat tep katnaŋ kebon an ñenaŋ ke mulupmanen ondeye. ³² Katnaŋ ke isikŋaŋ penaŋ. Yaŋ semem katikŋaŋ bemtiŋgut tep nembon kwati sebemindemti tep temaŋ mambein. Ma age ekñenaŋ koti betnanen mkaŋin walati matalip.”*

³³ Âpme bemzenze zet ñen kapigok diindoye, “Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke yis kebon. Ma neŋ yis keyet palen bemzema nâseip. Imbi ñenaŋ yis isikŋaŋ buganmak plawa omba kemak weyaŋme plawa keyaŋ sememti omba penaŋ mambein.”†

³⁴ Zisasiyaŋ am zet ke bemzenze palen etaŋ diindomâge. Zet sosok ku zemsokbemandaye. Egaŋ bemzenze zeleset etaŋ zeye. ³⁵ Kegok mme golaŋ zenze an ñenaŋ zet kapigok zeye ke penaŋmak beye, “Bemzenze zet paleset zewap. Msat sokbeyeen keyetnaŋ zet enzililiŋaŋ takoti tage ke neŋ zemkawaŋ bewap.” (Sam 78:2)

Zisasiyaŋ bemzenze nusiyet zeye keyet yaŋaŋ diindoye

³⁶ Âpme Zisasiyaŋ am indeme mepme mkaen mowege. Mot tapme nembaŋane nin ekmagen meti zewenn, “Zemane nâne, zet bemzenze nusi muluwen kwakwagat zenak ke yaŋaŋ kwileki?”

³⁷ Yaŋkwesimann dinndoye, “Wit katnaŋ dolakŋaŋ time mekodak ke Angat Nemuŋaŋ. ³⁸ Mulup ke msat sambe kapi kebon. Katnaŋ dolakŋaŋ ke Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mamaen mamaipgat nembaŋane kebon. Nusiyaŋ an bekaŋaŋ penaŋgalen nembaŋane kebon. ³⁹ Âpme an kasa nusi bekaŋaŋ katnaŋ ondeye ek ke Sadaŋ. Âpme akumbembe ke kululuŋ msat delaŋ zewe kenok. Ma akumbembeyelen mulup an ekñen ke ensel. ⁴⁰ Ensel ekñenaŋ nusi selumti tewen bume ziwe sepem kegogak kan delaŋ zenzenaŋ sokbewe. ⁴¹ Keyepmti Angat Nemuŋaŋaŋ ensel zemindeme toti am maŋeŋane ekñenmagatnaŋ am bekaŋaŋgalen keŋ walalat ma notnaŋ mama mimiŋin bekaŋaŋ penaŋ mamaip. ⁴² Ekñen kebon ondekindemti teziŋ ŋandaŋgalen zapat indeme towebep. Ke sikalem ma zelin aŋgalikti sek sindem palen mamti mamambep. ⁴³ Âpme Kawawaŋgalen am ekñenaŋ Biwin kululuŋen gwaen tazin

* **13:32:** Mastet katnaŋ isikŋaŋaŋ semem katikbemti temaŋ mambein sepem kebonak Kawawaŋgalen Zet Zapatnaŋaŋ sememti mamozin. † **13:33:** Kawawaŋgalen zapatnaŋ kebonak semem palakŋaŋ mambein.

egat zimosetnan mambep. An njen zet nânâyelen tikņajan tazinaņ zet kapi nej opeimti nâsem.

Zisasiyan zezapat milawat tosanjan tembe msalen enzilimpewien keyet bemzeye

⁴⁴ An njenan nengalen mulup an mamtan. Kasup nengat mulupmanen ke milawat tosanjan temanen aikti naman msalan kwatampemti keņan sanġaman beme mkanjan mege. Met bo milawatnaņ sambe ke beme kwitime delan zeye. Delan zeme mânep ke timti met an mulup ma msat keyet toņanmagen mot sokbemsanti mânewan msat ke kwitiye. Kawawanġalen zemâtâtâtġat katnanen mama ke milawat tosanjan teman keboņ. ⁴⁵ Kegogak bemzenze zet njen pigok zeye. An mânep milawatnaņ teman njenan kekek nanzan satnaņan weyayaņan keyet matimatan. ⁴⁶ Âpme eġan kekek nanzan satnaņan weyayaņan njen tosanjan mobotnaņ aikti eġan milawatnaņ sambe am ekņenmagen beme kwitimâpme mânepmaņ timti met kekek ke tosanjan mobotnaņ ke kwitiye. Kawawanġalen zemâtâtâtġat katnanen mama ke kekek tosanjan teman keboņ.‡

Zisasiyan am anġala titiyelen keyet bemzenze zet zeye

⁴⁷ Kawawanġalen zemâtâtâtġat katnanen mama ke elenġolam teman keboņ am ekņenan elenġolam teman nembuen waņġa mti mapeme towepme anġala sepemaņ igak igak matip keboņ. ⁴⁸ Âpme ke anġalayaņ ġak zem tapme mandame katikņan mopme kalaņ kumti niniyelen timti ele keņan time toġe ma ku niniyelen time mege. ⁴⁹ Msatġalen kanaņ delan zewe sepem keġok ke sokbesâpm. Keyet Kawawanġalen ensel ekņenan msat njen msat njen meti am ilak pembenan bembenaņ ekņengat tunġuwinanġatnan am bekaņan indamakumti ⁵⁰ indaâtâtindeme teziņ nandaņ keņan towebep. Ke sindem temaņ timti zelin anġalikti mamambep.”

⁵¹ Keġok zemti ndayaņkwesiye, “In neņ zet sambe zeya ke nâmâtâlo?”

Âpme nin zewenn, “Nâmâtâtnup,”

⁵² Zemann kapigok dinndoye, “In ġolaņ zenze an itnaņanġalen zet ke nâip in keyan nâlen nembanne tati nânâņin itnaņanmak alakņan temakwep nânâ temaņ penaņ tiip. Kwep njen Kawawanġalen zet itnaņan ma njen Kawawanġalen zet alakņan. Zut kemak in am nej mzikat indanda dolakņan mbep.”

Nasalet mka temaņġatnaņ am ekņenan Zisasiyet nâmtikņan kumti bamkumpewien (Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Zisas eġan bemzenze zet sambe ke zemdelan zemti ke pemti meti ⁵⁴ mkanjan notekņan pataņ zemti sesewat mkaen moti Zet Zapat Dolakņan Penaņ zemzikat indame am ekņenan tektek mti zewien, “Nânâņan temaņ ma menok mamin kapi desetġatnaņ penaņ aige? ⁵⁵ Nin egat yaņan nânup. Ek an mka walalat egat nemuņan ma mamaņ kwitnaņ Malia ma meniņane ekņengat kwilin nânup Zemsmak Zosep ma Saimonmak Zuda. ⁵⁶ Ma ipmane ninmak temakwep kapi mamanup. Âpme ek nânâ ma winde sambe ke desetġatnaņ aige?”

⁵⁷ Keġok zemti penpen mpewien. Âpme Zisasiyan kapigok diindoye, “ġolaņ zenze an njen kwizet buņamaņan msat notnanen tapalakņan bemepme mkanjanġatnaņ am ma notnane penaņ ekņenan egat wisat mamimpeip.” ⁵⁸ Âpme mka keyetnaņ am ekņenan ku nâmkiņpewiengapmti Zisasiyan ekņenmagen menok sambe ku mġe.

‡ **13:46:** Bemzenze zet zut kapiyet yaņit kapigok, am njenan kwitnaņ kwitnaņ sambe ke bamkumpemti Kawawanġalen zemâtâtâtġat katnanen mama ke ekme mobotnaņ penaņ beme ke ti mamayet keņan sekņan ondekbemti mamain keyet kataņ.

14

*Zân tu zulutindende an egalen gakikiñangalen zet zapat
(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)*

¹ Zisasiyan mulup tapmme kan keyet Elolan Zuda am ekñengalen amobotnañ tage.
²⁻¹² Elolan tipman baenen meniñan Pilip egalen imbiñan menzemti wage. Imbi ke kwitnañ Elodias.

Ke Zân tu zulutindende an ya egañ zet kapigok dunduye, “Geñ imbi wabanan ke yomañmak bein.” Kegok zeme ñenzinziñ mti Zângat betnañ atam zamti mka katikñan peye. Ñeñan zeme Elot egañ Zân kegogak kukuyelen nânge keyangut Zuda am ekñenañ Zângat golan zenze an manzemtemiangapmti ekñengat kiñgati peme tage. Âpme Elotgalen sokbembe kanañ beme amobotnañ indazemtetime ekñenañ kwawati ondek tapme Elodiasiyet nambañanñan ekñengat zikalinan silik wendime Elolan sandiyañ mti zeye, “Neñ penañ sukwep zeyap, geñ kwileki ñengat zenik beme ñep gasap.”

Zeme imbi nemba ek mamañan zempeme meti kapigok zeye, “Neñ Zân an tu zulutindende an egat ñokasetnañ elengemti alak kapigogak batien bemti na.”

Kegok zeme amobotnañ egañ kambekat mge yañgut am ekñengat zikalinanen zemkatik beyeyepm ekñenmagen zetnañ windenañ tototnañ besem zemti kasa kuku an zempeme mka katikñan meti Zân bimañ elengemti ñokasetnañ batien bem koti imbi nemba same mti mamañ saye. Âpme Zângat nembrañane ekñenañ koti sekñañ mti met sumen mebemti met Zisasiyet buñam zapat dunduwien.

Kan keyet amobotnañ Elot egañ Zisasiyet zapatnañ zeme nânge, “An ke Zân tu zulutindende an penañ gakikiengatnañ wageyepmti windenañbenj menok sepem igak igak mamin.” Egañ zet ke amobotnañ notnañ ikñañgat kandañan mulup mamip ekñen keyet zemsokbemindaye.

*Zisasiyan am sambe meu indapeleñguye
(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Zân 6:1-14)*

¹³ Zisasiyan Zângalen zapat nâmti wañga ñengat moti tundua nembet meti msat tuñgupman igak mamayelen mepme am ekñenañ mege keyet zapatnañ nâmti mka ñen mka ñen am mañge temañ ekñenañ seleset meti ekmagen mepatañ zeme ¹⁴ Zisas wañgaengatnañ toti am mañge temañ tabien ke indikti keñañ kemberj penañ beme am zawalinmak mme alik bewien.

¹⁵ Kegok tapminepeme msat gasi beme nembrañane nin ekmagen koti dunduwenn, “Wae, msat tuñgupman tatnepemann msat gasi bein. Keyet am indemane mkañinan katañ meti tu meunjin aigit.”

¹⁶ Zemann Zisasiyan kapigok dinndoye, “Zemindeme mebegalen eneyet tazeip? In meu indame nit!”

¹⁷ Kegok dinndome nin zewenn, “Nin nupmamañ 5 ma añgala zuletañ tatndain.”

¹⁸ Zemann egañ kapigok dinndoye, “Ke neñmagen pien mti kolit!” ¹⁹ Âpme am kapigok zemindeye, “In msalen totalit!” Zemti egañ nupmamañ 5 añgala zut ke timtati kululunjen ekme mopme Kawawangat, “Wisikñ,” zemti nupmamañ mutumti añgalamak ndame nin kalañkum ²⁰ am nsakwep nimbenn. Nimti am sambeyañ nim nalak nalak mme butnañ tage ke makum timann tise 12 gak zem tage. ²¹ Ma am tu meu ke nimbien ke an etañ makumann 5,000 kegok. Imbi ma nemba ekñen ku indamakuwenn.

*Zisasiyan tu paleset imti mege
(Mak 6:45-52; Zân 6:15-21)*

²² Kegok mti Zisasiyan nin ndeme wañgaen moti tundua nembet daen nnak mepmann egañ am zemindeme mebekobien. ²³ Âpme egañ am zemindeme mepmâpme igak etañ kalañan motati dunduye. Tapme msat tambume igak etañ ke tage. ²⁴ Kan

keyet wagayan tundua sutnan kopme tâgâ temanaj mebenneset koge keyepmti tu mamanj temanj kumti katiknaj kwapme wanjgayanj tapmotopmanje.

²⁵ Âpme msat balalanj tazeme Zisasiyanj tundua paleset meti nin tabennen soknanj
²⁶ takopme ekti najkajak mti omba penanj kingati zewenn, “We kozin!”

²⁷ Zemann Zisasiyanj dinndoye, “Kejin sewaknaj bek. Nen takolapgat ku kingalit.”

²⁸ Zeme Pitayanj zetnanj ndandanaj nâmti zeye, “Amobotnanj, giti penanj takodik beme zemane nej tu paleset gâlen kobi.”

²⁹ Âpme Zisasiyanj zeye, “Njeggat kot.” Zeme Pitayanj wanja kejangatnanj toti yanjbemti tu paleset Zisasmagen mege. ³⁰ Metnepeme tâgâ temanj kume ekti kingati tundua kenanj towesât mti Zisasiyet kwizet kuye, “Amobotnanj, nata!”

³¹ Kwizet kekok kume keyegak Zisasiyanj betnannen atamti zeye, “Gej kwilekiyet kejut mnik? Nâmkinjpendipinj, ma?”

³² Kegok zemti wanjaen mowepmalu tâgâyanj peme tage. ³³ Âpme nemanjane nin wanjaen tabenn nin Zisas sesewatpemtij zewenn, “Gej Kawawanjat Nemunanj penanj.”

*Zisasiyanj am zawalinmak Genesalet msalen weyanjindeye
(Mak 6:53-56)*

³⁴ Âpme nin tundua kutumti Genesalet msat ganzenan mopmann ³⁵ am eknanj Zisasi ekmâtâti zeme mka soknanj soknanj ke am eknanj am zawalinmak indatimti kobien. ³⁶ Koti eknanj Zisas kapigok wekuwien, “Nâmndemane am zawalinmaganj sekdi atait ma notnanaj sâkdi busilinanj etanj timekti zawalin nej delanj zesem.” Kegok zemti eknanj kekok mti alik bemâbien.

15

*Palisi an ekjengalen zelak zelak mamipgalen zet
(Mak 7:1-23)*

¹ Kan keyet Zelusalem mkaengatanj zii zet zikat indanda ma Palisi notnanj eknanj Zisasmagen koti yanjkwesimti zewien, ² “Nemandine eknanj eneyet yensoknine ekjengalen zii zet taangosoip? Meu niniyelen kananen bet zululugat set bemberanj ke ku mamâlip.”

³ Kegok yanjkwesime Zisasiyanj diindoye, “In zigogat ilinanjalen mama mimi gawepumti Kawawanjalen zii zet ke mamimyunjuip? ⁴ Kawawanjalen zet kapigok tazin,

‘Gej mamdi bipdi eksemindewanik,’

(Kisim Bek 20:12)

‘an njenj mamanj ma bipmanjat kwelat zet kuwe beme gakikiyet zapat bewe.’ *(Kisim Bek 21:17)*

⁵ Yanjut in kapigok manzeip, ‘An njen eganj mamanj ma bipmanjat kapigok manzein, “Kwitnanj kwitnanj it idamti idamukulem mbak yanjut keyanj nej Kawawanjat tewalanj msasayelen.”’ ⁶ Am notnanaj kekok mme in kapigok manzeip, ‘Mamin biwinanjat nej ku eksemindendeyelen.’ In kekok mti Kawawanjalen zet mtopemti ilinanjalen mama mimi itnanaj mamâlip. ⁷ In an zetgalen etanj! In an kebonjat golanzenze an Aizayayanj zet njen kapigok kuye,

⁸ ‘In nâgât belak zelanj etanj manzeip. In nej mandiidoyap ke ku manjgawepup. ⁹ In nâlen zii zet ku tazikat indaip. In ilinanjalen zii zet zenâm mip sepem kekok ke nâlen zii zetnok beingapmti nâgât sekjinan etanj masesewatneip.’ *(Aizaya 29:13)*

¹⁰ Zisas ek zet kekok diindomti am sambe indamandame kopme diindoye, “Nej zet diindoma wakbemtati nâmâtâliti! ¹¹ Ananj meu manin ke Kawawanjanmak mama main

ku mambekzin. Keyangut bekanaj kenjangan makwazin keyaj mme yommak mambein.”

¹² Kegok zeme nembajane nin egat kandanaj meti dunduwenn, “Gâlen zet Palisi ekjen diindonak keyaj kenjin mme kipmanj bein. Ke nânik?”

¹³ Zemann Zisasiyanj kapigok dinndoye, “Bien kululunjen tazin egalen mulupmanen tep msikokok notnaj ondemti notnajanj belak kwakwatnaj ke eganj kinjinjanj melesinj seluwe. ¹⁴ Keyepmti in Palisi ekjen katikindeit. Ekjen zikalin bejanjok ya zikalin bejanj keyaj bejanj notnaj ekjen indamukulem msâgât tapmip yangut an zikatnaj bejanjanj zikatnaj bejanj ikjanj nembonjak teti medak beme ilisakwep aimbojanj towebuk.” ¹⁵ Kegok zeme Pitayanj kapigok dunduye, “Gej bemzenze zet zenak keyet yanjanj zemanen nâne.”

¹⁶ Zeme Zisasiyanj dinndoye. “In ewe keyet yanjanj nâmâtâtâpinj mamaip? ¹⁷ Keyepmti in kegogak ku nâip. Kanjaleminan meu nime kambakjinanjanj toweti setnaset makwawezin. ¹⁸ Yangut kenj otnânânaset bekanaj makwazin keyaj mme nin Kawawanjanj zikatnan yommak mambenup. ¹⁹ Amgat kenjanganjanj njotik bekanaj makwazin keyaj mme sesepem kapigok masokbeip: Am indome gakiki, awembinj kalalanj mti mama, an imbi kambu wawat ma imbiyanj kegogak mamip, ma set kilenj mama, kambu titi ma zet dâsuki zenze ma notnanjanj zet kwelat kuku. ²⁰ Mama mimi kebojanj Kawawanjanj zikatnan pembenanj ku bein yangut bet ku zuluti meu niniyelen zet keyaj Kawawanjanj zikatnan mme yommak ku talip.”

*Imbi Zuda manjeen ku sokbembenganalen nâmkinpepenanj
(Mak 7:24-30)*

²¹ Âpme Zisas ma nembajane nin mka ke pemti Taia ma Saidon mka temanj zut keyet ganzenan mebenn. ²² Met mamann imbi nen Kenan msalenganjanj keyaj koti Zisasiyet kwizet temanjanj penanj kumti zeye, “Amobotnaj, gejen Dewitgalen alikjanjanjanj, ya nâgât kenjdi bugan kembenj nâne. Nemban we bekanajanjanj igagen penanj maoyak sain.” ²³ Kegok zeme Zisasiyanj nâmtinjanj zet dopmanjanj nen ku gilik zem saye. Kegok mme nembajane nin egat zewenn, “Gejen imbi belak zempemane melak! Ek ningat bamenen koti kwizet takunjozin.”

²⁴ Zemann imbi ke dunduye, “Nejen Kawawanjanjanj Israel manje sipsip galanj zenzenanj kebojen keyet zemneme kwatoban.”

²⁵ Zeme imbiyanjanj koti Zisasiyet kandanjanjanj pedondom samti zeye, “Amobotnaj, gejen namukulem mne.”

²⁶ Kegok zeme Zisasiyanjanj ewe dunduye, “An imbi nembaj ekjen galen meu butnanjanj mti tam indame njep ku benak.”

²⁷ Zeme zet dopmanjanj kapigok gilik zemti saye, “Amobotnaj, nejen Israel manjeen ku sokbembenganjanj e njep zenik, yangut tam ekjenanjanj meu pâpmanjanj toweme ke njep manip.”

²⁸ Kegok zeme nâmti pigok zeye, “Imbi, nâmkinpependi temanjanj penanj. Keyepmti yanjkwesinik keyet katanjanj njep sokbemgasem.” Zisasiyanjanj kegok zeme keyegak nembajanjanj dolaknanjanj beye.

Zisasiyanjanj am sambe weyanjindemâge

²⁹ Âpme Zisasiyanjanj msat keyet peme tapme Galili tundua ganzenaset meti kalananjanj patanj zemti mot totage. ³⁰ Am sambe penanj ekjenanjanj ekmagen kopmâbien. Am notnanjanj sebelin wesinjanj ma zikalin bejanjanj ma am kopa ma zawalinmak notnanjanj sambe indatimti Zisasiyet kandanjanjanj manje bemindeme indaweyanjanj indeye. ³¹ Âpme am kopa ekjenanjanj zet zewien ma sebelin wesinjanj ekjenanjanj pembenanj bewien ma zikalin bejanjanj ekjenanjanj zikalin ekbien. Ke mme amnanjanj ke ekti nâmtemtem mti Israel am ekjen galen Kawawanjanjanj zemesewatpewien.

*Zisasiyan am sambe meu indaye
(Mak 8:1-10)*

³² Kegok mti egañ nembrañane nin dinndoye, “Am kasup tuk ninmak tapmien ya alak meunjinpiñ talipgapmti neñ am ekñengat kember penañ miyap. Mneti meupin zemindema meti selen meuyet zikat gililiñ mseip keyet yayan mimindeyap.”

³³ Zeme nin yanñkweiwenn, “Msat tunñgupman pi meu desetgatnañ aikti indasenup ma am sambe penañ indamann nime ñep bemindesem?” ³⁴ Kegok yanñkwesimann egañ gilik zem ndayanñkwesimti zeye, “Inmagen nupmamañ zigok tazin?”

Kegok ndayanñkwesime nin zewenn, “Nupmamañ 7 ma anñgala isikñañ bugan tazin.”

³⁵ Kegok zemann Zisasiyan am zemindeme totabien. ³⁶ Totapme egañ nupmamañ 7 ma anñgala ke mti Kawawañgat, “Wisikñ,” zemti mutumti nembrañane nin ndame am kalañti indawenn. ³⁷ Indamepmann am sambe ekñenañ nim kinñapme butnañ tapmege ke makumti beme tise 7 gak zem tage. ³⁸ Meu nimbien ke an ekñen makumann 4 tausen kekok bewien. Æpme imbi ma nembra ekñen ku indamakuwien. ³⁹ Kegok mti egañ am zemindeme mekopme ek ma nembrañane nsakwep wañgaen moti met Magadan msalen patañ zewenn.

16

*An damuñ notnañanñ Zisas egañ menok mimiyet yanñkweiwien
(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)*

¹ Æpme Palisi ma Sadusi ekñenañ Zisasmagen koti tetimaemaeyelen toweme ekne zemti mbien, “Geñ menok mmane nin Kawawañgalen windenañ geñmak tazin beme eksenup.”

² Kegok zeme egañ diindoye, “In kululuñ piliñ piliñ penañ tapme ilak mtete kan bein manzeip. ³ Ma msejan manzeip, ‘Kululuñ sop kumti map tosâpm,’ manzeip. In kululuñ ekme mopme msat keyet sepemañ eknâmamip keyañgut nâlen muluwañ masokbein ke eknâm mamiwañgut weyañti yañan ku maeknâmâtâlíp. ⁴ In am msat alak kan kapiyet talip in bekanañ penañ ma Kawawañ mambamkumpemti mamaip. In neñ menok mimiyet nâmti tatnapitilíp? O alak yek, yañgut in menok kwewetañ Kawawañanñ golañ zenze an Zonamagen mgeen keboñ bam ekbep. Menok ñen ku msap.” Kegok zemti indem mege.

*Zisasiyan nembrañane nin Palisi ma Sadusi ekñengalen zikat indandañin ku nânâyet zembekekindeye
(Mak 8:14-21)*

⁵ Æpme nembrañane nin meun kandati pemann tapme Zisasmak nin tundua kutumti nembet motingut otnâmbenn. ⁶ Moti Zisasiyan kapigok dinndoye, “In Palisi ma Sadusi ekñengalen yis plawa manzim semen keyet weyañ eksemte mambep.” ⁷ Kegok zeme nin nâwennen egañ nupmamañgat tazen ke nâmti nin kekok otnâmti zenâ zenâ mbenn, “Meu ku mkotngapmti kekok zein.”

⁸ Zet kekok tazemann Zisasiyan nâmti ndayanñkwesiye, “In kwilekiyet meu kum kolo keyet zenâ zenâ tapmip? Nâmkinpepenin âlâgâlâk.

⁹ Neñ ñep menok mti meu aikbak. In ke ku nâmâtâlíp, ma? Neñ nupmamañ keyañ an 5,000 indama nimkinñapme butnañ tapme tise zigok beme gak zeye? In ke ku nâmtalíp? ¹⁰ Ma nupmamañ 7 ke timti keyañ an 4,000 indama nimkinñepme in mainñ timti tise zigok beme gak zeye? ¹¹ Neñ melesin palawa manzim semen keyet penañgat ku zeya. Neñ bemzenze zet zema in eneyet ku nâmâtâlo? Palisi ma Sadusi ekñengalen zet dâsukiyet weyañ eksemte mambep keyet kekok zeya!” ¹² Zet kekok dinndome nembrañane nin nâmâtâbenn ke nupmamañgalen melesin palawa manzim semen keyet

ku dinndoye keyangut egañ golan zet Palisi ma Sadusi ekñengalen zet dâsuki mâbiek keyet nâmti dinndoye.

*Pitayan Zisasiyet yayan zemkawan beye
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)*

¹³ Zisas egañ Sisalia Pilipai mka temanen keyet sokñanik kot patan zemti nembajane ningat ndayankwesiye, “Am ekñenan Angat Nemunan nâgât kwi manzeip?”

¹⁴ Kegok zeme nin dunduwenn, “Notnan ekñenan, ‘Zân tu zululut,’ an manzeip. Notnanan, ‘Ilaiza,’ manzeip ma notnanan, ‘Zelemmaia,’ ma, ‘Golan zenze an notnan itnanan,’ manzeip.”

¹⁵ Kegok dundumann ndayankwesiye, “Âpme in nâgât kwi manzeip?”

¹⁶ Kegok ndayankwesime Saimon Pitayan zeye, “Geñ Kilais, Kawawanan an ombem-pepenan ke ilak geñ. Kawawan kwesiñ kwesiñ mambe egat Nemunan.”

¹⁷ Zeme Zisasiyan Saimon Pitayet zeye, “Saimon Zonayet nemunan, gâgât nâma tiknan bein. Nânâ ke am ñenan ku zemap. Bipm kululunenan zemkawan bemgain.

¹⁸ Keyepm gâgât zeyap, geñ kwidi alaknan Pita. (Ningalen zeleset ‘nanzan katiknan’.) Geñ zenak, nâgât Kawawanat Nemunan zenak. Zet ke noteknan penan keyepmti nâgât amnan nâmkipemne ondek indema Sadangalen windenan ku indawalabe.

¹⁹ Neñ winden gama geñ am ekñen Kawawanalen Zet Zapat Dolaknan Penan mkawan bemane ekñenan nâgât nâmkipewep beme geñ ekñengat pigok diindowanik, ‘In Kawawanalen zemâtâtâtgat katnanen mama keñan ñep mebep.’ Kegok zewanik. Kegok mmane Kawawanan nâmti zewe, ‘Am in ke nâlen zemâtâtâtgat katnanen mama keñan ñep kobep.’ Kegok zewe. Âpme naman geñ am ekñen Kawawanalen Zet Zapat Dolaknan Penan mkawan bemane ekñenan nâgât ku nâmkipewep beme geñ ekñengat pigok diindowanik, ‘In Kawawanalen zemâtâtâtgat katnanen mama keñan ñep ku mebep.’ Kegok zewanik. Kegok mmane Kawawanan nâmti zewe, ‘Am in ke nâlen zemâtâtâtgat katnanen mama keñan ñep ku kobep.’” Kegok zewe.

²⁰ Kegok zemti nembajane nin zemkatik bem ndemti zeye, “Neñ kwitn Kilais keyet zapanan am ñen ku diindome nâmbep.”

*Zisasiyan gakimti wabe keyet zet zapanan nembajane diindoye
(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)*

²¹ Kan keyetnan Zisasiyan yanbemt nembajane nin kapigok zemkawan bemndeye, “Neñ Zelusalem mkaen mopma sesewat mka temangalen an damun ma sâpe sâpe bumbu an ñenan ma an zii zet zikat indanda ekñenan sek sindem namti gakikien newep. Keyangut kasup mulup mimi tuk delan zeme neñ gilik zem wati mamaen kwabap.” ²² Kegok dinndome Pitayan Zisas igak zem mandamti zemkulumpemti dunduye, “Amobotnan, geñ Kawawanan angalan geme kwitnan kwitnan kebonan ku sokbemgawe penan.” ²³ Zeme Zisasiyan gilik zemti Pita pigok dunduye, “Sadan, geñ sebe! Geñ setn bekeknik. Geñ zet zenik ke Kawawanalen notiknanngatnan yek, amgat notikninan etan tazinen ke nânik.”

²⁴ Kan keyegak Zisasiyan nembajane nin pigok dinndoye, “In neñ nâmâsât mbep beme in sekñinangalen tiknan bamkumpemti in zewep, ‘Neñ iknan gakiwe kegogak neñ mopmaneti gakiwap beme keyan ñep bewe.’ ²⁵ Âpme an ñen ek sekñangat yayan mti zewe, ‘Neñ ekmak ku gakiwap,’ zewe beme mama kanzizit ku tasawe. Ma an ñen egañ seknan nâgât talasiwe beme mama kanzizit ke ñep tiwe. ²⁶ An ñen ek msat palengalen kwitnan kwitnan sambe matim nalakzin beme egañ gakimti Kawawanat, ‘Mama kanzizit tosayan kwitiwap’ ke ku zewe. ²⁷ Nâip, neñ Angat Nemunan nen Bipmnanngalen windenan ma busatnanan keñanen enselmak nenmak kwatobap. Kwatoti an imbi sambe mamanjanngat sepem dopman mutumindawap.

²⁸ Neŋ penañ sukwep diindoma nâit, in alak talip kapi notnaŋ gakikipiŋ tapme neŋ Angat Nemunaŋ winden sosok mkawaŋ bemti mulupm mma eksâip.”

17

Zisasiyet sek sepemaŋ asekti mamananay beye (Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹ Âpme egaŋ gakimti wawatnaŋgat zapaŋnaŋ nemaŋane ningat mimindamti kasup mulup mimi 6 delaŋ peme keyet palaŋan Zisasiyaŋ Pita ma Zemsmak meniŋaŋ Zân indaikti ilinak kalaŋ ŋegaŋ mowebien. ² Motati ekme Zisasiyet sek sepemaŋ asekti mamananay beme zimoseŋnaŋ busatnaŋ kasup nemoŋ sokbeme melakanduŋaŋ busatnaŋ leŋganaŋ beye. ³ Kegok sokbeme nemaŋane tuk ekŋenaŋ Mosesimak Ilaiza kululuŋegaŋnaŋ koti Zisasmak zapaŋ tapmmalu indikbien.

⁴ Keyepmti Pitayaŋ zemkawaŋ bemti Zisasiyet zeye, “Amobotnaŋ, kapi tatnup pembeŋaŋ penañ! Nâmane ŋep beme mzalaŋ tuk walasenup kwep gâgât ŋen Mosesiyet ma ŋen Ilaizayet.”

⁵ Kegok zeme zanza busatnaŋaŋmak piyaŋ indasumuŋme zanza keŋanen zet ŋande ŋenaŋ kapigok zeye, “Kapi nanaŋgat Nemun penañ; egat nâmtikŋaŋ mampeyap. Neŋ ek ombempewanaŋ am yomengaŋnaŋ indati kwabe keyet oloŋen miap. In egat zetnaŋ gawepuwep.”

⁶ Kegok mme nemaŋane ekŋenaŋ zet ŋande ke nâmti igagen kiŋgati ŋenzimoselin ambulut tabien. ⁷ Mme Zisasiyaŋ kot indaŋgumti zeye, “Walit, ku kiŋgalit.” ⁸ Zeme ekŋenaŋ ekme am ŋenpiŋ; Zisasiyaŋ igak tage.

⁹ Keyetnaŋ toti Zisasiyaŋ zemkulumindemti zeye, “In kwitnaŋ mamananay ego ke am ŋen diindondopiŋ tapme neŋ Angat Nemunaŋaŋ gakikiengaŋnaŋ gilik zem wapmaŋgut.”

¹⁰ Zeme nemaŋaneyaŋ egat yaŋkwesiwien, “Kwilekiyet mti zii zet zikat indanda an ekŋenaŋ Ilaizayaŋ kukŋaŋgat kopme Mesaya An Kawawaŋaŋ amŋane yomengaŋnaŋ timekwatindendeyet ombempewe keyaŋ bam kobe manzeip?” ¹¹ Zeme Zisasiyaŋ pigok zeye, “An ŋen sepemaŋ Ilaizanok kukŋaŋgat penañ koti am ŋoktikŋin mkawaŋ bemindemti kwitnaŋ kwitnaŋ sambe weyaŋme pembeŋaŋ bewe. ¹² Yaŋgut neŋ pigok diindowi: An ke Ilaizanok tipman baen kopme am ekŋenaŋ ku nâmtâtâti yuŋgu yuŋgu msawien. Sepem kegok yegak neŋ Angat Nemunaŋ yuŋgum nawep.” ¹³ Zeme nemaŋane nin zet ke Zân tu zululut angat tazein ke nâmbenn.

Zisasiyaŋ anemba ŋengalen we bekaŋaŋ mâpeye (Mak 9:14-29; Luk 9:37-43a)

¹⁴ Kegok mti Zisasmak nemaŋane nin am maŋgeen kopataŋ zemann an ŋen Zisasiyet kandaŋan kot pedondom tati ¹⁵ zeye, “Amobotnaŋ, nâgât nemunaŋgat kembeŋ mi. Ek miakimbe omba kan kataŋ sokbemsame tewen ma tuyen matozin. ¹⁶ Kegok mame neŋ nembandine ekŋenmagen tetim kopma ekŋenaŋ ŋep ku weyaŋpeyo.”

¹⁷ Zeme Zisasiyaŋ zeye, “In nâmkŋepeŋinpiŋ. In set teŋ ku mamâlîp! Neŋ inmak kwesiŋ mamti indamukulem mma ewe in nâgât ku nâmkŋepenep. Anemba neŋmagen tetim kolit.” ¹⁸ Aik kopme Zisasiyaŋ we bekaŋaŋ zet msame keyegak nempa penti mepme nembayaŋ dolakŋaŋ beye.

¹⁹ Âpme nemaŋane nin Zisas igak tapme koti yaŋkwesiwenn, “Nin eneyet we bekaŋaŋ mâpmâgat olapmann bep?”

²⁰ Zemann dinndoye, “Nâmkŋepeŋin âlâgâlâk keyepmti we bekaŋaŋ ke ku zempeyo. Neŋ penañ diindowi, in nâmkŋepeŋin penañ isikŋaŋ bugan kabis alik katnaŋ isikŋaŋ bugan keboŋ taindanak beme nukŋaŋ kapi delaŋ zek zeme ŋep delaŋ

zemâtnak. In kwileki ñengat ku olabiek.”²¹ [We bekanan ekñen kebonj ke kwileki ñen belakñanjan ku indamâbâgalen.]*

Gakimti wabe keyet zapatnanj diindome sek zut beye
(Mak 9:30-32; Luk 9:43-45)

²² Âpme maneti nemanane nin nsakwep Galili msalen meti Zisasiyanj nin kapigok dinndoye, “Pi maman kan belaknik neñ Angat Nemunanj am ekñengat belinan neme mopma ²³ nome gakimti kasup tuk tati wabap.” Kegok zeme nâmti nin kembenj penanj mbenn.

Zisasiyanj sesewat mka temangalen takis beye

²⁴ Âpme Zisas ma nemanane nin Kapenuam mkaen koti sesewat mkayelen takis titi an ekñenanj koti Pita yankwesiwien, “Ingalen an zikat indandanjin sesewat mka temangalen takis ke mambein, ma?”

²⁵ Kegok zeme Pitayanj zeye, “Âk. Mambein.”

Kegok zemti Zisasiyanj mka mawemtananen moti zet ewe dundupinj tapme Zisasiyanj yankwesimti zeye, “Saimon, geñ zigok nânik? Msalengalen amobotnanj ekñenanj takis kwimagen matip? Noline ekñenmagen ma manje notnanj ekñenmagen matip?”

²⁶ Zeme Pitayanj zeye, “Manje notnanj ekñenanj mambeip; noline ekñenanj ku mambeip.”

Zeme Zisasiyanj zeye, “Neñ Kawawangat Nemunanj keyepm neñ ku bewakgalenanjut beyap. ²⁷ Mneti nin ekñen ku indamann ñenzinziñ mseip keyepm tunduaen meti uk pemane towepme anjala ñen ñenanj mandasenigen keyet kanjgalemanj keñan mânep mti geñ sesewat mka temangalen takis nâgât ma gâgât sepem bembeyelen aiksenik. Ke mmeti ndangat takis besenik.”

18

Kwiyanj mobotnanj Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet keñan tatatgat usulalatnanj

(Mak 9:33-37; Luk 9:42-48; 17:1-2)

¹ Kan keyet nemanane nin Zisasmagen koti yankwesiwenn, “Kwiyanj Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama keñangalen amobotnanj bein?”

² Âpme Zisasiyanj nemba isikñanjan ñen zeme kopme tunguwinan pemti ³ zeye, “Neñ penanj sukwep diindowi, in keñin ku gilik zeme nemunamba isikñanjan ekñengat sepem mambe beme Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama keñan ku mobep. ⁴ An ñenanjan ikñangat nâme topme nemba isikñanjanok mambe beme eganj Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet keñan ñenanjan bein. ⁵ Geñ neñmak tusuwanan keyepm geñ nemba isikñanjanok ke mukulem mbanik beme geñ neñ namukulem mnewanik bein.

⁶ An ñenanjan nemba isikñanjanok ekñengat nâmkijpepeñin walebe beme ek ke nanzan siput temanjan bimanen andopemti âtâpeme nembu keñan towebe keyanj nukñanjan ku ben. Kawawangalen zemdelanj zenze katnanjan dopmanjan nukñanjan penanj tiwe. ⁷ Wakae, msat palen inmagen sindem omba penanj tiwep enenogat msalen bekananj mimi omba penanj tazin ma yommagen keñ yunjunju omba wen ma ñen an ñenanjan notnanjan zet kelakñanjan mti yom mbalup beme Kawawanganj an zet kelakñanjan mbe ke sindem omba penanj sawe.

⁸ Keyepm sedanj ma bedanjan yomeset gatetimti mesât mbe beme elenjegempemane mepme wesinj mambanik. Mineti geñ sedi bedi ilindiñ mmaneti teziñ ñandanjan towebanigat ñen elenjemti pemane mebe. ⁹ Ma zikatdanjan mme bekanaset gatetimti

* **17:21:** Zet kapi yanjbembeñanj an notnanjan ekñenanjan Kawawangalen zet kukunjanjan notnanjegat ku tazin.

mesât mbanik beme geñ kwenzempemane mepme nembet etañgat mambanik. Mineti geñ zikadi ilindiñ mmaneti teziñ ñandanj towebanikgat ñen kwenzempemane mebe.

Sipsip galañ pepeñgalen bemzenze zet
(Luk 15:3-7)

¹⁰ Weyañ ekti mambep. In mañgenjine nemba isikñanok ekñengat nâme totot-nañ penañ ku bewep. Neñ keyet zema nâit, enseljine kululuñen maip ekñenan Biengat zimosestnan mamaip ekñenan in zem indowep. ¹¹ [Angat Nemunañ neñ am galañpepeñan indatimat titiyelen toban.]*

¹² In zigok manâip? An ñen sipsipmanj 100 mamambieganj ekñenmagengatnañ kwep galañ zenak beme zigok mnak? Eganj 99 indeme tapme kwep galañ zenak keyet didikñan timatnak. ¹³ Neñ penañ diindoyap, ek matimatneti aikzin beme 99 ekñengat oloñen ku mti kwep galañ zenzenañ keyet oloñen penañ mnak. ¹⁴ Sekam kegogak Biwin kululuñenanj nemba isikñanok kwep ñenanj ku galañ zenzeyelen maotnân.

Nodan yom mime musuwewetgalen zet

¹⁵ Âpme nodan geñmagen yom aikzin beme geñ gitak buzagen yomanj zemzikat samane egañ zedi nân beme geñ nâmane delañ zeme notn mpewanik. ¹⁶ Âk egañ zedi ku nâme geñ an kwep ma zut indatetimti yanañ ilinsakwep nâmti in yom ke mukulem mpemti bandim bandim mti zikat sawep. ¹⁷ Yanjut egañ ingalen zelin ku nâme dapmelañge ekñenmak weyañ bep. Dapmelañgeyet zelin kulume egat nâme nâmkinpepeñepiñ beme egat zewep ek an zet kululu keboñ bein.

¹⁸ Âpme neñ penañ sukwep diindowi, neñ winden gama geñ am ekñen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñan Penañ mkawañ bemane ekñenanj nâgât nâmkinpewep beme geñ ekñengat pigok diindowanik, 'In Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnan mama keyet keñan ñep mebep.' Kegok mmane Kawawañan nâmti zewe, 'Am in ke nâlen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet keñan ñep kobep.' Kegok zewe. Âpme naman geñ am ekñen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñan Penañ mkawañ bemane ekñenanj nâgât ku nâmkinpewep beme geñ ekñengat pigok diindowanik, 'Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnan mama keyet keñan ñep ku mebep.' Kegok mmane Kawawañan nâmti zewe, 'Am in ke nâlen zemâtâtâtgat mama keyet keñan ñep ku kobep.' Kegok zewe.

¹⁹⁻²⁰ Ma neñ ewe tusumti diindowi, an zut tuk ekñenanj neñmak tusumti ondebep beme neñ ekñengat tunjuwinan mamti egat zut egeñan kwileki ñengat keñ kwep benti dundumalu Biwin kululuñenanj nâmindawe."

Sisiliñ an keñ katikgalen bemzenze zet

²¹ Zeme Pitayanj Zisasmagen koti zeye, "Amobotnanj, âpme notn ñenanj yom mname sek zigok beme neñ yomanj katikpewap? Sek 7 katikpewap, ma?"

²² Yanjkwesime Zisasiyanj dunduye, "Sek 7 yek. Sek sambe yomanj katikpemti ku makuwanik.

²³ Neñ kapigok diindowi, Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnan mama ke kapigok, kan ñengat amobotnanj ñenanj sisiliñ anene dopmanj mutumsasayelen indamandaye.

²⁴ Yanjbemti kwep kukñanğat aikobien egalen dopmanjanj mânep temanj penañ. ²⁵ Eganj dopmanj temanj ke ñep mututuyelen ku tasaye keyepm amobotnanjanj an ikñan ke ma imbi nembanane ke mânep tosanjanj mututuyelen ma mka ma bo milawatnanj ilindiñ am belakñan ekñenanj kwitime mânep dopmanj ke titiyelen zeye.

²⁶ Kegok zeme sisiliñ ananj amobotnanğat kandanjan pedondom samti zekâkât mpemti zeye, 'Amobotnanj, geñ nanğalanjmane neñ gâlen mânep ilindiñ ñep gawap.'

* **18:11:** Zet kapi yanjbembenjan an notnanj ekñenanj Kawawañgalen zet kukunjanj notnanğat ku tazin.

²⁷ Zekâkât kekok mti dundum same amobotnañan kember mti dopman ku mututuyelen zeye.

²⁸ Kegok zempeme egañ toti mulup an notnañ ñen ekmagen mânep isikñañ mge ekmagen dopman titiyelen aikti bimañ misik misik mti zeye, ‘Geñ nâlen mânep dopman geñmagen tazin ke mutumna.’

²⁹ Kegok zeme an notnañan egat kandañan pedondom samti zekâkât mpemti zeye, ‘Geñ nañgalañmane neñ gâlen mânep ilindiñ ñep gawap!’

³⁰ Dundum same kember ku mti notnañ mka katikñanen pemti zeye, ‘Geñ dopman mutu namanengut belak geme kwewebanik.’ ³¹ Kegok sokbeme mulup an notnaneyan ekti keñin bekañan beme amobotnañmagen meti zapat ke msawien.

³² Msame amobotnañan nâmti sisiliñ an zeme kopme dunduye, ‘Geñ keñ katik penañ. Geñ zekâkât mnamane neñ gâgât kember nâmti sewakñañ mgema geñ dopman ku nawanan. ³³ Âpme neñ dopmanñi katikpema geñ kwilekiyet nodangât kember ku mbanan?’ ³⁴ Kegok zemti an ke ñenzinziñ omba msamti mka katikñan pemti damuñ ekñengât pigok zemindeye, ‘In an kapi damuñ mti sek sindem omba masamotnepeme nâlen mânep dopman mutum delañ zeme kwalet pewep.’ ”

³⁵ Ke zemti Zisasiyañ bemzenze zet ke zemdelañ zemti yañan kapigok zeye, “In nolineyelen yom keñinan penañ ku katikpeme kululuñ Biwinañ ingalen kekok ku katikpewe.”

19

Awembiñ kalalañgalen zet

(Mak 10:1-12)

¹ Âpme Zisasiyañ zet yañan yañan zemdelañ zemti egañ Galili msat katipemti Zudia msalen Zodan tu nembet mepme ² am manje temañ mâti mepme zawatmak ekñen weyañindeye.

³ Mme Palisi ekñenañ ek tetipeme ekñengalen tetimaemaeyelen toweme eksâgât koti yañkwesiwien, “Kawawañgalen zii zelañ anañ imbiñañ kwitnañ kwitnañ sambe myuñgume asekepeyelen zein, ma yek?”

⁴ Kegok yañkwesime Zisasiyañ kapigok diindoye, “In Kawawañgalen Zet Itnañan ku mamakup, ma? Ke kapigok kumpepenañ,

‘Kawawañan yañbembenañ baen an ma imbi weyañideye’. *(Sokbembe 1:27)*

⁵ Weyañidemti kapigok zeye,

‘An ñen ek mamañ bipman katim idemti imbiñañmak tusumti eget kwepnok bewalup.’

(Sokbembe 2:24)

⁶ Keyepm eget ewe zut yek; kwepnok talup. Kawawañan temakwep tusumidein keyepm amnañ it kalañidendeyelen yek.”

⁷ Zisasiyañ kekok zeme Palisi ekñenañ pigok yañkwesiwien, “Âpme kwilekiyet mti Mosesiyañ zii zelen an ñenañ imbiñañ asekepeyelen meluwañ kumsamti peme mebegalen nâmindeye?”

⁸ Kegok yañkwesime Zisasiyañ zeye, “In keñ katik mamti Kawawañgalen zetnañ ku mamâlip ma in imbiñin asekepeyelen manâip keyepm Mosesiyañ ke zeye. Yañbembenañ baen set kekok ku tage. ⁹ Keyepm neñ diindoma nâit, An ñenañ imbiñañ kwitnañ kwitnañ bekañan ku mme nâmbemti imbiñañ asekpewe beme keyañ yom. Âk imbiñañan set kilen mame apmañan asekpewe beme keyañ ñep bewe.” Âk anañ imbiñañan kekok ku mme egañ imbiñañ ñen wabe beme ek set kilen anak bewe.

¹⁰ Zeme nembanane nin nâmti pigok zewenn, “Awembiñ mamayelen kekok bein beme imbi wawapiñ mama keyañ ñep bein.”

¹¹ Zemann Zisasiyan kapigok dinndoye, “Zet ke am ilindiñ ekñengalen zapat yek. An kwep kwep Kawawañan indamukulem mim ekñengat zapaletañ. ¹² Anañ imbi wawapiñ belak maip ke yañan tuk kapigok: Notnañ ekñen keñin mamken kegok masokbeip ma notnañ amnañ sekñin butnañ walet indendenañ awembiñ bembeyelen tikñan ku nâip ma notnañ keñ sekñin Kawawañgalen mulup mimiyet nâmti awembiñ ku mambep. An ñenañ mama mimi delañ zenzenañ kapi mâsât mbe beme ñep mâbe.”

Nemba isisikñan Zisasmagen indatimkobien
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³ Âpme an imbi ekñenañ nemunambañine isisikñan Zisasmagen indatim kopme egañ betnañan sekñinan bemti dundum indendeyet ilinak zenâwien. Zemenğut nambañane nin am ekñen zemkulumindewann. ¹⁴ Kegok mmann Zisasiyan, “Nemba indeme neñmagen kolit. In ku zemkulumindeit,” kegok zeye. “Am ekñen nemba isikñan keboñ ekñen Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnan mama keyet kandañan mamaip.” ¹⁵ Kegok zemti betnañ sekñinanen belañ atamti dundum indemti mege.

An ñen mânep milawatnañ temañan Zisasmagen koge
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶ Msat ke penti mepmann an zomolim ñenañ Zisasmagen koti yañkwesiye, “An zikat indanda, neñ mulup dolakñan ñen ziboñ mti mama kanzizitgat zapat bewap?”

¹⁷ Kegok zeme Zisasiyan kapigok dunduye, “Kwitnañ kwitnañ dolakñanğat eneyet tatnayañkwesinik? Msalen kapi an dolakñan ñen ku tazin. Kawawañ kwewetañ an dolakñan. Âpme geñ mama kanzizitgat zapat besâgât mbanik beme zii zet gawepumane delañ zemâbe.”

¹⁸ Zeme an keyañ zeye, “Zii zet ziboñ?”

Ke zemti yañkwesime Zisasiyan zeye, “Geñ kasa kumti am ku kumane gakiwe, awembiñ kalalañ ku mbalup, kambu ku mbanik, ma am ñengat sekñan dâsuki bem zenzepiñ. ¹⁹ Geñ mambipdi eksemidewanik. Mti gitangat gogot mamnik sepem kegogak amgat gogot mbanik.”

²⁰ Zeme an zomolim keyañ kapigok dunduye, “Ke zenigen ke elak gawepumti mamiap yağut ñen ewe zigok mbap?” ²¹ Kegok zeme Zisasiyan dunduye, “Geñ teñ penañ mamasât nâwanik ma mama kanzizit ke tisâgât nâwanik beme met milawadi bemane kwitime keyetnañ mânep ke kalañ kumti am bekopsat indamâbanik. Kegok mbanik beme kululuñen gwaen kwitnañ kwitnañ dolakñan geñ tiwanik. Kegok mti neñmak tusumti namâbanik.” ²² Zeme an zomolimañ mânep milawatnañ temañ tage keyepmti keñan beme zetnepiñ mege. ²³ Mepme Zisasiyan nambañane nin kapigok dinndoye, “Neñ penañ zema nâit, am mânep milawalin temañ ekñenmagen Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnan mama keyet keñan mebegalen olalatnañmak bewe. ²⁴ Bo temañan buñi aimboñan isikñanen ñep ku modak. Sepem kegogak am mânep milawalinmak ekñenañ Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet keñan mobogalen pepepeñan omba penañ tazin.”

²⁵ Kegok zeme nambañane nin zet ke nâmann nukñan penañ beme zewenn, “Kegok beme kwiyañ mama kanzizit ñep tiwe?”

²⁶ Zemann Zisasiyan zimosetnanen ndik mototi zeye, “Mânep milawalañ set bekekme amnañ Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnan mama keyet keñan ku mebep yağut Kawawañan amgat keñin mme eleñ belañ beme mama kanzizit ke ñep tiwep.”

²⁷ Kegok dinndome Pitayañ sakwep penañ pigok zeye, “Nânik, nin kwitnañ kwitnañ sambe pemann tapme geñ gapmâbenn keyepm maneti keyet dopmañ Kawawañan kwileki penañ ndawe?”

²⁸ Kegok yañkwesime Zisasiyan kapigok dinndoye, “Neñ penañ sukwep diindowi. Maneti bangat kwitnañ kwitnañ alakñan sokbemâbe kan keyet neñ Angat Nemunañ

Amobotnangalen mundum windemak keyet totapma in kegogak mundum 12 keyet totati Israeël manje 12 ekngat damuñine tabep. ²⁹ Ma am ñenan nâgât mti dapmeninene ipbialine ma mambiwine ma nemunambanine ma mkanjin ma muluwin yaloñti kobepgapm eknen keyet dopman omba penan indayap ma bamgat mama kanzizit tiwep. ³⁰ An ñenan ikngat seknan alak pigogat mmoti, ‘Ñep ñep talap,’ tazein beme egan bamgat tototnan bewe. Ma ñenan alak tototnan tapmain beme egan bamgat mobotnan bewe.

20

Zisasiyan wain mulupgalen mulup an ekngat bemzenze zet zeye

¹ Kawawangalen zemâtâtâtgat katnan mama keyet yanjan pigok, mse ngat an ñenan tambunan penan an indatime wain mulupman mimiyelen mebien. ² Egan mulup mimiyelen tosa sepem kwep kina kwep kina kwep kegok indandayelen zetik mimindeme eknenan, ‘Ñep,’ zeme wain mulupmanen indatime mebien. ³ Meti tapmme 9 kilok beme an manje notnan belak tabien eknenmagen meti diindoye, ⁴ ‘In kogogak kopme nâlen wain muluwen met indema mulup mme tosanjan ñep indasap.’ ⁵ Kegok zeme ilinsakwep wain muluwen ke mebien. Âpme 12 kilok beme sepem ewe kegogak mge. Mme 3 kilok beme ewe kegogak notnan indatiye. ⁶ Ma 5 kilok beme ewe meti an notnan mulup mimipin tapme indikti diindoye, ‘In kwilekiyet kasup teepman pi belak tatnepeme msat gasim bein?’

⁷ Zeme eknenan zewien, ‘An ñenan mulup ke mseip ke nin ku zemndep.’

Zeme egan diindoye, ‘Kopme nâlen wain muluwen meindema mulup mit.’

⁸ Ke tapme mulup tosanjan indandayelen damuñ zempemti zeye, ‘Geñ mulup an zemane kopmâpme mânep inda. An bam kolo eknen kukngat indamti an ñenan kolo eknen bam indasenik.’

⁹ Kegok zempeme an mulup 5 kilokgat yanbemti mbien eknen mânep kina kwep kina kwep indaye.

¹⁰ Taindame ñenan kobien eknenan ekti, ‘Nin mânep mmoti ndasâpm,’ nâmti tatnepeme damuñ egan kina kwep kina kwep eknen kwep kwep indam mege. ¹¹ Mânep kegok indame eknenan mulup toñangat ñenzinziñ msawien. ¹² Mti zewien, ‘An bam kolo eknenan mulup belak kan isiknan bugan miyo. Âpme nin kasup katiknan penan muluwen sek sindem palen tatnepemann msat gasim beme kwilekiyet bam kolo eknenmak mânep sepem kwep ndanik?’

¹³ Kegok zeme mulup toñanan eknenmagen kwep pigok dunduye, ‘Notn, geñ ku tetingeyap. Geñ mânep kina kwepgat zema nâmane ñep bep ¹⁴ keyepm mânepdi mti met. Neñ am bam kolo eknenmak geñmak mânep sepem kwep indandayet nâma ñep bep. ¹⁵ Mânep nenangalen ya neñ zigok ma zigok msâgât mbak beme nâyap katan mbak. Neñ keñ taolet mgama geñ nâmbekananik, ma?’ ” ¹⁶ Âpme Zisasiyan bemzenze zet ke zemdelan zemti pigok zeye, “An ñenan Kawawangalen zemâtâtât katnanen mama keyet keñan ñenan mebe ma ñenan bam mebe keyangut Kawawangal eget ilizuzut mama kanzizit itdawe.”

Zisasiyan gakikngat zeme sek tuk beye (Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ Âpme Zisasiyan Zelusalem mkaen mosât moti set ganzenaset nembanane nin 12 ndatime mepmambe kapigok dinndoye, ¹⁸ “Nâip, nin alak Zelusalem mkaen tapmetnup. Ya neñ Angat Nemunan sâpe sâpe bumbu an ñenan eknenan ma zii zet zikat indanda ekngalen belen mopma eknenan nome gakikiyet zemdelan zewep. ¹⁹ Âpme keyet palanan kasanne eknenan Loma ekngalen gapman ekngat belinan

neme mopma ekñenan pep zet mnamti sindiwan nawetikti nome gakiwap. Yangut kasup tuk delan peme gakikiengatnan gilik zem wati mamaen mobap.”

*Zân ma Zems egegat mamilan eget amobotnan tatagat yankwesiye
(Mak 10:35-45)*

²⁰ Kan keyet Zân ma Zems Zebediyet nemulatnenetgat mamidan idatimti Zisasiyet kandan kotu pedondom samti nâmitdendeyelen dundum saye. ²¹ Kegok mme Zisasiyan yankwesiye, “Geñ neñ kwileki mganğayelen gembein?”

Zeme egañ zeye, “Geñ zemkatik bemnamane nemun zut kapiyan geñ amobotnan teman tabanik kan keyet ñenan bedi penaset ma bedi alomset amobotnan gitanğat kandan tabalup.”

²² Kegok zeme Zisasiyan indayankwesiye, “In ku nâmti kegok yankwesip. It neñ sindem tiwap ke it ñep tiwalup?”

Zeme egelañ zewun, “E ñep tiwalup.”

²³ Kegok zemalu Zisasiyan zeye, “Neñ sindem tiwap ke it penan tiwalup yangut nâlen betn penaset kwiyan tatatgalen ma betn alomset tabe ke neñ ñep ku zenzeyelen. Mundum ekseñanmak ke Bienan an kwi makumindeye ekñengalen zapat tazin.”

²⁴ Kegok mme nemuñane 10 nin keyet zapat nâmti egegat ñenzinziñ mbenn. ²⁵ Mmann Zisasiyan nin ilindiñ zeme kopmann dinndoye, “In nâip msalengalen amobotnan ekñen winde omba taindame zet windenñben msat palen am ekñengat manzeip. ²⁶ Set keboñ ke ingat tunğuwinan ñen ku tabe. Keyepmti inmagengatnan an ñenan amobotnan besât nâin beme egañ in sambeyelen sisiliñ an bewe. ²⁷ Ma inmagengatnan an ñenan amobotnan Kawawağat zikatnan besât nâwe beme egañ sisiliñ nempa etañ kwati tonğat mulup etañ mpeme tosañan ku masain keboñ mamambe. ²⁸ Sepem kegogak neñ Angat Nemuañ amnan sisiliñ mnanayelen ku koban yek. Neñ am ekñengat sisiliñ mulup mimindandayelen koban ma am ekñen nananğat maman ketalasima amnan mama kanzizit aiikgat nâmti gakikiyet toban.”

*Zisasiyan an zut zikalit beñan weyañideye
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)*

²⁹ Âpme Zisas ma nemuñane nin Zeliko msat pempti tapmepmann am mange temanan ndamâti mebien. ³⁰ Keyegak an zut zikalit beñan set ganzenan tapmambun, “Ya Zisas kwawezin,” zeme nâmti kwizet teman kumti zewun, “Amobotnan, geñ Dewitgat alikñan, nigat kemben mi!” ³¹ Kegok zemalut amnan eget zemkulumidemti buzak tatagalen diitdowien. Keyanğut egelañ ewe giñgiñ mti kwizet omba kuwun, “Amobotnan, Dewitgalen alikñan, geñ nigat kemben mi!” ³² Kegok zemalut Zisasiyan metati idayankwesiye, “It neñ zigok mimidandayelen nâlup?” ³³ Kegok zeme egelañ zuwun, “Amobotnan, nit eekgalen nâlup.”

³⁴ Kegok zemalut Zisasiyan egegat kemben mti zikalit tanğume keyegak zikalit ekti ekmak mebun.

21

*Zisasiyan Zelusalem mka temanen mowege
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Zân 12:12-19)*

¹ Âpme Zisas ma nempañane nin Zelusalem patan zesât mti Betpage mkaen ke tati nempañanet zut kukñanğat ² pigok zemideye, “It ñenan mkaen met patan pepeñak donki ñen tegañ opemti tepum palen opepeñan nempañan isikñan ganzenan tapme ekselup. Ke kwaleti idatetimti neñmagen koselup. ³ Kegok mmalut am ñenan zigok ñen zeme, it pigok dunduselup, ‘Amobotnanan kapiyet mulupman sasayelen zemndeme kolup.’ Kegok zemalut egañ keyegak nâmideme mkoselup.” ⁴ Ke sokbeye ke ewen baenen golan zenze an ñenan zet meluwan kapi mge keyet katan sokbemkawan bein:

5 “Zaion* mka temañgalen am diindo, ‘Egit, ingalen Amobotnañin ek inmagen kozin! Keñ sewakñañ toñañ. Doñki nembrañañ isikñañ milawat matin keyet dukñañ kozin.’” *(Zekaraia 9:9)*

6 Zeme nempa zulañ nâmti Zisasiyañ diitdoyenok met 7 doñki mam nempa idatetimti koti nin melakandundun sakñañgatñañ gulumti doñki egegat palen yenjepemann Zisasiyañ palañañ mototage. 8 Âpme am mañge temañañ egat set miakpepeyelen melakanduñin timti selen yenjewien. Ma notnañañ niwet sinañ atumti selen yenjewien. 9 Kegok mme am mañge temañañ kalañti Zisasiyet ñeñañ ma baman meti kwizet kapigok kuwien,

“Dewitgalen alikñañ, nin sesewatgenup! Kawawañañ gaombem gengeñañ kotnik keyet oloñen penañ mti Kawawañ sesewatpene!” *(Sam 118:25-27)*

10 Kegok mme Zisasiyañ Zelusalem mka temañ keñañ mopme am mka mtoñañ kwisak ke nâmti keñin wapme yañkwesiwien, “An ke kwiyañ kozin?”

11 Kegok yañkwesime am mañge temañañ zewien, “Kapi Zisas. Ek golañ zenze an Nasalet Galili mkaengatnañañ kozin.”

Zisasiyañ aem kwaem an sesewat mkaen indamâge
(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Zân 2:13-22)

12-13 Ke moti Zisasiyañ sesewat mka temañ keñañ moti ekme amnañ makau ma sipsip sâpe sâpe bumbuyelen aem kwaem tapmambien. Mânep aem kwaem† tapm mambiengalen mundumañ mgilik zeye ma sasakandenombe takwitimambien ekñengalen mundum kegogak mgilik zemti diindoye,

“Kawawañgalen Zet Itnañañ Kawawañañ pigok zeme meluwañ mimiñañ, ‘Nâlen sesewat mka ke dundundu mka’ keyañgut in mme an kambu titi ekñengalen enzilili mka tabein.” *(Zelemaia 7:11)*

Kegok zemti am ekñen ke zemindemti indamâpme toti kwawebien.

14 Mme am zikalın beñañ ma wesin ekñañañ sesewat mka temanen kopme weyañindeye. 15 Ke tapmme nempa isisik ekñañañ, “Dewitgalen alikñañ, sesewatpene!” kwizet kegok kupen keñañ mowepme sâpe sâpe bumbu an ekñen ma zii zet zikat indanda ekñañañ muluwañ mamanamañ ke ekti keyet ñenzinziñ penañ mti

16 Zisas yañkwesiwien, “Geñ ekñañañ kwileki tazep ke tatnânik?”

Zeme Zisasiyañ diindoye, “Âk neñ ñep tatnâyap. In Kawawañgalen Zet Itnañañ ku mamakuip, ma? Ke kapigok kumpepeñañ,

‘Geñ nempa isisik ma nempa okak zikat indamane ekñañañ gâgât sesewatgawep.’” *(Sam 8:2)*

17 Kegok mti Zisasiyañ ekñen katiindemti Betani mkaen tambumbu kwep mepmañge.

Zisasiyañ tep kwitnañ pik ke saik mpeye
(Mak 11:12-14, 20-24)

18 Âpme tambuñan penañ Zisasiyañ mka teman gilik zem kwakwagalen kwati meuyet mge. 19 Mti ekme set ganzenaset pik tep tapme ekti katnañ niniyelen yayañ mge yañgut katnañ niniyelen ñen tatapin; sinañ etañ tage. Kegok ekti tepgat zeye, “Geñ kadi ñen ku elikbanik yek penañ.” Zeme keyegak tewañ memun beye.

20 Kegok sokbeme nembrañane nin ekti pisemti yañkwesiwenn, “Zigogapm tep ke sakwep penañ memun bep?”

21 Kegok zemann Zisasiyañ pigok zeye, “Neñ penañ sukwap diindowi, in keñ zutmak ku mamti Kawawañgat nâmkijpewep beme in neñ miyap sepem keboñ mbep. Mti ke

* 21:5: Zaion kwit ke Zelusalemgañ kwitnañ ñen ke makup. † 21:12-13: Amnañ mânep timkobien keyañ sesewat mkaengalen sâpe sâpe bumbuyet soñgom ñep ku itiyelen. Kegogapm ekñañañ sesewat mkayelen mânep ke Zuda am ekñengalen mânep ke omaimti ke etañ sesewat mkaengalen milawat kwititiyelen.

etan yek, in nuknjan kalan nembon keyet pigok zemsawep, 'Nembu kenan metot,' zeme kekok mbe. ²² Ma in namkinpewep beme ke ma ke mimiyet dundum same egan nep mbe."

Zisas mulupmangalen windeyet yankwesiwien

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Zisas ek sesewat mka temanen gilik zem meti am zet zapat dolaknan tapm zikat indame sâpe sâpe bumbu an nejan ma sesewat mka teman keyelen an damun eknenan koti pigok yankwesiwien, "An kwiyan namgame am sesewat mka temanen ke indamâbanan?"

²⁴ Kegok yankwesime Zisasiyan pigok zeye, "Nej yankwesisi kwep penan indayankwesima, in dopman tej gilik zem namenjut nej an kwiyan namneme mamiyap ke diindosap." ²⁵ Kegok zemti zeye, "Zân tu zulutindende an ek am tu zulutindendeyelen an kwiyan mulup ke saye? Kawawanjan nampeye ma amnan nampewien?"

Kegok zeme eknenan ilinak zenâ zenâ mti zewien, "Nin zigok zesenu? 'Kawawanmagangatnan,' zesenu beme egan zet dopman pigok zesem, 'Ya kok ke kwilekiyet mti ku namkinpewien?'" ²⁶ Ma 'Ammagangatnan,' zesenu ke nin am ekngat kignanup kelak yanjan am eknenan Zân ek golaj zenze an penan kekok namkatik bewien."

²⁷ Zemti Zisasiyet pigok zewien, "Nin ku nanup."

Kegok zeme Zisasiyan ekngat zeye, "Nej kekok an kwiyan zemneme mamiyap ke ku diindosap."

Ayumun egetgalen bemzenze zet

²⁸ Ke zemti zeye, "In zigok nâip? An nen ek nemunanet ayumun mambuk. Egan nemunan yumagen meti zenak, 'Nemun, geñ alak wain muluwen mulup msenik.'

²⁹ Zeme nemunan yuyan zenak, 'Yek, nej ku msap.' Kegok zenak yanjut kenan gilik zeme naman muluwen medak.

³⁰ Biwitdan nemunan yuyet sepem kogok dunduye âpme nemunan munan zeye, 'Nej nep msap.' Kegok zeye yanjut ku mge.

³¹ Âpme nemunanet egetmagangatnan kwiyan biwitdan nanngenok mge?"

Kegok zeme sâpe sâpe bumbu an ma sesewat mka temanalen an damun eknenan zewien, "Nemunan yu."

Zeme Zisasiyan zeye, "Nej penan diindowi, mme takis mânep titi ma set kilej imbi eknenan nejan bemti Kawawanjalan zemâtâtâtgat katnanen mama keyet kandanjan tapmelip. Âpme in kenan ku talip. ³² Zân tu zulutindende an egan set tej zikat indame mâbâgalen ekmâtâbien yanjut in ku namkinpewien. Âpme takis mânep titi an ma set kilej imbi eknenan namkinpewien. Eknenan kekok mme in ekbien yanjut in yominangatnan kenin gilik zeme ku namkinpewien."

Wain damun kej katik ekngalolen bemzenze zet

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Ke zemti egan sesewat mka temanalen an damun ma sâpe sâpe bumbu an ekngat zeye, "Wak bemti bemzenze zet nen zesowapgat ewe nait. Kan ngat msat tonajan wain aliknan msatnanen ke onzeye. Mti kimbat kundun kindin bempemti wain katnan misiksikgalen msat walatopemti amnan mulup kalem tati eekgalen mka teepman walatpeye. Kegok mpemti wain mulupman ke kalop bemti amnan ekdamun mti mamayet tonan tonan indamti msat pem nen mege. ³⁴ Egan ke meti manepeme wain katnan mâtâtâtgalen kanan beme mulup anene zemindeme wain damun eknenmagen wain katnan titiyelen kobien. ³⁵ Zemindeme kopme wain damun eknenan mulup an indatetimti kwep sidiwan witikbien ma nen kume gakiye ma nen nanzanjan kuwien. ³⁶ Kegok mme msat tonajan zapat ke namti mulup an ewe sambe

indeme kuknanggat kobien eknen aindangosomti omba penan indeme kobien. Kopme wain damun eknenan ewe kuknanggat mimindawien sepem kegogak mbien. ³⁷ Kegok mme bam delan zenzenan iknanggat nemunan penan peme eknenmagen mesâgât mme kenanen kapigok nânge, ‘Penan sukwep pi eknenan nemun eksempeseip.’ ³⁸ Kegok otrnâye yangut wain damun eknenan nemunan ke ekti ilinak pigok zenâwien, ‘Pi iknanggat nemunan penan kapiyan tonan bewe keyet kopme nin kumann gakime kwilekiki sambe kapi ningat zapat bek.’ ³⁹ Kegok zemti eknenan nemunan ke atamti mandamti mulup paselen tot kume gakiye.” ⁴⁰ Kegok zemti Zisasiyan indayankwesiye, “Msat tonanan wain mulupmanen kosâpm ke wain damun eknen zigok penan mimindasâpm?” ⁴¹ Kegok zeme eknenan zewien, “Egan penan sukwep am keñ katik eknen ke indome gakime wain muluwen wain damun alaknan indeme ekdamun mti katnan titi kananen timti tonanggat mange butnan sawep.” ⁴² Eknenan kegok zeme Zisasiyan kapigok diindoye, “Kawawangalen Zet Itnananen zet nen kapigok tazin ke in ku mamain nâip, ma?

‘Mka walalat eknenan tepum nen ekme bekanan beme wisat mti peme wenge. Tepum kewan tepum minan beye. Sepem kegok ke Amobotnan Kawawangnan mme nin ekmann ego egoñmak mambein.’ *(Sam 118:22-23)*

⁴³ Keyet zema nâit, Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke in Zuda mangeen sokbembeyet zenzenan ke inmagen menzem mti naman am belaknan nen indame eknenan mme penanan elikbe. ⁴⁴ Annan, ‘Tepum ke sambunan,’ zewien yangut tepum ke kalinan ya an keyet palen tokutun beme an ke epeewe. Ma tepum keyan am keyet palen tokutun beme am ke gakime seknan kânzunuzayan bemisikbe.” ⁴⁵ Bemzenze zet zut ke zeme sâpe sâpe bumbu an ma Palisi eknenan keyet yan nan nâmâtâti zewien, “Wakae, an pi ningat tazein.” ⁴⁶ Kegok zemti atamti mka katiknan pepeyelen nâwien yangut annan Zisasiyet golan zenze an manzemtemiangapm kinngati peme tage.

22

An imbi zulan awembin bemalu tu meu bumulumalu nininanggat bemzenze zet zeye (Luk 14:15-24)

¹ Âpme Zisasiyan ewe bemzenzeeset am zet kapigok diindoye, ² “Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet yan nan kapigok. Kan nengat amobotnanggat nemunan nenan imbinanmak bet mututuyelen tu meu weyan bemti ³ mulup anne indeme am kuknanggat indamandandan zeme kokogalen diindowien yangut kokogalen ku indembeye.

⁴ Kegok mme amobotnanan mulup anene notnan zemindeme am indamandandan ekngat zeye, ‘Nâlen bulmakau ma makau nembanan teman teman kumti anjo ma kwitnan kwitnan sambe ilak weyan keyet awembingalen meu niniyelen kilit.’

⁵ Kegok zeye yangut am indamandandan eknenan nâmpemambe ilinangat tiknanin nâwiengat katan mepmâbien. Kwewan iknanggat mulupman mege; nenan aem kwaem mkaen mege. ⁶ Kegok mme am notnanan mulup annan indatamti indome gakiwien. ⁷ Kegok mme amobotnanan nenan penan zime kasa kuku anne zemindeme am mulup anene indowienen eknen indome gakime mkanin teman tep bume ziye.

⁸ Kegok mti mulup anne diindoye, ‘Nâlen tu meu kelak weyayan tazin ekngat zapat yek. ⁹ Keyepmti am alaknan set teman meti am omba indaikseip ke indatim koseip.’ ¹⁰ Kegok zemindeme mulup anene eknenan set teman meti am sambe indaikbien am pbenan ma am bekanan kwaweti mka bemisik tabien. ¹¹ Kegok mme amobotnanan am indamukukuyelen moti ekme an nen ondedagalen sâk melakandu sasanan ke ku miak tapme ege. ¹² Ekti zeye, ‘Notn, geñ keñan pi zigoset ondedak sâk

melakandu miyakpinj kwatnek?’ Amobotnañan kekok yañkwesime an keyañ zetpin tage. ¹³ Kegok mme amobotnañan mulup anne diindoye, ‘Setnañ betnañ zamti zupman tambusosok keñan peme towelak. Ke mamti sek sindem timti zetnañ anjalikme masumambe.’ ” ¹⁴ Zisasiyan kekok zemti pigok zemdelañ zeye, “Kawawañan am sambe indamandandañan yañgut kwep kwewañ mebep.”

Takis bembeyelen yañkwesisi
(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Zisasiyan kekok zeme Palisi notnañ ekñenañ buzak metati Zisas tetipemti zemkukuyelen zenâ zenâ mbien. ¹⁶ Mti nembrañine ma Elotgalen an notnañ zemindeme meti kapigok yañkwesiwien, “An zikat indanda, nin gâgât yañdi nânup. Geñ zet dâsuki zenzepin; penañak etañ manzenik. Ma zapat dolakñañgalen zet ke am mobotnañ ma tototnañ sepem kwep manzikat ndanik. ¹⁷ Keyepmti geñ zemanen nâne. Gâlen nânâyañ zigok nânîk? Amobotnañ Sisamagen takis mânep ñep bembeyelen ma yek?”

¹⁸ Kegok zeme egañ ekñengalen nânâ bekanan ke ekmâtâti diindoye, “In an zetgalen etañ! In kwilekiyet neñ tatetineip?” ¹⁹ Kegok zemti zeye, “In takis mânep mambeip ke ñen zikat name ekbi.” Kegok zeme ekñenañ mânep same ege. ²⁰ Ekti kapigok indayañkwesiye, “Am weñañ ma kwit kapi kwiyelen?”

²¹ Zeme ekñenañ zewien, “Ke amobotnañ Sisayelen.”

Kegok zeme egañ diindoye, “Nâip, Sisayelen weñañan tatatnañ ke Sisa ikñañ sawep. Âpme Kawawañ ikñañgalen bet meluwañ keyepmti in ikñañgat zapat mait.”

²² Ekñenañ ke zeme nâmti nâmtemtem mti pemti mebien.

Zisasiyan Sadusi ekñengalen nânâ bekanan gat yañan zemkawañ beye
(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Kasup mulup mimi keyet Sadusi ekñenañ Zisasmagen kobien. Ekñengalen nânâyañ am gakiwep ke ku wabep manâip keyepmti Zisas keyet yañkwesiwien, ²⁴ “An zikat indanda, Mosesiyañ kapigok zenzenañ, ‘An ñenañ nemunambañanpin gakin beme notnañ isikñañan imbi kwambet ke wati nemunamba egañ msokbewe keyañ an kukñañgatnañ keyelen sip butnañ bewep.’ ” ²⁵ Kegok zemti ewe zewien, “Âpme an ñenañ nembrañane 7 indabege. Ya maneti ayuyañ imbi wati nembapiñ gakime muñañan imbi kwambet ke wage. ²⁶ Ya muñañ nembapiñ gakime gwatnañan kwambelin ke wage. Sepem kegogak ekñen sambemagen sokbeme nemunambañanpin gakiwien. ²⁷ Ya bam imbi kwambelin keyañ yek beye. ²⁸ Ya wawat kanañ an kwiyañ imbi ke mkipmañ beme egat imbiñan bewe?”

²⁹ Ke tetipemti kekok zeme Zisasiyan zeye, “In Kawawañgalen Zetnañ Itnañan ma egalen winde keyet kandati keyepm zet manzemyunquip. ³⁰ Wawat kanen awembiñ mama ke ewe ku mambeip. Ekñenañ ensel kululunengatnañ nembon bemi tabep. ³¹ Yañgut in gakiengatnañ wawat keyet manâmyunquipgat diindowi; Kawawañgalen Zet Itnañanen zet kapigok zenzenañ ke in ku mamain nâip, ma? ³² Kawawañan kapigok zeye,

‘Neñ Abalaam ma Aisak ma Zekop ekñengalen Kawawañin.’ *(Kisim Bek 3:6)*
Wa ek am gakiñañgalen Kawawañ yek. Egañ am mama kanzizitgat zapat ombemind-eye ekñengalen Kawawañ.”

³³ Kegok zeme am manje temañ ekñenañ egalen mzikat indanda keyet nâmtemtem mbien.

Zisasiyan zii zet ñotekñañ diindoye
(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Zisasiyelen zelan Sadusi ekñengalen winderjin mtoindeme Palisi an ekñenan nâmbien. Keyepm ekñenan ilinak ondekti ³⁵ ekñenmagengatnañ ñen zii zet zikat indanda keyañ Zisas yañkwesisien tetipeye, ³⁶ “An zikat indanda, zii zet kwilekiyan mobotnañ penañ bein?”

³⁷ Zeme Zisasiyan dunduye,

“ ‘Geñ keñdi ma nâmamandi ma windendi ma ñotkikdi ekñen ke ketalasimti Amobotnañ Kawawañgat etañ gogot mpewanik.’ (Zii Zet 6:5)

³⁸ Zet keyañ zii zet ñotekñan ma zet mobotnañ penañ bein. ³⁹ Ma ñen ewe sakam kapigok,

‘Gitañgat keñdi mambeinok amgat kegogak gogot mbanik.’ (Wok Pris 19:18)

⁴⁰ zii zet ma golan zenze an ekñengalen zet sambe keyet keyañ ñotekñan belup.”

Kilais ek Dewitgat Amobotnañ

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Âpme Palisi an notnañ ondekti tapme Zisasiyan indayañkwesimti kapigok zeye,

⁴² “In Kilaisiyet zigok manâip? Ek kwiyelen alikñan?”

Kegok zeme ekñenan zewien, “Ek Dewitgalen alikñan.”

⁴³ Zeme egañ diindoye, “Kwilekiyepmti Dewit ek Kawawañgalen Emetak Tenañan ekmak tapme Dewilañ Kilaisiyet ‘Amobotnañ,’ zeye? Zet ke Kawawañgalen Zet Itñananen kapigok kumpepenañ,

⁴⁴ ‘Amobotnañ nâlen Amobotnañnangot kapigok zeye, “Geñ koti nâlen betn penañset totapmane kasandine mtoindewap.”’ (Sam 110:1)

⁴⁵ Keyepmti Dewilañ Kilaisiyet ‘Amobotnañ,’ zeye beme ke zigoset mti Dewitgat sokñan bein? Kilais ek Dewitgalen amobotnañ.” ⁴⁶ Egañ kekok zemti indayañkwesime ekñenan zet dopmañ gilik zem sasayet kiñgabien. Mti kan keyetnañ baman gwaen yañkwesisi ñen ku yañkwesiwien yek penañ.

23

Zisasiyan zii zet zikat indanda an ma Palisi an dopmañ bekanan mutumindandayelen diindoye

(Mak 12:38-39; Luk 11:43-46; Luk 20:45-46)

¹ Kan keyet palañan Zisasiyan am manje temañ ma nembajane ningat dinndoye,

² “Zii zet zikat indanda an ma Palisi ekñenan ilinañgat nâme Mosesinok beme zii zet alakñan mamsokbeip. ³ Ekñenan in ekñengalen zii zet alakñan ke mâbâgalen manzeip yañgut neñ zemkulumindeyap ekñengalen mama mimi maip ke ku mâbep. ⁴ Ekñenan zii zet omtususañ kekok mme nukñan beme ingat palen bemti ke mâlit zeme in mâti nukñan aikme mukulem ku mimindewep. Ekñenan nukñan temañ ke timti ingat palen bemti ilin belak penañ maip.

⁵ Ekñenan kwitnañ kwitnañ mamip ke amnañ indik ekseseyelen etañ mamip. Sañgum pañan palen Kawawañgalen zii zet kumpemti amnañ indidikgalen monzalaminan zampemti ma belinanen sañgum pañan temañ sepem kekokak besañnok zampemti sañgumin busilinañ teeptepmañ penañ amnañ indikti ekseseyelen mami-agip. ⁶ Ma ekñenan tu meu niniyelen indamandame ekñenan mundum pembenañ ma kukñañgat totatagalen mamip. Ma sesewat mkaen ekñenan amobotnañ mundum pembenañ keyet manâmtikñan mip. ⁷ Ekñenan selen amnañ indikti indamukumti nâme mobotnañ beme kwilin, ‘Zikat indanda,’ kukuyet maindembein.

⁸ Ma gâgât amnañ, ‘Zikat ndanda,’ zeme kwit keboñ keyet ku nâmtikñan mbanik. An zikat indandañin kwewetañ main keyepm in, ‘Notn notn,’ zemti mambep. ⁹ Mti in msalen am ñengot, ‘Bien,’ ku zewep. Biwin kwewetañ ek kululuñen main. ¹⁰ Ma in an ñengot, ‘Ñeñan bembep,’ zemindendeyet kekokak ku zewep. Ñeñan bembepin

kwewetan tazin. Ek Mesaya. ¹¹ Ma inmagengatnaŋ ɲenaŋ amobotnaŋ masât nâmbé beme notnaŋ ekɲengat sisiliŋ anok mambe. ¹² Ma ɲenaŋ ikɲaŋgat nâme mobotnaŋ bewe beme Kawawaŋaŋaŋ mtopewe. Ma ɲenaŋ ikɲaŋgat nâme tototnaŋ bewe beme Kawawaŋaŋaŋ mmopewe.

¹³ Wakae, zii zet zikat indanda ma Palisi in sindem omba penaŋ tiwep! In an zegalen etaŋ! In Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet keŋan amnaŋ mebegalen mambekek ma manzemkekindeip. Mti ilin kegogak ku mamelip ma am kwiyaŋ mesât mamin ekɲen kegogak mme pepetnaŋmak mamben. ¹⁴ [In an teɲnok mamaip ma kegok tapmamti imbi kwambet mkaŋinan indamâpme kwawepme milawatnaŋ matip. Âpme in dundundu teepmaŋ nukɲaŋin ku mkawaŋ bembeyelen mandundup keyepmti wakae, in sindem omba penaŋ tiwep.]*

¹⁵ Wakae, zii zet zikat indanda ma Palisi in sindem omba penaŋ tiwep! In an zegalen etaŋ! In set omba tokwati mulup kaliŋan mti am maindatip. An kwep mme ilinaŋgat zapat mambein. An ke mme in sebemindemti bekaŋaŋ mimiŋin omba beme ekɲenmak in ilinsakwep teziŋ ɲandaŋgat zapat mambein.

¹⁶ Wakae! In an zikat beŋaŋ nolin set dâsuki tazikat indaip in sindem omba penaŋ tiwep. In manzeip, ‘An ɲen sesewat mka temaŋ teŋ keyet kwitnaŋ zetnaŋ zemkatik bewe beme zetnaŋ penaŋepiŋ bewe kegok zemti naman an ɲenaŋ sesewat mka temaŋgalen golaŋ mka miak pepeŋaŋ keyet kwitnaŋ zetnaŋ zemkatik bein beme zetnaŋ ke penaŋ manâip.’ ¹⁷ In an zikat beŋ ma an seon penaŋ! In nâme kwilekiyaŋ mobotnaŋ bein: gol sesewat mka temaŋ miak pepeŋaŋ tazin ke ma sesewat mka temaŋ ikɲaŋ?’ Kegok zemti zeye, “Mka penaŋ keyaŋ mkayelen elimiak miakɲaŋ sebem pein. ¹⁸ Ma in kegogak manzeip, ‘An ɲenaŋ zetnaŋ sâpe sâpe bumbuyet mundumanen zetnaŋ zemti bandim mbe beme keyaŋ zetnaŋ mme penaŋepiŋ bewe,’ ma kogogak manzeip, ‘An ɲenaŋ sâpe sâpe bumbuyet mundumanen sâpe sâpe tazin keyet kwitnaŋ zetnaŋ bandim mbe beme zetnaŋaŋaŋ penaŋ bewe.’ ¹⁹ In an zikat beŋ! In nâme kwilekiyaŋ mobotnaŋ bein: sâpe sâpe bumbuyet bempeyo ke ma sâpe sâpe mundumaŋ?’ Kegok zemti zeye, “Sâpe sâpe ke munduman bemti buwek keyepm sâpe sâpe mundumaŋ keyaŋ mobotnaŋ bein. ²⁰ Âpme an kwiyaŋ zetnaŋ sâpe sâpe bumbuyet mundumanen zetnaŋ zemkatik bep beme wa sâpe sâpe mundumaŋ etaŋ yek egaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ keyet palen tazin ekɲengat eyo kwilinan zetnaŋ zemkatik bep. ²¹ Ma an ɲenaŋ zetnaŋ sesewat mka temaŋgat kwitnaŋ kumti zetik miwen ke bandim min beme sesewat mka temaŋgat kwitnaŋ etaŋ yek, egaŋ Kawawaŋaŋaŋ sesewat mka temaŋ keyet toŋaŋgat zikatnan zetnaŋ bandim mti zep. ²² Ma an ɲenaŋ zetnaŋ kululuŋgat kwitnaŋ kumti zetnaŋ bandim mimiyaŋ zep beme wa kululuŋgat etaŋ yek egaŋ Kawawaŋgalen mundum totatat ma Kawawaŋaŋaŋ ikɲaŋgat zikatnanen zetikɲaŋ bandim mpemti zep.

²³ Wakae! zii zet zikat indanda ma Palisi in sindem omba penaŋ tiwep! In an zegalen etaŋ! Kwilekiki isikɲaŋ sikok ma suŋem sagom ma kambilak mayawak ma kawak muluwengatnaŋ manŋe 10magengatnaŋ manŋe kwep ke Kawawaŋgat masaip. In kwitnaŋ kwitnaŋ isikɲaŋ keyet eksemi makalopbep yaŋgut in zii zetgalen zet penaŋaŋaŋ tazin ke mamtotindeip. Zii zet ɲotekɲaŋ keyet keŋanen mama mimi kabon kapi mimiyaŋ eksesemak mama ma aŋgalaŋ gogot palen mama ma nâmkijpepemak mamti mulup isisikɲaŋ Kawawaŋgat mulup bandim mimiyaŋ taolet bembe ke eyo mimiyaŋ. Mama penaŋ zii zelaŋ zeinen ke in ku mamip. In kwitnaŋ kwitnaŋ isisikɲaŋgat tip butzenze mamip. ²⁴ In an zikat beŋaŋ nolin zet dâsuki tazikat indaip. In zii zet isisikɲaŋ mamâlip yaŋgut zii zet ɲotekɲaŋ mobotnaŋ ku mamâlip. In sakam

* **23:14:** Zet kapi yaŋbembeŋaŋ an notnaŋ ekɲenaŋ Kawawaŋgalen zet kukuŋaŋ notnaŋegat ku tazin.

an nenan tu menzim kejan kakalak isiknan tapme ekti nep mpenak yanggut belan menzim kejan tadage keyet yayan ku mnak.

²⁵ Wakae! zii zet zikat indanda ma Palisi in sindem omba penan tiwep! In menzim seknan etan manzululip naman kejanen zululupin mme meu pâpman melesin matazin. Ingalen mama miminin sakaman menzim kebon. In amgat zikalinan am pembedanok mamaip yanggut kejanan kambu ma segalen kwitnan kwitnanan bemisik wen. ²⁶ Palisi an in zikalin bejan! In kuknanngat menzim kejanen meu pâpmanmak ke zulutingulak seknanet zulubep.

²⁷ Wakae! zii zet zikat indanda ma Palisi in sindem omba penan tiwep! In an zegalen etan. In sakamin am sum seknanet elimiaknan pembedan ma kwetetepman keyangut kejanet am kasetnan ma am sek tunan sambun kwilak kwilak miminan kebon.

²⁸ In sepem kebon seknanaset am zikalinan an tejanok mamaip yanggut kejanaset an nambalamin zut ma in yomton.

²⁹ Wakae! zii zet zikat indanda ma Palisi in sindem omba penan tiwep! In an zegalen etan. In golan zenze an ma an tejan itnanan gakiknan ekngalen sumen elimiak pembedan miak pempti ³⁰ in kapigok manzeip, 'Nin itnanan tipman baen ekjan yejsokjineyan mambienen mambenek ze nin golan zenze an ma an tejan ekjan ku indomann gakiwiek.' ³¹ Ingalen zet keyan yanjan mkawan beme in am golan zenze an indome gakiwien ekngat alikjine. ³² Nengat, in yejsokjineyan am indondo mulup mbien ke in keyagak tusumti msâbip.

³³ In asin! In asingalen alikjane! In yominanngat dopman tezin nandanen indeme towesâgât talip ke yanjan in ku nâmâtâlip? In weyan eksewep. ³⁴ Keyepmti zema nâit. Nejan golan zenze an ma an nânânjinmak ma zikat indanda indema kopme notnan indome gakiwep. Notnan tewen indowep ma notnan sesewat mkaen sindiwan indawitikbep. Ma notnan sisipenpen mimindeme mka pemngatnan pemjen kunzunji mebep. ³⁵ Keyepmti an tejan indome gakiwien an indowien ekjan keyelen yom dopman mutumindame puwep. An ekjan ke ewenan yanbembenan baenen Keinan meninan, Ebel an tejan kume gakiye keyan yanbempeye. Keyetnan Belakiyayet nemunan Zakalaya ek sâpe sâpe bumbuyet munduman ma sesewat mka teman tunguwitdan amnan nanzanan kume gakiye ma sepem kekok ke in an notnan omba indowien. ³⁶ Keyet nejan penan sukwep diindowi, am sambe indom kwabien ekngalen yominanngat dopmanin am in alak kapi talipmagen sokbesâpm.

*Zisasiyan Zelusalem mka temanngat kember zet zeye
(Luk 13:34-35)*

³⁷ O Zelusalem am, Zuda msalen in golan zenze an maindome gaki, ma Kawawanngalen zet busup an indeme makolip mee nanzanan maindoip. Nejan in sakokolok mamaan nembane pâpman kandan manje kwep maondakindemti am bulut tazin sepem kekok kan sambe nejan in tima betn kandenan kwawowogalen nâma in ku manâmneip. ³⁸ Keyepmti nejan zema nâit, ingalen sesewat mka teman ke Kawawanngat katipeme ilinanngat belinan tapmosâpm. ³⁹ Keyepmti nejan dindowi, in nejan ewe ku nikbep. Ya nejan bamgat kopma in pigok zewep, 'Kawawanngat Nemunan ombempeme kozin keyet nin olonjen penan mnup,' (Sam 118:26) kekok zewep."

24

*Kan delan zenzenngalen zet zapat
(Mak 13; Luk 21:5-36)*

¹ Zisasiyan sesewat mka teman katipemti toti mepme nembajane nin ekmagen koti pigok zewenn, “Amobotnan, sesewat mka teman ekpiseseyelen pi ekbaga.”

² Zemann Zisasiyan dopman gilik zem zeye, “In nanzanjan mka teman walalatnan kapi alak ego ego mip. Yangut nejan penan sukwep diindosowap, maneti bamgat nanzanjan mundumin talip keyet katan ku tabep. Kasa eknenan kokume epeemti nanzanjan igak kwep kwep lala bubuk mekobep.”

³ Kegok zemambe met Olip Kalanan moti nin yankwesiwan, “Zenagen ke pe zuknan sokbewe ma gejan kokodan kanen ma kan delan zenzenanjan pilin zibonjan sokbewe?”

⁴ Zemann egan dinndoye, “In weyanjekmâtât mambep mineti am nenanjan teti mimin-deweyet. ⁵ Am notnanjan koti zewep, ‘Nen Kilais,’ kegok zemti am omba tetimindewep.

⁶ In kasa kwisaknanjan ilinmagen soknanjan ma kasa sukwep auuyelen zapananjan nâwep yangut kenjan sinjanjan mme yayanjan mimipinjan. Kegok ke sokbeweyangut ke kan delan zenzenanjan yek. ⁷ Am msat nenaganjan ma nenaganjan dopmanjan mekum kwakum mbep ma msatgalen amobotnanjan zulanjan auwalup. Ma msat katanjan meuyet kambenjan temanjan sokbewe ma msat sambe mâkinanjan temanjan mbe. ⁸ Ke sepemanjan imbiyanjan nempa titiyelen sindem yanbemti manâip sepem kebonjan kwabe.

⁹ Ma am notnanjanjan eknenanjan in nâmkijpemneip keyepm msat palengalen amobotnanjan eknenaganjan belinan beme eknenanjan sisipenjanjan mimindewep. In nenmak tusumti mam-bepgapmti am sambe eknenanjan ingat nâme kanjanjanjan bewe. ¹⁰ Kan keyet am sambe nâmkijpepenjanjan mak ku mkatik bem tabep am notnanjan nâmkijpepenjanjan zemsokbe-mindame eknenanjan ma notnanjanjan am notnanjanjan ilinaganjanjan kenjan kasa mimindewep. ¹¹ Ma kegogak golaganjan zenze an dâsuki eknenanjan koti am sambe kenjanjan mme yungu mâbe. ¹² Ma mama mimi bekananjanjan palakanjanjan beme am notnanjanjan nolinaganjanjan notn notn ku mbep. ¹³ Yangut amnanjan an nen nâmkijpepemak sisipenjanjan msame eganjan nâmkijpepenjanjan katikanjanjan atam tapmetneti gakiwe beme kan delan zenzenanjan Kawawanjanjan an ke mama kanzizit sawe. ¹⁴ Mti Kawawanjanjan galen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet zapananjanjan msat katanjan mekopme am sambe nâmenjanjanjan kan delan zenze sokbewe.

¹⁵ Âpme kan tipman baenen golaganjan zenze an Danielanjan, ‘Kwileki nen mananjanjanjan mak ma kinaganjanjanjan mak kotabe,’ keyet zetnanjan zeye. Kwitnanjan kwitnanjan keyanjan ingalen sesewat mka kambu manzeip keyet kenjanjan sokbem tapme am zet kapi mainjanjan nâmambe eknenanjanjan keyet yanjanjan nâmâtâbep. ¹⁶ Âpme kan keyet am Zudia msalen talip eknenanjanjan kunzunjanjan kалан duknanjanjan mowebe. ¹⁷ Ma am nenanjanjan mka solonan tapmambe ya kan keyanjanjan sokbeme milawatnanjanjan mka kenjanjan ku akum tiwe. Eganjanjan keyegak tati kunzunjanjanjan mebe. ¹⁸ Ma sepem kegogak am nenanjanjan kolopmanjanjan mkanjanjan tapme iknanjanjan mulupmanjanjan tapmambe beme keyanjanjan sokbeme kolopmanjanjanjan nâmti mkanjanjan kokopinjanjan. Eganjanjanjan keyegak tati kunzunjanjanjan mebe.

¹⁹ Kan keyet imbi kenjanjanjan mak ma nembajanjanjan okakanjanjanjan eknenanjanjan kunzunjanjanjan galen timyapewep ke kemberjanjanjan penanjanjan. ²⁰ In Kawawanjanjanjan dundum same nâmindame kunzunjanjanjanjan map tâgâ kanen ma Sabat tagonjanjanjanjan ku sokbemindawe!* ²¹ Keyepm kan keyet nuknanjanjanjan omba penanjanjanjan sokbemâbe. Nukanjanjanjanjan ke itnanjanjanjanjan msat sokbe-mbenaganjanjanjanjan alak tatnup kapi kebonjanjanjanjan nen ku sokbeye ma bam gwaenen nen ku sokbewe. ²² Eganjanjan an imbi iknanjanjanjanjan zapanjanjanjanjan indamakuye eknenaganjanjanjanjan kan ke mme dananjanjanjanjan bewe eknenjanjanjanjan yek benak ze nuknanjanjanjanjan ke kan dananjanjanjanjan ku tapme am sambe walapme delan zanak.

²³ Âpme kan keyet an nenanjanjanjan pigok zewe, ‘Egit, kilais daen tazin,’ ma ‘Pi tazin,’ zeme nâmbep beme ku nâmkijpewep. ²⁴ Ma kilais dâsuki sambe ma golaganjanjan zenze an dâsuki sambe eknenanjanjanjan sokbemti menok sepem igak igak ma mulup pisesenanjanjanjanjan mak

* **24:20:** Kawawanjanjanjan galen zet itnanjanjanjan zii zelanjanjan Zuda eknenaganjanjanjan Sabat tagonjanjanjanjan kangat kapigok zenzenanjanjanjan, ‘Amnanjanjanjan set teepmanjanjanjan ku mebegalen,’ zenzenanjanjanjan.

mme amnanj ekti nâmkijpenti indamâbâgalen mbep. Sepem kegogak Kawawanj am iknanjat zapat indamakuye eknen keyet kenin myunjuindesâgât mbep. ²⁵ Nâip, nej kwitnanj kwitnanj keyet tazemsalanj beyap ke sokbesâpm.

²⁶ Âpme amnanj pigok zewep, 'Egit, kilais ek msat tungupman tazin.' Zeme ke mebepej. Ma nen pigok zewep, 'Ek mka kenan tazin.' Zeme nâmkijpepepej. ²⁷ Âpme nej Angat Nemunanj nej ambeyak sakam kasup kwakwatnasetgatnanj tototnaset ilindij sakwep beyak mamnok nej kegok kobap. Kegok kopma am sambeyanj nep nikbep.

²⁸ Nej kokotnnanjgalen kanen nâlen manjeyanj ekme tep katnanj sangamanj penanj elikme age sambeyanj maondagip. Sekam kegogak kwitnanj kwitnanj ke ilinmagen sokbeme ekti nâmkawanj bewep. ²⁹ Nuknanj sambe ke delanj peme keyegak, 'kasup zikatnanj sokkusâpm ma eyonja busatnanj yek besâpm ma wenzimanj kululunjengatnanj âtâtosâbip.' *(Aizaya 13:10; 34:4)*

Ma Kawawanj kululunj buteme titok mme kululunjengalen kwitnanj kwitnanj sambe keyanj puluk pilik zem mekobep.

³⁰ In Angat Nemunanj nej nâlen kokotnnanjgalen kananj ma pilinanjat yanjkwesiwien kelak dindosowap. Ma in Angat Nemunanj nej mgulumbuk palen kululunen tati windemak sanja songa kenan busatnanjmak kopma niksâbip. Am manje msat sambeyelen eknenanj nikti susâbip. ³¹ Kan kobawen keyet lumun kwisak omba kume eganj enseljanane zemindeme msat ganzenanj nembet ma nembet ma gwaen ma baen meti am iknanjat zapat makumindendenanj eknen msat katanjatnanj ondekindewep.

³² Âpme in balam balam tep eknjengat otnâit. Kan tep balam balam katnanj yanjbemti kwapme manzeip, 'O, ilak mtete yanjbêsâpm ma tep gwazege sinanj taalanj sime' in manzeip, 'Tonne mtete tasâpm,' manan sinanj betnanj epeemti sinanj tapmme manzenup, 'Mawalam tasâpm.' ³³ Sakam kegogak in bamgat nuknanj sambe sokbeme ekti nâme kan ilak soknan bududuk bein keyepm in weyayanj mulup mtalit. ³⁴ Nej penanj sukwep diindowi, am alak talip kapi ilindij ku gakimâpme kwileki sambe kapi sokbesâpm. ³⁵ Msat ma kululunj eget asekmalu delanj zesâpm yangut nâlen zetnnanj delanj zenzenepij matapmambe.

*Am nenanj Angat Nemunanj zuknan kobe ke ku nâin
(Mak 13:32-37; Luk 17:26-30, 34-35)*

³⁶ Am nenanj Angat Nemunanjgalen kan kokogalen ke ku nâin. Ensel kululunjengatnanj eknenanj ku nâip. Nemunanj nej kegogak ku nâyap. Bipmnanj igak etanj kan ke nâin. ³⁷ Angat Nemunanj nej kokotnnanjgalen ke itnanj Noamagen sokbeye sepem kegok sokbewe. ³⁸ Tungwam kosât mge kan keyet am eknenanj itnanj mamimtemienok tu meu nimwianbien ma an imbiyanj awembiij bemti msalengalen kwitnanj kwitnanjat otnâmti Kawawanjat ku otnâwien. Sepem kegok tapmme Noayanj wanjanj teman kenan mowege. ³⁹ Yangut eknenanj zigok sokbesâpm ke nâme dâsuki beme tatnepeme tungwagemanj ilindij indaminziliye. Sepem kok penanj Angat Nemunanj nej kosowawen sokbesâpm. ⁴⁰ Kan keyet an zut muluwen mulup tapmambaluwanj kwep nen teti meti nen peme tabe. ⁴¹ Imbi zulanj sanjo sânsâj tapmambaluwanj kwep nen teti meti nen peme tabe.

⁴² Amobotnanjin kan zuknan kobe ke in ku nâipgapmti kelem mti nâpenj nâpenj mambeb. ⁴³ In pigok nâit, mka tonjanj kan kwilekiyet an kambu titiyanj kokogalen ke nânak beme eganj keik tati mkananj damunj mme an kambu titiyanj mka ku asekti kenan tijkwabiek. ⁴⁴ Sepem kegogak Angat Nemunanj nej in kan zuknan sokbewap ke nânâpij tapme kobapgapmti in weyanji nâpenj nâpenj mamambep.

*Mulup an dolakñaṅ ma mulup an bekanāṅ keyelen bemzenze zet
(Luk 12:41-48)*

⁴⁵ Mulup namba dolakñaṅ nânâñaṅmagaṅ mulup kapigok mbe. Amobotnaṅaṅ pem ṅen mesât mti mulup namba notnaṅ ekṅengat damuṅ peme egaṅ indikdamuṅ mti meu kananen teṅ maindain. ⁴⁶ Kegok tapmme bamgat amobotnaṅaṅ gilik zem kobeen ekme mulup namba egaṅ zemâtâtpeyenok tapmme ekti nâme oloṅen bewe. ⁴⁷ Neṅ penaṅ sukwep diindowi, ek ke amobotnaṅaṅaṅ ikrāṅgalen kwitnaṅ kwitnaṅ sambe ke egat betnan beme ekdamuṅ mbe. ⁴⁸ Âk egaṅ mulup namba bekanāṅ penaṅ beme egaṅ keṅaṅ pigok nâme, ‘Amobotnaṅaṅ ek sakwep ku kobe.’ ⁴⁹ Kegok nâmti egaṅ mulup namba notnane indomti meu ma tu katikñaṅ an tu katikñaṅ nini ekṅenmak nimbe.

⁵⁰ Âpme mulup namba egat amobotnaṅaṅ egalen kanaṅ kokogalen ku nâmâtâbe. ⁵¹ Mti amobotnaṅaṅaṅ dopmaṅ omba penaṅ mutumsamti putatime an nambalamin zut ekṅenmak mambe. Mamti sindemgat si zemsu zemsu mti zelin aṅgalikme mamambep.

25

Imbi namba 10 ekṅengalen bemzenze zet

¹ Kan keyet Kawawaṅgalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke imbi nembip 10 ekṅenaṅ taṅamin timti an ṅenaṅ imbi wawagalen kopme selen aiiṅgalen mebien ke sepem sokbewe. ² Ekṅenmagengatnaṅ imbi namba 5 ekṅen nânâṅinpiṅ ma 5 ekṅen nânâṅinmak. ³ Nânâṅinpiṅ ekṅenaṅ taṅamin mbienāṅgut tuṅaṅ butnaṅ ṅamgat ku mbien. ⁴ Âpme nânâṅinmak ekṅenaṅ seṅgewinan taṅam tuṅaṅ kasime topme taṅaminmak ilinsakwep mmebien. ⁵ An imbi wawagalen egaṅ sakwep ku kopme imbi nembip ekṅenaṅ damuṅ tabienāṅ melupgat sukñaṅaṅ bemti meluk wembien.

⁶ Tawene peme tambu sutnan temaṅ kwizet pigok koge, ‘An imbi wawagalen kozin! In wati toagit!’

⁷ Kegok kume nâmti imbi nembip ekṅenaṅ ilindiṅ wati taṅamin weyaṅbien. ⁸ Kegok mti nânâṅinpiṅ ekṅenaṅ nânâṅinmak ekṅengat zewien, ‘In nin taṅam tuṅaṅ bugan kasim ndait. Ningalen taṅamlak bep zein.’

⁹ Zeme nânâṅinmak ekṅenaṅ gilik zemti zewien, ‘Inmak ninmak nsakwep tuṅaṅ bugan kapiyaṅ ṅep ku bendesemgat in dalaṅ mkaen met ilinaṅgat kwitim kolit.’

¹⁰ Kegok zemindeme imbi nembip nânâṅinpiṅ ekṅenaṅ tuṅaṅ kwitisât mebien. Ekṅenaṅ met mame mame an imbi wawagalenāṅ patāṅ peye. Âpme imbi nembip 5 damuṅ tabien ekṅenaṅ ekmak awembiṅ bembeyelen tu meuyet ondedak mkaen mowepme sekekek kege.

¹¹ Kegok sokbeme bamgat imbi nembip nânâṅinpiṅ ekṅenaṅ patāṅ zemti zewien, ‘Amobotnaṅ, amobotnaṅ, nâmdemane kwatne!’

¹² An imbi wawagalenāṅ zeye, ‘Neṅ penaṅ diindowi, neṅ in kandat indeyap.’

¹³ Zisasiyaṅ zet kegok zemdelaṅ zemti kapigok zeye, in kan kwilekiyet ma bet kwilekiyet ma tambuṅaṅ ma gasiyet kobe ke ku nâip keyepmti in kelem mbep.

*Mulup namba mânep indandaṅaṅgalen bemzenze zet
(Luk 19:11-27)*

¹⁴ Maneti amobotnaṅ ṅenaṅ msat pemṅen mesât mti egaṅ mulup nambaṅane kume kopme kwilekikiñaṅ sambe belinan bemti ekdamuṅ mimiyet zemindeye. ¹⁵ Egaṅ mulup namba kwep kwep ekṅengat sepemin ma windenjin nâmti keyet katanāṅ mânep indaye. Kwep ṅen 5000 kina saye. Neṅ 2000 kina saye. Neṅ 1000 kina saye. Kegok indamâti egaṅ msat sukwep mege. ¹⁶ Egaṅ mepme mepme mulup namba 5000 kina tiye egaṅ sakwep penaṅ mânep keyaṅ mulupmaṅ mmepme 5000 kina ṅen ewe mânep

tâgâñan aige. ¹⁷ Sepem kegogak mulup nemba mânep 2000 kina tiye egañ mulupman mmepme 2000 kina ñen ewe mânep tâgâñan aige. ¹⁸ Âpme mulup nemba mânep 1000 kina tiye egañ mobotnañan galen mânep ke msat walati keñan kwatampeye.

¹⁹ Kan teepman penañ delañ zeme bamgat mulup nemba ekñengat amobotnañinan gilik zem koge. Koti mânep indaye keyelen yañan nâsât ondek indeye. ²⁰ Mulup nemba 5000 kina tiye egañ 5000 kina tâgâñan aikge ke mkoti zeye, 'Amobotnañ ekbak, geñ 5000 kina nawananan neñ mulupman sama 5000 kina tâgâñan aikban.'

²¹ Amobotnañan zeye, 'Geñ mulup nemba pembenan penañ. Geñ zetn gawepumti mulup pembenan penañ mbanan. Geñ mânep isikñan ñep mandamuñ mnikgapmti neñ mânep temañgat damuñ mimiyelen gewap. Geñ neñmak kopmane oloñen mdi.'

²² Mulup nemba 2000 kina tiye egañ kogak koti zeye, 'Amobotnañ, geñ 2000 kina nawanan. Ekbak, neñ mulupman sama 2000 kina tâgâñan aikban.'

²³ Amobotnañan pigok dunduye, 'Geñ mulup nemba pembenan penañ. Geñ zetn gawepumti mulup weyañti mbanan. Geñ mânep isikñan ekdamuñ ñep mbanan keyepmti neñ mânep temañgat damuñ mimiyelen gewap. Keyet geñ neñmak kopmane oloñen mdi.'

²⁴ Âpme mulup nemba 1000 kina tiye egañ koti zeye, 'Amobotnañ, neñ nâyap ke geñ an katikñan. Geñ mânep tuñgupman nemandineyan monze onze mulup mti onzenzeñanengatnañ timti tosayet bemane kopme matinik ma geñ mânep setnañ mtitiyelen omba nâmtatnik. ²⁵ Kegok nâmti neñ mânep tima mebegat kiñgati met 1000 kina ke msat keñan atam pema matazin keyepmti ekbak, kapi gitañgalen mânep ikñan ke gilik zem gayap.'

²⁶ Zeme amobotnañan gilik zemti zeye, 'Geñ mulup an bekanan ma awisaton! Geñ nânak, neñ mânep tuñgupman nembanneyan monze onze mulup mti onzenzeñanengatnañ timti tosayet bema kopme matiap ma neñ mânep setnañ mtitiyelen omba nâmtalap. ²⁷ Nâmane kegok beme geñ nâlen mânepm mânep mkañan bewekwan ya neñ gilik ze kobagen nenañgalen mânep ilindiñ timti tâgâñan notnañ tiwak.'

²⁸ Amobotnañ kegok zemti gilik zemti an mulup an ñengat zeye, 'Mânep ke menzem mti an 10,000 kina tasain ke sait.' ²⁹ Amobotnañ keyañ tusumti zeye, 'An ñenan kwileki notnañ tasame keyet mulupman mam beme kwileki notnañ ewe tusumti same ekmagen polak polak wemsawe. Âk am ñenan kwileki ñen isikñan tasame mulupman ku mbe beme ewe kwileki isikñan penañ bugan tasain ke kogogak menzempewep. ³⁰ Keyepmti mulup nemba bekanan ke putatime zupman tambusosok keñan ke mamti si zemsu zemsu mti zetnañ anğalikti mamambe.'

Zisasiyan koti am kalañsâpm

³¹ Maneti Angat Nemunañ neñ winde temañmak enselne indatetimti kosowap. Koti damuñ mulup mimiyelen Amobotnañgalen munduman totasowap. ³² Âpme am sambe msat ñen msat ñen keyet keñangatnañ am ilindiñ mamkandañnan ondek indesowap. Sekam sipsip damuñan sipsipmak meme makalañidein sepem kogak mbap. ³³ Mti neñ am teñ maip ekñen betn penaset zemindema tabep naman am notnañ betn alomeset zemindema tabep.

³⁴ Manje bemindemti Amobotnañ neñ am betn penaset pigok diindowap, 'In Bienmak tusum talip keyepm kolut. Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keñan mamayelen eweñan msat sokbeme baenen ke weyañpepeñangat koti mama kanzizit tit. ³⁵ Ke pigogat neñ meuyet mma in meu nambien. Neñ tuyet tapmma in tu name nimban. Neñ an mamanan kopma in notn mnemti mkañinan natetimobien. ³⁶ Neñ melakandunduyet olapma in melakandu nawien. Neñ zawat mma in nikdamuñ mbien. Neñ mka katikñan tapma in met nikdamuñ mti mukulem mnembien. Keyepmti in kolut.'

³⁷ Zema am teñ bemberañañ pigok gilik zesâbip, ‘Amobotnañ, nin kan kwilekiyet geñ gikmann meuyet tapmmame meu gawenn ma tuyet tapmmame tu gawenn? ³⁸ Ma geñ denen an mamananañ kopmane nin weyañgewenn ma melakandunduyet olapmane melakandu gawenn? ³⁹ Ma kan kwilekiyet zawalen ma mka katikñan wemane nin mukulem mgewenn?’

⁴⁰ Âpme Amobotnañ neñ zet dopmañ pigok gilik zewap, ‘Neñ penañ zema nâit, in kan ke ma keyet nâlen notn an tototnañ nâmkiñpepemak mukulem mpewien in ke ek etañ ku mukulem mpewien. Ke neñ mukulem mnewienok bein.’

⁴¹ Mti neñ betn alomset tabep ekñengat pigok zewap, ‘In nenemti sebeit! In teziñ ñandayet zapat ombemindendenañ. Teziñ tañamañ delañ zenzenepiñ ke Sadañ ma enselñane ekñengat weyañpepeñañ keyet keñan towelip! ⁴² Ke pigogat neñ meuyet mma in meu ku nawien. Neñ tuyet mma in tu ku nawien. ⁴³ Neñ an mamanan kopma in neñ notn mnemti mkaen ku newien. Neñ melakandunduyet olapma in neñ melakandu ku nawien. Neñ zawalen ma mka katikñan tapma in ku namukulem mnewien.’

⁴⁴ Zema ekñenañ pigok gilik zem zewep, ‘Amobotnañ, nin denen gikmann meuyet mmane ma tuyet mmane ma an mamanan kopmane ma melakandunduyet olapmane ma zawalen wemane ma mka katikñan tapmane nin ku mukulem mgewenn?’

⁴⁵ Âpme Amobotnañ neñ dopmañ pigok gilik zem indawap. ‘Neñ penañ sukwep diindowi, in kan ke ma keyet nâlen notne pewewenñañ ekñenmagengatnañ ñen mukulem ku mpewien beme in neñ ku mukulem mnewienok bein.’

⁴⁶ Kokgapmti zemindema ekñenañ yomgalen dopmañ gakiki delañ zenzepiñ keñanen towebep. Âpme am teñ Kawawañgat zet kandañan maiwañ mama kanzizit tiwep.”

26

*Sâpe sâpe bumbu an ma an ñeñañ ekñenañ Zisas kume gakikiyelen zet zemtâwien
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Zân 11:45-53)*

¹ Âpme Zisasiyañ zet sambe ke zemzikat indame delañ peme nemberane ningat pigok dinndoye, ² “Bet mulup mimi zut delañ peme Anjalalañ Kendo bewe ke in ñep nâip. Kan keyet neñ kasaneyañ zemnomti Angat Nemunañ amgat belinan neme tewen nowep.”

³ Kan keyegak sâpe sâpe bumbu an ñeñañ sambe ma sesewat mka temañgalen an damuñ ekñenañ sâpe sâpe bumbu an sambeyelen ñeñañin kwitnañ Kayapas egalen mka temanen ondekti ⁴ Zisas buzageset atamti kume gakikiyelen setnañgat zenâ zenâ mbien. ⁵ Yanğut ilinak pigok zewien, “Nin kendo keñan kapi ku msenup. Mnepemann am sambeyañ kasa kileñ mseipmagengat.”

*Imbi ñeñañ wet kelakñañ sesikñañ pemberañ penañañ Zisasiyet ñokñan mulapeye
(Mak 14:3-9; Zân 12:1-8)*

⁶ Âpme Zisasiyañ Betani mkaen tage ke an ñen kwitnañ Saimon ek sekñañ lingit satnañmak itnañañ mamtan ya Zisasiyañ weyañpeye egalen mkaen tabien. ⁷ Ke motati meu tatnmann imbi ñeñañ wet kelakñañ sesikñañ pemberañ penañ seņgepmanmak tosañañ teman ke mkoti Zisasiyet ñokñan mulapeye.

⁸ Âpme imbiyañ kekok mme nemberaneyañ nin ekti ñenzinziñ mti yanğwesiwenn, “Kwilekiyepmti pi belak walezin? ⁹ Wet kelakñañ kapi tosayet beme mânep teman ime kopme am bekopsat indandayelen.”

¹⁰ Zemann Zisasiyan nin zigok zewenn ke nâmti, “In kwilekiyet mti imbi dundumti zekalumpeip? Egan mnep ke pembenan penan. ¹¹ Am bekopsat eknenan inmak kwesin penan mamambep âpme nenjut inmak kwesin kapi ku mamambap. ¹² Imbi egan kwileki mip ke nâgât sek kapi weyan ti kelaknanan zulupeme sumen nambembeyelen mip. ¹³ Ne j penan sukwep dindowi, msat katan deset ma deset Kawawan galen Zet Zapat Dolaknan Penan kapi mebennok imbi kapiyan nâgât mnep kapi kogogak zenâ mti egat otnâwep.”

*Zudasian mânepgapm Zisas zemkuye
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)*

¹⁴ Âpme nembane 12 ninmagengatan kwep nen kwitnan Zudas Iskaliotgatan egan sâpe sâpe bumbu an nenan eknenmagen meti ¹⁵ pigok indayan kwesiye, “Ne j Zisas in zikat indamti belinan bema in tosanan kwileki naseip?” Yan kwesime eknenan mânep silwa kasetnan 30 kekok makumti sawien. ¹⁶ Âpme Zudasian kan keyet yanbemi, “Zigose mti Zisas zemkusap,” zemti setnan gat timage.

*Zisas ma nembananeyan Angalalan Kendoyet meu nimbien
(Mak 14:12-26; Luk 22:7-23; Zân 13:21-30; 1 Kolin 11:23-25)*

¹⁷ Âpme Nupmaman Yispi Niniyelen Kendo keyet yanbembenan nembane nin Zisasmagen koti yan kwesiwenn, “Ge j nin Angalalan Kendoyelen tu meu denen weyan bembeyelen gambein?”

¹⁸ Yan kwesimann Zisasiyan zeye, “In Zelusalem mka teman kenan meti an nen aikseip keyet pigok dunduseip, ‘Ningalen zikat ndandayan zep, ‘Nâlen gakiki kan ilak dangoin keyepm nembanemak nin Angalalan Kendoyet galen mkaen tasenup,’ ‘kekok zeseip.’” ¹⁹ Nembane nin Zisasiyan iknan zemâtâtndeye keyet katan mâti Angalalan Kendoyet tu meu weyan bewenn.

²⁰ Kegok mti mkokok kume Zisas ma nin 12 nsakwep tu meu niniyelen tomtabenn. ²¹ Ke tati tu meu nimambe Zisasiyan dinndoye, “Ne j penan diindowi inmagengatan nenan ne j zemnosem.”

²² Kegok zeme nembane nin ken sindem mti iknangat kwep kwep yanbemi yan kwesiwenn, “Amobotnan, ge j nâgât tazenik, ma?”

²³ Kegok yan kwesimann delanpeme Zisasiyan dinndoye, “An nenan nupmaman tu batien nsakwep pemalu towepme nselup an keyan ne j zemnosem. ²⁴ Angat Nemu nan ne j Kawawan galen Zet Itnanan zeinok gakiwap yanjut an nenan Angat Nemu nan ne j kasayet belinan besâpm an ke wakae, sindem omba penan tiwe. An ke mamanan ku ambedak ze ne j bempenak.”

²⁵ Zudas an keyan Zisas kasayet belinan beweyan zeye, “Zikat indanda, ge j nâgât tazenik, ma?”

Zeme Zisasiyan dunduye, “Ge j zenik kok kemak.”

²⁶ Zemti Zisasiyan nupmaman nen mti Kawawan gat wisikn zemutumti ndamti zeye, “In mti nit. Kapi nanangat sek sesumbannok.”

²⁷ Nimann delan zeme wain okop tageen ke mti Kawawan gat wisikn zemti kekok ndamti zeye, “In ilindin mti nit.” ²⁸ Ewe tatnimambe zeye, “Kapi nanangat sipmnok. Kapi tâtâ alaknan ammak Kawawan mak sipmnan tâmindeyap. Âpme sipm tewen nome sipmnan tobe ke am sambe eknen yomengatan indatim kwakwagat nâmti kekok mbap.” ²⁹ Kegok zemti zeye, “Ne j penan sukwep zema nâit, ne j wain tu ke ninipin maneti bamgat Biengalen zemâtâtât katnanen mama kululun gwaen tati wain alaknan ke nsakwep nbanup.”

³⁰ Zeme delan zeme keyegak tapen tati sesewat silik kumann delan zeme mkaengatan toti tambuyelak Olip Kalanan mowebenn.

Zisasiyan Pitayan yanpewe keyet zetnan zeye
(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Zân 13:36-38)

³¹ Motati Zisasiyan nembajane nin pigok dinndoye, “In kasa kuku an ekjenan kopme ekjengat kingati nemkunzun mekopme nenak etan tasap. Kawawangalen Zet Itnananen iknan pigok zeye,

‘Nej sipsip damun kuma gakime sipsip ekjenan kilen lala bubuk kunzun mekobep.’
(Zekaraia 13:7)

³² Yangut bam Kawawan nej mme gakikiengatnan gilik zem watingut Galili msalen mepma in bam napmakobep.”

³³ Zeme Pitayan zemkatik bemti pigok zeye, “Nemba notnanan bankumgemeseip yangut nej nep ku bankumgemesap!”

³⁴ Zeme Zisasiyan dopman pigok gilik zem saye, “Alak tambumbu kapiyet sakokolok apman kwitnan sakwep kumti sek zut ewe kukupin tapme gej nâgât sek tuk yannesenik.”

³⁵ Zeme Pitayan zekankan mti zeye, “Nej nome gakikiyelen msawangut nej gej ku yangesap penan.” Zeme nemba notnan sambe nin zet sepeman kwep kegogak zemâbenn.

Zisasiyan Gesemani muluwen dundundu mulup mge
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Zemti nsakwep olip muluwen msat kwitnan Getsemani ke mebenn. Mepatan zemti Zisasiyan nembajane ningat zeye, “In kapi totapme nej nenak daen metati dundumti kosap.” ³⁷ Zemti egan Pita ma Zebediyet nemujane zut idatetime mebien. Ke meti Zisasiyan yanbemti kember ma ke j sindem omba naye. ³⁸ Nâmti nembajane tuk ekjengat zeye, “Nej ke j sindem beme gakikiyelenok tapmiap keyepm in muluk wewepin. Nejmak keik tapmasenup.” ³⁹ Kegok zemti belaknik bugan met nejzimosetnaset msalen kutuwemti pigok dunduye, “Bien, ge j nâmane nep mimiyele beme sek sindemgalen nuknan kapi mâtâtne! Keyangut nej nâyapnok yek. Giti nânik katan sokbesem.” ⁴⁰ Kegok mti egan gilik zem koti nembajane tuk indikme meluk taweme indabutemti Pitayet pigok dunduye, “In tuk kwilekiyepmti nejmak kan belaknik bugan pi keik tati otnânâ mulup bugan ku mbiek? ⁴¹ In keik tati dombemti dunduit mneti nuknanen toindosem. Kejinan nâgât kember nayo yangut sekjinan nuknan beme tawemo.” ⁴² Zisasiyan sek nen ewe meti dunduye, “Bien, sek sindemgalen nuknan kapi nep ku mâtâpepeyelen beme ma nej ke pupuyelen penan bein beme ge j nâniknok nej nep pusap.”

⁴³ Egan sek nen ewe gilik zem koti nembajane koindikme meluk tawemambien enenogat zikalinan nuknan penan beye. ⁴⁴ Zisasiyan nembajane katim indemti ewe gilik zem meti dundundu sek tuk mge. Ke zet ewenan dundumti zeye keyegak dunduye.

⁴⁵ Mti egan nembajanemagen gilik zemkoti zeye, “In ewe meluk wemwat wemwat ma kâtnâmtat kâtnâmtat tapmip? Egit! nej Angat Nemunan kasanna zemnomti am yomton ekjengat belinan neneyelen kanlak bein. ⁴⁶ Wati, kopme metne! Egit, an nen nej zemnonoyelen ilak kolep!”

Kasa ekjenan Zisas atawien
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Zân 18:3-12)

⁴⁷ Zisasiyan ewe nembajane nin zet tadindome dindome Zudas nembajane 12 ninmagatnan kwep egan am mange temanmak wanam njiliknan ma wenzom timti kobien. An ekjen ke sâpe sâpe bumbu an nenan ma sesewat mka temangalen an damun ekjenan zemindeme kobien. ⁴⁸ Selen kopmambe Zudasayan pigok zemâtâtindaye, “Nej meti an mukumpesap ke in ekti keyegagak ataseip.” ⁴⁹ Zeyenok

Zudasianj Zisasmagen tenj mebedak zeye, “Tambuyet Amobotnanj!” Zemti nanjguman nuknuk mpeye.

⁵⁰ Âpme Zisasiyanj pigok dunduye, “Kwilekiyet nâmkodak ze, sakwep mi!” Zeme ekjenanj Zisasiyet betnanj kili kili atamti zampewien. ⁵¹ Atame an Zisasmak mamambien ekjenmagengatnanj njenj wanamanj njiliknanj mandam kwati sâpe sâpe bumbu an sambeyelen njenjngat mulup nembananj waknanj nembet sâmpeye. ⁵² Mme Zisasiyanj egat pigok zeye, “Gej wanamdi munduman gilik zem bepe. Zigogak an njenj wanamanj kasa makuip ek an notnanjanj wanamanj kegogak anjme gakiwe. ⁵³ Âpme nenj Biengat mukulem mimiyet yanjkwesima eganj alagalak kapiyet ensel sopmanj sambe penanj ku makukuyelen zemindeme kot napmukulem mbiek. Ke gej ku nânik? ⁵⁴ Kawawanjgalen Zet Itnanjanen kapigok zenzenanj nenj njep sindem titiyelen keyepm Kawawanjngat nemukulem mimiyelen zewak beme Kawawanjgalen zet itnanjanj keyanj penanjmak ku benak.”

⁵⁵ Kan keyet Zisasiyanj an manje temanj pigok diindoye, “In nâgât nâme an kambu tititoj beme in wanam njiliknanj ma wenzomak natatayelen kolo? Nenj kasup katanj Kawawanjgalen sesewat mka temanj kejanj tomtati manzikat indamtemanangut in ku natawien. ⁵⁶ Keyangut kwileki sambe sokbep ke nâgât Kawawanjgalen Zet Itnanjanen golanj zenze an zet meluwanj mge ke penanjjanj sokbemkawanj bembeyelen.” Kegok mme nembananjane nin ilindinj katikpemti kunzunj mebenn.

Zisas zelen pewien

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Zân 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Âpme am Zisas atawien ekjenanjanj mmeti Kayapas, sâpe sâpe bumbu an sambe ekjenngalen njenjanjin egat mkaen an zii zet zikat indanda ma sesewat mka temanjgalen an damunj sambeyanj ondektabienen ke tetimebien. ⁵⁸ Mepme Pitayanj ewe sukwep tati indamâti Kayapasijet mka kimbale mege. Meti kimbat kejanj moti zigok sokbesem ke eegalen Zuda ekjenngalen an kuknanjbenj kimbat damunj ekjenmak tomtage.

⁵⁹ Âpme sâpe sâpe bumbu an ma Zuda am ekjenngalen am njenjanj bembenjin sambeyanj Zisas zet zigoset ma kwilekiyet bemzemti gakikijet zemdelanj zempepeyelen timabien.

⁶⁰ Am sambe penanjjanj njenjanj kot sokbemti dâsuki bemzewienangut zet njen ku aikbien. Bam delanj zenzenanj an zulanj kot sokbemti ⁶¹ zewun, “An kapiyanj zeye, ‘Nenj njep Kawawanjgalen sesewat mka temanj kapi asekm atopme delanj zeme nan bet mulup mimi tuk kapiyet kejanj etanj njep walabak.’”

⁶² Âpme sâpe sâpe bumbu an sambeyet njenjanjanj watati Zisasiyet pigok yanjkwesiye, “An zut egelanj gâgât zet bemzelut kelak njep nânak? Keyet gej dopmanj gilik zenzeyelen njen mtadik?” ⁶³ Yanjkwesime Zisasiyanj zet njen ku zeye.

Ewe keyegak sâpe sâpe bumbu an sambeyet njenjanjanj egat yanjkwesiye, “Nenj Kawawanj mama tonjanj egat kwitnanen bandim mti gayanjkwesima gej zemkatik bemti dino: Gej Kilais Kawawanjngat Nemunanjanj penanj?”

⁶⁴ Zeme Zisasiyanj gilik zemti dunduye, “Gej zenik kok kemak. Keyangut nenj ilinsakwep diindowi: Kan belaknik penanj palanan in taekme Angat Nemunanjanj nenj Kawawanj winde tonjanjngat betnanjanj penaset Amobotnanjanj tati kululunj mgulumbik palen kosowap!”

⁶⁵ Zeme sâpe sâpe bumbu an sambeyet njenjanjanj zet ke nâmti njenjanj zimeyepm kâlâpmanj mendeleti zeye, “Eganj Kawawanjngat zet mobotnanjanj min. Nin egat zet njen zemti zemkukuyelen ewe ku timabagalen! In alagalak kapi egalen kwelat zelak nâyo! ⁶⁶ Keyepm in zigok nâip?”

Zeme ekjenanjanj gilik zewien, “Ek yomanj zemsalanj bepgapm gakime delanj pesem.”

⁶⁷ Zemti ekjenanjanj zimosetnanj zawaga wasek pemti bet mutumti kuwien ma notnanjanj bet palak palak nenjguman taiwien. ⁶⁸ Mti zikatnanjanj kwaik pemti zewien, “Gej

gitanjat golan zenze an manzenik. Ele, golan zenze an mulup mi! Kilais, geñ kwiyan goin? Ke zemane nâne.”

Pitayan Zisas yanpeme sek tuk beye

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Zân 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Âpme Pitayan mka kimbat keñan kayakñan totapme sâpe sâpe bumbu an sambeyelen ñeñangalen mulup imbi ekñenmagengatnañ ñeñan ekmagen koti zeye, “Geñ kogok Zisas Galiliyetnañmak mambanan.”

⁷⁰ Kegok dunduye yanjut egañ ekñen sambeyet zikalinan yanñi zeye, “Neñ geñ kwiyet tazenik ke ku nâypap.”

⁷¹ Zemti egañ kimbat sekekegen metopme mulup imbi ñeñan ekti an ekñen tabien keyet zeye, “Ek Zisas Nasaletgatnañmak mamtan.”

⁷² Pitayan ewe kogak yanñi gilik zeye, “Neñ penañ sukwep zemkatik bemti zeyap: Neñ an ke ku nâmpayap!”

⁷³ Kegok zeme belaknik bugan tati am dendañ tapmambien ekñenañ Pitamagen koti zewien, “Penañ sukwep, geñ ekñenmagengatnañ ñen kwilekiyet zedi ñandañañan zein geñ Galili msalengatnañ ekñengat nolin!”

⁷⁴ Zeme Pitayan zeye, “Neñ zemkatik bemti zeyap. Neñ penañ sukwep penañ zeyap! Neñ dâsuki zeyap beme Kawawañañ dopmañ ñep mutumnasem. Neñ an ke ku nâmpayap penañ!” Zeme zeme keyegak sakokolok apmañañ kwitnañ kuye. ⁷⁵ Kume Pitayan eweñan Zisasiyañ pigok dunduye ke otnânge, “Sakokolok apmañañ kwitnañ sek tuk ewe kukupiñ tapme geñ nâgât ku nâmpayap zewanik.” Kegok mti keñañ teñ peme egañ zupman meti si omba penañ suye.

27

Zuda an ñeñañ ekñenañ Zisas amobotnañ Pailetmagen teti mebien

(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Zân 18:28-32)

¹ Âpme msat msame sâpe sâpe bumbu an ñeñañ sambe ma amgalen sesewat mka temañgalen an damuñ ekñenañ Zisas gakikiyet zenâmti zemdelañ zempewien.

² Zemdelañ zemti betnañ zamti mtetim meti Loma gapmangalen amobotnañgat betnan bewien. An ke kwitnañ Paillet.

Zudasiyañ tapelen tage

³ Âpme Zudas an zemkuku egañ egeyañ Zisaslak gakikiyet zemdelañ zempepenañ beme keñañ gilik zeme mânep kasetnañ 30 silwawan mti sâpe sâpe bumbu an ñeñañ ma sesewat mka temañgalen an damuñ gilik zem indamti ⁴ pigok zeye, “Neñ an teñ zemkuma gakikiyet zapat beme yom temañ tiap.”

Zeme ekñenañ dunduwien, “Ke ningalen kwitnañ kwitnañ yek. Ke giti nâninknok msenik.”

⁵ Zeme Zudasiyañ mânep kasetnañ mkoti Kawawañgalen sesewat mka temañ keñan peme topme katimindemti mege. Meti tapelen tage. ⁶ Kegok mme sâpe sâpe bumbu an ñeñañ ekñenañ mânep ke makum timtati zewien, “Mânep kapi sipgalen tosa. Ke ningalen zii zelañ mânep keboñañ Kawawañgalen sesewat mka temañgalen tewalañ keñan ku bembeyelen zemkatikbembeñañ.” ⁷ Keyepmti ekñenañ zenâmti zemtâmpemti mânep ke mtati an menzim weyeyañ egalen msat kwitiwien ke am Zuda mañgeen ku sokbembeñañ indabembeyelen sumin. ⁸ Kegok mti msat ke kwitnañ “Sip Msat” kuwienañ pigogat ewe makup. ⁹ Kegok mme golan zenze an Zelemaiyañ pigok zeyenok penañ bein,

“Israël am ekñenan̄ mânep kasetnan̄ 30 silwa ke mti egat tosan̄an̄ kwititiyelen zemtâmpewien. ¹⁰ Mti mânewan̄ mtati an menzim weyayaŋgalen msat kwitiwien. Ke Amobotnan̄an̄ neñ zemâtât neñgenok.” (*Zelemmaia 32:6-9; Zekaraia 11:12-13*)

Ke penan̄ sokbeye.

Pailelan̄ Zisas gakikiyet zemdelañ zempeye
(*Mak 15:2-15; Luk 23:3-25; Zân 18:33-19:16*)

¹¹ Âpme Zisasiyan̄ Loma gapmangalen amobotnan̄gat zimosetnan̄ tapme egan̄ yañkwesiye, “Geñ Zuda am ekñengalen amobotnan̄, ma?”

Zeme Zisasiyan̄ zeye, “Geñ zenik kok kemak.”

¹² Kegok zeme sâpe sâpe bumbu an ñeñan̄ ma sesewat mka temañgalen an damuñ ekñenan̄ Zisasiyet yom ombem zewienañgut Zisas ek yomepiñ keyepm ekñengalen zeombem zenzenañgat dopman̄ ñen ku diindoye. ¹³ Kegok mme Pailelan̄ egat pigok zeye, “Geñ ekñenan̄ zet sambe gâgât tabemzeip ke tatnânik ma yek?” ¹⁴ Yañkwesiye yañgut Zisasiyan̄ dopman̄ zet kwep bugan̄ gilik zenzepiñ mge. Kok keyepmti Loma gapmangalen amobotnan̄an̄ nâmtemtem omba penan̄ mge.

¹⁵ Âpme nup kan kwep kweggat An̄galalan̄ Kendoyet Loma gapmangalen amobotnan̄an̄ an mka katikñan̄ nup kan kweggat an kwep ma nup kan ñengat sepem kegoak maïndemekwawetemien. Am ekñenan̄ an kwiyet kwitnan̄ makumtemienen ke mata-lasim indam kwatan. ¹⁶ Kan keyet an bekanan̄ kwizetpatnan̄mak ñen mka katikñan̄ matatan kwitnan̄ Zisas Balabas. ¹⁷ Keyepmti amnan̄ ondekme delañ peme Pailelan̄ pigok indayan̄kwesiye, “An kwi in neñ belak lala kwalepema kokogalen nâip: Balabas ma Zisas am notnan̄an̄ Kilais manzeip keyet nâip?” ¹⁸ Pailelan̄ Zuda am ekñengalen am ñeñan̄ bemben̄in ekñenan̄ Zisasiyet mulupmañgalen ma winden̄añgalen keñ kuku mti ekmagen wakobien keyet egan̄ ñep penan̄ nâñge. ¹⁹ Kegok zeme Pailelan̄ zemdelañ zenze munduman mka keñan̄ totapme imbiñan̄an̄ mulup anan̄ zempeme egat zet zapat pigok kot zeye, “Geñ an yomepiñ ke kwileki ñen msasapiñ. Neñ an keyet paleset ki bekan bekan alak tambuyet takimbemayet.”

²⁰ Kegok zeme sâpe sâpe bumbu an ñeñan̄ ma sesewat mka temañgalen an damuñ ekñenan̄ an imbi sambeyet keñin walati Pailletgat yañkwesime Balabas kwaletindamti Zisas gakikien pepeyelen am keñin walabien.

²¹ Kegok mbienañgut Pailelan̄ ewe am sambe pigok indayan̄kwesiye, “Eget zut kapimagangatnan̄ kwi in neñ belak kwaletpepeyelen nâip?”

Zeme ekñenan̄ zewien, “Balabas!”

²² Zeme Pailelan̄ yañkwesiye, “Neñ Zisas am notnan̄an̄ Kilais manzeip ke zigok penan̄ msap?”

Ke zeme ekñenan̄ ilindiñ yañbemti kwizet kuwien, “Tewen kume gakik!”

²³ Kegok zeme Pailelan̄ ewe indayan̄kwesiye, “Ek yom kwitnan̄ kwileki mgeyepm?”

Zeme ekñenan̄ ilindiñ kwizet kwakwak omba penan̄ mti zewien, “Tewen kume gakik!”

²⁴ Âpme Pailelan̄ egeyan̄ tapmnepe kasa ñenzinziñ sokbembeyelenok kok beme egan̄ ewe ñep ku zenzeyelen. Keyepmti tu mti betnan̄ am sambeyet zikalinan̄ zuluti zeye, “An kapiyelen gakiki ke neñ toñan̄ ku beyap. Ke ilinangalen kwitnan̄ kwitnan̄!”*

²⁵ Kegok zeme am sambe ilindiñ zewien, “Pemane egalen gakikiñañgalen dopman̄ ke nin ma nemunambanne ningat palen wembe!”

²⁶ Kegok zeme Pailelan̄ Balabas kwaletindaye. Âpme Zisas peme witikti piliñ tewen kukuyelen an kukñan̄ben̄gat belinan̄ beye.

* **27:24:** Betnan̄ zuluge keyet yañan̄ kapigok: egan̄ nânân̄an̄an̄ otnâyeen egan̄ yom keyet toñan̄ ku bein amnan̄ nânâyelen ke mge.

*Loma kasa kuku ekñenaj Zisas mobotnaj yanaj yanaj msawien
(Mak 15:16-20; Zân 19:2-3)*

²⁷ Âpme Loma ekñengalen kasa kuku an ekñenaj Zisas aikti Pailitgalen mka temanen mmeti kasa kuku sambe ilindiñ bembulunji tabien. ²⁸ Mti ekñenaj Zisas ikñanğalen sâkñaj gulumpemti melakandu ñamanj teepmanj ñenaj miakpemti ²⁹ naman sepmeñaj amobotnanğalen elimiaknok munğumti ñokñan peme toge. Mti takanzi ñen betnanj penanen sawien. Ekñenaj kwitnanj kwitnanj mbienen ke amobotnanğalen katanj miakpewien. Kegok miakpemti mamkandanjan pedondom samti mobotnaj ma pep msamti zewien, “Zuda am ekñengalen amobotnaj kwesinj mamaniğaj mamambanik!” ³⁰ Kegok mti zawak wasekpemti takanzi mtati ñokñan kwep kwep meti witikbien. ³¹ Âpme ekñenaj mobotnaj ma pep msame delanpeme melakandu ñamanj teepmanj gulumpemti ikñanğalen sâkñanaj miakpewien. Mti aikti kukuyelen wapmebien.

*Zisas tewen kuwien
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Zân 19:17-27)*

³² Ekñenaj Zelusalem mkayelen kimbale totu mesât meti an ñen Sailini msalengatanj kwitnanj Saimon aikti kasa kuku ekñenaj Zisasiyelen tep pupuyelen apitilimpeme puye. ³³ Kegok mme moti msat ñen Ibulu ekñengalen zeleset kwitnanj Golgata ke patanj pewien. Golgata ke nanzanj sakamanj am gakikiñanğalen ñokaset nemboj keyepm kwit ke “Ñokasetgalen msat” makumtemien. ³⁴ Patanj pemti ekñenaj Zisas wain tu sakokolokgalen munziñ kanjanjanmak lelimti sawienanj nime ñep kumbeme wisat mge. ³⁵ Kegok mme tewen masasokpemti gwilimanj kuwien. Ikñanj kumti sâkñanj manje kwep bemti nanzanj guluk gilik mti an ñenanj nanzanj omba kumtiwien katanj sanğum melakandunanj kwep kwep kalanj tiwien. ³⁶ Mme delanj zeme ke totati Zisasiyet damun mbien. ³⁷ Âpme ñokñanğat palanj zet muluwanj zet ombemzemti tep palen kuwien. Ke kapigok kumpewien,

“KAPI ZISAS ZUDA AM EKÑENGALEN AMOBOTNAJ.”

³⁸ Mti ekñenaj an kambu titi zut Zisasmak ñen betnanj penaset ma ñen betnanj alomeset tewen gwilimanj idowien. ³⁹ Âpme am keeset mebe kokot mbien ekñenaj ñok kilinj kilinj mti Zisas tipkwasisi zet pigok dunduwien, ⁴⁰ “Geñ an kapiyan Kawawanğalen sesewat mka temanj asekatopme neman ewe bepmulup mimi tugat keñan etanj walalagalen zewananj! Geñ penanj Kawawanğat Nemunanj beme gitanjat sekdi anğalanji tewengatanj kwatot!”

⁴¹ Sepem kegogak sâpe sâpe bumbu an ñenanj ma zii zet zikat indanda ma sesewat mka temanğalen an damun ekñenaj pep msamti pep palen pigok dunduwien, ⁴² “Eganj am notnanj mukulem mamiindenanj ikñanğat sekñanj ñep ku mukulem mpein! Ek Islael ekñengalen Amobotnaj bein bemelak tewengatanj kwatopme nin ekti penanj nâmkinjpesenup! ⁴³ Eganj Kawawanj nâmkinjpemti manzein, ‘Neñ Kawawanğat Nemunanj.’ Ñep, kegogak kame taekmann Kawawanjanj alak anğalanpesâpm manzemti ekne!” ⁴⁴ Sepem kegogak an kambu titi zut ekmak tewen idowienanj tipkwasisi zet dunduwun.

*Zisas gakiye
(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Zân 19:28-30)*

⁴⁵ Tewen kuwien ke tatnepeme tinsutnan beme msat ilindiñ sopsop kume tambumbuyan sumun tatnepeme 3 kilok mee kegok beye. ⁴⁶ Tambum tatnepe 3 kilok mee kegok beme Zisasiyanj kwizet Ibulu zeleset omba pigok kuye, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” (Sam 22:1)

Zet ke yanaj pigok, “Kawawanj, Kawawanj, geñ kwilekiyet katiknenak?”

⁴⁷ Kegok kume am notnanj sokñan ke tabien ekñenaj nâmti pigok zewien, “An piwan Ilaiza golanjenze an itnanjanj eganj mukulem mpepeyelen takun.”

⁴⁸ Âpme ekñenmagengatnañ ñenañ sakwep winde bem meti kwilekiñen yembem nembon ke mti wain tu akñañ keyet keñañ pemetopme mwati pum kasetnañ dukñañ bem zampemti Zisas same niniyelen mge. ⁴⁹ Kegok msât mgeyañgut am notnañ ekñenañ zewien, “Petalak, kame tati ekmann Ilaizayañ koti mukulem mti mââtâpesâpm manze ekne!”

⁵⁰ Kegok tazeme Zisasiyañ kwizet omba ewe kumti yek beye.

⁵¹ Kegok mti gakime Kawawañgalen sesewat mka temanen utu kekek sañgum teepmañ mapeme totatan ke sutnan temañ kauyetnañ eselempeme mane mane kaim delañ zeye.† Mti mâkinañ mme msat titok mme nanzañ sambe epeewien ⁵² ma am sum sambe kegok andeye. Âpme Kawawañgalen an imbi sambe nâmkîñpepemak gakiwien ekñen mbelak zemindeme mamaen wabien. ⁵³ Wati ekñenañ sumin katipewien. Âpme Zisasiyañ gakikiengatnañ wage keyet palañañ Zelusalem mka teman mepme am sambeyañ indikbien.

⁵⁴ Kegok sokbeme kasa kuku ñenañ ma kasa kuku an Zisasiyet damuñ tabien ekñenañ mâkinañ mge ma kwilekiki notnañ sambe ke sokbemmege ke ekti igagen penañ kiñgati pigok zewien, “Penañ sukwep, an kapilak Kawawañgat Nemuñañ penañ!”

⁵⁵ Imbi notnañ ekñenañ kegoak sokñañik tati Zisas ektitimti tapmambien. Imbi ekñen ke eweñañ Galili msalen gwaenen mâpmamti mukulem mampemtemien. ⁵⁶ Ekñen kemagengatnañ kwilin Malia Makdala mkaengatnañ ma Malia Zemsmak Zosep egegat mamit ma imbi ñen Zebediyet imbiñañ.

*Zisas sekñañ nanzañ enzuñañ bempewien
(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Zân 19:38-42)*

⁵⁷ Âpme gasim beme an mânep milawatnañ temañ ñen kwitnañ Zosep mkañañ kwitnañ Alimatia ek kegok Zisasiyet nemuñañ mamtan egañ koti ⁵⁸ Pailletmagen meti Zisas sekñañ mmet bembeyet yañkwesime Pailelañ kasa kuku anene ekñenañ Zisasiyet sekñañ ke Zosep sasayelen diindoye. ⁵⁹ Kegok mme Zosewañ mtoti sañgum alakñañañ sumuñpeye. ⁶⁰ Kegok mpemti ikñañgalen sum alakñañ penañ nanzañ palakñañ keñañ kakalimpeyeen keyet keñañ Zisasiyet sekñañ bempemti nanzañ temañ ñen wililime meti sum zetnañ bekek tapme mege. ⁶¹ Âpme Malia Makdala mkaengatnañ ma Malia ñen egelañ zimoselit sumeset ektapmambun.

Kasa kuku an ekñenañ sum damuñ tabien

⁶² Âpme mseñañ Sabat tagoñgo kan beye keyet sâpe sâpe bumbu an ñenañ ma Palisi ekñenañ Pailletmagen meti ondekti ⁶³ ekñenañ pigok zewien, “Amobotnañ, an dâsukiton egañ alik mamtanen zet kapigok zeye, ‘Bet mulup mimi tuk delañ zeme neñ ewe belak zem wabap.’ Kegok zeye ke nin nânup. ⁶⁴ Keyepmti mulup zet indamane sum ekdamuñ mtapme bet mulup mimi tuk bewe. Mneti nembanañe ekñenañ meti sekñañ kambu mkwawebepgat ma am ekñenañ gakikiengatnañ belak zem walep koke zewepmagengat ke damuñ mbanup. Zet alik mamti zeye keyañ dâsuki penañ bein keyañgulak zet dâsuki temañ penañ bam sokbesâpm keyañ dâsuki kukñañgat ke sebempesâpm.” ⁶⁵ Zet ke kasa kuku ekñenañ zeme Pailelañ ekñengat kapigok zeye, “In kasa kuku an notnañ indatetimti sum weyañti penañ damuñ mseip.” ⁶⁶ Kegok zeme ekñenañ met sum weyañti damuñ mimiyelen kasa kuku an indemti nanzañ sekekek ke welime mekindiñ zeme tegañ melim kwalim mbien mneti amnañ tek ke mpemti kambu mmeseipmagen nâmti piliñ zampewien.

† 27:51: Keyet yañañ amnañ nin ilak Kawawañañmagen ñep mebegalen piliñ sokbeye.

28

*Zisasiyan gakikiengatnan wage
(Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Zân 20:1-10)*

¹ Âpme Sabat tagonjo kan delan zeme msejan Sonda tambunan msat tapmsame msame Malia Makdala mkaengatnanmak Malia nen kemak Zisasiyelen sum eksât mebung.

² Âpme Amobotnanngalen ensel nenan kululunengatnan kwatoge keyepm mâkinan teman memendepmak mge. Ensel keyan kwatoti sumen ke meti nanzan sekekek mâtâpempti keyet duknan totapmange. ³ Ensel ek sepeman ambeyak nemboj ma sâk miyaknan satnan lenganan penan. ⁴ Âpme kasa kuku damu tabien eknenan egat kingagat omba mti selin belin omba wendime katik katik sim gakikinanok msalen tokutumti wembien.

⁵ Kegok mme enselan imbi egegat pigok zeye, "It kingagapin. Ke nen nâyp, it Zisas tewen kukunan egat tatimalup. ⁶ Ek kapi ku tazin. Ek itnanan zeyenok belakzem walep. Pien koti munduman bewienen egit. ⁷ It sakwep kapiyak meti nemunane pigok diindoseip, 'Eklak gakikiengatnan walep. Mti egan nenan bemindemti Galili msalen alak mezin in ke meti ekseip!' In nen zet diindowan ke nâit!"

⁸ Kegok mti egelan kingagat ma olojen temakwep nâmti sum sakwep katikpempti nemanane ningat zapat dinndosât winde bembek mebung. ⁹ Âpme Zisasiyan eget memendepmak idaikti diidoje, "Tambunan penan, ke sewaknan itmak tasem." Zeme egelan ekmagen koti setnan ambepumti sesewatsawun. ¹⁰ Kegok mmalut Zisasiyan egegat diidoje, "It ku kingalit. It meti nembanne ekngat zemalut eknenan Galili daen meti ke menaikbep."

Kasa kuku eknenan damu tabien keyet zapat mbien

¹¹ Âpme imbi egelan selen tapmepmalu an kasa kuku sum damu tabien eknenmagatnan notnanan gilik zemti Zelusalem mka teman meti sâpe sâpe bumbu an nenan eknen kwitnan kwitnan sambe sokbeye keyet zapatnan mbien. ¹² Zapat ke mme sâpe sâpe bumbu an nenan eknenan nâmti sesewat mka temangalen an damu eknenmak ondekti zet zemtâmpewien. Kegok mti kasa kuku eknen mânep makukunan teman penan indamti ¹³ pigok zewien, "In am pigok diindoseip, 'Nin meluk tawemann nemananeyan tambuyet koti Zisasiyet seknan kambu mmelo.' ¹⁴ Âk Loma ekngalengalen amobotnanan zapat kapi nâsem beme nin nep zemann nâsem. Âpme in keyet yayan ku mseip." ¹⁵ Kegok zeme kasa kuku eknenan nâme nep beme mânewin timti zemâtâtindawienok zembien. Kok keyepmti zapat kapiyan Zuda am eknenmagen palaknan beyeyan pigogat ewe tazin.

*Zisasiyan nemunanemagen sokbemindaye
(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Zân 20:19-23; Nembayelen Muluwin 1:8)*

¹⁶ Âpme nemanane 11 nin Galili msalen meti kalan nen Zisasiyan iknan zemâtâtndaye ke mebenn. ¹⁷ Meti iknan aikbenn ya nemananeyan nin dundum sawennangut notnanan egan gakikiengatnan wage keyet kejut mbien. ¹⁸ Mme Zisasiyan soknan koti zeye, "Winde sambe kululu kenan ma msat palen Kawawanan nen name delan zenzenan. ¹⁹ Keyepmti in msat katan meti am sambe Kawawanngalen Zet Zapat Dolaknan Penan zikat indame nâgât nâmpinpeme Kawawan Bipm ma nâgât kwitnnan ma Emetak Ten ningat kwitnnan tu zulutindewep. ²⁰ Mti nen kwitnan kwitnan sambe zemâtâtindawan ke gawepupuyelen kegok zikat indawep. Âpme nen zema nâit, nen kan katan inmak kwesin kwesin mamti tapmanepema kan delan zenzenan bewe."

Mak Magan Zisasiyet yanaj meluwan kapi mge

Mak ek Zisasiyet nembane ekngalen manengatnan yek. Ek Palyet notnangat donan. Egat kwitnan nen Zân Mak makuip. Ek Zelusalem mkaen sokbeye kogogapmti Zisasiyan zigok mamkwakwatnan e nâmâtâtîm tati keyet ketan kuye. Ma Zisasiyet nembane eknenmagengatnan zet notnan nânge kemak temakwep timtusum kuye. Makgat donangat kwitnan Banabas (Kolosi 4:10) kegogapmti egan Pâlmak donan idamâti Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan kapi kumbeme am Zuda mangeen ku sokbembenanmagen mege (Nembayelen Muluwin 15:38-40).

Kan egan bunam zapat kapi kuyeen am Loma msalengatnan amobotnanan egat kendenan mambien eknenan an winde ton ekngat nâme mobotnan mambem-tangapmti Zisasiyet yanaj an winde ton Kawawangmagengatnan koge kekok kuye. Magan Zisasiyan mulupman Bipman Kawawangnan zempeme koge yanbemi mgeen sakwep sakwep mimiñanok kogok kuye. Egan meluwan mgeen zet kabon sambe aikbek: “Mimiñak”, “Mmambeyegak”, “Patan zemti keyegak”. Zet notnan zet timtâmti zenzenanok kumâge. Zisasiyan msalen koti mangeyelen ma gakikinan ma gakikiyengatnan wage keyelen zet zapatnan omba mge.

Zet noteknan teman kapigogan Makgalen bunam zapat kenan talip:

1:1-8 Zân an tu zulutindendenan mulupman yanbebenan

1:9-11 Zisas Zânan tu zulutpeye

1:12-13 Zisasiyan Sadangalen tetimaemaen moti ku suknan beye

1:14-6:29 Zisasiyan Galili msalen Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan zemkawan beye

6:30-9:32 Zisasiyan Galili msalen Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan mulup mde-lanpepeyelen bududuk beye

10 Zisasiyan Zudia msalen Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan zemkawan beye

11-15 Zisasiyan sindem timti gakikinanngalen zet zapat

16 Zisas wawatnanngalen zet zapat

Zân tu zulumut anan Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan zemkawan beye

(Matiyu 3:1-12; Luk 3:1-18; Zân 1:19-28)

¹ Zânan Kawawangat Nemunan Zisas Kilaisiyelen Zet Zapatnan Dolaknan kapi yanbemi ku zemsokbeye. ² Kwitnan kwitnan kapuk sokbembeyet Kawawangalen golan zenze an Aizayaan ewenan baen meluwan pigok mge:

“ ‘Nânik!’ Kawawangnan zet pigok zeye, ‘Nen bunam zapat zenzenn an nen zempema egan koti nenan bemindamti selin weyanindewe.’ *(Malakai 3:1)*”

³ An nenan msat tungupman kwizet kapigok takuin, ‘Amobotnangat setnan weyanme doanan bak.’” *(Aizaya 40:3)*

⁴ Zet keyet katan Zân tu zulumut anan msat tungupman sokbemkawan beme am sambayan ekmagen meti yomengatnan kenin gilik zemti tu zulumpe Kawawangnan yomin zemzulumtendeyet mandiindomtan. ⁵ Âpme Zudia msalen ma Zelusalem mka teman am mambien eknen sambayan ekmagen âlâk zem meti mama mimiñin bekanan ke zemsokbeme Zânan Zodan tuyen tu zulumtendeye.

⁶ Âpme Zânan iknan melakandunan teepman kamel keyet zupmanan weyanan ke peme topme bitiman songom seknanan weyanan pemanen zamamtan. Âpme meunan gwidek ma bizik tunan mee ke timti manimamtan. ⁷ Egan Zet Zapat Dolaknan kapigok am zemkawan bemindaye, “An bamnanen takozin, ek windenanben penan,

ek bekebon neŋ bukabonŋ elenŋ timpema neŋ ku bewe. ⁸ Neŋ belak in tu etan manzulutindeyap. Yan egaŋ ikŋan kobeen Kawawaŋgalen Emetak Teŋ ke indame tiwep.”

*Zânaŋ Zisas tu zulupeme Sadaŋaŋ tetipeye
(Matiyu 3:13-14; Luk 3:21-22; 4:1-13)*

⁹ Kan keyet Zisasiyaŋ Nasalet mkaengatan Galili msalen kopatan zemti Zânimagen mepme Zânaŋ Zisas Zodan tuyen tu zulutpeye. ¹⁰ Zulutpeme Zisasiyaŋ tuyengatan kwapme kwapme keyegak kululuŋ nandem tapme Kawawaŋgalen Emetak Teŋ sasakandenombe kebon bemti ekmagen toge. ¹¹ Topme kululuŋengatan zet nen kapigok toge, “Geŋ nâgât Nemun dolakŋan penaŋ. Neŋ gâgât gogot penaŋ mamiap. Geŋ nâgât keŋ mamim oloŋen bemnenik.”

¹² Zemdelaŋ zeme keyegak Kawawaŋgalen Emetak Teŋaŋ Zisas penpeme msat tuŋgupan igak mege. ¹³ Meti ke kasup 40 kegok soŋgom kukŋanben didikŋanŋatan ekŋengat tuŋguwinan meti mame Sadaŋgalen tetimaemae sambe sokbemsaye yanŋut egaŋ katikŋan bemti tage. Kegok mme Kawawaŋgalen ensel kululuŋengatan ekŋenaŋ kot mukulem mpewien.

*Zisasiyaŋ nembane yanbemi zulak zulak indatiye
(Matiyu 4:12-22; Luk 4:14-15, 31-37; 5:1-11)*

¹⁴ Âpme amobotnaŋ Elolaŋ Zân mka katikŋan peme tage. Kan keyet Zisas ek Galili msalen meti Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋan am sambe ¹⁵ pigok manzemzikat indametan, “Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mama kan bududuk bein. Keyet yomengatan kenŋin gilik zemti Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋan nâmti nâmkipeit.” Kegok mandiindometan.

¹⁶ Yan misenen Zisasiyaŋ Galili tundua ganzenaset wapme wapme metneti Saimon-mak datnaŋ Endulu egelaŋ tunduaen aŋgalayet elenŋolamidanaŋ aŋgala tatimalut idige. An zut ke muluwit notekŋan aŋgala titi mulup ke mamtemun. ¹⁷ Yan Zisasiyaŋ metneti idikti pigok diidoeye, “An zut, it neŋmak kopmalu meti neŋ aŋgala matilup kegogak am timti neŋmagen tusum indendeyelen mulup ke zikat idawap.” ¹⁸ Zeme egelaŋ nânâŋak elenŋolamit mee pi timalu temepme keyegak wati Zisas mâpmebun.

¹⁹ Belaknik bugan dati meti naman Zebediyet nemulatnenet Zemsmak Zân idaige. Egelaŋ kegogak waŋgaŋidan tati elenŋolamit taomkekmalu ²⁰ idikti keyegak kwizet idakumtetime nâmti biwit Zebedi ma mulup an notnaŋ waŋgaen tabien ekŋen katim indemti kot Zisas mâti mekun.

²¹ Meti ekŋenaŋ Sabat tagoŋgo kanen kan keyet Zisasiyaŋ nembane ekŋen ke inda-time Kapaneam mkaen moti Zuda ilinaŋgalen sesewat mkaen moweti Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋan am zemzikat indammege. ²² Âpme amnaŋ zetnaŋ ke nâmti zet zenzenaŋgat nâmtetem omba penaŋ mbien. Zisasiyaŋ naman zii zet zikat indanda an ekŋenaŋ zet manzemtemienen e silim indemti windenŋanben zemzikat indammege.

²³ Âpme an nen we bekaŋaŋmagaŋ totapmaŋgeyaŋ wat kaŋkaŋ temaŋ kumti zeye, ²⁴ “Zisas Nasalet mkaengatan, geŋ eneyet kot omenzaŋ ndamti ndawalesâgât tapmnik? Geŋ Kawawaŋmagengan An Teŋ penaŋ ke nâmtâtâgeyap.”

²⁵ Zeme Zisasiyaŋ we bekaŋaŋ an keŋan tage keyet zemkulumpemti zeye, “Geŋ zet sambe mimipiŋ buzak angat keŋanganan kwati belakŋan met!”

²⁶ Zeme we bekaŋaŋaŋ an bekaŋ piwan sekŋan windenŋanben mbutemti kaŋkaŋ temaŋ penaŋ kumti an keŋanganan kwati mege. ²⁷ Âpme am tabien ekŋenaŋ nâmtetem penaŋ mti ilinak met zenâ zenâ mti zewien, “An kapi kwilekiyet set alakŋan penaŋ zikat ndame ekuwa? An kapi we bekaŋaŋ ekŋen zemindeme mebegalen keyet windenŋan tasaingapmti zetnaŋ zeme gawepumti mezin.”

²⁸ Âpme keyet zapatnaŋaŋ sakwep penañ Galili msalen ilindiŋ palakŋaŋ bemekopme am sambeyañ nâme delañ zeye.

Zisasiyaŋ am zawatmak sambe weyaŋindeye
(*Matiyu 8:14-17; Luk 4:38-44*)

²⁹ Zemsamak Zânaŋ Zisasmak ilinsakwep Zuda ilinaŋgalen sesewat mkaengatnan toti Saimonmak Endulu egegalen mkaen mowebien. ³⁰ Âpme Saimongat tatnaŋ imbi zawat sek kikip teman tapmme keyet zapatnaŋ Zisasiyet ³¹ dundume nâmti egaŋ mka keŋaŋ tawemaŋgaen ke meti betnanen atamti mwapme keyegak zawat sek kikip bepiwan katikpeme wati timbumuluŋ indaye.

³² Mti tatnepeme msat tambusât tapmme am notnaŋ ekŋenaŋ noline zawatmak ma we bekaŋaŋinmak indatimti Zisasmagen kopmâbien. ³³ Kogogak mka keyetnaŋ am mee piyaŋ ilinsakwep mka dembusegeset pi met gak zemti tabien. ³⁴ Âpme egaŋ an zawalin sepem igak igak ma we bekaŋaŋinmak mâtindeme we bekaŋaŋ ekŋenaŋ Zisasiyet yaŋaŋ nâmâtâpewiengapmti egat yaŋaŋ ku zemsokbembeyet zemkulumindeye.

³⁵ Mulup ke tapmneti wenje yaŋ tambuŋan penañ ewe msasapiŋ tapme Zisasiyaŋ wati mkaengatnan toti msat kwisak piŋan penañ igak metati dundundu mulup tapmimaŋge. ³⁶ Âpme Saimonmak am notnaŋ tabienaŋ Zisas mâti mebien. ³⁷ Meaikti zewien, “Zisas! Am sambe ekŋenaŋ gâgât tatimalip.”

³⁸ Zeme Zisasiyaŋ pigok diindoye, “Neŋ Kapaneam mka ke wa belak ku pemkola, ke nin mka sokŋanik notnaŋ tapmezinen ke meti Zet Zapat Dolakŋaŋ eyo diindondoyet nâmti kola.”

³⁹ Âpme Galili msalen mka katan tokwati Zuda ilinaŋgalen sesewat mkaen meti Zet Zapat Dolakŋaŋ diindomti am notnaŋ we bekaŋaŋaŋ keŋinan tatatnaŋ eyo mâtindeye.

Zisasiyaŋ an ŋen liŋgit satnaŋaŋmak mme ŋeluye
(*Matiyu 8:1-4; Luk 5:12-16*)

⁴⁰ Âpme an ŋen liŋgit satnaŋmagaŋ Zisasmagen kotpedondom samti pigok yaŋkwesiye. “Amobotnaŋ, geŋ ŋep weyaŋnenedelen nânik beme liŋgit satn kapi mmane ŋeluk.”

⁴¹ Zeme Zisasiyaŋ an ke ekti egat kemben penañ nâmti betnaŋaŋ sekŋanen timakti zeye, “Ŋep nâmgeyapgat liŋgidi ŋepbak!” ⁴² Kogok zeme keyegak liŋgit satnaŋaŋ piwan ŋelume sekŋaŋ dolakŋaŋ beye. ⁴³⁻⁴⁴ Âpme Zisasiyaŋ an keyet zeye, “Geŋ meti am ŋengat sedi dolakŋaŋ bep keyet zet zapatnaŋ ku diindomane nâseip. Geŋ belak buzak meti sâpe sâpe bumbu an ekmagen mepmane egaŋ sekdi weyaŋ wiliŋgim gikme delañ zeme geŋ eweŋan baenen Mosesiyaŋ sâpe sâpe zigoset bumbuyelen meluwaŋ mge keyet katan Kawawaŋgat sâpe sâpe bumane amnaŋ liŋgit satnaŋdi dolakŋaŋ bep keyet yaŋaŋ nâseip.” Zisasiyaŋ zet windenaŋben kekok zemti keyegak zempeme mege. ⁴⁵ Yaŋgut an piwan selen mepmambe dolakŋaŋ beye, keyet zet zapatnaŋ am sambe diindom mege. Keyepmti Zisasiyaŋ mka teman am sambeyañ kot bemisikti bembuluŋ tabien. Keyepmti egaŋ igak msat tuŋgupman meti âlâk gâlâk tapme am mka ŋande sambeyañ ekmagen kopmâbien.

2

Zisasiyaŋ an wesij ŋen mme dolakŋaŋ beye
(*Matiyu 9:1-8; Luk 5:17-26*)

¹ Zisasiyaŋ mameti ewe gilik zem Kapaneam mka teman kopataŋ zeme amnaŋ buŋamaŋ nâmbien. ² Nâmti am sambeyañ kot mka keŋan ma set dembiseen meti gak zem tapme Zisasiyaŋ Zet Zapat Dolakŋaŋ tadiindomaŋge. ³ Diindomambe tapme an zulak zulagaŋ an wesij luanzamtî Zisasmagen kobien. ⁴ Koti ekme am sambeyañ misik

tabiangapm Zisasmagen sokrañ kokogat kwindemti mka nukrañ moti Zisas tageen penañ ke mka nokrañ ampambelañ taiinañ ke asekbem asekbem mti aimbona an wesin ke luanan melesin tegen timtapme alân alân peme towege. ⁵ Zisasiyet kandañan towepme Zisasiyañ nâmkijpepenin kalinañ ke ekmâtâti awesingat zeye, “Nemun, gâlen yomdi katikpeyap.”

⁶ Zeme zii zet zikat indanda an notnañ tapmambien ekrañan zet ke nâmti keñinan kapigok otnâmbien, ⁷ “An kapi Kawawañgat zet mobotnañ penañ min! Msalen an nen yom katikpepeyelen windenañ ku tazin; yom katikpepe mulup e Kawawañgalen etañ!”

⁸ Nânâ kebon otnâme keyegak Zisasiyañ keñinañgat yañan ekti pigok diindoye, “Kwilekiyet in nânâ bekañan kebon keñinanen taotnâip? ⁹ In nâme an wesingat zet zigok zenzeyelenañ elen beñ bein, ‘Yomdi delañ zein’; ma ‘Wati luendi gapumti met keyañ bein?’ ¹⁰ Pi Angat Nemunañ neñ keyepmti neñ msalen am yomin katikpepeyelen Bien Kawawañan windennañgayañ tatnain, ke mma in nâgât yañ nâmâtâtâtgalen miap.” Zemti awesinmageset ekti zeye, ¹¹ “Geñ wati sinkwilimbañdi ambepelet timti mkandan met.” ¹² Zeme egañ wati keyegak sinkwilimbañan ambepelet timtoti tambañgumen mepme am sambeyañ ekti nâmtetem temañ penañ mti zewien, “Nin muluwañ kapi mamanamañ penañ sokbeme eknup. Zemti Kawawañgat kwitnañ mwati sesewatpewien.”

*Zisasiyañ an nen kwitnañ Liwai zemtetiye
(Matiyu 9:9-17; Luk 5:27-39)*

¹³ Egañ mulup ke mme delañ zeme mka petapme toti ewe Galili tundua ganzenan negak mepme am sambeyañ ek ekti kot ondekti bembuluñ tapme egañ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakrañ zemzikat indammge. ¹⁴ Tadiindoneti toti met Alipiasiyet nemunañ Liwai takis mânep mkaen totati mulup tapmme ekti zeye, “Geñ kopmane medi.” Zeme keyegak mulupmañ bee pem wati toti koge.

¹⁵ Koti Zisas aikme ilinsakwep meti mkañan patañ zewien. Âpme Zisasiyañ egalen mkaen ke moti meu tatnime am takis mânep timti butnañ kambuñmak ilinañgat matimtemien ekrañ ma am yomton ekrañmak Zisas ikrañgat nemuñane ilinsakwep keyegak motati tu meu tatnimambien. ¹⁶ Mme Palisi ekrañgalen mangeengatnañ an zikat indanda notnañan meti Zisas nembanañeyet indayañkwesiwien, “Kwilekiyet Zisasiyañ tu meu am yomton ma an mânep takis butnañ kambu matip ekrañmak pi tati tatnin?”

¹⁷ Tazeme Zisasiyañ nâmti pigok diindoye, “Am zawatpiñ ekrañan doktamagen ku mamelip, zawatmak ekrañangut doktamagen mamelip. Sepem kegogak neñ wan am ilinañgat nâme teñ mambein ekrañ indatitiyet ku toban. Am yomton ekrañ yominangatnan gilik zemti indatitiyelen toban.”

¹⁸ Zuda am ilinañgalen set Kawawañgat sesewatsasâti tu meu mee manzemkulumpematemien. Kegogak kan nengat Zân tu zululut anmak Palisi ekrañgalen nembayañ meu zemkulumpemti tapme am notnañan Zisasmagen koti yañkwesiwien, “Zân tu zululut anmak Palisi ekrañgalen nembanañeyañ meu zemkulumpemti matalip âtnaman gâlen nembayañ kegok eneyet ku mip?”

¹⁹ Yañkwesime Zisasiyañ pigok diindoye, “Neñ ekrañmak talapgapmti ekrañan oloñen mti tu meu zemkulumpemti belak ku talip. Âpme neñ an nenañ mge kebonak an keyañ imbiñanmak bet butete kanan beme notnane meuyet indamandame koti meu ninipiñ belak ku matalip, ekrañan tu meu nimwianñti oloñen mamip. ²⁰ Yañ maneti kan dañgome an ke notnanemak tatnepeme kasa ekrañan kot mandamti mepme kan keyet kember mti tu meu ninipiñ nep zemkulumpemti tabep.

²¹ Mka tokan tungupmanen etimbembeñan alakrañ atimti ku weyañ bek. Weyansât tapmnepe mane egañ bululuñ zemtobodak. Keyepmti alakrañ etanañ mpemane

dolaknaŋ kalinaŋ tadak keboŋ. ²² Ma am ŋenaŋ siŋgapon ŋaŋsâŋ busât selik telepmanen bunak beme pululuk zemti mulatnak. Keyepmti selik alaknanen bunak beme egaŋ epeepiŋ; dolaknaŋ zinak!”

*Sabat tagoŋgo kangalen zet
(Matiyu 12:1-8; Luk 6:1-5)*

²³ Sabat tagoŋgo kan ŋengat Zisasmak nembane eknaŋ set wit mulup tunŋupmaset meti Sabat tagoŋgo kan keyet keŋan kwileki ŋen ku mimiye-len zenzenaŋaŋgut nembane eknaŋ mepmambe wit katnaŋ notnaŋ belinaŋ tapmâtâtnimepmambien. ²⁴ Âpme Palisi eknaŋ indikti Zisasiyet pigok yaŋkwesiwien, “Zisas, pi ekbak, nemandine eknaŋ Sabat tagoŋgo kangalen set bembenaŋ notnaŋ pi kwilekiyet taŋgosoip?”

²⁵ Zeme nâmti Zisasiyaŋ pigok indayaŋkwesiye, “In yeŋsokŋ Dewit ma anene meuyet olati meluwaŋ ku mimiŋaŋ mbien. Ke papiaen muluwaŋ mimiŋaŋ e in ku mamaiŋ nâip? ²⁶ Abiatayaŋ sâpe sâpe bumbu an ŋenaŋ maŋge kan keyet amobotnaŋ Dewilaŋ Kawawaŋgalen sesewat mkaen moti Kawawaŋgat zikatnan nupmamaŋ bembenaŋ ke mnimti anene notnaŋ indame nimbien. Nupmamaŋ ke am belaknaŋaŋ ku man- imtemien. Sâpe sâpe bumbu an eknaŋ etaŋ matimnimtemien keyaŋgut eknaŋ meuyet penaŋ gakimti kileŋ ke anene timkotindame nimbien.”

²⁷ Zet zapat ke mimindamti zeye, “Amgapmti Kawawaŋaŋ Sabat tagoŋgo kan ke mme sokbeye. Wa Sabat tagoŋgo kan keyepmti Kawawaŋaŋ am ku indaweyaŋge. ²⁸ Angat Nemuŋaŋ neŋ Sabat tagoŋgo kan ma kwitnaŋ kwitnaŋ sambe wein kapiyelen Amobotnaŋin mayap.”

3

*Zisasiyaŋ Sabat tagoŋgo kan sutnateman an betnaŋ seleuŋaŋ ŋen weyaŋpeye
(Matiyu 12:9-14; Luk 6:6-11)*

¹ Zisasiyaŋ ewe gilik zemti Zuda ilinaŋgalen sesewat mkaen negak moti an betnaŋ seleuŋaŋ ŋen tapme ege. ² Âpme Palisi notnaŋ tabien eknaŋ Zisasiyaŋ an kapi Sabat tagoŋgo kanen kapi weyaŋpeme ekti wapmet zelen pesenup, zemti ekdamaŋ mtabien. ³ Âpme Zisasiyaŋ an betnaŋ seleuŋaŋgat zeye, “Geŋ wati ŋenaŋ pienen kwatat.” ⁴ Zemtetime motapme Zisasiyaŋ am pigok indayaŋkwesiye, “Sabat tagoŋgo kanen mulup dolaknaŋ mimiye-len ma bekanan mimiye-len am mamaŋin ewe weyaŋindendeyelen ma indawalapme gakikiyelen? Ze zeme nâmbi.” Indayaŋkwesime eknaŋ zelinpiŋ buzak tabien. ⁵ Âpme amnaŋ keŋ katik mme Zisasiyaŋ nâme ŋep ku beme ŋenzinziŋmak tokwaindikti an betnaŋ seleuŋaŋgat zeye, “Bedi mututut.” Zeme betnaŋ mututupme betnaŋwan dolaknaŋ beye. ⁶ Ke mme Palisi eknaŋ sesewat mkaengatan totu meti keyegak amobotnaŋ Elotgat mukulem mimiŋane eknaŋmak ondekti, “Set zigoset aikti Zisas kumann gakiwe,” zemti zemkabewien.

Am sambe penaŋ tundua ganzenan ondekbien

⁷⁻⁸ Âpme Zisasmak nembane eknaŋ Galili tunduaen mesât mme Galili msalengatan am sambe penaŋaŋ indikti indamâpmebien. Mepme am sambe Zudia msalengatan ma Zelusalem mka temaŋgatan ma Idumea msalengatan ma Zodaŋ tu nembetgatan ma Taia ma Saidon mka temaŋ keyet nembet nembet mka isisiknaŋ notnaŋgatan am sambe penaŋaŋ Zisas mulup mimiŋaŋgat zapatnaŋ mekopme nâmbiengapmti ekmagen ondek kopmâbien. ⁹ Am sambeyaŋ kot bembu-luŋti Zisas neŋ ekbi geŋ ekbi mti Zisas bekan maŋgalaŋpeme weweyelen mbien-gapmti nembanaŋeyaŋ waŋga ŋen sakwep aiksasayet zeye. ¹⁰ Zisasiyaŋ am sambe maweyaŋindemtangapmti am zawatmak sepem igak igagaŋ koondakti Zisas timekti

dolakñaṅ bembeyet âmandamti dopmaṅ âtâpe dopmaṅ âtâpe mti maṅgalaṅpeme weweyelen mge keyepmti, “Waṅga aiigat,” ke zeye. ¹¹ An we bekaṅaṅinmak kwep kwep ekñaṅaṅ Zisas zimosetnaṅ kot ekti kandaṅaṅ tokutumti ṅagak temaṅ palen tazemambien, “Geṅ Kawawaṅgat Nemuṅaṅ.”

¹² Âpme Zisasiyaṅ we bekaṅaṅaṅ egat kekok zemkawaṅ kumbembeyelen zemkulu-mindeye.

Zisasiyaṅ an 12 ombemindeme Kawawaṅgalen Zet Zapat Dolakñaṅ Penaṅ zempalakñaṅ bembeyet zemindeye

(Matiyu 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Âpme tunduangaṅtan am notnaṅ Zisasmak ilinsakwep kalaṅaṅ mobien. Motati Zisasiyaṅ am kwiyet nâme ṅep beye ekñaṅ ke indazemandame ekmagen kopme ¹⁴⁻¹⁵ 12 ekñaṅ pi ikñaṅmak mamayelen indaombemti an Kawawaṅgalen Zet Zapat Dolakñaṅ zempalakñaṅ bembe an zenzeyelen ma we bekaṅaṅ indapmobogalen zemindemti winde indaye.

¹⁶ An ekñaṅ keyelen kwilin kapigok:

Saimon (kwitnaṅ ṅen Zisasiyaṅ Pita kuye) ma

¹⁷ Zebedi nemulatnenet Zemsmak meniṅaṅ Zân egelaṅ ṅenzinziṅ mti kwizet ṅagak temaṅ makumtemun, keyepmti Zisasiyaṅ egegat kwilit Boaneges kuye. Kwit keyet yaṅaṅ ningalen zeleset gilik zemann kululuṅ kwisak kekok bein.

¹⁸ Ma Endulumak

Pilip ma

Batolomiyumak

Matiyu ma

Tomasimak (Alipiasiyet nemuṅaṅ)

Zems ma

Tadiasmak

Saimon Zelot*

¹⁹ ma Zuda Iskalot mkaengatnaṅ. An keyaṅ maneti bam Zisas zemkuye.

Amnaṅ Zisasiyaṅ mulup we bekaṅaṅ ekṅengat ṅeṅaṅin Beelsebulmak tapm kekok zewien

(Matiyu 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

²⁰ Meti mkaen motapme am sambeyaṅ ekti ewe kobem misik tapme keyepmti Zisas nembraṅane ekñaṅaṅ tu meu niniyelen set ku sokbemindaye. ²¹ Âpme Zisasiyet mamnotnaneyaṅ zapatnaṅ ke nâmti, “An pi keñaṅ kilom beme mene tapm,” zemti aiksât mebien.

²² Âpme zii zet zikat indanda an notnaṅ ekñaṅaṅ Zelusalem mka temaṅgatnaṅ koti Zisasiyet zewien, “An kapi Beelsebul† keñaṅ tazin.” Ma am notnaṅaṅ zewien, “An kapi we bekaṅaṅ ekṅengalen ṅeṅaṅinaṅ winde same we bekaṅaṅ ekñaṅ am keṅinangatan tapmâindeme melip.”

²³ Zeme Zisasiyaṅ nâmti am ekñaṅ ke indamandame kopme bemzenze zet ṅen kapigok diindoye, “Sadaṅaṅ zigoset Sadaṅ ikñaṅak mâpme medak? ²⁴ Ma msat kwepgalen am maṅgeyaṅ kalaṅti âmandawiek beme msat kwep am maṅge keyaṅ windenṅinbeṅ ku tabiek. ²⁵ Ma mka ṅen keyet keñaṅ amnaṅ kalaṅti âmandawiek beme mka keyet kwitnaṅ bekaṅaṅ benak. ²⁶ Âpme Sadaṅgalen mulup an ekñaṅaṅ epeemti ilinak âwiek beme windembeṅ ku tabiek ma ekṅengalen mamaṅin dolakñaṅ ṅep ku tatnak.

* **3:18:** Kwit keyet yaṅaṅ Matiyu 10:4 ekbak. † **3:22:** Beelsebul ek we bekaṅaṅ ekṅengalen an ṅeṅaṅ bembe an. Zuda am ekñaṅaṅ Sadaṅgat kogok manâmtiemien.

²⁷ Âpme an ñen winderanben penan e nâmtiñgut kwindiñ moti milawatnan kilom kambu ku matip. Egan ñenan an katiknan beke ambeti setnan betnan zampeme tadak beme ñep milawatnan tinak. Bemzenze zet kapi Sadangot zenzenan. Sadan ñenan ambeti zampeme tapmenñgut we bekanan am keñinan talip eknen ke ñep indamâbâgalen.”

²⁸⁻³⁰ Amnan Zisasiyet, “We bekanan keñan tazin,” kekok zewiengapm Zisasiyan zet kapi zeye, “Ñen zet kapigok penan zema nâit, amgalen mama mimi bekanan sambe ñep katikpepeyelen ma Kawawangot zet mobotnan mimi keyelen yom kekok ñep katikpepeyelen. Ñen Emetak Tenan winde name we bekanan taindapmâlapgapmti Emetak Tenan zet mobotnan zenze keyelen yom ñep ku katikpepeyelen. Yom ke delan zenzenepiñ tapmetnepeme yom keyet dopman time delan zewe.”

*Am Kawawangalen zet manñawepuwen Zisasiyet sipbutnanjene
(Matiyu 12:46-50; Luk 8:19-21)*

³¹ Âpme Zisasiyet mamnotnane eknenan mka solonan baen kotati Zisasiyan kwatogot zepeme mopme tapmambien. ³² Zeme am sambe ekmak mka keñan tabienan Zisasiyet zewien, “Mamnodine eknenan zupman baen kotati gâgât tazeip.”

³³ Zeme egan am ekñengot pigok indayanñkweziye, “Kwiyan nâgât mamnotnne beip?” ³⁴ Zemi am tabien eknen meindik koindik mti zeye, “In talip kapiyan nâgât mamnotnne penan beip! ³⁵ Am eknen Kawawangalen zet manñawepup eknenan nâgât mamnotnne penan beip.”

4

*An ñenan alialik katnan time megeyet bemzenze zet
(Matiyu 13:1-17; Luk 8:4-10)*

¹ Âpme Zisasiyan ewe Galili tundua ganzenanak meti Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan tazemzikat indame am sambe penanan koti bemisik tabiengapmti egan wangga ñengot moti tu palen tapme amnan tu ganzenan gambibigen totabien. ² Tapme egan bemzenze zet zemi nânâ sambe zemzikat indameti bemzenze zet ñen kapigok zeye,

³ “Nâip, an ñenan wit katnan muluwen meti timtetelime mekoge. ⁴ Âpme katnan notnanan bululun zemi selen totemepme ageyan koti ekti nimbien. ⁵ Âpme katnan notnanan bululun zemi msat nanzan palen toge. Ke msat isiknan bugan bududuk gwaen nanzan palen etan tageyepmti duknan sakwep patan zemkwage. ⁶ Yan kasuwan kwageen kan keyet kindiñan msalen baen penan ku tototnanñapm zime gakiye. ⁷ Âpme katnan notnan bululun zemi didik nusi keñanen toti kwakwat e ñep kwage yanñgut nusi kwati minzilime eiñeiñ siye. ⁸ Âpme katnan notnanan bululun zemi msat kelaknan temanen togeyepm penanan dolaknan epeem kwat teman bemti tepman notnanñgat katnan 30 sokbeye. Ma tepman notnanñgat penanan 60 sokbeye. Ma tepman notnanñgat penanan 100 sokbeye.” ⁹ Zisasiyan bemzenze zet kekok zemdelan zempemti pigok diindoye, “An ñen zet nânâyelen tiknanan tazinan zet kapi ñep opeimti nâsem.” ¹⁰ Kekok zemdelan zeme amnan kalan mekopme Zisasmak nembanane ma am notnan ek kwesiñ mâpmamtemien eknenan ilinak tati bemzenze zet keyet yanñgat yanñkweziwien. ¹¹ Yanñkweziye egan pigok diindoye, “Kawawangalen zemâtâtâtñgat katnanen mama keyet zet enzililiñan tazin keyet yanñ in sosok zemkawan bem indandan. Âpme an notnan belak kilen zupman maip ekñengot bemzenze zet etan diindondoyet zenzenan. ¹² Keyepmti Aizayayan pigok zeye,

‘Ekñenaj zikalan eek ektingut penaj ku maekmâtâlip. Ma wagan zet nânâ e nâmtingut penaj ku manâmâtâlip. Ekñenaj weyañekmâtâbiek ze Kawawañmagen keñ gilik zenze aikme yomin katikpenak.’ ”
(Aizaya 6:9)

Zisasiyan bemzenze zet zeye keyet yanaj zemkawan beye
(Matiyu 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Zisasiyan zet kekok mti pigok indayañkwesiye, “In kwilekiyet bemzenze zet mandiindoyap keyet yanaj ku nâmâtâlip? In zigoset bemzenze zet notnaj sambe zewap keyet yanaj nâmâtâbep?” ¹⁴ Kegok indayañkwesimti bemzenze zet keyet yanaj pigok diindoye, “An wit katnaj time mege ke Kawawañgalen zet keboñ ¹⁵ ma katnaj notnaj selen totemegeen am keñin keboñ ke Kawawañgalen zet nâme keñinan topmatazinañgut Sadañaj koti makumsagat min. ¹⁶ Ma am notnaj nanzaj palen toge keboñ ekñenaj Kawawañgalen zet nâmti keyegak zet keyet nâme dolakñaj beme oloñen temañ mamip. ¹⁷ Keyañgut keñinan penaj Kawawañgalen zet zapat ku nâmkatik bemti kindiñinan ku time towewetnañgapm Kawawañgalen zet zapat dolakñajgat kasa ma sisipenpen mimindame keyegak makatikpeip. ¹⁸ Naman am notnaj ekñen nusi keñan totemege keboñ. ¹⁹ Ekñen keboñaj msatgalen nukñaj sambemak mânep milawatgat tikñajaj ma kwitnaj kwitnaj notnajgat eyak mimi keyaj mamañin minzilime eiñej masimtalip. ²⁰ Ma am notnaj katnaj msat kelakñaj temanen toweñge sepem keboñ. Ekñenaj Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñaj nâmti nâmkinjpemti keyet penañaj am notnajmagen 30 ma notnajmagen 60 ma notnajmagen 100 mee kekok masokbeip.”

Lam batiyan ku kwalatpepeyelen zet zapanaj
(Luk 8:16-18)

²¹ Zemti zet ñen naman pigok tusum zeye, “Âpme amnan lam koñbemti batiyan dukñaj ku makwalapenup ma mundum wewe kandañan ku mambepenup. Nin lam koñti mundumanj tatatanen sosok bempemann tapme am mka keñan matalip mbusatnaj mambemindein. ²² Nâlen zetn ke lam nembonj keyepmti in nâlen zetn zemkawan bewep beme nânâ enziliñaj matazin ke ewe ku enzilim tabe ma nânâ kwatam tazin mâtâpeme kawanj bewe. ²³ An ñen zet nânâyelen tikñajaj tazinañ zet kapi ñep opeimti nâsem.

²⁴ Keyepmti in weyañnâmâtâbep enenogat am ñen Kawawañgalen zetnaj nâmti nâmtikñaj mbe beme Kawawañaj nânâñaj ewe tusumti sawe keyepm egañ nânâñaj sambe penaj tasawe. ²⁵ Ma am ñenaj zetnaj nâmti nâmtikñaj ku mbe beme Kawawañaj nânâñaj isikñaj ekmak tasain ke menzem mbe.

Wit katnaj epeem kwapmâgeyet bemzenze zet

²⁶ Kawawañgalen zelanj ammagen msat katanj mekopme am sambeyaj kwati egalen zemâtâtâtgat katnanen mama keñan mepmâbien keyet pigok bem zema nâit. An ñenaj muluwen wit katnaj time mege. ²⁷ Âpme egañ tambu misa pi wemwat wemwat mti katnajaj mulupmaj zigok tapm bee eekpiñ mme msat keñanak kaim igak epeemti dukñaj makwazin. ²⁸ Msalanj ikñaj katnaj ke mukulem mme dukñaj epeemti kwat sinañ betnaj mti penañaj mapein. Yanj maneti ekñen beewan ²⁹ penañaj memuj memuj bemtemepme elañgenge kanaan beme wanam mti maantip.”

Mastat katnajgat bemzenze zet
(Matiyu 13:31-32; Luk 13:18-19)

³⁰ Âpme Zisasiyan bemzenze zet ñen kapigok zemti diindoye, “Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet yanaj mastat katnaj keboñ. Ma neñ mastat katnaj keyet palen bemzema nâseip. ³¹ Msat sambe tep katnaj notnajaj mastat katnaj sebempeip. Mastat tep keyet katnaj isikñaj bugan penaj yanj an ñenaj

mulupmanen mmet ondeme ³² epeem kwat sememti antemañelip bemti sinañ betnañ mekopme age ekñenañ ke motati keyet eyoñan mkañin mawalati kelin mambeip.” *

³³ Zisasiyañ bemzenze zet keboñ keboñ notnañ sambe zemti animbi Zet Zapat Dolakñañ Penañ nânâñinañgat katañ mandiindomtan. ³⁴ Egañ am sambe zet sosok yañam mak zemkawañ bembepiñ belak bemzenze zet etañ mandiindomtan yañ nembananemak ilinak tati naman bemzenze zet manzemtanañ keyet yañañ manzemkawañ bem indamtan.

Zisasiyañ tâgâ lumun temañ zemkulumpeye
(Matiyu 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Kasup keyegak manepeme gasim beme Zisasiyañ nembananeyet zeye, “Nin tundra nembet daeset mebegalengat kame metne.” ³⁶ Kegok zeme nembanane ekñenañ am sambe bepi katim indemti Zisasiyañ tapmangeen wañga keyegak moti Zisasmak ilinak mepme am notnañañ wañga notnañgat moti indapmoti keyegak mebien. Mepmambe Zisasiyañ mulukgat mti wañga butnañ delañ zenzenañ kwilimbenañ met bemti mulukñañ bekan tawemañge. ³⁷ Taweme tâgâ lumun temañ penañ kwati tundra kumbume tundra mamañ temañ kwati wañga keñan tuyañ toti gak zesât mge. ³⁸ Âpme nembanane ekñenañ mebutemti zewien, “An zikat indanda, tuyen toti walesâpmnup pi geñ nânâpiñ belak muluk kwapem tawenik?”

³⁹ Zemti buteme mulugangatnañ wati tâgâ ma tu zemkulumidemti zeye, “It buzak talit!” Zeme tâgâyañ zetnañ gawepumti katipeme tuyañ titokñepiñ tage. ⁴⁰ Mti nembanane pigok indayankwesiye, “In kwilekiyet kingati sebelañ diñdiñ pi tapmip? In nâmkiñpepenin bugan ku tazin?”

⁴¹ Zisasiyañ kegok mme nembanane ekñenañ nâmtetem mti ilinak buzak zenâ zenâ mti zewien, “An kapi ziboñ penañgapm am ma tumak tâgâ mee piyañ zetnañ mañgawepuipgat!” Kegok zemti tundra ganzenañ nembet daen mesât mebien.

5

Zisasiyañ an ñen we bekananñ sambe mâpeye
(Matiyu 8:28-34; Luk 8:26-39)

¹ Meti ekñenañ tu nembet daenen Gelasan msalen patañ zemti ² nembananeyañ tapme Zisasiyañ wañgaengatnañ toti met an ñen we bekananñmak kopme ege. An beke mkañañ am zaimen nanañ einzuñan ke mawemtanañ kwati koge. ³ Âpme egañ miña keyet keñan ke weme we bekananñ winde same mobotnañ mme amnañ waia katikñañ piyañ setnañ betnañ manzampemtemienañ egañ mamitimutan keyepm belak katipeme kileñ belak matokwatan. ⁴ Ekñenañ waia katikñañ piyañ setnañ betnañ manzampemtemienañgut egañ met nanañ palen talinzañ kunepeme etim toweme mametan. An ñenañ winderañ bemti ek ñep ku mtopepeyelen yek. ⁵ Tambu msa egañ sekñañ nanañ aimboñan mawetindemetemien keyet keñan mawemetan. Mti kalañan mototi ñagak mti sekñañ sambe nanañ mti kileñ ikñañ mawaletan.

⁶⁻⁹ An keyañ Zisas beñan daen kopme ekti windembemti mepme Zisasiyañ ekti zeye, “We bekanan in an keñangatnañ kwati melit!”

Zeme ekñenañ Zisasiyet nâme mobotnañ beme kandañan pedondomti ñagak palen yañkwesiwien, “Zisas Kawawañ Amobotnañ penañgat Nemunañ, geñ nin kwileki minndasâgât tapmnik?” Nin Kawawañgat monzalaman penañ diñgonup, “Nin sek sindem ku ndasenik.”

Zeme Zisasiyañ baenen we bekanan ekñen ke kwati mebegat zeyeyepmti Zisasiyañ an keyet yañkwesiye, “Geñ kwidi kwi?”

* **4:32:** Mastat katnañ bemzenze zetgat yañañ Luk 13:21 ke main nâmbek.

Yanjwesime egañ zeye, “Nâgât keññan we bekañan sambe talip keyepmti nâgât kwitn ‘Sambe Sopmañ.’ ” ¹⁰ Âpme we bekañan ekñenan zet giñgin mti zewien, “Geñ msat kapiyetnañ ku ndapmâpmane mesenup.”

¹¹ Âpme kalañ keyet kandañan bee an ñengalen bo sambe penañ tati meu tatnimambien. ¹² Keyepmti we bekañan sambe am keñan tabienañ zet giñgin mti zewien, “Geñ ndapmâpmane nin bo keñinan ñep metowemâsenup.” ¹³ Zeme Zisasiyañ we bekañan nâmindeme an keñangatnañ kwati met bo keñan towepme boyañ keñin kilom beme ekñenanñ kunzuñ met tundua keñan toti tu nimti gakimtemebien. Bo ekñen ke sambe penañ 2 tausen kegogañ toweti gakiwien.

¹⁴ Boyañ kegok mme am bo damuñ mamtemien ekñenanñ ekti winde bemti met mka teman ma mka isikñan am notnañgat zet zapat diindome ekñenanñ kwitnañ kwitnañ sokbeye ke eksât kopmâbien. ¹⁵ Zisasmagen koti an itnañan we bekañan sambe keñanen tapme keñ kilom kilom mti matokwatan ke ekme keñan teñ beme sangum melakanduñan miakti totapme ekti Zisasiyañ mulup kiñgagatnañmak mge beke ekti kiñgabien. ¹⁶ Âpme am bo damuñ mamtemien ekñenanñ an we bekañanñmak mamtan egat zapatnañ ma bo ekñenmagen kwitnañ kwitnañ sokbeye keyet zet zapatnañ am sambe diindome nâmbien. ¹⁷ Nâmti ekñenanñ Zisasiyañ msat ke pemti mebegalen yañbemti apitilim pewien.

¹⁸ Zisasiyañ naman wañgaen moti mesâgât mme an itnañan we bekañanñmak mamtan egañ Zisasmak mesâgât yañkwesim giñgin mge.

¹⁹ Yañgut Zisasiyañ zemkulumpemti zeye, “Geñ ipnodine ekñenmagen meti Amobotnañan kember mgamti weyayañ mulup mme dolakñan benak keyet zet zapadi diindosenik.”

²⁰ Zeme egañ gilik zem meti Zisasiyañ ekmagen kwitnañ kwitnañ mge keyet zapatnañ Dekapolas mka keyet keñan diindome am ekñenanñ nâmti nâmtetem teman penañ mbien.

Zisasiyañ Zailas nembañan gakikiengatan mwage ma imbi ñenan Zisasiyet melakanduñan timmekti dolakñan beye

(Matiyu 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Âpme Zisasiyañ wañgaen moti tu nembet daen mepatañ zemti ewe nembu ganzenanak tapme am sambe penañan ekmagen kot ondekbien. ²²⁻²³ Ekñengat tunguwinangatnañ an ñen kwitnañ Zailas, Zuda am ekñengalen sesewat mka damuñ an ñen beke egañ koti Zisasiyet nâme mobotnañ beme pedondom samti pigok wekum saye, “Amobotnañ, neñ namban gakisât bududuk penañ tapmgat geñ koti bedañ sekñanen bemti mmane alik bemti mak.” ²⁴ Zeme nâmti an kemak mepmalu am sambeyañ idamâpmeti ekñenanñ set tungupman Zisas misik peme wesât mmebien.

²⁵ Âpme am mebien ekñengat tunguwinan imbi ñen sipmañ makwawetnepeme nup kanañ 12 beye. ²⁶ Imbi keyañ kan teepmañ dokta ekñenmagen mepme ekñenanñ weyañpenup zemti mme ekñenmagen mânepmañ sambe katipeme delañ zeme ewe sindem temañ timti sip omba penañ tusumti ewe makwawetan. ²⁷ Imbi keyañ Zisasiyañ am maweyañindemtan keyet zapatnañ nâñgeyepmti am sambeyet keñan Zisas tanjuwi zem kilik kilik mege. ²⁸ Kapigok otnâmti mge, “Neñ melakanduñan etañ timmeksap beme ñep alik besap.” Zemti kilik kilik mmeti met ²⁹ melakanduñanak timmekme keyegak sipmañ katime keñanen nâme zawatnañ yek beye. ³⁰ Imbi keyañ timmekme Zisasiyet windañan notnañ ekmagen mepme nâmti zeye, “Kwiyañ melakanduñan timmekme nâyap?” ³¹ Zeme nembañane ekñenanñ zewien, “Am sambe penañan misik koti gatimego. Âpme geñ kwilekiyet, ‘Kwiyañ natim mekzin,’ tazenik?” ³² Yanjwesime Zisasiyañ am timmege keyet guluk gilik mti timmage. ³³ Âpme imbi keyañ timmekme

seknanen kwitnan kwitnan sokbeye keyet yanjan nâmti set belan diñdiñ mti Zisasiyet kandanjan pedondom samti zet zapatnan sambe ke msaye. ³⁴ Msame Zisasiyan imbi keyet zeye, “Ipm, nâmkijnenakgapm pembenan benak keyepm kenji sewaknan beme meti alik benak kegogak mepmambanik.”

³⁵ Egan imbi keyet zet ewe zemambe tapme Zuda am ekngalen sesewat mka njanjan egalen mkaengatnan am notnanan Zailas ekmagen koti zewien, “Nambandi walak yek bep. Keyet geñ Zisas belak ku wakosenik.” ³⁶ Eknenan zet kegok tazenâme Zisasiyan nâmti keyegak Zuda am ekngalen sesewat mka damun egat zeye, “Geñ yayan ku mi; nâmkijpependi mkipman be.” ³⁷ Kegok zemti am notnan mâpmebien eknen zemkulumindemti Pitamak Zems meniñan Zân eknen etan indatime mebien. ³⁸ Meti Zuda am ekngalen sesewat mka damungalen mkaen moti Zisasiyan nâme amnan kwisak teman mti ambembesi tapmme moti ³⁹ indikti am sambe ambembesi tapmme zeye, “In kwilekiyet kwisak teman mti yuyu yeye tapmip? Imbi nempa kapi ku gakip; belak muluk tawen.” ⁴⁰ Zisasiyan kegok zeme eknenan an pi zigogat kwat siwawaknan tapmin zemti yenbien. Mme Zisasiyan am sambe mka kenjan tapmambien ke indapmâpme zupman baen topme delan zeme nempa keyet maman bipman ma nembajane Pitamak Zemsma Zân etan zeme ilinak nempa gakikiñan tageen ke tabien. ⁴¹ Tati imbi nempa keyet betnan atamti Zuda zeleset pigok zeye, “Talita kumi,” keyet yanjan, “Imbi nempa isiknan, neñ geñ wawagat zeyap!” ⁴² Zeme keyegak imbi nempa isiknan keyan wati mebe kokot mge. Imbi nempa ke nup kanan 12 etan. Âpme imbi nempa isiknan ke gakikiengatnan wapme ekti eknenan nâmtemtem penan mbien. ⁴³ Âpme Zisasiyan keyet zet zapatnan am nen ku diindondoyet zemkulumindemti nempa meu mkosame niniet zeme meu mkot same niñge.

6

Zisasiyet mkanan notaknanen am eknenan wisat mpewien (Matiyu 13:53-58; Luk 4:16-30)

¹ Zisasiyan mka ke peme tapme iknanngat mkanan noteknan Nasalet mesât mme nembajaneyan mâti ilinsakwep mebien. ² Mepmane peme Zuda am ilinangalen kâtnânâ kan beme sesewat mkaen moti Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan Penan zemzikat indamiñge. Âpme am sambe eknenan zetnan nâmti nâmtemtem penan mti zewien, “Kwitnan kwitnan sambe mamin kapi ma nânâ teman teman kapi egan desetgatnan penan tiye? Egan zigoset mulup dolaknan teman teman kapi aikti mamm?” ³ Nin egat yanjan nânup. Ek bipman mka walalat an ma maman kwitnan Malia ma meniñane Zemsma Zoses ma Zudamak Saimon ma ipmanemak ke nin nâmtatnup.” Kegok zemti zemtalati mtopewien.

⁴ Mtopeme Zisasiyan pigok diindoye, “Kawawangalen golan zenze an nengat kwizet buñaman msat notnanen palaknan bem tapmepme iknanngat mamnotnane ma doipmane ma iknanngalen mkaengatnan amnan zemtalatpenti kwizet buñaman ku mamwalip.”

⁵ Kegok zemti Zisasiyan eknenmagen mulup teman nen ku mge. Am zawalinmak kwep kwep etan notnan betnanan indatamti zawalin mme alik bewien. ⁶ Mkanan noteknan am eknen nâmkijpepeninpingapmti tektek penan miindemti egan mka notnanen etan tokwat meti Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan zemzikat indam mge.

Zisasiyan nembajane 12 mulup mimiyet zemindeme mekobien (Matiyu 10:5-15; Luk 9:1-6)

⁷ Zisasiyan nembajane 12 indazem tetime kopme Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan zenzeyelen ma we bekanan indapmâbâgalen winde indamti nempa zut zut zemideme mka katan mekokogat zemindeye. ⁸ Eknenan mesât mme Zisasiyan

kapigok diindoye, “In mesâti set mebegalen tonjanin etan mmebep. Meu ma ele ma mânewin mee nen ku timebep. ⁹ Sewewelin mmebep ma melakandujin tipmasek mee ku munduñ bep. Sekjnan tazin ke etanmak mebep.” ¹⁰ Mti pigok diindoye, “In mepme mka keñan nen indame in kwep keyegak mawemetneti mebep. ¹¹ In mka nen patan zeme mka keyelen am ekñenan mka weweyelen ku indawep beme in mesât mbep, kan keyet zipelukñin senji zewep Kawawañgalen nenzinziñan mka kapimak tazin zemti mebep.”

¹² Zeme nâmti ekñenan msat katan meti amgat zeme yomengatnan gilik zenze keyet zetnan diindowien. ¹³ Diindomti we bekanan sambe am keñan indapmâindewien ma zawatmak sambe olup kelakñan tunañan sekjnan zulutindemti mme alik bewien.

*Zân tu zululut gakikiñanggat zapatnan
(Matiyu 14:1-12; Luk 9:7-9)*

¹⁴⁻²⁹ Elolan meniñan Pilipgat imbiñan Elodias menzem wageyepmti Zânan moti Elotgat zeye, “Geñ meniñanggat imbiñan menzem wadik kapi geñ Kawawañgalen zii zet tazin e anğosonik.” Kegok zeme Elodiasian Zânan Elotmak eggat yomit zemkawañ bemidaye keyet nâme nep ku beme Zângat nenzinziñ mti zemdelañ zeme Elolan am notnan zemindeme Zân atamti setnan betnan zamti mka katikñan met pewien.

Imbi Elodias keyan Zângat nenzinziñ mti kukuyelen nângeyanğut Elolan Zân ek Kawawañgalen mulup an teñ ma yomepiñ kwetetepman mamain keyet mti mineti, “Neñ kuma gakime Kawawañan naman neñ kegogak nawalebemagen,” zemti kiñgati anğalañ peme mamti zetnan zeme nânâyelen nâmtikñan mamtan.

Âpme maneti peme Elot sokbembenañ keyet kan danğome egañ egat kandañan an neñan bembe notnan mamtemien ma an kasa kuku ekñengalen neñanin ma Galili msat notnan ekñengalen an neñan notnan indamandame kopme bumuluñti indamti tapmambien. Kan keyet Elodiasian Zân kume gakikiyelen setnan dolakñan penan sokbemsaye. Elot ma an neñan notnan ekñenan ondek tapme Elodiasiyet nambañan ekñengat zikalinan meti silik wendiye. Silik wendime Elot ma an neñan notnan egome Elolan nambañan keyet zeye, “Geñ kwileki nengat gembeme zemane neñ nep gasap. E Kawawañgat zikatnan pigok zemkatik bem gayap. Geñ kwileki belakñan nengat zemane nep gasap ma msat mandamuñ miap kapi butnan elenğem ganğayelen zemane e kegogak nep elenğemti gasap.”

Zeme imbi namba keyan mka butnan gwaen mamañgalen meti mamañgat yanğwesiye, “Manğe, neñ bienan kwileki nanayet zesap?”

Yanğwesime mamañan Zân tu zululut egat nenzinziñ mamtan keyepmti nambañanggat pigok zeye, “Geñ Zângat ñokasetnan ganğayet zesunik.”

Zeme nambañan nâmti keyegak winde bemti amobotnan Elotmagen toweti zeye, “Alak kapi Zân tu zululut angat ñokasetnan usumti batien bemti nasunik.”

Zeme amobotnan Elolan zet ke nâmti keñan bekanan penan beye, yanğut amgat zikalinan zemkatik beyeyepm yek nep ku zenak. Keyepm egañ kasa kuku an nen zempeme egañ mka katikñan meti Zângat bimañ usumti ñokasetnan batien bem mti kot nambañan ke same egañ Zângat ñokasetnan pelep ke mti mamañ mesaye. Âpme mamañan Zângat nenzinziñ mamtan keyepmti Zângat ñokasetnan ke same egat ñokasetnan ke ekti nâme nep beme mti mepeme mege. Kegok mme nambañane ekñenan zet zapatnan nâmti kot sekñan mti met miña keñan wat pemti atampewien.

Elot kegok mmame Zisasiyet zet zapatnan msat katan palakñan bemti amobotnan egat wakñan topme nâmti zeye, “Zân tu zululut neñ bimañ elenğewan keyan naman gakikiengatnan walep keyepm windenjan igagen penan tapm.”

Yangut am notnañan zewien, “An kapi Kawawangalen golan zenze an Ilaiza,” ma notnañan zewien, “Ek Kawawangalen golan zenze an itnañan baen mamtemien ekñen keboñ.”

*Zisasiyan am 5 tausen meu indaye
(Matiyu 14:13-21; Luk 9:10-17; Zân 6:1-14)*

³⁰ Zisasiyan nembajane zemindeme mka katan mebienan maneti Zisasmagen koondakti ammagen kwitnan kwitnan mbien ma Zet Zapat Dolakñan Penan zemzikat indawien keyet zezapatnan msawien. ³¹ Âpme am sambeyan ekñenan tabienen ke mekopen tapme Zisas ma nembajane ekñenan meu niniyelen kan tungupman bugan ku sokbemindame keyet mti Zisasiyan nembajaneyet zeye, “Kame, nin pi pemti msat tungupman nnak daen meti bugan kâtnâmtati meu nsenup.” ³² Zemti ekñenan ilinak wangæn moti msat tungupman tu nembet daeset ke mesât mebien.

³³ Tapmepme am sambe mka temangatnan ekñenan indik mâtâti ekñenan nembu gilop windem bemti nembet daen ñenan met patan zewien. ³⁴ Âpme Zisasmak nembajane ekñenan bam met ganzenan patakpemti Zisasiyan toti met am sambe penan indige. Ekñenan sipsip damuninpinok tabiengapmti Zisasiyan am ekñengat kember penan mti yanbemti Zet Zapat Dolakñan sambe zemzikat indam mge. ³⁵⁻³⁶ Tazemzikat indam mnepeme msat tambusât penan tapmme nembajaneyan ekti Zisasmagen meti zewien, “Msat penan tambusât tapm keyet geñ am indemane mka temanen ma isikñanen meti meunin ilinangat aikti kwitimti nseip.”

³⁷ Zeme Zisasiyan dopman pigok gilik zem zeye, “In meu ñen aikti indame nila!” Zeme ekñenan Zisasiyet yankwesiwan, “Nin 200 kina kapiyan nupmaman met kwiti koindamann niniyet nâmti tazenik?”

³⁸ Âpme egañ pigok indayankwesiye, “In meti elenjan nupmaman zigok tazin ze egit?” Zeme ekñenan meekti zewien, “Eleen nupmaman 5 ma angala zulan talup.”

³⁹ Zeme nâmti egañ nembajaneyet zeme am zemindeme manje ñen manje ñen kwan sinan dolakñan palen gwilelan pemti totapmebien. ⁴⁰ Manje notnangat am 100 ma manje notnangat am 50 kekok tapmebien. ⁴¹ Tapmepme Zisasiyan nupmaman 5 kemak angala zut ke timtati zikatnan kululun gwaen ekme mopme Kawawangat, “Wisikñ,” zemti nupmaman ke meselemti nembajane indame ekñenan ambepolet timti am manje tabien katan indamebien. ⁴²⁻⁴⁴ Indamepme am 5 tausen piyan meu nimkingapme meu butnan kilen temepme ke naman namba ekñenan akumtim akumtim mti tise 12 kekok wepme gak zeme nembajane ekñenan timti mebewien.

*Zisasiyan tu paleset mege
(Matiyu 14:22-23; Zân 6:15-21)*

⁴⁵ Kegok mti Zisasiyan ikñan ewe keyegak tati nembajane ekñen ñenan zemindeme ekñenan wangæn moti tu nembet Besaida mkaen daeset mesâgât tapmepme egañ ikñan ke tati am sambe zemindeme mekobien. ⁴⁶⁻⁴⁸ Ekñenan mekopme delan zeme Zisasiyan dundusâgât kalañan memoge. Moti Zisasiyan igak kalañan ke dundumambe tapme gasi penan beme indikme nembajane ekñenan ilinak etan piyan tundua sutnan penan daen mepme tâgâ teman mebieneset kot indakumbume mesâgât taolapmambien. Tambu tetak piwan mulup teman ke tapmmetnepeme msasâgât tapmme, Zisasiyan toti tundua paleset ekñenmagen sokñan seabem indesâgât mge. ⁴⁹ Egañ kekok mme ekñenan, “Wa, we bekanan kozin,” zemti kingati yeye mme ⁵⁰ Zisasiyan pigok diindoye, “Kingagapiñ. Neñ nen penan takolapgat sewak talit.” ⁵¹ Zemti Zisasiyan wangæ keñan mowepme keyegak tâgâyan katikñan takumangewan bep zeme nembajaneyan nâmtemtem teman mti tabien. ⁵² Ekñenan Zisasiyan

am sambe penañ meu indame nimbien windenaj keyet yanaj mee kegogak ku eknâmbien.

*Zisasiyanj Genesalet msalen am zawalinmak weyanjindeye
(Matiyu 14:34-36)*

⁵³ Âpme ekñenaj tundua nembet daenen meti Genesalet patañ zemti wanga mandame kaiñan mopme tekñan mandamti mot tep palen ⁵⁴⁻⁵⁵ zampemti Zisasmak nembajane ekñenaj toti mepme am notnanaj indikmâtâti windembemti mka katan meti am zawalinmak indaluanzamtimti Zisasmagen kopmâbien. ⁵⁶ Âpme Zisasiyanj mka temanen ma mka isikñan notnanen mege kan keyet am zawalinmak luemtimiti tambangum sutnanen koindeme wemti ekme Zisasiyanj takopme melakandunaj butnanj etanj ke timekti dolakñan bembeyet wekuwien. Wekume nâmindeme am zawalinmak ekñenaj sangumanj busilijanj etanj timekti alik bemâbien.

7

*Yenpawineyelen mama mimi itnanaj ke mâti mamtemien
(Matiyu 15:1-20)*

¹ Âpme zii zet zikat indanda an ekñenaj Zelusalem mkaengatnan kot Palisi indaikme ilinsakwep met Zisasmak ondebien. ² Ondak tati Zisasmak Zapat mmambe tati indikme Zisasiyet nembajane notnanj ekñenaj yenpawineyelen zii zet tazin keyet katan belin zululupij tu meu taatamnimbien.

³ Âpme Palisi ma Zuda am ekñenaj yenpawineyelen mama mimi ke mâti keyet katan belin mee zululupij tu meu ñen ku maatamnimtemien. ⁴ Ma ekñenaj bemkwiti kwiti mundumengatnan gilik zem meti kegogak tu zululupij meu ñen ku maatamnimtemien. Wa ke etanj yek, mama mimi keboñ notnanj menzim bati ma okop mee pi ewe zululutnanj keyegak sakwalam zuluti mambumbemnimtemien. Ma mama mimi keboñ keboñ sambe notnanj ewe wemezin.

⁵ Keyepmti Palisi ma zii zet zikat indanda ekñenaj Zisas nembajaneyelen mulwanj ke ekti Zisasiyet pigok yankwesiwien, “Nemandine ekñenaj kwilekiyet yenpawinangalen set tazin ke kulumti tu meu mee belin zululupij bumbulumimagan kileñ tatim nip?”

⁶ Yankwesime Zisasiyanj ekñengat pigok zeye, “Ewenan tipman baenen Kawawangalen golan zenze an Aizayaan in tetimaemae an keboñgat esemtenj penañ meluwanj pigok mge,

‘An ekñen keboñ keyanj keñinanj penañ bamkunemti kwizet bunamm belak sekanj etanj mwati manzempalakñan bemneip. ⁷ Mti ilinangalen yenpawineyelen set keyanj nâlen zii zetnok bempemti ke am sambe zemzikat indamamipgapmti nâgât belak sekanj etanj mandundunaip.’” *(Aizaya 29:23)*

⁸ Zemti pigok diindoye, “In Kawawangalen zii zet penañ ke ingulume topme ilinangalen yenpawineyelen set sambe ke mamkatikñan bem maip.”

⁹ Zemti ewe tusumti pigok diindoye, “In yenpawinangalen set ke mtati Kawawangalen zii zet ingulume totogalen setnanj dolakñan penañ masokbemindain.

¹⁰ Mosesiyanj Kawawangalen zet ñen mti kapigok zeye, ‘Geñ mambipdanjat nâmane mobotnanj bewe. An ñenanj mambipmanjat zet mgasik zeween an ke kume gakiwe.’” *(Kisim Bek 20:12)*

¹¹ Keanjut in naman am set sepem ñen zikat indame ekñenaj pigok mamip. ‘Mam biwine ekñenaj olat olat ke temimti mamengut ekñenaj pi ilak Kawawangat tewalan sasâgât zemti bempeya.’ ¹² Zemti mam biwine indamukulem dolakñan penañ ku mamiindeip. ¹³ Set kegaset in Kawawangalen zii zet mtopemti ilinangalen set manzemzikat indaip. Mama mimi sambe keboñ notnanj sambe penañ mamâlip.”

¹⁴ Kegok zemti am sambeyet ewe zeme kopme pigok diindoye, “In sambe wakbenti tapme zet kapi zema weyañnâmâtâlit. ¹⁵ Kwitnañ kwitnañ nime kambakñinan matowezin keyañ yom kum bein. Keñningatnan nânâ bekanañ ma dembusek bekanañ makwazin keyañ keñin mme bekanañ mambein. ¹⁶ An ñen keñanmagañ zet zeyap kapi nâmti ikñañak opeim nâsem.”

¹⁷ Egañ zet kekok zemdelañ zemti am indeme mekopme mkaen mowepme nem-bañane ekñañ keyegak mâpmoti bemzenze zet zeye keyet yañañ zemâtâtindame nânâyelen yañkwesiwien. ¹⁸ Yañkwesime Zisasiyañ pigok diindoye, “In kekokak ñoktikñinpiñak tapmaip? ¹⁹ Meu nimann tipkambakñnan matowezin keyañ keñinanen toti keñin mme bekanañ ku mambein. Keyañ belak tipkambakñnan totapme baeset tipman makwawezin.” (Keyepmti Zisasiyañ meu sambe kapi ku zemkuluye ñep etañ niniyelen zeye.)

²⁰ “Âpme keñningatnan nânâ ma zet bekanañ makwazin keyañ keñin mme bekanañ mambein. ²¹⁻²² Am keñañgatnan kwitnañ kwitnañ bekanañ kapigogañ makwazin: ñoktik bekanañ, ma animbi zomolim ekñañ set kileñ mama ma awembiñ bem-benañangut notnañgalen imbi menzem wawat ma kambu, kasa kuku, imbi indaasek indende, mobotnañ sakam igak igak, dâsuki, kakiki ma amgat zet bekanañ notnañ zenze ma nânâñin kilom maotnâip. ²³ Nânâ bekanañ kebonañ keñningatnan kwati keñin mme bekanañ beme Kawawañgat zapat ku matalip.”

*Zisasiyañ Silia mkaengatnañ imbiyet nâmkiñpepeñañ kaliñañ ege
(Matiyu 15:21-28)*

²⁴ Kegok zemdelañ zemti Zisasiyañ mka ke peme tapme Taia ma Saidon mka temañ egegat msat tuñgupmanen mege. Egañ meti mka tambañgumen moti amnañ egat zet zapatnañ ku nânâyelen otnâñge. Yañgut am ekñañ mepme zapatnañ nâmâbiengapmti ñep ku enzililiyelen sepem beye. ²⁵ Keyepmti Zisasiyañ mopme mopme keyegak imbiñenañ zet zapatnañ nâmti nambañañ we bekanañ ñenañ mme keñan kileñ mambemtangapmti Zisasiyet nâme mobotnañ beme pedondo saye. ²⁶ Imbi ke Pinisia imbi Silia mkaengatnañ zetnañ Glik zet manzemtan. Imbi keyañ nambañangat keñañgatnañ we bekanañ mâpepeyelen Zisasiyet zet giñgiñ mge. ²⁷ Keyepmti Zisasiyañ imbi keyet pigok dunduye, “Nemba ekñañ meu ñenañ manip. Âpme geñ nâmame nembayelen meu menzemti tam ñep ku sasayelen bein. Sepem kekokak neñ Zuda am ekñañ ñenañ indamukulem mtinğut bam am Zuda mañgaen ku sokbemañañ in indamukulem mimiyeleñ.”

²⁸ Zeme imbi keyañ dopmañ pigok gilik zem saye, “Amobotnañ, geñ zet e penañ zenigañgut tam ekñañ nembayelen meu pâpmañ bap palen toweme kileñ ke mambeseip.”

²⁹ Egañ kekok zeme Zisasiyañ kapigok zeye, “Geñ zet kekok penañ zenikgapmti nambandi we bekanañañ katipe mezingat gilik ze mkandan met.”

³⁰ Zeme imbiyañ mkañan meti ekme nambañañ we bekanañ pemepme sinanen muluk dolakñañ taweme ekti nâme dolakñañ penañ beye.

An wakñañ kekekañ ma zet ku manzemtan ke Zisasiyañ weyañpeye

³¹ Zisasiyañ Taia mka katikpem met Saidon mka sebempemti Dekapolas mka sebemindemti Galili msat tunduaset mepme ³²⁻³³ am notnañañ an wakñañ kekekañ zet mee zesât maolatan ke wati Zisasiyañ betnañañ timekme dolakñañ bembeyelen nâmti ekmagen wapmebien. Wapmeti Zisasiyañ weyañpepeyet yañkwesiñ giñgiñ msame Zisasiyañ nâmti egañ an ke wati ganzenanik meti betnan nemuñañañ wakñañ nembet nembet wapemti naman mtot zawagañ betnanen wasekpemti an keyet nambalamanen ³⁴ bemtati an keyet kemberñ mti zikatnañ kululuñen ekme mopme

Zuda ilinangalen zeleset Bipmangot pigok zeye, “Epata.” Zet keyet yanang, “Wakdi ten beme zet ze!”

³⁵ Zeme waknang ten peme zet dolaknang zeye. ³⁶ Apme Zisasiyanga keyet zapatnang ku zenzeyelen am indazemkulum aleme am eknang nangpenti keyet zapatnang zem-palaknang bemâbien. ³⁷ Eknang nangtemtem penang mti zewien, “An kapiyanga kwitnang kwitnang mme dolaknang etang mambein. Mti kegogak am waknang kekeknang ma zet ku manzeip eknen mme zet zeip ma waknin ten mapemâzin.”

8

Zisasiyanga am 4 tausen meu indapelanguye (Matiyu 15:32-39)

¹⁻² Zisasiyanga tipman baenen am sambe meu indaye yanaman mise nen am sambe penang ondek tapme kasup tuk bepi Zet Zapat Dolaknang tadiindometne peme, am eknang meu bugan mkobien e nime delang zemâge. Apme amnang tu meu aikti niniyelen setnang nen ku aikbiengapm Zisasiyanga nembangane indapmandame kopme zeye, “Neng am sambemak kasup tuk takwati meunang belaknik mkobien elak nime delang zeyeyepmti alak meunangpinang tapme indikti neng ekngangat kemberang penang miap. ³ Am notnang mkanang bejangatnang penang kobiengapmti belak indema gilik zem mkanangan mesât meti meuyet selen sukngang bemti zikalang gililang peme tokutuseip beme nep ku besem.”

⁴ Zeme nembangane eknang yanangkewiwien, “Msat tunggupman pi tu meu desetgat aikti indamann nseip?”

⁵ Zeme Zisasiyanga indayangkewiye, “In nupmamanang zigok mtalip?”

Zeme eknang zewien, “Nupmamanang 7 mtatnup.”

⁶ Kegok zeme nangmti am ekngangat zeme ondekti msalen gwilelang totapme nupmamanang 7 ke mti Kawawangat, “Wisikng,” zemti meselem nembangane kalang indame eknang timti am indamebien. ⁷ Apme angala isikngang notnang kegogak taindaye. Ke Zisasiyanga mti kegogak Kawawangat wisikng zemti nembangane kalang indame timti am kalang indamebien. ⁸⁻⁹ Indame am 4 tausen piyanga meu nimkingapme butnang belak temege ke timti tise 7 wepme gak zeye. ¹⁰ Kegok mti Zisasiyanga am zemindeme mkanangan mekobien. Am zemindeme mekopme Zisas ma nembangane eknang ilinak etang wangang moti Dalmanuta msalen daen mebien.

Palisi am notnang Zisasiyanga menok mme eegalen yanangkewiwien (Matiyu 16:1-4)

¹¹ Dalmanuta msalen met tapme Palisi an notnang eknang Zisasmagen koti menok temang notnang mme eknang Kawawangat Nemungang penang ke nangmâtâtâgalen tetipem ekbien. ¹² Mme Zisasiyanga eknen ke indikti kenang beknang beme zeye, “Alak kan pigogak am talip eknen kapiyanga kwilekiyet menok mme eegat etang manzeip? Keyepm alak kan kapiyet neng eknenmagen menok nen ku mma ekseip, yek penang.”

¹³ Egang kegok zemti katiindemti nembangane ilinsakwep gilik zemti wangang kenang ewe moti tundua nemeleset mebien.

Palisimak amobotnang Elot ekngangat yanang Zisasiyanga nupmamanang yisiyanga mme mase-men keyet palen bemzenze zet zeye (Matiyu 16:5-12)

¹⁴ Nema eknang nupmamanang mekwititiyet kandati nupmamanang kwewetang wangang kenang tagaen ke mkobien. ¹⁵ Apme Zisasiyanga Palisi ekngangalen mama mimi ke ekme

ņep ku beye keyepmti selen kopmambe Zisasiyan nembraņaneyet golan zet zemti bemzenze zet kapigok diindoye, “In Palisimak Elot egetgalen yis keyet eksewep.” *

¹⁶ Zeme nembraņane ekņenaņ Zisasiyelen zet keyet yaņaņ ku weyaņnâmbiengapmti ilinak zenâ zenâ mti pigok zewien, “Nin nupmamaņ ņen kwititipiņ belak kotngapmti Zisasiyan keyet tazen.”

¹⁷ Ekņenaņ kekok zenâ zenâ tapmme Zisasiyan nâmti pigok indayaņkwesiye, “In nupmamaņ kwititipiņ kolo keyet eneyet zenâ zenâ tapmip, in nâgât yaņaņ ku eknâmâtâlip, ma? In keņin uwatnaņ penañ! ¹⁸⁻¹⁹ In neņ kwitnaņ kwitnaņ mima ‘Zikalinaņ eek ektingut ku maekmâtâlip ma zet zema wakņinaņ zet nânâ nâmtiņut ku manâmâtâlip.’ *(Esekiel 12:2)*

In tipman baenen am 5 tausen pi nupmamaņ 5 etaņ bukeyaņgut meselem indama nimbien ke ku nâmâtâlip?”

Zemti nembraņane indayaņkwesiye, “In nupmamaņ nimkiņgapme belak temepme timti ele zigok webien?”

Indayaņkwesime ekņenaņ zewien, “Ele 12 kekok webenn.”

²⁰ Zeme Zisasiyan ewe indayaņkwesiye, “Kan ņengat nupmamaņ 7 mti am 4 tausen pi indama nimkiņgapme butnaņ totemepme timti ele zigok webien?”

Indayaņkwesime ekņenaņ zewien, “7 webenn.”

²¹ Zeme nâmti pigok diindoye, “In neņ kekok mimiyet windenn tatnain keyet yaņaņ mkawaņ bema in nikti yaņaņ nâmâtâlipgapmti Palisi ekņengalen mama mimi ku mâbep.”

*Zisasiyan Besaida mkaen an ņen zikatnaņ beņaņ weyaņpeye
(Matiyu 16:8)*

²² Âpme Zisas ma nembraņane ekņenaņ Besaida mkaen mepataņ zeme mka keyetnan an ņen zikatnaņ beņaņ an keyet notnaneyaņ Zisasiyan sekņane atamti mme dolakņaņ bembeyet watoti Zisasiyet yaņkwesim giņgiņ mbien. ²³ Kegok zeme nâmti Zisasiyan an zikatnaņ beņaņ ke betnamti mka ganzenan ilidak baen metati Zisasiyan an keyet zikatnanen zawagaņ wasekpemti betnaņ zikatnanen mobemti yaņkwesiye, “Zikadan kwilekiki notnaņ ņep taekdik?”

²⁴ Zeme an keyaņ belak zem wat ekti zeye, “Neņ am taliwen pi ņep taindigap yaņgut indikma tep ņotekņaņ nemboņ tabem temezin.”

²⁵ Zeme Zisasiyan betnaņ ewe zikatnan bemti weyaņpeme zikalaņ bikbik mti kwitnaņ kwitnaņ sambe bepi ekmâtâpmâge. ²⁶ Âpme Zisasiyan zempemti zeye, “Geņ am mka tunņupman moti am keyet zapat diindondopiņ belak buzak lolotnak mkandanen mesenik.”

*Pitayaņ Zisasiyet yaņaņ zemâtâge
(Matiyu 16:13-20; Luk 9:18-21)*

²⁷ Âpme Zisasiyan nembraņane ilinsakwep Sisalia Pilipai mka temaņ manzemtemien keyelen mka isisikņaņ ņengat seleset mepmambe Zisasiyan nembraņane pigok indayaņkwesiye, “Am ekņenaņ nâgât kwiyaņ tapmain manzeip?”

²⁸ Indayaņkwesime nembraņane ekņenaņ zewien, “Gâgât am notnaņaņ, ‘Zân tu zulutindende an egaņ gakikiengatnan wati tapmain,’ manzeip ma notnaņaņ, ‘Kawawaņgalen golan zenze an itnaņaņ ņen egaņ wati tapmain,’ manzeip ma notnaņaņ, ‘golan zenze an Ilaiza egaņ kululujengatnan toti tapmain,’ kekok manzeip.”

* **8:15:** Palisi ekņengalen mama mimi ke Kawawaņ sesewatsasayet setnaņ sambe bemtimâpmambien ke nâmkiņpepe palen yek. Amnaņ indikgoņgoyet segaņ etaņ mti mambien. Elolaņ Zisasiyan menok mme eekgalen etaņ manâmtan. Egaņ menok ke ekti nâmkiņpepeyelen yek.

²⁹ Zeme nâmti naman Zisasiyan ilinaŋgat indayaŋkwesiye, “Âpme in nâgât kwi manâmneip?”

Indayaŋkwesime Pitayaŋ dopmaŋ pigok gilik zem zeye, “Geŋ Kilais Kawawaŋaŋ am nin yomengatnan gilik zemdatitiyet zemgeme tobanan. Kegok penaŋ manâmgenup.”

³⁰ Zeme yaŋaŋaŋ ke am notnaŋ ku zemindandayet nemaŋane zemkulumindeye.

Zisasiyan sindem timti gakiweyet zapatnaŋ diindoye
(Matiyu 16:21-28; Luk 9:22-27)

³¹ Âpme Zisasiyan nemaŋane zet zemzikat indam metneti zeye, “Angat Nemaŋaŋ neŋ mamoti amnaŋ sindem temaŋ penaŋ nawep. Sesewat mka temaŋgalen an damuŋ ma sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋ ma zii zet zikat indanda an ekŋenaŋ niktakalimti nome gakiwawaŋgut naman kasup tuk etaŋ tati ewe gilik zemwabap.” ³² Kegok zemkawaŋ bemindame keyegak Pitayaŋ Zisas wati namba notnaŋ bamkumindemti yaŋbemti Zisasiyan ku gakikiyet zemkulumpeye. ³³ Zeme Zisasiyan naman nemaŋane notnaŋ ekŋenmagen gilik zemindikti Pitayet zeye, “Geŋ Sadaŋgalen nânâ mgasik ke pemane talak! Geŋ zet zenik ke Kawawaŋgalen ŋoktik yek, amgalen ŋoktik etaŋ otnâmtiyepm zenik!”

³⁴ Âpme Zisasiyan am sambe ekŋen ma nemaŋane indazemtetime ekmagen kopmâpme ekŋengat zeye, “An ŋenaŋ neŋmagen tususâgât mbe beme egaŋ ikŋaŋgat sekŋaŋ mtoti segalen kwitnaŋ kwitnaŋgat ku nâmtikŋaŋ mti egaŋ sindem temaŋ Angat Nemaŋaŋ neŋ tiwap sakam keboŋ timti namâbe. ³⁵ Ma am ŋenaŋ ek sekŋaŋgat yayaŋ mti Kawawaŋgalen zezapat dolakŋaŋ ku mkawaŋ bewe beme egaŋ mama kanzizit ku tiwe. Yaŋgut am ŋen egaŋ sekŋaŋ nâgât talasiwe beme mama kanzizit mama ke ŋep tiwe. ³⁶ Am ŋen ek msat kapiyelen milom bilombi sambe ke tim nalak nalak mam mnepeme mamaŋaŋ yuŋgume ek keyaŋ walebe. Msalengalen kwitnaŋ kwitnaŋ keyaŋ zigok mukulem mme mama kanzizit tiwe? Yek penaŋ. ³⁷ Egaŋ walelet mundumen met tazin ke naman kwitnaŋ kwitnaŋ ŋenaŋ bamamaŋaŋ ku kwitimti gilik zem wawagalen. Yek penaŋ. ³⁸ Mineti am ŋenaŋ Angat Nemaŋaŋ nâgât ma Zet Zapatn Dolakŋaŋ kapi am Kawawaŋgat zemtalatpempti kileŋ mamaip ekŋengat zikalinan zemkawaŋ bembeyet sakambuk mbe beme neŋ bam kululuŋ Bipmnaŋgalen winde ma busatnaŋmak ma Kawawaŋ egalen ensel teŋ maip ekŋenmak kobap kan keyet neŋ kegogak am ekŋen keyet nâma sakambukŋaŋmak beme bamkumindewap.”

9

¹ Zisasiyan zet ŋen ewe pigok tusumti diindoye. “Neŋ zet penaŋ sukwep penaŋ pigok zema nâit, in am talip kapiyetnaŋ am notnaŋaŋ ewe gakikipiŋ tapmetnepeme Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyaŋ windenaŋmak kawaŋ beme ekbep.”

Zisasiyet sekŋaŋaŋ asekti mamanan penaŋ beye
(Matiyu 17:1-13; Luk 9:28-36)

² Manepeme kasup 6 mepme Zisasiyan nemaŋane Zânmak Zems ma Pita indatime ilinak etaŋ kalaŋaŋ memoti Zisasiyan sek sepemaŋ asekti naman sepemaŋ igak penaŋ beye. ³ Melakanduŋaŋ mee pi satnaŋ penaŋ bemti sokŋaŋaŋ puyuk peyak penaŋ mge. Msalen an ŋenaŋ melakandu zulupme sepem keboŋ penaŋ ŋep ku benak. ⁴ Âpme nemaŋane ekŋenaŋ ke ekpeŋ tapme Mosesimak Ilaizayaŋ keyegak koti Zisasmak zenâ zenâ tapmme indikbien. ⁵ Indikti Pitayaŋ Zisasiyet zeye, “An zikat indanda, pi dolakŋaŋ penaŋ nnaŋ kapi tatnupgapmti nâmane mka minzalaŋ tuk, ŋen gâgât, ŋen Ilaizayet, ŋen Mosesiyet walati mambanup.” ⁶ (Pitayaŋ kiŋgagat palen tati zet yaŋaŋ nânâpiŋ; belak kileŋ kegok zeye.)

⁷ Zeme keyegak zanza ñenan tot indasumunme indidikpiñ mbien. Âpme zanza keyet keñanen zet kapigok sokbeye, “Kapi nanangot Nemun penañ. Neñ egat tikñañ manâypgat in egat zetnañ gawepuwep.” ⁸ Zet kekok sokbeme keyegak nembane ekñenañ meek koek mti Zisasiyañ igak etañ tapme ekbien.

⁹ Âpme Zisasiyañ kot indatimti kalañangatan kwatopmambe Zisasiyañ Nembaneyet zemkulumindemti zeye, “In kwitnañ kwitnañ e ego keyet zet zapatnañ am ñen diindondopiñ manepeme Angat Nemunañ neñ gakikiengatan gilik zemti wabap.”

¹⁰ Zet ke ekñenañ nâmti keñinan bemti ilinak pigok zenâ zenâ mti zewien, “Gakikiengatan wawat zet kapi kwilekiyet nâmti zeina?” ¹¹ Ilinak kekok zem mbienañ yek beme Zisasiyet yañkwesiwien, “Zuda amgalen zii zet zemzikat indanda an ekñenañ eneyet Kawawañgalen golañ zenze an Ilaiza egañ ñenañ kopmenjut bam Mesaya An Kawawañgalen amñane yomengatan timkwatindendeyet ombempewe keyañ kobe manzeip?”

¹² Kekok yañkwesime Zisasiyañ pigok diindoye, “Ilaizanok ek ñenañ penañ koti am yomengatan timkwat indendeyet mulupman mimiyet zenzenañ mge. Âpme zet ñen zenzenañ tazin kapi zigosetgat Angat Nemunañ neñ sindem temañ namti bamkumneneyet Kawawañgalen zelen kogok meluwañ mimiñañ? ¹³ Neñ pigok penañ zema nâit, an Ilaiza nembon ilak kopme amnañ muluwañ bekanañ sepem igak igak msawien.* Kawawañgalen Zet Itnañanen meluwañ mimiñañ keyet katan sokbeye.”

*Zisasiyañ we bekanañ anemba ñeniyet keñanengatan zempeme mege
(Matiyu 17:14-21; Luk 9:37-43a)*

¹⁴ Zisasmak nembane tuk ekñenañ kalañangatan nembane notnañ tabien ekñenmagen toti indikme am notnañ in da bembuluñ tapme Zuda amgalen zii zet zemzikat indanda an ekñenmak Zisasiyet nembane notnañ tabien ekñenañ ñenañ ñengot zemtalat ñenañ ñengot zemtalat tapmambien. ¹⁵ Yañ am sambe ekñenañ tatneti ekme Zisasiyañ daen kopme ekti Zisasiyet olimti windenbemeti mkuwien. ¹⁶ Met mkume Zisasiyañ indayañkwesiye, “Indati kwilekiyet dopmañgat tapmdândâmo?”

¹⁷ Âpme an ñen ekñengot tunguwinangatan wati zeye, “An zikat indanda, neñ nemun we bekanañ mme zet zenzepiñ mammgapmti geñmagen wakolap. ¹⁸ Nemba kapi we bekanañ mtati msalen kutupeme kwati zawak salañ kwilak kwilak mti zetnañ angalikti setnañ betnañ mutututi katikñañ mambein. Keyepm neñ nembandine ekñengot zema we bekanañ zempeme mebegat olalo.”

¹⁹ Zeme Zisasiyañ zet ke nâmti am tabien ma nembane ekñengot zeye, “In nâmkinepeñpiñ penañ! Neñ inmak kan teepman kapi mamti indamukulem mamambap?” Diindomti zeye, “Anemba denze wati kopme ekbi!” ²⁰ Zeme anemba ke Zisasmagen sokñañ wapmepme we bekanañ Zisas ekti nemba piwan belak msalen mkutupeme kwati kililiñ mti zawak salañ kwilak kwilak mge. ²¹ Âpme Zisasiyañ nemba keyet bipmañgat yañkwesiye, “Nembandi kapi kan zukñañ penañ yañbemti muluwañ kapi mge?”

Yañkwesime bipmañgañ zeye, “Nemba isikñanenagak yañbemti mge. ²² We bekanañ egañ sesepelimti wat tokwapme meti sekñañ waleletgalen mulup temañ penañ mamin. Keyepmti geñ windendi tazin beme ñep ndapmukulem mimnde.”

²³ Âpme Zisasiyañ zeye, “Kwilekiyet geñ windendi ñep tazin beme mbek zet e zenik? An ñenañ nâmkinepeñañ katikñañ penañ tabe beme kwitnañ kwitnañ zein keyet katan ñep sokbem sawe.”

* **9:13:** Ilaiza e Zân tu zululut an egat nâmti zenzenañ (Matiyu 17:13).

²⁴ Zeme keyegak nempa keyet bipmanan sinzet palen zeye, “Nej nâmkijpemgeyap yangut nâmkijpepen katiknan yegat napmukulem mmane genmagen nâmkijpepen katiknan bak.”

²⁵ Âpme am sambe penan windem bemti taondak kopme Zisasiyan we bekanan anempa masesepelimwati mamtan keyet zet windenanben zempemti zeye, “Gen anempa kenangatnan kwati meti ewe gilik zem kapiyegak nen ewe ku kwatowebanik.”

²⁶ Âpme we bekananan kwati mesât mge, kan keyet nempa bekan piwan omba penan butemti we bekananan yeye mti kwati mepme anempa keyan gakikijanjnok toangasim weme am ekjenan ekti zewien, “Nempa pito ilak gakip.” ²⁷ Kegok zeme Zisasiyan nempa betnanen atamti mwat onzempeme tage.

²⁸ Kegok mti Zisasiyan mkaen mowepme nempañane ekjenan keyegak moti ilinak etan tati yankwesiwien, “Kwilekiyet nin we bekanan ke mâbâgat olapmann bep?”

²⁹ Yankwesime Zisasiyan zeye, “We bekanan ekjen kebon ke belak nep ku indamâbâgalen dundundumak tati nep indamâbâgalen.”

*Zisasiyan gakikijangat zet zapatnan ewe diindoye
(Matiyu 17:22-23; Luk 9:43-45)*

³⁰⁻³¹ Zisasiyan nempañane gakikijangat zapatnan ilinak diindondoyet nânge keyepemti ekjenan mka ke katipemti Galili msat tungupmaset buzak buzak enzilimti mebien. Selen mepmambe Zisasiyan nempañane zemzikat indamti zeye, “Angat Nempañan nej maneti amgat belinan mopma ekjenan nome gakima nabewep. Yan kasup tuk etan tati ewe gilik zem wabap.”

³² Egan kegok zeme ekjenan zet ke yanjan ku weyanânmâtâti yankwesimti nâsâgât mbienangut naman kijnati belak peme tage.

*An kwiyan amobotnan bein?
(Matiyu 18:1-5; Luk 9:46-48)*

³³ Ekjenan meti Kapaneam mkaen patan zemti mka njengat motati Zisasiyan nempañane indayankwesimti zeye, “Selen daen in kwilekiyet tazenâmkopmo?”

³⁴ Kegok indayankwesime ekjenan selen daenen koti, “Kwiyan ningat amobotnan mambe?” Zemti zenâ zenâ tapmkopmambiengapmti zelinpin buzak tabien. ³⁵ Âpme Zisasiyan mkaen koweyeyan totati nempañane 12 ekjengat zeme koondak tapme zeye, “An nenan amobotnan mamasâgât nâin beme egan tototnan penan mamti am notnan ekjen sisilin mulup mimindamti mambe.” ³⁶⁻³⁷ Kegok zemti nempa isiknan nen wati tunguwinan mwat ambetati zeye, “Nempa kebon kapi an nenan nâgât mti gogot mpewe beme egan nej gogot mnewe ma nenan nej gogot mnewe beme An zemneme toban ek kegok gogot msawe.”

*An nenan ningat mulupmnangat ku zentalabe beme ek ningat notn
(Luk 9:49-50)*

³⁸ Âpme Zânan Zisasiyet zeye, “An zikat indanda, nin an nenan gâgât kwidan kumti we bekanan mâpeme ekti ninmak ku mamaingapmti zemkulumpenn.”

³⁹ Kegok zeme nâmti Zisasiyan nempañane ekjengat pigok diindoye, “In an nenan nâgât kwitnnan kumti muluwan tototnan kebon mme ekti ku zemkulumpewep. An kebon keyan sakwep elen belej bemti nin ku zentalatndewe. ⁴⁰ An nen mulupmnangat ku zentalatndewe ek ningat notn kegok nâmpewanup. ⁴¹ Nej pigok penan zema nâit, in nâgât nembanne maipgapmti am nenan kwitnan kwitnan dolaknan nen ma okowen tu etan bemindame nimbep beme an ke tosanepin belak penan ku tabe bam maneti keyet tosanjan tiwe.

Mama mimi bekanangalen tetimaemae sokbemindame suknan ku bembeyet ankenjo zeta diindoye

(Matiyu 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴² Am nenan notnan nen namkinpepenan isiknan bugan tasain ek bekanan mimiyet zet kelaknan mpeme bekanan mbe beme an bekanangat zet kelaknan mpewe ke bimanen nanzan siput temanjan opempemti nembu kenan atapeme towepme dolaknan bein mneti eknenan kegok ku mme egan belak tapmetneti Kawawangalen zemdalan zenze kanen dopman nuknan bekanan penan tiwe. ⁴³ Sepem kegok tazingapmti bedi nenan mama mimi bekananen gaik mesagat mme elengem pemane mebe. Gej mineti bedi zuzulak mmaneti tezin ndan totu tewen zimti sek sindem tipej mamambanikmagengat bedi elengem pemane mepme bedi nembet duman maneti mama kanzizit tiwanik. ⁴⁴ [‘Ak kegok ku mbanik beme tezin ndan meti sambum kuluk kwilak mti gakikipin sindem tipej tipejak mamambanik ma tewan kogogak gazime sindem tipej mamambanik.’]† ⁴⁵ Ma gejan sedan mama mimi bekanaset gapmesagat mme sedi nembet elengem pemane mepme kanjan kanjan mamambanik. Mineti sedi zuzulak maneti tezin ndan towebanigat sedi nembet elengem pemti sedi nembet duman piyan kanjan kanjan maneti mama kanzizit aikbanik. ⁴⁶ [‘Ak kegok ku mbanik beme tezin ndan meti sambum kuluk kwilak mti gakikipin sindem tipej tipejak mamambanik ma tewan kogogak gazime sindem tipej mamambanik.’] ⁴⁷ Ma gejan zikadi nenan mama mimi bekanaset gapmesagat mbe beme gejan kwenzempemane mebe. Mineti gejan zikadi ilindin maneti tezin ndan towebanigat kwenzempemane mebe. ⁴⁸ Ak kegok ku mbanik beme tezin ndan meti sambum kuluk kwilak mti gakikipin sindem tipej tipejak mamambanik ma tewan kogogak gazime sindem tipej mamambanik. ⁴⁹ Nejan gejan tususu mimiyet zetik mban keyet katnan ku mbanik beme nejan katikgema tezin ndangat zapat bewanik. ⁵⁰ Dalan ke tiknan keyangut dalangat tiknan delan zeme amnan selen mulati maimmak kolip kebon. Kogogapm in dalan nembon keyet tiknanin kwesin tatagat namti in kenin dolaknan tapme nolinmak ken kwep bemti ken sewaknan palen mamambep.”

10

Zisasiyan awembin ku kalalangat zetnan zeye

(Matiyu 19:1-12; Luk 16:18)

¹ Apme Zisasiyan mka ke naman katipemti Zudia msaleset meti Zodan tu nembet daen mepme am sambayan ewe koondakme manzemzikat indamtan, kegogapm Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan Penan diindom zikat indaminge.

² Tadiindome Palisi an notnanan koti, “Zisas tetipemann egan zet nen zemyungume ekti wati zelen mepesenu,” zemi kapigok yankwesiwien, “An nenan imbinan asepepeyelen Mosesiyelen zii zelen set nen tazin ma yek?”

³ Zeme Zisasiyan naman dopman yankwesiyegak kapigok indayankwesiyen, “Mosesiyen awembin kalalangat zigok zeye?”

⁴ Indayankwesime eknenan zewien, “An nenan imbinan asepepenti zematatat papia kumsame mebegat Mosesiyen nep mimiyelen zeye.”

⁵ Kegok zeme Zisasiyan dopman pigok gilik zem indaye, “In ken katik mbiengapmti Mosesiyen namindamti zii zet ke kumindaye wa ke Kawawangalen njotik penan yek.

⁶ Kawawangalan yanbemti kwitnan kwitnan sambe mge kan keyet egan an ma imbi betnanan penan miideye. ⁷⁻⁸ Keyepmti Kawawangalen Zet Itnananen kapigok zein,

† 9:44: An Kawawangalen zetgat yanjan mkawan bembeyet nanâ mulup mamip notnanan zet kukujan ke tususan manzeip papia notnangat tazin; notnangat yek.

‘An ñenan imbiñan wazin beme egañ mambipman katiidemti egelañ keñit segit pepep bemalu kwep beme mambalup. ⁹ Kawawañan animbi kapi tusum idendenanğapmti ilit ma am ñenan kileñ ku kalañidewe.’ ” *(Sokbembe 2:24)*

¹⁰ Mkaen motati nembane ekñenan zet keyet yañan nânâyet yañkwesiwien. ¹¹ Yañkwesime egañ yañan pigok diindoye, “An ñenan imbiñan asekpemti an ñengat imbiñan menzem wabe beme yom mbe. ¹² Ma imbi ñenan apman asekpemti imbi ñengat apman menzemwabe beme egañ awembiñ mama ke kalañti yom tiwe.”

*Nemba isisikñan Zisasmagen indatim kobien
(Matiyu 19:13-15; Luk 18:15-17)*

¹³ Âpme am ekñenan nembane Zisasiyan indati mebegat indatim kopme Zisasiyet nembane ekñenan nemba isikñan ekñengat nâme tototnañ beme Zisasiyan ku indati mebegat zemkulumindewien. ¹⁴ Kegok tapmme Zisasiyan indikti nâme ñep ku beme zeye, “Kululuñen gwaen mama katikñanen amnañ nemba ekñen keboñ bemi mebegat zenzenanğapmti nemba zemkulumindendepiñ katiindeme neñmagen kolit. ¹⁵ Neñ penañ zema nâit, an ñenan nemba isisikñan ekñenok bemi zet nâme penañ penañ etañ beme yañkwesim giñgiñ ku mamip. Keyet katnan yañkwesi yañkwesi mimipiñ. Belak etañ nâmkiñpewe beme ekñen Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet keñan meti masâip.” ¹⁶ Kogok diindomti nemba kwep kwep ekmagen kopme indambetati popop kumindemambe betnañ ñokñinan bemi Kawawañan indamukulem mimindendeyet zemgwatnañ mge.

*An mânep milawatnañ temañan Zisasiyet nâme mobotnañ beme ekmagen mege
(Matiyu 19:16-20:19; Luk 18:18-33)*

¹⁷ Âpme Zisasiyan mka ke katipemti tapmepme an mânep milawatnañ temañ keyan ekti windembem kot Zisasiyet nâme mobotnañ beme pedondom samti yañkwesiye, “An zikat indanda dolakñan, neñ zigok penañ mti mama kanzizit ke tiwap?”

¹⁸ Yañkwesime Zisasiyan dopman pigok gilik zem dunduye, “Geñ nâgât ‘An zikat indanda dolakñan,’ zenik. Zet keyet yañan ñep nâmdelañ zemti zenik? Kawawañ kwewañ dolakñan. ¹⁹ Geñ Mosesiyelen zii zet kapigok tazin ke nânik, ‘Kasa ku kuwanik, imbimak sek kileñ ku mambanik ma kambu ku tiwanik, zet dâsuki ku zewanik ma amgalen milawat notnañ kileñ ku omenzan tiwanik, ma geñ mambipdineyet kandañidan meti zet nânân mambanik.’ ”

²⁰ Zeme an keyan zeye, “An zikat indanda, kwitnañ kwitnañ zenik ke nemba isikñanenak baenen yañbemi mañgawepumkwalap.”

²¹ Zeme Zisasiyan ekti nâmtikñan mpemti zeye, “Geñ kwileki ñen ewe mimiyelen tagain. Geñ gilik zem mkandan meti milawadi sambe tazin ke kalañ kumti am bekopsat indamâpmane delañ zeme kopmane neñmak meselup. Âpme keyet dopman maneti kululuñen gwaen tiwanik.” ²² Zisasiyan kok zeme egañ mânep milawatnañ temañğapm nâpeme mekwapme belak zetnepiñ kusum tati kember palen mege.

²³ Mepme Zisasiyan nembane guluk gilik zem meindik koindik mti zeye. “Am mânep milawalin temañ ekñenan Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keñan mebegalen e kwindendenan temañ penañ.”

²⁴ Zeme nemba ekñenan zet ke nâmti nâmtemtem penañ mme Zisasiyan ewe pigok diindoye, “Nembanne kululuñen gwaen mama katikñanen mebegalen set ke nukñan penañ. ²⁵ Bo temañan buñi aimboñan isikñanen ñep ku modak. Yek penañ. Sepem kegogak am mânep milawalinmagan Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnan maip ekñenmak tususuyelen nâmnukñan penañ mamip.”

²⁶ Kegok zeme ekñenan nâmtemtem temañ mti zewien, “Kok zenik beme kwiyañ mama kanzizit ñep tiwe?”

²⁷ Zeme Zisasiyan indikmototi zeye, “Mânep milawalan set bekekme am Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnan maip ke ku tusuwep yaŋgut Kawawaŋan am ekŋen keyet keŋin mim eleyen belan beme mama kanzizit ke ŋep tiwep.”

²⁸ Zeme Pitayan zet ke nâmti Zisasiyet pigok dunduye, “Nânik, nin kwitnan kwitnan sambe bamkumpemann delan zeme geŋmagen kobenn.”

²⁹ Zeme Zisasiyan dopman pigok gilik zem saye, “Neŋ penaŋ sukwep zema nâmbak, am ŋenaŋ nâgât ma Zet Zapat Dolakŋaŋgapmti mkaŋan ma dapmeniŋan ma ipmam-notnane ma mambipmane ma nemunnambaŋane ma msatnan mee pi katipe mâbe beme ³⁰ Kawawaŋan egat tosaŋan 100 ewe tusum sawe. Pien msalen msat, mka ma dapmeniŋan ma ipman ma mamaŋ bipman ma nemunambaŋan ma mâmulupman mee pi omba samâbe. Âpme msalen kapi nâgât zet zapatn mti mame amnan keyet pepetnan mti sisipeŋpeŋ mpeme ola olat palen mambe keyet penaŋan mama kanzizit titiyet kanaŋ daŋgoween kan keyet egaŋ mama kanzizit keyet toŋan bemtabe. ³¹ Apme an ŋenaŋ ikŋaŋgat sekŋan alak pigogat mmoti, ‘Neŋ ŋep talap,’ tazein beme egaŋ bamgat tototnan bewe. Ma ŋenaŋ alak tototnan tapmain beme egaŋ bamgat mobotnan bewe.”

³² Zisasiyan ŋenaŋ bemindame meti met set tungupman tati Zisasiyan Zelusalem mkaen mopme kwitnan kwitnan msawep keyet zet zapatnan nambaŋane ma am notnan zet zapat mimindame ekŋenaŋ nâmtetem mti kiŋgagat palen Zisas mâti Zelusalem mkaen mosâgât mobien. ³³⁻³⁴ Mopmambe Zisasiyan zeye, “In nâip, nin Zelusalem mkaen mosâgât tapmotnup. Âpme kan keyet Angat Nemunaŋ neŋ sâpe sâpe bumbu an ŋenaŋ ma zii zet zikat indanda an ekŋenaŋ zemnome Zuda am maŋgaengatnan ku sokbembeŋan ekŋengalen belen mopma ekŋenaŋ tetepulet mnamti sindiwan nawitikti sindem temaŋ nameti nome gakima met nabewep yaŋgut kasup tuk etaŋ tati naman ewe gilik zem wabap.”

*Zemsmak Zân egelan amobotnan tatagalen Zisas yaŋkwesiwun
(Matiyu 20:20-28)*

³⁵ Âpme Zebedi nemulatnenet Zemsmak Zân egelan Zisasmagen meti zewun, “An zikat indanda, nit geŋ kwileki ŋen minndandayet nâmti gayaŋkwesisâpmilup.”

³⁶ Zemalu Zisasiyan idayaŋkwesiye, “An zut, neŋ pe kwileki miidandayet nâmti kotazelup?”

³⁷ Idayaŋkwesime egelan dopman kapigok zewun, “Geŋ bam Amobotnan mundum-danen tabanigen nit nâmndemane ŋenaŋ gâgât sukwakalakdi penaset ma ŋenaŋ alomeset tabalup.”

³⁸ Zemalu Zisasiyan pigok diidoye, “It zet keyet yaŋan kandati kekok yaŋkwesilup. Neŋ amnan sindem nawep ke okowen tu akŋaŋmak nembon bemname nimbap. Ke it ŋep nimbap? Ma sindem tiwawen amnan tu zulutnewepnok ke it kekok ŋep zulubalup?”

³⁹ Âpme egelan egat zewun, “Nit ŋep mbalup.”

Zemalu Zisasiyan pigok diidoye, “Neŋ tu okop nimbawen keyegak it ŋep nimbap ma neŋ tu zulubawen keyegak it ŋep zulubalup. ⁴⁰ Keaŋgut neŋ sukwakalakŋ penaset ma alomeset tatagalen keyet zetnan neŋ ŋep ku zesap e Kawawaŋan ikŋaŋ mundum ke tatagat am kwi ombemindeye, ekŋen keyaŋ tabep.”

⁴¹ An zulan Zisasiyet kekok zemalu nambaŋane notnan ekŋenaŋ egegat nâme bekanan beme ŋenzinziŋ miidame ⁴² Zisasiyan ilinsakwep indazem tetime kot ondek tapme pigok diidoye, “Msat sambe ekŋengalen amobotnan temaŋ ekŋenaŋ mulup aŋine mka kataŋ indem mepme mamti ekŋenaŋ am notnan indadamuŋ mme maip in keyet yaŋan ŋep nâip. ⁴³ Set kabon kapiyan inmagen ku sokbewe. Inmagengatnan an ŋenaŋ amobotnan besât mbe beme egaŋ am tototnan notnan ekŋengat sisiliŋ mulup mimi an bewe. ⁴⁴ Ma inmagengatnan an ŋenaŋ ŋenaŋ mamayelen nâmti notnane

ekņengat kandaņinan mamti am sisiliņ mulup etaņ tosaņinpiņ mamip keyet katan miindawep. ⁴⁵ Neņ Angat Nemuņaņ amnaņ neņ napmukulem mneme mamayet nâmti ku koban. Neņ nen am notnaņ indamukulem mimindemti neņ nanaņgat mamann ke ketalasimti am yomengatnaņ kwitim indatimti mama kanzizit indandayet nâmti toban.”

*Zisasiyaņ Batimeasiyet zikatnaņ weyaņpeye
(Matiyu 20:29-34; Luk 18:35-43)*

⁴⁶ Âpme Zisasmak nembraņane ekņenaņ Zeliko mka sebempemti mepme am sambeyaņ baminan indamâti mebien. Âpme Timeasiyet nemuņaņ Batimeas ek zikatnaņ beņaņaņ set ganzenan ke mepeme totati mânep milawatgat am mawekum indamtan.

⁴⁷ Yaņ am notnaņaņ “Zisas Nasalet mkaengatnaņaņ takozin,” zeme nâmti ņagak palen zemsu zemsu mti zeye, “Zisas, geņ Dewitgat sokņaņaņ nâgât kemberņ mi!”

⁴⁸ Egaņ kekok ņagak mtasume am notnaņ ekņenaņ, “Buzak tat,” zemti zemkulumpewienanġut egaņ ewe ņagak temaņ msumti zeye, “Zisas, geņ Dewitgat sokņaņaņ nâgât kemberņ mi!”

⁴⁹ An zikat beņ keyaņ kwizet takume Zisasiyaņ nâmti set tungupman ke metati zeye, “An ke zeme neņmagen pien wakolit!”

Zeme am ekņenaņ egat kwizet kumti zewien, “Batimeas, Zisasiyaņ gâgât tazeingot oloņen palen wati daen ekmagen met!”

⁵⁰ Zeme egaņ zet ke nâmti tâgâ melakanduņaņ sakwep gaipeme toweme belaņ benti Zisasmagen mesât pumpem pumpem mege. ⁵¹ Mepme Zisasiyaņ yaņkwesiye, “Neņ geņ kwileki penaņ mgaņgayelen nâmti tazenik?”

Yaņkwesime an zikatnaņ beņaņ keyaņ zeye, “An zikat indanda, geņ zikatn weyaņnemaņe eegalen nâmti tazeyap.”

⁵² Zeme Zisasiyaņ pigok dunduye, “Nâmkiņpependanġat penaņaņ zikadi alik beme ekti mesenik.” Zeme keyegak zikatnaņ alik beme ekmâtâti Zisas mâti mege.

11

*Zisasiyaņ Zelusalem mka temaņ mopme am ekņenaņ zem olioli mpeme mowezin
(Matiyu 21:1-11; Luk 19:28-40; Zân 12:12-19)*

¹⁻² Zisas nembraņane ekņenaņ Zelusalem mka temaņ sokņaņik moti Betpasi ma Betani mka zut Olip kalaņaņ tazin ke mopataņ zemti Zisasiyaņ nempa zut zemidemti zeye, “It mkaen kainde mot patan zenzenak ekmalu doņki nembraņaņ ņen tegaņ opempepeņaņ am ņenaņ dukņaņ ņen ewe ku mamaņaņ ke tapme ekti kwalet mti koselup.

³ Metakwaletnepemalu an ņenaņ, ‘It zigok msâgât takwalelup?’ idayaņkwesime an keyet kapigok zeselup, ‘Amobotnaņaņ kapi mmet samalu egaņ mmaneti naman sakwep ewe mkoti mundumanak gilik zem opempepeyet zeme kot takwalelup.’ Kegok zemalu egaņ nâmideme kwalet mti koselup.”

⁴ Kegok zeme nempa zut egelaņ meti doņki nembraņaņ tegaņ mka set keyet solonan opempepeņaņ tapme ekti metakwalepmalu ⁵ am notnaņ sokņaņ tabienaņ idikti zewien, “It kuwiekiyet doņki nembraņaņgat tekņaņ ke takwalelup?”

⁶ Zeme egelaņ Zisasiyaņ zet zemideye keyet katan zemalu nâmideme egelaņ tekņaņ ⁷ kwaleti Zisasmagen mmeti melakanduņit gulumti doņki bisetnaņ palen bempemalu Zisasiyaņ keyet palen mototati ⁸ Zelusalem mka temaņ mopme am sambe penaņaņ melakanduņin ma notnaņ ekņenaņ tep belak set ganzenan tapmege bee mutumti siņsasatnaņ melesiņ kot selen yeņgemebien. ⁹ Mti bembuluņ meti ņagak ma kwisak temaņ mti zewien,

“Kot ndapmukulem mti ndaņgalaņ nde! An kapi Amobotnaņmagengatnaņ ndamukulem minndesâgât kozingapmti kopme kwizet buņamaņ mwati

sesewatpene. ¹⁰ Yeñsokñ Dewit egañ am indadamuñ mme dolakñañ mambien. Keyet katanñ an kapiyañ nin kot ndamukulem minndemti añañgalañndesâgât kozingat kopme oloñen mti sesewatpene!” *(Sam 118:26)*

¹¹ Kegok mpeme egañ Zelusalem mkaen Zuda am ekñañgalen sesewat mka temañ keyet keñañ moti kwitnañ kwitnañ sambe bempeme wemege ke tokwati ekmâge. Mti ke manepeme msat gasi penañ beyeyepm nembrañe 12 indatime Zelusalem mka katipemti Betani mkaen mebien.

*Zisasiyañ tep kwitnañ pik saik kumpeye
(Matiyu 21:18-19)*

¹² Mewembienañ mseñañ ewe gilik zem Zelusalem mka temanenak kosât koti Zisasiyañ meuyet penañ mge. ¹³ Mti ekpeme mepme tep kwitnañ pik ñen sinañ kundumañ temañ tapme ekti, “Wa katnañ ñen tazinañ mâtâti nsap,” zemti met timapme beye. Pik katnañ eliligalen kanañ ewe ku beye. ¹⁴ Zisasiyañ pik tepmañgat zet kapigok zeye “Am ñenañ gâgât kadi ñen ewe ku nimbe.” Kegok zeme nembrañe nâmbien.

*Zisasiyañ Zelusalem Zuda amgalen sesewat mka temanen mege
(Matiyu 21:12-17; Luk 19:45-48; Zân 2:13-22)*

¹⁵ Kegok zeme ekñañ Zelusalem mkaen meti Zisasiyañ sesewat mka temañ keñañ mepmoti ekme amnañ kwaweti sâpe sâpe bumbuyet age ma mânep bemkwiti kwiti tapmme indikti egañ mânep mundum âtât peme kutume age mundumañ setnañ ke mâtâtindemâpme kwawepmâmbien. ¹⁶ Kegok mti muluwañ keboñ ke sesewat mka temanen ewe kwitnañ kwitnañ timet timkot mimiyelen zemkulumindeye. ¹⁷ Mti zet kapigok diindoye, “Kawawañgalen Zet Itnañanen meluwañ ñen kapigok mimiñañ tazin,

‘Nâlen mkannan am msat sambeyañ kwaweti dundundu mulup mbep!’ *(Aizaya 56:7)*
Âpme in naman mka kapi mme,
‘Am kambu titi ekñañgalen mkanok tabein.’ ” *(Zelevaia 7:11)*

¹⁸ Zisasiyañ kegok mme sâpe sâpe bumbu an ñenañ ma zii zet zikat indanda an ekñañ ñeñin zime set ñen aikti Zisas kume gakikiyelen nâmbien. Keyañgat am sambeyañ Zisasiyet zetnañgat nâme mobotnañ mambemtangapmti kiñgati belak peme tage.

¹⁹ Âpme Zisasmak nembrañe ilinsakwep ke manepeme tambusâgât tapmme ekñañ Zelusalem mka temañ katipemti Betani mkaenagak gilik zem mebien.

*Pik tep memuañ beye
(Matiyu 21:20-22)*

²⁰ Mewembienañ msame tambuñan gilik zem koti ekme pik tep piwan memuañ penañ bem tapme ekti ²¹ Pitayañ Zisasiyañ zet zeye ke otnâmti zeye, “An zikat indanda, geñ sañenen pik tep saik kumpemanañ piwan memuañ bem tazingat ekbak!”

²²⁻²³ Âpme Zisasiyañ dopmañ kapigok gilik zem indaye, “Neñ zet penañ zema nâit, inmagengatnañ ñenañ keñ zutpiñ Kawawañgat nâmkinañpewe beme nukñañ notnañ kalañ nembon keyet kapigok zewe, ‘Geñ epeemti nembuen towet,’ zemti zetnañgat penañ sokbembeyet zemti keñ zutpiñ tati dunduwe beme nukñañ kalañnembon keyañ ñep etumti nembuen metowebe. ²⁴ Neñ ingat pigok penañ zema nâit, in nâmkinañpepe kaliñañ mti kwitnañ kwitnañ ke penañ sokbemindandayelen e nâmkatikbemti dunduwewen ñep sokbemindawe. ²⁵ Âpme geñ dundusât mbanik kan keyet am ñenmak kalalañit tazin beme yomañ ke katikpewanik. Katikpewane Kawawañ kululuñen main egañ kegogak gâlen yomdi katikpewe. ²⁶ Âk geñ an ñenmak

yomit tazin ke ku katikpewanik beme Bipdi kululunjen main egañ kegoğak gâlen yomdi ku katipewe.”

“Zisasiyañ mulup winde deyet timti mamin,” zemti Zuda an ñeñañ ekñañañ yañkwesiwien

(Matiyu 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷⁻²⁸ Zisasiyañ zet kegoğak zemdelajañ zeme ekñañañ naman Zelusalem mkaen ewe mesâgât mebien. Meti Zisasiyañ ewe sesewat mka temanen moti tatokwapme sâpe sâpe bumbu an ñeñañ ma zii zet zikat indanda an ma sesewat mka temañgalen damuñ notnañ ekñañañ ekmagen kot ondekti yañkwesiwien, “Geñ kwiyañ nâmgemti zemgeme kot am sesewat mkaen indamâtnak ma muluwañ mamananañ notnañ mamnik? Keyet yañañ zemane nâne.”

²⁹ Yañkwesime Zisasiyañ dopmañ pigok diindoye, “Neñ ñeñañ yañkwesisi ñen yañkwesima in keyet dopmañ ñeñañ gilik zem namañgut neñ kwiyañ nâmneme muluwañ mamananañ mamiap keyet yañañ kegoğak zema nâseip.” ³⁰ Zemti pigok indayañkwesiye, “Zân tu zululut an egañ mulup mam ke Kawawañmagengatnan ma ammagengatnan timam ze zeme nâmbi?”

³¹ Kegoğak indayañkwesime ekñañañ ilinak zenâ zenâ mti zewien, “Nin ‘Zânañ mulup Kawawañañ saye,’ zesenuñ beme egañ zesem, ‘Âpme kwilekiyet in egat zetnañ ku manâmkiñpeip?’ dindosem. ³² Ma nin, ‘Ammagengatnan timti mamm,’ zesenuñ beme naman am sambeyañ, ‘Egat nâme golañ zenze an mobotnañ temañ,’ manzeip keyepmti zet ke nâmti ndoseipmagen zemti kiñgati peme tage.”

³³ Mti Zisasiyet zewien, “Nin egat yañañ ku nânuñ.”

Zeme Zisasiyañ zeye, “In egat yañañ ku nâip keyepmti neñ kwiyañ nâmneme mulup kapi mamiap keyet yañañ e kegoğak ku diindosap.”

12

Wain mulup damuñ bekañañgat bemzenze zet Zisasiyañ zeye

(Matiyu 21:33-46; Luk 20:9-19)

¹ Zisasiyañ Zuda am ma ñeñañine ekñañgat bemzenze zet ñen pigok diindoye, “An ñeñañ wain mulup mti kimbatnañ tokwat bembuluñti peye. Mti wain katnañ misikme tuñañ bembeyet nâmti mundumañ simenañ weyañ taimpemti mka teepmañ beñañ walatpemti an ñeñañ mka keyet dukñañ gwaen tati mulup ke ekdamuñ mimiyet walage. Mulup ke mmâpme delajañ zeme an notnañ ekñañgat belinan bemti an ekñañ keyañ damuñ mme mânep keyetnañ mme kwapme butnañ ilinañgat timti butnañ ikñañgat masam kwakwagat zemindemti ikñañ msat ñeñañset mege. ² Yañ met maneti peme wain penañ mâtâtâgalen kanañ beme mulup toñañañ mulup anañ ñen zempeme mulup mamtemien ekñañmagen meti katnañ notnañ timti met sasayelen nâmti zempeme mege. ³ Mulup an keyañ mepatañ zeme mulup damuñ ekñañañ atamti omba penañ witikne witikne peme weme zempeme gilik zem belak etañ mege. ⁴ Mepme ekti mulup toñañañ mulup an ñen ewe zempeme mepatañ zeme mulup an ekñañañ atam tati tep pemañañ ñokñañ somti sakambuk samti ku mâpme belak gilik ze mege. ⁵ Mepme ekti egañ ewe tusumti mulup an ñen zempeme kopme ekñañañ penañ kume gakiye. Gakime mulup toñañañ mulup an sambe ewe zemindeme kopme notnañ penañ indome gakime notnañ belak indom peyak peyak mamtemien. ⁶ Indomwalet mme delajañ zeme ikñañgat nemuñañ kwep etañ ek tikñañ nâmpeme mamtan egañ igak tage. Tapme bam pigok nâmti nemuñañ penañ ke zempeme mege, ‘Neñ nanañgat nemun penañ kapi zempema mesemnen egat nâme mobotnañ beme zetnañ gawepuwep.’ ⁷ Nâmti zempeme mepme mulup damuñ mamtemien ekñañañ nembajañ penañ ke kopme ekti ilinak zenâ zenâ mti zewien, ‘Maneti bam nemuñañ

penañ kapiyañ mulup kapi toñañ beweyet kame nin kumann gakime mulup pi ningat bewe.’⁸ Kegok zemti ekñenañ atamti kume gakime sekñañ mandamti paset zupman baen met peme weñge.

⁹ Âpme mulup toñañ keyañ bam koti am ekñen ke zigok penañ mimindawe? Egañ koti an ekñen ke indome gakimâpme naman mulup ke an notnañ ñen indame ekñenañ damuñ mbep.¹⁰ In Kawawañgalen zet itnañañ zet ñen kapigok kukuñañ tazin ke in nâip,

‘Mka walalat ekñenañ tepum ektalati belakñañ peme mewenñgeyañ tepum keyañ alak sutneteman peme kwatageyañ kaliñañ penañ bemtazin.¹¹ Amobotnañ Kawawaññañ ikñañ ke mme sokbeyeyepmti nin ke ekmann dolakñañ penañ bein.’ ”
(*Sam 118:22-23*)

¹² Zisasiyañ zet kegok diindome nâmti an ñeñañ bembe notnañ ekñenañ, “Bemzenze zet ke ningat zein,” kegok nâmâtâti ñeñin zime atamti zemkukuyelen nâmbienañgut am sambeyañ zetnañ zeme tatnâmbien ekñen keyet kiñgati peme tage.

Takis mânep bembeyet Zisas dombem kuwien
(*Matiyu 22:15-22; Luk 20:20-26*)

¹³ Âpme Palisi ñeñañ ma Elotgalen mulup an ñeñañ ekñenañ mulup anñin notnañ zemindeme Zisasi met tetipeme, “Egañ zet ñen zemyuñgume ekti met zemkusenup,” zemti zemindeme mebien.¹⁴ Meti Zisasiyet zet kelakñañ kapigok msawien, “An zikat indanda, nin nânuwen gâlen zedi ma mzikat indandandi esemten penañ mamkawañ benik. Nin nânuwen am kwilinmak ma am kwilinpiñ ekñenmagen Kawawañgalen zezapat dolakñañ sakam kwep mämmkawañ bemindenik. Yañgut geñ zet penañ Kawawañmagengatnañ amnañ mama mimi zigok tatagalen ke mämmkawañ bemindenik. Keyepmti zemane nâne, ningalen zii zelañ zeinen nin mânep takis Loma gapman sasayelen ma yek?”¹⁵ “Nin ek takis mânep ñep sawanup ma ku sawanup? Ze zemane nâne.”

Zeme Zisasiyañ dâsukiñinañgat yañañ nâmâtâti zeye, “Eneyet neñ tatetineip? In mânep kasetnañ ñen mkopme ekbi.”

¹⁶ Zeme ekñenañ mânep kasetnañ ñen mkosame ekti indayañkwesiye, “Mânep palen an zimasetnañ ma kwitnañ kwiyelen kumpepeñañ?” Kegok indayañkwesime ekñenañ zewien, “Loma gapmangalen amobotnañ kwitnañ Sisa egat weñañmak kwitnañañ tazin.”

¹⁷ Ekñenañ kegok zeme Zisasiyañ zeye, “Ele, kwitnañ kwitnañ amobotnañ Sisayet weñañ tatatnañ beme ek sawep ma am in Kawawañ ikñañgalen bet muluwañ keyepmti in ikñañgat zapat mait.” Kegok diindome ekñenañ zetnañgat nâmtemtem mpemti peme tapme belak mepmâbien.

Sadusi ekñenañ gakikiengatnan gilik zemwawat keyet Zisas yañkwesiwien
(*Matiyu 22:23-33; Luk 20:27-40*)

¹⁸⁻¹⁹ Âpme Sadusi ekñenañ am gakikiengatnan wawat ku tazin manzemtemien keyepmti an ekñen keyañ Zisasmagen koti yañkwesiwien, “An zikat indanda, Mosesiyañ zii zelen zet meluwañ kapigok minndaye, ‘An ñeñañ imbi wati nembrañañ ñen sokbembepiñ mme an keyañ gakiwe beme meniñañañ imbi kwambetnañ ke wati datnañgat mundumañ alikñañ ñen mme sokbewe.’²⁰ Âpme an yañkogili 7 kegok mamtemien. Maneti yuñinañ imbi ñeñañ wage. Wat maneti nembrañañ gakiye.²¹ Gakime muñañañ toti imbi keyegak wati nembrañañ maneti gakiye. Gakime gwalañ kegogak wage.²² Mti an 7 ekñen piwan imbi kwep ke wati nembrañpiñ belak etañ gakimâbien. Yañ maneti ekñengalen imbi kwambet keyañ kegogak gakiye.²³ An yañkwep 7 ekñenañ imbi kwep ke wabiengapmti gakikiengatnan wawat kanen imbi ke an kwiyet imbiñañ bewe?”

²⁴ Zeme Zisasiyan pigok diindoye, “In Kawawaŋgalen winde ma egalen zetnaŋ ku weyaŋ manâmâtâlîpŋapmti zet ke zemyuŋguip. ²⁵ An ma imbi gakikiengatnan gilik zemwabewen awembiŋ mama ewe ku mambep. Belak Kawawaŋgalen ensel kululuŋen talip keboŋ etaŋ bemti mambep. ²⁶ In gakikiengatnan wawat ku tazin manzeip âpme Mosesiyan didik kunduman tep tazime ke ekti tapme Kawawaŋaŋ zapat dundume nâmti egaŋ zapat meluwaŋ mge ke maiŋti manâmâtâlîp. Kawawaŋaŋ Mosesiyet kapigok zeye, ‘Neŋ alak kapiyet Abalaamgalen Kawawaŋ ma Aisakgalen Kawawaŋ ma Zekopgalen Kawawaŋ.’ *(Kisim Bek 3:6)*

²⁷ Keyepmti neŋ ingat pigok zema nâit. Kawawaŋaŋ zet ke yaŋaŋ kapigogapmti zeye, ‘Ek am gaki meti mama kanzizit mamaip ekŋengalen Kawawaŋ wa ek am gakiki katikŋaŋ maŋgakip ekŋengalen Kawawaŋ yek. In zet ke manâmyuŋguip!’ ”

*Kawawaŋgalen zii zet kapiyaŋ zii zet notnaŋgalen ŋotekŋaŋ penaŋ bein
(Matiyu 22:34-40; Luk 10:25-28)*

²⁸ Âpme zii zet zikat indanda an ŋenaŋ keyak tati ekme Zisasiyan Sadusi ekŋenmak zenâ zenâ mti yaŋkwesisinŋanaŋŋat yaŋaŋ dolakŋaŋ tagilik zemindame egaŋ nâmti Zisasmagen meti yaŋkwesiye, “Zii zet ziboŋaŋ notnaŋ sambe bee silim indenti ŋotekŋaŋ penaŋ bein?”

²⁹ Yaŋkwesime Zisasiyan dopmaŋ pigok gilik zem zeye, “Zii zet sambeyet ŋotekŋaŋ kwep kapiyaŋ bein, ‘Islael am in nâit, Amobotnaŋ ek kwewetaŋaŋ ningalen Kawawaŋaŋ bein. ³⁰ Keyepmti in Kawawaŋŋat gogot mpemti keŋinmak weŋin ma ŋoktikŋinmak windenŋin bee kataŋ egat ketalasim samâbep.’ *(Zii Zet 6:4-5)*

³¹ Zii zet keyet kandaŋaŋ zet notnaŋ ŋen kapigok tazin, ‘Gitaŋŋat maŋgembein keyet kataŋ am notnaŋ ekŋengat gogot mbanik.’ *(Wok Pris 19:18)*

Zii zet ŋenaŋ eget zut kapi ku seabemidein.”

³² Zeme zii zet zikat indanda an keyaŋ nâmti Zisasiyet pigok zeye, “An zikat indanda, geŋ ŋep penaŋ zenik, ‘Amobotnaŋ e Kawawaŋaŋ kwewetaŋ egat baman ŋen ewe ku tazin. ³³ Keyepmti am ŋenaŋ Kawawaŋŋat gogot mpemti keŋaŋmak ŋoktikŋaŋ ma windenŋaŋ egat etaŋ sawe.’ *(Zii Zet 4:35; 6:5)*

Mti ikŋaŋŋat manâin keyet kataŋ am notnaŋ ekŋengat keŋaŋ bewe beme sâpe sâpe bumbu ma Kawawaŋŋat taolet bembe set ke seabem pemâbe.”

³⁴ Zii zet zikat indanda an keyaŋ yaŋaŋ dolakŋaŋ penaŋ zeme nâmti Zisasiyan zeye, “Geŋ ilak Kawawaŋgalen zemâtâtâtŋat katnanen mama ke titiyelen sokŋanik penaŋ kodik.” Zet esemtenŋ keŋok zemti selin bekekme ekŋenaŋ yaŋkwesisi ŋen ewe yaŋkwesisiyet olapme beme peme tapme mebien.

*Kilais ek Dewitŋat alikŋaŋ ma eget Amobotnaŋ
(Matiyu 22:41-46; Luk 20:41-44)*

³⁵ Zisasiyan Zelusalem sesewat mka temaŋ ke tati zet zapat tadiindoneti ekŋen kapigok indayaŋkwesiye, “Ingalen zii zet zikat indanda an ekŋenaŋ Kilais ek Dewitŋat inŋsokŋaŋaŋ bam kobe manzeiwaŋŋut ³⁶ eweŋaŋ Kawawaŋgalen Emetak Tenŋaŋ zet kapi amobotnaŋ Dewit zem same Dewilaŋ pigok zemkawaŋ beye, ‘Amobotnaŋ Kawawaŋaŋ nâgât Amobotnaŋaŋ Kilaisiyet pigok zeye, “Geŋ Amobotnaŋŋat kot betn penaneset totati windendi temaŋ timti tabanik. Âpme neŋ gapmukulem mma geŋ kasandine sambe ekŋen windenŋin mtoindewanik.”’ *(Sam 110:1)*

³⁷ Dewilan iknəŋ Kilaisiyet ‘Amobotnaŋŋ’ zeye keyepmti zigoset Kilaisiyaŋ naman Dewitgat inşoknaŋ bein etaŋ? Ke penaŋ neŋ Dewitgat aliknaŋmagen sokbewan yaŋgut neŋ Kawawaŋaŋgat Nemunaŋ penaŋ kogogapm Dewilan Kawawaŋgalen Zet Itnaŋaŋen kuyeen ke nâgât ‘Amobotnaŋŋ,’ zeye eneyet neŋ Kawawaŋaŋ zemnemetot amgat yomgat dopmaŋ gakikiyet toban.” Zisasiyaŋ kok zeme am sambe penaŋ tabienaŋ zetnaŋ nâmtiknaŋ mbien.

*Zisasiyaŋ an zii zet zikat indanda ekŋengat mama mimiŋin kumâbâgat zeye.
(Matiyu 23:1-36; Luk 20:45-47)*

³⁸ Âpme Zisasiyaŋ am sambe tazemzikat indammetneti pigok zeye, “In an zii zet zikat indanda ekŋengalen ŋoktik mgasik ke ku mâti mbep. Ekŋenaŋ melakandu teepmaŋ gwaen biminaŋgatnaŋ baen selinan tot lapit mepme mamti ilinaŋgat nâme mobotnaŋ beme selen ma tambaŋgumen mame amnaŋ sekŋin moindendeyet etaŋ manâip. ³⁹ Ekŋenaŋ sesewat mkaen amobotnaŋgalen mundumen ŋeŋaŋ gwaenen etaŋ mametalip. Ma ondedak temanen ekŋenaŋ meu ma soŋgom temaŋ indame niniyelen etaŋ manâip. ⁴⁰ Ekŋenaŋ imbi kwambetgalen mânep milawat ma mkaŋin mee pi menzem timti indamâpme kileŋ mepme dundundu teepmaŋaŋ myuŋguŋguŋin beke mamim atanepeme amnaŋ ŋep ku eegalen mambein. Am ekŋen keboŋ ke maneti kan delaŋ zenze kanen Kawawaŋaŋ zem indomti tosaŋin bekaŋaŋ penaŋ mmoti indawe!”

*Imbi kwambet ŋenaŋ tewalaŋ mânep beye
(Luk 21:1-4)*

⁴¹ Zisasiyaŋ sesewat mka temanen mânep pelep keyet sokŋanik tati ekme am sambeyaŋ mânep pelewen tabem mambien. Am sambe ekŋenaŋ mânewin temaŋ pelewen tapeme towepme ⁴² imbi kwambet bekopsat ŋenaŋ koti mânep ŋamaŋ isisiknaŋ zut piwan peme pelewen towege. ⁴³ Kegok mme Zisasiyaŋ ekti nembraŋaneyet zeme kopme pigok diindoye, “An ekŋen, neŋ penaŋ sukwep zema nâit. Imbi kwambet bekopsat kapiyaŋ mânep pelewen bep keyaŋ an imbi sambe notnaŋaŋ tewalaŋ beyo bee sebemindein. ⁴⁴ Am mânep milawatmak notnaŋ ekŋenaŋ mânewin omba penaŋ tazinaŋgut butnaŋ bugan timti kot pelewen time towelep. Yaŋgut imbi kwambet bekopsat keyaŋ mânepmaŋ bugan tazin elak kopeme pelewen towepme delaŋ zein mkaŋanen daenen butnaŋ ŋen ewe ku tasain, yek penaŋ.”

13

Zisasiyaŋ Zelusalem sesewat mka temaŋ beke kasa ekŋenaŋ kumasekbep keyet zapaŋaŋ diindoye

(Matiyu 24:1-31; Luk 21:5-28)

¹ Zisasmak nembraŋane ekŋenaŋ sesewat mka temanengatnaŋ toti mepmambe Zisasiyet nembraŋaŋ ŋenaŋ sesewat mka temaŋ beke ektemtem mti zeye, “Wenaŋe naŋeye, an zikat indanda, gwa ekbak, nanaŋ yaŋaŋ tatat nembon weyaŋti mka dolaknaŋ walapepeŋaŋ gwa ekbak!”

² Zeme Zisasiyaŋ dopmaŋ pigok gilik zem saye, “Geŋ nanaŋaŋ mka temaŋ walalataŋ kapi alak ego ego mnik. Yaŋ maneti bamgat nanaŋaŋ mundumin talip keyet kataŋ ku tabep. Kasa ekŋenaŋ kokume epeemti nanaŋ igak kwep kwep lala bubuk mekobep.”

³⁻⁴ Kok zemti Zelusalem mka peme tapme meti Olip kalaŋan mosât mobien. Motati Pitamak Zems Zânmak Endulu ekŋenaŋ ilinak Zisasmagen meti zikalin Zelusalem mkaeset ekme topme Zisasiyet yaŋkwesiwien, “Sesewat mka temanen daenen tati zet zenak ke kan zukŋaŋ penaŋ sokbewe. Ma keyaŋ sokbesâgât tapmme menok zigogaŋ ŋeŋaŋ beme ekti nâmbanup kwitnaŋ kwitnaŋ gâgâegaŋ sokbembeyet zeye walak kapi sokbesâpm zewanup.”

⁵ Zeme Zisasiyan pigok diindoye, “In weyan eksem mambep. Mineti am notnayan tetimindemti indatetimti mebegat. ⁶ An notnayan Zisasiyet kwitnan belak mimyambumti kot an imbi notnan tetimindemti zewep, ‘Nej Kilasiyan kolap!’ ⁷ Ma msat butnan butnan kasa tawapmepme keyet bunam zapanan nawep ma kasa kwisak wekumepme keyet yayan palen ku tabep. Kawawayan kwitnan kwitnan kebonan nayan sokbembeyet zeye yangut msat kululu kumasesegalen kan sakwep ku kobe. ⁸ Am mange kwewan epeemti dopman mekum kokum mbep. Ma msat temanen amobotnan zulan wati awalup. Ma msat katan makinan teman mbe ma msat sambe meuyet kamber teman sokbemmebe. Kwitnan kwitnan ke imbiyan namba sokbesapmme yanbemti sindem manap keyet katan sokbemmabe.

⁹ Eknan belak kile indatimti amobotnan ekngalen ondedagen meti zet mulwen indewep ma Zuda ekngalen sesewat mkaen indatim moti sindiwan indawitikbep keyet eksemambep. Eknan kogok mimindamti gapmangalen am nayan notnan ma amobotnan teman ekngat zikalinan met onzemindeme tati nagat yan zematatat mulup mbep. ¹⁰ Kogok mme msat katan Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan nayan am ilindi bemindemngut keyet saknan gwaenen msat kululu asekbe. ¹¹ Keyemti am notnan eknan indapmeti zem indomti mka katiknan indesat mbep. Kan keyet in zet mulwen motati, ‘Pe zet zigok zesenu,’ zemi yayan teman pan ku mbep. Kan keyet Kawawangalen Emetak Tanan zet kejinan bemindeme zewep. ¹² Apme datnan menan kume gakikiyet mezemdelan zewep. Ma biwinan nembane kogogak indome gakikiyet mezemdelan zemindewep. ¹³ In nagat manamkinpeipgapmti amnan ingat name kanganan etan bewe. Yangut am nayan namkinpepan katiknan bemtapmetneti gakiwe beme kan delan zenenan Kawawayan an ke mama kanzizit sawe.

¹⁴ Golan zenze an Danielan meluwan kapigok mge, In zet kapi maini weyan nat, ‘Kwileki nen mananmak ma kingagatnanmagan Zuda am ekngalen sesewat mkaen ku moti tatagalenangut egan mot ke tati indawalebeyet,’ (*Daniel 9:27; 11:31; 12:11*)

in ke ekti am Zudia msalen mambewan keyegak tapen tati kunzunti kalanan mowebep.

¹⁵ Apme am nayan mka solonan tatneti gilik zem mka kenan moti milawatnan tiyap zemi tim yape yape mti kan ku walabe msalen keyegak tati kunzun mebe. ¹⁶ Ma nayan muluwen maneti gilik zem taga melakandan msagat manan ku mebe keyegak tapen tati kunzunbe. ¹⁷ Imbi kenmak ma imbi nemanin ewe okaknan nam manip bekakane eknen kebonan zigok panan mbewe. ¹⁸ In kwitnan kwitnan nuknanben ke map taga kenan ku indandayet namti Kawawangat dundume egan mteteyet sokbembeyet namindewe. ¹⁹ Kan keyet amnan sek sindem tisaiwen kebon ke ewenan Kawawayan yanbemti kwitnan kwitnan msokbeye ma tungupman mamkwati alak tatnup ma bam mamti masapmnp keyet kenan nen ku sokbeye ma ku sokbewe. ²⁰ Amobotnanan kan ke ku mme pemkwepman benagen am nayan alik ku manak. Yangut egan am iknanngat indaombemindeye ekngat namti nuknan teman keyan kan teepman ku sokbembeyet namti kan ke mme pemkwepman beye.

²¹ Apme kan keyet am notnayan tetimindemti zewep, ‘Kilais pien tazingat koegit!’ Ma ‘Kilais daen tazingat meegit!’ Zeme zelin gawepumti ku namkinpemindewep.

²² Sadanan am sambe winde indame eknan wati Kilais ma Kawawangalen zapat zem zemsokbembe an ekngat kwilinan mimyambumti menok sepem igak igak mti Kawawangalen am kenin mme yungum mabe. Yan eknan Kawawangalen am iknan ombemindeye ekngat kenin myungunguyelen nambep beme nep mbep. ²³ Kwitnan kwitnan ke ewe sokbembepin tapme nen ewenanak yayan mti diindoyapgapmti weyan eksemti mambep.

²⁴ Sindem kan keyet kwati delan zeme saknan gwaen kasup zikatnan sopsop sime eyonga busatnan yek bewe. ²⁵ Ma wenzim notnan kululunengatnan tuluk talak zemi topme enzuñan sokbeme wenzim notnan tabep ekñenan ulugâlâk bemtemebep. ²⁶ Kogok mme neñ Angat Nemuñan neñ mgulumbuk palen tati windennben penan ma sanja songanan uluñ elan tapmme kopma in nikbep. ²⁷ Mti keyegak neñ ensel kululunengatnan zemindema, 'Ekñenan msat butnan butnan ma msat tungupman mekoti Kawawañan amñane ombemindendañ ekñen indaakume manje kwep kwao tabep'. (*Zii Zet 30:4; Zekaraia 2:6*)

Balam balam tepgat yanñan Zisasiyan zemâtâge
(*Matiyu 24:32-35; Luk 21:29-33*)

²⁸ In balam balam tep ke ekti nâmâtâlît balam balam tep keyet katnanan dolakñan penan sokbeme ekti manzenup, 'Olak mtete kan soknan bein.' ²⁹ Sepem kegogak nukñan sambe beke sokbeme ekti nâmbep, 'Olak Zisas kokotnanñalen kan ilak soknan bein.' ³⁰ Neñ penan sukwep zema nâit, am in talip kapi notnanan ewe gakikipiñ tati ekme kwitnan kwitnan zeyap kapi sokbeme ekbep. ³¹ Msat ma kululun eget kapi asekbakup yanñut nâlen zetn ku delan pewe yek penan.

Zisasiyan kobe keyet kanan an ñenan kasup ma kan tungupman desetgat kobe ke ku nâin
(*Matiyu 24:36-44*)

³² Neñ kokotnanñalen kan ke kasup ma kan tungupman desetgat kobap ke msalengatnan am ñenan ku nâin penan. Ma kululun gwaen Kawawañalen ensel ekñenan kan keyet penan kobe ke ku nâip ma nenn ikñanñat Nemuñan penanñut zukñan zemneme kobap keyelen kan ke ku nâyap. Bipm Kawawañan igak etañ nâin. ³³ Kan zukñan kobap ke ku nâipgapti nâpeñ nâpeñ kelem mti mambep. ³⁴ Kan ke amobotnan ñenan mkanan peme tapme msat ñenen mesâti an mulupman weyañdamuñ mimiyet zemâtâtât mulup mpemti sekekek damuñ kaliñan mimiyet zempemti pigok dunduye, 'Neñ kopma set kwalet newanigat nâpeñ nâpeñ matapmambanik.' ³⁵ Sepem kegogak in weyañ eksemte mamambep. Neñ gasiyet ma tambusutnan ma msat msasât tapmme ma tambuñan kobap ke kan esemteñ penan ku nâipgapti in nâpeñ nâpeñ nâgât damuñ matapmambep. ³⁶⁻³⁷ Mineti in nânâpiñ meluk tawenepeme neñ koti indikma endilipewepmagangat in ma am sambe zet kapi nâmti nâpeñ nâpeñak mamambep."

14

Zuda an ñenan ekñenan Zisas kume gakikiyelen zembiliwebien
(*Matiyu 26:1-5; Luk 22:1-2; Zân 11:45-53*)

¹ Zuda amgalen Anjalalan Kendo Nupmaman Yispiñ Niniyelen Kendo kasup zut delan zemenñut tatagalen tapme sâpe sâpe bumbu an ñenan ma zii zet zikat indanda ekñenan Zisas buzakset atamti betnan zamti kume gakikiyelen zemkabewien. ² Yanñut naman pigok zemti kiñgabien, "Mineti nin kendo kanen pigogat msenup beme amnan kasa kilen kuseipmagangapti pemann talak." Zemti peme tage.

Imbi ñeneyan Zisasiyet ñokñan welañ mulage
(*Matiyu 26:6-13; Zân 12:1-8*)

³ Zisasiyan Betani mkaen Saimon itnanan an lingit satmak mamtanan weyañpeye egalen mkaen meu nini mundumen totapme imbi ñenan wet kelakñan sesikñan dolakñan kwitnan nalat ke okop nanzanñan weyañan keyet keñan tapme mkoti butnan ñilikñan gwaen kume etume Zisasiyet ñokñan mulapme toge. Wet ke tosanñan mobotnan penan. ⁴ Kegok mme am notnan ekñenan ekme ñep kumbeme ilinak zenâ

zenâ mti zewien, “Pi kwilekiyet penañ wet tosañan mobotnan penañ pi belak kilen walezin? ⁵ Egan wet kapi nin ndame mmet bemann tosañan 300 kina mee kegok ndame am bekopsat ekñen kalañ indawanek ze ñep benak.” Zemti imbi keyet nâme bekanan beye.

⁶ Âpme Zisasiyan nâmti pigok diindoye, “Imbi kapiyan neñmagen mulup dolakñan mipgat in egat zet ñen zenzepiñ belak peme talak. ⁷ Am bekopsat ekñen pi inmak kwesiñ kapi mamambepgapmti in kwileki ñen miindasâgât nâmti ñep miindawep. Âpme neñ inmak msalen kapi kwesiñ ewe ku mambap. ⁸ Belatnik bugan bukapi tapmoti gakima am sumen nabewepgapmti egan ikñanggat keñan galak eweñanak wet sesikñan dolakñanñan mulati zulutnein. ⁹ Neñ penañ sukwep zema nâit. Am msat katan Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñan Penañ zemebep katan imbi kapiyan kwitnan kwitnan mnain keyet zapatnan eyo zeme manâmbep.”

*Zudayan amobotnan ekñengat zikalinan Zisas zemkukuyet zetik mimindeye
(Matiyu 26:14-16; Luk 22:3-6)*

¹⁰ Zisasiyet nembañane 12 ekñenmagengatnan nempa ñen Zudas Iskaliot mkaengattan egan sâpe sâpe bumbu an ñeñan ekñenmagen meti Zisas zemsokbemindandayet zemkaliñ bemindeye. ¹¹ Kegok zeme sâpe sâpe bumbu an ñeñan ekñenan nâmti oloñen mti dopman mânep sasayet zetik mpeme Zudayan set ñen aikti Zisas zemsokbemindame atatayet mulupman mge.

*Zisasiyan nembañanemak Anjalalan Kendoyet meu bimbingat nimbien
(Matiyu 26:17-30; Luk 22:7-23; Zân 13:21-30; 1 Kolin 11:23-25)*

¹² Nupmaman yispiñ niniyelen kendo ke kan sokñanik beme am ekñenan sipsip makumbumtemien kan ke beyeyepm nembañaneyan Zisasiyet yañkwesiwien, “Nin mkan den meti Anjalalan Kendo tati tu meu niniyet weyan besenup?”

¹³ Yañkwesime Zisasiyan nembañane zut zemidemti zeye, “It Zelusalem mka teman moti ekmalu an ñeñan tu menzim belen mmepme aikti keyegak baman mâti mepmalu ¹⁴ egan mka ñengat mowepme ekti keyegak mâpmoti mka keyet toñanggat zeselup, ‘Amobotnanan pigok zemndeme kolup. Neñ nembannemak Anjalalan Kendoyelen meu mka keñan de tati nsenup?’ ¹⁵ Zemalu egan idati mka keñan teman tedukñan gwaenen kwitnan kwitnan eweñanak weyan bembenan ke zikat idame it meu ke bumbemalu kot nsenup.”

¹⁶ Zisasiyan kegok diidome egelan meti kwitnan kwitnan zeye keyet katan penañ aikti Anjalalan Kendoyelen meu niniyet weyan tabumbembambun.

¹⁷ Âpme msat tambusât tapmme Zisasiyan nembañane 10 indatimti mka keyet keñan mopmâbien. ¹⁸ Motati meu nini mundumen totati meu nimambe Zisasiyan pigok zeye, “Neñ penañ sukwep penañ zema nâit, inmagengatnan nempa ñeñan meu neñmak pelep kwep tatnilup egan zemnome kasa ekñengat belinan bemneme ekñenan nome gakiwap.”

¹⁹ Zeme nembañane ekñenan nâme nukñan beme Zisasiyet igak kwep kwep pigok yañkwesiwien, “Mneti nâgât mene tazemasenigat zema nâmbi?”

²⁰ Kegok yañkwesime egan pigok diindoye, “Nempa neñmak nsakwep nupmaman tu batien pemalu towepme mkwat nselup an keyet nâmti tazeyap. ²¹ Kawawañgalen Zet Itnananen neñ Angat Nemunañan neñ zemâtâtneneñanok meti gakikiyelen zemneneñan. Wakae, neñ zemnowe an ke sindem omba penañ tiwe. An ke mamanan ku ambetnak ze dolakñan penañ benak.”

²² Zemti Zisasiyan nupmaman ñen mti Kawawañgat wisikñ zemutumti indamti zeye, “In mti nit kapi nananggat sek sesumban.” ²³ Nime delan zeme wain okop tageen ke mti Kawawañgat wisikñ zemti kegogak indame nimbien. ²⁴ Nime zeye, “Kapi tâtâ alakñan

ammak Kawawaŋmak sipmnaŋ tusum indeyap. Ke am sambe ekŋen yomengatnan indatim kwakwagat nâmti kegok mbap.”²⁵ Kegok zemti zeye, “Neŋ penaŋ sukwep zema nâit, neŋ wain tu ke ninipiŋ maneti bangat kululuŋen gwaen mama katikŋanen tati wain niyap kabonŋ yek; wain alakŋaŋ nimbap.”^{*} ²⁶ Zeme delaŋ zeme keyegak tapenŋ tati sesewat silik kume delaŋ zeme mkaengatnan toti tambuyelak Olip Kalanŋan mowebien.

Pitayaŋ Zisas yaŋpewe keyet zetnaŋ zeye
(Matiyu 26:31-35; Luk 22:31-34; Zân 13:36-38)

²⁷ Motati Zisasiyaŋ nembraŋane pigok diindoye, “In kasa kuku an ekŋenaŋ kopme ekŋengat kiŋgati nemkunzuŋ mekopme nenak etaŋ tenŋewat tasap. Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen Kawawaŋaŋ ikŋaŋ pigok zeye, ‘Neŋ sipsip damuŋ kuma gakime sipsip ekŋenaŋ kileŋ lala bubuk kunzuŋ mekobep.’
(Zekaraia 13:7)

²⁸ Yaŋgut bam Kawawaŋaŋ neŋ mme gakikiengatnan gilik zem watiŋgut Galili msalen mepma in bam napmâti kobep.”

²⁹ Zeme Pitayaŋ pigok zeye, “Nemba notnaŋaŋ bamkumgemeseip yaŋgut neŋ ŋep ku bamkumgemesap.”

³⁰ Zeme Zisasiyaŋ dopmaŋ pigok gilik zem saye, “Alak tambumbu kapiyet sakokolok apmaŋ kwitnaŋ sakwep kumti sek zut ewe kukupiŋ tapme geŋ nâgât sek tuk yaŋnesenik.”

³¹ Zeme Pitayaŋ zekaŋkaŋ mti zeye, “Neŋ nome gakikiyelen mseiwangut neŋ geŋ ku yaŋgesap penaŋ.” Zeme nemba notnaŋ sambe ekŋenaŋ zet sepemaŋ kwep kegogak zemâbien.

Zisasiyaŋ Gesemani muluwen dunduye
(Matiyu 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² Zemti ilinsakwep Gesemane muluwen mebien. Mepataŋ zemti Zisasiyaŋ nembraŋaneyet zeye, “In kapi totapme neŋ nenak mulup butnan daen metati dundumti kosap.”

³³ Zemindemti Zisasiyaŋ nembraŋane tuk Pitamak Zems ma Zân indatimti mege. Âpme yaŋbemti nukŋaŋ sambe penaŋ keyet nâmti keŋaŋ sindem igagaŋ penaŋ beme sek monzalamaŋ ululuŋ pem toge. ³⁴ Mti nembraŋane tuk ekŋengat zeye, “Neŋ keŋŋ sindem beme gakikiyelenok tatnâyapgat in kapi kaik tapmaseip.”

³⁵ Kegok zemti belaknik bugan meti keŋaŋ nukŋaŋ beme msalen ŋenzimosetnaset palak palak tokutumwemti pigok dunduye, “Bien, geŋ set eleŋ belaŋ ŋen aiknanayelen nâsenik beme aiknamane sindem temaŋ timti ku gakisap.” ³⁶ Kegok dundumti zeye, “Bien, Bien, geŋ nâmane sindem temaŋ kapiyaŋ dukŋnan ku mosem. Yaŋgut nâlen zet zeap ke mâti msenik yek; giti nâmtadik keyet kataŋ mâsenik.”

³⁷ Kegok dundum delaŋ zemti nembraŋane tuk ekŋenmagen gilik zem koti indikme meluk taweme Saimon Pitayet zeye, “Pita, geŋ ewe kegogak meluk tawenik? Kan belaknik bugan kaik tati otnânâ mulup bugan ku mbek? ³⁸ In mama mimi bekananen ku toindondoyet nâmti eksem kaik tati dundundu mulup mit. Keŋinaŋ nâgât kemben nâyo yaŋgut sekŋinaŋ nukŋaŋ bein.”

³⁹ Zemti ewe gilik zem met zet Bipmaŋgat dunduye kegogak ewe zemdunduye. ⁴⁰ Dundum delaŋ zemti koindikme zikalin ewe melugaŋ kwasime taweme keyet zeme ekŋenaŋ zet dopmaŋ gilik zem sasayet timabien.

* **14:25:** Wain alakŋaŋ Zisasiyaŋ nsât zeye ke ikŋaŋ mama kanzizilen ningat Amobotnaŋ tati mama ekmagengatnaŋ kopme timti eknak nimwiaŋwiaŋ kwesinŋ mti mambanup keyet zeye.

⁴¹ Âpme met sek tuk ewe dundumti gilik zem koindikme ewe muluk taweme zeye, “In ewe tagomti meluk tawep? Angat Nemunaj neñ zemnomti am yomtonj ekñengalen belen mobogalen kann ilak sokjanik bein. ⁴² Wapme an neñ zemsokbemneneyelen walek kozingat meti ekne!”

*Zudasijan meti kasa ekñen Zisas zikat indame atawien
(Matiyu 26:47-56; Luk 22:47-53; Zân 18:3-12)*

⁴³ Zisasiyan nembajaneyet zapat kegok diindomambe tapme nempa 12 ekñengat tunjuwinangatnañ ñen Zudasijan piwan kasa kuku an ñeñaj bemindeme kobien. Zudasijan sâpe sâpe bumbu an ñeñaj ma zii zet zikat indanda an ma sesewat mka temanğalen an damuñ notnañ ekñenañ kasa kuku an notnañ ekmak zemindeme wanam kukñañmak ma tepemañ mee pi belen belen timti kopmâbien. ⁴⁴ Selen kopmambe Zudasijan pigok zemâtâtindeye, “Neñ meti an mkumpema in ekti keyegak weyañ atamti bembuluñ wapmeseip.”

⁴⁵ Zemindatim koti keyegak Zisasmagen meti “Amobotnañ” zemti ambet mkump-eye. ⁴⁶ Kegok mme ekti kasa ekñenañ met betnanen atam kitik mti tabien. ⁴⁷ Âpme Zisasiyet nembajane ekñenmagengatnañ ñenañ ñeñaj zime wanam kukñañmak pitakñañengatnañ mandapeme kwapme sâpe sâpe bumbu an ñeñangat mulup anañ wakñañ nembet sâmpeye. ⁴⁸ Âpme Zisasiyan pigok diindoye, “In nâgât nâme kambu titi an bema wanam kukñañmak ma tepemañ mee pi timti kot natam kitik mtalip? ⁴⁹ Neñ kan katan inmak sosok sesewat mka temanen an imbi Zet Zapat Dolakñañ diindomti mamtemanen ke in ku natawien. Yanğut alak pi Kawawağalen Zet Itnañan nâgât meluwañ mimiñañ keyet katan sokbein.”

⁵⁰ Zeme nembajane sambe ekñenañ kiğati pemkuñkunzuñmâpme delañ zeye.

⁵¹⁻⁵² Notnañan kuñkunzuñ mâpme Zisas nembajane ekñenmagengatnañ nempa zomolim ñen sanğum kwewetañañ kaik mamağeyañ atanup zem sanğumañ kwep mâtât mtañpme belak talak kunzuñ mege.

*Ekñenañ Zisas sâpe sâpe bumbu an ñeñaj ekñengat temañin ma amobotnañ notnañ ekñenmagen wapmebien
(Matiyu 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Zân 18:13-14, 19-24)*

⁵³ Sâpe sâpe bumbu an ñeñaj ekñen ma zii zet zikat indanda an ma damuñ notnañ ekñenañ sâpe sâpe bumbu an ñeñajin temañ egalen mkaen met ondek tati Zisas taekme Zisas zem kukuyet nâmti ekmagen wati ⁵⁴ tapmepme Pitayañ baman mâti kiğapeñ beñan daen igak takopmañge. Koti ekñenañ zem kuku mka kimbaleñ toti mka keñañ mowepme Pitayañ kegogak kimbat keñañ toweti zupman baen sâpe sâpe bumbu an sambe ekñengat ñeñajin egalen mulup anañ tep bum kâtapmambien totti tep kâti tapmañge. ⁵⁵ Âpme ekñen sâpe sâpe bumbu an ñeñaj ma amobotnañ sambe ekñenañ ondekti Zisasiyet nukñañan ñen aikti kume gakikiyet zentimapme beye. ⁵⁶ Am sambe ekñenañ Zisas zemkukuyelen zet dâsuki notnañ bemzem zewienanğut zelinañ sepem igak igak bemâge.

⁵⁷⁻⁵⁸ Âpme an notnañan ondedagen tabienañ wati Zisasiyan zet zeme nâmbien ke mti pigok zewien, “Nin sek ñen tatnâmann Zisasiyan kapigok zeye, ‘Neñ sesewat mka temañ amnañ walabien bekapi ñep asekti kasup tugat keñañ neñ alakñañ ñen walabap.’ ” ⁵⁹ Zet notnañ kogok zewien keyañ zelin sepemañ kwewagak ku bemâge.

⁶⁰ Mme sâpe sâpe bumbu an ñeñaj ekñengat ñeñajinañ wat zimoselinañ tati Zisasiyet pigok yanğwesiye, “Ekñenañ gâgât zet sambe tabem zep; kapi geñ dopmañ ñen gilik zem indandayelen ñen nânik ma yek?”

⁶¹ Yan kwesime Zisasiyan belak zetnepin tapme naman nen pigok yan kwesiye, “Kawawan masewatsanup egat Nemunan Kilais kokotnangot damun matatnuwan, geŋ kapi?”

⁶² Yan kwesime Zisasiyan zeye, “Penaŋ ke zenikmak. Neŋ Kilais. Angat Nemunan neŋ yan bam in nikme neŋ winde tonan Kawawangalen betnan penaset tati gilik zem am indatisat msalen zanza palen tati tobap.” *(Sam 110:1; Daniel 7:13)*

⁶³ Zeme sape sape bumbu an neŋan sambe ekngat neŋanin bekeyan nâme bekanan beme nenzinziŋ palen ikngat melakandunan mendalemte zeye, “Kwilekiyet zet sambe ewe tusumzesenup? ⁶⁴ Egan Kawawangat zet mobotnan penaŋ min keyepmti in zuk nâip?” Zeme am sambe ekneŋan zemdelan zemi zewien, “Ek gakikiyelen zapat etaŋ bein.”

⁶⁵ Zemdelan zeme keyegak notnanan yanbemi zawagan wasekpewien ma notnanan zikatnan melakandunan zampeme tapme kumti zewien, “Kwiyan goin? Ze zeman nâne.” Tapme sape sape bumbu an sambe ekngat neŋanin egalen mulup an ekneŋan kwapem penaŋ kuwien.

Pitayan Zisasiyet yanpeye

(Matiyu 26:69-75; Luk 22:56-62; Zân 18:15-18, 25-27)

⁶⁶⁻⁶⁷ Apme Pitayan mka temaŋ keyet kimbat keŋan tep kât tapme sape sape bumbu an sambe ekngat neŋaninangot mulup imbi neŋan koti Pita ekmototi zeye, “Geŋ kapiyan Zisas Nasalet mkaengatnan ekmak manik.”

⁶⁸ Zeme Pitayan yanpemi zeye, “Geŋ zet tazenigen ke yanŋan ku nâyap.” Zemi set tokwakwalen metowesat mme sakokologan kwitnan yanbem kâkâkââk kuye.

⁶⁹ Apme imbi keyan metneti Pita ewe aikti am tabien ekngat zeye, “An kapi Zisasiyelen mangeyengatnanan tazin.” ⁷⁰ Imbi keyan kok zeme Pitayan ewe yanŋe belantik tapmetneti am tabien ekneŋan Pitayet zewien, “Penaŋ, geŋ ekngalengalen mangeengatnan Galili msalengatnan kopmanan.”

⁷¹ Zeme Pitayan zeye, “Neŋ Kawawangat zikatnan penaŋ zeyap, an ke ku nâyap. Neŋ dâsuki zeyap beme Kawawanan nâgât sekŋ neŋ saik kumnewe.”

⁷² Zemambe tati nâme sakokolok apmanan kwitnan sek zut kume Pitayan eweŋan baenen Zisasiyan, “Sakokolok kwitnan zut kukupin tapme geŋ yanemane sek tuk bewe,” zeye ke otnâmti keŋan bekanan penaŋ beme si sum netnet temaŋ mti tusumti suye.

15

Loma gapmangalen an neŋan nen Zudia msalen matatan kwitnan Paillet ekmagen wati mebien

(Matiyu 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Zân 18:28-38)

¹ Msat msasâgât tapme sape sape bumbu an neŋan ma sesewat mka temaŋgalen an damun notnan ma zii zet zikat indanda an ekneŋan ondekti, “Zisas zigok msasenup,” zemi zembiliwati am notnanan Zisas tek katiknanan betnan zamti amobotnan Pailletmagen wapmepme ² Pailelan Zisas yan kwesimti zeye, “Geŋ penaŋ Zuda am ekngalengalen Amobotnan manik?”

Zeme Zisasiyan zeye, “Zet penaŋ ke zenikmak.”

³ Apme sape sape bumbu an neŋan ekneŋan zet dâsuki zet sambe seknanan bemzewien. ⁴ Kegok zeme Pailelan yan kwesiye, “Am sambeyan gâgât bemzenze zet sambe tazeip. Apme geŋ ekngat zelin dopman nen gilik zenzeyelen mtatnik ma yek?”

⁵ Yan kwesime Zisasiyan dopman nen ku gilik zem zeyepmti Pailelan nâmtemtem penaŋ mpeye.

Paillelañ Zisas gakikiyet zemdelañ zempewe
(*Matiyu 27:15-26; Luk 23:13-25; Zân 18:39-19:16*)

⁶ Nup kan katanj Anjalalanj Kendo matakwatemiennen amobotnañ Paillelañ am mka katikñangatanj ñen amnanj zetnañ zemdelañ zempewe makwawetan. ⁷ Kogogapm an notnañ ekñenañ gapmanmak kasa mwati am notnañ indome gakiwien keyepmti an ekñen ke indatimti mka katikñan meindewien. Ekñenmagengatanj an ñen kwitnañ Balabas egañ kegogak kasaen meti am notnañ indoye keyepmti mka katikñan ilinsakwep met indeme matatemien. ⁸ Âpme am sambe penañañ Pailletgalen mka solonan koonakti Pailletgat nup kan katanj Anjalalanj Kendoen mamtan keyet katanj mimiyelen yañkwesiwien. ⁹ Yañkwesime egañ zeye, “In neñ Zuda am ilinañgalen Amobotnañin nâmpema inmagen kokogalen nâip?” ¹⁰ Amobotnañ Paillet egañ sâpe sâpe bumbu an ñeñañ ekñenañ Zisasiyet keñ kuku mti pien wakolo e nâmtatiyepm kekok indayañkwesiye.

¹¹ Âpme sâpe sâpe bumbu an ñeñañ notnañ ekñenañ am ke tabien ekñengat keñin walatindemti zewien, “In Zisasiyet munduman Balabas zempewe kwatotogat,” zeseip.

¹² Zeme Paillelañ ewe indayañkwesimti zeye, “In Zuda am ilinañgalen Amobotnañin, ek neñ zigok msasayet nâip?”

¹³ Indayañkwesime ekñenañ ñagak palen zewien, “Tewen kumasasok peme gakik!”

¹⁴ Zeme Paillelañ indayañkwesiye, “Egañ kwileki yom mgeyepmti tewen kuseip?”

Yañkwesime ekñen sambeyañ kwizet ñagak ewe mti zewien, “Tewen kumasasok peme gakik!”

¹⁵ Kegok zeme Paillelañ am ekñen keñin mme oloñen bembeyelen nâmti Balabas nâmpeme ekñenmagen mege. Mti Zisas zemdelañ zempewe Pailletgat mulup anene ekñenañ sindiwanj witikti tewen kumasasok pepeyet kasa kuku ekñengat belinan bemindeye.

An kasa kuku ekñenañ Zisas sekñeyak igak igak msawien
(*Matiyu 27:27-31; Zân 19:2-3*)

¹⁶ Kasa kuku an notnañ ekñenañ Zisas wati Pailletgalen mka teman meti kasa kuku an notnañ indakumtetime ¹⁷ kopmâpme ekñenañ melakandu ñamañ amobotnañ mamundunmamtemien kebonañ Zisas mundunpewien. Ma amobotnañañ bundun mamundunmamtemien keyet sesepmanj ekñenañ sepmeñ munñumti ñokñanen mundunpewien. ¹⁸ Mundunpempti yañbem kwizet kaliañ msamti zewien, “Zuda ekñengalen Amobotnañ geñ ewe gakikipiñ kan teepmanj mamambanik!” ¹⁹ Zemti puñ kasetnañañ ñokasetnanen somti zawagañ wasakpempti belak segañ etañ dâsuki beke pedondom samti zemsesewatpewien. ²⁰ Ekñenañ mobotnañ ma pep kekok tapmsaneti kasa kuku ekñenañ Amobotnañgalen melakandu mundunpewien. Ke gulunpempti ikñangalen itnañañ keyañ ewe gilik ze mundunpempti tewen kumasasok pesâgât wapmebien.

Zisas tewen kumasasokpewien
(*Matiyu 27:32-44; Luk 23:26-43; Zân 19:17-27*)

²¹ Selen mepmambe an ñen aikbien kwitnañ Saimon ek Aleksandia ma Lupus egegat biwit. Ek Apelika msalengatnan mkañañ Sailini keyetnan koti Zudia msalen ke mamtan, an keyañ Zelusalem mka teman mesâgât tapmepmangeyañ selen ke aikti Zisas ku masasokpepeyelen tepmanj ikñañ pumti taolat kopmanje ke mukulem mti pupuyet ze kañkañ ²² mpeme pume Golgata kalañan mowesât mowebien. Golgata kwit keyet yañañ “am ñokanziñañ ekñengalen mundum.” ²³⁻²⁵ Kalañ ke moti Zisas tambuñañ 9 kilokgat tewen masasokpempti gwilimañ kumpewien mti sindem temañ ku nânâyet nâmti wainmak sakokolokgalen munziñ kañkañañmak lelinti sawienañ

egañ niniyet wisat mge. Âpme kasa kuku an ekñenañ kwitnañ kwitnañ gulum m timti mañge kwep bemti nanzañ guluk giluk mti an kwiyañ nanzañ omba kum timti katan sañgum melakanduñ kwep kwep tiwien. ²⁶ Kumasasokpenti tep keyet palen meluwañ kapigok kumpewien,

“AN KAPI ZUDA AM EKNENGALEN AMOBOTNAÑ.”

²⁷ Kan keyegak am indomti milawalin kambu matimtemien ekñenmagengatnañ an zut ñen Zisasiyet betnañ penaset ma alomeset kumasasok idewien. ²⁸ [Kegok mme Kawawañgalen zet zapat itnañ meluwañ pigok mimiñañ ke penañañ sokbeye, “Ekñenañ ek am bekañañ egetmak temakwep tusumti indowien.”] (*Aizaya 53:12*)

²⁹⁻³⁰ Âpme amnañ selen mebekoti Zisas ekti tete pulet msamti zewien, “Anbeñgwa egit! Geñ Zelusalem sesewat mka temañ beke asekti kasup tugat keñanen etañ walasât manzenik wan geñ gitañgat sekdi mukulem mpemti tewengatnan palam kwatot!”

³¹ Naman ekñen sâpe sâpe bumbu an ñeñañ ma zii zet zikat indanda an ekñenañ ilinak zenâ zenâ mti zewien, “An kapiyañ am notnañ ñep mamukulem miindeinañ naman ikñañgat sekñañ ñep ku mukulem mpen. ³² Ek Kilais Islael am ningalen Amobotnañ penañ mamain beme tep ke pemti kwatopme ekti egat penañ nâmkijpesenup.” Zeme an zut tewen ilinsakwep kumasasokindewien egelañ kegogak zemtalat zet zewun.

Zisas gakiye

(*Matiyu 27:45-56; Luk 23:44-49; Zân 19:28-30*)

³³ Tewen ke kumpeme anزام tatnepeme meti msat tinsutnan penañ 12 kilok beme kasup zikatnañ sop kume tambumbuyañ msat katan sumuñ tatnepeme gasiyet 3 kilok beye. ³⁴ Kan keyegak Zisasiyañ Zuda zeleset kwizet pigok kuye, “Eloi, Eloi, lama Sabaktani?” Zet keyet yañañ kapigok, “Kawawañ, Kawawañ, kwilekiyet bankumnenik?”

³⁵ Kwizet kegok kume, am notnañ sokñanik tabienañ nâmti pigok zewien, “Nâip, Zisasiyañ golan zenze an Ilaizayet kwizet takun.” ³⁶ Âpme Zisasiyañ eyak geyak temañ tatime an ñenañ winde bemti met kwileki ñen yembem nemoñ ke mti wain tu akñañ keyet keñan peme topme mkwat puñ kasetnañ palen zampemti Zisas same beseseyet nâmti mge. Mti zeye, “Yegat kame nin belak tati ekmann golan zenze an Ilaizayañ kot mukulem mpesem manze ekne!”

³⁷ Kegok tazeme Zisasiyañ kwizet temañ kumti keyegak gakiye.

³⁸ Kan keyet Zelusalem sesewat mka temanen sañgum teepmañ mapeme totatatnañ keyañ gwaengatnan yañbem endelepeme mane mane tot yañañ baen endelet delañ zemti metat kotat mge. ³⁹ Âpme kasa kuku ekñengat ñeñañinañ taekme Zisasiyañ gakime Golgata kalañañ mâkinañ ma kwitnañ kwitnañ sambe notnañ ke sokbeme ekti zeye, “Penañ sukwep an kapi Kawawañgat Nemuñañ penañ!”

⁴⁰ Imbi notnañ ekñenañ kegogak beñanik tati Zisas ekti timti tapmambien. Imbi ekñen keyet kwilin: Malia Maktala mkaengatnan ma Malia Zems nemba zomolim ma meniñañ Zoses egegat mamit ma imbi ñen Salome ekñen kegogañ tapmambien.

⁴¹ Zisasiyañ Galili msalen mamtanen kan keyet imbi ekñen ke ma imbi notnañ ekñenañ mâpmamti mukulem mampemtemiengapm Zisasiyañ Zelusalem mkaen kopme ekñenañ keyegak mâti kobien.

Zisas sekñañ nanzañ enzuñañ bewien

(*Matiyu 27:57-61; Luk 23:50-56; Zân 19:38-42*)

⁴²⁻⁴³ Zuda ekñengalen kâtnânâ kan sokñan beme weyeyañ mulup mimi kan keyet Zosep Alimatia mkaengatnan an keyañ koti amobotnañ Paillet egat zikatnan nâmtalati kingagapiñ motati Zisas sekñañ nâmpeme mâtâpmti mebembeyet yañkwesiye. Zosep ek Zuda an ñeñañ ekñengalen mañgeengatnan an notnañ ekñenañ ek kwizet

bunaman temangapm egat nâme mobotnan mambentan. An keyan Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama eegat damun matatan. ⁴⁴ Egan mezeme Pailelan sakwep gakip zemti nâmtetem mti kasa kuku njanngat zeme kopme yan kwesime, “Zisas ilak gakip?” ⁴⁵ Yan kwesime, “Egan ilak gakip,” zeme nâmti Zosewan seknan mmet sumen bembeyet ⁴⁶ nâmpeme Zosewan met sangum satnan nen kwitimti met Zisas seknan tewengatnan mpeme topme sangum satnanan sumunti am sum nanzan nen kakalim pepenan keyet enzunanen mebepemti nanzan teman nen mewililipemetot aimbonan bekek tage. ⁴⁷ Malia Makdala mkaengatnan ma Malia Zoseyete manan egelan taekmalu Zosewan Zisasiyet seknan mmet beye.

16

Zisasiyan sumengatnan wage

(Matiyu 18:1-8; Luk 24:1-12; Zân 20:1-10)

¹ Zuda am ekjengalen kâtnânâ kasup kwep elak tapme delan zeme imbi tuk Malia Makdala mkaengatnan ma Malia Zemsiyet manan ma Salome ekjenan wet sesiknan dolaknan Zisas seknanen zulutpepeyet met kwitimti bewembien. ² Yan Sonda tambunan penan kasuwan alagak patan zemkwapme keyegak am zaimen mebien. ³ Selen mepmambe ilinak pigok zenâ zenâ mtapmepmambien, “Pe kwiyan penan nanzan teman aimbonan bekek tazin, ke mâtâtndeme kenan moti seknan zulupesenup?” ⁴ Zemambe ekjenan bejan pienen metati ekme nanzan teman penan pi walak nenan kwanzepeme nanzan aimbonan ndem tage. ⁵ Ke ekti ekjenan mobotnak amsum nanzan aimbonan keyet kenan moti ekme anemba zomolim melakandunan satnan teepmanan mundumti bet penaset totapme ekti endilipeme ⁶ indikti imbi ekjengat pigok zeye, “In endilipepepin ney nâyp in Zisas Nasalet mkaengatnan tewen kumasasok peme gakime mkobemien ke eksât kolip. Ek pi ku tazin. Ilak wati melepgat munduman etan pi tazingat egit. ⁷ Keyet in met Zisasiyet nemanane Pita ma notnan ekjengat pigok diindoit: ‘Ewenan baenen Zisasiyan diindoye keyet katan in Galili msalen nenan bemindemti metatme meekbep.’”

⁸ Zet kekok zeme imbi ekjenan nâmti kenin punpun mme sebelan dinjin mti nanzan kenangatnan kwakwatnak toti am zaim katipemti windembem mebien. Kokok mbiengapm kinngalan sekjin sumunme selen am njengat zapat dundundupin belak windembemti mebien.

Zisasiyan Malia Makdala mkaengatnan sokbemsaye

(Matiyu 28:9-10; Zân 20:11-18)

⁹ Zisasiyan Sonda tambunan penan wati nenan penan Malia Makdala mkaengatnan ke sokbemsaye. Imbi ke ewenan baen Zisasiyan iknan we bekanan 7 kekok mâpeye. ¹⁰ Am itnanan baenen Zisas mâti mamtemien ekjenan kenin nuknan beme nâpeme mekwapme sumti matatemienan imbi keyan winde bemti met Zisasiyan sokbemsame ege keyet zapanan pigok diindoye, ¹¹ “Zisasiwan gakikiengatnan wati alik tapmain,” kekok diindome ekjenan zetnan nâme penan ku beye.

Zisasiyan an zut nâmkinpepenitmak sokbemidaye

(Luk 24:13-35)

¹² An zut nâmkinpepenitmak egelan Zelusalem mka teman katipemti selen tapmepmalu Zisasiyan sepeman asekti am belaknan nen nembon bemti egetmagen mesokbemidame ¹³ ilinsakwep zepmak zepmak metneti egan gelan zemepme an zut egelan gilik zem ewe Zelusalem mkaen koti nemba notnan ekjengat diindome ekjenan zelit keyet nâme penan ku beye.

Zisasiyan nembajane 11 ekjenmagen sokbemandaye

(Matiyu 28:16-20; Luk 24:36-49; Zân 20:19-23; Nembayelen Muluwin 1:6-8)

¹⁴ Keyepmti nembajane 11 ekjenan meu nini mundumen totati meu tatnime Zisasiyan kot sokbemandamti, “Am notnanan neŋ gakikiengatnan wala kegok diindome kwilekiyet keŋin katiknan beme ekngalen zet ke ku nâmkijpeip?” Zemti memendep mimindamti ¹⁵ naman tustum zeye, “In msat katan meti am sambe Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan Penan diindome ¹⁶ am nenan nâmkijpem nemti tu zulube ek mama kanzizit tiwe. Âk am nen egaŋ nâmkijpem nenepiŋ mbeen ek bamgat zet muluwen moti walelet aikbe. ¹⁷ Am neŋ nâmkijpem newep ekjenan mulup kapigok mmebep. Nâgât kwitnnanen kumti am we bekanan nep mâindewep ma zet ndandan nenaset zewep. ¹⁸ Ma ekjenan menemae mee pi ke belan nep atawep ma kwitnan kwitnan tu meu mgasik notnan amnan nimti gakikiyelenangut ekjenan nimti ku gakiwep. Ma am zawatmak belinan sekjanan bem dundume ekjenan nep ewe alik bewep.”

Kawawanŋan Zisas kululunŋen wapmoge

(Luk 24:50-53; Nembayelen Muluwin 1:9-11)

¹⁹ Zisasiyan zet kegok zemdalan zemti tapme Kawawangalen windeyan mpeme katiindemti kululunŋen moti egaŋ Kawawangat betnan penan winderanmak keyeset totazin. ²⁰ Mowepme nembajane ekjenan Zudia msat katan meti Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan pi zemkawan bewien. Kan keyet Amobotnanan iŋnan winde indame menok kwitnan kwitnan mti zelin mme winderanben etan bemâge.

Luk Zisasiyet yaŋaŋ Lugaŋ meluwaŋ mge

Luk iŋŋaŋgat yaŋaŋ penaŋ kapigok. Egaŋ Zisasiyet nembraŋane ekŋengat tuŋguwinangatnaŋ yek. Naman ek keŋogak am Zuda maŋgeen ku sokbembraŋ yaŋgut egaŋ buŋam zapat kapi meluwaŋ mge. Ma Luk ek keŋogak an dokta mamtan (Kolosi 4:14) ma an nânâŋaŋ temaŋ Gilis amgalen zet mninge keyepmti buŋam zapat kapi weyaŋti Zisasiyaŋ sokbem mamkwati gakiyet keyet buŋamaŋ weyaŋ kuye. Egaŋ keŋogak Pâl mukulem mti Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ kapi timti timet timkot mbun.

Lugaŋ buŋam zapat kapi an kwepgat kumsaye. An ke kwitnaŋ Tiopilas. An iŋŋaŋ kapiyegak kwitnaŋ ewe nempa ekŋengalen muluwinangalen papia keyet keŋan tazin. Kogogapmti am Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋaŋ mulupmaŋ mamiwaŋ zeuwen Lukgaŋegak Nembayelen Muluwin ke kogogak kuye. Zet zapat an kwepgat kuye yaŋgut zet keŋaŋ tazin keyaŋ an kwepgalen zapatnok ku ekbak. Zet zapat keŋaŋ tazin keyaŋ nin sambe ŋep ndamukulem msâpm. Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ an tuk ekŋenmak Lugaŋ kuwienâŋ belak etaŋ ku kuwien. Ekŋenaŋ yaŋaŋmak nâmtati kuwien. Zet sepem kwepnok kuwienâŋgut an maŋge iŋŋak iŋŋakgat nâmti kuwien. Keŋogapmti Lugaŋ am maŋge Zuda maŋgeen ku sokbembraŋ ekŋengat Zisasi nâmkŋepepeŋin mamti zet notnaŋ ekŋenaŋ manzemmaipnok keyet wetekume zeye. Lugaŋ Zisasiyet kwitnaŋ Angat Nemaŋaŋ kuye ma iŋŋaŋegak Zisasiyaŋ mulup notnaŋ am ekŋenmagen mge keyet zetnaŋ omba kuye: Animbi yomtonŋ ekŋenmak meu nini ma am kwep kwepgalen mkaen mot indige ma am kwep kwepget nâmtikŋaŋ mindeye. Egaŋ kogogak Emetak Teŋgat mulupmaŋgat yaŋaŋ zemâtâge. Zet kapi egalen buŋam zapalen etaŋ tazinaŋ makuwek.

Zet ŋotekŋaŋ temaŋ kapigogaŋ Lukgalen buŋam zapat keŋan talip:

1:1-4 Zet katnaŋ bemzenzeyelen zet

1:5-2:52 Zisasimak Zânmak sokbembraŋitdaŋgalen busup zet zenzeŋaŋ

3:1-4:13 Zisasiyaŋ ammagen mulup msâgât weyaŋaŋ mulup mge

4:14-9:9 Zisasiyaŋ Galili msalen an kwep kwep mukulem mimindeye

9:10-11:54 Zisasiyaŋ iŋŋaŋgat yaŋaŋ msokbemti nembraŋane mulup zet indaye

12:1-19:27 Zisasiyaŋ amgalen mama mimi bekaŋaŋgat zet kutuk mti zemâtâtât zet omba keyet paleset bemzeye

19:28-24:53 Zisasiyaŋ ningapmti gakimti wat kululuŋen mowage

Lugaŋ Zisasiyelen zapat pembraŋ Tiopilasiyet zapat meluwaŋ kumsaye

¹⁻² O amobotnaŋ Tiopilas, am notnaŋ ekŋenaŋ Kilais egaŋ msalen maŋge keyet zet zapatnaŋ ke mulup windenaŋbeŋ mti meluwaŋ mme nin ekbenn. Mti ekŋenaŋ zet zapat dolakŋaŋgalen an ekŋen yaŋbembraŋ baenen Zisas iŋŋaŋmak sokŋan mamti zikalinan weyaŋ eknâmâtâtmkwabien an ekŋen keyaŋ meluwaŋ ke mbien. ³ Âpme neŋ keŋogak kukŋaŋgat penaŋ kwileki notnaŋ sokbemkwage keyet papia sambe makumti nâmâtâti amobotnaŋ Tiopilas gâgât neŋ Zisasiyelen zet zapat ekdelan zewann keyet kataŋ kapi kabemti meluwaŋ kuyap. ⁴ Ma neŋ meluwaŋ kumgama geŋ zet zapat mŋaŋgaŋaŋ ke zet zapat penaŋ kogok nâmâtâbanik.

Zânaŋ sokbembraŋgalen zet zapat

⁵ Âpme an kwitnaŋ Elolaŋ Zuda msalen amobotnaŋ mame kan keyet sâpe sâpe bumbu an ŋen maŋge egat kwitnaŋ Zekalayasi ek Abiyayelen mulup mimi katnangatnaŋ mamtan. Imbiŋaŋ kwitnaŋ Elisabet ek keŋogak sâpe sâpe bumbu an

Alongat sipbutnañ. ⁶ Egelan Kawawañgat zimosetnan mama mimiñit dolakñan kwetetepman mamkwati Amobotnañ Kawawañ egalen zet ma zii zetnañ mañgawepum mâti mambun. ⁷ Ma Elisabet ek imbi tipkatik keyepm egelan nembapiñ mamkwatneti an imbi ilip bewun.

⁸ Âpme kan ñengat Zekalayasiyan sâpe sâpe bumbu mulupmanen Kawawañgalen sesewat mka temanen mge. Egan mulup ke kan katan mammtan keyet katnañ mge. ⁹ Sâpe sâpe bumbu an ilinañgalen selin sepem mama mimiñin ek ombemti zempeme Kawawañgalen sesewat mka teman kambe sesikñañmak dolakñan Amobotnañgalen zikatnan busât mowege. ¹⁰ Egan moti kambe sesikñañmak dolakñan tabume Zuda am ekñañ zupman ondek tati Kawawañgat dundundu mulup tapmambien. ¹¹ Egan kegok tapmnepe me Kawawañgalen enseliyan sokbemti kambe sesikñañ bumbu sisak ganzenañ bet penaset kotage. ¹² Ke kotapme Zakaliasiyan ekti palapemti weñañ mepme kiñgaga. ¹³ Kegok mme enseliyan ekti pigok dunduye, “Zakalias, geñ kiñgagapiñ. Kawawañan dundunduñit nâyeyepmti imbindi Elisabelañ namba keñmak tati namba ambepme egat kwitnañ Zân kuwanik. ¹⁴ Kegok sokbeme keñdan olonen nâwanik ma am sambe ekñañ sokbembenañgat nântikñañ mpewep. ¹⁵ Egan Amobotnañ Kawawañgat zikatnan an temañ mambe. Mti egañ wain ma tu katikñañ notnañ ku nimbe. Egañ mamañgat keñanenak taweme Emetak Teñañ ekmak tabe. ¹⁶ Ma Isael am sambe yomengatnan keñin mgilik zemindeme Amobotnañ Kawawañin sesewatpewep. ¹⁷ Âpme golan zenze an itnañan kwitnañ Ilaiza ekmagen Kawawañgalen Emetak Teñgalen winde wemsaye sepem kegogak Zân magen wemsame zet zapat dolakñañ zenze an bemti mambe. Egañ mulup mbeen kapigok: egañ bipnamba ekñen yominangatnañ keñit mgilik zeme kwep tusum tabalup. Ma am keñin katikñañmak ekñen Zânañ weyañindeme an teñ ekñengalen nânâyeyet kandañanen wakbemti ekñañan Amobotnañgat Zânañ zeme katan weyañti tabep.”

¹⁸ Enseliyan kogok zeme nânti Zakaliasiyan zet kapigok gilik zem saye, “Imbinmak nit an imbi ilip penañ keyepm gâlen zet ke nâma ñep penañ ku bein.”

¹⁹ Kegok zeyeyepmti enseliyan pigok dunduye, “Nânik, neñ kwitn Gabiel. Neñ Kawawañgat zikatnan matalawañ iñnañ zenneme toti zapat pembenañ kapi ñingoyap ²⁰ keyañgut zetn ku nâmkiñpenik keyet dopmañ geñ kopa bemti zetpiñ manepemane zet ñingoyap kapiyañ penañañmak sokbewe. Bam nâlen zetn penañan sokbeme ekbanik.” Enseliyan kegok zeye.

²¹ Kan tungupmañ keyet Zakaliasiyan Kawawañgalen sesewat mka temanen kwisiñ penañ tapme an imbi ekñañan egat damuñ kwisiñ penañ tati, “Zigok tapm,” zemti yayañ igagen mbien. ²² Kegok tapmnepe me bam ekñenmagen toti zet diindosâgât olapme ekñañan pigok nâmâtâbien ek sesewat mka temanen, “Kuleki ñen mamana-mañan sokbemsap.” Ma egañ belañ sesepmañ etañ mimindaye, zet zigoset zenak.

²³ Zakaliasiyan kegok ke tapmnepe me kasup mulup kan delañ zeme mkañan gilik zem mege. ²⁴ Âpme bamgat imbiñan Elisabelañ namba keñmak tati mkañan etañ tatnepe me eyonça 5 zeye. ²⁵ Delañ zeme pigok zeye, “Neñ nembapiñ mambanañ Kawawañan kan kapiyet namukulem mnein keyepm am sambeyet zikalinan sakambuk ku msap.”

Ensel Gabieliyan Zisasiyet busup zet Malia zemsokbemsaye

²⁶ Elisabelañ namba keñmak tapme eyonçañan 6 beme Kawawañan ensel Gabiel zempeme Galili msalen Nasalet mkaen mege. ²⁷ Mka keyet keñan imbi nembip ñen mañge kwitnañ Malia ekmagen busup zet ñen mmege. Ek ke an ñen kwitnañ Zosep amobotnañ Dewitgat insoñan egat imbi zapatnañ zempepeñañ. ²⁸ Enseliyan Malia-magen sokbemsamti zeye, “Ai, nânik, keñ sewakñañ geñmagen wesemin. Kawawañ Amobotnañan geñmak tazin ma egañ gâgât nântikñañ mgain.”

²⁹ Enseliyan zet kekok zeme kenjanan nâmkwindemti pigok nâye, “Kwilekiyet zet nuknan kabon kapi dinoin?”

³⁰ Kekok otnâme enseliyan pigok dunduye, “Malia, geñ ku kingat! Kawawanjan nâmtiknan mgain. ³¹ Nânik, geñ kambakmak tati nemba an ambeti kwitnan Zisas kuwanik. ³² Egan Amobotnan penan mambe. Amnan egat, ‘Amobotnan Teman Penangat Nemunan,’ zewep. Amobotnan Kawawanjan soknan Dewitgat munduman zempeme tabe. ³³ Âpme egan Zekopgat aliknane eknen Zuda am eknenmagen Amobotnan bemti damun mulup mimiñanan delan zenzepein mmobe.”

³⁴ Kekok zeme Maliayan ensel kapigok yankwesiye, “Neñ apmpin mayapgapmti zet zenik keyet penanan zigoset sokbewe?”

³⁵ Kekok zeme enseliyan zetnan pigok gilik zemsaye, “Kawawanjalan Emetak Tenan gâgât kenjan menok msokbeme nemba kambakmak tapmane Kawawanjan zewe, ‘Nemba ke nâlen Nemun Penan.’ Kekok zeme Nemba ambekanik ke Ten Tonan mambe. ³⁶ Keyepmti kapigok zema nâmbak. Imbi nodi Elisabet ek imbi iliwan nemba kambakmak tapme eyonnanan 6 bein. Egat, ‘Imbi tipkatik,’ manzeiwanjut ekmagen kekok sokbein. ³⁷ Keyepmti Kawawanjan kwileki nen msât mnagen ku mim alenak egan nep mnak.”

³⁸ Kekok zeme Maliayan pigok dunduye, “Neñ Amobotnanjalan mulup imbi nemba keyepmti zet zenik keyan nenmagen nep sokbemnasemin.” Kekok zeme enseliyan pemti mege.

Maliayan Elisabet eksât mege

³⁹ Enseliyan mepme kan teepman ku beme Maliayan sakwep penan milawatnan omakumbe akumbe mti Zudia msat kalanan mka nen tageen ke memoge. ⁴⁰ Mot patan pemti Zakaliasiyelen mkaen moti imbinan Elisabet ekti zem oloñen mpeye. ⁴¹ Zem oloñen mpeme tatnânepeme keyegak kambaknanen nemba okagan titoknan mge. Âpme Emetak Tenan Elisabetgat kenan tot bemisige. ⁴² Âpme Elisabelan olimti Maliayet zeye, “Kawawanjan imbi nenan nemba kapi ambebegalen ku ombempaye. Egan gâgât nâme mobotnan penan beme geñ gaombem geye. Keyepmti am eknenan gâlen nemba ke egat nâme mobotnan penan beme ek sesewatpewep. ⁴³ Geñ Amobotnanjan ambebanigan Kawawanjan zeme geñ nenmagen kodik keyepm oloñen miap. ⁴⁴ Zem oloñen mnemane nâma keyegak kenñnanen nemba okagan endilipemti oloñen mme nâyar. ⁴⁵ Geñmagen Kawawanjan menok mme sokbembeyet zeyeen nâmkinñpewanangapmti geñ imbi oloñen ton.”

Maliayan Kawawanjan sesewat silik kuye

⁴⁶⁻⁴⁹ Âpme Maliayan silik kapigok kuye,
 “Kawawanjan egan mulup imbi nembanan tototnan penan neñ mmotneme neñ sesewatpemti kenñan oloñen penan nâmpema am sambeyan nâgât nâmneme neñ imbi oloñenton bemobe. Ma Kawawanjan ek An Winde Ton keyepmti menok kapi nenmagen min. Ek kwitnan An Ten Ton. Egan yomengatnan mkwatnein. ⁵⁰ Âpme am kenin Kawawanjan nâme mobotnan mambein eknen ilin ma aliknanine eknenmagen angalan gogotnanan wemti wemobe. ⁵¹ Kawawanjan ek wundenan igagen wemsain keyepm am notnanan nânânjanan nâme mobotnan mambein eknen nânânin makume tozin. ⁵² Egan amobotnan notnan ilinanjat nâme mobotnan penan mambein eknen munduminangatnan zemindeme kenjan mamtotindein, yangut am ilinanjat nâme tototnan penan mambein eknen mmot indeye. ⁵³ Egan ola olat palen mamaip eknen indamukulem mimindein. Ma polak polak maip eknen ku maindamukulem mimindein. ⁵⁴ Egan yensojne eknenmak zetik mimindaye ke katiknan bein. Keyet penanan

Israël amñane ekñen indamukulem min. ⁵⁵ Ke anğalan gogotnağgat penañan Abalaam ma egat alikñane sambe ekñenmagen wemoti weweyelen nâmâtâti kekok zikat sasanañ.”

Silik kogok kuye. ⁵⁶ Maliayan eyonğa tuk mee kekok Elisabetmak tapmâti mkanan gilik ze koge.

Zânanj sokbeye keyelen zet zapat

⁵⁷ Âpme Elisabet nemba ambebegalen kanan kopme nemba okak an sokbeye.

⁵⁸ Kegok sokbeme am notnanj sokñan ke mambien ekñenanj keyet zapatnanj nâmti ekmagen koti Amobotnağgalen anğalanj gogotgat penañan ekmagen sokbeye keyet olim sesewatsawien.

⁵⁹ Keyet palañan kasup mulup mimi 7 delanj zeme 8gat ekñenanj nemba okak keyet sekñanj butnanj Kawawağgalen piliñ antumpemti kwitnanj bipmağgat opmanj Zakalias kusâğât zewien. ⁶⁰ Kegok zeme mamañan zemkulumindemti zeye, “Ekñen, ke yek; kwitnanj Zân kusenup.” ⁶¹ Mamañan kekok zeme ekñenanj kapigok zewien “An nodinemagen kwit kebonj ñen ku matazin!”

⁶² Kegok zemti zet mmot mtot mti bipmanj an kopa beyeyepm belanj sesepmanj msamti yanğwesiwien, “Kwitnanj kwi kukuyelen nânik?” ⁶³ Yanğwesime eğanj meluwanj mimimak papiamak meluwanj kukuyet belanj sesepmanj mme mkot same eğanj, “Kwitnanj Zân,” kekok meluwanj mme ekbien. Ekti ekñenanj keyet nâmtemtem igagen mbien.

⁶⁴ Kegok mme keyegak Zakalias nambalamanj gilik zeme zetnanj zemti Kawawağgalen sesewatpeye. ⁶⁵ Âpme an notnanj sokñanj sokñanj mambien ekñenanj zet zapat ke nâme igagen penanj beye. Ma zet timet timkot mmetnepeme Zudia msat kalanan zelanj memot sambelenje. ⁶⁶ Âpme Amobotnanj nemba ke ektikñanj mpeyepmti an imbi notnanj zapat ke nâme igagen penanj beme pigok zewien, “Anemba kebonanj sememti bamgat amobotnanj temanj bewe.”

Zekalayasiyanj Kawawağgat sesewage

⁶⁷ Âpme Zângat bipmanj Zakalias ek Emetak Tenanj keñanen bemisikme kwitnanj kwitnanj bam sokbewe keyet golanj zenze ananj zenzeñanjnok zet kapi zeye,

⁶⁸ “Israël am, nin Amobotnanj Kawawağgalen sesewatpene! Iknanj amñane ninmagen koti walelelengatnan ndatin. ⁶⁹⁻⁷⁰ Itnananj golanj zenze an tej ekñenanj busup zet zewienen kelak kapi sokbemkawanj bein. Ke kapigok zewien, ‘Mulup ananj Dewitgat alikñane nin walelelengatnanj ndatitiyelen Amobotnanj awindenanjbenj ñen mmonzemndain. ⁷¹ Ma ekñenanj kasa mimindawien ekñengalen windeengatnanj ndamukulem mbe.’ ⁷² Kawawağgalen yanğsokñneyet kapigok diindoye, ‘Nej anğalanj gogot mimindewap. Ke tususu zet inmak mimiñanj keyet otnâmti kekok mbap.’ ⁷³⁻⁷⁴ Eğanj ningat sokñ Abalaamgat kapigok zemkatik beye, ‘Nej kasanjine ekñengat belinağgatnanj indamukulem mimindema in nâmtalasimti nej sesewatnewep. ⁷⁵ Keyet in nâğât zimosestnanj kwetepmanj ma keñinanj tej mamti zezapatn mmamkwatneti gakime delanj zewe.’ ⁷⁶ Âpme nemun, gâğât amnanj, ‘Kawawağgalen Temanj penañgalen golanj zenze an,’ zewep. Geñ Amobotnanjanj ammagen kokogalen kukñanjgat setnanj weyeyanj mulup mti keyet zezapatnanj diindowanik. ⁷⁷ Mti amñane pigok diindowanik, ‘Kawawağgalen yomin katikpemti walelelengatnanj indatisâpm.’ ⁷⁸ Âpme kasuwanj msat mme mambusatnanj mambeinok keyet katanj Kawawağgalen an ñen zempeme koti ndamukulem mti tambusosogengatnanj mbusatnanj bemndemti ikñanjmagen timkwatndewe. Ke Kawawağgalen anğalanj gogot ma keñ sewakñanjgapmti kekok mimndewe. ⁷⁹ Ma busatnanj keyanj nin am tambusosok katikñanen

matatnup nin mbusatnañ bemndeme busatnanen kwati keñ sewakñañgalen set aiikgalen sokbeme meti aikbanup.”

Egañ kekok zeye.

⁸⁰ Âpme anemba ek sekñañ ma nânâñañ Kawawañmagen kekokak semen katik beye. Kekok mti msat tungupman mepmanepeme Kawawañgalen mulup mimiyelen kanan sokbeme Israeal am ekñenmagen koti sokbemkawañ bemindeye.

2

Zisas sokbeyeyelen zezapat (Matiyu 1:18-25; 2:1; Zân 1:14)

¹ Âpme kan keyet Loma msatgalen amobotnañ temañ kwitnañ Ogastas egalen zemkatik bembe ñen kapigok zemkatik beye, “Am msat katan nâlen zemâtâtâtgat katnanen maip ekñen kwilin makumti papiaen mkatikñañ beseip.” ² (Âpme an kwitnañ Kwilinas ek Silia plowins amobotnañ temañ tati kan keyet mulup nembrañane zemindeme am kwilin makuku mulup ke egañ kukñañgat yañbemti mge.) ³ Kekok sokbeme am sambe ekñañ mkañin ñotakñañ katan kwilin besâgât mepmâbien.

⁴ Mepmâpme Zosep egañ Galili msalen Nasalet mkaen mañgeyañ pemti Zudia msalen Beteleem mkaen amobotnañ Dewit egañ sokbeyeen mkañan ñotakñañ ke kwitnañ bembeyelen mege. Ek amobotnañ Dewitgat alikñañgapmti ke mege. ⁵ Egañ imbi zapatnañ Malia tetimti ilizuzut kwilit amobotnañgalen papiaen besât mekun. Ke Malia namba keñmak tetime mekun. ⁶ Beteleem ke met tatnepemalu Malia okak sokbembeyelen kanan bududuk beye. ⁷ Kekok sokbeme am sambeyañ amkupgalen mka ke bemisikti tabien keyepm Maliayañ bulmakau mkañan nemunañ yu ambeti sañgumañ sumunñti peme bulmakau batiñan towenñe.

Sipsip damuñ an ekñenmagen enseliyañ sokbeye

⁸ Âpme msat keyegak sipsip damuñ ekñañ tambuyet msat tungupman kwan tageen sipsiwin ekdamuñ mbien. ⁹ Mti tatnepeme Amobotnañgalen ensel ñenañ ekñenmagen sokbemindame busatnañ mbusatnañ bemindeme omba penañ kiñgati sebelañ diñdiñ mbien. ¹⁰ Kekok mbien yangut ensel egañ kapigok diindoye, “An ekñen, in ku kiñgalit! Neñ zapat dolakñañ ñen diindosâgât kolap. Keyet penañañ an imbi sambe ekñañ oloñen temañ palen tabep. ¹¹ Alak Amobotnañ Kilaisiñin yomengatnan indatiti ek Dewitgalen mka ñotekñañ sokbemindain. ¹² Keyepmti an am yominangatnañ indetitiyelen kozin egalen piliñañ kapigok: In namba okakñañ penañ bulmakau mkañan sañgumañ sumunpepeñañ bulmakau batiñanen weme meekseip.”

¹³ Zeme zeme keyegak kululuñengatnañ ensel mañge temañ penañ ekñañ kotati pigok zemti Kawawañgat olim sesewabien, ¹⁴ “Kululuñ bete bete gwaen penañ Kawawañ olim sesewat mpepeyelen. Egañ msalen am kwi ekñen nâmtikñañ mimindeme egalen keñ sewakñañ ekñenmak wembe.”

¹⁵ Ensel ekñañ kekok zemdelañ zemti gilik zemti ekñañ kululuñen mowepme sipsip damuñ ekñañ ilinak zenâ zenâ mti zewien, “An ekñen, kame nin Beteleem mkaen meti Amobotnañ kwileki sokbeme dindoin keyet penañañ meekne.”

¹⁶ Ekñañ kekok zemti sakwep bulmakau mkaen meti Zosepmak Malia egeñañ namba okak pemalu batikondoen weme tapmalut moindikbien. ¹⁷ Ke metati sipsip damuñ ekñañ ekñen meindikti namba okak ekti enseliyañ namba okakgat zezapat mimindaye ke diidowien. ¹⁸ Âpme am notnañ ekñañ sipsip damuñ ekñengalen zezapat ke nâmti nâme igagen penañ beme nâmtemtem mbien. ¹⁹ Ma Maliayañ zet ke keñan penañ bempemti otrâpen penañ mamamtan. ²⁰ Sipsip damuñ ekñañ kekok

zemdelañ zemti gilik zemti meti enselianañ kwileki sambe mzikat indame eknâm mbien keyepmti Kawawañgat olim sesewatbien.

*Nemba okak kwitnañ sawien
(Luk 1:59)*

²¹ Âpme mulup mimi kasup 7 delañ zeme 8gat nemba sekñañ butnañ antumpemti kwitnañ Zisas kuwien. Kwit ke kukñañgat nemba okak ku sokbeme enselianañ zemsokbeye.

Malia ma Zosewañ Zisas wati sesewat mka temanen mobun

²² Âpme Mosesiyelen zii zelen tage ke mâti Maliamak Zosewañ sesewat mka teman mobopiñ mamtemun ya bamgat Malia egalen nemba sokbeyeyelen sip katim delañ zeme Zelusalem sesewat mka temanen Zisas Amobotnañgat zapat sasayet wapmobun.

²³ Ma Mosesiyelen zii zelen kapigok zenzenañ, “Anemba yu ekñen Amobotnañgat zapat indandayelen.” *(Kisim Bek 13:2-12)*

²⁴ Ma Amobotnañgalen zii zelen zet ñen kapigok mimiyelen, “Sasakandenombe awembiñ zut yek beme kopende awembiñ zut sâpe sâpe bumbuyelen mobogalen.” *(Wok Pris*

12:6-8)

Egelañ ke mâti kwitnañ kwitnañ ke timti bumbuyelen mowebun.

²⁵ Âpme kan keyet an ñen kwitnañ Simion egañ Zelusalem mka teman mamtan. Ek an dolakñañ Kawawañgalen zet gawepumti Islael am ekñenmagen yominanganañ indatitiyelen An ñengat damuñ mamtan. Ma egañ Emetak Tenmak mamtan.

²⁶ Keyepmti Emetak Tenañ kapigok zemâtâtpeme mamtan, “Geñ gakikipiñ tapmane Kawawañañ Kilais zempeme kokogalen zetik mpepenañ ke ektingut gakiwanik.”

²⁷ Zeme tatnepeme Zisas mamañ bipmañañ wati sesewat mka temanen zii zelañ zenzenañ ke mâti mowebun. Kan keyet Emetak Tenañ Simion zemâtâtpeme sesewat mka temanen mowet ²⁸ tapme Maliayañ nemba okak same ambetati Kawawañgat wisikñ kapigok zeye,

²⁹ “Amobotnañ, geñ zetikdi bandim mnik keyepmti alak mulup andi neñ nemba okak ambetati keñ sewakñañ penañ beingapm nemane ñep gakisap. ³⁰ Alak neñ nemba kapiyañ am nin walelelengatnañ ndatim kwakwagalen ke zikatnnañ penañ egap. ³¹ Kawawañ geñ weyeyañ mulup ke am sambe ekñenañ ek nâmâtâtâgalen kekok mnik. ³² Ma an geñ pemane kozin keyañ Zuda am ningat tungupmañ tati walelelengatnañ ndamukulem mbe ma egañ kekok am Zuda mañgeen ku sokbembenañmagen meti Kawawañgalen zezapat dolakñañ mzikat indame ekñenañ nâmâtâbep.”

³³ Kegok zemsesewatpeme nemba mamañ bipmañ egelañ Simionañ nemba okakgat zet ñandañ zeye ke nâmti nâmtetem mbun. ³⁴ Kegok mmalu Simionañ Kawawañañ eget winde idadayelen wekumti egañ Zisas mamañgat kapigok dunduye, “Nemba okak kapi Kawawañañ iknãñ ombempeme koge. Ya Islael am notnañ egat nâmpewewañ ku walebep. Ma notnañ ekñenañ egat sek kañañ nâmpewewañ walebep. Nemba okak kapiyañ Kawawañgalen golan zet ammagen diindome ekñenañ zet ke ku mkipmañ bewep. ³⁵ Ma nemba kapiyañ angalen nânânjin enzililiñañ penañ keyet yañañ mkawañ bewe. Kegok sokbeme geñmagen sindem omba penañ sokbewe sakamañ wanam kukñañ penañañ sekdi añañ sindem mambein keboñ penañ tiwanik.” Kegok zemdelañ zeye.

³⁶ Âpme kan keyegak imbi ilip golan zenze imbi ñen mamtan kwitnañ Ana. Ek imbi kwambet Panueliyet nembrañañ Aseliyet sipbutnañ. Egañ an wati manepeme nup kan 7 etañ beme apmañañ gakime ³⁷ igak kwambet manepeme nup kanañ 84 beye. Egañ sesewat mka temanen mene mene Kawawañgat olim sesewati mandundum samtan

ke tu meuyet nâmtalati kekok mamtan. ³⁸ Egan Simionan olim sesewat tapmangeen keyegak kot patañ pemti Kawawanğat wisikñ zemti am notnañ ekñen Kawawanğan Israeł am yomengatnañ indatitiyelen damuñ matatemien ekñen nemba keyet zapat diindoye.

Zisasmak mambipmaneyan Nasalet mkaen gilik zewien

³⁹ Âpme Zosepmak Malia egelañ Amobotnağalen zii zelañ zenzenañ ke mâti kwileki mimiyet zenzenañ ke mdelañ zemti nemba okak wetimti gilik zemti mkañitdan Nasalet Galili msalen mebun. ⁴⁰ Âpme nemba ek winderañmak ma nânâñañ temañmak sememe Kawawanğan ek oloñen igagen mpeye.

Zisasiyan anembaen sesewat mka teman mowege

⁴¹ Nup kan katan Zisasiyet mamañ bipmañan Añğalalañ Kendoyet Zelusalem mka temanen mamotemun. ⁴² Âpme Zisasiyan nup kanañ 12 beme Kendoyet mamotemun kekokapm mowebien. ⁴³ Ke moti mame Kendo delañ zeme am ekñenañ gilik zemti mkañinan mekopme an nemba Zisas ek Zelusalem mka temañ tapme mamañ bipmañan nânâpiñ pemti ilidak mebun. ⁴⁴ Egelañ, “Wan notnañnemak olökati melep,” zemti mebun. Kekok tapm nepemalu kasup kwep delañ zeme selen ekmepmalu yek beme sipbutnañ ma notnane ekñenmagen timamat mulup mbun. ⁴⁵ Egelañ kekok mti ku aikbungapm egelañ Zelusalem mka temañ gilik zemti egat timapmebun. ⁴⁶ Kekok tapmalut kasup zut delañ zeme tugat keñan egelañ Zelusalem sesewat mka temañ keñan Zuda zii zet diindondo an ekñenmak tomtati zenâ zenâ tapmme moti aikbun. ⁴⁷ Ekñenañ egat nânâñañ ma yañkwesisiñinağat dopmañ zeye ke ekti nâme igagen beme nâmtemtem mbien. ⁴⁸ Kekok tapme mam bipmanelañ ek ekti kan keyet nâmtemtem temañ mti mamañan pigok dunduye, “Nemun, kwilekiyet mti geñ pigok mimndamane bipdimak nit keñ sindem palen gâgât timalup?”

⁴⁹ Kekok zeme egañ kapigok gilik zemti diidoye, “Mange bien, kwilekiyet natimalup? It neñ Bipmañğalen mka keñan tatagalen ke ku nâlup?” ⁵⁰ Kekok zeme egelañ Zisasiyelen zetnañ gilik zemidaye keyet yañañ ku nâmâtâbun.

⁵¹ Kekok sokbeme Zisasiyan mamañ bipmañan egetgalen zelit gawepumti ilinsakwep gilik zemti Nasalet mkaen mebien. Meti ke mamti mamañ bipmañğalen zelit gawepumti mamtan. Mamañan egalen zet ke keñanen mkatikñañ bemti nâmamtan. ⁵² Âpme Zisasiyan sekñañ sememe nânâñañ kekokak nâmtelañ peme Kawawanğan ma amnañ ek ekti nâmtikñañ mme mange.

3

*Zânañ Zisasiyelen mulupmañ mbe keyelen weyeyan mge
(Matiyu 3:1-12; Mak 1:1-8; Zân 1:6-8, 15-36)*

¹ Âpme an kwitnañ Tibeliasiyañ Loma msalen amobotnañ temañ mange. Kan keyet an ekñen kapiyañ polowins sambe Lomayelen zemâtâtât kandañan mambien ekñengalen amobotnañ mambien: Pontias Paillet Zudia, Samalia, Idumea polowins tuk ekñen keyelen amobotnañ mange; Elolañ Galili ma Pelea polowins zut keyelen amobotnañ mange. Elotgat meniñañ kwitnañ Piliwañ Itulia am ma msat isikñañ kwitnañ Talakonaitis ekñengalen amobotnañ mange. Âpme Lisanasiañ msat isikñañ kwitnañ Abilin ekñengalen amobotnañ mange. ² Âpme Anas ma Kaiapas egelañ Zelusalem sesewat mka temañğalen sâpe sâpe bumbu amobotnañ ilizuzut mambun. Kan keyet Kawawanğan zezapat Zân Zekalayasiyet nemuñğat msat tunğupman ke zemsame kopme ³ Zân egañ Zodañ tu nembet nembet mka ñande tapmege ke meti zezapat kapigok diindoye, “Keñ gilik zenze aikti yomengatnan kwati tu zulupme Kawawanğan yomin katikpesem.” ⁴ Zeme zet ñande keyet golañ zenze an Aizayayan

Kawawaŋgalen zapat itnaŋanen meluwaŋ mge keyet katnanen sokbein. Zet ke kapigok,

“An ŋenaŋ msat tungupman kwizet buŋam kapigok takuin, ‘Amobotnaŋaŋ kokotnaŋgalen weyeyaŋ mulup mit. Set mobototot mimiŋaŋ utume kwetetepmaŋ beme egaŋ kokogalen setnaŋ sokbak. ⁵ Ma luŋ temaŋ tototnaŋ sambe msat aŋbeme kwepmâlak ma kalaŋ mobotnaŋ utume tolak. Set guŋgwaŋ guŋgwaŋ mimiŋaŋ weyaŋme teŋ bek ma set aimboŋaŋmak ma kaŋaŋ mobot totot mme kwetetepmaŋ bek. ⁶ Msalen am sambeyaŋ Kawawaŋaŋ yomengatnaŋ ndatetim kwazin ke ekmâtâbep!’ ” *(Aizaya 40:3-5)*

Zet ŋande ke Aizayaŋ zeye ya Zânaŋ ewe zet ŋande keyegak zeye.

⁷ Âpme am sambe ekŋenaŋ Zânaŋ tu zulutindende ekmagen kopme kapigok diindoye, “In nombeyelen alikŋaŋ. In nâme Kawawaŋaŋ yominaŋgat dopmaŋ mutumindasâgât tapm ke walabep bein? Yek penaŋ. ⁸ In mama mimi dolakŋaŋ mme keyaŋ in yomengatnan keŋin gilik zewien ke sosok sokbemkawaŋ bewe. In keŋinan kapigok ku otnâit, ‘Nin Abalaamgat iŋsokŋane manup keyepm Kawawaŋaŋ ku zemndowe.’ Neŋ pigok diindoma nâit, zet ke belakŋaŋ penaŋ. Kawawaŋ egaŋ zenak beme ke ŋep zeme nanzaŋ ekŋen kapiyaŋ Abalaamgat alikŋane bewiek.” ⁹ Kegok zemti zet zapat sesepmaŋ ewe tusum pigok zeye, “An ŋen ek nâmkiŋpepeŋaŋmak bewe ke tep katnaŋ maelikzin keboŋ. Âpme an ek nâmkiŋpepeŋepiŋ bewe ek tep sinaŋ memuŋ beme tobe keboŋ ke ek tepgat zapat bewe.”

¹⁰ Kegok zeme am ekŋenaŋ yaŋkwesiwien, “Nin zigok mmann ŋep benak?”

¹¹ Zeme egaŋ zet dopmaŋ kapigok gilik zemindaye, “An ŋen melakanduŋaŋ zut wemsain beme ŋen an melakanduŋepiŋ main ke sawe ma an ŋen meu nimwian wiaŋaŋmak main beme am notnaŋ tu meupiŋ ekŋen kalaŋkum indawe.”

¹² Kan keyet takis mânep titi an ekŋenaŋ keggok Zânagen tu zululugalen kobien. An ekŋen keyaŋ kapigok yaŋkwesiwien, “An diindondo, nin kwileki mmann ŋep benak?”

¹³ Ekŋen keggok yaŋkwesime egaŋ kapigok diindoye, “In takis mânep katnaŋen bembenaŋ ke aŋgosomti moti matip ke katikpempti zemâtâtpepeŋanen esemteŋ matimambep.”

¹⁴ Âpme kasa kuku an notnaŋ ekŋenaŋ koti keggok yaŋkwesiwien, “We nin zigok? Nin kwileki mbanup?” Zeme kapigok diindoye, “In am ekŋenagen mânep indapilimti zem kiŋgat indemti zet mutum mutum zemti ku tiwep. In muluwinaŋgat tosaŋaŋ keŋ pembedaŋ palen indame tiwep.”

¹⁵ Am ekŋenaŋ webe webe mamimtemien keyet penanaŋ yaŋbempti sokbeme ekŋenaŋ keŋinan kapigok otnâwien, “Zân kapi Kilais sokbembeyelen zenzeŋaŋ ke mene.” ¹⁶ Kegok zeme Zânaŋ ekŋen sambe kapigok diindoye, “Neŋ keŋin gilik zeme tu etaŋ manzulutindeyap yaŋgut bamnan An kosâpm ek Amobotnaŋ temaŋ windaŋaŋberŋ penaŋ. Ek Amobotnaŋ penaŋ; neŋ an tototnaŋ. An keyaŋ koti iŋkaŋ Kawawaŋgalen Emetak Teŋ mulupmaŋ teziŋaŋ yom zim kwetetepmaŋ mambein kemak temakwep zulutindewe. ¹⁷ An keyaŋ am nâmkiŋpepeŋinmak time maŋge ŋen motasâip mti nâmkiŋpepeŋinpiŋ keggok time maŋge ŋen motasâipmnen sepemaŋ imbi ŋenaŋ kawakŋaŋ ondesâgât makalopbein kogok mbe. An ke mulupmaŋ imbiyaŋ kawakŋaŋ makalopbempti bekaŋaŋ matime mezin keyet kataŋ egaŋ am nâmkiŋpepeŋinpiŋ timti time teziŋ ŋandan towebep. Mti kawak ketnaŋ pembedaŋ ondesât time mamotazinen kogok ke am nâmkiŋpepeŋinmak indatime iŋkaŋmak tabep.” ¹⁸ Âpme Zânaŋ am mama mimiŋin ekmâtâti keŋ gilik zenze aiikgalen egaŋ zapat dolakŋaŋ yomengatnaŋ indamukulem mbe keyelen golaŋ zet set katnaŋ igak igak zemsokbemindaye.

*Zânanj Zisas tu zulutpeye
(Matiyu 3:13-17; Mak 1:9-11)*

19-22 Âpme am ekñenanj tu zulupme delanj zeme Zisasiyanj kegogak mepme tu zulutpeye. Kegok mti keyegak tadundume kululunj ñandeme Kawawanjgalen Emetak Tenanj sasakandenombe nembonj bemti ekmagen toge. Ke topme kululunjengatnanj zet ñande kapigok sokbeye, “Geñ nananjat Nemun penanj. Neñ gâgât nâmtikñanj omba penanj manâyap. Neñ geñ gaombemgewanen am yominangatnanj indati kwabanik keyet oloñen miap.”

Âpme amobotnanj Elolanj meniñanjgalen imbi kwitnanj Elodias kambu menzem wage ke ma sekñeyak notnanj bekananj penanj mge keyepmti Zânanj eganj yom mge keyet musuwewet zet zeye. Kegok mme Elolanj Zân mka katikñanj peye ke yom temanj ñen ewe tusuye.

Zisasiyet yeñsokñane ekñengat kwilin

23 Âpme Zisasiyanj nup kananj 30 beme mulupmanj yanjbemti mge. Am notnananj Zisasiyet nâme Zosep ikñanjat nemunanj penanj beye.

Zosepgat bipmanj Eli,

24 Eliyet bipmanj Matat.

Matatgat bipmanj Liwai.

Liwaiyet bipmanj Melki.

Melkiyet bipmanj Zanuai.

Zanuaiyet bipmanj Zosep.

25 Zosepgat bipmanj Matatias.

Matatiasiyet bipmanj Amos.

Amosiyet bipmanj Naum.

Naumgat bipmanj Esili.

Esiliyet bipmanj Nagai.

26 Nagaiyet bipmanj Mat.

Matgat bipmanj Matatias.

Matatiasiyet bipmanj Semein.

Semeingat bipmanj Zosek.

Zosekgat bipmanj Zoda.

27 Zodayet bipmanj Zoanan.

Zoanangat bipmanj Lesa.

Lesayet bipmanj Zelubabel.

Zelubabeliyet bipmanj Sealtiel.

Sealtieliyet bipmanj Neli.

28 Neliyet bipmanj Meliki.

Melikiyet bipmanj Adi.

Adiyet bipmanj Kosam.

Kosamgat bipmanj Elimadam.

Elimadamgat bipmanj Eili.

29 Eiliyet bipmanj Zosua.

Zosuayet bipmanj Eliezel.

Eliezeliyet bipmanj Zolim.

Zolimgat bipmanj Matat.

Matatgat bipmanj Liwai.

30 Liwaiyet bipmanj Simion.

Simiongat bipmanj Zuda.

Zodayet bipmanj Zosep.

Zosepgat bipman Zonam.
 Zonamgat bipman Eliakim.
³¹ Eliakimgat bipman Melea.
 Meleayet bipman Matata.
 Matatayet bipman Natan.
 Natangat bipman Dewit.
³² Dewitgat bipman Zesi.
 Zesiyet bipman Obet.
 Obetgat bipman Boas.
 Boasiyet bipman Salimon.
 Salimongat bipman Nason.
³³ Nasongat bipman Aminadap.
 Aminadapgat bipman Alini.
 Aliniyet bipman Esilon.
 Esilongat bipman Peles.
 Pelesiyet bipman Zuda.
³⁴ Zudayet bipman Zekop.
 Zekopgat bipman Aisak.
 Aisakgat bipman Abalaam.
 Abalaamgat bipman Tela.
 Telayet bipman Naol.
³⁵ Naoliyet bipman Seluk.
 Selukgat bipman Leu.
 Leuyet bipman Pelek.
 Pelekgat bipman Abel.
 Abeliyet bipman Sela.
³⁶ Selayet bipman Kainan.
 Kainangat bipman Alapasat.
 Alapasatgat bipman Sem.
 Semgat bipman Noa.
 Noayet bipman Lemek.
³⁷ Lemekgat bipman Metusela.
 Metuselayet bipman Enok.
 Enogat bipman Zalet.
 Zaletgat bipman Maalalel.
 Maalaleliyet bipman Kenan.
³⁸ Kenangat bipman Enos.
 Enosiyet bipman Set.
 Setgat bipman Adam
 ma Adamgat bipman Kawawan.

4

*Sadañan msat tungupman Zisasiyet yañan mim ege
 (Matiyu 4:1-11; Mak 1:12-13)*

¹ Âpme Zisas Emetak Tenan kenanen tage keyepm egan Zodan tu katipemti mepme Emetak Ten keyan Zisas msat tungupman met zeme ke meti ² msasa 40 ke Zisasiyan tu meu ninipin mamti egan tu meuyet penan gakiwaleletgalen mge.

³ Kegok tapmme msasa 40 delan zeme Sadañan ekmagen koti yañan m eksâti pigok dunduye, “Geñ Kawawanat Nemunan penan benik beme nanzan kapi zemanu meu sokbeme nep nsenik.”

⁴ Kegok zeme Zisasiyan kapigok dunduye, “Kawawangalen Zet Itnananen meluwan kapigok kukunaj tazin,

‘Amnan kenin tu meuyet etan bemti ku mamayelen. Yek penaj.’ ” *(Zii Zet 8:3)*

⁵ Kegok zeme Sadañan Zisas kalañ teepman teman nengat duknan aikmoti msat katan amobotnanj sambe ekñengalen msat sambe zikat same ekmâpmeñgut ⁶ Zisas kapigok dunduye, “Neñ amobotnanj sambe ekñengalen msat sambe msat katan tazin ke ma ekñengalen kwitnanj kwitnanj dolakñan sambe ke gâgât gasap. Ekñen kwitnanj kwitnanj sambe kapi nâlen ma neñ an nen ma an nen sasâgâti nep sasap. ⁷ Keyet geñ nâgât pedondomti dundundu mnasenik beme kwitnanj kwitnanj sambe ekdigen ke gâgât gasap.”

⁸ Kegok zeme Zisasiyan zet dopmanj kapigok dunduye, “Kawawangalen Zet Itnananen meluwan kapigok kukunaj tazin,

‘Kawawan Amobotnanj etan pedondom samti dundum sawanik ma ek kwep etan sisilinj mim samti mambanik.’ ” *(Zii Zet 6:13-14)*

⁹ Kegok dundume Sadañan Zisas Zelusalem sesewat mka teman duknanen aikti mot peme tapme kapigok dunduye, “Geñ Kawawangat nemunaj beme kapiyetnan palam towet ¹⁰ enenogat Kawawangalen Zet Itnananen meluwan nen kapigok kumpepenaj tazin,

‘Kawawanaj enselinaj peme kot angalangeme ku walebani.’ ”

¹¹ Ma nen ewe kapigok,

‘Ekñenaj belinaj gatam topme nanzanaj sedi ku anbe.’ ” *(Sam 91:11-12)*

¹² Kegok zeme Zisasiyan Sadañ kapigok dunduye, “Yanğut Kawawangalen Zet Itnanaj meluwan nen kapigok tazinegak,

‘Kawawan Amobotnanj tetimaemaen ku pewanik.’ ” *(Zii Zet 6:16)*

¹³ Sadañ ek yanaj kekok m ek m ek mgeyan yek beme bam yanaj m eekgalen nâmti pemege.

Zisasiyan Kawawangalen zet zapat dolakñan yanbemti Galili msalen zemsokbeye

¹⁴ Âpme Zisasiyan Galili msalen gilik zem mepme Emetak Tengalen winde ekmak tage. Ke kot mame kwizapatnanaj sakwep palakñan bemti msat ke ma notnanj soknan tapmeliwen ke mekoge. ¹⁵ Ke mekopme egañ Zuda amgalen sesewat mka isisiknan sambe ke meti am Kawawangalen zezapat dolakñan diindome ekñenaj zetnanj ke nâmtikñan ma oloñen penaj mti zemsesewabien.

Nasalet mkaengalen am ekñenaj Zisas zetnanjat ku nâmtikñan mbien

¹⁶ Âpme Zisasiyan Nasalet mkaen mamti semeyeen ke metapme Sabat tagonjo kan sokbeme sesewat mkaen kan katanj mametan kekok metati Kawawangalen zezapat itnanaj maingalen dendañ watapme ¹⁷ sesewat mkaengalen mulup an nenaj golan zenze an Aizayayelen papia mungugunaj meluwanajmak ke mti same mototi zet nen kapigok ekti mainge,

¹⁸ “Aizayayanj kapigok zenzenaj,

‘Amobotnanj Emetak Tenaj ekmagen koti egañ ombem neme am tototnanj ekñengat zezapat dolakñan mkawanj bembeyelen koban. Ma am notnanj mka katikñan matalip ekñenaj lala mebep. Ma am zikalin benaj ekñenaj zikalin ekbep. Ma am notnanj am notnanaj mtoidewien ekñen ke tinkwatindewe.

¹⁹ Ma egañ Kawawanaj amñane yomengatnanj indamukulem mimiyeleñ kanan sokbein keyelen zet zapat zemkawanj bewe.’ ” *(Aizaya 61:1-2)*

²⁰ Zet kekok mainjme delañ zeme papia ke mungumti mulup an ke samti egañ zet keyet yanaj mkawanj bembeyelen totapme animbi sambe sesewat mkaen tabien ekñenaj zikat gwalalanj ek kwep ekbien. ²¹ Kegok mme egañ zet yanbemti kapigok diindoye, “Alak zet zapat mainjma nâip keyet penanaj nenmagen sokbem tazin.”

²² Kegok zeme ekñenañ nâme penañ beme zetnañgat nâmtikñañ mti tek tek mti nânâñañgat pisem zewien, “Anemba kapi sosok Zosepgat nemuñañ wa kapi.”

²³ Kegok zeme egañ diindoye, “Neñ nâyap in neñ zapat dinosâbip ke amnañ zezapat ke nânâñañ manzeip ke kapigok, ‘Geñ dokta benik beme gitanggat nodine weyañindesenik.’ Ma in nâgât kegogak zesâbip, ‘Geñ Kapaneam mka temanen menok sepem igak igak mbananen ke alak kapi mkandi ñotekñañ mulupdi ke kegogak mmane ekne.’”

²⁴ Kegok zemti egañ tusum zeye, “Golañ zenze an ñen mkañañ ñotekñañ tapme ikñañgalen mañge ekñenañ notn notn dolakñañ ku mamimpeip.” ²⁵ Ma zet ñen ewe pigogat zema nâit, “Golañ zenze an Ilaiza egañ mañge kan keyet Israeël msat katañ nup kan tuk ma eyoña 6 kegok mtete temañ tapme msat katañ meuyet kamberñ sokbeye. Ke penañ kan keyet Israeël msalen imbi kwambet sambe mambien. In ma neñ nânup. ²⁶ Kawawañ egañ golañ zenze an Ilaiza imbi kwambet Israeël msalen mambien ekñen indamukulem mimiyelen ku zempeme mege. Yek penañ. Egañ ek Israeël mañgeen ku sokbemberañ mka kwitnañ Salepat Saidon msalen imbi kwambet ñenmagen zempeme mukulem mpepeyelen mege. ²⁷ Âpme naman golañ zenze an ñen kwitnañ Elisayañ mañgeen kan keyet Israeël msalen am lingit katikñañinmak sambe penañ mambien yañgut egañ ekñenmagengatnañ ñen mukulem mme dolakñañ ku beye. An kwitnañ Naeman ek Zuda mañgeen ku sokbemberañ ek Silia msalengatnañ mukulem mpeme ek etañ lingitnañ ñeluye.”

²⁸ Zisasiyañ kegok diindome am sesewat mka keñan tabien ekñenañ zet keyet nâmti ñenzinziñ penañ mbien. ²⁹ Kegok sokbeme ekñenañ wati Zisas âtâpe âtâpem toti Nasalet mka ñande ganzenan met pewien. Ma ekñengalen mka ñande ke kalañ temañ keyet dukñañ matatan. Keyepmti ekñenañ mandamti kalañ kandañaset moti ekñenañ Zisas ñandañan âtâpeme towesât mbien ³⁰ yañgut egañ ekñengat tunjuwinaset mege.

Zisasiyañ we bekañan an ñengat keñangatnañ zempeme mege

³¹ Âpme Zisasiyañ ke toti met Galili msalen mka temañ kwitnañ Kapaneam ke patañ zemti Sabat tagoño kanen zezapat dolakñañ am ekñen kemagen zemzikat indaye. ³² Egañ zetnañ windenañmak zeye keyepm amnañ egañ zezapat diindoye ke nâmti nâmtetem mbien.

³³ Âpme sesewat mka keyet keñan an ñen we bekañanãmagañ keyak tapmañge. ³⁴ Yañ we bekañan keyañ Zisas ekiñgati omba penañ kwizet kumti zeye, “Eii! Zisas Nasalet mkaengatnañ, geñ ninmak mulup msâpmnik ke nin nânup. Geñ nin ndawaleletgalen nâmti kodik, ma? Geñ an kwi ke neñ ñep nâmâtâlâp. Geñ Kawawañgalen Nemuñañ Teñ penañ.”

³⁵ Kegok zeme Zisasiyañ we bekañan keyet pigok zeye, “Buzak tati an keñangatnañ kwati met.” Kegok zeme we bekañan an keyet keñangatnañ kwaweti am ekñengat zikalinan an ke mme tokutum peweme egañ ku waletpeye.

³⁶ Kegok sokbeme an imbi sambeyañ ke ekti nâmtetem mti ilinak kapigok zemâbien, “Kae, egañ zet windenañben penañ tazein. Ke ek an kwizapatnañmak ma windenãmkgapm zet zeme we bekañanãm am keñangatnañ wati mamepmâlîp.”

³⁷ Âpme amnañ Zisasiyet zezapat ma menok mamananãm mkwage keyañ Galili msalen mka ñande igak igak sokñañ ma beñan ke zapatnañan mekopme delañ zemâge.

Zisasiyañ Saimongat tatnañ imbi ma am notnañ weyañindeye

³⁸ Âpme Zisas sesewat mkaengatnañ toti Saimongalen mkaen mowege. Kan keyet Saimongat tatnañ imbi zawat sek kip temañ mti tawemañgeyañ egat yayañ mti Zisasiyet pigok yañkwesiwien, “Geñ imbi kapi ñep mukulem mpesenik ma yek?”

³⁹ Kegok zeme Zisasiyañ imbi weñgeen mka keyet keñan meti mundum imbiyañ

tawemaŋgeen ganzenan dendaŋ tati kusum toti sekŋaŋ kipmaŋ ke atam nâmti zawat sek kikip ke zempeme egaŋ keyegak wawatnak ekŋengat tu meu weyeyaŋ mulup mge.

⁴⁰ Kegok mti tatnepeme kasup towesâgât mme Sabat tagoŋgo kan delaŋ zeme am sambeyaŋ noline zawat kwitnaŋ igak igakmak indatimti Zisasmagen kopme betnaŋ ilizuzut am kwep kwep sekŋinan beme ŋep bewien. ⁴¹ Kegok mme we bekaŋaŋaŋ am keŋinaŋatnaŋ kwati kwizet ŋagak omba penaŋ mti zewien, “Geŋ Kawawaŋgat Nemuŋaŋ penaŋ!”

Ekŋenaŋ Zisasiyet yaŋaŋ Kilais nâmbien keyepmti egaŋ ekŋen zemkulumindemti, “Buzak talit,” zemindeye.

⁴² Âpme msat msame egaŋ toti msat tuŋgupman butnaŋ ŋen met dundundu mulup mti tapmaŋge. Âpme am ekŋenaŋ Zisas timat meti met aikti ekŋenmak mamayet aŋgalaŋbien. ⁴³ Ekŋenaŋ kegok mme egaŋ pigok diindoye, “Neŋ mka temaŋ katan meti Kawawaŋgalen zemâtâtât katnanen mama keyet zet zapatnaŋ diindondoyelen Kawawaŋgaŋ zemnenaŋaŋgapmti ŋep ku tasap.”

⁴⁴ Kegok zemti Zudia msat keyelen sesewat mkaen meti Kawawaŋgalen zezapat dolakŋaŋ mandiindometan.

5

Zisasiyaŋ mulup nemaŋane yaŋbemti tiye (Zân 21:6-8)

¹ Âpme kasup ŋengat Zisas egaŋ Genesalet tundua* ganzenan gambibigen tati Kawawaŋgalen zezapat dolakŋaŋ tazeme keyegak animbi sambeyaŋ nânâyelen kot ŋenaŋ ŋen âtâpem âtâpem mti kot bembuluŋti zetnaŋ ke nâwien. ² Ma gambibik palen ke waŋga zut kegok tapme aŋgala titi an ekŋenaŋ waŋgaŋinaŋatnaŋ toti met eleŋgolaŋ temaŋ aŋgalayelen ke tazulutmambien. ³ Kogok tapmme Zisasiyaŋ waŋga ŋengat dukŋaŋ mowege ke toŋaŋ kwitnaŋ Saimon. Ke motati egaŋ Saimongaŋ zeme waŋgaŋaŋgame tundua palen mepme egaŋ ke totati Kawawaŋgalen zezapat dolakŋaŋ animbi zemzikat indaye.

⁴ Diindomâpme delaŋ zeme Saimon egat zeye, “Nin nsakwep tundua sutnatemanen imbeŋanen meti in eleŋgolaŋ temaŋ peme topme aŋgala notnaŋ tiseip.”

⁵ Kegok zeme Saimonaŋ kapigok dunduye, “An zikat indanda, nin mulup temaŋ tambu tetak kapi eleŋgolaŋ penaŋgut aŋgala ŋen ku tin. Yaŋgut geŋ zenikgapmti ewe mepemti eksâpminup.” ⁶ Kegok zemti ilinsakwep meti Saimongalen mulup anŋaneyaŋ eleŋgolaŋ temaŋ peme towepme aŋgala igagen penaŋ keyet keŋan atame nukŋaŋgat penaŋ mti eleŋgolaŋ tekŋaŋ etisâgât penaŋ mge. ⁷ Kegok mti mandam alewienyaŋ ku kwapme noline waŋga ŋen mambien ekŋengat kwizet kumti bepelep mme kot indamukulem mindemti aŋgala waŋga zut keyet keŋan time topme ilizuzut gak zemkwapme waŋga tundua keŋan towesâgât mbun.

⁸⁻⁹ Kegok mti Saimonaŋ aŋgala maŋge temaŋ tiwien ke ekti ikŋaŋ ma an notnaŋ ekŋenaŋ ke ektemtem penaŋ mbien. Kegok sokbeme Saimon Pitayaŋ ke ekti Zisasiyet kandaŋaŋ met pedondom samti zeye, “Amobotnaŋ, neŋ a yomtoŋ keyet geŋ nemti met!”

¹⁰ Ma Saimonmak mulup an notnane mamtemienen kwilit Zems ma Zân Zebediyet nemulatnenet egelaŋ koekti ektemtem kegogak mbun. Mme Zisasiyaŋ Saimon kapigok dunduye, “Geŋ ku kiŋgat! Geŋ aŋgala titiyaŋ bam Kawawaŋgalen zezapat dolakŋaŋaŋ am titi mambanik.” ¹¹ Kegok zeme ekŋenaŋ waŋga mandame gambibik palen keiŋan mowepme kwitnaŋ kwitnaŋ sambeŋin bamkumpemti Zisasmak tusumti mebien.

* 5:1: Galilijet kwitnaŋ ŋen Genesalet.

*Zisasiyan an nen lingit satnanmak weyanpeye
(Matiyu 8:2-4; Mak 1:40-44)*

¹² Âpme Zisas ek maneti mka nen met mame an nen lingit satnanmak tapmangeyan Zisas ekti kot kandan pedondom samti weyanpeyelen otnâmti kenanan sume kapigok zeye, “Amobotnan, weyanne. Geñ nâgât sekñ mmane ñep bembeyelen nânik beme ñep weyannesenik!” ¹³ Kegok zeme Zisasiyan betnan seknanen timekti zeye, “Nâmgeyapgam sekdi ñep bak!” Zeme keyegak seknan lingit sambe ñeluye.

¹⁴ Kegok mpemti Zisasiyan zemkulumpemti kapigok dunduye, “Nânik, geñ zet zapat kapi am ñengat ku zeman nâmbep. Geñ belak esemteñ met sâpe sâpe bumbu anmagen meti sekdi met zikat samane wilingisem. Ma Mosesiyan ewenan zeyenok sâpe sâpe bumane am sambeyan nâme gâlen lingit satnan ñep bein ke zewep.”

¹⁵ Âpme an ñep beye keyet buñam zapalan sakwep penan mekopme animbi sambeyan Kawawangalen zezapat dolaknan Zisasiyan zeme nânâyelen kobien ma am zawalinmak sambe Zisas egan weyanjindendeyelen kopme maweyanjindentan. ¹⁶ Kogok mmambe Zisasiyan mene mene dundunduyelen msat tungupman metati mandundumtan.

*Zisasiyan an wesin nen weyanpeye
(Matiyu 9:2-8; Mak 2:1-12)*

¹⁷ Âpme kasup ñengat Zisasiyan am Kawawangalen zapat dolaknan tadiindo mangeen Palisi an ma zii zet zikat indanda an notnan eknenan kegogak kenan ke koti tabien. An eknen ke Galili ma Zudia msalen ma Zelusalem mka teman keyetnan kopmâbien. Tapmme am zawalinmak weyanjindendeyelen Amobotnan Kawawangalen winde Zisas ekmak tasaye. ¹⁸ Âpme an notnanan wesin nen lueen lue mti koti mka Zisas tapmangeen pum moti Zisasiyet kandan bembeyelen moolatbien. ¹⁹ Am sambeyan mka kenangatan bemisik peme sekekegen kot kindiñ zeye keyepm eknenan mowewegalen set ku sokbeye. Mme beme pumti mka ñoknan moweti mka ñoknan butnan asekti lueñan melesin âlâlân peme am sambeyet tunguwinan Zisasiyet kandan totage.

²⁰ Eknenan nâmkîñpewienen Zisasiyan an wesin weyanpesem nâmbien keyepmti Zisasiyan nâmkîñpepenin ekti an wesin dunduye, “Notn, gâlen yomdi katikpeyap.”

²¹ Kegok zeme Palisi an ma zii zet zikat indanda an eknenan zet ke nâmti keninan kapigok otnâmbien, “Amgalen yom katikpepe mulup ke Kawawangalen etan. Âpme an kapi ikñangtat nâme kwileki penan ben?”

²² Eknenan kegok nâme Zisasiyan keninangat yanang ekmâtâti kapigok diindoye, “In kwilekiyet neñ zet zeya ke nâme Kawawangat mobotnan mpeyap penan beme nânâñinan taosolalip? ²³ Neñ kapigok zeya, ‘Notn, gâlen yomdi katikpeyap’. Zet ñande zeya ke in nâme pepesut bep. Ele, in naman wak bemti egat zet ñande nen zesowap kapi in eknâme pepesut ku besem. Kawawangalen winde nenmagen tatnain keyepm neñ zet ñande nen ma nen zewak beme penanan sokbenak. ²⁴ Neñ Angat Nemunan am msalen yom katikpeyelen Bipm Kawawangalen winde nayeyepmti neñ yom ñep katikpeyap. Keyet yanang ekmâtâlît.” Kegok zemti an wesin ke kapigok dunduye, “Neñ gâgât zeyap, geñ wati luendi gapumti mkandan met!”

²⁵ Zeme keyegak ekñengat zikalinan wati luanan tawemangeen wati gapumti mkanan mesâti mepmambe selenak tapmeti Kawawangat sesewatsaye.

²⁶ Mme am sambeyan ke ekti nâmtemtem teman mti kinngagatmak tati Kawawan sesewatpemti ilinak zenâ zenâ mti kapigok zewien, “Alak kapi menok sepem mamanan igak igak sokbeme zikatnan eknup.”

*Zisasiyan Liwai ekmak tusumti mamayelen zeme koge
(Matiyu 9:9-17; Mak 2:13-22)*

²⁷ Âpme Zisasmak nembajane ekñenanaj mka temanaj tapmambienen ke katipesâgât mti takis titi an kwitnanaj Liwai ek mânep titi mkanajan totapme meekti Zisasiyanaj ek kapigok dunduye, “Geñ koti nâlen mangeen tusumane metne.” ²⁸ Kegok dundume Liwai ek wati kwitnanaj kwitnanaj weyanaj bepemti Zisasiyelen mangeen tusume mebien.

²⁹ Meti Liwaiyelen mkaen moti egañ Zisasiyet nâmti tu meu temanaj bume mânep takis titi an sambe ma an notnanaj kegogak mototati tu meu ilinsakwep nimbien. An ekñen meu ilinsakwep Liwaimak kobien ekñen ke an yomtonaj. ³⁰ Tatnime Palisi an ma ilinañgalen zii zet zikat indanda an ekñenanaj ke eknâme bekananaj penanaj beme Zisasiyet nembajane ekñenmagen meti kapigok indayanjkwesiwien, “In kwilekiyet am yomtonaj ma an mânep takis butnanaj kambu matip ekñenmak meu tatnimo?”

³¹ Kegok indayanjkwesime Zisasiyanaj nâmti kapigok diindoye, “Am zawatpinaj maip ekñenanaj doktamagen ku mamelip. Yek penanaj. Am zawalinmaganaj mamelip. ³² Ma neñ am teñ maip ekñen indamukulem mimiylen ku toban yek; am yomtonaj indamukulem mima yomengatnan keñ gilik zenze aiikgalen nâmti msalen kapi toban.”

Am ekñenanaj Zisasmagen koti tu meu zemkulumppeyelen set keyet zet zewien

³³ Âpme Zisas zet kegok zeme am notnanaj ekñenanaj egat kapigok zewien, “Zângalen nempa ekñenanaj msasa sambenik tu meu zemkulumpemti dundundu mulup mamip ma Palisi an ekñengalenaj kegogak mamiwanjut gâlen nempa ekñenanaj tu meu ku zemkulumpemti dundundu mulup ku mamip.”

³⁴ Kegok zeme Zisasiyanaj bemzenze zet ñen ikñanajat palen bam sokbewe keyelen bemzeye, “An ñenanaj imbiñanaj wasât mti notnanemak tapme ekñenanaj tu meu zemkulumppepinaj; oloñen penanaj tati tu meu nimwianaj tatnepemenaj ³⁵ an imbi wasâgât mge ek kasanane ekñenanaj koti manda mepme kan keyet notnaneyanaj keñ sindem palen ma tu meu zemkulumpemti tabep.”

³⁶ Zisasiyanaj bemzenze zut zesâpm kapi yanaj kwep e kapigok. Set itnananajmak ikñanajgalen zet zapat alakñanajmak pepap ñep ku tabuk keyelen bemzenze kapi bem zeye, “Mka tokan tunjupmanen etimbembenaj selik alakñanaj antimti ku weyanaj bek. Weyanaj sât tapmnepemane egañ bululuñ zemtobodak. Keyepmti alakñanaj etanaj mpemane dolakñanaj kaliñanaj tadak keboñ. ³⁷⁻³⁸ Ma am ñenanaj singaponaj sâñsâñ busât selik telepmanaj pewewenajngat ku bunak. Bunak beme seliganaj sakwep epeeme sâñsâñanaj mulatnak. Keyepmti selik alakñanen buwek beme egañ epeepinaj; dolakñanaj zinak! ³⁹ Âpme am notnanaj mama mimi itnanaj keyet nâme dolakñanaj beme mâti mama mimi alakñanaj neñmagengatnanaj kapiyet nâme pepesut penanaj mambein eneyet mama mimi alakñanaj neñmagengatnanaj tikñanajmak ke ekñenanaj ñen ku tiwien.”

6

*Sabat tagonjo kangalen zet
(Matiyu 12:1-8; Mak 2:23-28)*

¹ Âpme Sabat tagonjo kan ñeniyet Zisas ma nembajaneyanaj set wit mulup tunjupmaset mebetnanaj ke moti mebien. Mepmambe nembajane ekñenanaj meuyet mti wit katnanaj kwep kwep timti belanaj enzanajme wit sekñanaj toweme penanaj nimbien.

² Ekñenanaj kegok tapmepme Palisi an notnanaj ekñenanaj indikti indayanjkwesiwien, “In kwilekiyet Sabat tagonjo kangat mulup ku mimiylen zenzenaj ke tapmip?”

³ Kegok indayanjkwesime Zisasiyanaj kapigok diindoye, “In Dewit ma anene ekñenanaj meuyet mti kwitnanaj kwitnanaj mbien keyet zapatnanaj Kawawanajgalen Zet Itnanaj tazinen ke in mamainaj nâip. ⁴ Ke kapigok, Dewit egañ Kawawanajgalen sesewat mka temanen moti nupmamanaj Kawawanajngat wisikñaj bembenaj ke sâpe sâpe bumbu an

egan msame ikrjan ma nembraane nupmaman ke nimbien. Ke zii zelen tazinen sâpe sâpe bumbu an ekjenan etan niniyelen zenzenan. Am notnanan ke ku niniyelen zii zelen zemâtâtpepenan. Dewit egan zii zet angosoye keyangut egan mge keyet bekanan ku manzeip.”⁵ Kegok zemti zet kapigok zemdelañ zeye, “Angat Nemunan neñ Sabat tagonjo kangalen Amobotnan talap.”

Zisasiyan an betnan seleuunan weyanpeye
(Matiyu 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Âpme Sabat tagonjo kan neniyet Zisasiyan Kawawanğalen sesewat mka isikjan moti Kawawanğalen Zet Zapat Dolaknan Penan am zemzikat inda mme an nen betnan penaset seleuunan ke motapmanje. ⁷ Ma keyegak zii zet zikat indanda an ma Palisi an notnan ekjenan Zisasiyan am Sabat tagonjo kangat weyanindeme ekti zelen pepeyelen damuñ motapmambien. ⁸ Ekjenan kegok otnâwien yanğut Zisasiyan ekjengat nânâñin ekmâtâti an betnan seleuunan keyet kapigok dunduye, “Geñ wati neñmagen pien sosok kotat.” Kegok zeme nânâñak wati ekmagen mege.

⁹ Ke mepme Zisasiyan am sambe kapigok diindoye, “Neñ indayanğwesima in zigok nâip? Keyet dopman zeme nâmbi. Ningalen zii zelan zigok zein? Sabat tagonjo kanen kwitnan kwitnan dolaknan mimiyele ma kwitnan kwitnan bekanan mimiyele zein? Am weyanindendeyelen ma am waletindendeyelen zein?” ¹⁰ Zisasiyan kegok indayanğwesimti am meindik koindik mti an tageen ke kapigok dunduye, “Bedi weyan mututut!” Zeme keyegak an keyan betnan mututume dolaknan beye.

¹¹ Kegok sokbeme ekjenan menok ke ekti kenjan kasayan sokbeme Zisas e ma e msasayelen zet zenâ zenâ msâgât zewien.

Zisasiyan mulup nembraane 12 ombemindeye
(Matiyu 10:2-4; Mak 3:13-19)

¹² Âpme kan keyet Zisasiyan kalañan dundundu mulup msât moweti tambu teepman Kawawanğat dundum samti tapme msat msaye. ¹³ Msat msame egan nembraane mâpmamtemien zeme ekmagen kopme indaondak indemti ekjenmagengatnan 12 kegok ombemindeyeen Zet Zapat Dolaknan Penan zemkawan bembeyelen an ombemindemti indemebegalen ombemindeye. ¹⁴⁻¹⁶ An ekjen keyet kwilin kapigok:

Saimon, kwitnan nen kegogak Pita Zisasiyan kuye,

ma datnan Endulu

ma Zems

ma Zân

ma Pilip

ma Batolomiyu

ma Matiyu*

ma Tomas

ma Zems Alapeasiyet nemunan

ma Saimon amnan kwitnan nen Zelot makumtemien,

ma Zuda Zemsiyet nemunan

ma Zudas, Iskaliot mka temanğatnan. Egan bamgat Zisas kasa ekjengat belinan bewe.

Zisasiyan am zezapat dolaknan zemzikat indaye ma am zawalinmak weyanindeye

¹⁷ Âpme egan nembraane 12 indatimti kalañangatnan msat downan toti dapme-lanğenane sambe indaige ma am sambeyan kegogak ekmagen ondekbien. Am sambe ekjen ke Zudia msalengatnan ma Zelusalem mka temanğatnan ma Taia ma Saidon mka temanğatnan zut nembu ganzenangatnan. ¹⁸ Ekjenan kot zezapat dolaknan nânâyelen

* **6:14-16:** Kwitnan nen Liwai, an takis titi mamtan (Luk 5:27-29).

ma am zawalinmak weyañindendeyelen indatim kobien. Ma am we bekananjan waletindendenjan kegogak kopme ekñen sambe ke weyañindeye. ¹⁹ Kegok sokbeme am sambeyan ek timekti dolakñan bembeyelen nâmti windenjan mbien. Enenogat timekbienen ekñenmagen windenjanjan mepme ekñenan dolakñan bemâbien.

*Oloñen ma kembengalen zet
(Matiyu 5:3-12)*

²⁰ Âpme Zisasiyan nemanane ekñenmagen zikat indikti zet kapigok diindoye, “In yominanjan nâme kember mambein ma keñ sekñin mtoti mamaip beme in kululungan zapat ombemindewan keyepm oloñen teman inmagen sokbein.

²¹ Ma in mama mimi tej Kawawanjan indandayet windenjan mamip in oloñen teman palen talip. Eneyet Kawawanjan keñinan nâip keyet katan mimindame oloñen palen tabep. Ma in yominanjan keñinan masumsaip in oloñen teman mamip. Keyet in Kawawanjan yomin katipeme keñin oloñen penan bewe.

²² In Angat Nemunan neñmak mamaip keyepm amnan wisat nâmindemti ingat tiknan ku nâmti zet bekanan diindomti ingat am bekanan manzeip keyanjan oloñen teman inmak taindain. ²³ In maneti nuknan keyan inmagen sokbeme in keñ oloñen penan mti pala motobep. Enenogat tosanjan teman kululun gwaen motiwep. Wa ke in etan yek; golan zenze an ewenan tipman baen mamkwabien ekñen am ingat wisat mimindewep ekñenjan yeñsokñineyan sisipenpen sepem kegogak mimindamkwabien.

²⁴ Wakae, in alak mânep milawalin temanmak talip in msat kapiyelen zapat etan. Inmagen sindem omba penan tiwep! ²⁵ Wakae, inmagen sindem omba penan tiwep. Enenogat in mama mimi dolakñan mâbâgalen ku nâwiengapm in kemak walebep. Nen ewe kapi in yominanjan keñinan ku masaip in Kawawanjan yomin ku katipeme keñinan bekanan penan bewe. ²⁶ Wakae, sindem omba penan tiwep. Amnan ingat yanjan bekanan ke ku nâmâtâti keyepm ingat, ‘An dolakñan,’ manzeip. Sakam kegogak am ekñenjan yeñsokñineyan itnanjan golan zenze an dâsuki ekñenjan zewienok.

Kasanneyet gogot mbanup

²⁷ Âpme neñ ingat ilinsakwep zema nâit: In kasanjanjan gogot mti am ingat wisat mamip ekñenjan pembenan mimindawep. ²⁸ In amnan saik kumindeip ekñenjan zet dolakñan zewep. Ma am ingat bekanan mbep ekñenjan Kawawanjan dundum same yomin katipewe. ²⁹ Ma am nenan neñgumdi nembet omba taime geñ pemane nembet kegogak taiwe. Ma am nenan tâgâyelen melakandu sekdanen gulum mme melakandu tipmanganjan pemane kegogak gulum mbe. ³⁰ Ma an nenan olati kwitnan nenjan wekumgame nâmtalati sawanik. Ma am nenan gâlen kwitnan nen mme zemane gilik zem ganjanjan zet katiknan ku zewanik. ³¹ Amnan geñ manganjan manânik sepem kegogak geñ kuknanjan mimindawanik.

³² Âpme in am ingat gogot mamip ekñenjan etan mbep beme Kawawanjan in dopman dolakñan ku indawe. Am yomton ekñenan kegogak gogot dopdop mamip. ³³ Ma in notn notn am mimiñanjan etan mme ekñenan kegogak mamimindaip beme ke Kawawanjan in dopman pembenan ku mimindawe. Enenogat am yomton ekñenan kegogak mamip. ³⁴ Ma am nenan kwitnan kwitnanjan olalat penan mti notnanjan zeme mânep sain beme notnan mânep sain keyan, ‘Mânepman dopman nain ma yek,’ keyet webe webe penan mimipiñ. Am yomton ekñenan kogogak dopman sam dopman sam mamip. Keyet nenan webe webe mbe beme Kawawanjan dopman pembenan ku sawe. ³⁵ Yanjan in kasanjanjan gogot mimindemti dolakñan mimindewep ma mânep indamti dopman titiyelen webe webe ku mbep beme in tosa pembenan tiwep ma amnan ingat ‘Amobotnan Kawawanjan Nemanane,’ zewep. Kawawanjan an keñ katik

ma an bekanaj ekjen kebonj maindamukulem min. ³⁶ Ma Biwin Kawawajanaj ingat kemberj mam keyepm in am sambeyet sepem kegogak kemberj manâmindemambep.

In am njen zem kukupin

³⁷ In am njen sakwep penaj ku manâmbemindemambep. Am zemindowep beme Kawawajanaj in zemindowe. Ma in am notnaj yomin katipewep sepem kegogak Kawawajanaj ingat yomin katipewe. ³⁸ Ma in am taolet mimindame Kawawajanaj in kegogak taolet mimindawe. Egan in indawe ke elendanen meu sambeyan gak zeme eleyan etim totogalen mnak bemzenze zet kebonjat sepem indawe. Âpme in kwitnaj kwitnaj sepem zigok amgat mbep Kawawajanaj sepem amgat sawanik kekok gawe.”

³⁹ Kekok zemdelañ zemi Zisasiyan bemzenze zet kapigok diindoye, “An zikat beñ njenaj notnaj zikat beñaj njen jep ku betnamti mebuk. Egelan kekok mbuk beme ilizuzut enzunan toidonak. ⁴⁰ Ma nembayan an zikat indandanaj sebem pepeyelen ku tazin yek. Nemba keyan kwitnaj kwitnaj nâmâtâti an zikat indandayet katanj beme mandelanj zein.

⁴¹ Âpme geñ kwilekiyet nodangalen kakalak isiknaj zikatnan tazin ke ekniganjut gitangalen zikadan tep panaj temanj tazin ke ku nâmâtâtnik? ⁴² Ma naman tep panaj temanj gitangalen zikadan tapmenjut nânâpinj geñ zigoset nodangat kapigok zempemane jep bewe, ‘Notn, nâmane zikadan kakalak isiknaj tazin ke timgewi.’ An nambalamdi zut, geñ njenaj gitangalen tep panaj temanj ke mpemti zikadanj weyan ekmâtâtiñjut nodangalen kakalak ke timpewanik.

Tep katnanaj tepgat yanaj mamsokbein

⁴³ Âpme tep dolaknanaj penanaj bekanaj ku maelikzin ma tep wesinaj penanaj pembenaj ku elikdak. ⁴⁴ Ma amnanj tepgat yanaj eegalen penanaj manzem sokbein. Ma an njenaj sanjanenanen sindip katnanj ku mâtâtnak. Ma sepem kegogak sâkâyanj meyowak ku eliknak. Yek penaj. ⁴⁵ Am njen dolaknanj keñaj dolaknanj eganj mama mimiñaj pembenaj mkawanj benak. Ma an njen bekanaj eganj mama mimiñaj bekanaj mkawanj benak. An keñanen kwitnaj kwitnaj gak ze matazin keyan zet dembuseknanen masokbein.

*An zulanj mkanj walabungat bemzenze zetmak keyet yanaj
(Matiyu 7:24-27)*

⁴⁶ Kulekiyet nâgât, ‘Amobotnanj,’ zemnamti zet manzeyap ke ku mangawepuip? ⁴⁷ An njen neñmagen koti zetn nâmti gawepun ek an sepem zibonj ke neñ am ke jep mkawanj besâwap kapigok mbe. ⁴⁸ Ek ke an njenaj mka walage keyet katanj bein. An ek keyan tepum msalen teepmanj walapme towepme nanzanaj tepum ganzenan time towepme gwatnaj mpeme kaliñaj bemti tage. Mti mka walapme delanj zeme map tâgâ temanj kwageen tunjwam kwati tuyanj mka kumaleme gwenjwenj penaj kumti tage. Enenogat tepumanaj msat imbenaj penaj towepme nanzanaj ganzenan gwatnaj mge kogogapm katikñaj tage. ⁴⁹ Yanjut an njenaj zetn nâmti ku gawepuwe ek an njen mka windenepin kebonj tepumanj imbenaj ku toge ma nanzanaj tepum ganzenan ku gwatnaj mpeye. Keyepmti tunjwam kwageen tuyanj mkanaj kume tepumanj bik zemi mka tu palen kutume walelet temanj aikge. An nâgât manâmkijpeinen an mka katikñaj walage kebonj. Ma nâgât ku nâmkijpeinen an mkanaj tuwat tuwat walage kebonj.”

7

*Zisasiyan Loma kasa kuku njenajin angat mulup anaj zawatnaj mme alik beye
(Matiyu 8:5-13)*

¹ Âpme Zisasiyan zet zapat ke am diindome delan zeme Kapaneam mka teman koge. ² Ke koti tapme Loma mka teman galen kasa kuku an njanan bembenan galen mulup nembanan namtiknan penan mamtan keyan zawat nuknan mti gakikiyelen bududuk tage. ³ Kegok sokbeme kasa kuku an njanan keyan Zisasiyet zet zapat namti egan Zuda sesewat mka teman galen an damun indeme Zisasiyet zenanayelen mebien egan nep koti mulup namba weyanpepeyelen zeye. ⁴ Kegok zemindeme eknenan Zisasmagen koti egat zebabak zet ginjin mti zewien, "An ke galen mulup mamingat mukulem mpesenik. ⁵ Egan ningalen aminne gogot penan mamimindein ma egan iknan manep beme ningalen sesewat mka walatndewien."

⁶ Kegok dundume namti eknenmak meti mkananen soknan kwapme kasa kuku an njanan egan an notnanne zet kapigok zemti zemindeme Zisasmagen meti zewien, "Amobotnan, an njanannan zet kapigok zep, 'Gej kapi tati nalen mkaen set kokogalen mulup ewe ku msenik.' Nejan an gagat kandan talap gej nalen mkaen nep ku kokogalen. ⁷ Ma kegogak nejan nayawen gagat zikadan nejan nep ku kokogalen gej amobotnan penan keyepmti gej belak zet etan zeman nalen mulup an alik besem. ⁸ Nejan kegogak kasa kuku an njanan notnan galen kandan tati mulup mamiyap ma kegogak nejan kasa kuku annemak eknenan nagat kandan matalip. Nejan ann nengat, 'Met,' zema mamezin ma nengat, 'Kot,' zema makozin ma mulup nemban nen egat, 'Mulup mi,' zema zetan gawepmti mamm. Keyepm nejan nayawen gej kapi tati zedi etan zeman nalen mulup annan alik besem."

⁹ Kegok zeme Zisasiyan zet ke name namtemtemnanmak beme gilik zem am notnan baman kobien eknen indikti diindoye, "Nejan zema nait, nejan Israel aminne inmagengatnan namkinpepe teman kebon nen ku aikban!"

¹⁰ Kegok zeme amjane eknenan gilik zemti mkaen moti ekme mulup nembayan alik bem totage.

Zisasiyan imbi kwambet nengat nemunan mme gakikiengatnan wage

¹¹ Âpme kasup nen Zisasiyan mka teman nen kwitnan Nain ke mepme nembanane ma am sambe ekmak mebien. ¹² Ke meti egan mka teman galen setokwakwalen kwapme am notnan an gakikinan lueen pumti setokwakwalengatnan kwati sumen mesagat mebien. An gakikinan ke imbi kwambet nengat nemunan kwep etan keyan gakime am sambe mka teman keyetnan ekmak mebien. ¹³ Ke takopme Amobotnan egan egeen kenanan imbi kwambet keyet kemben penan mti kapigok dunduye, "We, imbi, gej susupin." ¹⁴ Kegok zemti met an gakikinan galen lue atame an tapummepmambien eknenan kot ten pemti msalen an gakikinan tobewien. Tobeme Zisasiyan kapigok zeye, "An zomolim, gej wat!" ¹⁵ Kegok zeme gakikinan wati yanbemi zet zeme Zisasiyan betnanen betnamti maman saye.

¹⁶ Kegok sokbeme am eknenan ke ek kinhati Kawawangat zemesesewatpemti kapigok zewien, "Golan zenze an teman tungupmnan kapi sokbein ma Kawawan ek amjane indamukulem mimindein!"

¹⁷ Kegok sokbeme keyet zapatnanan Zudia msalen palaknan beye ma msat notnanan kegogak name delan zemage.

Zisasiyan Zan tu zulutindende nembaneyet zet zeye (Matiyu 11:2-19)

¹⁸ Âpme Zan mka katiknan tapme nembaneyan ekmagen koti Zisasiyan kwitnan kwitnan mge keyet zapatnan msawien. ¹⁹ Ma egan nembanane zut Zisasmagen mebegalen zemideye. Kegok zemti diidome, "Amobotnanmagen egat zenanayelen meseluwen kapigok yankwesiselup, 'An kokogalen Zanan zeyeen ke gej kapi ma nen?' Meti kegok yankwesiselup."

imbi egat setnañ taatain keyet yanñañ ñep ekmâtâdak ma imbi ke imbi yomtonñ penañ ke ñep nânak!”

⁴⁰ Kegok otnâme Zisasiyanñ kapigok dunduye, “Saimon, neñ zet ñen zema nâmbak.”

Zeme zeye, “An zikat indanda, ñepgat zemane nâmbi.”

⁴¹ Zeme Zisasiyanñ pigok yanñbemti zeye, “An zut ñenañ mânep an mânepmak egalen ñenañ 5000 kina ma ñenañ 50 kina belak mti bam dopmanñ mututuyelen nâmti mbun.

⁴² Ya bam koti mânep dopmanñ sasayelen kananñ sokñan kopme eget mânepmak ku taidaye. Kegogapm mânep tonñañ egalen mânep mbun keyet ketalasimidaye. Geñ nânigen egetmagengatnañ kwiyanñ mânep tonñangat nâmtikñanñ mpeye?”

⁴³ Kegok yanñkwesime Saimonñ pigok dunduye, “Neñ nâyawen an mânep temanñ mge keyañ keñanen nâmtikñanñ penañ mpeye.”

Kegok zeme Zisasiyanñ kapigok zeye, “Geñ ñep zenik.”

⁴⁴ Kegok zemti imbimagen gilik zemti Saimon kapigok dunduye, “Imbi pedondom tazin kapi ekdik? Neñ gâlen mkaen kwalaen geñ nnañgalen set moti tu setn zululugalen ñen ku nanak. Yanñgut imbi egañ siapmanñ setn mme tutulupsek beme ñoksinañ kaputnep. ⁴⁵ Geñ nâgât oloñen mti nuknuk ku mnanak yanñ imbi egañ neñ kwatapma keyegak yanñbemti setn nuknuk mpeme tatnup. ⁴⁶ Geñ wet kelakñanmak nâgât ku weyanñ benak yanñgut imbi egañ wet kelakñanñ sesikñanñ dolakñanñ tosanñ temanñ keyañ setnnañ mulapme tolep. ⁴⁷ Neñ diñgoma nâmbak, egañ ke mip ke egañ gogot omba mnep keyañ mkawanñ bep ke yomanñ sambe delañ zep. Yanñgut am ñenañ nâme yomanñ isikñanñ bugan Kawawanñ yomanñ ke katikpenak manâin beme ekmagen gogot isikñanñ bugan tasain.”

⁴⁸ Kegok zemti imbiyet kapigok dunduye, “Yomdi katikpeyap.”

⁴⁹ Kegok zeme am notnañ tu meu ilinsakwep nimti tabien ekñenanñ yanñbemti nânâninañ kapigok otnâwien, “Ek kapi am yomin ñep ku katikpepeyelen. Ek dâsuki tazen.”

⁵⁰ Ekñenanñ kekok otnâme Zisasiyanñ imbi ke pigok dunduye, “Nâmkinpependañ gapmukulem mme keñdi sewakñanñ beme met mamambanik.”

8

Imbi notnañ Zisasmak mamti mulup mbien

¹ Kan keyet palañan Zisasiyanñ Galili msalen mka teman ma isikñanñ sambe mameti am Zet Zapat Dolakñanñ Kawawanñgalen zemâtâtâtgat katnañ mama kananñ bududuk bein ke diindom mege. Ma nemanñane 12 ilinsakwep mamtemien ² ma imbi notnañ kekokgak indamât mebien. Imbi ekñen ke Zisasiyanñ eweñan we bekananñmak ma zawalinmak mâtindeye. Ekñen ke kwilin kapi: Malia ek Makdala mka temangatnañ ekmagen we bekananñ 7 Zisasiyanñ mâpeye. ³ Ma ñen kwitnañ Zoana apmanñ kwitnañ Kusa ek Elotgalen mkayelen an damuñ matatan. Ma imbi ñen kwitnañ Susana ma imbi sambe notnañ mânep milawalin ilinanñgalenanñ Zisas ma nemanñane indamukulem mbien.

Wit katnañ time muluwen mekokogalen bemzenze zet (Matiyu 13:1-17; Mak 4:1-12)

⁴ Âpme mka temanñ ñen mka temanñ ñen keyelen am sambe penañ Zisasmagen koondakti tapme indikti egañ bemzenze zet kapigok zeye,

⁵ “An ñenañ wit katnañ muluwen time mekokogalen mege. Meti wit katnañ msalen time mekogeen notnañ selen totem mepme amnañ mekoti selañ dukñanñ ime ageyanñ ekti onimbien. ⁶ Sepem kekokgak wit katnañ notnañ msat memunñanñ nanzanñ keñan totemepme dukñanñanñ patañ zem kwageyanñgut kasuwanñ ekme memunñ beye enenogat msat ke nanzanñ kulunñ kâlân. ⁷ Ma wit katnañ notnañ nusi keñan totem mege. Keyet

dukñaña patañ zem kwapme nusiyañ mzilime einjeñ simti ku kwage. ⁸ Ma wit katnañ notnañ msat kelakñañmagen toti kwati penañañ sambe penañ sokbeye. Yañañ kwep kweggat penañañ keñañ katnañ sambe sopmañ kegok elik mâge.” Zisasiyañ zet kegok zemdelañ zemti zeye, “An ñen zet nânâyelen tikñañañ tazinañ zet kapi ñep opeimti nâsem.”

⁹ Âpme Zisasiyet nembañañe ekñañañ bemzenze zet keyet yañañ nânâyelen yañkwesime ¹⁰ egañ diindoye, “Kawawañañ in zet enzilim tazin sambe keyet yañañ ñep nânâyelen nâmpenañ enenogat bemzenze zet sambe keyañ Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnañ mama kanañ bududuk bein ke mkawañ tabein yañgut am ekñañmagen bemzenze zet etañ bewe, eneyet keñin keyet eyak ku bemindain keyet penañ,

‘Am ñenañ zikat eek ektingut kwitnañ kwitnañ ku maekmâtâlip ma ekñañañ nânâ nâmtiñgulak yañañ ku nâmâtâbep.’ *(Aizaya 6:9)*
Sepem golañ zenze an itnañañ ekñañañ zet bam sokbewe zewien kegok.

*Zisasiyañ bemzenze zet keyet yañañ zemkawañ beye
(Matiyu 13:18-23; Mak 4:13-20)*

¹¹ Bemzenze zet zeya keyet yañañ kapigok, wit katnañ keyañ Kawawañgalen zetnañ bein. ¹² Ma wit katnañ selen totem mege ke sepemañ am Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ manâip yañgut Sadañañ koti Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ nâwieneñ ke mme Kawawañgat ku nâmkijpepeyelen ma ekmagen keñin ku gilik zenzeyelen masokbein. ¹³ Ma wit katnañ nanzañ palen toweñge ke sepemañ am ekñañ keboñañ Zet Zapat Dolakñañ nâmtikñañ mti oloñen palen mmambep yañgut kindiñañ msat keñañ baen penañ ku towege ke am Zet Zapat Dolakñañ keñinaneñ katikñañ ku tageyepmti nukñañ sambe ma sisipeñpeñ sambeyañ kwabeen nâmkijpepeñin mme towembe. ¹⁴ Ma wit katnañ notnañ tek kukñañmak keñañ totemege ke sepemañ am ekñañ Zet Zapat Dolakñañ nâmbewañgulak kwitnañ kwitnañgat yayañ omba penañ mamip ma mânep milawatgat kandañañ mamelip ma segesetgalen kwitnañ kwitnañgat oloñen mti ilinañgat etañ maotnâip. Mama mimiñin keboñ keyañ nâmkijpepeñin mme ku mkatikñañ beme towembep. ¹⁵ Ma wit katnañ notnañ msat kelakñañmagen totemege am ekñañ keboñañ Zet Zapat Dolakñañ nâmti mkatikñañ bemti mambep. Ma Kawawañgalen zezapat pembenañ am notnañmagen zemkawañ beme am ekñañ keyañ kegogak nâmkijpewep.

*Lamgalen bemzenze zet
(Matiyu 5:15-16; Mak 4:21-23; Luk 11:33)*

¹⁶ Âpme amnañ lam koñ bemti menzimañ dukñañ ku makwalapenup ma mundum wewe kandañañ ku mambepenup. Nin lam koñti munduman tatatnaneñ sosok bempemann tapme am mka keñañ matalip mbusatnañ mambemindein. ¹⁷ Nâlen zetn ke lam nemboñ keyepmti in nâlen zetn zemkawañ bewep beme nânâ enziliñañ matazin ke ewe ku enzilim tabe ma nânâ kwatam tazin mâtâpeme kawañ bewe.

¹⁸ Keyepmti in weyañ nâmâtâbep enenogat am ñen Kawawañgalen zetnañ nâmti nâmtikñañ mbe beme Kawawañañ nânâñañ ewe tusumti sawe keyepm egañ nânâñañ sambe penañ tasawe. Ma am ñenañ zetnañ nâmti nâmtikñañ ku mbe beme Kawawañañ nânâñañ isikñañ ekmak tasain ke menzem mbe.”

*Zisasiyet mam notnaneyañ eksâgât kobien
(Matiyu 12:46-50; Mak 3:31-35)*

¹⁹ Âpme Zisasiyet mam notnaneñ ekñañañ Zisas eksâgât kobien yañgut am sambeyañ ekmagen kot bembuluñ tabiangapm mamnotnaneyañ kot olati belak ganzenan tabien.

²⁰ Kegok mme an njanan indikti Zisas kapigok met dunduye, “Mamnodine ekjanan giksâgât koloyan olati mka tambagumen baen talip.”

²¹ Kegok zeme Zisasiyan nâmti am ekjan kapigok diindoye, “Am Kawawangalen zet nâmti manjawepup ekjanan nâgât mam notnne beip.”

*Tâgâ temanmak nembu mamanan Zisasiyet zetnan gawepuwun
(Matiyu 8:23-27; Mak 4:35-41)*

²² Kasup nengat Zisas ma nembane ilinsakwep wangae motati egan kapigok diindoye, “Kame nin tundua kutumti tundua nembet daeset metne.” Kegok zemnâmti yanbenti mebien. ²³ Tapmepmambe Zisas melukgapmti wangae meluk wenje. Taweme tâgâ teman panan kwati tundua mamanan teman kumbume wanga kejan tuyan towepme waleletgalen mbien. ²⁴ Kegok sokbeme nembane ekjanan met butemti zewien, “An zikat indanda! Tundua kejan towesât tapmnupgat wat ndaangalan nde!”

Kegok zeme egan wati tâgâ teman ma tundua mamanan zemkulumideme egat zetnan gawepumti tunduayan titoknepin panan tage ma tâgâyan dinpeye. ²⁵ Mti ekjengat kapigok diindoye, “In nâmkijpepenin yek, ma?”

Kegok zeme namba ekjanan menok ke ekti kinjati nâmtemtem mti ilinak kapigok zenâwien, “An kapi kwi panan? Egan tâgâ ma tundua mamanan zeme zetnan gawepulup!”

*Zisasiyan we bekanan an kejangatnan zemindeme bo kejanen towemâbien
(Matiyu 8:28-34; Mak 5:1-20)*

²⁶ Âpme ekjanan ke metneti met tundua kutumti Galili msat tundua nembet met Gadala msalen am ekjanmagen met patan zewien. ²⁷⁻³⁰ Ke meti Zisasiyan kejan mowepme mka keyetnan an nen we bekanan sambemak keyan koti Zisas aikge. Egan talak kwisin mamkwage ma mkaen ku mawemtan, egan am sumen kilej kilej mamantan. We bekanan an ke kan sambe ek damun mme amnan setnanmak betnanmak senan zampeme mitim yalonti msat tungupman makunzun metan enenogat we bekanan winde same ke mamtan. Âpme we bekanan an keyet kejan tabienan Zisas ekti ekjanan egat kwizet njakjak teman kumti an ke msalen mkutum peme Zisasiyet kandan pedondom samti zet omba kapigok zenzeyet zeme zeye, “Zisas gej Kawawan Temangalen Nemunan panan, gej ninmagen mulup msâpmnik ke nin nep nârup keyepm nin gâgât gawekunup keyet gej nin sindem teman ndandapin.”

Zeme Zisasiyan we bekanan an ke keyet kejan tageengat yanjan nâsâti an ke yanjwesiye, “Gej kwidi kwi?”

Yanjwesime zeye, “Nen kwitn Sambe Sopman Panan.” We bekanan sambe panan egat kejan matatemien keyepm egan kegok zeye.

Zeme Zisasiyan we bekanan, “Anmagangatnan kwaweti mebegat,” zeme nâmti we bekanan ³¹ Zisas wekum samti zewien, “Gej nin ndapmâti ndemane we bekanan nnanngalen mundum bekanan ke mebepin.” Kegok zewien.

³² Âpme msat keyet bo manje teman kalan nembeset tati meu tatnimmambien keyepm we bekanan ekjanan Zisas wekumsamti egan nep nâmindeme boyet kejanan nep metobiek keyet yanjwesim nâwien. Yanjwesime Zisasiyan nâmindeme ³³ we bekanan anmagangatnan kwati bo kejanan towepmâbien. Kegok mme bo manje teman ekjanan kagwiliinti windem bemti njandan palamtoti tunduaen toti tu nimti gakimâbien.

³⁴ Âpme bo damun ekjanan muluwan sokbeye ke ekti kunzunti mka teman ma isikjan meti keyet zezapat zeme nâmbien. ³⁵ Menzeme nâmti ekjanan mka katipemti kwitnan kwitnan sokbeye ke eegalen mebien. Meti ekjanan Zismagen patan zemti ekme an we bekananmak mamtan piwan we ekjanan peme mopme egat njoktikjan

ņep beme saņgum melakandu miakti Zisasiyet setnanen totapmaņge. Ekņen ma bo damuņ ilinsakwep ke koekti nâmtemtem mti kiņgabien. ³⁶ Âpme am ke tati ekme an we bekaņaņmak mamamtanaņ pembenañ beye keyet zapat mimindamâbien. ³⁷ Ekņenaņ ke eknâmti Zisasiyaņ Gadala msat katipemti mebegalen zempewien enenogat ekņen kiņgagalaņ penañ indaige keyepmti Zisas ma nembraņane ekņen ilinsakwep waņga keņaņ moti mebegalen motapme ³⁸ an we bekaņaņmak Zisasiyaņ mâpeye egaņ Zisasmak mebegalen wekumsamti zeye, “Neņ nâmnemane geņmak mebi.” Yaņgut Zisasiyaņ ñep ku zemti ³⁹ kapigok zempeye, “Geņ mka temaņdan gilik zem meti Kawawaņaņ muluwaņ geņmagen mge keyet kwizapatnaņ mpalakņaņ bewanik.” Zeme nâmti an egaņ gilik zem meti Zisasiyaņ ek weyaņpeye keyet zet zapatnaņ amņaņe diindomâge.

*Imbi nemba gakikiņaņmak ma imbi zawatmak egegalen zezapat
(Matiyu 9:18-26; Mak 5:22-43)*

⁴⁰ Âpme Zisasiyaņ tundua nembet gilik zem kogeen am sambe egat olim peme koge enenogat ekņenaņ egat damuņ matatemien. ⁴¹ Kotapme sesewat mka isikņaņ amobotnaņ ñen maņge kwitnaņ Zailas egaņ Zisasiyet kandaņaņ pedondom samti egalen mkaen mebegalen wekumsaye. ⁴² Enenogat ek nembraņaņ imbi kwewetaņ egat nup kanaņ 12 etaņ keyaņ zawat nukņaņ gakikiyelen katnan tage.

Tapme Zisasiyaņ selen tapmepme am maņge temaņ ekmak bembuluņti tapmepmambien. ⁴³ Tapmepmambienen tuņguwinangatnaņ imbi ñen sipmaņ nup kan 12 sipmaņ omba penañ belak makwawetan. Egaņ mânep milawatnaņ ilindiņ dokta ekņen indame weyaņpepeyelen nâmti indame ekņenaņ ñep ku weyaņpewien. ⁴⁴ Âpme imbi keyaņ am ekņengat tuņguwinaset moti Zisas bamanen meti kolopmaņ butnaņ atame sipmaņ keyegak katiye.

⁴⁵ Mme Zisasiyaņ ke nâmti zeye, “Am kwiaņ natain?” Am sambeyaņ, “Nin yek,” zemâbien.

Zeme Pitayaņ zeye, “An zikat indanda, am sambeyaņ gambembuluņti geņmagen watakumti tatalip.”

⁴⁶ Yaņgut Zisasiyaņ zeye, “Am ñenaņ natame windennaņ mepme nâyap.”

⁴⁷ Âpme imbiyaņ ke eknâyeen ilak mkawaņ beip nâmti koti sebet diņdiņ mti Zisas setnaņ kandaņaņ beņgumen gunduņti am sambe zikalinan yaņaņ kwilekiyet mti ataye ma zawatnaņ keyegak ñep beye keyet zemkawaņ beye. ⁴⁸ Mme Zisasiyaņ egat kapigok zeye, “Ipm, yayaņ mimipiņ, geņ nâmkïņnenakgapm mma ñep benik. Keyet keņdi sewakņaņ beme meti mambanik.”

⁴⁹ Zisasiyaņ kekok zemti tapme sesewat mkayelen amobotnaņmagen an ñenaņ buņaņ zet mkoti kapigok dunduye, “Nembandi ilak gakip, keyet an zikat indanda ku zempeman kolak.” ⁵⁰ Yaņgut Zisasiyaņ zet ke nâmti Zailas kapigok dunduye, “Geņ kiņgagapiņ nâmkïņpependi mkipmaņ bemane egaņ ñep alik besem.” Zisasiyaņ Zailasiyet kekok zeme nâme mebien.

⁵¹ Meti ekņenaņ Zailasiyelen mkaen mepataņ zemti Zisasiyaņ am mka keņaņ mobogalen indaombeyeen: Pita ma Zân ma Zems ma mambipmanet ekņen etaņ mobogalen zemti notnaņ zemkulumindeye. ⁵² Kegok mti am si zesu zesu imbi nemba gakiye keyet tapmambien ekņen Zisasiyaņ kapigok diindoye, “In ku suit, imbi nemba ek ku gakip ek belak meluk etaņ tawen.”

⁵³ Kegok zeme ekņenaņ penañ gakip ke nâmkatik bemti egaņ zet zeye keyet zeyeņ temaņ yeņbien. ⁵⁴ Kegok mme Zisasiyaņ imbi nemba gakikiņaņaņ tawemaņgeen mka keņaņ moweti imbi nemba keyet betnan atamti zet omba mmoti zeye, “Imbi nemba, geņ wat.” ⁵⁵ Kegok mme mamaņaņaņ gilik zeme egaņ keyegak dendaņ wage. Mme Zisasiyaņ mamaņ bipmaņgat meu notnaņ sait zemideme sawun. ⁵⁶ Zisasiyaņ kekok

mme mamaŋ bipmaŋaŋ nâmtetem penaŋ mbun. Âpme Zisasiyaŋ mamaŋ bipmaŋgat am ŋingat kwitnaŋ kwitnaŋ sokbeye keyet ku zenzeyelen zemkulumideye.

9

Zisasiyaŋ nembane mulup zet indamti zemindeme mebien (Matiyu 10:5-15; Mak 6:7-13)

¹ Âpme Zisas ek nembane 12 zeme kot ondek tapme we bekaŋaŋ amgat keŋan mâtindendeyelen ma am zawalin sepem igak igak mme alik bembeyelen winde ke talasim indamâge. ² Mti indeme Kawawaŋgalen zezapat dolakŋaŋ diindomti Kawawaŋ ekŋenmak keŋinan damuŋ msâpm ke diindowep. Ma zawatmak weyaŋindendeyelen zezapat mindamti zemindeme mebien. ³ Kegok zemti zemâtâtindeye, “In selen mesâpmti kwitnaŋ kwitnaŋ ŋen ku timebep. Am in indamukulem mbep ekŋen keyaŋ in indikdamuŋ mbep keyepm tonje ma ele ma tu meu ma mânep ma melakandu zut ku timebep. ⁴ Ma mka temaŋ ŋen mobep beme an ŋenaŋ ingat egalen mkaen tatagalen indamandame ekmak etaŋ tati mebep. Mneti in selak selak mame mka toŋaŋaŋ, ‘Nâgât wisat mip,’ nâmindeweyet. ⁵ Ma in mka temaŋ ŋen pataŋ zeme am ekŋenaŋ ingalen zet ku nâmti mka weweyelen ku indame keyet Kawawaŋaŋaŋ ekŋengalen mama mimi keboŋ keyet ŋenzinziŋ min nânâyelen zipelukŋin seŋti ke ku gilik zem kobep.”

⁶ Kegok zemdiindome ekŋenaŋ Zisas pemeti mka ŋande ŋen ŋen meti Zisas Kilaisiyelen zezapat dolakŋaŋ diindomti am zawatmak weyaŋ indemâbien.

Elolaŋ Zisasiyet zapatnaŋ nâmti kiŋgaga (Matiyu 14:1-12; Mak 6:14-29)

⁷⁻⁹ Âpme Galili msalengalen amobotnaŋ kwitnaŋ Elot egaŋ Zisasiyaŋ menok igagen mme keyet zapatnaŋ nâmti, “Wa Zân tu zulutindende an gakikiengatnaŋ gilik zem koti mamaŋaŋ tin.” Kegok zeme nâŋge. Kegok nâme notnaŋaŋ, “Golaŋ zenze an Ilaiza ewe sokbemti tapmain,” zewien ma notnaŋaŋ, “Golaŋ zenze an itnaŋaŋ ŋenaŋ mamaen gilik zem koti tapmain,” nâwien. Kegok zeme Elolaŋ nâmti keŋ sindem palen tati kapigok zeye, “Zân ek neŋ zema bimaŋ elenŋewien. Âpme an ke kwiyaŋ kegok mme neŋ zapatnaŋ tatnâyap?” Kegok zemti Zisas eegalen penaŋ mge.

Zisasiyaŋ am sambe tu meu indaye (Matiyu 14:13-21; Mak 6:30-44; Zân 6:1-14)

¹⁰ Âpme nembane ekŋenaŋ gilik zem koti kwitnaŋ kwitnaŋ mmebien keyet zezapat Zisas msamâbien. ¹¹ Kegok dundume nâme ilinsakwep mepme am sambe penaŋ ekŋenaŋ mebienen ke nâmâtâti indamâti mebien. Egaŋ ŋep nâmindeme Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke zemkawaŋ bemindaye ma am zawalinmak notnaŋ weyaŋindeye.

¹² Kegok tapmnepe me kasup zikatnaŋ towesâgât mme nembane 12 ekŋenaŋ Zisasmagen koti zewien, “Kapi msat tuŋgupman penaŋ tatnup keyet geŋ am indemane mka temanen ma isikŋanen mekoti tu meu ma mka weweyelen aikseip.”

¹³ Kegok zeme Zisasiyaŋ kapigok diindoye, “In ilin meu aik indait.”

Kegok zeme ekŋenaŋ zet dopmaŋ kapigok gilik zemti zewien, “Ninmagen nupmaŋ kumbuŋaŋ isisikŋaŋ 5 ma aŋgala sonaŋ isisikŋaŋ zut etaŋ tatndain.” Kegok zemti egat yaŋkwesiwien, “Geŋ nin am sambe penaŋ kapiyet meu mekwiti kokogalen tazenik?” ¹⁴ Âpme am tabienen ke an etaŋ indamakume 5000 kegok beye. (Âpme imbi ma namba isisikŋaŋ ku indamakukunaŋ.)

Âpme Zisasiyaŋ nembane yet kapigok zeye, “Am ekŋengat zeme maŋge kwep kwegat keŋan am makume 50 50 kegok totaseip.”

¹⁵ Zeme nembañaneyañ egat zetnañ nâmti am ekñen egañ zemindeye keyet katan zeme totabien. ¹⁶ Totapme Zisasiyañ nupmamañ 5 ma angala zut ke mti zikatnañ kululuñen ekme mopme Kawawañgat, “Wisikñ,” zemti meu ke mutumti nembañane indame ekñenañ am ekñen kalañkum indawien. ¹⁷ Kegok mme ekñenañ nimwianñti butnañ notnañ tapmege ke nempa ekñenañ makumti beme tise 12 gak zem tage.

Pitayañ Zisasiyet yañañ zemkawañ beye
(Matiyu 16:13-19; Mak 8:27-29)

¹⁸ Âpme kan ñengat Zisasiyañ igak dundundu mulup tapmañgeen nembañane ekñenañ ekmagen mebien. Mepme egañ kapigok indayañkwesiye, “Amnañ nâgât kwi manzeip?”

¹⁹ Kegok zeme nembañane ekñenañ kapigok dunduwien, “Notnañañ gâgât Zân tu zulutindende an manzeip. Ma am notnañañ gâgât Ilaiza manzeip. Ma am notnañ golañ zenze an itnañañ ñenañ mamain gilik zem kolep manzeip.”

²⁰ Kegok zeme Zisasiyañ nâmti ekñengat zeye, “Âpme in nâgât an kwi manâip?”

Egañ kegok indayañkwesime Pitayañ zeye, “Geñ Kawawañañ ombemgeme am yomengatnañ indatitiyelen kobanan. An Kilais ilak geñ ke.” ²¹ Kegok zeme Zisasiyañ am notnañgat zet ke ku zenzeyelen zemkulumindeye.

Zisasiyañ gakikinañgat zapat diindoye
(Matiyu 16:20-28; Mak 8:30-9:1)

²² Zemkulumindemti egañ ewe tusumti zeye, “Sesewat mka temañgalen an damuñ ma sâpe sâpe bumbuyelen ñeñañin ma zii zet zikat indanda an ekñenañ nâgât ku nâmtiknañ mti Angat Nemuñañ neñ sindem temañ nambep. Neñ nome gakimti kasup zut delañ zeme tugat yañbembenañ ewe gilik zem mamaen wabap.”

²³ Ma egañ ewe ekñengat zet ñen kapigok zeye, “Am ñenañ neñmagen tususâgât mbe beme egañ ikñañgat sekñañ mtoti segalen kwitnañ kwitnañgat ku nâmtiknañ mti egañ kasup katan sindem temañ Angat Nemuñañ neñ tiwap sakam keboñ timti namâbe. ²⁴ Ma am ñenañ sekñañgat yayañ mti Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ ku mkawañ bewe beme egañ mama kanzizit ku tiwe. Yañgut am ñen egañ sekñañ nâgât talasiwe beme mama kanzizit mama ke ñep tiwe. ²⁵ Am ñen ek msat kapiyelen milom bilombi sambe ke tim nalak nalak maminepeme mamañañ yuñgume ek keyañ walebe. Msalengalen kwitnañ kwitnañ keyañ zigok mukulem mme mama kanzizit tiwe? Kegok ñep yek. ²⁶ Am ñenañ nâgât ma zezapatn dolakñañgat sakambuk mbe beme Angat Nemuñañ neñ kegogak kobawen an ke sakambuk mpewap. Neñ ensel teñmak gilik ze kobap. Ma Bipmnañgalen windenañ ma busatnañañ nasumuñme kobap. ²⁷ Neñ zet penañ zema nâit, am in talip inmagengatnañ notnañ ku gakimti tapmoti ekme Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke sokbesâpm.”

Zisasiyet sekñañ asekmepem ñen beye
(Matiyu 17:1-8; Mak 9:2-8)

²⁸ Âpme Zisas ek zet kegok zemti tapme sonda kwep delañ zeme dundundu mulup msâgât nembañane Pitamak, Zânmak Zemsmak indatimti kalañan dundusâgât mowebien. ²⁹ Moti kan keyet tadundumañgeen ikñañgat zimosetnañañ sepemañ kasupgalen busatnañ nemboñ beye ma kâlâpmañ teepmañañ satnañ lenjanañ penañ bemti tage. ³⁰ Keyegak an zulañ ekmak tati zet zenâ zenâ mbien. An zut ke Mosesimak Ilaizamak egeñañ ³¹ kululuñengatnañ sanja sonjañitmak kotati Zisasiyañ Zelusalem mka teman gakiwe keyelen zezapat msamti Kawawañgalen nânâ ekmagen sokbewe keyet zemkawañ bempewun. ³² Pita ma notnane zut ekñenañ meluk temañ wembien yañgut wati Zisas sanja sonjamak tapme an zut ekmak tapmalut ke ekbien. ³³ Ekñenañ ke ekme an zut keyañ yañbemti Zisas pemeâgât tapmmalut Pitayañ Zisasiyet kapigok

zeye, “An zikat indanda, kapi dolakñañ penañ tatnup keyepm nâmane mka mzalañ tuk walatne gâgât ñen Mosesiyet ñen ma Ilaizayet ñen.” (Egañ zet ke yañañ ku nâmâtâti zet kekok zeye.)

³⁴ Kegok zeme keyegak zanza sepemañ ñen busatnañmak keyañ ekñengat dukñinaset kwatoti an ekñen tuk kululuñgalen busatnañmak tabien ekñen indasumuñme Zisasiyelen nembane tuk ekñenañ ke ekti kiñgati sebelañ dindiñ mbien. ³⁵ Kegok sokbeme zet ñande ñen zanza keñaset kapigok zeme ekñenañ nâwien, “Kapi nâgât Nemun penañ; nen ombempewan. In egat zetnañ nâmti gawepuwep.”

³⁶ Âpme ekñenañ zet ke nâmti ekme Zisas igak tapme ekbien. Kegok sokbeme nempa tuk ekñenañ kwitnañ kwitnañ sokbeye ke ekti kan keyet am ñengat diindondopiñ; keñinan etañ bemti mamtemien.

*Zisasiyañ we bekañañ anemba keñangatanñ zempeye
(Matiyu 17:14-23; Mak 9:14-32)*

³⁷ Ekñenañ ke tatneti tapme miya balañ peme ekñenañ kalañangatanñ topme an imbi sambeyañ meti Zisasmak selen kumaikbien. ³⁸ Âpme keyegak am ekñengat tunguwinañgatanñ an ñenañ Zisasiyetañ kapigok kwizet temañ kumti zeye, “An zikat indanda, ekbak, neñ gâgât gawekuyap neñ nemun ma namban sambe ku talip. Nemun kwewetañ kapi mukulem mpesenik.” ³⁹ Kegok zemti ewe zeye, “We bekañañ egat keñañ metoweti mme egañ kañkañ kumti endilipemti katik katik sim zawak sala kalak kalak mam. Ma we bekañañañ mse kwep kwepgat pemeñapmti nempa ke kumsagat omba penañ mpemti mamezin. ⁴⁰ Âpme neñ nembandine ekñenañ we bekañañ mâbâgat indawekuma ekñenañ mim aleo.”

⁴¹ Egañ kekok zeme Zisasiyañ am sambe tabien ekñengat kapigok zeye, “In nâmkijpepeniñ, ma? In set teñ ku mamâlip! Neñ inmagen menok igak igak mma in ewe Kawawañgalen windeyetañ ku nâmkijpeip.” Kegok zemti nempa keyet bipmañgat zeye, “Nemundi neñmagen tetim kot.”

⁴² Kegok zeme nembayañ takopmañgeen we bekañañañ mme nempa keyañ msat palen kutumti katik katik sim zawak sala kalak kalak mge. Kegok mme Zisasiyañ ke ekti we bekañañañ nempa ke pemti mebegalen zempeye. Kegok sokbeme nempa keyañ alik bemti wati bipmañañ tapmañgeen mege. ⁴³ Kegok sokbeme am sambe ekñenañ Kawawañgalen winde temañ ke ekti nâmtetem penañ mbien. Ke sokbeme am ekñenañ Zisasiyañ mulup mge keyet ewe nâmtetem tapmme egañ nembanañeyet kapigok diindoye, ⁴⁴ “Neñ zet diindosowap kapi in kandadapiñ! An notnañañ neñ Angat Nemunañ natamti amobotnañ windemak ekñengalen belinan nemti nome gakiwap. Ke amgat nânâyetañ yek; Kawawañ ikañgat nânâyetañ kok sokbewe.” ⁴⁵ Kegok zeme nembane ekñenañ zet keyet yañañ ku nâmâtâbien. Zet yañañ ke nukñañ penañ; ku nâmâtâtâgalen Kawawañañ nâmpeye. Ma ekñenañ kekokgak zet keyet egat yañkwesisiyetañ kiñgabien.

*An kwiyañ amobotnañ bein?
(Matiyu 18:1-5; Mak 9:33-37)*

⁴⁶ Âpme nembane ekñenañ ilinak an kwi egañ amobotnañ bewe keyet mdândâwien. ⁴⁷ Kegok tapme Zisasiyañ keñinan indik mâtâti nempa isikñañ ñen mti ikañgat ganzenan pemti ⁴⁸ ekñengat kapigok zeye, “An ñen nempa isisikñañ nâgât mti zem oloñen mpewe egañ neñ zem oloñen mnein sepem keboñ bein. Ma an ñen neñ zem oloñen mnewe egañ kekokgak an neme kobanen ke zem oloñen mpewe. Keyepmti in nempa isikñañnok tototnañ mamambep beme Kawawañgat zikatnañ mobotnañ bewep.”

*An nenan ku zemtalat indein ek ingalen nolin bein
(Mak 9:38-40)*

⁴⁹ Âpme Zânan Zisasiyet zeye, “An zikat indanda, nin an nenan gâgât kwidan kumti we bekanan mâpeme ekti ninmak kumamaingapmti zemkulumpenn.”

⁵⁰ Kegok zeme Zisasiyan Zân ma nembanane notnan ekngat pigok diindoye, “An nen ingat ku zemtalatindein ek ingat nolin kegok nâmpeip keyepm in zemkulumpepepij.”

*Samalia am eknenan Zisas ekngalengalen mka temanen ku tatagalen zemkulumpewien
(Zân 7:2-10)*

⁵¹ Zisas ek kululunjen gilik zemti mobogalen kanan soknan beme Zelusalem mkaen mobogalen iknan nâmdelan pemti mege. ⁵² Nâmdelan pemti an notnan egan mebegalen zemindeme busup zet mmebien. Kegok zemindeme meti Samalia msalen mka teman nennagen met pataj zemti Zisasiyet mka ma kwitnan kwitnan aik sasayelen busup zet am eknen diindowien. ⁵³ Yangut Samalia am eknenan Zuda am eknenmak ku sekbem maip keyepm eknenan ek Zelusalem mka temanen dundundu mulup msât kozin kegok nâwien. ⁵⁴ Zisas ma nembanane eknenan Samalia msalen mka teman kokogalen soknanik kopme an eknen busup zet mkobien eknenan zet nembelen dopnan diindowien ke nâmkoti Zisas ma nembanane koindaikti diindomti zemkulumindewien. Kegok zeme Zems ma Zânan eknâmti egelan Zisasiyet kapigok zewun, “Amobotnan gen nâmane kululunngatnan teziñ zemalut toti indembuk ma gen zigok nânik?”

⁵⁵ Kegok zemalu Zisasiyan egegat gilik zemti musuwawat zet diidoye. ⁵⁶ Kegok zeme eknenan mka teman ke pemti mka teman nen mebien.

*Zisasmagen tusumti mebegalen zet
(Matiyu 8:18-22)*

⁵⁷ Tapmetnepeme an nenan Zisasmagen koti kapigok dunduye, “We, gen deset ma deset mesâgât mmane neñ gamâpmebap.”

⁵⁸ Kegok zeme Zisasiyan kapigok dunduye, “Neñ namâti mamayelen nep yangut nuknan teman penan titiyelen. Zit eknen mkaninmak ma age eknen kegogak mkaninmak yangut Angat Nemunan neñ mka ma mundum weweyelen ku wemnain.”

⁵⁹ Âpme Zisasiyan an nen ekti kapigok dunduye, “Gen koti nennagen tusum kot.” Zeme an egan Zisas kapigok dunduye, “Amobotnan, nânnemane meti bipm zawalen tazin ya mmalesa gakime mzilimtingut gilik ze kobap.”

⁶⁰ Zeme Zisasiyan egat kapigok dunduye, “Gen pemane am ku napmâlip eknenan bipdi gakime bewep. Yangut gen meti Kawawangalen zemâtâtât katnanen mama keyet zetnan ammagen zemkawan bemebanik.”

⁶¹ Sepem kegogak an nenan Zisas kapigok dunduye, “Amobotnan, neñ nennagen tususuyet nâyap yangut gen nânnemane kukngat meti mam bipm ma notnneyet genmak mebegalen zet diindomtingut gilik zemti kobap.”

⁶² Zeme Zisasiyan egat kapigok dunduye, “Am nenan mulup selen winde taben beme egan gilik ze bamseset egepij. Egan selen weyan tep kindinan ma nanzan mee notnan zigoset tazin ke ekmâtâti winde benak. Âk egan bamseset ekdak beme setetek mti tokunak. Sepem kegogak am nenan Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan mkawan besât nân beme ek bamanan gilik zemti kwitnan kwitnan msat palengalen ke eknâmtiknan mimipiñ. Egan kegok mbe beme Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen maip kenan mulup nep ku mbe.”

10

Zisasiyan nembanane sambe zemindeme mepmâbien

¹ Âpme maneti Zisasiyan namba sambe makumti 72 ewe indaombemindemti mulup zet zemindeye. Kegok mti ikñañ bam msat mebegalen nângeen katan namba zut zut kekok zemindeme mebien. ² Kegok mti egañ ekñengat ewe kapigok tusum zeye, “Kawawañgalen mulup sambe penañ mimiyelen tazin yañgut mulup am sambe yek. Kwep kwewetañ keyepmti in mulup toñañ dundum same mulup mimi am notnañ aikindeme mulupmanen sakwep mepmâbep. ³ In meti kapigok otnâmbep, neñ alak in sipsip nembon tam zupmañ ekñengat keñan zemindema melip keyepm in weyañ eksemti mebep mneti ekñenañ indawalebepgat. ⁴ In mesâpmti mânep ma ele temañ milawatmak ma setwewet titipiñ mebep. Ma selen am ñen aikti zapat belakñañ zenâ zenâ ku mbep. Belak etañ mebep. ⁵ Âpme kan katan mka ñengat keñan weweyelen mosâgât mti kukñañgat mka toñañgat kapigok dunduwep, ‘Keñ sewakñañ inmak tabe.’ ⁶ Zeme egañ mkañanen indaikti mobe beme, ‘Keñ sewakñañ geñmak tazin,’ kekok dunduwep. Âk kekok ku mbe beme keñ sewakñañ ilinmak tapme mebep. ⁷ Âpme mka motabewen keyegak tatat mimi ke tapme tu meu ilin nimti zibon indaip beme in ke mti nimbep. In mulup ekmagen mbep keyepm tu meu ñep indame nimbep. Ma in mka kukñañgat tabep ke pemti mka ñen weweyet ku mebep.” ⁸ Kegok zemti ewe kapigok tusumti zeye, “Kan katan mka temañ ñengat keñan mopme amnañ ingat zemolonen mti kolit zeme meti meu zibon ingat weyañ mbep ke nimbep. ⁹ Kegok mti am zawalinmak mka temañ keyet keñangatanñ weyañindemti am ekñengat kapigok diindowep, ‘Kawawañgañ ingalen Amobotnañin kozinen keyelen kanañ mulup anene inmagen kolip keyañ zemkawañ beinen egalen zemâtâtât katnañ mama ilak sokbein.’ ¹⁰ Yañgut kan katan mka temañ ñengat keñan mopme ekñenañ ingat zemolonen ku mip beme mka temañgalen set tungupman tazinen metati amgat kapigok zewep, ¹¹ ‘Ingalen kânzunzuñ ningat setnnanen imann talep ke pâmpâm kumann ilinmagen tozin keyañ mkawañ beinen Kawawañgañ ingat ñenzinziñ min. Yañgut in kapigok otnâit Kawawañgañ ingalen Amobotnañin inmagen kotati in indikdamuñ msâpmme in ku nâmtikñañ mti zempeip.’ ¹² Neñ penañ zema nâit, eweñañ baenen Sodom mka temañ am ekñenañ bekanañ mimiñañgat zet mulup mimi kanen Kawawañgañ dopmañ bekanañ katikñañ penañ indaye. Âpme in mka keyelen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ inmagen kopme in ku nâmtikñañ mti ektalabien. Keyepmti Kawawañgañ dopmañ titiyelen kanen in dopmañ bekanañ penañ Sodom am ekñen sebemindemti in mobotnañ penañ tiwep.”

¹³ Kegok zemti nambañaneyet mka temañ zut kapiyet zet diindoye, “Wakae, inmagen bekanañ penañ sokbewe. Kolazin mka temañgalen am ma Besaida mka temañgalen am inmagen neñ menok igak igak temañ sambe mban ke eweñañ Taia mkaengalen am ma Saidon mkaengalen am ekñenmagen sokbenak ze, nap sâk tengeñañ ambuluti kâyañ sekñinan mulati yominañgat nâmti sakambuk mti zemsu zemsu palen talip keyet zikat indanagen yominmagangatnañ gilik zewiek. ¹⁴ Keyepmti neñ in ewe pigok diindoma nâit, Taia ma Saidon ekñen am bekanañ tipman baen mambien ekñengalen dopmañ titiyelen kananen Kawawañgañ yominañgat tosañgañ mtoti indawe yañgut in yominañgat tosañgañ mmoti penañ indawe. ¹⁵ Kapaneam ingalen mka temañ neñ tatat mimi mti menok yañañ yañañ mma Kapaneam am in nikmâtâbien yañgut in alak pi sekñin omba penañ tapmmolip. Keyepmti neñ ingat pigok nâyap, In sekñin omba penañ tapmmoliwañgut Kawawañgañ in indeme teziñ ñandanen towebep.”

¹⁶ Egañ kekok zemti nambañane ekñengat kapigok diindoye, “Am ñenañ ingalen zet nâmti mkipmañ bewe egañ nâlen zet kekokak nâmti mkipmañ bewe. Ma am ñenañ in indik kiñgatindewe egañ kekokak neñ nakiñgat newe enenogat in zet zapat dolakñañ manzeip ke nâlen zezapat bein. Ma ñenañ neñ makiñgatnein egañ kekokak An neñ zemneme koban ek kekokak makiñgatpein enenogat nâlen zezapat ma Kawawañgalen

zezapat eget sakam kwep bein.”

Nembanane 72 ekñenan gilik zemkobien

¹⁷ Âpme Zisasiyan nembanane 72 indeme mebien ekñenan met maneti gilik zemti koti ekñenan Zisasiyet zezapat oloñen palen kapigok dunduwien, “Amobotnan, nin gâlen kwidanen we bekanan amgat kenjanan kegogak zemindemann ekñenan ningalen zet gawepumti kwawabien!”

¹⁸ Ekñenan kegok zeme egañ zet dopman kapigok gilik zem zemti zeye, “In kegok mbien ke enenogat Sadangat windenan tatimtopme egañ kululuñengatnan sakaman ambeyak busatnanan sakwep peyak mamm kegok windenan katipemti toge ein menok nâgât kwitnan tapmmeyepm topme ekban. ¹⁹ Nâit, in winde indawan ke asiñ am indindi ma lanzi ekñen sela indiwep ma kasa ekñengalen windenin kume tobe. Kegok mme kwitnan ñenan ku indawalebe. ²⁰ Yanğut in we bekananan zelin gawepuwien keyet keñ segeyak ku mit. Kawawanan kwilin papiaen kululuñ kumpepenan ma in mama kanzizit kwesiñ kwesiñ mamayelen ke tiwep keyet keñ segeyak mbep.”

*Zisasiyan keñ oloñen nâmti Bipman Kawawangat wisikñ zeye
(Matiyu 11:25-27; 13:16-17)*

²¹ Âpme kan keyet Emetak Tenan Zisas kenanen oloñen mimiyelen mpeme penan mti kapigok zeye, “Bien, kululuñ ma msatgalen Amobotnan, neñ gâgât wisikñ nâmgeyap enenogat am nânâninpiñ ekñenmagen mulupdi ma zezapadi dolakñan ekñenmagen mkawan bemane ekmâtâbien keyanğut an nânânin teman ekñenmagen kwitnan kwitnan enziliwanan. Bipm, geñ kwitnan kwitnan msokbewanan ke gitanğat nânâyet ma nâmtikñanđangat mbanan.

²² Bienan kwitnan kwitnan sambe kapi betnnan bem neñge. An ñenan nâlen yanğ ku manikmâtâzin; Bienan kwep manikmâtâzin. Ma Biengalen yanğan kegogak an ñenan ku maekmâtâzin. Nenek kwep maekmâtâlap. Ma neñ am ombemindema Bipmnanğat yanğan maekmâtâlip.”

²³ Kegok zemti Zisasiyan nembanane 72 ekñenmagen gilik zem zetnan ñandan an mtoti kapigok diindoye, “In oloñen palen talip enenogat in kwitnan kwitnan sambe ilin mti ma ke eknâmâtâbien. Neñ kapigok diindowi, ²⁴ ewenan baenen golan zenze an ma an teñ notnan ekñenan kwitnan kwitnan mamiyap eksâtgât ma nâgât zetn nâsâgât webe webe mbien yanğut ku nikti nâmbien. Naman in alak nen nikti zetn nâmtinğut ku nâmâtâlip.”

*Samalia an dolakñan ñengat bemzenze zet zenzenan
(Matiyu 22:34-40; Mak 12:28-34)*

²⁵ Âpme kan ñengat an zii zet nâmâtâtâtnanmak ñenan koti Zisas tetipemti eegalen kot yanğwesiye, “An zikat indanda, neñ kwileki mti mama kanzizitgat zapat bewap?”

²⁶ Kegok zeme Zisasiyan nâmti kapigok dunduye, “Mosesiyelen zii zelen mama kanzizitgat zigok kumpepenan? Keyet yanğan geñ zigok otnânik?”

²⁷ Yanğwesime egañ zeye, “Geñ keñdi ma nâmamandi ma windendi ma ñoktikdi ekñen ke ketalasimti Amobotnan Kawawangat etan gogot mpewanik. Ma zet ñen ewe kapigok, gitanğat manğemben katan am notnanğat kogogak gogot mbanik.”

²⁸ Zeme Zisasiyan zet dopman kapigok gilik zem dunduye, “Geñ zet teñ penan zenik. Geñ kegok mbanik beme mama kanzizit tiwanik.”

²⁹ Yanğut zii zet nâmâtâtât an egañ am notnanğat gogot ku mge keyepmti egañ nânânan ke Zisasiyan ku nâmâtâtâgalen nâmti egañ zet ñen zesât mti zet kukñanğat ke atam pemti zeye, “Nâgât notn ke an kwi?”

³⁰ Kegok zeme Zisasiyan egat dunduye, “Kan nengat Zuda an nenan Zelusalem mka temangatnan Zeliko mkaen totogalen totnepeme kambu titi an ekjenan ek aikti milawatnan kambu timti kume gakikiyelen wembe katnan etan tapme pemti kunzun mebien. ³¹ Kegok sokbeme an zut Zuda mangangatnan sâpe sâpe bumbu an nenan Zeliko mka temanen mebegalen nâmti set egan togeen ke tatotneti an ke ekti set keinaset toti mege. ³² Sepem kegogak Kawawangalen sesewat mka temangalen mulup an set keyegak kotneti an kemagen patan zemti ekmagen soknan meti ekmâtâti pemti set keinaset toti mege. ³³ Âpme Samalia am ekjenan Zuda am ekjenmak kasa kasa mamip. Yanjut Samalia an nenan set keyegak tapmetneti an ke egeen kenanan an keyet kember penan nâye. ³⁴ Keyepmti ekmagen soknan penan meti wain ma tep tunan kelaknanmak kumsowienen ke bepemti sâk butnan mti kwaikpeye. Kegok mti donknan duknan ambepeme mopme aikmeti an nengalen mkaen mowebun. Ke moweti ekdamun mge. ³⁵ Âpme msejan mka keyet tonan mânep silwa kasetnan zut msamti kapigok zempeye, ‘Gej an kapi weyan ekdamun mbanik. Âpme nejan set kapiyegak gilik zem koti gâlen kwitnan kwitnan timane mebe ke nejan koti dopman nep mutuwap.’”

³⁶ Zisasiyan zet kegok zemdalan zemti zii zet zikat indanda an keyet yankwesiye, “Gejan zigok otnânik, an tuk ekjengat tunjuwinangatnan an kwijayan an kambu titiyan kuwien ke notn dolaknan mpeye?”

³⁷ Kegok yankwesime zii zet zikat indanda an keyan kapigok zeye, “An egat kember nâmti mukulem mpeye ke.”

Zeme Zisasiyan zetnan dopman gilik zeye, “Gejan meti sakam kegogak mbanik.”

Zisasiyan Matamak Malia egetmagen mege

³⁸ Âpme Zisas ma nembane ekjenan tapmetneti mka nande teman nen kopatan zemti Zisasiyan mka teman keyet kenan moweti imbi nen kwitnan Mata egalen mkaen mowege. ³⁹ Ma egat wenenan kwitnan Malia. Egan koti Zisasiyan mot totapmangeen ke koti Amobotnan egat setnan ganzenan totati egan zezapat dolaknan tazemzikat indamangeen ke tatnâmange. ⁴⁰ Âpme Matayan meu weyan igak tapm olati wenenangat nâmsokumti keyepm koti Zisasiyet zeye, “Amobotnan, gejan taekdik, wenenan nejan nemti genmagen kotapme mulup nenak tapm olalap. Zemane koti nejan namukulem mik!”

⁴¹ Zeme Zisasiyan kapigok dunduye, “We, o Mata, gejan kwilekiyet kwitnan kwitnan sambeyet yayan mti nâmnuknan mnik? ⁴² Malijayan nâgât zetnangat nâmtiknan min keyan kwitnan kwitnan sambe msalen kapi sebemindein. Ke nenan menzem mimiyelen sakam yek.”

11

Dundunduyelen set katnan (Matiyu 6:9-13; 7:7-11)

¹ Âpme kan nengat Zisasiyan mundum nen metati tadundumange. Ya dundum delan zeme nembane nenan egat yankwesiye, “Amobotnan, gejan dundundu set katnan nen Zânan nembane zemzikat indayenok zemzikat ndasenik.”

² Zeme egan diindoye, “In dundundu sakam kapigok dunduwep: Bien, nin gâgât kwidi mmotnuwen kogogak am sambeyan mmobogat dundunup. Gejan kot nin sambe ndadamun mi.

³ Gejan alak tu meu nngat wenok ninijet ndasenik.

⁴Nin am ekñenaj myuñgum ndandanaj makatikpenup sepem kegogak geñ ningalen yomm katikpe. Yomgalen tetimaemaeyaj ndatime ku katikndewanik. Windendi ndamane bekananen ku towebanup.”

⁵Zisasiyaj kekok zemti nembajane kapigok diindoye, “Inmagengatnaj am ñenaj tambusutnan notnaj ñenmagen medak beme meti set tonjon kumti zenak, ‘Notn, gâlen nupmaman tuk nasenigan dopman gawap. ⁶Nâlen notn ñen set teepman koti kotapme neñ meu eksasayelen ñen ku tatnain!’ ⁷Geñ kekok zewek beme nodi keyaj mka keñan tati kapigok zenak, ‘Geñ nabutetepin, sekekek kekpeya ma nemban ma nen ma imbin nsakwep mundumen meluk tawenup. Neñ wati kwitnaj ñen ku gasap.’ ⁸Yañgut neñ kapigok diindowi, geñ egat notnaj ya egaj ku wati gamukulem mgenak. Yañgut geñ yañkwesin ginjin mbek beme egaj ñep wati nupmamanjat zewek ke ñep mganak. ⁹Âpme neñ dundundu mimiyelen set katnaj ingat bemzenze zet tuk kapigok diindowi: Kawawanjat dundum same kwitnaj kwitnaj indawe. Ma timamat mulup mti penanaj aikbep ma ñanda kasanj kume set kwaselemti kwitnaj kwitnaj indawe. ¹⁰Mandunduiwanj kwitnaj kwitnaj matip. Matimaliwanj penanaj maaigip ma ñanda kasanj makuiwanj sekekek kweselemindamti kwitnaj kwitnaj maindain.” ¹¹Dundunduyelen zet ñen ewe kapigok zeye, “Inmagengatnaj an ñenaj nembayet biwin tatnak beme nemunajan meuyet mti anjalayet yañkwesime nombe kukñanbenj ku masain. ¹²Ma egaj sakokolok katnanjat yañkwesime lanzi ku masain. ¹³In am bekanaj penaj ya nemunambanin kwitnaj kwitnaj dolakñan maindapelanguip. Âpme Biwin kululunjen ek An dolakñan penaj. Egan kwitnaj kwitnaj dolakñan biwineyan nempa maindaip ke sebempemti mobotnaj penaj indaweyeyepm in Kawawanjat Emetak Ten ndandayelen dundum same egaj Emetak Ten ñep indawe.”

*Am ekñenaj Zisas we bekanajmak main kekok sekñan bemzewien
(Matiyu 12:22-30; Mak 3:20-27)*

¹⁴Am ñen we bekanajmak mamti zet ku manzemtan. Ek an kopa ya Zisasiyaj we bekanaj mâpeye. We bekanajan kwawepme an keyaj yañbemti zet zeye. Kegok sokbeme am sambeyaj nâmtetem mbien ¹⁵yañgut am notnanaj zewien, “Zisas ek we bekanaj ekñengalen ñenaj bembeninan kwitnaj Beelsebul egaj winde same we bekanaj tazemindin.”

¹⁶Kegok zeme am notnanaj Zisas tetipemti eegalen ma egaj menok notnaj mme Kawawanj ekmak penaj tazin ke nâmti egat yañkwesiwien. ¹⁷Âpme Zisasiyaj ekñengat nânâñinan zekukunaj mbiengapm kapigok diindoye, “Am manje ñenaj ilinak kalañti manje ñen manje ñen bemtati maom kwaom mbiek beme ekñenaj kwesin ku mam-biek ma ekñenaj mama mimiñinan kilen bewiek. Sepem kekok awembinj ma nemunambanine ekñenaj ilinak kalañbiek beme ekñengalen mama mimiñinan kilen benak. Neñmak Sadanjmak kasa kasa mamilup kogogapmti Sadanaj winde name egalen winde kumatotogat winde ku nanak. ¹⁸Eneyet Sadanjal mangeyan kalañti ilinak maom kwaom mbiek beme ekñenaj windemak ñep ku tabiek. ¹⁹Âpme neñ Beelsebul egalen windeyet we bekanaj mamâtindeyap zeyoyepmti kwiyan nembanine winde indame we bekanaj mâtindewep, Beelsebul egalen windeyet ma Kawawanjal windeyet mamâlip? Ilinanjat nembanineyan we bekanaj mâlo keyaj in zekuku miyo ke mme penanepin bep. Eneyet nembanineyan yanjanin msokbeyo. ²⁰Wa ke Beelsebulgalen windenaj yek. Kawawanjal Emetagan manapmukulem mme we bekanaj maindamâlap. Kapiyan msokbemindainen Kawawanjal zemâtâtâtgat katnaj mama keyelen winde ke alak inmagen kapi tazin.

²¹Âpme an windenajbenj ñenaj kasayet damuj msâgât timbinaj weyanji mkanaj damuj mnagen mkanaj dolakñan tadak. ²²Yañgut an windenajbenj penaj ñenaj koti an ke kumsagapmti timbinaj namukulem msem nâyeyeen ke, ‘Kambu titi an ke

mtopesap, nâmti mgeyanğut egalen kwitnağ kwitnağ ke ma milawatnağ kambu tiye. Timeti notnane ekñenmak kalakumti tiwien.*

²³ An ñenağ neñmak ku mambe beme ek nâgât kasan.

*We bekananğ gilik zem toti mundumanğ mobotnanen mege
(Matiyu 12:43-45)*

²⁴ We bekananğ an keñangatnağ kwaweti msat tunğupman mundum tatagat timati mundum ñen ku aige. Keyepmti ikñanğat kapigok otnâye, 'Mkan eweñan pemti koban keyegak gilik zem meti eksap.' ²⁵ Kegok zemti gilik zem meti egeen mka ke belak weyañti kaput peme toñepiñ tage. ²⁶ Keyepmti met we bekananğ notnane 7 ekñen keyanğ bekananğ penanğ ek sebempeip ekñen ke indatime kot keyegak tatat mimi mbien. Kegok sokbeme an ke eweñan bekananik maanğewan bekananğ penanğ bemtazin."

Oloñen mama mamayelen yañanğ

²⁷ Âpme Zisasiyanğ zet kegok zemdelanğ zeme imbi ñen am mañge tabien ekñenğat tunğuwinan tati Zisasiyet kapigok zeye, "Imbi geñ gambage ma nam gaye egañ oloñen penanğ mbe!"

²⁸ Kegok zeme Zisasiyanğ imbi keyet kapigok dunduye, "Geñ kegok zenik, âpme nen nâyawen am Kawawañgalen zezapat dolakñanğ nâmti mañgawepup ekñenanağ oloñen penanğ mbep.!"

*Zona egañ piliñ beye
(Matiyu 12:38-42)*

²⁹ Âpme am sambeyanğ koondakbienen kan keyet Zisasiyanğ zet ewe tusumti kapigok ekñenğat diindoye, "Am alak kan kapiyet talip in bekananğ penanğ ma Kawawañgat ku nâmkinipeip! In neñ menok ñen mma eegat nâmti manayanğkwesip. Yanğut in menok ñen ku ekbep. Piliñ kwewetanğ Kawawañgalen golanğ zenze an itnañanğ kwitnağ Zonamagen sokbeye keboñ bam ekbep. ³⁰ Ke kapigok golanğ zenze an Zonayanğ Ninewe msalen keñ gilik zenzeyet zeye keyet piliñ beye sepem kegogak Angat Nemunanğ neñ am alak talip in kapimagen nen piliñ beyap. Ninewe ekñenanağ keñ gilik zenzeyelen zet Zonayanğ mediindome keñin gilik zeye. Âpme neñ inmagen keñin gilik zenzeyet diindoma keñin gilik zeme nâmkinipepemak mamayelen nâmti tadiindoyap. ³¹ Âpme itnañanğ baenen imbi mobotnağ Siba msalengatnağ egañ beñanğatnağ amobotnağ Solomon nânânanğ temañ ke eksâgât nâmti koge. Âpme neñ amobotnağ Solomon ek sebempeyap. Yanğut neñ ingat tunğuwinan pi tati mulup mma in keñinan ku mkipmanğ benemti yominañgatnağ ku gilik zeip. Keyepmti imbi mobotnağ Siba msalengatnağ eanğ Kawawañgat zikatnan zemindoween, 'Neñ beñanğatnağ Solomon etanğ eksât koban âpme in Zisas sokñan tazinañgut in yañanğ ku ekmâtâlìpgapmti keyanğ ingalen yom temañ bein.' ³² Âpme Zonayanğ zet zapat dolakñanğ Ninewe am ekñen diindoyeen yomengatnan keñin gilik zem mâpme delanğ zeye keyet dopmanğ dolakñanğ Kawawañanğ indawe. Ma ekñenanağ Kawawañgat zikatnan in zemindowep. Enenogat neñ alak inmagen pi tati Zona mobotnağ penanğ sebempemti tapma in nâlen zet zapatn dolakñanğ nâmti ewe yomengatnağ ku gilik zeip. Keyepmti dopmanğ bekananğ temañ inmagen sokbewe.

*In am ekñenğalen lam keboñ bemti tabep
(Matiyu 5:15-16; 6:22-23; Mak 4:21-22; Luk 8:4)*

³³ Âpme amnanğ lam koñ bemti menzimanğ dukñan ku makwalapenup. Nin lam koñti munduman tatatnanen sosok sapemann tapme mbusatnağ beme amnanğ ekti

* **11:22:** Zet zapat keyanğ mkawanğ beinen Sadanğ windenanağmaganğut Zisasiyelen windeyanğ Sadanğalen winde mtopein.

mka keñan makwalip. ³⁴ An ñen ek nâmanan Kawawanmagen bemti mamain ek busatnanen mamaingapmti keñan ma sekñan busatnanen talip. Mme an ñen ek nâmanan Kawawanmagen ku mambein an ke tembusosogen mamain kegok zenzeyelen. Keyangut, 'Neñ ñep Kawawan mâti mamti naman kwitnan kwitnan msatgalen kogogak timambap,' an keyan kogok zein beme ek tambusosogen penan tazin. ³⁵ Weyan ekmâtâbep. Mti zikalin ekpeme Kawawanmagen mebe keyan keñin sekñin mme busatnananmak bewe. Kogok ku mbep beme tembusosogen keñin ma sekñin pesak pewe. ³⁶ Âpme keñinan busatnan tisâgât indembein ekñenan zet zapat penan ke tip ma busatnan kogogak tip eneyet neñ busatnan ma zet zapat penan. Sepem keyet katan laman mka keñan mbusatnan mambein kegok mbe."

*Zisasiyan Palisi zet memendep mimindaye
(Matiyu 23:13-36; Mak 12:38-40)*

³⁷ Âpme Zisasiyan zet kegok zemdelañ zeme Palisi an ñenan Zisas egalen mkaen tu meu niniyelen zemmandaye. Kegok zeme mka keñan moweti meu niniyelen mundumen totage. ³⁸ Ke totati betnan Zuda am ilinangalen zii zelañ bet zuluti tu meu niniyelen zenzenan ke ku mâti bet zululupin tu meu ninge keyepm Palisi an keyan ke ekti nâmtemtem mge. ³⁹ Kegok otnâme Zisasiyan egat nânânan ekmâtâti kapigok dunduye, "In menzim sekñan etan manzulupme keñanen zulupin mme meu pâpman melesin matazin. Ingalen mama mimiñin sepem menzim kebon. In amgat zikalinan an pbenanok mamaip yangut keñinan kambu ma sekgalen eiyak kwitnan kwitnanan bemisik wen. ⁴⁰ Wakae, inmagen bekanan penan sokbewe. In an kileñ penan. In zigok otnâip? Kawawanan menzim sekñaset weyanñi egañ kegogak keñaset weyanñe, ma? ⁴¹ Yangut menzim ma pelep keñan kwilekiyan tazin ke timti am tototnan ekñen indawep. Kegok mme kwitnan kwitnan sambe inmagen kwetetepman bewe.

⁴² Wakae, Palisi inmagen bekanan penan sokbewe! In kwilekiki isikñan sikokok ma sunem sanjo muluwengatnan ma songom ekñen kebongalen manje 10magengatnan manje kwep ke Kawawanat masaip. Yangut in Kawawanmagen kwetetepman mama ku mamaip ma ek gogot ku mampep. Egat ke mti keyet palanan kwitnan kwitnan isisikñan kegogak mbep.

⁴³ Wakae, Palisi inmagen bekanan penan sokbewe! In sesewat mkaengalen mundum totatat dolakñan ilin ombempepenan etan matotalip. Ma amnan bem kwiti kwiti munduman indikti indamukume nâme mobotnan bembeyet manâip. ⁴⁴ Wakae, inmagen bekanan penan sokbewe! In sum piliñan ma elimiakñanpin tapme am sambumbuñan tazin ke nânâpin amnan dukñan mamelip. Ma ingalen keñin bekanan penan ke amnan sekñinaset ku maegip. Amnan sum dukñan egapin mamelip sepem kebon."

⁴⁵ Âpme an zii zet zikat indanda ekñenmagengatnan ñenan Zisasiyet kapigok dunduye, "An zikat indanda, geñ zet zenik keyan nin kegogak mtotndein!"

⁴⁶ Kegok zeme Zisasiyan zeye, "Wakae, an zii zet zikat indanda inmagen kegogak bekanan penan sokbewe! In nukñan sambe timbemâti am ekñengat dukñinan bemindeme ekñenan taolapme ilin belak kakanemuñ bet bugan kukupin mamaip. ⁴⁷ Wakae, inmagen bekanan penan sokbewe! In nanzan teman dukñan meluwan kumpemti yeñsokñineyan golan zenze an indowien ekñengat suminanen bempewien. ⁴⁸ Ma yeñsokñine ekñenan golan zenze an indokwebien ke nâmti, 'Ñep,' zeip keyepmti in sumin elimiak pbenan mamiakpeip. ⁴⁹ Âpme Kawawan an nânânan teman egañ kapigok zeye, 'Neñ golan zenze an ma an zet zenze ekñenmagen indema kopme notnan indome gakiwep ma notnan sisipenpen mimindawep.' ⁵⁰ Ingat yeñsokñineyan kan Kawawanan msat ma kululun weyanñeen keyetnan yanbemi golan zenze an ekñen indokwebiengat dopman alak talip in Kawawanan musuwet indesâpm. ⁵¹ Ke

yaŋbembenjaŋ baenen Keinaŋ meniŋaŋ Abel kume gakiye ma keyetnaŋ mamkwati Zakalaya ek sesewat mka temaŋgalen sisak ma kambuk mka teŋ tunŋuwidan amnaŋ nanaŋaŋ kume gakiye. Neŋ penaŋ zema nâit, am alak talip in keyet dopmaŋ Kawawaŋaŋ indame puwep!

⁵² Wakae, an zii zet zikat indanda inmagen bekanaj penaŋ sokbewe! In Kawawaŋgalen zet penaŋ amnaŋ nânâyet kwatapemti ku mamkawaŋ beip. In zet penaŋ ke ku mkipmaŋ bemti am kegogak zemkulumindeme ekŋenaŋ zet penaŋ ke ku nâmkijpewien!”

⁵³ Kegok zemdelaŋ zemti Zisasiyaŋ Palisi an keyelen mkaengatnaŋ toti pem nen mege. Âpme kan katanj Zisasiyaŋ am zet zapat mandiindome zii zet zikat indanda ma Palisi ekŋenaŋ kot ek mtopepeyelen zet zemti yaŋkwesisi sambe sepem igak igak mayanŋkwesimtemien. ⁵⁴ Ma ekŋenaŋ egat yaŋaŋ m ekti tetipemti zet bekanaj ekŋengalen zii zelen tazinen nen mtopeme eknâmti zelen pepeyelen keyet mamtemien.

12

Zisasiyaŋ nembraŋaneyet Palisi ekŋengat weyaŋ eksemambep keyet golan zet diindoye (Matiyu 10:26-27; Mak 8:14-21)

¹ Âpme am tausen sambe penaŋ nep ku makukuyelen koti koondakti kitik kitik tati notnaŋaŋ notnaŋ kakalim notnaŋ kakalim kegok tapmme notnaŋaŋ ewe takop-mambien kan keyet Zisasiyaŋ nembraŋaneyet golan zet kapigok diindoye, “In Palisi ekŋengalen yis plawa manzim semen keyet weyaŋ eksemti mambep. Zet keyet yaŋaŋ ekŋen an zet nambalam zut zenze. ² Âpme in yis nupmamaŋ keŋan ku egoyaŋgut nupmamaŋ sememe nâyo yis keŋan beyo. Keyet katanj Palisi ekŋengalen mama mimi an nambalam zulaŋ mama keyet penaŋaŋ bamgat sokbemkawaŋ beme yaŋin ekmâtâbep. ³ Ma Palisi ingalen zet mama mimi enzilim tazin ke bamgat ku enzilim tabe. Sosok sokbeme keyaŋ yaŋaŋin dâsuki ke msokbewe.

Zisasiyaŋ ku kiŋgagat zet zapat diindoye (Matiyu 10:28-31)

⁴ Notnne, neŋ zema nâit, amnaŋ sekjin etaŋ kume gakime keŋ kayombaŋin kukuyelen windeyete timabep keyepemti ekŋengat ku kiŋgabep. ⁵ Neŋ An kwiyete kiŋgabep ke zikat indama egite: In Kawawaŋgat etaŋ kiŋgabep enenogate ek winde tasainen am indome gakimeŋgut teziŋ nandaŋen âtâtindeme towebep. Zet ke penaŋ. Egate etaŋ kiŋgabep.

⁶ Âpme in gwasembelebele indikgit ekŋen Kawawaŋaŋ nâmâtâti indikdamuŋ mamm. Gwasembelebele ek belakŋaŋ penaŋ. Ekŋen tosaŋin isikŋaŋ penaŋ titiyelen yaŋgut ekŋenmagengatnaŋ nen gakime Kawawaŋaŋ age nen gakin manâin! ⁷ Keyaŋgut in gwasembelebele belakŋaŋ penaŋ keboŋ yek. Kawawaŋaŋ nâinen in mobotnaŋ penaŋ beip. Ma in age ekŋen sebemindeip ya kwitnaŋ kwitnaŋ bekanaj sambe inmagen sokbeme Kawawaŋaŋ ingate nâmâtâzin keyepem kiŋgagaŋin!

Am nenajaŋ Zisas mâbâgalen sakambuk ku mbe (Matiyu 10:32-33; 12:32; Matiyo 10:19-20)

⁸ Am nenajaŋ, ‘Neŋ Zisasiyete nâmkijpemti ekmagen tusuyap,’ zemti am notnaŋgate zikalinan egaŋ kegok zemkawaŋ bewe beme Angate Nemunaŋ neŋ kegogak Kawawaŋgalen ensel ekŋengate zikalinan an ke, ‘Nenaŋgate zapat penaŋ,’ kogok zewap. ⁹ Yaŋgut am nenajaŋ am ekŋengate zikalinan nanzemkandabeen Angate Nemunaŋ neŋ kegogak Kawawaŋgalen ensel ekŋengate zikalinan zemkandatpewap.

¹⁰ Âpme an nenajaŋ zet bekanaj notnaŋ Angate Nemunaŋ nâgât zeiwene Kawawaŋaŋ yomin katipen yaŋgut am nenajaŋ Emetak Teŋgalen windeyete naman Sadaŋgalen winde

zeinen Kawawaŋaŋ yomin ke ku katipewe. ¹¹ Ma in sesewat mka isikŋaŋgalen mulup an zelen idendeyelen indateti mobep ma gapmangalen zet mulup mimi mundumen indati mebep ma amobotnaŋ ñen zet nânâyelen windenjanmak ekmagen indati mepme, ‘Zet zigok zesenu?’ ma ‘Zet kwileki zesenu?’ keyet yayaŋ mimipiŋ. ¹² Kan keyet Kawawaŋgalen Emetak Tenjaŋ zet kwileki zenzeyelen ke mzikat game zet zewanik.”

An kilen mânep milawatnaŋmak egat bemzenze zet zenzenjaŋ

¹³ Zisasiyaŋ zet kekok zemdelaŋ zemti tapme an ñen maŋge temaŋ kemagengatnaŋaŋ Zisasiyet zet kapigok yaŋkwesiye, “An zikat indanda, datnmak nigat bipmdaŋ gakisât mti msat ma mânep milawat datnmak nilisakwep ndaye. Ya neŋ alak milom bilombi ke nâgât butnaŋ zenzenjaŋ ke kalopbemti nanayelen nâyapgat datnnaŋgat zemane nasem.”

¹⁴ An keyaŋ kekok yaŋkwesime Zisasiyaŋ dunduye, “Notn, Bien Kawawaŋaŋ neŋ igalen zet weyayaŋgalen ma milawat milom bilombiŋit ke kalalaŋgalen nâmti ku neme koban.” ¹⁵ Zisasiyaŋ zet ewe tusumti am maŋge temaŋ ekŋengat kapigok diindoye, “In milawatmak mamayet eksegat ku mbep. Keyaŋ indamukulem mme mama kanzizit ku tiwep.”

¹⁶ Kegok zemti Zisasiyaŋ bemzenze zet ñen kapigok diindoye, “An mânep milawatnaŋmak egalen muluwen saŋgo ma meu notnaŋ dolakŋaŋ penaŋ kwage. ¹⁷ Kegok sokbeme egaŋ nânâ mulup mge, ‘Neŋ mundum ñen saŋgo ma meu notnaŋ bembeyelen ñen ku tatnain. Neŋ zigok mbap?’ ¹⁸ Kegok otnâmti egaŋ nânâŋaŋ ñen kapigok aige: ‘Neŋ mkan isikŋaŋ sambe kapi asema delaŋ zeme mkan temaŋ sambe walati saŋgo ma meu notnaŋ ke timti mka keyet bewap.’ ¹⁹ Kegok otnâmti ikŋaŋgat kapigok zeye, ‘Neŋ an delaŋ zenzenjaŋ! Neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe ke nup kan sambe tatnawe. Neŋ nanaŋgat mamann mma elen beŋ penaŋ bein ma oloŋen palen tu meu ntabap.’

²⁰ Egaŋ kekok otnâme Kawawaŋaŋ egat zeye, ‘Geŋ an kilen penaŋ! Geŋ tembumbu kapiyet gakisenik. Âpme kwitnaŋ kwitnaŋ sambe gitaŋgat ondekbewananen ke kwiyaŋ tiwe?’ ”

²¹ Zisasiyaŋ zet kekok zemdelaŋ zemti ewe tusum zeye, “Am milom bilombi ilinaŋgat etaŋ maondakbeip am ekŋen keboŋ ke Kawawaŋgat zikatnan ekŋen am mânep milawalinpiŋ bewep.”

*Msat palengalen kwitnaŋ kwitnaŋgat yayaŋ ku mbep
(Matiyu 6:25-34)*

²² Âpme Zisasiyaŋ nempaŋaneyet kapigok diindoye, “Neŋ zet keyet butnaŋ ewe kapigok zema nâit: In alik tatagalen meuyet ma in sekŋinaŋgalen sâk melakanduyet yayaŋ mimipiŋ. ²³ Ma sâk melakanduyet ma tu meuyet etaŋ ku maotnâmamambep. Naman in mama kanzizit titiyelen keyet maotnâmamambep. ²⁴ In tedukŋaŋ gwaen gwasembelebele indigit. Ekŋenaŋ meuyet yayaŋ ku mamip. Ekŋenaŋ mmonde onde ma timondak mka mzalaŋen ku mambeip yaŋgut Kawawaŋ egaŋ meu maaikindame manip. Kogogapm Kawawaŋaŋ ingat nâme mobotnaŋ mambein. Ma egaŋ indikdamuŋ mamm keyepm yayaŋ mimipiŋ mamambep. ²⁵ Ma am inmagengatnaŋ kwiyaŋ yayaŋ mti ikŋaŋgat mamaŋaŋ nup kanaŋ butnaŋ ñep tusum manak? Am ñenaŋ ñep yek, keyepm yayaŋ mimipiŋ mamambep.

²⁶ Ma in nup kan butnaŋ tususuyelen isikŋaŋ bukapi ñep ku mamip ya in kwilekiyet tu meu ma sâk melakanduyet yayaŋ penaŋ mamip? ²⁷ Âpme in tep belaalik msalen wein ke indigit. Ekŋenaŋ ilinaŋgat saŋgum melakanduŋin ku maweyaŋip ma mulup ku mamip. Yaŋgut keyet yaŋaŋ neŋ ingat diindoma nâit. Solomon ek mânep milawatnaŋ temaŋmak miak miakŋaŋ dolakŋaŋ yaŋgut tep belaaligat katnaŋ ego egoŋaŋmak keyet katan Solomon aŋ ku miage. ²⁸ Âpme Kawawaŋaŋ didik ekŋen

iknjan kwapme mamiakindein yangut kan belaknik tati sakwep memun beme tep mambumannzin. Âpme Kawawanjan in sangum melakandu nep ku maindaingapm in yayan mamip? In namkinpepenpin, ma? ²⁹ Keyepm in nanâ mulup, ‘Tu meu kwileki nsenup?’ Keyet namti yayan mimipin. ³⁰ Ke am Kawawan ku namkinpeip eknenan nanâjin keyet maketalasip. Keyangut Biwin kululunjan egan in kwitnan kwitnan eknen keyet olalip ke nep namindein. ³¹ Keyepmti in naman kenin sekjin ketalasime Kawawangalen zemâtâtât katnan mama kandanjan tabep ma Kawawangalen zetnan kandanjan mepmenjut keyet palanjanen tu meu sangum melakandu indawe.”

*Mama mimien kwitnan kwitnan dolaknan ondek bembeyelen
(Matiyu 6:19-21)*

³² Zisasiyan zet ewe kapigok tusum diindoye, “Nâmkipepemak manje isiknan, in Biwin kululunjan egalen zemâtâtât gat katnan mama ke iknanmak damun mbep keyepm kinngapijan mambe. ³³ Ma in milom bilombinjan taindain ke beme amnan kwitime manep ke timti am kwiyan olalip eknen indawep. Ma in kwitnan kwitnan dolaknan kebon mammambep beme keyan Kawawanjan olojen mpewep. Mama mimi dolaknan keyet dopman iknan kululunjan gwaen indame kambu titi an eknenan ku tiwep ma kwawan ku nimbe. ³⁴ In kwitnan nengat kenin penan maindembein beme ingat kenin sekjin namamanjan peme keyet palen mamepmatim tazin.”

*In Amobotnanjan damun weyan tabep
(Matiyu 24:37-25:30)*

³⁵ Zisasiyan zet kegok zemti ewe kapigok tusumti diindoye, “In sangumin zamti melakandujan mundunji lam konji peme tazime kwitnan kwitnan weyayan mulup mme delan zeme Amobotnanjan damun tabep ³⁶ sakam kegok amobotnanjan awembin bembeyelen mundumengatnan gilik zem kobe kan keyet mulup amjan eknenan egat damun mti weyayan mulup mbep. Kan egan kobein kwizet kume mulup amjan eknenan sekekek sakwep kwaseleme kenan mowebe. ³⁷ Kan keyet mulup amjan eknenan iknan zemindeme katan mati meluk wewepin egat damun kaik tapmambep kogok tapmti ilinangat olojen penan mbep. Nejan diindoma nait, amobotnanjan keyan sangum melakandujan gulum yalanti nen tim miakti ekngat zemindeme meu niniyelen munduman totapme egan meu sentin indawe. ³⁸ Âpme amobotnanjan tambusutanjan ma msasayan koindikme mulup amjan eknenan meluk wewepin tapmambep beme ilinangat kegok mbep keyet olojen mbep. ³⁹ Yangut in namâtâlit. Mka tonjanjan kambu titiyan kan zuknan kobe ke nanak beme egan mkanjan ekdamun mme kambu titiyan mkanjan kwaselemti kambu ku tinak. ⁴⁰ In sakam kegok weyayan mulup mtabep enenogat Angat Nemunanjan nen in kan ku name nejan memendepmak kobap.”

⁴¹ Zisasiyan zet kegok zeme Pitayan kapigok yankwesiye, “Amobotnanjan, gen bemenze zet zenagen ke ningat etan ma am sambe kapiyet temakwep namti zenak?” ⁴² Pitayan kegok zeme Amobotnanjan zeye, “Nejan bemenze zet nen an damun nanânanjan temangat zesowap ke kapigok, an nen amobotnanjan galen mkanjan ekdamun mti mulup amjan meu indandayelen kan ke amobotnanjan iknan ombempaye kan keyet maindamtan. ⁴³ Kegok tapmnepepe amobotnanjan keyan gilik zem kobein an mulup mamtan keyelen mulupman koekme dolaknanjan beme an damun keyan olojen penan mpemti tosanjan teman sawe. ⁴⁴ Nejan diindoma nait, amobotnanjan mulup damunanjan ke kwitnan kwitnan sambe amobotnanjan iknan galen ekdamun mimiyelen zempewe. ⁴⁵ Yangut an damun keyan iknan kapigok zenak, ‘Amobotnanjan sakwep ku kobe,’ kegok zemti mulup animbi ndomti meu ma tu kalinjan nimti kenan yungu yungu kwadak. ⁴⁶ Kegok sokbeme kan nengat an damun keyan amobotnanjanjanjan kobein ke ku namâtâge. Amobotnanjanjanjan koekti an damun ke sindiwanjan omba penan witikdak

enenogat amobotnaŋaŋ mulup zet saye keyet katanŋ ku mge. Keyepmti wati met am bekananŋ mimi ekŋengalen mundum bekananen ke peme ilinsakwep tabep.

⁴⁷ Âpme an damuŋ keyaŋ amobotnaŋgalen nânâŋaŋ nâmâtâge yaŋgut egaŋ weyeyaŋ mulup ku mti esemtenŋ penaŋ ku mâpme amobotnaŋaŋaŋ koekti sindiwaŋ omba penaŋ witikbe. ⁴⁸ Yaŋgut an damuŋ ŋen mulup amobotnaŋgalen nânâŋaŋ mulup sakam zigok mimiyelen ke ku nâmâtâti egaŋ mulup mme bekananŋ bewe ya amobotnaŋaŋaŋ koekbeen omba penaŋ ku witikbe. An ŋen ek mânep milawatnaŋ ma nânâŋaŋ omba talasim sasaŋaŋ beme egaŋ penaŋaŋ ombaegak aikme ŋep bewe ma mulupmaŋ kogak windembenŋ mbe.”

*Zisasiyaŋ am maŋge kalaŋindewe
(Matiyu 10:34-36)*

⁴⁹ Zisasiyaŋ zet ewe kapigok tusum zeye, “Neŋ msalen am ingalen nâmkiŋpepe mkatikŋaŋ bembeyelen koban. Ma ingalen nâmkiŋpepe ikŋaŋ ke mma temaŋ bemti teziŋ keboŋ omba penaŋ ziwe. ⁵⁰ Âpme neŋ nukŋaŋ temaŋ ma sindem omba penaŋ tiwap keyet nâmnukŋaŋ palen mmeti tima delaŋ zewe. ⁵¹ In nâgâegaŋ an kasa kume totogalen koge ke manâip, ma? Yek, neŋ keyet penaŋ zema nâit, neŋ am kalalaŋgalen koban. ⁵² Kan kapiyet yaŋbemti am mka kwepgat makukuŋin 5 ya kalaŋti an tugaŋ nembet ma an zulaŋ nembet nembet tati kasa kasa mbep. ⁵³ Sakam kegogak biwineyaŋ nemuŋine ekŋenmak kasa kasa mbep. Ma naniŋaŋ apmaŋgat mamaŋmak naniŋaŋ nemuŋaŋgat imbiŋaŋmak kasa kasa mbe. Âe yaŋaŋ kapigogat, ekŋenmagen notnaŋaŋ nâgât nâmkiŋpeme notnaŋaŋ ku nâmkiŋpewep keyepm set sakam kegok sokbewe.”

*Kulekiki tasokbein keyet yaŋaŋ ku nâmâtâbien
(Matiyu 16:2-3)*

⁵⁴ Âpme Zisasiyaŋ am maŋge temaŋ ekŋengat kapigok diindoye, “In kasup towewet-naset zanza sop kume in sakwep penaŋ, ‘Map tosâpm,’ manzeip. In kegok zeme penaŋ masokbein. ⁵⁵ Ma tâgâyaŋ baeset keyetnaŋ kwapme beme in, ‘Kasup tasâpm,’ manzeip. In kegok zeme penaŋ masokbein. ⁵⁶ In an zet nambalam zutmak zenze! In kululuŋ ma msat egegalen sakamaŋ ekti eknâm mamip keyaŋgut kwitnaŋ kwitnaŋ alak tasokbein kapiyelen yaŋaŋ ku maeknâmâtâlîp.”

⁵⁷ Zisasiyaŋ zet ewe kapigok tusum zeye, “Neŋ nâyawen inmagen zet weyayaŋaŋ set katnaŋ kapiyaŋ ku tazin. ⁵⁸ Ke kapigok weyaŋ bep, inmagengatnaŋ an ŋen zet muluwen aik mebep beme ewe zet mulup mimi mkaen mebepiŋ tati igalen mânepgalen zet ke weyaŋbalup. Mneti geŋ zet nânâ an ekmagen gaik mepme egaŋ an dakutum ekŋengat belinan geme an dakutum ekŋenaŋ mka katikŋaŋ kekgewep. ⁵⁹ Neŋ zema nâmbak, geŋ mka katikŋaŋ towewepiŋ ewe belakŋaŋ tati mânep dopmaŋ sambe indamane delaŋ zewe mneti mka katikŋaŋ kwesiŋ kwesiŋ mamayelen gewepgat.”

13

Am keŋin ku gilik zewep ekŋen bam walebep

¹ Zisasiyaŋ zet kegok zemdelanŋ zeme kan keyet am notnaŋ Pailelanŋ zemindeme Galili am notnaŋ Kawawaŋgat sâpe sâpe tabumambienen Pailitgalen kasa kuku an ekŋenaŋ indome gakiwien keyelen zezapat Zisasiyet msawien. ² Kegok zeme Zisasiyaŋ ekŋengat zeye, “Galili am ekŋen set katnaŋ kegok mme indowien ekŋen keyelen yominaŋ mkawaŋ benen Galili am notnaŋ yomin seabemindeip, ma? ³ Yek penaŋ! Neŋ zema nâit, in yomengatnaŋ ku gilik zewep beme ekŋenaŋ gakiwien in sakam kegok gakiwep.” ⁴ Kegok zeme Zisasiyaŋ zet ewe tusumti kapigok zeye, “Am 18 Siloam mkaengatnaŋ ekŋen keyaŋ mka teepmaŋ kandaŋaŋ tapme mka keyaŋ etumti indakwatame gakiwien. In nâiwen keyaŋ mkawaŋ beinen ekŋengalen bekananŋ

mimiñinañ Zelusalem am sambe ekñengalen bekanañ mimiñin sebemindein, ma? ⁵ Yek penañ! Neñ zema nâit, in yomengatnañ ku gilik zewep beme in sambe sakam ekñenañ gakiwienok in gakime delañ zewe.”

Tep kwitnañ pik katnañ elilikpiñ mamm keyelen bemzenze zet
(Aizaya 5:1-7; Matiyu 21:18-20)

⁶ Âpme Zisasiyañ bemzenze zet kapigok diindoye, “An ñenañ tep pik wain mulup-manen ondempaye. Ya egañ tep pik katnañgat meegeyañ penañepiñ beye. ⁷ Keyepmti egañ mulup angkat kapigok zeye, ‘Nânik, neñ nup kan tuk pi tep pik katnañgat tepmanen mekoti ekbanañ ñen ku elige. Keyepmti geñ anpemane melak enenogat tep kapiyañ msat kelakñañ saik mamm.’ ⁸ Kegok zeme mulup an keyañ kapigok zeye, ‘Damuñ, nup kan kwep ñen pemane belak tapme neñ tep yañan msat tokwat utumti sakokolok tipmañ timatopme omguluk gilik mti ekbap. ⁹ Kegok mma katnañ elikzin ma ze ekbap. Elikbe beme dolakñañ penañ. Âk yek bewe beme neñ ñep anpab.’ ”

Zisasiyañ imbi wesiy ñen Sabat tagoñgo kanen weyañpeye

¹⁰ Âpme Sabat tagoñgo kan ñengat Zisasiyañ sesewat mkaen am Zet Zapat Dolakñañ Penañ zemzikat indaye. ¹¹ Kegok tapmme imbi ñen keñan ke tage ek we bekanañmak. We bekanañ keyañ nup kan 18 ekmak mamkwapme egañ zawat mkwage. Ma bisetnañan kusum topme egañ dendañ esemteñ ku matatagalen. ¹² Kogok mame Zisasiyañ imbi ke ekti kwizet kume kopme egañ egat kapigok dunduye, “Imbi, geñ zawadi mâlap!” ¹³ Kegok zemti egañ betnañan imbi keyet bisetnañ atame keyegak bisetnañan esemteñ beme imbi keyañ Kawawañgat sesewage.

¹⁴ Kegok sokbeme sesewat mkaengalen amobotnañan Zisasiyañ kwitnañ kwitnañ ke Sabat tagoñgo kangat mge keyepm egañ ñenzinziñ mge. Mmambe egañ am sambe tapmambien ekñengat kapigok diindoye, “Kasup mulup 6 keyet mulup mamambep keyepmti kan ekñen keyet koti am weyañindende mulup mamambep wa Sabat tagoñgo kangat yek!”

¹⁵ Egañ kegok zeme Amobotnañan egalen zetnañ nembet gilik zeye, “In an zet nambalam zut zenze! In Sabat tagoñgo kangat makau apmañin ma donkiñin tegen kwalet indemti mkañinangatnañ indatimti tu meu indaipgalen mundumen meti tu meu indame manip.” ¹⁶ Kegok zemti zeye, “Imbi kapi Abalaamgalen alikñañ ya we bekanañan ekmak nup kan 18 mkipmañ penañ bemtage. Ya ek ñep Sadañgalen winde Sabat tagoñgo kanen ñep mâpepeyelen.” ¹⁷ Egalen zet dopmañan kasañane ekñen mme sakambuk penañ tiwien. Keyegak am sambe tabien ekñenañ menok sokbeye ke ekti olonjen penañ mbien.

Mastat katnañ keyelen bemzenze zet
(Matiyu 13:31-32; Mak 4:30-32)

¹⁸ Âpme Zisasiyañ bemzenze zet ñen kapigok zemti diindoye, “Kawawañgalen zemâtâtât katnañmamayet yañan ke mastat katnañ keboñ. Ma neñ mastat katnañ keyet palen bemzema nâseip. ¹⁹ Ke sepemañ mastat tep katnañ isikñañ penañ amnañ mti muluwen ondeme kwati tep temañ sinañ betnañan mme age ekñenañ mkañin tep betnañ dukñañ walabien keyet sakam.”*

Yis keyelen bemzenze zet
(Matiyu 13:33)

²⁰ Kegok zemti ewe kapigok tusum zeye, “Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke yis keboñ. Ma neñ yis keyet palen bemzema nâseip. ²¹ Ke yis plawa

* **13:19:** Zet kapiyet yañan kapigok: Kawawañgalen zezapat dolakñañan am sepem igak igak msat sambemagen mekopme am ekñen keyañ mme nâmkiñpepeñinmak tabep.

melesenaj isiknaj bugan imbi nenaj plawa omba kemak lelime kenaj kaindeyegak tasemem kwatneti temanj sosok makwazin keboj.†

*Setokwakwat isiknaj
(Matiyu 7:13-14, 21-23)*

²² Zisasiyanj Zelusalem mka temanen mebegalen meti mka njande isiknaj ma mka njande temanj keyelen am Kawawanjalen zezapat dolaknaj zemzikat indaye. ²³ Kegok tapmepme an nenaj egat kapigok yanjkwesiye, “Amobotnaj, geñ zigok nânik, am kwep kwewanj mama kanzizit tiwep ma?”

Kegok zeme Zisasiyanj am sambeyet diindoye, ²⁴⁻²⁵ “In setokwakwat isiknaj mama kanzizit titiyelen keyet kenaj mobogalen mulup windenajbenj mbep. In kegok ku mbep beme mka tonajanj wati sekekindewe. Neñ diindoma nâit, am sambe kenaj ke mobogalen mbep keyanjut nep ku mobep. Kegok sokbeme in zupman tati mka tonajngat kwizet kumti zewep, ‘Amobotnaj, set kwaselemane kwatne!’ zewewanj eganj zewe, ‘In deyetnaj kolip? Neñ ingat ku nâmindeyap!’

²⁶ Eganj kegok zeme in egalen zet dopmanj kapigok gilik zewep, ‘Nin tu meu geñmak ningalen mkaen nimbenn ma geñ ningalen mka temanen Kawawanjalen zezapat dolaknaj mzikat ndawanan.’

²⁷ In kegok zeme eganj ewe zewe, ‘In deyetnaj kolip ke neñ ku nâmindeyap. In am mama mimi bekanaj mamipgat in sebeit!’ ²⁸ Kegok sokbeme in kululujen Kawawanjalen mundumen Abalaam ma Aisak ma Zekop ma golanj zenze an dolaknaj ekjen indikme Kawawanj zemindeme in zupman tati sindemgat si zemsu zemsu mti zelin anjalikbep! ²⁹ Âpme am sambe kasup kwakwatnaset ma towewetnaset ma baeset ma gwaeset nâmkijpepenimaganj kenaj mowebep. Ekjen keyanj Kawawanjalen mundumen totati Kawawanj iknajmak tu meu nimwiyanjbenj. ³⁰ Mme am nen kwitnanjpij tototnaj mamti Kawawanjngat manâmkijpein eganj bamgat Kawawanjngat zikatnan kwitnanjmak bewe. Ma am nenaj kwitnanj mmoti windenajmak mamti Kawawanjngat ku nâmkijpein eganj bamgat Kawawanjngat zikatnan kwitnanjpij bewe.”

*Zisasiyanj Zelusalem amgat kemberj mge
(Matiyu 23:37-39; Luk 19:41-44)*

³¹ Âpme kan keyegak Palisi an notnaj Zisasmagen koti zewien, “Wae, amobotnaj Elolanj gosâgât zepgam geñ kapi pemti mesenik.”

³² Ekjenaj kegok zeme Zisasiyanj diindoye, “In tam kuknajbenj keyet kapigok met dunduseip, ‘Neñ alak ma sanjen we bekanaj ammagen zemindewap ma am weyanjindewap. Ya âgânen mulupm mdelanj zemti mebap.’ ³³ Eganj zet kegok zemdelanj zemti am tabien ekjenngat kapigok diindoye, ‘Neñ alak ma sanjen ma âgânen Zelusalem mka teman mebap.’ Golanj zenze an nen msat belaknaj kume gakikiyelen ke nep yek. Ek Zelusalem etanj mepme kume gakikiyelen.

³⁴ O Zelusalem am, in golanj zenze an ekjen maindome gakip. Ma in Kawawanjalen zet busup an indeme makolip ke nanzanj maindome gakip. Kan sambe neñ betnnej in Zelusalem am sambe indabembululungalen manâyap sakam sakokolok mamañ nemanane time pâpmanj kandanjan manje mambemindein kegok. ³⁵ Keyepmti neñ zema nâit, ingalen sesewat mka temanj ke Kawawanj katipeme ilinanjngat belinan tapmosâpm. Âpme neñ diindowi, Zelusalem am, in neñ ewe ku nikbep ya maneti kan delanj zenzeen keyet in kapigok zewep,

† 13:21: Bemzenze zut ekjetgat yanjanjt kwep eget kwitnanj kwitnanj isiknaj penanj yanjut muluwit mamuluwen windenjinbenj penanj. Keyet katanj Kawawanjalen zemâtâtâtgat katnanj mama ke An kwepmagen yanjbein keyanj palaknaj bemti am sambemagen mekobe.

‘Kawawaŋaŋ Nemunaŋ ombempeme kozin keyet nin olonŋen penaŋ mnup.’ (Sam 118:26)
Kegok zemeŋgut neŋ kobap.”

14

Zisasiyaŋ an zawatnaŋmak weyaŋpeye

¹ Âpme Sabat tagoŋgo kanen ŋengat Zisasiyaŋ Palisi amobotnaŋ ŋengalen mkaen moti tu meu nimbien. Kegok mme Palisi notnaŋaŋ Zisasiyet zikat giŋgiŋ tapmmambien. ² Kegok tapmme an setnaŋ betnaŋ sememeŋaŋ ŋenaŋ Zisasmagen kopme ³ egaŋ ekti zii zet zikat indanda an ma Palisi an ekŋengat kapigok indayaŋkwesiye, “In zigok nâip, ningalen zii zelaŋ am Sabat tagoŋgo kanen ŋep weyaŋindendeyelen ma yek?” ⁴ Kegok indayaŋkwesime ekŋenaŋ zetpiŋ diliŋ zemtabien. Kegok sokbeme Zisasiyaŋ an ke betnaŋaŋ atamweyaŋti zempeme mege. ⁵ Kegok mti egaŋ ekŋengat indayaŋkwesiye, “Inmagengatnaŋ an ŋengat nemunaŋ mene ma makau apmaŋaŋ pusak teepmaŋ penaŋ keŋan baenen tuyaŋ tatatnaŋ keyet keŋan Sabat tagoŋgo kangaŋ towedak beme zigok mnaŋ? Egaŋ nemunaŋ mene ma makaunaŋ ke keyegak mandame kwadak, ma yek?”

⁶ Egaŋ kegok zeme ekŋenaŋ ke nâmti sakambuk mtati zet dopmaŋ gilik zenzepiŋ diliŋ zemtabien.

Am ŋenaŋ ikŋaŋgat sekŋaŋ mtoti mamayelen

⁷ Tapme meu niniyelen mundumen tati Zisasiyaŋ indikme am notnaŋ zemindaman-dawien ekŋen keyaŋ koti mundum amobotnaŋgalen ombempewienenen totabien. Kegok sokbeme Zisasiyaŋ ekti bemzenze zet ŋen kapigok diindoye, ⁸ “An ŋenaŋ geŋ awembiŋ bembeyelen tu meu niniyelen zengamandanak beme geŋ meti amobotnaŋgalen mundumen sokŋan an imbi wawagalen tadak ekmak ŋep ku totabek, mneti mundum egat ganzenan ke amobotnaŋ geŋ sebem gein ŋengat ombem penak. ⁹ An imbi wawagalen keyaŋ geŋmak an ŋenmak idamandanak ya egaŋ geŋmagen koti zenak, ‘Notn, geŋ mundum totadigen kapi an ŋen kapiyet ombempewe keyepm geŋ watati ek pemane totalak.’ Kegok zeme geŋ sakambuk penaŋ mti bam baenen metabek. ¹⁰ Ma naman geŋ an imbi wawagalen keyaŋ zengamandame geŋ meti mundum bam baen totabanik. Geŋ kegok mmane an geŋ ganzemandawe keyaŋ kot gikti zewe, ‘Notn, geŋ koti mundum nenmak sokŋan kukŋaŋgat gwaen totat.’ Kegok zeme mebanik keyaŋ mkawaŋ benen geŋ mobotnaŋ am sambeyet zikalinan kwabanik. ¹¹ Am ŋenaŋ ikŋaŋgat sekŋaŋ tapmozin bewe Kawawaŋaŋ an ke mtopewe âk am ŋenaŋ ikŋaŋgat sekŋaŋ tapmtozin beme Kawawaŋaŋ an ke mmopewe.”

¹² Kegok zemti Zisasiyaŋ Palisi an ek zemandaye egat kapigok dunduye, “Kan ŋengat meundi dolakŋaŋ ŋen bumti nodi ma gitaŋgat nodi penaŋ ma gitaŋgat sip butnaŋ ma an mkaŋandaŋit kwep ŋen mânep milawatnaŋmak ekŋen ke ku zem indamandawanik enenogat geŋ meu zem indamandamti tu meu indawanik keyepm ekŋenaŋ dopmaŋ zengamandamti gawep. Geŋ sakam kegok mnik beme dopmaŋ dilak ke tatinik. ¹³ Âpme naman tu meundi bumuluŋti am towewenaŋ ma am setnaŋ betnaŋ seleuŋaŋ ma am wesin ma am zikat beŋ ekŋen ke zemindamandawanik. ¹⁴ Geŋ kegok mbanigen Kawawaŋaŋ gâgât nâme dolakŋaŋ penaŋ bewe enenogat ekŋenaŋ gâlen tu meu dopmaŋ ŋep ku mutuwep. Kan am teŋ ekŋenaŋ sumengatnaŋ wabep kan keyet Kawawaŋaŋ dopmaŋ mutumgawe.”

An ŋenaŋ tu meu niniyelen am zemindamandaye keyelen bemzenze zet (Matiyu 22:1-14)

¹⁵ Âpme an ñen Zisas ekmak tu meu tatnmambien egañ Zisasiyañ zet zeye ke nâmti kapigok zeye, “Am Kawawañ mundum maekdamuñ mnen kululuñen ke ondekti ekmak tu meu temañ nimwianbep am ekñen keyañ oloñen penañ mbep.”

¹⁶ Egañ kekok zeme Zisasiyañ dunduye, “An ñenañ tu meu temañ bum ondekti am sambe zemindamandaye. ¹⁷ Kan tu meu temañ bumululuñgalen kwapme egañ mulup anañ zempeme am notnañ zemindamandawienen ke zeme kokogalen kapigok zempeye. Geñ meti kapigok zesenik, ‘Kwitnañ kwitnañ sambe weyeyañ mulup mme delañ zepgat in kolit.’ ¹⁸ Mulup an keyañ meti ekñengat kekok zeme ekñenañ zapat ke nâmti yañbemti zet tinjo yaloñ yaloñ zet zewien.

An kukñañgat egañ kapigok zeye, ‘Neñ msat butnañ ñen kwitiman ya ke meti eksâbap. Keyepm nânmemane neñ ñep ku kosap.’

¹⁹ Ma an ñenañ ewe kekok zeye, ‘Neñ makau apmañ 10 kwitiman ya alak ekñen ke mulup indandayelen m ek m ek mimiyeleñ weyeyañ mulup miyap. Keyepm nânmemane neñ ñep ku kosap.’

²⁰ An ñenañ ewe sakam kekok zeye, ‘Neñ alakñañti imbi wapman ya yañañ keyepmti neñ ñep ku kosap.’ ²¹ Kekok zemâpme mulup an keyañ zet sambe ke timti met an damuñañ dunduye.

Kekok zeme amobotnañañ ñenzinziñ penañ mti mulup anañgat kapigok dunduye, ‘Geñ sakwep penañ mka ñande temañgalen set isisikñañen ma set temanen meti ekmane am toweweyañ ma am sebelin seleuñañ ma am selin wesin ma am zikalin beñañ indatimane nâlen mkaen koseip.’

²² Kekok zeme mulup anañ meti egañ zeyenok mme delañ zeme koti zeye, ‘Amobotnañ, neñ geñ zemnenaknok mma delañ zep keyañgut mka keñañ amnañ ewe ku gak zep.’

²³ Kekok zeme amobotnañañ mulup anañgat zeye, ‘Geñ mka ñande temañ ke penti set temanen ma isikñañen meti ekmane amnañ wianme indatimane nâlen mkaen koti gak zeseip.’ ²⁴ Kekok zemti ewe kapigok tusum zeye, ‘Neñ in nâlen mkaen kolip ingat zema nâit, am ekñen kukñañgat zem indamandama ekñenañ ku kobien ekñen keyañ nâlen tu meu tikñañ ku nim nâwep, yek penañ.’ ”

*Zisas mâbâgalen mama mimi sewakñañ penañ yek
(Matiyu 10:37-39)*

²⁵ Âpme Zisasiyañ Palisi an keyelen mka keñañgatnañ zupman toti mepme am mañge temañañ ekmak mebien. Ke kopme egañ gilik zem indikti diindoye, ²⁶ “An ñenañ neñ napmâti nâgât nemban kwasât nâwe beme keñañañ nâgât omba penañ gogot mti mambipmañ ma imbiñañ ma nemunambañane ma ikñañgat ip notnane sip kwep ma ikñañgat nâme tobe. Âk egañ kekok ku mbe beme egañ nâgât nemban ku tabe. ²⁷ Ma naman an ñenañ nâgât nemban tasât nâwe beme egañ neñ napmâti ikñañgat nukñañañ pumti egañ gakikiyelen weyeyañ mulup mbe enenogat egañ nâgât manâmkijpein.” ²⁸ Kekok zemti zeye, “An inmagengatnañ ñenañ mka teepmañ amnañ tati an kasayet dombembeyet walasât nânak beme egañ, ‘Mânep zigok time mebe?’ ma ‘Kwitnañ kwitnañ zibon kwitiwap?’ ke nâmâtâti kwitimti mka ke ñep walapme delañ zenak. ²⁹ Âpme an keyañ kekok ke ku mnak beme mka teepmañ ke walat delañ zenzepin mka ke timbilange etañ mpeme tatnak. Egañ kekok mpeme am notnañañ mka ke ekti egat zet mtopepen zet zemti ek yeñti kapigok zewiek, ³⁰ ‘An kapi mkañañ yañbeye ya egañ ewe ku mdelañ zein!’ ³¹ Sepem kekok amobotnañ ñen kasa kuku anañ ten tausen (10,000) etañ ya egañ amobotnañ ñengalen kasa kuku anañ twenti tausen (20,000) ekñenmak auuyelen nânak beme egañ weyañ nâmâtâti amobotnañ ñen keyelen windenañ kume totogalen ma yek keyelen nâmbiliwetnak. ³² Kekok sokbeme egañ onânañ ñep ku auuyelen benak enenogat amobotnañ ñen keyelen

kasa kukunane winderinben penan. Keyepm egan an notnan indeme sabenan keyegak tapme amobotnan ke meaikti ku auuyelen yankwesimti egan milawat kwilekiyet nâmtiknan min keyet yankwesiwiek. ³³ Sakam kegogak am nenan nâgât nemban ma neñ napmâsât nâwe beme egan kwitnan kwitnan sambe bamkumpewe.”

*In am ekñengalen dalan kebon bemti tabep
(Matiyu 5:13; Mak 9:50)*

³⁴ Âpme Zisasiyan zet ewe kapigok tusum zeye, “Dalan ek dolaknan ma tiknan penan. Âk dalanan tiknan delan zenak beme nin tiknan ke mulupman mti nep ku aikbenek. ³⁵ Dalan sakaman kebon keyan muluwen sikokok ma meu nep ku mukulem mme dolaknan kwakwagalen keyepm belak peme mebegalen. An nen zet nânâyelen tiknanan tazinan zet kapi nep opeimti nâsem.”

15

*Sipsip galan zenzenangalen bemzenze zet
(Matiyu 18:12-14)*

¹ Âpme kan nengat an mânep takis titi ma am yomton ekñenan Zisasmagen soknan egalen zet nâsâgât kobien. ² Kegok sokbeme Palisi ma zii zet zikat indanda an notnan yanbemti sekanan zet zemti kapigok zewien, “An kapi a yomton ekñenmak notn notn mti meu mka kwep manip!” ³ Ekñenan kegok zeme Zisasiyan bemzenze zet nen kapigok diindoye,

⁴ “An inmagengatnan nen sipsipman 100 tasanak ya kwep nen galan zenak beme egan zigok penan mnak? Kegok sokbenak beme egan sipsip 99 ekñen meunin maninjanen munduman indeme tapme egan kwep keyet timat metneti aikdak. ⁵ Egan aikdagen kan keyet oloñen penan mti nandenan oletetep peme weme ⁶ mkanan pum kotnak. Kegok mti egan notnane ma am egalen mkamagen soknan talip ekñengat zeme koondakme diindonak, ‘Nen sipsipm galan zeme timalawan aikti oloñen penan miyap keyepm koondakme tu meu bumuluñti nne!’” ⁷ Zisasiyan kegok zemti ewe kapigok tusum zeye, “Nen in zema nâit, sakam kegogak msalengalen an yomton nenan yomengatnan keñan gilik zemti nenmagen matusunen kululunen ekñenan oloñen penan mamip. Kegok sokbeme am 99 ekñenan yominangatnan ku gilik zeip ekñengat manâiwen ekñen an kwetetepman penan.”

Mânep galan zenzenangalen bemzenze zet

⁸ Kegok zemti ewe tusum zeye, “Imbi nen tambu kwep tu meu kwitim niniyelen silwa mânep kanziñan 5 tasanak ya nen galan zenzenan benagen egan zigok mnak? Egan laman koñti mka keñan kaputi weyan timat metneti mânepman ke aik mti ⁹ kan keyet oloñen penan mti notnane ma am egalen mkamagen soknan talip ekñengat zeme koondakme diindonak, ‘Ekñen, mânepm galan zeme matimalawan aikti oloñen penan miyap keyepm koondakme tu meu bumuluñti nne!’” ¹⁰ Nen diindoma nâit, sakam kegogak Kawawangalen enselñane kululunen ekñenan a yomton nenan mama mimiñan bekanan bamkumpemti nenmagen matusunen ensel ekñenan oloñen penan mamip.”

Anemba zomolim nenan mambipman idemege keyelen bemzenze zet

¹¹ Kegok zemdalan zemti ewe kapigok tusum zeye, “An nen nemunane zomolim melezut matapmambuk. ¹² Ya nemunan munan bipmanmagen koti kapigok zenak, ‘Bien, msat ma milom bilombi bam nanayelen nâwanan ke ilak alak kapi na!’ Kegok zeme biwidan msat ma milom bilombi kalanñti nemulatnene idaye. ¹³ Kegok sokbeme kasup mulup mimi notnan delan zeme nemunan munan msat ma milom bilombiñan beme amnan kwitime egan msat ke pemti mânepman timti pem nen benan penan

mege. Ke mepmamti mânepmanj sambe mama mimi bekananen time mepme delanj zeye. ¹⁴ Kan mânepmanjanj delanj zeyeen meuyet kamberj temanj msat katanj sokbeye. Kegok sokbeme ek kwitnanj nen ku tasaye. ¹⁵ Keyepm eganj met an msat keyelen an njengalen mulup mge. Âpme an keyanj peme met egalen bo mkaen bo damunj mge. ¹⁶ Eganj meuyet penanj gakisât mti boyelen meujanj ke niniyelen nâye yangut bo damunj keyanj ku nâmpeme ninje. ¹⁷ Kegok sokbeme kan eganj nânâ dolaknanj aigeen iknanjat kapigok zeye, 'Bipmanjgalen mulup am sambe meu maniwianjip ya nejj pi tati meuyet gakisowap! ¹⁸ Keyepm nejj wati bipmmagen meti kapigok zewap, "Bien, nejj Kawawanjat zikatnan ma gâgât zikadan yom mban. ¹⁹ Ya 'Gejj nâgât nemun,' nejj ewe ku zenzeyelen. Gejj nemane gâgât mulup andi etanj tabi." ' ²⁰ Kegok nâmti wati bipmanjagen mege.

Eganj ewe bipmanjgalen mkaen mebepinj bejan tapmepme bipmanjanj ekti kejananj nemujanjat kemberj penanj nâmti winde bem meti nemujanj kot ambeti zem olojen mpemti eganj gilik ze koge keyelen olojen penanj mge. ²¹ Kegok mti nemujanjanj bipmanjat zeye, 'Bien, nejj Kawawanjat zikatnan ma gâgât zikadan yom mban. "Gejj nâgât nemun," zenzeyelen nejj yek.' ²²⁻²⁴ Nemujanjanj kegok zeme bipmanjanj mulup an sambeyet kwizet kume kopme diindoye, 'An eknen, nemun kapi nejj nemti mepmame wa gakiye zem mban yangulak alak pi ninmak alik tazin keyepm in sakwep penanj met kâlâp teepmanj dolaknanj penanj ke mkoti mundunjeit ma besanj isiknanj mkoti betnanj duknanen wepeit ma set mundundunj mkoti setnanen mundunpeme tapme makau nemanjanj gandenanj mepmti kume gakime tu meu bumuluñti olioli temanj mti nsenup!' Eganj kegok zemindeme zetnanj gawepumti tu meu weyanj beme nimti olojen mbien.

²⁵ Kegok sokbeme kan keyet nemujanj yujanj muluwen tage. Ya eganj mulup mdelanj zemti mkaen kokogalen soknanj koti nâme eknjengalen olioli silik ma gwasim kwisak nâye. ²⁶ Eganj kwisak ke nâmti mulup ananj nen ekti kwizet kume kopme yanjkwise, 'Wae, an notn, da kwileki tapmip?'

²⁷ Kegok zeme mulup ananj dunduye, 'Munji gilik zem kopme bipdanj makau nemanjanj gandananj kumti bup enenogat munjanj kasayet belinan mobopinj esemtenj tati gilik ze kolep keyepm olioli tapmip.' ²⁸ Kegok zeme nemujanj yujanj nenzinjinj penanj mti mka keyet kejan mobogalen ku nâmtiknanj mge keyepmti bipmanjanj zupman kwatoti egat kejan mtoti mka kejan mobogalen wekuye. ²⁹ Bipmanjanj kegok zeme nemujanjanj bipmanjat zeye, 'Bien, ekbak, nejj nup kan sambe pi mulup katiknanj mulup andinok gâgât mkwaban ma nejj gâlen zet nen ku makuluyap. Gejj kwileki penanj mnawanan? Gejj meme nemanjanj gandenanj bugan nen ku namane notnne eknenmak bumuluñti ku nimbenn, yek penanj!' ³⁰ Kegok zemti ewe zeye, 'Ya nemundi munj kapiyanj gâlen msat ma milom bilombi beme amnanj kwitime mânep timeti sek kilejj imbi indame delanj zeme gilik zem mkaen kolewen gejj makau nemanjanj gandenanj egat kumti bunak!'

³¹ Eganj kegok zeme bipmanjanj dunduye, 'Ayu, nemun, gejj nejjmak kwesinj matak-wadik ya nâlen kwitnanj kwitnanj sambe kapi gâlen etanj. ³² Nodi kapi nin ndemti mepmame wa gakiye zem mbenn yangulak alak pi ninmak alik tazin keyepmti nin tu meu bumuluñti olioli temanj msenup.' "

16

Mânep milawat damunj an njektiknanj temanj keyelen bemzenze zet

¹ Âpme Zisasiyanj nemanjane eknjengat zet kapigok diindoye, "An mânep milawatnanj temanmak nen manje. Eganj an nen mulup damunj peye ya maneti am notnanjanj mulup damunj keyanj mânep kambu mip kegok zemti an mulup tonjanmagen zem

kuwien. ² Kegok zeme an mulup toņan keyan mulup damuņ ke zemandaye, ‘Geņmagen zet nâya ke kwilekiyelen? Geņ meti nâlen kwitnaņ kwitnaņ sambe ke kabemane topme nen kotna enenogat geņ nâlen mulup damuņ ewe ku tatagalan.’ ³ Kegok zeme mulup damuņ keyan ikņanġat kapigok zeye, ‘An mulup toņan muluwen zemnen ya neņ zigok penaņ mbap? Neņ an pembenan msat enzuņan walalatgalen winde ku tatnain ma neņ amgat mânepġat wekukuyet sakambuk penaņ miyap. ⁴ Oo neņ kwileki mbap ke alakņati nâyap. An mulup toņan zemneme notnne sambe ekņenan nikedamuņ mbep.’

⁵ Keyepmti am an mulup toņanġalen mânep butnaņ belak tiwien ekņen inda zemandame egalen mkaen koondakbien. Kegok sokbeme kwep kukņanġat koge keyet yaņkwesiye, ‘Geņ mânep amobotnaņmagen zigok tiwanan?’

⁶ Yaņkwesime egaņ zeye, ‘Neņ kelakņan tuņan nukņanġan 800galen tiwan.’

Kegok zeme an damuņ keyan zeye, ‘Ele, kelakņan tuņan belak mbanan keyelen papia kapi tewen bumane zime alakņan kapi mti kelakņan butnaņ 400 etaņ kumpe.’

⁷ Kegok mti an damuņ keyan an ņengat yaņkwesiye, ‘Geņ an mulup toņanġalen mânep belak zigok tiwanan?’

Kegok zeme an keyan zeye, ‘Neņ wit katnaņ bek 400 kwep kwep nukņanġan 50 kilo kegok tiwan.’

Kegok zeme an damuņ keyan zeye, ‘Ele, wit katnaņ belak mbanan keyelen papia kapi tewen bumane zime alakņan kapi mti bek 300 etaņ kumpe.’ ⁸ Kegok mme an damuņ keyelen an mulup toņan an damuņ keyan ikņanġat kambuņan anġalalaņgalen zet nâmâtâtâtnaņmak zeye keyet nâmti nâme moge. Enenogat am msalen Kawawaņġat ku manâmkiņpeip ekņenan mama mimiņin bekaņan mimenzililiyelen nânânjin pembenan matatindame am Kawawaņġat manâmkiņpeip ekņen sebem indeip.”

⁹ Zisasiyaņ nembraņane zet ewe kapigok tusum zeye, “In nâwienen neņ sakam kegok ku mimiyelen zemindewan, yek penaņ. Neņ notn notn tetimaeyaņ kwititiyelen ku zemindewan. Ma tetimae keyan nânâ dolakņan game mama kanzizit ke mti kwesiņ kwesiņ mambanik? Yek penaņ! ¹⁰ An ņenaņ kwitnaņ kwitnaņ isikņanġat dâsuki ku zewe beme egaņ kegogak kwitnaņ kwitnaņ temaņġat dâsuki ku zewe. Ma an ņenaņ kwitnaņ kwitnaņ isikņanġat dâsuki zewe beme temaņġat kegogak dâsuki zewe.

¹¹ In msatgalen kwitnaņ kwitnaņ weyaņti dolakņan ku ekdamuņ mbep beme Kawawaņgalen mulup ņep ku nâmindeme ekdamuņ mbep. ¹² Ma in nolin ņengalen kwitnaņ kwitnaņ weyaņti dolakņan ku ekdamuņ mbep beme kululuņengalen kwitnaņ kwitnaņ Kawawaņan in ņep ku nâmindeme ekdamuņ mbep. ¹³ Mulup an ņenaņ mulup damuņ zutġat kandaņidaņ ņep ku mamayelen. Egaņ kegok mnak beme ņengat sekaņan mpemti ņengat gogot mnak. In kegogak Kawawaņgalen mulup ma mânep milawatmak mama eget temakwep idapepebemti ku mimidadayelen.”

*Nemba isisikņan Zisasmagen indatimkobien
(Matiyu 19:13-15; Mak 10:13-16)*

¹⁴ Âpme Zisasiyaņ zet kegok zeme Palisi ekņenan zet ke nâmâtâti ekņenan mânepġat nâmtikņan mamip keyepmti Zisasiyet zetnaņġat wisat mbien. ¹⁵ Ekņenan kegok mme Zisasiyaņ indik mâtâti zeye, “In amgat zikalinan ilinaņġat nâme mobotnaņ penaņ mambein yaņġut Kawawaņan ingat keņin maekmâtâzin. Amnaņ in kwilekiyet nâme mobotnaņ mambein ke Kawawaņġat zikatnan okbi okbi mambein.” ¹⁶ Zisasiyaņ zet ewe tusum zeye, “Itnaņan baen Mosesiyelen zii zelen ma golaņ zenze an notnaņan meluwaņ mbien amnaņ ke mâpmane peme kan Zân tu zulutindende an egaņ koge. Kan keyet Zânaņ Kawawaņgalen zemâtâtât katnanen mama keyelen zezapat dolakņan mkawaņ beme amnaņ zezapat dolakņan keyet nâmtikņan penaņ mti mâbien. ¹⁷ Kululuņ ma msat ke Kawawaņan elen belen penaņ asekbeye keyaņġut Kawawaņ ikņanġalen zet ke ku asekbeye.”

¹⁸ Zisasiyan zet ewe kapigok tusum zeye, “An nenan imbinan asekpemti imbi nen wabe beme egan awembin mama ke kalanji yom tiwe. Ma an nenan imbi apman asekpepenjan wabe beme an keyan awembin kalalan mti egan Kawawangat zikatnan yom tiwe.”

An mânep milawatnanmak ma Lasalus egegalen zet zapat

¹⁹ Âpme Zisasiyan zet ewe kapigok tusum zeye, “An mânep milawatnanmak nen manje. Egan kâlâp teepman dolaknan penan tosanjan teman mamundun mamtan ma kan katan egegalen tatat miminjan dolaknan penan matakwatan. ²⁰ Âpme an nen pewewenan penan kwitnan Lasalus egan Kawawangat gogot penan mamtan. Ma ek seknan ilindin lingilan pesak pepenan ke wakoti an mânep milawatnanmak ke egegalen kimbat setokwakwalen peme mawemtan. ²¹ Ke matapme, ‘An mânep milawatnanmak egegalen meu butnan temepme makumtinti kot name nsap,’ kekok otnâmti matatan. Ma tam eknenan koti egegalen lingitnan mambesemtemien. ²² Kegok sokbeme Lasalus ek gakime Kawawangalen ensel eknenan kopmti Abalaamak kululun gwaen mopewien. Kegok mme an mânep milawatnanmak keyan kekok gakime sumen mebewien. ²³ Kegok sokbeme an keyan tezin nandanen metoti sindem teman tiye. Kegok mti ekme mopme Lasalus ya Abalaamgan ganzenan benan tabalut idige. ²⁴ Ke tapmalut egan idikti kwizet kapigok kume moge, ‘Bipm Abalaam, geñ nâgât kember nâmti Lasalus zempemane tu bugan betnanjan olekti nambalam mnan olekme kipman kapiyan ombem tolak enenogat tewen kapi tati sindem omba penan tiyap!’

²⁵ Egan kekok zeyeyangut Abalaaman dunduye, ‘Nemun, geñ kapi otnâmbak, geñ msat palen baenen mamandi dolaknan penan mambanan âpme Lasalus ek an peme wewenan penan manje. Yangut egan pienen nenmak olojen tapme geñ tezin nandanen sindem tatinik. ²⁶ Âpme nen kapi, ningat tungupmnan ma gâgât tungupdan nandan teman penan tazin keyepmti an nenan piengatnan genmagen kainde kwakwagalen nân beme nep ku kwadak. Ma nenan genmagengatnan ninmagen pien nep ku kwakwagalen.’

²⁷ Abalaam kekok zeme an mânep milawatnanmak keyan kapigok zeye, ‘Bien, neñ gâgât gawekuyap, geñ Lasalus pemane nâlen bipmnanngalen mkaen melak. ²⁸ Mkaen ke notnne 5 eknenmagen meti mama miminjin bekanan mamip keyet golanjin tinti diindome eknenan mundum bekanan sindemanmak neñ talap kapi ku kobep.’

²⁹ Kegok zeme Abalaaman dunduye, ‘Mosesiyelen zii zet ma golan zenze an notnanngalen golan zet kumpepenan ke mainji nânâyelen. Zet keyan ekngat golanjin titiyelen.’

³⁰ Kegok zeme an mânep milawatnanmagan kapigok zeye, ‘Bipm Abalaam, zet keyan eknen ku mkawan bem indendeyelen yangut an nenan gakikiengatnan wati Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan Penan mkawan bewe beme keyan mme kenjin yominangatnan gilik zewep.’

³¹ Egan kekok zeyeyangut Abalaaman dunduye, ‘Âpme eknenan Mosesiyelen zii zet ma golan zenze an ekngalen zet wisat mbiek beme eknenan an gakikiengatnan wadak egegalen zet ku nâmti mâbiek.’ ”

17

*Yom katikpepeyelen set katnan
(Matiyu 18:6-7, 21-22; Mak 9:42)*

¹ Âpme Zisasiyan zet kekok zemdelan zemti nemanane ekngat kapigok diindoye, “Am yomen zet kelaknan mti tetipepeyelen keyan inmagen takwasâpm keyangut wakae, am nenan yomen tetimae mbe keyan sindem omba penan tisâpm! ² An nenan

nemba isikñanok ekñen kapimagengatnañ ñen tetipeme yom mbe beme an walepewe ek ke nanzañ siput temañ penañ bimanen andopemti âtâpeme nembu keñañ toweti gakiwe keyañ dolakñañ bein ma musuwewet keyañ nukñañ ku bein. Mneti ekñenañ kekok ku mme egañ belak tapmetneti Kawawañgalen zemdelañ zenze kanen dopmañ nukñañ bekañañ penañ tiwe. ³ In weyañ ekmâtâbep!

Âpme nodi ñen nâmkijpepeñañmagañ yom kwitnañ ñen mbe beme zet weyeyañ katnañ meti weyañpewanik. Kegok mmane yomañ zemkawañ bein beme yomañ pemane mebe. ⁴ Âpme nodi keyañ geñmagen kasup kweggat yom sek zigok min beme egañ geñmagen sek mbe keyet katnañ koti nâmsokukuñañ ke zemkawañ bemgeme geñ egalen yomañ katipewanik.”

Nâmkijpepe msokbembeyelen yañañ set katnañ

⁵ Âpme Zisasiyañ zet kekok zemdelañ zeme nembañane ekñenañ egat kapigok zewien, “Geñ mukulem mindemane ningalen nâmkijpepenn katikñañ bak.”

⁶ Ekñenañ kekok zeme Amobotnañañ zeye, “Kapis alik katnañ ek isikñañ penañ keya ngut egañ msat keña ngatnañ windañañ bemti sosok patañ pemti sinañañ mme matimbunup. Ya ingalen nâmkijpepeñin sakam keboñ benak beme in tep kaindeyete zewiek, ‘Geñ giti sentu gitiyegak, nembu tu ngupman metabanik.’ Kegok zempeme egañ ingat zelin gawepumti kekok mnak. Ya ingalen nâmkijpepeñin sakam keboñ benak beme in Kawawañgalen mulupmañ ñep mme penañañ sokbenak.”

Kawawañgalen mulup an ekñenañ ammagengatnañ zemsesewatgat zikat ku mbep

⁷⁻⁸ Âpme Zisasiyañ zet ewe tusum zeye, “Inmagengatnañ ñengat imbiñañ muluwen-gatnañ mulupmañ mdelañ zemti tep yâgâp mti mkaen koti yalonpemti tu meu bume nimbiek keyet apmañañ mânep sawe? ⁹ Yek, kekok ñep ku mnak. Egañ ikña ngat mulup imbiyañ mimiyelen zempepeñañ keyet katnañ mip.” ¹⁰ Zisasiyañ kekok zemti ewe tusum zeye, “Inmagen sakam keboñ keyañ bein. In Kawawañgalen mulup mti am ekñenañ ingat wisikñ zenzeyete ku wekuwep eneyete mulup e in mimiyete zemindendañañ. ‘Nin mulup an etañ kwizapatnpiñ. Nin mulup zemndendañañ etañ katnañ mâti mbenn.’ ”

Zisasiyañ an 10 lingit satnañinmak weyañindeye

¹¹ Âpme Zisasiyañ Zelusalem mka teman mebegalen Galili msalen koti Samalia msalen kot patañ zenzeyelen koge. ¹² Keyetnañ koti mka ñande isikñañ kopatañ zeme an lingilin satnañmak 10 ekñenañ beñañ tati ¹³ kwizet kapigok kuwien, “Zisas! Amobotnañ! Ningat kembeñ nâmnde!”

¹⁴ Kegok zeme Zisasiyañ indikti zeye, “In sâpe sâpe bumbu an ekñenmagen mepme ekñenañ ingat sekñin wilingisem.” Kegok zemindeme ekñenañ selen tapmetnepeme sek lingilin ñeluye. ¹⁵ Kegok sokbeme ekñenmagengatnañ an ñenañ sekñañ wilingiyeyañ sekñañ lingit satnañ ñelume gilik ze Zisasmagen koti Kawawa ngat kwitnañ mwati kwizet kumsesewage. ¹⁶ Kegok mmeti Zisasmagen patañ zemti egat setnanen msalen baenen pedondo mti egat wisikñ zeye. (Âpme an ke Zuda am mangeen ku sokbembeñañ ek Samalia msalengatnañ.) ¹⁷ An keyañ kekok mme Zisasiyañ ke ekti kapigok zeye, “Neñ nâyawen an 10 ekñenañ ñep beyo ya ekñenañ neñmagen koti Kawawa ngat wisikñ ñep zenzeyelen ya ngut 9 ekñenañ belak mepme an kapi Zuda ekñengalen mangeengatnañ yek ya ngut ek etañañ Kawawa ngat wisikñ neñmagen kozein.” ¹⁸ Kegok zemti zeye, “Ekñenañ Kawawa ngat sesewawatgalen neñmagen ku kolo keya ngut an msatnañ pemngatnañ kapiyañ etañ kolep.” ¹⁹ Zisasiyañ kekok zemti an keyet kapigok dunduye, “Geñ nâgât nâmkijpenik keyepm geñ ñep benigat wati met.”

*Kawawangalen zemâtâtât katnañ mamayañ kotazin
(Matiyu 24:23-28, 37-41; Luk 19:11-12)*

²⁰ Âpme Palisi notnañan Zisasiyet yañkwesiwien, “Kan kwilekiyet Kawawangañ an peme koti egalen zemâtâtât katnanen mamayet zeye keyañ kobe?”

Ekñenañ kekok yañkwesime Zisasiyañ kapigok diindoye, “Kawawangalen an kobe ke amnañ ku eknâmâtâtâgalen set katnañ kekok kobe. ²¹ Ma am ñenañ kapigok ku zewe, ‘Pien tazingat egit!’ ma ‘Daen tazingat meegit!’ Kekok ku zewe. Enenogat Kawawangañ an peme kokogalen zeye ke ingat tunjuwinan tazin.”

²² Zisasiyañ kekok zemti nembajane ekñengat diindoye, “Âpme Angat Nemunañgalen kanañ kopme in kasup kwep eegalen nâmtikñañ penañ mbep keyangulak in ek ku ekbep. ²³ Ma am notnañan ingat kapigok zewep, ‘Egit, ek danen tazin!’ ma ‘Ek pien tazin!’ Kekok zeme in ke meegapiñ. ²⁴ Angat Nemunañ neñ kokotnañgalen kanen sakam ambeyegañ kululuñ nembetgatnañ nembet busatnañ temañ peyak mme am sambeyañ maegip sakam keboñ kopma in nikti nâmâtâbep. ²⁵ Yanjut kukñañgat am alak talip kapiyañ sekañgañ nâmnemti ku nâmtikñañ mnemti nomti sindem ombanawep. ²⁶⁻²⁷ Âpme set katnañ an kwitnañ Noa egalen kanen sokbeyeen amnañ mamtemienok tu meu nimwianñi awembiñ bemâti Kawawangañ ku otnâwien. Sakam kekok tapmambienen Noayañ wanga temañ keñan mowepme tungwam temañan kwati animbi ekñen ma kwilekiki sambe indamziliye. Angat Nemunañ neñ kokotnañgalen kanen sepem kekok sokbewe. ²⁸ Ma set katnañ kekok an kwitnañ Lot egalen kanen sokbeye keboñ. An imbi sambeyañ tu meu nimwianñien ma aem kwaem mbien ma timonzewien ma mka walabien. Kekok mti Kawawangañ ku otnâmbien. ²⁹ Kan Lot an egañ Sodom mka temañ pemti mepme teziñmak nanzañ salpa kululuñengatnañ mapnok toti animbi indawalepme gakiwien. ³⁰ Sakam kekok Angat Nemunañ neñ sosok kwakwagalen kanen sokbewe.

³¹ Âpme kan keyet am ñenañ mkañan tambajuman tapmambe ya keyañ sokbeme milawatnañ mka keñan ku akum tinak. Ma sepem kekok am ñenañ muluwen tapmanak ya keyañ sokbeme egañ milawatnañgat nâmti mkaen ku medak. Mneti ek pemepme olatnagat. ³² Sakam Lotgat imbiñañan bamanen gilik zem ekti gakiye keyet otnâit! ³³ Âpme an ñenañ sekañgat yayañ mti sekañ ku ketalasiwe beme egañ mama kanzizit ke ku tiwe. Ma an ñenañ sekañ nâgât nâmti talasiwe beme egañ mama kanzizit ke ñep tiwe. ³⁴ Neñ diindoma nâit, kan Angat Nemunañ neñ kokotnañgalen kanan keyet an zulañ tambuyet mka keñan kwegat meluk tawemambaluwañ kwep ñen aikmepme ñen peme tabe. ³⁵ Ma imbi zulañ sañgo sâñsâñ tapmambaluwañ kwep ñen teti meti ñen peme tabe. ³⁶ [Ma an zulañ muluwen mulup tapmambaluwañ kwep ñen teti meti ñen peme tabe.”] ³⁷ Zisasiyañ zet kekok zemdelañ zeme nembajane ekñenañ egat yañkwesiwien, “Amobotnañ, zenigen ke msat deset sokbewe?”

Ekñenañ kekok yañkwesime Zisasiyañ diindoye, “Ke in nâip kan tep katnañ sañgamañ penañ elikme age sambeyañ maondagip. Sekam kekok kwitnañ kwitnañ ke ilinmagen sokbeme ekti nâmkawañ bewep.”

18

Imbi ñenmak an zet nânâ ñenmak egegalen bemzenze zet

¹ Âpme Zisasiyañ bemzenze zet kapi nembajaneyañ kan katan dundume Kawawangañ nânâyelen mzikat indaye ma ekñenañ nâmnukñañ ku mimiyeleñ kapigok diindoye, ² “An zet nânâ ñen mka teman ñengat matatan. Egañ Kawawangalen zetnañ ku gawepuye ma amgat nâme ku moge. ³ Âpme mka temañ keyegak imbi kwambet ñen ke matatan. Egañ an zet nânâ kemagen kan sambe mekoti zeye, ‘Kasan ñenañ

zelen nepgat geŋ namukulem mi!’⁴ Imbiyaŋ kekok zeme an keyaŋ kan teepmaŋ penaŋ ku mukulem mimiyeleŋ nâye yaŋgut bamgat iŋŋaŋgat kapigok zeye, ‘Ke penaŋ, neŋ Kawawaŋgalen zetnaŋ ku maŋgawepuyap ma amgat nâma ku mamozin.’⁵ Yaŋgut imbi kwambet kapiyaŋ kan kataŋ mekoti nukŋaŋ nanayelen min keyepm mukulem mma kasaŋaŋ mtopewe. Mneti kekok ku mma mekoti tapmnanepeme sekaŋaŋ ma egat zimoseŋnaŋ eegat wisat miyaŋ!’”

⁶ Amobotnaŋ Zisasiyaŋ kekok zemti ewe kapigok tusum zeye, “An zet nânâ bekaŋaŋ keyaŋ imbi kwambet ke ŋep mukulem mpeye.”⁷ In nâwieŋ Kawawaŋgat tambu msa mandundum samti keŋinaŋ masuiŋ ke egaŋ kasaŋine zemindomti in maŋdamukulem min. Ma egaŋ sakwep maŋdamukulem min.⁸ Neŋ in diindoma nâit, Kawawaŋaŋ iŋŋaŋgat pembeŋaŋaŋgat mti sakwep penaŋ indamukulem mamin. Am nâgât maŋâmkŋpeip ma dundum naip ekŋenaŋ keŋin mkipmaŋ bemtapme kan kobawen ke koti indikbap.”

Palisimak mânep takis titi an egetgalen bemzenze zet

⁹ Âpme Zisasiyaŋ kekokak bemzenze zet kapi am ilinaŋgat nâme kweteteŋmaŋ beme am sambe ekŋengat nâme bekaŋaŋ beme maŋdiktalalip ekŋen keyet diindoye,¹⁰ “Ke kapigok, an zulaŋ sesewat mka temaŋ keŋaŋ dundusât mowebun. Neŋ ek Palisi ma ŋen ek mânep takis titi an.¹¹ Ke moweti Palisi an keyaŋ am notnaŋ tabien ekŋen keyaŋ eegalen nâmti kawaŋaŋ sosok dendaŋ tati kapigok dunduye, ‘Kawawaŋ, neŋ gâgât wisikŋ zeyap. Am notnaŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ guwak matimaip ma zet dâsuki manzeip ma set kilen mamaip. Neŋ am ekŋen keboŋ yek. Kawawaŋ neŋ gâgât wisikŋ zeyap neŋ takis mânep titi an kanda nembon yek.’¹² Neŋ sonda kataŋ kasup zut gâgâpm meu zemkulumpemti dundundu etaŋ mamiyaŋ. Neŋ meu ma mânep milawat matiyaŋ ekŋen keboŋgalen maŋge 10magengatnaŋ maŋge kwep ke gâgât maŋgeyaŋ.’¹³ Egaŋ kekok mme mânep takis titi an egaŋ Palisi an ekmagen sokŋaŋ ku tage. Beŋaŋ tati zikatnaŋaŋ ŋep ku ekme mobogalen nâye ma egaŋ bekaŋaŋ mimiŋaŋgat nâmti sakambuk penaŋ nâmti ŋokŋaŋ kusum toweti Kawawaŋgat kapigok dunduye, ‘Kawawaŋ, neŋ yomtoŋ ke nâmti dundugayap keyepm kembeŋ nâmne!’”¹⁴ Zisasiyaŋ bemzenze zet kekok zemdelan zemti kapigok tusum zeye, “Neŋ diindoma nâit, takis mânep titi an keyaŋ sesewat mka temaŋ pemtoti mkaŋaŋ mege. Ma Kawawaŋgat zikatnan an keyaŋ kweteteŋmaŋ kwage. Âpme Palisi an keyaŋ kweteteŋmaŋ ku kwage. Am ŋenaŋ iŋŋaŋgat yomaŋgat nâme pepesut beme Kawawaŋgat sakambuk palen ku mandunduin ek ke Kawawaŋaŋ yomaŋ ku katipewe. Âpme naman am ŋenaŋ yomaŋgat nâme nukŋaŋ beme sakambuk palen mandunduin ek ke Kawawaŋaŋ yomaŋ makatipein.”

*Zisasmak nemba isisik ekŋengalen zezapat
(Matiyu 19:13-15; Mak 10:13-16)*

¹⁵ Âpme an imbi sambeyaŋ nembaŋin okakŋaŋ Zisasmagen indakopme egaŋ betnaŋaŋ sekŋin teŋguŋguyelen nâmti kobien. Kekok mme nembaŋane ekŋenaŋ ke ekti ekŋenaŋ Zisasmagen ku kokogalen zemkulumindewien.¹⁶ Nembaŋane ekŋenaŋ kekok mme Zisasiyaŋ nemba okak mamaŋ bipmaneyet kwizet kekok kumti nembaŋane ekŋengat diindoye, “In nemba mam biwine zemkulumindendepiŋ. In peme neŋmagen kolit. Eneŋogat am ekŋen nemba isikŋaŋ tototnaŋ keboŋ ekŋenaŋ Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke tusuwep.”¹⁷ Neŋ penaŋ sukwep diindowi, in sekŋin ku mtoti ma yomin ku bamkumpemti nemunamba isikŋaŋ ekŋengat sepem ku mambeŋ beme in Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mama ku tusuwep.”

*An mânep milawatnaŋmak ŋengalen zapat
(Matiyu 19:16-30; Mak 10:17-31)*

¹⁸ Âpme an damuñ ñenanñ Zisasmagen koti yañkwesiye, “An zikat indanda dolakñañ, neñ mulup dolakñañ ñen zibonñ mti mama kanzizitgat zapat bewap?” ¹⁹ Egañ kekok zeme Zisasiyañ dunduye, “Geñ nâgât, ‘An zikat indanda dolakñañ zenik.’ Zet keyet yañañ ñep nâmdelañ zenik? Kawawañ kwewañ dolakñañ. ²⁰ Geñ Mosesiyelen zii zet kapigok tazin ke nânik. Ke kapigok kumpepenañ, ‘Geñ awembiñ kalalañ ku mbanik ma kasa kasa kumti am ku kumane gakiwe ma kambu ku mbanik ma zet dâsuki ku zewanik ma mambipdineyet kandañidan meti zet nânâ katnan mambanik.’ ”

²¹ Zisasiyañ kekok zeme an damuñ keyañ zeye, “An zikat indanda, kwitnañ kwitnañ zenik ke nemba isikñanenak baenen yañbemti gawepumkwabanañ ewe mañgawepuyap.”

²² Kegok zeme Zisasiyañ zet ke nâmti egat pigok dunduye, “Geñ mulup ñen ewe mimiyeleñ tagain. Geñ gilik zem mkandan meti milawadi sambe tazin ke bemane kwitime mânep timtati am bekopsat indamtiñgut neñmagen kopmane meselup. Kegok mbanigen maneti dopmañ dolakñañ kululuñen gwaen tiwanik.” ²³ Kegok zeme an ek mânep milawatnañ temañ penañ tasayeyepm zet ke nâmti mânep milawatnañgat keñañ penañ beye.

²⁴ An keyañ kekok mme Zisasiyañ ke ekti zeye, “Am mânep milawalin temañ ekñenañ msalen kapi am nâmkñepepenimkak Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnan maip ekñenmak tususuyelen olalatnañmak mbep!” ²⁵ Zisasiyañ zet kekok zemti ewe kapigok tusum zeye, “Bo temañañ buñi aimbonañ isikñanen ñep ku modak. Yek penañ. Sepem kekok am mânep milawalinmagañ Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnan maip ekñenmak tususuyelen nâmnukñañ penañ mamip.”

²⁶ Kegok zeme am tabien ekñenañ zet ke nâmti egat yañkwesiwien, “Kegok beme kwiyañ mama kanzizit ñep tiwe?”

²⁷ Ekñenañ kekok zeme Zisasiyañ zeye, “Mânep milawalañ set bekekme am Kawawañgalen zemâtâtâtâtgat katnan maip ke ku tusuwep yañgut Kawawañañ am ekñen keyet keñin mim eleñ beleñ beme mama kanzizit ke ñep tiwep.”

²⁸ Kegok zeme Pitayañ pigok zeye, “Wae, Amobotnañ, nânik, nin kwitnañ kwitnañ sambe pemann tapme geñ gapmâbenn keyepm maneti keyet dopmañ Kawawañañ kwileki penañ ndawe?”

²⁹ Kegok yañkwesime Zisasiyañ kapigok diindoye, “Neñ penañ sukwep kapigok zema nâit, am ñenanñ nâgât ma zet zapat dolakñañgapmti mkañañ ma imbi nembañane ma dapmenijañane ma ipmamnotnane ma mambipmane mee pi katipemâbe beme ³⁰ Kawawañañ egat dopmañ omba penañ msalen pien sawe ma maneti bam kululuñen mama kanzizit ke sawe.”

*Zisas ek ewe ikñañgat gakikiyet zapatnañ nembrañaneyet diindoye
(Matiyu 20:17-19; Mak 10:32-34)*

³¹ Âpme Zisas ek nembañane 12 zem indamandamti kayakñaset toweti kapigok diindoye, “An ekñen nâip, nin alak Zelusalem mka temanen tapmotnup. Golañ zenze an ekñenañ tipman baen Angat Nemuñañ egat zewienen ke penañ mkawañbesâpm.

³² Âpme Zuda am ekñengalen amobotnañ Zelusalem mka temanen mambien ekñenañ Loma gapman ekñengalen amobotnañine Zelusalem mambien ekñengat belinan mopma kasa kukuñineyañ sokñañ tati pep zet mnamti zawagañ waseknewep. ³³ Kegok mti sindiwañ nawitikti nome gakiwap. Yañgut kasup tuk delañ peme gakikiengatnañ wati mamaen mobap.”

³⁴ Egañ kekok zeme nembañane ekñenañ zet keyet yañañ nâmkandabien. Zisasiyañ zet keyet yañañ ku mkawañ bemindemti zet keyet ekñenmagen enzilim tage keyepm ekñenañ yañañ ku nâmtâtâbien.

*Zisasiyan Zeliko mka temanen an zikat beñan weyanpeye
(Matiyu 20:29-34; Mak 10:46-52)*

³⁵ Âpme Zisas ek metneti Zeliko mka teman sokñanik mege. Ke mepme set ganzenan an zikatnan beñan ñen totati mânep milawatgat mawekumtan. ³⁶ Âpme an keyan am mange teman ekñengat sepalak kwisakñin ma zezet bambanin nâmti, “Wae, zigogat kwisak teman amnan tapmmukup,” am indayankwesime ³⁷ am ekñenan egat zewien, “Zisas Nasalet mka temanengatnan kozin.”

³⁸ Kegok zeme egañ nâmti kwizet teman kumti zeye, “Zisas, geñ Dewitgalen alikñan, nâgât kember mi!”

³⁹ Kegok mme an ñenan bemti mobien ekñenan kwizet peme tatagalen zemkumpewien. Yanjut egañ zelin ku nâmti ewe tusumti kwizet omba kumti zeye, “Geñ Dewitgat alikñan, nâgât kember mi!”

⁴⁰ Kegok kume Zisasiyan nâmti ewe ku meti selen keyegak tati zeye, “In an ke neñmagen tetim kolit.” Zeme an zikatnan beñan Zisasmagen tetim kopme yankwesimti zeye, ⁴¹ “Wae, neñ geñmagen kwileki penan manganayelen nâmti tazenik?”

Kegok zeme an zikatnan beñan zeye, “Amobotnan, neñ zikatn ewe eegalen nâyap.”

⁴² Egañ kegok zeme Zisasiyan kapigok dunduye, “Zikadi belak zem ekbak! Nâmkinpendangapm zikadan dolakñan bein.”

⁴³ Zisasiyan kegok zeme an keyan zikatnan keyegak ege. Kegok mme Zisas mâpmeti Kawawan sesewatsaye. Ma am sambe menok ke ekbienan ekñenan kegogak Kawawan sesewatpewien.

19

Zakiasiyelen zet zapat

¹ Âpme Zisas ma nembanane ma am sambe Zeliko mka teman kot patañ zemti Zeliko mka tungupmaset moweti mebien. ² Âpme mka keyegak mânep takis titiyelen amobotnan ñen milombi lombin sambe ke matatan kwitnan Zakias. ³ Ya Zisasiyan selen tapmepme egañ, “Zisas an kwi penan?” nâmti eegalen mege. Egañ kegok mme am sambayan bembulunme ek an danangapm Zisas ku ekti, ⁴ “Set kapiyet kosem,” ke nâmti kukñangat meti tep kwitnan sikamo keyet dukñan Zisas eksât nâmti mowege. ⁵ Âpme Zisasiyan tep keyet yanñan sokñan kokogalen koti ekme mopme Zakias ekti zeye, “Zakias, geñ sakwep kwatot; neñ alak gâlen mkaen geñmak metaselup.”

⁶ Egañ kegok zeme Zakiasiyen tep dukñangatnan sakwep kwatot zemolonen mpemti keñan olon penan beme Zisas aikti eegalen mkaen mebun. ⁷ Zakiasiyen kegok mme am sambe ke ekbienan zet yupmet yupkot mti zewien, “Zisas ek ayomton eegalen amkup mezin!” zewien.

⁸ Egelañ ke meti mka keñan moti totati tagoun. Kegok mme Zakiasiyen dendañ watati Amobotnan kapigok dunduye, “Amobotnan, geñ nâmbak! Neñ milombi lombin butnan kalañti am bekopsat indamti am notnanmagen tetimae mti mânewin tiwan ke sek zulak zulak dopman tusum indasap.”

⁹ Egañ kegok zeme Zisasiyan dunduye, “Alak mka kapiyet tonan geñmak imbindi nembandine in Kawawangalen Zet Zapat Dolakñan nâmti yomin bamkumpemti Kawawangalen nemunamba kwalip. ¹⁰ Ma Angat Nemunan neñ am Zakias ek nembon Kawawangat ku manâmkinpemti yom mamip ekñen indamukulem msâgât ma yomin katipeyelen keyet toban.”

*Mânep kasetnan golmak keyelen bemzenze zet
(Matiyu 25:14-30)*

¹¹ Âpme am manje temañan Zisasiyelen zet nâmdelan zeme egan bemzenze zet ñen zesât nâye. Kan keyet ekñen Zelusalem mkaen sokñan koti ekñenan otnâwienen Kawawangalen zemâtâtâtgat katnan mama alak sakwep sosok sokbesâpm ke otnâme Zisasiyan keñinan indikmâtâti ¹² bemzenze zet ñen kapigok zeye, “An kwizapatnanmak ñen manje yan egan msat beñanen mepme keyelen amobotnanan msatnanngalen amobotnan kwakwagalen ombempeme gilik zemti msatnan yanng kokogalen weyan weyan mge. ¹³ Kan egan mebegalen tati mulup anñane 10 ekñengat zeme kotondakme mânep kanziñan golmak ke kwep kwep indamti kapigok diindoye, ‘An ekñen nâit, mânep kapiyan mulup notnan same mânep tâgâñan butnan mandamindame neñ koti ekbp.’

¹⁴ Kegok zemindemti mepme am mkanan ñande kwep ekñenan sekanan nâmpewien keyepm an zet zenze notnan indeme ekmagen meti kapigok zewien, ‘Nin geñ amobotnan tatagat ku ndembeme wisat mgenup.’

¹⁵ Ekñenan kegok zewien yangut amobotnan ke msat keyelen amobotnan amnan ombempeme gilik zem msatnan yanng koge. Kotati mulup anene 10 ekñen keyet zeme kopme mânep indaye keyet yanng nânâyelen indamandaye.

¹⁶ Kegok mti mulup an ñen kukñanngat koti amobotnanngat dunduye, ‘Amobotnan, geñ mânep golmak kwep nawanan ya ke mulupman sama mânep tâgâñan 10 mandawan.’

¹⁷ Egan kegok zeme amobotnanan dunduye, ‘Geñ mulup nempa dolakñan penan keyepm geñ mulup dolakñan penan mbanan! Geñ kwitnan kwitnan isikñan weyan dolakñan ekdamun mbanan keyepm neñ mka ñande teman 10 geñ gema indikdamun mbanik.’ ¹⁸ Sakam kegogak mulup an ñenan amobotnanmagen koti zeye, ‘Amobotnan, geñ mânep golmak kwep nawanan ya ke mulupman sama tâgâñan 5 aikban.’ ¹⁹ Kegok zeme amobotnanan dunduye, ‘Geñ mka ñande 5 gema indikdamun mbanik.’

²⁰ Kegok sokbeme mulup an ñenan koti zeye, ‘Amobotnan, gâlen mânepdi golmak kwep ke pine. Neñ sanngum pananngan kwaikti belak mambema tazin. ²¹ Geñ an keñdi kaliñan keyepm neñ gâgât kiñgati mânep golmak belak mambema tazin.’ Kegok zemti egan ewe tusum zeye, ‘Geñ mânep amnan bembenan ke geñ matinik ma sunem sanngo amnan tim onzenenngan ke geñ kegogak matinik.’

²² Egan kegok zeme amobotnanan dunduye, ‘Geñ mulup an bekanan penan. Gitanngat zedi tazenik keyet neñ zemgosowap! Geñ nâgât yanng nânik. Neñ an keñ kaliñan ma am notnanngan milawat bembenan matiyap ma sunem sanngo timonzenzenngan ke matiniyap. ²³ Ya kegok benak beme kwilekiyet mti nâlen mânepm mânep mkanan ku bewanan? Kegok mbanan ze neñ mânep tâgâñan notnan mandam nanak.’ ²⁴ Amobotnanngan kegok zemti am notnan ke tabiangat zeye, ‘In mânep kwep golan mimiñan ekmagen tasain ke mti an mânep 10 tasain an ke sait.’ ²⁵ Egan kegok zeme ekñenan zewien, ‘Amobotnan, ek mânep golmak 10 tasain. Kulekiyepmti mânep kwep kapi eksasenup?’

²⁶ Ekñenan kegok zeme amobotnanan zeye, ‘Neñ diindoma nâit an ñen kwitnan kwitnan notnan tasame mulupman masain beme kwitnan kwitnan notnan ewe tusumti same ekmagen polak polak wemsawe. Âk an ñen kwitnan kwitnan ñen isikñan tasawe beme ewe kwitnan kwitnan isikñan penan bugan tasain ke kogak menzempewep.’ ²⁷ Kegok zemti ewe kapigok tusum zeye, ‘Neñ amobotnan msat ñengalen takwapma am nâgât zekuku mti nâgât ku nâmtikñan mbien ekñen ke indatim kot nâgât zikatnan indome gakit!’ ”

*Zisasiyan Zelusalem mka teman keñan moge
(Matiyu 21:1-11; Mak 11:1-11; Zân 12:12-19)*

²⁸ Âpme Zisasiyan bemzenze zet kekok zemdelan zemti egan nenan mepme nembane ma am sambe eknenan Zelusalem mowewegalen mâti mowebien. ²⁹ Moweti Betpage ma Betani mka nande teman mobogalen moti kalan nen kwitnan Olip Kalan ke motati nembane zut kuknangot ideme mebegalen ³⁰ bunam zet kapigok zemideye, “An zut, Betani mka nanden soknan kada meti kenan moweseluwen donki nembanan tegen opempepenan amnan ku mim mama nan ke ekti kaluti nenmagen pien tetim koselup. ³¹ It kekok mmalut tonanan kapigok idayan kwesim, ‘It kwilekiyet donki teknan takwalelup?’ zeme it kapigok dunduselup, ‘Amobotnan nan kapiyan mulupman sasayelen zemndep,’ kekok zeselup.”

³² Kegok zemideme egelan meti mkaen patan zemalut kwitnan kwitnan Zisasiyan kabem idaye keyet katnan sokbeye. ³³ Kan keyet ke metati donki nen ekti tegan takwalepmalut donki keyet tonanan koti idayan kwesime, “It kwilekiyet donki teknan takwalelup, e?”

³⁴ Egan kekok idayan kwesime egelan zewun, “An nodi, Amobotnan kapiyan mulupman sasem.” Egelan zet dopman kekok zemti ³⁵ donki nembanan piwan Zisasmagen teti meti tagâ melakandu teepman gulumti donki palanan yanggempemti Zisas mukulem mti donki palanan ambepeme moge. ³⁶ Âpme kan Zisasiyan donki duknan motati megeen am sambe penanan tagâ melakandu teepman gulumti donkiyan set megeen yanggempeme mege.

³⁷ Kegok sokbeme Zisas ma am eknenan Zelusalem mka temanmagen soknan koti set isiknan Olip Muluwen towezinen ke patan zewien. Ke koti am sambe Zisas mâti kobien eknen keyan yangbemti Zisasiyan menok teman muzikat indaye keyet Kawawangot wisikn zemti kwizet palen zemsesewati kapigok kuwien,

³⁸ “ ‘Kawawanan Nemunan Amobotnan ombempeme kozin keyet nin olojen penan mnup;’ *(Sam 118:26)*

Eknen sambe kululunen talip eknenan sesewatpeit ma nin Kawawan kululunen gwaen penan tazin egat kwitnan mmot pene!”

³⁹ Kegok sokbeme Palisi an notnan am ekngat tunguwinan ke tati Zisas ekti kapigok yan kwesiwien, “An zikat indanda, gen mangendine eknen kapi zemkulumindemane kwizetpin buzak talit!”

⁴⁰ Eknenan kekok zeme Zisasiyan diindoye, “Notnne, nen zema nait, eknenan kwizet kukupin mseip beme nanzan eknenan Kawawangot kwitnan zemsesewatseip.”

*Zisasiyan Zelusalem mka walebe keyet namti si suye
(Luk 13:34-35)*

⁴¹ Ke meti Zelusalem mka temanmagen soknan kwati Zisasiyan Zelusalem ekti egan kenan bekanan beme sumti ⁴² kapigok zeye, “Zelusalem am, nen nayawen in kwileki mti ken sewaknan aiikgalen ke in ku nait alak ken sewaknan aiikgalen kan delan zein.

⁴³ Âpme bangat kasanineyan inmagen kot nembet nembet indabembulunti sepalon teepmanan ingalen kimbale tim onzemti keyet duknaset moti nembet nembet kwatobep. ⁴⁴ Ke kwatoti mka teman kapi kasanineyan walebep ma am kenan matalip eknenan kekok walebep. Ma mka nanzanan walalatnan ma kimbat ma sesewat mka teman nanzanan walalatnan eknen keyan mundumin katipemti lala bubuk totemebep enenogat alak Kawawanan An in yomengatnan gilik zemindatitiet zempeme kozin ke in ku mkipman beip!”

*Zisasiyan sesewat mka teman kenan moge
(Matiyu 21:12-17; Mak 11:15-19; Zan 2:13-22)*

⁴⁵ Âpme Zisasiyan kekok zemdelan zemti Zelusalem mka teman kenan ke moti sesewat mka teman kenan moweti ekme amnan kenan ke aem kwaem tapmme

yañbemti indamâti zeye, ⁴⁶ “Kawawañgalen Zet Itnañanen pigok zeme meluwan mimiñan,

‘Nâlen sesewat mkan ke amnan dundundu mulup ke mbep.’

(Aizaya 56:7)

Yañgut in naman mme,

‘An kambu titiyelen enzilili mka kwazin!’ ”

(Zelemaia 7:11)

⁴⁷ Kegok mdelañ zemti msasa katarñ sesewat mka temañ keñan am zezapat dolakñan mzikat indaye. Kegok tapmme sâpe sâpe bumbu an ekñengalen an ñeñan bembe ekñen ma an zii zet zikat indanda ekñen ma sesewat mka temañgalen an damuñ ekñenañ Zisas kume gakikiyelen setgat timabien. ⁴⁸ Ekñenañ kegok mimiyet nâwien keyañgulak am sambe ekñenañ egalen mzikat indandañgat nâmtikñan penañ mti ekñenañ egalen zet sambe ke nânâyelen etañ nâwien keyepm kegok ku mbien.

20

Zisas mulupmañgalen windeyet yañkwesiwien

(Matiyu 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Âpme kasup ñengat Zisasiyañ sesewat mka temañ keñan tati am Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñan tazikat indamañge. Egañ kegok tapmme sâpe sâpe bumbu an ekñengalen ñeñan bembe an ma zii zet zikat indanda an ma sesewat mka temañgalen an damuñ ekñenañ ekmagen koti ² kapigok yañkwesiwien, “Wae, geñ winde deyetnañ ma kwiyañ nâmgame amnanñ sesewat mka keñan bem kwiti kwiti tapmme indamâbanan?”

³ Ekñenañ kegok yañkwesime Zisasiyañ pigok zeye, “An ekñen, neñ yañkwesisi kwep penañ indayañkwesiwi. Ele, notnne, zeme nâmbi, ⁴ Zân tu zulutindende an ek am tu zulutindendeyelen kwiyañ nâmpeye? Kawawañanñ nâmpeye ma amnanñ nâmpewien?”

⁵ Egañ kegok zeme ekñenañ ilinak zenâ zenâ mti zewien, “Nin egat zigok zesenuñ? ‘Kawawañmagengatnañ,’ zesenuñ beme egañ zet dopmañ pigok zesem, ‘Yañ kok ke kwilekiyet mti Zângalen tu zululut mulupmañ ke ku nâmkijpewien?’ ⁶ Yañgut nin, ‘Ammagen,’ zesenuñ beme am sambeyañ nanzañan ndome gakisenuñ. Enenogat ekñenañ nâiwen Zân ek golañ zenze an dolakñan kegok nâip.” ⁷ Kegok zemti ekñenañ Zisasiyet dunduñwien, “Wae, deyetnañ ke nin ku nânuñ.”

⁸ Kegok zeme Zisasiyañ diindoye, “Ele, neñ kegogak winde deyetnañ timti kwitnañ kwitnañ tapmiyañ ke ku zema nâseip.”

Wain mulup an keñ katik ekñengalen bemzenze zet

(Matiyu 21:33-46; Mak 12:1-12)

⁹ Âpme Zisasiyañ zet kapigok tusum zemti bemzenze zet ñen am ekñenmagen zemkawañ bemindeye, “An ñenañ wain alikñan mulupmanen ondemti an notnañ ekñenañ ekdamuñ mti ikñanñgat notnañ sasayelen zemindemti msat pemñen meti kwesiñ mañge. ¹⁰ Ke mepmame kan wain katnañanñ elikti ñep bem weme an mulup toñañ mulup an ñen zempeme wain katnañ egat weñañnok muluwen ke titiyelen mege. Kegok zempeme mege yañgut an ekñen mulup damuñ mamtemien ekñen keyañ mulup an ke omba penañ kumti kwitnañ ñen sasapiñ mme belak mege. ¹¹ Kegok sokbeme an mulup toñañ ewe mulup an ñen zempeme muluwen ke mege yañgut mulup damuñ mamtemien ekñenañ kumsage penañ mti zet sakambuk igak igak msamti belak kwitnañ ñen sasapiñ zempeme mege. ¹² Kegok sokbeme mulup toñañanñ mulup nempa ñen ewe zempeme keyegak mege. Yañgut mulup damuñ ekñenañ kumsage penañ mti zempeme kimbat zupman toge. ¹³ An kemagen kegok sokbeme mulup toñañ keyañ ikñanñgat zeye, ‘Neñ zigok penañ mbawe? Oo, alakñati nâyap. Neñ nanañgat nemun penañ gogot mamiap ke zempema muluwen ke mebe. Kegok mbawen ekñenañ eksemti wain katnañ ñep same kobe!’ ¹⁴ Egañ ikñanñgat kegok zemti

iknanggat nemunan ke peme mege. Ke meti muluwen kokogalen soknan kopme mulup damun mamtemien eknen mulup tonan iknanggat nemunan ke ekti ilinak zenâ zenâ mti zewien, 'Iknanggat nemunan kwitnan kwitnan sambe kapi tonan bewe keyepm nin kuman gakime kwitnan kwitnan sambe kapi nin tonan bewanup.' Kegok zewien. ¹⁵ Eknenan kegok zenâ zenâ tapmme mulup tonanggat nemunan keyan paselengatnan kenan moti eknenmagen soknan mepme eknenan ambeti paselen watoti kume gakiye." Zisasiyan kegok zemti am indayan kwesiye, "In zigok nâip, wain mulup tonanan an ken katik eknen kemagen zigok mimindewe?"

¹⁶ Egan kegok zemti ewe kapigok tusum zeye, "Mulup tonan keyan kasa kuku an eknenmak koti an ken katik eknen indome gakime wain mulup ke an notnan belaknan indame eknenan ekdamun mti wain katnan notnan iknanggat sasayet nâmti indaye."

Egan kegok zeme am tabien eknenan ke nâmti zewien, "Yan gut an ken katik eknen keyan kok ke nep ku mbiek!"

¹⁷ Eknenan kegok zeme Zisasiyan eknen indikti kapigok diindoye, "Kawawangalen Zet Itnananen zet papiaen kapigok kumpepenan,

'Mka walalat an eknenan tepum nen ekme bekanan beme wisat mti peme wenge. Yan tepum kewan tepum minan beye.' *(Sam 118:22)*

Zet kapiyet yan an zigok?" ¹⁸ Zemti ewe tusum zeye,

"Tepum ke amnan, "Sambu nan," zewien yan gut tepum ke kalinan. Ya amnan tepum keyet duknan tokutuin beme tepum tapen tapme am ke gakiwep. Ya tepum keyan am keyet palen tokutun beme am keyan kegogak gakiwe.' *(Aizaya 8:14-15)*

Keyepm nen tepum kenok beyap."

¹⁹ Egan kegok zeme zii zet zikat indanda ma sâpe sâpe bumbuyelen an nenan bembe eknenan Zisas keyegak atamti mka katiknan pepeyelen nâwien enenogat bemzenze zet keyan eknen indampuye. Eknenan kegok mimiyele nâwien keyan gut am manje teman eknenan nanzanan ndoseip ke nâmti kingabien.

*Takis mânep bembeyet Zisas yan an m ekbien
(Matiyu 22:15-22; Mak 12:13-17)*

²⁰ Kegok nâmti eknenan Zisas weyan maeknâmtiemien. Eknenan kegok tapmti an dâsukiton notnan mânewan indakwitimti zemindeme an pembenanok Zisasmagen zikat kambu eegalen ma egan zet zemyungume zii zet zikat indanda ma sâpe sâpe bumbu an nenan bembe eknenmagen gilik zem koti zemkume eknenan Loma gapmangalen amobotnanmagen zemkumti winde tasain ma zemdela nanzenze ekmak tazingapm zemindeme mebien. Yan gut an zikat kambu eek eknen ke an bekanan. ²¹ An zikat kambu eek eknen keyan meti Zisasiyan yan kwesiwien, "An zikat indanda, nin nânuwen gâlen zedi ma mzikat indandandi esemten nan mamkawan benik. Nin nânuwen am kwilinmak ma am kwilinpian eknenmagen Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan sakam kwep mamkawan bemindenik. Yan gut gan zet nan Kawawangangatanan amnan mama mimi zigok tatagalen ke mamkawan bem indenik. ²² Eknenan kegok zemti ewe tusum zewien, 'Ele zamane nâne. Ningalen zii zelan zeinen nin mânep takis Loma gapman sasayelen ma yek?'"

²³ Eknenan kegok zeme Zisasiyan ekngalen tetimaenin ke ekmâtâti kapigok diindoye, ²⁴ "Ele, notnne, in mânep kanzinan nen taindain beme name ekbi. Mânep palen an zimosetnan ma kwitnan kwiyelen kumpepenan?"

Kegok indayan kwesime eknenan zewien, "Loma gapmangalen amobotnan kwitnan Sisa egat wejanmak kwitnan nan tazin."

²⁵ Ekñenan̄ kekok zeme Zisasiyan̄ zeye, “Ele, kwitnan̄ kwitnan̄ amobotnan̄ Sisayet wen̄an̄ tatatnan̄ beme ek sawep ma am in Kawawan̄ ikñan̄galen bet muluwan̄ keyepmti in ikñan̄gat zapat mait.”

²⁶ Kegok diindoye keyepm kan egan̄ ammak tapme ekñenan̄ ekmagen tetimae mti zemkukuyelen ñen ku mbien enenogat egan̄ ekñengalen yan̄kwesisi dopman̄ zeye keyet nâmtentem mti zetpiñ buzak tabien.

*Sadusi ekñenan̄ am gakikiengatnan̄ gilik zem wawat keyet Zisasi yan̄kwesiwien
(Matiyu 22:23-33; Mak 12:18-27)*

²⁷ Âpme Sadusi an notnan̄ Zisasmagen kobien. An ekñen keyan̄ maotnâmtemienan̄ am gakikiñan̄an̄ ku belek zemwabep. Kogogapmti ekñenan̄ koti Zisasiyan̄ yan̄kwesiwien, ²⁸ “An zikat indanda, Mosesiyan̄ meluwan̄ papiaen kapigok kuye, ‘An ñenan̄ imbiñan̄ wadak ya maneti an keyan̄ nemban̄apiñ gakinak beme notnan̄ isikñan̄an̄ imbi kwambet ke wati notnan̄ temañgalen kwitnan̄ mwawagalen namba ambedak.’ ” *(Zii Zet 25:5)*

²⁹ Kegok zemti ewe tusum zewien, “Kan ñen an ñengat nemulatnene 7 mamkwabien. Ya yun̄inan̄ imbi wati nemunamban̄apiñ belak gakiye. ³⁰ Yun̄inan̄ gakime muñan̄an̄ imbi kwambet ke wage. ³¹ Ya muñinmagen sakam kekok sokbeme an gwalañ imbi kwambet ke wage. Sakam kekok ekñen sambemagen ilindiñ sokbeme nemunamban̄inpiñ gakiwien. ³² Ekñenmagen kekok sokbeme bam penan̄ imbi keyan̄ gakiye. ³³ Kegok sokbeme an 7 ekñenan̄ imbi ke mkipman̄ bewien keyepm kan am gakikiñan̄ belek zem mamayen wabep kan keyet imbi ke an kwiyet imbiñan̄ penan̄ bewe?”

³⁴ Ekñenan̄ kekok zeme Zisasiyan̄ diindoye, “An ma imbi alak takwalip kapiyan̄ awembiñ mambeip ³⁵ yan̄gut an ma imbi ekñenan̄ kululun̄gat zapat matalip ekñenan̄ ñep gakikiengatnan̄ belek zem wati kululun̄en mobep. An imbi ekñen keyan̄ kululun̄en gwaen awembiñ ku mambep. ³⁶ Ma ekñenan̄ enselnok mamti ewe ku gakiwep. Ekñen Kawawan̄galen namba matalip enenogat ekñenan̄ gakikiengatnan̄ belek zem wabien.

³⁷ Âpme ingalen yan̄kwesisi penan̄ am gakikiñan̄gatnan̄ wawat keyet yan̄an̄ nâsât nâmti mkoloen yan̄an̄ kapigok. Mosesiyan̄ am gakikiñan̄an̄ mambeleke zemwati mama kanzizit matip keyelen yan̄an̄ msokbembeyelen Kawawan̄an̄ didik kunduman tep tazime keyet Moses sokbemsame Mosesiyan̄ Kawawan̄gat kapigok zeyeyet meluwan̄ mge ke main̄ti ku manâmâtâlíp? Mosesiyan̄ Kawawan̄gat kapigok zeye, ‘Geñ alak kapiyet Abalaamgalen Kawawan̄ ma Aisakgalen Kawawan̄ ma Zekopgalen Kawawan̄ tadnik.’ *(Kisim Bek 3:6)*

³⁸ Wae, ek am gakikiñan̄galen Kawawan̄ yek. Ek am ikñan̄ mama kanzizitgat zapat ombemindeye ekñengalen Kawawan̄ man̄geyan̄ tapmain. Am gakiwien ekñen ewe alik mamaip enenogat Kawawan̄an̄ nâmindeinen ekñen alik ikñan̄ nembon̄ tapmaip.”

³⁹ Egan̄ kekok zeme zii zet zikat indanda an ekñenan̄ zewien, “An zikat indanda, geñ yan̄kwesisiyet dopman̄ dolakñan̄ penan̄ zenik!” ⁴⁰ Kegok ke sokbeme Zisasiyet yan̄kwesisi ñen yan̄kwesisiyet kiñgagatnan̄mak mbien.

*Kilais ek Dewitgat alikñan̄ ma eget Amobotnan̄
(Matiyu 22:41-46; Mak 12:35-37)*

⁴¹ Âpme Zisasiyan̄ am ekñengat diindoye, “Am inmagengatnan̄ ñoktik dâsuki ñen tageen kapigok, Kilais ek Dewitgat in̄sokñan̄an̄ etan̄ manzeip. ⁴² Dewilan̄ Kilaisiyet zet kapi kulekiyet mti papia kwitnan̄ Sam keyet keñan̄ kapigok kuye, ‘Amobotnan̄ Kawawan̄an̄ nâlen Amobotnan̄gat pigok zeye: geñ betn penaset kwatotati tapmopmane ⁴³ kasandine mtoindewap.’ *(Sam 110:1)*

⁴⁴ Dewilan̄ Kilaisiyet ‘Amobotnan̄an̄’ zeye ke zigoset mti in ‘Dewitgat alikñan̄ etan̄ tadak?’ Ke penan̄ Kilais neñ sokbewan̄ yan̄gut neñ Kawawan̄gat Nemun̄an̄ penan̄

kogogapm Dewilaŋ zet zapat itnaŋaŋen kuyeen ke nâgât ‘Amobotnaŋŋ,’ zeye eneyet neŋ Kawawaŋaŋ zemnememetot amgat yomgat dopmaŋ gakikiyet toban.”

*Zisasiyaŋ an zii zet zikat indanda ekŋengat mama mimi kumâbâgat zeye
(Matiyu 23:1-36; Mak 12:38-40)*

⁴⁵ Âpme am sambeyaŋ wak bemti Zisasiyelen zet tatnâme egaŋ nembraŋaneyet kapigok diindoye, ⁴⁶ “In zii zet zikat indanda an ekŋengalen ŋoktik mgasik ke ku mâti mbep. Ekŋenaŋ melakandu teepmaŋ gwaen biminaŋgatnaŋ baen selinan tot lapit mepme mamti ilinaŋgat nâme mobotnaŋ beme selen ma tambaŋgumen mame amnaŋ sekŋin moindendeyet etaŋ manâip. Ekŋenaŋ sesewat mkaen amobotnaŋgalen mundumen ŋeŋaŋ gwaenen etaŋ mametalip. Ma ondedak temanen ekŋenaŋ meŋ ma soŋgom temaŋ indame niniyelen etaŋ manâip. ⁴⁷ Ma ekŋenaŋ imbi kwambetgalen mânep milawat ma mkaŋin mee pi menzem timti indamâpme kileŋ mepme dundundu teepmaŋaŋ myuŋguŋguŋin beke mamimatanepepe amnaŋ ŋep ku eegalen mambein keyepm kan delaŋ zenze kanen Kawawaŋaŋ zem indomti tosaŋin bekaŋaŋ penaŋ mmoti indawe!”

21

*Imbi kwambet ŋenaŋ tewalaŋ mânep beye
(Mak 12:41-44)*

¹ Âpme Zisasiyaŋ sesewat mka temaŋ keŋan mânep pelep mambeip keyet sokŋanik tati ekme am mânep milawalinmak notnaŋ ekŋenaŋ tewalaŋ mânewin temaŋ pelewen tapeme topwemaŋge. ² Ma egaŋ keŋogak ekme imbi kwambet bekopsat ŋenaŋ koti mânep ŋamaŋ isisikŋaŋ zut piwan peme pelewen towege. ³ Kegok mme Zisasiyaŋ ekti nembraŋaneyet zeme kopme pigok diindoye, “An ekŋen, neŋ penaŋ sukwep zema nâit. Imbi kwambet bekopsat kapiyaŋ mânep pelewen bep keyaŋ an imbi sambe notnaŋaŋ tewalaŋ beyo bee sebemindein. ⁴ Am mânep milawatmak notnaŋ ekŋenaŋ mânewin omba penaŋ tatindainaŋgut butnaŋ bugan timti kot pelewen time towelep. Yaŋgut imbi kwambet bekopsat keyaŋ mânepmaŋ bugan elak kopeme pelewen towepme delaŋ zein. Mkaŋanen daenen butnaŋ ŋen ewe ku tasain, yek penaŋ.”

*Zisasiyaŋ Zelusalem sesewat mka beke kumasekbep keyet zapatnaŋ diindoye
(Matiyu 24:1-2; Mak 13:1-2)*

⁵ Âpme Zisasmak nembraŋane ekŋenaŋ sesewat mka temanengatnaŋ toti mepmambe nembraŋane notnaŋaŋ sesewat mka temaŋgalen nanaŋaŋ temaŋ kwetetepepmaŋ ma am Kawawaŋgat taolet mânep temaŋ bewien keyelen miak miakŋaŋ dolakŋaŋ penaŋ ke ektemtem mti zewien. ⁶ Ekŋenaŋ keŋogak zeme Zisasiyaŋ diindoye, “In kwitnaŋ kwitnaŋ ekti zeip ke kan ŋengat kasa kuku ekŋenaŋ kumasekme nanaŋaŋ keyaŋ mundumin katipemti lala bubuk totemebep.”

*Sisipeŋpeŋ sokbewe keyet Zisasiyaŋ zemkawaŋ beye
(Matiyu 24:3-14; Mak 13:3-13)*

⁷ Egaŋ keŋogak zeme ekŋenaŋ kapigok zewien, “An zikat indanda, zenagen ke pe zukŋan sokbewe? Ma kwilekiyaŋ mkawaŋ beme kan keyaŋ kwasâpm ke nâwanup?”

⁸ Ekŋenaŋ keŋogak zeme Zisasiyaŋ zeye, “An sambeyaŋ nâlen kwilen koti, ‘Neŋ Kilais!’ zewep ma, ‘Kan delaŋ zenze ilak kozin.’ Kegok zeme in zelin gawepumti indamâbâpiŋ. In weyaŋ ekmâtâbep mneti indayuŋguwepgat. ⁹ Ma in msat temaŋ ŋengalen kasa kuku an ekŋenaŋ msat temaŋ ŋengalen kasa kukumak aume nâmti in keyet kiŋgagapiŋ. Enenogat kwitnaŋ kwitnaŋ keboŋ keyaŋ kukŋaŋgat sokbewe wa ke kan delaŋ zenze yek.” ¹⁰ Kegok zemti egaŋ ewe tusum zeye, “Msat temaŋ ŋenmak msat temaŋ ŋenmak meaum kweaum mbalup. ¹¹ Ma mâkinaŋ temaŋ penaŋ kwabe

ma meuyet kamberə sokbewe ma nukraŋ ekraŋ keborə ke msat katarə sokbewe. Ma kwitnaŋ kwitnaŋ kiŋgagatnaŋmak sokbeme amnaŋ ke ekti kiŋgabep. Ma kululuŋen piliŋ mamananə sokbeme amnaŋ ekti kiŋgabep. ¹² Kan kwitnaŋ kwitnaŋ keyaŋ sokbembepiŋ mme inmagen sisipeŋpeŋ temaŋ nâgât mti mimindawep ma in notnaŋ an damuŋ ekraŋgat zikalinan sesewat mkaen indatim mepme ekraŋnaŋ zem indomti mka katikraŋ indewep. Ma in notnaŋ msalinaŋgalen amobotnaŋ temaŋ ma amobotnaŋ egat kandaŋan matalip ekraŋgat zikalinan zemindowep. Nennmak matusuip keyepm nukraŋ kekok inmagen sokbewe. ¹³ In kekok mbewen set katnaŋ dolakraŋ Kawawaŋgalen zezapatnaŋ zemkawaŋ bambeyelen sokbewe. ¹⁴ In zelen ewe mebepiŋ tati, ‘Zet zigok zewanup,’ keyet yayaŋ mti nâmnukraŋ mimipiŋ ¹⁵ enenogat nen zet zenzeyelen nânâ dolakraŋ indama zet zenzeyeen kanen kasaŋine ekraŋnaŋ in ku mtotindewep. ¹⁶ Ma notnaŋ in mambiwin ma noline ma sip butnaŋ ekraŋnaŋ msalinaŋgalen amobotnaŋ ekraŋgat belinan beme mka katikraŋ indewep. Ma in notnaŋ indome gakiwep. ¹⁷ Ma in neŋ napmât maip keyepm am sambeyaŋ ingat sekaŋaŋ nâmindewep. ¹⁸ Yaŋgut neŋ indikdamuŋ mbap keyepm an raŋaŋ ku indowe ma kekokak ŋokzuwin raŋaŋ ku towembe. ¹⁹ In kekok mimindame in nâmkiraŋpepen kaliŋaŋ tabewen in mama kanzizit ke raŋaŋ tiwep.”

*Zelusalem mka temaŋ walebe keyet Zisasiyaŋ zemkawaŋ beye
(Matiyu 24:15-21; Mak 13:14-19)*

²⁰ Âpme Zisasiyaŋ kapigok tulum zeye, “In ekme kan kasa kuku an ekraŋnaŋ Zelusalem mka temaŋ kot bambuluŋme in nâwep, ‘Oweŋ, walelelak sokraŋ sokbesâpm,’ ke otnâwep. ²¹ Kegok sokbeween am Zudia msalen talip ekraŋnaŋ kunzuŋti kalaŋ dukraŋ mowebep. Ma am raŋaŋ mka temaŋ keŋaŋ tapmambe egaŋ ke pemti pem raŋaŋ mebe. Ma am raŋaŋ mka temaŋ ganzenan talip ekraŋnaŋ mka temaŋ keŋaŋ ku mobep. ²² Kan keyet Kawawaŋaŋ Zuda am yominaŋgat dopmaŋ bekaŋaŋ penaŋ indawe. Ke Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen meluwaŋ kumpepeŋaŋ keyet katnaŋ sokbewe. ²³ Keyaŋ sokbeween imbi keŋmak ma imbi nempa okakraŋmak kan keyet ekraŋnaŋ kunzunzuŋgat nâmnukraŋ penaŋ mme ekraŋmagen kwitnaŋ kwitnaŋ bekaŋaŋ penaŋ sokbewe. Enenogat nukraŋ temaŋ penaŋ msalen kapi sokbewe ma Kawawaŋaŋ Zuda am ekraŋ kemagen raŋezinziŋ penaŋ nâmbep. ²⁴ Ma am notnaŋ kasaŋineyaŋ wanamaŋ indaŋme gakiwep ma notnaŋ msat beŋaŋ beŋaŋ indatim mepme keŋ titi mulup kaliŋaŋ mbep. Ma am Zuda maŋge ku sokbembeŋaŋ ekraŋnaŋ Zelusalem mka temaŋ keŋaŋ timkwati kwitnaŋ kwitnaŋ kumasekti kekok mme ekraŋgalen kan delaŋ zeme peme tabe.”

*Angat Nemunaŋaŋ kokotnaŋgalen kan
(Matiyu 24:29-31; Mak 13:24-27)*

²⁵ Âpme Zisasiyaŋ zet ewe kapigok tulum zeye, “Kan keyet piliŋ mamananə sepem igak igak kasup ma eyoŋga ma wenzim ekraŋmagen sokbewe. Ma am msat sambe katarə ekraŋnaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ ke sokbeme kandadat mulup mbep ma nembu temaŋ kwisakraŋ ma nembu mamaŋ temaŋ takutume kwisakraŋ nomti kiŋgagat omba penaŋ mbep. ²⁶ Ma wenzim ma kwitnaŋ kwitnaŋ sambe ekraŋ keyaŋ mundumin matokwaliwen puluk pilik pemti mundum belakraŋ tokwabep keyepm am sambeyaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sokbesâpm keyet nâmti kiŋgagat omba penaŋ aikbep. ²⁷ Kegok sokbeme Angat Nemunaŋ neŋ zanza palen winde temaŋmak ma saŋga soŋga busatnaŋ temaŋ keŋaŋ kopma nikbep. ²⁸ Âpme kan keyaŋ yaŋbempti sokbeween in dendaŋ tati zikalinaŋ kululuŋen ekme mope enenogat Kawawaŋaŋ in indatitiyelen kan ilak bududuk bein. Kegok otnâwep.”

*Tep balam balamegeset nânâ aiikgalen
(Matiyu 24:32-35; Mak 13:28-31)*

²⁹ Âpme Zisasiyan bemzenze zet nen kapigok zeye, “In balam balam tep ekngat otnâit. ³⁰ Kan tep balam balam katnan yanbenti kwapme manzeip, ‘O, ilak mtete yanbesâpm’. ³¹ Sakam tep katnan kwabe kegogak kwitnan kwitnan mamanan eknen keyan sokbeme nâwep, ‘Ilak Kilaisiyelen zemâtâtât katnan mama kanan soknan bein,’ otnâwep.

³² Neņ penan sukwep diindoma nâit am alak talip kapi ilindiņ ku gakimâpme kwilekiki sambe kapi sokbesâpm. ³³ Âpme msat ma kululuņ asekmalut delaņ zesâpm yanğut nâlen zetn delaņ zenzeņepiņ matapmambe.”

*Kan delaņ zenze sakwep kosâpm keyepm weyaņ ekmâtâbep
(Matiyu 24:34-51; Mak 13:30-37)*

³⁴ Âpme Zisasiyan zet ewe tusum zeye, “Weyaņ ekmâtâbep! Mneti in amandanda ma tu kalinaņ ma segalen kwitnan kwitnanğat ñoktikjin temaņ eknen keyet nâmkatik bemti tapmne peme kan delaņ zenze sakwep kobeyet weyaņ eksemti mambep. ³⁵ Ke sakamaņ lelembeyaņ kwap sakwep makuin keboņ msat sambe am eknenmagen sokbewe. ³⁶ In weyaņ ekmâtâti Kawawaņğat dundupeņ tapme winde indame kwitnan kwitnan nuknaņ keyaņ inmagen gwaņkumepme in windebeņ tabep. In kegok mbewen Angat Nemuņaņ nâğât zikatnan neņ tabep.”

³⁷ Âpme kasupgat Zisasiyan Zelusalem mka temanen tati egaņ Kawawaņgalen Zet Zapat Dolaknaņ sesewat mka temaņ keņan am mamzikat indamtan. Egaņ kegok tapmme tambume egaņ Olip Kalanaņ meti mawemtan. ³⁸ Kegok mamme msat msame am sambeyaņ sesewat mka teman tambuņa penan Zisasiyan Kawawaņgalen Zet Zapat Dolaknaņ Penan mkawaņ beme nânâyelen makotemien.

22

*Zudasiyan amobotnaņ eknenmagen Zisas zemkukuyet zetik mge
(Matiyu 26:1-16; Mak 14:1-11; Zân 11:45-53)*

¹ Âpme Nupmamaņ Yispiņ Niniyelen Kendo kwitnan nen Angalaņ Kendo soknan sokbeye. ² Ke sokbeme sâpe sâpe bumbuyelen an neņaņ ma zii zet zikat indanda an eknen Zisas kume gakikiyet nâwien. Yanğut amnaņ ndoseip nâmti kiņgati Zisas kukuyelen setgat timabien.

³ Kegok tapmme Zuda kwitnan nen Iskalit Sadanaņ egat keņan towege. Ek Zisasiyet nembraņane 12 eknenmagengatnaņ. ⁴ Kegok sokbeme egaņ sâpe sâpe bumbuyelen an neņaņ ma sesewat mka temaņgalen tipdakutum ekngalen amobotnaņ eknenmak met Zisas set katnaņ zigoset atamti ekngat belinan bembeyelen zemâtâtindaye. ⁵ Kegok zeme amobotnaņ eknen keyaņ egalen zetnaņğat oloņen penan mti ek mânewaņ kwititiyelen zetik mbien. ⁶ Kegok mme Zudas egaņ ekngalen zetik keyet neņ zeye. Neņ zemti egaņ Zisas set nen aikti ekngat belinan bembeyet kan amnaņ ku mambembuluņtemien keyet nâye.

*Zisasiyan tu meu Angalalaņ Kendoyet weyaņağat zemindeme weyaņbien
(Matiyu 26:17-25; Mak 14:12-21; Zân 13:21-30)*

⁷ Âpme Nupmamaņ Yispiņ Niniyelen Kendo keyaņ sokbeme kan keyet sipsip nembraņa kumbumti nupmamaņ yispiņ kemak niniyelen kwitnan Angalaņ Kendo keyaņ sokbeye. ⁸ Ke sokbeme Zisasiyan Pita ma Zân egelaņ met weyaņa mulup mimiyele zemâtâtidaye ke kapigok, “It meti Angalaņ Kendo meu nimtasenupgat weyaņa mulup mselup.”

⁹ Egan kegok zeme nembane egelan yan kwesiwun, “Wae, Amobotnan, nit tu meu pe mka deset weyan selup?”

¹⁰ Egelan kegok yan kwesimalut Zisasiyan diidoye, “It nait, it mka teman kejan moweseluwen an nen menzim teman tumak keyan idaiksem. Idaikme it ek mati mka egan mepme keyagak mat moweselup. ¹¹ Ke moti mka tonangat kapigok dunduselup, ‘An zikat indandayan gâgât yan kwesip: Mka kejan nembanne Angalan Kendoyelen tu meu nsenup ke deset tazin?’ Kegok zeselup. ¹² It kegok zematut egan mka tedukjan mot zikat idasem. Keyet kejan mundum totatat ma menzim pelep ma meu bumbu munduman ma kwitnan kwitnan notnan keyet kejan tapme it tu meu weyeyan mulup mselup. It nâ lup?”

¹³ Zemideme egelan meti kwitnan kwitnan Zisasiyan zemideye keyet katan sokbeme egelan Angalalan Kendoyelen tu meu weyan bun.

*Zisasiyan nembane tambualem indaye
(Matiyu 26:20-30; Mak 14:17-26; 1 Kolin 11:23-25)*

¹⁴ Apme tambualem niniyelen kan sokbeme Zisas ma nembane ekjenan mundum totatalen totabien. ¹⁵ Ke totati egan ekjenang diidoye, “Nej Angalalan Kendo kapiyelen tu meu inmak niniyelen ewenan baenen namtikjan penan mban ya alak tatnup bamgat an notnanan sindem omba penan naseip! ¹⁶ Nej diindoma nait, nej Angalan Kendoyelen meu ewe sek nen ku nimbap yan maneti am yomengatnan timkwat indema namkinpepe aikme mulup keyan delan zeme kan keyet kululujen gwaen tu meu ke nsakwep nimbap.”

¹⁷ Egan ke zemti okop wain tumak mti Kawawangat wisikjan zemti ekjenang zeye, “In kapi mti ilinak nit.” ¹⁸ Kegok zemti zeye, “Nej penan sukwep zema nait, nej wain tu ke ninipin maneti bamgat Kawawangalen zemâtâtâtgat katnan mama kululujen gwaen tati wain alaknan ke nsakwep nbanup.”

¹⁹ Sakam kegogak egan nupmaman nen mti Kawawangat wisikjan zemutumti nembane indamti zeye, “In mti nit. Kapi nanangat sek sesumbannok ke ingat indayap. Ke ingat indama nimti nâgât otnânâyelen namti indayap.” ²⁰ Kan ekjenan tu meu nim delan zeme sakam kegogak okop ikjan ke mti zeye, “Okop wain tumak kapi tususu alaknan inmak Kawawangmak. Sipmnan tusum indeyap. Sipm tewen nâme sipmnan tobe ke in yominangatnan indatim kwakwagat namti kegok mbap.”

²¹ Yan gut, nembanne, in egit! An nenan zemnowe ke ninmak meu nini munduman kapi totazin! ²² Angat Nemunan nej Kawawangnan zemâtâtâtnan set katnan ke mati gakiwap. Yan gut an nej zem nose an kemagen bekanan penan sokbewe!”

²³ Zisasiyan kegok zeme nembane ekjenan ilinak zenâ zenâ mti zewien, “An ekjen, an pe kwiyan kogok mbe?” Kegok zewien.

*An kwiyan amobotnan bein?
(Matiyu 20:25-28; Mak 10:42-45)*

²⁴ Apme Zisasiyet nembane ekjenan ilinak an kwiyan mobotnan bein zemti zet mmot mtot mti mdândâwien. ²⁵ Kegok tapmme Zisasiyan namti diidoye, “Msalengalen amobotnan ekjen amnin indikdamun mimiyele winde taindâin. Ma an damun ekjen amnan, ‘Amgalen noline,’ kwilin makuip. ²⁶ Yan gut inmagen kebon keyan ku sokbewe. Yek penan. Apme naman ingat tunguwinan amobotnan an kwiyan tabeen ikjanangat sekjan mtoti am kwilinpin ekjenang kandaninan mambe. ²⁷ An kwi ek amobotnan? An mundum totatalen totati meu tatnin ke ma meu menzimen tasezin an ke? Ke penan, an mundum totatalen totati meu tatn an ke amobotnan. Yan gut nej kegogak ingalen amobotnanin nej nanangat sekjan mtoti tapmamti taindamukulem miyap.

²⁸ Âpme kan nukñañ sepem igak igak neñmagen sokbeyeen in neñ ku katinewien. ²⁹ Bipm kululunen egañ am indikdamuñ mimiyelen zetik mneyeyepm ma neñ kegogak in indazetik mimindeyap ³⁰ in neñmak kululunen gwaen mundum totatalen totati tu meu nsakwep nimbanup ma in mundum elimayakñañmak keyet dukñañ totati Israeal am mañge 12 indikdamuñ mbep.”

*Pitayan Zisas bamkumpewe keyelen Zisasiyan zemkawan beye
(Matiyu 26:31-35; Mak 14:27-31; Zân 13:36-38)*

³¹ Âpme Zisasiyan ewe tusum zeye, “Saimon, Saimon, geñ nâmbak, Sadañañ ingalen nâmkijpepeñin mimindikme mkatikñañ bep ma tuwat tuwat talip keyelen Kawawañañ nâmpap. ³² Yanğut Saimon, neñ Kawawañañ gapmukulem mme nâmkijpependañ kaliñañ tatagalen dunduya. Ya geñ yomdi ke nâmkawan bewanigen keñdi gilik zeme nâlen zetn tapmâtigulak nodine neñ manamâtmaip ekñengalen nâmkijpepe bandim mimindewanik.”

³³ Egañ kegok zeme Pitayan kapigok dunduye, “Amobotnañ, neñ geñmak mka kaliñañ meti geñmak gakikiyelen weyeyañ mulup miyap!”

³⁴ Egañ kegok zeme Zisasiyan dunduye, “Pita, neñ gâgât zema nâmbak, alak tam-buyet sakokolok apmañ kwitnañ kukupiñ mme geñ nâgât sek tuk zemkandaseni.”

Kan nukñañ pupuyelen sokbesâpm

³⁵ Âpme Zisas nembañaneyet kapigok diindoye, “Neñ indema msat notnañ Kawawañgalen zezapat dolakñañ mkawan bembeyelen mebielen kan keyet in mânep eleñañ ma ele milawat wawat ma set wewet ke ku ti mebien kan keyet in kwitnañ kwitnañ notnañgat olalat mbien ma yek?”

Egañ kegok indayañkwesime ekñañ zewien, “Yek penañ, ku olabenn.”

³⁶ Ekñañ kegok zeme Zisasiyan zeye, “Yanğut alak an mânep eleñañmak ma ele milawat wawat ke tiseip. Ma an ñen wanam teepmañañ yek egañ kâlâp tâgâyelen munduñ main ke beme kwitime wanamañ teepmañ kwitiwe. ³⁷ Ma neñ diindoma nâit: Kawawañgalen zezapat itnañañ kapigok zenzeñañ, ‘Ek zelen zem kuwep sakam aindondo am ma an kambutiti ekñen maindeipnok!’ Âpme kwitnañ kwitnañ sambe golañ zenze an ekñañ nâgât kukuñañ ke sosok sokbemkawan tabein.” ³⁸ Egañ kegok zeme ekñañ zewien, “Amobotnañ, ndikbak, nin wanam zut tatndain.”

Zeme egañ zeye, “Neñ wanam kwititiyet zeya ewan wanam penañ kwititiyet ku zeya. Nukñañ bam sokbesâpm keyet amnañ zigok weyeen mulup mimiyet nâmti zeya. Keyet wanamgat zapat ñen ewe zenzepiñ. Ele, metne.”

*Zisasiyan Olip Kalañan dundundu mulup mge
(Matiyu 26:36-46; Mak 14:32-42; Zân 18:1)*

³⁹ Âpme Zisasiyan mka temañ ke pemti Olip Kalañan mametan kegok mepme nembañane ekñañ mâti mebien. ⁴⁰ Ke meti ekñañ ke patañ zemti egañ ekñengat zeye, “In kapi tati tadundumaseip mneti Sadañañ ingat yañin mimindikme toweseipgat.”

⁴¹ Kegok zemindemti ekñen katim indemti amnañ nanzañ mapemezini keyet katan metati pedondomti kapigok dunduye, ⁴² “Bien, gitañgat nânâyet nâlen nukñañ kapi mâtâpeseni. Yanğut geñ nâlen nânân mâbâpiñ; geñ gitañgat nânândi mâsenik.”

⁴³ Kegok tadundume Kawawañgalen enselañ kululunengatnañ ek winde sasayelen koge. ⁴⁴ Kegok sokbeme Zisasiyan gakikiyelen kan bududuk sokbeye keyepm nâmnukñañ mti ewe tusum omba windenjañben penañ dunduye ma pusinañañ sekñañengatnañ sakam sipnok petak petak msalen toge.

⁴⁵ Nembañaneyañ kwitnañ kwitnañ sokbesâpm keyet nâmnukñañ penañ mti ma tambu tetak takwabiengapm melugañ indome wem kopa bewien. Egañ dundu delañ zemti dendañ wati nembañanemagen meti indikme tawemambien. ⁴⁶ Indabutemti

eknjengat zeye, “In meluk wewepiñ. Kaik watati dundundu mulup mit. Mneti amnan koti ingat nâmkînpepeñingant yañañ mimindikseipgat.”

Zudasian Zisas kasayet belinan beye
(*Matiyu 26:47-56; Mak 14:43-50; Zân 18:3-11*)

⁴⁷ Zisasiyan zet ewe tusumti tazeme an manje temañañ kobien. Âpme ekñenmagengatnañ an Zudas ek Zisasiyet nembañane 12 ekñenmagengatnañ egañ kukñañgat indatim koti Zisasmagen mebien. ⁴⁸ Ke kopme Zisasiyan yañkwesiye, “Zudas, geñ nuknuk mnesenik keyañ mkawañ beinen Angat Nemunañ neñ amgat belinan nesenik, ma?”

⁴⁹ Âpme Zisasiyet nembañane ekñenañ kwitnañ kwitnañ sokbesâpm ke ek kawañ bemti egat zewien, “Amobotnañ, geñ nâmdemane nin wanamañ ekñen indañsenup?” ⁵⁰ Kegok zemti ekñenmagengatnañ ñenañ sâpe sâpe bumbu an ñenañ egalen mulup an ñen wanamañ wakñañ penaset sâmpeme enzañ galañ galañ mge.

⁵¹ Kegok sokbeme Zisasiyan ekti zeye, “Muluwañ bekanañ ke katipe!” Kegok zemti an keyet wakñañ anزام tage ke tañgume ñep beye.

⁵² Kegok sokbeme sâpe sâpe bumbu an ñenañ ma sesewat mka temañgalen an dakutum ma sesewat mka temañgalen an damuñ ekñenañ Zisas atasâgât kobien ekñen keyet zeye, “In wanam ñilikñañ ma wenzomak natatayelen kolo keyañgut neñ an kambu tititoñ yek. ⁵³ Neñ inmak kasup katan Kawawañgalen sesewat mka temañ keñan matateman ke in ku natawien. Ya alak ingalen kan neñ natatayelen beme Sadañañ mulup bekanañ mamnen sosok sokbein.”

Pitayan Zisas yañpeye
(*Matiyu 26:57-58; Mak 14:53-54, 66-72; Zân 18:12-18, 25-27*)

⁵⁴ Zisasiyan kegok zeme ekñenañ atamti tetimet sâpe sâpe bumbu an ekñengalen an ñenañ egalen mka keñan wapmobien. Âpme Pitayan igak bam sukwep takopmanje. ⁵⁵ Ke koti ekme an notnañañ zet nânâ mka tuñgupman tep mmenzime totatmambien Pitayan kot ekñenmagen totage. ⁵⁶ Ke kototapme mulup imbi ñenañ tewen ke totapme ekti weyañ zikat memuñ ektati zeye, “An kapi kegogak Zisasmak mamtan!”

⁵⁷ Imbiyañ kegok zeme Pitayan yañti zeye, “Imbi nânik, neñ an ke ku nâmpeyap!”

⁵⁸ Ya belaknik ke tati an ñenañ Pita weyañ ekmâtâti zeye, “Geñ kegogak Zisasiyelen manjeen mamananik!”

Kegok zeyeyañgut Pitayan ewe yañti zeye, “Notn, geñ zenigen ke penañ sukwep an ke neñ ku nâypap!”

⁵⁹ Ke tapmâti aua kwep kegok delañ zeme an ñenañ ekti zet windenañben yañkwesimti zeye, “Kapi penañ, an kapi kegogak Zisasmak tapme ekban ma ek kegogak Galili msalengatnañ!”

⁶⁰ Kegok zeme Pitayan zeye, “Notn nânik, geñ an zenigen ke neñ ku nâmatâlap!”

Egañ kegok tazeme keyegak sakokolok apmañañ kwitnañ kuye. ⁶¹ Kegok kume Amobotnañañ gilik zemti Pita eksem tage. Amobotnañañ kegok mme Pitayan egalen zet eweñan dunduye ke nâmkawañ beyeen kapigok, “Geñ alak sakokolok apmañ kwitnañ kukupiñ tapme geñ nâgât ku nâmpeyap sek tuk zesunik.” ⁶² Pitayan zet ñande ke otnâmti zupman kwatoti si omba penañ suye.

Zisasiyet pep zet msamti witikbien
(*Matiyu 26:67-68; Mak 14:55-65; Zân 18:19-24*)

⁶³ Âpme an ekñen Zisas ekdamuñ mbien ekñen keyañ pep zet msamti witikbien. ⁶⁴ Kegok mti sañgum pañañañ zikatnañ kwaik pemti yañkwesiwien, “Geñ golañ zenze an manzenikgat an kwiyañ goin geñ ke zemane nâne!” ⁶⁵ Kegok msamti zet bekanañ totot tototnañ sambe msawien.

⁶⁶ Msat msame sesewat mka temanğalen an damuñ ma sâpe sâpe bumbuyelen an ñeñañ ma zii zet zikat indanda ekñeñañ Zisas wati an damuñ sambeyañ ondebien ke aik meti yañkwesiwien, ⁶⁷ “Geñ zema nâne, geñ Kilais, Kawawañ an ikñañ ombemgeñeñañ ma an kwi?”

Kegok yañkwesime egañ diindoye, “Neñ keyet yañañ ingat zesap beme in ku nâmkijpeseip. ⁶⁸ Ma neñ yañkwesisi ñen indayañkwesisap beme in keyet yañañ ku dinoseip. ⁶⁹ Yañgut kwitnañ kwitnañ sokbesâpm kapiyet bamen Angat Nemuñañ neñ mundum bet penaset Kawawañañ an ikñañmak tatagalen nâme matazin mundum ke windeyelen mundum ke nename totabap.”

⁷⁰ Egañ kekok zeme ekñen sambeyañ yañkwesiwien, “Keyepm geñ Kawawañgat Nemuñañ, ma?”

Ekñeñañ kekok yañkwesime egañ diindoye, “Ilin zemkawañ bep kelak neñ kapimak.”

⁷¹ Egañ kekok zeme ekñeñañ zewien, “Nin yegak zetnañ zem kukuyelen kelak nâmâtâtnup keyepm an ñen egalen zet bandim mimiyelen ku aiksenuñ.”

23

Zisas amobotnañ kwitnañ Pailletmagen teti mebien (Matiyu 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Zân 18:28-38)

¹ Âpme amobotnañ sambe ekñeñañ zet ñande ke nâmwati Zisas aikti amobotnañ Pailletmagen mebien. ² Ke metati egat zet dâsuki ekñeñañ Pailletgat zikatnan ombem zewien, “An kapiyañ ningalen amm ekñengat amobotnañ Sisamagen mânep takis ku kwititiyelen zemkulumindeye ma egañ ikñañgat ‘Amobotnañ Kilais’ zeye.”

³ Ekñeñañ kekok zeme amobotnañ Pailelañ Zisasiyet yañkwesiye, “Geñ Zuda mañgeyelen Amobotnañ ma?”

Zeme Zisasiyañ egalen zet dopmañ gilik zeye, “Giti ke zenik kemak.”

⁴ Kegok zeme amobotnañ Pailelañ sâpe sâpe bumbuyelen an ñeñañ ma am mañge tabien ekñengat zeye, “Neñ an kapi zem kukuyelen zet dolakñañ penañ ñen ku aigap.”

⁵ Egañ kekok zeme ekñeñañ zet omba moti zewien, “An kapiyañ Galili msat katan yañbemi am keñin mwapme gapmanmak kasa kukuyelen zempeme Zelusalem mka teman zemkwezín. Ma Zudia msalen katan sakam kegogak tasokbein.”

Zisas amobotnañ kwitnañ Elotmagen teti mebien

⁶ Âpme amobotnañ Pailelañ zet ke nâmti am ekñen indayañkwesiye, “An kapi Galili msalengatnañ, ma?” ⁷ Egañ otnâyeen Galili msat ke amobotnañ Elolañ maekdamuñ min nâmti Zisas peme amobotnañ Elotmagen teti mebien. Elolañ kan keyet Zelusalem mka temanen kotage. ⁸ Ya Zisas amobotnañ Elotmagen tetimebien kan teepmañ Elolañ Zisasiyelen zet zapat sambe ke nâmti ek eegalen maotnâmtan keyepm Zisas eegalen olonjen penañ mge. Egañ otnâyeyen Zisas egañ menok ñen mme eegalen nâye. ⁹ Keyepmti amobotnañ Elolañ Zisas yañkwesisi omba penañ yañkwesiye yañgut Zisasiyañ egalen zet dopmañ ñen ku zeye. ¹⁰ Kegok sokbeme sâpe sâpe bumbuyelen an ñeñañ ma zii zet zikat indanda ekñeñañ amobotnañ Elotmagen sokñañ koti Zisas zemkukuyelen zet windenañben zewien. ¹¹ Kegok zeme amobotnañ Elot ma egalen an kasa kuku ekñeñañ Zisas pep zet msamti zet mtopepe zet zemti kâlâp teepmañ dolakñañ penañ same mundumge sepem amobotnañ ekñeñañ mamunduñip kebon mundumpemti tetimti amobotnañ Pailletmagen gilik ze mebien. ¹² Tipman baenen amobotnañ Elotmak amobotnañ Paillet egetmagen kasa kasa takwage ya kan keyet gelanjañ notn notn pembenañ mbun.

Pailelañ Zisas gakikiyelen zemdelañ zeye (Matiyu 27:15-26; Mak 15:6-15; Zân 18:39-19:16)

¹³ Ke aikti kopme amobotnañ Pailelañ sâpe sâpe bumbuyelen an ñeñañ ma sesewat mka temañgalen an damuñ ma an imbi sambe zeme ondekme ¹⁴ kapigok indayañkwesiye, “In an kapiyañ animbi kenjin tapm yuñgun kekok zemti in neñmagen aikolo yañgut neñ ingat zikalinan an kapiyet yañañ mim egeyañ egalen bekañañ mimiñañ in zem kuyoyen ke ñen ku aigap. ¹⁵ Ma kekok amobotnañ Elolañ egalen bekañañ mimiñañ ku aikti peme ninmagen kozin. Ma an kapi nin kumann gakikiyelen bekañañ mimiñañ ñen ku mge. ¹⁶ Keyepmti neñ zema kasa kuku an ekñañañ witikme belak zem pema mesem.”

¹⁷ [Âpme Anğalañ Kendoyet katañ amobotnañ Pailelañ an kwep Zuda ekñañmagengatnañ mka katikñañ tatatnañ ekñañ manzemindeme belak kwawetemien.]

¹⁸⁻¹⁹ Âpme an ñeñañ kwitnañ Balabas ek am kenjin walapme Loma gapmanmak an kasa kasa Zelusalem mka temañ kenjañ ke mti an ñen kume gakime mka katikñañ pewien. Pailelañ Zisas peme belak mebegalen nâm zemeñgut an imbi sambeyañ kwizet kumti zewien, “Kume gakik. Balabas belak peme mesem!”

²⁰ Âpme amobotnañ Pailelañ Zisas belak peme mesât nâmti am ekñañgat yañkwesisi kwizet paleset kuye. ²¹ Kekok kuye yañgut ekñañañ kwizet dopmañ kapigok kuwien, “Tewen kume gakik! Tewen kume gakik!” kwizet kekok kuwien.

²² Kekok kume egañ sek ñen ewe indayañkwesime sek tuk beme kapigok zeye, “An kapiyañ kwileki myuñguye? Neñ egañ gakisem kapiyelen myuñgunñañ ñen ku aigap! Keyepm witikti belak pemann mesem.”

²³ Egañ kekok zeyeyañgut ekñañañ kwizet ewe giñgiñ kumti Zisas tewen kume gakikiyelen zewien. Kwizet kekok takume amobotnañ Pailelañ zelin gawepumti ²⁴ ekñañañ nâwienen keyet katañ Zisas zemdelañ zempewe. ²⁵ Pailelañ kekok mti an ekñañañ belak mka katikñañ kwaselen peme kwawewegalen an ke wekume belak zempeme kwawege. An ke gapmanmak kasa kasa mti an ñen kume gakime mka katikñañ pewien. Kekok mti Zisas ekñañgat belinan beme ekñañañ ilin nâwien keyet katañ mbien.

Zisas tewen kume gakiye

(Matiyu 27:32-44; Mak 15:21-32; Zân 19:17-27)

²⁶ Âpme ekñañañ kekok mti Zisasiyañ gakikiñañgalen tepmañ ikñañ pume mepmambe an ñen kwitnañ Saimon Silini msalengatnañ an ke Zelusalem mka temañ keyelen kimbat zupman tapmañge ya egañ Zelusalem kimbat kenjañ mowepme kasa kuku an ekñañañ aikti apitilime Zisasiyelen gakikiñañgalen tep ke pumti Zisasiyet bamanen mege.

²⁷ Ekñañañ kekok mme an imbi sambeyañ Zisas mâbien ekñañgat tunjuwinangatnañ imbi notnañ si zesum zesum egat tapm mepmambien. ²⁸ Ekñañañ kekok tapm mepme Zisasiyañ gilik zem indikti zeye, “Zelusalem imbi, nâgât susupiñ! Neñ nâyawen dolakñañ ilinañgat ma nembanineyet suit. ²⁹ Enenogat kan nukñañ temañañ sokbeme amnañ zewep, ‘Imbi ekñañ nembaninpiñ ma imbi nemba okak ku maambelip ma imbi nemba okak nam ku maindap ekñañ keyañ oloñen penañ mbep.’ ³⁰ Ma kan keyegak amnañ kiñgati

‘Kalañgat pigok zewep, “In epeemti ndakwatait!” ma sepem kekokak kalañ isikñañgat zewep, “Nin anğalañ nde!” zewep!’ *(Aizaya 2:19-20)*

³¹ Âpme an yomepiñ ekmagen kwitnañ kwitnañ bekañañ ekmagen sokbein beme am yomtoñ ekñañmagen bekañañ penañ sokbewe!”

³² Ma keyegak kasa kuku ekñañañ an zut idatim mebien. An zut ke an kambu titi ya Zisasmak idome gakikiyelen idati mebien. ³³ Ke meti kalañ kwitnañ Nokanziñ Kalañ

ke patan zemti Zisas tewen kumasasok pemti mwat onzempewien. Ma Zisas betnan penaset ma alomset an kambu titi zut ke tewen gakikiyelen idewien.

³⁴ Eknenan kegok mme Zisasiyan zeye, “Bien, eknenan kwitnan kwitnan tapmip ke ku nâmatâlip keyepm ekngat yomin katipe!” Egan kegok zeme kasa kuku an nenaninan sâk melakandan nanzan bet guluk gilik mti kwiyan penan tistem ke nâmti mbien. ³⁵ Kegok sokbeme an imbi sambeyan dendan tati taekme keyegak Zuda ekngalen amobotnan eknenan Zisasiyet pep zet msamti zewien, “Egan am notnan maïdamukulem mimindein ya ek Kilais, Kawawanan iknan ombempepenan beme ikngat seknan nep mukulem mpesem!”

³⁶ Sakam kegok kasa kuku an eknenan msamti ekmagen soknan koti wain tosan isiknan ke same niniyelen ke nâmti mbien. ³⁷ Kegok mti zewien, “Gej Zuda amgalen Amobotnan beme gitngat sekdi mukulem mi!”

³⁸ Âpme meluwan nen kapigok kumpewien,
 “AN KAPI ZUDA AM EKNGALEN AMOBOTNAN.”

³⁹ Kegok sokbeme an kambu titi zut egetmagengatnan nenan Zisasiyet pep zet msamti zeye, “Gej Kilais, Kawawan an iknan ombemgenenan beme gitngat sekdi mukulem mti nit kegok ndamukulem mi!”

⁴⁰ Nenana kegok zeme nenan zet ke nâmti nenzinzi msamti zeye, “Gej Kawawangat kingadik ma yek? Nin tuk kapi nsakwep gakikiyelen zemdelan zemdeyo. ⁴¹ Nit bekanandngat dopman gakisâpmilup ke nep yangut an kapi ek myungunungan nen ku tazin, yek penan.” ⁴² An keyan kegok zemti Zisasiyet zeye, “Gej Amobotnan kobanigen nâgât nâmnewanik!”

⁴³ Egan kegok zeme Zisasiyan dunduye, “Nen penan sukwep zeyap, alak gej nenmak kululun tassenik.”

Zisasiyan gakiye
 (Matiyu 27:45-56; Mak 15:33-41; Zân 19:28-30)

⁴⁴ Âpme 12 kilok kasup sutnan bembeyelen soknan beme msat tambumbuyan pesak peme tapmeti 3 kilok gasiyet beye. ⁴⁵ Kegok sokbeme sangum teman Zelusalem sesewat mka teman kenan maopem peme topmatatan ke tungupman edelet balalan zemtoti butnan butnan beye. ⁴⁶ Kegok sokbeme Zisasiyan kwizet teman kumti zeye, “Bien, nâmamann gâlen belen beyap!” Kegok zemti gakiye.

⁴⁷ Kegok sokbeme kasa kukuyelen an nenan egan kwitnan kwitnan ke eknâmti Kawawangat sesewati zeye, “Penan sukwep, an kapi an kwetepman penan!”

⁴⁸ An imbi sambe tabien eknenan ke ekmâtâti kember penan nâmti mkaninan mebekobien. ⁴⁹ Âpme am Zisas egat nâmatâbien ma imbi eknen Galili msalengatnan Zisas mâkobien eknenan benanik tati kwitnan kwitnan sokbeye ke eknâmatâbien.

Zisas sumen mziliwien
 (Matiyu 27:57-61; Mak 15:42-47; Zân 10:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Âpme an nen kwitnan Zosep ek Zuda ekngalen mka teman kwitnan Alimatia keyetnan. Ek an dolakan ma an kwetepman ma ek amobotnan Zisas zemkuwien ekngatnan nen ek keyangut egan ekngalen nânâ Zisas kukuyelen nâmbiliwebien keyet nâmtiknan penan ku mge. Egan Kawawan an iknan ombempepenan koti Kawawangalen zemâtâtât katnan mama mamkwatan. ⁵² Keyepm egan amobotnan Pailtmagen meti Zisas seknan tewen mtoti sumen bembeyelen meti yangwesime amobotnan Pailelan nep nâmpeye. ⁵³ Nep nâmpeme Zosewan Zisasiyet seknan tewen mtoti sâk palakanan seknan sumun pemti mti met nanzan kapalan enzun teman kwan pepepen an nen ku bemberan keyet kenan mmet beye. ⁵⁴ Ma kan keyet Bepman ma Sabat tagonngo tatagalen soknan koge.

⁵⁵ Kegok sokbeme imbi ekñen Galili msalengatnan Zisasmak kobien ekñen keyañ Zosep mâti Zisas sekñañ mepme sum deset bembeyelen ma sepem zigok pewesem ke eegalen mebien. ⁵⁶ Imbi ekñen keyañ ke koekti gilik zemti mkanjanan meti wet sesikñañ dolakñañ Zisas sekñañ kumpepeyelen ke met weyeyañ mulup mbien. Enenogat Sabat tagoñgo kanen mulup ñen ku mimiyelen ilinañgalen zii zelañ zemkatik bein.

24

Zisasiyañ gakikiengatnan wage (Matiyu 28:1-10; Mak 16:1-8; Zân 20:1-17)

¹ Âpme Sabat tagoñgo kan delañ zeme mseñan Sonda tambunan msat tapm msame imbi ekñen wet kelakñañ weyeyañ mulup mbien ekñen keyañ wet kelakñañ ke mti sumen ke kobien. ² Ekñenan ke koti ekme nanzañ temañ sumgalen sekekek bekek pewien ke welilim peme ganzenan metage. ³ Kegok sokbeme ek nâmti ekñenan keñan mowebien yanğut Amobotnan Zisasiyet sekñañ ku tapme ekbien. ⁴ Ke motati nâpeme mekwapme tatnepeme keyegak an zut melakandunjit busatnan temañmak keyañ ekñenmagen sokñan kotabun. ⁵ Ekñenan ke ekti kiñgagalañ indatime kusumti zikalinañ msalen baen ektatnepeme an zut keyañ kapigok zewun, “In kwilekiyet mti am gakikiñangalen mundumen pi an alik walep keyet kwilekiyet taegip? ⁶ An in eegalen kolo ke kapi ku tazin. Egañ gakikiengatnan walep. In egañ Galili msalen inmak tati zezapat kapigok diindoye ke otnâit ke, ⁷ ‘Angat Nemuñañ neñ a yomton ekñengat belen mopma tewen gwilimañ nowep. Ya kasup mulup mimi tuk keyet mamaen gilik zem wabap,’ kekok diindoye.”

⁸ An zut keyañ kekok zematut imbi ekñen keyañ zet ñande ke otnâmti ⁹ sum katipemti mkanjanan gilik zem meti kwitnan kwitnan eknâmbien keyet met Zisasiyelen nemba 11 ma notnanğat zezapat mimindawien. ¹⁰ Imbi ekñen zezapat nembanane ekñengat kozewien ekñen ke kwilin Malia Makdala mkaengatnan ma Zoana ma Malia Zemsiyet mamañ ma imbi notnan ekñen ke. ¹¹ Kegok kozewien yanğut nembanane ekñenan imbi ekñen keyelen zelin nâme pepesut imbi zezet beye ma ekñengat ku nâmkijpewien. ¹² [Pitayan zet ke nâmti wawadak winde bemti sumen meti sekekegen kusum toti zikatnanñ Zisasiyelen mundumanen ke egeen sanğum miak pewien ke etañ taga. Ke ekti mkanjanan meti kwitnan kwitnan sokbeye keyet nânâ mulup temañ mge.]

Zisasiyañ am zut Emaus mka temañgalen selen idaige (Mak 16:12-13)

¹³ Âpme kan keyet am zut Zisas mâpmamtemien egelañ Emaus mka temañgalen selen mkaen ke mebegalen tapmepmambun. Mka keyetnan Zelusalem mka temanan ke mebegalen mael 7 kekok mametemien. ¹⁴ Egelañ ke mepmambe Zisasmagen kwitnan kwitnan sokbeye keyet zenâ zenâ tapmepmambun. ¹⁵ Kan egelañ zenâ zenâ tapmepmambunen keyegak Zisas ikñañ egegat tunğuwidan ke patak zemti ilinsakwep mebien. ¹⁶ Ke sokbemidame egelañ an ke ekbun yanğulak egelañ am ke Zisas ke ku eknâmâtâbun. ¹⁷ Âpme Zisasiyañ idayanğwesimti zeye, “It pe kwilekiyet set teepman pi zenâ zenâ tapmkolup?” Egañ kekok idayanğwesime egelañ ten kindiñ pemtati zimose lidan kember sakam ekbun.

¹⁸ Egetmagangatnan an ñen kwitnan Kelopas egañ Zisas yanğwesiye, “Notn, geñ kwitnan kwitnan Zelusalem mka temanan âğânen ma tugenen da sokbeye ke geñ ku nâmâtâdik?”

¹⁹ Kegok zeme Zisasiyañ zeye, “Pe kwilekiyet tazenik?”

Zeme Kelopasiyañ zeye, “Nit kwitnan kwitnan Zisas Nasalet mkaengatnan ekmagen sokbeyan keyet tazelup. An ke golañ zenze an dolakñañ penañ. Kawawañan ma amnan egat dolakñañ nâmpewien enenogat egañ menok temañ sepem igak igak mge

ma zetnañ windenjanmak zemkawan beye. ²⁰ Kegok tapmkwapme ningalen sâpe sâpe bumbu an ñeñañ ma sesewat mka temañgalen an damuñ ekñeñañ Loma gapman-gat belinan beme gakikiyet zemdelañ zempeme tewen gwilimañ kumasasokpeme gakiyan. ²¹ Nin otnâwenen an ke Kawawañañ Israeñ am mañge indamukulem mimiyeñ koge ke nâwenn! Âpme kwitnañ kwitnañ sokbeyanen keyetnañ kwati alak kasup mulup mimi tuk tatnuwen kapiyegak kwitnañ mamananañ ñen kegoak sokbep. ²² Ningalen mañgeengatnañ imbi notnañañ ekñeñañ zet alakñañ dindoyo, 'Ekñeñañ msat balañ zem topme topme sumen melo ²³ yañgut Zisas egat sekñañ ku ego.' Kegok sokbeme ekñeñañ gilik zem koti zeyo, 'Nin ensel ekmann enselañ kapigok dindop, "Zisas ek alik tazin," kegoak zep.' ²⁴ Imbi ekñeñañ kegoak kozeme ningalen mañgeen an notnañañ sumen ke melo ya imbi ekñeñañ zeyoyen katanñ ekmatâti Zisas ñen ku ekti mkaen gilik zem kolo."

²⁵ Kegok zemalut Zisasiyañ diidoeye, "It ñoktikñitpiñ, in golañ zenze an ekñeñañ zet zewien ke in sewak sewak penañ manâmkiñpeip! ²⁶ In kapigok nânâyelen Kilais an Kawawañañ ikñañ ombempepeñañ ek sindem timti gakimti set katnañ keyañ mme kululuñen meti Amobotnañ kwabe." ²⁷ Zisas egañ Kawawañgalen Zet Itnañanen Mosesiyelen papiaen yañbemti ma golañ zenze an ekñeñañ ikñañgat meluwañ mbien keyet zemkawanñ bemideye.

²⁸ Ekñeñañ ke takotneti mka kosâgât nâwienen ke patañ zemti Zisasiyañ ewe mebegalen nok mge ²⁹ yañgut egelañ zemkulumpemti zewun, "Kopmane nigalen mkaen metne enenogat kasuplak towepme tambumbuyañ pesak pesâpm." Kegok zemalut Zisasiyañ eget idamâti egetgalen mkaen meti tabien. ³⁰ Ke tati meu nini munduman egetmak totati Zisasiyañ nupmanañ mtati Kawawañgat wisikñ zemti meselemti eget idame ³¹ egelañ kwitnañ kwitnañ egetmak takoti mkawañ beye ke nâmkawañ bemti Zisas ikñañ ekmatâbun yañgut ke sokbemidamti keyegak galañ zeye. ³² Kegok sokbeme egelañ ilidak zenâ zenâ mti zewun, "Notn, selen daenen egañ nigat zet zapat tazemap ma Kawawañgalen zet zapat itnañañ tazemkawañ bemndemap kan keyet nigat keññdan tip busat penañ nâlut."

³³ Kegok zemti keyegak wawadak Zelusalem mka temanen gilik zemebun. Ke meti Zisasiyet nembajane 11 ekñeñañ notnañ ekñenmak mka keñañ ondek tapmambien ke met patañ zewun. ³⁴ Ke metapmalut ekñeñañ egetgat kapigok diidowien, "Amobotnañañ gakikiengatnañ wazan ke penañ. Ke Saimonmagen sokbemsayan!"

³⁵ Ekñeñañ kegoak zeme egelañ kwitnañ kwitnañ sambe selen sokbeye keyet zemkawañ bewun ma nupmanañ meseleme Zisas eknâmâtâbun keyet zezapat mimindawien.

Zisasiyañ nembajanemagen sokbemindaye

(Matiyu 28:16-20; Mak 16:14-18; Zân 20:19-23; Nembayelen Muluwin 1:6-8)

³⁶ Egelañ ewe kegoak tusumti tazemalut Zisas ikñañ ekñengat tunjuwinan keyegak sokbemindamti kapigok diidoeye, "Keñ sewakñañ inmak taindain."

³⁷ Ke sokbemindame ekñeñañ, "We eknup," zemti kiñgagalañ omba penañ indatiye. ³⁸ Ekñeñañ kegoak mme egañ diidoeye, "In nâgât zemkandadapiñ ma in neñ gakikiengatnañ wapman keyet keñ zut mimipiñ! ³⁹ In nâgât setn betn gwilim zemberañ pi egit. Neñ nenn kapimak. In nâgât sekñ timekti nâit. We ekñen sesumbañin ma kanziñinpiñ. Neñ sakam we nembonñ yek. Neñ sesumbann ma kanziñmak talap ke in egit."

⁴⁰ [Egañ kegoak zemti setnañ betnañ gwilim zemberañ zikat indeme] ⁴¹ nâmtemtem penañ mti keñin oloñeñañ pesak peye yañgut egañ ekñenmagen koti tage keyet ku nâmkipewien keyepm egañ indayañkwekiye, "In meu notnañ kapi taindain ma yek?" ⁴² Kegok zeme ekñeñañ añgala zinziñañ butnañ msame ⁴³ ekñengat zikalinan ke niñge.

⁴⁴ Egan ke nim delan zemti ekngat zeye, “Kan neŋ inmak takwabanen neŋ ingat zezapat kapi diindowan: Mosesiyelen papiaen ma golan zenze an kwep kwep ekngalen papiaen ma Sam papiaen nâgât meluwan kwitnaŋ kwitnaŋ mbien ke penaŋ sokbein.”

⁴⁵ Ke zemti ekngat ŋoktikŋin mkawan beme zet zapat keyet yaŋaŋ nâmâtâbien.

⁴⁶ Kegok mti ekngat diindoye, “Zet zapat kapiyaŋ nâgât Kawawaŋgalen Zet Itanaŋanen zenzenaŋ: An Kilais, Kawawaŋ ikŋaŋ ombempepeŋaŋ ek sindem timti kume gakime kasup mulup mimi tuk keyet gakikiengatnaŋ wabe. ⁴⁷ Ma nâgât kwitnanean zet ke amnaŋ mkawan beme amnaŋ nâmti yomengatnaŋ keŋin gilik zenzeyelen ma an Kawawaŋ ikŋaŋ ombempepeŋaŋ egaŋ amgalen yomin ke katikpepeyelen Zelusalem ammagengatnaŋ yaŋbem am sambe msat kataŋ ekŋenmagen sepem kegok sokbewe. ⁴⁸ Ma in golan zenze an ekŋenaŋ zet zewien ke penaŋ sokbeme in kwitnaŋ kwitnaŋ sambe ke eknâmbien. ⁴⁹ Âpme nenn Bienaŋ Emetak Teŋ indandayelen zetik mimindeye ke indawap. Yaŋgut in Zelusalem mka temanen kapiyegak tapme Kawawaŋgalen Emetak Teŋaŋ winde indawe.”

Kawawaŋaŋ Zisas kululuŋen wapmoge

(Mak 16:19-20; Nembayelen Muluwin 1:9-11)

⁵⁰ Kegok zemti Zisasiyaŋ nembraŋane indatimti mka temaŋ katipemti zupman toti Betani mka ŋande isikŋaŋ ke meti ondekindemti betnaŋ ilizuzut mwati zet ŋande kapigok zeye, “Keŋ sewakŋaŋ ma Kawawaŋgalen winde inmagen taindawe.” ⁵¹ Egan zet ŋande kegok tazeme zeme keyegak ekŋen katim indemti Kawawaŋaŋ kululuŋen wapmoge. ⁵² Kegok sokbeme egat zemesesewati oloŋen palen Zelusalem gilik zem mebien. ⁵³ Âpme ekŋenaŋ Zelusalem ketati mse kataŋ Kawawaŋgalen sesewat mka temaŋ keŋaŋ Kawawaŋgat manzemesesewatemien.

Zân Zisasiyet yaŋaŋ Zânaŋ meluwaŋ mge.

Zânaŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ kapi kuye. Zân kapi Zisasiyet nembraŋneyet tunŋuwinanŋatnaŋaŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ kapi kuye. Zemsiyet meniŋaŋ ma biwidaŋgat kwitnaŋ Zebedi (Matiyu 10:1-4; Mak 3:13-19 ma Luk 6:12-16). Zânaŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ kuyeen ikŋaŋgat kwitnaŋ esemteŋ kumti, “Neŋ Zânaŋ kuyap,” kekok ku zeye. “Egaŋ nembraŋaŋ nâmtikŋaŋ mamin,” kekok kuye. Zet keboŋ ke omba kukuŋaŋ makuwek. Egaŋ buŋam zapat kapi etaŋ ku kuye. Zapat meluwaŋ tuk ŋen kuyeyaŋ bamgat eknup.

Matiyumak Mak ma Luk ekŋenaŋ am maŋgeen kwep kwepgat kumindawien. Zânaŋ buŋam zapat kapi apapalak papia kuye. Am sambe msat katanŋ ekŋengat zapat kuye. Zet Zapat Dolakŋaŋ kapi Matiyumak Mak ma Luk ekŋenaŋ kuwien keyet kateŋ yek. Egaŋ Zisasiyet yaŋaŋ penaŋ deyetnaŋ kokotnaŋ ma egaŋ kuleki penaŋ mimiyet koge keyet yaŋaŋ weyaŋ kuye. Zet ŋotekŋaŋ Zânaŋ kuyeen ŋen kapigok, Zisas ek Kawawaŋaŋ an peme koti am mama mimiŋin bekananengatnaŋ gilik zemindatimti mama teŋ am indandayet zenzenaŋ wan ilak koti kekok mmâge.

Zet ŋotekŋaŋ temaŋ Zângalen buŋam zapat keŋan kapigogaŋ talip:

1:1-18. Zisas eweŋan an kwi penaŋ maŋge

1:19-51. Zân an tu zulutindende egaŋ mulupmaŋ ewe tapme Zisasiyaŋ yaŋbemti nembraŋanen indage

2-6 Zisasiyaŋ am tunŋuwinanŋ mulup yaŋbemti mge

7-11 Zisasiyaŋ menok notnaŋ mti an ŋeŋaŋ bembe ekŋenmak zet mdândâ notnaŋ mge

12-19 Zisasiyaŋ gakikiyelen set im mege

20 Zisasiyaŋ gakikiyengatnaŋ wage

21 Nembraŋaneyet zemgwatnaŋ notnaŋ mimindamti kululunen mowege

Zet mamaŋaŋmak keyaŋ naman am sokbeye

¹ Eweŋan baen Zet egaŋ yaŋbemti Kawawaŋmak ilisakwep mamkwabunaŋ Zet ke Kawawaŋagak. ² Ke tipman baen Kawawaŋmak ilisakwep mamti ³ Kawawaŋaŋ zempeme kwitnaŋ kwitnaŋ sambe bepi mme sokbemâge. Ek piŋan kwitnaŋ kwitnaŋ igak ŋen ku sokbemâge yek. ⁴ Zet ek mama keyet toŋaŋ egalen busatnaŋaŋ am mbusatnaŋ bemindeye.

⁵ Âpme busatnaŋaŋ tambu sosok keŋan mepme tambu sosogaŋ kunzuŋti mege.

⁶⁻⁷ Âpme an ŋen kwitnaŋ Zân. Ek msalen kapi am busatnaŋgat zapatnaŋ diindome am ilindiŋ busatnaŋ toŋaŋ Zisas egat zapatnaŋ nâmti nâmkŋipepeyet nâmti Kawawaŋaŋ ikŋaŋ zempeme koge. ⁸ Wa Zân ikŋaŋ am mbusatnaŋ bemindendeyet ku koge. Egaŋ belak an busatnaŋ toŋaŋ tobe keyet buŋam zapatnaŋ etaŋ manzemtan. ⁹ An busatnaŋ toŋaŋ keyaŋ msalen kapi sokbemkawaŋ bemti am msalen mammbusatnaŋ bemindein.

¹⁰ Ek ke eweŋan Bipmaŋmak mambunen msat kapi mme sokbeye. Ya egaŋ naman mamkwati msalen kapi amnaŋ masokbenupnok sepem sokbemengut am msalengatnaŋ ekŋenaŋ naman egat yaŋaŋ penaŋ ku weyaŋ eknâmâtâbien. ¹¹ Egaŋ Zuda msalen ke mame Zuda am ma ikŋaŋgat donnotnane ma eiŋbipmane mee penaŋ piyaŋ ek mtopemti wisat mpewien. ¹² Âpme am ek notn mpemti nâmkŋipewien ekŋen Kawawaŋgat nemunambaŋane bemti mamayet indapmukulem mimindeye. ¹³ Wa animbi Kawawaŋgat nemunambaŋane penaŋ bemti mamaip ke animbiyaŋ mame

nemba masokbeip sepem kebon yek. Ma angalen segat tikñañan ndabeme mamaip keyet penañan yek. Kawawañan ekñenan ikñañgat nemunambañane bembeyet nâmindeme kogok ekñenmagen sokbeye.

¹⁴ Âpme Zet egañ amnañ masokbenup keyet katan sokbemti am ningat tungupmnan kapi mamtan. Mamti keñ taoletmak ma zetnañ penañ penañak zem mamti menok sepem igak igak mme amnañ Kawawañgat Nemunañ kwep etañ keyet mama mimiñañ dolakñañ ke ma windenañ temañ ke Bipmañañ miak peme koge ke ekbenn.

¹⁵ Zânañ egat zetnañ pigok zemkawañ beye, “Neñ an ikñañ keyet buñam zapañañ diindowan, ‘An bamnan takozin egañ neñ sebemnemti Amobotnañ penañ bein. Msat kululuñ ma neñ mee pi sokbembepiñ tapma egañ tipman penañ baen mamkwage.’ ”

¹⁶ Egañ ningat tikñañ manâmndein keyepmti keñ taoletnañgat penañan ikñañgalen mama mimi dolak dolakñañ sambe piyañ elimiak ndeye. ¹⁷ Moses egañ Kawawañgalen zii zet ke aikndaye. Âpme Zisas Kilaisiyañgut keñ taoletmak Zet Zapat Dolakñañ penañ timtot ndaye. ¹⁸ An ñenañ Kawawañ sepemañ bugan ku ege. Nemunañ neñ Bipmmak mamayañ neñ egalen zet zapañañ ke mkoti zemkawañ bemindama nâmbien.

*Zân an tu zulutindende anañ ikñañgat yañañ zeye
(Matiyu 3:1-12; Mak 1:1-8; Luk 2:1-18)*

¹⁹ Zuda amobotnañ ekñenañ Zelusalem mkaen tati sâpe sâpe bumbu an ekñengat kandañañan mulup an mamaip ekñen zemindeme Zân magen meti pigok yañkwesiwien, “Geñ pe Kilais ma an kwi? Ze zemane nâne.”

²⁰ Zeme egañ keyegak ikñañgat yañañan pigok penañ zemkawañ bemti diindoye, “Neñ wa Kilais yek.”

²¹ Zeme ekñenañ naman ewe pigok yañkwesiwien, “Âpme geñ an kwi? Geñ Ilaiza?”
Zeme egañ pigok zeye, “Neñ ek yek.”

Zeme ekñenañ zewien, “Âpme geñ nin golan zenze an temañ ñen ninmagen kokogat damuñ matatnuwen geñ kapi?”

Zeme egañ pigok zeye, “Neñ golan zenze an ke yek.”

²² Zeme ekñenañ pigok zewien, “Geñ kwi penañ? Ze weyañ yañañdi zemane nâne. Am zemndeme kotn am ekñen keyet pe zigok met zeman nâseip? Geñ gitangat penañ yañdi zigok penañ manzenik?”

²³ Zeme Zânañ pigok diindoye, “Neñ golan zenze an Aizaya egañ zet pigok zeye keyet penañan,

‘An ñenañ msat tungupman mamti animbiyet pigok takuin, “Pi mamti amnañ yomin zeme delañ zeme keñin weyañti Amobotnañgat damuñ talit,” mandiindoin!’ ”

(Aizaya 40:3)

²⁴ Âpme an ekñen Palisi ekñenañ zemindeme kobienan ²⁵ naman pigok yañkwesiwien, “Nin tatnâmann geñ, ‘Neñ Kilais yek ma Ilaiza yek ma golan zenze an ñen yek,’ zenik. Kegok beme geñ kwilekiyet am tu manzulutindenik?”

²⁶ Zeme Zânañ kapigok diindoye, “Neñ am tu etañ manzulutindegap. Âpme an ingat tunguwinan sokbeyeyañ mamain ek ke in ku maekmâtâlip. ²⁷ An keyañ bamnan gwaen takozin. An bekebon beke neñ bukabon kapiyañ elewat temañ timpema ñep ku bewe.”

²⁸ Ekñenañ meyañkwesiwienen ke Betani mka Zodan tu nembet daeset tazinen ke mebien. Zânañ mka ke mamti am Zodan tuyen tu manzulutindemtan.

Zânañ Zisasiyet yañañ zemkawañ beye

²⁹ Msat msame Zânañ am tu zulutindemambe tati ekme Zisasiyañ ninmagen takopme ekti ningat pigok dindoye, “An inde takozingat egit. An kainde Kawawañgalen Sipsip Nembañañ. Zuda am ekñenañ yomin delañ zenzeyet nâmti Sipsip Kawawañgat sâpe sâpe mambuip. Sepem kegogak Kawawañan ikñañgat

Nemuñan takozin ke amgat belen beme msat sambe am ningat yom delan zenzeyet kume gakiwe. ³⁰ Neñ an keyet ilak eweñan pigok diindowan, ‘An bannan takozin ke Amobotnan temañ neñ ewe sokbembepiñ tapma egañ eweñan tipman penañ baen mamkwage.’ ³¹ Ek eweñan Kawawañan an yomengatnan gilik zemndadagat ombempeye ke neñ ku ekmâtâban yañgut Kawawañan zet zapatnan etañ zemkawañ bename neñ Islael am in ondekindemti egat zapatnan diindoma nâmti in egañ kokogat weyeyan mulup mti mamayet nâmti inmagen tu zululut mulup kapi mimiyet zemneme inmagen yañbewan.”

³² Kogogapm Kawawañan pigok dinonge, “Neñ Emetak Teñan kululunengatnan age sasakandenombe nemboñ bemti ekmagen totapme ekbanik beme an ilak ke. ³³ Nen an ke eweñan ku nâmâtâpewan yañgut Kawawañan neñ am tu zulutindendeyet mulup zet kapi nañgeyan pigok dinoye, ‘Nâlen Emetak Teñan toti dukñanen tapme ekbanik beme an keyan am nâlen Emetak Teñ ke indamâbe.’ ³⁴ Neñ yañan kekok zemâtâtname ekbangapmti muluwan kekok sokbeme ekti ek ilak Kawawañgat Nemuñan penañ elak nâmâtâpewan.”

Zisasiyan yañbemti nembajane zulak zulak ilak indatiye

³⁵ Msat msame Zânan nembajaneñ zut nit ndatimti msat keyegak koti tapmambenn. ³⁶ Tatnepemann Zisasiyan keyegak kwawepme ekti Zânan nigat pigok dinitdoye, “An zut, an da egit. Ek Kawawañgalen Sipsip Nembajaneñ.”

³⁷ Zeme nempa zut piwan nânâñak keyegak Zân pemti met Zisasiyet baman mâti mebun. ³⁸ Mepmalu Zisasiyan gilik zem idikti pigok idayankwesiye, “An zut, it kwilekiyet napmâti takolup?”

Ndayankwesime nit pigok zewelin, “Labai, (E Ibulu zet âpme ningalen zeleset ‘an zikat indanda,’ kok zewanek.) geñ mka pe deset mawenik.”

³⁹ Yankwesimalu pigok dinitdoye, “It kopmalu neñ met mkan zikat idama egit.” Zemti idati tapmetnepeme msat gasim beme ekmak ke tapmetneti tambu sutnan gilik zemti naman mkanjidanen kobun.

⁴⁰ An zut Zânan Zisasiyet yañan zeme nâmti ekmagen mebun nitmagengatnan nempa ñen kwitnan Endulu ek Saimon Pitayet datnan. ⁴¹ Enduluyan metneti meniñan Saimon aikti pigok dunduye, “Neñ Mesaya, kwitnan ñen Kilais* manzeip ek ilak aiga.”

⁴² Kegok zemti meniñan Zisasmagen wati mepmalu Zisasiyan ekti zeye, “Geñ Saimon Zângat nemuñan muñ. Gâgât kwidi alakñan neñ Sipas gayap.” (Sipas kwit keyet yañan “nanzan”).

⁴³ Msat msame Zisasiyan Galili msalen mesât tati Pilip selen aikti pigok dunduye, “Geñ kopmane neñmak medi.” Zemti wati mebun. ⁴⁴ Âpme Pilipmak Endulu muñanet ekñen mkanjin kwep Besaidayetnan.

⁴⁵ Metneti Piliwan Nataniel meaikti pigok dunduye, “Mosesimak golan zenze an notnanan itnanan baenen an kapi Kawawañan nin yomengatnan gilik zem ndadagat ombempeye keyet zetnan meluwan mbien ewan penañan alak aikti ekmak tapmanup. An ke Zisas Zosepgat nemuñan Nasalet mkaengatnan.”

⁴⁶ Zeme Natanieliyan zet dopman kapigok gilik zemti saye, “Geñ nâmane Nasalet mkaen bukanda kwileki dolakñan ñen sokbewe bein?”

Zeme Piliwan zeye, “Kok zenikgat kopmane met zikat gama ekbak.”

⁴⁷ Zemti Nataniel wati Zisasmagen mepme Zisasiyan Nataniel ekti zeye, “An kapi Islael an penañ. Ek zet dâsuki ñen ku manzein.”

⁴⁸ Zeme Natanielan zeye, “Zisas, neñ pe de mama yañan nikbanangapmti kekok zenik?”

* **1:41:** Kwit zut keyet yanjit kapigok Kawawañan am yomengatnan gilik zemndatitiyet ombempeye.

Zeme Zisasiyan zeye, “Piliwan geñ ewe met gaiikpiñ tapme geñ tep kwitnan pik kandanjan ke tapmane giga.”

⁴⁹ Zeme nâmti egañ Zisas pigok dunduye, “An zikat indanda, geñ penañ sukwep Kawawanğat Nemuñan penañ Islael am ningalen Amobotnanj Temañ.”

⁵⁰ Zeme Zisasiyan pigok zeye, “Neñ geñ tep pik kandanjan tapmane giga zeya keyepmti nâgât nâmkinpemnenik? Nânik, pi ewe belak yanjbemti butnanj isikñanjan bugan ekdik. Âpme penañ penañ ewe bam sokbeme mamti ekmebanik!”

⁵¹ Kegok dundumti naman nembanjane ilinsakwep pigok diindoye, “Neñ zet penañ nen pigok diindoma nâit, bangat in taekme kululuñ gwaenen nğandem tapme Kawawanğalen ensel ekñenanj Angat Nemuñan neñmagen motopme ekbep.”

2

Zisasiyan zeme tu penañan naman wain beme nimbien

¹⁻² Ke mti manepeme kasup zut bemelak Galili msalen mka nen kwitnanj Kana manzeip ke animbi zut nen awembiñ bemidesâgâti tu meu mee akume kopme bumti Zisas mamañ ma Zisas ikñan ma nembanjane nin nsakwep ndamandame tu meu nsâgât meti ³ meu tatnepemann meuyan ewe tapme wain tu ilak delañ zeme Zisas mamañanj ekti pigok zeye, “Wae, ekñen pi ilak wain tu delañ zeme belak talipgat nâmbega.”

⁴ Zeme Zisasiyan mamañgat pigok zeye, “Mañge, wa mulup kapi nin tapminup yek. Nâlen mulup miminn kann ewe bam sokbemnawe.”

⁵ Zeme mamañan mulup namba ekñenmagen meti pigok zeye, “In tatnepeme Zisasiyan kwileki nen mimiyyet diindome zetnanj gawepumti mseip.”

⁶ Âpme mka keyet ganzenan menzim tosiñ temañ temañ ⁷ bekapi onzemindeme matatemien. Menzim tosiñ temañ kwep bekeyet tu 100 lita mee kegok makasimpemtemien. Kasimpeme tapme sesewat mkayelen amobotnanjan set bemindaye keyet katanj mâti kasup katanj selin belin manzulutemien. Menzim tosiñ bekeboñ sambe mka katanj mawemetan.

⁷ Kegogapm Zisasiyan mulup an ekñen pigok diindoye, “In tu omti menzim tosiñ temañ taliwen kapi kasime towepmâlak.” Zeme mulup an ekñenanj menzim tosiñ temañ ⁷ pi tu omti kasime gak zemâge.

⁸ Omkasime delañ zeme pigok diindoye, “In tu butnanj menzim isikñanjan kasimtimi met an meu damuñ ke sait.” ⁹⁻¹⁰ Zeme omti mmepme tuyan wain beme an meu damuñ keyan wain tu ke nim ekti kapi pe desetgatnanj mkolip ke ku weyan nâmâtâti mulup namba ekñenanj Zisasiyan zeme tu penañ omti mebien. Kegogapm ekñenanj wain tu zigoset sokbep eyet yanjanj nep nâmâtâbien.

Kegok mme an meu damuñ keyan animbiñanmak bet butewun ke zeme kopme pigok dunduye, “Ningalen set temañ kapigok tazin, wain tu dolakñan penañ ke am neñan indame nimti tapmenğut naman bam bekananjanik ke maindame nip. Yanğut geñ kileñ mnak wain pembenan pi belak pemane tapme bekananjanik neñan indamane niyo. Geñ set dâsuki mti wain tikñanjan kapi angalanj pemane tapmawanj bam mti kolip.”

¹¹ Zisasiyan mka keyet yanjbemti menok ke mti Amobotnanj main keyet yanjan am ekñenmagen mkawanj beme nembanjane nin windenjanğat yanjan ekti nâmkinpewenn.

¹² Keyetnan Zisasmak mamnotnane ma nembanjane nin nsakwep Kapaneam mkaen ke tambu msasa isikñanjan bugan topmambenn.

Zisasiyan sesewat mka temanen amnanj omkwiti kwiti tapmme indikti indapmâge (Matiyu 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

¹³ Topmanepemann Zuda ningalen Anğalalanj Kendo elak bududuk beye keyepmti Zisasiyanj Zelusalem mka teman Kendo ke eksâgât mowebenn. ¹⁴ Moti ekme sesewat

mka temanġat tambanġumen amnaġ kwaweti Kawawaġgat sâpe sâpe bumbuyet makau ma sipsip ma sasakandanombe mee pi time kwawepme omkwiti kwiti mti mânep sisak dukġan bemti omaiġ maiġ tapmmambien. ¹⁵ Tapmme Zisasiyaġ indikti nġeġaġ penaġ zime eġaġ tek timti mendenġe katikġaġ beme mtati makau ma sipsip mee pi wuwap indawitikti indamâpme kuġkunzuġ kwawepmâpme mânewin timtati time mekopme sisakġin mtati gilik zempeme wenġe. ¹⁶ Âpme am sasakandenombe mtabien ekġen indikti memendep mimindamti pigok diindoye, “In sasakandenombeġin timti toti melit. In Biengalen mka kapi mme ingalen bemkwiti kwiti mkanok ku bek.” ¹⁷ Zisasiyaġ moti keġok mme nemanġane nin Kawawaġgalen zet zapat itnaġanen meluwaġ pigok mimiġaġ tazin keyet otnâmbenn, “Gâlen sesewat mkayepm nġeġaġ penaġ zimetip.” *(Sam 69:9)*

¹⁸ Âpme Zuda amobotnaġ ekġenaġ Zisasmagen koti pigok yaġkwesiwien, “Geġ kapigok penaġ tapminikgat pe Kawawaġaġ winde game eġalen windeen maminik beme geġ menok nġen mmane nin ekti yaġaġdi ekmâtâsenup?”

¹⁹ Yaġkwesime eġaġ keyeġak pigok zeye, “In sesewat mka temanġ kapi asekyaloġme neġ naman kasup tuk keyet keġan etaġ timtusu tusu mti walapma delaġ zemâbe.”

²⁰ Zeme ekġenaġ Zisasiyet pigok zewien, “Yeġsokġne ekġenaġ nup kan 46 bepi sesewat mka temanġ kapi tawatlatne watlatne peme delaġ zeye. Âpme geġ bukapiyaġ kasup tugat keġan etaġ walasât zenik?”

²¹ Yaġgut Zisasiyaġ zet ke wa sesewat mka temanġ keyet penaġ nâmti ku zeye eġaġ ikġaġgat sekġaġgat nâmti zeye. ²² Yaġ maneti Zisasiyaġ gakiyeyaġ gilik zem wapme kan keyet nemanġane nin sesewat mka temanġ asekti walalagat zeye keyet ma Kawawaġgalen zet zapat itnaġanen muluwaġ mimiġaġ keyet penaġaġ ekmagen sokbeme ekti nâmkġepewenn.

²³ Zisasiyaġ Zelusalem mka temanġ Anġalalaġ Kendoen mamti menok temanġ sepe-manġ igak igak mme am sambe ekġenaġ ke ekti Zisasiyet nâmkġepewien. ²⁴ Yaġgut Zisasiyaġ am sambe ekġen bekapi notnaġaġ keġinan nġenzinziġaġ tage e indik mâtâti ekġen sambe keyet nâme notnaġne etaġ ku beye. ²⁵ Eġaġ am nġeniyet yaġaġ nâsâti am nġen yaġkwesime ku dundume nâġe. Eġaġ ikġaġ am keġin baen ekti yaġaġin eknâmâtâġe.

3

Zisasiyaġ Nikodimasmak zapat mbun

¹ Palisi an ekġenmagengatnaġ an nġen kwitnaġ Nikodimas. An beke Zuda am ekġengalen sesewat mka temanġalen an damuġ temanġ nġen ek ke. ² An keyaġ buzak tambuyet Zisasmagen moti pigok dunduye, “An zikat indanda, nin gâġât yaġaġdi nânup. Geġ an zikat indanda penaġ Kawawaġmagengatnaġ kwatobanan. Âpme geġ menok sepe-manġ igak igak maminik keboġ kapi an nġen Kawawaġpiġ mamti mulup keboġ ke nġep ku mnak.”

³ Âpme Zisasiyaġ zeye, “Neġ penaġ sukwep pigok zema nâmbak: An nġenaġ nemba okak masokbeip keyet kataġ okak ku sokbewe beme an keyaġ Kawawaġmak tusumti eġalen zemâtâtâtġat katnaġen mama keġan ke ku mebe.”

⁴ Zeme Nikodimasiyaġ pigok zeye, “Weneġe, an temanġ penaġ bekeyaġ naman zigoset mamaġgat keġan toweti naman nemba okak sokbewe?”

⁵ Zeme Zisasiyaġ naman pigok dunduye, “Neġ zet penaġ sukwep pigok zema nâmbak: An nġenaġ tuyaġ ma Emetak Teġmagengatnaġ mama alakġaġ ke ku tiwe beme an keyaġ Kawawaġgalen zemâtâtât katnanen mama keġan nġep ku mebe. ⁶ Amgalen mamaen masokbep ekġen amġat sepe-manġ. Âpme Emetak Teġnaġ ammagen mulup mme mama teġ matip ekġen Kawawaġgat zapat mambeip. Ekġen ke Emetak Teġgalen am

penañ. ⁷ ‘Geñ neñ sokbembe alakñañ sokbembe,’ keyet zema geñ nâmane nukñañ penañ kumbek. ⁸ Tâgâ ek belak kileñ ke kumbume kwisakñañ etañ kume manânup. Âpme geñ pe deset yanbemti met deeset mamezin e ku manânik. Âpme Emetak Tenañ am ñenmagen mulup mme mama tenj matin ekmagen Emetak Tenañ tâgâyanj mulup maminok mamin.”

⁹ Zeme Nikodimasiyanj nâmti zet dopmanj kapigok gilik zem saye, “Pe zigok penañ mti alakñañ sokbembeyelen nâmti zet kapi tazenik?”

¹⁰ Zeme Zisasiyanj Nikodimas pigok dunduye, “Geñ Israeal am ekñengalen an zikat indanda temañanj zet kapi zema geñ kwilekiyet nâmane nukñañ taben? ¹¹ Neñ penañ pigok diñgoma nâmbak: Neñ kwitnañ kwitnañ sambe Kawawañanj zemâtâtname nâmban keyet zapatnañ ma Kawawañanj ammagen mulupmanj kawañanj sosok mamme egap keyet zapatnañ diindoma in sambeyanj ningalen zet ke nâme ewe pepe-sut beme ku manâmkiñpeip. ¹² Neñ kwitnañ kwitnañ msalen sosok masokbemâpme egip kapiyet palen bemzema in ku manâmkiñpeip. Âpme neñ kwitnañ kwitnañ kululuñen gwaen masokbemezin keyet palen bemzema in zigok ñep nâwiek? ¹³ An ñenañ kululuñen gwaen moti kwitnañ kwitnañ tazin ke ku ege. Angat Nemunañ neñ kululuñengatnan toban keyepmti kululuñen gwaen kwitnañ kwitnañ wein e nâmâtâpma delañ zemâzin.

¹⁴ Itnañanj Moses egañ msat tunjupman nombe weñanj aenañ weyañti tep palen kwasim pemti mwat onzempeme tapme ekbien. Sepem kegogak Angat Nemunañ neñ ke tep palen palak palak masasok neme wema nomti mwat onzenneme tapma ekbep. ¹⁵ Amnañ neñ nikti nâmkiñnemti mama kanzizit aiikgat kegok mbep. ¹⁶ Kawawañ egañ msalen am sambe ingat gogot penañ mamimindein keyepmti egañ ikñañgat Nemunañ kwep penañ ke ketalasimti msalen peme toge. Keyepmti am neñ nâmkiñnewep ekñañanj walelepiñ; mama kanzizit tiwep. ¹⁷ Kawawañanj Nemunañ neñ msalen neme toban ke wa am yominañgat dopmanj indandayet nâmti ku neme toban. Neñ am yomengatnan gilik zemti indatitiyet Bipmnañ zemneme toban.

¹⁸ An ñenañ Kawawañgat Nemunañ neñ manâmkiñnein beme yomañgat dopmanj ku tiwe. Âpme an ñenañ Kawawañgat Nemunañ neñ ku manâmkiñnein ek yomañgat dopmanj ilak titiyet damuñ matazin. Elak egañ Kawawañgat Nemunañ neñ nâmkiñnenepiñ mamm keyepmti sepem kegok sokbemsawe. ¹⁹ E yañanj kapigogapmti tosa mgasik kapi tiwe. An ekñañanj busatnañ msalen kapi sokbeme buñam zapatnañ ekñañmagen mepme nâmtiñgut ekñañanj bamkumpemti ekñañanj mama mimi bekananj mti tambusosogat zapat mambeip. ²⁰ An ñenañ yom mamin beme egañ busatnanen mopma yomm sosok sokbesem zemti busatnañgat mañgazin. ²¹ An ñenañ Kawawañgalen zet nâmti mañgawepumti main egañ busatnañgat ku mañgazin. Âpme egañ busatnanen mopme busatnañanj mama mimiñanj dolakñañ ke sosok mamkawañbein.”

Zânañ Zisasiyet yañanj zemkawañ beye

²² Ke maneti Zisasiyanj nemañane nin ndatime Zelusalem mka pemti Zudia msat butnaset ñen meti mambenn. Ke met ekñañmak mamti animbi tu mazulutindemtemenn. ²³ Âpme Zân egañ kegogak mka ñen kwitnañ Enon zeme ke Selim msaleset tu sambe penañ matatan ke mamti am tu manzulutindemtan. ²⁴ [Kan keyet Zân ewe mka katikñañ pepeniñ tapme egañ belak mamti mulup ke mamtan.]

²⁵ Zângalen nemañane Zudayetnañmak Zuda an ñenmak tu zululugat ²⁶ mdândâmti Zângat nemañane ekñañanj Zân magen meti pigok dunduwien, “An zikat indanda, geñ an ñen Zodañ tu nembet daeset tapme zikat ndamane ekbenn an keyañ alak am tu tazulutindeme am sambe pi ekmagen etañ ondek mepmâpme delañ zein.”

²⁷ Zeme Zânañ nâmti pigok diindoye, “An ñen Kawawañanj mulup ñen zemdelañ zem sasapiñ mme egañ mulup belak keñanj galak ku mamin. ²⁸ ‘Neñ Kilais yek, neñ belak

Kawawaŋaŋ an keyet zapaŋaŋ zenzeyet ŋeŋaŋ zemneme koti zema nâmbien. Âpme in zet ke eneyet sakwep penañ kandabien.’²⁹ An ŋeniyet imbi zapaŋ zempepenañ an keyañ imbi keyet apmaŋ penañ. Yaŋ egaŋ imbiŋaŋ kemak bet butemti keŋ oloŋen mme notnane ekŋenaŋ zapaŋaŋ nâmti ekmak tusumti ilinsakwep oloŋen mamip. Keŋ oloŋen temaŋ penañ keboŋ ke sokbemnanayelen kan elak alak penañ kapi sokbemnain.³⁰ Zisasiyet kwizet buŋamaŋaŋ palakŋaŋ beme kopme nâlenaŋ naman uluk zemti towebe.

³¹ An ŋen msalen kapiyetnaŋ sokbembenañ egaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ msalen kapiyetnaŋ etaŋ ekti manzein. Âpme an kululuŋen gwaengatnan tototnaŋ ek kwitnaŋ kwitnaŋ sambe kapiyet Amobotnaŋaŋ tazin.³² Egaŋ kululuŋen kwitnaŋ kwitnaŋ sambe tazin keyet zapaŋaŋ zemeŋgut am ekŋenaŋ nâme dâsuki beme ku nâmkiŋpewien.³³ Âpme an ŋenaŋ zetnaŋ ke nâmti mamkitik pein beme egaŋ Kawawaŋgat yaŋaŋ an zet penañ penañ zemti main, e nâmâtâpewep.³⁴ Kawawaŋaŋ an zempeme toge an keyañ koti Kawawaŋgat yaŋaŋ manzemkawaŋbein. Keyepmti Kawawaŋgalen Emetak Teŋaŋ winde omba penañ same egalen windeen mulup mamin.³⁵ Bipmaŋaŋ Nemuŋaŋ egomti kwitnaŋ kwitnaŋ sambe bepi egaŋ damuŋ mimiyet betnanen bemâge.³⁶ Âpme an ŋenaŋ Kawawaŋgat Nemuŋaŋ ke manâmkiŋpein beme mama kanzizit eweŋaŋ msalen kapiyegak yaŋbemti masokbemsain yaŋgut am ŋenaŋ Kawawaŋgat Nemuŋaŋ egalen zet ke ku gawepuwe beme mama kanzizit ke ku tiwe. Am keboŋ ekŋenmagen Kawawaŋgalen welili eweŋanak msalen kapiyegak masokbemindain.”

4

Zisasiyaŋ Samalia imbi ŋenmak zapaŋ mbun

¹ Zisasiyet zapaŋaŋ Palisi ekŋengat pigok kot zeme nâmbien: Zisasiyaŋ am tu tazulutindein eyañ Zânaŋ am tu zulutindeye ekŋen indasebemindeye.² (Zisasiyaŋ ikŋaŋ am tu ku zulutindeye nempaŋane nin etaŋ am tu zulutindewenn.)³⁻⁵ Amnaŋ Zudia msat pemti Galili msalen mesât Samalia msat tuŋgupmaset beke tapmetne metne Galili msalen mapataŋ zemtemien.

Âpme Zisasiyet zet sambe kekok tazeme nâmti egaŋ nin nempaŋane ndatime Zudia msat pemann tapme Galili msalen gilik zemti mesât Samalia msaleset beke tapmetne metne mka ŋande ŋen kwitnaŋ Saika zeme ke pataŋ zewenn. Mka ke Zekowaŋ nemuŋaŋ Zosep msat saye keyet ganzenan matatan.⁶ Msat keyegak Zekowaŋ tu pusak timpeyaŋ maomnimtemien. Âpme Zisasiyaŋ set teepmaŋ kotne kotne tinsutnan penañ beme sebetnaŋ sukŋaŋ beme tu pusak solonan ke moti totapmaŋge.

⁷⁻⁸ Ke tot tagom tati nempaŋane nin zemndeme mkaen tu meu kwitim tisât mepmann Zisasiyaŋ igak tu pusagen ke totati ekme Samalia imbi ŋenaŋ tu osâgât menzimaŋ kwindiŋti kot tuyen osât tapmme Zisasiyaŋ ekti pigok yaŋkwesiye, “Geŋ tu bugan bemti namane nimbi.”

⁹ Kegok yaŋkwesime imbi keyañ pigok dunduye, “Israel ammak Samalia am nin zapaŋ zenâ kwep ku mamnup. Yaŋ geŋ eneyet koti tuyet nâgât tatnayaŋkwesinik?”

¹⁰ Zeme Zisasiyaŋ pigok dunduye, “Kawawaŋaŋ geŋ kwileki ŋen taolet gasât tapm ma neŋ an tuyet tadiŋgoyap nâgât yaŋŋ nânâpiŋ keyepmti tapminik âk nâmti ze nayaŋkwesimane neŋ tu zikatnaŋ kwapeŋ matazin keyetnaŋ gama nimbek.”

¹¹ Zeme Samalia imbi keyañ pigok zeye, “Amobotnaŋ tu kapi pusak beŋaŋ penañ baen mambemtimkwatnup. Âpme geŋ tu oo menzimdi ŋen ku tagain ke geŋ tu zikatnaŋmak e deset tazinaŋ omti nasenik?¹² Ningat sokŋ Zekop egaŋ tu pusak temaŋ kapi timpeye. Mti ikŋaŋ ma nemuŋane ma sipsip ma makaŋane ekŋenaŋ tu kwep kapi manimzulutemien. Âpme geŋ Zekop ek sebempemti naman tu dolakŋaŋ penañ ŋen zikatnaŋmak makozin ke desetgataŋ aikndasâgât tazenik?”

¹³ Samalia imbi keyañ kekok zeme Zisasiyan kapigok dunduye, “In tu kapi ometnimti ewe tuyet mti mene mene mamekotomnip. ¹⁴ Âpme nâlen tu tazeyap ke am n̄en sama nimbe beme egañ tuyet n̄en ewe ku atotoyelen. Neñ tu sawap ke keñanen baen tu yeeñañ dolakñañ zikatnañmak penañ kwati telepgat tati mama aiksama mambe.”

¹⁵ Zeme Samalia imbi keyañ pigok dunduye, “Amobotnañ, geñ tu tazenik ke namane nimti tuyet n̄en ewe atotopiñ mamambap. Mti tuyen pien mene mene mamekolap e alakñañ n̄en ewe ku mekobap.”

¹⁶ Kekok zeme Zisasiyan pigok dunduye, “Geñ meti apdimak wati kolit.”

¹⁷ Zeme imbi keyañ zeye, “Neñ apmpin; belak mamayap.”

Zeme Zisasiyan pigok zeye, “Geñ, ‘Neñ apmpin,’ e penañ zenik. ¹⁸ Yanğut geñ an 5 ekñenmak mamkwati asekindemkwabanan. Ya alak pi n̄en wapmanik ke gitangat apdi penañ yek keyepmti geñ, ‘Apm yek,’ zet e penañ zenik.”

¹⁹ Zeme imbi keyañ pigok dunduye, “Amobotnañ alagati neñ gâgât yañañdi n̄ayap. Geñ Kawawañmagen golañ zenze an n̄en penañ. ²⁰ Âpme geñ n̄anik, ekñen yeñsokñe ekñenañ kalañ kapiyet dukñan motati Kawawañgat mandundum samtendien. Âpme Zuda am ingulak Zelusalem mka teman ke tati Kawawañgat mandundum saip.”

²¹ Zeme Zisasiyan pigok zeye, “Imbi, neñ pigok zema n̄ambak, in kan ke penañ sokbeme kalañ kapiyet ma Zelusalem mkaen met ondekti Bien ku dundum sawep.

²² In keyet yañañ n̄anâpiñ; belak ek masesewatsaip. Âpme Israeal am ningut egat yañañ n̄amâtâti maminup. Kawawañañ Zuda am ningat tuñgupmnangatan̄añ an n̄en am yomengatan̄añ gilik ze ndatitiyet peme kokogat zenzeñañ ²³ kan kelak alak kapi sokbem tazin. Âpme egalen am manje penañ ekñenañ keñinañ penañ Emetagalen set esemteñ penañ tazin keyet katañ mamti Bien dundum sawep. Bienañ am ekñen keboñgat n̄ame dolakñañ mambein. ²⁴ Kawawañ ek an enzililiñañ mamain keyepmti amnañ ek sesewatsasâgât mbep beme ekñengalen sesewawalin ke keñinan baenengatan̄añ kwapme mama mimiñin esemteñ penañ kemak tati sesewatsawep.”

²⁵ Zeme imbiyan pigok dunduye, “Mesaya ma kwitnañ n̄en Gilik zeleset Kilais makuip egañ sokbemti kwitnañ kwitnañ sambe keyet yañañ zemkawañ bemndan-dayet zenzeñañ e neñ n̄ayap.”

²⁶ Âpme Zisasiyan pigok dunduye, “An e sokbembeyet zenzeñañ elak neñ kapi tati zet tadiñgoyapmak.”

²⁷ Kekok tazeme zemelak nin nembañane ilak meu kwitim timti koti ekmann Zisasiyan Samalia imbi kemak zapat tapmme ekti n̄amtemtem mbien. Mti imbiyet, “Geñ pi kwileki tapmnik?” ma Zisasiyet Samalia imbiyet, “Zet kwileki tadundumann?” mee ke idayan̄kwesisâgât mbennañgut n̄amann n̄ep ku beme belak pemann tage.

²⁸ Âpme imbi piwan tu menzimañ mee piwan peme weme belak windembemti mkaen meti am pigok diindoye, ²⁹ “In kopme neñ Zuda an n̄en kotazingat met zikat indama egit. An keyañ n̄alen yomm sambe bepi sosok zemkawañ bem namâlep. An ke Kilais sokbembeyet zenzeñañ wa ke mene?”

³⁰⁻³¹ Zeme n̄amti am bee ilinsakwep Zisasmagen kosât ewe selen takopme kan keyet nembañane nin pigok zewenn, “An zikat indanda tu meu bugan niya!”

³² Âpme egañ ningat zeye, “Neñ tu meu sepemañ n̄en tatnain e in kunâip.”

³³ Kekok zeme n̄amti nemba nin nnak pigok zenâmbenn, “Am pe kwiyañ meu mkot same niwañ?”

³⁴ Tazemann ndikti pigok dinndoye, “Neñ Bienañ mulupmañ mimiyet zemneme toban keyepmti egalen mulupmañ mdelañ zesap keyañ tu meunok penañ bein. ³⁵ In pigok manzeip, ‘Meu muluwen ondemann kwati eyoñga zulak zulak beme meu penañ masokbein.’ Yanğut neñ pigok diindoma n̄ait, in teñ zemwati mulup egit muluwen

meu penaŋ sokbembe temaŋ ilak alak kapi sokbein. ³⁶ Âpme an ŋenaŋ mulup mti keŋanen mapein kemak am nusi mti penaŋaŋ maakumtin. Egeŋaŋ ilisakwep muluwit keyet tosaŋaŋ timti oloŋen temaŋ mbalup. Sepem kegogak an nâmkîŋpepemak ŋenaŋ an ŋen Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ dunduye. Âpme naman ŋenaŋ mukulem mme yomengatnan keŋan gilik zemti kululuŋen mobotgat zapat bemti main keyepmti an zut keyaŋ muluwidaŋgat tosaŋaŋ ilizuzut timti oloŋen ilisakwep mbalup. ³⁷ Âpme nin set kapigok maminup: An ŋenaŋ mulupmaŋ mti maondein. Âpme an ŋenaŋ mukulem mti nusi kayak mti penaŋaŋ timti time maŋge kwep mamozin. ³⁸ Âpme neŋ in nâlen muluwen meti mulup nembanne indamukulem mti ekŋenmak ilinsakwep meu penaŋ akum time temakwep mobogat nâmti zemindeyapgat melit.”

³⁹ Tazeme Samalia imbi piwan meti animbi sambe ekŋen pigok diindoye, “Neŋ yom kwitnaŋ kwitnaŋ mkwaban piwan egaŋ zemkawaŋ bemti namâpme delaŋ zep.” Zet kegok zeme nâmti am sambeyaŋ ek nâmkîŋpewien. ⁴⁰ Keyepmti Samalia am ekŋenaŋ Zisasmagen koti ekŋenmak mamayet yaŋkwesime Zisasiyaŋ nâme ŋep beme nin meti ekŋengalen mkaen kasup zuletaŋ nsakwep mambenn.

⁴¹ Ke met mamti zet zapatnaŋ diindome am sambe penaŋaŋ ewe tusumti Zisasiyet nâmkîŋpewien. ⁴² Mti imbi Zisas ŋenaŋ met aige ek ke pigok dunduwien, “Nin ŋenaŋ geŋ zet zeman nânaŋ pi ilak nin penaŋ dembusekŋanen zetnaŋ penaŋ nâmti nâmkîŋpenup. An kapi penaŋ Kilais msat sambe am nin pi yomengatnan gilik zemti ndatiwe.”

Zisasiyaŋ gapmangalen amobotnaŋ ŋengat nembraŋaŋ ŋen zawalen tapme mme alik beye

⁴³ Âpme Zisas nembraŋane nin kasup zut pi Samalia am ekŋenmak ke maneti naman gilik zemti Galili msalen mebenn. ⁴⁴ Mesât mepmambe Zisasiyaŋ ikŋaŋ pigok zeye, “Golaŋ zenze an ŋen ikŋaŋgalen mkaŋaŋ ŋotakŋanen ke tapme ikŋaŋgalen maŋge ŋeneyaŋ zetnaŋ gawepumti egat nâme mobotnaŋ ku mambein.” ⁴⁵ Âpme Zisasmak nembraŋane nin meti Galili msalen pataŋ zemann Galili msalen animbi ekŋenaŋ oloŋen mti ndazemtetime mkaen mobenn. Nin Aŋgalalaŋ Kendoyet Zelusalem mka teman baen met mamti ekmann Zisasiyaŋ menok notnaŋ mme ekbenn keyepmti Zisas ekti ndazemtetime mobenn.

⁴⁶ Ke nin moti keyetnan mane mane naman Kana mka msalen tu zeme wain beye mka keyegak met pataŋ zewenn. Âpme Kapaneam mka keyet gapmangalen amobotnaŋ ŋen maŋge egat nemuŋaŋ zawat nukŋaŋ penaŋ mti mawemtan. ⁴⁷ Âpme Zisasmak nin Zudia msalengatnan ewe Galili msalen kopmann zeme nâmti amobotnaŋ piwan Kana mka msalen meti nembraŋaŋ gakisât penaŋ tapmme koge keyepmti Zisasi wati mebegat yaŋkwesim nâŋge. ⁴⁸ Âpme Zisasiyaŋ pigok dunduye, “In kapi neŋ menok ma kwitnaŋ kwitnaŋ zikalinan mamanamaŋ sokbeme ekti zetn nâmkîŋpesât maâip.”

⁴⁹ Zeme amobotnaŋ keyaŋ pigok zeye, “Amobotnaŋ Zisas, nemban gakisemmagat kopmane sakwep medi.”

⁵⁰ Zeme Zisasiyaŋ pigok zeye, “Nemundi ilak alik beingat ŋepgat gitak met!” Zeme amobotnaŋ keyaŋ Zisasiyet zetnaŋ nâmkîŋpemtî mege. ⁵¹ Selen tapmepme sisiliŋ nembraŋane ekŋenaŋ ek aiksâgât selen metaikti pigok dunduwien, “Nemundi alik bep.”

⁵² Zeme egaŋ indayaŋkwesiye, “Kan zukŋan penaŋ alik bep?”

Zeme ekŋenaŋ zewien, “Saŋenen kasup sutnaŋ teman penaŋ tapme kan keyet zawatnaŋ yek bep.” ⁵³ Kegok zeme amobotnaŋ keyaŋ yaŋaŋ pigok nâmâtâge. Kan keyet penaŋ Amobotnaŋ Zisasiyaŋ zemnemti pigok zep, “Nemundi ilak alik bep.” Ke nâmti mam ip don notnane zemâtâtindame nâmti ilinsakwep Zisasiyet nâmkîŋpewien.

⁵⁴Zisasiyan Zudia msalengatnan Galili msalen sek zut meti menok ke mme sek zulak beye.

5

Zisasiyan an ñen Betesda tu lemunan weyanpeye

¹ Ke manepeme Zuda am ekñengalen kendo teman ñen beme Zisasiyan Zelusalem mka teman mege. ² Âpme Zelusalem mka teman keyet keñan tu lemunan temanik ñen sipsip set tokwakwat manzemtemien keyet solonan matatan. Âpme tu lemunan keyet nembet nembet mka mzalañ 5 walapeme matatan. Ma Zuda ekñengalen zelinaset tu keyet kwitnañ Betesda makumtemien. ³ Âpme mzalañ keyet keñanen am zawatmak ma am zikalin beñañ ma am setnañ wesin ma selin belin wesin bembenañ sambenañ ke wemti tu titok mme ekti towewegat damuñ matatemien. ⁴ Ke tatnepeme kan notnañgat tu lemunan keyet palen Kawawañgalen enselañ kululuñengatnañ ñenañ tot titok mme ekti an kwiyañ ñenañ penañ mapalamti totan egañ sakwep sekñañ dolakñañ mambemtan. ⁵ Âpme an ñen setnañ betnañ wesin yañ kan teepmañ nup kan 38 pi notnañ ekñañ winderñañ bemti towepme egañ olapme beme belak ke kwesin matatan. ⁶ Âpme Zisasiyan an ke kan teepmañ penañ matatan ke ekti kember penañ mti yañkwesiye, “Geñ dolakñañ bembeyet nânik ma yek?”

⁷ Zeme an wesin keyañ zeye, “Amobotnañ, an notn dolakñañ penañ kwiyañ tu titok mme sakwep nambepeme tu keñan towebak? Nen towesât ewe wati tiktik takuma an ñenalak sakwep palam tu lemunan toti ilak alik mambein.”

⁸ Zeme Zisasiyan pigok dunduye, “Geñ sindi ambepelet timti met.” ⁹ Zeme keyegak an keyañ wawadak Zisasiyet nânâpiñ belak sinañ ambepeleti mkañan mesât mege kasup keyegak Sabat tagoñgo kan tapmambien. ¹⁰ Keyepmti Zuda amobotnañ notnañ ekñañ an dolakñañ beye ke selen aikti egat pigok dunduwien, “Alak Sabat tagoñgo kan sutnan milawadi ambepeleti wati kodik ke set dolakñañ penañ yek.”

¹¹ Zeme egañ pigok diindoye, “An weyañnep egañ pigok dinop, ‘Geñ wati sindi ambepelet timti met.’ ”

¹² Zeme nâmti an keyet pigok yañkwesiwien, “An wati sindi ambepelet met diñgop an ke geñ kwitnañ nâmtadik?”

¹³ Yañkwesime an sekñañ weyayañ keyañ Zisas dañan ku nâmâtâge. E eneyet am sambe penañ tabien keyepmti Zisasiyan sakwep am tungupmaset enzilimege.

¹⁴ Yañ ke maneti Zisasiyan an ke sesewat mka temanen tapme aikti añañoo zet pigok dunduye, “Geñ sekdi ilak dolakñañ bep. Keyet geñ bekanañ ñen mbanikmagat eksemi mamambanik. Mineti nan nukñañ teman penañ ñen dukdan mobeyet.”

¹⁵ Zeme an piwan Zisas weyañ ekmâtâti met Zuda amobotnañ pigok diindoye, “An weyañnewan kwitnañ Zisas.” ¹⁶ Zisasiyan Sabat tagoñgo kan sutnan penañ an ke weyañpeye keyepmti Zuda amobotnañ ekñañ Zisasiyet nâme ñep ku beme kan keyet yañbemti Zisas kume gakikiyet zetnañ mbien. ¹⁷ Nenzinziñ mme Zisasiyan pigok diindoye, “Bianañ am tagoñgoñepiñ indamukulem mammin âpme neñ sepem kegoğak mamiyap.”

¹⁸ Âpme Zuda an ñenañ ekñañ Zisasiyan an ñen Sabat tagoñgo kan sutnan weyañpeye keyet ma Kawawañgat nâgât Bipm penañ nit mulup tagoñgoñepiñ mamilup zeye keyepmti ñeñin penañ zime kume gakikiyet zewien.

Kawawañan Zisas mulup sambe mimiyele winde betnan beye

¹⁹ Âpme Zisasiyan zet pigok diindoye, “Neñ penañ sukwep pigok zema nâit: Neñ Kawawañgat Nemuñan neñ keñnangalak mulup ku mamiap. Neñ Bianañ mulup mme ekti keyegak mamiap. ²⁰ Âpme Bianañ Nemuñan neñ ke manigoñ keyet mti

mulup mamiap katar ega weya zikat name mamiap. Yan mulup mma maegip ke eta yek. Tema pena ewe zikat name mma in ekti namtemtem pena mbep. ²¹ Biena am gakikiengatnan mme mawalip. Keyepmti Nemuana ney kegogak an nen gakikiengatnan mma wasat mbawen nep mma wabep. ²² Ape Biena ika am mama titiyet ma walelet keyet zelin ku zemdela zewe. Mulup ke Biena nagat betnan eta beme dela zeye. ²³ Keyepmti amna Bipmanga kwizet bujana mamwalip sepem kegogak Nemuana nagat kwizet bujam mwabep. An nena nagat kwizet bujam ku mwabe beme ega Bipm zemneme koban an keyet kwizet bujana kegogak ku mwabe.

²⁴ Ne pena zema nat: An nena nalen zet kapi nanti An zemneme toban ek namkipewe beme an keya walelet ku aikbe. Ega msalen kapiyegak gakiki ma yom dopma titi set e pemi mama kanzizit elak tiyena mamain. ²⁵ Ne zet pena pigok diindoma nat: Kan alak tatnuwen kapiyet keyepmti am mama mimi bekanagan seleset mati maipa ekena ney Kawawanga Nemuana nalen zet nanti namkipewep beme naman mama kanzizit aikbep. ²⁶ Bien ek mama keyet notekana ape Nemuana ney kegogak mamayet notekana bebeyet Biena namnege. ²⁷ Ne Angat Nemuana keyepmti Kawawa Bipma angat zet zemdela zenze mulup ke mimiyet zemdela zemnege. ²⁸ In ne zet zeyap keyet name setna ku mimiyelenok ku besem. Kan nen besapmen am zaimen am tawep ekena kwizetn nanti wapmame dela zewe. ²⁹ Ape am mama mimiin dolakana mti mambien ekena mama kanzizit titiyet olon palen wapmabep. Ape am mama mimiin bekanan ekena yomanga dopma timi tezi nana towasat bembesipen wapmabep.

Kawawanga Nemuanga yana mamsokbein

³⁰ Ne nanga kenngalak mulup ke ku mamiap. Bipmagan zet keyet katar am mama mimiinanga katar zet muluwen indenti dopma esemtajak mutumindawap. Ke wa nagan zet yek An zemneme koban egalen zet gawepunti mbap.

³¹ Ne nanga yan nenak zema in name pena ku mambein. ³² Nagat yan Bipm Kawawanga manzemkawan bemnein keya pena bein. ³³ In Zan an tu zululut an ekmagen yakwesime ega zet pena notekana ilak ke zemkawan bemindame nambien kemak. ³⁴ Wa Zana nagat yan zemkawan bemindaye ke nagat kwizet bujam tema bebeyet nanti yek. In nagat yan namatati nenmagen ken gilik zenze aikti mama kanzizitgalen set ke mati mebegat diindoye. ³⁵ Zan an tu zulutindende ega lam temanak bemti in mbusatna bemindeme sokna in kan isikana bugan ke ekti belak eta egowien. ³⁶ Ape nagat yan bee Biena ika manzemkawanbein. Ek ke wan Zan kebon yek. Ek wendana sepema igak pena. Ega ne mulupm ke mimiyet zemneme koban. Mulup ke mima mulup keya ney Kawawa ika Nemuana e sosok mamimsokbemnein. ³⁷⁻³⁸ Biena nagat yan in ilak zemkawan bemindame namnembien. In ekmak dopma ek dopma ek ku mamip ma ega indik tati zet ika esemta pena diindome ku manai. Ape in naman ney ega zemneme koti egalen zet manzemkawan beyap mee pi ku manamkipemneip. ³⁹ In Kawawagan Zet Itanana zet kapigok tazin ke maia yana maomkakalimti nai. Zet keyet ken mama kanzizit aiksenup zematimaliwan zet keya nagat yan manzematatindainen mama kanzizit nenmagen titiyelen. ⁴⁰ Ape in nemak tusum mamti mama kanzizit titiyelen e ewe wisalagak mamip.

⁴¹ Ape wa ney amna sek mmobotgat am tungupman belak motati ku manzeyap. ⁴² Nen gut ingat yanin elak nama dela zein. In kenina Kawawa gogot pena ku mampeip. ⁴³ Ne Biena ika angat munduman zemneme toban keyangut in ney ku

nâmkinpemneip. Âpme an ñenan̄ igak nânân̄ak koti neñ an kebon̄ kebon̄ zemen̄gut in an ke sakwep manâmkinpeip. ⁴⁴ Mti ilinak notnañan̄ notnañgat kwizet buñaman̄ mwat notnañan̄ notnañgat kwizet buñaman̄ mwat mmamti keyet nâme dolakñan̄ mambein. Kebon̄ ke ingat kwizet buñamin zigok mwabe? Naman in zigoset nâgât nâmkinpemnewep? ⁴⁵ In nâgât pigok ku nâseip egañ Bipman̄magen meti nin zemndowe neñ egok ñep ku mbap. In Mosesimagen mawetekummaip keyepmti Mosesiyan̄ Bipmagen zemindowe. ⁴⁶ Egañ zet kuye ke nâgât kuye. Yan̄ in Mosesiyelen zet penañ nâmkinpewiek ze elak nâgât nâmkinpenewiek. ⁴⁷ In Mosesiyan̄ zet kuye ke ku nâmkinpewien keyepmti naman neñ zet manzeyap, kapi zigoset nâmkinpewiek?”

6

Zisasiyan̄ an 5000 bepi tu meu indame nimbien
(*Matiyu 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17*)

¹ Zisasiyan̄ zet kekok zeme delañ zeme Galili tundua kwitnañ ñen Taibilias manzemtemien tundua ke somti nembet daeset mebenn. ² Mepmann animbi sambe ekñenan̄ Zisasiyan̄ animbi zawatmak ma wesij mee pi taweyañindeme ekmambien-gapmti keyegak ndamâti mebien. ³ Âpme Zismak nin nembet moti ndatimti kalañ dukñan̄ gwaenen moti totapmambenn. ⁴ Kan keyet Zuda am ekñengalen Anjalañ Kendo sokñan̄ beye.

⁵ Âpme Zisasiyan̄ am man̄ge temañ penañ kwaweti weme indikti egañ Pilip pigok yan̄kwesiye, “Pilip, am man̄ge temañ penañ kapi nupmamañ desetgat penañ kwitimti am sambe kapi indamann nseip?” ⁶ (Zisasiyan̄, “Kwitnañ kwitnañ zigok msap e nâmtati,” Pilipgat belak tetipem ege.)

⁷ Âpme Piliwan̄ wa penañ penañ zep mene zemti pigok zeye, “Nin mânep 200 Kina bukapiyan̄ meu kwitimti am man̄ge temañ bekapi indamann isiksik bugan munzuti nseip mene.”

⁸ Zeme Zisasiyet nembañan̄ ñen Endulu Saimon Pitayet datnañ egañ Zisasiyet pigok dunduye, ⁹ “Zisas, anemba ñenan̄ nupmamañan̄ 5 ma anjalañan̄ zut etañ eleñan̄ weti tapme ekti aikolap. Âpme am sambe kamendepman̄ bekabon̄ bekapi bukapi zigok munzutindamann ñep benak?”

¹⁰ Zeme nâmti Zisasiyan̄ ningat pigok dinndoye, “In am ekñen zemindeme sutnakwep totalit.” Zeme nin am zemindemann kwan̄ sinañ yati gwilelan̄ totabien an 5000. Âpme imbimak nembamak ekñen ku indamakukuñan̄. ¹¹ Zisasiyan̄ nupmamañ ke mti Kawawañgat wisikñ zemti mutumti am tapmebienen indaye. Mti anjala sepem kegogak meselemti am kalañti indamepme nimâbien. ¹² Meu nimkin̄gapme temepme Zisasiyan̄ ningat pigok dinndoye, “Nime meu butnañ totemelep e belak wemti walesemmagengat akume man̄ge kwep molak.” ¹³ Âpme nin nupmamañ 5 etañ bukapiwan̄ Zisasiyan̄ mme sambe beme nimwian̄me butnañ temege. Pi timti tise 12 kapi wepme gak zeye.

¹⁴ Âpme am ekñenan̄ Zisasiyan̄ menok ke mme ekti pigok zewien, “Kawawañmagen golan̄ zenze an temañ msalen pi sokbembeyet zenzenañ kelak an ikñan̄ kapimak!” ¹⁵ Zemti Zisas atamti amobotnañin onzempesâgât tazenâme egañ wak kambu nâmti nâme ñep kumbeme igak buzak kalañan̄ mowege.

Zisasiyan̄ tundua paleset mege
(*Matiyu 14:22-33; Mak 6:45-52*)

¹⁶⁻¹⁷ Msat ilak gasi penañ beme nembañane nin nnak tundua ganzenan̄ toti wañga ñen mti Kapaneam mka msalen daen mesât nâmti towebenn. Towepmann msat tambuyeyepmtilak Zisas ke tapme nnak wañga ñen mti mebenn. ¹⁸ Tapmepmann tâgâ

omba penañ kumbume tundua mamañ omba penañ takume ekmambe tapmepmambenn. ¹⁹ Nin wañgaen moti ilak beñan daen tu sutnan* kekok tapmepmann Zisasiyañ kalañangatan totu nembu paleset ninmagen sokñanik tapmepme nin ekti, “Wa! we ekñup,” zemti kiñgabenn.

²⁰ Kegok mmann ndikti kwizet kumti zeye, “Neñ nen takolapgat in ku kiñgalit.”

²¹ Zemti met patañ zeme nin betnamann wañgaen molak zem tapminepeme wañgayañ ilak msat mesât nâmti mebiennen ke met sakwep metage.

Am ekñenañ Zisasiyet timabien

²² Animbi sambe ekñenañ tundua nembet daen tatnepeme msat msame zewien, “Sañen tambuyet wañga kwewetañ tapme ekmenn elak Zisasiyañ nembañaneyañ etañ moti mepme indikmen.” ²³ Kegok zemti tatnepeme wañga notnañ Taibilias mkaesetgatnan Amobotnañ Zisasiyañ Bipmañgat wisikñ zeme tu meu sambe sokbeme amnañ nimwianbien keeset kot patañ zemâbien. ²⁴ Âpme am ekñenañ Zisasiya ma nin ndatimati naman wañga keyet moti Kapaneam mka msalen meti tokwat ndatimabien.

²⁵ Timat meti met ndaaikti Zisasiyet zewien, “An zikat indanda, geñ zukñan tu nembet daengatan kopmanan?”

²⁶ Yañkwesime zet kapigok diindoye, “Neñ zet penañ sukwep zema nâit: Neñ menok winderañbeñ inmagen mamiyap keyet nâmkijpennemti ku kolo yek. In meu sambe penañ aikindama nimti ekmien keyepmti nâgât tatokwatnatimalip. ²⁷ In kwitnañ kwitnañ walebe keyet mulupmañ ku mbep. Mama katikñañ keyelen meu keyet mulupmañ weyañ mbep. Mama katikñañgalen meu ke Angat Nemuñañ neñ indandayet Kawawañañ ikañ nâmneme ñep beme zemdelañ zemneñge.”

²⁸ Zeme zet dopmañ pigok gilik zemti sawien, “Nin mulup pe zibon ke mmann Kawawañañ ningat nâme dolakñañ bewe.”

²⁹ Yañkwesime pigok diindoye, “An Kawawañañ zempeme koge ke nâmkijpewep keyañ muluwin ñotekñañ penañ bein.”

³⁰ Zeme ekñenañ zet pigok dunduwien, “Geñ pe menok zibon penañ mmane ekti nâmkijpewegawanup? Ma geñ pe mulup zibon penañ mbanigat tazenik? ³¹ Nin yeñsokñe ekñenañ msat tungupman meu piñan mamti meunin kululuñengatan topme nimti mambien. Keyet Kawawañgalen Zet Itnañanen pigok meluwañ mamaiñ nânup, ‘Kawawañañ meu kululuñengatan aikindame manimtemien.’ ”

³² Âpme Zisasiyañ pigok diindoye, “Neñ zet penañ diindoma nâit: Moses egañ meu kululuñengatan penañ ke ku indaye. Mosesiyañ Bien Kawawañgat dundume Bienañ kululuñengatan meu ke belak sekñin etañ bandim mimiyet maindamkwatan. Âpme alak meu penañ ke Kawawañañ ikañ am indapmukulem penañ mimiyet nâmti kululuñengatan peme totu alak ingat tunguwinan kapi tazin. ³³ Meu kululuñengatan totu am mama maaikindain ke Kawawañmagen meu penañ elak kapi tazin.”

³⁴ Zeme ekñenañ zewien, “Amobotnañ, geñ meu zenik ke nin manndamambanik.”

³⁵ Zeme dopmañ pigok diindoye, “Mamayelen meu elak neñ kapimak. Am ñenañ neñmagen wetekumti mambe beme egañ meuyet ku mbe. Ma am ñenañ neñ nâmkijpennewe beme egañ kekokak tuyet ku atowe. ³⁶ Neñ pigok diindoma nâit: in neñ zikalinañ ke niktingut ewe ku manâmkijpennep. ³⁷ Bienañ am nâmindeme neñmagen makolip ekñen ke neñ ñep ku zemindema mebep. ³⁸ Neñ kululuñen gwaengatan toban e wa msalen kapi nanañgat nânânangatan etañ mamayet ku toban. An zemneme toban egalen zet gawepumti keyet katan mamayet toban. ³⁹ Bienañ am nâmdelañ zemti nâlen belen bemindeye. Ekñen ke maneti walelet aikbiekmagengapm neñ indikdamuñ dolakñañ mti maneti bam kobawen ekñen ke ilindiñ gakikiengatan mamaen mkwatindewap. An zemneme toban egalen nânâ ilak zeya kekok. ⁴⁰ Am neñ

* 6:19: mael tuk ma zulak zulak

nikmâtâti manâmkinpemneip ekñen bam gakikiengatnan mwat indema mama kanzizit keyet toñañ bewep. Biengalen nânâñañ kekok penañ tazin.”

⁴¹ Zisasiyañ “Neñ meu kululuñengatnañ” zeye keyepmti Zuda am ekñenañ nâme bekañañ beme zet mmot mtot sambe penañ mbien.

⁴² Mti pigok zewien, “Zisas pi mamañ bipmañ Zosep ma Malia e nâmidenup. Âpme naman egañ zigoset neñ kululuñengatnan kwatoban pi tazein?”

⁴³ Zemti ilinak zet ñunuñ ñunuñ tapmmepme Zisasiyañ indikti pigok diindoye, “In zet ñunuñ ñunuñ peme talak. ⁴⁴ Nâip, an ñenañ ikñañgat keñañgalak neñmagen kokot ke ñep ku tazin. Bienañ an ke nâmpemeñgut ñep neñmagen kokogalen. Âpme neñ an neñmagen kobe ke maneti bam kokot kananen koti gakikiengatnan mwat pewap.

⁴⁵ Golañ zenze an egañ Kawawañgalen Zet Itnañanen pigok meluwañ mbien, ‘Kawawañañ ikñañ am sambe ikñañgat yañañ zemkawañ bemindawe.’ (Aizaya 54:13)

Keyepmti an ñenañ Biengalen zet ke nâmti keyet katan mambe egañ neñmagen kobe.

⁴⁶ An ñeñañ Bien sepemañ bugan ku ege yek penañ. Neñ Kawawañmagengatnan toban neñ etañ gulak nâmpeyap. ⁴⁷ Neñ zet penañ pigok diindoma nâit: An ñenañ neñ nâmkinpemnewe beme egañ mama kanzizit tiwe. ⁴⁸ Mamayelen meu e neñ. ⁴⁹ Yeñsokñine ekñenañ msat tungupman mamti meunjin meu kululuñengatnañ manimtemien yañgut gakimâpme delañ zeye. ⁵⁰ Âpme meu kululuñengatnan kwatoge ke an ñenañ nimbe beme egañ ñep ku gakiwe. ⁵¹ Mama keyelen meu kululuñengatnan toge elak nen kapi. Keyepmti an ñenañ meu kululuñengatnan tototnañ ke nimbe beme ek mama kanzizit mameti mambe. Sesumban keyañ meunok bein ke msat sambe am indama nime keyañ mama kanzizit aikindaweyet indawap.”

⁵² Âpme Zuda am ekñenañ ke nâmti ilinak ñenzinziñ mti zewien, “An kapiyañ zigoset ikñañgat sesumbanañ munzut ndame nin niniyet tazein?”

⁵³ Tazenâme Zisasiyañ indikti pigok diindoye, “Neñ penañ sukwep penañ pigok zema nâit: In nâgât sesumbann ma sipm ke ku nimbep beme in mama kanzizit ku tiwep. ⁵⁴ An ñenañ nâlen sip sesumbann nimbe beme egañ mama kanzizitgat zapat bemti mame neñ kobawen ek gakikiengatnan mima wabe. ⁵⁵ Nâlen sip sesumbann ke tu meu nemboñ penañ ⁵⁶ keyepmti an ñenañ nâgât sipm sesumbann ke nimbe beme egañ neñmak tusuwe. Âpme neñ ekmak tususu dolakñañ mti mambalup. ⁵⁷ Bien Kawawañ ek mama toñañ egañ ikñañ zemneme toban. Neñ ekmak mamayap keyepmti neñ mama kanzizit timtalap. Kegogapm an ñenañ neñ natnimbe beme egañ nâgât pembenaññañgat mti mama kanzizit timti mamambe. ⁵⁸ Meu kululuñengatnan toge wa e yeñsokñineyañ msat tungupman mamti meu manimtemien sepem keboñ yek. Ekñenañ meu ke timti manimkwatemienañgut gakim mâbien. Âpme an ñenañ nâlen meu zeyap kapi nimbe beme egañ gakikipiñ kwesiñ kwesiñ mameti mambe.”

⁵⁹ Zisasiyañ Kapaneam sesewat mkaen am Zet Zapat Dolakñañ tazemzikat indamet-neti ikñañgat zet zapatnañ kapi zeye.

Am notnañañ Zisasiyet nâme wisat beme bamkumpemti mebien

⁶⁰ Am notnañ ek mâti mamtemien ekñenañ zetnañ ke nâmti pigok zewien, “Zet kapi pe zeme nâmann keññ penañ ku bein. Zet keboñ ke an kwiyañ ñep apumti zenak?”

⁶¹ Zemti wisat zet mme Zisasiyañ keñinan baen indikmâtâti pigok diindoye, “In zet zeya keyet nâme keñin penañ ku beme wisat mnemti mesât tatnâip! ⁶² Âpme in tati ekme Angat Nemuñañ neñ gilik zemti naman mundumnan maneti tobanen keyegak mowepma in ke ekti pe zigok nâmbep? ⁶³ Nin mambipmmagen masokbenup ke ekñenañ mama msat palen kapi mamayelen mme masokbenup keyañgulak Kawawañgalen Emetak Teñañ mama alakñañ titiyelen keñnan mam mme sokbein.

Keyepmti neŋ zet zeya ke Kawawaŋgalen zet in mama indandayelen ke diindoya. Âpme an ŋenaŋ zet ke nâmkinpewe beme egaŋ Emetak Teŋaŋ mama kanzizit ke same mamambe. ⁶⁴ Âpme inmagen am notnaŋaŋ zet keyet nâme penaŋepiŋ beme ku nâmkinpeyo.” (Zisasiyaŋ am zet zapaŋaŋ dolakŋaŋ kapi bamkumpewep ma maneti bam an zemkuwe e mee eweŋanak indikmâtâpme mamamtemien keyepmti egaŋ zet kekok diindoye.) ⁶⁵ Mti zet butnaŋ ŋen pigok tusum zeye, “Neŋ kekokapmti eweŋaŋ pigok diindoya an ŋen Bienaŋ keŋaŋ mim eleŋ beleŋ bembepiŋ mme egaŋ igak nânâŋak nâlen ŋep ku kobe.”

⁶⁶ Zeme kan keyet am notnaŋ ekŋen Zisas mâti mamamtemien ekŋenaŋ ewe mâti mamayet wisat mti bamkumpemti mepmâbien.

⁶⁷ Âpme Zisasiyaŋ nembraŋane 12 nin pigok ndayaŋkweŋsiye, “In am notnaŋaŋ tapmelip kekokak nemti mesât tatnâip?”

⁶⁸ Zeme Saimon Pitayaŋ pigok zeye, “Amobotnaŋŋ, nin geŋ gemti naman kwimagen mebanup? Mama katikŋaŋ titiyelen zetnaŋ geŋ etaŋ manzemâtâtndamane nânup. ⁶⁹ Nin geŋmak mamti pigok manânup geŋ Kawawaŋgat Nemuŋaŋ teŋ penaŋ e nâmgemti manâmkinpemgenup.”

⁷⁰ Zeme Zisasiyaŋ nin pigok dinndoye, “Neŋ nembra in 12 kapi indatimamayap yaŋgut ingat tuŋguwinaŋgatnaŋ ŋen Sadaŋmak mamain.” ⁷¹ Egaŋ Zudas Saimongaŋ nemuŋaŋ Iskaliot mkaengatnan keyet nâmti zeye. Zudas ke nembra 12 ninmagengatnaŋ an ŋen ilak ke. Yaŋ maneti an keyaŋ Zisas zemkuwe.

7

Zisasiyet meniŋane ekŋenaŋ ku nâmkinpewien

¹ Zelusalem mka teman Zuda amobotnaŋ mambien ekŋenaŋ Zisas kume gakikiyet zeme nâme Zisasiyaŋ ilinaŋgalen msalen Zudia ke mebepiŋ Galili msalen mka isisikŋaŋ sambe tokwati mulup mamtan. ² Âpme Zuda am ekŋengalen mka mzalaŋ isikŋaŋ walati Mzalaŋ Kendo keyet weweyelen ilak sokŋaŋ beye. ³ Âpme Zisas ikŋaŋgat meniŋane ekŋenaŋ koti pigok dunduween, “Geŋ Galili msalen pien mamti menok sepem igak igak maminik kekokak Zudia msadan gwaen meti mmane amdine ekŋenaŋ gikbep. ⁴ An ŋenaŋ kwizet buŋamaŋ temaŋ tisât nâmti mulup enzilimti ku mamin. Geŋ mulup kekok msât yaŋbewanaŋgat sosok sokbemti mulup mmane am msat sambe ekŋenaŋ gikmâtâbep.” ⁵ Meniŋane ekŋenaŋ Zisas nâmkinpepepiŋ mtopemti zet kekok zewien.

⁶ Zeme Zisasiyaŋ pigok diindoye, “In Zelusalem mka teman moti mulup e ma e msâti kileŋ belak mamolip. Âpme neŋgulak ke mobotgalen kan ewe ku beingapmti talap. ⁷ Am ekŋenaŋ in belak ekŋengat kandaŋinan zet nânâŋ mame zigogat ekŋenaŋ kasa mimindawep? Neŋgulak ekŋengat myuŋguŋguŋin zemkawaŋ bemindama keyepmti neŋ kasa kasa mamimnaip. ⁸ In Kendoyet ŋepgat ilinak Zelusalem mka teman mowelit. Âpme neŋ ke mobogalen kan ewe ku beingapmti sakwep ku mosap.” ⁹ Kekok zemti Galili mkaenak tage.

Zisasiyaŋ Mzalaŋ Kendoyet Zelusalem mkaen mege

¹⁰ Tapme ekŋenaŋ pemti mepme egaŋ igak bam meti am keŋaŋ buzak buzak tatokwapmaŋge. ¹¹ Âpme Kendo beme Zuda amobotnaŋ ekŋenaŋ am indayaŋkwesimti zewien, “Zisas ek de tazin zenâit?”

¹² Indayaŋkwesime am sambe ekŋenaŋ egat zapaŋaŋ omba mezem kozem mme palakŋaŋ beye. Mme am notnaŋaŋ zewien, “An ke an dolakŋaŋ.”

Âpme notnaŋaŋ naman pigok zewien, “Yek, an ke am keŋin mme mayuŋgumtemezin.” ¹³ Amnaŋ Zuda amobotnaŋ ekŋengat kiŋgati zet sosok sosok ku zewien.

¹⁴ Âpme Kendo tapmetnepeme sutnateman bemengut Zisasiyaŋ sesewat mka temanen moti am Kawawaŋgalen Zet Itnaŋaŋ zemzikat indame ¹⁵ Zuda amobotnaŋ ekŋenaŋ nâmtetem temaŋ mti zewien, “An kapi ningalen zii zet zikat indanda anne ekŋengat kandaŋinan ku maŋgeyaŋ egaŋ zigok mti Kawawaŋgalen Zet Itnaŋaŋgalen yaŋaŋ kapi dolakŋaŋ penaŋ tazemâtâzin?”

¹⁶ Zeme Zisasiyaŋ pigok diindoye, “Neŋ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋaŋ diindoyap kapi wan nanaŋgat keŋnnaŋgalak yek. An zemneme koban ekmagengatnaŋ timti tazeyap. ¹⁷ Âpme an ŋenaŋ zet kapi Kawawaŋmagengatnaŋ ma nenmagengatnaŋ nâsât mbem beme egaŋ eleŋ beleŋ bemti Kawawaŋgalen zet ke gawepumti neŋmagengatnaŋ ke ŋep nâmâtâbe. ¹⁸ An ŋenaŋ ikŋaŋgat etaŋ nâmti mulup mbe beme egaŋ belak ikŋaŋgat kwizet buŋamaŋ etaŋ mwabe. Mme neŋ An zemneme toban egat kwizet buŋamaŋ mwasât toban wa neŋ zet ke dâsuki ku manzeyap. Zet penaŋ penaŋak zemti kwizet buŋamaŋ mamwapeyap. ¹⁹ Mosesiyaŋ zii zet mtotindaye ke inmagengatnaŋ an ŋenaŋ ke ŋeselak penaŋ gawepume delaŋ penaŋ ku manzein. Âpme in naman neŋ zii zet ku maŋgawepuyap zemnome gakikiyet pi manzeip?”

²⁰ Zeme am sambeyaŋ pigok zewien, “Geŋ kwiyaŋ gosât manzein? Geŋ penaŋ keŋdanen we bekaŋaŋaŋ totapme zet kileŋ kileŋ tazenik.”

²¹ Zeme Zisasiyaŋ pigok diindoye, “Neŋ Sabat tagoŋgo kanen menok temaŋ kwep mma ekbien keyepmti in nikti nâmtetem omba penaŋ mamimneip. ²² Neŋ pigok diindoma nâit, Mosesiyaŋ in nemuŋine sekŋin butnaŋ antim indendeyet zemindeme mamip yaŋgut ke Mosesiyaŋ ikŋaŋ set ke ku yaŋbeye; ingat yeŋsokŋine ekŋenaŋ yaŋbewien. Yaŋ mulup ke mamkwatne kwatnelak alak pilak nempa sokbemberŋin mâti Sabat tagoŋgo kanen eyo mamip. ²³ In Mosesiyelen zii zet ke gawepumti Sabat tagoŋgo kanen eyo nemuŋine sekŋin butnaŋ maantip. Âpme neŋ an wesiy ŋen Sabat tagoŋgo kanen sekŋaŋ mma dolakŋaŋ penaŋ beye keyet naman kwilekiyet nâgât ŋenzinziŋ mbien? ²⁴ In zet nâmâtâtâpiŋ belak kileŋ ku manzemambep. In weyaŋ nâgât yaŋŋ nâmâtâtâlit. Neŋ Kawawaŋgalen nânân dolakŋaset kwitnaŋ kwitnaŋ penaŋak manzemti mamiap.”

Zisas ek penaŋ Kilais Kawawaŋmagengatnaŋ toge zemti zem usulabien

²⁵ Âpme Zelusalem mka mtonŋ notnaŋ ekŋenaŋ pigok zewien, “An damuŋ ekŋenaŋ an kusât manzeiwan an ikŋaŋ kapi manze egit. ²⁶ Egaŋ zet sosok penaŋ am sutnan penaŋ kapi tazeme amobotnaŋne ekŋenaŋ ekti eneyet ku zemkulumpeip? Ekŋenaŋ ek ilak Kilais e sosok ekti keyepmti belak nâmpeme tati tazein mene? ²⁷ Nin an kapiyelen mkaŋaŋ ŋotekŋaŋ ŋep nânup. Âpme Kilais kobe ek nin yaŋaŋaŋ ma mkaŋaŋ mee ŋep ku nâmpewanup.”

²⁸ Zisasiyaŋ Zelusalem sesewat mka teman ke tati am ikŋaŋgat yaŋaŋ diindomambe nâme kekok zeme nâmti bim ŋandaŋaŋ mwati pigok diindoye, “In nâgât yaŋŋ penaŋ zigoset koban ke ku nâmâtâtâlip. Neŋ nenak keŋŋ naŋgalak ku toban. An zet penaŋ penaŋak manzein An keyaŋ zemneme toban nâip. Âpme in An ek ku nâmâtâpeip. ²⁹ Neŋ ikŋaŋmak manepema zemneme toban keyepmti neŋ egat nâmâtâpeyap.”

³⁰ Kekok zeme ŋeŋin zime wati mka katiŋaŋ met pesât nâmbien yaŋgut Kawawaŋaŋ egat kanaŋ beye e ewe ku koge keyepmti atatayet belin nukŋaŋ beme peme tage. ³¹ Âpme am notnaŋ sambe tabien ekŋenaŋ Zisas nâmkiŋpemtig pigok zewien, “Kilais egaŋ koti menok sepem igak penaŋ mbe zenzenaŋ elak an kapiyaŋ set kwitnaŋ kwitnaŋ sambe bee mme delaŋ tazein.”

Zisasiyan Bipmanġalen gilik zemti mosât zeme ekñenanġ kadatbien

³² Am ekñenanġ zet kusunġ kasak tapmme Palisi ekñenanġ nâmti met sâpe sâpe bumbu an ñenanġ ekñenmak zenâmti sesewat mka temanġalen antipdakutun zemindeme Zisas wati met mka katikñan pesât mebien. ³³ Âpme Zisasiyanġ pigok diindoye, “Neñ kan isikñanġ bugan kapi inmak maneti bam gilik zemti naman An zemneme koban ekmagen mowebap. ³⁴ Âpme in neñ natimabep yanġut ñep ku naikbep. Neñ met mambawen ke in ku kobep.”

³⁵ Kegok zeme Zuda amobotnanġ ekñenanġ pigok zemti ilinak zenâ zenâ mbien, “An kapi pe deset buzak penanġ mepme nin timabanupgat tazein? Ma ek pe Glik msalen Zuda am notnane ekñenmagen met enzilim mamti ikñanġat yanġanġ dâsuki ke Glik am diindosâġât mene nâmti pigok tazein? ³⁶ ‘In natimati ñep ku naikbep ma mehap ke in ku kobep,’ zet kebonġ ke yanġanġ penanġ zigogat nâmti tazein?”

Zisasiyanġ Emetak Tenġat yanġanġ zeye

³⁷ Zuda am ekñenanġ Mzalanġ Kendo ilak tat delanġ zesât mme sâpe sâpe bumbu an ekñenanġ mawanġ kokogat dundusât towepme Zisasiyanġ tunġuwinan watati zet memendepmanġmak pigok zeye, “Am ñen tuyet maatoin beme eġanġ nenmagen koti tu nimbe. ³⁸ Kawawanġalen Zet Itnanġanen tu ke Emetak Tenġat nâmti zet zemak zemak mimiñanġ keyet yanġanġ kapigok, ‘An ñenanġ neñ nâmkijpennewe beme eġat keñanen tu am mama maaikindain keyanġ an keyet keñanen zikatnanġmaknok kwati kwesiñ mat-apmambe.’” ³⁹ Zet kekok tazin keyepmti am Zisas nâmkijpewien ekñenġat Zisasiyanġ pigok zetik mimindaye, “In kapi tapme neñ kululunġen mundum elimiakñanġmak keyet keñan gilik zem moti Emetak Tenġ zempema inmak totmambe.”

⁴⁰ Am ekñenanġ zet ke nâmti ilinak Zisasiyet pigok zemebien, “An kapi penanġ golanġ zenze an nin eġat kokogat damuñ matatnuwen ilak kapi.”

⁴¹ Âpme am notnanġanġ pigok zewien, “An kapi penanġ Kilais Kawawanġanġ ikñanġ ombempeme kokogat zeye.”

Zeme am notnanġanġ zewien, “Kilais ek Galili msalen kapi ku sokbembeyet zenzenanġ?

⁴² Kawawanġalen Zet Itnanġanen zet pigok zenzenanġ, ‘Kilais ek amobotnanġ Dewitgat sokñanġ keyepmti eġanġ Dewitgalen mka ñotakñan Beteleem sokbembeyet zenzenanġ.’” *(Maika 5:2)*

⁴³ Am ekñenanġ Zisasiyet zet kekok zemti ilinak kalanġbien. ⁴⁴ Mti am notnanġ ekñenanġ Zisas atamti met mka katikñan pesât mbienanġgut belak peme tage.

Zuda an ñenanġ ekñenanġ Zisas ku nâmkijpewien

⁴⁵ Âpme sesewat mka temanġalen antipdakutum zemindeme mebien ekñenanġ naman belak etanġ gilik zemti Palisi ma sâpe sâpe bumbu ekñenġalen an ñenanġ ekñenmagen mepme indikti ekñenanġ pigok indayanġkwesiwien, “In zigogat Zisas wawapiñ belak pi kolip?”

⁴⁶ Indayanġkwesime ekñenanġ zewien, “Eġanġ zet manzein kekok ke an ñenanġ zet kebonġ penanġ ñen ñep ku zenzeyelen keyepmti nâmtemtem mti ku atan kotnup.”

⁴⁷ Zeme Palisi ekñenanġ pigok diindowien, “In eġanġ keñin kekokak myunġup mene wa kapi? ⁴⁸ In ekme sâpe sâpe bumbu ekñenġalen an ñenanġ ma Palisi an ninmagenganġanġ notnanġ ekñenanġ eġat zetnanġ ñen nâmkijpeme ekbien? ⁴⁹ Am ek mâti tapmaip ekñen ke Mosesiyelen zii zet kapi ku weyanġ manâmâtâlîp keyepmti am ekñen ke maneti bamgat Kawawanġanġ indawalebe.”

⁵⁰⁻⁵¹ Âpme Palisi an ekñenġat tunġupwinangatnanġ an ñen kwitnanġ Nikodimas. An keyanġ itnanġanġ tambuyet moti Zisasmak zapat mbun. Ek keyanġ notnane ekñenġat pigok zeye, “In nin an ñen yomanġmak ma yek keyet yanġanġanġ nânâpiñ belak etanġ

gakikiyet zetnañ zemdelañ zenzeyet zetnañ ñen zii zelen meluwañ mimiñañ ñen ku tazin.”

⁵² Zeme notnane sambe ekñañ pigok dunduwien, “Geñmak ek msalit Galili kwep-gapmti m angalañ pemti tazenik? Geñ Kawawañgalen zet meluwañ itnañañ mimiñañ ke weyañ maiñti keyet nânâ mulup omba mbegen An Kawawañañ ombempaye ke sokbembeyet zenzenañ ke Galili msalen kapi ku sokbembeyet zenzenañ ekbek.” ⁵³ [Mti ondedagen zet mmot mtot mti belak kalañti ekñañ mkañinan mekopme Zisasiyañ Olip Kalañan mowege.

8

Imbi set kileñ mamañañ ñen wati Zisasmagen mebien

¹⁻² Zisasiyañ Olip Kalañan ke mopmanepeme msame toti sesewat mka temanen mowepme am sambe penañañ ek ekti ekmagen met pende pende tapmme egañ ke totati Kawawañgalen zet zapat dolakñañ tadiindome ³ kan keyet Palisi ma an zii zet zikat indanda an ekñañ imbi ñen set kileñ mame ekti wati met am tunguwinan onzempemti Zisasiyet zewien, ⁴ “An zikat indanda, imbi kapi apmañ pemti met set kileñ manepeme ekti wati gâlen kotnup. ⁵⁻⁶ Imbi ekñañ kabonñ kapi nin nanzañ timti indomann gakikiyet Mosesiyañ zii zelen zemâtâtndaye.” Ekñañ, “Nin yañkwesimann Zisasiyañ zet zigok ñen zeme ekti wati zelen met pesenup,” zemti pigok yañkwesiwien, “Amobotnañ imbi kapi zigok msasenup ze zeman nâne?”

Zeme Zisasiyañ kusum tati betnañ yuyañ msalen baen meluwañ takumañge. ⁷ Âpme ekñañ yañkwesim giñgiñ penañ mme egañ nâmtage tageyañ yek bemengut teñ zem wat indikti pigok diindoye, “Inmagengatnañ an ñen yomepiñ kwetetepmañ penañ main egañ yañbemti imbi kapi nanzañañ kukñañgat kumengut in sambeyañ kummeti kume gakisem.” ⁸ Zemindamti egañ ewe kusum toti msalen baen betnañ yuyañ meluwañ takumañge.

⁹ Âpme ekñañ ilinak pe an kwiyañ yañbem kume ekti kusenup zemti meek koek mbienañ yek beme an penañ penañ ñeñañ yañbemti pakpak kwep kwep toti kwawet mme eyetnan am notnañ ekñañ tapmetne metne peme delañ zemâge. Âpme imbi kemak Zismak ilidak etañ tabun. ¹⁰ Âpme Zisasiyañ teñ zem wati ekme imbi piwan igak tapme ekti zeye, “Am gosâgât kot tapmmo ekñañ pi wan de melo? An ñenañ tati geñ ku gonak?”

¹¹ Zeme imbiyañ pigok zeye, “Amobotnañ, am pi kunzuñ mepme delañ zep.”

Âpme Zisasiyañ zeye, “Neñ kegogak yomdañgat dopmañ ñen ku zemgongoyelen. Geñ mepmamti set kileñ mama manik ke pemane tabe.”]

Zisasiyañ ikñañgat yañañ zemkawañ bemindaye

¹² Âpme kan ñengat Zisasiyañ sesewat mka temañ keñañ tati am zet ñen pigok diindoye, “Neñ msat sambe bekapiyelen tañam keyepmti am ñenañ neñ napmâti mamambe beme egañ tambusosok keñañ ku mambe. Ek nâlen busatnañañ mbusatnañ bempeme egañ ekmâtâti mama dolakñañ mambe.”

¹³ Kegok zeme Palisi ekñañ pigok dunduwien, “Pi gitiyegak yañañdi dinndonik kapi nâmann penañ ku bein.”

¹⁴ Zeme Zisasiyañ pigok diindoye, “Neñ nanañgat yañ zeyap kapi penañepiñ ku bein. Neñ deyetnañ koban ma maneti naman deeset mehap e nâmâtâtati tazeyap. Âpme in ke ku nâmti belak kileñ tazeip. ¹⁵ In neñ zet zeya keyepmti ilinañgalen nânâñinañ ma mama mimiñin mamimkwalip ke nâmti keyet katañ zet muluwen neip. Âpme neñ am zet muluwen nenak ku pepeyelen. ¹⁶ Neñ kwileki ñeniyet am ñengat zetnañ zemdelañ zesâti esemteñ penañ zemdelañ zempewak. Neñ am zet muluwen

indendeyet mulup e nenak etaŋ ku mamiyap. Bien zemneme koban egaŋ napmukulem mnemenŋut nilisakwep ŋep mimiyelen. ¹⁷ İlinanŋalen zii zelinan zetgat yaŋaŋ kapigok tazin,

‘An zulaŋ an ŋeniyet yaŋaŋ kok kok main zemalu amnaŋ nâme penaŋ mambein.’ (*Zii Zet 17:6; 19:15*)

¹⁸ Âpme neŋmak Bipm zemneme toban nit nilisakwep nâgât yaŋaŋ bandim mti manzemkawaŋbein keyepmti neŋ nanaŋgat zema zetn penaŋ mambein.”

¹⁹ Zet kekok diindome ekŋenaŋ pigok yaŋkwesiwien, “Bipdi pe deset tapme tazenik?”

Zeme pigok diindoye, “In nâgât yaŋaŋ ku maekmâtâlip keyepmti Bipm kekokak ku manâmâtâpeip. In nâgât nâmâtâbiek ze Bipm kekokak nâmâtâpewiek.”

²⁰ Zisasiyaŋ Kawawaŋgat tewalaŋ mânep bembé boŋgis matatan mka keŋaŋ keyet keŋan tati am zet zapat dolakŋaŋ tadiindometneti zet kapi zeye. Keyepmti am ekŋenaŋ ek wati mka katikŋan met pesât nâmbienanŋut Kawawaŋaŋ egat kanaŋ beye e ewe ku beye keyepmti atatayet belin nukŋaŋ beye.

In neŋ Bienmagatnaŋ koban ke in ku nâip

²¹ Mti Zisasiyaŋ ewe pigok tusumti diindoye, “Neŋ indemti mepma in natimapme yek beme bekananŋin msekpeŋ gakiwembep. Neŋ meti mambap ke in ŋep ku kobep.”

²² Kegok zeme Zuda am ekŋenaŋ zewien, “‘Neŋ mebap ke in ku kobep,’ kekok ke yaŋaŋ kwilekiyet nâmti tazein? İkŋaŋ sekŋaŋ waleti gakisâgât mene nâmtazein?”

²³ Âpme Zisasiyaŋ pigok diindoye, “In msat kapiyelen am. Âpme neŋ kululuŋen gwaengatnaŋ wan neŋ msat kapiyetnaŋ yek. ²⁴ Keyepmti neŋ eweŋanak pigok diindoya in yomin melesin maneti gakiwep. In neŋ Kilais mayap ke ku nâmkiŋpemnewep beme in maneti yomin sekpeŋ gakiwembep.”

²⁵ Zeme nâmti pigok yaŋkwesiwien, “Âpme geŋ kwi? Ze zemane nâne.”

Zisasiyaŋ pigok diindoye, “Neŋ ilak yaŋaŋ zemkawaŋ bemindama nâmâlo kemak. ²⁶ Neŋ ingalen nukŋaŋ sambe weme ekti ŋep zemindondoyelen yaŋgut belak ekpemtî mamayap. An zemneme toban egaŋ keyet zet esemteŋ zemti dopmaŋ mutumindawe. Âpme neŋ belak zetnaŋ zeme eknâm mban ke etaŋ msalen kapi mamti am sambe kapiyet sosok manzemkawaŋ bemindayap.”

²⁷ Zisasiyaŋ Bipmaŋgat zapatnaŋ kekok diindome amobotnaŋ ekŋenaŋ ku weyaŋ nâmâtâbien. ²⁸ Keyepmti Zisasiyaŋ tusumti ewe pigok diindoye, “In Angat Nemunaŋ neŋ tewen nâmti mwat onzemnemtiŋgut neŋ Kilais keyet yaŋaŋ weyaŋ ekmâtâbep. Neŋ wa mulup mamiyap kapi nanaŋgat windeyete mamiyap yek. Bienaŋ zet zemâtâtneŋge keyet kataŋ zet am manzemâtâtindayap. ²⁹ An zemneme toban ek neŋmak mamain. Âpme neŋ mulup sambe zemti mma egaŋ manigoin keyepmti egaŋ ku manemezin.”

³⁰ Zet kekok zeme am sambeyaŋ zetnaŋ ke nâme penaŋ beme nâmkiŋpewien.

An ŋenaŋ bekanan mbe beme keyet kandaŋan meti mambe

³¹ Âpme Zuda am Zisas nâmkiŋpewien ekŋen keyet pigok diindoye, “In neŋ zet diindoyap keyet katnanen mamti nemunambanne penaŋ bewep. ³² In nâlen zet ke mâti keyet kataŋ mame keyaŋ bekananŋalen kikitek ke elanŋemindeme neŋmak tusumti belak lala mambep.”

³³ Âpme am notnaŋ Zisasiyet ku nâmkiŋpewien ekŋenaŋ zet ke nâmti zet dopmaŋ pigok dunduwien, “Nin Abalaamgat nemunambaŋane nin an kwiyaŋ ndanŋalaŋti kandaŋan ndeme matatnupgapmti geŋ ningat, ‘In kikitekŋin e kwalet indema belak lala mambep.’ Pi zenik?”

³⁴ Zeme Zisasiyaŋ pigok diindoye, “Neŋ penaŋ sukwep pigok diindoma nâit. An ŋen yom mamimambe beme an ke yomgat kandaŋan meti egat sisilin muluwetaŋ

mamimambe. ³⁵ Sisiliñ an egañ amobotnañ egalen mkaen kwesiñ matazin keyañgut nemuñañ yek. An keyet nemuñañ penaññ kelak ikaññgat nemuñañ. ³⁶ Keyepmti Kawawañgat Nemuñañ neñ yomgalen kikitek keñan mamti sisiliñ mulup mamip ke kalutindewap beme in belak lala penañ mambep. ³⁷ In Abalaamgat insokeñane e neñ nâmindeyap. Keyepmti neñ zet diindoma zetnnañ belak ingat sekeñinan mot kumti gwalalañ kumti matozin keyepmti in neñ nosât manzeip. ³⁸ Neñ Bienañ kwitnañ kwitnañ zikat name ekban keyet zapatnañ mandiindoyap. Âpme in biwineyañ kwitnañ kwitnañ zikat indawien ke mamip.”

³⁹ Zeme pigok dunduwen, “Ningat bipm Abalaam.”

Zeme Zisasiyañ pigok diindoye, “In Abalaamgat nemunambañane penañ mambiek ze Abalaamañ Kawawañgat zetnañ kandañan mamamtan keyet sepem mamambiek. ⁴⁰ Neñ Kawawañgalen zet penaññ kapi mandiindoma in naman nâme dâsuki beme nosât mamip. Abalaamañ muluwañ bekañan keboñ ke ñen ku mge. ⁴¹ In biwinañgalen set mâti mamip.”

Âpme ekeñnañ pigok zewien, “Nin an ñenmagengatnañ ku sokbewenn; Kawawañ ek ningat Bipm penañ.”

⁴² Zeme Zisasiyañ pigok zeye, “In Biwin Kawawañ ze in Egañ neñ zemneme toban keyepmti in neñ ñep notn mnewiek wa neñ nanañgat keñnañ galak etañ ku toban Kawawaññ ikaññ zemneme toban. ⁴³ In zigogat penañgapm keñ katik mmame neñ zetn zema keñinan ku matowezin? Ma zigogat neñ zet zema wakñin ku mambeip? ⁴⁴ In biwin Sadañ keyepmti egañ zemâtâtindame egalen nânâen mulup mamip. An ke eweñan am indawalelet mulup mgeyañ ewe mamimkwazin. Egañ Kawawañgalen zet bankumpeye keyepmti egat keñanen zet penañ zenze ke ñen ku matazin. Ek zet dâsuki zenze keyañ mama mimiñañ beyeyepm ek an dâsukitoñ ma zet dâsuki zenze ke bipmañ ek. ⁴⁵ In egat kandañan meti mamaip keyepmti neñ Kawawañgalen zet penañ kapi diindoma in ke nâmti zetn ke ku manâmkiñpeip. ⁴⁶ Inmagen an ñenañ nâlen yomm ñen zemkawañ bemname nâsap? Neñ an teñ penañ mamayawañ zet zapat dolakñañ kapi diindoma in kwilekiyet penañ zetn ku manâmkiñpeip? ⁴⁷ Am Kawawañgat zapat mamaip ekeñnañ Kawawañgat zetnañ manâip. Âpme in Kawawañgat zapat ku mamaip keyepmti in zetnañgat wisat mamip.”

Abalaamak Zisasiyet zet zenzeñañ

⁴⁸ Zeme Zuda am ekeñnañ zet dopmañ pigok gilik zemti sawien, “Nin kegogapmti manzenup Samalia an geñ kapi we bekañañañ keñdan tapme zet kileñ kileñ tazenik.”

⁴⁹ Zeme Zisasiyañ pigok diindoye, “Neñ we bekañañañ keñ ku mimyuñguin. Neñ Bipm Kawawañgat kwitnañ mamwapeyap. Âpme ingulak neñ niktalati selañ nime belakñañ penañ mambeyap. ⁵⁰ Wa neñ nanañgat kwizapatn temañ bembeyet nâmti mulupmañ ku mamiyap. Nâgât kwizet buñamm mwati zenze mulup ke An ñenañ mbe. An ke zemdelañ zenze anañ mbe. ⁵¹ Neñ zet penañ pigok diindoma nâit, An ñenañ nâlen zet gawepumti mim mambe beme ek gakikiyelen set ku aikbe.”

⁵² Kegok zeme Zuda am ekeñnañ pigok zewien, “We bekañañañ keñanen tazin zet e penañ tazenup! Abalaam gakiye ma golañ zenze an ekeñ sambe kegogak gakimâbien. Âpme geñ na zet pigok tazenik, ‘An ñenañ nâlen zet kapi gawepumti mambe beme egañ ku gakiwe.’ ⁵³ Bipm Abalaam temañ bepiwan gakiye. Âpme geñ bukapiyañ ek sebempesâgât zenik? Golañ zenze an sambe bepi kegogak gakime delañ zemâge. Âpme geñ ziboñ penañgapm kok zemti gitañgat sekdi omba penañ mmodik?”

⁵⁴ Zeme Zisasiyañ pigok diindoye, “Neñ nanañgat sekeñ mmopma ñep penañ ku be-nak. Bipm in egat, ‘Kawawaññ,’ manzeip egañgut nâgât kwizet buñamm mamwazin.

⁵⁵ In ek ke ku maweyañ nâmâtâpeip âpme neñgut ek manâmâtâpeyap. Neñ zigok

dâsuki ke ek ku nâmpéyap zesap e mtilak in nembon an dâsukiton besapgat. Neŋ egat yaŋaŋ nâmâtâti keyepmti zetnaŋ maŋgawepuyap. ⁵⁶ Biwin Abalaam ke neŋ kopma niknikgat keŋaŋ seŋme muluk kaik matatan. Yaŋ nen koban kapiyet belak sesepmaŋ Kawawaŋaŋ zikat same ekti keŋ oloŋen penaŋ nâŋge.”

⁵⁷ Zeme Zuda am ekŋenaŋ zewien, “Geŋ ewe anemba nup kandi 50 bembepiŋ bukapiyaŋ Abalaam zigoset ekbanan?”

⁵⁸ Zeme Zisasiyaŋ pigok zeye, “Neŋ penaŋ pigok zema nâit, neŋ Abalaam ewe sokbembepiŋ tapme mambanaŋ ewe mamamkwalap.”

⁵⁹ Kegok zeme ekŋenaŋ neŋin zime nanaŋ timti kusât mme egaŋ buzak am keŋan keŋanset sesewat mka temaŋ pempti zupman toweti mege.

9

Zisasiyaŋ an neŋ zikatnaŋ beŋaŋ mamkeŋ sokbembeŋaŋ weyaŋpeye

¹ Zisasiyaŋ kunzuŋ toti nembraŋane ndatime nsakwep selen tapmetneti selen ke an neŋ zikatnaŋ beŋaŋ mamkeŋ keboŋ sokbembeŋaŋ aikbenn. ² Aikti nin Zisas pigok yaŋkwesiwenn, “An zikat indanda, an kapi kwiyeleŋ yomgat zikatnaŋ beŋaŋ kapi mamkeŋ sokbeye mamaŋ bipmaŋ egetgalen yomgat ma nemba kapi iŋŋaŋgalen yomgapmti kapigok sokbeye?”

³ Zemann Zisasiyaŋ pigok dinndoye, “Wa ke mamaŋ bipmaŋgalen yomgat ma iŋŋaŋgalen yomgapmti kegok ku sokbeye. Kawawaŋgalen winde ke ekmagen sokbembkawaŋ bembeyet ek keboŋ sokbeye. ⁴ Nin an zemneme koban egalen mulup ewe kasup tapme kapiyet tapmmambanup. Yaŋ kan neŋiyet msat tambuwe beme ilak mulup mimiyet setnaŋ yek bewe. Zet kapiyet yaŋaŋ pigok zemâtâpma nâit: Nin ewe alik mamti kan kapiyet An zemneme toban egalen mulup mbanup. Maneti gakiwanup beme egalen mulup neŋ ku mimiyelen. ⁵ Neŋ msatgalen busatnaŋgapmti neŋ msalen kapi mamanti am mambusatnaŋ bemindeyap kegok mti am ŋoktikŋin mkawaŋ bema ekŋenaŋ Kawawaŋgat yaŋaŋ manâmâtâlíp.”

⁶ Kegok zemti zawagaŋ msat wasekpeŋti lelimâpme bakŋaŋ beme mkwati zikat sâkŋanen witiŋiwaŋ zuluŋpempti pigok zempeye, ⁷ “Geŋ meti Siloam lemuŋan ke zimosedan witiŋip kapi zuluŋpmane kwawesem.” (Siloam zet keyet yaŋaŋ Zempeme mege). Âpme an piwan meti zimosednaŋ tuyen zuluŋti zikatnaŋ dolakŋaŋ beme mkaŋaŋ gilik zemti kopme ⁸ am notnane ma am notnaŋ mânep milawatgat mawekumindame ektemien ekŋenaŋ ekti ilinak dopmaŋ yaŋkwesim yaŋkwesim mti zewien, “An kapi selen totati nin mânep milawatgat mawekumndain wan an kapi?”

⁹ Âpme am notnaŋ ekŋenaŋ zewien, “An iŋŋaŋ kapimak,” zeme notnaŋaŋ, “Yegat,” zemti,

“An kapimak neŋmak egat sepemit kwepgat.”

Kegok zeme an iŋŋaŋ keyaŋ pigok zeye, “Nenen mânep milawatgat mawekumin-dayap kemak.”

¹⁰ Zeme pigok yaŋkwesiwien, “Geŋ zigok mti zikadi ekdak?”

¹¹ Yaŋkwesime pigok diindoye, “An neŋ kwitnaŋ Zisas an keyaŋ zawakŋaŋmak msatmak lumaŋti zikatn sâkŋan gwaen kaput nemi pigok dinop, ‘Geŋ Siloam tu lemuŋan meti witiŋip zuluŋpmane melak’ zemnep. Âpme neŋ meti zikatn sâkŋanen witiŋip kaputnep ke zuluŋpma mepme zikatn pembenan beme ega.”

¹² Kegok zeme pigok yaŋkwesiwien, “An ke deset tazin ke geŋ nânik?”

Yaŋkwesime zeye, “An ke pe deset tazin ke neŋ ku nâyap.”

¹³ Âpme am ekñenañ an zikatnañ ege ke Palisimagen wati mebien. ¹⁴ Zisasiyañ an zikatnañ zawakñañmak msatmak lumañti zikatnañ weyañpeye ke Sabat tagoñgo kanen mge keyepmti wati mebien. ¹⁵ Mepme Palisi an ekñenañ ewe pigok yañkwesiwien, “Geñ zikadi pe zigok mti ekdak?”

Yañkwesime pigok diindoye, “Neñ msalañ zikatnan zulutneme met tuyen zuluti zikatn ega.”

¹⁶ Zeme Palisi ekñenmagengatnañ an notnañañ pigok zewien, “An zikadi weyañpeye ek Kawawañgalen mulup an yek. Keyepmti nin Sabat tagoñgo kanen ke tapmann egañ tagoñgo sutnan penañ mulup mip.”

Zeme notnañañ pigok zewien, “Ek a yomtoñ mamanan ze egañ mulup keboñ ke zigok mnak?” Kegok zemti ilinak zet mmot mtot mbien.

¹⁷ Mti an zikatnañ beñañ weyañpeye ek sek tuk ewe pigok yañkwesiwien, “An zikadi weyañgep an keyet geñ zigok nâmpenik?”

Yañkwesime egañ pigok zeye, “An ke neñ nâmpema golañ zenze an ñen bein.”

¹⁸ Âpme Zuda amobotnañ ekñenañ an kapi pe zikatnañ beñañ kapuk sokbeye. Zemti keñ zut mbienañ yek beme mamañ bipmañ idazemtetime kopmalu pigok idayañkwesiwien, ¹⁹ “Nemuñit kapi ilak penañ zikatnañ beñañ sokbeye? Ek zigok mti zikatnañ egañ ke it bugan nâlup?”

²⁰ Idayañkwesime mambipmanelañ pigok zewun, “Ek nigat nemunit penañ okakñañak zikatnañ beñañ sokbeye e nit ñep nâlup. ²¹ Yañgut naman zigok mti zikatnañ egañ ma an kwiyañ zikatnañ weyañpep ke nit ku nâlup. Ek ilak an temañ kwitnañ kwitnañ ikñañ nâmâtâtâtñañmak keyet ikñañ weyañ yañkwesime diindome nâit!” ²²⁻²³ Zuda amobotnañ ekñenañ zet kapigok zemkatik bewien. An ñenañ Zisasiyet Kilais zewe beme ek mâpman paset zupman belakñañ mebe zewien keyepmti mamañ bipmañ egeñañ Zuda amobotnañ ekñengat kingati zet pigok zewun, “Ek ilak semem delañ zenzeñañgat ikñañ yañkwesime yañañañ diindome nâit!”

²⁴ Zemalu ekñenañ an zikatnañ bekañañ weyañpeye ke ewe zeme kopme pigok dunduwien, “Geñ Kawawañgat zikatnan zapadi penañ penañak zemanen nâne. Nin an weyañgep keyet yañañ nânup an ke an yomtoñ.”

²⁵ Zeme an keyañ pigok diindoye, “An ke an yomtoñ ma yek ke neñ yañañ ku nâmâtâlup. Yañgut neñ eweñañ zikatn beñañ mamtemanañ egañ mme zikatn ekman e penañ nâmtalap.”

²⁶ Zeme ewe pigok yañkwesiwien, “Pe sepem zigok penañ mti zikadi mme ekmanan?”

²⁷ Yañkwesime pigok diindoye, “Neñ zet elak diindoma nâyo e ewe ku nâmâtâlo. Eneyet zet ewe ikñañ keyegak diindoma nânâyet tatnayañkwesip? In egañ kandañañ meti egañ nembrañane bembeyet nâmti tatnayañkwesip?”

²⁸ Zeme kwelatnañ kumti zewien, “Egañ nemuñañ elak geñ kapimak ningut Mosesiyet nembrañane. ²⁹ Moses ek Kawawañañ zet dunduye e nin nâmtatnup. Âpme an ke deeset sokbempti mulupmañ tapm kozin ke nin ku nâmpenup.”

³⁰ Zeme an keyañ zet pigok gilik zemindaye, “In an zikatn weyañnep egañ sokbembrañanggat kanda zenze mulup mme neñ nâmtemtem penañ mimindeyap. ³¹ Kawawañañ am yomtoñ ekñengalen dundunduñin ku manâin ke nin nânup. Egañ am kwizet buñañam mamopeip ekñen etañ manâmindein. Egañ ikñañgalen nânâñañ ke amnañ mimiyet nâmbiliwege. ³² Nin msat kululuñ sokbembrañanggatnalak pi tatnup pi an ñenañ am zikatnañ beñañ ñen weyañpepeñañ keyet zapatnañ ñen ku manânup yek penañ. ³³ Keyepmti an ke Kawawañmagengatnañ ku kodak ze mulup kegok ke igak zigoset mnak?”

³⁴ Zeme pigok dunduwien, “An bekanaj yomdimak mamkwabananañ ewe manik geñ bukaboñaj nin kapi set zikat ndasât tazenik?” Kegok zemti sesewat mkaengatnan zempeme zupman toti mege.

³⁵ Zempeme paset zupman mege zapat ke amnañ ilinak zenâ zenâ tapmmepme Zisasiyañ wak kambu nânge. Keyepmti an ke selen aikti pigok yañkwesiye, “Geñ Angat Nemunañ egat nâmkijpenik ma yek?”

³⁶ Âpme an keyañ zeye, “Amobotnañ, geñ zenik ke an kwi ze zikat namane ekti ñep nâmkijpempewi!”

³⁷ Zeme Zisasiyañ pigok dunduye, “Neñ zet tadingoma tatniknik an elak neñ kapimak.”

³⁸ Zeme an keyañ zeye, “Amobotnañ, neñ penañ nâmkijpemgeyap.” Kegok zemti tot pedondom samti sesewatpeye.

³⁹ Âpme Zisasiyañ pigok zeye, “Neñ am yañañin mimsokbembeyet msalen toban keyepmti am notnañ zikalin beñañ ekñañ zikalin dolakñañ ekbep. Âpme am zikalin ekti mamaip ekñañ zikalin naman beñañ bewe.”

⁴⁰ Kegok zeme Palisi am ekmak ilinsakwep tabien ekñañ zet ke nâmti pigok zewien, “Zeme nin mee kogok zikatn beñañ nâmndenik?”

⁴¹ Zeme Zisasiyañ pigok diindoye, “In an zikalin beñañ mamambiek ze in yominpiñ mamambiek. In ilinañgat, ‘Nin an zikatn beñañ yek,’ manzeip keyepmti in yominmak mamaip.”

10

Zisas ek sipsip damuñ dolakñañ

¹ Zisasiyañ zet ñen pigok zeye, “Neñ zet penañ sukwep pigok diindoma nâit, An ñenañ sipsip ekñañgalen kimbaleñ towesâgât egañ set penañ tapme kimbat dukñañ belakñaset añañsomti towebe beme an ke kambutoñ ma an sage kuku toñañ kegok zewanup. ² An ñenañ set tokwakwaleset meti sipsip ekñañmagen mebe beme an ke sipsip toñañ penañ mowezin nâmpewanup. ³ Mopme setokwakwat damuñ egañ ek sipsip toñañ penañ e ekmâtâti kwalet peme moti sipsip kwilinan kwilinan indakumtetime toñañgat bim ñandañañ nâmti ekmagen kopme indatimti zupman baen matowezin. ⁴ Ikañañgat zapat ke indatimti zupman toti mepme ekñañ bim ñandañañ nâmti ekmâti mamâmelip. ⁵ Ekñañ an bimñañdañin mamananañ ekñañ ku maindamâti melip. Ekñañ bimñañdañin sepemañ igak ke nâmti makingakunzuñip.”

⁶ Zisasiyañ am ningat nâmti bemzenze zet sipsip palen bemti zeme am ekñañ pe bemzenze zet kapi yañañ kwilekiyet zein ke ku nâmatâbien.

⁷ Keyepmti Zisasiyañ bemzenze zet kapiyet yañañ kapigok zeye, “Neñ penañ sukwep penañ diindoma nâit, sipsip ekñañgalen setokwakwat e neñ. ⁸ Neñ ewe sokbembepiñ tapma am tetimaemae ñeñañ sokbemti inmagen kobien ekñañ an kambu titinok mamti zet dâsuki, ‘Neñ Kawawañañ an zempeme kosât zetik mge nen kapi,’ zemti mambien keyepmti nâlen am ekñañ zelin ku mâbien. ⁹ Âpme neñ amgalen sekekek keyepmti am ñenañ neñ nâmkijpemneinen ek añañgalañ pewap. Neñ ekñañ indikdamuñ mimindema mamambep. ¹⁰ Âpme an kambu titi ekñañ belak buzakset moti kwitnañ kwitnañ kumsagat mti sipsip mee kileñ indomkumti notnañ buzak kambu indatimti mesâgât makolip. Yañgut neñ sipsip ekñañ indadamuñ dolakñañ mimindema ekñañ kakanemuñ mamti mamobep.

¹¹ Âpme neñ sipsip toñañ penañ keyepmti ekñañmagen kwileki ñen sokbeme ekñañgapmti ñep gakiwap. ¹² Mme sipsip damuñ belak tosayelak etañ nâmti mamin ek toñañ penañ yek keyepmti mulup wisat palen tapneti ekme tam zupmañ ñenañ sipsip indim nsât kwindañ kwapme ekti sipsipgat yayañ mimipiñ ketalat indemti

yayanangot kunzunme tam zupmanan kwati indimâpme makalan mekolip. ¹³ Ek sipsip damun penan yek keyepmti egan sipsip ekngat yayan mimipin kingati makunzunzin. ¹⁴⁻¹⁵ Neñ sipsip ekngat tonin penan mamayap keyepmti Bienan nâgât mama miminnangot yanang dolaknan nârnein mme neñ kegogak egat nâmâtâpeyap. Sepem kegogak neñmak sipsip mannganne nin dopman nâm dopman nâm mti manga kwep mamanup. Keyepmti kwileki nen sipsipmagen sokbeme neñ sipsip ekngapmti maman nep ketalasiwak. ¹⁶ Âpme neñ sipsip mannganne notnan ewe maip wa eknen kimbat kapiyet keñangatan yek. Neñ eknen ke eyo indakakalima kot neñmak kapi mamti bimnganden nâme delan zeme sipsiwan manga kwep tapme nenn kwep indadamun mbap.

¹⁷ Neñ maman ketalasimti gakiwap ya naman gilik zem wati maman ke naman tiwap keyepmti Bien Kawawanang nâgât nârneme dolaknan penan mambein. ¹⁸ An nenan nânânak neñ kilen nome ku gakiwap neñ nen nâmâtâtati mamann ketalasiwap. Ya naman gilik zemti wawagalen winde ke tatnain. Bipmnan neñ kekok mimiyet nârneñge.”

¹⁹ Zisasiyan zet kekok zeme nâmti Zuda am eknenan nâme nep ku beme ilinangot bet wanok zet mmot mtot mbien. ²⁰ Mti am sambe penan pigok zewien, “An kapi we bekanan kenan mme yungume zet kilen kilen tapmme in eneyet momtati zetnan taweyan nâip?”

²¹ Âpme naman am notnanan pigok zewien, “An nen we bekanan kenan tapme zet dolak dolaknan kabon kapi nep ku zenak. Ma an zikatnan beñan mee nep ku weyanpenak.”

Zuda am notnanan Zisas ek Kilais ku nâmkijpewien

²² Zelusalem sesawat mka kambuk mme belaknan bembenan Omzuluti mme kambuk bembenangalen Kendo ke nup kan katan matakwatemien. Yan nup kan katan Kendo ke mawalam kenan masokbein. ²³⁻²⁴ Âpme Zisasiyan sesawat mka teman keyet kenan nen Solomon zeme keyet setokwakwalen ke mebe kokot tapmme Zuda am eknenan tokwat bembulun tati pigok yankwesiwien, “Geñ eneyet yanandi sosok penan zemkawan bembepin mmane nin gâgât weyan ku manâmâtâtnup? Geñ penan Kilais, an Kawawanang ombemngenan beme yanandi weyan zemâtândamane nâne!”

²⁵ Âpme Zisasiyan pigok diindoye, “Neñ nanangot yan diindoma in ku manâmkiñpemneip. Neñ Bipmnanngalen windeyep mulup dolak dolaknan mamiyap keyan nanangot yan Kawawanang iknan zemneme toban ke mammsokbemnain. ²⁶ Âpme in nâlen sipsip mannganne penan bemti ku mamaip keyepmti zetn ku manâmkiñpeip. ²⁷ Âpme am nâlen sipsip manga bemti mamaip eknenan bimnganden nâmti neñ manamâpmaip. ²⁸ Keyepmti neñ mama kanzizit indama walelepin kwesin kwesin mameti mamambep. Eknen ke nâlen belengatan am nenan ku indamenzemtinti mebe yek penan. ²⁹ Am eknen ke Bipmnan iknan nâlen belen mamayet nanneyepmti mame iknan maindamun min. Ek windenan igagen penan keyepmti am eknen ke an nenan nâlen belengatan ku indamenzem tiwe. ³⁰ Bienmak nit keñ kwep penan bemti mulup mamilup.”

³¹ Kegok zeme Zuda am eknenan nâme nep ku beme nanzan ambepolet timti kusât mbien. ³² Mme Zisasiyan pigok diindoye, “Neñ mulup dolak dolaknan sambe penan Biengalen windeen mamima egip. Âpme in mulup mamiyap ke mulup zibon ke ekme bekanan beme nanzan timti nosât tapmip?”

³³ Zeme Zuda am eknenan zewien, “Wa geñ mulup dolaknan maminik keyet mti gosât ku tapminup. Giti zet mobotnan mti geñ am nin nembonak yangut, ‘Neñ Kawawanang,’ tazenik keyepmti gosât pi tapmnup!”

³⁴⁻³⁶ Kegok zeme Zisasiyan pigok diindoye, “Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen pigok zenzenaŋan tazin, Kawawaŋan an zemdelaŋ zenze an mamkwabien ekŋengat pigok zeye, ‘In mulup kekok mamip enenogat in Kawawaŋ nemboŋ.’ Kawawaŋgalen zet sambe ke tapmezin ke anaŋ nin ku omenzaŋpepeyelen yek penaŋ. Âpme neŋ Kawawaŋan iŋnaŋ mulup dolakŋan mimiyet zemdelaŋ zemneme msalen kapi toban keyepmti neŋ Kawawaŋgat Nemunaŋ zema in eneyet egaŋ set ku mimiŋ mti Kawawaŋ mtopemti sek mmobot zet tazein manzeip. ³⁷ In mulup mamiyap kapi ekme Bipmnaŋgalen kataŋ ku mambein beme zetn kapi bamkumpeme ŋep bewe. ³⁸ Âk ekme mulupm Kawawaŋan mnak keyet kataŋ mamiyap wa zet manzeyap etaŋ yek. Mulupm mamima egip keeset eyo ekti Bienmak nit keŋ kwep bemti mulup mamilup e ndik mââtâbep.”

³⁹ Kegok diindome ekŋenaŋ ŋeŋin penaŋ zime wati mka katikŋan pene zeminepeme yumbemindemti toti mege.

⁴⁰ Meti Zodan tu nembet daen Zânaŋ am tu itnaŋan manzulutindemtanen ke meti mamtan. ⁴¹ Ke meti mame am sambeyaŋ ekmagen koti pigok zewien, “Zânaŋ menok ŋen ku mme ekbenn. Âpme Zânaŋ an iŋnaŋ kapiyet nâmti zet sambe zemâge ke an kapimagen penaŋaŋmak etaŋ tasokbemâzin.” ⁴² Zemti am sambeyaŋ egat nâmkijpemâbien.

11

Lasalus gakime bewien

¹ Betani mka msalen ke an ŋen mamtan kwitnaŋ Lasalus ek zawat temaŋ penaŋ mti tapme ipmanet Maliamak Mata egeleŋ ke tati mamomtatemun. ² Lasalusiyet ipman Malia kapiyaŋ maneti bam Amobotnaŋ Zisas gakikiŋaŋgalen kan bududuk beme wet kelakŋan sesikŋan dolakŋan penaŋ piyaŋ ek setnanen zulutpemti ŋoksinaŋan kaput pewe. ³ Lasalusiyet ipmanet zut keyaŋ iwitdaŋgat yayaŋ mti Zisasmagen zet pigok bemalu mege: “Amobotnaŋ, nodi penaŋ Lasalus piwan zawat temaŋ tapm weingat kot eksenik.”

⁴ Âpme Zisasiyan zet ke nâmti pigok zeye, “Zawat keyet penaŋan wa gakiki sokbembeyet yek. Kawawaŋgat Nemunaŋ egalen kwizet buŋamaŋ msalen pien palakŋan beme Kawawaŋgat kwizet buŋamaŋ mwat onzempepeyet kekok sokbein.”

⁵ Zisasiyan Lasalus ipmanet Matamak Malia ekŋen kemak notn notn dolakŋan mti mamtemien. ⁶ Âpme Zisasiyan zapat ke nâmpemti mka keyegak kasup zut pi ewe tage. ⁷ Yaŋ msame wati Zisasiyan nempaŋane ningat pigok zeye, “Kame naman Zudia mkaenak gilik zemti metne.”

⁸ Zeme nin pigok dunduwenn, “An zikat indanda, geŋ alagati kanda manepemane nanzaŋan gosâgât mme kunzuŋti kotn yanaman keyegak gilik zemti mesâgât tazenik?”

⁹ Yaŋkwesimann pigok dinndoye, “Pi ewe tambuŋanak mulup mimiyelen kan ewe teepmaŋ tazin. An ŋen kasupgat zikatnaŋ ekmâtâti mepme kwileki ŋenaŋ sekŋan ŋen ku mawalezin. ¹⁰ An ŋenaŋ tambuyet mamezin beme egaŋ busatnaŋ ku tazingapmti tambusosokgat pumpem pumpem olat metiŋgut tep palen ma nanzaŋ palen mee sekŋan mawalezin.”

¹¹ Kegok zemti zet ŋen ewe pigok tusumti ningat zeye, “Notn Lasalus ek zawat mti muluk tawein yaŋ neŋ meti butema wasem.”

¹² Zeme nempaŋane nin pigok zewenn, “Amobotnaŋ, egaŋ zawat mti muluk tawen beme iŋnaŋ ŋep alik bemti wabe.”

¹³ Zisasiyan Lasalus penaŋ gakiye ke met mme wawagat nâmti zeye. Âpme nempa nin nâmann zawat mti muluk tawenaŋ met buteme wasem kok nâmti zewenn. ¹⁴ Âpme Zisasiyan naman pigok weyaŋ zemkawaŋ bemndaye, “Lasalus ek tambumbu tuk

wenġe yaġ neġ meti butema ewe wasem. ¹⁵ Neġ zawat zapatnaġ nâmban yaġgut kapiyegak mamann gakiyan. Âpme neġ ekmagen mulup mma in ekti nâmkinpepe kaliġnaġ aikbep keyepmti nâma dolaknaġ penaġ bein. Ele kame nin ilak ek eksât metne.”

¹⁶ Âpme ninmagengatnaġ nemba nġen kwitnaġ Tomas kwitnaġ nġen Glik zeleset Didimas makumtemien ke ningalen zeleset nemba pepet kok zewanek. Eġaġ nin pigok dinndoye, “Kame nin sambe bepi nsakwep ekmak mepmann ndome gakimâbanup.”

Zisas ek gakikiengatnan wawat ma mama keyet toġnaġ

¹⁷ Zisasmak nin ewe kainde maman Lasalus met beme kasup zulak zulak pi sumen weme eġaġ bam mege. Keyepmti kwapataġ zemann am ekġenaġ zewien, “Lasalus ilak tugaġ bewen.” ¹⁸ Betani mka ke beġnaġ penaġ yek; Zelusalem mka temaġ keyet sokġanik. (Mail zut mee keġok mamekotemien.) ¹⁹ Keyepmti Zuda am sambe ekġenaġ Matamak Malia iwit gakime ambembesi mimidesât mepmâbien.

²⁰ Âpme Matayaġ Zisasmak nin kotnup zeme nâmti weneġnaġ ke tapme eġaġ windembem toti selen meti ndaige. ²¹ Keġok mti Zisasiyet pigok dunduye, “Amobotnaġ, ġeġ kapi mambek ze ipm ku gakinak. ²² Yaġgut alak pigogat ġeġ kwileki nġeniyet nâmti bipdi dundum samane eġaġ keyet penaġnaġ nġep mamġain.”

²³ Zeme Zisasiyaġ pigok dunduye, “ġeġ yayaġ ku mi, ipdi Lasalus ek nġep gilik zemti wasem.”

²⁴ Zeme nâmti Matayaġ pigok zeye, “Maneti bam kan temanen gilik zemti wabe e nġep nâyaġ.”

²⁵ Zeme Zisasiyaġ pigok zeye, “Gakikiengatnan wawat ma mama keyet nġotekġnaġ neġ keyepmti am nġenaġ neġ nâmtiġpemnewe beme gakiwe yaġgut neġ nġep mamaġnaġ ewe gilik zemsawap. ²⁶ Ma am nġen ewe sekġnaġ melesiġ mamti neġ nâmtiġpemnewe beme eġaġ gakikiġiġ mamambe. ġeġ neġ zet zeyap kapi nġep nâmtiġpenik?”

²⁷ Zeme Matayaġ zeye, “Amobotnaġ, ġeġ Kilais, Kawawaġgat Nemunaġ, msalen kapi totogat buġam zapatnaġ zenzeġnaġ elak ġeġ kapi e penaġ nâmtiġpemġeġap.”

²⁸ Zet keġok zemti met weneġnaġ Maliayet zeme kopme igak buzak pigok dunduye, “An zikat indanda ilak kotati ġâġât tazein.” ²⁹ Zeme Maliayaġ nânâġak wati sakwep Zisasmak nin tabenen mege. ³⁰ Nin mka set biman baen tati Mata zempeme kwapme ewe keyegak totapmambenn. ³¹ Zeme nâmti Maliayaġ mka keġaġatnan sakwep wawatnak toti mepme Zuda am ekmak ambembesien tapmambien ekġenaġ wa sumen daen susât mezin mene zemti mâti kwatopmâbien.

³² Âpme Maliayaġ windembemti mka set biman baen toti ndikme tapmmann Zisas pedondom samti pigok zeye, “Amobotnaġ, ġeġ kapi tabek ze ipm nġep ku gakinak.”

³³ Zemti sume Zuda am ek mâti mebien ekġenaġ ek mukulem mti ambembesi temaġ mbien. Tapmme Zisasiyaġ indikti keġnaġ beġanaġ penaġ beme siyaġ bimaġ soye.

³⁴ Some pigok indayaġkwesiye, “In sekġnaġ pe denen bemien?”

Indayaġkwesime ekġenaġ zewien, “Amobotnaġ, kopmane meti sumaġ zikat gamaġ ekbak.”

³⁵ Met zikat same ekti Zisasiyaġ siap ulu alep timti suye.

³⁶ Sume Zuda am ekġenaġ ekti zewien, “An pi an kapimak notn notn penaġ mti mamalup keyepmti eġat tasuin eġiġ.”

³⁷ Âpme notnaġ ekġenaġ zewien, “An kapi an nġen zikatnaġ beġnaġ nġen weyaġpeġ keyet zapatnaġ mekopme nâmbenn. Kogogaġm an kapi sakwep kodak ze Lasalus kapi nġep weyaġpeme alik tadak.”

³⁸ Âpme Zisasiyaġ keġnaġ ewe beġanaġ penaġ beme sum sokġan penaġ mebenn. Lasalus gakime sekġnaġ mti met miġa keġnaġ wepemti nanzaġ temaġ nġen wilili peme

met einzuŋaŋ bekek tage. ³⁹ Keyet mti Zisasiyaŋ sumpemti pigok zeye, “In nanzaŋ temaŋ kapi kwanzepeme kainjan melak.”

Zeme an gakiye keyet mâŋaŋaŋ pigok zeye, “Amobotnaŋ, tambumbu zulak zulak ilak sumen tapme tozin yalak pi sek sesikŋaŋ tapein pi zigogat nanzaŋ kwanzem-pepeyet tazenik.”

⁴⁰ Zeme Zisasiyaŋ pigok dunduye, “Neŋ zet daen diŋgoya e nâmane betetnaŋ bein. Geŋ belak nâmkiŋpem nemane neŋ Kawawaŋgalen winde keyet penaŋaŋ mma sokbeme eksenik.” ⁴¹⁻⁴² Âpme am notnaŋ ekŋenaŋ nanzaŋ temaŋ bepiwan kwanzepeme mepme Zisasiyaŋ zikatnaŋ kululuŋen gwaen ekme mopme pigok dunduye, “Bien, geŋ dundundun kan kataŋ nâmti manamukulem mnik keyepmti wisikŋ diŋgoyap. Neŋ am maŋge sambe talip ekŋen kapiyaŋ neŋ giti penaŋ zemneman koban keyet yaŋaŋ ekmâtâtâtgat mulup msât tati diŋgoyap.” ⁴³ Kegok zemti kwizet temaŋ pigok kuye, “Lasalus, geŋ pien kwatot!” ⁴⁴ Zeme am gakikiŋaŋ piwan banisiyaŋ setnaŋ betnaŋ kwasim pepeŋaŋ ma ŋokŋaŋ saŋgum meselem zempewien melesin kwatopme Zisasiyaŋ zeye, “In banisiyaŋ betetak temaŋ mpepeŋaŋ e kwalet pemti peme melak.” Zeme kwalet pewien.

Zuda an ŋeŋaŋ ekŋenaŋ Zisas kume gakikiyet zemdelan zempewien

⁴⁵ Âpme Zuda am sambe Maliayet ipmaŋgat siyet kobien ekŋenmagengatnaŋ am sambe notnaŋaŋ Zisasiyaŋ muluwaŋ mamananamaŋ mme ekti nâmkiŋpempewien.

⁴⁶ Âpme notnaŋaŋ belak Palisi ekŋenmagen meti Zisasiyaŋ Lasalus gakikiengatnan mme watage keyet zet zapatnaŋ mimindawien. ⁴⁷ Minindame nâmti sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋ temaŋ ma Palisi egat kandaŋaŋ mambien ekŋenaŋ an ŋeŋaŋ bembe notnaŋ indazemtetime kot ondekme pigok diindowien, “An kapi muluwaŋ mamananamaŋ omba penaŋ am sutnan tapmmezina kapi zigok msawanup?” ⁴⁸ Nin nâmti belak nâmpemti mamann am sambe bepi ekmagen met tusumâpme delan zeme Loma amobotnaŋ manndadamuŋ min egaŋ ekme ŋep ku beme ningalen sesewat mka temaŋ pi kumasek yaloŋti aminne eyo indom yalom bep!”

⁴⁹ Ekŋengat tuŋguwinaŋgatnaŋ an ŋen kwitnaŋ Kaipas ek kan keyet sâpe sâpe bumbu sambe ekŋengat ŋeŋaŋin mamtan. An keyaŋ pigok diindowe, “In sambe bekapi keŋinpiŋ penaŋ!” ⁵⁰ Nin am sambe bekapi waleletgat zapat etaŋ bemâpman ŋep ku bewe keyepmti an kwewaŋ ningat dopm gakimti am sambe pi ma nin mee eyo ndamukulem mbe.” ⁵¹ Zet ke belak ikŋaŋgat keŋaŋgalak ku zeye. Kawawaŋaŋ zet ke keŋanen beme zemkawaŋ beye. Nup kan keyet egaŋ sâpe sâpe bumbu sambe ekŋengat ŋeŋaŋin mamtan keyepmti kwitnaŋ kwitnaŋ bam sokbewe keyet zetnaŋ zemkawaŋ beye. Zisas ek penaŋ Zuda am nin yomengatnan gilik zemti ndatitiyet gakikiyet zenzeŋaŋ. ⁵² Wa ke Zuda am ekŋen etaŋ indamukulem mimiyet etaŋ ku gakiwe. Egaŋ gakimti am Kawawaŋgalen maŋge msat kataŋ mamananup nin bepi ondekdeme maŋga kwep bemti mamambanup.

⁵³ Âpme Zuda an ŋeŋaŋ ekŋenaŋ kan keyet yaŋbemti Zisas kume gakikiyet zetnaŋ mbien. ⁵⁴ Âpme Zisas Zuda amobotnaŋ ekŋenaŋ mineti gakikiŋaŋ temaŋ ewe tapme sutnateman kume gakinakmagengapmti Zuda msalen sosok penaŋ ku maŋge egaŋ nin msat tuŋgupan keyet ganzenan mka ŋen kwitnaŋ Epalaim zeme ke met mamtemenn.

⁵⁵ Zuda am ekŋengalen Aŋgalalaŋ Kendorjin ke sokŋan beme mka isisikŋaŋ am sambe ekŋenaŋ Zelusalem mka temaŋ yominaŋgat nâmti Kawawaŋgat sâpe sâpe busâgât eweŋanak ŋeŋaŋ mepmâbien. ⁵⁶ Meti Zuda am ekŋenaŋ sesewat mka temanen motati Zisas zimosetnaŋ timati ilinak met zenâm kot zenâm mti zewien, “An kapi pe Aŋgalalaŋ Kendoyet kapi kopme eksenup manze weyaŋ zeme nâne.” ⁵⁷ Zeme Palisi an ma sâpe sâpe bumbu ŋeŋaŋ ekŋenaŋ zet pigok am zemkabem indawien, “Zisas kopme

ekti ningat kot sakwep zemsokbemndaseip. Mme nin an ke wati met mka katikñan pesenup.”

12

Lasalusiyet wenenan Malia egan Zisas wet sesik dolakñan zulutpeye

¹ Anjalalan Kendo tatagalen kasup 6 ewe tapme Zisasmak nin Betani mkaen mebenn. Nin mka ke Lasalus gakikiengatnan mme wage keyet motabenn. ² Zisasmak nin mepmann ekti notnane ekñenaj tu meu weyan bume mopme ambepeleti met Matayelen mkaen tapme am zeme moti Zisasmak nin Lasalusmak totapmann Matayan tu meu timti kalop bem ndame nimbenn. ³ Ke tati tatnimann Maliayan wet sesikñan dolakñan penaj tosanaj mobotnaj penaj makwitimtemien ke nukñanaj teman pi mkoti keyan Zisasiyet setnan mulapme topme zulutpenti ñoksinanaj kapupeye. Âpme mka keñan tapmambenn bee wet sesik dolakñan bepiyan pimpemti tage. ⁴ Âpme nembajane ningat tunjupmnanjatnaj Zudas ek Iskaliot mkaengatnaj namba keyan maneti Zisas bam zemkuwe. ⁵ Egan nâmti pigok zeye, “Wet kelakñan sesikñan dolakñan penaj kabonj kapi belak mti met bemann amnanj 300 Kina ndame mti am bekopsat ekñen indawenek ze ñep benak!” ⁶ Egan wa mânep ke timti am bekopsat penaj indasât nâmti ku zeye. Egan ningalen mânep ele nemunñ ke mmamti mânep ndame mwatpenti mânep butnaj buzak kambu matim makumkwitim nimtan keyepmti ndame wanok kok mbak nâmti zeye.

⁷ Âpme Zisasiyan pigok zeye, “In imbi kapiyet zet sambe zenzepin. Egan wet sesikñan dolakñan ke neñ sekñ kapi zulutneinen maneti gakima nabembeyet nâmti kwitimti beme matazin yan alak kapi zulutnein. ⁸ Am bekopsat sambe ekñen bepi inmak msalen kapi kan teepmanj ewe mamambep mme neñ inmak kan teepmanj ewe ku mambap.”

⁹ Âpme Zisasiyan Betani mkaen ke met Lasalusmak mame Zuda am ekñenaj zapatnaj nâmti Zisasmak Lasalus an Zisasiyan gakikiengatnan mme wage an ke eyo ilisakwep idiksâgât kobien. ¹⁰⁻¹¹ Zuda am ekñenaj Lasalusmageset sâpe sâpe bumbu an ekñen bamkum indemti Zisas mâti mepmâbien. Keyepmti sâpe sâpe bumbu an neñan ekñenaj Zisasmak Lasalus ilisakwep idome gakikiyet zetnaj zewien.

Zisas Zelusalem mka teman mowepme kwizet buñamanj mwabien (Matiyu 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

¹² Msat msame am sambe penaj ekñenaj Anjalalan Kendo tasâgât Zelusalem mka kopmâbien ekñenaj zet pigok nâmbien: Zisas ewe selen baen takozin zeme nâmti ¹³ ekñenaj niwet sinaj mee pi mutum timti Zisasmak nin selen baen ndaiksâgât mepmâbien. Met ndaikti kwizet buñamanj mwati kwizet pigok kumbien, “An kapi Amobotnaj Kawawanaj ikñan zempeme kozingat Kawawanjat kwizet buñamanj mwati sesewatpene! Kawawanaj ikñan Israeal am ningalen Amobotnaj kapi keñ sewakñan mpen.” (Sam 118:25)

¹⁴ Keyet Kawawanjalan Zet Itnananen kapigok zenzenaj keyet katanj Zisasiyan donji nembajan nen aikti keyet dukñan totati moge.

¹⁵ “Am Zaion mka teman talip in ku kingalit. Amobotnanjin ilak kozin. Egan donji nembajan ñeniyet dukñan mot totati ingalen kozin.” (Zekaraia 9:9)

¹⁶ Nembajane nin kwitnaj kwitnaj sokbeye ke ekbennanjut yanaj ku nâmâtâbenn. Yan bam Zisasiyan gakimti kululunen mundumanj sanja songanajmak keyet keñan ewe mowepme nin Kawawanjalan Zet Itnananen zet keyet yanaj eknâmâtâti pigok otnâmbenn, “O, an pi sesewatpewenn ke meluwanj pi mimiñan keyet katanj penaj msawenn.”

¹⁷ Zisasiyan Lasalus gakikiengatnan mme wapme am sambe tati ekbien ekñenan meti am notnan zet zapat mimindame ¹⁸ am sambe penan ekñenan zapat ke nâme delan zeye keyepmti ekñenan selen meti Zisas aikbien. ¹⁹ Aiksâgât selen mepmâpme Palisi ekñenan indikti ilinak zenâ zenâ mti zewien, “Nin belak zet mulup etan tapmmann am sambe bepi ilak ekmagen met tusume delan zemâzin!”

Glik am notnan ekñenan Zisas eksâgât mebien

²⁰ Zuda am Angalalan Kendoyet Zelusalem mka teman Kawawan sesewatsasât mopmâbien kan keyet Glik am notnanan kegogak Kawawan sesewatsasâgât koti tapmambien. ²¹ Yan an ekñen keyan Pilip Galili msat keyet mka ñen Betsaida keyetnan ekmagen meti zewien, “An notn, nin Zisas eksâgât nâmti kotnup.”

²² Zeme Piliwan met Enduluyet zeme wati ilisakwep Zisasmagen meti “Glik am notnan giksât kolip,”

²³ zemalu Zisasiyan nâmti zeye, “Kawawan Angat Nemunan kwizet buñaman mwat peme amnan eegalen teman ilak danjoïn. ²⁴ Neñ zet penan pigok zema nâit, nin sanjom alik kwewetan sumunji kasinen bemann e ikñan kwep keyak matazin. Yan msalen met ondemann moti penan bilimak sambe mapein. ²⁵ Âpme an ñenan msalen kapi mamti nâgât kwizet buñamnan gapmti mamanan ketalasiwe beme bam mama kanzizit tiwe. Âpme am ñenan nâgât kwizapatnangat mti mamanan ketalat ku pewe beme bam an ke walelet aikbe. ²⁶ Am ñenan nâlen sisiliñ namba besât nâmbe beme neñ mambawenak napmâpmeti mulupm mti mambe. Am ñenan nâlen mulup mti mambe beme Bienan kwizet buñaman mwapewe.

Zisasiyan gakikiñangat yanñan zemkawan beye

²⁷ Pi gakikiyelen kan sokñan penan kopme nâmti keññ sindem penan bein. We, ne pe zigok msap? ‘Bien, geñ kan bewanan kapi sebem neneyelen zesap ma zigok?’ Wa kegok yek, sindem kegok ke titiyet msalen kapi toban. ²⁸ Keyepmti Bien, geñ ñepgat nukñan beke pemane nâgât palen mopme keyan gâgât kwizet buñamdi mwabe!”

Zeme kululunengatnan zet pigok sokbeye, “Geñ mmane nâgât kwizet buñamm msalen ke palakñan beyeyan ewe mmane omba penan palakñan bem mekobe.”

²⁹ Âpme am sambe ninmak tapmambenn ekñenan kwisak ke nâmti zewien, “Kululun kwisak kun.”

Zeme am notnanan zewien, “Kawawan galen ensel ñenan Zisas zet tadunduin.”

³⁰ Zeme Zisasiyan zet ke nâmti pigok zeye, “Wa zet ke nâgât mti ku zep. Ingat mti kululunengatnan zet ke sokbep. ³¹ Pi ilak msalen am Kawawan zelin nâmti keyet dopman mutumindandayelen kan bein. Keyepmti msalengalen mama mimi mgasik keyelen toñan Sadan ilak mkutupeme wembe. ³² Âpme neñ tep palen palak palak wema nomnemti mwatonzemnewep kan keyet msat sambe am ekñenan zapatn ke nâmti neñmagen kot tusumti mambep.” ³³ Ke Zisasiyan gakiki zigok gakiwe keyet zetnan zemkawan bemindaye.

³⁴ Zeme nâmti am tabien ekñenan pigok dunduwien, “Nin Kawawan galen Zet Itnananen zet kapigok maeknup, Kilais ek msalen koti gakikipiñ kwesiñ kwesiñ mamambe. Âpme naman geñ eneyet pigok zenik, Angat Nemunan ek tewen kumti mwatonzempewep. Geñ Angat Nemunan ke pe an kwiyet penan nâmti tazenik?”

³⁵ Yan kwesime Zisasiyan zet dopman pigok gilik zem diindoye, “Nâlen tanamm busatnanan ingat tunjuwinan kan isikñan bugan busatnan bemti tabe. Tapme in tanam sokñaset ke ekti mebep. Mineti in tambusosok temanan indasumunme keyet keñan mebepmagangat ek titiwep. Geñ tambusosok kiñkiñan keñan mebegen set ñep ekmâtâti ku mebek. ³⁶ Keyepmti tanamm busatnan toñan neñ ewe kapi yagak tapma in

nâgât nâmkinpempti nâgât nemunamban penañ bewep.” Zisasiyañ zet kekok dinndomti buzak pak zemti met enzilim mebenn.

Zuda am notnañ Zisas ku nâmkinpewien

³⁷ Zisasiyañ am zikalín palen penañ menok sepem igak igak mme ekbienañgut am sambe penañ ku nâmkinpewien. ³⁸ Bee golañ zenze an Aizayayañ eweñan baen zeye keyet katañ amnañ mbien. Egañ pigok zeye,

“Amobotnañ, am pe kwiyañ penañ ningalen zet nâmkinpewe? Ma Amobotnañ am pe kwi penañmagen menok mme windendi temañ ke ekbep?” *(Aizaya 53:1)*

³⁹ Amnañ Zisas ku nâmkinpewien keyet zetnañ eweñan golañ zenze an Aizayayañ ikñañak zet ñen ewe pigok zeye,

⁴⁰ “Am ekñañ zet zapatn nâmti nâme belakñañ mambein keyepmti am ekñen keyañ kwitnañ kwitnañ ñen ekti yañañ nâmâtâbiekmagengapmti Amobotnañ zikalín ma keñin mee pi mme bubep pemâge. Mineti ekñañ eknâmâtâti keñ gilík zenze aikme weyañindenakmagengapmti kekok mge.” *(Aizaya 6:10)*

⁴¹ Golañ zenze an Aizayayañ zet zeye kapi egañ Zisasiyelen mulupmañgat windañan bam kwabe beke ektati egat zetnañ kapi zeye.

⁴² Âpme an ñeñañ bembe notnañ ekñañ Zisas nâmkinpewien. Yañgut nâmkinpewenn sosok zemkawañ bemann Palisi ekñañ ndiksokbemti paset zupman ndamâpme towewanupmagen zemti buzak mamtemien. ⁴³ Ma am ekñañ zapatn nâmti mme kwizapatn tototnañ bewemagen zemti nâme nukñañ beye. Mti ekñañ Kawawañ kwizet buñamañ mwatpepeyet nâme tototnañ beye.

Zisasiyelen zetnañ bam zemndowe

⁴⁴⁻⁴⁵ Zisasiyañ zet pigok bekap penañ zeye, “Am ñeñañ neñ nîkmâtâti nâmkinpemnewe beme wa neñ etañ yek an zemneme toban ek eyo ekmâtâti nâmkinpempewe. ⁴⁶ Neñ kululungatnan msalen kapi am mbusatnañ bemindesâgât toban. Âpme am ñeñañ neñ nâmkinpemnewe beme egañ tambusosogengatnan nâlen busatnanen kwabe. ⁴⁷ Am ñeñañ zetn nâmti wisat mti bankumpewe yañgut neñ keyet dopmañ ku sawap. Neñ wa am yominañgat dopmañin indandayet msalen kapi ku toban am yomengatnan gilík zemti indatitiyet toban. ⁴⁸ Âpme am ñeñañ neñ bam kumnemti zetnnañgat wisat mbe beme bam zet mulup temanen tabe. Zet zema wisat mamin zet kapiyañ ikñañ kan delañ zenzeñgat zet muluwen peme tati ekbe. ⁴⁹ Wa neñ zet kapi nanañgat keññañgalak ku manzeyap. Bien zemneme toban egañ ikñañ zenzeyet zemâtâtñañge keyet katañ penañ manzemkawañ beyap. ⁵⁰ Neñ zetnañ ikñañ kapiyañak am mama kanzizit maaikindain e nâmkinpempti keyepmti egalen zet ke ikñañ zemâtâtñañgenok esemteñ manzemkawañ beyap.”

13

Zisasiyañ ningat setn zulutndeye

¹ Anğalalañ Kendo tatagalen kasup kwep ewe tapme Zisasiyañ pigok nâñge, “Olak, neñ msat kapi pemti Bipmmagen mobogalen kan ilak bududuk penañ bein,” nâmti ammak nin ek nâmkinpempti ekmak oloñkati oloñen palen mamamtemenn keyepmti ningat kembeñ temañ penañ nâmndeye.

² Zisas ma nembrañane nin tambume tu meu nsâti mot ondektati tatnneti pemann Saimongat nemuñañ Zudas Iskaliot mkaengatnañ ek Sadañañ Zisas zemkukuyet zet kelakñañ mpeye. ³ Âpme Zisasiyañ pigok nâñge, “Bieñañ kwitnañ kwitnañ sambe pi nâgât betnnañ beye. Âpme neñ ikñañmagengatnan toban yanaman ewe gilík zemti naman ikñañmagennak mowebap.” ⁴ Ke nâmtati egañ meu nini mundumengatnan

wati kâlâpman teepman saknangatan bee gulupeme weme taot mti pemanen kwasimpemti ⁵ tu pelewen kasime topme mti yanbemti nemanane nin sambe setn palaknan zulutndemti taot pemanen zampeye ke mti takaput ndemepmanje. ⁶ Tapmmetneti Saimon Pitamagen koti setnan zulupesâpme egan pigok zeye, “Amobotnan, geñ eneyet neñ bukapiyet setn penan pi zulutnesenik?”

⁷ Zeme Zisasiyan pigok dunduye, “Neñ muluwan tapmiyap kapiyet yanjan penan alak kapi ku nâmâtâdik bamgegut o nâgâek piwan yanjan pigogapmti tapmnemanje e nâmâtâbanik.”

⁸ Âpme Pitayan pigok zeye, “Yek penan, geñ nâgât setn zululupin!”

Zeme Zisasiyan pigok zeye, “Neñ sedi ku zulutgesap beme geñ neñmak tususunit ewe ku tabe.”

⁹ Zeme Pitayan pigok dunduye, “Amobotnan, kekok beme setn etan yek, betn ma ñokñ mee temakwep zulutne!”

¹⁰ Zeme Zisasiyan pigok dunduye, “Amnan tu zuluti bam belaknik meti kot witalip selinan etan zuluti matalip. In sambe kapi yompiñ kwetetepman etan bemâbien. Âpme tunguwinangatan an kwewan kwetetepman penan ku mamain.” ¹¹ Egan an zemkuwe egat nâmti keyepmti pigok zeye, “In sambe kapi dolaknan etan yek; an kwep bekanan.”

¹² Setn zulut mepme delan zeme kot kâlâpman ewe mim mundunji met munduman tot tagom tati pigok dinndoye, “In neñ selin zulutindeya kapiyet yanjan ñep nâip?”

¹³ In nâgât Amobotnan ma An zikat indandan manzeip e ñep nâmnemti manzeip.

¹⁴⁻¹⁵ Âpme neñ Amobotnanin ma An zikat indandanin manâmneip neñ alak selin zulutindema egip sepem kekokak in ilinak ñenan ñengat setnan zulutpem ñenan ñengat setnan zulutpem mammambep. ¹⁶ Neñ zet penan pigok diindoma nâit, sisilin nempa ñenan Amobotnanan sebempemti egan mobotnan ku mamain ma amobotnan ñenan nempa ñen mulup zet manzempeme mezin beme nempa mamezin keyan an mulup zet masain ke ñep ku mamtopein. ¹⁷ In zet kapi dinndoma nâyo keyet katan penan mbep beme in set ke ekme dolaknan beme oloñen mbep.

¹⁸ Neñ zet kapi zema in sambe ilinsakwep ku indati mâzin. Neñ in sambe kapi nenn nâmti indati mâban. Âpme kwep ñen bekanan e nâmtiñgut waban keyepmti ekmagen Kawawangalen Zet Itnananen zet ñen pigok tazin ke katiknan bewe, ‘An neñmak meu pelep kwep nilut egan neñ zemnowe.’ *(Sam 41:9)*

¹⁹ Kwitnan kwitnan kapi penan ewe sokbembepin tapme neñ ewenanak diindoyap keyepmti kwitnan kwitnan nâgât palen tasokbeme ekti pigok nâmbep. ‘O, Amobotnanan iknan zeme nâmbenn wan penanjan ilak alak kapi sokbemsame eknupmak,’ nâmbep. ²⁰ Neñ zet penan sukwep pigok zema nâit, am ñenan neñ an ñen zempema kopme egan kwitnan kwitnan dolaknan mimindawe beme wa ekñen mimindanup zemi neñmak Bien zemneme koban nit eyo keñ taolet minndawe.”

Zisasiyan nemanane ekñenmagengatan ñenan zemkuwe keyet zemkawan bemin-daye

(Matiyu 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

²¹ Zisasiyan zet kekok zeme delan zeme Zudasiyan alak zemnosem e nâmti keñan bekanan penan beme nemanane nin pigok zem sokbemndaye, “Neñ penan sukwep penan zema nâit, ingat tunguwinangatan ñenan neñ zemnosem.”

²² Zeme nâmti nemanane nin wenñ mepme nnak meek koek mti pe kwiyet nâmti zein zemti nâpemann mekwapme tabenn. ²³ Âpme nempa ninmagengatan Zisasiyan nâmpeme dolaknan penan mambemtan nempa keyan Zisasiyet solonan penan totapmanje. ²⁴ Keyepmti Saimon Pitayan nempa keyet zikat petan mti zeye, “Kwiyet nâmti tazein ze belaknik yanñwesimane ningat zeme nâne.”

²⁵ Âpme neŋ ulunzemet Zisasiyet wakŋanen bemti pigok yaŋkwesiwan, “Amobotnaŋ, geŋ zet kapi ninmagengatnaŋ kwiyet nâmti tazenik? Ze zemanen nâne.”

²⁶ Yaŋkwesima Zisasiyaŋ pigok dinoye, “Neŋ meu tuŋanen nupmamaŋ pema topme olek sama nsem an keyet nâmti tazeyap.” Kegok zemti nupmamaŋ peme topme mkwati Saimongat nemuŋaŋ Zudas Iskaliot mkaengatnaŋ ke same mti niŋge. ²⁷ Nime nime keyegak Sadaŋaŋ keŋanen toti keŋaŋ mme yuŋgume delaŋ zeye. Âpme Zisasiyaŋ pigok dunduye, “Geŋ keŋdan kwileki msâgât tatnânik elak sakwep meti miya!”

²⁸ Zisasiyaŋ Zudas zet kekok tadundume nemba nin tabenn nin Zisasmak Zudas egelaŋ zet eneyet tazelup ke ku nâmbenn. ²⁹ Keyepmti nemba notnaŋaŋ pigok otnâmbien Zudas ek ningalen mânep egaŋ mandamuŋ min keyepmti Zisasiyaŋ Kendoyet meu nim tabanupgat nâmti meu met kwititiyet mene ma am bekopsat ŋen mânep met sasayet tazempein mene nâmti tapmambenn.

³⁰ Âpme nupmamaŋ Zisasiyaŋ Zudas olek same nim pemti keyegak tambu sutnan toti mege.

³¹ Zudasiyaŋ toti mepme mepme Zisasiyaŋ nembraŋane nin pigok dinndoye, “Angat Nemuŋaŋ neŋ alak nukŋaŋ palen mopma keyaŋ kwizet buŋamm temaŋ tisowap. Âpme nâgât paleseti Kawawaŋgalen kwizet buŋamaŋ kekokak temaŋ bemesâpm. ³² Âpme Kawawaŋaŋ Angat Nemuŋaŋ neŋ kwizet buŋamm ammagen mpalakŋaŋ beme neŋ egat kwitnaŋ kekokak mwat onzempewap. Kelak belaknik penaŋ kapi sokbeme eksâip.

³³ Nembanne, neŋ inmak kan isikŋaŋ bugan kapi etaŋ tasâpmnup. Âpme bamgat in neŋ tokwati natimapme bewe. Âpme neŋ zet Zuda an damuŋ diindowan keyegak naman ingat diindoma nâit, ‘Neŋ mebap ke in ŋep ku kobep.’ ³⁴ Kegogapm neŋ zii zet alakŋaŋ pigok diindoma nâit: In ilinak ŋenaŋ ŋengat gogot ŋenaŋ ŋengat gogot mti gogot palenak mambep. Neŋ in gogot mimindemti indatimamkolap sepem kekok in ilinak mti mambep. ³⁵ In kekok mti dolakŋaŋ mame am ekŋenaŋ in nâgât nembanne mamaip e sosok nâmâtât indewep.”

*Pitayaŋ Zisas zemkandatpesem keyet zemkawaŋ beye
(Matiyu 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)*

³⁶ Âpme Saimon Pitayaŋ pigok yaŋkwesiye, “Amobotnaŋ, geŋ pe deset mebanik?”

Yaŋkwesime Zisasiyaŋ pigok zeye, “Neŋ mebawen geŋ keyegak ŋep ku kobanik bamgulak ŋep kobanik.”

³⁷ Zeme Pitayaŋ pigok zeye, “Amobotnaŋ, geŋ pigogat neŋ ku gapmât kokogat zenik? Neŋ gâgât mti geŋmak meti mamaŋ ŋep ketalasiwap nânik!”

³⁸ Âpme Zisasiyaŋ pigok dunduye, “Geŋ nâgât mti neŋmak meti sekdi ketalasi sâgât zenik? Neŋ penaŋ sukwep pigok zema nâmbak, tambu sutnan sakokolok kwitnaŋ ewe kukupin tapme geŋ sek tuk zemkandat newanik.”

14

Zisasiyaŋ Kawawaŋmagen mebegalen set damuŋ bein

¹ Zisasiyaŋ nembraŋane nin pigok dinndoye, “In nâgât kembeŋ temaŋ mti keŋinaŋ yayaŋ temaŋ ku mit in belak Kawawaŋmak nit nsakwep nâmkinpemndemti windemak talit. ² Bienaŋ mamainen gwaen mka sambe sambe penaŋ wemezin e ku tatnak ze neŋ met mkaŋin weyaŋpepeyet zetnaŋ kapi ku diindowak. ³ Neŋ pi meti mundumin beke weyaŋne weyaŋne pema delaŋ zemeŋgut naman gilik zemkoti indatima nsakwep meti neŋmak ke mamambanup. ⁴ Neŋ mebap in mka set ke nâip.”

⁵ Zeme Tomasiyaŋ pigok yaŋkwesiye, “Amobotnaŋ, geŋ pe deset mebanik? Nin zet tazenik kapi ku weyaŋ nâmâtâtnup keyepmti nin pe set zigoset gâlen ke kwabanup?”

⁶ Zeme Zisasiyan pigok zeye, “Set ma zet penan ma mama keyet tonan neñ. Neñ kandat nemti nenan igak set belakaset Bienmagen nep ku mobogalen. ⁷ In ewenanak baen mamkwabennen ke nâgât Kilais kegok nâmâtât nembiek ze Bipmnanat kegogak nep nâmâtâpewiek. Yan alak pi kwitnan kwitnan sambe nâgât palen kwapmâsâpm ke ekti Biengat yanar nep ekmâtâsâip.”

⁸ Kegok zeme Piliwan pigok zeye, “Geñ Bipdi ke de ze zikat ndamane nin ekti nâmann delan zeme olojen palen mambanup.”

⁹ Zeme Zisasiyan pigok dunduye, “Pilip, neñ kan teepman bepi inmak mamkwaban pi geñ ewe yan ku niknamâtâtnik? Am nenan neñ maniknâmâtâzin beme egañ Bien maekmâtâzin. Âpme geñ zigogat pigok nayankwesinik, ‘Geñ Bipdi ke de tazin ze zikat ndamane ekne?’ ¹⁰ Bienmak nit kwep mamanti napmukulem mme mulup mamiyap pi Pilip, geñ ewe ku mandikmâtâdik? Neñ zet sambe mandiindoyap ke wa nanangat kenangalak ku manzeyap. Bienan neñmak mamti zet kenanan bemneme manzeyap. ¹¹ Bienmak nit kwep mamalup manzeyap. In zet ke penan nâmkinpewep. Neñ zelan etan zema nâme zet dâsukinok besemagengat mulup sambe mamiyap beke ekti penan nâmkinpemnembep. ¹² Neñ zet penan pigok diindoma nâit, am nenan neñ nâmkinpemnewe beme egañ neñ mulup mamiyap kaboñan nep mbe. Ya wa ke etan yek egañ neñ mamiyap ke sebempemti sambe mmebe. Neñ Bienmagen mobap keyepmti am eknen ke winde indamti indamukulem mimindema eknenan mulup kegok mbep. ¹³⁻¹⁴ In neñ nâmkinpemnemti nâgât kwitnnanen kwileki neniyet nâmti dundum name neñ keyet penanan nep maaikindamambap. Kegok mma Bienan nâgât paleset kwizet bujananan teman tiwe.

Zisasiyan Emetak Tenj peme totogat zetik mge

¹⁵ In nâgât gogot mti mamambep beme in nâlen zetn manzeyap kapi mangawepup. ¹⁶ Keyepmti neñ moti Bipmnanat zema egañ ingat mukulem miminjin nen peme toti inmak kwesin kapi mamti maindamukulem mmambe. ¹⁷ Zet penangalen Emetak Tenj kapi am msalen nâmkinpepeninpiñ belak kilenj mamaip eknenan ku tiwep. Eknenan ek ku ekbien ma keyet yanar ku nâip. Âpme ingut egat yanar nâip keyet mti ingat keninan mame in egat yanar nâmpaip.

¹⁸ Neñ gakimti indemti mebet katiknan penan ku mebap; Neñ bam ewe gilik zemti inmagen kobap. ¹⁹ Neñ kan isiknan bugan kapi tapmoti gakimti naman wabap. Âpme am msalen belak kilenj mamaip eknenan ku nikbep. Âpme ingut nep nâmkinpemnemti mamaip keyepmti nikbep. Neñ mama kanzizit ke indama timti mambep. ²⁰ Neñ gakikiengatnan wabap kan keyet Bienmak nit kwep penan bemti mambalup ma neñ kegogak inmak kwep bemti mambanup. Keyet yanar nep mamanan ekmâtâbep.

²¹ Am nenan nâlen zeomkalili sambe kapi nâmti gawepumti nâgât kandanannan meti nâgât gogot mimnewe beme Bipmnan an ke kegogak gogot mpewe. Âpme neñ an ke gogot mpemti yanar penan zemkawan bem sama nâmâtâtnembe.”

²² Kegok zeme nâmti Zudas Iskaliot mkaengatnan keyet opmanan pigok yankwesiye, “Amobotnan, geñ kwilekiyet yanandi am sambe bepi angalan indemti nin etan kapi zemkawan bem ndasâgât etan pi zenik?”

²³ Yankwesime Zisasiyan zet dopman pigok gilik saye, “An nenan neñ gogot mnewe beme egañ nâlen zet nâmti nep gawepuwe. Âpme Bipmnan ek gogot penan mpewe keyepmti Bienmak nit nsakwep ekmagen koti ekmak mamambalup. ²⁴ Âpme an nenan nâgât wisat nâmnembe beme egañ zigoset zetn nâmti nep gawepuwe. Zet sambe mandiidomkwapma nâip ke wa nenangalen noktiknanangat etan yek. Bien zemneme toban ekmagengatnan ke timti mandiindoyap.

²⁵ Nenn ewe inmak kapiyak mamti zet kapi mandiindoma nâip. ²⁶ Âpme neŋ moti zema Bienaŋ mukulem mimiŋin Emetak Teŋ ke zempeme egaŋ toti nânâ dolakŋaŋ sambe sambe zikat indamâbe. Mti neŋ zet diindoma in notnaŋ kandapmâbien mee pi ewe mbutem indame nâmbep.

²⁷ Neŋ indemti mesât tati betziŋŋ keŋ sewakŋaŋ palen mama ke indayap wa ke am belakŋaŋ ŋenaŋ mamimindaip keboŋ yek nenaŋgalen keŋ sewakŋaŋ penaŋ ke keŋinan bemindeyap. Keyepmti neŋmagen kwitnaŋ kwitnaŋ nukŋaŋ sambe sokbeme ekti in keŋin yayaŋ temaŋ kwapme ku kiŋgabep. ²⁸ Neŋ ŋeŋaŋ pigok diindoma nâyo, 'Neŋ indemebawaŋ met maneti bam ewe inmagen gilik zemti kobap.' In keŋin neŋmagen penaŋ bempemti mamambiek ze neŋ Bien an windenŋaŋben ekmagen mobap zema nâmti oloŋen temaŋ mbiek. ²⁹ Pi ewe kwitnaŋ kwitnaŋ sokbembepiŋ tapme eweŋanak tadiindoyap keyepmti in tati ekme kwitnaŋ kwitnaŋ nâgât palen ke sokbeme ekti zet tazema nâip kapi nâmkipewep. ³⁰ Neŋ zet sambe teepmaŋ ku diindosap msat kapiyelen damuŋ Sadaŋ ek ilak kokogalen bududuk penaŋ min. Egaŋ neŋ ŋep ku mtot neneyelen. ³¹ Neŋ Bienaŋ ikŋaŋ zemâtâtneye keyet kataŋ Bien gogot msamti zetnaŋ gawepumti mulup sambe kapi mmepma msalen am sambe kapiyaŋ nikmâtâpmâbep. Keyet wapme ilak mka pi pemti metne.

15

Zisas ek wain tep yaŋaŋ ŋetekŋaŋ penaŋ

¹ Neŋ wain tep yaŋaŋ ŋetekŋaŋ penaŋ âpme wain mulup keyet toŋaŋ Bienaŋ ikŋaŋ bein. ² Keyet mti mulupmaŋ mmeti ekme betnaŋ ŋen neŋmagen om mebetnaŋaŋgut penaŋaŋ pepepiŋ tapme ekti maantimpeme mezin. Âpme naman betnaŋ ŋen ekme penaŋaŋ dolakŋaŋ maelikzin beme egaŋ weyaŋ betnaŋ bekananŋ notnaŋ elengem time topme tati penaŋaŋ sambe maelikzin. ³ In neŋ zet diindoma zetn nâmti nâmkipemti ilak kwetetepmaŋ bemti neŋmagen tusumâbien. ⁴ Keyet mti in neŋmak tususuŋin dolakŋaŋ mme neŋ inmak tususu kegogak dolakŋaŋ mti mamambanup. Âpme wain tep betnaŋ ŋen pemanen daen tususupiŋ belak igak tuŋgupman anzam tati penaŋaŋ igak ŋep ku maelikzin. Egaŋ tep penaŋmak daen tusum tatiŋgut penaŋaŋ maelikzin. Âpme in kegogak neŋmak tususupiŋ mambep beme in penaŋin dolakŋaŋ zigoset elikbe?

⁵ Wain tepmaŋ bee neŋ mme sinaŋ betnaŋ e in keyepmti am ŋen neŋmak tususunit kwep tabe beme am kemagen penaŋaŋ omba elikmâbe. In neŋ nemti ilinak etaŋ anzam tati kwileki ŋen pembenanŋ ku aikbep. ⁶ An ŋen neŋmak tususuŋaŋ tapme keyet penaŋaŋ ku sokbein beme neŋ tususunit ke elengem pewe. Âpme wain betnaŋ elengem time towemti anŋasimti memuŋ bem weme timti tewen time moti manzin ek sepem kegogak msawep. ⁷ In neŋmak tususuŋin kwep tapme zetn gawepumti mambep beme in kwileki ŋeniyet nâmti dundum nawep beme neŋ keyet penaŋaŋ msokbewap. ⁸ In ammagen mulup mme am nâmkipepemak sambe sokbemâbep beme set keyeset am ekŋenaŋ in nâgât nemunnambanne penaŋ mamti mulup mamip e indikmâtâti Kawawaŋgat kwizet buŋamaŋ omba penaŋ mwabep. ⁹ Âpme in neŋmak tususuŋin matazin keyepmti in am sambe gogot mamimindeip keyepmti neŋ ingat gogot penaŋ mamimindeyap sepem kegogak Bien Kawawaŋaŋ neŋ gogot penaŋ mamnain. ¹⁰ Âpme neŋ Biengalen zet sambe bee gawepumti mamiap keyepmti Bienaŋ nâgât gogot penaŋ mamnain. In sepem kegogak nâlen zetn sambe gawepumti mambep beme neŋ ingat gogot penaŋ mimindewap.

¹¹ Âpme neŋ oloŋen palen mamayap keyepmti in neŋmak pepep bemamti kwitnaŋ kwitnaŋ zeya kapi kegogak mbep beme in neŋ mamayapnok keŋ oloŋen palen mamambep. ¹² Neŋ ingat zemâtâtât zet ŋen kapigok diindoma nâit, neŋ in gogot

mamimindeyap sepem kekok in ilinak nenan nengat gogot mti mamambep. ¹³ An nenan am notnaneyet mti mamañan kilen ketalasiwe beme an keyet nâma amgat gogot omba penañ mamimindein kekok nâmpewap. ¹⁴ In mulup zet diindoyap keyet katan mâti mme neñ indikma nâgât notnne penañ bewep. ¹⁵ Neñ ingat sisiliñ nembanne ewe ku zeyap neñ ingat notnne penañ zeyap. Sisiliñ an egañ amobotnañngalen keñanen zet zigok tazin ke ku manzeme nâinañgut Bienmagengatnañ zet sambe timti toban bee in sambe diindoma nâmâbien keyepmti neñ ingat nâma notnne penañ mambemâzin. ¹⁶ In neñ ku nabien; neñ in neñmak mamayet indati zemindema meti muluwin dolakñañ mme penaññan sambe sokbempti wemti kwesiñ tatagalen keyet diindowan. Keyepmti in met mulup mimamambe kwileki neniñyet olati nâgât kwitnñanen Bien dundum same egañ indamukulem mimindewe. ¹⁷ Neñ zemâtâtât zet nèn pigok diindoma nâyo keyegak ewe zema nâit, in ilinak nenan neniñyet gogot mti mamambep.

Zisas nembajane ekñen mulup mme sisipeñpeñ mimindewep

¹⁸ In mulup tapmim mepme am ekñenañ indik talati mtoindewep beme in nenn mamimname egip keyet otnâmbep. ¹⁹ In am ekñen kemak tusumti mambiek ze ekñenañ kasa kasa nêp ku mimindawiek. Neñ in am kapiyet tunjuwinangatnañ indatimti set nèn zikat indama ilinañgalen set itnañan ke bamkumpemti nâlen mama mimi mâti mamip. Keyet mti indiktalati mtoindewep. ²⁰ In neñ zet nèn pigok diindowan e nâip, ‘Sisiliñ nembayañ amobotnañan sebempemti mobotnañ nêp ku manak.’ Keyepmti am ekñenañ neñ sisipeñpeñ mimnawien sepem kekok in mimindawep. Ma am notnañan nâlen zet gawepuwien sepem kekok am notnañan ingalen zelin nêp gawepuwep. ²¹ Am nâmkiñpepepiñ ekñen kapiyañ neñ Kawawañan ikñañ zemneme toti mulup mamiap ke ekñenañ ku nâmâtâlíp. Keyepmti ekñenañ in neñmak tusumti mamaip keyepmti in omba penañ mtoindewep. ²² Neñ msalen kapi toti am ekñen ke zet zapatn kapi ku diindowan ze zet kapiyañ yomin sosok ku mkawañ bem indenak. Pi zemkawañ bewan keyepmti yomin sosok mamimkawañbein. Kwileki nenan yomin ke nêp ku añañapepeyelen. ²³ An nenan neñ niktalati mammtotnein beme egañ Bien kekok mammtopein. ²⁴ Neñ am tunjuwinan menok temañ temañ amnañ ku mimiyelen ke mamkolap ke ku mbak ze ekñenañ nâgât nenzinziñ mti yom temañ ku aikbiek. Pi neñ yomin mimsokbema yomin ke ekmâtâtîngut ekñenañ naman nâgâek mtopenup zemti Bien kululuñen main ek eyo mammtopeip. ²⁵ Kekok mme golañ zenze an zet nèn kapigok zenzenañ ke penañan masokbein, ‘Ekñenañ yompiñ belak tunjupman penañ nenzinziñ msamti mammtopeip.’ (Sam 35:19; 69:4)

²⁶ Neñ mulupgat indamukulem mimiñin Emetak Teñ Bienmak mamain ke moti zempema toti egañ Bien Kawawañmak nigat yaññ weyañ zemkawañ bem indame nâmâtât ndewep. ²⁷ Âpme neñ in indatimti mulup yañbempti mkopma nikbien keyet zet zapatn am zemkawañ bemindame nâmâbep.

16

¹ Mineti amnañ kwitnañ kwitnañ nukñañ nèn mimindame nâmkiñpepeen sukñañ bewepmagat zet eweñanak tipman baen pigok diindowan. ² Am ekñenañ in Zuda am ekñengalen sesewat mkaen mebegat zemkulumindemti pase zupman indewep ma kan nèn beme am ekñenañ nin Kawawañgalen mulup penañ tapminup zemtati mamti in indome gakiwep. ³ Ekñenañ Bienmak nigat yaññ ku weyañ manâmâtâlíp keyepmti sepem kekok mimindawep. ⁴ Neñ zet eweñanak kapi tadiindomkwapma nâip keyepmti manepeme kwitnañ kwitnañ keboñ sokbemindame ekti zewep. ‘O, Amobotnañan zet dindoye walak penañan piki sokbemndain,’ zewep. Zet kapi ilak kan teepman tipman

baen mamkwabennen ke ku diindowan. Pilak Bienmagen mobogalen kann bududuk beme nâmti keyepm tadiindoyap.

Emetak Tenjalan mulup kapigok mam

⁵ Pi neŋ An zemneme toban ekmagen mobogalen kan bududuk penaŋ beme mosât tapmma inmagen ŋenaŋ pigok ku nayaŋkwesin, ‘Geŋ pe deset mebanik?’ ⁶ Neŋ indemesât zet kapi zema keyepmti in belak kemberaŋ keŋin bemisikme belak zelinpiŋ talip. ⁷ Neŋ zet penaŋ pigok zema nâit, neŋ mobap ke ingat mti mobap. Âk neŋ ku mobap beme mukulem mimiŋin ke ŋep ku todak keyepmti neŋ moti ek zempema tobe. ⁸ Âpme egaŋ koti am msalen kapi yominaŋgat yaŋaŋ zikat indawe ma egaŋ mama mimi teŋ ke yaŋaŋ zikat indawe ma yominaŋgat dopmaŋ zemindondo keyet yaŋaŋ zikat indawe. ⁹ Âpme ekŋenaŋ yominaŋgat yaŋaŋ pigok ekbep ekŋenaŋ neŋ ku manâmkinŋpemneip keyaŋ yomin bein. ¹⁰ Ekŋenaŋ mimyunŋunŋuninaŋgat nâme ŋep mambein. Kulekiyet neŋ Biengalen melap yaŋgut in ewe neŋ ŋep ku nimbep. ¹¹ Ekŋenaŋ Kawawaŋaŋgalen yominaŋgat dopmaŋ zemindondo keyet yaŋaŋ ku nâip. Kwilekiyet msalengalen damaŋ Sadaŋ ek eweŋan zemkuye.

¹² Zet keboŋ keboŋ ke diindondoyelen sambe penaŋ timtalap yaŋgut alak kapigogat sambe diindoma zigok ambepeseip. ¹³ Emetak Tenjaŋ tobe kan keyet egaŋ Kawawaŋ an zet penaŋgat ŋotekŋaŋ keyet yaŋaŋ zemâtâtindamti mama mimi dolakŋaŋ keyelen set zikat indame nâmâtâbep. Egaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ ikŋaŋgat keŋanegak etaŋ ku zewe. Nen zemâtâtsama nâmti kwitnaŋ kwitnaŋ bam sokbemâbe keyet zapatnaŋ diindowe. ¹⁴ Zet ke nâgât keŋŋnaŋgatnaŋ timti zemkawaŋ beme nâgât kwizet buŋammnaŋ msalen palakŋaŋ penaŋ bemti mekobe. ¹⁵ Bienmagen kwitnaŋ kwitnaŋ tazin keyet toŋaŋ neŋ keyepmti neŋ zet pigok eweŋan diindoya, Emetak Tenjaŋ nâlen keŋnanengatnaŋ zet timti in diindowe.

Zisasiyaŋ met maneti naman gilik zemti ndatisât kobe

¹⁶ Neŋ kan isikŋaŋ bugan tazin kapi delaŋ zeme mepma in neŋ natimati ilinak mame neŋ met belaknik bugan mamti naman gilik zemkopma nimbep.”

¹⁷ Kegok zeme nin nnak sek putuŋ pitiŋ mti zewenn, “An kapi zet kapi pe yaŋaŋ zigogat nâmti pigok pi zein? ‘Kan isikŋaŋ bugan tazin ke delaŋ zeme mepma natimabep yaŋ met belaknik maneti naman ewe gilik zemti inmagen kopma nimbep.’ Naman zet ŋen pigok zep, ‘Neŋ Bienmagen mobap?’ ” ¹⁸ Kegok zemti ewe sakwalamti zewenn, “An kapi, ‘Pe kan isikŋaŋ bugan tazin,’ tazein kapi kwilekiyet nâmti tazeinaŋ? Ke nin yaŋaŋ ku nâmâtâtnup!”

¹⁹ Zem mbenanŋ yek beme Zisas yaŋkwesisâgât tapmmann Zisasiyaŋ ndik mâtâti zeye, “ ‘Neŋ kan isikŋaŋ bugan tazin ke beme mepma natimabep. Ya naman met kan isikŋaŋ bugan tati naman gilik zem kopma nimbep,’ zeya keyet in zenâmti nayaŋkwesisât tapmip? ²⁰ Neŋ zet penaŋ pigok zema nâit, neŋ nome gakima in nâgât si kemberŋ temaŋ tapmme am nâmkinŋpepeŋinpiŋ ekŋenaŋ keŋ oloŋen temaŋ penaŋ mbep. In kemberŋ palen ke manepeme neŋ bam gilik zemti indatisât kopma nikti oloŋen temaŋ mbep. ²¹ Imbi ekŋenaŋ namba sokbesâpme sek sindem omba penaŋ timti keŋin sindem mambein. Yaŋ bam namba sokbeme nambaŋaŋ ke ekti sindem titiŋaŋ ke nâme betetnaŋ beme keŋ oloŋen temaŋ mamip. ²² Âpme in sepem kegogak kan isikŋaŋ bugan kapi in si kemberŋ mti mambein. Manepeme neŋ mamaen gilik zem wapma nikti naman keŋ oloŋen penaŋ mbep. Keŋ oloŋen keboŋ ke am ŋenaŋ ku menzemme.

²³ Neŋ Bienmagen mobap kan keyet in kwileki ŋeniyet yaŋaŋ penaŋ nâsâgât ŋen ku nayaŋkwesiwep. Neŋ penaŋ sukwep pigok zema nâit, in kwileki ŋeniyet olati Bien dundum same egaŋ nâgât pembenanŋaŋgapmti kwilekiyet olati wekuwep ke

indawe. ²⁴ Neñmak tusumti mamkwabien kan keyet in kwileki ñeniyet olati nâgât kwitnnanen Biengat ku yañkwesiwien. Yañ alak pi in nâgât kwitnnanen kwileki ñengat olati Biengat yañkwesime egañ kwitnañ kwitnañ ñep indame olalapiñ timamti oloñen palenak mambep.

Zisasiyañ Sadangalen winde sambe kume topmoge

²⁵ Neñ zet sambe diindomkwaban ke belak bemzenze zet etañ diindomkwaban. Maneti bamgat neñ bemzenze zet ñen ewe ku diindowap neñ Biengat yañañ belak sosok zemkawañ bemti zemâtâtindama nâmâbep. ²⁶ Kan keyet in nâlen bembenañ keyepmti nâgât kwitnnanen Biengat gwaen dundum same neñ ingat munduminan tati Biengat manzemtemanok ewe ku zewap. ²⁷ Neñ Kawawañmagengatnañ kwatoban e in nâmkiñpemnemti nâgât gogot penañ mamimneip keyepmti Bienañ ingat sepem kegogak gogot penañ mamimindein. ²⁸ Neñ Bien penti msalen pien inmagen kwatoban yañ pi naman in indemti kululuñen Bienmagen gilik zem mowebap.”

²⁹ Kegok zeme nin nâmti pigok dunduwenn, “Geñ alak pi bemzenze zet ñen zenzepiñ sosok belak zemâtâtndamane nâmâtâtnup. ³⁰ Keyepmti nin gâgât pigok nâmgenup geñ an ñenañ gayañkwesisipiñ mme geñ gitiyegak kwitnañ kwitnañ sambe beeyet yañañ manâmâtâpmane delañ zein. Keyepmti geñ Kawawañmagengatnañ tobanan e nâmkiñpemgenup.”

³¹ Zeme Zisasiyañ pigok dinndoye, “Kapi zema in alakñatingut nâmkiñpemneip? ³² Kan belaknik penañ kapi in neñ nemti kunzuñti mkañinan me enzilim kot enzilim msâip. Ke nem mekopme neñ nenak etañ ku tabap Bienañ namukulem mti neñmak tabe. ³³ In neñmak tusumti mamaip keyepmti in keñ sewakñañ palen mamayet nâmti zet sambe bee diindomkwala. In msalen kasa kasa mimindame keyet keñañ nâmisim mamaip. Âpme nenn msalengalen kwitnañ kwitnañ bekanañ sambe kapiyelen windeñañ mtopemâban.”

17

Zisasiyañ nembajane ekñengat nâmti dunduye

¹ Zisasiyañ zet kegok zemdelañ zemti zikatnañ kululuñen gwaen ekme mopme pigok dunduye, “Bien, gakiki kann ilak bududuk penañ bein. Kan keyet geñ nâgât kwizet buñamm mwapmane neñ naman gâgât kwizet buñamdi mwabap. ² Kawawañ, geñ msalen am sambe bekapi ilindiñ neñ indadamuñ mimiyet nâgât kandañnnan yaloñ indemti indadamuñ mimiyet winde nawanan. Mti am geñ gitangat zapat penañ ombem indewanan ekñen ke neñ mama kanzizit indawap. ³ Amnañ mama kanzizit ke yañañ kapigoset mti matip: geñ Kawawañ penañ mamanik ma Zisas Kilais neñ nemane toban am ekñenañ yañnit kegok penañ nâmâtâtndemtingut mama kanzizit ñep tiwep. ⁴ Geñ mulup mimiyet zemnemane tobanañ mulup bepi mmetne metne pema msalen kwizet buñamdañ palakñañ bemti tazin. ⁵ Bien, msat kululuñ ewe ku sokbeme neñ eweñañ geñmak mamti kwizet buñamm temañmak mamamteman. Sepem kegogak pi ewe gilik zemti geñmagen kwapma kwizet buñam ke ewe namane timti gâgât monzalamdanen mamambap.

⁶ Msalen am sambe penañ kapiyet keñañ am gitangat zapat ombemindewanan ekñen ke nâlen belen beindewanan ekñenmagen kwizapadi ilak zemkawañ be-mindama nâmti mkatikbemâpme delañ zeye. ⁷ Mti ekñenañ neñ mulup kwitnañ kwitnañ sambe mamiyap ekñen kapi winde geñmagengatnañetañ matimiyap elak ekñen sambeyañ eknâme delañ penañ zemâzin. ⁸ Zet sambe nawanan e diindoma delañ zeye. Ekñenañ penañ nâmkiñpeip neñ geñmagengatnañ koban. Ma geñ nemane koban.

⁹ Keyepmti neŋ geŋ am gitanŋat zapat ekŋen ke nâgât belen bewanan ekŋen keyet etaŋ nâmti piŋok dundum gayap. ¹⁰ Am sambe geŋ nâlen belen bemane maindamuŋ miap pi toŋaŋ nilizuzut belup ya am ekŋen kapiyaŋ nâgât kwizet buŋamm ŋep mwatnewep. ¹¹ Âpme neŋ msalen pien kwesiŋ penaŋ ku mambap ilak geŋmagen kwakwagalen kan bududuk bein. Âpme amdine ekŋen bekakan nâlen belen bemane maindamuŋ mkwalap pi ewe msalen kapi kwesiŋ mamambep. Keyepmti Bien, An teŋ mamanik, geŋ kwileki ŋenaŋ mto indeweyet indadamuŋ dolakŋaŋ mimindemane mambep. Âpme ekŋenaŋ gâlen winde ke sosok ekmâtâti keŋ kwep bemti kume kwaopme mambep. Nit keŋ kwep bemti mamalup sepem kegogak ¹² neŋ ekŋenmak mamayap. Kan kapiyet neŋ gâlen windeen zet zapadi dolakŋaŋ kapi zemi mkatikŋaŋ bemindewan keyepmti ekŋen sambe penaŋ ku walebien. Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zet tazin ke katikŋaŋ bembeyet an kwewetaŋaŋ set tetakŋaŋ palakŋaŋ beme mmetneti mme pilik zeme teziŋ ŋandaŋgat zapat beye. ¹³ Neŋ ilak geŋmagen kokogat kann bududuk beme keyepmti neŋ ekŋengat yayaŋ mimindemti dundum gayap. Geŋ indamukulem mimindemane oloŋen palen mambep nen mamayap sepem kegogak. ¹⁴ Âpme neŋ zedi zemâtâtndama ekŋenaŋ ke nâmti neŋmak tusume mamanup keyepmti am ninmak tusumti ku mamaip ekŋenaŋ nsakwep ŋenzinziŋ minndamti mamtot ndeip. ¹⁵ Wa neŋ geŋ msalen kapiyetnan indatimti mobogat nâmti ku dundum gayap. Mneti Sadaŋgalen windeyaŋ mtoindewemagengapmti geŋ indapmukulem mimindemane mamayet nâmti dundum gayap. ¹⁶ Neŋ msat kapiyet zapat ku mamayap sepem kegogak ekŋen kapiyaŋ msat kapiyet zapat ku mamaip. ¹⁷ Geŋ gitanŋat zedi penaŋ sukwep penaŋ keyaŋ keŋin mmane kwetetepmaŋ penaŋ beme ekŋenaŋ yomgalen mama mimi bekaŋaŋ ke bamkumpemti gâgât zapaletaŋ mamambep. ¹⁸ Geŋ neŋ msalen pien zedi penaŋ sukwep penaŋ ke zempalakŋaŋ bembeyet zemneman toti mamiyap kegogak ekŋen bekakan kapi neŋ zemindema msalen kapi ammagen zedi ke tim mebep. ¹⁹ Neŋ ekŋenaŋ gâlen zedi teŋ penaŋ kapi nâmti gâgât kandaŋdan penaŋ kokogat nâmti indamukulem mimiyet keŋŋ temaŋ penaŋ matazin.

²⁰ Ya wan neŋ ekŋengat etaŋ nâmti ku dundum gayap ekŋenaŋ kapi mamti zedi timepme am notnaŋaŋ zelin nâmti nâgât nâmkiŋpemnemti mambep ekŋengat eyo nâmti dundum gayap. ²¹ Bien, neŋmak geŋmak keŋ kwep bemti gogot palen mamalup sepem kegogak ekŋenaŋ nitmak tusumti ilinak keŋ kwep bemti gogot palen mame am notnaŋ gâlen zet zapat dolakŋaŋ bamkumpemti mamaip ekŋenaŋ geŋ giti neŋ zemneman toban ke penaŋ nâmkiŋpemnewep zemi dundum gayap. ²² Geŋmak nit keŋ kwep bemti mamalup sepem kegogak ekŋenaŋ ilinak keŋ kwep bemti mamambep. Geŋ neŋ nigomti kwizet buŋamm temaŋ nambanan sepem kegogak neŋ ekŋen kegogak indikgomti kwizet buŋamin mamwalap. ²³ Geŋmak nit keŋ kwep bemti mamalup sepem kegogak neŋ ekŋenmak keŋ kwep bemti mamanup. Kegogak ekŋenaŋ ilinak keŋ kwep penaŋ bemti mambep. Sepem kegogak mti mame am gâlen zet bamkumpemti mamaip ekŋenaŋ mama mimiŋin dolakŋaŋ ke ekti penaŋ geŋ giti zemneman toban ma geŋ gogot mnemti ekŋen eyo gogot mamimindanik e nâmâtâbep.

²⁴ Bien, geŋ am indamakumti nâgât betnnan bewanan. Keyepmti ekŋenaŋ neŋ kwabap keyegak kwabep. Mti ekŋenaŋ geŋ msat kululuŋ ewe sokbembepiŋ tapme geŋ nâgât gogot penaŋ mnemti kwizet buŋamm temaŋ nawanan kwizet buŋamm temaŋ ke ekmâtâbep. ²⁵ Bien, An teŋ penaŋ mamanik, am sambe msalen pi wemelip ekŋen bepiyaŋ gâgât yaŋdi eweŋaŋ ku nâmbien neŋ kwep gâgât yaŋdi nâmgeyap. Keyepmti geŋ am ekŋen ke nânâŋin mkawaŋ bemane ekŋenaŋ neŋ geŋmagengatnan toban e nâmâtâtnewep. ²⁶ Neŋ am ekŋen kemagen zet zapadi zemâtâtindawan yaŋ pi ewe manzemâtâtindamelap. Keyet geŋ nâgât gogot mamimnenik sepem kegogak ekŋengat gogot mimindewanik.”

18

Kasayan Zisas met atawien

¹ Zisasiyan dundundu kekok dundumepme delaŋ zeme wati nin ndatime mka pem toti met Kidolon tu somti tu nembet daen olip mulup temaŋ matatanen ke mobenn.

² Mulup keyet keŋan Zisasiyan ninmak kan katan ke meti maondaktemenn keyepmti Zudasiyan mulup set ke nâme delaŋ zein. ³ Keyepmti ekŋenaŋ ke mepme Zudasiyan meti zeme sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋ ma Palisi ekŋenaŋ an kasa kuku ma sesewat mkayelen an tipdakutum mee pi zemindeme Zudas Zisasiyan ikŋaŋ nembraŋaŋ wati mamtan egaŋ ikŋaŋ ŋeŋaŋ bemi indatime ŋelip sage timti tambuyet taŋam koŋti koŋti piyaŋ Zisas wasâgât kopmâbien. ⁴ Âpme Zisasiyan am kasayaŋ koti kwitnaŋ kwitnaŋ sambe mnamâseip e nâme delaŋ zeye keyepmti ekŋenaŋ takopme kopme egaŋ keeselak ekŋenmagen sokŋan meti pigok zeye,” In an pe kwiyet tatimalip?”

⁵ Zeme ekŋenaŋ zewien,” Nin Zisas Nasalet mkaengatnaŋ ek tatimatnup.”

Zeme Zisasiyan pigok zeye, “Ne toka kapi talap.” ⁶ Zeme ekŋenaŋ weŋin mepme tikande kande meti toindomâge. ⁷ Mme Zisasiyan ewe indayaŋkwesiye, “In an pe kwiyet tatimalip?”

Indayaŋkwesime zewien, “Nin Zisas Nasalet mkaengatnaŋ egat tatimatnup.”

⁸ Zeme Zisasiyan pigok diindoye, “Neŋ pi talap,” tazeyap pe tatnâip ma yek? In neŋ tatnatimalip beme nembanne indondopiŋ; nen kwep natamti napmelit. ⁹ Sepem kekok sokbeme Zisasiyan ekŋengat dunduyeen keyet penanaŋ sokbem katik beye, “Nemba akum namane maindadamuŋ mkwalap ekŋenmagengatnaŋ ŋenaŋ ku walege.”

¹⁰ Âpme Saimon Pitayaŋ Zisasiyepmti gembo pitakŋanen yuŋmamange pi sakwep seŋkwati sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋ egalen sisiliŋ nemba ŋen kwitnaŋ Malakas zeme ke ek wakŋaŋ penaset sâmpeme mege. ¹¹ Kekok mme Zisasiyan Pita pigok dunduye,” Geŋ gembondi sakwep mti mkaŋan wepe. Bienaŋ neŋ sindem temaŋ kapi titiyet zemneŋge pi alak geŋ naman bekek nesât tapmnik?”

Zisas wati Anas egalen mkaen mebien

¹² Zemti tapme am ek wati kosât mebien ekŋenaŋ Zisas atamti betnaŋ teŋaŋ zampemti wati mebien. ¹³ Ekŋenaŋ ŋeŋaŋ Kaipasiyet tatnaŋ Anas ekmagen wati mebien. Kaipas egaŋ nup kan keyet sâpe sâpe bumbu an sambe ekŋengat ŋeŋaŋin temaŋ mamayet ombempeme mamtan. ¹⁴ Kaipas an keyaŋ Zuda am ekŋengalen ondedagen tati zet kapigok zeye, “Zisasiyan tapme nin nukŋaŋ temaŋ aikbanupgat nin ek kwep kumann gakime dolakŋaŋ mambanup.”

Pitayaŋ Zisas zemkandat peye

¹⁵ Saimon Pitamak notnaŋ kwep ŋenmak Zisas zet muluwen wati mepme mâti eksât mebun. Nemba ŋen ke sâpe sâpe bumbu an sambe ekŋengalen ŋeŋaŋin temaŋ keyaŋ egat nâmpem keyepmti Zisas wati egalen mka keŋan mopme mâti keyegak mowege. ¹⁶⁻¹⁷ Âpme Pitayaŋgut igak paset zupman baen tati notnaŋ mebun ke sâpe sâpe bumbu an sambe ekŋengalen ŋeŋaŋin temaŋ egaŋ nâmpem keyepmti egaŋ nâmtalati met imbi sekekek damuŋ keyet zeme nâmti Pita set kwalet peme keŋan kwapme imbi keyaŋ Pita sepemaŋ ekti yaŋkwesiye, “Geŋ kapi an kandayet nembraŋaŋ ŋen tagigap.”

Yaŋkwesime Pitayaŋ yaŋti zeye, “Geŋ pe kwiyet tazenik ne pi ka yegat.”

¹⁸ Kekok zempemti mulup an ma kasa kuku an ekŋenaŋ tâgâyet mti tep bume zime bembuluŋti kât tapmambien ke mot wanzaŋgum tati tep kât tapmaŋge.

Sâpe sâpe bumbu an sambe ekŋengalen ŋeŋaŋin temaŋaŋ Zisas yaŋkwesisi sambe tayaŋkwesimaŋge

19 Âpme sâpe sâpe bumbu an sambe ekñengalen ñeñañin teman keyañ Zisasiyet nembañane nin zigoset indatiye ma egañ zet ziboñ zikat indammge pe zigok penañ manzein keboñ keboñ keyet yañañ nâsâgât tayañkwesimange. 20 Âpme Zisasiyañ pigok dunduye, “Neñ am sambe ekñengat tunjuwinan ma Zuda am nnañgalen sesewat mka temanen ma am ondedakñin tema temanen sosok belak zetn zemzikat mti mkawañ bemeban. 21 Âpme geñ nâgât pi eneyet tatnayañkwesinik? Am sambe zet mandiindoma nâip ekñen ke indayañkwesimane zet pe zigok mandiindoyap e ekñenañ zeme nâmbak.”

22 Kegok zeme an tipdakutum damuñ mti tapmambien ekñenmagengatnañ ñenañ bepalaksat nañgumañ somti zeye, “Geñ sâpe sâpe bumbu an sambe ekñengalen ñeñañin teman kapi zet keboñ ke eneyet dundunik?”

23 Zeme Zisasiyañ an ke ekti pigok zeye, “Neñ zet bekañ ma pemebeñ zeya ze yañañ weyañ zeman nâmti tapmañgut nowek. Geñ belak kileñ etañ eneyet nonik?”

24 Zeme Anasiyañ sâpe sâpe bumbu an sambe ekñengalen ñeñañin mulupmañ teman delañ zeme belak pemti mamtan keyepmti Zisas betnañ ewe zapeñ ke tapme zempeme sâpe sâpe bumbu an sambe ekñengalen ñeñañin alakñañ tatnañ Kaipas ekmagen wati mebegat zemindeye.

Pitayañ Zisasiyet sek ñen ewe ku nâmpayañ zeye

25 Âpme Pitayañ ewe tep ke kâpmambe tapme am notnañañ ekti yañkwesiwen, “Geñ kapi pe an kandayet nembañane ekñengat tunjuwinanñatnañ ñen geñ kapi ma zem tatnârup?”

Âpme egañ zeye, “Neñ yek penañ.”

26 Zeme Pitayañ sâpe sâpe bumbu ñeñañgat mulup anañ ñen wakñañ sâmpeye keyet notnañañ ekti zeye, “Geñ sañenen ekmak ilinsakwep muluwen daen mamane gikman pi.”

27 Zeme Pitayañ yañti zeye, “Neñ penañ egat ku nâyap.” Zeme zeme keyegak pepup apmañañ yañbemti kâkâkââk kuye.

Zisas wati naman amobotnañ Pailletmagen mebien

28 Tambuyet pi Kaipasiyelen mkaen ke zet mulup mti tapmetnepeme msame watoti naman Loma amobotnañ Paillet Zelusalem mkaen matatan ekmagen wati meti ilin penañ amobotnañ Paillet egalen mkaen ku mobien. Ekñenañ puk nâmti mbien, “Nin Anjalalañ Kendoyen tu meu niniyelen kan sokñañik bein kapi egalen mkaen mopmann ñep ku besem.” Kegok nâmti zupman baenak kot tabien. 29 Ekñenañ wakoti belak tambañgumen baen tapme indikti Pailletañ mka kenangatan totti pigok indayañkwesiye, “In an ke pe yom zigok mme wati kotalip?”

30 Indayañkwesime ekñenañ zewien, “An kapi bekañ ku mnak ze nin wati geñmagen kapi ku kobenek.”

31 Zeme amobotnañ Pailletañ pigok diindoye, “In ilinañgalen zii zelin tazin keyet katañ nâmtati zetnañ zemdelañ zempeit.”

Zeme Zuda am ekñenañ zewien, “Nin am ñen zetnañ zemdelañ zemti kumann gakikiyet ku nâmdendañ.” 32 Zuda am ekñenañ kegok zemti Zisas Loma amobotnañgat betnan beme Zisasiyañ maneti bam tep palen nomti masasoknewep zeye zet ke penañ sokbeye.

33 Âpme Pailletañ mkañañ keñan motati Zisas zemandame mopme pigok yañkwesiye, “Geñ penañ Zuda am ekñengalen Amobotnañ manze zeman nâmbi?”

34 Yañkwesime Zisasiyañ zeye, “Zet ke am notnañañ zeme nâmti zenik ma gitañgat keñdañgalak nâmti tazenik?”

³⁵ Zeme Pailelan zeye, “Neñ Zuda an keyepmti nâgât tatnayanqwesinik? Zet ke gitanğat amdine ma sâpe sâpe bumbu an ñeñandine ekñenanğ geñ zigok mmame gikti gati nâlen pi kolo?”

³⁶ Zeme Zisasiyanğ zeye, “Wa neñ Amobotnanğ msat kapiyetnanğ yek. Neñ Amobotnanğ kululunğ gwaengatnanğ. Neñ msat kapiyelen Amobotnanğ mambak ze neñ aminne zemindema ekñenanğ nadamuñ katikñanğ mtapme Zuda am ekñenanğ ñep ku natamti kobiek.”

³⁷ Zeme nâmti Pailelanğ zeye, “Âpme geñ Amobotnanğ temañ ñen geñ bekapi?”

Yanğwesime Zisasiyanğ pigok zeye, “Giti zenik kemak! Neñ zet penañ ñotekñanğ kapi zemkawañ bembeyet nâmti msalen kapi toti am mamaen sokbewan. Am zet penañ ñotekñanğ kapiyet yañanğ manâmâtâlíp ekñenanğ nâlen zetn manâíp.”

³⁸ Zeme Pailelanğ nâmti pigok zeye, “Zet penañ ñotekñanğ ke pe kwilekiyet nâmti tazenik?”

Kegok zemti ewe tambanğumen toti Zuda am pigok diindoye, “Neñ ankañğwayelen yomañ ñen ku aigap. ³⁹ Keyepmti neñ ilinañgalen set tazin keyet katanğ Anğalalañ Kendo katanğ am mka katikñanen tatatnanğ an ñen ilin zeme nâmpema zupman makwawezin keyet katanğ zeme neñ Zuda ilinañgalen Amobotnanğin kapi belak zempema totogalen nâíp?”

⁴⁰ Âpme ekñenanğ kwizet ñak ñak temañ mti zewien, “Wa ek yek. Balabasınğut belak zempemane tolak!” Balabas egañ Loma gapman mtoindeme keyepmti ekñenanğ wati mka katikñanğ mepewien.

19

Amobotnanğ Pailelanğ Zisas gakikiyet zemdelanğ zempeye

¹ Amgat zemiñgeyanğ yek beme gilik zem mka keñan wapmoti Zisas kume gakikiyet zetnanğ zemdelanğ zemti kasa kuku an zemindeme sindiwanğ witikti ² sepmeñ muñgunñti ñokñanen peme topme kâlâp teepmañ ñamañ piyañ munduñpeme tapme ³ zimosetnanğ met ondektati kwizet kaliañ temañ msamti mbien ke pep mtiyepm zewien, “Geñ Zuda am ekñengalen Amobotnanğ kan teepmañ telepgat penañ mamambanik.” Zemti bepalaksat neñğuman taiwien.

⁴ Âpme Pailen egañ Zuda am ekñenmagen ewe toweti zeye, “Neñ an kañğwa yomañ penañ timapma bemeyepmti watotindesât totdiindoyap. Keyepmti in ilin nâmti talíp keyet katanğ msaseip.” ⁵ Zemti mot Zisas ek sepmeñ tekñanğ ñokñan kwasim pewien ma kâlâp ñamañ teepmañ munduñ pewien mee bee melesinğ watoti Pailelanğ zikat indamti zeye, “In an bukapi ekti kembeñ bugan mip ma yek?”

⁶ Zeme sâpe sâpe bumbu an ñeñanğ ekñen ma aminine sambe ekñenanğ kwizet ñakñak mti zewien, “Tewen kume gakik! Tewen kume gakik!”

Kume Pailelanğ zet dopmañ pigok gilik zemti indaye, “Neñ yomañ ñen ku aiga keyet in ilin nâipnok wati met tewen kume gakik!”

⁷ Âpme Zuda am ekñenanğ pigok zewien, “An keyanğ ikñanğat, ‘Neñ Kawawañğat Nemuñanğ,’ zemti mobotnanğ mamm. Ma zii zetnnan an mobotnanğ keboñ ke indome gakikiyet zenzeñanğ. Keyepmti an Kawawañğat zet mobotnanğ mamin kapi kume gakisem.”

⁸ Zeme Pailelanğ zet mobotnanğ mamm zewien ke nâmti kinğage. ⁹ Mti Zisas ewe mka keñan gilik zem wapmoti pigok yanğwesiyey, “Geñ pe mkandi ñotekñanğ pe deset?” Yanğwesime Zisasiyanğ zetnanğ dopmañ gilik zemsasapinğ; ¹⁰ belak etañ tapme Pailelanğ pigok dunduye, “Geñ zetn dopmañ ñen eneyet ku gilik zemti nanik? Neñmagen winde zemdelanğ zema tewengonğoyelen ma belak zemgema mebegalen tatnain ke ku nâmnenik?”

¹¹ Zeme Zisasiyan pigok dunduye, “Geñ nâgât zetn zemdelañ zenze keyet winde Kawawañ kululuñen gwaen mamain egañ gaye keyepmti geñ nâgât zetn zemdelañ zesâpmnik. Belak ze geñ nâgât zetn ñep ku zemdelañ zewek. Mme am nati kot gâlen belen neyo ekñengalen yominañ gâlen sebempein.”

¹² Paillelañ zet ke nâmti set ñen aikti Zisas belak zempeme kwaweweget zeme Zuda am ekñenañ kwizet kaliañ kumti zewien, “Geñ an ke belak zempemane mesem beme damuñdi temañ Sisa ekmak Loma mka ñotakñañ tazin ekmak tususundi ku tabe. An ñenañ amobotnañ nen kwep zemti amobotnañ Sisa mimtopewe beme Sisayañ ekmak kasa kasa mbe.”

¹³ Paillelañ zet ke nâmti egañ Zisas wati zupman baen toti egañ zemdelañ zenze munduman mototage. Mundum ke nanzañañ weyañti kwetetepmañ mpepeñañ keyepmti Ibulu zeleset Gabata makumtemien. ¹⁴ Kan ke ilak Anğalalañ Kendo sañen ñokñañ tatagalen beye keyepmti zet mulup ke tapmimetnepeme tinsutnan penañ beme Paillelañ Zuda am pigok diindoye, “In Amobotnañin wa piyet egit!”

¹⁵ Zeme ekñenañ kwizet kaliañ temañ kumti zewien, “An ke kumeñ gakik, kumeñ gakik, tewen kumasasokpeit!”

Âpme Paillelañ zet dopmañ pigok diindoye, “Ilinanğalen Amobotnañin kapi neñ tewen kumasasokpepeyet nâmti tazeip?”

Zeme sâpe sâpe bumbu an ñenañ ekñenañ Pailletgat pigok zewien, “Wa nin amobotnaññ zutmak yek. Nin amobotnaññ Sisa kwewetañ.”

¹⁶ Am sambeyañ zet sambe ke mme ekti Paillelañ nâme ñep kumbeme Zisas nâmisimti tewen kumasasokpepeyet zemdelañ zempeye.

Zisas tewen kumasasokpewien

¹⁷ Zemdelañ zempeme kasa kuku an ekñenañ Zisas tep palen bemkukuyelen tepmañ bee ikñañ mesame pumti Gologata kalañan mowebien. “Gologata” ke Ibulu ekñengalen zeleset makuip âpme ningalen zeleset ñokaset Kalañ kuwanek. ¹⁸ Ke wapmoti tewen kumasasok pewien. Zisas tunğupman kumpemti an zut nembet nembet gakikiyet kogogak kumindewien. ¹⁹ Âpme Paillelañ zeme Zisas kuwien tep keyet dukñañen gwaen meluwañ kapigok kumpewien,

“ZISAS NASALET MKAENGATNAÑ ZUDA AM EKNENGALEN AMOBOTNAÑ.”

²⁰ Zisas kumpewien msat keyet sokñañ bee Zelusalem mka ñande temañ ke matatan. Âpme Amobotnañ Paillelañ zeme meluwañ ke Ibulu ekñengalen zeleset ma Glik ma Latin zeleset kumpeme tage. Âpme amnañ setemamen mekoti zet ke maiñnâmbien.

²¹ Keyepmti sâpe sâpe bumbu an ñenañ ekñenañ ekme ñep ku beme Pailletgat pigok dunduwien, “Geñ, ‘Zuda am ekñengalen Amobotnañ kekok eneyet kumpenak.’ Yegat, asekti naman pigok kumpe, ‘An kapiyañ ikñañgat pigok manzein, ‘Neñ Zuda ekñengalen Amobotnañ.’ ” ”

²² Zeme Paillelañ pigok zeye, “Neñ zet ilak kumpeya ewe asekti naman sepem ñen ewe ku kusap.”

²³⁻²⁴ Âpme an kasa kuku ekñenañ Zisas tewen kumpeme tapme sekñañen kwitnañ kwitnañ gulum m timti mañge zulak zulak beme tapme ikñañgat ikñañgat toñañ toñañ tiwien. Âpme kâlâpmañ keñañgatnañ teepmañ keñgut ku seliliñañ keyepmti pigok zewien, “Pi mineti mendelepman kilen besemagengat kopme nin nanzañ guluk gilik mti an kwiyañ ñenañ kwasem beme egañ kâlâp ke mti mesem zemti kekok mbien.” Sepem kekok mme Kawawañgalen Zet Itnañanen meluwañ pigok mimiñañ tazin keyet katanak beye,

“Ekñenañ sekñañen kwitnañ kwitnañ gulum m timti toñañ toñañ tiwien. Âpme kâlâp teepmañ keñañgatnañ ke nanzañ guluk gilik mti an ñenañ kwage egañ mge.”

(Sam 22:18)

²⁵ Zisas tewen kumpeme tapme Zisas ikñanggat mamañ ma mawenenañ Malia Kolopasiyet imbiñañ ma Malia Makdala mkaengatnañ imbi ekñen keyañ Zisasiyet kembenj nâmti met tep mwatonzempewien kandañan tati ekpeme mopme tapmambien. ²⁶ Tapmann Zisasiyañ nâgât gogot penañ mamtan keogapm mamañmak nit tapmalu ndikti mamañgat zeye, “Manje, nemundi kemak mamambalup.”

²⁷ Zemti neñ nikti zeye, “Geñ mamdi talup kapimak mamambanik.” Âpme ke tatneti kwawesâti neñ Zisasiyet mamañ wati mkannanen meti ekdamuñ mpema mamamtan.

Zisas tewen anzamtapmetneti gakiye

²⁸ Zisasiyañ tewen ke anzam tati gakikiyañ keñañ minzilim kopme nâmti pigok nâñge. Mulup msalen mkoban ewan ilak alak delañ zein. Zemti Kawawañgalen Zet Itnañanen zet ñen kapigok tazin ke penañañ bembeyet zet pigok zeye, “Neñ tuyet penañ miyapgat tu ñen omti name nimbi.”

²⁹ Âpme ekñenañ menzim ñen wain tu akñañ penañ pi kasim pepeñañ ke ekti yembem notnañ timti takaset dukñan gwaen tegañ ñeliwen zampemti peme menzim keñan ke towepme mkwati peme mane mane dembusekñan mot olañme ke ululuk niñge. ³⁰ Wain tu akñañ penañ ke nimti zeye, “Ilak msalen mulup mimin delañ zein.” Kegok zemti gakimti ñokñañañ gwak zemtoge.

³¹ Kan ke Anjalalañ Kendo tatagat kan sokñanik penañ beye keyepmti Zuda am ekñenañ Pailletgat pigok zewien, “Sañenen tagoñgo kanen am sekñañ ekñenañ tep dukñanak ku tabep.” Zeme Pailelañ an kasa kuku ekñenañ am ekñen ke met selin kasetnañ kume etume anzam tati gakime sekñin timti met indabembeyet nâmindeye. ³²⁻³³ Âpme kasa kuku an ekñenañ meti an zut bekanañ mimi Zisasmak idowien. Eget ke met ñen setnañ kasetnañ kume etume met ñen setnañ kasetnañ kume etume Zisasmagen koti ekbienalak ek ilak gakim wenjeyepmti setnañ kasetnañ ku kume etuye. ³⁴ Belak kasa kuku an ñenañ ñeliwañ gatnaneset omti ñelip señkwapme sipmak tumak lumañ tobun. ³⁵ Neñ sokñan ke tati ekma kwitnañ kwitnañ ke nanañgat zikatn palen sokbeme ekban keyepmti zet kapi kumti indayap. In zet kapi nâme penañ sukwep penañ bewe. ³⁶ Kwitnañ kwitnañ kapi Kawawañgalen Zet Itnañanen zet ñen kapigok tazin ke penañañmak bembeyet nâmti sokbemmâge, “Ekñenañ kanziñañ ñen ku kume etuwe.”

(Sam 34:20)

³⁷ Naman zet itnañanen keyegak zet ñen pigok tazin,

“Ekñenañ ñeliwañ omti señme amnañ zikalín gwalalañ ek ekbep.” (Zekaraia 12:10)

Zisas sekñañ mâtâpmtoti met sumen bewien

³⁸ Âpme Zosep Alimatia mkaengatnañ an ke Zisasiyelen manje yanjut sosok sokbemti mama Zuda amobotnañ ekñenañ nikmâtâti mka katikñan met newepmagen zem meti buzak enzilim mamtan. An keyañ Zisas sekñañ mti met bembeyet Paillet yankwesime ñep bembeyet nâmpeme met Zisas sekñañ mâtâtosât mege. ³⁹ Met mâtâtoti tobeme tapme Nikodimas an tambuyet buzak moti Zisasmak zet zenâmbun an keyañ bam mâti mege. Egañ mesâti wet am sekñin mme sesikñañ dolakñañ mapein ma keyañ am sekñin mme sambumbupin kwesiñ matazin ke mti mege keyet nukñañañ 50 kilo mee kegok. ⁴⁰ Meti Zosep mukulem mme egelañ Zisas sekñañ Zuda ilin am gakime sekñin miak indemti maindabemtemien keyet katan wet sesikñañ dolakñañ zuluipemti sâk satnañañ weyañ sumuñpemalu tapme besât luanzamti mebun. ⁴¹ Zisas kuwien msat keyet nembet daeset tep belak mulup ñen matatan ke nanañ temañ ñen eweñan am bembeyet nâmti kakalimpepeñañ ke am ñen ku indabembeñañ belak etañ matatan. ⁴² Âpme Zuda am ekñen ilak tagoñgo kan tatagat kan bududuk penañ beye keyepmti egelañ Zisasiyet sekñañ sakwep mâtâpmti sokñan ke met bempemti kobun.

20

Zisasiyan gakikiengatnan gilik zemti wage

¹ Sonda tambunan penañ msat ewe sasat takume Malia Makdala mkaengatnan keyañ Zisas sekñañ eksâgât meti ekme an zulañ nanzañ temañ ñen wilili pemalu met enzuñ bekek tage e naman wililipeme kairañ met tage. ² Kegok ekti egañ weñañ mepme windembem mane mane Saimon Pitamak neñ Zisasiyan nâgât gogot mamtan ninmagen meti zeye, “An zut, Amobotnañ sekñañ piwan ewande ñen mmelo mme neñ sumen daen meti ekma yek bep!”

³ Kegok zeme Pitamak neñmak nâmti am sumen daen eksât mebelin. ⁴ Windembem mane mane Pita ewe sewak sewak tapmepme neñ sakwep windembem met sumen patañ zewan. ⁵ Meti keñañ baen ku towewan. Belak zupman baen tati bim kekesimti sañgum satnañ etañ baen tapme ekban. ⁶ Âpme Pitayañ bam met patañ zemti keñañ keim toweti sañgum satnañ kwasimpewien kwep weme ege. ⁷ Ma ñokñañen sâk kwasim pepeñañ e kegogak weyañ mutumti igak bempepeñañ tapme ege. ⁸ Âpme neñ kegogak keñañ toweti nilisakwep kwitnañ kwitnañ sambe ke ekmâti pigok nâmkijpewan. Zisasiyan ikñañ wasât zeme nâmban walek penañ kapi wati melep. ⁹ Mme nemba notnañ ekñañ Kawawañgalen Zet Itnañanen Zisasiyan gakikiengatnan wawagat zetnañ meluwañ mimiñañ ke ekñañ ku nâmbien. ¹⁰ Ke ekti egelañ belak wenit mepme am zaimengatnan kwakwadak mkaen mebun.

Zisasiyan Malia Makdala mkaengatnañ sokbemsaye

¹¹⁻¹² Âpme Malia Makdala mkaengatnañ keyañ naman met sum ganzenan ganzenan ke tokwat sumti mgeyañ yek beme met bimkekesimti zikatnañ sum keñañ baen ekpeme mepme Kawawañgalen ensel zut kâlâwit satnañ satnañ miakpewun piyañ Zisas peme wengeen ke ñenañ setnañ weñgeeset ñenañ ñokñañ weñgeeset totapmambun. ¹³ Egelañ imbi ke ekti zewun, “Imbi, geñ pe kwilekiyet nâmti tasunik?”

Âpme egañ zeye, “Amobotnañ nnañgalen sekñañ pi ewande ñen mmepme munduman timapma beme tasuyap.”

¹⁴ Kegok zemti gilik zemti wa belakñañ zem Zisas ikñañ ege yañgut kapi Zisas ke ku ekmâtâge. ¹⁵ Âpme Zisasiyan pigok yañkwesiye, “Imbi, geñ pe kwilekiyet tasunik?”

Zeme imbi keyañ wa mulup kapiyet damuñ ñenañ mene tazin zemti pigok dunduye, “An sum damuñ, geñ mene an sekñañ kapi mti ewande ñen met benak beme zemane nâmti met mkobi.”

¹⁶ Zeme Zisasiyan Malia pigok dunduye, “Malia!”

Zeme nâmti Maliayañ elen zem kwat Zisas ekti Zuda zeleset pigok zeye, “Laboni!” (Zet keyet yañañ An Zikat Indanda.)

¹⁷ Zemti endilipemti atasât mme Zisasiyan pigok dunduye, “Geñ kot sekñ timakmakpiñ! Neñ Bienmagen ewe mobopiñ talapgat! Geñ notnne ekñenmagen meti pigok diindo, ‘Neñ nin sambeyet Bipmmagen ma nin sambeyet Kawawañmagen mowebap.’”

¹⁸ Zeme nâmti Malia Makdala mkaengatnañ keyañ sakwep windembemti Zisas ikñañgat nembañane ninmagen meti pigok dinndoye, “Neñ Amobotnañ ekti kolap!” Zemti zet dunduye ke dinndomâge.

Nemba ekñañ mka keñañ ondek tatnepeme Amobotnañ sokbemindaye

¹⁹⁻²⁰ Âpme Sonda tambuyet nin mka kwep ñeniyet mot ondek tati Zuda amobotnañ ekñengat kiñgati setn kili kili penañ kekti tapmann Zisasiyan belak tungupmnan ke petak zem kwatati pigok dinndoye, “Inmagen keñ sewakñañ wembe.” Kegok zemti betnañ zemberañ nembet nembet ma gatnanen zemberañ ke zikat ndaye. Âpme nin Zisas ekti keñ dolakñañ penañ beme tabenn. ²¹ Âpme ewe pigok dinndoye, “Inmagen keñ sewakñañ wembe. Bienañ neñ zemneme toti inmagen mulup mban kegogak

nej in muluwen mebegat zemindeyap.” ²² Kegok zemti indakumbumti zeye, “In Emetak Tenj tit. ²³ In am yomin zemzulutindewep beme yomin penañ yek bewe. Âk am notnañgat yomañ tatagat nâmpewep beme yomañ ke kaliñañ tabe.”

Tomasiyañ Zisas ege

²⁴ Âpme Zisas nembrañane 12 ninmagengatnañ nempa ñen kwitnañ Tomas ek keyet kwitnañ ñen Didimas manzemtemenn, ningalen zeleset, nempa pepet kekok zewanek. Egañ ewande ñen mame Zisasiyañ nempa notnañ etañ sokbemindaye. ²⁵ Keyepmti nempa notnañ nin Zisas sokbemndame ekbenn nin zewenn, “Nin Amobotnañ sokbemndame ekñ.”

Zemann Tomasiyañ pigok dinndoye, “Neñ nen penañ betnañ palakñañ gwilim zemberañ ke ma gatnanen ñelip zemberañ ke betnañ atam ektingut zelin kapi nâma penañ bewe.”

²⁶ Zemti mamotnepeme Sonda ñen beme naman Tomasmak nsakwep mka keñañ ñengat ondekti mka wanok setnañ keñaset kili kili kekpemti tapmambenn. Tatnepemann Zisasiyañ ewe tungupmnan patañ zem kwatati pigok zeye, “Keñ sewakñañ inmagen wembe.” ²⁷ Zemti Tomas pigok dunduye, “Geñ zewanangat betn zemberañ pi timak ekbak ma betdañ daen pemane mepme ñelip zemberañ timak nâmbak. Mti keñ zut ewe mimipiñ; penañ nâmkijpemne.”

²⁸ Zeme Tomasiyañ atam ekti zeye, “Geñ penañ Amobotnañ ma Kawawañañ!”

²⁹ Zeme Zisasiyañ pigok dunduye, “Geñ natimak ekti keyepmti nâmkijpemnenigat. Âpme am neñ sepem eekpiñ belak manâmkijpemneip am ekñen ke Kawawañañ indamukulem mimindeme oloñen palen penañ mamambep!”

³⁰ Zisasiyañ ewe msalen pien mamti menok sepemañ igak igak sambe penañ nembrañane ningat zikatnnañ mamimkwapme ektemenn. Sambe bee papiaen pi ku kuma delañ zemâge. ³¹ Bugar pi kumpepeñañ pi ilak kapigogapmti kukuñañ. In sambeyañ maiñnâmti Zisas ek Kilais ek Kawawañgat Nemuñañ penañ ke nâmkijpepeyet bugan kapi kumpewan. Keyepmti an ñenañ zet kapi maiñnâmti egat nâmkijpewe beme egañ mama kanzizit aikbe.

21

Zisasiyañ nembrañane 7 sokbemindaye

¹⁻³ Mamoti Zisas nembrañane 7 ke nin kapigok: Saimon Pita, Tomas kwitnañ ñen Nempa pepet, Natanael Galili mkaengatnañ ma Zebediyet nemulatnenet ma nembrañane zut nit ewe Taibilias tundua ganzenan met ondek tapmman Saimon Pitayañ nin pigok dinndoye, “Neñ anğalayet timasât tapmiap.” Zeme nin nsakwep meti wañgaen moti meti tambu tetak pi mulup temañ mti anğala ñen ku atawenn.

⁴ Ke tapmimetnepemann ilak msaye. Âpme Zisasiyañ gambibik palen daen tapmame ekbenn. Yañgut nin an ke Zisas ke ku nâmatâpewenn. ⁵ Mme Zisasiyañ ndikti kwizet pigok kuye, “An ekñen da, in anğala ñen mandayo ma yek?”

Ndayañkwesime nin zewenn, “Yek, ñen ku mandann.”

⁶ Zeme pigok dinndoye, “In elenğolamin mti naman wañga ganzenan bet penaset peme topme anğala omba mandait.” Zeme nin elenğolam mti wañga nembeleset pemann towepme anğalayañ totne totne elenğolam bepi gak zem tapme elenğolam mandamann kwasâgât tenjen penañ siwenn.

⁷ Âpme neñ Zisasiyañ nâmneme dolakñañ mambemtan keyañ Pitayet pigok zewan, “Pita, an kanda ilak Amobotnañañ ikañ tazin nânik.” Zeme Saimon Pitayañ nânâjak kâlâpmañ mti biman kaikti tuyen palam toti tukutumti tu paleset zelesañ mege.

⁸⁻⁹ Âpme wañga bugan nembu sutnanik daen 100 mita mee kekok tage keyepmti nempa

notnañ nin wanğa mme kainan mopmann elenğolam anğala melesin mandapemann kainanik motapme gambibik palen gwaen moti ekmann tep kwetnanen anğala ma meu mee piyañ tazimañge.

¹⁰ Âpme Zisasiyañ dinndoye, “In anğala tiyo e notnañ piennen mti kolit.”

¹¹ Zeme Saimon Pitayañ wanğaen moti elenğolam tekñañ pi kwaleti elenğolam anğala melesin mandamti katikñañ mot peme wenge. Keñanen bee anğala temañ temañ penañ 153 bekapiyañ tabien yañgut elenğolam tekñañ ku etiye. ¹² Mme Zisasiyañ pigok dinndoye, “In anğala ke tapme pien kot meu timti nit.”

Zeme nin ilak Amobotnañ elak nâmpewenn keyepmti nin, “Geñ pe an kwi?” kekok ke ku yañkwesiwenn. ¹³ Âpme Zisasiyañ kot totati anğalamak meu tewen tapmañge ke timti kalañ ndame nimbenn.

¹⁴ Zisasiyañ gakikiengatnan wati nin sek zut ilak sokbemndaye yalak kan piyet sokbemndame sek tuk bein.

Zisasiyañ Saimon Pita sek tuk kapi yañkwesiye

¹⁵ Nin meu ke ndame nimann delañ zeme Zisasiyañ Saimon Pita pigok yañkwesiye, “Saimon, Zângat nemuñañ, nodine ekñañ nâgât keñin temañ penañ bemti gogot mamimneip. Âpme geñ nâgât zigok penañ manâmnenik?”

Zeme Pitayañ zeye, “Amobotnañ, neñ gâgât gogot omba penañ mamiyap elak ñep nâmnenik.”

Zeme Zisasiyañ zeye, “Geñ nâlen sipsip mañge maindadamuñ mmambanik.” ¹⁶ Kegok zemti ewe keyegak sakwalamti zeye, “Saimon, Zângat nemuñañ, geñ penañ nâgât gogot penañ mamimnik?”

Zeme Pitayañ zeye, “Amobotnañ, neñ gâgât gogot penañ mamimgeyap e nâmnenik.”

Zeme Zisasiyañ zeye, “Geñ sipsip mañganne maindikdamuñ mmambanik.”

¹⁷ Zeme Zisasiyañ ewe sakwalamti pigok yañkwesiye, “Saimon, Zângat nemuñañ, geñ penañ nâgât gogot mamimnenik?”

Egañ zet sepemañ kwep ke yañkwesime sek tuk beme Pitayañ nâmti keñañ bekanañ penañ beme zeye, “Amobotnañ, geñ kwitnañ kwitnañ sambeyet yañañ nâmane delañ manzein. Neñ gâgât gogot mamimgeyap e kekokak nâmnenik.”

Zeme Zisasiyañ zeye, “Geñ sipsip mañganne kapi maindikdamuñ mmambanik. ¹⁸ Neñ penañ sukwep penañ pigok ñingoma nâmbak, geñ nembraengatnan mamkwa-banan yañ ewe mamobanik pi bitimdi giti zamti set deset ma deset mesâti giti nâmtati mamepmambanik. Yañ maneti an penañ bewanik kan keyet geñ bedi etañ mwapmane am notnañ ekñañ bitimdi zamgemti geñ mesât ku nâmbanigen ke gaik mebep.”

¹⁹ Zisasiyañ kekok zemti Pitayañ zigok gakiwe keyet zet bimbim zet zeye gakikinañ sepemañ igak keyañ Kawawañgat kwizet buñamañ mim wawagat zeye. Zet kekok dundumâti pigok dunduye, “Geñ nâlen nembra penañ kwati mamambanik.”

²⁰ Âpme Pitayañ gilik zemti ekme Zisasiyañ neñ nembra ektikñañ mampemtan keyañ egegat bamidan penañ mepma nikbun. Neñ Anğalalañ Kendoen meu tatnimambenn kan keyet neñ Zisasiyet wakñañ bemti pigok yañkwesiwan, “Amobotnañ, pe kwiyañ geñ zengowe?”

²¹ Neñ bamidan taidamâtmepma Pitayañ nikti Zisas pigok yañkwesiye, “Amobotnañ, nembra kapi bam amnañ zigok msame gakiwe?”

²² Yañkwesime Zisasiyañ pigok dunduye, “Egañ ewe alik mame neñ gilik zemti kobap ma gakime kobap e nen nâyap. Âpme geñ zet keyet eneyet tatnayañkwesinik? Geñ nâlen nembra penañ kwati mamambanik.”

²³ Âpme am Zisas nâmkiñpemtî mamtemien notnañ ekñañ zet ke nâmti Zângat pigok zemyuñguwien, “Nembra kapi ku gakiwe.” Wa Zisasiyañ ek gakikipiñ telepgat mamambe keyet nâmti ku zeye.

Pitayan yan kwesime keyepmti Zisasiyan pigok zeye, “Egan ewe alik mame neñ gilik zemti kobap ma gakime kobap e nen nâyap. Âpme geñ zet keyet eneyet tatnayan kwesinik?”

²⁴ Neñ kwitnan kwitnan sambe ke eknâm mima delan zemâge keyepmti zet sambe beke papiaen kapi weyan zemâtâti kumâti peyap. Keyepmti nin zet meluwan kumpeye kapiyet nâmann penan penanak bein.

Zânan zet kapigok zemdelañ zeye

²⁵ Âpme Zisasiyan kwitnan kwitnan mkwage sambe bee ilindiñ papiaen kuma topmâdak ze papia noteknan sambe penan sokbemâdak.

Nembayelen Muluwin

Zisasiyet nembayaneyan egalen bunam zapat dolaknan timet timkot mbiengalen zapatnan kukunan

Kawawanngalen Zet Zapat kapi kwitnan Nembayelen Muluwin. Zet zapat kapi Luga negak kuye. An sepem kwep bunam zapat nenan kumsaye keyegak zet zapat nen kapi kogogak kumsain. An keyet kwitnan Tiopelas. An keyet yan nan ku nanup yangut Luga zet zapat kapi kogogak kume an kwep keyelenegak mezin. Zet notnan zet zapat kapiyet kenan tazinen an zet zapat kukunan kapiyan ilinsakwep mamti mulup mimi nan gapmti zet zapat esemtan penan kumage. Zet nen zeyeen kapigok, "Nsakwep msat ke pemti met ke kwabenn." Ek iknan ilin sekwegak mamtemien (Nembayelen Muluwin 16:10-17; 20:5; 21:18; 27:1-28:16). Zet kapiyet kenan makunikgen zet zeya ke ilak eknik.

An eknen kapiyan Zisasimak mambien keyepmti kwilin Zisasiyelen nembayaneg kogok zenzenan. Apme zet zapat kapiyet kenan makusapmnigen an eknen keyan Kawawanngalen Zet Zapat Dolaknan Penan zempalaknan bewien keyet zetnan omba penan tazin. Zet Nembayelen Muluwin 1:8 keyet penan zet zapat kapiyet omba penan makumnânik. Tunpuman kwepgatnan 28 delan zeinen zet kapigok nep mainnâsenik: Emetak Tenngalen winde ma mulupmanngalen yan nan ma Emetak Ten nan an Kawawanngalen zet timamti zempalaknan bembeyet indakumtetitinan indamukulem mimindeme Kawawanngalen Zet Zapat Dolaknan Penan timmet zempalaknan bemâbien ma eknenan Zelusalem mka temanengatnan timmet timkot mme msat katan palaknan bemage.

Zet noteknan teman kapigogan Nembayelen Muluwin zenup kapiyet kenan talip:

1:1-5:42 Dapmelange kuknanngat yan bembenanngalen zezapatnan

6:1-9:31 Dapmelange eknenmagen sisipenpen sokbembenanngalen zet zapatnan

9:32-12:25 Pitayan Kawawanngalen Zet Zapat Dolaknan Penan zemkawan bemti naman Zuda am mama kemak buknen zemyunngunngan

13:1-14:24 Pâlan Kawawanngalen Zet Zapat Dolaknan Penan timti set nenan yanbem megeyelen zet zapat

15:1-41 Dapmelange nenan ekngalen an damun eknenan ondekek nenan Zelusalem mka teman ondebien

16:1-18:23 Pâlan Kawawanngalen Zet Zapat Dolaknan Penan timti set mepme sek zut beye

18:24-21:14 Pâlan Kawawanngalen Zet Zapat Dolaknan Penan timti set mepme sek tuk beye

21:15-28:31 Pâl atamti peme Loma mkaen zelen tasatmege

Zisasiyan moti Emetak Ten zempeme totogat zetik mge

¹⁻² Tiopilas an notn, nen ewenan tipman baen papia kum gawan ke Emetak Tenan Zisas winde same egan kwitnan kwitnan mti ombemindennganane nanâ zikat indamkwage keyet Zapatnan ma mulupgat yan nan zikat indamti msat katan mekoti mulupman mimiyet mulup belinan bemindemti kululun mowege keyet zapatnan kum gama ekbanan. ³ Apme Zisas amnan sindem sameti kume gakime bewienan bamgat gilik zem wati kasup 40 kegok ewe msalen kapiyegak mamti Ombemindennganane kan sambe sokbemenzilimindamti mange. Mneti eknenan pe penan wageyan main ma yek kegok zemti ken zut mbiengapmti egan yan nan zemkawan bem indamti Kawawanngalen zemâtâtât katnanen mama keyet zapatnan kegogak

diindoye. ⁴ Âpme kan ñengat ondek tati Zisasiyan Ombemindendenanneyet zeye, “In Zelusalem mka teman kapi ku peme tapme mebep. In kapiyak tatnepeme neñ ewenjan kwileki ñen Bienan indandayet zetik mge keyet zapatnan zema nâmbien ke sokbemindawe. ⁵ Nâip, Zânan am tu etanan manzulutindemtan yan kan belaknik kapi mamopme Kawawanjan Emetak Ten ingat keñinan bemindewe.”

Zisasiyan kululun mowege

⁶ Zisasiyan Ombemindendenanemak Olip kalanjan mot ondek tati Ombemindendenanneyan Zisasiyet yan kwesiwien, “Amobotnan, geñ alak Islael am manje ndaondak ndemti ningalen Amobotnanjan teman bemane nin Itali msalen amobotnan Loma mka teman tazin egat kandanjan ewe ku tabanup?”

⁷ Kegok yan kwesime Zisasiyan zeye, “Bienan kwitnan kwitnan ke mme sokbembeyelen windenjan tasainan kanan beye ke ewe tazingat in eneyet keyet tatnayan kwesip yangut ke ingalen kwitnan kwitnan yek. ⁸ In belak kapi tatnepeme Emetak Tenjan kopme in ke time winde indame nâgât zet zapat zenze an bemti Zelusalem mkaen ma Zudia msalen mka sambe tapmezinen ma Samalia msalen mka sambe tapmezinen ma msat sambe zet zapatn zempalaknan beme pelelan bem mekobe.”

⁹ Zisasiyan zapat kegok diindomti tapme Kawawanjan mme Zisasiyan elen belen bemti kululun mopme Ombemindendenanjan ekñenan ektitipen tatnepeme zanza ñenan koti utuk kekme eekpiñ mbien.

¹⁰⁻¹¹ Mopme ekñenan kululun gwaenegak ektitipen tatnepeme keyegak an zut melakandunjan satnanjan ekñenmagen sokbem tati zewun, “Galili mkaengatnan an, in kwilekiyet zikalın kululun gwaenen negak ekpeme mowepme talip? Zisas in taekme indemti kululun mowelep ek maneti sepeman kebonak ewe gilik zemkopme ekbep.”

Zudayet munduman Matiasian tatagat ombempewien

¹² Kegok zeme nâmti ekñenan Olip Kalan ke katipemti Zelusalem mkaen gilik zemti mebien. Olip Kalanjanatnan Zelusalem mkaen mametemiennen set tungupman ke maelinjan butnan etan mametemien. ¹³ Meti Zelusalem mka temanen patan zemti mot mundumin matatemien keyegak an kwilin kapigogan motabien:

Pita,
Zân,
Zems,
Endulu,
Pilip,
Tomas,
Batolomiyu,
Matiyu,
Zems, Alipiasiyet nemunan,
ma Saimon, itnanjan an manje Zilot ekñenmak manje ekmak
Zuda, Zemsiyet nemunan an kegogan tapmambien.

¹⁴ An ekñen ke ma Malia Zisasiyet manan ma imbi notnan ma Zisasiyet meniñane ekñenan keñ kwep bemti dundundu mulup kan katan omteñ mamkwatemien.

¹⁵⁻¹⁶ Kan katan kegok maondak metne peme bangat ondedak ñengat am nâmkijpepenmak 120 kegogan tapme Pitayan ondedagen ke watati zeye, “Dapmeniñne, ewenjan tipman baenen Kawawanjan Emetak Tenjan Zudasian Zisas kasa ekñen zemsokbemindame atawep keyet zet zapatnan Dewit zemsokbemsame zemkawan beye keyet penanan ilak sokbeme ekbenn ke. ¹⁷ Zudas ek ningalen manjanatnan Zisasiyan iñnan mulup ninmak mimiyeñ nâmti ombempeyeyangut egañ kilen beye.”

¹⁸ (Keyepmti egañ myungunjan galen tosanjan ke timti msat kwitiye. Msat ke kwitimti msatnanen ke met anzamti diliñ zem tokumti kambakan epeeme tipman

wiselepman̄ âlâk zemti zupman kwawege. ¹⁹ Kogok mme Zelusalem mka temanen am sambe tabien ekñenan̄ Zudasiyet zapatnan̄ ke nâmti msat keyet kwitnan̄ ilinan̄gat zelinaset Akeldama zewien, zet ke ningalen zeleset gilik zewanegen, Sip Sombem kekok benak).

²⁰ Âpme Pitayan̄ Kawawan̄galen zet zapat itnan̄an̄ Sam papiaen zet tazin ke mti pigok zeye,

“ ‘Mkan̄an̄ ñepgat belak tabe an ñenan̄ ke ku tabe.’ (Sam 69:25)

Âpme Sam ikñan̄ keyegak zet ñen pigok tazin, ‘Mulupman̄gut an ñenan̄ ton̄an̄ bemti mbe.’ (Sam 109:8)

²¹⁻²² Keyepmti nin Zuda egat munduman an ñen Zân tu zululut anan̄ mulup mge keyetnan̄ yan̄bemti kwat Zisas Kawawan̄an̄ kululun̄en wati moge. Kan tungupman̄ ke ninmak mamkwati kwitnan̄ kwitnan̄ sambe bee ekmâtâpme delan̄ zemâge. An kebon̄ aikmann ninmak mamti Zisas wawatnan̄galen zet zapat kapi zemkawan̄ bewe.”

²³ Pitayan̄ kekok zeme an zut idaikbien. An ñen kwitnan̄ Zosep Balsabas manzemtemien ma ikñan̄ keyak kwitnan̄ ñen Zastas ma an ñengat kwitnan̄ Matias. ²⁴⁻²⁵ Idaikidemti dundundu mulup mti zewien, “Amobotnan̄, geñ am ningat keññan̄gat yan̄an̄ nâmâtâdik. Keyepmti geñ an zut kapiyet nâmame an kwiyan̄ Zuda an mama mgasik mâti metneti keyet dopman̄ timti gakiye. Egat munduman tati egan̄ Zisasiyan̄ mulup zet ndaye ke mimiyet nânik beme aik ndamane eksenup.” ²⁶ Kegok dundumti ekñenan̄ takaset zut teepman̄ ñen pemkwepman̄ ñen mti butnan̄ baen an̄galan̄ tati butnan̄ etan̄ zenzelim peme kwatapme Matiasian̄ teepman̄ señ mge keyepmti egan̄ Zudasiyelen mundum ke time Ombeminden̄an̄ ewe 12 munduminnan̄ egan̄ kwapme kekok beye.

2

Pentikos Kendoyet Emetak Teñan̄ kululun̄engatnan̄ toge

¹⁻² Nup kan katan̄ Pentikos Kendoyet Kawawan̄gat sâpe sâpe bumbuyet kwitnan̄ kwitnan̄ timti bulun̄ belan̄ mmekoti mambemtemien ke beme am nâmkin̄pepemak ekñenan̄ mka keñan̄ kwepgat ondek tatnepeme keyegak kululun̄engatnan̄ tâgâ kwisaknok teman̄ penan̄ kumtoti ekñenan̄ mka tabienen ke kwisakñan̄an̄ bemisik tage.

³ Kwisak kokume ekbienan̄ tan̄am nambalam kebon̄an̄ am tabien katan̄ ekñenmagen pelelan̄ beme tapmâge. ⁴ Emetak Teñan̄ keñinanen bemisik indemti zet sambe keñinan bemindeye katan̄ yan̄bemti zet ñen ñenaset zemâbien.

⁵ Âpme Zuda am sambe mulupgapmti msat sambe mekoti mamtemien ekñenan̄ Kawawan̄gat zetnan̄ kandan̄an̄ mamamtemien. Ekñenan̄ kendo keyet koti keyegak tapmambien. ⁶ Yan̄ Emetak Teñ toge kan keyet am ekñen keyan̄ tatnâme kwisak teman̄ takume pe kwilekiyan̄ tapm zemti wen̄in mepme kwaweti ekme Zisasiyet nemban̄ane ekñen Emetak Teñan̄ nânâ indame ekñenan̄ zet zapat dolakñan̄ tazeme am sambe keyan̄ nâme zelinan̄ esemteñ tazeme nâmâtâpmâbien. ⁷ Meluwan̄ mamanan̄ kekok mme ekñenan̄ nâmtemtem teman̄ mti zewien, “An ekñen zet ñen ñenaset tazeip an ekñen kapi Galili msalengatnan̄ etan̄. ⁸ Nin msat katan̄ met ambesomti ekñengalen zet nâwenn zet keyegak ikñan̄gat ikñan̄gat kapi zigoset nâmti zeme nâmâtâpmann delan̄ zein. ⁹ Nin bepi msat sambe kapigogatnan̄ kopmobenn: Palitia, Midia, Elam Mesopotamia msalengatnan̄, Zuda, Kapadosia, Pontas, Esia, ¹⁰ Pilisia, Pampilia, Izip ma Libia msat ilindiñ ke Sailini msat keyet sokñanik. Ninmagengatnan̄ am notnan̄ Loma mka teman̄gatnan̄ kopmâbien. ¹¹ Ma Zuda am penan̄ ma am Zuda man̄gaen tususun̄an̄ ma notnan̄an̄ Kilit ma Alebia msat sambe keyetnan̄ kopmâbien. Kawawan̄an̄ an ekñen kapimagen menok teman̄ mme ekñenan̄ am sambe nin bepi ninan̄gat zetnnaset Kawawan̄galen zet zapatnan̄ pi zemâtândame tulun̄ telan̄ penan̄

weyañ nâmâtâtnup.”¹² Ekñenañ ke ku weyañ ekmâtâti nâmtemtem mti ilinak zenâ zenâ mti zewien, “Kwitnañ kwitnañ kapi yañañ zigoset sokbein?”

¹³ Mme am notnañ ekñenañ an nâmkinpepenimâk ekñengat zet kanzowak mti zewien, “Ekñen tu katikñañ niyoyañ keñin kileñ beme zet kilom kilom tazeip.”

Pitayañ am ekñengat zet zeye

¹⁴ Âpme Ombemindendañ 11 ekñenañ ilinsakwep watati Pitayañ am sambe penañ tabien ekñengat kwizet kumti pigok diindoye, “Zuda am notne ma amkup notnañ koti Zelusalem mkaen tadik, in wakñin weyañ beme neñ kwitnañ kwitnañ tasokbein kapiyet yañañ zema weyañ nâit.¹⁵ In nâme nin kapiyañ tu katikñañ nimti keññ kileñ tabein mene kekok otnâmndeip. Yañgut yek. Pi ewe tambuñan 9 kilok etañ pimak.¹⁶⁻¹⁷ Muluwañ kapi sokbembeyelen Kawawañgalen golañ zenze an Zoel egañ kapiyet eweñañ baenen Kawawañgalen Zet Itnañanen pigok zeme nâmti meluwañ kapigok mge,

‘Kan bududuk beme neñ nemunambañine ekñenañ neñmagen bamgat zigok sokbeweyet zet timti zemkawañ bemâbep. Ma nambañine zomolim notnañ ekñen zikaln mitima meluwañ mamanan notnañ ekbep ma ailip ekñen kwitnañ kwitnañ notnañ kieset zikat indama ekbep ma Emetakñ Teñ msat sambe am keñinan bemisik indewap.¹⁸ Ma kan keyet sisiliñ animbinne ekñen Emetakñ Teñañ keñinan mulat indema ekñenañ neñmagen bamgat zigok sokbeweyet zet indama zemkawañ bemâbep.¹⁹⁻²⁰ Neñ kululuñen ma msalen menok notnañ kapigok mma sokbemâbe. Msalen tep temañ zime kasak temañ kwaikbe ma am sipmañ kileñ mulapmebep ma kululuñen neñ kasup zikatnan mma sopsop kuwe ma eyoña zikatnañan ñamañ sip nemoñ beme Amobotnañan kopme oloñen mimi keyet kanañ ke bewe.²¹ Kegok sokbeme an ñenañ Amobotnañgat kwitnanen dunduwe beme egañ añañgapewe.’ (Zoel 2:28-32)

²² Israe am notne, in zet kapi tatnâme zema nâit: Kawawañan ikañ Zisas Nasalet mkaengatnañ mulup same egañ inmagen menok kwitnañ kwitnañ mzikat indamkwapme ekmâtâbien.²³ Ewañan tipman baen Kawawañan ikañ ke mimiyelele nâmâtâtpeye keyet katan inmagen sokbeme in an bekañan mimi penañ ekñengat belinan beme ekñenañ tewen kumasasok peme tati gakiye.²⁴ Yañgut gakikiyelele windeyañ ku atam tage. Kawawañan mme gilik zem wati gakikiyelele nukñañ sambe beye gaipeme weñge.²⁵ Keyet Dewilañ eweñañ Zisasiyet zetnañ kapigok zemkawañ beye,

‘Neñ Amobotnañ ekma zimoseñnan kwesiñ matazin. Egañ nâgât betn penaset tazingapmti kwilekiñen nukñañan ku naikbe.²⁶ Egañ neñ gakikiengatnan mme wapma mama kanzizit nanayet zetik mneñgeyet webem mayap. Keyepmti neñ nâma dolakñañ penañ beme zetn oloñen palen manzeyap.²⁷ Geñ ek ketalatpemane am gakikiñañ mundumen ku tabe. Ma geñ Nemundi Teñ ek pemane gakimti sekñañ msalen ku sambuwe.²⁸ Geñ mama kanzizitgalen set zikat nawanan. Âpme gâgât monzalamdan neñ oloñen temañ penañ mbap.’ (Sam 16:8-11)

²⁹ Notne, neñ yeññ sokñ Dewit egat zet pigok penañ zemkawañ bema nâit. Ek ilak itnañan gakime bewien yañ bewien ke am zaimañ sosok tapme maeknup.³⁰ Ek golañ zenze an mamkwapme Kawawañan egat zetik mpemti kapigok zemkatik bempewe. In sokdine ekñenmagatnañ an ñen aikma egañ nâlen Amobotnañ mundumm ke tiwe.

³¹ Ke nâmti eweñañak tipman baen Kilaisiyañ gakimti wabeyet zetnañ pigok zeye, ‘Kawawañan am gakikiñañ ekñengat tunguwinan peme wemti sekñañan ku sambuwe.’ (Sam 16:10)

³² Zet keyet katan Zisas ek Kawawañan gakikiengatnan mme wapme nin Zisas walep elak penañ ekmâtâbenn. Keyet zapatnañ kapi manzemkawañ benup. ³³ Egañ wati moti Kawawañgat betnañ penaset moti tapme Kawawañan Zisasiyet Emetak Teñ peme togotat zetik mpeye keyet katan Emetak Teñ peme toti ninmak tati mulup mme in alak egat yañan kapi sokbeme egip. ³⁴⁻³⁵ Dewit sekñan melesin kululunen ku moge yañgut zet belak kapigok etañ zeye,

‘Kawawañan nâlen Amobotnañgat pigok dunduye, “Kot betn penaset tot tapmane neñ kasandine mañge kwep bemindema geñ windenjin mtoindewanik.”’ (Sam 110:1)

³⁶ Keyepmti Isael am in pigok nâmkatik beseip, in Zisas an yomengatnan ndatitiyet koge an ke tep palen kume gakiye. Kilais ek ke Kawawañan alak mtati Amobotnañ onzempeme tazin.”

³⁷ Pitayañ zet kekok zeme amnañ nâmtetem mti Pita ma ombemindendenan an notnane notnañ pigok indayañkwesiwien, “Notnne, nin zigok penañ mmann ñep penañ besem?”

³⁸ Zeme Pitayañ pigok diindoye, “In kwep kwewañ bekananjin eknâmti yomengatnañ gilik zemti Zisas Kilais nâmkijpempti egat kwitnanen tu zulutme Kawawañan ingat yomin katikpewe. Kegok mme Kawawañan in Emetak Teñ taolet m indawe. ³⁹ Ilin ma nemunambañine ma am msat sambe tapmelip kapi Amobotnañ Kawawañgat zetnañ nâmti ekmagen kobep katan egañ Emetak Teñan indandayet zetik mpeye ke indawe.”

⁴⁰ Pitayañ zet kekok diindomti ewe tusumti golan zet pigok diindoye, “In am myunğunğunjin temañ ekñenmagen peme tapme keñin gilik zemti kobep. Am bekanan ekñen ke Kawawañan indawaletbe nâip!” ⁴¹ Kegok zeme kasup keyegak am 3000 mee kogañ Kawawañgalen zet zapat dolakñan nâmti nâmkijpeme tu zulutindeme Kilaisiyelen am mañge ekñenmagen tusuwien.

Am nâmkijpepamak ondedakñin ma mama mimiñin kwep dolakñan wemkwage

⁴² Âpme am ekñen kapi ombemindendenan ekñenan Kawawañgalen zet zapat dolakñan mandiindom kwatemien. Mti keñ kwep penañ bemti tambuñalem niniyet ma dundundu mulup mimiyyet mene mene maondaktemien.

⁴³ Âpme Kawawañan ombemindendenan ekñengat palesetgatnañ menok sambe penañ mgeyepmti am sambe ekñenan nâmtetem palen mamkwabien. ⁴⁴ Am nâmkijpepamak ekñenan keñ kwep bemti kwitnañ kwitnanjin sambe bee temakwep apalak tim nimwian wian mmamkwabien. ⁴⁵ Ma ekñenan msalin mkanjin ma kwitnañ kwitnanjin sambe bee ketalasime amnañ keyet tosañan mânep indame timti ondek bemti naman ilinagak olat zeme katan kalañ indame matimtemien. ⁴⁶ Ekñenan tambu misa katan Zuda am ilinañgalen sesewat mka teman ilindiñ maondaktemien. Ondekpempti naman kalañti mka ñen mka ñen mekoti meu time kwawepme ilindiñ kalañ kumnimti oloñen palen tati tambuñalem manimetemien. ⁴⁷ Mama mimi dolakñan kekok mkwati Kawawañ kwizet buñaman mwati sesewatsamkwapme am notnañan ke egomti ekñenmagen tusumti nâmkijpepe aikme Amobotnañ Kawawañ ikñañgalen mañgeen ke matusum indemtan.

3

Pitamak Zânan an setnañ bekanan ñen weyañpewun

¹ Kan ñeniyet Pitamak Zân egelañ 3 kilok dundundu kanañ beme Zuda am ilinañgalen sesewat mka teman dundundu mulup msât mowebun. ² Âpme an ñen setnañ wesiñ mamkeñ keboñ sokbembenan an ke notnaneyan tambu msa luaen luenzamti kot Zuda ilinañgalen sesewat mka teman keyet “Setokwakwat Dolakñan” manzemtemien keeset peme tati ekme am sambeyan sesewat mka temanen mobot

totot mme indikti mânep milawatgat mawekumindamtan. ³⁻⁴ An keyañ tati idikme Pitamak Zân egelañ sesewat mka teman mowesât mmalu idikti kegogak mânep milawatgat idawekume egelañ ek eksememuñ mtati Pitayañ pigok dunduye, “Geñ pien ndikbak!” ⁵⁻⁶ Mme an setnañ bekañ egañ wa kwileki ñen nasâpmilup mene zemti elenjemoidikme Pitayañ egat zeye, “Nit mânep milawat mene ñen ku tatndain. Kwewetañ tatndain ke gasâpmilup. Zisas Kilais Nasalet mkaengatnañ egat kwitnanen zeyapgat wati met!” ⁷⁻⁸ Kegok zemti betnañ penaset betname setnañ ñandoñañ dolakñañ beme sakwep eleñ beleñ bemti wat mutututi mebekokot mti egetmak ilinsakwep sesewat mka temañ keñan moti set mamañanggat oloñen mti palam mobot totot mti Kawawañ zemesesewatpeye. ⁹⁻¹⁰ Âpme an keyañ set tapmamti Kawawañ tasesewatsame am sambeyañ ekti nâmtetem mti zewien, “Sesewat mka temañ ‘Sekekek Dolakñañ’ manzeip ke totati mânep milawatgat ndawekumti matazin wa an ikñañ kapimak zemti nâmtetem mbien.”

Pitayañ am Kawawañgalen zet zapat dolakñañ diindoye

¹¹⁻¹² An keyañ Pitamak Zân egetmagen met ilinsakwep mka keñan ñen kwitnañ Solomon makumtemien ke mame amnañ indikti buluñ bililiñ ilinsakwep ekñenmak ke met ondektati nâmtetem temañ mti tapme Pitayañ am ke indikti pigok diindoye, “Am in kapi kwilekiyet an wesin dolakñañ bep keyet ektemtem mti nit ñandem tatndigip? Kwitnañ kwitnañ ke ndanggat windenidangat ma teñ mamannandangat mamañañ ku aiksolut. ¹³ Nit yeñsokñe Abalaam ma Aisak ma Zekop mee ekñengalen Kawawañ egañ Nemunañ Zisas ek Amobotnañ mwat onzempemti winde temañ saye. An ke in zemkumti kasa kuku an ekñengat belinan beme ekñenañ wati amobotnañ Pailitmagen mepme egañ yomañ ñen ku aikti belak zempeme mebegalen mgeyañgut in zekañkañ mti kume gakikiyet zewien. ¹⁴ In An Teñ ma Kwatetepmañ ek bamkumpemti amobotnañ Pailitgat kwizet kaliañ kumti an bekañ am indom enzilili ke nâmpeme inmagen totogat zewien. ¹⁵ Mti in An mama toñañ ek kume gakiye yañgut Kawawañañ gakikiengatnan mme gilik zem wage. Nin an keyet zet zapatnañ manzempalakñañ benup. ¹⁶ Keyepmti nit Zisasiyañ ikñañ winde ndame nit nâmkinpepemak tati ikñañgat kwitnanen an kapi mmalu dolakñañ bemti ingat zikalinan tapme taegip kapi.

¹⁷ Notnne, neñ ñep nâmindeyap in ma amobotnañine in Zisasiyet yañañ ku nâmtiyepm ek yomepiñañgut belak kegok msawien. ¹⁸ In meluwañ ke mme Kawawañañ golañ zenze anane ekñengat zeme ekñenañ Kilais sindem nâmeti gakikiyet zet zapatnañ dolakñañ papia itnañanen meluwañ mkwabien ke penañañmak beye. ¹⁹ Keyepmti in yomengatnañ keñin gilik zemti Kawawañmagen kopme egañ mama mimiñin bekañ ke katikpemti gilik zemindatime in sek welelañin kwawepme mambep. ²⁰ Zisas Kilais ke Kawawañañ ninmagen peme kokogat ombempeye. Yañ maneti zempeme ninmagen kapi toge. ²¹ Zisasiyañ Bipmañgalen mowegeen keyegak mame Bipmañañ msat kululuñ pi asekti naman alakñañ mme sokbemâbe keyet zetikñañ eweñañ golañ zenze anane teñ zemindeme ekñenañ keyet zapatnañ esemteñ zemkawañ bemâbien. ²² Golañ zenze an ekñen keyet tunjuwinañgatnañ ñen Moses egañ zet kapigok zemsokbeye,

‘Amobotnañ Kawawañañ inmagatnañ nolin ñen mwat onzempeme egañ neñ golañ zenze an mamayap keyet katan mamti zetnañ zeme nâmti gawepuwep. ²³ Golañ zenze an keyelen zetnañ am notnañañ gawepumti ekmagen ku tusuwep beme Kawawañgalen mañgeengatnan zemindeme zupman meti walelet aikbep.’ (*Zii Zet 18:15, 19*)

²⁴ Âpme eweñañ tipman baenen golañ zenze an Samuel ma notnañ egat bamañ mamkwabien ekñenañ kan kapi sokbembeyet zetnañ papiaen meluwañ mkwabien.

²⁵ In golañ zenze an ekñengat nemunambañine in kapiyet Kawawañañ yeñsokñin

Abalaamak tususu mti egat zetik pigok mpeye ke tonan in bewep. Kawawanan egat pigok zeye,

‘Neñ gâlen mangaengatan an nen egat pembenangapmti msalen am sambe talip eknenmagen kwitnan kwitnan dolaknan mimindawap.’ (Sokbembe 22:18)

²⁶ In kapiyepm Kawawanan ewenan nâmâtâti Nemunan Zisas zempeme kot msalen kapi sokbeye ke in nenan mama mimi bekananengatan indapmukulem mti gilik zemindatitiet kegok mge.”

4

Pitamak Zânmak mka katiknan idewien

¹⁻³ Pitamak Zânan ke tati animbi zet kegok diindomambe tapmalu sâpe sâpe bumbu an eknen ma Zudayelen sesewat mka temanhalen an tipdakutum ekngat nenanin ma zii zet zikat indanda an eknenan kopmâbien. Eknenan kotati ekme Pitamak Zânan Zisasiyan wage ma am gakikinan wabep keyet zapatnan animbi sambe tadiindom kwapmalu eknenan keyet nâme nen ku beme indatimti zemidosât nâmbienangut msat gasi beyeyepmti belak idatimti met mka katiknan sekek idewien.

⁴ Yanjut am egetgalen zet nâmti notnanan nâmkijpepe aikti Zisasmagen tusume am nâmkijpepemak sambe penan temakwep 5000 mee kogok beye.

Pitayan an damun ekngat monzalaman Zisasiyet yanay zemkawan beye

⁵⁻⁷ Msa msame sâpe sâpe bumbu an nenan ma sesewat mka temanhalen an damun notnan ma zii zet zikat indanda an eknenan meti sâpe sâpe bumbu an nenanin teman Anas ma egalen mangaengatan am notnan ma Kaipas ma Zân ma Aleksandia ma sâpe sâpe bumbu an notnan eknenmak temakwep Zelusalem mka teman ondekti Pitamak Zân tunguwinan onzemidemti pigok idayankwesiwen, “It winde kwiyan ma kwiyet kwitnanen ma meluwan zigok penan mti an wesin kapi mmalu dolaknan beyan?”

⁸⁻⁹ Idayankwesime Pitayet kenanen Emetak Tenan zet same zelin dopman pigok gilik zemindaye, “Sâpe sâpe bumbu an nenanenne ma sesewat mka temanhalen an damunne in nit awesin ke zigok penan mti mmalu dolaknan bep keyet yanay penan nâsâgât ndayankwesimti talip. ¹⁰ Keyepmti nit zemkawan bemalu in ma Islael am ilinsakwep yanay nâmâtâlit. Zisas Kilais Nasalet mkaengatan e in tewen kumasasok peme gakime bewien. Yan Kawawanan naman gakikiengatan mme wageyan main. Egat kwitnanen an wesin kapi seknan mmalu dolaknan beyan kapi tapme taegip.

¹¹ An Zisas keyet Kawawanhalen Zet Itnananen baen meluwan kapigok miminan tazin, ‘Mka walalat an eknenan tepum nen bekanan zemti peme mewengayan alak tepum keyan mka tepuman kalinan penan bemti mka atam tazin.’ (Sam 118:22)

¹² Kawawanan msalen an nenan am nen yomengatan gilik zemti indatitiet winde nen ku saye. Egan Zisasiyan mulup ke mimiyet nâmti ek etan saye.”

¹³ Zet kebon kebon etan tazemalu am tabienan nâmti zewien, “An zut kapiyan nânâ mka temanen ku mebun. Zisasmak belak mamtemunanngut nânâ kabon kapi deeset tiwunan kingagapin pi nâmtalati tazelup.” Zemti nâmtemtem penan mbien. ¹⁴ Âpme eknenan an setnan bekanan weyanpewun ke egetmak ilinsakwep tapme indikti zet dopman nen gilik zemindandayet nâme nen ku beme peme tage. ¹⁵ Kegok zemti tabienan yek beme eget zemideme zupman towepmalu ilinak tati pigok zenâ zenâ mbien, ¹⁶ “An zut kapi zigok mimidasenup,” zem zenâwien? “Egelan menok ke msokbemalu Zelusalem mkaen animbi sambayan keyet zapatnan ilak nâme delan zep keyepmti nin nen ku iyan indendeyelen bein.” ¹⁷ Zem mbienan yek beme zewien, “Yegat mulup ewe tusum mmalu am sambayan nâmbepgapmti nin zemkingagat zet zemann egelan keyet kingati Zisasiyet kwitnan ewe ku mpalaknan bewalup.”

¹⁸ Kegok zemnâmpemti naman idazemtetime mka keñanenak mowepmalu pigok zewien, “It am ñen ewe Zisasiyet yañañ ñen ku zemzikat indawalup.” ¹⁹ Kegok zeme Pitamak Zân egelañ zewun, “Nit zet kapi zemalu ilin opem nâit. Ingalen zet gawepumti Kawawañgalen zet peñ pemalu toweme keyet Kawawañañ nigat nâme zigok bewe? ²⁰ Nit Zisasiyet mulupmañgat yañañ sambe be ekmâtâpmalu delañ zeye. Keyepmti kwizapatnañ kapi belak atam pemalu ku tabe.” ²¹ Egelañ kegok zemalu an ñeñañ ekñeñañ zemkiñgagat zet notnañ ewe tusumdiidomti belak ideme toti mebun. Am sambe ekñeñañ muluwañ ke ekti Kawawañgat sesewatsawien keyepmti an temañ temañ ekñen keyañ kwindemti an zut ke kwileki ñen ku miidawien. ²² An wesin Pitamak Zânmak menok temañ egat palen mti weyañpewun. An ke nup kanañ 40 sehempein.

Am nâmkijpepemagañ dundundu mulup katikñañ mbien

²³ Pitamak Zânañ amobotnañ ekñeñañ katikideme egelañ nâmkijpepemak am nolitne ekñenmagen koti ondedagen sâpe sâpe bumbu an ma sesewat mka temañgalen an damuñ notnañ ekñeñañ zet zewien keyet zapatnañ mimindawien. ²⁴ Âpme ekñeñañ zet ke nâmti keñin ondek kwep bemti Kawawañgat pigok dunduwien, “Amobotnañ, geñ kululuñ msat ma nembu temañ ma kwitnañ kwitnañ sambe mamañañmak wemezin kapi mmane sokbem mâge. (Kisim Bek 20:11; Sam 146:6)

²⁵ Geñ ningat yeñsokñ Dewit mulup andi Emetakdi Tenañ keñañ m elen belen beme zet kapigok zeye,

‘Zigogat am Zuda mañgaen ku sokbembenañ ekñeñañ Amobotnañgat ñenzinziñ mti kusât tapmip? Ma pe kwilekiyet am ekñen kapiyañ ondekti kwitnañ kwitnañ yañañ yañepiñ kapi msâgât tazenâip? ²⁶ Msalen an damuñ sambe ekñeñañ Amobotnañ Kawawañ ma Nemuñañ Kilais egetmak âsâgât keñ kwep bemti zenâ zenâ tapmip.’ (Daniel 9:24)

²⁷ Dewilañ zeye keyet katan amobotnañ Elotmak amñane Israe el ekñenmak am Zuda mañgeen ku sokbembenañmak amobotnañin Paillet ekñeñañ mka temañ kapi temakwep bemti Kawawañ geñ Zisas mulup andi teñ ke pemane am yomengatnan ndatitiyet ombempemti zempemane koge ek kume gakikiyet mulupmañ penañ sukwep mbien.

²⁸ Geñ eweñan baen mulup andi kemagen kwitnañ kwitnañ ke sokbembeyet zemkabewanan keyet katan sokbemsaye. ²⁹ Yan alak pi naman nin Zisas mâti mamann amnañ ningat kasa tapminndaip keyet Amobotnañ geñ kasa keyet keñan winde ndamti ndamukulem mmane nin kiñgagapiñ gâlen zet zapadi dolakñañ kapi ammagen windeñambeñ zemkawañ bemann zet zapadañ palakñañ bewe. ³⁰ Kawawañ, geñ mulup andi teñ, Zisas egat mti winde ndamane nin am zawatmak ekñen mmann alik bewep ma nemundi Zisas egat kwitnanen nin menok yañañ igak igak mbanup.”

³¹ Kegok dundum delañ zeme mka ondek tapmambienen ke titok temañ mti mekwapme Kawawañgalen Emetak Tenañ am tabien bee keñinan topme ekñeñañ kiñgagapiñ elen belañ bemti zet zapat dolakñañ am keñan windeñambeñ penañ zemkawañ bembien.

Nâmkijpepemak ekñeñañ kwitnañ kwitnañin apalak timambien

³² Zisas nâmkijpepeñañ am ekñeñañ ondekti keñ kwep bemti milawalin mee toñan toñan ku timamkwabien ekñeñañ milawalin belak apalak timamkwabien. ³³ Kegok taindame ombemindendeñañ ekñeñañ Zisas gakikiengatnan wage keyet zapatnañ windeñambeñ am ekñengat zemkawañ bewien. Âpme am nâmkijpepemak ekñengat tunguwinan Kawawañgalen keñ taolelañ bemisik tage. ³⁴ Ekñenmagen ñeñañ ola olat palen ku mañge. Ekñeñañ msalin mee tage ke an ñeñañ kwitime mânep ke mti met ombemindendeñañ an ekñengat belinan mambemtemien. ³⁵ Âpme ekñeñañ ke

timtati am nenan kwileki nengat olati kot zeme katan milombinananengatnan ke timtati maindatemien.

³⁶ Âpme kan keyet an nen Zosep ombemindendenan eknenan kwitnan Banabas manzemtemien. (Banabas kwit keyet yanana, An Zemgwanan Mimi.) An ke Liwaiyelen mangeengatanan msatanan Saipalasiyetnan. ³⁷ An keyan msatanan an neniyet zeme kwitime manep ke mti kot ombemindendenan ekngat belinan beye.

5

Aniasmak imbinan Sapila egetgalen zapat

¹ Awembinan zut nen mamamtemun apman kwitnan Ananias imbinan Sapila egelan kegogak msalit butnan nen tosayet zemalu amnan kwitiwien ²⁻³ yangut manep piwan timti imbinanmak zenamti ken kwep benti manewit butnan enzilim pempti butnan etan apmanan mti met ombemindendenan eknenmagen beme Pitayan manep ke ekti zeye, “Ananias, gen kwilekiyet Sadanan ken di myungume manep msadangat tosanana tinak ke butnan buzak enzilimpempti butnan etan mti kot Emetak Ten tatetipenik? ⁴ Gen msadi kegok namti belak pemane gitanngat zapat tadak. Ma an keyan msadi kwitime manepdi giti timti kwilekindi nen msat namti mbek piwan? Gen kwilekiyet manep ekti ken di punpun mme kegok mnak. Gen wa nin ku tetindenak; Kawawan tetipenak nanik!” ⁵ Zet kegok zeme Ananiasian namti keyegak tokutumti gakime am notnan tabien eknenan ekti kinngabien. ⁶ Âpme an zomolim notnan tabien eknenan moti egat seknan sagan sumunti met am sumen bewien.

⁷⁻⁸ Ke mti belaknik tatnepeme Ananiasiyet imbinanan apmanngat zapat nanapin belak kwawopme keyegak Pitayan egat zeye, “Msatgalen manep kapi etanan apdan mti kobep?”

Zeme imbinanan zeye, “Ilak buke etan keyalak ke mkobepmak.”

⁹ Zeme Pitayan zeye, “Abdimak it kwilekiyet Emetak Ten tetipepeyet kenit kwep belut? Nemba zomolim set tokwakwalen talip eknen kaiman abdi mmet beyo yan gen kegogak gapmet beseip!” ¹⁰ Kegok zeme imbiwan setnan kandanana ke tot gakiweme an nemba zomolim tabien eknenan mka kenan kwati seknan mti apman bewien keyet solonan mebewien. ¹¹ Kegok mme am namkinpepeninmak mange ma am notnan eknenan zapat ke namti zemkinngagat omba penan mbien.

Ombemindendenan eknenan menok sambe mkwabien

¹²⁻¹³ Ombemindendenanmak am namkinpepemak eknenan ken kwep benti sesewat mka teman kenan nen Solomon manzemtemien ke maondaktemien. Mti tokwati am tunguwinan menok sepem igak igak mme ekti am notnanan namkinpepemak ekngat namindeme mobotnan beme eknenmak tususagat manamtemien yangut Zuda amobotnan notnngat makingatemien. ¹⁴ Yangut mulup ke ewe tusum mmepme animbi sambe penanan Zisas namkinpempti ombemindendenan ekngalen mangeen omba penan metusumabien. ¹⁵ Âpme ombemindendenan an eknenan menok sambe mme kwizet bunamanan mekopme namti keyepm am eknenan noline zawat sek sindemak indaluanzam timti Pitayan kasuwen kwawepme wenanan ekngat paleset kwawepme dolaknan beseip zemti eknen set ganzenan sin yangemindeme toti selen dombem tapmebien. ¹⁶ Âpme Zelusalem mka teman keyet soknanik mka tapmege keyet am sambe penan eknenan kegogak noline zawat sek sindemak ma we bekananan kenjanan tatatanan indatimti kopme Pitayan weyanindeme dolaknan bemabien.

Ombemindendenan sisipenpen mimindawien

¹⁷⁻¹⁸ Mulup dolaknan kegok tapm mepme sape sape bumbu an sambe ekngat nenanin ma notnane Sadusi notnan eknenan ilinsakwep ombemindendenan

ekñengat nâmbekambemindemti keyegak wati met indatamti mka katikñan meindeme¹⁹⁻²⁰ tatnepeme tambu sutnan Kawawañgalen enselan toti set kwaletindemti zupman indatimtoweti zeye, “In meti sesewat mka teman keñan moti animbi mama mimi alakñan kapiyet zapatnañ ewe tusumti diindoseip.”²¹ Ombemindendenañ ekñenan zet ke nâmti toti met tambuñan penañ sesewat mka temanen moti animbi zezapat diindomâbien. Âpme sâpe sâpe bumbu an sambe ekñengat ñeñañin ma notnane ekñenan Zuda am ekñengalen amobotnañ sambe ekñenan kopme ondektati ombemindendenañ zelen indendeyet nâmti zet beme mekopme an ñeñañ notnañ zemindeme mka katikñan meti ombemindendenañ ekñen indatim kopme amobotnañ zimoselinan tati yañañin zenzeyet nâmti zemindeme mebien.²² Am indatisât mebien ekñenan mka katikñanñgalen an damuñ ekñen ilinsakwep damuñ mti tapme moindaikti mka katikñan set mâtâti keñan moti ekme ombemindendenañ ekñen ñen ku tabiengapmti meti zewien,²³ “Nin met patañ zemti set damuñ ekñen bee nsakwep sekekek kaliñan tapme ekti set mâtâti moekmann ombemindendenañ ekñenan keñan ku talo.”²⁴ Zet kekok zeme nâmti sâpe sâpe bumbu an sambe ekñengat ñeñañin ma sesewat mka temanñgalen antipdakutum ekñengat ñeñañin ekñenan ombemindendenañ ekñenan kwawabien ke zeme nâmti nâmtetem teman mbien.²⁵ Tazem timatnepeme an ñeñañ patañ zemkwati zeye, “An in mka katikñan met kek indeyo ekñen piwan kwawaloyañ sesewat mka teman daen moti animbi Zet Zapat Dolakñan Penañ tadiindoip.”²⁶ Zeme nâmti sesewat mka temanñgalen damuñ mimi egat ñeñañinañ an notnañ ndatime sesewat mka temanen meti nin mot ekñengat zet zenepemann amnañ nanzañan ndoseipmagen zemti kiñgapeñ met ombemindendenañ ekñen zesewak sewak mimindemti indatkobien.

Ombemindendenañ ekñenan an damuñ teman teman ekñengalen ondedagen tati zet kiñgagapiñ zewien

²⁷ Indatim koti amobotnañ ondedagen indat koindeme ekñengat tunjuwinan tapme sâpe sâpe bumbu an sambeyet ñeñañinañ pigok indayañkwesiye,²⁸ “Nin an kapiyet kwit zapatnañ am ekñenmagen zempalakñan ku bembeyet zemkulumindewan. Âpme in Zelusalem mkaen am zapat ke ewe zempalakñan bemti an Zisas ke kuwien e nin kukuñanok manzemndoip.”

²⁹ Zeme Pitamak ombemindendenañ notnañ ekñenan dopmañ pigok gilik zem zewien, “Nin amgalen zet gawepumti Kawawañgalen zet kulumann ñep penañ ku bewe.³⁰ In Zisas tewen kumti masasokpeme gakiye yañgut yeñsokñnemak ningalen Kawawañan buteme wageyañ ewe alik mamain.³¹ Âpme Kawawañan mme wapme wapmoti ikñanğat betnañ penaset Amobotnañ peme tati Israeł am yomengatnan keññ gilik zemann ndatitiyet mulup zet eyo saye. Keyepmti Israeł amnañ Zisasmagen yom zemkawañ bemann egañ yomm katimndendeyet damuñ matazin.³² Nin zet tazenuwen pi wa kwitnañ kwitnañ notnañ sokbemâpme eknâmâtâben ke manzemkawañ benup. In Kawawañgalen zet gawepumti mame Kawawañan Emetakñan Teñ ikñanğat keñ taoletnañgapmti tewalañ indaye egañ in zet sambe kapi zemkawañ bemindame kegogak ekmâtâbep.”

³³ Zet kekok zeme an ñeñañ ekñenan nâmti keñin bekanañ penañ beme ombemindendenañ ekñen indome gakikiyet zenâ zenâ mbien.

Gamalieliyañ notnane notnañ zemkulumindeye

³⁴ Amobotnañgalen ondedak keyet keñan an ñen Gamaliel ek an zii zet zikat indanda. An ke am sambeyañ nâmpeme mobotnañ penañ mambemtan. Egañ watati, “Ombemindendenañ ekñen belaknik zemindeme zupman baen towewegat,” zeye.³⁵ Zeme ombemindendenañ ekñen zemindeme towepme ilinak tati amobotnañ

sambe ekngat zeye, “In an eknen kapi kwileki nen mimindasâgât nâseip beme weyanâmâtâtati mseip. ³⁶ Itnanan tipman baen an nen kwitnan Teudas egan wati, ‘Nen amobotnan,’ zem mme am 400 kegogan ekmagen met wetekumti manepeme an ke kume amnane eknenan kalan mekopme ondedak nin takwage ewan yek beye. ³⁷ Ya naman bam an nen Zuda zeme ke Galili mkaengatnan egan gapmanan am kwilin bemtiti mulup mge kan keyet am notnan Zudayan zet kelaknan mimindeme koti ek mâti meti amobotnan notnan mtoidesâgât mme eknenan ek kegogak kume gakime mangnane eknen indomkume kalan mekobien. ³⁸ Keyepmti in am eknen kapi indondopin belak indeme talit. An nenan nenan bemti tapm beween mulup tabep kapiyan nep towembe. ³⁹ Âk Kawawanagan ikrnan nenan beme tapmip beme in m aleme yek bewe. Mneti nin Kawawanagan mulupgat kasa mbanupmagengat eksewanup!”

⁴⁰ Kegok zeme an nenan notnan tabien eknenan nâme nep beme ombemindendenan eknen ewe indazemtetime mopme sindiwan indomti Zisasiyet kwizet bujanan ewe tusumti ku zenzeyelen zemkulumindemti zemindeme ⁴¹ toti met Zisasiyet kwizet bujanangapmti katiknan bemtati sindem ma sakambuk time keyet Kawawanagan nâme nep beyepmti olonjen mti ⁴² kan katan sesewat mka temanen ma am nâmkinpepemak ekngalen mka katan ondekmeti Zisas Kilaisiyet kwizet bujanan ewe zempalaknan bemebien.

6

An 7 indaombemindeme ombemindendenan indamukulem mti segeset mulup mbien

¹ Kan keyet am nâmkinpepemak manje teman panan sokbemti mambien keyepmti am Glik zet manzemtemien eknenan zewien, “In am zet Ibulu manzeip in kan katan meu ma milawat makalan kuip katan ningalen kwambet notnan dolaknan ku maweyanindeip.” Kegok zemti zetnan belaknik bugan sokbeye. ² Keyepmti ombemindendenan 12 eknenan nâmkinpepemak am eknen ondekindemti zewien, “Nin segalen bandingat yayan mti Kawawanagan bujanan zapat zenze mulup pe-mann toweme nep ku bewe. ³ Keyepmti notnne, in ilinangat tunjuwinanngatnan an nânâninmak ma an kwizet bujamin dolaknan Emetak Tenan kenjanan bemisik matazin. Eknen kebonj indik mâtâti an 7 indaikti kopme nin segalen bandim mulup maminup kapi ekngat belinan bemann eknenan mbep. ⁴ Âpme nin dundundu ma Kawawanagan zet zapat ammagen zemzikat indanda mulup etan mbanup.”

⁵ Zet ke zeme nâmkinpepemak am eknenan nâme nep beme an 7 kapigok indaikbien: Stiwen ek an nâmkinpepenan kaliyan ma kenanen Emetak Tenan bemisik matatan.

Ek ma Pilip
ma Polokolasimak
Naikena
ma Taimonmak
Pamenas

ma Nikolas an kapi Antiok msalengatnan egan Zuda am eknenmak ewenan kot tusumti am nâmkinpepemak bewien an eknen kegok indaikbien. ⁶ Mti an eknen kapi ombemindendenan eknenmagen indatimepme eknenan belin nokninan bemti dundum indemti mulup ke belinan bemindewien.

⁷ Kegok mme Kawawanagan zelan meti Zelusalem am m elej belej bemindeme Zisas nembanane eknenmagen tatusumepme sambe panan beye ma sâpe sâpe bumbu an notnan sambe eknenan nâmkinpepe aikti eknenmagen metusumâbien.

Zuda am eknenan Stiwen zet muluwen pewien

⁸ Stiwen ek Kawawanaganngatnan kej taolet ma windeyan bemisik tapme am sambe tunjuwinan menok kwitnan kwitnan sambe mge. ⁹ Kegok mme Zuda am notnan msalin yanjan penti Silia ma Aleksandia ma Silisia ma Esia msalen met

mamaņanāñ koti sesewat mka ñen kwitnañ “Am Lala” ekņengalen manzemtemien ke kot tusumti mamamtemien ekņen keyaņ yaņbemti Stiwenmak zet mmot mtot mbien. ¹⁰ Āpme Kawawaņgalen Emetak Teņaņ Stiwen nānā dolakņan same zet tazemaņge keyepmti an notnaņan egalen zetgat windaņan ñep ku mtopepeyelen sepem tabemaņge. ¹¹ Keyepmti ekņenaņ am notnaņ zet dāsuki notnaņ bemzenzeyet zet kelakņan buzak set mimindeme ekņenaņ zet dāsuki pigok zewien, “Penaņ, nin tatnāmān egaņ Mosesimak Kawawaņ egetgat zet mobotnaņ tapmmaņge.” ¹² Ekņenaņ kok zemti am notnaņ ma sesewat mka temaņgalen an damuņ notnaņ ma zii zet zikat indanda an notnaņ ekņengat keņin walapme ekņenaņ zelin nām̄ti kot Stiwen wati ondedak temanen mebien. ¹³ Ekņenaņ am notnaņ Stiwegat bemzenze zet notnaņ zenzeyet zemindeme ekņenaņ ondedagen meti sekņan bemzenze zet notnaņ sambe Stiwegat ewe pigok zewien, “Kan sambe an kapiyaņ sesewat mka kapiyet ma Mosesiyelen zii zet zemtālalat zet manzeme eknup. ¹⁴ Nin tatnāmān egaņ zet ñen ewe pigok zeye, ‘Zisas Nasalet mkaengatnaņ egaņ sesewat mka temaņ bekapi kumasek muti Mosesiyaņ mama mimi notnaņ zikat ndaye ke egaņ mguluk gilik mme naman sepemaņ ñen bewe,’” kok zeye. ¹⁵ Āpme am notnaņ amobotnaņ ekņenmak ondedak temanen tapmambien ekņenaņ Stiwen zimosetnaņ ekme Kawawaņgalen ensel ekņengalen zimoselin keboņ beme weyaņeksememuņ mtapmambien.

7

Stiwenāñ amobotnaņ ondedak temanen tapmambien ekņengat zikalinan zet zapat dolakņan zemkawaņ beye

¹ Āpme sāpe sāpe bumbu an ñeņaņaņ Stiwegat pigok yaņkwesiye, “Amnaņ gāgāt zet sambe tazeip kapi penaņ ma dāsuki ze zemaņe nām̄bi?”

² Yaņkwesime Stiwenāñ pigok zeye, “Bipnotnne, neņ pigok zema nāit. Yeņsokņ Abalaamaņ ewe Alan mka msalen mebepiņ Mesopotamia msalen mame busatnaņ toņaņ Kawawaņaņ sokbemsamti pigok dunduye,

³ ‘Neņ msat ñen zikat gama geņ amdine ma msadi kapi katikpenti ke mepmambanik.’

(Sokbembe 12:1)

⁴ Zemti zempeme Abalaamaņ nām̄ti keyet katan Kalidia msat ke pemti met Alan mkaen matatan. Mka ke Silia msat keyet keņaņ tazin. Ya ke met manepeme bipmaņ e gakime naman Kawawaņaņ zempeme mka ke pemti msat ñen kot tiye yaņ msat timpeye keyegak nin matatnup. ⁵ Wa msat ke egat penaņ ku saye ma msat butnaņ bugan ku ketalasim saye yek. Egaņ nemaņepiņ maņge yaņgut Kawawaņaņ maneti msat ke ekmak nemaņane indandayet zetik mimindeye. ⁶ Mti Kawawaņaņ zet ñen ewe kapigok dunduye,

‘Injsokdine ekņenaņ nup kan 400 pi msat tungupman belak mamti amgat sisiliņ mulup etaņ mti ola olat palen ma sek sindem palen mambep.’ *(Sokbembe 15:13)*

⁷ Mti Kawawaņaņ zet ñen ewe pigok zeye,

‘Am maņge kwiyaņ sisiliņ mulup an etaņ indatimti mambep ekņen ke neņ dopmaņ mutumindamti gilik zemindatima koti msat kapi mamti neņ etaņ sesewatnamti mambep.’ *(Kisim Bek 3:12)*

⁸ Kok zemti egaņ Abalaamak tususu mge keyet piliņaņ Abalaamgat nemuņaņ ñen sokbeme sekņan butnaņ antitiyet zempeye keyepmti Abalaam manepeme nemuņaņ Aisak sokbemapme kasup 8 beme Aisakat sekņan butnaņ antimpeye. Āpme Aisakat nemuņaņ Zekop sokbeme Aisaņaņ Zekop sakam kegogak mpeye. Yanaman Zekopgat nemaņane 12 sokbewien ekņen bee Zekowaņ sakam kegogak etaņ mimindeye.

⁹ Āpme yeņsokņne an 12 keyaņ meniņin isikņaņ Zosep biwinaņ gogot penaņ mampemtan keyepmti ekņeņpeņ mpemti an ekņenmagen beme mām̄ep indamti Izip

msalen wapmeti sisiliŋ an peme mamtan ¹⁰ yanggut Kawawaŋaŋ ekmak tati nukŋaŋ sambe keyet keŋaŋ mukulem mti nânâ dolakŋaŋ same mulupmaŋ dolakŋaŋ mme Izip am ekŋengalen amobotnaŋ Palaoyaŋ egomti nâmpeme ikŋaŋgalen kwitnaŋ kwitnaŋ damuŋ mti Izip amgalen amobotnaŋ eyo mamtan. ¹¹ Kan keyet meuyet kamber temañ Izip msalen ma Kenan msalen sokbem weme yeŋsokŋe ekŋenaŋ meuyet penaŋ timabien. ¹² Kegok tapme Zekowaŋ nâme amnaŋ Izip msalen meu tapme takwitip kegok zeme nâmti nembraŋane zemindeme meu kwitisât Izip msalen mebien. Met kwitimti kot e nime delaŋ zeme ¹³ naman sekŋaŋ ewe mepme meniŋin Zosewaŋ yaŋaŋaŋ datnaneyet zemâtâtindame amobotnaŋ Palao egaŋ Zosepgat sipbutnane nâmâtâtindeye. ¹⁴ Âpme Zosewaŋ datnaneyaŋ met biwin Zekop aiikokogalen zeme ekŋenaŋ met biwin aikti amŋane notnaŋ indaaikti kobien ekŋen am 75 kogaŋ ¹⁵ koti Izip msalen ke maneti Zekowaŋ gakiye. Âpme Zekopgat nemuŋane ningat yeŋsokŋe ekŋenaŋ ewe Izip msalen keyegak maneti kegogak gakimâbien. ¹⁶ Gakime iŋsokŋe ekŋenaŋ indatim met Sikem msat Abalaamaŋ am sumgat nâmti Emo ekŋengalen msat butnaŋ ŋen kwitiye ke maindabemtemien.

¹⁷ Âpme Kawawaŋaŋ Abalaamgat zetik mpeye keyet kanaŋ danŋome Israeŋ am ekŋenaŋ Izip msalen omba penaŋ ¹⁸ sambelenŋi mame Izip amobotnaŋ alakŋaŋ ŋen sokbeye keyaŋ Zosewaŋ mamti mulup dolakŋaŋ mkwage keyet yaŋaŋ ¹⁹ kandati ningat yeŋsokŋe ekŋenmagen meluwaŋ mgasik penaŋ mti zeme mulup temaŋ penaŋ mamtemien. Âpme amobotnaŋ alakŋaŋ keyaŋ yeŋsokŋe ekŋenaŋ nemuŋine indatimti met zupman indeme gakikiyet zemkatik bemindeme nempa an timti met tuyen matimemetan. ²⁰ Kan keyet Moses nempa okak sokbeye ek sek sepemaŋ dolakŋaŋ penaŋ. Âpme mamaŋ bipmaŋaŋ eyoŋga tuk pi mkaŋinan ke buzak enzilimpeme tapme matatemien. ²¹ Tapmetneti met suasembeen peme weme tuyen mebeme Palaoyet nambaŋaŋaŋ metneti aikti nempa ke mkot toŋaŋ bemti ekdamuŋ mme ²² bugan sememe Izip am ilinaŋgalen mama mimiŋinaŋgalen nânâ ke ma zet zemusuwewet zenze ke zemzikat sam mme egaŋ zet zemâtâti mulupmaŋ dolakŋaŋ mkwage.

²³ Mosesiyaŋ ke manepeme nup kan 40 mee kok beme Israeŋ am notnane bugan meindidigalen ²⁴ nâmti indiksât selen tapmetneti ekme Izip an ŋenaŋ Israeŋ an ŋen takume ekti Mosesiyaŋ notnaŋ Israeŋ ke mukulem mpemti Izip an bee kume gakiye. ²⁵ Mti Mosesiyaŋ Israeŋ am maŋeŋene kapiyaŋ kapigok nâip nâŋge. Kawawaŋaŋ nâgât pembraŋ nnaŋgapmti gilik zemndatiwe. Nâip nâŋge yanggut ekŋenaŋ kegok ku nâmbien. ²⁶ Naman mise ŋen ewe indiksâgât meti ekme Israeŋ an zulaŋ ilidak taâmalu idikti idasubemti zeye, ‘In sip kwewaŋ kwilekiyet taâlup?’ ²⁷ Zeme an aŋkuk ŋenaŋ yaŋbemti mge egaŋ notnaŋ takumaŋge e peme tapme Moses âtâpeme mepme ŋenzinziŋ msamti zeye, ‘Geŋ kwiyaŋ nin ndadamuŋ mti zemdelaŋ zenze mulup mimiyet zemgeye?’ ²⁸ Geŋ saŋen Izip an ŋen kumane gakiyan ewan alak naman neŋ nâmane gakikiyet nâmti kot tazenik?’ ²⁹ Kegok zeme nâmti Mosesiyaŋ Izip amobotnaŋ egaŋ zapat kapi nâmti nowemagen zemti kiŋgati Midian ekŋengalen msalen kunzuŋmet ke mamti imbiŋaŋ msat keyetnaŋ wati mame nemuŋanet yumuŋ zut sokbewun.

³⁰ Egaŋ Midian msalen ke meti nup kan 40 kegok mame delaŋ zeme kan tuŋgupaŋ keyet Sainai Kalaŋ kandaŋaŋ msat tuŋgupaŋ am piŋaŋ ke mame Kawawaŋgalen enselŋenaŋ tep ŋotekŋaŋ tep tazime keyet keŋaset sokbemsaye. ³¹ Mosesiyaŋ tep ke tazime yaŋaŋ ekmâtâsâgât nâmti mululumti sokŋaŋ tapmetnepeme Amobotnaŋaŋ Mosesiyet pigok dunduye, ³² ‘Moses, neŋ yeŋsokdine Abalaam, Aisak ma Zekop ekŋengalen Kawawaŋ.’ Zeme Mosesiyaŋ zet ke nâmti kiŋgati sebelan diŋdiŋ mti mot egat nâmtemtem mti belak kusumti tage. ³³ Âpme Amobotnaŋaŋ zeye,

‘Geñ msat imti tadik ke kambuk penañ keyet setwewedi gulumm. ³⁴ Neñ Izip msalen aminne sisipenpen mimindame sek sindem temañ palen tati si kemberñ mname nâmti indamukulem msât kwatolap. Keyet geñ wati Izip msalen meti indatim kot.’
(*Kisim Bek 3:7-10*)

³⁵ Kawawañan zet kekok zeme Mosesiyañ kiñgaga e yañan kapigogat. Egañ Izip msalen daen mame Israeal am ekñenan ek kiñgati zewien, ‘Geñ kwiyañ ningalen amobotnañ ma damuñ temañ geye?’ Zeme kunzuñti koge an ke naman tep ñotekñan tep tazime Kawawañgalen enselañ tep keñan sokbemsame ke ekti kusumtapme Kawawañan Israeal am ekñengat amobotnañin onzempemti zempeme meti Israeal am ñeñan bemindemti indatim kokogat mege. ³⁶ Izip msalen meti indatimkosât tati Izip msalen menok sepemañ igak igak mme amobotnañ Palaoyañ ekti kiñgatindeme selen indatimeti nup kan 40 pi Nembu Namanen ma msat tuñgupman mee pi menok sepem igak igak mti indatimti koge. ³⁷ Kopmambe Mosesiyañ Israeal am pigok diindoye, ‘Bam Kawawañan ningat tuñgupmnañgatnañ notn ñen mti onzempeme neñ golañ zenze an mayapnok mambe.’ ³⁸ Âpme Mosesiyañ indatimti met msat tuñgupman ondekindeme tapme egañ ikñak Sainai Kalañan mowepme ensel egañ zet zapat dunduye. Mme Mosesiyañ zet mamañanmak ke nâmtimtoti nin dindome nâmâtâbenn.

³⁹ Yañgut yeñsokñe ekñenan Mosesiyelen zetgat wisat mti bankumpemti nânâninañ gilik zemti naman Izip msalen mesâgâlak manâmtemien. ⁴⁰ Âpme Mosesiyañ kalañan ke moti ewe ke mame Israeal am ekñenan Elongat zewien, ‘Geñ ningat kawawañ ñen weyañnda. Mosesiyañ Izip msalengatnañ ndatim kot msat tuñgupman pi kilom ndemti deset melep e nin ku nânupgat geñ ke mimndamane keyañ ñeñan bemndame naman gilik zemti Izip mkaenak mebanup.’ ⁴¹ Zeme egañ makau nembrañ weñan ñen ke betnañan weyañpeme weme bepme luwañin ke ekti oloñen mti sâpe sâpe bum samti age silik temañ msawien. ⁴² Mobotnañ kekok mme Kawawañan indikti pigok nâmti bankumindeye. Ekñenan kasup eyoñga ma wenzingat ñep sesewatsasayelen nâmti kekok mge. Muluwañ keboñ keyet golañ zenze an ekñenan Kawawañan Israeal am ekñengat zet pigok zeye ke mtati Kawawañgalen Zet Itnañanen meluwañ kapigok mge,

‘Israeal am, in msat tuñgupman nup kan 40 mambien kan keyet in sipsip ma makau kumti sâpe sâpe ke nâgât buwien? ⁴³ In kawawañin nopiom Mâlok ek sesewatsamti egalen sesewat mka mzalañ walalatnañ ke luanzanti mamaip. Ma in kawawañin wenzim Lapan ke sesewatsamti egat weñan weyañpeme weme luanzanti mamaip. Keyepmte neñ zemindema Babilon mka temañ ke sebempemti naman beñan daen mebep.’ (*Aizaya 63:10; Zelemaia 19:13; Amos 5:25-27*)

⁴⁴ Eweñan yeñsokñe ekñenan msat tuñgupman mamtemien ke ekñenan Kawawañan penañgalen sesewat mka mzalañ ke gapum mamti egat masewatsamtemien. Mka mzalañ ke Kawawañan ikñan Moses sokbemsamti mka mzalañ zigok walalagalen keyet weñan zikat samti zemâtâtsaye keyet katan walabien. ⁴⁵ Bam yeñsokñe ekñenan biwine ekñenmagen sesewat mka mzalañ ke mgapumti Zosuayañ ñeñan bemindeme kasaen mepme Kawawañan ikñan indamukulem mti kasañine indamâpme mepme msat kapi indaye. Âpme sesewat mka mzalañ ke matakwatnepeme Dewit amobotnañ sokbeye. ⁴⁶ Âpme Zekopgalen Kawawañan Dewit keñ sewakñan mpeme nâmti Kawawañgat sesewat mka ñen walalagat nâmti Kawawañgat yañkwesiye yañgut Kawawañan ku nâmpeye. ⁴⁷ Maneti bam Dewitgat nemuñan Solomonan Kawawañgalen sesewat mka ke walage.

⁴⁸ Yañgut Amobotnañ Temañ Penañ kululuñen main egañ sesewat mka amnan walalatnañ keyet keñan ku matazin. Kegogapmte Kawawañan ikñan pigok zeme golañ

zenze an Aizayayan meluwan pigok mge, ⁴⁹ ‘Amobotnanan pigok zein, “Kululun ke nâlen mundumm penan ke tati msalen belak setnan etan maimtalap. Keyepmti in nâlen mka pe sepeman zibon penan walabep? Ma ney mundumm zibonanen penan tot kâtnâm tabap? ⁵⁰ Nej betnan kwitnan kwitnan ke ku mban ma?’

⁵¹ In an kejin katiknan penan Kawawangalen zet wakjina nânâ nâmtingut kejinan penan ku mambeip. Mti itnanan yensokjineyan mamtemienok in Emetak Tenan inmagen mulup msâpmme in kan katan belak maâtâpeme mezin. ⁵² An Ten tonan sokbembeyelen zet gola zenze an ekjenan manzemkwatemien ekjenmagen nen angala pewien? Sokjine ekjenan an kebon sambe penan indomwalet mkwabien. Yan maneti an iknan ke sokbeme am in kapiyan kume gakiye. ⁵³ In Kawawangalen zii zet ensel ekjenan indawien ke nânâ nâmtingut makuluip nâip!”

Zuda am ekjenan Stiwen nanzan kume gakiye

⁵⁴ Stiwenan zet kekok diindome an nejan ondedagen tabien ekjenan tiwin kwasime egat nenzinjan teman penan mbien. ⁵⁵ Mme Stiwen Emetak Tenan kejanen bemisikme zikatnan kululun gwaen ekme mopme Kawawangalen busatnan kejan Zisasiyan Kawawangat betnan penaset tapme ⁵⁶ ekti zeye, “Kululun gwaen egit! Nej kululun nandeme Kawawangat Nemunan am mamaen sokbeye egan Kawawangat betnan penaset tapme egap!”

⁵⁷⁻⁶⁰ Kegok zeme am sambe tabien ekjenan wakjin bekekti zet oyak oyak teman mti wati ekmagen windembemti met âtâpeme mebe kokot mti tetimti Zelusalem mka teman solonan baen topemti an nejan ekjenan kolowin sakjangatnan gulumti an zomolim Sâl egat kandan bempeme tapme ekjenan yanbemti nanzan mâtâti kume an notnanan indamukulem mti kume egan kusumtati Amobotnan Zisasiyet pigok dunduye, “Amobotnan Zisas, gej nâlen emetak mi!” Kegok zemti tot pedondom tati kwizet teman penan kumti zeye, “Gej an ekjen tatnoip kapiyelen myungunjun katipe.” Kegok zemti wembekatan topme gakime Sâlan ke tati ekti keyet nâme dolaknan penan beye. Âpme sesewat mka teman galen an damun ekjenan gilik zem meti sâpe sâpe bumbu an nejan teman egat zapanan met zeme nânge.

8

Sâlan am nâmkijpepemak ekjengat kasa mimindaye

¹⁻² Âpme an notnan Zisasiyelen mama mimi mâti mamtemien ekjenan nâmtalat meti Stiwegat seknan mti am sumen mmet bemti ambembesi teman mbien. Kan keyet penan yanbemti am nâmkijpepemak Zelusalem mkaen mamtemien ekjen kasa kasa mimindame ekjenan kalan Zudia ma Samalia msalen mekopme ombemindenjan ekjenan etan Zelusalem mkaen matatemien.

³ Âpme Sâl egan seteteknan palaknan beme nejan bemti animbi nâmkijpepemak indawaleti ekjengalen mka katan moti indatime kwawepme mka katiknan timet maindemtan.

Piliwan Samalia msalen zet zapat dolaknan am zemkawan bemindaye

⁴ Kegok mti am nâmkijpepemak indamâpme ekjenan msat sambe lala bubuk mekoti Zet Zapat Dolaknan Penan msat sambe zemkawan bemâbien. ⁵ Âpme Piliwan Samalia am ekjengalen mka nande teman nengat patan zemti am Kilaisiyelen Zet Zapat Dolaknan Penan zemkawan bemindame ⁶ am sambe ekjenan zetnan nâmti tikjangat mbien. Ma kwitnan kwitnan mamanan mti ⁷ am we bekananinmak sambe tabien ekjen we bekananin indapmâpme am kejangatnan kwati nakan mti kunzunbien ma am sambe notnan selin belin wesin mee pi mme dolaknan bemâbien. ⁸ Keyepmti mka keyelen am ekjenan Pilipgat olojen mti Kawawangat kwizet bunjan mwabien.

⁹ Âpme mka teman keyet kejan an nen mamtan kwitnan Saimon egan ke manti anjkambuk mulup nup kan sambe penan mamtan. Mti egan iknanjat seknan mmoti, “Nej amobotnan mayap,” zeme animbi sambeyan egat nâmpeme mobotnan mambemtan. ¹⁰ Egan kekok mme amobotnan ma tototnan eknenan Saimongat zetnan nâme mobotnan beme zewien. “An kapiyan Kawawanmagen Winde Teman manzeip ke timti mamin.” ¹¹ Âpme egan anjkambuk mulup nup kan sambe penan mti mamkwage keyepmti am eknenan egat nâme mobotnan penan mambemtan. ¹² Kegok mti manepeme Piliwan met pataj zemti animbi sambe Kawawanhalen zemâtâtât katnanen mama keyet yanjan ma Zisas Kilaisiyet yanjan zemkawan bemindame nâmti nâmkijpepe aikme tu zulutindeye. ¹³ Âpme Saimon egan kekokak zet nâmkatik bemti nâmkijpepe aikme tu zulutpeme Pilipgat kandan mame Piliwan kwitnan kwitnan mamananan mme ekti nâmtemtem mamtan.

¹⁴ Âpme Samalia am eknenan Kawawanhalen zet zapat nâmti mkatik bewien keyet zapatnan Zelusalem mka teman ombemindendenan eknenmagen mepme nâmti eknenan Pitamak Zân zemideme ¹⁵ Samalia msalen mepataj zemti am nâmkijpepemak eknenan Emetak Tenmak bembeyet nâmti Amobotnanjat dundum sawun. ¹⁶ Tipman baenen eknenmagen Emetak Tenjan ku toge belak Amobotnan Zisasiyet nâmkijpeme egat kwitnanen tu etan zulutindewien. ¹⁷ Keyepmti ombemindendenan zut egelan belit nokjinan bemti dundumalu Emetak Tenjan tot kenjanen bemisikme ¹⁸ Saimon an keyan tati ekme ombemindendenan zut keyan amgat belit nokjinan bemti dundumalu amnan Emetak Tenmak tabeme indikti egan winde ke kwitisât met mânepman timti egetmagen koti zeye, ¹⁹ “It winde tapmilup ke nej namalu nej kekokak am notnan betnan nokjinan bema Emetak Tenmak bewep.” ²⁰ Zeme Pitayan pigok gilik zemsaye, “Gej nâmane Kawawanhalen taolet takozin kapi mânewan nep kwititiyelen bein? Keyepmti gej mânepdi tipej teziñ nande towebanik! ²¹ Gej noktik bekanan kekok nânik keyan nitmak tusumti mulup kabon kapi nep ku mimiyele. Kawawanjan noktiki kekok tazin ke ekti nâme bekanan bein. ²² Keyepmti gej otnânândi bekanan taotnânik ke pemane tapme kenji gilik zemti Amobotnan Kawawanjat dundum samane egan nânândi bekanan keyelen yom katipewe. ²³ Gej mama mimi bekanan kebon kebon keyan kenjanen gak zemti tazin keyepmti nit mulup dolaknan kapi tapmmalu gej ndikti eyak penan tapmmane gigup.”

²⁴ Zemalu Saimonan egegat zeye, “Ililagak nâgât mti Amobotnanjat dundumalu egan napmukulem mneme kwitnan kwitnan zelup keyan nenmagen ku sokbemâbe.”

²⁵ Egelan Kawawanjan egetmagen mulup zigok mge keyet zapatnan ma Amobotnanhalen Zet Zapat Dolaknan Penan Samalia am zemkawan bemindamalu delan zeme Zelusalem mka teman mesât mepmambe sele selen mka isisiknan notnan indaikmeti am Zet Zapat Dolaknan Penan diindom diindom piyan mebun.

Itiopia msalengatnan an nen Piliwan Zet Zapat Dolaknan zemkawan bemsaye

²⁶ Âpme Kawawanhalen ensel egan Pilipmagen koti zeye, “Gej wati toti Zelusalem mkaengatnan Gaza mkaen mesât mamelip set keeset mâti mesenik.” ²⁷ Zeme nâmti Piliwan set ke metneti selen an nen Itiopia msalengatnan aige. An ke Itiopia imbi mobotnan Kandasi egalen mânep ekdamun mamtan. Egan Zelusalem mka teman Kawawanjat sesewat mulup met mti ²⁸ gilik zemti mkanan mesât kalisinan mototati mepmambe ²⁹ golan zenze an Aizayayelen meluwan ke tapmain mepme Emetak Tenjan Pilip zempemti zeye, “Gej kalis tapmezine kande met aikti an kemak melit.” ³⁰⁻³³ Zeme Piliwan winde bemti met soknan ke meti nâme an keyan golan zenze an Aizayayan papia pigok kuye ke tapmain manje,

“Eknenan sipsipnok kume gakikiyet wati kolip. Eknenan sipsip zupman elengesâti wati kopme kwitnan ku makuin sepem kekokak an ke wati kopme egan yeye nen

ku mge. Ekñenañ omba penañ mtopemti zetnañ esemtenj zemdelañ zenzepiñ belak kume gakiye keyepmti nin egat iñsokñane ñen ku mamame indiknup.”
(*Aizaya 53:7-8*)

Âpme Piliwañ zet ke nâmti yañkwesime, “Zet ke mainji zigogak penañ nâmti zenzenañ keyet yañañ bugan tatnânik?”

Yañkwesime an keyañ pigok zeye, “An ñenañ zet kapiyet yañañ ku zemâtâtname neñ nenak etañ zigoset yañañ nâmâtâbak? Keyet kwati neñmak kapi totati zet kapiyet yañañ weyañ zemâtâtname nâmbi.”³⁴ Zemtetime motapme amobotnañ keyañ Pilip pigok yañkwesiye, “Geñ zeman nâmbi an papia kuye kapi iññañgat nâmti kuye ma anñengat nâmti kuye?”

³⁵ Yañkwesime Piliwañ golanj zenze an keyelen zet ke mtati Zisasiyelen Zet Zapat Dolakñañ Penañ kemak pepep bemti zemkawañ bemsame³⁶ mepmambe amobotnañ keyañ zeye, “Tu pi tazingat geñ neñ tu zulutneneyet nâmane ñep beme zulutnesenik?”

³⁷ [Zeme Piliwañ zeye, “Geñ Zisas Kilais ilak penañ nâmkinpenik beme zenik kekok ñep mimiyelen.”

Zeme an keyañ zeye, “Zisas Kilais ek Kawawañgat Nemuñañ penañ e ñep nâmkinpeyañ.”]

³⁸ Zemti mulup anañ zeme kalis atam tapme Pilipmak amobotnañañ tuyen toweti Piliwañ tu zulutpemti³⁹ ilisakwep kairañ kwati keyegak Amobotnañgalen Emetak Tenañ Pilip wati mepme amobotnañ keyañ Pilip ñen ku ege. Mti egañ setnañ mesâgât nâmti kogeen ke mâti keñ oloñen palen mege.⁴⁰ Âpme Pilip wapmeti Azotus mka msalen met peme egañ mka temañ notnañ ke tokwapmeti am Zet Zapat Dolakñañ Penañ diindom diindom meti Sisalia mka msalen met patañ zeye.

9

Sâliyañ keñañ gilik zeye

¹ Âpme Sâlañ am Amobotnañ Zisas mâti mamamtemien ekñen indikti timti indapmâtindome gakikiyelen mulupmañ temañ penañ mamimtan keyepmti egañ sâpe sâpe bumbu an ñenañ temañ ekmagen meti² zemâtâtât papia ñen same mti Damaskas mkaen Zuda ilinañgalen sesewat mka isisikñañ katanj meti animbi Amobotnañ Zisasiyelen set alakñañ mâti maip ekñen indatimatimti kokogat yañkwesime sâpe sâpe bumbu aniyañ zemâtâtât zet kapigok kumsaye. An ma imbi ekñenañ Amobotnañ Zisasiyelen mama mimi alakñañ kapi mâti maip beme egañ ñep indatimti belin zamtimti Zelusalem mkaen indatim kobe.

³ Kegok kumsame mti Damaskas mka sokñanik mepme kululujengatnañ busatnañ temañ penañañ toti egat palen mbusatnañ bemti tage.⁴ Kegok mme egañ msat palen tot kutum wemti tati nâme zet ñen kapigok sokbeye, “Sâl, Sâl, geñ kwilekiyet neñ napmât giñgiñ penañ mti nawalesât mulupmañ temañ tapmnik?”

⁵ Zeme Sâliyañ pale kaim wepeñ tati yañkwesiye, “Amobotnañ, geñ kwi?”

Zeme Amobotnañañ zeye, “Neñ Zisas, geñ napmât giñgiñ mti nawalesât maminik kapimak.⁶ Keyet geñ wati mka temañ daen mepmanengut bam an ñenañ mulupdi zigok mbanik ke zemâtâtgame nâmbanik.”

⁷ Âpme Sâlmak am notnañ mebien ekñenañ muluwañ ke ekti wenjin mepme zetpiñ belañ diliñ zem tati nâme zet ke sokbeye yañgut ekñenañ am penañ ke ku ekbien.

⁸ Âpme Sâlañ wati zikat eksâgât olapme am notnane ekñenañ betnamti Damaskas mkaen mebien.⁹ Ke mepeme kasup tuk pi zikatnañ beñañ piyañ tu meu mee ninipiñ; belak mawemtan.

¹⁰ Âpme Zisas nâmkijpepenaŋ an ŋen kwitnaŋ Ananias zeme ke egaŋ Damaskas mkaen ke matatan. An keyet Amobotnaŋaŋ kie kienok sokbemsamti Ananiasiyet pigok kuye, “Ananias!”

Zeme Ananiasiyaŋ zeye, “Amobotnaŋ, neŋ pine talap.”

¹¹ Zeme Amobotnaŋaŋ pigok dunduye, “Geŋ wati Set Teŋ manzeip keeset meti Zudayelen mkaen moti an ŋen Tasas mkaengatnaŋaŋ dundundu mulup tapmgat moti aiksenik. An keyet kwitnaŋ Sâl. ¹² Egaŋ tati geŋ kie kienok gikme geŋ ekmagen meti bedaŋ ŋokŋanen bemane zikatnaŋ ewe dolakŋaŋ beme ekmâtâlep.”

¹³ Amobotnaŋaŋ kegek dundume nâmti Ananiasiyaŋ ke nâme nukŋaŋ beme zeye, “Amobotnaŋ, am sambe ekŋenaŋ an keyet yaŋaŋ pigok manzeme nâyap. Egaŋ Zelusalem mkaen amdine geŋ gapmâtmaip ekŋen ke egaŋ sambe penaŋ maindawalezin. ¹⁴ An ke sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋaŋ nâmpemti papia same mti Damaskas mka temaŋ pien animbindine geŋ sesewatgamti mandundumganup. Nin setn betn zamti mka katikŋaŋ ndatimti mesât kozan.”

¹⁵ Zeme Amobotnaŋaŋ zeye, “Geŋ ŋepgat met an ke nen mulup an aikman. Egaŋ nâgât kwizet buŋamm mti am Zuda maŋgeen ku sokbembenaŋ ma amobotnaŋine ma Israel am ekŋenmagen meti zemkawaŋ bemnewe keyet geŋ met ekti zikatnan weyaŋpe.

¹⁶ Âpme nenn egaŋ kwizet buŋamm mmamti sek sindem tiwe keyet set zikat sama ekbe.”

¹⁷ Zeme Ananiasiyaŋ mka zemâtâtpeye ke esemteŋ met aikti mka keŋan moti betnaŋaŋ Sâl ŋokŋanen bemti zeye, “Sâl notn bekan, Amobotnaŋ Zisasiyaŋ selen baen sokbemgame ekdak. Egaŋ neŋ kot zikadi mma ewe eegalen zemneme kolap. Egaŋ geŋ zikadi ekti Emetak Teŋmak bembeyet tazein.” ¹⁸ Zeme keyegak zikatnaŋ keŋangatnan aŋgala galaŋaŋ pâpmaŋ nembonŋ piyaŋ doloŋ zem topme zikatnaŋ weyaŋ ekti wati zeme Zisasiyet kwitnanen tu zuluŋpenti ¹⁹ bam tu meu same nimti windenaŋ timti ²⁰ keyegak Zuda am ilinaŋgalen sesewat mka sambe meti Zisasiyet yaŋaŋ zempalakŋaŋ bemti pigok zeye, “Zisas ek Kawawaŋgat Nemunaŋ penaŋ.”

²¹ Kegok zeme nâmti amnaŋ nâmtemtem mti zewien, “An kapiyaŋ Zelusalem mkaen daen an kwitn kapi kumti sesewatsame egaŋ indom walet mammnaŋ naman pien koti kegogak animbi kwit keyegak kumti masesewatsaip. Ekŋen kapi belin zamtimti sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋ ekŋenmagen indatimti mesât koge e wa an ikŋaŋ kapi manzeegit?”

²² Yaŋgut Sâlaŋ Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ ke windenaŋbeŋ zemti amgat Zisas ek Kilais keyet yaŋaŋ weyaŋ diindomti zemâtâpme am Zuda Damaskas mkaen matatemien ekŋenaŋ zet ŋen dundunduyet olati ŋeŋin penaŋ zime ²³ ekŋenaŋ ilinak ondedak mti Sâl kume gakikiyet zemtâwien. ²⁴ Zuda am ekŋenaŋ kegek zemti tambuyet ma msayet mka temaŋ keyet set biman baen damuŋ mtati Sâl topme kusenup zemti tapme egaŋ zapalin ke nâŋge. ²⁵ Kegok mme Sâlgaŋ notnane Zisas nâmkijpepenaŋ ekŋenaŋ tambusutnan buzak Sâl suasembeen weti kimbat enzuŋaset tegen timtati peme âlâlâlân zupman baen toweti mege.

Sâlaŋ Zelusalem mka teman mege

²⁶ Sâl egat yaŋaŋaŋ manâmtemien keyepmti egaŋ Zelusalem mkaen gilik zem meti am Zisas nâmkijpepenaŋ ekŋenmak ondeksât mme ekŋenaŋ egat nâme Zisasiyet kasa mamm wan an kapi nâmbien keyepmti ek kiŋgatpeme ²⁷ Banabasiyaŋ Sâl tetimti ombemindendenaŋ ekŋenmagen meti Amobotnaŋaŋ Sâl Damaskas selen sokbemsamti zet dunduye ma Sâlaŋ Damaskas mkaen moti Zisasiyet yaŋaŋ windenaŋbeŋ penaŋ zemâtâge keyet yaŋaŋ zemkawaŋ bemindame ekŋenaŋ nâmtât peme ²⁸ ekŋenmak ke tati egaŋ Zelusalem am nâmkijpepemak ekŋengalen ondedakŋinan kan kataŋ meti Amobotnaŋgat kwizet buŋamaŋ windenaŋbeŋ manzempalakŋaŋ bemtan. ²⁹ Mti Zuda

am Glik zet manzemtemien ekñenmak Sâlmak zet zapat dolakñanğat zet mmot mtot mti Zuda Glik zet manzemtemien ekñengat ñeñin zime set ñen aikti Sâl kume gakikiyet nâmbien. ³⁰ Âpme am notnane notnañ Zisas nâmkñipepeñañ ekñenañ zapat ke nâmti Sâl wati Sesalia mka teman topeme Tasas mkaen mege.

³¹ Âpme Zudia ma Galili ma Samalia msalen am Zisas nâmkñipepeñañ manje mambien ekñenmagen sisipeñañ ku sokbeye keyepmti ekñengat tunğuwinan sewakñañañ weme Emetak Teñañ indapmukulem mimindeme nâmkñipepeen gweñ gweñ kumti Amobotnañğat kandañañegak mambien. Âpme Am notnañ Emetak Teñañ keñin m eleñ beleñ beme ekñenañ kot am nâmkñipepemak ekñenmagen tusume indama kume omba penañ beye.

Pitayañ Lida mkaen an wesij ñen mme dolakñañ beye

³² Pitayañ msat katanğ Zet Zapat Dolakñañ Penañ mandiindom metneti Zisas nâmkñipepeñañ Lida mka msalen mamtemien ekñenmak kegogak met mamti Zet Zapat Dolakñañ Penañ diindoye. ³³ Egañ mka keyetnañ an ñen kwitnañ Inias ek setnañ wesij bemberañañ nup kan 8 pi egañ set mee bugan mebepiñ belak mkaen milam mawemtan. ³⁴ Yañ Pitayañ an ke meekti pigok dunduye, “Inias Zisas Kilaisiyañ mme dolakñañ benik keyet geñ wati sindi weyañ kutumbe.” Zeme egañ keyegak pututuk zemwati sinañ bekan kutum bemti mebe kokot mge. ³⁵ Pitayañ muwañ kegok mme Lida am ma Selon am ekñenañ an wesij wati mepme ekti Amobotnañ Zisasiyet nâmkñipewien.

³⁶ Âpme naman Zopa mka msalen imbi ñen nâmkñipepeñañmak mamtan kwitnañ Tabita kwitnañ ñen Glik zeleset Dokas makumtemien. Egañ kan katanğ am sambe bee keñ taolet mimindamti am bekopsat notnañ ola olat palen mamtemien ekñen indapmukulem mti maweyañindemtan. ³⁷ Âpme Pitayañ ewe Lida mka msalen keyegak mame kan keyegak imbi keyañ zawat temañ mti gakime tuyañ sekñañ zuluțpemtı met mka keñañ sakñañ gwaen mopeme weñge. ³⁸ Âpme Zopa mka ke Lida mka keyet sokñañit matatan. Keyepmti Zopa am nâmkñipepemak ekñenañ Pita Lida mkaen kotazin zeme nâmti ekñenañ Zopa an zut zemideme meti Pitayet zewun, “Lida am ekñenañ nit geñ gaikti sakwep mebegat zemndeme gaikmesâğât kolup.” ³⁹ Zemalu Pitayañ milawatnañ bekan mutuwetı egetmak Zopa mkaen mebien. Met patañ zeme keyegak wati Dokas mka keñañ ñen tedukñañ gwaen peme weme tapmambien ke wati mopme imbi kwambet sambe ekñenañ Pita bembuluñtati Dokasiyañ alik mamti kâlâwin teepmañ ma kwitnañ kwitnañ notnañ sambe selim indamâge ke zikat samti si kundundu tapmmambien. ⁴⁰ Mme Pitayañ am ekñen ke zemindeme zupman towepmâpme igak tot pedondom tati Kawawañğat dunduye. Dundum delañ zemti zimoseñañ imbi gakikiñañ tage keeset ekti zeye, “Tabita wat!” Zeme imbi gakikiñañañ belak zemti Pita waekme ⁴¹ Pitayañ met betname am nâmkñipepemak ma imbi kwambet ekñen indakumtetıme kwapmâpme Dokas mme alik beye ke zikat indame ekti oloñen temañ penañ mbien. ⁴² Âpme keyet zapatnañañ Zopa animbi sambe bee nâme delañ zeme am sambe penañañ Amobotnañğat nâmkñipewien. ⁴³ Mme Pitayañ an ñen Saimon soñgom sekñañañ kwitnañ kwitnañ notnañ maweyañtan an keyelen mkaen kan teepmanik mawemtan.

10

Kawawañgalen ensel ñenañ Konelias sokbemsaye

¹ Sisalia msalen Loma an ñen mamtan kwitnañ Konelias. Ek kasa kuku an 100 ekñengalen an damuñin. Ekñen keyet amnañ “Itali ekñengalen kasa kuku an”

manzemtemien. ² Koneliasiyaŋ Kawawaŋgat nâme mobotnaŋ beme ek mâti mamtan. Keyepmti egalen mkaen animbi mamtemien ekŋenaŋ ilinsakwep Kawawaŋgat masesewatsamtemien. Âpme Konelias egaŋ ikŋaŋ Kawawaŋgat mene mene penaŋ mandundum samtan. Mti Zuda animbi bekopsat notnaŋ indapmukulem omba penaŋ mamimtan. ³ Koneliasiyaŋ kegok mamimkwatnepeme kan ŋeniyet Kawawaŋgalen ensel ŋenaŋ gasiyet 3 kilok keyet kie kienok sokbemsamti egat kwitnanen kumti zeye, “Konelias!”

⁴ Zeme Koneliasiyaŋ ensel ekti weŋaŋ mepme eksememuŋ mtage tageyaŋ yek beme yaŋkwesiye, “Amobotnaŋ, zigok ze zemanê nâmbi?”

Zeme Amobotnaŋaŋ zeye, “Taolet mimindi ma dundundundi Kawawaŋmagen ilak mopme nâp. ⁵ Keyet geŋ an ŋen zempemane Zopa mkaen meti an ŋen kwitnaŋ Saimon ma ikŋaŋ keyegak kwitnaŋ ŋen Pita manzeip ke wati koti kapi koseip. ⁶ An ke opmaŋ Saimon soŋgom sekŋaŋaŋ milawat weyeyaŋ egalen mkaen tazin. An keyelen mka nembu ganzenan penaŋ baen matazin.” ⁷ Kawawaŋgalen ensel egaŋ kegok zemti galaŋ zemepme Koneliasiyaŋ mulup anenet zut ma kasa kuku an ŋen mkaŋaŋ ekdamuŋ mmamti egaŋ Koneliasmak ilizuzut Kawawaŋgat nâme mobotnaŋ beme mamamtemun. ⁸ An ekŋen ke zeme kopme zet weyaŋ zemâtâtindame nâmti Pita wasâgât Zopa mkaen mebien.

Pitayaŋ kie kienok muluwaŋ mamananŋ ŋen ege

⁹ Ekŋenaŋ selen ke tapmetne peme tambume tambuyet eyo tusumti tapmetne metnepeme msat msame met Zopa mkaen patan zewien. Âpme Pitayaŋ kan keyegak tambuŋan dundundu mulup msâgât mka dukŋan gwaen mowege. ¹⁰ Opmaŋgat imbiŋaŋaŋ meu ewe tabume Pitayaŋ mowege keyepmti egaŋ meuŋaŋgat wiselepmaŋ alaŋaŋ beme kan keyet kie kienok kwileki ŋen pigok sokbemsame ege. ¹¹ Kululuŋ gwaen ŋandeme saŋgum temaŋ wakŋaŋ zulak zulak piyaŋ kululuŋ keŋangatnan peme Pitamagen âlâlâlân piyaŋ toge. ¹² Saŋgum keyet keŋan zit sepem igak igak ma nombe sepem igak igak ma age sepem igak igak piyaŋ misik tapme toge. ¹³ Âpme zet ŋen kapigok sokbeye, “Ele Pita, geŋ wati ekŋen kapi kumaŋti ni.”

¹⁴ Zeme Pitayaŋ zeye, “Amobotnaŋ, neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ kabon kapi niniyet zemkulumnenaŋ keyepmti ŋep ku kumaŋti nsap.”

¹⁵ Zeme zet ewe pigok sokbeye, “Kawawaŋaŋ mme dolakŋaŋ bein ke geŋ keyet mgasik zenzepiŋ.” ¹⁶ Muluwaŋ kegok sokbemsame sek tuk beme ekme beewan naman gilik zemti melesin kululuŋenaŋgak mowege.

¹⁷ Âpme Pitayaŋ muluwaŋ kie kienok ege keyet yaŋaŋ nânâyet nânâ mulup temaŋ tapmme kan keyegak Koneliasiyaŋ am zemindeme kobien. Ekŋenaŋ Saimon Pitayet timati amgat mezeme mka zemâtâtindame nâmti met egalen mkaen setokwakwalen tati ¹⁸ zewien, “Saimon Pita mka kapi tazin ma yek?”

¹⁹ Âpme Pitayaŋ ewe muluwaŋ keyet yaŋaŋ nâsâgât nânâ mulup temaŋ tapmmepme Emetak Teŋaŋ pigok dunduye, “Pita nânik, an tugaŋ baen gâgât kot tatimalip. ²⁰ Keyet geŋ totindaikti taŋga taŋgandi kutum weti ekŋenmak mebegat nâmane nukŋaŋ beme nâmtemtem ku msenik. An ekŋen ke nenn zemindema gaiksâgât kolo.” ²¹ Âpme Pitayaŋ gwaengatan totti sekekek mâtâti ekŋenmagen zupman toweti zeye, “An in kapiyaŋ nâgât tatnatimapmo? In kwilekiyet kolo ze zeme nâmbi?”

²² Zeme pigok dunduwien, “Kasa kuku an ŋeŋaŋ Konelias ek Kawawaŋ sesewatsamti mama teŋ mame Zuda am ekŋenaŋ egat nâme dolakŋaŋ mambein. Ek Kawawaŋgalen ensel teŋ egaŋ geŋ gati egalen mkaen mepmann geŋ zapat dundumane nânâyelen dundume nâmti zemndeme geŋ gaiksâgât kotnup.” ²³ Kegok zeme nâmti Pitayaŋ an ekŋen ke mkaen indatim moti timum muluŋti indatime wembienan msame wati mesât mme Zopa am nâmkirpepeŋaŋ notnaŋ ekŋenaŋ Pitamak an tuk kobien

ekñenmak ilinsakwep mebien. ²⁴ Ekñenaj Sisalia msalen mesât tapmetnepeme msat tambume tambuyet eyo metnepeme msame msayet meti Sisalia mkaen patanj zewien. Âpme Koneliasijan am sipbutnane kwep ma am notnane notnaj zeme kopme eweñanak ondekti ekñengat posi tapmambien. ²⁵ Keyepmti Pitayan set kwaleti mka keñan mopme Koneliasijan kandañan sokñanik met pedondom santi zemesewatpeye. ²⁶ Âpme Pitayan pigok dunduye, “Konelias wat! Neñ kegoak geñ nembonj mkaengatnaj amnegak.” ²⁷ Pitayan ekmak zet zenâmambe ilisakwep mka keñan motneti am sambe tapme indikti ²⁸ Pitayan ekñengat pigok diindoye, “In Zuda am nin am notnaj belakñaj ekñenmak metati zapat zenâ zenâ mimi ma ekñenmagen metatat keyet zemkatik bembenaj tazin ke ilin nâip. Yangut neñ Kawawañaj kie kienok sokbemnamti an ñeniyet bekanaj ñep ku zenzeyelen dinomti zemneme inmagen kapi kola. ²⁹ Keyepmti in nâgât zet beme mege ke nâmti inmagen kokogalen nâmtentem ku mban. Keyepmti in yanaj eneyet nazemtetiyo ze zeme nâmbi?”

³⁰ Zeme Koneliasijan dunduye, “Neñ muluwan ñen pigok sokbemname ekti manepema kasup ilak tuk mezin keyet zema nâmbak. Ne gasiñeniyet 3 kilok mee kok beme dundundu mulup tapmma an ñen melakanduñaj satnaj penaj puyuk peyak piyanj sokbemnamti ³¹ pigok dinoyan, ‘Konelias, Kawawañaj dundundundi ma taolet mimindi ke ekti gâgât nâmgeme dolakñaj penaj bein. ³² Keyepm geñ Zopa mkaen am zemindemane an ñen kwitnaj Saimon Pita ke tetim koseip. An ke opmaj Saimon soñgom sekñanaj milawat weyeyaj egalen mka nambu ganzenan ke mawein kekok zemâtâtnap.’ ³³ Keyepm neñ an tuk kapi zemindema geñmagen kopmien. Âpme geñ zetn gawepumti kodak keyepm neñ gâgât nâma dolakñaj bein. Kawawañgat zimosetnaj ondekti tatnupgat geñ Amobotnajan zet zigok zemkawanj bem game timti kodak ze zemâtândamane nâsenup.”

Pitayan Zet Zapat Dolakñaj Penaj diindoye

³⁴ Zeme Pitayan yanbemti pigok zeye, “Kawawañ egaj am segeset nâmindeme mobototot ku mambein ke nâmkijpeyap. ³⁵ Yangut msat sambe am kwi ekñenaj Kawawañgat kandañan meti mama mimi teñ penaj mti mamaip. Am ekñen keyet Kawawañaj tikñaj manâmindein. ³⁶ Am sambe nin kapiyelen Amobotnaj Temaj Zisas Kilais ek nâmkijpenti Kawawañmak mama sewakñaj mmamayet Kawawañaj ikñaj keyet zetnaj Israel am ninmagen zemkawanj bemndaye e in nâmtalip. ³⁷ Zânanj am tu zuluti Kawawañmak tusumti mama keyet yanaj diindom kwage. Keyet sekñan gwaen Zisasiyan Galili msalen yanbemti kwitnaj kwitnaj nukñanbeñ mpeme keyetnan Zudia msat sambe bee eyo palakñaj bemekoge. ³⁸ Âpme Zisas Nasalet mkaengatnaj ek Kawawañaj winde ma Emetak Teñ same egaj Zuda mka katanj mekoti am keñ taolet mimindaye ma Sadañaj am mme wesij bembenaj ma am notnaj keñin mme yungume mamtemien ebonj ebonj e Sadañj mâpme mepme mme dolakñaj bewien. Kawawañaj ekmak tati mukulem kekok mme mulup temaj temaj sepem kekok mkwage. ³⁹ Âpme Zuda am ningalen msalen ma Zelusalem mka temanen kwitnaj kwitnaj mge ma zet zemkwatnapeme Zuda am ekñenaj ñenzinziñ mti tep palen kumasasok peme gakiye ke nin ekmâtâbenn. ⁴⁰ Âpme sekñaj sumen met beme sumen ke kasup tuk wenepeme bangat Kawawañaj mme gilik zemti wati sokbemndam galaj mkwage. ⁴¹ Wa ke am belakñaj ekñenmagen penaj ñen ku sokbeye. Eganj gakikiengatnan gilik zem wati am zapatnaj dolakñaj zenze am Kawawañaj eweñan ndaige nin etanj sokbemndame nin ekmak meu nimti zenâ zenâ kwep mbenn. ⁴² Âpme Kawawañaj ek mmoti am gakikiñaj ma alik mamanup ningalen zemdelañ zenze an onzempaye. Eganj mosâti nin ikñanğat zet zapatnaj ke nin am msat katanj zemkawanj bemindandayet mulup zet ndamti moge. ⁴³ Âpme am

ņenanġ egat nâmkijpewe beme Kawawaņanġ egat pembedaņġat mti yomin zulutindewe. Ewaņanġ golaņġ zenze an ekņenanġ zet keġok zemkwabien.”

Koneliasiyelen maņġe ekņenanġ Emetak Teņġ tiwien

⁴⁴ Pitayaņġ zet keġok diindomambe tapme Emetak Teņanġ toti am nâmti tapmambien ekņengat keņinanġ gak zemti tage. ⁴⁵ Âpme Zuda am nâmkijpepemak notnaņġ Zopa mkaengatnan Pitamak mebien ekņenanġ ekme Kawawaņanġ am Zuda maņġeen ku sokbembedaņanġ ekņenmagen eyo Emetak Teņġ indame ⁴⁶ ekņenanġ zet ŋande igak igak zemti Kawawaņanġat kwitnaņġ mwat zemseawatpeme ekņenanġ indikti nâmtemtem temaņġ mbien. ⁴⁷ Âpme Pitayaņġ zeye, “Nin ilak Emetak Teņġ timti Zisas Kilaisiyet kwitnanen tu zulubenn keyepmti am ekņen kapi keġogak Emetak Teņġ ilak tiyo. Âpme nin naman kwilekiyet Zisas Kilaisiyet kwitnanen tu zululugataņġ angalaņġ indesenu?” ⁴⁸ Keġok zemti Konelias ikņanġ ma amaņane ekņen bee Zisas Kilaisiyet kwitnanen tu zulutindeme Pita angalaņme kasup mulup mimi notnaņġ pi ekņenmak ke ewe tati Zet Zapat Dolakņanġ Penanġ diindomkwage.

11

Pitayaņġ ikņanġat yaņanġ am nâmkijpepeņinmak ekņengat diindoye

¹ Ombemindendaņanġ notnane notnaņġ ma am nâmkijpepeņinmak Zudia msalen mambien ekņenanġ am Zuda maņġeen ku sokbembedaņanġ eyo Kawawaņanġalen Zet Zapat Dolakņanġ nâmti mkitik zewien keyet zapatnaņġ mme nâmbien. ² Keyepmti Zuda am nâmkijpepemak Zelusalem mkaen mamti am sekņin butnaņġ antitiyet zet windenaņġ mamimtemien ekņenanġ Pitayaņġ am ekņen ke sekņin butnaņġ antitipiņġ belak indemti gilik zemkopme ekti nâme ŋep ku beyepmti Pita mtopemti pigok zewien, ³ “Geņ kwilekiyet am Zuda maņġeen ku sokbembedaņanġ sekņin butnaņġ ku antitiņaņġ ekņengalen mkaen met mamane ekņenanġ tu meu kileņġ game mti manimtemanan.”

⁴ Keġok zeme Pitayaņġ kwitnaņġ kwitnaņġ sambe am ekņen kaimdemagen sokbemin-daye keyet yaņanen baengatnan yaņbemti pigok zemâtâti zemkawaņġ bemindaye. ⁵ “Neņ Zopa mkaen dundundu mulup tapmma kie kienok Amobotnaņanġ muluwaņġ kapigok zikat name ekban. Kuleki ŋen saņġum temaņġ keboņ busiliņaņġ zulak zulak piyaņġ kululuņen gwaengatnan âlâlâlânġ neņmagen totapme ⁶ ne keņan baenen weyaņġ ekbanen keyet keņan soņġom didikņaņġatnaņġ sepem igak igak ma nombe sepem igak igak ma age sepem igak igak piyaņġ keņan beke misik tapme ekban. ⁷ Âpme neņmagen zet ŋen kapigok sokbeme nâmban, ‘Pita, geņ wati kwitnaņġ kwitnaņġ keņan tazin ke tim aņti ni!’

⁸ Âpme neņ zet ke nâmti zewan, ‘Amobotnaņġ, neņ kwitnaņġ kwitnaņġ zemkulumnenaņanġ ma bekaņanġ keboņ ku maniap, yek penanġ.’

⁹ Keġok zema kululuņengatnaņġ zet ŋen ewe kapigok sokbeme nâmban, ‘Kawawaņanġ kwitnaņġ kwitnaņġ mme dolakņanġ bein ke geņ ku zemtalat.’ ¹⁰ Zet keġok sek tuk zeme nâma naman kwitnaņġ kwitnaņġ beewan gilik zemti sembe melesiņġ kululuņen mowepme ¹¹ keyegak an ŋen Sisaliayetnaņanġ an tuk kapi zemindeme neņ naiksâġât mka neņ matatemanen ke kot tapme ¹² Emetak Teņanġ nâġât pigok dinoye, ‘Geņ toti am kot talip ekņen kemak mebegat nâmtemtem ku msenik.’ Keġok zeme neņ toindikti ekņenmak mesât mma am nâmkijpepemak an 6 ekņenanġ napmât meti nsakwep kasa kuku an ŋeņaņġ Konelias egalen mkaen mowepmann ¹³ egaņ zapat kapigok dinndoye, ‘Nâlen mkaen Kawawaņanġalen ensel ŋenanġ kwati pigok dinop. Geņ am zemindemane Zopa mkaen meti an ŋen kwitnaņġ Saimon Pita ek wati kopme ¹⁴ egaņ zet zeme nâmti geņ ma maņġendine in nâmkijpepe aikme Kawawaņanġ in yomengatnan gilik zemindatiwe.’ ¹⁵ Âpme neņ Zet Zapat Dolakņanġ Penanġ diindomambe tapma eweņaņ

Emetak Tenj ninmagen toge sepem kegogak ekjenmagen topme ¹⁶ neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ ke ekti Amobotnaŋaŋ zet pigok zeye ke otnâmban, ‘Zânaŋ animbi tu etaŋ zulutindeye âpme neŋ Emetak Tenjaŋ keŋinan bemisikindewap.’ ¹⁷ Keyepmti nin Amobotnaŋ Zisas Kilais nâmkijpepmi zet zapatnaŋ dolakŋaŋ zemkawaŋ bemindamann egaŋ nin Emetak Tenj ketalasim ndaye sepem kegogak egaŋ Emetakŋaŋ Tenj ketalasim indame neŋ bukaboŋaŋ zigok Kawawaŋgat zemkulumpewak.”

¹⁸ Kegok diindome ekjenan zet ke nâme penaŋ beme Kawawaŋgat zemsese-watpemi pigok zewien, “Kawawaŋaŋ am Zuda maŋgeen ku sokbembeŋaŋ ekjen kegogak yomengatnan keŋ gilik zenze aikti mama kanzizit keyet toŋaŋ bembeyet eyo tatnâmindein.”

Antiok mka teman Zet Zapat Dolakŋaŋaŋ palakŋaŋ beye

¹⁹ Stiwen kuwien kan keyet am nâmkijpepemak Zelusalem mkaen mambien ekjenan ke ekti sekŋin zime msat katanŋ kalaŋti kileŋ mekobien. Notnaŋaŋ beŋaŋ Pinisia msalen mepmâbien ma notnaŋaŋ Saiplas msalen mepmâbien ma notnaŋaŋ Antiok mka teman mebien. Kegok mekti Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Zuda am eweŋan meti msat ke mamaŋaŋ ekjenmak ilinak etaŋ zenâ zenâ mti mamamtemien. ²⁰ Yanŋut am nâmkijpepemak notnaŋ Saiplas msalen ma notnaŋ Sailini mka teman Zuda am nâmkijpepemak mambien notnaŋ ekjenanŋ Antiok mka teman meti am Zuda maŋgeen ku sokbembeŋaŋ ekjen kegogak Zisasiyelen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ diindome ²¹ Amobotnaŋgalen windeyaŋ ekjenmagen sokbemindame am sambe penaŋaŋ nâmkijpepe aikti Amobotnaŋmagen tusumâbien.

²² Keyet zet zapatnaŋ Zelusalem mka teman met patanŋ zeme nâmti Banabas zempeme egaŋ Antiok mka teman meti ²³ indikme Kawawaŋgalen keŋ taoletnaŋ ekjenmak tapme indikti nâme dolakŋaŋ beme keŋinaŋ Amobotnaŋmagen ewe kaliŋaŋ bemtatagat nâmti animbi sambe zemgawatnaŋ mimindeye. ²⁴ Banabas ek an dolakŋaŋ nâmkijpepeŋaŋ temaŋ ma Emetak Tenjaŋ egat keŋan bemisik matatan. Keyepmti Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zeme am sambe penaŋaŋ nâmti nâmkijpepe aikti Amobotnaŋmagen ewe tusumâbien.

²⁵ Âpme Banabasiyaŋ Talasas mkaen Sâl eksâgât meti ²⁶ meaikme ilisakwep gilik zemti Antiok mkaen koti Antiok mkaen animbi nâmkijpepeŋaŋ sambe ekjenŋat tunŋuwinan ke nup kan kwep mamti am Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ diindom zikat indam mamtemun. Âpme kan keyet am Kilais nâmkijpepeŋaŋ ekjenanŋ yanbemi kwilin Kilaisiyelen am maŋge ke kuwien.

²⁷ Kan keyet golaŋ zenze an notnaŋ ekjenanŋ Zelusalem mka temaŋ katikpemi Antiok mkaen kobien. ²⁸ Âpme golaŋ zenze an kobien ekjenŋat tunŋuwinaŋgatnaŋ an ŋen kwitnaŋ Agabas. Ek Emetak Tenjaŋ zet keŋanen bempeme egaŋ ondedak temaŋ ŋeniyet motati msat sambe kamberŋ temaŋ sokbewe keyet zet zapatnaŋ diindoye. Yan maneti Loma amobotnaŋ Kolodiasiyaŋ maŋge kan keyet zetnaŋ zeye keyet penaŋaŋ sokbeye. ²⁹ Keyepmti am nâmkijpepemak ekjenanŋ Zudia am nâmkijpepemak noline indamukulem mimiyet zenâmti ³⁰ am kwep kwewaŋ mânewin taindaye katanŋ sepem minok ondek bemti Banabasimak Sâl zemideme egelaŋ mânep ke timti Zudia msalen am nâmkijpepemak ekjenŋgalen an ŋeŋaŋine mambien ekjenmagen mmebun.

12

Elolaŋ Pita mka katikŋan mepeye

¹ Âpme Elolaŋ yanbemi am notnaŋ nâmkijpepemak indom walet mti notnaŋ belak mka katikŋan timet indeye. ² Elolaŋ zeme kasa kuku an ekjenanŋ Zems Zângaŋ datnaŋ ek wanam kukŋaŋbeŋaŋ omeseleme gakiye. ³ Egaŋ muluwaŋ mgasik kegok mme Zuda am ekjenanŋ set keyet nâme dolakŋaŋ beme indikti keŋin wapme Pita kegogak

Angalalan Kendoyet atamti mka katiknan mepeye. ⁴ Pigok nâmti mepemti kasa kuku an 16 kapi indeme damuñ mammatemien. Ke tapme nin Angalalan Kendo kapi tapmann delan zeme naman keyegak tusumti Nupmaman Yispiñ Manimtemien Kendo ke yanbemtati keyet kuma gakiwe zemti wati mepeye. ⁵ Âpme am nâmkijpepemak eknenan Kawawanan Pita mka katiknanen mukulem mpepeyet dundundu mulup mene mene mkwabien.

Pitayan mka katiknanatnan kwatoge

⁶ Elolan Pita wati zelen onzempepeyelen kanan sajen noknan tapme tambu keyet kasa kuku an zulan nembet nembet tati damuñ katiknan mmalu egetgat tunguwidan sen katiknan zulan zampepenan beye melesin tawemange. Âpme kasa kuku an notnan eknenan setokwakwalen baen damuñ katiknan mti tapmambien. ⁷ Âpme keyegak Amobotnanngalen ensel nenan mka kenan ke belak sokbemtapme busatnananan mka kenan bee mbusatnan bemti tage. Âpme Kawawanngalen ensel keyan Pita butemti zeye, “Pita, sakwep wati dendan tat!” Zeme Pitayan dendan pututuk wapme setnan betnan sen katiknanan zampepenan ewan belak puluk pilik pemti topmâge. ⁸ Kegok mme Kawawanngalen enselan Pitayet zeye, “Pita, geñ bitimdi weyan zamti set wewedi weti melakandunji teepman mti pemane topme napmât kot.” ⁹⁻¹¹ Zeme Pitayan zeye kegok mti Amobotnanngalen ensel ke mâti ilisakwep kasa kuku an notnan eknenan setokwakwat nenan gwaen damuñ mti tapmambien ke topmalu set iknan dâlân zeme toti met naman sekekek nen towepmalu e kegogak iknan belak dâlân zeme toti eyetnan met kimbatgalen sekek aen teman ke mepmalu belak iknan etan nandeme zupman baen toti mka temanen mebun. Amobotnanngalen enselan Pita wati kwitnan kwitnan mmege ke Pitayan nâme kapi penan tapmiap ma belak kie kien tapmiap mene kegok otnânge. Selen metneti Amobotnanngalen ensel egan galan zemti mepme Pitayan keyegak kenan teñ peme nâmti pigok nânge, “Penan sukwep pi neñ nâmâtâlâp. Amobotnanan ensel nen zempeme toti egan Elotgalen belengatnan ma Zuda am eknenan nenmagen kwitnan kwitnan mnasâgât mimien keyetnan nanngalannti natozin.”

¹² Egan kegok otnâmte kenan yayan kwapme met Zângat maman Malia egalen mkaen memoge. Am nâmkijpepemak sambe eknenan egalen mkaen ke ondek tati Pitayet nâmti dundundu mulup tapmmambien. ¹³ Âpme Pitayan moti setokwakwat zupmaset baen kwat set tonjon takume mulup imbi nemba kwitnan Loda egan am pe kwiyan set tonjon kwatakuin zemti eksâgât koti ¹⁴ Pitayet zet nandan nan nâmti segeyak mti set kwalelepin belak mka kenan gwaen meti am notnan tabiengat pigok diindoye, “Pitawan kolewan kamba tazin.”

¹⁵ Zeme eknenan zewien, “Kenji kilen beme tazenik! Pita pi mka katiknan daen tazin.”

Zeme egan zekankan mti zeye, “Penan sukwep ek kamba kotazin.”

Zeme eknenan zewien, “Bati ke ensel nenan mene kotapme ekti kotazenigat.”

¹⁶ Âpme Pitayan ewe set tonjon ginjin kupen tapme eknenan meti set kwaleti ekti wenin mepme zezebanban omba mbien. ¹⁷ Âpme Pitayan eknenan zet teman teman ku zenzeyelen nâmti belak belan sesepman mti zemkulumindeye. Mti egan Amobotnanan mka katiknanatnan gilik zemti angalan peye keyet zet zapat mimindamti zeye, “In meti Zems (Zisasiyet meniñan) ekmak am notnane notnangat zet zapat kapi met miindaseip.” Kegok zemindemti toti naman msat butnaset nen mege.

¹⁸ Âpme tambunan penan kasa kuku an eknenan wati Pitayet ekme yek beme wenin mepme zewien, “Ege! Pita pi zigoset melep?” Zemti tokwatimabienan yek beme zet beme ¹⁹ Elotmagen mepme egan nâmti kasa kuku an notnan ewe zemindeme Pita aiikgalen tokwat timabienan yek beme kasa kuku an 16 Pita damuñ mti tabien eknen met indatimti zet muluwen met indeme zet zesât olabiengapmti Elotgat mezeme egan

zemdelañ zemindeme Pitayet munduman ekñen ke indome gakiwien. Elolañ Zudia msat pemti Sisalia mka msalen topmaneti gilik zem kokogat nâmti towege.

Amobotnañ Elot gakiye

²⁰ Kan keyet Elolañ Taia ma Saidon animbi ekñengat ñenzinziñ temañ mimind-eye. Keyepmti animbi sambe mka keyetnañ ekñenañ temakwep bemkoti meluwañ damuwañ Balastas ekmagen mot zet zemti ñenzinziñ kapi yek bembeyelen nâmti egañ indatimti amobotnañ Elotmagen mepme zelin weyayañgat nâmti zet kelakñañ mpewien. E yañañ kapigogat ekñenañ Amobotnañgalen msalen ke meti meu mak-witimtemien keyepmneti egañ setnañ bekekme olati meuyet gakiwanupmagen zemti yayañ mti muluwañ kekok mbien.

²¹⁻²² Âpme Elolañ yañkwesisinjin keyet dopmañ gilik zemindandayet nâmti kan bemindaye ke dañgome amobotnañgalen miak miak sopmañ ke mti amobotnañgalen mundumen mototati zet tadiindome am sambe ekñenañ kaliañ temañ kumti zewien, “Zet kapi dolakñañ penañ Kawawañañ manzein keyet katañ penañ tazein.” ²³ Kegok zemesewatpeme Elolañ ikñañgat nâme mopme Kawawañgat nâme tototnañ beye keyepmti kan keyegak Amobotnañgalen ensel egañ nâmbekam bempeme binañ keñañen imkume gakiye.

²⁴ Kegok mme Kawawañgalen zelañ windenañben palakñañ bemti msat katañ mekoge.

²⁵ Âpme Banabasimak Sâl egelañ Zelusalem mka temanen mulup zemidendañ ke mmalu delañ zeme egelañ Antiok mkaen mesât mti Zân Mak ek wati ilinsakwep mebien.

13

Banabasimak Sâl Kawawañgalen mulup mimiyet zemideme mebun

¹ Antiok dapmelañge keyet keñañ golañ zenze an ma an zikat indanda kapigogañ mambien: Balabas ma Simion an sopmañ makumtemien ma Lusias Sailini mkaengatnañ ma Manaen ekmak amobotnañ Elotmak egelañ ilisakwep zenzelim mamti same mbun ma Sâl am ekñen kogañ ke mamti mulup mamtemien. ² Ekñen keyañ meu zemkulumpemti Kawawañmagen keñin ondek bemti sesewatpemti tapmambien. Âpme Emetak Teñañ ekñengat zeye, “In Banabasimak Sâlmak ideme egelañ neñ mulup mimiyelen nâmti zewan ke met mbalup.”

³ Ekñenañ meu zemkulumpemti dundundu muluwen an zut eget ke Kawawañañ mulup keyet ombem idep nânâyet tati eksokbemti belinan ñokñidan atamti mulup ke mimiyet zemgwatnañ mimidamti ideme mebun.

Saipalas msalen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ zemkawañ beye

⁴ Emetak Teñañ zemideme egelañ meti Selusia mkaen toweti wañga ñen mti msat nembu tungupman tageen kwitnañ Saiplas ke meti ⁵ egelañ mka ñotakñañ Salamis ke mot patañ zemti Zuda am ekñengalen sesewat mka tapmege katañ meti Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ zemkawañ bewun. Zânañ eget idamukulem mti ilinsakwep mulup mbien.

⁶ Ekñenañ msat ke meti Zisasiyelen Zet Zapat Dolakñañ zempemalu mane mane nembet daen mka ñen Papos ke patañ zemti mka keyetnañ Zuda añkambuk ñen aikbun. Kwitnañ Bal Zisas an keyañ ikñañgat, “Neñ golañ zenze an” kogok manzemtan.

⁷ An keyañ msat keyelen gapman ñeñañ kwitnañ Selegias Pâlas an kemak notn notn mmamtemun an ke nânâñañ temañ penañ. Amobotnañ temañ keyañ Banabasimak Pâlañ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ dundumalu nânâyet nâmti idazemtetime kobun. ⁸ Yañgut añkambuk Bal Zisas kwitnañ ñen Glik zeleset Elimas makumtemien an keyañ amobotnañ temañ egañ Sâlmak Banabas egelañ Kawawañgalen Zet Zapat

Dolaknaŋ ke zemalu nâme penaŋ ku bembeyelen timyape yape zet notnaŋ dunduye. ⁹ Yanŋut Sâl kwitnaŋ ŋen Pâl manzemtemien an ke Emetak Tenŋalen windeyaŋ keŋanen misik tapme Elimas zikat memuŋ ektati zeye, ¹⁰ “Sadaŋgat nemuŋaŋ, geŋ mama teŋ keyet kasa mpemti am tetimaemae omba mimindamti Kawawaŋgalen zet pi imkwatamane belaknaŋ penaŋ mambein. Geŋ mama mimi bekaŋaŋ ke geŋmagen omba penaŋ gak zem tazin nânik! ¹¹ Keyepmti alak Amobotnaŋ Kawawaŋaŋ betnaŋaŋ zikadi enzuŋgeme beŋan besem. Âpme geŋ kasup ŋen eekpiŋ mane pemane kan sambe mebe.”

Pâlaŋ zet kekok zeme keyegak sakwep zanza keboŋaŋ tot Elimasiyet zikatnaŋ bekekme tambusosok beme Elimas zikatnaŋ eksât olage. Mti, “An ŋen aikma napbetnamti set zikat name mebi,” zemti olati bemanzat mege. ¹² Muluwaŋ kekok sokbeme gapman an ŋeŋaŋ keyaŋ Amobotnaŋ Zisasiyelen windenaŋ temaŋ ke ekti nâmtemtem temaŋ mti Zisasiyelen zet keyet nâme penaŋ beme Zisasiyet nâmkiŋpeye.

Pâlmak an notnaŋ Pisidia msalen meti Antiok mka teman mulup mbien

¹³ Pâlmak am notnaŋ ekmak mebien ekŋenaŋ Papos mka ke peme tapme waŋga ŋen mti Pampilia msalen Pelga mka temanen ke mebien. Âpme Zânaŋ ekŋen katikindemti igak Zelusalem mkaen gilik zemti koge. ¹⁴ Âpme ekŋenaŋ Pelga mka ke peme tapme naman Pisidia msalen meti Antiok mkaen ke mulup mti manepeme Sabat tagoŋgo kan ke beme Zuda am ekŋengalen sesewat mkaen motati ekme ¹⁵ ekŋenaŋ Mosesiyelen zii zet ma golaŋ zenze an ekŋenaŋ zet kuwien ke maiŋ mepme delaŋ zeme sesewat mka keyet ŋeŋaŋ ekŋenaŋ Pâl ma amŋane mototabien ekŋengat pigok indayaŋkwesiye, “Notnne, in animbi kapi zemgwatnaŋ mimindendeyelen zet ŋen mti talip beme kwatati diindome nâit.” ¹⁶ Zeme Pâlaŋ wati belaŋ sesepmaŋ mti zeye, “Israel am ma am notnne Zuda maŋgeen ku sokbembeŋaŋ in Kawawaŋgat masesewatsaip, in wakŋin weyaŋ bemti tapme zet kapi zema nâit. ¹⁷ Israel am ningalen Kawawaŋ egaŋ yeŋsokŋne ekŋen ikŋaŋgat zapat penaŋ indaombemindeye. Yaŋ ekŋenaŋ Izip msalen lueŋ mamti omba penaŋ sokbem sambelenŋti mame Kawawaŋaŋ Kenan msalen indatimti kosât tati egaŋ Izip amobotnaŋ Palaomagen menok sepem igak igak mme ekti kiŋgatnâmindeme Izip msat pemti mebien. ¹⁸ Selen msat tuŋgupman indatim kopme ekŋenaŋ mobotnaŋ msamkobienanŋut egaŋ sewakŋan mti indadamuŋ mamimkotnepeme nup kan 40 bepi set tuŋgupman ke delaŋ zeye. ¹⁹ Kan keyet Kenan msalen am maŋge 7 bepi Kawawaŋaŋ indaasekti ekŋengalen msat ke yeŋsokŋne ekŋengat indame ekŋenaŋ msat ke toŋaŋ bemti mame ²⁰ nup kan 450 kekok delaŋ zeme keyet baman gwaen Kawawaŋaŋ zemdelaŋ zenze an notnaŋ indaaikme ekŋenaŋ mamti amgat zelin nâmti maindamusuwat indemkwatnapeme golaŋ zenze an Samueliyaŋ sokbemti mulupmaŋ mkwage. ²¹ Zuda maŋge ekŋenaŋ amobotnaŋin ŋen aiikgat zeme Kawawaŋaŋ Benzamingalen maŋgeengatnaŋ an ŋen Kis egat nemuŋaŋ Sâl ek aikindame egaŋ Amobotnaŋ mulup mti indamamkwatnepeme nup kan 40 pi delaŋ zeye. ²² Yanŋut naman Kawawaŋaŋ ikŋaŋ zempemti mundumanen Dewit ek nâmpeme amobotnaŋ tapme zeye,

‘Neŋ Zesiyet nemuŋaŋ Dewit ek ekma dolaknaŋ penaŋ beme keyepmti amobotnaŋ mamayelen nâmti aiga. Egaŋ nâlen ŋoktik ke mâti keyet katanŋ mulupmaŋ mbe.’

(1 Samuel 13:14; 15:23, 26, 28; 16:1, 13)

²³ Kawawaŋaŋ amobotnaŋ Dewit egat sokŋaŋ ŋen sokbemti Israel animbi sambe yomengatnaŋ gilik zemti indatitiyet Israel am zetik mimindeye keyet penaŋ Zisasiyaŋ kot sokbeye. ²⁴ Eweŋan Zisasiyaŋ mulupmaŋ ewe mimipiŋ tapme Zân tu zululut anaŋ ŋeŋaŋ yaŋbemti Israel am ekŋen mama mimiŋin bekaŋaŋ ke katikpemti keŋ gilik zenze aikme tu zulutindendeyet zetnaŋ windenaŋbeŋ diindom kwage. ²⁵ Zânaŋ Kawawaŋaŋ mulup zempeye ke mmepme ilak delaŋ zenzeyelen bududuk beme am

pigok indayanꝑkweſiye, ‘In nâgât nâme kwi mambeyap? Wa in nâme neſ an ſen kokogalen damuſ mamip ke bein? An iſſaſ ke ewe bam daen takozin an bekeboſ beke neſ bukaboſaſ elenn sama time ſep ku bewe.’

²⁶ Ip notnne Abalaamgat iſſokſane ma notnne Zuda maſſeen ku sokbembenaſ Kawawaſ maſeſewatsaip ingat pigok zema nâit, an yomengatnan gilik zemndadagat zenzenaſ e ninmagen sokbembeyet nâmti zenzenaſ. ²⁷ Yaſſaſ an ke sokbeme Zelusalem animbi ſambe ma an ſenaſine ekſenaſ an yomengatnan gilik zemndatitiyet koge elak an kapi kekok nânâpiſ ma ekſenaſ kâtnânâ kendo kataſ golaſ zenze an ekſenaſ an kapiyet meluwaſ mimiſaſ mamaiſ kwatnup ke an kapi e nâmâtâtâpiſ belak etaſ ekandatpemtî kume gakiye. Kegok mme golaſ zenze an ekſenaſ zet meluwaſ mbien bee penaſaſmak etaſ bemâge. ²⁸ Zuda am ekſenaſ an keyelen myuſſuſſuſſuſſaſ ſen gakikiyelen kataſ ku aikbien yaſſgut ekſenaſ egat ſenzinziſ etaſ mpemtî amobotnaſ Pailelaſ zemdelan zeme kume gakikiyet zekaſkaſ penaſ mbien. ²⁹ Kegok mme golaſ zenze an ekſenaſ an kapi muluwaſ kapigok maſmeti kume gakikiyet zetnaſ ewenaſ meluwaſ mkwabien keyet kataſ am ekſenaſ tewen kumasasokpewienanſ mâtâpmtî am ſumen met bewien ³⁰ yaſſgut Kawawaſaſ am ſumengatnan mme gilik zemti wage.

³¹ Âpme am nâmkiſſepemak notnaſ ekmâti Galili maſalengatnan Zelusalem mkaen mebien. Ekſen kemagen Zisaſiyaſ gakikiengatnan gilik zem wati sokbemenzilim sokbemenzilim mamkwatan. Am ekſen keyaſ keyet zapaſnaſ am diindom kwabien.

³²⁻³³ Kawawaſaſ yaſſokſne ekſengat Nemunaſ penaſ peme totogat zetik mimindeye keyet penaſaſ elak ningalen kanen kapi Nemunaſ Zisaſ gakikiengatnan mme wage keyepmtî Banabasimak nit inmagen kapi Zet Zapat Dolakſaſ ke mti koti tazelup. Keyet zapaſnaſ Kawawaſgalen Zet Itnaſaſ Sam tuſſupmaſ zut keyet keſan meluwaſ kapigok mimiſaſ tazin,

‘Geſ Nemunn penaſ alak neſ gâgât Bipdi penaſ beyap.’ *(Sam 2:7)*

³⁴ Zisaſ gakikiengatnan gilik zemti wageyaſ ſen ewe gakimti ku ſambuwe. Keyepmtî Kawawaſaſ keyet zet kapigok zeye,

‘Neſ Dewitmagen zetik mban keyet penaſ kwitnaſ kwitnaſ dolakſaſ in indamâbap.’ *(Aizaya 55:3)*

³⁵ Naman Kawawaſgalen Zet Itnaſaſ Sam iſſaſ keyegak pemaſ ſen naman pigok zein,

‘Geſ Andi Teſ ek kileſ pemane maſalen ſep ku ſambuwe.’ *(Sam 16:10)*

³⁶ Amobotnaſ Dewitgat yaſſaſ pigok nânup. Dewilaſ Kawawaſgalen am mambien ekſenmagen Kawawaſaſ mulup zempeye ke ekſengat tuſſuwinan mmeti gakime ſekſaſ mti yaſſokſ notnaſ indabewien mundum keyegak mebeme ſekſaſaſ maſalen ke ſambuwe. ³⁷ Yaſſgut Zisaſ ek Kawawaſaſ mme gakikiengatnan gilik zem wage. Ek ſekſaſ maſalen ke ku ſambuwe. ³⁸ Keyepmtî notnne in pigok penaſ nâſeip. Nin ingat zet ſosok zemkawaſ bemi kapigok manzenup. Yom delan zenzeyelenset e Zisaſmaſeſet etaſ tazin. ³⁹ Moſeſiyelen zii zet ſambe ke gawepumti mame Kawawaſaſ keyet mti yomin ku makatipein yek. Am ſambeyaſ Zisaſ ek kwep nâmkiſſepemagut Kawawaſaſ egat mti yomin ſep makatipein. ⁴⁰ Golaſ zenze an ſenaſ Kawawaſaſ zet kapigok zeme nâmti meluwaſ pigok mge. Ke penaſaſ inmagen sokbewemagengat weyaſ ekſemti mambep. Kawawaſaſ ekſengat pigok zeye,

⁴¹ ‘In nâip, neſ nukſaſ temaſ inmagen sokbewe keyet zapaſnaſ diindomaſſgut in zetn nâme pepesut mambein ma neſ am ſen zempema koti zapat keyegak diindome e kekokak zetnaſ nâme pepesut beme neſ mamimtotneip. Keyepmtî neſ kwitnaſ kwitnaſ nukſaſbeſ penaſ inmagen sokbembeyet zewan ke pema kopme in ekti kiſgati gakim temebeſ!’ ” *(Habakuk 1:5)*

⁴² Pâlaſ zet kekok zeme delan zeme Banabasimak egelaſ toti kwawesât mmalu animbi ſambeyaſ zewien. It kot Sabat tagoſſo kan ſen tabanuwen zet iſſaſ

kapiyegak ewe tusumti zemâtâpmalu nâmbanup. ⁴³ Kegok zemti sesewat mkaengatnan aseki toti Zuda am ma am Zuda manjeen ku sokbembenan Zudayelen nâmkijpepe keyet katan nâmkijpemti mananan ekjenan Pâlmak Banabasimak idapmât mepme egelan gwatnan zet diindomti Kawawangalen keñ taoletnan ekjenmagen weme ekjenan eegalen mulupman mti mamayet diindowun.

⁴⁴ Naman Sabat tagonjo kanan nenyet mka teman keyelen animbi sambe penanan Kawawangalen zet nâsâgât sesewat mkaen kwaweti bemisik tabien. ⁴⁵ Âpme Zuda sesewat mka keyet keñan nenan mambien ekjenan ekme animbi sambe penanan kwaweti weme indikti nâmbekam bembe mimindemti ekjenan Pâlmak Banabas egegat zelit windenan mtoidendeyet nâmti zentalalat zet zewien. ⁴⁶ Kegok mme Pâlmak Banabasiyan zet windenamben ewe pigok zewun, “Islaël am in zet kapi nenan diindome nânâyelen zenzenangut in bamkumpemti mama kanzizit mama keyet wisat mnup zeipgapmti nep nit in katimindemti am Zuda manjeen ku sokbembenan ekjenmagen etan mulup mmann nâmbep. ⁴⁷ Amobotnanan pigok zemndeye, ‘Neñ am Zuda manjeen ku sokbembenan ekjenmagen busatnan mti mebegat zemindeyap. In msat sambe tapmezinen mekoti animbi indapmukulem mimindeme nâgât nâmkijpem neme Kawawangalen yomengatnan gilik zemindatiwe.’ ” (Aizaya 49:6)

⁴⁸ Âpme am Zuda manjeen ku sokbembenan ekjenan zet ke nâmti olojen teman mti Kawawangat wisikñ zewien. Âpme am mama kanzizitgat zapat bembeyet Kawawangalen ewenan nâmindeye ekjenan zet zapat dolaknan nâmti nâmkijpewien.

⁴⁹ Mme msat keyet keñan Amobotnan Zisasiyelen Zet Zapatnan Dolaknan palaknan bemti mekoge. ⁵⁰ Yanjut Zuda am sesewat mka keyet nenan mambien ekjenan mka keyelen imbi kwizet bujamin teman Kawawangat mandundumtemien ma an nenan notnan ekjengat keñin walapme ekjenan Pâlmak Banabas idapmâpme msat ke pemti belaknan mebun. ⁵¹ Egelan Aikoniam mka msalen mesât tati mama mimiñin bekanan ke timti mamayet nâmindemti selidangan kakalaknan ke kapupmalu mka keyegak topmâpme mebun. ⁵² Âpme naman am notnan Zet Zapat Dolaknan ke nâmti Zisas nâmkijpewien ekjenan olojen palenagak mame Emetak Tenan ekjengat keñinan bemisik tage.

14

Pâlmak Banabasiyan Aikoniam mka teman mulup mbun

¹ Egelan Aikoniam mka teman ke meti muluwan sepeman kapigok mbun. Egelan Zuda am ekjengalen sesewat mkaen moti Zet Zapat Dolaknan setnanmak weyan bemti zemâtâpmalu Zuda am ma Glik am sambeyan Zisasiyet nâmkijpepe aikmâbien. ² Âpme Zuda am notnan Zisasiyet ku nâmkijpewien ekjenan wati am Zuda manjeen ku sokbembenan notnan zet kelaknan mimindeme ekjenan nâmkijpepemak am ekjengat nenzinziñ mimindawien. ³ Pâlmak Banabasiyan kan teepmanjik Aikoniam mkaen ke ewe nâmisim mamti Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan windenamben penan zemkawan bewun. Âpme Amobotnanan iknan winde idame menok mbun. Keyepmti animbi sambeyan Kawawangalen keñ taoletnan keyet penanan ekti nâmtetem mti zet keyet nâme penan etan beye. ⁴ Keyepmti mka keyet keñanen animbi sambeyan kalañ kumti notnanan met Zuda am Zisasiyet kwizapatnangat kasa mamimtemien ekjenmak tabien ma notnanan epeemti Pâlmak Banabas egetmak metabien.

⁵ Âpme Zuda am ma am Zuda manjeen ku sokbembenan ekjen ma nenanine ekjenan ondekti keñ kwep bemti Pâlmak Banabas nanzanan idome gakikiyet zemtâwien. ⁶⁻⁷ Âpme egelan zet ke nâmti kunzun naman Likonia msalen mka isisiknan

wemegeen ke Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ zepemalu mane mane met mka ŋande temaŋ temaŋ zut Lisitalamak Delebe ke patan zewun.

An wesij ŋen dolakŋaŋ beye

⁸ Âpme Listala mkaen ke an ŋen mamken setnaŋ wesij sokbembenaŋ ke tapme ekbun an ke set mebe kokot bugan ku mamimtan penaŋ. ⁹ Yaŋ Pâlaŋ zet tazeme an keyaŋ totati zet ke nâmambe tapme Pâlaŋ zikat memun an ke ekti nâŋge, “An wesij kapi nâmkijpepeŋaŋ ŋep tazin yaŋ neŋ ŋep mukulem mma dolakŋaŋ besem nâyap.” ¹⁰ Kegok nâmti an keyet zet pigok zeye, “Geŋ wat mutututi sedaŋ imti tat.” Zeme keyegak sakwep pututuk wati dendaŋ mebe kokot mge.

¹¹ Pâlaŋ muluwaŋ mamanan kekok mme am sambeyaŋ ekti Likonia ilinaŋgalen zeleset ŋakŋak mti zewien, “Nin nopiom zut masesewatidanup piwan am nembon bemti kwatolulaŋ pi tungupmnan tapmalup.” ¹² Zemti Banabas egat kwitnaŋ nopiom Zeus kuwien. Âpme Pâl ek zemâtâtât an keyepmti egat kwitnaŋ nopiom Elemes kuwien. ¹³ Nopiom Zeus egalen sesewat mka temaŋ ke mka temaŋ keyet ganzenan daen matatan. Yaŋ sesewat mka temaŋ keyet sâpe sâpe bumbu an ŋenaŋ makau ma tep katnaŋ dolak dolakŋaŋ ke timti an zut egegat sâpe sâpe bumidasâgât met ambepelet timti mka temaŋ keyelen kimbat setokwakwalen koge.

¹⁴ Kegok mme Banabasimak Pâl egelaŋ zapat ke nâmti wenit mepme kâlâwit kumendelet muti winderitben am sambeyet keŋan meti kwizet ŋagak pigok kuwun, ¹⁵ “Am in pi kwilekiyet muluwaŋ kapi pigok penaŋ kapi tapmip? Nit an in talip kabonak! Nit Zet Zapat Dolakŋaŋ kapi zemalu in nâmti kwitnaŋ kwitnaŋ belakŋaŋ kapi time mepme gilik zemti Kawawaŋ penaŋ mamananmak ekmagen mebegalen nâmti manzenup. Kawawaŋ nit zapatnaŋ tazelup kapiyaŋ msat kululuŋ ma nambu ma kwitnaŋ kwitnaŋ sambe weme eknup bepi mme sokbeye. ¹⁶ Kan tipman baenen am Kawawaŋaŋ nâmindeme belak kileŋ lala bubup mamkwabien. ¹⁷ Yaŋgut Kawawaŋaŋ am ekŋenaŋ nikseipmagen zemti ku enziliye. Egaŋ kululuŋen mamti am keŋ sewakŋaŋ mimndamti map ma muluwinaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ mme dolakŋaŋ sokbeme manimwianŋi oloŋen palen mamananup.” ¹⁸ An zulaŋ zet mulup temaŋ kekok mti zekaŋkaŋ mti zemkulumindeme sâpe sâpe bumidasât tapmambien e naman peme tage.

¹⁹ Kegok mme Zuda am notnaŋ Antiok ma Aikoniam mka metatatnaŋ ekŋenaŋ animbi Zuda mangeen ku sokbembenaŋ notnaŋ keŋin walapme ekŋenaŋ Pâl nanzanaŋ kumti wa gakip nâmti sekŋaŋ mandamti tot mka temaŋ ganzenan baen totpeme ²⁰ weme nâmkijpepemak am ekŋenaŋ kot ondekti mti mebene zemtapmnepeme egaŋ wat indikti met mka temanenak ke mowenŋeyaŋ msame wati Banabas ilisakwep Delebe mka teman ke meti ²¹ Zet Zapat Dolakŋaŋ am ekŋengat zemkawaŋ bemalu am sambe ekŋenaŋ koti Zisasiyelen mange bemâbien. Âpme egelaŋ bam gilik zemti ewe Listala, Aikoniam, Antiok am nâmkijpepemak wilingim indik indik mebun. ²²⁻²³ Zisasiyelen mange ekŋen nâmkijpepeŋinaset zemgwatnaŋ mimindem mimindem mti animbi keyet ŋeŋaŋine eyo aikindemti tu meu zemkulumpemti belak tati ekŋengat dundundu mulup mti Amobotnaŋgat betnanen indem indem mmebun. Mti pigok zemebun, “Nin msalen sisipeŋpeŋ palen kapi mametneti bam Kawawaŋmak mama kanzizit gwaen tatagalen zemndenderaŋaŋ manup.”

²⁴ Kegok mti egelaŋ Pisidia msat sutnatemaset kumalu balaŋ zeme meti Pampilia msalen patan zemti ²⁵ Pelga mka msalen Zet Zapat Dolakŋaŋ zemkawaŋ bemti eyetnan toti Atalia mka msalen met patan zewun. ²⁶ Egelaŋ Atalia mkaen ke waŋgaen mopmalu idatimti naman Antiok mkaen kobun. Mka ke am nâmkijpepemak ekŋenaŋ an zut ke tipman baenen Kawawaŋgalen keŋ taolelaŋ egetmak tati idamukulem mme mulup mimiyet dundum idamti zemidedeŋaŋ ke ilak mdelaŋ zemti kobun.

²⁷ Âpme animbi nâmkijpepemak sambe ekjen ondek indemti Kawawanjan mukulem mimideme mulup mammetneti kobun keyet zapatnan ma Kawawanjan am Zuda manjeen ku sokbembenjan ekjen eyo nâmkijpepeyet set mâtâtindeye keyet zapatnan mimindanti ²⁸ ekjenmak ke kan teepman mamamtemun.

15

Ondedak teman Zelusalem mkaen sokbeye

¹ Zudia mkaengatnan am nâmkijpepenjan notnanjan Antiok mkaen meti am nâmkijpepeninmak mka ke mambien ekjengat pigok zemzikat indam mti zewien, “In Mosesijan zet zeye keyet katan sekjin butnan ku antiwep beme in mama katikjan ku mebep.” ² Kegok zeme Pâlmak Banabasiyan zet ke nâmti ekjengat nâme bekanan penan beme zelin windenan mtopemti zet mmot mtot kan teepman tapmme am nâmkijpepemak Antiok mkaengatnanjan indikti zewien, “In kapi mme nin ekmann nep ku bein keyepmti Pâlmak Banabasimak am nâmkijpepemak notnanjan Zelusalem mkaen meti ombemindendenjan ma an nenjan notnan ekjenmagen zet kapi mmepme ekjenan zemusuwebep.”

³ Kegok zemti dapmelange ekjenan zemgwatnan mimindemti zemindeme meti Pinisia ma Samalia msat sutnatemaset mepmambe am nâmkijpepemak indaikti pigok diindom diindom mebien. Am sambe ekjenan nâmkijpepemak bemti ninmak tatusuip. Kegok diindome ekjenan nâmti olojen teman mbien. ⁴ Zemambe zemambe piyan mane mane Zelusalem mkaen mot patan zeme Zet Zapat Dolakjan galen an nenjan ma ombemindendenjan ma am nâmkijpepeninmak ekjenan indapmukum indeme motati ekjenan Kawawanjan winde indamti indamukulem mimideme mulup mbien keyet zet zapatnan mimindawien. ⁵ Zet zapat sambe mimindame delan zeme Palisi ekjengalen mangaengatnan an nâmkijpepenjan notnanjan wati zewien, “Am Zuda manjeen ku sokbembenjan yan nâmkijpepemak bewien. Am manje ekjen ke zeme sekjin butnan antim pemti Mosesiyelen zii zet ke zemâtâtindame weyan nâmti gawepume delan zewe.”

⁶ Âpme ombemindendenjan ma dapmelangenjine notnan ekjenan zet ke zemusuwewegat ilinak ondek tati ⁷ zet zepeme mebe kokot tapm metnepeme Pitayan watati zeye, “Notnne, am Zuda manjeengatnan ku sokbembenjan ekjenmagen Zet Zapat Dolakjan yanbem zenze ke Kawawanjan ewenan ingat tunguwinangatnan nen naobem neme nen meti ekjenmagen mulup mma ekjenan nâmti Zisas nâmkijpewien keyet yanjan e ilin nâip. ⁸ Âpme Kawawan am kenjan eek tonjan Zuda am ningat eyak mti Emetak Tenan ndaye. Kegogak egan am Zuda manjeen ku sokbembenjan ekjengat eyak mti Emetak Tenan kegogak indaye. ⁹ Wa egan ekjenmagen mulup naman sepeman igak ku mge. Ninmagen mge sepem kegogak ekjenan nâmkijpepe aikme kenjin mme kwetetepman beye. ¹⁰ Keyepmti in kwilekiyet Kawawan tazemusuwat peip? In am nâmkijpepemak ekjen kwitnan kwitnan nukjan keyan biminanen andom indendeyet zetnan sambe ku mit. Itnanjan yensokjne tipman baen mamkwabien ma alak nin pi manup nin zii zet ke timanuwanjut zet ke ku mangawepumann delan penan zein. ¹¹ Keyepmti nin kapigok nâmkijpenup Amobotnan Zisasiyelen kej taoletnan gapmti Kawawanjan nin ma ekjen nsakwep yomengatnan gilik zem manndatin.”

¹² Âpme am sambe ondedagen tabien ekjengat Pâlmak Banabasiyan am Zuda manjeen ku sokbembenjan ekjenmagen mulup mmalu Kawawanjan menok sepem igak igak ekjengat palen mge keyet zet zapatnan mimindame am ekjen keyan buzak penan diliñ zem tati tatnâmbien. ¹³ Âpme egelan zet ke zemeti zemdelan zemalu Zemsiyan wati zeye, “Notnne, nen pigok zema nâit, ¹⁴ Kawawanjan nenjan yanbenti

am Zuda mangeen ku sokbembenan notnan eknenmagen meti iknanngat zet zapatnan diindondoyet set weyange keyet zapatnan ilak Saimon Pitayan zeme nayo ke. ¹⁵ Apme golan zenze an ekngalen papiaen meluwan mimiyan keyan Pitayan zet zep kemak sepem kwep belup. Zet meluwan kapigok mimiyanan tazin,

¹⁶ ‘Amobotnanan pigok zeye: Bam ney gilik zemkoti Dewitgalen mka etumtoge ewan naman ewe mwat onzempewap. ¹⁷ Kegok mma am Zuda mangeen ku sokbembenan animbi sambe eknenan wati Amobotnanngat timapmat mulup teman mbep. Am eknen ke nenn ewenan nananngat zapat ombem indewan.

¹⁸ Amobotnanan iknan zet kebon tipman baen zeye.’ (*Amos 9:11-12; Zelemaia 12:15; Aizaya 45:21*)

¹⁹ Keyepm ney kapigok nayap: Am Zuda mangeen ku sokbembenan notnan eknenan ken gilik zenze aikti Kawawan namkinpemti ekmagen mepme nin mulup teman nen ewe dukninan bemindaman nen penan ku bewe. ²⁰ Nin belak nopiom egat meu bembenan ke ninipin mimiyet ma imbimak set kilen ku mamayet ma songom tegen timtapme sipman kenanak tatatnan ke ma sip mee ku niniyet zemkululu meluwanngut bemann mepme ekbep. ²¹ Tipman penan baen yanbenti alak pi mamkwatnuwen msat katan sesewat mka tapmezinen katan Sabat tagonngo kanen Mosesiyelen zii zet ke main indamti Kawawanngalen zet eyo manzemkawan bemindamkwaliip.”

Meluwan kumti Antiok mkaen beme mege

²² Apme ombemindendenan ma dapmelange nenan beme an notnan eknenmak dapmelange sambe ilinsakwep zenamti an damun zut idaikti Palmak Banabasimak ideme mebegalen namti an zut idaikbien. An nen kwitnan Zuda ma an iknan keyegak kwitnan nen Balsabas ma an nen Sailas eget ke ombemideme an zutmak ilinsakwep Antiok mkaen zemindeme mesat mme ²³ meluwan nen kapigok kumti indawien,

“Nin noline ombemindendenan ma Zet Zapat Dolaknanngalen an nenan beme ma am namkinpepemak mange pien maip nin nsakwep tati am Zuda mangeen ku sokbembenan namkinpepemak notne Antiok mkaen ma Silia ma Silisia msalen maip ingat zemesewatindemti meluwan kapi kumbemann kozin. ²⁴ Nin ku namann an notnan piengatanan koti zet diindomti kenin mme yungum temege. ²⁵ Keyepmti nin nnak pien ondekti keyet zetnan zenamti ken kwep benti an damun zut idaikti idemann Palmak Banabasimak ilinsakwep kolip. ²⁶ An zut Palmak Banabasimak kolup egelan Amobotnan Zisas Kilais egat zet zapatnanngapm mananjit ketalasiwun. ²⁷ Apme an zut Zudasmak Sailas zemidemann kolup egelan eyo tusumti zet zapat dembusek dolaknan mimindame weyan nambe. ²⁸ Emetak Tenan nin ingat palen nuknan sambe penan bembeyelen ku namti keyepm belaknik pigok gulak bemindesagat zemnamti zemtampenn: ²⁹ In nopiomgalen sape sape ma songom belak bimanen tegay mzame gakikinan ma sip ma imbimak set kilen ku mambep beme mama keyan dolaknan bewe.”

³⁰ Zet kegok kumti indame mti Antiok mkaen met patan zemti am namkinpepemak sambe ondek indemti papia ke indawien. ³¹ Zemngwatnan mimi papia ke indame main ekti kenin olojen teman beye. ³² Apme Zudamak Sailas egelan ilit Kawawanngalen zet mti zenze an mamtemun keyepmti egelan tusumti zemngwatnan zet sambe zemti namkinpepenin mkatiknan bem indawien. ³³ Eknenan Antiok mkaen ke kan teepmanik maneti Zudamak Sailasiyan naman gilik zem ewe Zelusalem mkaen mesat mmalu am namkinpepemak eknenan Kawawanngalen selen idadamun mimideme mebegat namti dundumti mukum ideme mesat mineti naman Sailasiyan asekti tapme Zudayan igak etan mege. ³⁴⁻³⁵ Apme Sailasmak Pal ma Banabas eknenan ilinak ewe Antiok mkaen tati am sambe eknenmagen mulup mti Amobotnanngalen Zet Zapat Dolaknan zemkawan tabeme am namkinpepemak notnan eknenan indapmukulem mti mulup mbien.

Pâlmak Banabasiyaŋ kalaŋti mekobun

³⁶ Kasup sambenik ke maneti Pâlaŋ Banabasiyet zeye, “Nit mka ŋande temaŋ katan am sambe Zet Zapat Dolakŋaŋ diindomalu nâmkîŋpepemak bewien. Notnaŋ ekŋen ŋep tapmaip manze ewe tokwat indawiliŋgimpemalu mebe.” ³⁷⁻³⁸ Kok zeme nâmti Banabasiyaŋ Zân Mak ek tetimti ilinsakwep mebegat zeme Pâlaŋ zeye, “Eweŋaŋ Zân Mak egaŋ nitmak mulup mmetneti belak tuŋgupman Pampilia mkaen metati gilik zemkolep keyepmti ek ŋen ewe ku wapmeselup.” ³⁹ Egelaŋ ilidak Zân Makgapmti zet mmot mtot mti kalaŋti Banabasiyaŋ Zân Mak aikme met waŋga mti Saipalas msat ŋetakŋaŋ mebun. ⁴⁰ Âpme Pâlaŋ Sailas wapme mesât mmalu am nâmkîŋpepemak ekŋenaŋ Kawawaŋgalen taolelaŋ egetmak tatagalen dundum idemti ideme mebun. ⁴¹ Met Silia ma Silisia msat tuŋgupman kumalu etume meti am nâmkîŋpepŋinmak ekŋen zengwatnaŋ mimindem mimindem keyaŋ mebun.

16

Timotiyaŋ Pâlmak Sailasmak mege

¹ Pâlmak Sailas egelaŋ meti Delebe ma Listala mkaen met patan zemti mka keyet keŋanen an nâmkîŋpepeŋaŋmak ŋen mamtan. Kwitnaŋ Timoti nempa ke Zuda imbi nâmkîŋpepeŋaŋmak ŋeniyet nemuŋaŋ nempa keyet bipmaŋgut Glik msalengatnaŋ. ² Lisitalamak Aikoniam am nâmkîŋpepeŋinmagaŋ koti Timotiyaŋ mama mimi dolakŋaŋ mammtan keyet yaŋaŋ Pâl zemâtâtsawien. ³ Âpme Pâlaŋ Timoti melengeŋaŋ wati matokwakwagat dunduye. Âpme msat keyet Zuda am mambien ekŋenaŋ Timoti bipmaŋ Glik msalengatnaŋ ke nâmâtâtpewiengapmti Pâlaŋ Mosesiyelen zii zet tazin keyet katan Timoti sekŋaŋ butnaŋ antimpemtuŋgut wapmebun. ⁴ Mka katan meti Zelusalem mkaen daen am nâmkîŋpepeŋinmak ma ombemindendeŋaŋ ŋeŋaŋ notnaŋ ondekti mama mimi kapi mimiyet zemâtâtât zet ke animbi nâmkîŋpepemak ekŋen diindom diindom piyaŋ mebun. ⁵ Kegok mme an ekŋen nâmkîŋpepeŋinmak gwatnaŋ mimindeme nâmkîŋpepeŋin katikŋaŋ penaŋ beye. Âpme am maŋge notnaŋaŋ mama mimi dolakŋaŋ ke egomti kan katan nâmkîŋpepeen tatusum metnepeme am omba penaŋ beye.

Pâlaŋ Masedonia an ŋen kie kienok ege

⁶ Ekŋenaŋ Piligia ma Galesia msat tuŋgupman mulup tapmepme Emetak Tenjaŋ Esia msaleset Zet Zapat Dolakŋaŋ am ku diindondoyet zem bekekindeme ⁷ ekŋenaŋ Misia msalen met tati keyetnaŋ Bitinia msalen mesât mbienanŋgut Zisasiyelen Emetak Tenjaŋ kegoak zemkulumindeye. ⁸ Keyepmti ekŋenaŋ Misia sebempemti Toloas mkaen towebien. ⁹ Âpme tambuyet Pâlaŋ kie kienok tati ekme an ŋenaŋ Masedonia msaleset daen tati Pâlgat bepelep pelep mti kwizet kumti zeye, “Geŋ pien kwati nin ndamukulem minnde.” ¹⁰ Pâlaŋ kegoak ekti wat zeme nin pigok nâmbenn. Kawawaŋaŋ ikŋaŋ Zet Zapat Dolakŋaŋ am ekŋen kaimdamagen zenzeyet ndakumtetin kegoak zemti wat milawatn mebegalen sakwep weyaŋ bewenn.

Lidiayaŋ nâmkîŋpepemak beye

¹¹ Âpme nin Toloas mkaen ke waŋga mti Samoteles mkaen ke met patan zewenn yanaman keyetnaŋ mane mane Niapolis mkaen ke kwati waŋga pemann tapme naman ¹² seleset meti Pilipai mkaen patan zewenn. Ke Masedonia msat temaŋ keyelen mka temaŋ ŋen beke Loma gapman ŋeŋaŋ egaŋ mka ŋotekŋaŋ ke tati am maindadamuŋ mtan. ¹³ Mka ke meti manepemann Sabat tagoŋgo kanen beme mka ganzenan tu matatanen ke kapigok zemti towebenn. Zuda am ekŋenaŋ dundundu mulup tu ganzenan tati mamambiekgat toti ekne. Zemti met indikme imbiyaŋ ilinak ondek tapme indikti ekŋenmak ke metotati Zet Zapat Dolakŋaŋ diindowien.

¹⁴ Âpme imbi ekñen keyet tunjuwinangatnañ imbi ñen kwitnañ Lidia ek Tiatila mkaengatnañ mulupmañ sangum ñamañ dolakñañ penañ pi selim timti ammagen timepme makwitimtemien. Imbi keyañ Kawawañgat masesewatsamtan keyepmti Amobotnañ Zisasiyañ keñan mme eleñ beleñ beme Pâlañ zet tazeme ñandemti zikatnanak taekmañge. ¹⁵ Yañ ondedak ke delañ zeme imbi keyañ tu zulutindendeyet zeme Pâlmak notnaneyañ imbi ke ma egalen mkaen am matatemien ekñen ilinsakwep tu zulutindeme imbi keyañ zeye, “In nâme neñ penañ Amobotnañgat penañ nâmkñpeyap bein beme in nâlen mkaen pien kwapme nsakwep wesenuwañgut sañenen indema mebe.” Zeme moti ekmak ke wembien.

Pilipai mkaen Pâlmak Sailas mka katikñañ idewien

¹⁶ Kan ñeniyet Pâlmak Sailasiyañ dundundu mulup msâgât ondedak mundumen mesât metnepemalu sisiliñ mulup imbi nempa ñenañ selen ke kot idaige. Imbi nempa ke we bekanañañ keñan tapme egañ zet enzililiñañ notnañ manzemsokbemtan. Mti zet kwileki ñeniyet we bekanañ ke yañkwesime egañ penañ esemtañak mañgilik zemsamtan keyepmti animbi nempa ke damuñ mamimtemien ekñenañ mânep milawat temañ penañ matimtemien. ¹⁷ Imbi nempa keyañ Pâlmak nin selen ndapmât meti kwizet ñakñak mti kapigok tazemañge, “An in kapiyañ Kawawañ Amobotnañ temañ egalen mulup mti am yomengatnan gilik zemti indatitiyet zetnañ manzemâtâtindaip.” ¹⁸ Zet kwizet ñakñak sepem kegogak kan katan mamimkwatnepeme Pâlañ sekñañ kañgañañ beme gilik zem we bekanangañ pigok dunduye, “Neñ Zisas Kilaisiyet kwitnanen zema we bekanañ geñ imbi nempa keñangatnan kwati met!” Zeme keyegak we bekanañañ kwati kunzuñ mege. ¹⁹ Âpme imbi nempa ke damuñ mti mânep milawat titiyet webem mamtemien piwañ setnañ yek beme ekti imbi nempa damuñ mamtemien ekñenañ meti Pâlmak Banabas idatamti mka tunjupmaset idamandamti met amobotnañ egalen ondedagen meti ²⁰ zemdelañ zenze angat kandañañ moti zewien, “An zut kapi Zuda an yañ egelañ ningalen mka teman kapi koti mulup notnañ mwati mmalu set ke ekmann bekanañ tabem temezin. ²¹ Ekñenañ koti Zuda ilinañgalen mama mimi ke Loma am nin ku mimiyelen ke tazikat ndaip.” ²² Âpme am mañge temañ tabienañ ñenzinziñ temañ penañ nâmidemti met idatamti amobotnañ ekñenmagen idatimepme ekñenañ egegat kâlâwit mendelet yalom idemti zeme sindiwañ ²³ omba penañ idome segit duluñ diliñ peme idatimti met mka katikñañ idemti mka katikñañgalen an damuñ ekñenañ an zut ke weyañ idadamuñ katikñañ mtatagat zemindewien. ²⁴ An damuñañ zet kegok zeme nâmti egañ idatimti met mka keñan sutnateman penañ ke idemti tep an selemti selit ilizuzut keñan peme topme kemak limbeñ bemti bem zam idemewembun.

²⁵ Yañ tambusutnan penañ Pâlmak Banabasiyañ Kawawañgat silik dundundu mti tazemsesewatpemambun. Âpme am mka katikñañ indendeñañ ekñenañ kwisagit ke tatnâmbien. ²⁶ Mme keyegak mâkinañ temañ penañ mme mka katikñañgat tepumañ bee mme titokñañmak etañ bemâpme setokwakwat sambe bee ilin belak ñande mâpme delañ zeme am selin belinan tek katikñañañ zam indeme mawemtemien e ikñañ belak kwalet topmâpme delañ zeye. ²⁷ Âpme mka katikñañgalen damuñ egañ mulugengatnan wati meekme set sambe bee ñandepen ñandepen weme ekti endilipeye. Mti wa am mka katikñañ kek indendeñañ pi ilak kunzuñ mâlo zemti ikñañgat gemboñañ ñilikñañ pitakñanen yuñmamañge e mandapeme kwapme sekñañ ikñañ osâgât mme ²⁸ Pâlañ ekti ñakñak penañ mti zeye, “Ai, geñ sekdi giti walelepiñ. Nin sambe pi ewe ilindiñ esemteñ tatnup.”

²⁹ Zeme nâmti egañ am ekñengat zeme tañam mkot same mka keñan sebelañ dindiñ mpenñ moti Pâlmak Sailasiyañ tabunen met kandañidan tot pedondom idaye. ³⁰ Mti tambu sutnan keyegak mka keñangatnan idatim beñgumen toti idatimti mkañan

mege. Motati an zutgat idayanꝑkweſiye, “Amobotnaꝑne, neꝑ zigok penaꝑ mti mama kanzizitgat zapat bewap?”

³¹ Âpme egelaꝑ zewun, “Geꝑ ma imbi nemandine in Amobotnaꝑ Zisas Kilaisiyet nâmkîꝑpemiꝑgut mama kanzizitgat zapat bemâbep.” ³²⁻³⁴ Kegok zemalu nâmti mka katikꝑaꝑgalen damuꝑ egaꝑ an zut sindiwaꝑ idome segit buyuk beyak bemti liꝑgit bembenaꝑ ke zuluti kwasim ideme tati egelaꝑ ek ma maꝑgeꝑane Kawawaꝑgalen Zet Zapat Dolakꝑaꝑ diindomti tu zulutindeme ekꝑenaꝑ indatimti mkaꝑinan moti tu meu nini mundumen ke ideme totapmalu zeme meu bumti idame nimalu naman idatimti kot mka katikꝑanak ideye. Âpme an mka katikꝑaꝑ damuꝑ ma maꝑgeꝑane ekꝑenaꝑ Zisasiyet nâmkîꝑpemiꝑ Kawawaꝑgat zapat bewien keyepmti segeyak mti oloꝑen mbien.

³⁵ Msat msame tambuꝑan an zemdelaꝑ zenze an ekꝑenaꝑ an tipdakutum notnaꝑ zemindeme koti mka katikꝑaꝑgalen damuꝑgat zewien, “Geꝑ an zut kapi belak kwalet idemane melit!”

³⁶ Zeme mka katikꝑaꝑgalen damuꝑ keyaꝑ koti Pâlgaꝑ zeye, “Zemdelaꝑ zenze an ekꝑenaꝑ neꝑ it belak idema mebegat zeme kolep. Keyepmti neꝑ idema met keꝑ sewakꝑaꝑ palen mambalup.”

³⁷ Zeme Pâlaꝑ am zet mti mebien ekꝑengaꝑ pigok diindoye, “Nit Loma mka mtoꝑ penaꝑ yaꝑgut in nigat zet esemteꝑ zemti yom ñen aikiꝑiꝑ kegogaꝑgut belak kilen am zikalinan onzemndemti sindiwaꝑ sekꝑ bekan kume etim temepme mka katikꝑan met ndeyo. Yanaman pi in buzak enzilimti zemndeme mebegat tazeip? Nit ku meselup, yek penaꝑ. Mka kapiyelen Loma an ñeꝑaꝑ ilin kotiꝑgut ndatimti tot zupman baenen ndeme meselup.”

³⁸ Kegok zemalu an tipdakutum ekꝑenaꝑ nâmti met zemdelaꝑ zenze an ekꝑengaꝑ zapat ke diindome nâmti endilipemti kiꝑgati ³⁹ ekꝑenaꝑ ilin wati mka katikꝑan meti kembeꝑ zet diindomti belak zemindeme mka katikꝑan ke katipemti zupman toindemti mka belakꝑan ñen mebegat zemidewien. ⁴⁰ Âpme egelaꝑ toti met Lidiayelen mkaen meti am nâmkîꝑpepemak ke indikti zemgwatnaꝑ zet diindomti naman msat ñeꝑnaꝑ mebun.

17

Pâlmak Sailasiyaꝑ Tesalonaika mkaen mebun

¹ Âpme Pâlmak Sailas egelaꝑ Ampipolis ma Apolonia msat tuꝑgupman nesetgatnan met Tesalonaika mkaen patan zewun. Mka eyet keꝑan Zuda am ekꝑengalen sesewat mka ñen matatan. ² Pâlaꝑ msat notnanen mamimkwatan kegogak sesewat mka ke moti Sabat tagoꝑgo kan kasup tuk pi ewe ekꝑenmak ke tati Kawawaꝑgalen Zet Zapat Dolakꝑaꝑ ke maiꝑti ³ yaꝑaꝑ diindom metneti Zisas Kilais sindem temaꝑ timti gakimti wawagat golaꝑ zenze an ekꝑenaꝑ itnaꝑaꝑ meluwaꝑ mbien ke zemkawaꝑ bemindamti Zisas ek Kilais penaꝑaꝑ gakimti wage. ⁴ Kegok zeme Zuda am notnaꝑ ma Glik am sambe Kawawaꝑ sesewatsamti mamantemien ma imbi sambe kwizet buꝑamin temaꝑ ekꝑenaꝑ zet keyet nâme penaꝑ beme Pâlmak Sailas egetmak am sambe penaꝑaꝑ kot tusumâbien.

⁵ Keyepmti Zuda am notnaꝑ ekꝑenaꝑ nâmbekambemindemti met an bekopsat ma am keꝑin katikꝑaꝑ notnaꝑ indatimti ñakꝑak temaꝑ mti mka temaꝑ keyet keꝑan tokwapme am sambe penaꝑaꝑ ekꝑenmak kot tusumti Zesongalen mkaen ke an zut kot idatimti met an damuꝑ ekꝑengaꝑ belinan idendeyet nâmti kopmâbien. ⁶ Koti ekbienan yek beme dopmaꝑ Zeson ma am nâmkîꝑpepeꝑinmak notnaꝑ indapmandantimti mka damuꝑ ekꝑenmagen indatim meti kwizet ñagak kapigok mmebien, “Msat kataꝑ set yuꝑgu yuꝑgu masokbem mezin. Piwan alak ninmagen sokbeme ⁷ Zesonaꝑ am ekꝑen ke indatimbumuluꝑti timbewep. An zut ekmak kot welut keyaꝑ Loma amobotnaꝑ ewe tapme egat kwizet buꝑamaꝑ mtopenmti naman Amobotnaꝑ alakꝑaꝑ Zisas egat kwizet

buñaman tazempalakñan tabemelup.” ⁸ Zet kekok zeme nâmti mka mtonj sambe ma an damuñ ekñenan nâmti weñin mege. ⁹ Âpme an damuñ ekñenan Zeson ma amñane notnañ ekñen zet kañkan miindame mânep etañ beme nâmindeme toti mebien.

Pâlmak Sailasiyañ Belea mkaen mulup mbun

¹⁰ Âpme tambu keyegak penañ am nâmkijpepemak ekñenan Pâlmak Sailas ideme tambuyet toti metne metne Belea mkaen met patañ zemalu msat ke msaye. Âpme Zuda am ekñengalen sesewat mkaen amnañ tapmowepme indikti setugit melesin keyegak mowebun. ¹¹ Msat ke am mambien ekñen keñin sewakñan wa am Tesalonaika msalen maip ekñen keboñ yek keyepmti ekñenan Zet Zapat Dolakñan elen beles bemi nâmbien. Mti Pâlgalen zet ke penañ ma dâsuki zemti kasup katañ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñan itnañanen mainñti yañan mguluk gilik zemti zenâ zenâ mbien. ¹² Kegok mti Zuda animbi sambe ma Glik an sambe ma Glik imbi kwizet buñamin temañ notnañ ilinsakwep nâmkijpepe aikbien. ¹³⁻¹⁴ Pâlañ Belea mkaen meti am Zet Zapat Dolakñan zemkawañ bemindaye keyet zapatnañan elelañ Zuda am notnañ Tesalonaika mkaen mamtemien ekñenmagen mepme nâmti ekñenan Belea mkaen koti tokwati animbi sambe ondek indemti Pâlmak Sailas mtot indendeyet zet kelakñan mimindeme am keñin yuñgum temege. Âpme am nâmkijpepemak ekñenan Sailasmak Timoti idañgalañme Belea mkaen ke tapmalu notnañan Pâl wati nembu ganzenan baen toti ilinsakwep wañga mti ¹⁵ Aten mkaen mepemti kosât mme Pâlañ zet kapigok Sailasmak Timotiyet zemindeme kobien, “In met an zut eget zemideme sakwep penañ neñmagen kobalup.”

Pâlañ Zet Zapat Dolakñan Aten mkaen zemkawañ beye

¹⁶ Pâlañ Aten mkaen ke an zutgat damuñ tati mka keyet keñan kawawañan dâsuki sambe penañ timamti pedondom indamti mame indikti keñan bekanañ penañ beye. ¹⁷ Keyepmti egañ kasup katañ sesewat mkaen meti Zuda am ma am Zuda mangeen ku sokbembenañ Kawawañgat masesewatsamtemien ekñenmak zet zenâ zenâ mpemti naman asek toti ekme amnañ tambañgumen ondek tapme indikti met ekñenmak Zet Zapat Dolakñan zenâ zenâ mammetan. ¹⁸ Âpme Epikulian ma Sitoik am nânâñin temañ notnañ ekñenan Pâlmagen koti zet yañan gat zemguluk gilik mmekti notnañ ekñenan ilinak Pâlgat pigok zewien, “An nânâñapin penañ kapiyañ nânâ penañ ziboñ penañ zikat ndasât belak kot sek mmobot zet tazein.”

Âpme am notnañan zewien, “Egañ msat notnanen kawawañ dâsuki matazin keyet yañan kotadinndoin.” Âpme Pâlañ Zisasiyelen Zet Zapat Dolakñan Penañ zemeti gakikiengatan wage keyet zapatnañ diindoye keyepmti ekñenan kekok zemti ¹⁹ ondedak mundum temañ Aliopagas ke wapmoti am sutnan onzempeme tapme pigok yañkwesiwien, “Geñ animbi sambe zet mamananañ penañ tadiindomedik ke weyañ zemâtâtndamane nâne. ²⁰ Nin gâlen zedi ke eknâman mamananañ penañ tabein keyepmti geñ ewe keyet yañan weyañti penañ zemâtâtndamane nâne.” ²¹ (Aten mka mtonj ma amkup ekñenan zet mamananañ ñen sokbeme ke nâmti naman ekñenan zet ke elen beles bemi manzempalakñan mambemetemien.)

²² Âpme Pâlañ Aliopagas ondedagen am zikalinan wati mot tati zeye, “Aten animbi sambe, neñ kapi kopmamti yañanjin pigok taeksokbeyap. In kawawañin sambe ekñengat nâme mobotnañ beme masesewatindamelip. ²³ Neñ ingalen sesewat mka sambe mekoti ekma nopiom sambe mti yaloloñan weme maindikmelap. Mti sâpe sâpe bumbu mundumen moweti ekma meluwañ ñen kapigok mimiñan tapme mainja, ‘Kapi Kawawañ ñen nin ku nânup egalen.’ In Kawawañ keyet yañan ku nâmti belak etañ masesewatsaip. Keyet zet zapatnañan alak kapi diindoma nâit. ²⁴ Kawawañ keyañ msat kululuj ma kwitnañ kwitnañ sambe bekapi mge. Egañ msat kululuj kapiyet

tonjaŋ. Egaŋ amnaŋ sesewat mka walalatnaŋ keyet keŋaŋ ku matazin. ²⁵ Ma egaŋ mulup kwileki ŋen msât olapme an ŋenaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ timeti mukulem mti ku mampein. Egaŋ ikŋaŋ am sambe nin mama ma Emetak Teŋaŋ ma kwitnaŋ kwitnaŋ sambe pi maketalasim ndain. ²⁶ Egaŋ an kwewetaŋ mme sokbeme ekmagesetgatnan am sek sepem igak igak pi sokbemti msat sambe palakŋaŋ bemti mekobenn. Âpme eweŋaŋ egaŋ am mambep ke nâmtati msat kalaŋ kumti ikŋaŋgat ikŋaŋgat ndamti msat ke kan zigok mambanup ke eweŋanak nâmâtâtpeye keyet kataŋ mamambanup. ²⁷ Kawawaŋaŋ am nin ek timapmetnetiŋgut aiikgat zeye keyepmti nin egat timatmat mulup mbanup beme ŋep aikbanup. Wa ek beŋaŋ ku mamain ninmak sokŋaŋ kapi mamain. ²⁸ Zeme an nânâŋaŋ temaŋ ŋenaŋ wati puk zeye, ‘Nin egalen zetnaŋ keyet kandaŋaŋ etaŋ mamti kwitnaŋ kwitnaŋ mti mambanup.’ Âpme inmagengatnaŋ an nânâŋin temaŋ notnaŋ ekŋenaŋ kegogak egat puk manzeip, ‘Nin egat nemunambaŋane nin mama ekmageset matinup ma egalen windeen mamanup ma egaŋ ndadamuŋ mme matatnup.’ ²⁹ Nin Kawawaŋgat nemunambaŋane manuan Kawawaŋgat nâmann nanaŋ ma gol ma silva amnaŋ nâmâtâti belaŋ weyaŋpepeŋaŋ Kawawaŋ sepem keboŋ ke ku nâmpewanup. ³⁰ Kawawaŋaŋ am tipman baen mamkwabien ekŋen ikŋaŋgat yaŋaŋ daŋaŋ ku nâmbiangapmti myuŋguŋgu sambe mkwabien ekŋen ke zet mulup omba penaŋ ku indaye mama keyelen kanaŋ delaŋ zeye. Âpme alak pi msat kataŋ am sambe yomengatnaŋ keŋin gilik zemti mama mimi bekaŋaŋ ke peme tapme ikŋaŋmagen kot tususuyet tazein. ³¹ Egaŋ kan ŋen beyeyaŋ tazin kan ke sokŋaŋ beweyen am msat sambe mama mimiŋinaŋgat yaŋaŋ msokbemti keyet kataŋ tosaŋaŋ indamobe. Mulup ke mimiyeleŋ an ŋen aikpeye an ke msalen am sambeyaŋ ek nâmâtâtpepeyet nâmti Kawawaŋaŋ gakikiengatnan mme wageyaŋ mamain.”

³² Pâlaŋ zet kegek diindome am notnaŋaŋ zet ke nâmti yeŋbien. Âpme notnaŋaŋ zewien, “Kan ŋengat ewe koti zapat zenik kapiyegak dinndomane nâmbanup.” ³³ Âpme Pâlaŋ zetnaŋ tazemaŋgeen elak peme tage. ³⁴ Âpme am notnaŋaŋ zet ke nâmti Zisas Kilaismak tusumti nâmkipepe aikbien ekŋengat tuŋguwinangatnaŋ an ŋen kwitnaŋ Dionisias ek Kansol ekŋengalen mulup an ŋen. Ek ma imbi ŋen Damalis ma am notnaŋ sambe tusumâbien.

18

Pâlaŋ Kolin mkaen mulup met mge

¹ Egaŋ mulup ke mdelaŋ zemti Aten mka katipemti Kolin mkaen mege. ² Mka ke Zuda an ŋen kwitnaŋ Akwila zeme ke aige. Ek Pontas mkaengatnan yaŋ met Itali msalen manepeme msat keyelen amobotnaŋ temaŋ Kolodias Loma mka temaŋ matatan egaŋ Zuda am Itali msalen maip ekŋenaŋ msat ke pemti mebe kokogat zeye keyepmti Akwilamak imbiŋaŋ Pilisila ekŋenaŋ Itali msat pemti Kolin mkaen ke alaknik koti mamtemun. ³ Animbi zut keyaŋ muluwit mka walalatgalen saŋgum katikŋaŋ selimti mamtemun âpme Pâlaŋ mulupmaŋ sepemaŋ kwep keboŋak mamimtan keyepmti egaŋ animbi zut ke idikti egetmak ke tati mânep mulupmaŋ mka walalatgalen saŋgum katikŋaŋ ke selim beme amnaŋ kwititiyet nâmti mamtan. ⁴ Mulupmaŋ ke mmambe tati Sabat tagoŋgo kan kataŋ Zuda am ekŋengalen sesewat mkaen motati Zet Zapat Dolakŋaŋ keyet yaŋaŋgat Zuda am ma Glik ammak zet peme mebe kokot mti egaŋ nâmkipepemak bembeyet indapmukulem mamimtan.

⁵ Yaŋ bam Sailasmak Timotiyaŋ Masedonia msalengatnan gilik zem kopmaluŋgut Pâlaŋ yaŋbemti mulup keyegak mti Zuda am ekŋengat Zisas Kilais ek Kawawaŋaŋ ikŋaŋ ombempemti zempeme toge keyet yaŋaŋ zemâtâtindaye. ⁶ Yaŋgut am notnaŋ ekŋenaŋ zetnaŋ windenaŋ mtopemti zet mobotnaŋ msamti zetnaŋ ku nâmbiangapmti egaŋ kegek diindoye, “In bam walelet aikbep keyelen yomaŋ neŋmagen ku kobe

yek.” Kok zemti kâlâpman tetelime kakalakrajan bululun zemtopme zeye, “In kekok mnaipgapmti neŋ in indemti am Zuda mangeen ku sokbembenan eknenmagen meti mulup mbap.” ⁷ Kegok zemti an nen Titias Zastas egalen mkaen ke meti mawemtan. Âpme an keyan Kawawangat sesewatsamti mamtan egalen mkanan Zuda ekngalen sesewat mka keyet sokjanik matatan. ⁸ Âpme Zuda am ekngalen sesewat mka keyet damun teman egat kwitnan Kilispas ek ma egalen sip butnananen ma am notnan sambe eknenan Pâlgalen zetnan nâmti Amobotnan Zisasiyet nâmkijpeme Pâlan tu zulutindeye.

⁹ Âpme tambu neniyet Amobotnanan Pâl kie kienok sokbemsamti pigok dunduye, “Geŋ nâgât zapatn ammagen zenzeyet kingat dembusekdi angalalanpin nâmtalati zemkawan bewanik. ¹⁰ Neŋ geŋmak tapma an nenan wati ku gawalabe mka teman kapiyet keŋan nâlen animbinne sambe penan talip.” ¹¹ Kegok zempeme Pâlan mka keyegak mamti am eknen ke Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan ewe mandiindom zikat indam mkwatnapeme nup kan kwepmak butnan nen mege.

¹² Âpme Galio ek Akaia ekngalen amobotnan mmonzempewien kan keyet Zuda am eknenan Pâlgat keŋin kasa beme ilinak zenâ zenâ mti keŋ kwep bemti Pâl Galiomagen wapmeti zewien, ¹³ “An kapiyan zii zet keŋan mama mimi tazin ke tapme egaŋ naman animbi sambe indatimti set sepeman nen zikat indame Kawawangat masesewatsaip.” ¹⁴ Kegok zeme Pâlan zet zesât mmangeyan Galioyan Zuda am Pâl wakobien ekngat zeye, “An kapiyan yom nuknan penan nen zetnan neŋ mimiyelenok benak ze neŋ inmak sewaknan totati nep zewanek. ¹⁵ Âk pi in zii zelin tazin keyet zet mmot mtot mti zesâti ilinak etaŋ baen manzemambep ke nâlen mulup yek.” ¹⁶ Kegok zemti indamâpme zupman toti ¹⁷ eknen sambeyan Zuda sesewat mka keyelen damun atamti Galioyelen mka solonan met kwapem penan kume Galioyan indiktingut ku indidiknan sepem tapme takumambien.

Pâlan gilik zemti Antiok mkaengatnan Zelusalem mkaen daen mege

¹⁸ Pâlan Kolin mkaen kan sambenik maneti bam nâmkijpepemak am indamukum indemti Silia msalen mesât mme Pilisilamak apman Akwila egelan ilinsakwep meti Senkilia mkaen pataŋ zemti mka ke Pâlan mulup nen msât nâmti egaŋ Kawawangat zemkatik bempemti keyet piliŋan ŋoksinaŋ an neniyet zeme kwenzipme mepme delaŋ zemâpme bam wangæn moti Silia msalen mebien. ¹⁹ Keyetnan ewe wangæn moti met Epesa mkaen moti ke kalaŋ mebien. Âpme Pâlan igak Zuda am ekngalen sesewat mkaen moti eknenmak Zet Zapat Dolaknan zenâ zenâ mbien. ²⁰ Âpme Zuda am eknenan Pâlan eknenmak ewe tusumti mamayet zeme egaŋ zelin kumti zeye, ²¹ “Neŋ manepema Kawawangat nâmnewe beme ewe bam inmagen kapi gilik zem kobap.” Kegok zemti eknen mukumindemti wangæn moti Sisalia msalen mesât mege.

²² Wangayan Sisalia msalen mepeme egaŋ meti Zelusalem mkaen moti am nâmkijpepemak am bet butem indemti eyetnan toti Antiok mkaen meti ²³ ke kan belatnik bugan maneti naman msat teman Galesia ma Piligia meti mka isiknan notnanen tokwat meti am nâmkijpepemak zemgwanan mimindem mimindem piyan mege.

Apolosiyen Epesa mkaen Zet Zapat Dolaknan zemkawan beye

²⁴ Zuda an nen Epesa mkaen ke koti mamtan an keyet kwitnan Apolos Aleksandia mka teman ke sokbemamti teman beme ²⁵ am notnan eknenan Zânan tu zululut mulup mge keyet yanŋan ma Zisas kobe keyet Kawawangalen Zet Itnananen zet tazin ke eyo zeme nâmti oloŋen palen am kopma diindomtan. ²⁶ Yan kan neniyet Pilisilamak apman Akwila egelan sesewat mkaen ke motati nâmalu egaŋ Zet Zapat Dolaknan winderanben bemti am tazemâtâtindame nâmti egelan wati mkanidan meti Zisas

toti gakimti wage keyet zapatnaŋ weyaŋ yaŋaŋmak zemâtâtsamalu nânge. ²⁷ Âpme Apoloyaŋ Akaia msalen mesât mme am nâmkiŋpepemak Epesa mkaen mambien. Ekŋenaŋ Akaia msalen am nâmkiŋpepemak mambien ekŋengat zet kapigok kumti Apolo ikŋaŋ same mti mege, “An kozin ke inmagen kopme ekti in notn mpewep.” Meluwaŋen zet kekok kumti ikŋaŋ same mti mege. Mane mane Kolin mkaen met patan zemti am Kawawaŋaŋ keŋ taoletnaŋgapmti nâmkiŋpepemak bewien ekŋen Zet Zapat Dolakŋaŋgalen mulup penaŋ indapmukulem mti ²⁸ am mange temaŋ penaŋ ekŋengat zikalinan zetnaŋ windenaŋben zemti Zuda am ekŋenmak zet mmot mtot mti Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen golaŋ zenze an ekŋengalen zet tazin ke mkatikŋaŋ bemti zeye, “Zisas ek Kawawaŋaŋ an yomengatnaŋ gilik zem ndadagalen ombempeye.” Kegok zeme amnaŋ zetnaŋ nâmkiŋpewien.

19

Pâlaŋ Epesa mkaen mulup mge

¹ Apolos egaŋ ewe Kolin mkaenagak tapme Pâlaŋ Esia msat tuŋgupmaset mane mane Epesa mkaen patan zemti mka ke Kilais nâmkiŋpepeŋaŋ am notnaŋ ke indaikti ² indayaŋkweŋsiye, “In Zet Zapat Dolakŋaŋ diindome nâmti tu zulutbien kan keyet Emetak Teŋ tiwien ma yek?”

Zeme ekŋenaŋ zewien, “Nin Emetak Teŋ tazin mee keyet zapatnaŋ ku nânup.”

³ Kegok zeme naman ewe indayaŋkweŋsiye, “In kwiyet nâmkiŋpemti tu zulutbien?”

Zeme ekŋenaŋ zewien, “Nin Zânaŋ zet zemkoge ke nâmkiŋpemti tu zuluben.”

⁴ Zeme Pâlaŋ zeye, “Zânaŋ tu e amnaŋ keŋ gilik zenze aikti yomin bam kumpepeyet etaŋ mulupmaŋ ke mti Israeŋ am ekŋengat pigok diindom kwage, ‘In an Zisas bamnan takozin egat nâmkiŋpeit.’ ”

⁵ Kegok zeme ekŋenaŋ zet ke nâmti Amobotnaŋ Zisasiyet kwitnanen tu zulutindeme ⁶⁻⁷ Pâlaŋ betnaŋ ŋokŋinan beme Emetak Teŋaŋ kululuŋengatnaŋ ekŋenmagen toti keŋin m elen beŋen beme am 12 mee kogaŋ zet meluwaŋ igak igak taoselem zem metnepeme Kawawaŋaŋ zet keŋinan beme kataŋ ikŋaŋgat ikŋaŋgat zemkawaŋ bewien.

⁸ Âpme Pâlaŋ eyoŋga tuk pi ekŋenmak ke tati kan kataŋ Zuda am ilinaŋgalen sesewat mkaen motati Zet Zapat Dolakŋaŋ windenaŋmak manzemâtâtindamtan. Mti Kawawaŋgalen zemâtâtât katnanen mama sokbewe keyet zetnaŋ zemti am notnaŋ ekŋenmak zet mmot mtot mamtemien. ⁹ Ma an notnaŋ ekŋenaŋ nâmkiŋpepepiŋ belak Zisasiyet Zet Zapatnaŋ Dolakŋaŋ bam kumpemti ondedak temanen Zisas Kilaisiyet zentalatpewien keyepmti Pâlaŋ katimindemti am notnaŋ Zisasiyelen Zet Zapat Dolakŋaŋ nâmti tikŋaŋgat mbien. Ekŋen ondekindemti Tilanas nânâ mkaen ke mene mene ondekti ekŋenmak Zet Zapat Dolakŋaŋ zenâ zenâ mamtemien. ¹⁰ Egaŋ mulup kekok mti Zuda am ma Glik am Esia msalen mambien ekŋengat tuŋguwinan nup kan zut pi mamti mme ekŋenaŋ Amobotnaŋgalen zet zapatnaŋ nâme duluŋ delaŋ zemâge.

¹¹ Kawawaŋaŋ ikŋaŋ Pâlmak mamti mukulem mme egaŋ menok temaŋ sambe am ekŋenmagen msokbemkwage. ¹² Am ekŋenaŋ ŋetip kapuputnaŋ ma saŋgum kâlâpmaŋ mee pi timti met am zawatmak ma am we bekaŋaŋinmak mee pi indame tim ekti zawalin ma we bekaŋaŋin mee pi kwati mepmâpme naman dolakŋaŋ bemâbien.

¹³ Âpme Zuda an notnaŋ mka kataŋ tokwati we bekaŋaŋ notnaŋ am keŋangatnaŋ manzemindeme kwati mamtemien ekŋenaŋ naman mmak mmak Amobotnaŋ Zisasiyet kwitnanen kumti we bekaŋaŋ am keŋan tage ekŋengat zewien, “Nin Pâlaŋ an Zisas egat zet zapatnaŋ manzempalakŋaŋ bein egat kwitnanen ingat zet windenaŋben pigok zenup: In am keŋangatnaŋ kwati melit!” ¹⁴ Âpme Zuda am Epesa mkaen mamtemien

ekñengalen sâpe sâpe bumbu an ñeñañ Siwa egat nemuñane 7 kapi mamtemien. Ekñeñañ mulup keyegak mamtemien.

¹⁵ Ekñeñañ an we bekañañmak ñengalen mkaen meti Zisasiyet kwitnañ kumti we bekañañ zempeme kwaweweget zeme an we bekañañmak egañ kapigok gilik zem zeye, “Neñ Zisasmak Pâl egegat nâmidayap âpme in kapi kwiyañ desetgatnan kolo ke ku nâmindeyap.”

¹⁶ Kegok zemti egañ wati indom kumti sanjum kâlâwin kumandeleti indamunzut kume sip balak balak timti talak piyañ mkañinan kunzuñ mepmâbien.

¹⁷ Âpme keyet zet zapatnañ Zuda ma Glik am Epesa mkaen mamtemienañ nâmti omba penañ kiñgati Kilaisiyet kwitnañ mwati sesewatpewien. ¹⁸⁻¹⁹ Mti am sambe nâmkijpepe aikti kwitnañ kwitnañ notnañ añkambugat ma am indindiyelen zetnañ ma gwesep gwesepgalen zetnañ notnañ papiaen kumtimti ekti mamtemien ke ma dipsawat ma am kasetnañ ma nopiom mee bee timti kot ondekti am zemkawañ bemindamti ekñengat zikalinan bume zimâge. Âpme am ekñeñañ papia bewien keyet mânep maiñme 50,000.00 kina beye. ²⁰ Kegok mti Kawawañgalen zelañ windeñañben palakñañ bemti pelelañ mekoti am tunguwinan dolakñañ sokbem wenje.

Pâlañ mulup tapmme am notnañañ ekti endilipewien

²¹ Pâlañ mulup kegok mine mine mindelañ zemti egañ naman Masedonia ma Akaia msat kume balañ peme Zelusalem mkaen mesâgât otnâmti zeye, “Neñ Zelusalem mkaen meti bam naman gilik zemti Loma mkaen kwawabap.” ²² Âpme egañ mukulem mimiñanet an zut Timotimak Ilastas ideme egeleñ Masedonia msaleset mepmalu Pâlañ ikñañ Esia msalen ke bugan ewe tusumti mañge. ²³ Kan keyet am notnañ ekñeñañ Amobotnañgalen zet keyet nâme ñep ku beme ekñen am sambeyañ zet ke mtopeneyet zet kelakñañ mimindawien. ²⁴ Silwiyañ an weñañ mee weyeyañ an ñen mamtan kwitnañ Dimitilias egañ Glik am nopiom imbi Atemis egalen sesewat mkaen ikñañgat weñañ temañ matatan keyet sepemmak egañ isisikñañ buk pi weyañme mopme animbiyañ makwitimtemien keyepmti ek ma an notnañ ke maweyañtemien ekñeñañ mânep temañ penañ matimtemien. ²⁵ Keyepmti egañ mulup anene ma an mulup keboñ mamtemien keboñ keboñ ondek indemâti pigok diindoye, “Nin mulup kapigoseñ mânep temañ matinup. ²⁶ Âpme an ñen kwitnañ Pâl zeme ke egañ koti zet zapat tazein elak ilin eknâmien. Egañ Esia msalen mka katañ mekoti animbi keñin mme yuñgume egalen zet ke mamâpmaip. Yañ alak Epesa mkaen koti animbi sambe keñin myuñgumti pigok tazein, ‘Kawawañ amnañ belañ mimiñañ ke penañ yek.’ Kegok zeme am sambeyañ nâme penañ beme ek tapmâpamelip. ²⁷ Egañ kegok mme wa in nâme mulupm kapi etañañ yek bewe ku nâseip. Nopiom imbi temañ Atemis egalen sesewat mka temañ keyet animbi ekñeñañ nâme belakñañ beme bankumpeme delañ zeme Atemis egalen kwizet buñamañ tototnañ penañ bewe nâip? Esia msalen ma msat sambe notnañ ekñeñañ nopiom imbi keyet masesewatsaip. Yañ Pâl egañ kwizet buñamañ ke mme tototnañ bembeyet mulupmañ omba tapm.”

²⁸ Zet kegok zeme nâmti ñeñiñ zime ñok kilij kilij temañ mti zewien, “Epesa mkaen nopiom imbi Atemis tazin egañ etañ imbi mobotnañ temañ bein.” ²⁹ Kegok zemti mka temañ Epesa keyet keñañ tokwati ñakñañ mme am sambeyañ wati tusumti ñakñañ mpen piyañ met Masedonia an zut Pâl mâti mamtemun kwilit Gaiasmak Alistakasimak idamandam timti ondedak mundumen ke mesât mepme am sambeyañ zet yañañ nânâpiñ belak baminan mâti ñakñañ mmepme ³⁰ Pâlañ kwisak ke nâmti indapmâti ondedak keyegak msâgât mepme am nâmkijpepemak ekñeñañ añgalañme tage. ³¹ Mme Pâlgat notnane mobotnañ mambien ekñeñañ zapat ke nâmti Pâlañ ondedagen ke ku mebegat nâmti zemkululu zet beme mege. ³² Âpme ondedak mundumen ke tati animbi sambeyañ omba penañ ñakñañ tapmimambien. Yañgut

am notnaŋaŋ yaŋaŋ penañ kwilekiyet minup ke nânâpiŋ belak ke ŋakŋak etaŋ tapmimambien. ³³ Kegok mme Zuda am ekŋenaŋ nolin ŋen kwitnaŋ Aleksandia ke zempeme zet zenze keyet mundumen am sutnateman motati animbiyaŋ kwisak bugan peme tapme zet diindondoyet betnaŋaŋ sesepmaŋ mme am sambeyaŋ wa an ewelak kapi mozinmak zemti mbien. ³⁴ Yaŋ bam ekŋenaŋ ek Zuda an ŋen ke ekmâtâti kan teepmanik aua zut mee kegok am sambeyaŋ kwizet ŋakŋak mti tazemambien, “Ningalen Artemis Epesa mkaen tazin egaŋ etaŋ imbi mobotnaŋ bein.”

³⁵ Kegok tapmnepeme Epesayetnaŋ an ŋenaŋ egaŋ wati kwizet kaliyaŋ tapmimambien ke zemkulumindeme peme tapme zet zemdelaŋ zemti pigok zeye, “Epesa am, an kwiyaŋ Epesa mka temaŋ keyaŋ Artemis temaŋ egalen sesewat mka temaŋ mandamuŋ min ma nanzaŋ kambuk kululuŋengatnaŋ toge ke kegogak mandamuŋ min keyet in ku nâip? ³⁶ An ŋenaŋ ningalen kwitnaŋ kwitnaŋ kapi ŋep ku mtopewe keyet in nâme delaŋ zein. Keyepmti in keŋin bugan mtoti kwitnaŋ kwitnaŋ kileŋ ŋen ku mseip. ³⁷ An zut idatimti kolo egelaŋ ningalen nopiom imbi Atemisiyelen sesewat mkaengatnaŋ kwileki ŋen kambu ku mbun ma Artemis egat zentalalat zet ŋen ku mbun. ³⁸ Keyepmti Dimitiliasmak mulup sepem kwep mamimtemien an notnaŋ ekŋenaŋ an ŋeniyet nâme bekaŋaŋ bein beme nâmbekambembe zenze kan ke beme amobotnaŋ ekŋenmagen meti zemkawaŋ bem indawep. ³⁹ Ma ilinaŋgat zelin igagen zesâti an ŋenaŋine notnaŋ ekŋengat zeme ekŋenaŋ kan ŋen beme ke ondekta ekŋengat zikalinan zelin zemusuwebep. ⁴⁰ In muluwaŋ yaŋepiŋ belak kileŋ am keŋin walapme kasa sokbesât mip keyet zapatnaŋ amobotnaŋ temaŋ Loma mka temaŋ tazin egaŋ nâmti yaŋaŋ nâsâgât ndapmandame nin moti yaŋaŋ zigoset zemann nâmâtâtâgaleŋ ke zet penañ ŋen ku tazin.” ⁴¹ Amobotnaŋaŋ zet kegok zemti ondedak ke kalaŋindeme belak mekobien.

20

Pâlaŋ Masedonia ma Glik msalen mege

¹ Zet kwisak temaŋ takumaŋge ke delaŋ zeme Pâlaŋ Epesa peme tapme Masedonia msalen mesât tati am nâmkiŋpepemak ondekindemti zemgwatnaŋ mimindemti bet butem indemti mane mane met ² Masedonia msalen ke patañ zemti selen selen am nâmkiŋpepemak indikti zet diindomti gwatnaŋ mimindem mimindem piyaŋ metne metne Glik msalen patañ zemti ³ msat ke eyoŋga tuk pi ekŋenmak ke maneti bam naman nembuyen baen toweti waŋgaen moti Silia msalen mesât mme Zuda am ekŋenaŋ setnaŋ bekekti buzak kupeme mebegat zewien. Keyepmti egaŋ naman kogeenaŋgak Masedonia msalen selak mesât mme ⁴ Belea mkaengatnaŋ Pilasiyet nemuŋaŋ Sopatelmak Tesalonaika mkaengatnaŋaŋ an zut kwilit Alistakasimak Sekandas ma an ŋen kwitnaŋ Gaias Delebe mkaengatnaŋ ma an ŋen kwitnaŋ Timoti Esia mkaengatnaŋ ekŋenaŋ Pâl mâti ilinsakwep mebien. Âpme an zut Tikikasmak Tolopimas ⁵ egelaŋ ilidak nembeleset ŋenaŋ meti Toloas mkaen ke ekŋengat damuŋ matatemun. ⁶ Âpme Nupmamaŋ Yispiŋ Niniyelen Kendo ke Pilipai mkaen ke tapmann delaŋ zeme toti waŋga mti kasup ⁵ kegok nembu palen etaŋ metne metne bam Toloas mkaen patañ zemti an zut ŋenaŋ mebun ke idaikti nsakwep mka ke sonda kwep ekŋenmak tapmann mege.

Pâlaŋ Toloas mkaen anemba ŋen gakikiengatnaŋ mme wage

⁷ Sabat tagoŋgo kan ŋeniyet tambuyet tambuŋalem niniyet nâmti temakwep ondek tati Pâlaŋ msame indemti mesât nâŋge keyepmti egaŋ tambu keyet animbi Zet Zapat Dolakŋaŋ tadiindom metnepeme tambu sutnan penañ beye. ⁸ Âpme mka ekŋenaŋ tapmambien keyet keŋan lam sambe penañ koŋti sapeme towemti tazimambien.

⁹ Âpme anemba njen kwitnan Yutikas zeme egan mka tipmasek tipmasek wala mobotnan keyet kenan saknan gwaen tâgâ setnaset ke totati Pâlan zet tazeme tatnâmange. Pâlan Zet Zapat Dolaknan kan teepman penan tazemepme anemba piwan nâmtage tageyan ilak zikatnan mulugan kwasime wemkopa bemtingut telak zemti wuwup msalen baen pup tokutum weme am eknenan topmimkwat ekbienan ilak gakimti sâlâgât toge. ¹⁰ Âpme Pâlan keyegak toweti anemba piwan ambepulun mkwat ekti am ekngat zeye, “In si kember teman ku mit. Ek ewe mamañan tazin.” ¹¹ Kegok zemti wati ilinsakwep ewe mka kenan moti tambunalem nime delan zeme Pâlan ewe zet tusumti zemege. Tazenâmetnepeme msat msame Pâlan tambunan penan toti ¹² mepme eknenan anemba tot gakiyeyan ewe alik bem wage ke ekti kenin oloñen penan beme wati mebien.

Pâlan Toloas katipemti Mailitas msalen mege

¹³ Âpme am notnan nin Pâlan zemndeme wanngaen moti Asos mkaen mosât moti mepmann Pâlan iknan nembu gilot seleset meti Asos mkaen keyegak patan zeye. ¹⁴ Mti Pâlan naman eknenmak wanngaen moti ilinsakwep Mitilini mkaen met patan zewien. ¹⁵ Nin Malitas mka pemti metne metne pemann msat tambume tambuyet eyo metne metne Kios msat ñetaknan ke patan zemti Kios msat ke sebempemti mepmann msat msaye. Keyetnan mane mane pemann msat naman tambume tambuyet eyo mane mane Samos mkaen patan zewenn. Ya e pemti naman mepmann tambume tambuyet eyo mane mane Malitas mkaen patan zewenn. ¹⁶ Âpme Pâlan Pentikos Kendo ke Zelusalem mkaen ke tatagat nânge keyepmti wanngayan Epesa mkaen ke peme Esia msat ñetaknan ke manepeme kan delan zenak keyepmti belak Malitas ¹⁷ ke metati namba notnan zemindeme Epesa mkaen ke meti Zet Zapat Dolaknan galen an njenan bembe notnan indatimti ¹⁸ kopme Pâlan zet kapigok diindoye, “In nej Esia msalen kwati mulupm inmagen yanbemti mban keyet yanñan ilin ñep nâmâtâtâlip. ¹⁹ Nej Zuda am eknenan niktalati mtot nemti nome gakikiyet mulupman omba penan mbien. Yanñut kilen ke si kember palen mamti Amobotnan galen sisilin mulup mti mamteman. ²⁰ Zet in diindondoyelen njen ku angalan pema tage. In pembenan bembeyelen nâmti Zet Zapat Dolaknan tambengum sutnan ma mka sambe mekti sosok belak mandindomteman. ²¹ Kan katan nej Zuda am ma Glik am in temakwep yomen-gatnan keñ gilik zenze aikti Kawawanmagen soknanik meti Amobotnanñ Zisas Kilais nâmkinpepeyet zet windenanñen manzeyap. ²² Nej Emetak Teñan zemneme zetnan gawepumti Zelusalem mka teman zesowap yanñut daen sepem zigok sokbemnawe ke ku nâyap. ²³ Nej mka teman tapmezinen katan mesât mma Kawawan galen Emetak Teñ egan am eknenan kasa mnemti mka katiknan ma sindem nawep eyet zapatnan ewenanak mandinoin. ²⁴ Nej mama nnanñat nâma mobotnan penan ku mambein. Zet zemâtâtnananñan ke oloñen palen mamti mmetne metne mma delan zenzeyet keññ teman matazin. Ma Kawawanñan keñ taoletnanñapmti Zet Zapat Dolaknan ke zemkawanñembeyelen Zisas Kilaisiyan zemneñge. Mulup ke mmeti mma delan zenzeyelen keñ teman ke matazin.

²⁵ Âpme pi naman zet njen pigok diindoma nâit: Nej ingat tunguwinan kapi mamti Kawawan galen zemâtâtât katnanen mama keyet zapatnan diindomambe mama manigip. Yanñ bamgat zimoseñ njen ewe ku ekbep. ²⁶ Nej Kawawanñan kwitnan kwitnan zemâtâtnanñe e ilak okindama delan zemânge njen ku angalanñan. ²⁷ Keyepmti nej inmak mambanen Kawawanñan ingat kwitnan kwitnan nâmbiliwepme wenñe keyet zetnan njen ku angalanñemti zewan. ²⁸ An damuñ in ilinak kegogak dopman damuñ dopman damuñ mti am Emetak Teñan Kawawan Nemunan galen gakikinñan keyet paleseti dapmelañgeñane indaige eknen ke indadamuñ mimiyet zemindeye eknen ke weyanñ indadamuñ mimindeme mambep. ²⁹ Nej nâyap nej indemebap kan

keyet an bekanaj notnaj ekjenaj koti Zisasiyelen Zet Zapat Dolaknaj diindondonaj myungumti sepemanj nen diindowep. ³⁰ Âpme an notnaj ilinangaj tunguwinangatnaj notnanaaj eyo wati Zet Zapat Dolaknaj zem yungumti tetim indemti ilinangalen nânâ mgasigeset ke indamandamtimebegat zet zewep. ³¹ Keyepmti in weyanj eksemti mambep. In nâip, nej inmak nup kan tuk bepi mamti in nâmkijpepe aiikgat nâmti am ilinak kwep kwep penaj indapmukulem mimindemti mulup temanj simak simak mban. Ke in nâpeme mepme nâmâtâliti!

³² Nej Kawawanjat belen bemindeyap. Egat kej taoletnangalen zet keyaj nep gwatnaj mimindewe. Âpme in am kenin mme tej bembenaj sambe indatime met mama kanziziti ke tonaj tonaj bemiwep. ³³ Nej mânep milawat titiyet am nenmagen met zema nenaj ku nanje. ³⁴ Nej nenn betnana mulup sek sindem mti keyet penanaaj aikti notne notnaj nsakwep mamti mulup maminup ekjen indabandim mimindemti nin nsakwep ola olat palen ku mamtemenn e ilin nep nâmtalip. ³⁵ Nej belaj mulup temanj kegok mti keyet penaj aikti am towewenaj indamukulem mimindendeyelen set dolaknaj ke ilak zikat indama eknâm mbien. Âpme nej baen ekpema mepme Amobotnaj Zisasiyanj mge ke nâyar, 'An nenaj kwitnaj kwitnaj am maindain keyelen kej segeyaganj kwitnaj kwitnaj an masain keyelen sebempein.' "

³⁶ Pâlanj zet kegok zemdelanj zeme ilinsakwep tot pedondom tati ³⁷ dundum delanj zemti bim kuluj mti omba penaj sumpewien. ³⁸ Eganj nej sepem nen ewe ku ekbep zeye keyepmti kenin bekanaj penaj beme bim kulum mti sumpemti wati wanjaen topemti betnaj butempeme mege.

21

Pâlanj Zelusalem mkaen mesât mege

¹ Nin Epesa am ekjen belin butem indemti wanjaen moti esemtenj piyanj mane mane Kosi mkaen patanj zewenn. Eyetnan mametne metne Lodes mkaen patanj zemann msat ke msame keyetnan metne metne Patala mkaen patanj zewenn. ² Ke met tati ekmann wanja nen Pinisia msalen mesât tapmme ekti naman wanja nen kobenn ke pemti nen keyet moti mebenn. ³ Meti ekmann Saiplas msat bet alomeset daen tapme ekti belak sebempemti metne metne Silia msalen patanj zemti wanjayanj Taia mkaen met ombem tati wanjayanj milawat msat keyelen timti mege ke tatime topmanje. ⁴ Âpme nin toti met am nâmkijpepemak notnaj indaikti ekjenmak kasup 7 mambenn. Âpme Emetak Tenaj am notnangaj zemindeme ekjenaj koti Pâlanj Zelusalem mkaen ku mebegalen zemkulumpewienangut eganj zelin ku nânje. ⁵ Ke manepemann mebegalen kan beme imbi ma namba sambe ekjenaj ndatimti nembuyen toweti nsakwep pedondom tati Kawawanjat dunduwenn. ⁶ Dundum delanj zemti bet butem ainti nin wanjaen moti mepmann ekjenaj gilik zemti mkanjan mobien.

Sisalia msalen Agabasiyanj Pâl golanj zet dunduye

⁷ Nin wanjaen moti Taia msat katipemti metne metne Tolemes mkaen patanj zemti am nâmkijpepemak ekjen mukum indemti kasup kwep pi ekjenmak ke wembenn. ⁸ Yanj msat msame metne metne Sisalia mkaen patanj zemti Pilip aikbenn. Eganj msat ke mamti Zet Zapat Dolaknaj Penaj manzemtan. Ek ke aikti ekmak ke matatemenn an ke ewenaj Zelusalem mkaen daen mame ombemindendena indamukulem mti mulup mimiyet zemindewien ekjen kemagengatnaj an nen ilak ke. ⁹ Ek nambalatnene zulak zulak nembip bepiyanj mamtemien. Ekjen ke Kawawanjanj kwitnaj kwitnaj bam zigok sokbewe keyet zapatnaj diindome nâmti am mandiindomtemien. ¹⁰ Nin ke ondektatnepemann Zudia mkaengatnaj golanj zenze an nen kwitnaj Agabas zeme ke eganj kotneti ninmagen patanj zeye. ¹¹ Patanj zemti Pâlyet bitimanj kwaleti egalen bitim

ke mtati ikñanggat setnañ betnañ zampemti zeye, “Emetak Tenañ kapigok dinop, ‘Bitim kapiyet tonañ ek Zelusalem mkaen met patañ zeme Zuda am ekñenañ kapigok msanti am Zuda mangeen ku sokbembenañ ekñengat belen bempewep.’”

¹² Agabasiyañ zet kekok zeme nin ma mka mtonñ nin nsakwep ondekti Pâlañ Zelusalem mkaen ku mebegat zemkulumpewenn. ¹³ Âpme Pâlañ pigok dinndoye, “Kulekiyet nâgât keñin bekanañ beme tasumnaip? Neñ Zelusalem mkaen mka katikñañ etañ mobogalen yek. Amobotnañ Zisas kwitnanggat mti gakikiyelen nâmdelañ zemti weyañ talap.”

¹⁴ Nin egat zet kekok zemann egañ ningalen zet ku nâme keyepmti nin pigok etañ zewenn, “Yegak pemann ke mepme Amobotnañanñ ikñañ nâmtazin kekok msawe.”

Pâlañ Zelusalem mkaen mege

¹⁵ Kasup notnañ pi ekñenmak ke tapmann delañ zeme naman Zelusalem mkaen mebegalen milawatn weyañ bewenn. ¹⁶ Âpme Sisalia am nâmkñepemak notnañ ekñenañ ndatime Zelusalem mka teman meti Mnasongalen mkaen meti ekmak ke matatemenn. An ke Saiplas mkaengatnan yañ egañ Zisasiyet eweñañ penañ nâmkñepemti mamtan.

¹⁷ Ekmak ke mamann am nâmkñepemak notnañ ekñenañ ndikti ningat oloñen temañ penañ minndawien. ¹⁸ Yañ msat msame dapmelañgeyelen an ñeñañ notnañ ekñenañ Zemesiyelen mkaen mot ondek tapme Pâlañ nin ndatime bam keyegak moti ¹⁹ Pâlañ belin butem indemti Kawawañañ mukulem mpeme am Zuda mangaen ku sokbembenañ ekñenmagen Zet Zapat Dolakñañ diindom mege. Keyet zapatnañ ilindiñ penañ weyañ diindom mâge. ²⁰ Pâlañ zet zapat ke zemdelañ zeme ekñenañ Kawawañ zemesesewatpemti Pâl pigok dunduwien, “Notn, nânik Zuda am sambe penañ tausen ñen tausen ñen pi Zisas nâmkñepem mâbienañ talip. Ekñen sambeyañ Mosesiyelen zii zet ke omba penañ windenañ bemti bandim mti matalip. ²¹ Âpme geñ muluwen daen mamane gâgât zapadi kapigok kopme nâmbenn. Gâgât egañ Zuda am kwep kwep am mange notnañ ekñengat tuñguwinan met maip ekñen Mosesiyelen zii zet ku mâbâgat mandiindon. Mti nemunjine ekñengat sekñin butnañ ku antitiyet manzemkulumindemezin. Ma Zuda am mama mimiñin ke katikpe mâpme delañ zenzeyet maindapitilin. ²² Am ekñen piyañ gâgât yañañdi kekok manâip kapi zigok msenup? Ekñenañ gâgât ek Zelusalem mkaen kolep zapadi elak nâmbâpmien. ²³⁻²⁴ Keyepmti nin geñ zemgenup kapigok sakwep penañ msenik. An zulak zulak ekñen talip kapi Kawawañgat zikatnan kwetetepmañ etañ mamayet nâmti zetik katikñañ penañ mti mamaip keyepmti geñ ekñen kapi indatimti met Zuda nnañgalen mama mimi tazin keyet katañ ekñengat ma gitañgat sipsip mee ke kwitimti Kawawañgat sâpe sâpe bumti ilinsakwep ñokñin kwenzipme mepme tapme am notnañ ekñenañ in Kawawañgat zikatnan kwetetepmañ maip. Keyet yañañ ke indikti gâgât zet bemzenze mamip ke peme tapme geñ Mosesiyelen zii zet e anjososopiñ manğawepunik ke gikmâtâbep. ²⁵ Âpme msat notnanen am nâmkñepemak bembenañ ekñen keyegut nin ekñenañ songom sipmañ ma songom minzamti tatatnañ ke ma imbimak set kilom mee ku mamayet nin papia ñen kumti bemann mepme ekti gawepuwep.”

²⁶ Kegok zenâmti tabien yañ msat msame Pâlañ an zulak zulak ke idatimti sekñin weyañ zuluti kwitnañ kwitnañin weyañme dolakñañ beme sesewat mka teman moti kan zigok sesewat mka teman ke tapmetingut bam kot sâpe sâpe nnañgat buwanup zemti keyet yañañ sâpe sâpe bumbu an yañkwesim nâsâgât mowebien.

Pâlañ sesewat mka temanen tapme atawien

²⁷ Sâpe sâpe bumbuyelen kan sokñañ beme Pâlañ moti sesewat mkaen mame Zuda am Esia msalen mamtemien ekñenañ ekti animbi keñin walapme ekñenañ ²⁸ atam

kitik mtati kwizet ñakñak mti zewien, “Israel am kot ndapmukulem mit! An kapiyan msat katanj meti nin sambe kapi Mosesiyelen zii zet ma sesewat mkan kapi eyo zentalati mamimtotndein. Mti Glik an notnanj indatimti kwapme ekñenanj mme sesewat mkan temanj kapi okbi okbiñanmak mambein nâip!”²⁹ Pâlanj an ñen kwitnanj Tolopimas Epesa mkaengatanj ke wati Zelusalem mka temanj ke mebe kokot mmalu maidiktemien keyepmti ekñenanj wa sesewat mka temanjan eyo mawakwazin kekok nâmyunğumti kekok zewien.

³⁰ Kegok zeme Zelusalem animbi sambe ekñenanj zapat ke nâmti wenjin mepme windem bemti kot ondekti Pâl atamti sesewat mka temanengatan mandamti zupman baen toweti sesewat mka temanğalen set sakwep puñ pañ kekme delanj zemâge.³¹ Am ekñenanj Pâl atamti kume gakikiyelen tapmme keyet zapatnananj elelanj Loma kasa kuku an ñenanj temanj ekmagen pigok mopme nânge. Zelusalem am ekñenanj kasa kukuyelen ilinsakwep zenâ zenâ mti talip.³² Kegok nâmti kasa kuku an mobotnanj ma tototnanj indatime bulunj sakwep mepme am ekñenanj Pâl takunapeme kasa kuku ñenanj kasa kuku notnanj ekñen indatimti mepme indikti peme tapme telelanj mekotitabien.³³ Âpme kasa kuku an ñenanj keyanj zeme Pâl wati tek katiknanj zulanj betnanj zampeme tapme am ekñengat indayanjkwesiye, “An kapi kwitnanj kwi ma ek desetgatanj ma yom zigok penanj mip?” Kegok yanjkwesime³⁴ animbi sambeyanj zet yananj sepemanj igak igak zemti kwizet kaliyanj temanj mbien. Kegok mme kasa kuku an ñenanj eganj zelinanjat yananj ku weyanj nâmâtâti keyepm zeme Pâl wati kasa kuku ilinanjalen mkaen wati mobien.³⁵ Âpme Pâl wati mka sepalonjen mopme am ekñenanj mot yuptot kusât mme kasa kuku an ekñenanj luanzamti mka keñan³⁶ wapmosât mopme am sambeyanj baman moti ñakñak mti pigok zewien, “An ke kume gakik, kume gakik!”

³⁷ Pâl mka keñan wati mosât tapmopme Pâlanj kasa kuku ñenanjat yanjkwesimti zeye, “Geñ ñep nâmnemane neñ am kamba zet ñen diindosap?”

Zeme an ñenanjat yanjkwesiye, “Geñ Glik zet ñep nânik?³⁸ Ewenanj penanj Izip an ñenanj gapmanmak kasa kukuyelen am 4000 indatimti msat tunğupman mebien an ke geñ kapi ma belaknanj ñen?”

³⁹ Yanjkwesime Pâlanj pigok dunduye, “Neñ Zuda an penanj Talsas mka temanj penanj Sisilia msalen tazin ke sokbewan keyet geñ nâmnemane neñ am zet bugan diindowi.”

⁴⁰ Zeme nâmpeme Pâlanj sepalonj duknanj gwaen tati am zemkulumindeme zepin buzak tati nâme zet Ibulu zeleset pigok zeye,

22

¹ “Notnne ma bipmne, neñ ñenanj nananjat yananj pigok zemâtâpma nâit!”² Pâlanj Ibulu zeleset kekok zeme nâmti kwisak ma zet sambe topme delanj zeme buzak penanj tapme pigok diindoye,

³ “Neñ Zuda an penanj Silia msalen Talsas mka temanen ke sokbewan yanj Zelusalem mka teman kapi koti mamti an zikat indanda Gamaliel egat kandanjan mtoti mama eganj zet Mosesiyelen zii zet yeñsokñ ekñen indandanjan keyet zapat weyanj zemkawanj bem name eksemti keyet katanj mâti mamban. In alak Kawawanj windenanj bemti mâti tapmaip sepem kekok.⁴ Neñ Zet Zapat Dolaknanj Penanj alaknanj kapi mma yek bembeyelen mulupmanj mti animbi sambe ke mâti mamananj ekñen ilinsakwep belinan zamtimti mka katiknanj maindem meteman.⁵ Nâgât yanj sâpe sâpe bumbu an ñenanj ma sesewat mka temanğalen an damunj notnanjan ñep nâmtalip. Wa neñ zet kapi dâsuki ku zeyap. Ekñen keyanj am nâmkijpepemak notnanj Damaskas mkaen mambien ekñengat papia kumti name mti pigok nâmti mmeban. Ne meti animbi nâmkijpepemak notnanj Damaskas mkaen indaikti belinan zamtimti Zelusalem mkaen mka katiknanj indatimti kobap.

Pâliyan ikñañ keñañ gilik zeyeyet yañañ zeye

⁶ Kegok otnâmti selen metne metne kasup sutnateman beme Damaskas mka sokñañik mepma busatnañañ kululuñen gwaengatnan neñmagen naombem tapme ⁷ neñ totpale baen kutum wemti nâma zet ñen kapigok sokbeye, ‘Sâl, Sâl, geñ kwilekiyet napmât giñgiñ penañ mti nawalesât tapmnik?’

⁸ Yañkwesime neñ kaimak wepeñ tati zewan, ‘Amobotnañ, geñ kwi?’

Zema egañ pigok dinoye, ‘Neñ Zisas Nasalet mkaengatnañ. Geñ napmât giñgiñ mti nawalesât mamnik elak neñ kapimak.’

⁹⁻¹⁰ Zeme nâmti neñ sekñañ ñen ewe yañkwesiwan, ‘Amobotnañ, neñ kwileki mnasâgât tapmnik?’

Zeme Amobotnañañ zeye, ‘Geñ belak wati Damaskas mkaen daen mepmanengut mulup kwileki mbanik keyet zapatnañ daenen Kawawañañ ikñañ diñgome nâmbanik.’ Âpme an notnañ neñmak mebenn ekñañañ busatnañ ke ekbienangut zet dinoye ke ekñañañ ku nâmbien. ¹¹ Mme neñ busatnañañ zikatn mme bekañañ beyeyepmti ekma sopsop kume olati teñtewat tapma aminne ekñañañ nabetnamti Damaskas mkaen nati mebien.

¹² Mka ke an ñen mamtan kwitnañ Ananias egañ zii zet sambe ke weyañ ekdamuñ mti gawepumti mamtan keyepmti Zuda am mka ke mamtemien ekñañañ egat nâme dolakñañ mambentan. ¹³ An keyañ neñmagen koti pigok dinoye, ‘Pâl, geñ zikadi dolakñañ ekbak.’ Zeme keyegak zikatn busatnañ beme ekmâtâban. ¹⁴ Ekma zet kapigok dinoye, ‘Yeñsokñañ ekñengalen Kawawañ egañ yañañañ ke zikat game an teñ toñañ ekti zet zapatnañ nâmkaliñ bembeyelen nâmti ikñañ selen daenen gaombemgeyan. ¹⁵ Keyepmti geñ kwitnañ kwitnañ eknâm mbanan ke am msat katan diindomane nâmâbep. ¹⁶ Keyepmti pi kan teepmañ eneyet belak mambanik? Keyet geñ wati Zisasiyet kwitnañ nâmkiiñpemane tu zulutgema Zisasiyet dundumane egañ yomdi katipewe.’ Zemti tu zulutnembien.

Kawawañañ Pâl am Zuda mañgeen ku sokbembenañ ekñenmagen zet zapat timmep-megat peme mege

¹⁷ Kegok mneme Zelusalem mkaen kapi koti sesewat mka temanen dundundu mulup tapmmambe tati kie kienok Zisas ikñañ ekmâtâpma ¹⁸ kapigok dinonje, ‘Mka kapiyelen am ekñañañ gâgât dembusegen nâgât zet zapatnañ topme nâmti wisat mbep keyepmti geñ sakwep Zelusalem mka kapi pemti belakñañ met.’ ¹⁹ Zeme nâmti neñ dopmañ pigok gilik zemti zewan, ‘Amobotnañ, neñ amdine mka sambe meti sesewat mkaen indakapisikma motapme sindiwañ kwapem maindomteman. ²⁰ Mti buñam zapadi zenze an Stiwen ek kusâti an ekñañañ melakanduñin gulumti neñ name timtati ekma nanzañ mâtâti kume sip balak balak timti gakime ego ego mti nâma ñep beye.’ ²¹ Kegok zema Amobotnañañ pigok dinoye, ‘Geñ mebegalen weyañ tapmane neñ msat beñañ am Zuda mañgeen ku sokbembenañ ekñenmagen gema mebanik.’ ”

²² Pâlañ am zet kegok diindome nâmti keyegak kwizet kaliyañ temañ kumti zewien, “An keboñ ke gakime delañ zep. An keboñ keyañ msalen kapi ku tatagalen!” ²³ Kegok zemti ñakñañ temañ mti melakanduñin gulumti time mebekopme tot kânzunzu timti tetelime am palen palen gwaen mekopme ñenzinziñ palen tapme indikti ²⁴ Loma kasa kuku an ñeñañ egañ kasa kuku an ekñengat zeme Pâl wati mkañin keñañ moweti sindiwañ witiktiñgut amnañ yañañ kwilekiyet penañ muluwañ kapi tapmip. Zemti Pâl yañkwesim nânâyet zemindeye. ²⁵ Âpme ekñañañ sindiwañ witiksâgât mot tep palen mututut pemti setnañ betnañ tepmak pepe bemti zampemti witiksât tapmme Pâlañ an ñeñañin keyet yañkwesiye, “In Loma an penañ zetnañ dolakñañ zemdelañ zenzepiñ belak sindiwañ wititigalen set ñen tapme mamiwañ neñ alak kegok mnasât tapmip?”

²⁶ Kegok zeme an njeṅaṅ keyaṅ an njeṅaṅin temaṅ ekmagen meti zeye, “An kapi Loma an keyepm zigok penaṅ msasenuṅ?”

²⁷ Zeme kasa kuku an njeṅaṅ egaṅ Pâlmagen meti zeye, “Geṅ Loma an penaṅ manze zemane nâmbi?”

Yaṅkwesime Pâlaṅ zeye, “Ilak penaṅ sukweṅ penaṅ ke zenikmak.”

²⁸ Zeme kasa kuku an damuṅ temaṅ keyaṅ nâmti zeye, “Neṅ mânep omba penaṅ katipemti keyepmti Loma an penaṅ bewan.”

Zeme Pâlaṅ zeye, “Âpme neṅgut bipm Loma am maṅgeengatnaṅ kokotnaṅ keyepmti neṅ Loma an penaṅ beyap.”

²⁹ Zeme nâmti Pâl bembuluṅ tati sindiwaṅ witiksâgât tapmmambien piwan keyegak peme tapme mepmâpme kasa kuku an njeṅaṅin temaṅ egaṅ neṅ kwilekiyet an keboṅ kapi kileṅ penaṅ zema setnaṅ betnaṅ zamti kusât miyo. Zemti weṅaṅ penaṅ mepme nâpeme mekwapme tatneti weṅge.

³⁰ Yaṅ msat msame kasa kuku an njeṅaṅ egaṅ Pâl sen katikṅaṅaṅ zampewien ke kwaletpenti Zuda ekṅengalen sâpe sâpe bumbu an njeṅaṅ ma an njeṅaṅ notnaṅ sambe indamandame kopme zigoset mti Pâlyet nâmsopkuku aikbien keyet yaṅaṅgat indayaṅkwesisâgât nâmti zeme ondekme egaṅ Pâl wati tot ondedak keyegak peme totapmaṅge.

23

Pâlaṅ Zuda am ekṅengalen njeṅaṅ bembe ekṅenmagen zet zemkawaṅ beye

¹ Pâlaṅ an njeṅaṅ bembe indiktitimti pigok diindoye, “Notnne, neṅ Kawawaṅgat zikatnan zii zetgat zemtalalat zet ke njeṅ nânânnan ku tapme mambanaṅ ewe mayap.”

² Kegok zeme sâpe sâpe bumbu an njeṅaṅ sambe ekṅengalen njeṅaṅin temaṅ penaṅ Ananias egaṅ am Pâlyet kandaṅaṅ tabien ekṅengat pigok diindoye, “In an ke zet kilom tazeingat dembusekṅaṅ kutut!”

³ Zeme Pâlaṅ Ananias pigok dunduye, “An yompaṅ, egaṅ segeset mulup dolak dolakṅaṅ notnaṅ mti an pembedaṅnok mamaniṅ. Âpme keṅdaneṅ baengut mama mimi bekaṅaṅaṅ etaṅ gak zemti matazin. Keyepmti geṅ bam Kawawaṅaṅ gawalebe. Geṅ zii zelaṅ zein keyet kataṅ mamti mulup mimiyet zemgeṅgeṅaṅ yaṅ geṅ kwilekiyet ke kulumti neṅmagen musuwewet mulup kileṅ mimiyet kegok diindonik?”

⁴ Kegok dundume am Pâlmak tabien ekṅenaṅ pigok dunduwien, “Geṅ Kawawaṅgalen sâpe sâpe bumbu an njeṅaṅ pi eneyet zet mgasik keboṅ ke dundunik?”

⁵ Zeme nâmti Pâlaṅ pigok zeye, “Notnne, neṅ ek sâpe sâpe bumbu an njeṅaṅ main ke nâmti ku zeyap. Mosesiyelen zii zet Kawawaṅgalen Zet Itnaṅanen kapigok zenzeṅaṅ, ‘In Kawawaṅgalen sâpe sâpe bumbu an njeṅaṅine ku zemtalat indewep.’ ” (*Kisim Bek 22:28*)

⁶ Âpme ondedagen ke an notnaṅ Sadusi ma notnaṅ Palisi ekṅenaṅ ilinsakwep tapmmambien. Pâlaṅ ke indikti ṅakṅak omba penaṅ mti pigok zeye, “Nâgât yeṅpapmne tipman baenen Palisi mamkwati gakikiengatnan wawat tazin manzemtemien. Yaṅ alak neṅ gakikiengatnan wawat keyet webem mayap tazema kapiyepmti in alak zelen pi onzemneip.”

⁷ Zet kegok zeme Palisi ma Sadusi ekṅenaṅ ilinak sakwep wati zet mmot mtot mti njeṅaṅ bembe ilinaṅgat tuṅguwinan kalalaṅ temaṅ sokbeye. ⁸ Sadusi ekṅenaṅ gakikiengatnan wawat ma Kawawaṅgalen ensel ma we mee ku talip manzemtemien. Âpme Palisi ekṅenaṅ naman ke talip manzemtemien. ⁹ Keyepmti ondedakṅinan ke kwisak temaṅ penaṅ kuye. Kegok mme Palisi ekṅenmagengatnaṅ zii zet zikat indandanaṅ an notnaṅaṅ wati zet memendepmak mti zewien, “Nin an kapiyelen

yomaŋ ŋen ku tapme eknup. Kawawaŋgalen ensel ma we ŋenaŋ dundume nâŋge mene ke ku nânup.”

¹⁰ Kegok mti kasa kasa omba penaŋ mme kasa kuku an ŋenaŋ nâŋge. Mneti ekŋenaŋ Pâl yupmet yupkot mme sutnaŋ teman etim mebekokot mme gakisem zemkiŋgati kasa kuku an zemindeme met Pâl am ekŋengat tunŋuwinangatnan saŋ mti kasa kuku mkaen wati mebien.

¹¹ Tambu keyet Amobotnaŋaŋ Pâlmagen sokbemti zeye, “Geŋ windendi timti kaliŋaŋ bemti tabanik. Zelusalem mkaen pien manzemkawaŋ bemnenik sepem kegowak naman Loma mkaen meti zemkawaŋ bemnewanik.”

Zuda am notnaŋ ekŋenaŋ Pâl kume gakikiyet buzak zemtâmpewien

¹² Msat msame Zuda an ekŋenaŋ zet zemtâmti zewien, “Nin tu meu mee ninipiŋ belak mamti Pâl kumann gakimeŋgut tu meu bamgat nimbanup.” ¹³ An 40 mee koganaŋ zenâ zenâ mti kegok zemtâmpewien. ¹⁴ Mti an ekŋen keyaŋ sâpe sâpe bumbu an ŋenaŋ ma sesewat mka temaŋgalen an danuŋ notnaŋ ekŋenmagen met sokbemti pigok zemsokbemindawien, “Nin tu meu ninipiŋ belak mamti Pâl kumann gakimeŋgut tu meu niniyet zemkatik bempemti pi inmagen kot sokbemindanup. ¹⁵ Keyepmti in kasa kuku an ŋenaŋ ekmagen zet kapigok beme mebe. Geŋ Pâl ningalen ondedagen ewe pemane kopme pien zetnaŋ ondedakŋnan ke zetnaŋ zemdelanaŋ zewanup. Âpme egaŋ zelin nâmti peme kopme nin selen dombemti buzak kumann gakiwe.”

¹⁶ Kasa zet kegok tazemnâme Pâlyat biatnaŋaŋ zet ke wak kambu nâmti windem bemti kasa kuku mkaen ke moti eiŋaŋgat zet ke dunduye. ¹⁷ Dundume nâmti Pâlaŋ kasa kuku an ekŋengat ŋenaŋin ŋen zeme kopme zeye, “Geŋ nemba kapi wati kasa kuku an ŋenaŋ temaŋ ekmagen wati mepmane nemba isikŋaŋ kapiyaŋ zapat ŋen dundusem.”

¹⁸ Zeme kasa kuku ŋenaŋ keyaŋ naman kasa kuku ŋenaŋ temaŋ penaŋ kaindemagen wapmeti zeye, “Pâl an mka katikŋan pemann matazin egaŋ nazemtetime mepma nemba kapiyaŋ gâgât zapat ŋen diŋgoŋgoyelen nâmti mene zeme aikti geŋmagen kolap.”

¹⁹ Kegok dundume kasa kuku an ŋenaŋ temaŋ keyaŋ nemba isikŋaŋ ke betnamti ganzenan ilidak metati yaŋkwesiye, “Zet zigok ze zeman nâmbiya?”

²⁰ Zeme nemba keyaŋ pigok dunduye, “Zuda an ŋenaŋ ekŋenaŋ geŋmagen zet kapigok beme kokogat zet zenâ zenâ tapmme nâya. Geŋ Pâl ekŋengalen ondedagen wati meti yaŋaŋ penaŋ ewe zemâtâtindandayet zeyo. ²¹ Keyepmti geŋ tatnâmane ekŋenaŋ zet ke beme kopme geŋ zelin ku nâmindesenik. An 40 mee sebempein kegowanaŋ Pâl kume gakikiyet nâmti tu meu kiŋgati belak mamti Pâl kume gakimeŋgut bam tu meu niniyet zemkatik beyo. Ekŋenaŋ selen baen dombem tati Pâl geŋ zempemane mepme kukuyet gâgât damuŋ talip.”

²² Nemba isikŋaŋaŋ zet kegok zeme kasa kuku an ŋenaŋ temaŋ egat pigok zempemti peme mege, “Geŋ zet zeman nâyap ke an ŋen ewe ku dundundupiŋ.”

Kasa kuku an ekŋenaŋ Pâl Sisalia mkaen wati mebien

²³ Âpme an kasa kuku ŋenaŋ temaŋ egaŋ kasa kuku an ŋenaŋ zut idamandame kopmalu pigok diidoeye, “It kasa kuku an seleset mebegalen an 200 ma âs palen tati mebegalen an 70 ma ŋelip sage tiwep an 200 kegok indaaikmane ekŋenaŋ 9 kilok tambuyet penaŋ wati Sisalia mkaen mebep. ²⁴ Âpme Pâl egat âsiŋaŋ ŋen weyaŋpeme keyet palen totapme kakanemuŋ wapmane mane amobotnaŋ temaŋ Pilik ekmagen wati moseip.” ²⁵ Kasa kuku an ŋenaŋ temaŋ Kolodias Lisias egaŋ ekŋenaŋ mesât mme amobotnaŋ temaŋ egat papia ŋen kapigok kuye,

²⁶ “Neŋ kasa kuku ŋenaŋaŋ amobotnaŋ Pilik gâgât zemkawaŋ bembe papia kapi kuyap. ²⁷ An kasa kuku ekŋenaŋ wati kolip ke Zuda an ekŋenaŋ kume gakikiyet

zeme keyepmti neŋ an ke Loma mkaengatnaŋ kekok nâmtiyepm kasa kuku an ekŋenmak meti Zuda am ekŋengat belinangatnan menze mti pemann geŋmagen kozin. ²⁸ Yaŋaŋ kwilekiyet wati zelen pewien keyet yaŋaŋ penaŋ weyaŋ nâmâtâtâgat nâmti an ŋeŋaŋ ekŋen indaondak indemti Pâl wati ondedagen ke meban. ²⁹ Wati met ke tati ekma ekŋenaŋ Pâlaŋ kwilekiŋen nukŋaŋ ku mge keyaŋgut ilinaŋgalen zii zet keeset belak sekŋan bemti zeme pigok nâmban. Kwitnaŋ kwitnaŋ notnaŋ mge keyaŋ mka katikŋan ma kukuyelen keyet kataŋ ku beye. Keyepmti wati mka katikŋan mepewan. ³⁰ Âpme Zuda an notnaŋ ekŋenaŋ selen dombemti kume gakikiyelen zeme keyepmti neŋ ek pema geŋmagen kozin ma am egat sekŋan mambemzep. Ekŋen kekokak zemindema kopme geŋ taindikmane zelin zem musuwebep.”

³¹ Papia kekok kumti indame kasa kuku an ekŋenaŋ an ŋeŋaŋin egat zetnaŋ gawepumti Pâl tambuyet penaŋ wati mane mane met Antipatilis mkaen ke met wembien. ³² Yaŋ msat msame kasa kuku an sambe ekŋenaŋ naman gilik zemkopme an âsien tati mebien ekŋenaŋ etaŋ Pâl wati Sisalia mkaen mebien. ³³ An âs palen tati mebien ekŋenaŋ meti Sisalia mkaen patanaŋ zemti amobotnaŋ temaŋ ke papia samti Pâl wapmet zimoseŋnan onzempeme tage. ³⁴ Âpme amobotnaŋ temaŋ egaŋ papia ke makume delaŋ zeme Pâlyet yaŋkwesiye, “Geŋ msat desetgatnaŋ?”

Yaŋkwesime Pâlaŋ zeye, “Neŋ Sisilia mkaengatnaŋ.”

³⁵ Kekok zeme amobotnaŋaŋ zeye, “Ele, an sek danen bemzenze zet manzeip ekŋenaŋ kopmeŋgut zedi mti kodak ke zemanne nâmbap.” Zemti egaŋ kasa kuku an zemindeme wati amobotnaŋ Elotgalen mkaen ke met pemti damuŋ mamimtatemen.

24

Zuda an ŋeŋaŋ notnaŋaŋ Pâl zet muluwen pewien

¹ Kasup 5 delaŋ zeme sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋ Ananias ma an ŋeŋaŋ notnaŋ ma an zet zenze an Teltalas ekŋenaŋ Sisalia mkaen meti Pâl zemkukuyet Loma amobotnaŋ Pilik Sisalia mkaen matatan ekmagen sokbewien. ² Âpme amobotnaŋaŋ Pâl zeme kot tapme Teltalasiyaŋ Pâlyet sekŋaŋ bemzenze zet zesâti ŋeŋaŋ yaŋbemti pigok zeye, “Pilik amobotnaŋ temaŋ, geŋ ndadamuŋ mmame sewakŋaŋ palen dolakŋaŋ mamamkwatnup. Mti am maŋge ningat nâmtemtem mti ndamukulem minndemane ³ mka sambe mulup mmann dolakŋaŋ mambein keyepmti nin gâgât nâmann dolakŋaŋ penaŋ mambein. ⁴ Mneti neŋ zet teepmaŋ mandam tazenepema teepmaŋ besemgat nâmane neŋ zet pemkwepmaŋ bugan pigok diŋgoma nâmbak. ⁵ Nin an kapi myuŋguŋguŋaŋ sambe penaŋ mamme eknuŋ. Egaŋ Zuda am sambe msat kataŋ manup pi ŋenzinziŋ omba penaŋ minndame tuŋgupmnan kasa kasa matazin. An kapi Nasalet am maŋge ekŋengat ŋeŋaŋin main. ⁶ Âpme egaŋ sesewat mkan temaŋgalen zii zet notnaŋ eyo aŋgosome nin ekti atawenn. Keyepmti nin zii zetn tazin keyet kataŋ kwitnaŋ kwitnaŋ msasâgât tapmnepemann ⁷ kasa kuku an ŋeŋaŋ temaŋ Lisias egaŋ kasa kukuŋanemak kot memendepmak belak menzemwati mebien. ⁸ Mti an met zelen pewien ekŋen ke geŋmagen kapi kot sokbemgamti egat zetnaŋ geŋmak zenzeyelen zemindemti wati mege. Keyepmti nin egat zet zenup ke geŋ Pâl ikŋaŋ yaŋkwesimane egaŋ ikŋaŋgat yaŋaŋ ikŋaŋ zemkawaŋ bemgame nâsenik.” ⁹ Egaŋ zet kekok zemsokbeme Zuda an notnaŋ tabien ekŋenaŋ mukulem mti zetnaŋ ke mkatikŋaŋ bewien.

¹⁰ Âpme amobotnaŋaŋ zet zenzeyelen Pâlyet belak belanaŋ sesepmaŋ mpeme Pâlaŋ wati zeye, “Geŋ msat kapi amobotnaŋ kan teepmaŋ mamti Zuda ningalen yaŋaŋ ŋep nânik. Keyepmti neŋ zet nâmtemtempin pigok zema nâmbak. ¹¹ Neŋ Zelusalem mkaen Kawawaŋ sesewatsasâgât moti manepema kasup 12 kekok beye. Geŋ zetn

nâmti keŋ zut msenik beme ekŋengat indayanŋkwesimane zeme nâsenik. ¹² Neŋ sesewat mka teman ma sesewat mka notnan ma ondedak mundum notnanen am ondek indemti zet mdondondo mti ammak an mee ââyet keŋin walalat zet ŋen ku diindowan. ¹³ An ekŋen kapiyan belak sekŋnan bemti tazeip ke penaŋan zigoset zikat game ekti nâmâtâsenik? ¹⁴ Ekŋenan nâgât pigok manzeip, ‘Nin mama mimi alakŋan maektalatnup ke egaŋ mamin manzeip ke penaŋ. Neŋ ke mti yeŋ papmne ekŋengalen Kawawaŋ ek mandundum sayap. Mti Mosesiyelen zii zet ma golan zenze an ekŋengalen zet zemkwabien e eyo maŋgawepuyap.’ ¹⁵ Nin maneti am teŋ ma bekaŋan nin nsakwep gakikiengatnaŋ Kawawaŋan mme wapmobanup keyet an ekŋen kapi ma neŋ nsakwep webemti mamanup. ¹⁶ Kegok mti neŋ Kawawaŋat zikatnan ma amgat zikalinan myuŋguŋgupiŋ mamayet nâmti eksemti kuma kwaopme mamayap.

¹⁷ Âpme neŋ Zelusalem mka pemti nup kan sambe pi msat belakŋan met mamti zema am nâmkinpepemak am msat belakŋanŋatnaŋ ekŋenan Zuda am ekŋengat mânewin bugan akumti beme ke timti indasât ma Kawawaŋat sâpe sâpe eyo busât nâmti Zelusalem mkaen meban. ¹⁸ Meti sesewat mka teman moti Kawawaŋat wisikŋ zemti sâpe sâpe tabumamban kan keyet mka keŋan ke am sambe neŋmak ŋen ku tabien ma am notnaŋ kasa kukuyet keŋin ŋen ku walaban. ¹⁹ Zuda am notnaŋ Esia msalen met maneti kokotnaŋ ekŋenan kwep Zelusalem sesewat mkaen ke tapme indikbangat ekŋenan nâlen myuŋguŋgunn ŋen kan keyet aikbien beme kwati ilin gâgât zemkawaŋ bem game nâsenik. ²⁰ Ma an neŋan ondedagen talip ekŋen kapiyan nâlen myuŋguŋgunn ŋen Kansol ondedagen tabienen ke ekbien beme ilin kwat zemkawaŋ bem game nâsenik. ²¹ Neŋ ekŋengat tuŋguwinan tati zet kwep ŋen zema yuŋgume ekŋenan nâme neŋ ku beye mene. ‘Ma neŋ gakikiengatnan wawat tazin manzeyap.’ Keyepmti ekŋenan nâme neŋ ku beme zelen neme ingat monzalaman kapi kwatalap.”

²² Amobotnaŋ Pilik egaŋ Pâlyet zet zemdelan zenze sakwep ku mge egaŋ zapatnaŋ isikŋan bugan nâŋgeyepm belak etaŋ pigok diindoye, “Nin zet kapi belak pemann tapme kasa kuku an neŋan teman Lisias egaŋ Zelusalem mkaengatnan kopmeŋgut ekmak tati nsakwep zet kapi zemdelan zewalup.” ²³ Kegok zemti kasa kuku an neŋan pigok dunduye, “In Pâl damuŋ mti tati kasa zimoset ku ekbep ma notnane notnaŋan wati kwileki ŋen sasâgât mme nâmindeme mot neŋ masamambep.”

Pâlan Pilikmak Dulusila egetgat monzalamidan tage

²⁴ Mepeme ke matatnepeme amobotnaŋ Pilikmak imbiŋan Dulusila egelan Sisalia mka pemti Zelusalem mkaen kobun. Dulusila imbi ke Zuda imbiŋan. Yaŋ egelan motati Pâl zem tetimalu moti egat Zisas Kilais nâmkinpepeyet yaŋan manzemkawaŋbemtan keyet yaŋan ²⁵ ma dolakŋan bemti mamayelen setnaŋ ma set kileŋ mama keyet ma eksemti mama ma dopmaŋ titiyelen kan keyet zapatnaŋ Pilik imbinet zemâtâtidame Pilik windenaŋ topme delan zeme Pâl pigok dunduye, “Neŋgat met ya maneti neŋ kan tuŋgupaŋ ŋen sokbemnamenŋgut ewe zema kot tusumti zemane nâmbap.” ²⁶ Amobotnaŋ egaŋ Pâlan mânep sasayet nâmti kan kataŋ mamandame kopme zet zenâ zenâ mamimtemun. Yaŋgut Pâlan mânep ku saye.

²⁷ Mamotneti nup kan zut delan zeme amobotnaŋ alakŋan ŋen kwitnaŋ Polsias Pestas zeme ke. Egaŋ Pilik egat munduman tage âpme amobotnaŋ Pilik egaŋ Zuda am ekŋenan egat nâmpeme dolakŋan bembeyet nâmti Pâl ewe mka katikŋanak peme tapme mege.

25

Zuda am ekŋenan Pâl amobotnaŋ alakŋan Pestasiyet zikatnaŋ zemkuwien

¹ Pestasiyan amobotnan mundum timti mame kasup tuk etaṅ mepme Sisalia mkaengatnan Zelusalem mkaen mesât mege. ² Met pataṅ zeme sâpe sâpe bumbu an ṅeṅaṅ ma Zuda an ṅeṅaṅ bembe notnaṅ ekṅeṅaṅ ekmagen koti Pâlyet zapat dundume ³ egaṅ zelin nâmindemti Pâl peme Zelusalem mkaen kokogat yaṅkwesim giṅgiṅ mbien. Ekṅeṅaṅ Pâl selen baen bekekti kume gakikiyet nâmti amobotnaṅgat kekok yaṅkwesiwien. ⁴ Pestasiyan pigok diindoye, “Pâl ek Sisalia mkaen mka katikṅan tazin âpme neṅ gilik zem keyegak sakwep kapi towebap. ⁵ Keyepmti in Pâlyet zet ṅen zesât mbep beme inmagengatnaṅ an ṅeṅaṅ notnaṅ neṅmak nsakwep Sisalia mkaen toweti egat zetnaṅ kaim taindikma zewep.”

⁶ Kegok zemti Zelusalem mkaen ke kan teepmanik kasup 8 ma 10 mee kekok maneti Sisalia mkaṅan met towege. Toweṅgeyaṅ msat msame zet zenze mkaen motati Pâl zeme wati mowebien. ⁷ Mopme Zelusalem mkaengatnaṅ Zuda an ṅeṅaṅ notnaṅ mebien ekṅeṅaṅ mot bembuluṅ tati sekṅan bemzenze zet omba penaṅ tapmambien. Yaṅgut zet bemzenzeṅinaṅgat zet katnaṅ penaṅaṅ ṅen ku sokbeye. ⁸ Zeme Pâlaṅ zelin mtopemti pigok diindoye, “Neṅ Zuda ekṅengalen zii zet ma sesewat mka temaṅin ma Loma amobotnaṅ keyet ṅen ku zem talaban.”

⁹ Zeme Pestasiyan Zuda am ekṅen ke keṅin mme oloṅen mimiyelen nâmti Pâlyet pigok yaṅkwesiye, “Geṅ Zelusalem mkaen gwaen gapmoti ke zedi zemdelaṅ zewap ma zigok nânik?”

¹⁰ Yaṅkwesime Pâlaṅ pigok dunduye, “Loma am ningalen zet zemdelaṅ zenze mka kapi. Geṅ ningat yaṅaṅ nâmtadik neṅ Zuda am muluwaṅ bekaṅaṅ ṅen ku mimindawan. Yaṅgut ekṅeṅaṅ zelen pi belak taonzemneip. ¹¹ Neṅ yom penaṅ ṅen mbagen geṅ nâsâgât mbegen sekṅ ṅep ku aṅgalaṅbak. Pi ekṅeṅaṅ belak sekṅnaṅ tabemzeip keyepmti an ṅeṅaṅ ekṅengat tiwin busat bembeyet nâmti ekṅengat belinan ku bem newe. Keyepmti Loma amobotnaṅ Sisayaṅ zetn zemdelaṅ zenzeyelen penaṅ nâmti zeyap.”

¹² Kegok zeme Pestasiyan Zuda an ṅeṅaṅ ekṅenmak zenâ zenâ mti Pâl pigok dunduye, “Geṅ amobotnaṅ temaṅgat nâmti zenik keyepmti ekmagen mepmane egaṅ zedi zemdelaṅ zemgewe. Kegok zemti wapmet ewe mka katikṅanak peme tage.”

Pestasiyan Pâlyet zet zapat Agilipa msaye

¹³ Ke mamotneti kan ṅeniyet amobotnaṅ Agilipamak imbiṅaṅ Belnismak amobotnaṅ Pestas eksâgât ¹⁴ meti kan teepmanik pi ekmak ke mamalu Pestasiyan amobotnaṅ ke Pâlyet zet zapat msam metneti zeye, “Amobotnaṅ Pilikgaṅ mka katikṅan an ṅen zemdelaṅ zenzepiṅ belak pemti mepme kan teepmaṅ pi egaṅ belak mka katikṅanak matazin. ¹⁵ Âpme neṅ Amobotnaṅ alakṅaṅ onzemnewien kan keyet Zuda sâpe sâpe bumbu an ṅeṅaṅ notnaṅ ma Zuda an ṅeṅaṅ notnaṅ ekṅeṅaṅ koti an ke neṅ kuma gakikiyet nayaṅkwesiwien. ¹⁶ Âpme neṅ zet dopmaṅ pigok diindowan, Loma an nin notn ṅen belak ṅenzinziṅ etaṅ mti ku maindonup. Nin zet toṅaṅ ma an zelen mapeip ekṅen ondedagen zet dopdop zemti yaṅaṅ mmann sosok kawaṅ sokbeme ektatiṅgut keyet kataṅ dopmaṅ maindanup. ¹⁷ Kegok diindoma Zuda an ekṅeṅaṅ zetgat lele mti neṅmagen kot sokbeme nâmindemti wembennaṅ msameṅgut Pâlmak ilinsakwep ondekemti taindikma zelin zeme zelinaṅgat yaṅaṅ ekmâtâban. ¹⁸⁻¹⁹ Wa ekṅeṅaṅ egat yomaṅ penaṅ ṅen aikseip mene zemti taindik nepema ekṅeṅaṅ nâmkipepeṅinaṅgat zetnaṅ ma an ṅen gakikiṅaṅ kwitnaṅ Zisas egat zetnaṅ tazemambien. An keyet Pâlaṅ gakikiengatnan walewaṅ main manzemtan. Keyet mti Pâl zet omba tapmsamambien. ²⁰ Zet kekok sokbeme neṅ zelin ku weyaṅ nâmtâtâti keyepmti Pâl Zelusalem mkaen mopme zetnaṅ ke zemdelaṅ zenzeyelen nâmti Pâl ikṅaṅ yaṅkwesima ²¹ egaṅ ikṅaṅ Loma amobotnaṅaṅ zetnaṅ zemdelaṅ zenzeyelen nâmti dinâṅge. Keyepmti neṅ Loma amobotnaṅmagen pema mebegalen damuṅ ewe mka katikṅaṅ pema matazin.”

²² Pestasiyan Agilipa kekok dundume nâmti Agilipayan zeye, “An keyan neŋ zet notnaŋ nep dinome nâsap?”

Zeme Pestasiyan zeye, “Nep, saŋenengulak wati kopma zet nâsât zenik ke zeme nâmbanik.”

²³ Zemti wembienan msat msame Agilipamak imbiŋan Belnis egelan miak miak sopman mti zet zenze mkaen mepmalu kasa kuku an neŋan ma mka katikŋanŋalen an neŋan notnaŋ ekŋenan indapmâti keyegak mowebien. Motati Pestasiyan zeme Pâl wati keyegak mowebien. ²⁴ Motati Pestasiyan zet kapigok diindoye, “Amobotnaŋ Agilipa ma aminne notnaŋ kotalip, neŋ pigok zema nâip. An tapme egip kapiyet Zuda am Zelusalem mkaen talip ma notnaŋ Sisalia mkaen talip ekŋenan zekaŋkaŋ mti kwizet ŋak ŋak mti pigok zewien: An kapi ewe msalen teepman ku mambe. Kekok penaŋ zewien ²⁵ yanŋut neŋ an kapiyelen yom ekma gakikiyelen katan penaŋ ku beye. Âpme an kapiyan ikŋan naman Loma amobotnaŋan zetnaŋ zemdelan zenzeyet zeye keyepmti neŋ Loma amobotnaŋmagen pema mesâpm. ²⁶ Âpme zet wikatnaŋ penaŋ amobotnaŋ temaŋ Loma mkaen tazin egat zemkawan bembe zet zigok penaŋ kumti besap zemti maolalap keyepmti an pi alak in ma amobotnaŋ Agilipa in tati ekme ingat zikalinan onzempema tazin. Keyepmti in zetnaŋ pembenan nen aikti zemenŋut zemkawan bembe zet papiaen meluwan mti bemann mepme egaŋ ke ekti Pâlyet zetnaŋ nep zemdelan zempewe. ²⁷ Neŋ an mka katikŋan tatatnaŋ nen yom zigok mge keyet zet zapatnaŋ nen zemkawan bem papiaen kukupiŋ belak etaŋ pema mebegat nâma nep penaŋ ku bein.”

26

Pâlan amobotnaŋ Agilipa ma Pestas egegat zikalidan zet zeye

¹ Âpme Agilipayan Pâlyet zeye, “Geŋ giti yaŋanŋdi zemkawan bemane nâne.”

Zeme Pâlan zet kapigok diindoye, ² “Zuda am ekŋenan zelengatnan zelen etaŋ maonzemnemkolip. Ke naman alak Amobotnaŋan Agilipa geŋ tapmane gâgât zikadan zetn zesâgâti keŋŋ oloŋen bein. ³ Geŋ ilak Zuda am nin mama mimiyet zet mmot mtot mamnup ma kwitnaŋ kwitnaŋ notnaŋgat mamnup ke giti yaŋan penaŋ nep nâmâtât tadik. Keyepmti geŋ wisat mimipiŋ wakdi bemti tatnâmane zetn zewi.

⁴ Neŋ nempa isikŋan bugan penaŋan Talsas mkaen ma Zelusalem mka teman ke mebe kokot mmamti sememban. Sememti mamkwalap kapi set notnaŋ myunŋunŋupiŋ mamkwabanan mayap ke Zuda am ekŋenan nep nâme delaŋ zein.

⁵ Keyepmti Zuda am notnaŋ nâlen kanen mambien ekŋenan nâlen mama mimi ziboŋ mkwaban ke nep nâmtalip. Neŋ kan keyet Palisi an mamti zii zet ma zet sambe notnaŋ ilin bemti maŋgawepup ke windenŋan bemti baengatnan maŋgawepunŋwalap. Keyepmti ke mama am yaŋan ekmâtâbien beme ekŋenan nâgât yaŋŋ nep nâmtalip.

⁶ Âpme neŋ alak pi Kawawaŋan yeŋsokŋne ekŋengat zetik mimindeme webem mambien keyet penaŋan sokbeme ekti neŋ egat nâmkinpema keyepmti pi tazemnoip.

⁷ Amobotnaŋ, neŋ pigok zema nâmbak. Ekŋen yeŋsokŋne maŋge 12 mambien ekŋenan Kawawaŋan zetik mpeye keyet penaŋan sokbeme titiyet damuŋ manti tambu msa Kawawaŋan mandundum samtendien. Neŋ zetik keyet penaŋ sokbeme keyet nâmkinpema keyepmti zelen pi manemkolip nânik. ⁸ Kawawaŋan am gakikien-gatnan mme mawalip zet ke in kwilekiyet nâme nep ku mimiyelenok mambein?

⁹ Âpme neŋ nananŋat yaŋan pigok diindoma nâit. Neŋ Zisas Nasalet mkaengatnan egat kwizet buŋaman mma yek bembeyet mulupman windenŋanben penaŋ mkwaban.

¹⁰ Zelusalem mkaen kainde muluwan ke yaŋbemti mban. Mti sâpe sâpe bumbu an neŋan ekŋengat zema zemâtâtât papia nen kumti name ke mti am nâmkinpemak maŋge sambe penaŋ indakapisikma met mka katikŋan gak manzemtemien ekŋen ke

notnaŋ indome gakikiyet zelin zemdelaŋ zemindeme nâma ɲep penañ mambemtan. ¹¹ Neŋ Zuda am nnaŋgalen sesewat mka tapmege katan meti am nâmkijpepemak Zisas zentalalatgat kwitnaŋ kwitnaŋ mgasik penañ mamimindamteman. Mti ɲeŋ penañ zime msat katan mekoti am nâmkijpepemak sisipeŋpeŋ temaŋ penañ mamimindamkwateman.”

Pâlaŋ ikŋaŋ keŋ gilik zenze aige keyet zapatnaŋ diindoye

¹² “Kegok tapmma sâpe sâpe bumbu an ɲeŋaŋ ekŋenaŋ nikme ɲep beme papia ɲen namti zemneme Damaskas mkaen mesâgât meban. ¹³ Tapmetnepema kasup zikatnaŋ sutnateman beme busatnaŋ temaŋ ɲen kululuŋengatnaŋ puŋ zem toti neŋ ma aminne tabenn nin mbusatnaŋ bem ndeye. Wa amobotnaŋ, neŋ kasupgalen busatnaŋ pi ekma windaŋaŋ tototnaŋ beye. Âpme busatnaŋ ekban keyet busatnaŋaŋ temaŋ penañ. ¹⁴ Âpme nin sambe ke msat palen tokutumti wemti neŋ tatnâma Zuda zetnaset zet ɲen kapigok sokbeme nâmban, ‘Sâl, Sâl, geŋ kwilekiyet nâgât sisipeŋpeŋ igagen tapmnanik? Sisipeŋpeŋ tapmnik ke yaŋepiŋ penañ. Mti keyaŋ gitaŋgat sekdi sindem tasanik kekok bein.’

¹⁵ Zeme neŋ pigok yaŋkwesiwan, ‘Amobotnaŋ, geŋ pe kwi?’

Yaŋkwesima egaŋ pigok dinoye, ‘Neŋ Zisas kwizapatn yek bembeyet animbinne indamât giŋgiŋ mti maindamâdik nenn kapimak. ¹⁶ Geŋ wati dendaŋ tat neŋ geŋ nâlen mulupm mimiyet nâmti sokbemgayap. Keyepmti neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ alak zikat gama ekdik kapi ma bam zikat gamobap keyet zet zapatnaŋ zenze an mambanik. ¹⁷ Neŋ mulupmnaŋgapmti geŋ Zuda amdine ekŋengat tuŋguwinan ma Zuda am maŋgeen ku sokbembeŋaŋ ekŋenmagen zemgema mepmane ekŋenaŋ gawalesât mme neŋ nenn gapmukulem mti aŋgalaŋgema mamti mulupm mbanik. ¹⁸ Mti ekŋenmagen zemgema meti busatnaŋgalen set dolakŋaŋ ke zikat indamane ekŋenaŋ tambu sosokgalen set mgasik ke ek mâtâti bam kumpemti busatnaŋgalen set etaŋ mâti mambep. Mti Sadaŋgalen mulup peme tapme Kawawaŋgat zapat bemti neŋ nâmkijpemneme neŋ yomin katikpema Kawawaŋgalen am maŋge indaombemindeye ekŋenmak tusumti kululuŋen mundum dolakŋaŋ tazin ke motiwep.’

Pâlaŋ mulupmaŋ mmege keyet zapatnaŋ diindoye

¹⁹⁻²⁰ Amobotnaŋ Agilipa, neŋ kululuŋengatnaŋ zet kekok zeme nâmti ke gawepumti Damaskas mkaen ma Zelusalem mka temaŋ ma Zuda msat sambe ma Zuda am maŋgeen ku sokbembeŋaŋ ekŋenmagen meti amnaŋ yomengatnaŋ keŋin gilik zemti Kawawaŋmagen pepep bemti keŋ gilik zenze keyet penañaŋ aiikgalen nâmti Zet Zapat Dolakŋaŋ mandiindom meteman. ²¹ Neŋ kekok mbaŋgapmti Zuda am ekŋenaŋ sesewat mka temanen tatnepema mot naikti natamti nome gakikiyet nâmti namandamti mebien. ²² Yaŋgut Kawawaŋaŋ naŋgalaŋ neme ewe mamti Zet Zapat Dolakŋaŋ ewe manzemkwalap. Mti am mobotnaŋ ma tototnaŋ zet zapat belakŋaŋ ɲen yek. Golaŋ zenze an ekŋenmak Mosesiyaŋ zet wesip zet zemkwabien ke mandiindom kwalap. ²³ Kilais ek Zuda am nin ma am maŋge notnaŋ busatnaŋgat zapatnaŋ diindondoyet zempepeŋaŋ ma sindem nâmeti gakiweyaŋ naman gilik zemti am gakikiŋaŋ ekŋengat ɲeŋaŋin bemwawagat zenzeŋaŋ neŋ zet ke bandim mpemti manzeyap.”

²⁴ Pâlaŋ mulupmaŋgat zetnaŋ kekok zemâtâti diindome amobotnaŋ Pestasiyaŋ nâmti zeye, “Pâl, geŋ keŋdi penañ yuŋguin. Geŋ nânâ mulup temaŋ mamne pemane ɲoktikdi kilen penañ bein nânik!”

²⁵ Zeme Pâlaŋ nâmti zet dopmaŋ pigok gilik zemti saye, “Amobotnaŋ Pestas, neŋ keŋ ku yuŋguin neŋ zet penañ sukwep penañ kapi tazeyap. ²⁶ Amobotnaŋ Agilipa, kwitnaŋ kwitnaŋ sokbeye kapi enzililiŋan ku sokbeye keyepmti geŋmagen kapi tazemkawaŋ bema geŋ zet tazeyap kapiyet yaŋaŋ ɲep tatnâmâtâdik. ²⁷ Amobotnaŋ Agilipa, geŋ

golan zenze an ekñengalen zet ke nâmane penañ bein ma yek? Neñ gâgât yanđi ñep nâyap. Geñ nâmane penañ bein!”

²⁸ Zeme Agilipayañ Pâl pigok dunduye, “Kan belaknik bugan kapi tapm nepema an kapi Kilaisiyelen an besem nâgât kegok nâmnienik?”

²⁹ Zeme Pâlan pigok dunduye, “Geñ ma am notnan in alak kapi zet kapi zema nâit. In Amobotnan Kawawanñ indamukulem mme neñ nembon bembeyelen nâmti zapat pi tadiindoyap. Wa neñ mka katikñan mayap kegogak mamayet yek. Zet zapat Dolakñan Penasetgat nâmti tazeyap.” ³⁰ Kegok zeme amobotnan Agilipa ma Pestas ma Belnis ma am notnan ekñenmak ondedagen tabien ekñenan dendañ wati ³¹ met zenâm kot zenâm mti pigok zewien, “An kapi mka katikñan tatagalen ma kume gakikiyelen keyet katan muluwan mgasik penañ ñen ku mge.” ³² Âpme Agilipayañ Pestasiyet pigok dunduye, “An ke ikñan Loma amobotnanñ zetnan ku zemdelañ zenzeyet zenak ze neñ ñep kapi zemdelañ zempema met belak manak.”

27

Pâl nembueset Loma mkaen wati mebien

¹ Itali msalen mebegalen kan bewien ke beme amobotnanñ zet beme mepme Loma amobotnanñalen kasa kuku an ñenan ñen kwitnan Zulias zeme ke egañ koti Pâlmak mka katikñanñalen an notnan ndatime ² wañgaen mobenn wañga ke Adalamitiam am ekñengalen yan msat keyetnan milawat notnan timti Esia msalen bemesât koge. Nin wañga keyet keñan mobennen an ñen kwitnan Alistakas zeme an ke Masedonia mkaengatnan mkanñ penañ Tesalonaikayetnan ekmak nsakwep moti mebenn. ³ Tambuyet yanbempti tapmetnepemann msat msame met Saidon mkaen wañga ombempti tabenn. Mka ke Zuliasiyañ Pâlmak oloñen mkobun keyepmti nâmpeme notnane notnan mka ke tabien ekñenmagen mepme meu mee bugan same niñge. ⁴ Eyetnan naman moti mepmann tâgâyan mebeneset windenambenñ penañ koge keyepmti nin wañga mti Saipalas msat ñetakñan ganzenañ daeset mebenn. ⁵ Nin nembu Silisia ma Pampilia msat e baeset totapmalu gwaen kumann epeeme metne metne Mila mkaen ke mot ombempti taben. Mila mka ke Lisia msat keyet keñan tazin. ⁶ Ke metati kasa kuku amobotnan egañ Aleksandia mka temañalen wañga ñen Loma mkaen mesât tapmme aikti naman ndatime naman wañga ñen keyet ⁷ moti manepemann tâgâ temaññ ndakumbume mulup temañ mti sewak sewak metne metne Kidus mka sokñanik patañ zewenn. Ke metnepemann naman tâgâyan ndakumbume Kilit msat ñetakñan keyet kandaññ daeset toweti ekmann tâgâ temañ kumbubupin mge keyepmti keeset meti Salmone mka ke sebempemti meti ⁸ Kilit msat ñetakñan ke tâgâmak mulup temañ mti sewak sewak metne metne wañga munduman dolakñan manzemtemien mundum ke met ombem tabenn. Mka ke Lasia mka temañ keyet sokñanik tage.

Pâlan yayan zet zeme ekñenan kulumti mebien

⁹ Mka ke kan teepmanik tatnepemann map tâgâ kanañ sokñan beme mesâtati Pâlan yayan zet pigok diindoye, ¹⁰ “Nin ewe gilik zem mebegalen keyet nâma ñep penañ ku bein. Mesenup beme wañga kume epeeme milawat ma am nsakwep nembu keñan towesenupmagen zemti nâmtemtem mti pi tazeyap.” ¹¹ Kegok zeme kasa kuku amobotnanñ Pâlyelen zet ke nâmtalatpempti wañga damun an ma wañga tonañmak egegalen zet etañ nâme penañ beye. ¹² Âpme mka ke nembu palakñan penañ keyepm wañgayan ke tatagalen nâme ñep penañ ku beme wañgayelen mulup an ekñenan zewien, “Nin mundum kapi pemann tapme Pinik nembu betnan ke wapmoti keeset enzilim tatnepemann map tâgâ temañ kapi delañ zemenğut mebanup.” Zemti nembu betnan ke wati mobien.

Nembu keñan meti walesâgât mbien

¹³ Tapmopmann bamnaset tâgâ belaknik bugan kopme ekti aen butnañ wañga atam tatagat nâmti peme nembu keñan topmatatan ke mandamann keñan mopme Kilit msat wapme wapme ¹⁴⁻¹⁵ tapmetnepemann keyegak tâgâ windenañben penañ Kilit msat ñetakñaset koti ndakumbume wañga weyañ musuwet pemann melak zem olat mbenañ yek beme pemann tapme belak tapmann wañga ke belak tâgâyañ etañ kumbume mege. ¹⁶ Meti msat ñetakñañ ñen Kauda keyet bamaset daen mepme tâgâ windenañ bugan topme nin wañga isikñañ tapmanda mepmambenn ewan naman mandapemann wañga keñanen mobotgat mulup temañ penañ mbenn. ¹⁷ Mulup temañ mne mne mandamann wañga keñan mowepme tegañ kili kili zam pewenn. Mti Apelika msat sokñañik ke met gambibik palen mot kusenupmagen zemti sâk mandamann topme belak tu palen etañ elelañ mebenn. ¹⁸ Tâgâ ewe windenañben tapeñ tageyepmti msat msame yañbemti milawat notnañ timtati timann nembu keñan mepmâge. ¹⁹ Naman mise ñen ewe kegogak tageyepmti wañgayelen milawat notnañ keñan tage ke timtati time nembuyen mebâge. ²⁰ Naman kan notnañgat map tâgâ temañ mti zanzayañ kwasim tapme nin kasup eyoñga mee pi eekpiñ mti kapuk manâmtemenn. Puk penañ tapminup pi nin ewe alik ku mambanup yek.

²¹ Âpme an ekñañañ wenjin mepme tu meu mee kiñgati tapme Pâlañ tunguwinan met tati pigok diindoye, “In neñ zet zewan ke nâmti Kilit msat ke pemti ku kobenek ze nukñañ temañ pigok sokbeme milawat notnañ tatimann mezin pigok ku mbenek. ²² Yañgut in keyet yayañ temañ ku mit an nin ñen ñep ku walebanup wañga kapiyañgut penañ walebe. ²³ Sañen tambuyet Kawawañ neñ masesewatsayap egalen ensel egañ neñmagen kosokbemnamti pigok dinoyan, ²⁴ ‘Pâl, geñ nembuyen toti walesap zemti kiñgagañ. Ñep meti Loma amobotnañ ekmagen patañ zewanik. Kawawañañ ñep gâgât mti am sambe geñmak wañga kwep maip in añañalañ indewe.’ ²⁵ Keyepm notnne, in wa walesenup zemti yayañ temañ ku mit. Neñ Kawawañgat keñ zut ku miap. Zetnañ zep ke penañak ndamukulem mimndewe. ²⁶ Yañgut wañga kapiyañ msat ñetakñañ ñen mot kumti اساسim tobe.”

²⁷ Kegok zeme nâmti nin Edilia Nembu ke mâti mulup temañ maminepemann tambumbu 14 kapi mege. Âpme nin pigok nâmbenn pi ilak msat ñen sokñañik kotnup mene. ²⁸ Kegok nâmti pe msat beñañik ma sokñañik tazin zemti tegañ kwileki ñen nukñañ ke opempemti tek butnañ atamtati pemann towegeyañ 37 mita beme naman mandamann mowege. Naman kan belaknik bugan tati ewe pemann towepme ekbenañ 27 mita beye. ²⁹ Âpme nanzañ palen mosenup mee zemkiñgati wañga tikandañaset baen aen nukñañ temañ zulak zulak bepi tegañ opem pemann towepme msat sakwep penañ msasayet otnâpeñ otnâpeñ ³⁰ tatnepemann wañgayelen mulup an ekñañañ buzak set wañga isikñañ mti mesâgâti mot wañga isikñañ piwan tekñañ kwaleti dâsuki puk zewien, “Nin wañga ñeñaset gwaen meti aen nukñañ ñen pemann towesâpmgat in kapi tapme,” ³¹ kegok zemti tapmme neñ indikti met kasa kuku amobotnañ ma kasa kuku an notnañ pigok diindowan, “Wañgayelen mulup an piyañ wañga peme tapme wañga isikñañ moti mepme nin nembuyen towesenup nâip.” ³² Kegok zeme nâmti am tabien ekñañañ wañga isikñañ piwan tekñañ antime nembuyen mepme naman peme tapme tabien.

³³ Âpme msat bugan balalañ tapeme Pâlañ am sambe ekñañ pigok diindoye, “In kasup 14 keyet keñan wañgayañ taindakutum kotnepeme meu kiñgati belak leplep mtemelip keyepmti in meu nâmisim nimti windenjin bugan timti talit. ³⁴ Nin tu meun nimkatik besenup beme nembuyen palam toti nembu paleset mesenup beme sekñ butnañ ñen ku walesenup.” ³⁵⁻³⁶ Kegok diindomti nupmamañ ñen mti Kawawañgat wisikñ zemti ekñañgat zikalinan meselemti nime ekti ekñañañ kegogak meu niniyelen

indem beme meunjin time kwapme nim katikbemti tabien. ³⁷⁻³⁸ Waŋga keyet am 276yaŋ mebenn meu igagen nim kiŋgati waŋga keŋangatnaŋ wit bek temaŋ temaŋ pi ambe timann nembu keŋan mepmâpme waŋgayaŋ bugan elen beŋen bemti leŋ zemkwage.

Waŋga bekaŋaŋ bem tage

³⁹⁻⁴⁰ Msat msame msat deset penaŋ kotnup ke ekmâtâtâpiŋ meti nembu ganzenan ŋen nanaŋ meekpiŋ belak gambibik etaŋ ekti waŋga mpemann maŋgalimti ke towewegat nâmti an ekŋenaŋ aen nukŋaŋ temaŋ opem pewien piwan tekŋaŋ anti-mann delaŋ zeme timann nembu keŋan towepme stia tekŋaŋ moti zampewien ewan kwalet peme munduman totapme sâk mandamann mopme tâgâyaŋ ndakumbume gambibigen esemteŋ musuwepmann mebegat nâmti ⁴¹ waŋga omkakalili mulup temaŋ mti taolatnepemangut ewe nembu sutnatemanik kaimak waŋga butnaŋ ŋilikŋaŋaŋ gambibigen omnaŋgemti kaliŋaŋ bem tage. Âpme nembu mamaŋaŋ meti waŋga keyak tapeŋ tapme tikelakŋaset baen kume lambaŋ bem toge.

⁴² Topme kasa kuku an ekŋenaŋ zet kapigok zemtâwien, “Am mka katikŋangatnaŋ indatimti kotn ekŋen tu paleset nembet moti kunzuŋ meseipgat kame kapiyegak indomann gakit.” ⁴³ Zeme kasa kuku an ŋeŋaŋ egaŋ Pâl ekgapm zemkulumindemti zeye, “Am tu paleset mebegalen yaŋaŋ bugan nâiwaŋ in ŋeŋaŋ tuyen palam toti tu paleset nembu nembet daen mepmâliti.” ⁴⁴ Âpme am notnaŋ tu paleset mebegat yaŋaŋ ku nâip ekŋenaŋ tep pemaŋ notnaŋ ma waŋgayelen katapa butnaŋ butnaŋ timti keyet paleset mepmâliti zemindeme timti mepmâbien. Am ŋen tuyen ku mege ilindiŋ gambibigen daenen mot puŋpuŋ mtemebien.

28

¹ Nin ke ilindiŋ mot tapmann msat ŋetakŋaŋ motabenn keyet kwitnaŋ Malta kume nâmbenn. ² Âpme msat keyelen am ekŋenaŋ kot ndikti notn notn minndamti map tâgâ temaŋ minndame tâgâyet diŋdiŋ tapmmambenngapmti tep timkoti bum ndeme kâti tapmambenn. ³ Âpme Pâlaŋ tep sembe melesin kopeme wenŋe ke kwabume nombe kukŋaŋbenŋ ŋen tep sembe keŋan ke tageyaŋ tewaŋ zime tep kipmaŋgapm kwati Pâl betnanak imtapme ⁴ msat mton ekŋen keyaŋ ekti wenŋin mepme ilinak zet kusuŋ kasaŋ mti zewien, “An kapi am kileŋ maindoin keyepmti nembuyen baen toti gakikipin mip yaŋ pi kwat tatnepeme nombeyaŋ dopmaŋ pi mutumsain egip.” ⁵ Nombe kukŋaŋbenŋ keyaŋ ime Pâlaŋ tetelipeme tewen toti zime egaŋ sek sindem ma zikat gililiŋ mee ŋen ku mge. ⁶ Kegok mme am ekŋenaŋ sekŋaŋ semesem ma zikatnaŋ gililiŋ peme tokutumti gakisem mene zemti tati ekbien ekbienyaŋ yek beme zewien, “Kawawaŋ ŋen an kapi!”

⁷ Nin msat moti mambenn keyelen amobotnaŋin kwitnaŋ Pabilias. Egalen mulupmaŋ nin taben keyet sokŋanik kandati tage. An keyaŋ nin egalen mkaen ke mebegalen zet beme mepme kopme nin met ekmak ke kasup tuk tabenn. ⁸ Kan keyet Pabiliasiyet bipmaŋaŋ mkaŋanen ke zawat temaŋ sek kip ma tip zawat mti mawemtan. Yaŋ Pâlaŋ zapatnaŋ nâmti mkaŋanen moti betnaŋ an penaŋ egat ŋokŋan bemti Kawawaŋgat dundume zawatnaŋ delaŋ peye. ⁹ Kegok mme am msat keyetnaŋaŋ zapatnaŋ nâmti am zawatmak ma liŋgilinmak indatim kopme weyaŋindeme alik bemâbien. ¹⁰ Pâlaŋ kegok mme am ekŋenaŋ keŋin pembenyaŋ nâmndemti tebumolet omba penaŋ mimndamti ke ndapmanepeme eyoŋga tuk delaŋ zeme keyet sakŋan naman mebegalen kan beme set ŋalem mee bumti ndame timti naman waŋga ŋengat moti mebenn.

Pâl mee ekŋenaŋ waŋga ŋen moti Loma mkaen mebien

¹¹ Waŋga ke Aleksandia mka temangatnan koge. Waŋga keyet ɲeɲaset gwaen msat keyelen kawawaŋin namba pepet keyet wenjit mimiŋaŋ ke onzemideme matatemun. Nin tabenn kan keyet waŋga ke map tâgâyepm keyegak met matatan. ¹² Yaŋ keyet moti mane mane Silakus mka temanen patan zemti mka ke kasup tuk etaŋ tabenn. ¹³ Eyetnan naman mane mane Legium mka teman patan zewenn. Msat msame naman tâgâ ɲeŋaŋ kot bamnaset windenjaŋber ndakumbume sakwep msasa zut etaŋ pi nembu palen e metne metne Puteoli mka teman patan zemti ¹⁴ mka keyetnaŋ am Zisas nâmkijpepeŋaŋ notnaŋ indaaikmann ekjenan ndazemtetime moti kasup 7 pi ekjenmak ke matatemenn. Keyetnan ewe tusum meti Loma mka teman patan zewenn. ¹⁵ Âpme Loma mka keyet am notnaŋ Zisas manâmkijpemamtemien ekjenan nin kokogalen zapatn eweŋanak nâmbien keyepmti notnaŋaŋ koti Apias bemkwiti kwiti mundumen ke ndaikbien. Âpme notnaŋaŋ Mukup Tuk mka teman ke ndaikme Pâlaŋ indikti keŋaŋ elen beŋe beme Kawawaŋgat wisikŋ zeye.

Pâlaŋ Loma mka teman Zisasiyelen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penan zemkawaŋ beye

¹⁶ Met patan zemann Lomayelen amobotnaŋ temaŋaŋ Pâlyet zeme met mkaŋaŋ igak ɲen timti tapme kasa kuku an kwewaŋ damuŋ mti tatagat zempeye.

¹⁷ Pâl ke mepeme kasup tuk kegok tati Zuda an ɲeŋaŋ notnaŋ Loma mkaen ke mamtemien ekjen indaondak indemti zeye, “Zuda am notnne neŋ Zuda am notnne notnaŋ ku kalaŋindewan ma yeŋsokŋne ekjenegalen mama mimi ke ku myuŋguwan yaŋgut an damuŋ nne ekjenan belak etaŋ Loma an ekjenmagen zem nome ekjenan Zelusalem mkaen mka katikŋan newien. ¹⁸ Âpme Loma amobotnaŋ Sisalia mkaen main egaŋ zetn ke guluk gilik mti yaŋaŋ nâŋgeyaŋ yom yaŋaŋ ɲenpiŋ nome gakikiyelen kataŋ ɲen kum beye keyepmti belak nâmneme kwaweweget zeye. ¹⁹ Yaŋgut Zuda am notnaŋ ekjenan Sisalia amobotnaŋ mamain egalen zet mtopemti neŋ nome gakikiyet zetnaŋ windenjaŋ mbien. Keyepmti neŋ pigok nâmban yegat neŋ amobotnaŋ temaŋ Loma tazin egalen mepma egaŋ zetn nâmti zetn zemdelan zemnewe. Kegok nâmti zema keyepmti neme kapi kopman. Neŋ notnne ekjen kaindeyaŋ muluwaŋ mnawien keyet nâmbekambemindemti ekjenegat ɲenzinziŋ ɲen ku mimindawan. ²⁰ Keyepm neŋ in indikti inmak zet zenâ zenâ mimiyeŋen nâmti zema kolo. Neŋ Israeŋ am nin Kawawaŋaŋ zetik mndandaŋaŋ keyet penanaŋ sokbembeyet webemti mamamtemenn keyet penanaŋ sokbeme keyet zet zapatnaŋ zempalakŋaŋ bema keyepmti nati mka katikŋaŋ met newienan ewe mka katikŋanaŋgak ewe pi tatakolap.”

²¹ Kegok diindome ekjenan zewien, “Msatnnan Zuda am notnne mambien ekjenan gâgât zemâtâtât papia ɲen ku ndame ekbenn ma am ɲen zempeme egaŋ koti gâlen yom zet ɲen ku zeme nâmbenn. ²² Keyepm geŋ giti yaŋaŋdi penan weyaŋ dindomane nâne. Am nâmkijpepe set alakŋaŋ mâti tapmaip am maŋge ekjen keyet zapalingulak manzeme nânup. Am maŋge alakŋaŋ ilinak ondekti tapmaip ekjenegat am sambeyan peŋpeŋ mamiindeip. Keyegulak zapalin zemkopme manânup.”

²³ Kegok zemti belak ondedagat kanaŋ kwep bem indamti belak zemindeme mekobien. Met manepeme kan ke bemeŋgut Zuda am Loma mkaen ke mamtemien ekjen sambe penanaŋ Pâlyelen mkaen ke met gak zem tabien. Âpme Pâlaŋ Kawawaŋgalen zemâtâtât katnanen mama keyet ma Mosesiyelen zii zet ma golaŋ zenze an ekjenan Zisasiyet zetnaŋ zemkwabien keyet yaŋaŋ tambuŋan yaŋbemti tadiindom metnepeme met msat gasi penan beye. ²⁴ Zet zapat mimindame nâmti am notnaŋ ekjenan zetnaŋ nâme penan beye. Âpme am notnaŋ ekjenan nâmti ku nâmkijpewien. ²⁵ Mti ilinak zet mmot mtot mme Pâlaŋ nâmti zet kapigok diindoye, “Emetak Teŋaŋ dolakŋaŋ penan golaŋ zenze an Aizayayet zet pigok dundume nâmti egaŋ met yeŋsokŋneyet diindome nâmbien. ²⁶ Geŋ meti am maŋge pigok diindo,

‘Wak etañ bemti zet ñep nâmbep yangut yañañ nâmâtâtât ke ku mbep. Kwitnañ kwitnañ zikalañ eek e ñep ekbep yangut kwitnañ kwitnañ ekti yañañ ku ekmâtâbep. ²⁷ Am mañge ekñen kapi seon penañ keyepmti ekñenañ wakñin mambekek maip ma zikalin manzimoñ maip kekok ku mbiek benagen zikalinañ kwitnañ kwitnañ ñep ekmâtâbiek ma wakñinañ zet ñep nâmâtâbiek ma keñinañ kwitnañ kwitnañ ñen nâmâtâtât ke penañ ñep penañ nâmbiek. Kekok mti neñmagen keñin gilik zeme neñ ñep mukulem mimindema nâgât yaññ nâmâtâtî napmâpmambiek.’”

(Aizaya 6:9-10)

²⁸ Zet kekok penañ diindoye keyepmti neñ pigok diindoma nâit, “Kawawañañ am weyañ timkwat indendeyet setnañ aige ke am msat belakñan ekñenañ setnañ ke ekmâtâtî nâmkatikñañ mbep am ekñen keyet zapat bewe.” ²⁹ [Pâlañ zet kekok zemdelañ zeme Zuda am ekñenañ ilinak zet mmot mtot mbienañ yek beme belak toti mepmâbien.]

³⁰ Âpme Pâlañ nup kan zut pi mka belakñan igak maweme am ekñenañ mot ekmak zet zapat zenâ zenâ msâgât mamototemien. ³¹ Mot ekmak tapme egañ ekñengat kwalañ kwalañpiñ Kawawañgalen zemâtât katnanen mama keyet zapatnañ ma Amobotnañ Zisas Kilaisiyet zapatnañ zet winderañben manzemâtâtindamtan. Âpme keyet an ñenañ ñen ku manzemkulumpemtan.

Loma Loma am nâmkijpepenimk ekjengat zapat meluwan Pâlan kumindaye.

Loma zapat meluwan kapiyelen zet yanbemti zenzeyelen kapigok. Pâl egan Zisasimak ku manje yangut egat kwitnan Zisasiyelen nempa ekjengalen manjeen tazin. Yanan kapigokgalen: Egan mulup mge ke Zisasiyet nembananeyan mimiyelel sepem keyet katan Pâlan mulup mge. Kogogapmti egat kwitnan Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan Penan timamti zenzeyelen an kumteti ombempepenan kegok nep zewanek. Loma zapat meluwan kapi Pâlan kuye. Pâlan Kawawangalen Tâtâ Alaknan kapiyet kenanen egan zapat meluwan mme 14 kegok beye. Pâlan Loma zapat meluwan kapi kuknanat ku kuye yangut an manje Kawawangalen Zet ondekbeme papia noteknan kwep kwage ekjenan Loma nenan bewien. Pâlan zapat meluwan kapi Kolin mkaen tati am nâmkijpepenimk Loma mka temanen mamtemien ekjengat kumindaye.

Pâlan zet yanana kulekiyet zapat meluwan kapi kuye? Zet noteknan kapigok: Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan Penanan set pembenan zikat ndame Kawawangalen tususu aiikgalen setnan nâmkijpepe. Kegok mme Kawawangalen an ten zemindendeyelen. Wa ke zii zet gawepupunanganapmti yek. Ke Zuda am manje ekjengalen etan yek. Am notnan Zuda manjeen ku sokbembenan ekjengat temakwep. An nenan Loma zapat meluwan Pâlan kuye kapiyet zet nen pigok zeye, "An nen notnan set zikat same nâmkijpepe aiikgalen nâmti Loma zapat meluwanen mâtâti notnan set ke nep zikat sasayelen, enenogat tunjupman sambeyet yewenan set kebonat zetnan e zemâtâzin etan." Zet isisiknan notnan kapigok: Egan Loma dapmelange met indikti keyetnan Sipenia mebegalen nâmti kumindaye (1:10-15; 15:22-29). Pâlan Kawawangalen kenan teman kapigok tazin zeye, Zuda am ma am sambe ekjen temakwep Kawawangalen kokogalen nâmti kuye.

Zet noteknan teman kapigogan Loma zapat meluwan kapiyet kenan talip:

1:1-15 Zet mopman bemti zet zenzeyelen zet

1:16-17 Zet yewenan kapiyet kenan tazinan zet zapat meluwan kapiyelen zet noteknan penan bein

1:18-8:39 Zuda ammak am Zuda manjeen ku sokbembenan ekjen temakwep am yom tonan. Nâmkijpepe etanan am mme ten makwalip

9:1-11:36 Israel am ekjengalen zet kululunin ma Kawawangalen ekjengat zigok manâmtazin keyelen zetnan

12:1-15:13 Mama mimiyelel nâmkijpepeyeten yanana nep msokbembeyelen

15:14-16:27 Zet zemdalan zenenan notnan ma wisiknan zetmak zengwatnan zet notnan mge

¹ Nen Pâl Zisas Kilaisiyelen mulup anan mamti Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan Penan zempalaknan bembeyelen nâmti ombemnenje

² Kawawangalen Zet Itnanan ten keyan Zet Zapat Dolaknan Penan keyet ewenan Kawawangalen zetik mti golan zenze anene zeme kumâbien. ³⁻⁴ Ke iknanat Nemunan ningat Amobotnanan Zisas Kilais. Ek an ningalen sek penan timti amnan masokbenup keyet katan Dewit egalen manjeen sokbeye. Naman Kawawangalen gakikiengatan mme wage keyan msokbeinen ek ilak Kawawangalen Nemunan. Ek An Ten Kawawangalen windeen tati zemâtâtât mulup msâpm ke sosok sokbemkawan beye. ⁵ Zisas Kilais Amobotnananngat pembenan Kawawangalen kej taolet mnamti ombemnene Zet Zapat Dolaknan Penan mmebegalen mulup ke nanje. Kegok mti Zet Zapat Dolaknan

Penañ kapi msat katan zemepma ikñangāt kwizet buñamañ palakñañ bemepme amnañ nâmkĩpewti gawepupuyelen nâmti zemneñge. ⁶ Mti in Loma mkaen talip kegogak Zisas Kilaisiyelen am bembeyelen Kawawañañ indazemtetiñañ keyepmti Kawawañgalen mulup kapi inmagen kegogak mimiyet zemneñge.

⁷ Keyepmti neñ in sambe Kawawañ gogot mimindamti indakumtetime ikñangāt zapat bewien Loma mkaen maip ingat zapat meluwañ kapi kumindayap. Neñ ingat keñj nembeinen Bipm Kawawañ ma Amobotnañ Zisas Kilaisiyañ keñ taolet ma keñ sewak mimindawe.

Pâlañ Loma am ekñen met indidikgāt nâñge

⁸ In Zisas Kilais nâmkĩpewien keyet zapatnañ msat katan am sambe ekñenmagen mekopme ingat nâmindeme dolakñañ bein keyepmti neñ in sambeyet nâmti Zisas Kilaisiyet kwitnanen Kawawaññangāt wisikñ zeyap. ⁹ Neñ Nemunañgāt Zet Zapatnañ Dolakñañ Penañ zemti keññañ Kawawañ sisiliñ mulup msama egañ eknâm mme neñ penañ zeyap neñ kan katan mandunduyapnok ingat maotnâyap. Ke Kawawañañ ñep nâin. ¹⁰ Maneti Kawawañañ nâme ñep beme sakwep set aikme inmagen kokogāt nâmti mandundum sayap. ¹¹ Neñ in koindidigalen penañ nâyap. Neñ kolawen ingat nâmkĩpepenin mkatikñañ bema Emetak Tenmagengatnan mama mimi makozin keyañ kot mukulem mimindeme katikñañ bemti tatagāt nâyap. ¹² Yañ inmagen kolawen nâlen nâmkĩpepen Kawawañmagen tazin keyañ in indamukulem mimindawe ma ingalen nâmkĩpepenin Kawawañmagen tazin keyañ neñ kogogak mukulem mnewe. Kogok mbanup keyañ ningalen tususu kwep e wemdain kegok nâmbanup.

¹³ Kilaismagen notnne, in nâgât yaññ kandabepmagengapmti pigok zema nâit. Neñ am Zuda mañgeen ku sokbembeyañ notnañ ekñen Kilaismagen timkwat indendeyet mammelap kegogak inmagen mulupmnañgāt penañañ sokbembeyet manâyap. Yañgut kan sambe kosât penañ mma mulup sambeyañ nayupme tentewati matalap. ¹⁴ Neñ am sambe Glik zet nâip ekñenañ ilinañgāt nânâñinmak manâip ma am zet notnañ nâiwengāt nâmindeme an tototnañ mambeip ekñen kemagen Zet Zapat Dolakñañ Penañ timmet diindondoyet mulup zet ke nanañañ ke ilak ekñengalen tosa butnañ neñmagen tazin keboñnok. ¹⁵ Kegok keyepmti neñ Loma mka teman am inmagen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zenzeyet keññañ puñpuñ kogogak mamin.

Nâmkĩpepe etañañ mme mama kanzizit tiwanup

¹⁶ Neñ Zet Zapat Dolakñañ Penañ kapiyet nâma sakambukñañmak ku mambein. Ke Kawawañgalen winde keyepmti am kwiyañ nâmkĩpewe beme egañ kululuñgāt zapat mambe. Zet Zapat Dolakñañ Penañ ke Zuda am ekñenañ ñeñañ nâmbien. Âpme alakñañti am notnañ Zuda am mañgeen ku sokbembeyañ ekñenmagen mesokbein. ¹⁷ Zet Zapat Dolakñañ Penañañ manzemâtâtndainen Kawawañañ am mme ikñañmak teñ mamayelen manzemkawañ beinen am ek nâmkĩpeip. Kegok ke eweñañ baenen mkwageañ ewe tusumti mmobe ke nâmkĩpepenin Kawawañmagen tazin keyepm ekñengāt kogok manâin. Kawawañgalen Zet Itnañañ pigok zenzeñañ,
 “Am Kawawañ manâmkĩpep ekñen Kawawañañ nâmkĩpepeninañ ekmagen tazin ke ekti kwilin, ‘An teñ,’ makuin.” *(Habakuk 2:4)*

Am sambeyañ Kawawañ bamkumpemâbien

¹⁸ An ekñenañ Kawawañ bamkumpemti ekñenañ mama mimi bekanañ mti Kawawañgalen zet penañ ke mtopeipgapmti Kawawañgalen ñenzinziñ kululuñengatnañ sosok masokbemkawañ bein. ¹⁹ Kawawañgalen yañañ am ekñenañ nânâyelen ke sosok penañ. Kawawañañ ikñañegak zemsokbemindaye. ²⁰ Kawawañañ kululuñ ma msat yañbemti mge kaimgatnan alak kapi amnañ ek ku eekgalen yañgut windenñañ delañ zenzepiñ ke sosok nâip. Ke egañ kwitnañ kwitnañ mge keeset

eknâm mamip. Keyepmti ekñenañ sapepe zet ñen ku zenzeyelen. ²¹ Ekñenañ Kawawañ mamain ke nâmtiñgut ku mamainok egat nâme belakñañ penañ beme egat kwizet buñañ ku mwabien ma egat wisikñ zet ñen ku zewien yek. Ekñenañ zem yuñguñgu omba penañ mti kenjin kilom beme tambusosogañ indasumuñge. ²² Mti, “Nin nânânmak mamananup,” zemti mbienañgut ekñen nânânjinpiñ penañ bewien. ²³ Kegok mti ekñenañ Kawawañ mama kanzizit mamain ke sesewatsasapiñ ekñenañ nopiom ma age weñañ nembon ma songom weñañ nembon ma sayomgamak nombe weñañ nembon bam yek bemâbe ekñengat weñin sâme temepme ke sesewatsawien.

²⁴ Kegok mme keyepmti Kawawañañ indik talat indeme mama mimiñin bekañañgat tikñañañ indamandame meti bekañañ omba sakambukñañmak penañ ilinañgat nâmtikñañinañgat mamip. Keyañ indamandame nolin ilin nembon kemak set kileñ mama omba mbien. ²⁵ Ekñenañ Kawawañgalen zet penañ peme tapme zet notnañ dâsuki tusumti nâmebien. Âpme ekñenañ Kawawañgat mundumanen kwitnañ kwitnañ egañ mme sokbeye ke sesewatindawien. Kawawañ An kwitnañ kwitnañ mme sokbembeyelen An ikñañ ke amnañ kan katañ sesewatgatnan sesewatsasayelen. Ke penañ.

²⁶ Am ekñenañ ek bankumpewien keyepmti Kawawañañ katik indeme ekñenañ sekñañgalen tikñañ ombañañ indamandame yom sakambukñañmak mbien. Ma imbi mee ekñenañ kogak Kawawañgalen zemâtâtât katipemti mama mimi bekañañ imbiyañ imbi nolinmak set kileñ mambien. ²⁷ Ma an ekñenañ kegogak awembiñ mama ke katikpemti kenjinan set kileñ mamayelen tikñañ ombañañ indamandame anañ nolinemak tamañ mama katañ mambien. Ili ilinagak kegok mti sakambuk temañ aikbien ma keyet penañañ sekñañin walelet aikme delañ zeye.

²⁸ Naman ekñenañ Kawawañgat yañañ ke nâmtiñgut nânâninañ ek mkatik bembeyet ku nâmbien keyepmti Kawawañañ katimindemti nâmindame ekñenañ mama mimi mgasik penañ amnañ ku mimiyeleñ ke ekñenañ mkwabien. ²⁹ Mti ekñenañ mama mimi bekañañ yañañ yañañ sambe ma nolineyeleñ kwitnañ kwitnañgat kakiki ma kasa kasa ma pepet ma dâsuki tetimae ma zekuku mamip. ³⁰ Ma zeok zet ma Kawawañgat ñenzinziñ mimi ma noline mtoindende zet ma segeyak notnañ ma sek mmobot mti mapoñgeñin makup ma ekñenañ bekañañ sambeyet ñoktik bembe ma mambiwineyet zet kululu ³¹ ma keñ weyañ otnânâpiñ mama ma zemkatik bembeyin ku mamtalip ma am kembeyinpiñ. Mti ilinañgat siwin butnañ ku maotnâindaip. ³² Kwitnañ kwitnañ ke mbep beme gakiwep Kawawañgalen zii zet teñen kegok tazin ke nâmtiñgut mamaip. Yañgut ke etañ yek. Notnañ ekñenañ mama mimi keyegak mme ekñenañ kwizet buñañin mamwatindeip.

2

Nin am sambe an yomton

¹ Kilaismagen notnne, in eneyet amnegak yominañgat tosañañ mutumindandayet omkakali mulup mamip? Kawawañañ am yominañgat tosañin mamutumindain keyet zet mobotnañ mimipiñ mbek? In ekñengat am bekañañ dopmañin mutumindandayelen kogok zeip beme in ilinañgat yomin zemsokbeip. Eneyet in yom sepem kwep ekñenañ mamip keyegak mamip. ² Mti am kegok mamip ekñen ke Kawawañañ zet zemdelañ zenze mulup mti yominañgat dopmañin mutum maindainen keyet yuñguñguñañ ku tazin. Ke nin nâmtatnupgapmti ³ kapiyet otnâit. In ilin ekñengalen myuñguñguñin keyet zetnañ zemti naman ilin keyegak mamip. In nâme Kawawañgalen dopmañ mututu kan keyañ in ku sebem indewe nâseipgat. ⁴ Kawawañañ ingat gogot ma keñ pembenañ tatnâmindein ma damuñ nâmisim main pi yañañmak: Egañ in yominangatnañ kenjin gilik zemti egat kenjin talasim sasayelen nâmti damuñ tazin keyepmti in bankumpepepiñ. Mama mimi bekañañ tapmip keyañ

zemsokbeinen in Kawawaŋgat yaŋaŋ ku nâmâtâlip. ⁵ Ma keƣogak inmagen zigok sokbewe kapi nâmâtâbep. In keŋin katikŋaŋ penaŋ. Kok keyepmti in yominanƣat dopmaŋin Kawawaŋgalen ŋenzinziŋ ma zemdelan zenze myuŋguŋguŋepiŋ keyet kanaŋ sokbesâpm ke ewe inmagen mobogalen mme omba mambein. ⁶ Kawawaŋaŋ nin mama mimi mben keyet kataŋ tosaŋaŋ ndamâbe. ⁷⁻¹⁰ Am notnaŋ ekŋenaŋ mama mimi dolakŋanen katikŋaŋ bemti matalip. Mti mama mimi busatnaŋmak mamip ma mama mimi Kawawaŋaŋ nâmtikŋaŋ mam ke ma mama ŋep ku yek bembeyelen Kawawaŋmagen titiyelen webem maip ekŋen ke Kawawaŋaŋ mama kanzizit ke indawe. Zuda am ekŋen ŋeŋaŋ indamti am notnaŋ Zuda am maŋgeen ku sokbembeŋaŋ bam indawe. Yaŋgut am notnaŋ ilinaŋgat etaŋ nâmti zet penaŋ ŋotekŋaŋ mambamkumpemti mama mimi bekanan mâtimaip ekŋen Kawawaŋaŋ ŋenzinziŋ m indamti dopmaŋin kwitnaŋ kwitnaŋ nukŋaŋbeŋ penaŋ mutumindawe. Bekanan mimi am sambe ekŋen sindem ma nukŋaŋ temaŋ ekŋenmagen sokbewe ke Zuda am ekŋenmagen ŋeŋaŋ ma am notnaŋ Zuda am maŋgeen ku sokbembeŋaŋ bam sokbemindasâpm. ¹¹ Kawawaŋmagen ekŋ ke ekŋ ke ku tasain.

¹² Am Zuda maŋgeen ku sokbembeŋaŋ ekŋenaŋ zii zet nânâpiŋ mamti bekanan mamipƣapmti yominanƣat dopmaŋ mutumindamti walelelen indaween zii zelen timtati ku zem indowe. Enenogat ekŋenaŋ bekanan ke pembenan ke keŋinan baen zemâtâtât keƣok ke sokbeme nâmpemti mamip keyet penaŋaŋ Kawawaŋaŋ dopmaŋ mutumindawe. Ma am zii zet nâmâtâtinƣut bekanan mamip ekŋen ke Kawawaŋaŋ zii zelan tazin keyet kataŋ zelin zemdelan zemindewe. ¹³ Zii zet belak wagan etaŋ manâmpeme wein ekŋen keboŋ ke Kawawaŋaŋ indikme teŋ penaŋ ku mambeip. Nâmti maŋgawepuip ekŋen keboŋgagut egaŋ nâmindeme teŋ mambeip. ¹⁴ (Am Zuda maŋgeen ku sokbembeŋaŋ ekŋenaŋ zii zet ŋen ŋep zemzikat indam ku mimiŋaŋ ekŋenaŋ keŋinaŋgalak zii zet gawepumti am zii zepiŋaŋgut zii zetmak mamaŋaŋ mamaip. ¹⁵ Keƣok mme zii zet keŋinan baen meluwaŋ mpepeŋaŋ keyet yaŋaŋ mamsokbemkawaŋ bein. Zii zet ke Kawawaŋaŋ keŋinan kumpeye keyepmti keyan kemi kemi mamimindain. Âpme Zuda am maŋgeen ku sokbembeŋaŋ ilinaŋgat ŋoktikŋinan epeeme kalaŋti nembet mambekekindeip naman nembet mama mimi mamip keyet nâmindeme ŋep mamip.) ¹⁶ Kawawaŋaŋ Zisas Kilais amƣat zet zemdelan pepeyet mulup zet zapat zepepeŋaŋ kan ke kosâpm. Koti am sambeyelen bekanan mimiyelen tikŋaŋin, ŋotikŋinaŋ nâmbien ma keŋinan enzililiŋan maakumbeip ke kalaŋ kumti ekmâbe. Neŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penanen zem ndowe mandiindoyap. Keyet kataŋ am sambe Kawawaŋgalen zet muluwen tapmann delan zemâpbe.

Zuda am ekŋenaŋ zii zet ekŋenmagen tazin kogok zemti sek mmobot mamip

¹⁷ Âpme in Zuda am keyepmti sekŋin mmoti manzeip, “Zii zelan etaŋ ŋep ndamukulem m ndeme Kawawaŋmak notn notn mmambanup,” manâip. ¹⁸ “Nin Kawawaŋ amnaŋ zigok mimiyelen manâmain ke ŋep nâmtatnup. Nin zii zet keŋan pembenan de mamayet ke eweŋan nâmbenn,” zemti sek mobot maip. ¹⁹ Mti in am zii zet ku matimaipƣat piƣok manâip, “Ekŋen ke zikalin beŋaŋ ma tambusosogen ma-maipƣapmti nin ŋep indamandamti busatnanen kweindewanup.” ²⁰ In am nânâŋinpiŋ ekŋengalen zemâtâtât ma Zuda am maŋgeen ku sokbembeŋaŋ ekŋen nemunambanok nâmindemti manzikat indaip ma in zii zet taindaingapmti in kwitnaŋ kwitnaŋ ŋep nâmâtâtâtnup zemti zet mobotnaŋ mamip keyepmti in zet zeip ke penaŋak kok manâip. ²¹ Ma in keƣok zemti am notnaŋ etaŋ zemzikat indaip yaŋgut keŋin zemzikat sasapiŋ mamip. In amƣat, “In kambu ku tiwep,” zemtiŋgut ilin kambu matip. ²² “In sek kileŋ ku mambeip,” zemtiŋgut in ilin sek kileŋ mamaip. In nopiom mee manzemtalat indeip yaŋgut in ilin naman nopiomgalen mkaengatnaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ kambu

matip. ²³ In zii zetgat nâme mobotnaņ beme sek mmobot palen mamaip yaņgut zii zet kulumti mama mimi bekaņaņ mamip keyaņ Kawawaņ kwizet buņamaņ mamtopeip. ²⁴ Keyepmti Kawawaņgalen Zet Itnaņanen kapigok zein,
 “Am Zuda maņgeen ku sokbembeņaņ ekņaņaņ ingalen myuņguņgu ke ekti Kawawaņgat kwitnaņ kwelat makumpeip.” *(Aizaya 52:5; Esekiel 36:22)*

Sek butnaņ antimpepe keyaņ mme Kawawaņgalen am ku bembeyelen penaņ

²⁵ In ilinmagen Kawawaņgalen piliņ bemti sekņin butnaņ antipepeņaņ ke zii zet gawepume penaņaņmak bewe. Ma zii zet ku gawepume sekņinan piliņ bembeņaņ keyaņ penaņepiņ bewe. ²⁶ Keyepmti an Zuda maņgeen ku sokbembeņaņ sekņaņ butnaņ ku antim pepeņaņ yaņgut mama mimi esemteņ mti zii zet gawepuween ek Kawawaņaņ egat nâme sekņaņ butnaņ antimpepeņaņ keboņ bewe. ²⁷ Zuda am in zii zet taindain ma sekņin butnaņ antitiņaņ keyaņgut in zii zet maņgosoip keyepmti am Zuda maņgeen ku sokbembeņaņ ekņaņaņ mama mimi dolakņaņ mamip keyaņ in zem indoin. ²⁸ An ñeņaņ sekņaņ butnaņ antitiņaņaņ sekņanen piliņ etaņ mti belak sekņaņ Zuda am sepem mambe an keboņaņ Kawawaņgat zikatnan an ke Zuda ammagengatnan penaņ ku bein. Sek butnaņ antiti ke kegogak mamayelen ma keņgalen piliņ. Angat nâmkipepeņaņ Kawawaņmagen tazin ke piliņ nembon. ²⁹ Âk an ke keņaset piliņ bembeņaņ beme egaņ Zuda an penaņ mambein. Ke Kawawaņgalen Emetak Teņaņ keņaņin mulupmaņ mme nâmkipepe maaigip wan zii zelaņ yek. An ke Kawawaņaņ masesewatpein, amnaņ yek.

3

Mama mimi bekaņaņaņ mama mimi pembeņaņgalen winde ñep ku mtapepeyelen

¹ Keyepm Zuda am mama ma sek butnaņ antimpemti Kawawaņmak teņ mama aiikgalen setnaņ ñep ku tazin yaņgut Zuda am mama ma sek butnaņ antiti eget muluwitmak. ² Penaņ sukwep! Kukņaņaņgat Kawawaņaņ Zuda am ekņen ikņaņaņgalen Zet Itnaņaņ kukuņaņ ke ti mamayelen indaye. ³ Âpme Zuda am ekņaņaņ Kawawaņgalen Zet Itnaņaņ kukuņaņ am notnaņ ke ku nâmkipewien yaņgut Kawawaņaņ ekņen zigok mindasâgât zemkatik beye keyet kataņ mbe. ⁴ Penaņ sukwep! Kawawaņaņ zetik mge ke penaņ msâpm. Dâsuki yek. Am sambeyaņ dâsuki manzemann delaņ zein. Kawawaņ etaņaņ zet penaņ manzein. Keyepmti Kawawaņgalen Zet Itnaņanen zet pigok zenzeņaņ,

“Zedi sambe ke esemteņ etaņ bemâzin. Mti ekņen zemindowanik beme gâlen zemindondo ke esemteņ ma teņ.” *(Sam 51:4)*

⁵ Âpme mama mimi bekaņaņ Kawawaņ Teņ mamaņaņaņgat yaņaņ mamsokbein keyepmti Kawawaņaņ mama mimi bekaņaņ keyet dopmaņ mutumndame ñep ku bewe. (Zet ke amgalen nânâ etaņ penaņ zeyap.) ⁶ Kegok ñep zenzeyelen. Ke ñep penaņ yek. Kawawaņ ek bekaņaņņaņaņgat tosaņaņ ndame ñep penaņ bewe. Kawawaņ ek esemteņ ku mamanak ze zigoset egaņ am sambe kapiyelen zelin zemdelaņ zenak?

⁷ Âpme naman Zuda am nin Kawawaņgalen zet ku gawepumti keyet nâmann pembeņaņ tatnup beme keņaņ kapigok nânup. Kawawaņaņ am indikme yom mip ekņengat am yomtoņ manzeingapmti neņ bekaņaņ miap keyaņ Kawawaņaņ manzein ke bandim mti mma egat kwitnaņ mamwatomzempeap. Mti pigok zenup Kawawaņaņ ningalen bekaņan nnaņaņgat dopmaņ ku mutumnanayelen enenogat egaņ Zuda am maņgeen ku sokbembeņaņ ekņen mammimindain keyet kataņ ñep ku minndawe. ⁸ Âpme ñoktikņen Zuda am ekņaņaņ manâiwen kapigok, “Nin bekaņaņ omba penaņ mne, kogok mman Kawawaņmak teņ mama ke soksok sokbek.” Am notnaņ ekņaņaņ

ņoktik keboņ ke timamti tazempalakņāņ beyap zemti neņ nāmbem neyo. Keyepm bam maneti keyet tosaņāņ tiwep. Zet ke penaņ sukwep.

An ņen teņ yek

⁹ Zemdelāņ zesāti zet ņen kapigok zesowap. Zuda am nin Zuda am maņge ku sokbembēņāņ ekņen silim indemti pmbenaņ mamnup kegok ņep ku zenzeyelen. Yek, nin kegok ņep ku zenzeyelen. Am nin sambe ilak bekaņāņgat keņāņ toweti tatnup.

¹⁰ Kawawaņgalen Zet Itņānanen zet kapigok tazin,

“Msalen am ņenaņ teņ penaņ ņen ku mamain. Yek penaņ. ¹¹ Ma am ekņen ke Kawawaņ ku nāmātālip. Ma ekņen ke Kawawaņ ku matimalip. ¹² Am sambe Kawawaņ bamkumpeme delaņ zeme yom mti mimiek etaņ mamip. Am ņenaņ mama mimi ņen dolakņāņ ku mamin. Yek penaņ.” *(Sam 14:1-3)*

¹³ “Dembusekņin zaim timpeme matazin kegogak ņandemti matalip. Nambalamināņ mobototot mme zet dāsuki manzemyaloņip.” *(Sam 5:9)*

“Zelin kukņāņbeņ nombeyelen zet tuņāņ bekaņāņ am indime maņgakip keboņ keboņ.” *(Sam 140:3)*

¹⁴ “Dembusekņinanen saik zet akņāņ bemisik tazin.” *(Sam 10:7)*

¹⁵ “Ekņenaņ am indome gakikiyet windēņāņ penaņ mamip. ¹⁶ Kan katan ekņenaņ kwitnaņ kwitnaņ kumwaletmeti am nukņāņ maindaip. ¹⁷ Ekņenaņ mamasi palen mama keyet setnaņ ņen ku nāip.” *(Aizaya 59:7-8)*

¹⁸ “Mti ekņenaņ Kawawaņgat bugan ku maķiņgalip.” *(Sam 36:1)*

¹⁹⁻²⁰ Nin kapigok maņānup, zii zelen zet zenzeņāņ sambe ke am zii zetgat kandaņāņ mamaip ekņengat etaņ zenzeņāņ. Zii zet etaņ māti Kawawaņgat zikatnaņ teņ mamayelen ku tazin. Kegok yek. Keyepmti an ņenaņ pigok ņep ku zenzeyelen, “Neņ teņ penaņ mamayap.” Zii zelaņ mama mimi bekaņāņ etaņ manzikat ndain. Msat sambe am mamanupgalen yomnaņgat Kawawaņāņ dopmaņ mutumndandayelen kan keyet am ņenaņ ku zemusulabe.

Am Kilais manāmkiņpein egaņ kwit “Teņ mama” ke matin

²¹ Keyepmti Kawawaņāņ zii zet ke tapeņ tapme egaņ mama mimiņāņ teņ ke sokbemkawaņ bembeyet setnaņ ņen aigeyaņ amnaņ ekti nānāyelen tazin. Zii zetmak golaņ zenze an ekņengalen meluwaņen tazinen Kawawaņāņ amnaņ mama mimi teņ mamayet setnaņ ņen aikbe. ²² Am Zisas Kilais manāmkiņpeip ekņen etaņ Kawawaņāņ mme teņ makwalip. Kogok mti Kawawaņāņ am Kilais nāmkiņpepeņāņ Zuda ma am Zuda maņgeen ku sokbembēņāņ ekņen Kawawaņmagen nāmkiņpepeeset kolip ekņen ke indikme sepem kwep mambeip. ²³ Nin sambe yom mbenn keyepmti Kawawaņgalen mama teņ ke nin ku titiyelen. Kegok mti nin Kawawaņāņ mama mimiyeļen nāņge ke ku mbenn kegoselaņ Kawawaņgat kwitnaņ ku mwatpewann.

²⁴ Kogok mamann Kawawaņāņ ningalen yomgat dopmaņ Zisas Kilais peme toti gakiye. Kogok mge ke Kawawaņāņ keņ taolet mindayeyepmti ningat, “An teņ,” kogok manzein. ²⁵ Kawawaņāņ eweņāņ amnaņ yom mkwabien keyet dopmaņ sakwep ku mutumindaye. Egaņ keņ taolet mimindamti Zisas peme koti yominaņgat dopmaņ gakikiyet nāmti maindiktatan. Ya am egat nāmkiņpewien Zisasiyet sipmaņāņ toti yomin zulut kwetetep mamindein kan keyet Kawawaņgalen mama mimi teņ ke mamkawaņ bein. ²⁶ Yaņgut Kawawaņāņ ikņāņ keņ teņ toņāņ keyet yaņāņ zikat indandayelen alak pigogak am yomin belak ku maekpeme wen. Kogok mti egaņ ikņāņ teņ keyet penaņāņ am Zisas manāmkiņpeip ekņen mme teņ mambeip. ²⁷ Keyepmti nin mampoņgaņē ene pmbenaņ mbengapm kuwanek. Kegok nin ku mimiyeļen. Enenogat ningalen mama kanzizitgat setnaņ ke nnaņgat pmbenaņnaņgapmti ku aiikgalen. E Kilaismagen nāmkiņpenup keyaņ maaikndain. ²⁸ Keyepmti kapigok nāmān wembe. Am nin zii zet gawepumtiyepm teņ ku mambenup. Nāmkiņpepen

Kawawaṅmagen tazin ke ekti ningat an teṅ manâin. ²⁹ Kawawaṅ ek Zuda am ningalen etaṅ yek. Ek kogogak am Zuda maṅgeen ku sokbembeṅaṅ eṅgengalen. Ek nin sambeyelen Kawawaṅ temakwep. ³⁰ Ek Zuda am ma am Zuda maṅgeen ku sokbembeṅaṅ ningalen Kawawaṅ apapalak matatndain. Zuda am notnaṅ eṅṅenaṅ Zisas nâmkîṅpewiengapmti am teṅ manâmindein. Am Zuda maṅgeen ku sokbembeṅaṅ notnaṅ eṅṅen kogogak nâmkîṅpepeṅinaṅgapmti am teṅ manâmindein. ³¹ Nâmkîṅpepeen kekok mti Kawawaṅgalen zii zetgat winde ke ku maasekman delaṅ zein. Yek penaṅ. Nin zii zet ke mwatonzemti matatnup.

4

Kawawaṅaṅ Abalaamgat an teṅ zeye

¹ Abalaam ek an nin kabonak ningat yeṅsokṅ. Keyepmti nin Abalaamaṅ mama mimi sepem ziboṅ mame Kawawaṅaṅ an teṅ zeye e enenogat yaṅaṅ zenâ zenâ mne. ² Abalaam ek zii zet gawepupuṅaṅgapmti teṅ benak ze egaṅ ṅep iṅṅaṅgat kwizet buṅamaṅ mwatnak. Yaṅgut Kawawaṅaṅ egaṅ kwitnaṅ kwitnaṅ dolakṅaṅ mge ke ekme betetnaṅ beye kogogapm Abalaamaṅ mamponṅaṅaṅ zigok sonak?

³ Kawawaṅgalen Zet Itnaṅanen zet kapigok zein,

“Abalaam ek Kawawaṅ nâmkîṅpeye keyepmti Kawawaṅaṅ egat an teṅ nâmpeye.”

(Sokbembe 15:6)

⁴ An ṅenaṅ mulup mme nin tosaṅaṅ samti kapigok ṅep ku zenzeyelen, “Kapi taolet gayap.” Kekok ku zewanek. Ke mulupmaṅgat tosaṅaṅ. ⁵ Am nâmindeme teṅ kwakwagalen ke Kawawaṅaṅ etaṅ mimiyelen kekokapm an ṅenaṅ zii zetgat mulup mimipiṅ belak tati Kawawaṅgat nâmkîṅpewe beme Kawawaṅaṅ an yomaṅmak keyet an teṅ zewe. ⁶ Dewilaṅ zet ṅen zenzeṅaṅ kangwa bandim mti zeye, “Am zii zet ku maṅgawepup yaṅgut Kawawaṅ nâmkîṅpeme eṅṅen keyet an teṅ zemti yomin katikpepgapmti am eṅṅen ke keṅin oloṅen bewe.” ⁷ Naman Dewilaṅ meluwaṅ pigok kuye,

“Kawawaṅ, geṅ myuṅṅuṅuṅin makatikpenik ma yomin manzuludik eṅṅen keyaṅ keyet nâme oloṅen penaṅ bein. ⁸ An ṅen Amobotnaṅaṅ nâmpeme yomaṅmak ku mambein an keyaṅ oloṅen min.” *(Sam 32:1-2)*

⁹ Keṅ oloṅen ke am seṅṅin butnaṅ elenṅenṅeṅaṅ eṅṅengat zapat etaṅ bein yek. Am seṅṅin butnaṅ elenṅenṅepiṅ mimiṅaṅ eṅṅengat zapat kogogak bein. Abalaam eget yaṅaṅ pigok nânup, ek Kawawaṅaṅ nâmkîṅpepeṅaṅgapmti, “An teṅ,” zeye. ¹⁰ Kawawaṅaṅ Abalaamgat, “An teṅ,” kuyeen kan egaṅ seṅṅaṅ butnaṅ antimpepepiṅ mame kuye. ¹¹ Ek seṅṅaṅ butnaṅ ewe antitipiṅ mamti Kawawaṅ nâmkîṅpeme Kawawaṅaṅ yomaṅ katipeye kekok mtiṅgut bam seṅṅaṅ butnaṅ antitiyet zempeye. Âpme Abalaamaṅ kekok mti am bam nâmkîṅpepe aikti yompiṅ mambeip eṅṅengat ṅeṅaṅ bem indeye. Am eṅṅen ke seṅṅin butnaṅ antitipiṅaṅgut nâmkîṅpepeṅiṅgapmti, “An teṅ” maip kekok nâmindeye. ¹² Mti am pilinim mak nin Zuda am ningalen ṅeṅaṅ bembe kekokak beye. Yaṅgut pilinim etaṅgapmti yek. Abalaam pilinpiṅ mamti nâmkîṅpemt i keyaṅ ningat set bein ke nin keyegak mâti nâmkîṅpemt i Abalaam egat ṅeṅaṅ bembe an zemann ṅep bembeyelen. ¹³ Kawawaṅaṅ Abalaam ma iṅsokṅane msat sambeyet toṅaṅ bembeyet zetik mimindeye. Ke zii zet gawepupuṅinaṅgapmti yek. Nâmkîṅpepeṅinaṅgapmti yomin katikpemt i kekok mimindaye. ¹⁴ Âpme zetik mimindandaṅaṅ ke nâmkîṅpeme indandayet zetik mimiṅaṅ wan zii zet maṅgawepup keyet yek. Kogogapm Kawawaṅaṅ kwitnaṅ kwitnaṅ sokbembeyet zapatnaṅ diindoye ke elak penaṅepiṅ bein, eneyet ku nâmkîṅpewien. ¹⁵ Zii zelaṅ ndamukulem mme zetigat keyet penaṅaṅ ku msokbenak. Ziin zelaṅ yomgat dopmaṅ seṅṅanen

Kawawaᅇgalen ᅇnzingin matime mozin; zii zetpin ze nin am zii zet kululu ᅇp ku ze-wanek. ¹⁶ Keyepmti kwitnaᅇ kwitnaᅇgat zetik mimindandaᅇaᅇ ke nāmkipepeyepmti penaaᅇ Kawawaᅇgalen keᅇ taolet palen sokbemti Abalaamgalen iᅇsokᅇane nin sambemagen katikᅇaᅇ bemti tabe. Am zii zet timaip ekᅇenmagen etaᅇ yek. Abalaamaᅇ nāmkipepemak set iye keyegak māti mamnup ninmagen sepem kegogak masokbein. Egaᅇ Kawawaᅇgat zikatnan ningat yeᅇsokᅇ bein. ¹⁷ Kawawaᅇgalen Zet Itnaᅇanen zet kapigok kukuᅇaᅇ,

“Neᅇ geᅇ am sambe ekᅇeᅇgat biwin bewanik zemti zengewan.” *(Sokbembe 17:5)*

Kawawaᅇgat zikatnan am nāmkipepemak nin Abalaamgat iᅇsokᅇane benup. Ek am gakikiᅇaᅇ ᅇen mme wasāt nāmti ᅇp mme wadak. Ma Kawawaᅇ windaᅇaᅇ kwitnaᅇ kwitnaᅇ alakᅇaᅇ ku tatatnanaᅇ kwitnaᅇ kwitnaᅇ ᅇp mme sokbenak. ¹⁸ Abalaam ek am sambeyet biwin bembeyet Kawawaᅇaᅇ zeye keyet webemti zet ke penaaᅇaᅇ zigok sokbewe keyet otnāpeᅇ mamtan.

“Alikᅇaᅇdine sambe sokbemābep,” *(Sokbembe 15:5)*

kapigok penaaᅇ Kawawaᅇaᅇ dunduyeyepmti keᅇ zut ku mge keyet nāmkipeᅇmti mamamtan. ¹⁹ Yaᅇgut ek nup kanaᅇ 100 besāt mme nāᅇge, “Neᅇ ailip. Neᅇ nempa ᅇp ku msokbembeyelen. Ma Sela ek kegogak imbi ilip penaaᅇ beye keyepm egaᅇ ᅇp nempa ku ambebegalen.” Sepem Abalaamaᅇ ilidaᅇgat kegok ekti keyaᅇgut nāmkipepeᅇaᅇ ku katikpeᅇāge. ²⁰ Kawawaᅇ zetik mpeye keyet nāme penaaᅇpiᅇ ku beye. Mti nāmkipepeᅇ katikᅇaᅇ bem tati Kawawaᅇgat nāme mobotnaᅇ beme zemesewatsamti zeye, ²¹ “Kawawaᅇ kwileki ᅇen mimiyet zetik mamin beme keyet penaaᅇaᅇ masokbein.” ²² Keyepmti Abalaam ek zet keyet nāmkipeᅇmti mamkwage keyepmti Kawawaᅇaᅇ, “An teᅇ,” zempeye. ²³ Kawawaᅇaᅇ nāme an teᅇ beye zet ke Abalaamgat etaᅇ ku zenzeᅇaᅇ. Ningat eyo nāmti zenzeᅇaᅇ. ²⁴ Nin Kawawaᅇaᅇ Amobotnaᅇ Zisas gakikiengatnan mme wage ke nāmkipeᅇnup. Kegok mman Kawawaᅇaᅇ nin an teᅇ nāᅇndewe. ²⁵ Ningalen yomgapmti Kawawaᅇaᅇ nāᅇmindeme Zisasi kume gakiye. Naman nin kweteteᅇmaᅇ bembeyet Kawawaᅇaᅇ gakikiengatnan mme wage.

5

Kawawaᅇaᅇ ningat, “An teᅇ,” manzein

¹ Nin nāmkipepeᅇnaᅇgapmti, “An teᅇ” bewen keyepmti nin Zisas Kilaismagen wetekum tati Kawawaᅇgalen keᅇ sewaᅇaᅇ keyet kandaᅇaᅇ mamanup. ² Zisasiyaᅇ iᅇᅇaᅇ set kweselem ndeme Kawawaᅇgalen keᅇ sewaᅇaᅇ keyet keᅇaᅇ meᅇbennaᅇ mamanup. Mamti Kawawaᅇaᅇ keᅇ taoletnaᅇgapmti ningat kwitnaᅇ kwitnaᅇ ego egomak iᅇᅇaᅇmak mamayet nāme weᅇge keyet webemti oloᅇen palen mamanup. ³ Yaᅇgut ke etaᅇ yek. Nin nukᅇaᅇ palen mama keyet kegogak oloᅇen mamnup. Mti pigok manānup nukᅇaᅇ palen mamti nukᅇaᅇ ku man tolep keyaᅇ keᅇᅇ mgwatnaᅇ mindeme epum mamayelen winde mandain. ⁴ Keᅇ mgwatnaᅇ mindeme epum manupgapmti Kawawaᅇaᅇ maman ke ekme ᅇp beme mulup anaᅇ manāᅇndein. Mti kegok mman Kawawaᅇaᅇ ningat kwitnaᅇ kwitnaᅇ ego egomak ndandayelen keyet webepᅇ tabanup. ⁵ Nin nāᅇdelaaᅇpenuwen ningalen webembenn Kawawaᅇmagen tazin ke penaaᅇaᅇ kapigok: Kawawaᅇgalen taolet Emetak Teᅇ keᅇnanaᅇ beme keyaᅇ Kawawaᅇgalen gogot bemisikᅇndeme mambanup. Keyet webem tapmmann zeye kataᅇ mindasāpm. ⁶ Eweᅇaᅇ am nin bekaᅇaᅇ mti Kawawaᅇ bankumpem mambenn kan keyet Kilaisiyaᅇ nin gilik zemndatitiyet gakimti am Kawawaᅇ bankumpᅇmti mamanup nin ndatimāge. ⁷ An ᅇenaᅇ an teᅇ penaaᅇgat mti gakiki ke ninmagen kwep kwep tazin. ⁸ Keyaᅇgut Kawawaᅇ egaᅇ nin bekaᅇaᅇ msamti mamann egaᅇ gogot mimᅇdamti zeme Kilaisiyaᅇ ningat mundumnan gakiye. ⁹ Egat sipmaᅇgapmti nin kwit animbi teᅇ ke tiwen. Keyepmti nin pigok nānup, egaᅇ nin aᅇgalaᅇ

ndeme nin Kawawaŋgalen ŋenzinziŋen ku mobanup. ¹⁰ Nin Kawawaŋ kasa msanti bamkumpemmanepeman Nemuŋaŋaŋ gakiye keyet pembenanŋapmti Kawawaŋmak keŋ kwep bewen. Naman Kilaisiyaŋ alak pigogat ek mama kanzizit mamti ningat Bipmaŋgat mamkandaŋaŋ tati nin am nâmkînpepemak yom ku mimiyet tadundum sain. ¹¹ Kogok mge keyepm nin keŋ oloŋen palen mane enenogat nin Kawawaŋgat kasaŋaŋ yek. Nin ekmak tususu mbenn e Amobotnaŋ Zisas Kilaisiyet gakikiŋaŋapmti Kawawaŋaŋ kekok minndain.

Adamaŋ walelet mkotndaye ma Zisasiyaŋ mama mkotndaye

¹² Keyepmti nin kapigok nâne. Adamgalen yomgapmti am sambe yommak bemann delaŋ zeme gakiki ke ningat zapat bemâge. Eneyet nin Adamgat iŋsokŋaneyepmti kogok sokbemndaye. Adamaŋ Kawawaŋgalen zet kulume Kawawaŋaŋ gakiki ekmagen sokbembeyet zeye keyet kataŋ. ¹³ Zii zet ewe sokbembepiŋ tapme bekaŋaŋaŋ eweŋaŋ sokbemti weŋge. Zii zetpiŋ keyepmti bekaŋaŋgat zem kakaliliyelen set ŋen ku tage. ¹⁴ Âpme gakikiyaŋ Adam ekmagen yaŋbemti am sambe zii zetmak mamkwabien ma zii zetpiŋ mobotnaŋ bem indeme mamkwatnepeme Mosesiyaŋ zii zet tiye. Adamaŋ bekaŋaŋ mme keyaŋ peuŋ pemti am sambe nin ndabuluge sepem kekokak Kilaisiyaŋ gakimti mama aikndaye keyaŋ peuŋ pemti nin sambe ndabuluge. Neŋ ewe an zut kapiyet yaŋit zigosetgatnaŋ igak igak bein keyet tusumzesowap.

¹⁵ Adamgalen yomaŋ am keŋin utukek indeme Kawawaŋgalen set ku mâbien yaŋgut Kilaisiyelen zet gaipupuyaŋ am Kawawaŋgalen set bemindeme mama aikmâbep. An kwepgalen yomgat am sambe gakiwien yaŋgut Kawawaŋgalen keŋ taolet eyaŋ omba penaŋ am ninmagen lenzim polak polak mimiyet nâmti Zisas Kilaisi peme toge. ¹⁶ Mti kogogak Adamgalen zet kululuyet penaŋaŋaŋ am sambemagen gakiki sokbeye. Zisas Kilaisiyelen zet gaipupuyet penaŋaŋaŋ am sambeyelen yom zem zuluge. Kogok mti nin sambe Kawawaŋgalen ŋenzinziŋengatnaŋ ambulut ndemti an teŋ mama kogok zemndeye. ¹⁷ An kwewetaŋgalen zet kululuyepmti gakikiyaŋ sokbemti am sambe indatiye yaŋgut Kawawaŋgalen keŋ sewakŋaŋ ma keŋ taolet keyet penaŋaŋ ningat am teŋ kekok zeye. Keyaŋ gakikiyelen mama mimi ke omba penaŋ sebempemti tazin. Keyepmti am sambe ekŋenaŋ kapi tiwep beme ekŋenaŋ mama kanzizit oli olinanmak Zisasmagen metimti mambep ke Zisas Kilaisi egalen mulup keyet penaŋaŋ.

¹⁸ Keyepmti pigok eknup an kwewetaŋaŋ zet kulume am sambe nin teziŋ ŋandaŋgat zapat bemâben. Sepem kekok an kwewetaŋaŋ mama mimi teŋ mme Kawawaŋaŋ am nin ŋep an teŋ kekok zemndeme mama kanzizit matinup. ¹⁹ An kwep egalen zet kululuyepmti am sambe bekaŋaŋ bemann delaŋ zemâge. Kogogak an kwepgalen zet gawepupunŋapmti nin ŋep teŋ bemâbanup. ²⁰ Âpme bam zii zet sokbeme zii zet aŋgososoyelen mama mimiyaŋ omba penaŋ sokbeye. Yomgalen mama mimi temaŋ penaŋ sokbeyeyaŋgut kan keyegak Kawawaŋgalen keŋ taoletnaŋaŋ zii zet aŋgososoyelen mama mimi sebempemti omba penaŋ beye. ²¹ Zet timtâmti kapigok zenzeyelen, yomaŋ gakikiyelen amobotnaŋ bemti mamain. Sepem kekokak Kawawaŋgalen keŋ taoletnaŋ amobotnaŋ bemti yompiŋ an teŋ bemann egaŋ ndaikti mama kanzizit ndawe. Ke Amobotnaŋ Zisas Kilaisi gakimeyepmti set kekok ke sokbeye.

6

Nin Zisasmak temakwep gakiwen

¹ Am notnaŋaŋ kekok nâmtiyepm kapigok mene manzeip, “Nin yom ewe mti mimiek tapmmann Kawawaŋgalen keŋ taoletan sokbemti temaŋ beme bekaŋaŋgalen mama mimi sebempewe.” Zet kekok ke zewienanŋgut kekok ŋep ku zenzeyelen. ²⁻³ Kogok ŋep yek. Nin Zisas Kilaisi nâmkînpepmi tu zulutbenn kan keyet ningalen keŋ itnaŋaŋ yomen ndatimti matowezin ke gakiyenok. Mti mamaen keyaŋ ndatimti Kilaisiyelen

gakikiŋaŋmagen temakwep tusumndeye. Eweŋan yomaŋ ndatimti mme gakikiŋaŋnok mambenn keyepmti nin ewe yomen tusumti mama ke ku mambanup. In zet ke nâip, ma? ⁴ Nin Kilaismak tusumti tu zulutbenn kan keyet ekmak gakimann sumen ndabewienok. Kegok ke sokbeyeyepmti Kawawaŋ Bipmaŋ winde toŋaŋ egaŋ Zisas am sumengatnan mme wapme mama alakŋaŋ saye kegogak nin ekmak wati mama alakŋaŋ tiwenn. ⁵ Ke nin ekmak tusumti egaŋ gakiyenok gakiwenn keyepmti egaŋ gakikiengatnaŋ wagenok nin wati egaŋ mama alakŋaŋ tiyenok nin kogogak timti mmamambanup. ⁶ Nin kapigok nânuwen ningalen keŋ itnaŋaŋ ke Zisasmak tewen kuwien ke keŋ itnaŋaŋ bekaŋaŋgalen winde yek bembeyelen ma bekaŋaŋgalen sisiliŋ mulup ewe ku mimiyyet kegok mge. ⁷ An Kilais nâmkijepmti ekmak tususu mge egalen keŋ itnaŋaŋ Kilaismak gakiyenok keyepmti yomgalen mama mimiyaŋ ku maatam kitik mamtazin. ⁸ Nin Kilaismak gakiwenn keyet penanaŋ mama mimi alakŋaŋ kapiyegak aikti masâpmnup. Kegok penaŋ sukwep nânuŋ. ⁹ Nin Kilais egat yaŋaŋ nânuwen ek gakikiengatnan wage yaŋ bam ewe ku gakiwe. Gakiki windenaŋ kume togeyepm gakikiyaŋ egat mobotnaŋ ewe ku mimiyyelen. ¹⁰ Bekaŋaŋgapmti gakiki kwep Zisasiyaŋ ke gakime delaŋ zeye. Yaŋ alak pi egaŋ mama mimi Kawawaŋaŋ nâmtikŋaŋ mimiyyelen ke mamin. ¹¹ Naman in ilinaŋgat kapigok nâpeŋ nâpeŋ mamambep inwan bekaŋaŋ ilak gakimti gaipeme weme pi ilak Zisas Kilaismak tusumti mama mimi Kawawaŋaŋ nâmtikŋaŋ mam ke mpeŋ mpeŋ mamambep. ¹² Keyepmti yomgalen mama mimi keyaŋ ewe amobotnaŋ bemti ku indikdamuŋ mme keŋ itnaŋaŋgalen tikŋaŋ bekaŋaŋ ke ku mâbep. ¹³ In gakikiengatnaŋ indame wawatnaŋgapmti sekŋin ewe bekaŋaŋgalen mama mimien ketalasime sisiliŋ mulup ku mbe. Yek. In sekŋin Kawawaŋaŋ mama mimi nâmtikŋaŋ mamin keyet sisiliŋ kuwep mti sekŋinaŋ bekaŋaŋgat tikŋaŋ manâinen gaipeme weme Kawawaŋaŋ teŋ mama indandanaŋ keyet mulupmaŋ mbep. ¹⁴ In zii zet kandaŋaŋ mamaipgapmti yek. Kawawaŋgalen keŋ taolet keyet kandaŋaŋ mamaip keyepmti bekaŋaŋaŋ amobotnaŋ ku bemindewe.

Nin mama mimi teŋ keyelen sisiliŋ mulup mbanup

¹⁵ Am notnaŋaŋ keŋinan kegok nâmti kapigok zeip mene, “Nin Kawawaŋaŋgalen keŋ taoletgalen kimbat keŋan tatnup. Ma naman zii zelaŋ zemndowe keyet keŋaŋ ku tatnup keyepmti nin bekaŋaŋ ewe mti mimiek mbanup.” Kegok zeip yaŋgut nin kegok ŋep ku zenzeyelen. ¹⁶ Msalengalen amobotnaŋ ŋeniyet tikŋaŋ nâmti zetnaŋ gawepumti egalen sisiliŋ an bemti mulupmaŋ mamip. Kogogapmti keŋ itnaŋaŋgalen zet gawepup beme ek sisiliŋ kumsamti gaki walelelen melo yaŋgut keŋ alakŋaŋgalen mama mimiyyet tikŋaŋaŋ tazin ke gawepuwanik beme ek sisiliŋ kumsamti mama mimi teŋ ke titiyyelen. In zet ke nâip, ma? ¹⁷ In eweŋan bekaŋaŋgat sisiliŋ mulup mkwabien ke ilak delaŋ zeye. Âpme pi in Kawawaŋ mâti mamti Zet Zapat Dolakŋaŋ Penanaŋgat kandaŋaŋ mepmâbien. Yaŋ alak pi in zet ke timti mamaip keyepmti nin Kawawaŋgat wisikŋ zenup. ¹⁸ In mama mimi bekaŋaŋgalen kimbat keŋan mambienen kelak Kawawaŋaŋ kweselem indeme paselen kwawewetnaŋ. Kogok mti in mama teŋ keyet sisiliŋ kukuyet an bem indeme mamaip. ¹⁹ Kwitnaŋ kwitnaŋ nâmtâtâtagalen ŋoktikŋin windenaŋ ewe ku taindain keyepmti zet ŋen sisiliŋ mulup mimi keyet bem zema nâip. In eweŋan selin belin ma sekŋin ke ketalasime mama mimi mgasik mti zii zet aŋgosomti yom sepem igak igak keyet sisiliŋ mulup mti kilen penaŋ mamkwabien. Ya kan pi in selin belin ma sekŋin ketalasime mama mimi teŋgalen ma Kawawaŋaŋ mama mimi tikŋaŋ nâin keyet sisiliŋ mulup mit. ²⁰ Eweŋan penaŋ in bekaŋaŋgalen sisiliŋ mulup mmamkwabien kan keyet mama mimi teŋaŋ ku indatam kitik mti tage. ²¹ In alak pigogat mama keyet nâmti sakambuk aigip keyepm mama mimi keyet penaŋaŋ pembenanŋ yek. Keyet sekŋan gwaen gakiki aiikgalen etaŋ tazin. ²² Âpme kan pigogat bekaŋaŋgalen tek ke kwalet topme Kawawaŋgalen am bemti maip. Mti keyet

penañañ keñ kwetetepmañ mama ke tiwien yañ bam maneti mama kanzizit ke tiwep. ²³ Bekanañgat tosañañ teziñ ñandañen mebegalen âpme Kawawañgalen añañalañ gogot keyet penañañ Amobotnañ Zisas Kilaismak tusumti mama kanzizit ke tiwep.

7

Zet zemkawañ bembeyet zet ñen awembiñgat palen bem zenze zet zein

¹ Kilaismagen notnne, neñ zet kapi an zii zet nâmâtâtâtñañ ingat nâmti zeyap. In pigok nâip zii zelañ am alikmagen mulupmañ mam. Ekñen gakikiñañmagen yek. ² Zet zesowap kapi zet zeya kangwayet bem zenzenok zesowap. Imbi ñen apmañ ewe alik tazinen awembiñ mama keyañ apmañmak tâm itdeme awembiñ talup. Gakiki etañañ awembiñ mama ke maelaengein. Mme imbiyañ keyet palañañ kwileki ñen msât ñep minn. ³ Âk imbi ke apmañ ewe alik ke mame ek katipemti met an ñen wabe beme egañ awembiñ mama walepme yomañmak bewe. Apmañ gakime awembiñgalen tâtâ ke elengewe. Âpme keyet palañañ an ñen mewabe beme keyañ awembiñ walepme yomañmak bein kekok ku bewe. ⁴ Keyepmti Kilaismagen notnne, nin bemzenze keyet yañañ kapigok nânâyelen, Kilais ek tewen kume gakiye kan keyet nin ekmak temakwep ndome gakiwannok. Mme zii zet keyet windenañañ nin ku ndatam tatagalen. Eneyet zii zet am gakikiñañgalen zapat yek. Nin Zisas Kilais Kawawañañ gakikiengatnañ mme wage an keyelen zapat. Keyepmti nin zii zetgat kandañañ ku tatnup; nin Kilaisiyet kandañañ tati Kawawañgalen mama mimi ego egoñañmak ke nin toñañ bemti timamasâpnmup. ⁵ Nin an sekmak mambennen mama mimi bekañañgalen kimbaleen tabenn kan keyet zii zelañ kwitnañ kwitnañ mgasik mimiyelengat tikñañ nânâ ke mme mamnup keñ itnañañ ke tatndaingapmti yom mamnup. Kogok maminupgalen penañañ gakiki maaikndain. ⁶ Yañgut nin alak gakimti kwitnañ kwitnañ mandatamkitik mimtazin ke Kawawañañ kwelet ndein. Mme Zuda amgalen zii zelañ ñen ewe ku ndatam kitik mti tazin. Keyepmti alak nin mama mimi tapnmup kapi nin Emetak Teñañ ndamukulem mme mama mimi bekañañ katikpemtî Kawawañañ mama mimi nâmtikñañ mamin ke tapminup.

Yomañ nâlen tususun Kawawañmagen tazin maantiin

⁷ Keyepmti am notnañañ zet ke nâmti kapigok mene tazeip, “Zii zet bekañgat ñotekñañ.” Kegok zeip keyañgut nin kekok ñep ku zenzeyelen. Zii zet ku tadak ze neñ yomgat yañañ ku weyañ nâmâtâbak. Zii zelañ kapigok mandiindoin, “Geñ am ñengalen kwitnañ kwitnañ ku kakim tiwanik.” *(Kisim Bek 20:17)*
Zet ke zii zelen ku tadak ze kwitnañ kwitnañ kakim titi keyet yañañ ku nâmbak. ⁸ Yañgut bekañañgalen mama mimi ke zii zelañ mamañ bempeme, zii zelañ keñnanen kwitnañ kwitnañ kakim titiyet ñoktik omba penañ mamandain. Zii zet ku tadak benagen yom belakñañ ñenok benak. ⁹ Neñ eweñañ zii zetpiñ nânâpiñ mambanen dolakñañ penañ mam kwaban. Yañ bam neñ zii zetgat yañañ nâmban kan keyet neñ kakim titi ewan nâma yom beye. Kogok mme neñ nâyap Kawawañgalen zimasetnañ neñ a yomtoñ beyap. ¹⁰ Zii zelañ neñ napmukulem mneme Kawawañmak mamayet zenzenañ ewanan zenzenañ keyet katan ku mip egañ tususunn Kawawañmagen tazinen antinep. ¹¹ Yom mimiyet tikñañañ Kawawañgalen zii zet myembumti natetineme wa penañ zemti yom mamiap. Kegok mme Kawawañañ zii zetnanen egalen set mâbâgalen zenzenañ ke maangosoyap. ¹² Keyepmti nin pigok nânup, zii zet ikñañ teñ penañ ma Kawawañgalen mama mimi kwep kwep nin mimiyet zein ke esemteñ ma dolakñañ penañ.

¹³ Âpme zii zet dolakñañ keyañ nâlen Kawawañmak tususun ku antineñge. Kegok yek. Yomgalen mamayañ ikñañ nâlen Kawawañmagen tususun antim nemti mama mimi bekañañ ikñak ikñak keñan towege. Keyepmti yomgalen mama mimi keyañ zii

zet dolakṅaṅ pi mgilik zeme yom bekaṅaṅ penaṅ ke mamsokbemkawaṅ bein. Egaṅ kwitnaṅ kwitnaṅ dolakṅaṅ ke timti gakikiyet zapat neye.

Bekanaṅaṅ sekṅ sambe sulume delaṅ zeye

¹⁴ Nin pigok nânup, Kawawaṅ ek zii zet keyet toṅaṅ; yaṅgut neṅ an msalengat-nangapmti yomgalen mama mimiyāṅ naopeme tati egalen sisiliṅ mulup mamiyap. ¹⁵ Neṅ mama mimin mamiyap keyet yaṅaṅ penaṅ ku manâmâtâlap. Neṅ kwileki ṅen mimiyelen penaṅ manâyaṅ ke ku mamiap ma kwileki ṅen maektalalap ke naman mamiyap. ¹⁶ Mti mama mimi mgasik penaṅ manzeap ke mamiap. Kogok mti zii zelaṅ mama mimi ku mimiyet zenzeṅaṅ ke kuluyayet ṅoktikṅnan gwaenen nâyaen zii zet esemteṅ elak ku mâti miya. ¹⁷ Keyepmti neṅ myuṅguṅgu mimiyelen tikṅaṅ ku nâyaṅ keyaṅgut myuṅguṅgu ke mamiyap. Kegok miawen ke nâgât keṅnanen bekaṅaṅ mimiyet tikṅaṅ ewe tatnain keyaṅ keṅ tikok mpeme bekaṅaṅ mamiyap. ¹⁸ Neṅ pigok nâmâtâlap, nâgât keṅnanen baen kwileki dolakṅaṅ ṅen ku tazin penaṅ. Neṅ kwitnaṅ kwitnaṅ dolakṅaṅ mimiyelen manembein ke ku mamiyap. ¹⁹ Kwitnaṅ kwitnaṅ dolakṅaṅ msâgât penaṅ mamiyap ke ku mamiyap. Ma kwitnaṅ kwitnaṅ bekaṅaṅ ku msât zemtiṅgut naman ke mamiyap. ²⁰ Bekanaṅ ku msât zempemtiṅgut mamiyap keyet yaṅaṅ kapigok. Ke nen mimiyet penaṅ nâmti bekaṅaṅ ke ku mamiyap. Yomgalen mama mimi keṅnan tazin keyaṅ tikok mneme mamiyap. ²¹ Keyepmti neṅmagen mama mimi kapigok masokbein elak nâmâtâlap. Neṅ mama mimi dolakṅaṅ msât manâyaṅ yaṅgut mama mimi bekaṅaṅaṅ neṅ napaṅpaṅ mti mamtazin. ²² Penaṅ keṅnan baen Kawawaṅgalen zii zet keyet nâma tikṅaṅ penaṅ mambein ²³ yaṅgut yomgalen winde sekṅ sambe suluṅti matazin. Kemak Kawawaṅgalen zii zetmak notn notn ku mti an âmalu manâyaṅ. Mti bekaṅaṅgalen winde sekṅ sambe suluṅti matazin keyaṅ naṅgalaṅme egalen mka katikṅaṅ matalap. ²⁴ Neṅ an kemberṅ penaṅ. Kwiyāṅ sekṅ gakikiyelen zapat kemberṅaṅ keyetnan gilik zemnapbe? ²⁵ Amobotnaṅ Zisas Kilais etaṅ sekṅ gakikiyelen zapalengatnan kwaletneyepmti keyet Kawawaṅgat sesewatsayap. Nenn keṅnaṅaṅ penaṅ Kawawaṅgalen zii zetnaṅ gawepumti sisiliṅ mulup mamsayap yaṅgut keṅ itnaṅaṅaṅ bekaṅaṅgalen winde ke gawepumti sisiliṅ mulup mamsain.

8

Kilaisiyaṅ yomengatnaṅ gilik zemndatimti Emetak Teṅ ndaye

¹⁻² Emetak Teṅaṅ Zisas Kilaisiyaṅ ningat yomgat gakimti mama alakṅaṅ aikndaye ke windenaṅmak beme keṅ itnaṅaṅmak gakiki ninmagen ku kwakwagalen mulupmaṅ mam. Kilais Zisasiyaṅ yomgat dopmaṅ ke gakikiṅaṅaṅ mutumti nin ekmak tusumndeyepmti Kawawaṅaṅ nin ndikti zein, “In an ku zemindowan ma teziṅ ṅandaṅgat zapat ku mambep.” ³ Zii zet ke keṅ itnaṅaṅ keyaṅ windenaṅ mtopeme ninmagen mulup msâgât penaṅ olage. Zii zelaṅ nin ṅep ku ndamukulem mgeyaṅgut Kawawaṅaṅ nin ndamukulem msâgât set ṅen ewe aikge. Ikṅaṅgat Nemunaṅ penaṅ ke zempeme am bekaṅaṅ mimi ningalen sek sindem timti bekaṅaṅgat dopmaṅ gakiye. ⁴ Kogok mgeyepm nin keṅ itnaṅaṅgalen mama mimieset mebegalen yek. Set alakṅaṅ Emetak Teṅgalen set mâti zii zet gawepumti mama mimi teṅ Kawawaṅaṅ nâmtikṅaṅ mnen ke Emetak Teṅaṅ keṅnan mulup mme Kawawaṅgalen zii zet kegaset mamâtnup. ⁵ Mama mimi itnaṅaṅgalen seleset mamaip ekṅengat ṅoktikṅin temaṅ ma mama mimiṅin keṅ itnaṅaṅgalen mama mâti sekṅinaṅgat tikṅaṅ tazin ke etaṅ mamip. Ma Emetak Teṅgalen seleset mamaip ekṅen keṅin otnânâṅin ma mama mimiṅinan Kawawaṅaṅ ekṅenaṅ mama mimiyelen nâmtikṅaṅ minen ke mamip. ⁶⁻⁷ Emetak Teṅgalen mama mimi ke mâti minuwen Kawawaṅmagengatnaṅ keṅ sewakṅaṅ ma mama kanzizit ke maaikndain. Naman nembet kogogak keṅ itnaṅaṅgalen mama mimiyet maotnâip

keyañ Kawawañ kasa msamti Kawawañmagen tususunn tazin ke maelenkein. Mme Kawawañgalen zii zet ku mamâlip. Eneyet ekñenmagen winde keboñ ke ñen ku tat indain. ⁸ Am keñ itnañangalen seleset mamaip ekñenañ Kawawañañ mama mimi mimiyyet manâin ke ñep ku mimiyyelen. ⁹ Yangut nin keñ itnañangalen mama mimiyañ ku ndadamuñ mme tatnup. Nin Emetak Tengalen kogogapmti Emetak Tenañ ndadamuñ mti ndap mme Kilais egalen zapat bemti Kilaisiyelen Emetak Tenañ ningat keññnan matazin. An ñen Kilaisiyelen Emetak Tenpiñ main beme ek Kilaisiyelen zapat ku main. ¹⁰ Kogogapmti Kilais keññnan tazinañgut sekñ yom toñañ kapi penañ gakiwe. Mme nan nâmamañañ Kilaismak mama kanzizit ke mepmambe, eneyet Kawawañañ Kilaisiyet pembenañgat mti nin an ten manzein keyet penañañ. ¹¹ Âpme Kawawañ Zisas Kilais gakikiengatnan mme wage. Egañ kogogak in gakikiengatnan mme wabep. Enenogat Emetak Tenañ keñinan bem indeyeyepmti egat Emetak Tenañ am in gakikiñañ ke kegok mme wabep.

Emetak Tenañ mme Kawawañgalen nemunambañane mambanup

¹² Keyepmti notnne, nin mama mimi itnañangalen set ku mâbâgalen. ¹³ In mama mimi itnañanen mâti mambep beme in walelet aikbep. Ma in Emetak Tengalen mama mimi dolakñañ mâti mambep beme keñ itnañangalen mama mimi mgasik ke kume gakiwe. In mama mimi katikñañ ke timti kwesiñ mamti mambep. ¹⁴ Am ekñen Kawawañgalen Emetak Tenañ mama mimi dolakñañ zeinen mâti mamip ekñen ke Kawawañgat nemunambañane. ¹⁵ Nin Kawawañgat nemunambañane ma egalen Emetak Tenañ ninmagen tazin keyepmti nin keñ itnañañ sisiliñ ku kumsasayelen ma Kawawañgat ku kingagagalen. Nin “Kawawañgat Bipm,” kumti ekmagen nâmtalati mebegalen. ¹⁶ Nin Kawawañgat nemunambañane mamanup keñ keyet nânâyet Emetak Tenañ keñnanen baenen zemkawañ mambemndein. ¹⁷ Nemunambañane mamanuwañ bam Kawawañgalen kwitnañ kwitnañ ke Kilaismak ninmak temakwep toñañ bemti tiwanup. Ewan msalen pienen egañ sindem tiye keboñaqak nin sindem tiwanup ke epum timaneti Kawawañgalen mama ego egoñañmak main ke nin keyegak mopmambanup.

Bam nin mama ego egoñañmak mambanup

¹⁸ Bamgat nin mama ego egoñañmak Kawawañ ikñañmak mambanup kemak alak msalen kapi mamti sek sindem tatinup eget ke sepem kwep yek. Bamgat mama tiwanup keyañ sebempemti mobotnañ penañ bein. ¹⁹ Keyepmti kwitnañ kwitnañ sambe Kawawañañ zeme sokbembenañ ekñengat webebenin temañ penañ tatindainen ekñen kan deyet nin Kawawañgat nemunambañañ mama ego egoñañmak Kawawañ ikñañmak mama ke ninmagen sokbembeyet nâpeñ nâpeñ talip. ²⁰ Kwitnañ kwitnañ sambe masambuin ma bekanañ mambemâzin ke ilinañgat yomgat mti kegok ku masokbemindain. Kawawañañ ikñañ kegok sokbembeyet zempeye. Enenogat yomañ sokbeme keyepmti kegok mge. Yangut ekñen sindemen kwesiñ kegok tatagat ku nâmindendeñañ. ²¹ Kwitnañ kwitnañ sambe Kawawañañ mge ekñenañ kegogak gakim walet mamip. Ke katikpemtini nin Kawawañgat nemunambañane mama ego egoñañmak Kawawañ ikñañmak tabanup keyen kotusumti mamayet webemtalip. ²² Nin nânup kwitnañ kwitnañ Kawawañañ mme sokbewien ekñenañ kember palen mamti sek sindem temañ penañ imbiyañ namba ambesâti manâip sepem kegok tatnâip. ²³ Yangut kwitnañ kwitnañ sambe Kawawañañ mge ekñenañ etañ kegok ku mamip. Nin Kawawañañ Emetak Tenñ ndandanañ keññnan tazin keyañ bamgat Kawawañañ ikñañmak mamayet zeye keyet wembekat alañnok ndaye. Nin nemunambañane mamanup nin kogogak sek sindem timambe webe webe palen tapmanuwen wan kan keyet Kawawañañ ningat sosok zemkawañ bemndemti, “nemunambañane,” zewe keyet damuñ mti tatnup. Mti kan keyet sekñ gakikiyyelen kapi mme alakñañ

ku gakikiyelen ke ndawe. ²⁴ Kawawaŋaŋ seŋ alakŋaŋ ku gakikiyelen ndasâgât zetik mge ma nemunambaŋane kwakwagat zetik mge ke alak kapigogat sosok ku mindame eknup yaŋgut ekŋen ke penaŋ enzililiŋaŋ tazin keyepmti nin ke titiyet nâmkĩŋpemti webe webe palen mane eneyet kan denen ke ndandayet zeye e ewe tazin kegogapmti ku ekti yaŋgut nâmkĩŋpepen giŋgiŋ mti mamanup. ²⁵ Penaŋaŋ sosok penaŋ ku masokbein yaŋgut nin ewe webepen mamambanup.

²⁶ Ningalen webembe keyet mukulem mimiŋaŋen Emetak Teŋ Kawawaŋ ndaye keyet keŋnan tazin egaŋ ningalen nukŋaŋ keyet mukulem mimiyet ninmak keŋ sindem kwep nâmti egaŋ Kawawaŋgat nin giŋgiŋ nâmkĩŋpem tatagat Kawawaŋ windenŋaŋben mandundum sain. ²⁷ Emetak Teŋ ek Kilaisiyelen am maŋge ekŋengalen nukŋaŋin nâmtazin ma Kawawaŋaŋ ekŋengat zigok mimindandayelen kogogak nâmtazin keyepmti keyet katnaŋ Kawawaŋaŋ indamukulem mimiyet mandunduin. Mme Kawawaŋ ek am keŋinaŋgat yaŋaŋ maekzinaŋ Emetak Teŋgalen dundundu ke manâin. ²⁸ Nin nâmtatnup am Kawawaŋ gogot mamsaip ma amŋene ikŋaŋgat zapat mamayet nâmbiliwet indendenŋaŋ ekŋenmagen nukŋaŋ sokbein beme Kawawaŋaŋ nukŋaŋ keyet keŋan mulup mme nukŋaŋ keyaŋ zigoset amŋene kemagen pembenŋaŋ sokbembeyelen mulupmaŋ mam. ²⁹ Nin nârup itnaŋaŋ Kawawaŋaŋ am Nemuŋaŋ Zisas nâmkĩŋpewep ekŋen ke ombemindeme ikŋaŋgat beip. Mti am ekŋen ke mme ikŋaŋgat Nemuŋaŋaŋ mama mimi mge keyet kataŋ mamip. Kogok mamip egaŋ dalin temaŋ beme ekŋenaŋ ipmeniŋane bemti mamambep. ³⁰ Kawawaŋ ek am ikŋaŋgat bembeyet ŋenaŋ nâmindemti ikŋaŋmak mamayet kumindatetime kobien. Egaŋ am ekŋen keyet zeye, “In an teŋ,” zemindemti seŋin alakŋaŋ gakikiyaŋ ku mme waleletgalen ego egoŋaŋmak keyaŋ elimiak indewe.

Kawawaŋgalen aŋgalaŋ gogot ninmagen delaŋ zenzenaŋpiŋ wemti wembe

³¹ Zet zeya keyet penaŋaŋ ilak zet kapiyaŋ mamaŋnok besâpm. Kawawaŋaŋ ninmageset tazin keyepmti an ŋenaŋ ningat tususu ekmagen tazin ke ku elenŋem ndendeyelen. ³² Kawawaŋaŋ ikŋaŋgat Nemuŋaŋ ningat ketalasim ndaye. Kogogapm egat tusumti kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ ningat maman mukulem mimiyelen ke eyo ndawe. ³³ Kawawaŋaŋ nin ikŋaŋgat bembeyet nâmti kumndatimti ikŋaŋegak ke an teŋ manzemndein keyepm nin Kawawaŋgat zikatnan zelen ku tatagalen. ³⁴ Kilais Zisasiyaŋ ningat gakiye keyepmti an ŋenaŋ Kawawaŋmagen nin an bekanŋaŋ ŋep ku zemti zemndondoyelen. Kilais ek gakikiengatnan wageyaŋ alak pigogat kwizet buŋamŋaŋmak Kawawaŋgat betnaŋ penaset tati nin ndamukulem mimiyet mandunduin. ³⁵ Kawawaŋgalen gogot Kilaisiyaŋ ningat mti msokbeye keyet keŋan tapmann kwitnaŋ kwitnaŋ ŋenaŋ ŋep ku ndamenzemndabe:

Nukŋaŋ ikŋak ikŋak msalen nin mtotndendeyelen tazin keyaŋ
 ma seŋ sindemaŋ keŋ nukŋaŋ palen mamayaŋ matim kozin keyaŋ
 ma nâmkĩŋpepenaŋgapm sisipenpen mindanda keyaŋ
 ma meuyet kambaŋ palen mama keyaŋ
 ma olat olat palen mama keyaŋ
 ma kwileki bekanŋaŋ ŋenaŋ ndawaletsâgât mbeyaŋ
 ma an ŋenaŋ ndome gakiwanup keyaŋ
 ma kwitnaŋ kwitnaŋ ekŋen keboŋaŋ Kilaisiyelen gogolen ŋep ku ndamenzemndabe.

³⁶ Kawawaŋgalen Zet Zapat Itnaŋanen zet ŋen pigok zein keyet kataŋ kwitnaŋ kwitnaŋ masokbemndain.

“Nin gâleŋgapmti kan kataŋ omba penaŋ mandawalet kwalip. Ekŋenaŋ nin ndikme sipsip maindoip keboŋ beme mandawalelip.”

(Sam 44:22)

³⁷ Yaŋgut kwitnaŋ kwitnaŋ keboŋaŋ Kilaisiyelen gogolen ŋep ku menzemndenak. Nin Zisas ikŋaŋmak tatnup kegogapm kwitnaŋ kwitnaŋ keboŋaŋ mtot ndesâgât mnaŋgut ikŋaŋ ndamukulem mme windemben tati nukŋaŋ ekŋen keyelen winderin kumann

topme nin windennben matatnup. ³⁸⁻³⁹ Keyepmti nen kapigok nâmkatikpeyap, mama ma winde notnañ kapi kusowap ekñenañ Kilaisiyelen gogolen ñep ku menzem ndadagalen.

Gakiki keyañ

ma mama alak talap kapiyelen nukñañ notnañ keyañ
 ma ensel windenñañben ñenañ ñep ku menzem ndadagalen
 ma we nombeyañ nin mtot ndesât mamip ekñen kegogak
 ma kwitnañ kwitnañ notnañ alak tapminup kapiyañ
 ma bam kwitnañ kwitnañ ninmagen sokbewe keyañ
 ma kwitnañ kwitnañ windenñañben nin ndawaleletgalen talip zeip keyañ
 ma mundum gwaenen ñen mot enzililiyelen nânik keyet
 ma mundum ñen msat keñañ towet enzililiyelen nânik keyañ
 ma kwitnañ kwitnañ Kawawañañ msokbeye keyañ Kawawañgalen anğalañ gogotnañgatnañ ñen ku menzem ndadagalen. Kawawañañ anğalañ gogotnañ keyet penañañ Amobotnaññ Kilais Zisas ikñañgat Nemuñañ nâmpeme ningat mti gakiye.

9

Pâlañ Zuda am notnane indikti ekñengat kember mimindeye

¹ Emetak Teñañ keñnanen zet zesowap kapiyet mopmañbemti mkawañ beme nâmti ingat keyegak zemkawañ bemindasowap. Neñ Kilaisiyelen an keyepm zet zesowap kapi dâsuki yek; penañ sukwap. ² Kilaismagen notnne, ingat kember temañ penañ mti kan katañ keñnan sindem penañ mambein. ³ Zuda am notnne sip kwep ekñenañ Kilais nâmkijpepeyelen nâmti keyet sepalonañ nâgât palen Kawawañañ nukñañ ñen nanak mme keyet palengatnañ indamandame kosâgât nânak beme kegok ñep mnanak. ⁴ Nin Islael am mañge Kawawañañ ikñañ nemunambañane ndatimti ikñañgalen busatnañ sanje sonğañañmak yeñsokñe kemak ndat kopme ekbien. Mti Kawawañañ ekñenmak zet zemtâtâyet nâmti zii zetnañ indame ekñenañ ek etañ sesewatpepeyet zemindemti ekñen indamukulem mimiyet ikñañgalen buñam zet zetik mimindame mmambien. ⁵ Ningat yeñ sokñine baenen mamkwabienen Kawawañgalen am mañge katikñañen ma ekñen ke ningat yeñsokñe mamkwapme Zisas Kilais sokbeye ek ningalen sip butnañ. Yañ ke etañ yek. Ek kogogak Kawawañgat nemuñañ kwitnañ kwitnañ sambe keyet amobotnañjin tazin keyet nin Kawawañgat kwizet buñañam mwati kan katañ masesewatpemamambanup. Ke penañ.

⁶ Zuda am notnañ ekñenañ Kilais ku nâmkijpeipgapmti kapigok ñep ku zewiek, “Kawawañ Abalaamak zetik mge ke penañepiñ beye.”

Kegok ku zenzeyelen. Eneyet Islael an penañ mama ke ekñengalen siwenn sokbembe ke yek. Am Kawawañ nâmkijpeip ekñenañ Islael mañge penañ beip. ⁷ Abalaamgalen sip butnañ sambe yañgut ekñen sambe keyañ Kawawañgalen zetik Abalaam mpeye keyet toñañ ku bemâpbien. Am Kawawañañ zetik keyet toñañ bembeyet ombemind-eye ekñen keyañ etañ Abalaamgat sipmañ butnañ bewien, “Aisakgalen nembayañ gâgât sokdine penañ bewep.” ⁸ Zet zeya keyet yañañ kapigok, nemba Abalaamgat iñsokñañe zeip ekñen ilindiñ Kawawañgalen am ku beip. Nemba Kawawañañ Abalaamgat nambañane bembeyet zetik mti ombemindeye ekñen keyañ Abalaamgat iñsokñañe penañ beip. Zetik penañañ nembandi an Selamagen sokbemgawe kemagen sokbewe Ismael imbindañgalen sisiliñ imbi keyelen nemba yek. ⁹ Zetik kapigok mğañañ,

“Nup kan sakñañ kangwayet eyoña sepem kwep kapigogak neñ koti Sela imbindi m eleñ belañ mpema nemba kambakmak tabe ke nemba an sokbemgawe.”

(Sokbembe 18:10)

¹⁰ Zet tusumti ewe kapigok zewi. Sip kwep ilinmagen muluwan mamananan n̄en kapigok sokbeme Kawawaŋgalen zetik penanaŋmak beye. Lebekamagen sepem kapigok sokbeye. Egan yeŋsokn̄in Aisakmak mamti n̄emba pepet sokbewun. ¹¹⁻¹² Âpme n̄emba zut keyaŋ ewe ku sokbemti bekanan̄ ma p̄embenan̄ keyet yaŋan̄ n̄ânâp̄in̄ tapmalu Kawawaŋan̄ mamidaŋgat kapigok zeye,

“Datnanan̄ meninaŋgat sisilin̄ mulup mbe.” *(Sokbembe 25:23)*

Kawawaŋan̄ iknaŋ zetnan̄ katiknaŋ bembeyet n̄aŋge keyet katan̄ n̄emba kwep ombempeyeyan̄ iknaŋgalen zet ke penanaŋmak bembeyet kegok mge. N̄emba iknaŋgat p̄embenan̄gat yek. ¹³ Kawawaŋgalen Zet Itnanan̄en zet keyet kapigok zenzenan̄,

“Neŋ Zekop n̄âmtiknaŋ mti ombempewan. Âpme Isâ yek.” *(Malakai 1:2-3)*

¹⁴ Am notnanan̄ zet ke n̄âmti kapigok mene zewiek, “Kawawaŋan̄ egatmagen mulup teŋ penaŋ ku mge.” Zet kegok n̄ep ku zenzeyelen. ¹⁵ Kawawaŋan̄ Mosesiyet zet pigok dunduye,

“Neŋ an n̄en aŋgalan̄ gogot m̄pesâgât n̄âmti n̄ep aŋgalan̄ gogot mpewap. Ma n̄en keŋ taolet msasâti n̄ep msawap.” *(Kisim Bek 33:19)*

¹⁶ Keyepmti amgat winden̄in ma eknaŋgat mama mimiŋ dolaknaŋ mme keyepm Kawawaŋgat keŋan̄ eknaŋgat beme ku mam. Kawawaŋ am iknaŋgat bembeyet maombemindein ke aŋgalan̄ gogot n̄ânâŋak mam. ¹⁷ Kawawaŋgalen Zet Itnanan̄en Kawawaŋan̄ Palaoyet zet pigok dunduye,

“Neŋ geŋmagen kwitnaŋ kwitnaŋ mgawap keyaŋ n̄âlen winde msokbeme kwizet buŋammnan̄ msat katan̄ mebet kopme n̄âmbep.” *(Kisim Bek 9:16)*

¹⁸ Keyepmti Kawawaŋgat yaŋan̄ kapigok n̄ânup, “Ek an n̄en aŋgalan̄ gogot mpepeyeyet n̄âmti n̄ep aŋgalan̄ gogot mpein. Ma n̄en zetnan̄ ku n̄âme iknaŋgalen keŋ ke mâtî n̄âmpeme keŋin̄ katiknaŋ beme mamaip.”

¹⁹ Geŋ n̄âgât zet zeya kangwayet kapigok mene yaŋkwesiwek, “Kawawaŋan̄ n̄âmneme keŋŋ katik mmaya keyet naman kwilekiyet Kawawaŋan̄ mama keyet zem nonoyelen? Egan n̄âmneme keŋŋ katik mmaya, e?” ²⁰ Amnan̄ kwilekidaŋgat Kawawaŋgat zetnaŋgat zet mobotnan̄ msamti zewanik? Menziman̄ zigoset an weyaŋge egat pigok zewe. “Geŋ zigogapm sepem kabon̄ kapi naweyan̄banan̄?” ²¹ Neŋ zet zesowap kapiyet in̄ neŋmak keŋ kwep beseip e n̄âyap. An menzim tosi weyayan̄ egaŋ ampambet sakam kwep mti menzim n̄en weyaŋsât n̄ân̄ beme egaŋ menzim zibon̄ ma zibon̄ weyaŋsât n̄âp ke weyaŋep. Menzim tosi mobotnan̄ n̄en weyaŋep ma menzim n̄en kan katan̄ meu timbumbuyelen weyaŋep ilak an weyaŋep egat betnan̄ tazin. ²²⁻²³ Neŋ bemzenze zet an menzim maweyan̄zingat palen bemzeya e nin Kawawaŋan̄ ammagen mulupman̄ mam keyet yaŋan̄ n̄ânâyet n̄âmti zeya. An menzim weyayan̄an̄ iknaŋgat keŋan̄gat n̄ânâŋak menzim zibon̄ ma zibon̄ weyaŋzin keyet katan̄ Kawawaŋan̄ iknaŋgat keŋan̄galak Zuda am ma am Zuda maŋgeen ku sokbembenan̄ n̄ânâŋak kwitnaŋ n̄en mimindasâgât mamindan. Kawawaŋan̄ Zuda am eknaŋgat n̄âmti kan teepman̄ indame eknaŋan̄ yom mti Kawawaŋan̄gat ku otnâme keyaŋ Kawawaŋan̄ am Zuda maŋge ku sokbembenan̄ egalen n̄enzinziŋ ke eekgalen n̄âmti Zuda am ketalat indeme walelet aiikgalen n̄aŋge. Mti naman am maŋge n̄en eknaŋmagen Kawawaŋan̄ muluwan̄ mamananan̄ sepem iknaŋ notnan̄ mgeen ke aŋgalan̄ gogotnan̄ beke eekgalen mge. Eknaŋ kegok mimindayeen eknaŋan̄ Kawawaŋmak mama ego egoŋan̄mak Kawawaŋan̄ iknaŋmak mamayet n̄aŋge ke ewenjan̄ baen n̄âmbiliwapme weŋge. ²⁴ Kogogapmti Zuda am nin etaŋ Kawawaŋan̄ aŋgalan̄ gogotnan̄ mamayet ku ombemndeyet am Zuda maŋgeen ku sokbembenan̄ eknaŋ kogogak egalen aŋgalan̄ gogolen mamayet ombemindeye. ²⁵ Keyet golan̄ zenze an Osiayan̄ Kawawaŋgalen zet n̄en kapigok zeye,

“Am manje ku indatiwen eknen nâlen am manje kekok zemindeyap. Ma am manje ke neŋ gogot ku mimindawan eknen ke neŋ gogot mimindamti, ‘Nembanne,’ zewap.” *(Hosea 2:23)*

²⁶ Ma Kawawaŋaŋ kogogak Osiayet zet nen kapigok zeye,
“In nâlen am yek zenzenaŋgut in am msat kainde mamaip in amnaŋ, ‘Kawawaŋgat nemunambannane,’ zemindewep.” *(Hosea 1:10)*

²⁷ Mti Aizaya egaŋ Israeġ ekŋengat yayaŋ mti kapigok zeye,
“Israeġ egalen alikŋane tu ganzenan nelum gambibik tazin keyet kataŋ sokbesâgât nâmti neŋ sokbewewaŋgut Kawawaŋaŋ keyet keŋanen manje isikŋaŋ bugan indatiwe. ²⁸ Amobotnaŋgalen bimbim zetnaŋaŋ penaŋaŋ msalen muwaŋ memendepmak mme penaŋaŋmak bemâpbe.” *(Aizaya 10:22-23)*

²⁹ Aizayayaŋ itnaŋaŋ zet nen kapigok zeye,
“Kululuŋgalen an kasa kuku manje temaŋ ekŋengalen Amobotnaŋaŋ ninmagengatnaŋ am notnaŋ nen ku katikindeme tabiek ze Sodom ma Gomola mkaengatnaŋ am egegalen sepem penaŋ bewenek.” *(Aizaya 1:9)*

Israeġ am ekŋenaŋ mama mimi teŋ penaŋ mamayet olapme beeye

³⁰ Keyepmti nen zet kapigok zemdelaŋ zesowap, am Zuda manjeen ku sokbembenaŋ ekŋenaŋ kopa mame Kawawaŋgalen zelaŋ koindaikme keŋ gilik zenze sakwep aikbien eneyet yominaŋgat ekme nukŋaŋ beme Kawawaŋmagen nâmkŋepmti Zisas Kilais ek ekŋengat mti gakiye e nâmkŋepewien. ³¹ Âpme Israeġ am ekŋenaŋ Kawawaŋaŋ indikme an teŋ kwakwatgalen setnaŋ zii zet etaŋ gawepumti mama manâmtemienagaŋgut Kawawaŋaŋ an neŋaŋ set kegoset mamamti egalen am ku bembeyelen zeye. ³² Ke yaŋaŋ kwilekiyet kekok mbien? Ekŋenaŋ nâmkŋepepeŋin Zisasmagen ku bemti zii zet etaŋ gawepumti an teŋ kwabanup manâmtemien. Mti nanaŋ selen tazin ekŋenaŋ ekti sebempemti mebegalen Kawawaŋaŋ peme koti ekŋengat yomgat gakiye ke ku nâmkŋepemti Kilaisiyaŋ ekŋengalen nanaŋ selen ulugaluk tapme ku nâmkŋeppegapmti ime uluk zeme topmaindon. ³³ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋane pigok zein,
“Nâip, neŋ Saion Kalanaŋ nanaŋ ulugaluk ke am ime uluk peme indawaleletgalen kataŋ nâmti beyap. Âpme an neŋaŋ Zisas nanaŋ ulugaluk nembon ke nâmkŋepewe an ke Zisasiyaŋ ku bankumpewe.” *(Aizaya 8:14; 28:16)*

10

Israeġ am ekŋenaŋ Kawawaŋgalen mama mimi teŋ penaŋ ke ku tiwien

¹ Kilaismagen notnne, neŋ Kawawaŋaŋ Israeġ amŋane ewe keŋin gilik zeme indati-tiyet kemberŋ nâmti kan kataŋ Kawawaŋgat mandundum sayap. ² Ekŋenaŋ Kawawaŋ sisiliŋ msasayet windenŋin tazin ke maindikgapgapmti kekok zeyap, yaŋgut ekŋenaŋ Kawawaŋaŋ ekmagen kokogat set nâŋge ke ku mamâlip. ³ Ekŋenaŋ Kawawaŋmagen meti yompiŋ bembe keyet setnaŋ makandalip. Keyepmti ilinagak dolakŋaŋ bembeyet mulupmaŋ mti ekŋenaŋ Kawawaŋ am indamukulem mme teŋ makwalip an ke mabamkumpeip. ⁴ Kilais egaŋ zii zet amnaŋ zii zet gawepumti teŋ kwabanup nâmti mulup mamip keyet ŋoktik kume totogat koge. Kekok mti am indamukulem mme Kawawaŋ nâmkŋepemti an teŋ kwakwagalen setnaŋ beye.

Kawawaŋaŋ am sambe gilik zemndatitiyet manâin

⁵ Zii zet gawepumti mama keyet Moses egaŋ zet pigok kuye,
“An neŋ zii zetgalen set mâpme delaŋ zenak beme egaŋ mama kanzizit keeset tinak.” *(Wok Pris 18:5)*

⁶ Ma Mosesiyaŋ zet nen amnaŋ nâmkŋepemti teŋ bembeyelen keyet zet pigok zeye,

“An nenan kululuŋen ku moti Kilais wat topme amnan tenj bembeyelen zetnan diindondoyelen mowatobe.”

⁷ Ma am nenan Kilais gakikiengatnan towakwapme amnan tenj bembeyelen keyet zetnan diindowe,

“Kogok ku mimiyelen enenogat Kilais ilak kululuŋengatnan toti gakimti wage.”

⁸ Keyepmti Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen meluwaŋ kapigok kukuŋaŋ tazin,

“Kawawaŋaŋ am mme tenj bembeyelen keyet buŋam zapatnan enzililiŋaŋ yek; sokŋaŋ tazin. Ke zikalinan mama kuip mti keŋinan ke nâmkijpepeyelen ma dembusekŋinan zet keyet zenâ zenâ tunjuwinan mimiyelen.” (*Zü Zet 30:11-14*)

Ke zet nin nâmkijpepen timet ndendeyelen zet. ⁹ Keyepmti zet zenzeŋinan, “Zisas ek Amobotnan,” ke zemkawaŋ bewep. Ma Kawawaŋaŋ Zisas mme wage keyelen zet keŋinan nâmkijpemengut Kawawaŋaŋ ingat, “An tenj,” zemindemti mme ikŋaŋgat nembraŋ bewep. ¹⁰ Keŋin penaŋaŋ Zisas nâmkijpewewen an tenj bewep. Ma dembusekŋinan Zisas Kawawaŋaŋ An in mukulem mimiyet peme toti indage kogok zemkawaŋ bewewen in an tenj talip bein. ¹¹ Keyepmti Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen kapigok meluwaŋ kukuŋaŋ,

“An Zisas nâmkijpewe an ke Zisasiŋaŋ ku bamkumpewe.” (*Aizaya 28:16*)

¹² Kogogapm am sambe nin zet keyet kandaŋaŋ tapmann delaŋ zein. Zuda am ma Glik am ekŋen sepem igak igak penaŋ ku beip. Zisas kwep etaŋaŋ ningat Amobotnan temakwep mamamndain. Mti am nenan egaŋ mukulem mimindendeyelen nâmti mandundum saip ekŋen taolet mamindain. ¹³ Zet ke Kawawaŋgalen Zet Itnaŋaŋaŋ bandim mti pigok zenzeŋaŋ,

“Am nenan Amobotnaŋaŋ yomaŋ katikpepeyelen dundum sawe beme an ke yomaŋ katikpewe.” (*Zoel 2:32*)

¹⁴ Ekŋenaŋ Amobotnan Zisas ku nâmkijpeip keyaŋ zeinen ekŋenaŋ egaŋ yomin peme mebegat ku mandundum saip. Mti nan ekŋenaŋ Kawawaŋ zetnan ku nâmbien benak beme zigoset egat nâmkijpewiek? Ma an nenan Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ ke timti ku met diindonak beme zet ke zigok nâmbiek? ¹⁵ Ma am nenan buŋam zet mmebegalen an nen ku indeme mebiek benak beme buŋam zet ke zigok nâmbiek? Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen kapigok meluwaŋ mimiŋaŋ tazin,

“Am Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ Nemaŋaŋ ningat Amobotnan nin ndamukulem mimiyet peme toge an zet ke timti ninmagen kobien ekŋen keyaŋ muluwaŋ pembenaŋ penaŋ mip.” (*Aizaya 52:7*)

Israel am Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋgalen mama mimi dolakŋaŋ ku mâbien

¹⁶ Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ am sambe ilinsakwep penaŋ ku gawepuwien keyepmti golaŋ zenze an Aizayayaŋ pigok zeye,

“Amobotnan buŋam zapat zemkawaŋ bembraŋ an ke am sambeyaŋ ku nâmkijpewien.” (*Aizaya 53:1*)

¹⁷ Keyepmti nin kapigok nârup, Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zemkawaŋ beme nârup keesetgatnan nâmkijpepe maaikndain. Ma nan am ekŋen keyaŋ Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ Kawawaŋaŋ Kilais ningapmti peme toti gakimti ndage zet ke zemkawaŋ beme nin nârup am ekŋen ke Kawawaŋaŋ zemindeme ninmagen kobien. ¹⁸ Yanŋut notnaŋaŋ in kapigok mene nâgât zesâip, ekŋenaŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ Zisas Kilaisiyet zein ku nâmbien. Ke penaŋ yek. Sam Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zet nen kapigok tazin,

“Msat sambe buŋam zapat timti zempalakŋaŋ bemepme amnan nâme delaŋ zemâge. Buŋam zapat keyaŋ msat ilindiŋ bemisikti msat beŋan eyo mepme kopmâge.” (*Sam 19:4*)

¹⁹ Yanğut ewe tusumti yanğkweşisowap, “İsrael am ekñenanğ zet kapi ku nâip ma zigok?” Kegok yek. Ekñenanğ zet kapi nâmtalip. Neñanğ Mosesiyanğ zet pigok kuye ke zemkawanğ bewi,

“Neñ am Zuda mañgeen ku sokbembenağ indatima ekñenanğ nen nâmkıñpem neme ekñengat dolakñağ nâmindema in ke egomti nâmbekam bemnembeb. Neñ am ekñen nânâninpiñ indatima in keyet nâmbekam bemti ñenzinziñ mbep.” (*Zii Zet 32:21*)

²⁰ Naman bam Aizayayanğ kiñgagapiñ zet windenağbeñ kapigok zeye,

“Am Zuda mañgeen ku sokbembenağ nâgât ku natimamat mulup mbienanğut ekñenanğ nâmkıñpemnewien. Am nâgât zem timapmapıñ mambien ekñenmagen sosok sokbemindawan.” (*Aizaya 65:1*)

²¹ Mti Aizayayanğ İrael am ekñengat zet pigok meluwanğ mge,

“Neñ am zet kululu ma zet gaipupuñin yek ekñengat kan teepmanğ neñmagen gilik ze kokogalen damuğ tati bet talalağ mimindamti matalap.” (*Aizaya 65:2*)

11

Kawawañağ Zuda am keñ taolet mimindasâpm

¹ Kawawañağ İrael am ekñengat keñağan zigok manâin keyet zetnağ kapi zesowap. Kawawañağ amñene ku bamkumindeye. Kawawañağ ekñen ku katimindeye. Yek penañ. Neñ keğogak İrael an mamayap. Neñ Abalaamgat inañ ma nâgât yanğ omâtâbagen met Benzamin am mañge kemagen patañ zenak. ² Kawawañağ amñene ombemindemti indatiye ke ku kandat indeye. In İlaizayet Kawawañgalen Zet İtnañanen zet zapatnağ tazin ke in makumti manâip. İlaiza egağ İrael am ekñengat ñenzinziñ nâmindemti Kawawañgat pigok dunduye,

³ “Amobotnağ, ekñenağ golağ zenze andine indom walet mti sâpe sâpe bumbu mundumdi kume epeem temege. Âpme pi neñ nenak mama keğogak nosâgât tazeip.”

⁴ Kogogapm Kawawañağ zet dopmağ kapigok dunduye,

“Geñ kwep yek. Neñ am 7,000 indaangalağma nopiom Bal ku sesewatsamti tapmaip.” (*1 Kiñ 19*)

⁵ Âpme kan pigogak Kawawañağ İrael am isikñağ bugan keñ taoletnağgapmti anğalağ ndeme mamamup. ⁶ Nnağgat mulupgat dopmağgapm ku ndatiye. Egağ keñ taoletnağgapmti ndatiye. Nin nnağgat mulupnnağgat dopmağ zewenek beme Kawawañgalen keñ taolet ke penañepiñ benak. ⁷ Keyepmti nin kapigok ñep zenzeyelen, İrael am ekñenağ Kawawañmak teñ mamamup nâmbienanğut Kawawañağ indikme ekñenağ teñ mama ke titiyet tim yape yape mbien. Indamakum titiñağ ekñenağ etağ teñ mama ke aikbien. Notnağ sambeyağ Zisas ku manâmkıñpeip keğogapmti ekñen keñin katikñağ beme maip. ⁸ Kogok sokbemindayelen Kawawañgalen Zet İtnañanen pigok zein,

“Kawawañağ keñin myunğum indeme zikalın taegiwanğut mme beñağnok bewe. Ma wakñin tatnâiwanğut bekekekeñağnok bewe. Kegok mimindame mambienanğ ewe mamamkwaliğ.” (*Zii Zet 29:4; Aizaya 29:10*)

⁹ Naman Dewilağ keğogak Kawawañgat pigok dunduye,

“İrael am ekñenağ Kawawañağ ningat nâmtikñağ mamm nânâ manâip keyağ ili-nağgat anğkapiğilinok beme ñoktikñin nâip keyet penañanğ ku msokbeme keyağ indowe. Ma nin Kawawañgalen zii zet timama toñağ manâip keyağ anğkapiğit ñandolopmağ soñgom bimane tim tapme gakisât mammnok nânânin keyağ nukñağin beme bekananğat dopmağ mutumindawe. ¹⁰ Ekñen zikalın beñağnok

beme ñep ku ekmâtâbep. Âpme geñ Kawawañ nukñañ indawanik keyañ bisekaselin mututuñañnok bewe keyañ kwesiñ matamambe.”
Dewilañ Kawawañgat kogok dunduye. (Sam 69:22-23)

Kawawañ Zuda am manjeen ku sokbembenañ indatiye

¹¹ Keyepmti nin keññan pigok ku nâmbanup, Kawawañ ek ilak amñane Zuda nanzañ ulugaluk selen amnañ ekti sebempepeyelen ke imti toindome egañ ekñengat keñañ teenañ beye. Yegat. Kawawañ egok mnen am Zuda manjeen ku sokbembenañ ekñenañ Kawawañ nâmkijpepeyelen nâmti kan tusumindain. Kawawañ kekok mme Zuda am ekñenañ ke ekti keñin walatme Kawawañinmak mamayet tikñañin sokbemindame kot ekmak tusumti mambeb. ¹² Zuda am ekñenañ nanzañ ulugaluk amnañ ekseseyet Kawawañ bempeye ke ekti ime ulukpeme toindoye. Kan keyet Kawawañ am msat sambe ekñenañ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ keyañ koindaikme nâmkijpepe aikbien. Yanjut nâmbak, Zuda am ekñenañ gilik zemti Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ ke eknâmti nâmkijpepe aikbeb beme keyet palañanen am nin sambemagen Kawawañmak mama eyañ lembimti wembe.

¹³ Am Zuda manjeen ku sokbembenañ ingat zet kapi diindoma nâit. Neñ ingalen an Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ timamayet an ombem neñge keyet nâma mobotnañ penañ bein. Kogogapmti neñ Kawawañ inmagen Zet Zapat Dolakñañ Penañ ke diindondoyet zemneme takum indayap. ¹⁴ In Zet Zapat Dolakñañ Penañ diindoma keeset mene nanañgat sipm butnañne keñin puñpuñ mme yomin ekme topme Kawawañ gilik zemindatitiyelen dundum sawep. ¹⁵ Kawawañ Zuda am katikindeye kan keyet egañ msat katañ am sambe indatime ekmak keñ kwep bembeyet nâmti mge. Ya bangat Zuda am ekñenañ Kawawañmagen gilik zemkopme indatiwe beme ekñenañ gakikiengatnan walip sepem kekok bewe. ¹⁶ Abalaamak Aisakmak Zekop ekñen Kawawañ ikñañgat anene zemindeye keyepmti am manje ekñenmagengatnañ sokbembenañ Zuda am ekñen kogogak Kawawañgat amñane beip. Enenogat am ekñen kapiyet yanñ Kawawañ ikñañ yanbemi ombemindeye ke tep tenyat yanñnok beip. Mme tepgat betnañne kekokak ten mama ke tiip. ¹⁷ Âpme Kawawañ olip tep betnañ notnañ elengem time mege. Zuda am kogok miindemti in olip zupmangat betnañ antim olip tep notekñañ kwep keyet kot tusumindeye. Âpme in Zuda manjeen ku sokbembenañ in olip zupmangat betnañ keyañ kot tepgat tuñañ pembenañ in tim nimti pembenañ tapmaip. ¹⁸ In olip zupmangat betnañ in olip penanggat betnañ etum towewenañ ekñengat nâmindeme tototnañ ku beme ilinanggat sekñin ku mmobep. Kegok mamip beme pigok nâit, tewañ tu meuñañ betnasetgatnañ koti kindiñanen kumapelañguin yek. Kindiñasetgatnan kwati sinañ betnañ mapelañguin. ¹⁹ Neñ kekok zema in nembetnañ kapigok mene zewiek, “Kawawañ nin tusumndesâgât nâmti betnañ itnañan antu time mepmâge.” ²⁰ Ke ñep zeip yanjut Zuda am ekñen ke tati nâmkijpepe ku aikbiengapmti antum indemti ekñengat munduminan in nâmkijpepe aikbien keyepmti tusumindeme talip. Keyepmti in ilinanggat sekñin mmobopiñ mamti eksewep. ²¹ Kawawañ olip betnañ penañ ku anjalañ indeye. Âpme in olip zupmangat betnañ in mobotnañ mbe-
wen in Kawawañ kekokak tususuñin ekmagen tazin ke elengem indewe. ²² In Kawawañgat yanñ penañ ku nâmatâlip. Egañ am keñ taolet mamimindainen bakbak palen mamin. Ma am ñen kasa mimindasâti bewelep kwisak palen mamimindain. Am Kawawañgalen mama mimi ku mamâlip ekñengat kasa mamiminden ma in nâmkijpewien keyepmti in bakbak mimindeme tapmaip keyepmti Kawawañgalen mama mim eksemti mmambep. Kogok ku mbep beme egañ ingat zewe, “Neñ in ku nâmindeyap.” ²³ Âpme betnañ itnañan atum time mebetnañ ekñenañ keñ katik penañ ku tabep ma Kawawañmagen gilik zemti nâmkijpewep beme egañ indatimti

tusum indesât nep tusumindewe. ²⁴ Kegogapmti in olip zupmanğat betnağ mti olip mtawenağat palen tusumindeye kegogak Kawawağağ olip mtawenağat betnağ elenğempeye ke ewe mkwat tusumpesât nâmbे beme sewak mkwat tusumindewe enenogat olip yağağ e olip mtawenağ.

Kawawağağ am sambe keğ taolet mamimindain

²⁵ In ilinağalen nânâen tusumti manâmyuğgupağm Kawawağağ Zuda am ekğengat nâmbiliwepme tazin ke zemkawağ bema in am Zuda mağgeen ku sokbembenağ in kapigok nâit. Ekğenağ Kawawağ bamkumpewien kan keyet in Zuda mağgeen ku sokbembenağ in sambe ke Kawawağağ ombem indeme koti Kawawağ nâmkinağpepeyet indame tapmaip keyet sekğin mmobopiğ. ²⁶ Kawawağağ Zuda am ewe gilik zemin-datisâpm kan ke ewe kabigok. Am Zuda mağgeen ku sokbembenağ ekğenmagengatnağ Kawawağağ iğnağat ombemindeye ekğen sambe keyağ nâmkinağpemeğut kan keyet Zuda am sambe Kawawağ nâmkinağpeme gilik zemti indatiwe. Kawawağalen Zet Itnağanen pigok meluwağ mimiğağ tazin,

“Saion mkaengatnan Weyeyağ An ñen koti Zekopgalen inşokğane yomengatnağ gilik zem Kawawağmagen kopme yomin katikpesâpm.”

²⁷ Kawawağalen zet ñen ekğengat kapigok zeye,

“Neğ ewe yomin zulupma meğme ekğenmak tâtâ alakğağ ewe mbap.” (*Aizaya 27:9*)

²⁸ Zuda am ekğenağ Zet Zapat Dolakğağ Penağ bamkumpewien keyepmti Kawawağağ ekğengat kasağin beye. Yağgut eweğağ Kawawağağ yeğsokğin Abalaam, Aisak ma Zekop iğnağat zapat ombemindeye keyepmti ekğenmak zetik mge keyet nâmti keğ taolet mamimindain. ²⁹ Kawawağağ Zuda am ñenemak zetik mge ke kanda kume zet tim yape yape nep ku mimiyeğen. Zetnağ zeye ke bandim mti penagağ mme sokbewe. ³⁰ Zuda am mağgeen ku sokbembenağ in eweğağ Kawawağ ku nâmtiyepm zetnağ kulumti mamamtemien. Âpme Zuda am ekğenağ Kawawağmak mamayet wisat mme egağ naman in indatime egağen ağalağ gogot keğağ kwabienağ mamaip. ³¹ Mme nan Zuda amnağ in eweğağ mambienok Kawawağ tazin e nâmtiğut egat zetnağ nâmti ku manâmkinağpeip mme in Kawawağağ ağalağ gogot in mamimindain. Yağgut ekğenağ gilik zemti Kawawağ nâmkinağpeme egağ kogogak Zuda am ekğen ağalağ gogot mimindawe. ³² Zuda ammak am Zuda mağgeen ku sokbembenağ ekğen ilinsakwep Kawawağat zimasetnağ a yompağset bemâbien. Kogok mame Kawawağağ ilinsakwep kemberğ mimindamti ağalağ gogotnanağ indatim kwat indeme tapmaip.

Nin Kawawağat kwizet buğamağ mimwatonzempewanup

³³ Wakae, Kawawağalen nânâ ma egağen ñoktik ke temağ penagağ tu temağ bekeboğ. Zemdelagağ zenzeğağat yağağ ke am ñenağ yağağ nep ku nâmtâtâğalen. Ma mulup mimiğağat yağağ kegogak am ñenağ nep ku eknâmtâtâğalen. ³⁴ Kawawağalen Zet Itnağanen zet kangwayet kapigok zein,

“Amobotnağat keğanağ zet tazin ke an ñenağ nep ku nânge. Ma egağ zet tazeme an ñenağ ku mukulem mpemti zeye.” (*Aizaya 40:13*)

³⁵ Zet ñen ewe kapigok zein,

“Ma an ñenağ kwitnağ ñen ñenağ msayeyağ keyet dopmağ mutumsawe?” (*Zop 35:7; 41:11*)

³⁶ Kwitnağ kwitnağ ekmagengatnağ etağ makopmâzin. Egağ kwitnağ kwitnağ sambe keyet ñotekğin bein ma egağ keyet damuğin bein ma kwitnağ kwitnağ sambe mge keyet nin egat kwizet buğamağ mwawagağen kegok mti sesewatsapeğ mamambanup. Ke penagağ.

12

Nin keŋ ma sekŋ Kawawaŋgat sâpe sâpenok sawanup

¹ Kilaismagen notnne, neŋ Kawawaŋ anŋalan gogotnaŋgapmti zet nanaŋaŋ ŋen zema nâit. In keŋ sekŋin Kawawaŋgat sâpe sâpenok ke teŋ ewe segen alik kapi tapmamti ketalasime egat etaŋ bewe. Mme in ilin sâpe sâpenin nembon ke Kawawaŋaŋ ekme oli olinanmak nâmtikŋaŋ min keyet kataŋ wembe. In kogok mip keyaŋ Kawawaŋgat sesewatsaip keyet kataŋ bein. ² Mti mama mimiŋinaŋ am nâmkŋipepeŋinaŋ mamamti maip sepem kebon ku mambep. In keŋ otnânânin mim gilik peme sepem ikŋak penaŋ beme Kawawaŋgalen zetnaŋ tazin keyet kataŋ mulup dolakŋaŋ ma mulup Kawawaŋaŋ ektikŋaŋ mimiyelen ma kwetetepmaŋ keyet zapat mambep.

Am ŋen Kawawaŋaŋ winde saye keyet kataŋ mulupmaŋ mbe

³ Kawawaŋaŋ keŋ taolet mnamti mulup kapi naŋgayepmti in sambeyet pigok zema nâit. Am ŋenaŋ ikŋaŋgat nâme mobotnaŋ ku bewe. Kawawaŋaŋ in nâmkŋipepeyet winde indaye keyet nâmkŋipepe keyaŋ mopmaŋ bemindeme keŋin mtoti mambep. ⁴ In kapigok nâit, sekŋ kwewetaŋ yaŋgut betnaŋ setnaŋ mee keyaŋ mulup mimiŋin sepem ikŋak ikŋak miwaŋgut ekŋen sek kwepgat butnaŋ. ⁵ Kenok nin Kilaismak tusumti kwep bewennaŋ manup nin sepem kwep kebon. Nin am sambeyaŋ ondekti nâmkŋipepeen kwep bemti Kilaisiyet setnaŋ ma betnaŋnok bemmamti mukulem ikŋak ikŋak mamnup. Ewan sek kwep ke bandim mpesâgât mamnup. Nin sambe piwan sek kwepgat butnaŋ butnaŋnokgapmti mukulem mukulem kegok mamambanup. ⁶ Nin Kilaisiyet sekŋaŋ butnaŋnokgapm Kawawaŋaŋ keŋ taolet m ndamti sisiliŋ kukuyet winde toŋak toŋak ndaye. Am ŋenaŋ Kawawaŋmagengatnaŋ zet notnaŋ tin ma Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zemkawaŋ bembeyelen winde sasaŋaŋaŋ buŋam zapat ke zemkawaŋ besâgâti Kawawaŋaŋ zet kapi ndain ke nâmkŋipemti zet ke etaŋ zewep. ⁷ Ma ninmagengatnaŋ ŋen ek notnaŋ mukulem mimiyet winde sasaŋaŋ beme mulupmaŋ ke eksemti mbe ma ŋen ek Kawawaŋgalen zet zikat indandayet winde sasaŋaŋ egaŋ an zikat indanda mulupmaŋ ke eksemti mbe. ⁸ Ma nan ninmagengatnaŋ ŋen ek Kawawaŋgalen zelen zet tazin ke timti am zemgwatnaŋ mimiyelen winde sasaŋaŋ ek mulup ke weyaŋti mbe. Manan ŋen ek mânep milawatmak mama keyet winde sasaŋaŋ ek mânep milawatnaŋ ekdamuŋ mti bekopsat indamukulem msâgât nâmtemtempin mbe. Ma ŋen ek an damuŋ mulup mimiyet winde sasaŋaŋ egaŋ an damuŋ mulupmaŋ weyaŋ mbe. Ma ninmagengatnaŋ ŋen ek notnaŋ nukŋanen tapme kember mimiyelen winde sasaŋaŋ egaŋ nukŋaŋ titi ke oloŋen palen mbe.

Notn notn mamayelen set

⁹ Notdaŋgat gogot mimi ke keŋdaŋgatnaŋ penaŋ kwapme mbanik belak dembusek etaŋaŋ yek. Mti mama mimi bekaŋaŋ ke kasa kumpemti naman mama mimi pembenan mkipmaŋ bemti mamambanik. ¹⁰ In notn notn penaŋ mti mambep. Mti in sambeyaŋ noline ekse ekse mti ilinaŋgat manâme topmambe. ¹¹ In Kawawaŋgalen mulup mimiyet sebet susukpiŋ, winderinben mbe. Naman mulup kegogak windemben mamambep. ¹² In Amobotnaŋaŋ inimagen kwitnaŋ ŋen mimindasâpmgat damuŋ mamti oloŋen palen mambep. Nukŋaŋ ŋen inimagen sokbeme in winde timti katikŋaŋ bemti tabep. Mti kan kataŋ in dundundu mulup mpeŋ mamambep. ¹³ Naman Kawawaŋgalen am notnaŋ indikme olat olat palen mame indamukulem mimindewep. Ma am mukup notnaŋ kopme indikti in weyaŋ indikdamuŋ mimindewep.

Am nâmkŋipepeŋinpiŋmak notn notn mamayelen set

¹⁴ Amnaŋ in tototŋak indom walesâpme in Kawawaŋaŋ ekŋen dolakŋaŋ mimindandayet dunduwep. Kegogak ingat dembusekŋinaŋgatnaŋ saik zet ŋen ku tobep. ¹⁵ Nolinaŋ keŋan segeyek mme in ekmak sebemti kwilekiyet segeyek min ke mukulem

mti tabep. Naman nolin n̄en keŋ sindem palen tapme mukulem mti keŋin sindem palen tabe. ¹⁶ In ilinaŋgat maotnâip n̄oktik sepem keboŋagak noline tototnaŋ ekŋengat otnâmindewep. In ilinaŋgat nâme mobotnaŋ ku bewe, nolineyet nâme mobotnaŋegak bewe. ¹⁷ An n̄enaŋ inmagen kwileki n̄en mim yuŋgum indame in dopmaŋ kegogak ku myuŋgum sawep. Yaŋgut in am sambe ekŋengat zikalinan mama mimi dolakŋaŋ etaŋ mamambep. ¹⁸ Mti an n̄enmak n̄enzinziŋ ku mbep. Am sambe ekŋenmak notn notn mmambep. Naman an n̄enaŋ gâgât notn notn ku mbe beme e egalen kwitnaŋ kwitnaŋ. ¹⁹ Notnne penaŋ, in am n̄enaŋ myuŋgum indame keyet dopmaŋ ku gilik zemi mindawep. Myuŋgun̄gu ke Kawawaŋgat betnan esemten̄ bempewep eneyet Kawawaŋaŋ ikŋaŋ pigok zeye.

“Dopmaŋ mututu ke nâlen mulup.”

(Zii Zet 32:35)

²⁰ In kapigok etaŋ mbep,

“Kasaŋin meuyet gakime meu indawanik ma tuyet gakime tu samane nimbe. Geŋ kekok mmane gâlen mama mimi dolakŋaŋ keyaŋ an tondi ke sakambuk temaŋ sawe. Mme keŋaŋ mgilik zenak mene.”

(Totatgalen Set 25:21-22)

²¹ Mama mimi bekaŋaŋaŋ geŋ ku mtogewe. Geŋ mama mimi dolakŋaŋ mmane keyaŋ bekaŋgalen winde kume topmâbe.

13

Nin gapman ekŋengalen zet kandaŋan mamabanup

¹ Gapman mulup ke Kawawaŋmagengatnan sokbeyeyepm am sambe gapmangalen zet kandaŋan mepme delaŋ zemâpbe. Ekŋen Kawawaŋaŋ zemâtâtpeye keyet katnanen mulupminn mamip. ² Kegogapmti annne gapman mulup mti maip ekŋengalen zet ku kuwanup. Zelin kulunup beme ekŋengalen yek; Kawawaŋgalen zet kulunupnok bein. Keyet dopmaŋ kangat zelen tabanup. ³ Mti am damaŋin mamaip ekŋengat kiŋgagatpiŋ. Mama mimindi dolakŋaŋ tagain beme eneyet kiŋgasât? Bekanaŋ mamip ekŋenaŋ kiŋgat indeip eneyet ekŋenaŋ bekaŋaŋ mamip keyepm kekok mip. Âpme nin kiŋgagatpiŋ mamasât nâmti mama mimi dolakŋaŋ mbanup. ⁴ Gapman ekŋen Kawawaŋgalen mulup angapmti ndamukulem mme dolakŋaŋ mamayet mulup mamip. Âk ekŋengalen zet dolakŋaŋ mimiyet zeip ke ku gawepumti bekaŋaŋ mnup beme ekŋen bekaŋaŋgat dopmaŋ mututuyet mulup mimiyelen Kawawaŋaŋ mulup zet ke indaye. ⁵ Keyepmti in zelin penaŋ gawepuwep. E yaŋaŋ kapigogat: dopmaŋ mutumgawep keyet kiŋgagagatnaŋgat etaŋ yek ma ingat keŋinanen ke mimiyelen keŋin maindembein keyet penaŋaŋ msâtnâmtiyepm mamip. ⁶ Ekŋen Kawawaŋaŋ damaŋ mulup mimiyet zemindeye ke mamip. Keyet nin takis mânep bemann keyetnaŋ timtati tosaŋin tiwep ma ninmagen mulup mbep. ⁷ Âpme in kwitnaŋ kwitnaŋ zemâtâtâtnaŋ keyet kataŋ mbep. Takis indandayet zenzenaŋ ekŋen takis mânep indawep. Ekŋen sisiliŋ mulup mimindandayet zenzenaŋ ekŋen sisiliŋ mulup mimindawep. Kandaŋinan mtoti mamayet zenzenaŋ ekŋengat kandaŋinan mtoti mamambep. Kwizet buŋamin mwawatgat zenzenaŋ ekŋen kwizet buŋamin mwat indewep.

Notn notn mti keŋ taolet dopdop mbep

⁸ Nodaŋgalen dopmaŋ geŋmagen tazin beme ke mutuwanik. Ninmagen dopmaŋ n̄en mututuyelennok tazin ilak nolinaŋgat indembembe ke taindame nolin kan kataŋ gogot mimindemambep. Kogok mbewaŋ zeinen in nâlen gogotgalen zii zetn maŋgawepup bein. ⁹ Zii zelen pigok zenzenaŋ:

“Awembiŋit kalelaŋ ku mbalup,”

“Geŋ kasa ku kuwanik,”

“Geŋ kambu ku tiwanik,”

“Nodaŋgalen kwileki n̄eniyet eyak ku mbanik.”

(Kisim Bek 20:13-17)

Zii zet ke ma ankenoo zet notnañ sambe talip ekñengat temakwep bemti ñotekñañ pigok zenzenañ,

“Gitañgat mañgembein sepem kegogak nodañgat gembewe.” *(Wok Pris 19:18)*

¹⁰ Am gogotmak mambe egañ notnañ kwileki ñen ku myuñgum sawe. Keyepmti am ñenañ gogot palen mamain egañ zii zet nodañgat gogot mimi ke ilak mañgawepun.

¹¹ Kegok mimiyet zemindendenañ in kan alak tapmanup kapiyet yañbemti mit. In muluk wewenok mama tapmaip e peme tapme ewenñ Kawawañ nâmkijpemtî mama mimi dolakñañ mbien ewan mit eneyet Amobotnañ kokotnañgalen kan sokñañ bein. ¹² Tambumbu delañ zeme msalañ msasâgât sasat kuingapmti nin tambumbuyelen kwitnañ kwitnañ timan tamepme msat msame kasayelen timbi sâk timti eksemti tatne. ¹³ Nin amnañ msayet mamanup kegogapm mama mimi pembenañ mam mambanup. Nin tu katikñañ nimti keñ kileñ ku mbanup. Nin kanzowak kileñ kileñ mti imbimak set kileñ ku mambanup. Ma nin am notne ekñengalen kwitnañ kwitnañgat eyak mti ñenzinziñ kileñ ku mbanup. ¹⁴ Zisasi Kilais ek nâmkijpemtî ekmak tususun tapme mamti mambep. Mti keñ itnañgalen mama mimi mgasik sambe e bamkumpemtî keyet ñen ewe ku otnâmbanik.

14

Nin notnneyelen mama mimiñinañgat yañañ ekti, “Geñ keboñ neñ keboñ nnagak,” zemti ku atindândâwep

¹ Am nâmkijpepeñinmak notnañ ingat tuñguwinan tapmaip ekñen nâmkijpepeñin tuwat tuwat kogogapmti mama mimiñangat ku atindândâwep. ² Notnañ inmagen an nâmtemtemiñij ekñengalen mama mimiñin kapigok tatindain, “Neñ kwitnañ sambe ñep nimâbâgalen etañ.” Ma notnañ nâmtemtemñinmak pigok nâip, “Neñ kwitnañ kwitnañ Kawawañ nâme neñ niniyelen beye ke etañ niniyelen,” zemti msikokok etañ manip. An nâmtemtemañpiñañ an nâmtemtemñañmagat ku ekme topme nâmtalat pewe. ³ It temakwep Kawawañgalen am kegogapm geñ nâmtemtem kumti kwitnañ kwitnañ eksesepñ mannik in noline nâmtemtemñinmak ku indikme topme ektalat indewep. ⁴ Keyepmti geñ an zibonañ an ñeniyelen mulup an ñeniyet, “Geñ Kawawañgalen set tazinen ke ku mainik,” zeme ñep bewe? Egañ mulupmanen windenñ bemti tabe ma tuwat tuwat bewe keyet zetnañ zenze ke Amobotnañ zenzeyelen, eneyet zet keboñ zenze ke Kawawañgalen; nin yek. Keyepmti egañ tuwat tuwat ñep ku bembeyelen Amobotnañañ mukulem mpeme ñep gweñ gweñ kumti tabe. ⁵ An ñenañ kasup kwep ñeniyet nâme mobotnañ penañ beme pigok manâin, “Kasup mulup mimi kwep kapiyañ kasup notnañ sebemindemti gwaen tazin kegok mambein.” Apme an ñenañ nâme, “Kasup mulup mimi sambe bepi sepemin kwep mambein” Am sambe nânânin sepem ikñak ikñak kegok tazingapmti kwileki ñen msât nâmbep beme ñep ilinak kwep kwep nâmti mbep. ⁶ An msasa ñen Amobotnañgat sesewatsasayet nâmti ombep bep beme egañ Amobotnañ kwitnañ kwitnañ mwasâti kegok mip. Ma an songom meu nâmtemtemañpiñ manin ma an nâmtemtem mti eksemti egañ sikokok etañ manin. Mti egelañ kegok milut ke Amobotnañ Kawawañ kwitnañ kwitnañ meu maidain keyet nâmti dundum samti wisikñ zemti manilup. ⁷ Am nin mamanup kapi ninañgat kwizet buñamak bembeyet mti ku mamanup yek. Nin mama miminnanen kwitnañ ñen minup beme nin ke mman Kawawañ keyet kwizet buñamañ tin. Mti mama mamanup ke Kawawañ nâme tikñañ bembeyelen ke mti keyet keñan mene gakiki aiknup beme ke kegogak Kawawañgat zapat bein. ⁸ Kegogapmti nin msalen kapi mamti Amobotnañgat kwitnañ mwatomzempemtî mamambanup. Nin Kawawañgalen zapat mamanup keyepmti gakinup ma alik mambanup beme Kawawañgalen kwitnañ kwitnañ etañ. ⁹ Amobotnañ gakimti

naman gilik zemti wage ke yanꝋaꝋ kapigogat, Kilaisiyaꝋ am gakikiꝋaꝋ ma am alik mamanan ningat Amobotnaꝋaꝋ temakwep mamayet nâmti gakimti wage eyaꝋ ningat Amobotnaꝋaꝋ tazin. ¹⁰ Kilais ek ningat Amobotnaꝋaꝋ kogogapm geꝋ songom meu ku manik in ekꝋen songom meu manip ekꝋengat zekukuꝋin ku mbep. Naman kegogak geꝋ songom meu manik in ekꝋen songom meu ku manip ekꝋengat zekuku ku mbep. Nin sambeyaꝋ Kawawaꝋgat zikatnan sokbemann egaꝋ nin sambeyet zetn zemdelan zewe. ¹¹ Kawawaꝋgalen Zet Itnaꝋanen golaꝋ zenze an Aizayayaꝋ zet meluwaꝋ kapigok mimiꝋaꝋ tazin,

“Amobotnaꝋaꝋ zeinen neꝋ penaꝋ sukwep penaꝋ mamayapgapmti in nâgât pedondom namti zewep. Nen Kawawaꝋ neꝋ an zet zemdelan zenze an.” (*Aizaya 49:18; 45:23*)

¹² Keyepm nin sambe pi Kawawaꝋgat zikatnan yaꝋaꝋ zemsokbemann delan zemâbe.

In nolinyaꝋ Kawawaꝋ mâbâgalen selin kwitnaꝋ ñenaꝋ ku bekekkep

¹³ Keyepmti in Kilaisiyelen am manꝋe ekꝋengat zet zemdelan zenze zet mulup ku mbep. Mti naman ñen kapigogak ku mbep, in Kilaisiyelen am manꝋe selinan kwitnaꝋ ñen mme keyaꝋ ekꝋen mme toindondoyelen seleset ku indaik mebep. ¹⁴ Neꝋ Amobotnaꝋ Zisasmak tusuwanan mamayap keyepmti neꝋ pigok nâyaꝋ, meu sepemaꝋ iꝋak iꝋak tapmezin keyaꝋ naman keꝋ mme bekanan beme neꝋ Kawawaꝋgalen ku bembeyelen mulup mamm. Kogogapm ñen egaꝋ meu ekseꝋeꝋaꝋmak, “Ñen nimti keꝋ keyaꝋ mme bekanan beme Kawawaꝋgalen an ku bewap,” nâme nin egalen nânâ ke ku mann topme meu ke niniyelen apitilimpewek mene. ¹⁵ Kogok apitilimpemtiꝋut geꝋ zedi mâti meu egaꝋ, “Nima keꝋ mme bekanan bewe,” manâin ke naman geꝋ giti totati tatnimane gigeꝋ. Gikti egaꝋ keꝋanen nâme bekanan bep. Kegok mnak beme gâlen nodanꝋat keꝋdi beme ke ku tazin. Geꝋmak nodi it ilisakwep Kilaisiyaꝋ gilik zemti idadagat gakiye. Keyet geꝋ nodanꝋat ñoktik nâmanaꝋaꝋ kumane gakikiyet setetekdi lendetme mama mimi egaꝋ nâmtemtem min ke ku mbanik. ¹⁶ In kwitnaꝋ kwitnaꝋ pembenan zemti maip keyaꝋgut mama mimi keyet nodanꝋ ekme nukꝋaꝋ ma ekseꝋemak mambein kogogapm geꝋ eksemti mbanik. Mneti nodanꝋ keyet nâme mgasik mambeinan zeok zet notnaꝋ zeweyet eksemti mammambanik. ¹⁷ Kawawaꝋgalen zemâtâtâtgat mama ke Emetak Teꝋaꝋ amgat keꝋinan mulup mme amnan mama kapigok mamip: nolinmak oloꝋkati mamaip ma nolinmak keꝋ sewakꝋaꝋ palen ma mama kwetetepman Kawawaꝋaꝋ nâmtikꝋaꝋ min ke mamaꝋinan mamkawaꝋ beip. Kawawaꝋgalen amnan in keyet otnâmti tu meuyet etaꝋ atindândâ ku mbep. ¹⁸ Keyepm an ñenaꝋ set ke imti Kilais sisiliꝋ mulup msamti mainen Kawawaꝋaꝋ ek nâmpeme dolakꝋaꝋ bewe. Ma am ekꝋenaꝋ kegogak egat nâme dolakꝋaꝋ penaꝋ bewe. ¹⁹ Keyepmti sewakꝋaꝋ mama keyaꝋ notnnemak ningalen mamayet popeꝋaꝋ bembeyelen ñokaꝋkaꝋ kumti mbanup. Naman notn mukulem mukulem ke kogogak mti Kawawaꝋgalen mama mimi in mimiyet manâinen ke mamaꝋinan penaꝋ mkatikꝋaꝋ bewep. ²⁰ Geꝋ tu meuyepmti nodanꝋgalen nâmkĩpepeꝋaꝋ Kawawaꝋmagen tazin ku walebanik. Bo meu sambe ekꝋen ke dolakꝋaꝋ etaꝋ. Kawawaꝋaꝋ nin niniyelen bempeye yaꝋgut bo meu ninup keyet notn keꝋaꝋ walatme ekme tokukuyelen bep beme geꝋ bo meu ke ninipiꝋ. ²¹ Geꝋ nodi keꝋaꝋ ku mmane bekanan bembeyelen nâmbanik beme geꝋ songom sesumbanan ma wain tu ma kwileki ñen ku nimbanik ma kwileki ñen mmane nodanꝋat keꝋaꝋ mme bekanan ku bewe. ²² Geꝋ kapigok nâmbanik, tu meu niniyelen maotnânik ke geꝋ ma Kawawaꝋ igalen kwitnaꝋ kwitnaꝋ. Kegogapmti nodimak tu meuyet atindândâpiꝋ. Geꝋ kwileki ñen yayaꝋ palen ku mnik beme keyet keꝋdan nâmane ñep beme oloꝋen mbanik. ²³ Yaꝋgut an ñenaꝋ keꝋ zut mtiꝋut kilen ke nimbe beme ek nimti yommak bewe. Egaꝋ nâmkĩpepepiꝋ ilak nin keyet penaꝋaꝋ

kegok sokbewe. Nin kwileki n̄en n̄amtemtem palen belak etaŋ mmann keyaŋ yommak etaŋ bemâpbe.

15

Nin Kilaisiyaŋ maŋge sepem keyet kataŋ mambanup

¹ Nin n̄amkiŋpepeen katikŋaŋ bemti kwitnaŋ kwitnaŋ n̄en ku eksemti kambuk ku manzenup nin am n̄amkiŋpepenin tuwat tuwat kwitnaŋ kwitnaŋ eksemti kambuk manzeip ekŋenmak atindândaŋin sewakŋaŋ palen mambanup. Kogok mamti nin n̄anuwen kapiyaŋ pembedaŋ etaŋ kogok n̄amti sek mmopmot ku mbanup. ² Nin notnne indamukulem mmann nin mama mimi dolakŋaŋ minuwen keyaŋ ekŋen indamukulem mimindeme Kawawaŋmak tusu mamaŋin mkatikŋaŋ bewe. ³ Kilais egaŋ kegogak ikŋaŋgat n̄ame mopme ku maŋge. Kegogapmti Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen Dewilaŋ Zisasiyet zet n̄en kapigok kuyeyaŋ tazin ke penaŋaŋmak beye,

“Kawawaŋ zemtalat pewien keyaŋ neŋ zemtalat newien kegok bein.” *(Sam 69:9)*

⁴ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zet ke belak ku kukuŋaŋ. Zet keyaŋ mama mimi dolakŋaŋ zikat ndandayelen n̄amti meluwaŋ mimiŋaŋ. Zet keyet keŋaŋ tazin keyaŋ nin n̄ep ndamukulem mme n̄amkiŋpepeen kaliŋaŋ bem tati Kawawaŋaŋ koti yommak gakiki mtot idesâpm keyet damuŋ mti webepen tabanup. ⁵ Kawawaŋ ek am keŋin mkatik beme kaliŋaŋ bemti tatat toŋaŋaŋ n̄ep indamukulem mimindeme Kilaisiyelen mama mimi ke timti keŋ kwep bemti mambep. ⁶ Kogok mti nin sambe keŋ kwep bemti Amobotnaŋ zemesesewatpewanup. Kegok minuwen Zisas Kilaisiyet bipmaŋ Kawawaŋ nin zemesesewat mnup keyaŋ kwizet buŋamaŋ mme palakŋaŋ bein.

⁷ Notn notn mti keŋ kwep bem mama keyaŋ ingalen mamayet popeŋaŋ beme noline keŋ oloŋen palen indazemtetime kopme mait. Kilaisiyaŋ in indazemtetiye keyet penaŋaŋ notn notn mmame mti Kawawaŋgat kwitnaŋ mme palakŋaŋ bewe.

⁸ Kawawaŋaŋ notnne Zuda indamukulem mme kapigok n̄anâyelen n̄amti Kilais peme koge. Egaŋ ekŋengat mukulem mimi an yeŋsokŋineyet zetik mge ilak Kilais zempeme kogeyaŋ egalen zetik ke mme penaŋaŋmak sokbeye. ⁹ Kegok mgeyepm am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ ekŋenaŋ Kawawaŋgalen aŋgalaŋ gogotgat zemesesewat-pepeyet n̄amti kegok mme Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen tazin keyet katnaŋ sokbeye,

“Neŋ Zuda am maŋgeen ku sokbemberaŋ am ekŋengat zikalinan zemesesewatgemti silik kwizet buŋamdi mwawatgat mililim kuwap.” *(2 Samuel 22:50; Sam 18:49)*

¹⁰ Naman zet n̄en ewe Kawawaŋgalen Zet Itnaŋaŋ zenzeŋaŋ kapigok tazin,

“Am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ ekŋenaŋ koti ikŋaŋgalen maŋgeen ekŋenmak tusumti zemesesewatnewep.” *(Zii Zet 32:43)*

¹¹ Naman zet n̄en ewe kapi zenzeŋaŋ tazin,

“Am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ, in ilinsakwep Amobotnaŋ oloŋen mpemti sesewatpewep ma am sambe ekŋenaŋ kegogak egat n̄ame mopme zemesesewat-pewep.” *(Sam 117:1)*

¹² Ma Aizayaŋ zet n̄en kapigok kuye,

“Zesimagengatnaŋ an n̄en sokbewe egaŋ Zuda am maŋgeen ku sokbemberaŋ ekŋen ma am sambe ekŋengalen Amobotnaŋ bewe. Mme am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ ekŋenaŋ egaŋ indamukulem mbeyet webemti mambep.” *(Aizaya 11:10)*

¹³ Keyepmti neŋ in Zuda am maŋgeen ku sokbemberaŋ ingat n̄amkiŋpepenin ma webemberin Kilaismagen tazin keyaŋ keŋin msewak beme mamayet mandunduyap. Kawawaŋ ek webembe toŋaŋ keyepm Emetak Teŋ indaye keŋinan tazin keyaŋ webemberin mkatikŋaŋ beme mamayet mandunduyap.

Pâl Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ timti am Zuda maŋgeen ku sokbembenaŋ ekŋenmagen zenze an

¹⁴ Kilaismagen notnne, inmagen keŋ taolet mimi ma mama mimi teŋ keyelen set ke ilak ke Kawawaŋaŋ keŋinan bemisik peme mamaip keyepmti ilinagak mukulem mukulem mti ŋoktik dolakŋaŋ dopmaŋ sam dopmaŋ sam mimiyet ŋep mmambep. Neŋ ingat yaŋaŋin kekok ke ilak manâmkatik beyap. ¹⁵ Âpme neŋ Kawawaŋaŋ keŋ taoletnaŋgat Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zenze mulup ke tewalaŋ mnenge keyepmti neŋ zet notnaŋ ingat zesâgâti kwalaŋ kwalaŋ ku mamiyap. ¹⁶ Kilais egaŋ am Zuda maŋgeen ku sokbembenaŋ ekŋenmagen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zempalakŋaŋ bembeyet naombemneŋge keyepmti neŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋgapmti sâpe sâpe bumbu anak beyap. In Kawawaŋgat wisikŋ tewalaŋ Emetak Teŋaŋ keŋinan mme kwetetepmaŋ beme Amobotnaŋgalen wisikŋ tewalaŋ dolakŋaŋ Kawawaŋmagen neŋ mmet Kawawaŋgat tewalaŋ ke sâpe sâpe bumbuyet mulup zet ke naŋge. ¹⁷ Neŋ keŋŋ bugan oloŋen bein enenogat neŋ Kawawaŋgalen mulup ke mma keyet keŋanen Kilais Zisasiyet kwizet buŋamaŋ mwaban keyet nâyp. ¹⁸ Neŋ sekŋ mobot zet zeya gwa yaŋaŋ kapigogak, neŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ timti mulup dolakŋaŋ am Zuda maŋgeen ku sokbembenaŋ ekŋenmagen timet zema Kilaisiyaŋ indamukulem mme nâmkinpepeen kwabien keyepmti zeya. ¹⁹ Neŋ menok ma winde mamanan maŋ notnaŋ tatname zet zewan ke Emetak Teŋaŋ winde name mti Zelusalem mkaengatnaŋ yaŋbemtî Kilaisiyelen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ katnaŋ ke ilak msat katan zempalakŋaŋ bemmeti met Ililikam msalen met patan zewan. ²⁰ Neŋ am ŋenaŋ mka taŋkawat tendempeye keyet palen mka walalatgat nâma ŋep ku bein. Kegogapm nanaŋgat mawalalap. Kegok mamiawen neŋ Kilaisiyelen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ kapi am notnaŋ ku nâip ekŋenmagen met zempalakŋaŋ bembeyet tikŋaŋŋ omba penaŋ matazin. ²¹ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen golaŋ zenze an Aizayayaŋ zet zeye ke penaŋaŋmak bembeyelen manâyawen ke kapigok zeye,

“Am zet zapatnaŋ ku nânânaŋ ekŋenaŋ ke eknâmâtâbep.” *(Aizaya 52:15)*

²² Zet keboŋ keyaŋ naopem manamandame mulup mamiyap ke ekma ektemtemŋaŋmak beme inmagen sakwep kokogalen kwindendenŋaŋmak beye.

Pâlaŋ Loma am met indikti omteŋ Sipaen msalen mesâgât nâŋge

²³ Neŋ am ekŋen kapimagen mulup mimiyet nâmbanen ilak mma delaŋ zeme inmagen kosâgât webe webe teepmaŋ mban ke elak daŋgome inmagen kosowap. ²⁴ Neŋ in kot indikti inmak belaknik taindema mukulem notnaŋ mnamenŋgut indemti Sipaen msalen indem mehap ke nâma kopme oloŋen miap. Sipaen msat ke mebegalen manâyp kekokapm mehap. ²⁵ Yaŋgut alak pi Kawawaŋgalen an imbi indamukulem msâgât Zelusalem mkaen mesâgât weyaŋbe weyaŋbe notnaŋ tapmiap. ²⁶ Ke notnne Kawawaŋgalen am bembenaŋ Masedoniamak Akaia Plowins ekŋenaŋ Zelusalem mkaen Kawawaŋgalen am olat olat palen mamaip ekŋen indamukulem mimindemti zemtâmti milawat akumbemti beme Zelusalem mesâgât oloŋen palen tapmip. ²⁷ Ekŋenaŋ keŋ taolelin tazin keyet katan mme dolakŋaŋ penaŋ bein. Yaŋgut ekŋen Zelusalem am ekŋenmagen dopmaŋin butnaŋ tazin. Ekŋenaŋ am Zuda maŋgeen ku sokbembenaŋ ekŋengat Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ timamti zenze an bemti ekŋenmagen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ timkokotnaŋ keyaŋ ekŋengalen dopmaŋin mututuyelenok keyepmti ekŋenaŋ sekgalen bandim ke akumbemti indame ŋep penaŋ bembeyelen. ²⁸ Âpme zemkatik bewien keyet penaŋaŋ sekgalen bandim akum bewien ke neŋ timti met indama delaŋ zeme gilik zem inmagen koti keyetnan Sipaen msalen mehap. ²⁹ Neŋ inmagen kobawen belak penaŋ yek. Neŋ Kilaisiyelen windenŋaŋmak koti ingalen nâmkinpepeŋin Zisasmagen bemtalip ke kekokapm mgwatnaŋ mimindewap.

³⁰ Kilaismagen notnne, neŋ Amobotnaŋ Zisas Kilais egapmti Kawawaŋaŋ nin egalen mulup an ombemndeyeyepmti Emetak Tenŋaŋ keŋnan bempeye keyaŋ indamukulem mme notnneyet gogot mimiyet ndaye. Keyet Kawawaŋaŋ nâlen nukŋaŋ ke mukulem mimiyet dundum sait. ³¹ In kekok namukulem mme Kawawaŋaŋ Zudia msalengatnaŋ am nâmkînpepeniŋiŋ ekŋengalen belengatnan gilik zemti napbe. Ma Kawawaŋgalen am Zelusalem mamaip ekŋengat am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ ekŋenaŋ milawat ondek beme tim mebaŋ keyet oloŋen mbep. ³² Kegok mme neŋ inmagen kosâgât oloŋen palen koti inmak bugan tat indema kegoset ke Kawawaŋaŋ in ma nâgât keŋŋ mme oloŋen bewe. ³³ Kawawaŋ ek keŋ sewak mama keyet ŋotekŋaŋ egaŋ inmak kwesiŋ mamayet nâmti dunduyap.

16

Pâlaŋ Loma mka temaŋgatnan an imbi ekŋengat nâpeŋ mamamtan

¹ In nâgât Kilaismagen ipm Pebe egaŋ inmagen kot pataŋ zeme in ek weyaŋ ekdamuŋ mbep. Ek Senkli mkaen imbi damuŋ matazin. ² Âpme neŋ in Amobotnaŋgat nâmti Pebe mkitik peme ingat tuŋguwinan mamayet nâmti diindoyap. Kawawaŋgalen an imbi nin mama mimi dolakŋaŋ kekok ŋep penaŋ mimiyelen. Egaŋ kekok neŋ ma am notnaŋ mandamukulem mamimindain keyepm ek nukŋaŋ ŋen sokbemsame in mukulem mpewep. ³ Mti Plisilamak Akwila eget nenmak nsakwep Kilais Zisasiyelen mulup animbiŋaŋet nâgât egaŋ indamukuin zewep. ⁴ Egelaŋ nâgât mti sekŋit walesât mbungapmti Kawawaŋgalen am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ ma neŋ egetgat keyet nâmamozin. ⁵ Ma egalen mkaen an imbi ondekti Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zenâ zenâ mamip ingat kekok indamukumindein. Ma in Epinetas notn penaŋ Esia an Kilais kukŋaŋgat nâmkînpeyeen ek kekok mukumpeyap. ⁶ Malia egat kekok zeme nâk egaŋ inmagen mulup omba penaŋ mge keyepm neŋ egat nâma dolakŋaŋ beme ek kekok mukumpeyap. ⁷ Adonikus an ma Zunias ek imbi eget am maŋge msat kwegatnaŋ neŋ keyetnaŋgapmti neŋmak nsakwep mka katiŋan kek ndeme taben. Egetgat zeme nâselup neŋ eget kogogak mukumideyap. Eget an imbi kwizet buŋamit temaŋaŋ ma eget kogogak an imbi Kawawaŋgalen zet timamti zenze an ekŋengat tuŋguwinan mamti Kilaisiyelen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ ŋeŋaŋ benti nâmbun. Neŋ ewe belak mama egelaŋ kekok mbun. ⁸ Ampliatus ek Amobotnaŋgalen mama mimien notn penaŋgapm mukumpeyap. ⁹ Ulbanus ek Kilaisiyelen mulupgat mandamukulem mindein ekmak Stakis egat notnet penaŋgat idamukum ideyap. ¹⁰ Apelis ek Kilaisiyelen mulupgapm sindem omba same ke epumti maŋge keyaŋ mme ek Kilaisiyelen an penaŋ mamain mukumpeyap. Mti am Alistobulus egalen mkaŋanen matalip ekŋen kekok mukumideyap. ¹¹ Zuda an notn Elodion ma am Nasisusyelen maŋge Amobotnaŋmak mamaip ekŋen kekok indamukumideyap. ¹² Imbi zut Tilipenamak Tiliposa egelaŋ Amobotnaŋgalen mulup nukŋaŋbeŋ penaŋ mamilup. Imbi eget kekok mukumideyap. Pesis ek Kawawaŋgalen mulup wendaŋbeŋ mamgapmti ek kekok mukumpeyap. ¹³ Lupus ek an Amobotnaŋ mâti mamayet giŋgiŋ mamain. Ek mamenet egelaŋ dolakŋaŋ nadamuŋ mbun mti mamaŋaŋ nâgât mammnok penaŋ beye keyepmti eget kekok mukumideyap. ¹⁴ Asinklitusmak Pligon ma Elmes ma Patlobas ma Elmas ma an notnne notnaŋ ekŋenmak mamaip ekŋen kekok mukumideyap. ¹⁵ Pilologusmak imbiŋaŋ Zulia ma Neliasmak ipmaŋ ma Olimp as ma Kawawaŋgalen an imbi sambe ekmak matalip ekŋen kekok indamukumindeyap. ¹⁶ Kawawaŋgalen an imbi mama mimiŋin tazin keyet kataŋ ilinak notn notn mti bet butem aiwep. Msat kataŋ Kilaisiyelen maŋge ekŋenaŋ ingat kekok nâpeŋ mamaip.

Am notnaŋaŋ nâmkînpepemak maindakalaŋ indeip ekŋengalen zet

¹⁷ Kilaismagen notnne, in indakalanți Zet Zapat Dolakñañ Penañ zemzikat indamimñañ ke myuñgusât mamip. Am ekñañ keboñgat indiksem indemti bamkumindewep. ¹⁸ Am ekñañ keboñ keyañ Amobotñañ Kilais egat mulupmañ ku mamip. Ekñañ ilinãgat keñinañgalak mulup ke mamip mti sek mmobot zet zemti an imbi notñañ keñin uwatñañ zet kelakñañ mimindamti maindatetimindeip. ¹⁹ Zet Zapat Dolakñañ Penañ nãmti mañgawepup keyet zet zapalin msat katan mepmãge. Âpme neñ keyet ingat keñ dolak nãmti pigok diindosowap. Kwitñañ kwitñañ dolakñañ mimiyet keñin imbelañañ beme oloñen palen mbep. Kwitñañ kwitñañ bekañañgatgut imbelañañ bemti ku mbep. ²⁰ Kawawañ An sewakñañ toñañ egañ Sadañ belaknik kapi mtopesãpm. Amobotñañ Zisas Kilais egalen keñ taolelañ inmagen wemti wembe. ²¹ Mukulem mimin Timoti ma Zuda am notnne notñañ Lusias ma Zeson ma Sosipata ekñañ in kegogak indamukumindeip. ²² Tetias neñ Pãlañ zet zeme keyet katan zet kapi kumti Amobotñañgat kwitnanen zet kapi ingat kumidalup mti neñ in kegogak indamukumindeyap. ²³ Gaiasyañ neñ ma nãmkĩpepeñinmak manndikdamuñ minden egañ kegogak in indamukumindein. Ma Elastas ek Loma gapmangalen mulup an mka kapiyelen mãnep damuñ ek ma ningat notn Kwotas egelañ in kegogak indamukumindeip. ²⁴ Amobotñañgalen añañgalañ gogolañ inmagen wemti wembe penañ. ²⁵ Kawawañañ neñ Zet Zapat Dolakñañ Penañ tim kotdiindowaneset ingalen nãmkĩpepeñin Zisas Kilaismagen tazin ke mme windenañbeñ ñep tatagalen. Mme Kawawañgalen zet enzililiñañ eweñañ baen takwage ke Nemuñañ ningapmti peme kotgakikiyelen nãñge kelak sokbeye keyet zapañañ mandiindonup. ²⁶ Kawawañ mama kanzizit mamain egañ zemndeme nin keyet katan manzemkawañ benup. Ma am sambeyañ ke nãmti gawepupuyet nãmti zeme golañ zenze an ekñañ papiaen yañañ sosok zemkawañ bemti meluwañ mpepeñañ. ²⁷ Âpme Kawawañ ek an ñoktikñañ temañ mamain Zisas Kilais ningapmti zempeme koge keyepmti Kawawañ zem oloñen mpemti kwesiñ kwesiñ sesewatpepeyelen! Ke penañ.

1 Kolin

Pâlañ Kolin am ekñengat zapat meluwañ ñeñañ kapi kumindaye

Zapat meluwañ kapi Pâlañ Kolin ekñengat ñeñañ kumindaye. Kolin ekñengat zapat meluwañ zut kuye yangut nukñañ sepem ikñak ikñakgapmti sek zut kuye. Pâlañ Kolin mkaen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ timepme sek zut beye kan keyet Kolin dapmelañge msokbemindemti koge. Koti mame nukñañ notnañ sokbeme kot zeme nâmtiyepm zapat meluwañ kapi kuye.

Kolin mka temañ ke Akaia plowis keñañ tazin. Manan Akaia msat ke msat temañ alak pigokgat Glis makup keyet keñañ tazin. Am msat keyetnañ zelin Glik zet ke manzeip. Kolin mka keyañ nembu ganzenan ma msat busiliñañ ñetekñañ Aika msat temañ ma Kolin mka temañgatnañ mezinen ke atam tatatnañnok mam tazin. Âpme am wañgaen makotemien ekñenañ tokwat bembululuñgat wisat mti sakwep mepmegalen nâmti wañgañin Kolin msat busiliñanen ke gapumoti nembet daen mebemti moti mametemien. Mme naman Kolin ke kawa kambuk ikñakñen tapme keñañen amnañ sesewat mulup sepem ikñak ikñak mamtemien. Kawa kambuk ñengat keñañ Kawawañ sesewatsawien ma ñengat keñañ nopiom mânep milawatgalen mene sesewatsawien ma kawa kambuk ñengat nopiom imbi set kilengalen. Kogok mme Kolin mka ke mama mimi mgasikgalen sulumsesikgañ Kolin am indabulut tapmeyepm Pâlañ zapat meluwañ kapi kumindaye. Nukñañ notnañ Kolin mkaen dapmelañge mambien ekñenmagen sokbeyeen kapigok: Ekñenañ meu nopiom ekñengat sâpe sâpe zemindamti naman timkot bemkwiti kwiti munduman kobeme dapmelañge ekñengat tuñguwinanen notnañ ke met kwitim nime zezet bañbañmak sokbeye. Notnañ nolinangalen mama mimiyet ektekalili mulup omba mbien. Nolin towewenañ ekñengat tewalañ bembeyet nâmti kumindaye (7:1; 8:1; 12:1; 16:1).

Zet ñotekñañ temañ kapigogañ 1 Kolin zapat meluwañ keñañ talip:

1:1-9 Pâlañ indamukumti zemgwatnañ zet notnañ zeye

1:10-4:21 Zet atindândâ yañ dapmelañge kalañge

5:1-6:20 Msatgalen mama mimi bekanañañ dapmelañge ekñengalen nâmkñepepeñin waletme delañ zemâge

7:1-40 Pâlañ awimbiñ mamayet zet notnañ zeye

8:1-11:1 Keñ zut palen ku mamayelen; Zisas kwewetañ nâmkñepemti mamayelen

11:2-14:40 Dapmelañge ñoktik sepem zibonj mâti Kawawañ sesewatpepeyelen

15:1-58 Zisasiyañ gakikiyeengatnañ wageyepmti am nâmkñepepeñinmagañ kegogak wabep

16:1-24 Pâlañ ikñañgat zigok mimiyelen nâñgeyet zemkawañ bemti zemgwatnañ mindamti eksem mamayet zemindeye

¹ Pâl neñ Kawawañañ ikñañ nânganok Zisas Kilaisiyañ buñam zapatnañ zem-palakñañ bembeyelen annañ nakumtetiye ma ningat notn nâmkñepepeñañmak kwitnañ Sosenes ² nit meluwañ kapi kumti Kawawañgalen am nâmkñepepeñañmak Kolin mka temañ mamaip ingat kumbemalu kozin. Kawawañañ in Zisas Kilaismak tusumin-demti mme teñ kwapme ikñañgat zapat etañ mamayet indakumtetiye. Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ keyañ am sambe msat katañ Amobotnañ Zisas Kilais masesewatpeip ekñenmagen penañ bein ma egañ ekñengalen Amobotnañin ma sakam kegogak ningalen Amobotnañ bein.

³ Bipm Kawawaŋ ma Amobotnaŋ Zisas Kilais egetmagengatnaŋ keŋ taolet ma keŋ sewakŋaŋ inmagen wemti weweyelen mandundulup.

Kolin am ekŋenmagen zet zapat dolakŋaŋgalen penaŋaŋ sokbeye

⁴ Kawawaŋaŋ in Zisas Kilais nâmkŋpeme keyepmti egat pembenangat keŋ taolet omba mamimindain. Neŋ Kawawaŋgalen keŋ taoletgat ma kwitnaŋ kwitnaŋ kapiyet egat kan kataŋ wisikŋ zemti mandunduyap. ⁵ Eneŋogat in Zisasiyelengapmti Kawawaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe in tim mamayelen indaye ke kapigok: in nânâ penaŋ keyelen yaŋaŋ kogogak winde indame nâmbien ma Kawawaŋgalen zet katnaŋ penaŋ ke amgat diindondoyet winde ŋep indayeyaŋ tat indain. ⁶ Ke Kilaisiyet buŋam zapatnaŋ ingat tuŋguwinan zemkawaŋ bemann keŋinaŋ atam katik mbien. ⁷ Keyepmti in Kawawaŋgalen Emetak Teŋaŋ taolet yaŋaŋ yaŋaŋ maindain kwep ŋen ku matimalip timti in Amobotnaŋ Zisas Kilais bamgat sokbemkawaŋ beme eegalen gulak damuŋ mamip. ⁸ Ma Kilaisiyaŋ in kegogak bandim mimindeme teŋ mama tapmepme kan delaŋ zenze sokbeween Amobotnaŋ Zisas Kilaisiyelen kokot kanen ingat myuŋguŋguŋin ŋen ku aikbe. ⁹ Kawawaŋaŋ Amobotnaŋ Zisas Kilais ekmak pepem bemi mamayet nâmti indakumtetime kobien. Ek zet ŋen zem ŋen zem ku mamin.

Kolin dapmelange ekŋenaŋ kalalaŋ mbien

¹⁰ Kilaismagen notnne, neŋ Amobotnaŋ Zisas Kilaisiyet kwitnaŋgapmti in golan zet diindoma nâit. In zet mmot mtot mti tuŋguwinan kalalaŋ temaŋ ku sokbak. In keŋ kwep bemti kalalaŋin tazin ke weyaŋme kwep bak. Mme keŋinaŋ ma nânâŋinan tusumti keŋ kwep mamayelen nâwep. ¹¹ Kilaismagen notnne, ingalen tuŋguwinan atindândâ temaŋ tasokbein keyet zapalin ke Koloweyelen sip kwep notnaŋaŋ kot dinome nâmban. ¹² Zet zapalin kapigok kot zeme nâmban. Inmagen notnaŋaŋ manzeip, “Nin Pâl egalen am.” Ma notnaŋaŋ manzeip, “Nin Apolosiyeleŋ am.” Ma notnaŋaŋ, “Nin Kepasiyeleŋ* am,” manzeip. Ma notnaŋaŋ, “Nin Kilaisiyelen am,” manzeip. ¹³ Kegok ŋewaŋgut pigok ŋep zenzeyelen Kilaisiyaŋ ikŋaŋ epeemti sambe ku beye. Ma Pâl neŋ ingapmti tewen yomengatnaŋ indatitiyeleŋ ku gakiwan. Ma Pâl nâlen kwilen tusumindemti tu ku zulutindewien.

¹⁴ Neŋ inmagengatnaŋ am sambe tu ku zulutindewan yek. Keyet neŋ nâma ŋep bein. An zut Kilipusmak Gaias eget etaŋ zulutidewan. ¹⁵ Keyepmti inmagengatnaŋ ŋenaŋ, “Pâlgaŋ kwitnanen tu zulutgeyap,” ŋep ku zenzeyelen. Egaŋ kegogak, “Neŋ egalen zapat,” ŋep ku zenak. ¹⁶ Neŋ Stiwen ma an notnaŋ egalen mkaen matalip ekŋen tu zulutindewan ke nâmtalap. Yaŋgut am notnaŋ tu zulutindewan ma yek ke ku nâmtâtindeyap ¹⁷ eneŋogat neŋ Kilaisiyaŋ am tu zulutindendeyet ku zemneŋge. Egaŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zemkawaŋbembeyelen mulup ke naŋge. Yaŋ neŋ am nânâŋin temaŋ ekŋenaŋ manzeip kegok am ku maapitilimindeyap. Neŋ belak Kilais tewen kumasasokpewien zapat ke amnaŋ nâmkŋpepeyelen mandiidoyap eneŋogat zet zapat ke ikŋaŋgat windenaŋ omba penaŋ tasain.

Kawawaŋaŋ amgat set maweyaŋzin ke ŋoktik dolakŋaŋ penaŋ

¹⁸ Am waleletgalen mama mimi tapmip ekŋenaŋ Zisasiyet gakikŋaŋgat buŋam zapat diindomann ekŋenaŋ nâme belakŋaŋ penaŋ mambein. Yaŋgut am yomengatnaŋ indatetiŋaŋ ekŋengat buŋam zapat ke diindoman kemageset keŋinaŋ Kawawaŋaŋ ekŋenmagen mulupmaŋ windenaŋbeŋ mamm. ¹⁹ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋaŋ meluwaŋ ŋen pigok mimiŋaŋ tazin,

“Neŋ am ŋoktikŋin temaŋ ekŋengalen nânâŋin mtot indewap. Ma am ŋoktik sambe ma otnâip ekŋen ŋoktikŋin peŋ pema mebe.” *(Aizaya 29:14)*

* **1:12:** Kapi Pitayet kwitnaŋ ŋen gilik zeleset makuip.

²⁰ Mti amnañ nâme ñoktik temañ mambein ke Kawawañañ mapenpeme mezin. Kelak egañ am nânâ omba manâip ekñengalen nânâ ke ku matimti zein. Egañ, “Am Zuda ekñengalen zii zet nânup,” manzeip ekñengalen nânâ ke ku matimti zein. Egañ am zelañ auuyelen weyañti manzeip ekñengalen zet ke mapemewen.

²¹ In nâit, am Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ ku manâmkinpeip ekñenañ Kawawañgalen ñoktik temañ penañ ke nâme zet kilom mambein. Mme ekñenañ ilinañgat ñoktikñinañgat Kawawañ ku nâmâtâtpewien. Yanğut Kawawañañ am Kilais nâmkinpewien ekñen ombemindemti yomengatnañ indatitiyet egalen Zet Zapat Dolakñañ Penaneset nin manzemkawañ benup keyañ am Kawawañgat zapat maañgalañindein. ²² Zuda am ekñenañ menok yañañ yañañ eegalen ñoktikñin temañ keeset bemti matalip. Ma am Zuda mañgeengatnañ ku sokbembenañ ekñenañ nânâ temañmak mamayet ñoktikñin keeset mambeip. ²³ Yanğut nin Zisas tewen kukunañ keyet zapatnañ manzemkawañ benup. Mme Zuda am ekñenañ Kilais tewen gakiye keyet zapatnañ nânâyet ñenzinziñ mamip ma am Zuda mañgeen ku sokbembenañ ekñenañ nâme zet ke kilom mambein. ²⁴ Yanğut Kawawañañ Zuda am notnañ ma am Zuda mañgeen ku sokbembenañ notnañ ikañgat zapat bembeyelen indamandaye ekñenañ Kilaisiyelen buñam zapat zemkawañ beme nâmti ekñenañ Kawawañgalen winañañ am yominangatnañ matimkwatindein ke maegip ma nânâñañ temañ am walelelen ku mebegalen manâin ke kegogak maegip. ²⁵ Am ekñenañ Kawawañgalen zet keyet kilom zeme keyañ naman egalen nânâyañ amgalen nânâ masebempein. Ma Kawawañgat an winañañ isikñañ bugan nâme keyañ naman egalen windeyañ amgalen winde masebempein.

²⁶ Ke neñ pigok nâyapgat zema nâit: Kilaismagen notnne, in ewe ikañgat zapat ku indakum tetiyeen baen kan keyet in sambe notnañ nânâmak ku mambien ma notnañañ kogogak windemak ku tabien ma notnañ kwizet buñammak ku mambien. ²⁷ Am msat palengatnañañ anñine ñoktik temañinmak maombem indeip yanğut Kawawañañ am ñoktikñin temañmagañ sakambuk mimiyelen nâmti keyepm am tototnañ penañ ke ikañgalen mulup mimiyelen maonzemindein. Ma am winañinmak ekñenañ sakambuk mimiyelen nâmti keyepm am ekñen winañinpiñ mamaip ke Kawawañañ maonzemindein. ²⁸ Mme Kawawañ ñep kwitnañ kwitnañ sambe am msat kapiyetnañañ nâme mobotnañ mambein ke asesekgalen manâin keyepm egañ am tototnañ mañgeengatnañ ma am msat kapiyetnañañ nâme ekñen am tototnañ bembenañ ma ekñengat kogogak nâmindeme belakñañ penañ bembenañ ke ombemindeye. ²⁹ Msalen am ñenañ Kawawañgat zikatnan sek mmobot mnakgapmti Kawawañ yañañ kegok mamimindain. ³⁰ Kawawañañ ikañgat ñoktikñañgalak in indatetimti Zisas Kilaismak tusumindeye ma Kawawañañ mme Kilaisiyañ ningalen ñoktikñ beye. Mti Kilaismage-set in Kawawañañ ikañgat zapat mamayet ma yomengatnañ timkwat indemti teñ mamayet ombemindeye. ³¹ Keyepmti Kawawañgalen Zet Itnañañ meluwañ pigok mimiñañ,

“An ñenañ ikañgat sekñañ ku mobe. Amobotnañañ mulup mge keyet nâme mobe.”
(*Zelemmaia 9:24*)

2

Pâlañ Zisas kumasasokpepenañ keyet zapat diindoye

¹ Âpme Kilaismagen notnne, neñ inmagen koti Kawawañgalen zet enzililiñañ penañ zewan ke zet dolakñañ weyañti zenze ma ñoktik temañ temañ ñen timti ku diindowan. ² Neñ kapigok nâmkatik bemti inmagen koban. Zet notnañgat yek; Zisas Kilais tewen kumasasokpewien keyet zapatnañ etañ diindosât koban. ³ Neñ inmak mambanen kan keyet neñ sebetn sukñañ beme kiñgati sebet diñdiñ palen mamban. ⁴ Neñ zet zemzikat

indandan ma zet zapat zemkawan bewan ke an nɔktikɔnjin temañan zemkawan benti mamip keyet katan ku mban. Neɔ Emetak Teɔan winde name Zisasiyelen buɔam zapat ke zemkawan bema in nâmkɔnpewen. ⁵ Wa ke am nɔktikɔnjin temañ ekɔngalen zet sakam ku zewan. Enenogat neɔ nâmbanen ingalen nâmkɔnpepenin ke am nɔktik temañ ekɔngalen zelen peme ku wetekum tatagalen nâmban; Kawawaɔngalen windeen peme wetekumti tatagat nâmban.

Kawawaɔngalen Emetak Teɔan kwitnaɔ kwitnaɔ manzemkawan bemndain

⁶ Yaɔgut neɔ am nâmkɔnpepenin katikɔnan ma Amobotnaɔgat zetnaɔ maɔgawepuip ekɔngat tuɔguwinan talawen buɔam zapat Kawawaɔngalen nɔktikɔnan temañmak neɔ zet mandiindoyap. Naman zet manzeyap keyaɔ neɔ am nɔktikɔnjin temañmak msat kapiyelen amobotnaɔ manzeip keboɔ yek. An ekɔnen keyelen nɔktik ke belaknaɔ penaɔ bewe. ⁷ Yaɔgut nin zet enzililiɔnaɔ manzenup ke Kawawaɔmagengatnaɔ. Zet enzililiɔnaɔ kapi Kawawaɔngalen nɔktik temañ eweɔnan baen msat ku weyaɔgeen ke nâmbiliwege. Zet enzililiɔnaɔ ke Zisas Kilais nin pembenañ bembeyet ketalasim ndaye. Yaɔgut egaɔ an ɔnen ku dundum mamkwatnepeme alak tatnuwen kapi kwazin. ⁸ Msalengatnaɔ amobotnaɔ ɔnenañ Kawawaɔnaɔ nɔktikɔnan temaset kwitnaɔ kwitnaɔ setnaɔ zigoset mamin ke ɔnenañ ku nâmatâge. Ekɔnenañ Kawawaɔngalen nɔktik temañ ke ku nâwien keyepm Amobotnaɔ Kawawaɔgat yaɔnaɔ penaɔ mamsokbein ke tewen kuwien. ⁹ Keyet Kawawaɔngalen Zet Itnaɔnaɔ zet meluwan kapigok mimiɔnaɔ tazin, “An ɔnenañ zikalañ ku ege ma wagaɔ ku nâmatâge ma an ɔnenañ Kawawaɔnaɔ kwitnaɔ kwitnaɔ pembenañ am ek gogot mampeip ekɔngat indandayelen weyaɔ beye ke ku eknâmmge penaɔ.” *(Aizaya 64:4)*

¹⁰ Nin kwitnaɔ kwitnaɔ pembenañ ke nin nâmatâtnup enenogat Kawawaɔngalen Emetak Teɔan zemâtâtndaye. Ke penaɔ enenogat Emetak Teɔan Kawawaɔngalen nɔktik temañ biliwawatnaɔ sambe ke maekmâtâzin. ¹¹ An ɔnenañ ɔnep notnaɔgat keɔngat yaɔnaɔ ku nâmatâtdak keɔ toɔnaɔnaɔ iɔnaɔ kwewetaɔ manâmatâzin. Kegogak Kawawaɔgat keɔngat yaɔnaɔ an ɔnenañ ku nâin; Emetak Teɔan etaɔ ɔnep nâmatâzin. ¹² Âpme nin Emetak Teɔ am nɔktikɔnjin temañmagengatnaɔ ke ku tiwenn. Yek, nin Kawawaɔngalen Zet Zapat Dolaknaɔ Penaɔ ke eknâmatât mimiyeleɔngapm iɔnaɔngalen Emetak Teɔ ke ndaye. ¹³ Keyepmti nin zet mandiindonuwen am nɔktikɔnjin temañan manzeip keyet katan ku diindowenn yek. Nin zet Emetak Teɔan manzemzikat ndainen ke mandiindonup. Sepem kegogak nin am kwitnaɔ kwitnaɔ mandiindonuwen Emetak Teɔan mandiindoin sepem kegogak mandiindonup. ¹⁴ Am ɔnen Emetak Teɔnaɔpiɔ egaɔ Kawawaɔngalen Emetak Teɔngalen zet ku manâin ek kwilekiɔngat nâmatâtnak? Egaɔ zet ke nâme penaɔpiɔ mambein. Zet ke am Emetak Teɔ tat indain etaɔnaɔ maweyaɔnâmatâlip. ¹⁵ Am Emetak Teɔ keɔnin tazin ekɔnenañ kwitnaɔ kwitnaɔ keyet yaɔnaɔ ɔnep manâmatâlip. Am Emetak Teɔ keɔnin ku tazin ekɔnenañ am Emetak Teɔ keɔnin tazin ekɔngat zelin zemdelañ zenze mulup ɔnep ku mimiyeleɔ.

¹⁶ “Amobotnaɔgat keɔnanen zet tazin ke an kwiyaɔ nâɔgeyaɔ ɔnep zemâtât zikat same mnak?” *(Aizaya 40:13)*

Nin Kilaisiyelen nɔktik ke Emetak Teɔan zikat ndame ke etaɔ timti manup.

3

Dapmelange ekɔngalen an ɔnenañ bembe ekɔnen Kawawaɔngalen mulup an

¹ Kilaismagen notne, neɔ inmagen koti am Emetak Teɔan indadamuɔ mme mamaip ekɔngat zet diindondoyelen keyet katan ku diindowan. Ingat nɔktikɔnjin am msat kapiyelen sepem keboɔ ma in Kilaisiyelen buɔam zapat ku nâwien keyepmti neɔ ingat okak ekɔngat zet zewaknok zewan. ² Neɔ meu katikɔnaɔ ku indawan, belak nam etaɔ indama nimbien ma meu katikɔnaɔ zigok nimbiek? Enenogat kan pigogak

in meu katiknan niniyelen katan ewe ku beip. ³ Alak in am Emetak Tenan indadamun mme mamaipnok ewe ku mamaip. Ingat noktikan am msat kapiyelen sepem kebon namti pepet ma atindandandâ tunguwinan mti am namkinpepeninpin eknenan mti maip sakam kekok tapmip. ⁴ In pigok tazeip, “Nen Pâliyelen am,” ma “Nen Apolosiyyelen am.” Kekok tazeip keyan zeinen in am msat kapiyelen nembon beip.

⁵ Apolos ma nen nit kwiyepm in nigat egegalen am manzeip? Nit mulup an etanan belak Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan Penan diindomalun in Kilais namkinpewien. Keyet katan Amobotnanan mulup iknangat kwep kwep zemndeyenok mbelin. ⁶ Nen aliknan katnan etan onzewan. Âpme Apolos egan kekokak nusinan etan mge. Âpme Kawawangalan iknan mme penanan sokbeye. ⁷ Keyepm an katnan ondeye ma nusinan mge keyan mulup omba penan mge nep ku zenzeyelen. Kawawangalan mme penanan masokbeingapmti egan mulup omba mamgulak nep zenzeyelen. ⁸ Maondeme mozin ma nusinan mamin an eget ke sepemit kwep. Yangut mulup mimiñit dangat katan tosanangulak iknak iknak tiwalup. ⁹ Nit belak Kawawan mukulem mimiñan anenet mme in Kawawangalen mulupmangalen msat nembon. Kogokak in Kawawangalen mka nembon nit tawalalup.

¹⁰ Kawawangalan ken taolet mnamti nanâ nange katan nen mka walalalan tanawat kalinan pema towege. Âpme timbilange ilak mpepenan keyet palen amnan mka penan tusumti tawatmolip keyepm am eknen keyan weyan namâtâtati walapbep. ¹¹ Kawawangalan Zisas Kilais amnan mka timbilange mampeipnok bempeye. Zisas Kilais ek am namkinpepeninmak ekngalen mka timbilanganan keyepmti an nenan asekti timbilange alaknan mimiyyelen sakam yek. ¹² Âpme mka timbilange mpepenan keyet am notnanan tusumti gol ma silwa ma nanzan tosanan teman ma tep ma mgek ma pun kawasen kebonan walamobep. ¹³ Kan temanngat Zisas kobe keyet muluwinangat yanngat tewan zimti mka butnan kwep keyet kwiyan katikan ma baknan walalatnan keyet penanan msokbewe. Mka keyet palen tep teman zimti tewan mka mulup mimiñan keyet yanngat msokbewenok am kwep kwepgalen kekokak mbe. ¹⁴ Âpme an nenan mulupman mka timbilange mpepenanok keyet palanan walage ke tewan zim alewe beme egan keyet tosanngat tiwe. ¹⁵ Ma an neniyyelen mulupman ke tewan zime delan zemâbe beme mulupmanngat tosanngat ku tiwe. Âpme mka tonan ke zinziyyelen bududuk penan tapmenngat Kilaisiyan an iknan ke etan angalanpewe.

¹⁶ In Kawawangalen sesewat mka ma Kawawangalen Emetak Tenan ingat tunguwinan mamain. In kekok namtalip ma yek? ¹⁷ Kawawangalen sesewat mka ke iknangalen etan. Sesewat mka ke dapmelange in kemak. Keyepmti am nenan Kawawangalen dapmelange sesewat mka nembon ke walebe beme Kawawangalan kekokak an ke waletpewe.

¹⁸ In ken otnânânin ku tetipewep. Inmagengatnan nenan nâme noktikanmak bewe beme egan am msat kapiyelen eknenan maotnâit sepem kebon. Egan iknan noktikanmak ku nâwe. Egan kogok peme tapme Zisas namkinpewe keyan mme noktikanmak penan bewe. ¹⁹ Enenogat msalengalen kwitnan kwitnanngalen noktikan kebon ke Kawawangalan nâme belaknan penan mambein. Kawawangalen Zet Itnanan meluwan nen kapigok mimiñan tazin,

“Egan am noktikan teman eknenan kwitnan kwitnan tetimae palen tapmme Kawawangalan ke timti ankapipilinok ompeme indowe.” (Zop 5:13)

²⁰ Ma nen ewe kapigok zenzenan,

“Amobotnan egan am nanânin teman ekngalen zet nâme belaknan etan mambein.” (Sam 94:11)

²¹ Keyepmti nin ingat an nenanin tapmanup kalan kumndemti, “Nen ekmak talap,” zemi sek mmobot palen ku mambeip. Yangut kwitnan kwitnan sambe ke ilinangalen

zapat: ²² Neŋ ma Apolos ma Kepas nin ingalen zapat mamakup ma msat kululuŋ ma wenzim eyonŋa talip ma gakiki ma alik mama pigogat wein ma bam wemobe ke ingat zapat bein. ²³ Ma in Kilais egat zapat mambeip âpme Kilais egaŋ naman Kawawaŋgat zapat bein.

4

Amobotnaŋaŋ ikŋaŋ mulup anene ekŋengat yaŋin msokbemâbe

¹ Kogogapm ningat nâmdeme nin Kilaisiyelen mulup an ma egaŋ mulupmaŋgat ŋeŋaŋ bembe ndeme nin amgat Kilaisiyelen buŋam zapat itnaŋaŋ ku nâwien ke zemkawaŋ bembeyelen ndeye kogok nâwep. ² Âpme Kilaisiyelen mulup an ekŋenaŋ weyaŋti muluwini zemâtâtindendaŋnok nâmsemeŋ mbep. ³ Mti naman pi nanaŋgat yaŋi zema nâit. Nâlen mulupgat in ondedakŋinan manzemkwalalip beme neŋ keyet yayaŋ ku mamiap. Ma neŋ nâmtalawen neŋ mulupm ŋen ku myuŋguwan. ⁴ Neŋ Kawawaŋgalen mulup miminaŋgut myuŋguŋgu ŋen ku mban ke nâyap yaŋgut neŋ yompiŋ penaŋ mayap kegok ŋep ku zenzeyelen. Amobotnaŋaŋ nâgât yaŋi ewe msokbewe. ⁵ Keyepm in amgat yaŋin bekaŋaŋ zemti msokbembeyet mulupmaŋ sakwep ku mbep. Amobotnaŋ egaŋ ikŋaŋ koti kwitnaŋ kwitnaŋ enzililiŋaŋ tazin ke mkawaŋ bemâbe ma am keŋan nânâ zibonŋ tapmezin ke kegogak msokbemâpbe. Mme zemdelaŋ zenze kanen Kawawaŋaŋ ikŋaŋ sakamin nâmti keyet kataŋ zemsesewatindewe.

⁶ Kilaismagen notne, in zet kapi ilak manzeip, “Zet kumpepeŋaŋ ke ku sebe-mpepeyelen.” Zet ke yaŋaŋ kapigok, Kawawaŋgalen zelen zet tazin ke ku sebe-mpepeyelen. In zet ke gawepup beme an ŋeŋaŋine ŋengat sekŋaŋ mmoti ŋengat peme topme kegok ŋep ku mimiyeleŋ. Neŋ ma Apolos nigat palen in kegok mamip. ⁷ In ilinaŋgat sekŋin mmopemti am notnaŋgat kwit zapalin mamtotpeip. Kegok ke kwiyaŋ zemindeyeyepm mamip? Âpme kwitnaŋ kwitnaŋ sambe taindanaŋgut ekŋenmagangataŋ kwep ŋen Kawawaŋaŋ ku indandaŋaŋ, ma? Ekŋen sambe ke Kawawaŋaŋ talasim indandaŋaŋgut in nâme ku indandaŋaŋnok beme sekŋin mammolip.

⁸ Âpme in nâme, “Kawawaŋgalen zet sambeyet yaŋaŋ ilak bemisik ndeyeyaŋ manup,” manzeip. In nâme ninpiŋ ilinak amobotnaŋ ŋep kwebenek zemti ilinagak amobotnaŋ bewienaŋ talip. Neŋ nâma in amobotnaŋ ŋep tabiek ze nin inmak tusumti amobotnaŋak tabenek. ⁹ Amnaŋ kogak nâme nin belakŋaŋ pewewenaŋ gakikiyet zapat penaŋnok beme tetepulet mimindamti yeyengalen nembonŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambeyet zikalinan ma ensel sambe ma msat palen am ilindiŋ penaŋ tatndigip keyepm neŋ nâma Kawawaŋaŋ nin an ombemndemti buŋam zapatnaŋ zemkawaŋ bembeyelen anene mundum delaŋ zenzeŋan tototnaŋ penaŋ ndeye mambein. ¹⁰ In nâme nin Kilaisiyelen mulup mamnupgapmti an kopanok benup. Mme in nâme ilin Kilaismagen nâmkŋipeipgapmti am ŋoktikŋin temaŋnok mambeip. Âpme nin windenpiŋ mme in windenjinmak kogok nâip. Ma nin tototnaŋ benup mme ilin mobotnaŋ beip kegok nâip yaŋgut enenogat kegok ke zeap ¹¹ nin tu meuyet gakim walet mbennaŋ ewe mamnup. Mti elimiak miakpiŋ ma kasayaŋ mandoip ma mkayet olat olat palen mamakup. ¹² Mti kwileki bugan aikti mamayet nâmti nin betnaŋ mulupmaŋ temaminup. Ma am notnaŋaŋ saik makumndeiwaŋgut nin Kawawaŋaŋ pembenanŋ etaŋ mimindandayet mandundunup. Ma amnaŋ sisipeŋpeŋ mti kasa mamndaiwaŋgut nin epumtati dopmaŋ ku mamnup. ¹³ Amnaŋ dekuku mindame keŋ sewakŋaŋ zet mandiindonup nin mgasik penaŋ bemti msat sambe ekŋengalen isek iseknok bemti mam kobenaŋ ewe mamakup.

¹⁴ Âpme neŋ meluwaŋ kapi sakambuk indandayet ku kuyap. Belak nanaŋgat nemunambanne gogot mimindawaknok mti golaŋ zet etaŋ zemti m indayap keeset

indamukulem miap. ¹⁵ Kilaismagen am mukulem mimiñine sambe penañ mene tatindaip, yangut ñenan ingat biwinnemboñ penañ ku tazin. Neñ kukuñanggat Zisas Kilaisiyepm Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ diindoma nâmkijpewien keeset neñ kwewetan kapiyañ biwin bewanañ indadamuñ mti mayap. ¹⁶ Keyepmti neñ kapigok apitilim indesowap in neñ mayapnok napmâti mamambep. ¹⁷ Keyepmti neñ Timoti Amobotnañmagen nemun pembenañ gogot mampeap ma ek an mulupmañ nâmsemetñ mam zempema inmagen kozin. Koti egañ neñ Zisas Kilais nâmkijpemamti mama mimi mamiap ke ma msat katañ meti am manzemzikat indayap eget keyañ sepem kwep mambein kekok diindowe.

¹⁸ Inmagengatnañ notnañañ nâgâek, “Ku kobe,” zemti mobotnañ mbien. ¹⁹ Kegok tapmiwanguñ neñ Amobotnañañ nâme ñep bewe beme kan belaknik bugan inmagen ke kobap. Koti an notnañ mobotnañ tapmip ekñen zeletañ tazeip ma Emetak Tenğalen windemak tazeip ke eknâmbap. ²⁰ Enenogat Kawawañgalen zemâtâtât katnañ mama ke Emetak Tenğalen winde palen masokbein amnañ zelak zelak etañ mamip ke yek. ²¹ Ke penañ in neñ ñenzinziñmak ku kokogalen nâip nâyap keyepmti in mama mimiñin weyañit mme neñ gogot ma keñ sewakñañ palen kobap.

5

Kolin dapmelange mama okbi okbiñañmak mbien

¹ Neñ ingalen zapat kapigok ilak penañ dinome nâmti talap. Inmagen kwitnañ kwitnañ okbi okbiñañmak am Kawawañañ ku nâmkijpemti maip notnañ ekñenmagen ku sokbembeyelen ke inmagen sokbemti tazin. Nemuñañañ gilik zemti naman mamañ mpelañgunğunğañmak alak set kileñ malup keyet zeyap. ² Mama mimi keboñ mmambe in naman mobotnañ igagen tapmip. In mama keboñ ke weingapmtiñgut kembeñ mti an keboñ ke peme ingat tunğuwinan ku tabe. ³ Neñ sekñañ beñan pien tapme nânânnañ inmagen kopme an muluwañ bekanañ ke mge eget zet ingat tunğuwinanok mamti zet zewaknok ilak kapigok nâmdelañ zewan. ⁴⁻⁵ In ondektapme neñ keññan etañ inmagen tusumtati zemdelañ zempeman an keyet keñañ sekñañ mama mimi itnañañgalen ke tikñañ nâmezingapm Amobotnañ Zisas eget kwitnanen Sadangalen kimbaleñ pemann sek sindem tusumsawe. Nin kekok mmanñ egañ zupman totati keñ itnañañgalen tikñañ keyet, “Yek,” zenzeyelen winde timti tabe. Mme keeset keñan gilik zeme Amobotnañ egalen kanañ dañgome an kemak in temakwep Amobotnañañ indatiwe.

⁶ Mama mimi bekanañ keboñ tatindame in sekñin mammolip keyepmti neñ nâma ñep penañ ku bein. Bo kañkañañ ek isikñañ buganañgut bo penañ olekme bumann keyañ bo penañ mme akñañ mambemâzin. Ke in nâip, ma? ⁷ Sipsip yomgat dopmañ kukuñañ ke Kilais. Ingat kañkañin indam menzementimâbâtnañ keyepmti akñañin ekmâtâti peme mepme penañin tikñañ bewe. ⁸ Kilaisiyañ ningat yomnañgat dopmañ gakiye keyepmti kwilekiki akñañ ke katikpewanup ma mama mimi bekanañ akñañ ke katikpemti mama mimi busatnañañmak ma penañañmak ke mtati Anğalalañ Kendo Penañ ke tatne.

⁹ Eweñan neñ meluwañ ñen kapigok kumindama ekbien. Meluwañ keyet keñanen kapigok zewan in am set kileñ maip ekñenmak zenâ zenâ ma aem kwaem ku mbep. ¹⁰ E am Kilais ku manâmkijpeip ekñenañ set kileñ mama ma nolineyelen kwitnañ kwitnañ ego ego mti kileñ matip ma am kambu titi ma nâmkijpepe dâsuki notnañ mamip ekñen katikindemti ilinak pañsetnak tatagat ku nâmti kuwan. Enenogat ekñen msatgalen am mme nin kogogak msalen kapiyelen am mamanup. ¹¹ Neñ kapigogapmti kumindawan. An ñen nâmkijpepeñañmak ñenañ set kileñ mamain met walebe ma notnañgalen kwitnañ kwitnañ notnañ ego ego mti mandamtiwien ma nopiom sesewatindanda ma nolineyet dekuku mamip ma tu katikñañ nimâbât ma kambu titi an. Am ekñen

keboŋ katimindeme met zupman mame in naman ekŋenmak zet zenâ zenâ mti tu meu nimwian wian ku mbep.

¹² Neŋ am Kilais ku nâmkijpeip ekŋengat zet zemti ku zemdelaŋ zemindewak. In ilinaŋgat noline Kilaismagen maip ekŋengat mimyuŋguŋguŋinaŋgat musuwewet zet diindome ŋep bewe. ¹³ Âpme am Kilais ku nâmkijpeip ekŋengalen mimyuŋguŋguŋinaŋgat zetnaŋ Kawawaŋaŋ zemdelaŋ zewe. Naman in Kawawaŋgalen Zet Itnaŋaŋ mâti, “Inmagengatnaŋ am bekaŋaŋ mimi keboŋ ke indeme ingat tuŋguwinan ku mambep.”

6

Nukŋaŋin notnaŋ sokbemindame ilinak ku zemdelaŋ zewien

¹ Inmagengatnaŋ ŋenaŋ notnaŋmak kalalaŋ mbe beme egaŋ kalalaŋit ke mmeti am Kilais ku nâmkijpeip ekŋenmagen notnaŋ zelen ku pewe. Ekŋelaŋ nâmkijpepeŋinmak ilinaŋgat tuŋguwinan kalalaŋit ke weyaŋbalup. ² Am nâmkijpepemak nin maneti am nâmkijpepeŋinpiŋ ekŋengalen zet zemdelaŋ zewanup ke in nâip keyepmti ilinaŋgat tuŋguwinan zet notnaŋ isikŋaŋ sokbeme ŋep zet zemdelaŋ zenze mulup mbep. ³ Nin ensel ekŋen kegogak zet zemdelaŋ zemindewanup ke in ku nâip? Ya nin keboŋaŋ nukŋaŋ notnaŋ nnaŋgat tuŋgupmnaŋ sokbeme zelin zemdelaŋ zenzeyet nâmtetem ku mimiyelen. ⁴ Kalalaŋ keyelen nukŋaŋ sokbeme am Kilais ku manâmkijpeip ma dapmelaŋge ekŋenaŋ an ekŋen ke indikme an damuŋ ku mambep ekŋenaŋ zet zemdelaŋ zenze mulup ku mbep. ⁵ Mama mimi kapi mamip ke nâme sakambukŋaŋmak bembeyet nâmti zet kapi diindoyap. Neŋ nâyap inmagen an ŋen zet nâmtâtâtnaŋ dolakŋaŋ main in nukŋaŋin ekmagen mmepme egaŋ ŋep zelinaŋgat zemdelaŋ zenze mulup mbe.

⁶ In kegok penaŋ ku mamip, yek penaŋ. An nâmkijpepemak zulaŋ nâmbekambembenit tapme in katikpeme an nâmkijpepeŋepiŋ ekŋenmagen mmepmalu manzem musuwetindeip. ⁷ Âk kalalaŋin zupman mmeti weyaŋsât zeip beme Kawawaŋgalen set ku mâti mme keyaŋ am nâmkijpepeŋinmak sakambuk indamti Kawawaŋgat kwit zapaŋnaŋ mamtotpeip. Set keboŋ dolakŋaŋ yek. Nodaŋ myuŋguŋgaŋ ke timane weme nâmpemane gâlen kwitnaŋ kwitnaŋ notnaŋ tiwe.

⁸ In ilinaŋgat tuŋguwinan nâmkijpepeen noline ekŋengalen kwitnaŋ kwitnaŋ tatetimindem tip ma myuŋguŋgu sambe tapmip. Kok penaŋ ke tapmimindaip ke ŋep penaŋ yek.

⁹⁻¹⁰ Am set kileŋ mamaip ma nopiom masesewatsaip ma awembiŋ kalalaŋ mamip ma an anekgaŋ muluwaŋ bekaŋaŋ mamilup ma an kambu titi ma amgalen kwitnaŋ kwitnaŋ notnaŋgat eyak mamip ma am tu kalinŋaŋ omba manip ma nolinaŋgat zemtalalat zet manzeip ma kwitnaŋ kwitnaŋ tetimaem titi. Am mama mimi bekaŋaŋ kegok mamip ekŋenaŋ Kawawaŋgalen zemâtâtât katnanen mama keyet keŋaŋ ku mebep keyepmti in bekaŋaŋ sambe kapi ŋep mimiyelen zemti keŋin ku tetipewep. ¹¹ Itnaŋaŋ in notnaŋ sepem kegok ke mti mamkwabien yaŋ pi ilak in Amobotnaŋ Zisas Kilais nâmkijpeme egaŋ yomin sambe zemzuluge. Mme Kawawaŋgalen Emetak Teŋ ikŋaŋgat zapaŋ mame Kawawaŋaŋ indikme an teŋ bewien.

¹² Am notnaŋ, “Kwitnaŋ kwitnaŋ sambe kapi ŋep mimiyelen,” kegok tazeip. Yaŋgut kwitnaŋ kwitnaŋ ke mma ŋep ku napmukulem mbe. Kwitnaŋ kwitnaŋ sambe ŋen mimiyelen tapmezin, yaŋgut ekŋenmagengatnaŋ ŋenaŋ neŋ nadamuŋ mimiyelen ku nâmpewap. ¹³ Tu meu ke tip kambakŋinaŋgat kwitnaŋ kwitnaŋaŋ etaŋ âpme tip kambakŋin ke tu meuyet eleŋaŋ. Kegok kek penaŋ yaŋgut eget ilisakwep Kawawaŋaŋ indawalepme yek bewalup. Sekŋ kapi set kileŋ mama keyet zapaŋ yek; ke Amobotnaŋgat zapaŋ bein. Egaŋ sekŋinaŋgat toŋaŋaŋ ikŋaŋ ekdamuŋ mamm.

¹⁴ Âpme Kawawaŋaŋ Amobotnaŋ gakikiengatnan mme wage keyet katan maneti egalen windeen sekŋ kapi mama alakŋaŋ samti mme wabanup.

¹⁵ Sekŋ kwewaŋ butnaŋ butnaŋ sambe sepem kogok nin sambe Kilaisiyet zapalaŋ egat sekŋaŋ kwep keyet butnaŋ kwep kwep benup. Ke in nâip, ma? Ke nâmtiŋgulak in Kilais nâmkŋpepeŋaŋ in sekŋin kilom timeti imbi set kilenmak tusum tapmaip beme ke pembenaj penaj yek. Kelak peme tasem. ¹⁶ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋaŋ meluwaŋ kapigok mimiŋaŋ tazin,

“Egat zulaŋ pepep bemalu sek kwepnok mambein.” *(Sokbembe 2:24)*

Kegogapmti an ŋenaŋ imbi set kilenŋaŋ ekmak mepmain beme egaŋ ekmak keŋan aem kwaem mti eget kwepnok mambelup. Kegok ke in ku nâip, ma? ¹⁷ Ma naman ŋen egaŋ Amobotnaŋ ekmak tusumti keŋ kwep bemti pepep mambelup.

¹⁸ Am ŋenaŋ yom notnaŋ ŋen mbe keyaŋ sekŋaŋ zigok ŋen ku mamsain yaŋgut am ŋenaŋ set kilen mambe egaŋ sekŋaŋ Amobotnaŋgat zapat zenzenaŋ ke walebe keyepmti in set kilen mama eksemti kunzuŋbep. ¹⁹ Ma in kapigok ŋep penaj nâip, sekŋin ke Emetak Tenŋalen sesewat mkanok bein. Emetak Tenŋaŋ ingalen sekŋin keyet keŋan ke mamayet Kawawaŋaŋ ketalasim indaye keyepmti ingalen sekŋin ke ilinaŋgalen etaŋ yek. ²⁰ Enenogat in Kawawaŋaŋ tosa temaŋ penanaŋ indakwitiye keyepmti sekŋinaŋ Kawawaŋgalen kwizet buŋamaŋ mwawatgat mulup mbe.

7

Awembiŋ mamayelen zemâtâtât

¹ In yaŋkwesisi kumbeme koge ke meluwaŋen bemti pigok zemâtâtindama nâit. An ŋenaŋ imbi wawatpiŋ masât nâme e ŋewak bewe. ² Yaŋgut set kilen mamayelen tetimaemae temaŋ penaj tazin keyepmti an ma imbi ŋenaŋ apmaŋ ma imbiŋaŋ wati ekmak etaŋ esemteŋ mambe. ³ Kegok mti apmaŋaŋ sekŋaŋ imbiŋaŋgat aŋginaŋ ku mpewe ma imbiŋaŋaŋ kegogak sekŋaŋ apmaŋgat aŋginaŋ ku mpewe. ⁴ Imbiyaŋ ikŋaŋgat sekŋaŋ toŋaŋ yek; apmaŋaŋ toŋaŋ bein. Ma apmaŋaŋ kegogak ikŋaŋgat sekŋaŋ toŋaŋ yek; imbiŋaŋaŋ toŋaŋ bein. ⁵ Awembiŋ, in sekŋin aŋginaŋ kilen penaj ku mbep. In dundundu msât kan keyegut an imbiyaŋ ilisakwep zenâmti keŋ kwep bemti segit aŋginaŋ mti kan tuŋgupmaŋ isikŋaŋ bugan ke dundunduyet otnâwalup. Mti keyet palaŋaŋ an imbi mama mimiŋit ke ŋep tusumti mambalup. It kegok mti an imbi mamayet tikŋaŋ damuŋ mmalu Sadaŋaŋ tetimae ŋep ku idemti yomen ku idatimtowebe. ⁶ Awembiŋ mama kapigoseŋ mambiegen ŋep mene benak keyet nâmti zet kapi zeyap. Wa zemkatik bemindemti ku zeyap. ⁷ Nanaŋgat keŋnaŋ pigok nâyaŋ: Am sambe pi neŋ mayap kegok imbi wawatpiŋ mambenek. Yaŋgut Kawawaŋaŋ winde sepem igak igak ndame notnaŋaŋ imbi ma an wawatpiŋ ma notnaŋ awembiŋ bembeyelen winde maindain.

⁸ Sipkotem ma animbi kwambet ingagulak pigok zeyap: In neŋ imbi wawatpiŋ belak mayap sakam keboŋak mambiek beme ŋep benak. ⁹ Yaŋgut sipkotem ma animbi kwambet in awembiŋ mamayelen sek tikŋaŋ omba tapme sekŋin ŋep ku damuŋ mimiyaŋ beme awembiŋ ŋep bewep. Mneti sekŋinaŋgalen tikŋaŋaŋ indamandame yom mbepgat awembiŋ ŋep bewep.

¹⁰ Awembiŋ maip ekŋengat zet pigok zema nâit (kapi nenanaŋgalen zet yek; Amobotnaŋaŋ zeye): Imbi ŋenaŋ apmaŋ ku asekpemti mebe. ¹¹ Ma ilak apmaŋ asekpemti megeyaŋ main beme egaŋ apmaŋ peme tapme mege ke ewe kot zet weyaŋti wabe. Âk yek beme an ŋen ewe ku wabe. Ma an ŋenaŋ kegogak imbiŋaŋ ku asekpewe.

¹² Ma am notnaŋ sambe ingat nanaŋgat keŋnaŋgatnaŋ zet zesowap. Wa ke Amobotnaŋaŋ zet ŋen zeye keyetnaŋ yek. Zet ke kapigok: An nâmkŋpepeŋaŋmak ŋenaŋ imbi nâmkŋpepeŋaŋpiŋ wage yaŋgut imbi keyaŋ ekmak mamayet tikŋaŋ

nâin beme imbi ke ku asekpewe. ¹³ Ma imbi nâmkijpepemak nenan apman nâmkijpepepepij wage yangut an keyan ekmak mamayet tiknan nâin beme apman ke ku asekpewe. ¹⁴ Enenogat neŋ kegok zeya? An Kilais nâmkijpepepij egaŋ imbi nâmkijpepemak walep manan imbi nâmkijpepeŋapijan an nâmkijpepeŋanmak walep beme ekŋetmagengatnan nenan nâmkijpepeyet setnan zulutme ŋandem tazingapm Kawawaŋan nâme ŋep mambein. Keyepmti Kawawaŋan keboŋagak nemunambaŋane ekŋen maminbiwineyelen nâmkijpepeyepm ekŋenmagen kogogak nâmkijpepeyelen setnan zulutme ŋandem tazingapm nâme ŋep mambein.

¹⁵ Yangut an ma imbi nenan Kilais ku nâmkijpein egaŋ imbiŋan ma apman nâmkijpepeŋanmak ŋen pemti mesât giŋgiŋ mme nâmpeme ŋep mebe. Keyet zemkululuŋan ŋen ku tazin. Enenogat Kawawaŋan sewakŋan palen notn notn mti mamayet nâmti indakumtetime kobien. ¹⁶ Imbi, geŋ apdi mama mimi dolakŋaset mukulem mmane egaŋ nâmkijpepemak benak ma yek? Set ke geŋ ku nânik, ma? Ma an, geŋ imbindi mama mimi dolakŋaset mukulem mpemane egaŋ nâmkijpepemak benak ma yek? Set ke geŋ ku nânik, ma? Keyepm an ma imbi nâmkijpepepepij watnagan geŋmak mamayet tiknan nâin beme asekpewe.

Nin Kawawaŋan mama mimi nâmtikŋan mamnen mâti mbanup

¹⁷ In mama mimi zigok mti mame Kawawaŋan indakumtetime nâmkijpepeen kwabien ke ilak mti mambep. Neŋ zet sakaman keboŋ am nâmkijpepemak mka sambe manzemkawaŋ bemindam melap. ¹⁸ An sekŋan butnan piliŋanmagaŋ nâmkijpepemak beye beme egaŋ piliŋ ke asesekgalen ku nâme ma an sekŋan butnan piliŋepiŋ tati nâmkijpepemak beye beme egaŋ sekŋan butnan piliŋmak bembeyelen nâmti ku antiwe. ¹⁹ Sek piliŋmak mamayelen ma piliŋpiŋ mamayelen keyan nâmkijpepemak mamayet yanŋan penaŋ ku bein. Kawawaŋalen zet gawepupu keyan penaŋan penaŋ bein. ²⁰ Keyepmti an nenan mama mimi ke ma ke tati nâmkijpepemak beye beme mama mimi keyegak mti mambe. ²¹ Geŋ mulup an tosapiŋ mulup mimi mamti nâmkijpepemak bewanan beme mama keyet nâmtemtem mimipiŋ. Yangut geŋ mama ke katikpepeyelen setnan sokbengaween katipewanik. ²² An nenan mulup an tosaŋepiŋ manepeme Amobotnaŋan kumtetiye beme egaŋ Amobotnaŋalen an opepepepiŋ beye. Enenogat Amobotnaŋan yomaŋ katikpemmâge. Sepem kegogagak an ŋen opepepepiŋ mame Amobotnaŋan kumtetiye beme egaŋ Kilaisiyelen mulup an teŋan opepeŋanok beye. ²³ Kawawaŋan in ilak tosa temaŋan kwitimindage keyepmti amgalen nânâyet kandaŋan wak bemti ku mambep in Kawawaŋan mâti zet kapi etaŋ nâwep. ²⁴ Kilaismagen notnne, an nenan mamaŋan zigok tapmmamti nâmkijpepe egaŋ mama mimi keyegak tapmmamti Kawawaŋan nâmkijpepmti mambe.

Am awembiŋ bemti mama ma awembiŋ ku bemti mama keyan zetnepiŋ

²⁵ Âpme pi am awembiŋ bembepiŋ maip ekŋengat yanŋwesisi bewien keyet dopman gilik zesowap. Awembiŋ bembepiŋ maip ekŋengat Amobotnaŋan zet windenŋanben zeye ŋen ku mtalap. Yangut Amobotnaŋan kemben mnayeyepmti neŋ zet penaŋ zeyap ke in ŋep mimiyelen. ²⁶ Kan pigogat nukŋan igagen penaŋ tasokbein keyepmti an nenan imbi wawatpiŋ mamayelen zeme neŋ nâma dolakŋan penaŋ bewe. ²⁷ Ma imbindimak manik beme imbi ke asekpesâgât ku nâwanik. Ma geŋ gitak belak manik beme imbi wasâgât ku zewanik. ²⁸ Yangut imbi wasât mbanik beme ke wapmane yom ku bewe ma imbi nenan an wapme keyan yom ku bewe. Kegok ŋewaŋgut kan pigogat nukŋan igagen penaŋ tasokbein keyepmti kegok ku mti mamayelen nâmti kegok zeyap.

²⁹ Kilaismagen notnne, zet pi zema nâit. Kan delaŋ zenze ilak bududuk bugan beingapmti an imbiŋanmagaŋ Amobotnaŋan mulup omba penaŋ mamambe yangut nâme imbi ku wage nemboŋ bewe. ³⁰ Ma si zemsu zemsu mamip ekŋenan si kembenŋan ŋenjanan bemti Kawawaŋalen mulupgat omba penaŋ ku manâip ma am oloŋen palen

maip eknen olojenin njenin bemti Kawawaŋgalen mulupgat omba penaŋ ku manâip. Ma am milawat makwitip eknenan milawat keyet nâme tatat katiknan tabe nâmti kenin temaŋ keyet ku bewep. ³¹ Ma am aem kwaem mulup mamip eknenan mânep mulupgat etaŋ nâme mobotnan penaŋ beme ku mambep. Enenogat msat ma kululun kapi ilak sakwep delaŋ zesâpm.

³² Mneti in kwitnan kwitnan belaknan kebon timti mamti noktikin temaŋ keyet bemti nâmtetem palen mambepmagen zemti keyet zemâtâtindayap. Imbi wawat-piŋ eknenan Amobotnaŋgalen mulupgat yayanin omba penaŋ tatindain eneyet eknenmagen opepenan nen ku tazin. Egan Amobotnanan mama mimi nâmtiknan min ke mâti mam. ³³ Yanŋut animbimagan sekgalen bandim keyet nâmtetem mamin. Mti imbinan nan nâmpeme dolaknan bembeyelen mulupman mamm. ³⁴ Kogok mti noktikan sanbe makalanzin. Âpme imbi apmepiŋ ma imbi nembip eknenan kenin ma sekŋin Amobotnaŋgat zapat sasât manâip mti Kawawaŋgalen mulupgat yayan omba penaŋ mamip enenogat eknenmagen opepenin nen ku tazin. Mme naman imbi awinmak eknenan sekgalen bandim keyet nâmtetem temaŋ mamip. Mti awinan nâme dolaknan bembeyet mulup mamip. ³⁵ Neŋ nuknan palenin bemti ku zeyap yek. Neŋ zet kapi in indamukulem mimiyelele nâmti diindoyap. Neŋ in kwilekiyan penaŋ ma pembenan ke mimiyelele nâmindayap mti kenin ma sekŋin melesiŋ ondekme Amobotnanmagen mebegalen nâmti zapat kapi diindoyap.

³⁶ Yanŋut imbinan an zapatnanmak awembiŋ sakwep ku bemti damuŋ teepman tati welut beme ke pembenan yek. Egeleŋ kegok milut beme yom milut. ³⁷ Yanŋut an nenan imbi zapatnan zempepenan yanŋut nâme egeŋ iknanŋat seknanŋgalen tiknan ke nep ekdamuŋ mimiyelele winde tasainan imbi zapatnan ku wazin beme keyan yom ku bein. ³⁸ Keyepm an nenan imbi zapatnan wazin beme ke nep bein ma egeŋ imbi zapatnan ku wazin beme keyan naman dolaknan penaŋ bein.

³⁹ Imbi nen apman mambeen egeŋ apmanmak tâtânit tapme mamambe. Apman gakimenŋut bam an nen wasât nâmti egeŋ eknâmâtâti an Kilais nâmkinepenanmak beme wabe. ⁴⁰ Imbi egeŋ ewe an nen wawapiŋ mambe egatgulak nâma dolaknan bein. Ke nananŋat kenanŋalak zeyap yanŋut Kawawaŋgalen Emetak Tenan kenan tazin keyan kenin m eleŋ beleŋ beme zeyap.

8

Sonŋom nopiomgat sâpe sâpe sasayet nsâti nâmâtâtati nimbep

¹ Âpme pi naman nopiomgat sâpe sâpe masaip keyet pigok zema nâit: Nin nâmkinepemagan nânup nin sanbe nânân tatndain. Nânâ temaŋan am notnan mme sekŋ mobot mamip yanŋut nin am gogot mimindenup beme nin mukulem mimindemann eknenan Amobotnan weyanŋi dolaknan mâbâgalen manânup. ² Inmagen an nenan nâme iknanŋat nânân nan omba bein beme egeŋ, “Neŋ nep nâyp,” zet zein keyan mkawan beinen an ke Kawawaŋgalen nânâ penaŋan penaŋ yanŋan ewe nep ku nân. ³ An nen egeŋ Kawawan gogot mampein beme Kawawan ek ekti zein, “An keyan nânâ penaŋan yanŋan nep nân.”

⁴ Keyepmti neŋ zet nenan nopiomgalen sâpe sâpe meu kuknanŋat bembenan niniyelele kapigok zesowap: Nin nânup nopiom ke amnan sâsân nan mananpiŋ ma eknen ke Kawawan penaŋ yek. Kawawan kwewan penaŋ mamain ke nin nânup. ⁵ Am notnanan kawawan notnan penaŋ kululun ma msalen talip manzeip. Penaŋ, eknenan amobotnan sanbe ma kawawan sanbe talip manzeip. ⁶ Yanŋut nin nânuwen Kawawan ek ningalen Bipm ek kwewan penaŋ mamain. Egeŋ kwitnan kwitnan sanbe kapi Amobotnan melakwep Zisas Kilais ekmagesetgatanan etaŋ mme sokbemâge ma egeŋ mme nin iknan manâmkinepenti ekmak mananup.

⁷ Yanjut zet penaŋ kapi am ilindiŋ ku nâmâtâlîp. Am notnaŋ sambeyaŋ nopiomgat nâme mobotnaŋ penaŋ beyeyepm alak pigogat meu keboŋ ke nim nâme nopiomgalen meu mambein. Ekŋen keboŋ keyet nâmkiŋpepeŋin tuwat tuwat ma ekŋenaŋ keŋinan nâme meu ke niyo beme am yomtoŋ kogok nâyo. ⁸ Kawawaŋaŋ tu meuyepm nâmndeme mobotnaŋ ku bewanup. Nopiomgalen tu meu kiŋgabanup keyepm ku nâmbekambem ndewe ma ke nimann ku zemsesewatndewe.

⁹ Ma notnaŋ in yaŋaŋ weyaŋ nâmâtâti manip in noline nâmkiŋpepeŋin tuwat tuwat tazin ekŋen keŋin myuŋgume yom beweyet eksewep. ¹⁰ Âpme geŋ nânândi ke tazinaŋ met nopiomgalen sesewat mkaen moti egat meu bumbembeŋaŋ ke tatnimane nodi ŋen nâmtemtemŋaŋmagaŋ gikti egaŋ tatniŋgat nimbi kogok zemti nime yom bewe keyet geŋ eksewanik. ¹¹ Enenogat nodi kapiyet Kilaisiyaŋ egat mti gakiye ek nâmkiŋpepeŋaŋ tuwat tuwat ke gâlen nânâ keyaŋ mme sukŋaŋ bemti meu ke nimti nâme yom beme walebe. ¹² Set kegoset in noline nâmkiŋpepeŋin tuwat tuwat waletindemti yom miyo. In kekok miyo keyaŋ in Kilais yom msayo bein. ¹³ Keyepm notn Kilais manâmkiŋpenaŋ meu nopiomgat sâpe sâpe bembeŋaŋ ke nima yom besem nâin beme neŋ meu keboŋ ewe ninipiŋ penaŋ mamambap. Enenogat neŋ ek mma yom ku mimiyelen kogok nâmti mbak.

9

An Zisasiyaŋ egalen zet zemkawaŋ bembeyelen ombemti kumtetitiŋaŋgalen mama

¹ Zet zemkwala keyet butnaŋ ŋen ewe kapi zesowap. Neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ keyaŋ ku naopemneneŋaŋaŋ. Neŋ belak âlâgâlâk talap. Ma neŋ Amobotnaŋ Zisas penaŋ ekban. Neŋ Amobotnaŋgalen mulupmaŋ penaŋ ingat tuŋguwinan mamti mban keyepmti in nâmkiŋpepemak bewien. Keyepm neŋ Zisasiyet buŋam zapatnaŋ zemkawaŋ bembe an ombemnakumtetitiŋaŋ penaŋ talap. ² Am notnaŋaŋ nâme mene neŋ Kilaisiyelen buŋam zapat zempalakŋaŋ bembe an ku ombemnemti nakumtetitiŋaŋ ku beyawaŋgut in yaŋŋ penaŋ sukwep nâmneip. Enenogat neŋ Kilaisiyelen buŋam zapat zempalakŋaŋ bembe an ombemnemti nakumtetitiŋaŋ mamti zapatnaŋ diindoma in Amobotnaŋ nâmkiŋpewien keyaŋ neŋ an kwi keyet yaŋŋ penaŋ msokbeye.

³ Âpme yaŋŋaŋgat zet kuku mti nâgât Zisasiyelen buŋam zapat zempalakŋaŋ bembe an ombemnemti nakumtetitiŋaŋ ku manzeip ekŋen keyet zet dopmaŋ kapigok gilik zemindayap. ⁴ Nin inmagen mulup mamnupgapm in tu meu ndandayelen ŋep wekukuyelen yaŋgut nin ku mawekunup. ⁵ Amobotnaŋgat nembraŋŋne notnaŋ ma meniŋane ma Sipas ekŋenaŋ imbiŋinemak zet zapat dolakŋaŋ manzemelip. Keyepmti notnaŋ nin sepem kekok mimiyelen nâmbenek beme nin ŋep kogok mbenek. ⁶ Kulekiyet neŋmak Banabas nit betndaŋ mulup mti mânep keeset aikti meu kwitim niniyelen mamilup âpme ekŋenaŋ in indapelaŋguŋguyet manzeip? Ke set pembenanŋ yek.

⁷ Kasa kuku an ŋenaŋ mulupmanen mamti ikŋaŋgalen mânewaŋ tu meu ma kwitnaŋ kwitnaŋ sambe ke kwititiyelen mulup belakŋaŋ ŋen mti keeset mukulem ku matin. Ma an ŋenaŋ mulup mip keyet penaŋaŋ weme belak peme tatagalen ku maondein yek. Egaŋ meu penaŋaŋ ŋep bep ke akumti manin. Ma bo toŋaŋaŋ ekdamuŋ mme sememe kumti manin. ⁸ Pi an zet etaŋ ku zeyap; zet kapi zii zelen keyegak zemkawaŋ bembeŋaŋ tazin. ⁹ Mosesiyelen zii zelen zet ŋen kapigok meluwaŋ mimiŋaŋaŋ tazin, “Bupaloyaŋ mulup mgemti kwanŋ sinaŋ nsât mme ku aŋinaŋ mpewanik.” *(Zii Zet 25:4)*

Âpme Kawawaŋaŋ zet ke bupalalo ekŋengat etaŋ nâmti ku zeye. ¹⁰ Zet ke am ningat penaŋ zenzeŋaŋ. An mulup mimonze onze mamm ma an meu penaŋ maakumbein egelaŋ meu penaŋ ke ilisakwep kalaŋti nimbaklut ke nâmti mamilup. ¹¹ Âpme nin Kilaisiyet buŋam zapat diindowen kan keyet nin mulup an mulup mimondendeyelen

zapat sakam kebon mbenn. Nin mulup kebon mmann Emetak Tenan ingat kejinan topmanje keyepmti nin inmagengatnan segalen mukulem mimiyelengat omba penan ndandayelen ku mawekunup. ¹² Mulup an notnanan inmagengatnan segalen bandim titiyelen beme nin kegogagak segalen bandim titiyelen bein enenogat nin inmagen mulup yanbemti mbenn. Yangut nin inmagengatnan meu milawatgat ku wekuwenn. Mneti Kilaisiyelen zapat pembenan bekepewanekmagen zemti inmagen titiyelen zenzenan ke katikpewan. ¹³ Zelusalem mka temangalen sesewat mka temanen an mulup mamip eknenan meu sesewat mka temangatnan matinip. Ma an sâpe sâpe sisagen mambuip eknenan keyetnan meu butnan niniyet zenzenan timti manip. In set ke nep penan nâip. ¹⁴ Âpme set keeset Amobotnanan Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan Penan zenze an nin zet zapat dolaknan zemepman am eknen keyan tu meu aikndame niniyet nâmti zet ke diindoye.

¹⁵ Neŋ set ke ku mamâlap. Mti in sakam keyet katan mnanayelen otnâmti meluwan ku miyap yek. Nen betnnan mulupman mti maaikniyap keyet nâma mobotnan mambein. Enenogat ingat tu meuyet indawekumindandayet nâma sakambuknanmak penan mambein. ¹⁶ Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan Penan zempalaknan bembeyelen mulup ke zemkatikbemi ilak nâgât belen bempepenan yangut neŋ am bunam zapat dolaknan diindondopin mma wakai Kawawanan sindem omba penan nawe keyepm bunam zapat manzempalaknan beyap keyet sek mmobot zet zema dolaknan penan ku besem. ¹⁷ Mulup ke nanangat keŋnanŋalak sokbemti mbak ze maneti tosanŋ tiwak. Yangut nanangat keŋnanŋalak mulup kapi ku tiwangapm pigok nep zewi, Kilaisiyan Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan Penan zenzeyelen zeneŋeyepm manzeyap.

¹⁸ Kawawangalen mulup mamipgat tosanin kapigok: neŋ Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan Penan mulup mmeti am mulup keyet tosanŋat ku wekuwap. Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan Penan manzeap keyet tosanŋ nep titiyelanŋut keyet ku mawekuyap. Keŋ oloŋen nâyap keyan tosannok bein keyet nâma pembenan bein. ¹⁹ Neŋ zet kebon keyan ku naopemneme talap keyanŋut neŋ am sambeyet kilambaŋinan gwidikti ekŋengalen sisilin an beyap. Enenogat neŋ keeset am sambe indatetima Kilais nep nâmkŋpepeyelen nâmti mamiyap ²⁰ Keyet yanŋan neŋ Zuda am eknenmak mamti Zuda am ekŋengalen mama mimi timti eknenan Kilais nâmkŋpepeyelen mulupman mban. Zii zet keyet sisilin mulup mamip eknenmak tusumti ekŋengalen mama mimi keyet meti zii zetgat sisilin mulupnok mban. Mosesiyelen zii zet itnanŋ nâgât damuŋ ku mam keyanŋut am keyet sisilin mulup mamip eknenan Kilais nâmkŋpepeyelen kegok mamiyap. ²¹ Neŋ Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan Penan am Zuda manŋeen ku sokbembenan eknen zemkawan bembeyelen eknenmak mamti ekŋengalen mama mimi ke timti sepem eknen nembon Zuda amgalen zii zepin mamayap. Âpme kogok mama eknenan Kilais nâmkŋpepeyelen mamiyap. Kapiyan neŋ zii zet maŋgosoyap kogok ku bein enenogat Kilaisiyan neŋ mama mamayelen mandinoink mayap. ²² Âpme Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan Penanen Kilaisiyet yanŋan mandindoyawen am nâmkŋpepenin tuwat tuwat eknenan kwilekiki nâme bekanan am nâmkŋpepemanan ku mimiyelen bein ke neŋ belak mapeyap. Kogok mti neŋ mukulem mimindema weyan nâmatâlip ma set kegok set neŋ am sambe yanŋan yanŋan maipnok ma mama eknenan Zisas Kilaisiyet nâmkŋpewep. ²³ Keyepm neŋ set eknen sambe ke mma am sambe msat katan eknenan Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan Penan nâmti neŋ ma in sambeyan kwitnan kwitnan pembenan sambe Kawawanan am Kilaisiyelen bunam zapatnan manâmkŋpeip ningat zetik mimndaye ke titiyelen mamiyap.

²⁴ Âpme in pigok nâit, kanzowak mimi mundumen am sambe eknenan ilinsakwep

yanjbemti winde mambeip. Yangut an njenan winde bemti njenan pilinen ke kwati milawat ke matin. Âpme in kegogak kululungalen milawat tazin ke tisât nâwep beme in winde bewewen an njenan bemti makwazin kegok winde bewep. ²⁵ Am ekjenan msalen kanzowak msâti sesep mulup tagonjonepin mti kwitnan kwitnan notnan eksejenanmak mti mamaip. Ekjenan msalengalen milawat sakwep waleletgalen keyet kegok mamip. Nin mama kanzizitgalen milawat kululunen kanzizit matazin keyet kegok mbanup. ²⁶ Nenn kegogak pilin bembenan ke ektati keyet esemten mawindem beyap. Nejen nasamek belak tungupman kilen kuma elepema mezin weyan ti ten maeleyap. ²⁷ Nejen am Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan Penan manzemkawan bemandanetingut nenn zet ke ku mâti mbap beme walelet aikbap keyepm sekjanngalen tiknan igak igak ke mtotpenti nen damun mma etan mamain.

10

Israel myungunjinaset ningat golan ti tina

¹ Kilaismagen notne, nejen ewenan yensokne ekjenan Moses mâti mama mimi mkwabien keyet zapatnan mimindama nait. Ekjen ilindin zanzayan indautukekme meti nembu dilin zem metat kotat mme Kawawanan atamtapme tungupmaset walelepin nembelen mepatan zewien. ² Âpme ekjen am manje kwep Mosesian njenan bemandeme ekmak zanza mabien ma nembu dilin zemi metakotat mti katime tungupmaset mebien. ³ Âpme ekjenan ilinsakwep tambu katan Kawawangalen Emetak Tenan mme kululungatnan meu sepeman kwep matotan ke nimbien. ⁴ Ma ekjenan Kawawangalen Emetak Tenan nanzan kapilan sepeman igagen keyetnan tu mme kwapme ekjen ilindin nimbien. Nanzan kapilan ke Kilais iknan nembon. Egan deset ma deset mebien ke ekjengat windenjanngat yanjan noteknan penan tapme mamantemien. ⁵ Kawawanan kwitnan kwitnan sambe weyan indeyeyangut sambeyan Kawawanan nanje kogok ku mambiengapm egan zemindeme msat zetik mimindendenan ku mebegalen zemi notnan indeme msat tungupman amnan ku maiwen gakiwien.

⁶ Ekjenan mama mimi bekanan msâgât kenin teman wemindaye keyepm ekjenmagen kwitnan kwitnan sokbeye. Keyan ningat golan tin mneti nin kegogagak mbenekmagengat. ⁷ Kawawangalen zet Itnanan papiaen meluwan pigok miminanan tazin,

“Am ekjenan nopiomgat kandan totati tu meu nimwian ti silik kumti wendiwien.”

(Kisim Bek 32:6; Makuku 25:1-3)

Ekjenmagen notnanan nopiom sesewatpewien. Nin sepem kegogak ku mbanup. ⁸ Ekjenmagen notnanan kegok mme kasup kwep keyet Kawawanan am sambe penan (23 tausen) indawalege keyepm nin set kilen ekjenan mambienok ku mbanup. ⁹ Ekjenan Kawawan m ekmeyepm Kawawanan nombe zemindeme koti indime gakiwien. Kegogapm nin Amobotnanngat m ek m ek mimiyelen yom omba penan ku mmobanup. Penan, egan dopman ekjen gilik zemindayenok ndawe. ¹⁰ Âpme in Kawawangat kwileki nen ku tatndain zemi kwelat zet ku dunduwep. Ekjenmagen notnanan kegok mme ensel am indome gakikiyelenan koti indome gakimabien.

¹¹ Âpme msat kululun asesekgalen kanan bududuk tabeme manupgapmti ekjenmagen kwitnan kwitnan sokbeye ke ningat golanok bein. Nin ekjenan mama mimi mgasik mbien kegok ke ku mne. ¹² Âpme an njenan nâme egan Amobotnanngat namkinpepenan tazingapm tetimaen katiknan benak nain egan weyaneksewe. Enenogat ek nep tetimaeme am itnanan ekjenan yom mbienok mnak. ¹³ Inmagen tetimaema masokbein sepem kegogagak am sambe masokbemindain. Âpme Kawawanan zemkatik bembenan mamazin keyepm egan peme tetimaemaayan

ingalen windenjin anjosomti ku masokbein. Yanjut tetimaemaeyan inimagen masokbein beme Kawawanjan indamukulem mimiyele setnan nep weyanme in katik bem tapme tetimaemae keyan nep ku mamtoindein.

¹⁴ Keyepmti Kilaismagen notne penan, in nopiom masesewatindap ke bamkumpemti kunzunit. ¹⁵ In zet opeem nanayelen nananjin tazin keyepmti zet kapi zema ilin opeemti naseip. ¹⁶ Okowen wain mannap kan keyet nin Kilaisiyet sipman ningalen yomgat mti mulage ke otnamti nin keyet Kawawanjat wisikn manzenup. Apme nin wain mannuwen kan keyet nin am sambe Kilaisiyen ekngat yominanapm sipman mulage ekngat bulinan tusunup kekok masokbein. Apme nin nupmaman mutumti mannuwen kan keyet nin Kilaisiyen gakimti seknan ningalen yomgat dopman ndaye kan keyet maotnanup. Nin kogok mti am sambe Kilaisiyen ekngapmti seknan talasiye eknen keyet bulinan tusunup kekok masokbein. ¹⁷ Keyepmti nupmaman kwepnok apme nin sambeyan nupmaman iknan kwep ke mannap. Apme nin nupmaman nsakwep mannuwen keyan nin butnan sambenok keyan ondekti sek kwepnok benup kekok masokbein.

¹⁸ Apme nen pigok zema nat, Zuda am sambe kwi nenan sape sape meu sisak duknan bumbunan manip eknenan ilinsakwep sisak keyelen Kawawan masesewatsaip. ¹⁹ Nen zet notnan zemkwala keyet in namkilen bemti nagat egan nopiomgat sape sape meu sasanen keyet name sape sape penan bein ma nopiomgat name Kawawan penan bein. Kekok ke yek. ²⁰ Yanjut nen neman guluk gilik tazeyap ke am Kilaisiyet ku manamkinpeip eknenan nopiomgat sape sape mambumsaip ke wa Kawawanjat yek. We bekanan masesewatpeip bein. Kok keyepm nen in we bekananmak tususuyelen ku nembeingapmti eknen eksemindendepin. ²¹ In Amobotnanalen okowen wain nti naman dembusek kwep keyanak we bekananalen windeyep tazemopenik keyan pembenan yek. Ma in nupmaman Amobotnanen iknanjat seknan otnamti niniyelen ningat ndaye ke nti naman dembusek kwep keyanak we bekananjat songom sasanen ke nep ku niniyelen. ²² Nin kogok mmann Amobotnanen ningat ken kuku mti nenzinin penan mbe. Nin namann nin windenmak beinanjut egalen musuwewet ke nin nep ku sebempeyelen penan.

Ilinanjan etan otnana keyan pembenan yek

²³ Am notnan, “Kwitnan kwitnan sambe kapi nep mimiyele,” kekok tazeip yanjut kwitnan kwitnan ke mma nep ku napmukulem mbe. Kwitnan kwitnan sambe tapmezin keyan namkinpepen katiknan bemti mamayelen setnan ku kabemndawe.

²⁴ Am namkinpepen nenan kwitnan kwitnan iknan mukulem mimiyele etan ku mbe egan naman am notnan indamukulem mimiyele keeset mbe.

²⁵ In songom kwitisat omkwiti kwitim mundumanen meti songom ke nopiom sape sape sasanen keyet yanjkwesisipin nep kwitiwep. ²⁶ Enenogat Kawawanalen Zet Itnanen kapigok zenzenan,

“Msat ma kwitnan kwitnan sambe msat palen tazin ke Amobotnanalen etan.” (*Sam 24:1*)

²⁷ Am Kilais ku namkinpein nenan tu meu weyanbemti indazemtetime keninan mobogalen indembeme nepgat ekngalen mkaen mowebep. Mowepme eknenan tu meu indame namtemtem mti nopiomgat sape sape bumbu mundumananjan kwitiyo zenti ku indayankwesiwep. Belak nimbep. ²⁸ Yanjut in nsagat tapmme an nenan pigok diindowe, “Songok kapi nopiomgalen sesewat mkaenganen.” Zeme namti in ke ku nimbep. An zet zemkawan bemindawe egat otnamti meu ke ku nimbep mneti njotiknanen namnukanen mbepgat. ²⁹ Wa in name bekanan beingapm ku nimbep kogok ku zeyap yek. An nen keyan name bekanan bein egat mti ku nimbep. Yanjut an nenan kapigok mene zein, “Nen kwitnan kwitnan kenan nama nep mimiyele bein beme an

nenan nâme bekanan bein beme keyepm egan neŋ neŋ ku zemkulumneneyelen. ³⁰ Neŋ Kawawanŋat wisikŋ zemti niyap beme an belakŋan nenan, ‘Geŋ an bekanan,’ ke neŋ ku zenak. Enenogat neŋ kwitnan kwitnan sambe msat palen tazin ke Kawawanŋalen etan nâyap.”

³¹ Notnan kogok zewien mene mme neŋ kapigok zesowap, in tu meu nimbep ma kwitnan kwitnan sambe mbep ke in mme Kawawanŋat kwitnan m onzempepeyet nâmti mbep. ³² In kwileki nen mme Zuda am ma am Zuda manŋeen ku sokbembenan ma Kilaisiyelen am nâmkijpepenmak nen setnan bekekme Kawawan zetnan ku mâbeyet eksewep. ³³ In neŋ mamiyapnok mamambep. Neŋ kwitnan kwitnan sambe mamiyap ke mma amnan oloŋen mimiyelele nâmti mamiyap. Nananŋat pembenanŋat etan ku mamiyap. Neŋ kegogak am sambeyet pembenanŋat nâmti mma am sambe Kilaisiyaŋ anŋalanŋendeyet nâmti mamiyap.

11

¹ Neŋ Kilaisiyelen set kaisasat ekti mâti mayap. Âpme in kegogak nâlen set kaisasat ke ekti namât mambeb.

Silik dundundu mimiyelele zemâtâtât

² In Zuda am ekŋengalen mama mimi mâti mamayet neŋ zemâtâban keyet katan mamaip keyepmti ingat nâma dolakŋan penan beme oloŋen miyap.

³ Âpme pi naman Zuda am ekŋengalen mama mimi ŋengat zet kapigok zema nâit. Angat yanŋan Kilaismagenganŋatnan kozin. Âpme imbi kogogak egat yanŋan anmagenganŋatnan kozin. Âpme Kilaisiyet yanŋan Kawawanmagenganŋatnan kozin. ⁴ An nenan bunduŋ ŋokŋanen munduŋ tati dapmelanŋe tunŋuwinan dunduwe ma Kawawanŋalen zet zapat dolakŋan zewe beme egan Kilais sakambuk sawe. ⁵ Ma imbi nenan sanŋum ŋokŋan ambululupiŋ tati dunduwe ma Kawawanŋalen zet zapat dolakŋan dapmelanŋe tunŋuwinan zemkawan bewe beme egan apman sakambuk sawe.* Kogok min beme egan imbi ŋokŋan pilik pilik kwanzetpepenan nembon bein.† ⁶ Keyepmti imbi nen sâk ambululupiŋ mame ŋok sinaŋ antim pewep. Ma egan keyet sakam mti ŋok sinaŋ antitipiŋ mbe beme ek sâgan ŋokŋan ambulut be. ⁷ An in ŋokŋin ondedagen sumumuŋpiŋ enenogat inimagesetgatanŋan neŋ Kawawanŋat sakaman ma kwitnan mamsokbein. Ma imbi inimagesetgatanŋan neŋ angat kwitnan mamsokbein. ⁸ Neŋ kegok zeyap enenogat Kawawanŋan an kukŋanŋat mti anmagenganŋat imbi mge. Imbimagenganŋan an ku mge. ⁹ Kawawanŋan an imbiyepmti ku mimiŋan. Egan imbi angapmti mimiŋan. ¹⁰ Keyepmti imbi apmanŋat eksempeinan ondedagen sanŋumanŋan ŋokŋan ambuluti mamezin enenogat ensel eknenan taekgip. ¹¹ Yanŋut am Kilais nâmkijpemtai maiwan imbiyan apmanŋat mukuleman bein ma anan kogogak imbiyanŋat mukuleman bein. ¹² Kawawanŋan imbi kukŋanŋat anmagenganŋat mge keyepmti naman alak imbiyan an mamsokbeip. Kogok keyanŋut eget ma kwitnan kwitnan sambe Kawawanmagenganŋak sokbewien.

¹³ In nâmkijpepenmak, ilinak weyan nâmatâlit. Inmagenganŋat imbiyan dapmelanŋe tunŋuwinanen Kawawanŋat dundusât nâwe beme egan ŋokŋan sâk ambululupiŋ mbe beme keyan pembenan yek. Imbi in ŋokŋin ambulubep. ¹⁴ Kogok keyepm in kapi ekme penan bein enenogat kwitnan kwitnan setnan talip in nâip. Nen pigok egip an nenan ŋokŋan sinaŋ teepman peme tozin beme ke sakam bukŋanmak. ¹⁵ Yanŋut imbi nenan ŋoksinaŋ peme teepman tozin beme nin nâmann keyan mme sepeman dolakŋan bein. Enenogat ke Kawawanŋan ikŋan imbiyan ŋokŋin teepman kogok toti kwatan tapme mamayet nâmti beye. ¹⁶ Am nenan zet kapiyet nâme neŋ ku beme mdândâsât

* **11:5:** Ke Zuda am ekŋengalen set kegok matazin. † **11:5:** Imbi set kilen inda aikti ŋokŋin makwanzetindeip ke Zuda am ekŋengalen set kegok matazin.

setnañ zulutbe beme kapigok nâmbé. Set kapi Kawawañgalen dapmelange sambe nin mâti mamnup.

Amobotnañan tu meu ndandañan

¹⁷ Âpme neñ tambuñalem zigok niniyelen ke zemzikat indasowap. Neñ in set mamip keyet zemesewatindendeyelen yek. Enenogat set in alak kapi tapmip kapiyan indamukulem mme Amobotnañ Kilais nâmkatik bempemti zetnañ gawepumti yek. Keyañ naman mme in Amobotnañ nâmkatik bemti zetnañ gawepupuyelen mme naman bakñañ betobep. ¹⁸ Kukñañgat neñ pigok zesowap. Neñ zet pigok nâwan in tambuñalemgat ke ondaktiñgut tunjuwinangatanñ am notnañan zet mopmtot mti kalalañ mawen. Am notnañ zapat kegok mnawien ke naman nâma bugan penañ penañnok beye. ¹⁹ Yanğut inmagengatanñ manğe denenañ set pembenaset kwitnañ kwitnañ tapmip ke ñep ekmâtâtâtgalen ke kapigok, ekñañan manğe temañ katikindemti kalañti sokbemkawañ bembeyelen mamip. ²⁰ In ondekti tambuñalem nsât koti tu meu bumti koti nolineneyet zikat gatnan mti tatnip. Kegok ke in tapmip. ²¹ In sambeyañ meunjin timkoti nolineyeyet damuñ tatapiñ sakwep manip. Nenañ igak kambak balañ mmepme ñenañ meuyet mamimti melip ma notnañan wain omba penañ nimti keñ kileñ mamip. ²² In tu meu etañ nsât nâmti ilinañgat mkañinan manimambep enenogat in Kawawañgalen dapmelange ondegawen in ku maeksemindeip ma am bekopsat ekñañ sakambuk maindaip. Neñ keyepmti ingat zigok zenzeyelen ke ku nâmâtâlâp. Keyepmti neñ keyet oloñen ñep ku mimiyeleñ.

²³ Neñ zet kapigok Amobotnañmagen tiwanen ke in zemâtâtindama delañ zeye. Tambuyet Amobotnañ Zisas Zudasiyañ Zuda am ekñañgalen an ñenañ ekñañmagen zemkuye kan keyet Amobotnañan nupmamañ mti ²⁴ keyet Kawawañgat wisikñ zemutumti zeye, “Nupmamañ kapi nanañgat sekñañok ingat yomin katikpepeyelen indawap. Nimbep katañ nâgât otnâpeñ mamambep.” ²⁵ Meu nime delañ zeme wain okop sakam kegogak mtati pigok zeye, “Wain kapi nanañgat sipmnok. Tâtâ Alakñañ sipmnañ miap. Nimbep katañ nâgât otnâpeñ mamambep.” ²⁶ Kok keyepm in nupmamañ ma wain kapi manimambep katañ Amobotnañgat gakikiñañgat zapatnañ zemkawañ bepeñ manepeme ikañ kobe.

²⁷ Keyepmti an ñenañ set pembenañ ku mâti nupmamañ ma wain nti keeset egañ Amobotnañgalen sip sesumbañan ku eksempepgapmti yom mip. ²⁸ Keyepmti am ñen nupmamañ ma wain nsâpmti ikañgat keñañgat yañan nâmâtâti nimbe. ²⁹ Nen egañ Amobotnañgat sekñañ keyet yañan ku nâmâtâti nupmamañ ma wain nimbe beme Amobotnañan zemkuwe. ³⁰ In notnañ set pembenañ ku mâti Amobotnañgalen tu meu manipgapmti zawat suksuk ma sek sindem matip ma notnañ gakiwien. ³¹ Yanğut nnañgat yañ ekmâtâti nimbanup beme Amobotnañan ku zemndowe. ³² Yanğut Amobotnañan yañ msokbemti manndamusuwezin kogok mme egañ am Kilais ku nâmkinapeip ekñañ nsakwep ku zemdelañ zemndowe.

³³ Keyepmti Kilaismagen notnne, in nupmamañ ma wain nsâti am sambe ilinsakwep ondekme delañ zemeñgut yañbemti manimambep. ³⁴ Nenañ meunañgat penañ mbe beme egañ meunañ mkañan nimtiñgut bam kobe. Mneti ondedak ke myuñgunepeme Kawawañan zemkuwe.

Zet notnañ notnañ ke nen kotiñgut zemâtâtindawap.

12

Emetak Teñañ taolet yañan yañan mulupmanğat manndain

¹ Kilaismagen notnne, neñ Emetak Teñañ mulupmanğ am nâmkinapepeñinmak ekñañgat mamañinan zigok mamm yañkwesisi keyelen dopmañ gilik zesowap. Neñ in kapi weyañti nâmâtâtâtgalen nâyap. ² Ilin nâmtalip in itanañan tambusosop keñañ

mambienen nopiom yaŋaŋ yaŋaŋ mamaŋinpiŋ pedondom indamti masesewatin-demtemien. ³ Keyepm neŋ nembetnaŋ pigok diindosowap: An ŋen ek Kawawaŋgalen Emetak Teŋaŋ keŋaŋ m eleŋ beleŋ beme egaŋ pigok ku zenak, “Zisas geŋ zemtalat geyap.” Ma ŋen Emetak Teŋaŋ keŋaŋ ku m eleŋ beleŋ beme egaŋ pigok ku zenak, “Zisas ek Amobotnaŋ.”

⁴ Emetak Teŋaŋ taolet yaŋaŋ yaŋaŋ am nâmkijpepeŋinmak sambe ke mulup-maŋgat winde indame mamip. Yaŋgut Emetak Teŋ ikŋaŋ kwep keyaŋak am nâmkijpepeŋinmak taolet sambe ke maindain. ⁵ Amobotnaŋgalen mulup kwep kwep am nâmkijpepeŋinmak sambeyaŋ mimiyelen maindain. Yaŋgut Amobotnaŋ ikŋaŋ kwep keyaŋak ikŋaŋgalen am sambe mukulem mimiyelen mulup ke maindain. ⁶ Ma Kawawaŋaŋ mulup mimiyelen am nâmkijpepeŋinmak kwep kwep winde sepem igak igak maindain. Yaŋgut Kawawaŋ ikŋaŋ kwep keyaŋak ikŋaŋgalen am sambe mulup mimiyet winde maindain.

⁷ Emetak Teŋaŋ am nâmkijpepeŋinmak taolet sakam ikŋak ikŋak maindainen keyaŋ msokbeinen Emetak Teŋaŋ am ŋeniyet tuŋguwinan mulupmaŋ penaŋ tapm. Kogok mimindainen am sambeyaŋ mukulem titiyet nâmti mamm. ⁸ Emetak Teŋaŋ nânâ dolakŋaŋ nânâyelen taolet same egaŋ am Kawawaŋaŋ mama mamayelen nâmtikŋaŋ mam ke manzemkawaŋ bemindain. Emetak Teŋ ikŋaŋ kwep keyaŋak am nâmkijpepeŋinmak taolet sambe ke maindain. ⁹ ŋen Emetak Teŋ ikŋaŋ kwep keyaŋak taolet mpeme Kilaismagen nâmkijpepeŋaŋ kaliŋaŋ penaŋ tatagalen masain. Ma ŋen ek Emetak Teŋ ikŋaŋ kwep keyaŋak am zawat mme alik bembeyelen taolet masain. ¹⁰ Ma ŋen Emetak Teŋ ikŋaŋ menok notnaŋ mimiyet taolet masain. Ma ŋen ek Emetak Teŋaŋ buŋam zapat same timti dapmelange ondedaŋinaŋ mandiindon. Ma ŋen ek taolet mpeme winde ke Kawawaŋmagengatnaŋ makozin ma we bekaŋaŋmagengatnaŋ ke maekmâtâzin. Ma ŋen taolet zet mamananaset zemkawaŋ bembeyet masain ma ŋen ek taolet zet mamananaset zeme nâmti am zelinaset gilik zemindandayet masain. ¹¹ Emetak Teŋ ikŋaŋ kwep keyaŋak taolet sambe kapi mulup sambeyet winde am kwep kwep maindain. Mti Emetak Teŋ ikŋaŋgat keŋaŋgatnaŋ am nâmkijpepeŋinmak sambe taolet sepem ikŋak ikŋak makalaŋ kumti indain.

Sekŋ butnaŋ butnaŋ ekŋen muluwin ikŋak ikŋak yaŋgut sek ek kwewetaŋ

¹² Am nin sekŋ kwewetaŋ yaŋgut sekŋ butnaŋ butnaŋ ekŋen sambeyaŋ muluwin ikŋak ikŋak penaŋ mamiwaŋgut ekŋen keyaŋ ondekti sek kwegat mulup mamip. Kilaismagen sepem keboŋak tazin. Nin am sambeyaŋgut maŋge kwep benup ma maŋge ke Kilaisiyelen sekŋaŋ. ¹³ Notnaŋ nin Zuda am ma notnaŋ Zuda maŋgeen ku sokbembenaŋ ma notnaŋ sisiliŋ kuku an etaŋ ma notnaŋ lala bubuk etaŋ mamayet Emetak Teŋ kwep keyaŋ nin sambe sek kwep kekok mamayet temakwep ondekndeye.

¹⁴ Âpme sekŋ ikŋaŋ ke butnaŋ kwep etaŋ yek; sambe penaŋ. ¹⁵ Keyepmti setnnaŋ kapigok ŋep ku zenzeyelen, “Neŋ bet yek keyepmti neŋ sekmagen etimti nanak etaŋ mepmamambap,” kekok ŋep ku zenak. ¹⁶ Ma wagaŋ kapigok ŋep ku zenzeyelen, “Neŋ zikat yek keyepmti neŋ sekmagen etimti nenak etaŋ mepmamambap,” kekok ŋep ku zenak. ¹⁷ Sekŋnaŋ zikat etaŋ bemâdak ze zigoset zet nânak? Ma wak etaŋ tamâtnak ze zigoset kambe sesik nânak? ¹⁸ Sekŋ ikŋaŋ tazin kapigok Kawawaŋaŋ ikŋaŋgat keŋaŋgalak butnaŋ butnaŋ ikŋaŋ nâŋge nogak beye. ¹⁹ Sekŋ butnaŋ sambe sepemaŋ kwewetaŋ ze sekŋ kapiyet sekŋ ku zewanek. ²⁰ Sek ikŋaŋ tazin kapigok butnaŋ sambe yaŋgut sekŋ penaŋ kwep.

²¹ Âpme zikalaŋ betgat pigok ŋep ku zenak, “Neŋ gepiŋ ŋep mambap.” Ma ŋokŋaŋ setn zutgat pigok ŋep ku zenak, “Neŋ itpiŋ ŋep mambap.” ²² Kogogapm sekŋ butnaŋ notnaŋ nâmindema windenipin mambeip; ekŋenpiŋ beme sekŋnaŋ dolakŋaŋ penaŋ ku tadak. ²³ Nin sekŋ butnaŋ nâmindemann tototnaŋ mambein ekŋen indikdamuŋ

dolakŋaŋ mamnup ma notnaŋ sakambukŋaŋmak maanŋgalaŋindenup. ²⁴ Sekŋ butnaŋ notnaŋ sakamaŋ pembenanŋ ekŋenaŋ sosok matamâlip. Kawawaŋaŋ sekŋ mmeti sek butnaŋ notnaŋ tototnaŋ yaŋgut mulup temaŋ indaye. ²⁵ Ke sekŋ butnaŋ ekŋenaŋ epeemti kileŋ mekokopiŋ sisiliŋ mulup sakam kwep penaŋ mimiyet nâmti kekok mge. ²⁶ Keyepmti sekŋ butnaŋ kemak ŋenaŋ sindem nâme sekŋ sambe ekŋen sindem mambein etaŋ. Ma ŋenaŋ zemesewatpeme ekŋen sambe ekŋenaŋ kemak oloŋen mammâlip.

²⁷ Inmagen kekok bein. In sambeyanŋ temakwep Kilaisiyet sekŋaŋ beip. Ma in kwep kwewaŋ sek keyet butnaŋ butnaŋ bep. ²⁸ Kawawaŋ egaŋ amŋene nâmkŋpepemak maŋge ninmagen am kapigok taolet mimindamti indem mege.

Ŋeŋaŋ an ombemindemti buŋam zapat zemkawaŋ bembeyelen indeye,
 keyetnan golaŋ zenze an,
 keyetnan am zikat indanda,
 keyetnan am menok mimiyelen,
 ma am zawat sek sindemak weyaŋindendeyelen,
 keyetnan am mukulem mimi
 ma am damuŋ
 ma zet mamanananŋ ikŋak ikŋak zenzeyet am indaye.

²⁹ Kawawaŋaŋ am sambe ombemindemti buŋam zapat zemkawaŋ bembeyelen an etaŋ taolet ku indaye. Ma am sambe golaŋ zenze an bembeyet taolet ku indaye. Ma am sambe an zikat indandayelen taolet etaŋ ku indaye. Ma am sambe menok yaŋaŋ yaŋaŋ mimiyelen taolet etaŋ ku indaye. ³⁰ Ma am sambe zawat sek sindemak weyaŋindendeyelen taolet ku indaye. Ma an zet mamananaset zenze keyelen taolet etaŋ ku indaye. Ma am zelinaset zemguluk gilik mimiyelen taolet an etaŋ ku indaye.

³¹ Yaŋgut neŋ in Emetak Teŋmagengatnaŋ taolet mobotnaŋ ke indandayelen omba penaŋ indembewe. Keyaŋ indamukulem mme mulup dolak dolakŋaŋ dapmelanŋeyet tuŋguwinan ŋep mimiyelen. Kegogapm neŋ set pembenanŋ ŋen kapigok zikat inda-sowap.

13

Am nâmkŋpepeŋinmagalen gogot

¹ Âpme neŋ taolet ŋen zet mamanananŋ zenzeyet nanaŋaŋ ma ensel ekŋengalen zet ŋep zeyap yaŋgut am ŋengat gogot ku miap beme neŋ belo ma gwesim nembon kwisakŋ yaŋepiŋ nempa isikŋaŋaŋ kunak kebon. ² Ma neŋ Kawawaŋgalen buŋam zapat timti dapmelanŋe ondedageninan diindowak ma neŋ Kawawaŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ bam mme sokbembeyelen enzilim tazin ke nâwak, ma neŋ am Kawawaŋaŋ mama mamayelen nâmtikŋaŋ mam ke ŋep manzemkawaŋ bemindama delaŋ penak ma nâmkŋpepe kaliŋaŋ name Kawawaŋ dundum sama winde name kalaŋ zempema piyetnaŋ kainde medak yaŋgut neŋ am ŋengat gogot ku mimindawak beme neŋ belakŋaŋ penaŋ beap. ³ Âpme neŋ milawatn kalop benti am tototnaŋ ekŋen indawak ma sekŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penanŋapm ketalasimindama kumti buwiek yaŋgut am ŋengat gogot ku mbak beme neŋ belakŋaŋ penaŋ beap.

⁴ Am keŋinanen gogolaŋ misik tazin ekŋenaŋ sindem indame dopmanŋ ku mutu-mindaip ma sindem indame keyet peme weme dopmanŋ pembenanŋ mamimindaip, ma eyak ku mamip ma ilinaŋgat mamponŋaŋin ku kumti kwilin ku mamwalip. ⁵ Ekŋenaŋ am nolineyet sekŋeyak ku mamin indaip; ekŋengat nâme mobotnaŋ mambeip. Ma ilinaŋgat etaŋ nâme ku mamolip ma ŋenzinziŋ sakwep ku mamip ma myuŋgum indame keyet nâmbekambembe teepmanŋ ku mamm maip. ⁶ Am gogolinmagaŋ bekaŋaŋaŋ palakŋaŋ bemepepe keyet nâme pembenanŋ ku mambein yaŋgut ekŋenaŋ mama mimi dolakŋaŋaŋ palakŋaŋ bemebeyet nâme pembenanŋ mambein. ⁷ Ekŋenaŋ

nukŋaŋ sepem iŋŋak iŋŋak ke nâme betetnaŋ beme mapuip, ma am ŋen ekŋengat ku manâmbemindeip. Ekŋenaŋ am notnaŋaŋ mamaŋin gilik zeme pembenanen kokogat webepen mamaip. Nukŋaŋ sambe sokbemindame ekŋenaŋ katikŋaŋ bemi matalip.

⁸ Gogot ke delan zenzenepin. Âpme Emetak Tengalen taolet golaŋ zenze an kapi delan zenzenaŋmak ma Emetak Tengalen taolet zet mamananaset zenze kapi kegogak delan zenzenaŋmak. Ma Emetak Tengalen taoletnaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ yaŋaŋ nâmâtâtât kapi kegogak delan zenzenaŋmak. ⁹ Enenogat alak pigogat Kawawaŋgalen mama butnaŋ etaŋ nâmti ke dapmelaŋge ondedakŋinan buŋam zapat butnaŋ etaŋ ke mandiindonuwan ¹⁰ bamgat Zisasiyaŋ iŋŋaŋ kopmegulak taolet ekŋen kapi delan zeme nin kwitnaŋ kwitnaŋgat yaŋaŋ nâmâtâbanup enenogat Kawawaŋ iŋŋaŋmak tapmann kegok sokbewe.

¹¹ Neŋ nempa isikŋaŋ mambanen zet ma mamanan ma otnânân nempa isisigaŋ mamip keyet kataŋ otnâmŋi mammteman. Yaŋgut maneti an temaŋ bewan kan keyet nempa ekŋengalen nânâ ke pema temege. ¹² Alak pigogak Kawawaŋgalen yaŋaŋ isikŋaŋ bugan nâmâtâtnup yaŋgut bamgat Zisasmak sokŋan tati zikalaŋ dopmaŋ ek dopmaŋ ek mbanup. Alak kapiyet Kawawaŋgat yaŋaŋ butnaŋ butnaŋ etaŋ maeknâmâtâtnup yaŋ kan keyet egat yaŋaŋ nâmâtâpmann delaŋ zewe. Kawawaŋaŋ nâgât yaŋŋ nâme delaŋ manzein sepem keboŋ neŋ egat yaŋaŋ eknâm mman delaŋ zemâpbe.

¹³ Alak pigogak mama mimi kapigok wem ndame tapmanup; Nâmkiŋpepemak mama ma Zisasiyet kokotnaŋgat webemŋi mama ma gogot mŋi mama. Ekŋen tuk kegogaŋ talip, yaŋgut ekŋen kemagengatnaŋ gogot palen mama keyaŋ egat zut ke sebemitdemŋi dolakŋaŋ penaŋ bein.

14

Emetak Tengalen taolet kapiyaŋ ŋenaŋ penaŋ bein

¹ Kogogapm in am sambe gogot mimindewep. Mŋi Emetak Teŋmagengatnaŋ taolet kapi titiyelen keŋinan omba indembewe: Kawawaŋmagengatnaŋ buŋam zet timŋi dapmelaŋge ondedagen diindondo mulup ke nâme mobotnaŋ bewe. ² Am ŋenaŋ zet mamananaset manzein egaŋ amgat yek; Kawawaŋgat etaŋ manzein ma keyaŋ ek etaŋ mamukulem mpein. Egaŋ Emetak Teŋaŋ zet ke zenzeyet keŋaŋ m eleŋ beleŋ mpeme manzein mme am ekŋenaŋ yaŋaŋ ku manâmâtâlŋip. ³ Keyaŋgut am ŋenaŋ Kawawaŋgalen buŋam zapat manzemkawaŋ bein egaŋ am zet ke diindome keyaŋ nâmkiŋpepeŋin bandim mamindein ma mamaŋin gwatnaŋ mamin ma keŋin mamkipmaŋ bein. ⁴ Zet mamananaset manzein egaŋ iŋŋaŋgat keŋaŋ mambutein yaŋgut Kawawaŋgalen buŋam zapat manzein egaŋ am nâmkiŋpepeŋinmak mgwatnaŋ mam indein.

⁵ In zet mamananaset zeme neŋ ingat nâma ŋep penaŋ bein, yaŋgut naman Kawawaŋgalen zet zapat zemkawaŋ bembeyelen an beme neŋ keboŋ keyet nâma pbenan penaŋ mambein. Kawawaŋgalen zet zapat manzemkawaŋ bein egaŋ am zet mamananaset manzeip ekŋen bugan silim indem talip. Yaŋgut ekŋenaŋ zet mamananaset zem meti keyet yaŋaŋ am nâmkiŋpepemak zemâtâtindandayelen an ŋen tazin beme dapmelaŋge ekŋenmagen mukulem ŋep omba penaŋ sokbenak.

⁶ Kilaismagen notnne, neŋ inmagen koti zet mamananaset zewak beme nâlen zet mamanan keyaŋ in zigok indamukulem mindenak? Inmagen kopmambak mene ze Kawawaŋmagengatnaŋ nânâ zet katnaŋ mzikat nayeen ke ma Kawawaŋgalen nânâ dolak dolakŋaŋ ma Kawawaŋgalen buŋam zapat zemkawaŋ bemindawak ma Kawawaŋ nâmkiŋpemmamayelen zemâtâtât notnaŋ in kot zemzikat indandayelen keboŋ timŋi kobak. ⁷ Gwasim ma gita kulele belak etaŋ kuma kwitnaŋ kuwaŋgut silik ŋandaŋaŋ ku mâti kun beme amnaŋ yaŋaŋ ŋep ku nâmâtâtâgalen. ⁸ Ma lumun

ondedagat makumbuiwen katnañ ku kumbuyo beme kwilekiyet takup ke ñep ku nâmbek. ⁹ Ma in kegogak zet mamananaset belak kwisak etañ takume notnañ ekñenañ zigoset zet keyet yañañ nâmatâbe. E to zeme met penañepiñ mambein. ¹⁰ Msat sambe katan zet sepemañ ikñak ikñak penañ wemezin yañgut zet zeip ke am mañge keyelenañ ñep yañañ zigogat tazeip ke nâyo. ¹¹ Yañgut neñ zet ke ku weyañ nâmatâbap beme zet toñañ egañ nâgât nâme kopa penañ bewak ma neñ kegogak egat nâma kopa benak. ¹² Âpme inmagen sakam kegogak tazin. Emetak Tengalen taolet inmagen sokbembeyelen manzeip e ñep, yañgut in taolet ke timti am nâmkijpepemak indamukulem mimiyet windañañ mbep.

¹³ Keyepm zet mamananaset animbi zet diindosât mbanik beme Amobotnañ dundum samane zedi ke gilik zenze winde game timtati zemti gilik zemindawanik. ¹⁴ Neñ zet mamananaset ondedagen dundusât nâmti dunduyap beme nanañgat keññ ma sekñ mme pâpâyelen talayañgut yañañ zigogat miak ke ñoktikñnan penañ ku alalep. ¹⁵ Keyepmti zigok ñep mimiyelen? Zet mamananaset ondedagen dunduyap beme keyet yañañ ñoktikñnan sokbeme gilik zemindayap. Mme silik ñen zet mamananaset ondedagen kuyap beme keyet yañañ ñoktikñnan sokbeme gilik zemindayap. ¹⁶ Ma geñ ondedagen keñdan zet mamananaset Amobotnañgat zemesesewatpemane, am ekñenañ gâlen zet yañañ ku nâip beme ekñenañ zigoset gamukulem mti keyet, “Ke penañ,” zewiek? ¹⁷ Geñ dundundudanen Kawawañ zem olim pesât mene mti zet mamananaset dundunak yañgut yañañ ku gilik zenak keyañ nodi ku mukulem mip.

¹⁸ Neñ in bugan sebemindemti zet mamananaset zet mamananañ omba penañ manzeyap keyepmti Kawawañgat wisikñ zemti mandundusayap. ¹⁹ Yañgut neñ dapmelañge ondedagen zet nâm taliwen Kawawañgalen buñam zapat pemkwepmañ zema nâme tuluj telañ bembeyelen zelinan zema nâyo keyañ pembenañ. Yañgut zet mamananaset zemane amnañ yañañ ku nâme teepmañ zemti mandam mama ke pembenañ penañ yek.

²⁰ Kilaismagen notnne, zet zemkwala keyet yañañ eknâmatât mimiyelen ñoktikñinañ okak ekñengalen sepem ku bewe. Bekanañ mimi ekñenmagensetgut okak maipnok mambep, yañgut kwitnañ kwitnañ eknâmatât mimiyelengut ñoktikñinan an temañ ekñengalen katan bewe. ²¹ Zii zelen zet ñen kapigok kumpepeñañañ matazin. Amobotnañañ zein,

“Neñ am mamananañ ma zelin igak ñen zemindema ekñenañ koti nenañgalen am mañgemagen kobewen nâlen ñenzinziñgalen piliñnok keyañgut nâlen amnañ ekñenañ keñin kaliñañ bewe mme yomengatnañ gilik zem kwakwagalen ku nâmbep.” *(Aizaya 28:11-12; Zii Zet 28:49-50)*

²² Am zelin mamananañmak kobien ke am Kawawañgalen zet ku nâmkijpewien ekñengat piliñnok nâmindeme kokotnañ yañgut ke nâmkijpepemak am ekñengat zapat ku beye. Âpme naman Kawawañgalen buñam zapat zemkawañ bembep keyañ am nâmkijpepeñinmak ekñenmageset pembenañ masokbein enenogat keyañ keñin mbutemti mamananin mgwatnañ mamm.

²³ Kogogapmti am nâmkijpepemak sambeyañ ondek tati zet mamananaset tazeme am nâmkijpepeñinpiñ ekñenañ Emetak Tengalen taoletgat yañañ ku nâiwañ kot indikti pigok zewep, “Am kapi keñin kileñ tabein.” ²⁴ Yañgut an Kawawañgalen buñam zapat tazemkawañ beme am nâmkijpepeñinpiñ ekñenañ Emetak Tengalen taoletgat yañañ ku nâiwañgut koti zet ke nâme keyañ mama mimiñin mgasik ke zikat indame ekti yayañ omba mbep. ²⁵ Âpme keñanen kwitnañ kwitnañ bekanañ maenzilim tazin ke sokbemkawañ beme msalen tot kusum tati Kawawañ zemesesewatpempti pigok zewe, “Kawawañ inmak penañ mamain.”

Silik dundundu msât setnanen mâti mbep

²⁶ Keyepm Kilaismagen notnne, in zigok penañ mbep? In ondebep kan keyet nenan silik yanbeme kuwep ma nenan Kawawangalen zetgat yanañ zemzikat indam mbe ma nenan Kawawangangatnañ nânâ zet katnañ mzikat saye ke zemsokbewe ma nenan zet mamananaset zewe ma nenan zet keyet yanañ gilik zewe. In kwitnañ kwitnañ silik dundunduninan mbep keyañ am nâmkijpepenin bandim mme katiknañ bemtabe. ²⁷ Zet mamananaset zet zesâti sambeyañ yek. Am zut tuk mee kegok etañ mbep. Yanğut kwewañ zeme kwewañ zeme kegok mme nenan yanañ gilik zem zeme amnañ nâmbep. ²⁸ An zet gilik zenze timabep beme ondedak keyet keñan zet mamananañ ku zewep. Egañ zesât nâmbep beme ikñak etañ ma Kawawangat zewe.

²⁹ Ma Kawawangalen buñam zapatnañ zenzeyelen Emetak Tenañ taolet indandanañ ekñenmagangatnañ an zut ma tuk etañ zewep. Âpme am notnañ ekñenañ zet ke yanañ penañ opemnâmbep. ³⁰ An nenan Emetak Tenañ Kawawangangatnañ nânâ zet katnañ mzikat same an keyañ zesât wabe beme an zet tazein keyañ notnañ zet zesât wazin ke ekti totabe. ³¹ Kawawangalen zet zapatnañ zemkawañ besâti ñepgat zewep. Yanğut nenan zeme nâm nenan zeme nâm kegok mme am nâmkijpepeninmak ekñenañ nâme keyañ keñin mbuteme keñin kikipmak mambep. ³² Kawawangalen buñam zapat zemkawañ bembe an ekñenañ zet zigok zigok zesenu e yanañ ilinagak omkalili mulup mbep. ³³ Kawawañ ek myunğunğun keyet ñoteknañ yek. Ek sewaknañ mama keyelen Kawawañ.

An zikat indanda notnañ dapmelañge ekñengat tunğuwinan zet kapi mamzikat indaip, ³⁴ “Ondedeginan imbi ekñenañ zet zenzepiñ belak tabep. Imbi ekñenañ kegok mti tototnañ mambep. Nin etañ ku zenu; zii zelen kegok zenzenañ tazin. ³⁵ Kwileki nenan nânâyelen nâmti mkaninañ daenen awinemak zenâ zenâ mbep. Mneti imbinineyañ dapmelañge ondedagen zet zeme sakambuknañmak bewe.” ³⁶ Zet ke nâma yeyengalen penañ bein. Kawawangalen zet inmagen etañ sokbembenañ ma in ilinak etañ nâmamayet zet keyañ koindaige? Yek penañ. ³⁷ Inmagangatnañ nenan ikñangat nâme golañ zenze an ma Emetak Tenmak mayap bewe beme egañ zet kumindayap kapiyet nâme Amobotnangalen zemkatik bembe bewe. ³⁸ An nenan kegok ku nâwe beme, in eget nâme Kawawangalen zet zapatnañ zenze an penañ ku bewe mti naman egalen zet nânâpiñ.

³⁹ Keyepm Kilaismagen notnne, kapigok kwepgut nâseip. In Emetak Tengalen taolet Kawawangalen buñam zapatnañ zemkawañ bembeyelengut windenañ mbep ma taolet nenan zet mamananaset zenze ke ku bekekbep. ⁴⁰ Yanğut in silik dundundunin ke weyañti ekdamuñ mti esemten mbep.

15

Zisasiyañ gakikiengatnañ gilik zem wawatnangalen zetnañ

¹ Kilaismagen notnne, pi ewe Kawawangalen Zet Zapat Dolaknañ Penañ timkot diindoma nâmkijpenti timaip ke ewe windenañ beñ atam kitik mtalip. ² Kawawangalen Zet Zapat Dolaknañ Penañ zemzikat indam mban keyet nâmkijpeme keyañ indaangalañindeye. Keyet Kawawangalen zet katnañ ke weyañti atam kitik mti mamambep. Kegok ku mbep beme ingalen nâmkijpepe belaknañ penañ bewe.

³ Zet ñoteknañ mobotnañ neñ kuknañgat zemâtâtnananañ keyegak inmagen koti diindowanen kapigok: Kilais ek eweñan Kawawangalen Zet Itnanañ zemâtâtpepenañ keyet katanñ ningalen yomngat dopmañ gakiye. ⁴ Mti Kawawangalen Zet Itnanañ zenzenañ keyet katanñ kumti met am sumen bewienañ kasup tuk etañ tati naman gakikiengatnañ gilik zemti wage. ⁵ Gakikiengatnañ wati nenañ Pita sokbemsaye eyetnañ nembanañ sokbemindaye. ⁶ Eyetnañ zet zapat zenze anene 500 sebempein kegok sokbemindame ekmâbien. Am ekñen ke ekbien ke notnañ gakiwien ma

notnañ ekñen ewe tapmaip. ⁷ Eyetnañ Zekop sokbemsamti met nembrañane ekñen ilindiñ sokbemindaye. ⁸ Bam penañ neñmagen pempetuk sokbemname ekban. Neñ ekmak ku mamañañangut kekok sokbemnamti an zet tim palakñañ bembeyet an bekañ neñ nakumtetiye.

⁹ Neñ an Kawawañgalen buñam zapat zempalakñañ bembeyet ombemindemti indakumtetiye ekñen kemagengatnañ neñ towewenñañ penañ. Tipman baenen neñ Kawawañgalen manje indom walet mamteman keyepmti Kawawañgalen buñam zapat zempalakñañ bembeyet ombemnemti nakumtetiñañ kwit ke name ñep penañ ku mambein. ¹⁰ Yangut neñ alak Kawawañgalen buñam zapat zempalakñañ bembeyet ombemnemti nakumtetiñañ kwit ke timti talap ke pe Kawawañgalen keñ taoletnañgapmti tiwan. Âpme Kawawañgalen keñ taolet ke penañepiñ ku beye yek penañ. Neñ mulup mban keyañ Kawawañgalen buñam zapat zempalakñañ bembe ombemindemti indakumtetiye notne silim indemti omba penañ mban. Kegok mban ke nanak ku mban; Kawawañañ keñ taolet mnamti napmukulem mme mban. ¹¹ Âpme neñ ma ekñenañ buñam zapat kwep keyegak mkoti zempalakñañ bemann in zet ke nâmkijpemtí maip.

Zisas gakikiengatnan wageyepmti nin kekokak gakikiengatnan wapmâbanup

¹² Nin Kilais gakikiengatnañ wawatnañgalen zapatnañ diindomangut inimagen notnañañ gakikiengatnan wawat ku tazin manzeip. ¹³ Ekñenañ zet tazeip ke penañ benak beme, Kilaisiyañ gakikiengatnan wage zet ke kekokak penañ yek. ¹⁴ Kilais ku watnak ze Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zemkawañ bembenn ma ingat nâmkijpepenin penañepiñ bemâtnak. ¹⁵ Âpme nin Kawawañgat zewenn egañ Kilais gakikiengatnañ mme wage. Naman in gakikiengatnañ wawat ku tazin zewiegen nin Kawawañgalen zet zapat zemyuñgunu an bewenek. ¹⁶ Am gakikiengatnañ ku mawalip kekok zewanup beme nin Kilaisiyet kekokak gakikiengatnan wage ku zewanup. ¹⁷ Kilais gakikiengatnan ku watnak ze nâmkijpepenin belakñañ beme, yomin asesegalen selin ñen ku tatindanak. ¹⁸ Ma am notnañ Kilais nâmkijpemtí gakiwien ekñen kogokak waleletgalen zapat bewiek. ¹⁹ Nin Kilais manâmkijpenup ke msalen mama tapmanup kapiyelen kwitnañ kwitnañ etañ benak beme nâmkijpepe keboñ ke kemberañmak.

²⁰ Yangut kekok yek. Kilais ek penañ gakikiengatnañ am gakikiñañ ñenañ bemandamti wageyañ mamain. ²¹ An ñenañ yañbem gakiyeyepmti nin mañgakimann delañ zein. Yangut an ñenañ kekokak yañbem wageyepm nin wabanup. ²² Nin Adamgat sip butnañ keyepmti mañgakimann delañ zein. Sepem kekokak Kilaismak tususun tazin keyepmti gakikiengatnañ wapmâbanup. ²³ Gakikiengatnañ wawat ke setnañ kapigok penañ sokbesâpm: Kilais ek ilak Bipmañ Kawawañañ mme wage. Âpme Zisas kosâpm kan keyet egalen amñaneyañ kekokak wapmâbep. ²⁴ Kawawañañ kululuñ ma msat kapi aseksâpm, kan keyet Zisasiyañ msatgalen amobotnañin sambe ma Sadañgalen mulup anene ma winde sakam ikñak ikñak timtot indemti egañ ikñak etañ Amobotnañin tabe. Ke ilak Kawawañgalen zemâtâtât katnanen mama ke sokbeme mtati Bipmañ same Kawawañañ damuñ mbe. ²⁵ Kan keyet Kawawañañ kasañene sambe timtot indeme setnañ kandenañ tamâpme Nemuñañ nâmpeme kwitnañ kwitnañ sambeyet Amobotnañin tabe. ²⁶ Kawawañañ an kasa notnañ mtot indem metiñgut gakiki windenañ bekekokak mtot pewe. ²⁷ Kawawañgalen Zet Itnañañ pigok zemkawañ bemberañ,

“Kawawañañ am ma kwitnañ kwitnañ sambe Kilaisiyet kandenañ manje bempewe.”

(Sam 8:6)

Zet ke Kawawañgat eyo ku zenzenañ enenogat Egañ am ma kwitnañ kwitnañ sambe Kilaisiyet kandenañ manje bemindewe. ²⁸ Kawawañañ am ma kwitnañ kwitnañ

sambe Kilaisiyet kandenan yalonpenti Kilais naman iknangat kandenan pewe. Mti Kawawanang iknang Kilais ma am ma kwitnan kwitnan damun mme delan zewe.

²⁹ Gakikiengatnan wawat keyet zemkotnetipeya ke ewe tusum zesowap. Kawawangalen bunam zapat zemkawan bembe an notnne eknen seknen ketalasimti am namkinpepepin eknenmagen bunam zapat timet diindome maindome gakip. Gakikiengatnan wawat ku tazin beme eneyet eknenan kegok mamip? ³⁰ Apme nin kegogak, kwilekiyet kwitnan kwitnan ndawalelegalen mme napemti set keyegak mamatnup? ³¹ Kilaismagen notnne, nen Amobotnanng Zisas Kilais ekgapmti ingat ken olojen mambein. Zet kapi penan sukwap diindoyap. Nen kasup katan nuknan sambeyan naminzilime gakikiyelen etan mamkwalap. ³² Nen Epesa mkaen an songom kuknanbenok eknenmak auwan. Nuknan tiwan keyet penanng kwileki tiwap? Gakikiengatnan wawat ku tazin beme nen kapigok zema nep besem, “Senen mene gakiwanupgat alak tu meu akuman kwaopme nim wianwian teman mne.” *(Aizaya 22:13)*

³³ Am mama miminjin bekanan eknenan zet kelaknan mti indatetim mebep beme ingalen mama mimi dolaknan ke mme bekanan bewe. ³⁴ In yom mamip ke katikpeit. Mti eksemti mamambep. Inmagen notnanng Kawawangat yanng dolaknan ku namatâlip ke sakambuknanmak.

Gakikiengatnan sek alaknan timti wabanup

³⁵ Notnan eknenan kapigok mene yankwesiwiek, “Gakiknan eknenan zigok mti wabep ma sek sepemin zibonmak wabep?” ³⁶ Yankwesisi ke ku namatâti belak kilen zenzenan. Alik alik katnan notnan maondeip ke mananng sambume duknan alaknan makwazin. ³⁷ In alik alik katnan notnan maondeip ke duknan mitimti ku maondeip. Nin sangom ma kawek mee kebon ondemann duknan nenan patan zemkwapme bam sinan betnan mamin. ³⁸ Apme Kawawanang zemâtâtpeye keyet katan kwati penanng iknan keyek masokbein ma katnan kegogak sepem iknak iknak masokbein. ³⁹ Seknanngat yanng kegogak sepeman kwep penan yek. Am ningalen sek sepem iknak iknak ma songom eknen kegogak sek sepemin iknak iknak ma age eknen kegogak sek sepemin iknak iknak ma tuyengalen songom eknen kegok sek sepeman iknak iknak. ⁴⁰ Msat kululun palen kwitnan kwitnan tazin ke kululun eknen sepemin iknak iknak ma msalen eknen kegogak sek sepemin iknak iknak. ⁴¹ Ma kasup ek busatnanng sepeman iknak ma eyonga ek kegogak busatnanng sepeman iknak ma wenzim eknen kegogak busatnanng sepeman iknak iknak. Wenzim notnan eknenan nolneyet busatnanng sebemindemti ego egoanngmak tapmelip.

⁴² Gakikiengatnan wawat ke sepeman kegogak tazin. Msalen bembenanng sambumbuyet zapat; wabe ek mama kanzizit mamayet zapat mambe. ⁴³ Msalen bembenanng waleletnan ego egoanngpin yangut wabeyen elimiaknanngmak ma ego egoanngmak. Msalen bembenanng windenepin yangut wabeyen keyanng windenngmak. ⁴⁴ Bembenanng msat sekmak, wabeyen kululun sekmak. Msat sek timti manup kegogak kululun sek timti mambanup. ⁴⁵ Mama msalen sokbemti manup keyet kapigok zenzenan, “Kawawanang an kuknanngatnanng weyanngi mama saye kwitnanng Adam ke.” *(Sokbembe 2:7)*

Apme mama alaknanng titiyelen ke Kawawanang Nemnanng Zisas gakikiengatnanng mme wapme saye keyepmti eganng mama alaknanng mama kanzizit ndawe ke egat An bangatnanng Kawawangalen zelanng manzemkawanng bein keyet katanng. ⁴⁶ Msalengalen sek nenanng ndame timti msalen kapi mananng; bangut kululunngalen sek ndame timti kululunng mambanup. ⁴⁷ An nenanng ek Kawawanang msalanng mgeyepmti msat kapiyelen an beye. Apme An bam ek gakikiengatnanng wapme kululunng sek sasanng. ⁴⁸ An nenanng msalanng mge kegogapm nin egat inngsokjene bemti msat sek timti mananng.

Âpme naman An bamgatnaŋ kululuŋ sek timti mamaingapmti nin egalen bemberaŋ kogogak kululuŋ sek timti ekmak mamti mambanup. ⁴⁹ Âpme an msatgalen sek sakam tiwenn sakam keyet kataŋ maneti bam kululuŋengalen An iŋaŋgalen sek sakam timti mambanup.

⁵⁰ Kilaismagen notnne, neŋ zet ŋen pigok zema nâit. Am msat sekmak ekŋenaŋ Kawawaŋgalen zemâtâtâtgalen katnanen mama keyet keŋan ku mebep. Ma kwitnaŋ kwitnaŋ sambumbuyelen ekŋenaŋ mama kanzizitgat toŋaŋ ku bewep. ⁵¹ In weyaŋ tati nâme zet enzililiŋaŋ Kawawaŋaŋ am ŋen ku diindoye ke neŋ dinoyeyepm ingat pigok zema nâit: Nin notnaŋ ku gakimann Kilaisiyaŋ gilik zemkopme nin sambe asekti sepem ŋen bemâbanup. ⁵² Lumun temaŋ kuwe keyegak nin sepem asekmek iŋjak ŋen bemâbanup. Âpme gakikiŋaŋ ekŋenaŋ sekŋin alakŋaŋ kululuŋengalen kemak wabep ma alik mamanup ningat sekŋ kapi asekmek sepemaŋ ŋen kululuŋengalen zapat bewe. ⁵³ Sekŋ kapi gakimti masambum yek mambein ke mgilik zemti naman ku waleletgalen ke timti mama kanzizit mambe. ⁵⁴ Kegogapmti sekŋ tetak ku mamayelen pi mgilik zeme tetak mamayelen sokbewe. Kan keyet zet pigok Kawawaŋgalen Zet Itnaŋane Itnaŋanen zenzeŋaŋ ke penaŋaŋ sokbewe,

“Mamayaŋ gakiki wilige.”

(Aizaya 25:8)

⁵⁵ “Kawawaŋaŋ gakiki ilak windenaŋ mtotpein. Gakikiyet windenaŋ ninmagen ewe ku tazin.”

(Hosea 13:14)

⁵⁶ In kapigok nâit, yom ke nombe kukŋaŋbengat zetutuŋaŋ nembongapm ndime gakinup. Zii zelaŋ nin an yomtoŋ zemti keyet dopmaŋ manzemndomwaleletgat zapat manndein. ⁵⁷ Kwitnaŋ kwitnaŋ ekŋen keyelen windenaŋ ninmagen ŋen ku tim tazin enenogat Zisas Kilaisiyaŋ gakimti windenaŋ tim totindeye keyet nin Kawawaŋgat wisikŋ manzem mamambanup. ⁵⁸ Kogogapmti Kilaismagen notnne, in katikŋaŋ bemti tabep. Mti Amobotnaŋgalen mulup ŋokkaŋkaŋ kumti windenaŋ bemti mbep. Amobotnaŋgalen mulup mbep ke penaŋepiŋ belak penaŋ ku wembe ke nâmkatik bemti mbep.

16

Kawawaŋgalen an imbi towewenaŋ indamukulem mimiyelen tewalaŋ akukuyet diindoye

¹ Kawawaŋgalen an imbi towewenaŋ ekŋengat mukulem mimiyet mânep akum besât nâmbep beme Galesia am diindowan sekem kegogak mbep. ² In mânewin tiwep kataŋ butnaŋ ŋen kalaŋti Sonda kataŋ eweŋaneŋ mkaŋinan mopmangat Kawawaŋgalen tewalaŋ bembeyet wisimti beme tabe kogogapm neŋ ke tisât kopma in nâmkwindendepiŋ âlâkŋak bewep. ³ Neŋ inmagen kot patanaŋ zemti an zemindewep ekŋen zemâtâtât papia ŋen kumindama tewalaŋin akum bemberaŋ kemak indame timti Zelusalem mebep. ⁴ Ma tewalaŋin sambe neŋ nsakwep mebegalennok bewe beme ŋep mebanup.

Pâlaŋ Kolin ekŋenmagen met indidikgat zet beme mege

⁵ Neŋ Masedonia msat kuma balaŋ zeme mamkotne kotne inmagen kot patanaŋ zewap. ⁶ Neŋ Masedonia msalen kwesiŋ penaŋ ku mambap, winde bemberaŋ inmagen kobap. Inmagen koti inmak belaknik bugan mambap ma inmak ke tapmetnepema mawalam kanen delaŋ zewe mene. Ma in set aikneme neŋ katim indemti butnaset ŋen mebap. ⁷ Neŋ inmak abatatat palen kotati mebegat ku nembein inmak ke Amobotnaŋaŋ nâmneme koti inmagen kan teepmaŋnik bugan mamayelen nâmti zeyap. ⁸ Neŋ pi ewe Epesa mkaen kapi mama Pentikos Kendo bewe. ⁹ Pienen Kawawaŋaŋ iŋkaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zenzeyelen set weyaŋneme mulup temaŋ penaŋ sokbemnain.

Yanğut keyet keñan Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñan Penañgalen kasa kuku an notnañ tapmaip ekñen neñmak ñeñbeluñ beluñ mti mulupnnañgat kasa bugan tapmip.

¹⁰ Timoti egañ inmagen koti kiñgatpen mambeyet kopme ekti in wati mkitikpewep. Neñ Amobotnañgalen mulup mamiyap egañ mulup keyegak mamin. ¹¹ Keyepmti in egat nâme tototnañ ku bewe. Ek ekdamuñ dolakñan mpemti peme ewe gilik zemti nenmagen keñ sewakñan palen kobe. Neñ ma am nâmkijpepemak notnañ nin egat damuñ tapmanup.

¹² Ningat notn Apolos ek inmagen am nâmkijpepemak notnañ indatime inmagen kokogat zegiñgiñ mpema egañ nâme bugan nukñañnik bein. Egañ kan kapigogat ku kobe bam maneti ikñañ inmagen kokogalen nâmtiñgut kopme ekbep.

¹³ In nâmkijpepenin mme toweweyelen nukñañ sambe kobeyet eksemti tabep. Ma Kilais kogogak giñgiñ nâmkijpemti mambep. Am windeton ekñenañ nâmtalat matalipnok in kogogak nâmtalati mamambep. In mama mimi bekanan ñen nâmpeme keyañ ku indikdamuñ mti tabe. ¹⁴ Kogok mti kwitnañ kwitnañ sambe gogot palen mbep.

¹⁵ In Stepanesmak am egalen mkaen matalipgat yañanin nâip. Akaia msalen an ke ma am egalen mkaen matalip ekñenañ ñeñan bemi Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñan Penañ nâmti nâmkijpepe aikbien. Ekñenañ dapmelañgeyelen damuñ mamti Kawawañgalen buñam zapalañ palakñañ bembeyet mukulem eyo mamip. Kilaismagen notnne, in kapigok ewe mimiyeleñ zema nâit, ¹⁶ in ekñengat nâmindeme mopme an damuñ sambe neñ mamiap sepem kegogak mâti mamip ekñen eksemindewep. ¹⁷ Ingalen an damuñ kapigogañ neñmagen Epesa kobien Stepanesmak Potiunetas ma Akaikas ekñenañ kopme neñ indikti oloñen penañ mimindewan. Ekñenañ ingat munduminan koti ingat zet zapalin mname keyañ keñ mkipmañ beye. ¹⁸ Dolakñañ penañ an ekñen kapi zemindeme kobiengapm nâgât keñ ma ingat keñin kogogak msewakñañ bewien. In an keboñ ekñengat kegogak nâme dolakñañ bewe.

Pâlañ amñane indamukumindemti zemgwatnañ mimindein

¹⁹ Nâmkijpepemak am Esia msalen maip ekñenañ in indamukumindeip. Akwilamak Plisila ekñetgalen mkaen am nâmkijpepemak maondegip ma egelañ Amobotnañgat pmbenañgapm in gogot palen indamukumindeip. ²⁰ Kilaismagen notnne neñmak pien taliwañ indamukumindeip. Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ mâti maip ilinak bet butem ainti oloñen palen mambep.

²¹ Pi neñ Pâl inda mukukuyelen zet kapi betnnañ penañ meluwañ kumindayap.

²² Am ñenañ Amobotnañgat wisat mbe beme ek teziñ ñandenğat zapat bewe. Amobotnañ, geñ kot!

²³ Amobotnañ Zisas Kilaisiyelen keñ taolet inmagen wemti weweyet mandunduyap.

²⁴ Neñ Kilais Zisasmagen tusumtati in sambe nâmtikñañ mimindeyap.

2 Kolin

Pâlañ Kolin dapmelañge ekñengat zapat meluwañ sekñen ewe kumindaye

Zapat meluwañ kapi Pâlañnegak kuye. Kan keyet Kolin dapmelañge ekñengat tunguwinangatnañ an notnañ Pâlmak atindândâ msâgât set notnañ aikti egat keñañ walalatgalen zet notnañ kapigok zewien: Pâlañ Kawawañgalen zet timti zempalakñañ bembe an gwalak dâsuki manzein enenogat egañ eweñañ Zisasimak ku mañge. Tungupmanen piwandesetgatnan koti zet kileñ tazemulaloñ mezin. Zet notnañ ikñañgat mulupmañ mamneset bemzemti keyet zetnañ omba penañ zapat meluwañ kapiyet kumindaye. Pâlañ dapmelañge ekñañ milawat notnañ akumbewien ke ondekbeme delañ zeme timti kokogat an zut ombemideme met indamukulem mindeme bukñañ ombanik akumbemtingut timti kot am Zuda msalen meuyet kamber tapbien ekñañ indamukulem mimiyet zemgwatnañ zet notnañ diindoye. Egañ ekñañmagen ewe gilik zemet indikdigat nâmti zapat meluwañ kapi kuye.

Zet notekñañ temañ kapigogañ 2 Kolin kapiyet keñañ talip:

1:1-11 Zet yañbemti zenzeyelen zet.

1:12-7:16 Pâlañ Kolin dapmelañge ekñañmak zet weyeyañgalen notnañ zenzeñañ.

8:1-9:15 Zuda amgat milawat om aku aku mulup mimiyeleñgat zemgwatnañ zet notnañ zeye.

10:1-13:10 Pâlañ ikñañgat mulupmañgat yañañ bandim mti zet zenzeñañ.

13:11-13 Zet zemdelañ zenzeyelen zet.

Zet yañbemzenzeyelen zet

¹ Neñ Zisas Kilais ikñañgalen ombemindendeñañ mamayet Kawawañañ ikñañ nâmdelañ zemti neme mamti mulupmañ kapi mamiyap. Âpme neñmak Timoti nâmkijpepeen notn ekmak nit Kawawañgalen am mañge nâmkijpepeñinmak Akaia msalen mka katañ tapmelip ingat temakwep papia pigok kumti bemalu mkañin notakñañ Kolin ke kozin. ² Kawawañ Bipm ma Amobotnañ Zisas Kilais egañ keñ taolet mimindeme ingat tunguwinan keñ sewakñañ wemti weweyet nâmti dunduyap.

Pâlañ Kawawañgat zemsesewatpeye

³ Amobotnañ Zisas Kilais egat Bipmañ Kawawañ ek bakbak toñañ ma ninmagen mukulem ekmageset etañ makopmâzin keyet mti nin ek sesewatpewanup. ⁴ Egañ Zisasiyet buñam zapatnañañ kalinñañ tatagat nâmti mulupmañ mmann am ekñañ nukñañ sambe dukñañ beme keyet palen tapmann Kawawañañ ikñañ ndamukulem dolakñañ mamin. Âpme nin naman mama mimi sepem keyegak timtati am notne notnañ nukñañ sambe sokbemindame maolalip ekñañ keboñ ke indamukulem mimindewanup. ⁵ Kilais egañ ikñañ sek sindem omba penañ nâmeti gakiye. Keyet katañ nin Kawawañgalen kwizet buñamañgapmti sek sindem kegogak omba penañ matinup. Keyepmti Kilaisiyañ Emetak Teñañ peme toti egañ ndamukulem mti keñ m eleñ beleñ bemndein. ⁶ Ninmagen sek sindem sambe masokbemndain ke belak etañ penañ yek. In indamukulem mmann in yomengatnan gilik zemkwati mama kanzizit timti mamayet maminup. In nin sindem matinup sepem kegogak matip. Âpme Kawawañañ nin nukñañen ndamukulem mindeme mambanup beme nin keeset in nukñañen ñep indamukulem mimindemti zemgwatnañ mimindemann mambep. ⁷ Âpme nin ingat nâmtemtem temañ mimipiñ pigok manâmkatikbenup. In ninmak tusumti mamaip keyepmti sindem indame keyet kiñgagapiñ timti titiyak

mamelip keyepmti Kawawaŋaŋ nin nukŋanen manndamukulem min sepem kegogak in maindamukulem min.

⁸ Nin Esia msalen mulup mmamti sek sindem palen etaŋ mamkwabenn. Keyet zapatnaŋ bugan pigok zemâtâtindama nâit. Kwitnaŋ kwitnaŋ nukŋaŋ omba penaŋ sekŋnan moti mtotndeme ekte nin ilak kapi gakisâpmnup elak penaŋ nâmkatik bewenn. ⁹ Sepem kekok mti windenn penaŋ kwalepme delaŋ zemâge. Yaŋgut kwitnaŋ kwitnaŋ ke belak etaŋ penaŋ ku sokbemndaye. E nin nnaŋgat nâmann tototnaŋ beme Kawawaŋ ek am gakikiengatnan mamme walip egat kwewetaŋ nâmkijpepeyet nukŋaŋ sambe ke sokbemndaye. ¹⁰ Nin nukŋaŋ temaŋ ke timti gakikiyelen bududuk tapmnepepeman Kawawaŋaŋ ikŋaŋ ndaŋgalaŋ ndemti ndatimti koge. Nan alak nukŋanen tapmann pi ewe taŋgalaŋ ndemkwazin. Yaŋ bam ewe tatndaŋgalaŋ mepmambe e penaŋ nâmkatik beyap. ¹¹ Keyet mti in dundunduyaŋ ndamukulem minndewep. Âpme Kawawaŋaŋ dundunduŋin nâmti ndaŋgalaŋ ndeme ewe mamann in ma am sambeyaŋ ningat mti Kawawaŋgat olim sesewatsawep.

Pâlaŋ Kolin mkaengatnaŋ am ekŋen ŋen ku tetim indeye

¹² Nin yaŋaŋ kapigogapmti nnaŋgat bugan nâmann dolakŋaŋ mambein. Nin Kawawaŋaŋ ndadamuŋ mme egat zikatnan zet penaŋ penaŋak zemti kwetetepepman mamti am nâmkijpepepiŋ ekŋen indamukulem mamimtemenn. Âpme naman ingat tunguwinan kopmamti indamukulem omba penaŋ mamimtemenn. Ewan am nnaŋgalen nânâen yek. Ke Kawawaŋaŋ keŋ taolet minndamti nânâ ndame egalen nânâen mulup mamimtemenn. ¹³ Nin in zet maiŋti nânâyelen ilak kapi kumti bemann kozin. Ke maiŋti yaŋaŋ weyaŋ nâmatâpme delaŋ zemâbe ke nâmkijpemindenup. ¹⁴ In ningat yaŋŋ omba penaŋ ku nâmtalip; isikŋaŋ bugan nâmtalip yaŋgut yaŋŋ belatnik mamoti nâsâip. Mme temaŋ penaŋ Amobotnaŋ Zisasiyaŋ kobeen kan keyet nin dopmaŋaŋ dopmaŋgat yaŋŋ eknâm mbanup keyet oloŋen temaŋ penaŋ mbanup.

¹⁵⁻¹⁶ Neŋ zet kapi keŋŋnan penaŋ tageyepmti neŋ weyeyaŋ mti ŋeŋaŋ in kot indikti nâmkijpepeŋin gwatnaŋ mimindemti eyetnan Masedonia msalen met maneti gilik zemti ewe inmagenak koti ewe sepem kegogak mimindema in naman napmukulem mimneme Zudia msalen mebegat nâmti zewan. ¹⁷ Âpme in nâme neŋ zet ke belak etaŋ tetim indewanok bein? Ma in nâme neŋ am dâsukitoŋ ekŋenaŋ kwilekiŋen mimiyeŋ zet zemkatik bemtiŋgut naman ŋen mimipiŋ belak mapeme wennok sepem kekok mamiyap bein? ¹⁸ Yek. Kawawaŋ ek an zet teŋ toŋ egat zikatnaŋ zet zewenn kelak penaŋ etaŋ. Dâsuki ŋen ku tazin. ¹⁹ Kogogapm Kawawaŋgat Nemuŋaŋ Zisas Kilaisiyet buŋam zapatnaŋ neŋmak Sailas, Timotimak nin tim koti diindowenn ke zemusulalatnaŋmak ku tazin. Zetlak ikŋaŋ kwep ke etaŋ diindowenn kemak. ²⁰ Kawawaŋgalen zetik sambe sopmaŋ zigok mkwakwatnaŋ ekŋen keyet penaŋin Zisasmagen sokbemâpme delaŋ zenzeŋaŋ. Kogogapmti nin egalen zetikŋaŋgalen penaŋaŋ ke nâmkijpemtî Zisas Kilaisiyet wisikŋ zenup mti Kawawaŋgat kwizet buŋamaŋ kegoset mwatpenup. ²¹ Kegok ke Kawawaŋaŋ ikŋaŋ in ma nin Kilaisiyet bembeyet zemgwatnaŋ mamminndein. Mti Kawawaŋ ikŋaŋgat zapat mamayet maombemndein. ²² Kawawaŋaŋ nin ikŋaŋgat betziŋaŋ bembeyelen nâmti Emetak Teŋ keŋnan bempaye keyaŋ ekmagen kwitnaŋ kwitnaŋ bam tiwanup keyet busilinan bugan kogok mndaye. ²³ Kawawaŋaŋ neŋmak tapme zet kapi zeap. Neŋ Kolin dapme-laŋge inmagen ku gilik zemkobanen e yaŋaŋ kapigogat neŋ inmak ku atindândâyelen nâmbangapm ku koban. ²⁴ Neŋ inmak ku atindândâyelen nâmbanen ke kapigogat neŋ ingat mobotnaŋin bem tati nâmkijpepeen ke mit ke mit ku mimindandayelen nâmban. Nin inmagen mulup mbenen ke in nâmkijpepeen katikŋaŋ bemti oloŋen nsakwep mamayelen nâmti mbenn.

2

¹ Neŋ inmagen ewe koti kemberŋ temanŋ aik indawapmagengapm nâmtemtem miyapgapmti ŋep ku kobap. ² Neŋ am nâgât keŋŋ mme oloŋen bembeyelen elak in kwep ke keyepmti neŋ mneti keŋŋin mma bekananŋ bewe beme naman am kwiyanŋ nâgât keŋŋ mme oloŋen bewe. ³ Mneti in ilinak nukŋanŋin weyanŋpiŋ tatnepeme neŋ kot indikti nukŋanŋ tiwapmagen zemti papia ŋeŋanŋ baen kumti indawan. Am neŋ keŋŋ mme oloŋen bembeyelen am manŋe elak in kwep penaŋ ke. Keyepmti in nukŋanŋin sambe weyanŋme delaŋ zeme tapme neŋ kot indikti oloŋen mma in ilin kegogak oloŋen mbep elak penaŋ nâmindeyap. ⁴ Neŋ ingat yayanŋ temanŋ mti keŋŋ sindem beme simak simak tati nâmisimti zapat meluwanŋ ke kumti indawan. Wa neŋ zapat meluwanŋ ke in nukŋanŋ aikindandayet nâmti ku kuwan. Neŋ keŋŋ temanŋ inmagen penaŋ matazin keyet yanŋanŋ e in ekmâtâtâgat nâmti ke kumindawan.

Am ŋenanŋ kwileki ŋen myuŋgumindame in yomin katikpewep

⁵ Ingat tunŋuwinanŋatnanŋ an ŋenanŋ keŋŋin mme walebe beme wa ke nâgât keŋŋ eyo mme ku walebe ilinanŋat keŋŋin ke waletindawe. Neŋ zet winderanŋberŋ an yom mge ikŋanŋat esemtenŋ ombemzema ŋep ku besem. ⁶ In sambenik penaŋanŋ an kwitnanŋ kwitnanŋ mgasik mimindaye keyet dopmanŋ msamkwabien elak ŋepgat peme tabe. ⁷ Mneti egaŋ igak tapme nukŋanŋ sambe keyanŋ omba penaŋ mtopewemagat in yomanŋ ke katikpemti zebabak mpemti kandanŋinan pemti mambep. ⁸ In notn notn penaŋ ewe mpemti gogot penaŋ mti mimiek mimiyelen nânzeap. ⁹ Neŋ meluwanŋ keboŋgat zet eweŋan tipman baen zet diindowan ke manŋawepup ma yek? Keyet yanŋanŋin eknâsâgât nâmti papia ŋeŋanŋ ke kumti indawan. ¹⁰ In noline ekŋenanŋ myuŋgum indame in yomin ke katikpewep beme neŋ kegogak ekŋengalen myuŋgunŋin katikpewap. An ŋenanŋ in myuŋgumindawe beme neŋ ingat tikŋanŋ omba matazin keyepmti Kilaisiyet monzalaman an keyet yomanŋ ke katikpewap. ¹¹ Nin Sadanŋalen tetimaemae eyet yanŋanŋanŋ nâmpenup keyepmti nin egaŋ zet kelakŋanŋ mindandayet kawanŋanŋ bugan ku pewanup.

Pâlanŋ Toloas meti eyetnan Masedonia mege

¹² Neŋ meti Toloas mkaen patanŋ zema Amobotnanŋ Kilaisiyanŋ ikŋanŋ zet zapatnanŋ dolakŋanŋ kapi ammagen zenzeyet setnanŋ dolakŋanŋ penaŋ aikname tati ¹³ naman notn Taitas ek ku aikban. Keyet mti egat yayanŋ temanŋ mti mulup dolakŋanŋ ku mban. Keyepmti neŋ Toloas mka pemti naman ek aiksât Masedonia msalen meban.

Nin Kilaismak tapmann nukŋanŋanŋ omba ku mtotndeye

¹⁴ Nin Kilaisiyanŋ kan katanŋ ndabandim minndeme nin egalen mulup mmepmann nukŋanŋ sambe masokbemndain katanŋ mtopemti keyet oloŋen mti ambelilinanŋ makunup. Amnanŋ kasanŋin mtoindemti oloŋen mti ambelili makuip sepem keboŋak nin Amobotnanŋanŋ ndabandim minndeme msat katanŋ Kilaisiyelen buŋam zapat zemepmann am ekŋenanŋ keyet nâme soŋgompelep sesik dolakŋanŋ keboŋ mambein. Keyepmti nin Kawawanŋalen winde keyet wisikŋ manzenup. ¹⁵ Wisikŋ manzenup keyanŋ Kawawanŋanŋ nin ndikme zit kunuk sesik Kilaisiyanŋ Kawawanŋ mpeyenok mambenn. Âpme sesik keyanŋ kalaŋti mama kanzizitgat zapat bewep ma gakikiyet zapat bewep ekŋenmagen mekobe. ¹⁶ Âpme am yomengatnanŋ ku gilik zenzenanŋ ekŋenmagen nin Kawawanŋalen zet dolakŋanŋ zemann nâmti waleletgat zapat mambeip. Ma am yomengatnanŋ indatitiŋanŋ ekŋenanŋ nâme sesik dolakŋanŋ beme mama kanzizitgat zapat mambein. Keyepmti mulup dolakŋanŋ kabonŋ kapi Kawawanŋanŋ ndamukulem ku mme nin nnak etaŋ mulup temanŋ kapi ŋep ku mbenek. ¹⁷ Wa nin am Kawawanŋalen zeleset kwizet buŋam temanŋ etaŋ matip ekŋen keboŋ yek. Nin Kawawanŋat zetnanŋ

kandañan mamananup keyepmti Kilaisiyan nin ikñañgat mulupman kapi mimiyet zemndeyeyepmti Kawawañgat zikatnan esemtenj mamti mulupman mamnup.

3

Tâtâ alakñañgalen mulup an

¹ In nâme nin nnañgat kwizet buñam etañ mobotgat mulupman mamnup bein? Ma in nâme an ñenañ ningat yaññ papia notnañ ningat kwizet buñam mmobogat kumti kot indawien? Ma in papia notnañ keboñ kumti ningat kwizet buñamm mmot ndendeyet manzenup ma? E yek penañ. ² Ningalen papia elak in kemak. Ingat mama mimiñin dolakñañ ma nâmkijpepenin an imbi sambeyañ ke ekti nin inmagen mulup dolakñañ mbenn ke ilinak maekmâtâlip. ³ Nin inmagen mulup mmann in Kilaisiyelen papia keboñ bewien. Zet zeyap keyet yañañ sosok penañ tazin. Yañgut ke tinde sopmanen olekti meluwañ makunup sepem keboñ yek. E ikñañgat Kawawañ mama mamain egalen Emetak Teñ keyañ am keñinan baen meluwañ mpeye wa ke nanzañ palakñañ palen yek.

⁴ Zet ke yañañ kapigogapmti zeyap Kawawañ nâmkijpepeyelen set ke Kilaismage-setgatnañgut sokbeye. ⁵ Penañ nin nnak etañ mulup kwitnañ kwitnañ sambe kapi mmann ku sokbenak Kawawañañ etañ ndamukulem mme mulup sambe mmann penañ sokbem mâge. ⁶ Kawawañ ikñañ nin tâtâ alakñañgalen mulup mimiyet ndaombem ndeme nin Emetak Teñañ zemâtâtndame keyet katañ mulup ke mamnup. Wa nin zii zelen meluwañ mimiñañ keyelen mulupman ku maminup. Âpme zii zet sambe keyañ nin ñep penañ ku gawepumann delañ zenzeyelen keyepmti zii zet meluwañ mimiñañ keyañ am gakiki katikñañ maaikindain. Âpme tâtâ alakñañ ke Emetak Teñañ mulup mme keyañ mama kanzizit maaikndain.

⁷ Kawawañañ zii zet ke nanzañ palakñañ palen meluwañ mge. Zii zet keyañ mulupman am ekñenmagen mam ke gakiki aikindaye. Yañgut zii zet ke Kawawañ an busatnañañmak piyañ mme sokbeye. Keyepmti Kawawañañ Moses zii zet saye kan keyet Moses ñenzimosetnan busatnañ temañ bemti tapme topme Islael am ekñenañ zigok epumti zimosestnañ ekbiek belak kwalañ kwalañ mbien yañgut busatnañ ke Mosesiyet palen tatat katikñañ ku tage. ⁸ Âpme Emetak Tengalen tâtâ alakñañ keyet busatnañ zii zetgalen busatnañ silipein. ⁹ Penañ sukwep Kawawañañ Moses zii zet saye kan keyet Mosesiyet zimosestnanen sañga soñgayañ uluñ elañ tapmme toge. Zii zet ke dolakñañ yañgut zii zet keyañ am belak zet muluwen etañ maindein. Âpme naman Kawawañañ am yomengatnan ndañgalañti tâtâ alakñañ ke mobotnañ igagen penañ mme nin teñ mamayelen winde keyet keñan tazin. ¹⁰ Mosesiyet ñenzimosetnañ busatnañ tapme toge busatnañ keyañ belaknik tapmetneti yek beye sepem kegogak zii zetgalen mulupman dolakñañ ewan belaknik tatopmâzin. Âpme tâtâ alakñañgalen buñam zapat kapiyañ naman itnañañ ewan sebempemti gwaen tapmozin. ¹¹ Set eweñan sokbeye keyelen busatnañañ elak kan pigogak tototnañ beme naman tâtâ alakñañ kapiyelen buñam zapatnañañ omba penañ tapmakozin.

¹² Nin ñoktikñañ zet keyañ penañ tazin keyepmti nin mulup Mosesiyan mge kegok ke ku maminup. Nin mulup tâtâ alakñañ ke mâti kinçagapiñ mulup windenañben mamnup. ¹³ Âpme nin Mosesiyan mge sepem kegok ñep ku mimiyelen. Egañ busatnañ temañ ñenzimosetnan tage ke Islael am ekñenañ ekti walebiekmagengapmti egañ ñenzimosetnañ sañgum aiaikñañ keyañ ambulutpeme tapmeti busatnañ ke yek bemeti yek beme delañ zeye. ¹⁴ Mosesiyan mge sepem kegogak Islael amñane ekñenañ keñ otnânânin sañgumañ atampemâbien. Keyepmti ekñenañ Kawawañgalen Zet Itnañañ e ñep mamain nâip yañgut keyet yañañ penañ ñep ku maweyañnâmâtâlip. Sañgum ke gaipeme mebegalen. Setnañ ke Kilais kwewetañ nâmkijpentingut ñep

gaipeme mebegalen. ¹⁵ Yan alak kan pigogat eyo ekjenan nin Mosesiyelen zet kapi gawepumti set keeset mama kanzizit mambanup. Zemti ke mâti mame keyan sangumnok kej otnânânjin maambulut tazin. ¹⁶ Keyepmti am ekjen keyan ilin kejin gilik zemti Amobotnanmagen mepme sangum ke tim beme mekobe. ¹⁷ Amobotnan ek Emetak Tengak keyepmti egan am nengat kejan matazin beme egan sangum ke tim beme mekopme an keyan belak lala mamain. ¹⁸ Am nâmkijpepemak ningulak zimosetnnan busatnan ke sanguman ku mautukekpenup. Nin gapiyamnok tapmann Amobotnanngalen sangga songga keyan ningat palen ome nin naman sepem asekm Amobotnanngalen mama mimi ke omba penan mkwapmann am ekjenan nin Amobotnanngalen manje e sosok manndikmâtâlîp.

4

Nin am indamukulem mman busatnanen kwabep

¹ Kawawanang angalan gogotnangapmti nin mulupman kapi mimiyet ndaye. Keyepmti nin mulupman kapi ku katikpewanup. ² Âpme nin zet manzemkawanbenup kapi Kawawan iknanngalen zet penan. Keyet mti amnan nin ndikti am ekjen kapi Kawawan iknanngat monzalaman mulup mamip elak manâmâtâtndeip. Nin zet dâsuki ma amnan yom notnan enzilimti mammelip ma tetimaemae ebon ebon bamkumpemâbenn. Nin Kawawanngalen zet penan peman tapme naman dâsuki kilej nen ku manzenup. ³ Nin Kawawanngalen Zet Zapat Dolaknan Penan kapi diindomann am waleletgat zapat mamaip ekjenan ku manâmâtâlîp ekjen ke walepmâbep. ⁴ Msat kapiyelen Amobotnan Sadan egan am ekjen kapi tambusosok kejan maindatimti main keyepmti ekjenan nâmkijpepe ku maaigip. Egan Kawawanngalen Zet Zapat Dolaknan Penan kapiyan kejin mkawan bem indeme Kilais ek Kawawanak ma am mama eyo maaikindain ke nâmâtâtî nâmkijpepeyet selin mambekke indein. ⁵ Nin toto kwati nnanngat kwizet bujamm mobotgat ku manzemmetnup. Nin Zisasiyet kwizet bujanan etan mwati Zisas Kilais ek ningalen Amobotnan kegok manzenup. Mti nin ingat sisilin anjin mamann elak sosok penan mandiindonup. ⁶ Kawawanang msat kululun mme sokbeye kan keyet pigok zeye, “Busatnanang tambusosogen melak.” Zeme kegok mge. Sepem kegogak zeme am ningat kejan busatnanang sokbeye. Keyet yanang kapigok: Kawawanang iknanngat windenan keyet yanang Kilaismageseti am nin yomengatnan gilik zemti ndatiye keeset mkawan beme ekmâtâbenn.

⁷ Mti egan ningat sekj windenepin menzim tosin baknan kebon kapiyet kejan Kawawanngalen Zet Zapat Dolaknan Penan tapme timti manzemkawanbemmetnup. Ke wan nin kejanngatnan timti ku manzenup. Nin Kawawanngalen windeen etan tati manzenup. ⁸ Zisasiyelen bujam zapatgapmti kan sambe penan amnan nuknan omba penan manndaip yangut ku mawaletnup nuknan temanen tati pe zigok minndame eksenuwenn zemti kej zut maminnup. Yangut kilej ke nâmisimti mulup temaminup. ⁹ Am sambeyan ningat kasa nenzinziy omba mam ndaip. Yangut nin Kawawanang iknan ndamukulem minndeme matatnup. Kan notnanngat kasa ekjenan omba penan manndoip yangut penan ndome ku mangakinup. ¹⁰ Msat sekj kapi kan sambe penan gakikyelen selen mamezin Zisas msamebien sepem kegogak maminnndaip. Âpme am ekjenan Zisas kume gakiyeyan naman wageyan ewe mamain. Egan ndanngalanme nin ewe alik kapi mamann am sambe ekjenan Kilais ek mama keyet tonan elak sosok maekmâtâpeip. ¹¹ Nin pi Zisasiyet zet zapatnan zekawan bemann keyet kasa mti ndom walet mme gakikyelen bududuk penan maminnup. Yangut Kilaisiyang msat sekj kapi ewe mukulem mme alik mamann am ekjenan Kilais iknan alik main elak sosok masokbemkawan beme egip. ¹² Nin inngagen Kawawanngalen Zet Zapat

Dolakñañ Penañ diindomann keyepmti ndomkume gakisâgât penañ mimkwabenn sindem mulup kekok mkwabengapmti in mama kanzizitgat zapat bewien.

¹³ Kawawañgalen Zet Itnañañ Sam keyet keñañ zet ñen kapigok tazin, “Ñeñ nâmkîñpepenn tazin keyet mti neñ Kawawañgalen zet manzemkawañ beyap.”
(*Sam 116:10*)

Sepem kekokak nin pigok zenup, Nin nâmkîñpepenn tazin keyepmti Kawawañgalen zet pi manzemkawañ benup. ¹⁴ Mulup ke mmambe pigok penañ manâñup Kawawañañ Amobotnañ Zisas gakikiengatnan mme wage. Âpme nin ekmak tusumti mamanan keyepmti Kawawañ egañ ninmak inmak kekokak mme wapmann ndatimti mot Zisasiyet kandañan yaloñndewe. ¹⁵ Nin ingat mti sek sindem mulup mkwapmann Kawawañañ keñ taoletnañgapmti am indiñ ñen indiñ ñen keñin m elen beñ beme Kilais nâmkîñpemti Kawawañgat dundunduninanen wisikñ zemti kwizet buñaman mamwapmâlîp.

¹⁶ Nin yañañ kapigogapmti nin mulup kapi mimiyet keñ elen beñ beme maminup. Nin sekñañ belaknik belaknik piyañ mamenzeum tozin yañgut keñeset Kawawañañ mene mene ndamukulem mti gwatnañ maminndein. ¹⁷ Alak kan pigogat mulupgapmti nukñañ ma sek sindem tatim kwatnup kapi kan isikñañ bugan tapmoti delañ zewe. Âpme nukñañ kapi matinup keyet penañañ Kawawañañ mama kanzizit ndame keyet keñañ moti egat zimoseñnan telepgat mambanup keyañ mobotnañ penañ bein. ¹⁸ Keyepmti nin keñ otnânân nukñañ tasokbemndame eknup keeset ku bemann tabe. Nin bam kululuñen gwaen moti oloñen palen kwesiñ mambanup keeset bemann tabe. Alak kwitnañ kwitnañ sambe tasokbemndain kapi kwesiñ ku tapmobe. Bam mama oloñen palen mamobanup keyañ kwesiñ tapmobe.

5

¹ Keyepmti nin pigok nâñup: Nin msatgalen mka minzalañnok kapi Kawawañañ asekpeme toweme naman mka alakñañ ñen kululuñengatnañ ke ndame ke timti mama kanzizit mamti mambanup. Mka minzalañ ke wa am belañ mawalatnup keboñ yek minzalañ kapi sekñ kapiyet nâmti zenzeñañ. ² Nin mama mamanuwen kapi nukñañ sambeyañ sokbemndame keyepmti msat sekñ kapi gaipemann toweme kululuñen gwaen moti sekñ penañ ke timti sek welelañ kwawepme mamayet nâmti eyak temañ maminup. ³ Nin kululuñen gwaen sekñ alakñañ tazin yañ maneti gakimti mot bam tiwanup e nâmann tapme mamanan. ⁴ Alak sekñ tazin kapi nukñañañ kwati mamimtopein yañgut nin gakikiyet ku manâñup. Nin belak sekñ alakñañ kemak sekñ itnañañ kapimak timundunñi sekñ alakñañ keyañ minzilime delañ zeme melesiñ kululuñen mobogat manâñup. ⁵ Kwitnañ kwitnañ tasokbemndain kapi sokbemndandayet nâmti Kawawañañ eweñañak nâmatâpme weme keyet piliñañ Emetak Teñañ ke yañbemti ndaye.

⁶ Nin kwitnañ kwitnañ kekok sokbemndawe e nâmti keyepmti nâmann elen beñ beme mamanan. Nin msalen pien msat sekmak mamnup yañ maneti gakiwanup beme Amobotnañmak moti mambanup. Nin msalen pien msat sekmak mamanangapmti nin Amobotnañ egañ mkaen ku matatnup. ⁷ Keyepmti kan pigogat nin Amobotnañ zikalañ eekpiñ belak etañ nâmkîñpemti mamayelen kan tazin. ⁸ Nin Amobotnañmak moti mambanup e penañ nâñupgapmti keyañ keñ m elen beñ bem ndeme gakikiyet mee eyet ku makingatnup belak nâmann ñep etañ mambein. ⁹ Nin sekñ kapi melesiñ msalen kapi mambanup ma kululuñen moti sekñ alakñañ timti mambanup beme kwitnañ kwitnañ notnañ sambeyet nâmann tototnañ beme Amobotnañ ek etañ keñañ mmann pembeñañ mamti mambe. ¹⁰ Maneti am nin sambe bepi Kilaisiyañ zet zemdelañ zenze munduman tapme egat kandañan mopmann delañ zemâbe. Âpme

egañ nin msalen pien mamti mama mimi dolakñañ mbenn ma bekañañ mbenn keyet tosañañ ikñañgat toñañ toñañ kalañ kumti ndamâbe.

Pâlañ Zisasiyañ yomengatnan ndatiye keyet buñam zapatñañ zemkawañ beye

¹¹ Set kekok penañ tazingapmti nin Amobotñañgat nâmpemann mamozin. Keyepmti nin am indamukulem mmann nâmkijpepe aiikgat mulupmañ kaliñañ maminup ke Kawawañañ ikñañ penañ nâmndein sepem kekokak in ningat nâmndeip e nâmtalap.

¹² Wa in nin kwizet buñamm in mmot ndendeyet nâmti nnañgat keñañgalak zet dolak dolakñañ ku mandiindonup. Nin Amobotñañgalen mulup esemtenj penañ ke mmanngut am notnañañ msatgalen mama mimi keeset mti sekñin etañ mammolip ekñen keyañ ningat naman kasa maminndaip keyepmti in am ekñen keyañ zet ñen wakñinan peme topme in dopmañ naman Amobotñañgalen zet ke timtati diindowep.

¹³ In ningat nâme keñin kilom mambein kekok manâip beme e nin Kawawañgat kwizapatñañ mwawatgat sepem kekok mamnup ma nin ñoktikñ esemtenj nâmatâti mulup mamnup beme e in pembenañ bembeyet nâmti ke maminup. ¹⁴ Kilaisiyañ ningat gogot penañ maminndain keyepmti nin pigok nânup: An kwewetañañ am nin sambeyelen yomgapmti gakimti nin ndamukulem mme nin yomgalen mama mimi mgasigen mamkwabenn bee bamkumpemann delañ zemâge. ¹⁵ Egañ msalen am sambe nin bekapiyet mti gakimti naman gakikiengatnan gilik zemwati mama alakñañ kapi aikndaye. Keyepmti nin mama ke mamti nnañgat sekñ ñep ku mmobogalen. Nin Kilaisiyelen mulupmañ ke winderañberj mti ek etañ manzemesesewatpemambanup.

¹⁶ Alak nin nnañgalen nânâ mâti am ñeniyet ewe zelin ku manzemdelañ zemindemambanup. Eweñañ nin am nnañgalen nânâ ke mâti keyet katañ Kilaisiyet zetnañ zemdelañ zempewenn. Yañ nin set sepem kekok ke ewe ñen ku maminup. ¹⁷ An ñenañ Kilais ek penañ manâmkijpein beme egañ Kilaismagen mama alakñañ ke timti naman an sepem igak ñen ke makwazin. Egañ mamañañ mgasik itnañañ mamkwage ewan katikpem mâpme delañ zeme egañ naman Kilaisiyelen mama alakñañ ke yañbemti mamezin. ¹⁸ Nin itnañañ Kawawañgat kasa mti manepemann Kawawañañ Kilais egat mti egañ naman ndamimgilik zeme nin egat notnane penañ sokbewenn. Âpme egañ nin am notnañ ekñen eyo indamukulem mmann egat notnane sokbembeyet nâmti mulupmañ kapi ndaye. ¹⁹ Nin Kawawañañ Kilais egat pembenañgapmti msalen am sambe bepi notn notn etañ mamimndein keyet zapatñañ nin kapi zemkawañ bemndame nin am manzemkawañ bemindanup. Am egat notnane penañ bemti mamaip ekñen ke egañ yominañgat dopmañ indandayet nâmti yomin kumabiliwezin.

²⁰ Kawawañañ ningat paleset in zet mandiindoin. Nin Kilaisiyet kwitnanen ingat pigok zemti indayañkwesinup. Ka yek, in Kawawañgat kasa mamip e peme tapme Kawawañañ ikñañgat notnane penañ bemti mamayet indatiwe. ²¹ Kilais ek yomañ meepiñ yañgut Kawawañañ am ningat mti ningalen yomm bepiwan naman timtati Kilaisiyet dukñañ peme mowege. E nin ekmak tusumti Kawawañgalen mama tenj ke nin eyo titiyet nâmti kekok mge.

6

Pâlañ Kawawañgalen mulupgat nukñañ omba penañ tiye

¹ Nin Kawawañ ikñañmak mamti mulup maminuwañ in pigok indayañkwesinup: Ka yek, in Kawawañañ keñ taoletnañgapmti mulup dolakñañ notnañ mimiyet winde indaye ke in belak peme ku tabe. ² Nâip, Kawawañgalen Zet Itnañanen zet ñen pigok zenzenañ,

“Ñeñ kan esemtenj keyegak ingalen kwizelin nâmti yomengatnan gilik zemti indatiwan.”

(Aizaya 49:8)

Nâip, kan kapi ilak am yomengatnan gilik zemti indatiti keyelen kan esemterj penanj ilak alak kapi sokbein.

³ Nin am nenanj mulup maminup keyet kenanen myunggunn nen ku aiiikat nâmti maweyanj mnup. Mneti nin kwileki nen mmann yungume am eknenanj ke ekti nâme nep ku beme Kawawangalen Zet Zapat Dolaknanj Penanj manzenup kapi bamkumpeme nep ku bewe zemti maeksenup. ⁴ Nin Kawawangalen mulup kapi esemterj timamti mmann am eknenanj Kawawangalen mulup an penanj maip e nep ndik mâtâbep. Nin mulupmanj ke mti sewak palen mamann am eknenanj sisipenpenj temanj mimndame nuknanj temanj keyet palen mot anzam tati olat olat palen mamti keyet nâmann kinngagatnanjmak ku bewe. ⁵ Am eknenanj kilenj manndomkuip ma ndatamti met mka katiknanj manndeip. Ma am sambeyanj bililim kot ndatamti ndome gakikiyelen bududuk maminup. Nin kegok minndame nâmisimti Kawawangalen Zet Zapat Dolaknanj Penanj zenze mulup tagongopiinj mimiek mmeti muluk mee wewepinj ma tu meu mee dolaknanj aikninipinj mamanup. ⁶ Nin mama kwetetepmanj penanj mamanup. Nin Kawawangat yanjanj sambe penanj nânup ma sewak sewak palen mamanup ma am gogot dolaknanj mimindamti manup. Ma Emetak Tenanj gwatnanj mimndeme mamann am eknenanj nin Kawawangalen mulup an penanj mamanup elak manâmndeip. ⁷ Nin Kawawangalen windemak tati zetnanj penanj kapi manzemkawanbenup ma mama mimin kwetetepmanj keyanj timbi sâknok beme timtati nembelen sekj angalanpenti nembetnanj naman kasanne indelem mâpman mebep. ⁸ Keyepmti am notnanj eknenanj naman mamimtotndeip. Âpme notnanj eknenanj ningat nâme mopme manzemesesewatndeip. Nin zet penanj ke zemanngut notnanj eknenanj ningat nâmdeme an dâsukitojnok mambenup. ⁹ Âpme am notnanj eknenanj ningat Kawawangalen mulup an pembenanj yek kegok zemti nâmdeme tototnanj mambenup yangut am notnanj sambe eknenanj naman ningat yanj nep nâmdeme mandelanj zein. Am notnanj eknenanj nin kwapem penanj ndome gakikiyelen bududuk penanj mamanup. Yangut kilenj penanj ke nâmisimti temamanup. Naman kan notnanjgat ndatimti mepme amobotnanj eknenanj zemdelanj zeme omba penanj mandom kwatamtemien. Yangut penanj manndome ku mangakinup. ¹⁰ Nuknanj sambe penanj ke sokbemndame kenj sindem omba penanj mambein. Yangut nin Amobotnanjgat etanj nâmti olojen maminup. Nin mânep milawatnpiinj am bekopsat penanj mamanup. Yangut nin am indamukulem mmann eknenanj nâmkinpepemak bembeyet mulupmanj windenambenj maminup. Nin penanj kwitnanj kwitnanj sambe ku tatndain yangut Kilaisiyelen mama mimi sambe bee penanj tatndame delanj zein.

¹¹ Kolin am manje notnne dolaknanj penanj, nin ingat tiknanj omba penanj matatndain elak sosok penanj zemkawanj bemindamann nâip ke. ¹² Nin pien mamti ingat otnâpenj penanj mamanup yangut in ilinagak ningat wisat minndemti bamkumndewien. ¹³ Keyepmti nej am notnanjanj nemunambanjin ekngat zet manzeip sepem kegogak nej ingat pigok penanj diindoma nâit. Nin ingat tiknanj manâmindenup sepem kegogak in ningat tiknanj ewe nâmdemti kot tusume nsakwep mambanup.

Am nâmkinpepepij ekngalen mama mimi ku mâti mamayet ankenoo zet zenzenanj

¹⁴ In am nâmkinpepepiinj eknenmak met lumañti eknenanj mama mimi bekananj mamip sepem kegogak ku mbep. Am bekananjmak am dolaknanjanj zigoset notn notn mti mambuk ma busatnanjmak tambusosoganj zigoset temakwep ondekti tabuk? ¹⁵ Ma Kilaismak Sadanj eknenanj zigoset mulup nen mimiyet zenâmti kenj kwep bewuk? Ma am nâmkinpepepijanjmak am nâmkinpepepij eknenanj zigoset manje kwep penanj bemti mambiek? ¹⁶ Ma nin zigoset Kawawanj penanganj sesewat mka temanj kemak naman nopiom egalen sesewat mkamak tusumidewanup? Nâip, Kawawanj mama kanzizit

mamain egalen sesewat mka ke am nâmkijpepemak nin. Keyepmti Kawawaŋaŋ Zet Itnaŋanen pigok zeye,

“Neŋ aminne ingat tuŋguwinan mundum weyaŋti ke mamambap. Mti neŋ Kawawaŋin bemti mama in nâlen aminne bemti mambeŋ.” *(Wok Pris 26:12; Zelemaia 32:38; Esekiel 37:27)*

¹⁷ Keyepmti Amobotnaŋaŋ pigok zeye,

“In am neŋ ku manâmkijpem neip ekŋenmak tusummaneti ekŋengalen mama mimi bekaŋaŋ notnaŋ in ku mimiyelen zemkulumindendeŋaŋ ke mbepmegat wati kunzuŋti nenmagen pien kopme nen indatiwap.” *(Aizaya 52:11; Esekiel 20:34, 41)*

¹⁸ Âpme nen biwin mama in nemunambanne bemti mambeŋ. Amobotnaŋ ek kwitnaŋ kwitnaŋ sambeyelen winde bee tasamâpme delaŋ zein. Egaŋ ningat zet keŋok penaŋ zein.” *(2 Samuel 7:14; 7:8; Aizaya 43:6; Hosea 1:10)*

7

¹ Notnne dolakŋaŋ penaŋ, neŋ pigok zemkawaŋ bema nâit: Kawawaŋaŋ zetik sambe mge bee nin kapiyet nâmti mge. Keyepmti nin yomaŋ keŋŋ sekŋ mme bekaŋaŋ bemebeŋaŋ e zulutkaputmann delaŋ zeme kwetetepmaŋ penaŋ mamti Kawawaŋgat etaŋ nâmann mobotnaŋ beme egat kandaŋanak matapmambanup.

² In ningat keŋin ewe beme ninmagen ewe kopme mamambanup. Inmagengatnaŋ am notnaŋ ekŋenaŋ ningat ekŋenaŋ am belak keŋin mamyuŋgum indeip ma am notnaŋ bekaŋaŋ mimiyet zet kelakŋaŋ mimindeme ke metneti mawalelip ma tetim indemti milawalin notnaŋ makakimtip manzeip. E ilin zet keyet yaŋaŋ nâmtalip. Wa neŋ zet kapi in mtot indendeyet nâmti zet kapi ku zeyap yek. ³ In ninmak notn dolakŋaŋ penaŋ mamanan keyepmti gakiwanup ma ewe alik mambanup beme tususun tazin ke ku etiwe keboŋ keyepmti neŋ meluwaŋ ŋeŋaŋ kuwan ke wa in mtot indendeyet zetnaŋ ku kumindawan. ⁴ In Kawawaŋgalen mulup dolak dolakŋaŋ sambe ke ewe mmebeŋ. E nâmkijpem indeyap keyepmti neŋ ingat nâma dolakŋaŋ penaŋ beme masesewat indeyap in nâgât keŋŋ omba penaŋ gwatnaŋ mamimneip. Neŋ Zisasiyelen mulupgapm sek sindem omba penaŋ timkwaban yaŋgut in naman mme keŋŋ oloŋen penaŋ mambein.

⁵ Nin Masedonia msalen meti mulup yaŋbemti mbennen kan keyet nin tagoŋgo dolakŋaŋ ŋen ku aikbenn penaŋ. Mka sambe mebenn katan nukŋaŋ sokbemndaye ma am notnaŋmak zet mmot mtot omba mbenn ma ndomkusât mme sekŋnaŋ omba penaŋ makaŋgatan. ⁶ Keyaŋgut Kawawaŋ ek an zemkâkât toŋaŋ keyepmti egaŋ nin zemkâkât minndemti keŋŋ m eleŋ beleŋ bemndendeyet nâmti Taitas zempeme ningalen pien koge. ⁷ Wa egaŋ ninmagen koge keyet etaŋ nâmti ku zeyap. In ek gwatnaŋ zet dundumti naman neŋ eyo kot niknikgat keŋin temaŋ matazin keyet ma in nâgât kember manâip ma nukŋanen tapma otnânâŋinan bandim mamimneip. Keyet zapatnaŋ kot zeme nâmti neŋ ingat oloŋen temaŋ penaŋ mban.

⁸ Neŋ itnaŋaŋ meluwaŋ kumti indawan ke in main nâmti keyet nâme bekaŋaŋnik beye yaŋgut nenn zet kumti indawan keyet nâma bekaŋaŋ ku bein. Zetn keyaŋ in kan isikŋaŋ bugan bukapi keŋin mme bekaŋaŋ beye keyet nâma nukŋaŋnik beye.

⁹ Yaŋgut alak kan pigogat neŋ ingat nâmti oloŋen palen penaŋ talap wa meluwaŋ kumti indama ekti nâme ŋep ku beye keyet yek. Nâmbekam beme mbien keyelen yomaŋ keŋin mgilik zeye keyet nâma dolakŋaŋ bein. Zet ke Kawawaŋaŋ ikŋaŋ nâme wenŋe keyet katnanen sokbemindaye. ¹⁰ Amgalen nukŋaŋ sepem keboŋ mataindain ke Kawawaŋaŋ mamanan mgasik ke mgilik zemti naman egaŋ mama kanzizitgalen set maaikindain. Keboŋ keyepmti nin nâmbekambembe temaŋ ŋen ku maaiknup. Am msalen sambe yomin bankumpemti keŋin ku gilik zemti Kawawaŋmagen ku

mamelip. Ekñen sambe bee mama mimiñin bekanaj keyañ indaâtâindeme teziñ ñandan mebe. ¹¹ In nâip, in yom tunjuwinan ke sokbeme nukñan palen mamkwabien ewan naman Kawawañan mim gilik zeme inmagen mama mimi dolakñan sambe pigok sokbemindamâge. In yom sokbeye ke mtopepeyet nânânin kaliñan penañ matazin. Ma myunjuñgu notnan tunjuwinan sokbeme sakwep weyañti belaknok tapme amnan myunjuñgunin ku maegip. Ma myunjuñgu notnan mimiyet keñin teman ku matazin ma mineti Kawawañgalen ñenzinziñ ninmagen sokbesem zemi egat kingapeñ maip ma nin kot indikmann dolakñan bembeyet nâmti myunjuñgunin sakwep weyañti matalip. Ma mineti myunjuñgu ewe kwesiñ tapme ñep ku besem zemi Kawawañgat zikatnan sakwep maweyañip ma an myunjuñgu mge e keyegak sakwep myunjuñgunañgat dopman mutumsawien keyepmti yañanin keyañ pigok penañ mamsokbemindein ingat tunjuwinan myunjuñgunin bugan ku tazin. ¹² Neñ eweñan meluwan kumti indawan ewan an myunjuñgu mge egat etañ nâmti ku kumindawan ma an ñen an kapiyan myunjuñgumsaye egat etañ nâmti kegogak ku kuwan yek. In Kawawañgat zikatnan ningat tikñanin omba penañ matazin keyepmti ingat meluwan kapi kumti indawan.

¹³ Yañgut neñ wan kwep keyet etañ nâmti keññ dolakñan ku beye. Taitas inmagen kopme in zemetimemopme mukulem dolakñan mpeme ekti egañ keñan pembenañ penañ beye keyañ eyo keññ mme oloñen beye. ¹⁴ Taitasiyan inmagen kosât mme neñ in animbi dolakñan e eweñanak dundumti ingat sekñin mmoban. Yañ in manepeme egañ kopme neñ zapat dunduan keyet katan msawien. Nin ingat zet ñen nâmti manzenup ke zetnan kipmanjak mambein sepem kegogapmti nin Taitas inmagen kokogat zet zemi keñan mwat pewenn e penajak msawien. ¹⁵ Taitas egañ ke kopme in egat nâme mobotnan beme oloñti met peme egañ zet notnan zeme zetnan gawepuwien. Yañ alak egañ pien tati kwitnan kwitnan sambe msawien keyet otnâm meti ingat nâmindeme dolakñan penañ mambein. ¹⁶ Nin alak pigogat inmak tususunn ewe dolakñan sokbein keyepmti neñ ingat oloñen teman penañ mimindayap. Mti ewe mama sepem kapigogak mamobanup e penañ nâmkijpeyap.

8

Pâlanj tewalanj bembeyet zetnanj zemâtâge

¹ Kolin dapmelange notne, in Kawawañan Masedonia msalen dapmelange maip ekñen keñ taolet teman mimindame ekñenan Kawawañgat tewalanj teman bewien keyet yañan in weyañ indikmâtâtâtgat nâmti pigok diindosowap. ² Masedonia dapmelange ekñen nukñan sambe sokbemindame keyet palen moti olat olat teman mkwabien. Ekñen am bekopsat penañ ke mambienañgut Kawawañgat tewalanj bembeyet keñin oloñen teman penañ tage keyepmti tewalanj omba penañ bemkwabien. ³ Ekñenan Kawawañgat tewalanjin bembeyet eyakñin omba penañ tage. Keyepmti ekñenan tewalanj omba penañ bewien elak penañ nâmindeyap. Wa nâlen zetgat yek ilinañgat keñinañgalak mmoti omba penañ bewien. ⁴ Ekñenan nin nâmindemann Kawawañgalen dapmelange Zudia msalen olat olat palen mambien ekñen ke nin nâmindemann ekñenan eyo indamukulem mimndendeyet ndapitiliwien. ⁵ Âpme nin ekñenan tewalanj gesiñan isikñan kegok bewep e nâmti tatnepemann naman ekñenan mmoti omba penañ mambeip. Ekñenan ilin melesiñ Kawawañgat betnan beme maindikdamuñ min yañ bam Amobotnanñan ikñan nâme weñge keyet katan ningat kegogak gogot minndawien. ⁶ Âpme in eyo Zudia am indamukulem mimiyet Taitasiyan kot indamukulem mme yañbemti sek bandim notnan indandayet akuku mulup mmetneti peme muluwinañ memuñ bemti tage. Mulup dolakñan mkwabien ke ewe kot indamukulem mme mimiyet zempewan. ⁷ Kolin am inmagen mama mimi

dolakŋaŋ kapigok wein: In nâmkîŋpepeŋin kaliŋaŋ tazin inmagen Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zenze an dolakŋaŋ sambe talip ma in Kawawaŋgalen zet ŋotekŋaŋ sambe penaŋ nâip ma in am indamukulem mimiyet webembeŋin temaŋ tazin ma in ningat tikŋaŋin omba penaŋ tazin kegok keyepmti in tewalaŋ bembeyet eyo otnânâŋin temaŋ penaŋ bemti mamayet nâmti diindoyap.

⁸ Wa neŋ in ke sakwep mimiyet ku indapitiliap. Masedonia dapmelange notnne bekakan ekŋenaŋ tewalaŋ bembeyet otnânâŋin temaŋ penaŋ matazin in muluwin ke mbep beme muluwin keyaŋ in Zudia am ekŋengat gogot mamimindeip ke ilak penaŋ mkawaŋ bemindawe. ⁹ In nâip, Amobotnaŋ Zisas Kilais ek keŋ taoletnaŋ temaŋ penaŋ eknup. Ek kwitnaŋ kwitnaŋ sambe bekapiyet toŋaŋ yaŋgut egaŋ ningat mti kululuŋen mundumaŋ dolakŋaŋ e peme tapme toti am nin kabon bekopsat penaŋ bemti maŋge. Mti set kegaset egaŋ am nin yomengatnan gilik zemti ndatimti mama kanzizit motitiyet setnaŋ aikndaye.

¹⁰⁻¹¹ Pi nâgât nânânnan zet pigok tazin ke zemsokbemindama nâit: In nup kan tipman baenak yaŋbemti tewalaŋ mânep akum beme mulup kapi mimiyet keŋin puŋpuŋ penaŋ kwapme mkwatneti naman tuŋgupman peme memuŋ bemti tage. In mânep akuku mulup ke alagak yaŋbemti keŋin seŋme oloŋen palen mulup ke mkwabien. Sepem kegogak ewe mmepme amiŋine ekŋenaŋ mânep taindain kataŋ bemeti beme delaŋ zewe. ¹² In tewalaŋ mânep ke bembeyet keŋin puŋpuŋ mme keŋ taolet palen taindain kataŋ bewep. Âk penaŋ ku taindawe beme keyet yayaŋ temaŋ ku mbep. Kawawaŋaŋ am sambeyet nânâŋinaŋgat yaŋaŋ maekmâtâpme delaŋ zein.

¹³⁻¹⁴ Wa nin in mânep akumti am bekopsat indamti ilin naman omtimat timat palen mamayet nâmti ku zenup. Alak kan pigogat in mânep polak polak penaŋ taindain keyepmti in am notnaŋ deset olat olat palen tapmelip ekŋen indamukulem mimindewep. Ya naman maneti ekŋenaŋ nimwian wian temaŋ palen tapme in naman kamben sokbemindawe beme naman ekŋenaŋ in kegogak indapmukulem mimindewep. ¹⁵ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zet ŋen pigok zenzeŋaŋ tazin, “Israel am ekŋenaŋ msat tuŋgupman mameti meuŋin mana ke matim nimtemien. Am meti mana omba polak polak maambepeleti timkotemien ekŋen polak polagak ku taindaye ma am meti mana ilinaŋgat kataŋ isikŋaŋ bugan timti makotemien ekŋenaŋ olat olat temaŋ ku mbien.* *(Kisim Bek 16:18)*

¹⁶ Neŋ ingat tuŋguwinan kot mamti mulup mimiyet keŋin temaŋ penaŋ matazin. Sepem kegogak Kawawaŋaŋ Taitas keŋaŋ m elen beŋen beme egaŋ ingat tuŋguwinan mulup kot mimiyet keŋaŋ temaŋ penaŋ kegogak matazin keyepmti neŋ Kawawaŋgat wisikŋ penaŋ manzeyap. ¹⁷ Egaŋ in kot indamukulem mimiyet keŋaŋ temaŋ eweŋanak matazin yaŋ neŋ in kot indamukulem mimiyet nâmti zempema egaŋ zetn gawepumti oloŋen temaŋ mti inmagen kosât tapmin. ¹⁸ Neŋ ekmak an notn ŋen kapi mamti Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zenze mulup mme dapmelange ekŋen kapiyetnaŋaŋ mulup aŋin ke maegoip an kemak ilisakwep idema kolup. ¹⁹ An ke dapmelange ekŋenaŋ egomti zempeme nitmak ke koti in tewalaŋ mânep bewep ke timti Zudia am met indandayet zempewien. Mulup kegok mmann Zudia am ekŋenaŋ nin indamukulem mimiyet keŋin temaŋ tazin ke ekti Amobotnaŋgat kwizet buŋamaŋ temaŋ mmobep.

²⁰ Nin in am bekopsat indamukulem mimiyet tewalaŋ mânep temaŋ ke beme damuŋ mti mmetnepemann tuŋgupman notnaŋ yuŋgume zet mmot mtot notnaŋ tuŋgupman sokbewemagat weyaŋ eksewanup. ²¹ Amobotnaŋaŋ ikŋaŋ nin an dolakŋaŋ elak mandikmâtâtndein keyepmti nin kwitnaŋ kwitnaŋ kapiyeset mulupm weyaŋti mmann am ekŋenaŋ kegogak ndikmâtâtâtgat nâmti maminup.

* **8:15:** Meu kwitnaŋ mana zenup kapi msat tuŋgupman Kawawaŋgalen amnaŋ meuyet gakiwaletme meu kapiyaŋ msat tuŋgupman indapelenguye.

²² Egetmak an notn ñen ewe pema kozin ek ke piennen mukulem mulup notnan mimiyet zempemann egañ ñep etañ mamme eknup keyepmti nin ingat ekñenañ Zudia am nâmkijpepemak ekñen indamukulem mimindendeyet kenjin temañ matazin keyet zapatnañ zema nâmti egañ inmak kot mânep akuku mulup ñep penañ mbep elak penañ nâmkatikbemti pemann kozin. ²³ An ñenañ Taitasiyet yañañ nâsâgât indayañkwesime in nâgât ekmak ilisakwep nin ndamukulem mimiyet mulup mamilup kegok dundume nâmbé. Ma an zut ñen keyet yañidangat idayañkwesime in pigok zewep, “An zut kapi Kilaisiyelen kwizet buñamañ mpalakñañ bembeyet nâmti dapmelañgeñine ekñenañ mulup kapi mimiyet zemideme kobun.” Kegok zeme nâmbep. ²⁴ Neñ ingat am dolakñañ zemti dapmelañge ekñengat tunguwinan sekñin mmotindewan keyet katan in an ekñen keyañ kopme gogot mimindawep. Âpme nin meti dapmelañge notnañ ekñenmagen met zet zemti ingat sekñin mam moindenup keyet penañañ sosok sokbeme ekmâtâbep.

9

Pâlañ nâmkijpepemak am indamukulem mimiyet mânep akum bembeyet zeye

¹⁻² In Kawawañgalen am Zudia msalen maip ekñen indamukulem mimiyet kenjin temañ e eweñanak matapme egap. Keyepmti neñ Masedonia dapmelañge ekñengat zikalinan ingat sekñin mmot indemti maseawatindemteman. Âpme am nâmkijpepemak notne bekakan Gilis msalen maip ekñenañ nup kan tipman baenak yañbemti mânep akum bembeyet mulupmañ mkwabien. Nâip, in Zudia am indamukulem mimiyet kenjin temañ tapme mamip keyañ am sambe notnañ kenjin mamwatindein. ³ Neñ ingat sekñin mmot indemti zet zewan keyet penañañ ku sokbenakmagat in keyet penañañ mânep akuku mulup tapmme an nâmkijpepemak notne notnañ zemindema kolip ekñen keyañ inmagen kot patañ zemti indamukulem mme in mânep zenzeñañ ke akum beme delañ zeme tapmambep. ⁴ Mneti wan inlak akumti beyo mene zemti neñ Masedonia am notnañ indati nsakwep kotneti indikmann in mânep ñen ku akumti bemberañ tapme ekti inmak nin nsakwep Masedonia am ekñengat zikalinan sakambuk mbanupmagat in mânep akuku mulup eweñanak mbemti tapmambep. ⁵ Neñ mulup keyet nâma temañ penañ beme keyepmti an ekñen ke eweñanak ñeñañ zemindema kolip. Kot indamukulem mme in tewalañ mânep akumti beme mebegat zetik mbien ewan ke tapmme neñ bam koti indikbap. Ke am ilinañgat keñ taolelinañgat penañañ nâmti beip sepem kegok bewe. Wa ningat ekñenañ zeme tapmnup sepem kegok ku bewe.

⁶ Pigok penañ zemâtâpma nâit: An ñenañ mulupmañ temañ mti alik alik sambe kwitnañ katan maondein. Ek nimwian wiañañ omba penañ mamin ma an ñenañ mulupmañ belaknik mti alik alikñañ belaknik maondein beme nimwian wiañañ belaknik bugan masokbemsain. ⁷ An kwep kwep in ilinañgat nânâjin tazin keyet katan nâmti keñ taolet palen tewalañ mânep bewep. Wa ningat ekñenañ zeip keyet ma amnañ tabeipgat bene zemti ku bewep. Kawawañañ am keñ taolet tewalañ mambeip ekñen keyet nâme dolakñañ mambein. ⁸ Âpme Kawawañañ am ekñen ke naman kwileki ñeniyet maolalip beme e egañ ñep omba indamkwatawe. Âpme ekñenañ olat olatpiñ tim nimwianñti mamaip. Mti mulup dolak dolakñañ notnañ zigoset tapmezin ke mukulem mti mamelip. ⁹ Sepem kegogapmti Kawawañgalen Zet Itnañan keyet kenjan zet ñen pigok tazin,

“An ñenañ am bekopsat sambe kwitnañ kwitnañ sambe maindamkwatain keñ taoletnañ kebon ke am ñenañ ku kanda pewe.”

(Sam 112:9)

(Sam 112:9)

¹⁰ Am sambe nin bepi Kawawaŋaŋ etaŋ meu alik maakumndain. Âpme nin msalen pemann egaŋ iŋaŋ meu agulam mme penaŋaŋ sambe sosop sokbemndame matimti nimwiaŋnup. Egaŋ in alik alik sambe ke akumti indame in mme sambe penaŋ masokbemindain. Ke tim nimti notnaŋ timti Kawawaŋgalen am notnaŋ indamukulem mbep. ¹¹ Kawawaŋaŋ in kwitnaŋ kwitnaŋ sambe indamkwatame olat olatpiŋ mamti in naman am bekopsat notnaŋ ekŋengat tewalaŋ akum beme nin timti met indawanup. Âpme ekŋenaŋ ingat keŋin dolakŋaŋ beme Kawawaŋgat wisikŋ zemti kwizet buŋamaŋ mwabep. ¹² In mulup kekok mti Kawawaŋgalen am sambe Zudia msalen maip ekŋen ke indamukulem mimindeme mama mimiŋin dolakŋaŋ keyaŋ am sambe keŋin mwapme sambe penaŋaŋ koti Kawawaŋgat wisikŋ zewep. ¹³ In am nâmkŋpepemak bekopsat Zudia maip ma am keboŋak msat notnanen indamukulem mmepme ekŋenaŋ in tewalaŋ mimindamebep. Keyet oloŋen temaŋ mimindewep mti in Kilaisiyelen zet zapat dolakŋaŋaŋ manzein keyet katanŋ tati muluwin ke mme ekŋenaŋ keyet eyo nâmti Kawawaŋgat kwizet buŋamaŋ mwabep. ¹⁴ In sepem kekok mme am ekŋenaŋ ingat tikŋaŋin omba penaŋ tapme Kawawaŋaŋ in indamukulem mimindendeyet dundum sawep. Set dolakŋaŋ kapi Kawawaŋaŋ iŋaŋ keŋ taoletnaŋ omba penaŋ tasaingapmti weyaŋ zikat indayeen ke mamip. ¹⁵ Kawawaŋaŋ iŋaŋ msalen am nin iŋaŋgat Nemunaŋ Kilaisi gogot penaŋ mampein mee piwan ningat tewalaŋ temaŋ ndame egaŋ toti ndamukulem mge keyepmti egat wisikŋ zempene.

10

Pâl Kawawaŋaŋ mulup zet sasaŋaŋ keyet yaŋaŋ zemâtâzin

¹ Alak neŋ nanaŋgat mmanaŋgat zapatnaŋ pigok diindoma nâit: In nâgât pigok manzeip, “Egaŋ ninmak kapi matazin beme egaŋ mtopmamti zet sewakŋaŋ mandin-doin. Ya naman met beŋan main kan keyet egaŋ naman nin papia tipkwasisi zet notnaŋ makumndain.” Yaŋgut neŋ Kilaisiyaŋ iŋaŋ mtot mamti zet sewakŋaŋ mandiindomtan set sepem kekok mimiyet keŋŋ temaŋ matazin. ² Sepem kekokapmti neŋ inmagen kobap kan keyet in keŋŋ ku walabep. Mneti peme neŋ in sambe keyet zet tipkwasisi zet zema keyaŋ ŋep ku bewe. Âpme am ningat ekŋenaŋ msat kapiyelen mama mimi mgasik mâti maip manzeip ekŋen kemagengut zet ŋenzinziŋ mimindawap. ³ Nin msat palen am bekaŋaŋ ekŋen kapiyet tunŋuwinan e penaŋ mamanup. Yaŋgut nin wa msat kapiyelen timbi sâk ke timti an ku maânup. ⁴ Nin timbi sâk timti an maânup ke wan am bekaŋaŋ msat palen mamti maâip ekŋen keyelen timbi sâk sepem keboŋ yek. Nin Kawawaŋmagen timbi sâk windenamberŋ penaŋ ke timti an windenamberŋ penaŋ Sadaŋ egalen mka ŋande temaŋ maindelemâkunup. ⁵ Nin timbi sâk ke timtati nin am zet dâsuki mmot mtot mti Kawawaŋgalen nânâŋaŋ ke mtopepeyet mulupmaŋ mamip keyelen windenâŋ mtopemti am ekŋen ke ŋoktikŋin mgilik zemann Kilaisiyaŋ ŋoktik mimiyet manâin ke etaŋ mti mamayet mamnup. ⁶ In zetn kapi gawepumti mulup mme nin keyet sakŋan ektatiŋgut nin am ningalen zet ku maŋgawepup ekŋen ke zet muluwen indendeyet kalem mbanup.

⁷ In mulupm mamiap keyet penaŋaŋ ekti yaŋŋ nâmâtâtne mbep. An ŋenaŋ nâgâegaŋ Kilaisiyelen mulup an penaŋ mamain kekok nâmnembe beme an keyaŋ neŋ Kilaisiyelen mulup an penaŋ mayap elak penaŋ nâmâtâtne mbep. ⁸ In neŋ nikme neŋ Amobotnaŋaŋ mulupgat winde naŋge keyet sekŋ omba penaŋ mammolapnok penaŋ bein beme ke wa in mtot indendeyet ku mamiap. In indamukulem mimiyet kekok mamiap keyepmti neŋ keyet nâma sakambukŋaŋmak ku bein. ⁹ Keyepmti neŋ ingat papia sambe kumti indawan ke wa in sekŋin mma kiŋgagagat nâmti ku kuwan. ¹⁰ Am notnaŋaŋ nâgât pigok manzeip, “Pâlaŋ beŋan met mamti papiaŋanen zetnaŋ nukŋaŋ ma tipkwasisi zet makum ndain ya naman pien ninmak kot mame ekmann

an sâlâgâgâtñaḡ bugan zetnaḡ mee zeme nâmann windenepiḡ mambein.” ¹¹ Am nâgât zet kekok manzeip ekḡnen keyaḡ pigok nâmbep, neḡ beḡnan met mamti papia makum indayap ma sokḡnan inmak mamti zet mandiindoyap kemak sepemiti igak igak ḡnen ku belup.

¹² Wa nin am belak am nânânjinpiḡ ilinaḡgat mamaḡnin bem ekti neḡ an keboḡ ḡen an keboḡ mti mamaip ekḡnen keboḡ yek. Am ekḡnen keyaḡ ilinaḡgat ziiḡnin notnaḡ ilinak bempemti ke ekti keyet kataḡ neḡ keboḡ ek keboḡ mamip. ¹³ Yanḡut nin wa Kawawaḡnaḡ winde ndame mulup mamnup keyet nâmti nnaḡgat sekḡ ku mam motnup. Kawawaḡnaḡ iḡḡnaḡ nin mulup mimiyet ḡesiḡnaḡ bemndaye ke inmagen mulup eyo mimiyet nâmti bempewe. ¹⁴ Keyepmti nin Kilaisiyelen Zet Zapat Dolakḡnaḡ Penaḡ inmagen kot ḡeḡnaḡ yanḡbemti zewenn. Wa nin mulupmnaḡgat ḡesiḡnaḡ bemndendeḡnaḡ ke sebempemti belak mulup kilom ku mammetnup. ¹⁵ Wa nin mulup an maḡḡe ḡeḡnaḡ inmagen mulup mimiḡnaḡnaḡ nin keyak sakwalam mti kwizet buḡam temaḡ titiyet nâmti ku mbenn. Nin Kawawaḡnaḡ mulupm mimiyet ḡesiḡnaḡ inmagen bemndeye keyepmti nin mulup mman in Kilaisimagen nâmkḡḡepeḡniḡ kaliḡnaḡ bewe ma mulupmnaḡ inmagen palakḡnaḡ bemti omba mekobe e nâmkatik bemti mulup ke inmagen yanḡbemti mbenn. ¹⁶ Inmagen mulupmnaḡgat penaḡnaḡ kekok sokbeme ektiḡut nin naman mulup msat beḡnan notnanen am ḡeḡnaḡ mulup ku mimiḡnaḡ nnaḡgat met yanḡbemti keyet nâmti sekḡ ḡep mmobanup.

¹⁷ Kawawaḡḡalen Zet Itnaḡnaḡ keyet keḡnan zet ḡen pigok tazin, “An ḡeḡnaḡ iḡḡnaḡgat sekḡnaḡ mmosât nâmbep beme eḡaḡ Amobotnaḡnaḡ mulup ekmagen mḡe keyet nâmti sekḡnaḡ ḡep mmobe.” *(Zelemmaia 9:24)*

¹⁸ An ḡeḡnaḡ mulup iḡḡnaḡ mbe keyet nâmti iḡḡnaḡgat zemsesewabe beme Amobotnaḡmagen ḡep ku bewe. Âk Amobotnaḡgat zemsesewatpewe beme Amobotnaḡnaḡ an keyet nâme dolakḡnaḡ penaḡ bewe.

11

Pâlmak ombemindendeḡnaḡ dâsuki ekḡḡengalen zet

¹ In buzak tati nâme neḡ zeti ewe tusumti pigok zema nâiti: neḡ nânâ kwitnaḡ kwitnaḡ keḡḡnanen tapme manzeyap ke in ekme am seḡ ekḡḡenaḡ manzeip sepem kekoknok mambein. ² Kawawaḡ eḡaḡ ingat eyak penaḡ mamimindain. Neḡ ingat sepem kekokgak penaḡ mamimindeyap. In imbi nembip dolakḡnaḡ penaḡ neḡ in awin Kilais ek kwewetaḡ ke wawagat ombemindewan. ³ Mneti an ḡeḡnaḡ nânâ sepemaḡ igak ḡen zikat indame ḡoktikḡin yunḡume Kilais bamkumpewepmagen zemti sekḡ omba penaḡ manzin. In nâip Sadaḡnaḡ zet dâsuki zemti Ewa ḡoktikḡnaḡ myunḡume eḡaḡ walege in sepem kekok mbepmagat eksewep. ⁴ In am notnaḡnaḡ inmagen koti Zisasiyet yanḡnaḡ nin mandiindonup e tapme nan sepemaḡ igak ḡen mandiindoip ma Emetak Teḡ e tapme naman emetak sepemaḡ igak ḡen main ma Kawawaḡḡalen Zet Zapat Dolakḡnaḡ Penaḡ nin diindondoḡnaḡ e tapme nan sepemaḡ igagen diindome in ekḡḡengalen zelin ke sakwep nâmti keyet nâme penaḡ beme maḡḡawepup keboḡḡapmti neḡ igat yayaḡ penaḡ miyap.

⁵ Neḡ nâma in am ombemindendeḡnaḡḡine dolakḡnaḡ penaḡ mandiindoip ekḡnen keyaḡ neḡ sebem nemti gwaen ku talip bein. ⁶ Neḡ Kawawaḡḡalen Zet Zapat Dolakḡnaḡ Penaḡ zenzennaḡ dolakḡnaḡ penaḡ ku masokbemkawaḡ beme eḡip mene yanḡut neḡ zet keyet yanḡnaḡ ḡep nâmatâpma delaḡ zein. Keyet yanḡnaḡ notnne notnaḡmak nin set sambe mamimkwatnup keyaḡ nânân temaḡ ke msokbeme manndikmâtâkwalip ke.

⁷ Neḡ in mwat indendeyet nâmti nanaḡgat nâma tototnaḡ beme kandaḡinan mamti Kawawaḡḡalen Zet Zapat Dolakḡnaḡ Penaḡ zenze mulup mkwaban. Kan keyet neḡ in mulupm keyet tosaḡnaḡ nanayet ku indayaḡḡwesiwan. Wa neḡ set ke ku myunḡuwan.

⁸ Neŋ ingat tunŋuwinan mamti ingat mulup mma dapmelange notnaŋ ekŋenaŋ etaŋ mânewan nabandim mneme mamti mulup mban. Ekŋenmagen mânep milawat belak kaim timti inmagen pien mulup mban. ⁹ Neŋ ingat tunŋuwinan ke mamti kan notnaŋgat mânepgat olati keyaŋgut ingat ŋen ku indayaŋkwesimti nâmban. Ekŋen Masedonia dapmelange notnne bekakan ekŋenaŋ kwitnaŋ kwitnaŋgat maolateman ke timti kot manamtemien. Neŋ eweŋan mulup inmagen yaŋbemi mkwaban kan keyet ingat palen nukŋaŋ ŋen ku pema moge yaŋ ewe mulup mmobap keyet nukŋaŋ ŋen ewe ku indawap. ¹⁰ Kilaisiyaŋ zet penaŋ penaŋak manzemtan. Neŋ sepem kegogak zemti Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zenze mulup inmagen tosaŋepiŋ mamiyap keyepmti sekŋ ŋep mmobap. Âpme Akaia mkaengatnaŋ an ŋenaŋ ku bekek nembe. ¹¹ Neŋ yaŋaŋ eneyet zet ke zeyap ke nâit. Wa neŋ zet kapi ingat wisat mimindemti ku zeyap. Neŋ ingat gogotn temaŋ penaŋ tazin ke Kawawaŋgat zikatnan zeyap.

¹² Neŋ mulupm sakam kegogak ewe mmoti ombemindendeŋaŋ belakŋaŋ notnaŋ tosayet etaŋ nâmti muluwin mmambe nin Pâl mee ekŋenaŋ mulup mamip sakam kegogak mamipun zegwem kegok zemti belak sek mmobot zet etaŋ mamip ekŋen keyelen selin bekekme olabep. ¹³ Am ekŋen ke wan Kilaisiyelen ombemindendeŋaŋ penaŋ yek. Ekŋen ke belakŋaŋ penaŋ. Ekŋenaŋ muluwin dâsuki kegok mti nin Kilaisiyelen ombemindendeŋaŋane penaŋ manup zemti am dâsuki matetimindeip. ¹⁴⁻¹⁵ Sepem kegok tapmimyungume neŋ keyet keŋŋ ku mawazin. Sadaŋaŋ iŋŋaŋ eyo sepemaŋ asekti Kawawaŋgalen ensel saŋga songaŋaŋmak keboŋ mambein. Keyepmti Sadaŋgalen mulup anene ekŋenaŋ asekti naman Kawawaŋgalen mulup an penaŋ nin nemboŋak mambeip beme neŋ keyet nâma kwileki ŋen mamanan ku mambein. Maneti bam kan temanen an ekŋen ke muluwin bekanan mamip keyet tosaŋaŋ esemteŋ bekanan timâbep.

Pâlaŋ ombemindendeŋaŋ mulup mti nukŋaŋ omba tiye

¹⁶ Neŋ zet ewe iŋŋaŋ keyegak sakwalamti zema nâit, an ŋenaŋ nâgât an seon kegok ku dinowe. In nâgât nâmneme am seon ekŋen kemak tusumti mamain kegok manâmnep. Neŋ ekŋenmak mambak ze neŋ mulup ekŋenaŋ mamip sepem kegogak mti keyet nâmti sekŋ belaknik ŋep mmobak. ¹⁷ E penaŋ. Neŋ zet tazeyap kabon kapi Amobotnaŋaŋ nâme dolakŋaŋ ku bein. Sek mmobot zet kapi e penaŋ am nânâŋinpiŋ ekŋenaŋ zelin kok zemti mamaip. ¹⁸ Am sambe penaŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ mammelip keyet nâmti sekŋin mamimmopme indigap. Neŋ ekŋenmak mambagen sepem kegogak ŋep mbak. ¹⁹ Kolin dapmelange in ilinaŋgat nâme nânâŋin temaŋ mambein keyet mti in am myunguŋuŋin temaŋ keboŋ ke nâmindeme mamti inmak zapat mamip. ²⁰ In am ekŋen keboŋ ke nâmindeme kot indadamuŋ mti tetimindemti kwitnaŋ kwitnaŋin maomenzeŋtip. Mti ingat nâme tototnaŋ beme belak bepalaksat maindoip. ²¹ Neŋ in sepem kegok mimindandayet wendeŋaŋ ku mamiyap kegok mimindandayet nâma sakambuk mambein. Am ŋenaŋ mulup kwileki ŋen mti keyet sekŋaŋ mam mozin. Neŋ sepem kegogak ŋep mbak neŋ zet ke setnapin e nâmtiŋgut belak kileŋ ke okpema kwazin.

²² Am ekŋen keyaŋ ilinaŋgat sekŋin mmoti pigok manzeip, “Nin Ibulu am wa pimak, ma nin Islael am wa pimak Kawawaŋaŋ iŋŋaŋ iŋŋaŋgat zapat ndaombemndeye.” Ma naman pigok manzeip, “Nin Abalaamgat inŋokŋane wa pimak.” Ekŋenaŋ zet sambe manzemelip beke neŋ kegogak tatnain. ²³ Ekŋenaŋ nin Kilaisiyelen mulup mnup zemti mamimyunguip keyepmti neŋ zet kapi ŋenzinziŋ palenok kilom ke zeyap. Ekŋenaŋ nin Kilaisiyelen mulup an manup e ŋep manzeip yaŋgut neŋ Kilaisiyelen mulup an penaŋ mamti ekŋen bugan sebemindemti

Kilaisiyelen mulup pi belak omba penaŋ pusinaŋ seksak mammelap.

Âpme keyet mti am notnaŋaŋ ŋeŋin zime nati mka katikŋaŋ kan sambe met maneip

ma am notnanan sindiwan nawitikme sekñ pi buyuk beyak mapein.

Kegok mme neñ kan sambe penañ gakikiyelen bududuk penañ mamiyap.

²⁴ Sek 5 bepi Zuda am ekñenan sindiwan nawitikme kwep nononanggat sindip makuma 39, 39, 39 kapi manawitikwatemien.

²⁵ Sindiwan miset tuk kapi sek sambe nawitikne nawitikne peme sipsip timti wemban.

Kan nenyet nanzanan nom kune kune peme wemban.

Sek tuk pi wanggaen moti nembu sutnan daen mepma wangayan bekanan bemti towepme nembuyen waleletgalen bududuk mban.

Mise nen tambumbu kwep msasa kwep pi wanga bekanan bemti towepme tep pemañ ambeti tu palen etañ ke manepema toge.

²⁶ Kan sambe penañ neñ Kilaisiyelen mulupgat set teepmañ penañ tokwati mamteman.

Kan notnanggat map tungwawam kwati napmesât mamtan.

Kan notnanggat an kambu titi ekñenan milawatn kambu tisât tati nopeme kilen mawemteman.

Nananngat manenne penañ Islael ekñenan ilin ma am belakñan notnan ekñenan nomkume gakisât penañ mamkwateman.

Mka nãnde temañ notnanen mepma nome gakikiyet nãmti am sambeyan manabe-mbuluntemien.

Msat tungupman maneti tu meuyet mti gakisâgât bududuk mamteman.

Wanggaen moti manepema nembu mamañ temañ kumti manawaletan.

Am notnan ekñenan, “Nin Kilais nãmkinyepup keyet mti nin gâgât nodi,” zemti natetim nemti nati met kasa ekñengalen belen mambemnemtemien.

²⁷ Tambu misa sek sindem sambe tipeñ mamamteman

ma tambu misa pi Kilaisiyelen mulupgat yayan temañ mti muluk mee dolakñan ku maweyan wemteman

ma kan sambe pi mka ma sangum kâlâpingapmti tâgâyet diñdiñ mamteman.

²⁸ Wa zema nãip ke etañ yek. Kan sambe penañ dapmelange sambe nep talip ma yek zemti keññ yayan temañ mambein.

²⁹ Am nãmkinyepemak nenan nukñan nen aikme neñ kegogak nukñan matiyap. Ya naman nenan yom mme neñ an keyet mti nukñan temañ matiyap.

³⁰ Neñ sekñ mmobogat nãmbak beme neñ Kawawayan nukñanen napmukulem mme mamayap keyet nãmti nep sekñ mmobak. ³¹ Neñ Amobotnan Zisasiyet Bipman Kawawan an kwizet bujanan mene mene mamimwalip egat zikatnan neñ zet ekñen ke penañ zeyap. ³² Neñ Damaskas mkaen meti mamban kan keyet amobotnan Alatas egañ amobotnanan nen peme Damaskas mkaen mamamtan keyañ kasa kuku an notnan indeme ekñenan met mka set bimañ sambe bee nãgât egañ mesât kopme ekti atamti met mka katikñan pesenup zemti dombemti tapmebien. ³³ Âpme am notnne notnan ekñenan zapat ke nãmti buzakset nati met kimbat solonan tati suasembe keñan naweti mka kimbat enzunaset tek tim tapme ululun piyan zupman baen toti keeselak buzak kunzunji meban.

12

Kie kienok Kawawayan Pâl kwileki nen zikat same ege

¹ Neñ nananggat sekñ mmoti keyet nãma nep penañ ku mambein. Neñ kegok mimiyet nãma nep benak beme neñ Amobotnanan kie kienok kwitnan kwitnan enzililiñan tazin ke zikat name ekbak keyet nãmti sekñ nep mmobak. ²⁻³ Neñ nup kan 14 tipman penañ kaimgat Kilaisiyan nati kululun mundum dolakñan penañ keyet keñan natetim mopme ekban e nãyap yangut ke pe sekñ melesin napmopme ekban ma belak kie kienok etañ zikat name ekban ke weyan ku nãmâtâlap Kawawayan ikñangut nãin.

⁴ Âpme neŋ ke totati neŋ zet mamanan penan nâmban. Msalen pien am zet ŋande igak igak manzemetnup sepem keboŋ yek igagen keyepmti neŋ ŋep ku zenzeyet ma msalen am zet ke zenâ zenâ mimiyet zemkulun neneŋan. ⁵ Ma neŋ kwitnan kwitnan dolakŋan penan kululun gwaen ekmâban keyet nâmti sek mmobot zet ŋep zewak. Yanŋut neŋ keyet nâmti sekŋ ku mamimolap. Neŋ nukŋanen met tapma Kawawaŋan manapmukulem mnein keyet nâmtiŋut sekŋ mamimolap. ⁶ Neŋ zet penan zeyapgapmti neŋ nananŋat kwitn mmolap beme neŋ am seon yek. Neŋ an ŋenan nâmneme mobotnan ku bewap. Egan nâlen mama mimi ekti neŋ zet zeyap kapi nâwe. Kok keyet nâme ŋep teŋ beweyeyepmti neŋ nananŋat kwitn ku mmobap yek.

⁷ Neŋ ekma Kawawaŋan kwitnan kwitnan dolakŋan zikat nanŋe. Keyet neŋ nananŋat sekŋ ku mmolap Kawawaŋan Sadaŋ nâmpeme zawat nukŋan sekŋnanen bem nenŋe. ⁸ Miset tuk kapi Amobotnanan ikŋan nukŋan sambe bekapi menzempeme mebegat dunduwan. ⁹ Yanŋut egan neŋ dundundu nanŋat dopman pigok gilik zemti nanŋe, “Geŋ kwitnan kwitnan maolat temanen elak keŋ taolet nanŋapmti elak maŋgamâpma delaŋ zemâzin. Geŋ sek sukŋan sukŋan palen mamanigen nâgât windennaŋ geŋmagen ewe windenŋanbeŋ matazin.” Kegok dinoyeyepmti neŋ sukŋan palen mama Kilaisiyaŋ manadamuŋ mimnein keyet windenŋan teman tapme Kilaisiyelen winde keyan nabembuluŋti nadamuŋ mme mamayap keyet oloŋen mti sekŋ omba ŋep mmobap. ¹⁰ Neŋ Kilaisiyet tikŋan omba penan tazin keyepmti egat kwizet buŋamaŋ mpalakŋan bema keyepmti amnan sisipenpen mnamti mene mene nom kupen mme neŋ nukŋan sambe bee timtati tima dukŋan mopme sebe sugak sugak palen temama Kilaisiyaŋ ikŋan gwatnan mneme egalen windeen katikŋan bemti matalap.

Pâlan Kolin am nâmkinpepemak ekŋengat yayan teman mimindeye

¹¹ In papia kumti nâgât sekŋ ku mmobien. In kekok mme neŋ nananŋat yanŋ kuwan keyepmti ingat tuŋguwinanŋatnan am notnan ekŋenan nâgât nâme an seon ŋenok mban kekok mambein. Neŋ an tototnan mambak ze in ombemindendenŋine dolakŋan manzeip ekŋengat kandaŋinan baen penan ku mambak. ¹² Neŋ ewen inmak kot mamban kan keyet neŋ Kilaisiyelen ombemindendenŋan mamayap elak ewenanak ke zemkawan bemti indama nâmbien. Âpme ingat tuŋguwinan sewak sewak palen mamti menok sepem igak igak mti Kawawaŋalen mulup sepemaŋ igak igak bepi mmepma in ekti maâtâtaliŋ. ¹³ Neŋ dapmelange notnan ekŋen dolakŋan maindamuŋ mmelap. Sepem kekok in indadamuŋ dolakŋan mimkwaban. Mti mulup sambe notnan bee mkwaban yanŋut kwitnan kwitnanŋat olat olat mti in ke napmukulem mimiyet kwep kegut ku indayanŋkawesiwan. In keyet nâme neŋ ke myuŋguwan beme in yomm ke katikpewep.

¹⁴ Neŋ inmagen sek zut pilak koban. Yan pi ewe naman kot indiksât tapmiyap in nâgât yayan mti mânewin kileŋ ku time mebe. Neŋ inmagen mulup met mimiyet tikŋan omba penan matazin keyepmti kobap wa in mânep nanayet nâmti yek. Nemba isikŋan ŋenan mamaŋ bipman ku maidadamuŋ min. Nemba mamaŋ bipmanŋut nemba maindamuŋ mip. ¹⁵ Neŋ ingat gogotn omba penan matazin keyepmti neŋ mânepm mee tima mepme in indamukulem mimiyet nâma oloŋenanmak beme mulup mamiyap. Keboŋ mma in naman nâgât gogolin belaknik bugan matazin mene?

¹⁶ In nâgât yanŋ ŋep nâmtâtaliŋ neŋ in nukŋan ŋen ku indawan. Keyanŋut am notnan ekŋenan nâgât pigok manzeip, “Setnan mee e ikŋan ŋep kwitimti kobe. Yanŋut pien kot mamti nin tetimndemti ŋotikŋ mme yuŋgume mânepm mee tiwe.” ¹⁷ In nâgât nâme neŋ an notnan zemindema koti ingat zeme in mânep indame ekŋenan mti kot name makwitim niap kekok mambein. ¹⁸ Neŋ Taitas inmagen kokogot yanŋkwesim nâma egan ŋep zeme nâmti ekmak notnne notnan zemindema kobien. In nâme neŋ an ekŋen

ke zemindema koti in zet kelakṅaṅ mimindamti mânewin mee zemtinti kot nanayet zemindewan kekok bein ma? Ekṅenmak neṅ nsakwep mulup yaṅaṅ kwep mimiyet mamnup ma mama mimi dolakṅaṅ sambe bee mmâbenn.

¹⁹ Nin zet sambe mandiindom kwatnup bee in nâme nin ingat zikalinan kwetetep-maṅ mamayet nâmti etaṅ manzenup kekok mambein ma? E yek penaṅ. Nin Kilaisiyan zet sepem kekok zemti Kawawaṅgat zikatnan mamayet nâmndeye keyepmti notne dolakṅaṅ in pigok nâmbep. Nin kwitnaṅ kwitnaṅ sambe mam mann egip bee in indamukulem mimiyet etaṅ nâmti mamnup. ²⁰ Mneti neṅ ingat sepemin nâmban e ṅen tapme in mama mimi bekanṅ sambe mti mdândândâ palen ma kwitnaṅ kwitnaṅ bekanṅ mimiyet eyak ma ṅenzinṅ palen ma kwitnaṅ kwitnaṅ ilinaṅgat etaṅ time kwaopme nimwianṅti mama ma lowek zet ma zeok zet ma sek mmoti mama kekok mti dapmelaṅgeyelen set pi kumasekme delaṅ zeme mame neṅ kot indikti endilipemti naman in nâgât nâmbien e tapme neṅ asekti sepem ṅen tapma nikbepmagengat eweṅanak eksemti mambep. ²¹ Ingat tunṅuwinaṅgatnaṅ am notnaṅ ekṅenaṅ mama mimi okbi okbiṅaṅmak sambe penaṅ pigok mbien. An imbi set kilenṅ mama ma mama mimi bekanṅ mimiyet sebelanṅ dindinṅ mimi ma nolinaṅgat imbiṅaṅ menzem wawat set sepem kekok mti ekṅenaṅ keṅinṅ gilik zemti kwitnaṅ kwitnaṅ bekanṅ sambe ke bamkumpepepiṅ mbien. Yom temaṅ kekok ke mkwabien keyepmti maneti neṅ kan ṅeniyet indiksât kotneti indikma in ewe yomenagak tapme indikti Kawawaṅgat ṅenjimoseṅnaṅ sakambuk temaṅ mti ingat tunṅuwinan si temaṅ suma ṅep ku bewemagen zemti kiṅgalap.

13

Pâlaṅ eksese zet notnaṅ zeye

¹ Pi neṅ inmagen kopma sek tuk ilak besâpm. Âpme Kawawaṅgalen Zet Itnaṅaṅ keyet keṅan zet ṅen pigok tazin,

“An zut ma tuk ekṅenaṅ an ṅeniyet myunṅunṅunṅaṅ ṅen ekti zewep beme an ke ṅep wati zet muluwen met pewep.” *(Zii Zet 19:15)*

² Neṅ inmak mamban kan keyet am yommak mambien in yomin zemkawaṅ bemi mamayet ma am notnaṅ in mamaṅin weyaṅ ektitim mamayet eksese zet diindowan. Ya alak pi naman zapat meluwaṅ kapiyet keṅan in sambeyet temakwep eksese zet ewe kumti indayap. Kan neṅ kobap keyet am yomin mbien ke ewe zemkawaṅ bembepiṅ mambep beme ekṅen ke zet muluwen katikṅaṅ penaṅ onzemindema tabep. Neṅ ekṅengat kembenṅ ku mbap. ³ In nâgât pe Kilaisiyelen ombemindendaṅ penaṅ main ma yek manâmneip keyepmti neṅ inmagen koti am yominmak ke zet muluwen indesât zewan ke indema in Kilaisiyanṅ neṅmak tapme mulup mamiap keyet yaṅaṅ ṅep nikmâtâtnembep. Wa Kilaisiyanṅ ingat mulup poptep poptep bugan ku mamin egaṅ inmagen mulup windenṅambeṅak mamin. ⁴ Egaṅ eweṅan msalen pien manepeme atamti tewen kumasasokpewien. Kan keyet penaṅ windeyet timmage yaṅgut Kawawaṅgalen windeyaṅ mme gilik zemti wati main. Âpme am nin met ekmak tusumti manup nin penaṅ windennpiṅ mamannup. Yaṅgut nin ekmak tapmann Kawawaṅgalen windeyaṅ ninmak tapme nin egalen winde kemak tati ingat zelin ṅep zemusuwet indewanup.

⁵ In am nâmkijpepeṅinmak ma belak mamaip e in ilinaṅgat otnânâṅinan baen kwalimti egit. In Kilais Zisas ingat keṅinan baen matazin ke in ku manâmmâtâpeip ma? Ku weyaṅ nâip beme Kilaisiyanṅ ingat keṅinan ku matazin elak sosok sokbepmkawaṅbewe. ⁶ Neṅ in ningat nâmndeme Kilais penaṅ nâmkijpemti mamannup mambein elak penaṅ nâmkatikbemindeyap. ⁷ In ningat ekṅen ombemindendaṅ penaṅ yek e ṅep manâmndeip yaṅgut in Kilaisiyelen mama mimi dolakṅaṅ ke mâti

mambep beme in ningat Kilaisiyelen ombemindenderaŋ penañ elak ɲep nâmdewep. Nin in Kawawaŋaŋ indamukulem mme yom ɲen mimipiŋ mamti mama mimi dolakŋaŋ Kawawaŋaŋ nâmtikŋaŋ mamin ke etaŋ mti mamayet nâmti mandundum sanup. ⁸ Nin Kawawaŋalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penañ kapi windenaŋ kumann totogat mulupmaŋ ɲen ku mbenn. Elak ilin ɲep nâmtâtândeip. Nin Kawawaŋalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penañ kapi mukulem mmann msat sambe palakŋaŋ mebegat mulupmaŋ etaŋ mamnup. ⁹ In nâgât an tototnaŋ bugan e ɲep mandinoip wa neŋ keyet nâma bekanan ku bein. Âpme in ɲepgat windeninben ke mambep. Yaŋgut nin in Kawawaŋaŋ indamukulem mme nâmkijpepeen kaliŋaŋ penañ bemti mamayet nâmti Amobotnaŋgat mene mene mandundum sanup. ¹⁰ Neŋ Amobotnaŋaŋ in gwatnaŋ mimindendeyet nâmti neŋ winde naŋge wa ke in memendep mimindamti indawalet indendeyet yek keyepmti neŋ beŋan pien mamti in papia kapi eweŋanak kumti indayap. Ke ekti in eweŋanak weyeyaŋ mulup mimiyet nâmti bema kozin. Mneti neŋ koti winde keyaŋ naman mtoindema ɲep ku bewemagen zemti meluwaŋ kapi kumti indayap.

Pâlaŋ notnane mukumindeye

¹¹ Notnne, neŋ zetn pigok zemdelan zema nâit: In Kilaismak maip keyepmti tuŋguwinan oloŋen palen mama mimi keyaŋ weme nâmkijpepeen katikŋaŋ bemti mambep. In nâlen zet zeyap kapi gawepume delaŋ zemâbe. In ɲoktikŋin ma nânâŋin kwep bemti sewakŋaŋ palen mambep. Mme Kawawaŋ an gogot toŋaŋ ma an sewakŋaŋ toŋaŋ egaŋ ingat tuŋguwinan mambe.

¹² In Amobotnaŋmak maip keyepmti in ilinak dopmaŋ mukulem dopmaŋ mukulem mti bet butem aiwep. ¹³ Am nâmkijpepemak pien manup nin in indamukumindenup.

¹⁴ Neŋ Amobotnaŋ Zisas Kilaisiyelen keŋ taolet ma Kawawaŋalen gogot keyet keŋan tapme Emetak Teŋaŋ pende zamindeme in ilinak notn notn mti oloŋen palenak mamayet nâmti mandundayap.

Galesia

Pâlanj Zisas Kilaisiyelen am manje Galesia msalen mamantemien ekjengat zapat meluwanj kapi kumindaye

Pâlanj zapat meluwanj kapi kuye. Galesia zapat meluwanj kapiyet zet kuye keyan an nânânjin temanj Tâtâ Alakñangalen nânâ mulup mamiwan eganj zapat meluwanj kuye ma yek e zet kapiyetnanj timti zet ñen kemak bemekti Pâliyelen ma egalen yek e zet Galesia kuye kapiyetnanjanj zemusuwepme keyet katanj mamâlíp.

Pâlanj zapat meluwanj kapi kuyeen Kawawanjgalen Zet Zapat Dolakñan Penanj am notnanj Zuda manjeen ku sokbembenjanj ekñenmagen alakñangat ma ñenanj timti megeen kan keyet ekñen dapmelañge sambe msokbem mege. Ekñengalen keñangatanj ñen ilak Galesia kapi ekñengat zapat meluwanj kuye. Nukñan kapiyan tageyepm Pâlanj zapat meluwanj kapi mge. An notnanj Zuda am manjeengatanj Galesia msalen dapmelañge tapmebien ekñengat tunjuwinanen meti Kawawanjgalen Zet Zapat Dolakñan Penanj Pâlanj ekñenmagen timet zeye ke tapmenjut sakñan naman Zuda am ekñengalen yeñsokñineyanj Kawawanmak tusum mamayet zetik mimiñangalen betziñ ke kegogak ewe pepep bemti tim mamayelen zewien. Betziñ keyet piliñan sek butnanj maantimtemien. “Ñep in nâmkinpepemak mamayet Zisas nâmkinpeme ingalen bep. Kegok ke set penañan penanj mimiyyelen yangut keetanj ñep penanj yek. In kegok mti keyet palañan sekñin butnanj ewe antiseip wagak.” Zet kegok mozeme amnanj keñ zut palen Kawawanjgalen Zet Zapat Dolakñan Penanj Zisas nâmkinpenti mama kaziziti aiki keyet mtobiengapmti Pâlanj zapat meluwanj kumti zet keboñ keyan Kawawanjgalen zet ku mtotogalen nâmti kuye. Angalen mama mimi zetnanj Kawawanjgalen zetmak ñep ku lumañti tim mamayelen yegat satnanj penanjat penanj zemti kumindaye.

Zet ñotekñan temanj kapigokganj Galesia zapat meluwanj keñan talip:

1:1-10 Zet yanbem zenzeyelen zet

1:11-2:21 Pâlanj mulup kapi Kawawanjanj ketalasim nanje kegok zeye

3:1-4:31 Kawawanjgalen keñ taoletgat zet zapatnanj kapiyet mimiñan

5:1-6:10 Dapmelañge ekñen Zisasimagen tâtânjin tazin keyepmti ekñenanj kwitnanj ñen mimiyyelen e kwidendenjanj

6:11-18 Pâlanj zet zemdelanj zein

Pâlanj Galesia am nâmkinpepemak ekñen indamukumin

¹ Neñ Pâl, Kawawanjgalen Zet Zapat Dolakñan Penanj zemkawanj bembeyet Zisasiyan ombemneñge. Âpme neñ wa an ñenanj mulup kapi mimiyyet ku zemneñge ma ku neme meban. Ningat Kawawanj Bipm eganj ikñan Zisas Kilais gakikiengatan mme wage egelañ muluwit kapi mimiyyelen zemnembun. ² Âpme neñmak nâmkinpepeen an notnne sambe pien Galesia matalip ekñenmak nin in indamukunup.

³ Mme neñ Kawawanj Bipm ma Amobotnanj Zisas Kilaisiyan keñ taolet mimindamti indamukulem mimindeme keñ sewakñanjanj ingat tunjuwinan wemti weweyelen mandunduyap.

⁴ Kawawanj Bipmnanj nâme wenje keyet katnan Kilais zempeme eganj zet gawepumti nin yomengatan gilik zemti ndatim kwakwagat ikñangat keñanjanj penanj mamananj ke amgat belen ketalasime ekñenanj kume gakiye. ⁵ Keyepmti nin Kawawanjat nâmann mobotnanj beme kan katanj sesewatsapen mamambanup. E penanj.

In Kawawanjgalen Zet Zapat Dolakñan Penanj kapi ku zemyunjuwep

⁶ Kawawaŋaŋ in Kilaisiyelen keŋ taoletnaŋgapm indazemtetime ekmagen kobien. Ya in kot belak welep mti naman zet katnaŋ ŋen amgalen ŋoktikmak lumamaŋaŋ ke mamâlipgapmti neŋ ingat nâmtemtem penaŋ mimindeyap. ⁷ In nâip, Kilaisiyelen zet katnaŋ penaŋ ŋen ku tazin. An notnaŋaŋ Kilaisiyelen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ diindondonaŋ ke amgalen ŋoktikmak lumantaŋ ingat ŋoktikŋin mamyuŋgumindeip. ⁸ Keyepmti pigok zema nâit. Ninmagengatnaŋ an ŋen ma Kawawaŋgalen ensel kululuŋengatnaŋ ŋenaŋ zet katnaŋ diindowennen ke zemyuŋgumti ŋen diindowe beme an keboŋ ke Kawawaŋaŋ zemdelanaŋ zempeme teziŋ ŋandaŋgat zapat bewe! ⁹ Âpme zet pi eweŋaŋ zewan keyegak sakwalam zema nâit. An ŋenaŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ diindowenn ke zemyuŋgumti zet katnaŋ ŋen diindoween an ke Kawawaŋaŋ welili mpeme teziŋ ŋandaŋgat zapat bewe.

¹⁰ In nâme neŋ zet kapi amnaŋ nâmneme dolakŋaŋ bembeyet zeyap bein? E yek! Neŋ Kawawaŋaŋ iŋnaŋ nâmneme dolakŋaŋ bembeyet nâmti manzeyap. Neŋ nanaŋgat amnaŋ nâmneme mobotnaŋ bewak ze zigoset Kilaisiyet mulup an mambak?

Kawawaŋaŋ Pâl mulupmaŋgapm kumtetime koge

¹¹ Notnne, neŋ zet kapigok zema nâit: Neŋ Kilais iŋnaŋmagengatnaŋ penaŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ kapi timti diindowan wa ke ammagen-gatnaŋ yek. ¹² Neŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ manzeyap kapi am ŋenmagengatnaŋ ku tiwan ma ŋenaŋ zemzikat ku mnaye. Zisas Kilaisiyaŋ iŋnaŋ zemzikat naŋge.

¹³ Neŋ Zuda am nnaŋgalen nâmkijpepe ke mâti mmamkwabannen zigok mam-ban ke in mamannaŋgat yaŋaŋ ŋep nâip. Neŋ windenaŋ penaŋ bemti Kawawaŋ nâmkijpepeŋaŋ am maŋge ŋen maŋge ŋen sisipeŋpeŋ mimindamti indawalesâgât mamkwateman. ¹⁴ Neŋ itnaŋaŋ Zuda am nnaŋgalen sesewat mama mimien nemba sememen kwep notnaŋ indasebemindemti yeŋpapmne ekŋengalen mama mimi ke mâpmamti keyaŋ katikŋaŋ bem tatagalen mulup windenaŋbeŋ mammteman.

¹⁵ Âpme Kawawaŋaŋ nâmnenge keyet kataŋ neŋ ewe sokbembepiŋ tapma eweŋaŋ tipman baenen egaŋ keŋ taoletnaŋgapmti naombemneŋge. Ma nâme weme nazemte-time iŋnaŋgalen mulup mamiap. ¹⁶ Âpme kan beme ekbanen egaŋ Nemuŋaŋ zikat name egalen buŋam zapat keyet yaŋaŋ am Zuda maŋgaen ku sokbembenaŋ ekŋengat ŋep zewak. Ma neŋ an ŋenmagen mepma zemmusuwewetgalen ŋoktik ku naŋge. ¹⁷ Ma Zelusalem mkaen ku moti Zisasiyet nembraŋane an notnne eweŋaŋ yaŋbemi mamkwatemien ekŋen ku indikban. Neŋ belak Alebia msalen metatneti bam gilik zem Damaskas mkaen koban.

¹⁸ Ke matokwatnepema nup kan tuk delaŋ zeme bam Pita eksâgât Zelusalem mkaen moti ekmak ke Sonda zut etaŋ mamban. ¹⁹ Ekmak ke mamti Zisasiyet nembraŋane notnaŋ sambe ku tapme indikban. Amobotnaŋ Zisasiyet meniŋaŋ Zems etaŋgut tapme ekban.

²⁰ Zet kapi dâsuki ku kumindayap. Penaŋ sukwep Kawawaŋgat zikatnan kuyap.

²¹ Neŋ Zelusalem mka teman ke maneti keyetnan bam Silia ma Silisia msalen meti Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ diindom diindom meban. ²² Kan keyet Zudia msalen Kilais nâmkijpepeŋaŋ am mambien ekŋenaŋ niknikpiŋ mme meban. ²³ Neŋ mepma am notnaŋ ekŋenaŋ nâgât zapatn pigok etaŋ zeme nâmbien, “An nin sisipeŋpeŋ minndamti Zisasiyelen kwizet buŋamaŋ mme yek bembeyelen mulupmaŋ mamin piwan naman Zisas nâmkijpemti egat kwizet buŋamaŋ zetnaŋ zemzikat indam tapmmezin.” ²⁴ Ekŋenaŋ nâgât zapatn kekok zeme nâmti keŋin dolakŋaŋ penaŋ beme Kawawaŋgat wisikŋ zewien.

2

Pâlañ ombemindendeñañ notnañ Zelusalem mkaen met indige

¹ Msat katañ matokwapmetnepema nup kan 14 delañ zeme Zelusalem mkaen ewe mesât tati Banabasimak Taitas ilisakwep idatima neñmak mebenn. ² Ke belak penañ ku mobenn Kawawañañ zet zemkawañ bem namti keññ m elañ belañ beme mosâti eget idatimti moban. Moti am Zuda mañgeen ku sokbembeñañ ekñenmagen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zemkawañ bemindawan keyet zapatnañ an ñeñañ etañ ondekindemti ekñen zemkawañ bemindawenn. Kapigok nâmtiyepm mbenn mneti ekñeñañ neñ mulup mamiyap ma mkwabab keyet zemtalat neme mulupmnañ penañepiñ benakmagen zemti kegok mbenn. ³ Âpme Taitas ek kogogagak Glik msalengatnañañ wati mebelin keyepmti ondedagen ek sekñañ butnañ antimpepeyet ku nâmpewien. ⁴ Keyañgut ningalen ondedak keyet keñañ an belakñañ notnañ nâmkijpepeen sakamnok mamaip ekñeñañ buzak buzak ondedagen motati nin Kilais Zisasmak tusum mamti lala mamanup keyet yaññ ndikmâtâti Zuda am ekñengalen zii zet kandañan ke ewe gawepumti mimiyet nâmti Taitas sekñañ butnañ antimpepeyet zemndewien. ⁵ Zemâtâtndame nin ekñen keboñ ke ondedagen zet zenzeyet kawañañ isikñañ bugan ku indawenn. Nin Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ keyelen setnañ ke inmagen mkaliñañ bemann tatagat nâmti mulupmañ maminup.

⁶ Nâmkijpepemak am ekñenmagen an ñeñañ notnañañ amobotnañ sakam bemti ekñeñañ Zet Zapat Dolakñañ Penañ zenze mulup mkwabien. Ekñeñañ nânâ alakñañ ñen ku zeme nâmban. Neñ manzeyap sepem kegogak zemkwapme nâmban. Mobotnañ ma tototnañ, temañ ma isikñañ, Kawawañañ nin sambe ndikme sepem kwep mambe-nup. ⁷ Ekñeñañ ek nâme Kawawañañ Pita ek Zuda am ekñenmagen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zemkawañ bembeyet zempeye. Âpme neñgut am Zuda mañgeen ku sokbembeñañ ekñenmagen mulup mimiyet zemneñge. ⁸ Mti Kawawañañ Pita Zisas Kilaisiyelen buñam zapat zemkawañ bembeyelen kumtetimti winde same egañ Zuda am ekñenmagen mulup mge. Âpme neñ kegogak an Zisas Kilaisiyelen buñam zapat zemkawañbembeyelen nakumtetimti winde namti zemneme am Zuda mañgeen ku sokbembeñañ ekñenmagen mulup mimiyet zemneñge. ⁹ Neñ Kawawañañ keñ taolet mnamti mulup mobotnañ kapi nañge. Mti Zemsmak, Pita ma Zân ekñeñañ am Kilais nâmkijpepeñañ mañge ekñengat ñeñañin amobotnañ sakam bemti mambien-gapm ndikmâtâti neñmak Banabas nit notn minndemti bet butem ndemti nit am Zuda mañgeen ku sokbembeñañ ekñenmagen mulup mimiyet zemâtâtndame mepmalu ilin Zuda am ekñenmagen mulup ewe tusumti mbien. ¹⁰ Âpme ekñeñañ ondedagen keyet nin am nâmkijpepemak msat notnanen maip ekñenmagen met zemalu milawat notnañ beme timti nin am bekopsat Kawawañgalen dapmelañge Zelusalem mka teman mamaip ekñen indapmukulem mimindendeyet etañ zemndewien. Âpme neñ mulup ke eweñan baen windenamben mamkwawalañ ya pi ewe mti indamukulem mmobap.

Pâlañ Pitayelen myuñguñañ eksokbeye

¹¹ Âpme Pitayañ Antiok mka temanen kopme neñ am sambe keñañ myuñgu yuñguñañ ombemti zewan e kwilekiyet egañ myuñguñgu sosok penañ mge. ¹² Kelak tipman baen Zemsiyañ am nâmkijpepemak Antiok mkaen ku indeme kobienen Pitayañ am nâmkijpepemak Zuda mañge ku sokbembeñañ ekñenmak tu meu manimtan. Yanan am ekñen keyañ kot patañ pewien kan keyet egañ naman ekñen Zuda mañgeen ku sokbembeñañ ekñengat kingat kumti ekñenmak tu meu ku manimtan. Enenogat egañ ekñeñañ yaññ eksokbeseip ma an ekñen keyañ am sekñin butnañ antitiyelen keñin temañ weñge keyepmti kingati mge. ¹³ Âpme Zuda am nâmkijpepemak notnañ

sambe ekñenan yanbemti Pitayan kingati mgenok sakamkwep mme Banabas mee kogak ekñengat kingati sululuk mege. ¹⁴ Kegok mti ekñenan Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñan Penan tazin keyet katan ku mâpme indikti neñ am sambeyet zikalinan Pitayet pigok dunduwan, “Geñ Zuda anañ, Zuda am ningalen mama mimi tazin keyet katan ku maminik. Geñ am Zuda mañgeen ku sokbembenañ ekñengalen mama mimi keyet katnan maminik ke ñep penañ yek. Giti an keboñañ naman zigok ekñenan Zuda am ningalen mama mimi keyet katan mamayet maindapitilini?”

¹⁵ Nin Zuda am mañge penañ wa nin am zupman mamaip amka yomton ekñen keboñ yek. ¹⁶ Nin nânup an ñenan Zudayelen zii zet gawepumti keyepm Kawawañgat zikatnan teñ ku mambein. Zisas Kilaisiyet etañ nâmkijpemingut teñ ñep bembeyelen. Nin kegogak Zisas Kilais nâmkijpewengapmti Kawawañgat zikatnan teñ mama ke mamanup. Wa zii zetgat yek. ¹⁷ Âpme am notnañ nin Kilaismak pepep bemti teñ mamasâgât manzenup. Yanğut nin Kawawañañ ndikme am yomton mamaip ekñen nemboñak mambein keyepmti in nâme Kilais egañ yom mimiyet zemndeme mamanup bein? Wa kogok ke yek! ¹⁸ Neñ zii zet ekma dolakñan bein keyañgut zii zet ke mâti teñ setnañ bembek ke set ku tazin keyepm naman bankumpewan ke naman ewe mma kwapme mti mambap beme neñ an zet kululutoñ bewap. ¹⁹ Âpme nin an gakikiñañ sekñañ ke mti zet muluwen ku mawapmotnup. Âpme neñ kegogak am gakikiñañnok mayap keyepmti zii zelañ ñep ku zemnonak. Neñ Kawawañ manâmkijpeyapgapmti mama mimi teñ penañ mamiyap. Keyepmti zii zelañ neñmak Kilais tewen ndome gakiwelinok bein. ²⁰ Neñ pigok nâmkijpeyap Zisas Kilais tewen gakiye kan keyet mama miminn itnañañ bekanañ sambe bee asekmek yek bemâge. Keyepmti neñ alak pi mama miminn itnañañ bekanañ ke mâti mulup mamin, keyet katan ku mamiyap. Neñ Zisas Kilais egalen ñoktik etañ mâti mamiyap. Âpme Kawawañgat Nemunañ Zisas Kilais egañ nâgât kembeñ nâmnemti yomm pumti gakiye. Keyepmti neñ keyet nâmkijpema egañ nâgât keñnan koti matazingapmti egañ nâgât zet zigok ñen manzein ke neñ nâmti zetnañ mañgawepuyap. ²¹ Neñ Kawawañgalen keñ taolet am ninmagen sokbeye ke ku manzemtalatpeyap. Zii zet gawepumti yompiñ bembek set ke tadak ze Kilais ek belak etañ gakiye kok zewenek.”

3

Zii zet gawepupu ma nâmkijpeyelen zet

¹ Wakae, Galesia am seon mañge penañ! In am pe kwiyañ keñin mme kilom beye? Neñ Zisas Kilais tewen kumasasokpepenañ keyet yanañ weyañ zemâtâtindama nâmbien. ² In zii zetgalen mama mimi ke mâpmamti Kawawañgalen Emetak Teñ ke tiwien? Ma Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñan Penañ kapi nâmti nâmkijpemtiki Kawawañgalen Emetak Teñ tiwien ze? Olak zeme nâmbi! ³ In ke kwilekiyet seon penañ bembek delañ zemâzin? In Kawawañgalen Emetak Teñgalen selen yanbemti mebienañ naman itnañañ ke ewe gilik zemti ilinañgalen windeen mdelañ zesâgât tapmip ma? ⁴ In Kawawañgalen Emetak Teñmak kot tusume kwitnañ kwitnañ nukñañ inmagen sokbemindamâge ke in nâme belak penañ sokbemindaye kegok bein? ⁵ Ma in zii zet mâti mamaip keyepmtiki Kawawañañ Emetak Teñañ indamti menok inmagen mammsokbein? Yek, in Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñan Penañ nâmti manâmkijpeip keyepmtiki menok mamip.

⁶ Kawawañgalen Zet Itnañañ keyañ Abalaamgat pigok zenzenañ tazin, “Abalaamañ Kawawañgat nâmkijpeyepmtiki Kawawañañ egat nâme an teñ beye.”

(Sokbembe 15:6)

⁷ Keyepmtiki in pigok penañ nâit, am nâmkijpepemak mamaip ekñenan Abalaamgat nemunambañañ penañ bemti mamaip. ⁸ Am Zuda mañgeen ku sokbembenañ

ekñenañ eyo nâmkijpepe aikme Kawawañanñ indikme an imbi tenj bembeyet zenzenañ keyepmti eweñan Kawawañanñ Abalaamgat zet zapatnañ kapi zeme Kawawañgalen Zet Itnañanen pigok kumpewien,

“Abalaam, geñ nâmkijpepemak bewanan keyepmti geñmagengatnañ alikdi sokbewe.

Âpme am msat sambe ekñenañ ek nâmkijpemti set keeset kaisatnañ ke mâti mme neñ ekñen añañindewap.” *(Sokbembe 12:3; 18:18; 22:18)*

⁹ Keyepmti am Kawawañ manâmkijpeip ekñenañ Abalaamak tusume Kawawañanñ nsakwep tewalañ sambe mandamkwatain.

¹⁰ Âpme am notnañ zii zelañ ñeñañ bemindeme mamaip ekñen Kawawañanñ saik makumindein keyepmti Kawawañgalen Zet Itnañanñ kapigok mimiñañ tazin,

“Zii zelen zet sambe tazin ke ñep ku kululuyelen. Am ñenañ kwep ñen makuluin beme ek Kawawañanñ saik makumpein.” *(Zii Zet 27:26)*

¹¹ Keyepmti an ñenañ zii zet keyet keñan mamti naman neñ Kawawañgat zikatnan tenj penañ yompiñ mayap. Kegok ñep ku zenzeyelen elak Kawawañgalen zet piyañ sosok penañ pigok zemkawañ beme nânup,

“Nâmkijpepeen etañ Kawawañanñ indikme tenj mambeip am ekñen keyañ etañ mama kanzizit aikbep.” *(Habakuk 2:4)*

¹² Zii zetgat keñanen nâmkijpepeyeyet zetnañ ñen ku zenzenañ Kawawañgalen Zet Itnañanñ pigok gulak zenzenañ,

“An ñenañ zii zet sambe ke mâti mamambe beme maneti keyet penañañ mama kanzizit tiwe.” *(Wok Pris 18:5)*

¹³ Âpme Kawawañgalen Zet Itnañanen zet ñen kapigok tazin,

“Am tewen maindom masasokindeip ekñen Kawawañanñ saik makumindein.” *(Zii Zet 21:23)*

Âpme Zisas ek yomepiñ yañgut egañ am yominmak Kawawañanñ saik kum indeme nukñañ matip sepem kegogak tiye. Kegok timti am zii zetgalen zemdelañ zenze muluwengatnan gilik zemndatiye. ¹⁴ Zisas Kilaisiyelen zet gawepupu ma gakikiñañ pembenañgapmti Kawawañanñ Abalaam Emetak Tenj sasayet zetik mpeye ke am Zuda mañgeen ku sokbembeñañ ekñenañ ke time delañ zeye. Âpme nin nâmkijpepemak bemtiñgut Emetak Tenj titiyet Kawawañanñ ikañ eweñan zapatnañ zemndenderañ ke ñep tiwanup.

Zii zet keyañ Kawawañgalen zetik mge ke ñep ku asekb

¹⁵ Nâmkijpepeen notnne, neñ kwitnañ kwitnañ masokbeme eknâminup keeset zet ñen pigok bem zema nâit: an zut ñenañ keñ kwep bemti muluwit kwileki ñen mimiyet zemkatik bemalu an ñenañ ku maasekidein ma an ñenañ nânâ ñen ku matusumidain.

¹⁶ Kawawañanñ Abalaamak iñsokñane sambe ekñenmagengatnan an kwep ñenmagen kwitnañ kwitnañ dolakñañ bam sokbembeyet zetik mpeye. Kawawañgalen Zet Itnañanen muluwañ ke wa iñsokñane sambe ekñengat meluwañ mimiñañanñ ku mamaiñ nânup: Iñsokñane sambe, ekñengat tunjuwinañgatnañ sokñañ kwewetañ egat zet zapatnañ mimiñañanñ mamaiñnup sokñañ ke Kilais. ¹⁷ Kawawañanñ Abalaamak zemtâmti tâtâ ke mkatikñañ beye ma zetik mge ke ñep ku asesekgalen. Kegok mti mamkwatnepeme nup kan 430 bemeñgut zii zet 10 ke Moses saye. Keyepmti zii zet keyañ Kawawañanñ Abalaamak tâtâ mti kwitnañ kwitnañ ke sokbembeyet zetik mpeye ke ñep ku asekb. ¹⁸ Zii zet ekñen kapi weyañ gawepumann delañ zeme keyañ yomengatnan gilik zemti ndatiti set ke tadak ze nin naman zetik mimiñañ keyet katanñ ku mbenek. Âpme Kawawañanñ keñ taoletnañgat Abalaam zetik mpeye keyet penañ saye.

¹⁹ Âpme naman yañañ eneyet penañ Kawawañanñ zii zet kapi beye? Kawawañanñ am ekñenañ yomnnañgat yañañ ekmâtâtâtgat nâmti zii zet kapi indaye. Zii zet ke

mti manepeme zetik mimiñan keyet penañan Kilaisiyan am mamain sokbeme zii zet kapi delan zenzeyet zenzenan. Kukñangāt Kawawañan zii zet ke ensel ñengāt betnan beme egañ mti Kawawañ ma am ekñengāt an tunjuwin Moses egāt betnan beye. Beme Mosesiyan mti kot yeñsokñine ekñen indamti zemâtâtindaye. ²⁰ Âpme kukñangāt Kawawañan Abalaamgāt zetik mpeyeen egañ igak etañ zeye. An ñenan tunjupman tatāt ke yek penañ, ensel ma Moses mee kogak yek.

Zii zelañ gapmukulem mti Kilaismagen ku gaikmebe

²¹ Keyepmti in nâme zii zet alakgatnañ zeya keyañ Kawawañan eweñan zetik mge ke ñep peñpeme mebe bein? E ñep ku mimiyeleñ. Kawawañan zii zet kapiet amnañ mama titiyet set aikndaye ze amnañ zet keeset etañ mepme Kawawañan indikme teñ beme mama ñep maaik indamanak. ²² Yanjut Kawawañalen Zet Itnañan nin pigok zikat ndain: Msalen am sambe bepi yom mimiyeleñ tikñanin omba penañ matazin. Keyepmti an ñenan Zisas Kilais nâmkiñpewe beme Kawawañan Emetak Teñan ke taolet ndandayet zetik mge ke sawe.

²³ Nin eweñan nâmkiñpepeyelen setnañ ewe sokbemndandapin tapme zii zet katikñan kandañan tatnepemann nâmkiñpepeyēt zetik mimiñan keyet penañan sokbemkawañ bem ndaye. ²⁴ Zii zelañ ndamusuweti mandalem kwatnepeme Kilaisiyan ikñan kopme ek nâmkiñpemtī Kawawañgāt zikatnan yompin teñ bembeyet kegok mimiñan. ²⁵ Kilaisiyan kopme nin egāt nâmkiñpemtī keyet sakñan gwaenen nin zii zetgāt kandañan ñen ewe ku matatnup.

Nâmkiñpepeen nin Kawawañgāt nenunambañane mambenup

²⁶ In Kilais Zisas nâmkiñpewiangapmti in Kawawañgāt nambañan bemti mamaip. ²⁷ In Kilaismak tususu mme tu zulutindeme Kilais ikñan nambañak bewien. ²⁸ Kegok mti am sambe Zuda ma am Zuda mañgeen ku sokbembenañ ma sisiliñ namba ma am belak lala mamaip ma an ma imbi nin sambe Kilaismak tusumti am mañge kwep kwabien. ²⁹ In Kilaisiyet zapat bewien kan keyet in Abalaamgāt inñsokñane penañ bewien. Mti eweñan Kawawañan Abalaamgāt zetik mpeye keyet penañan Emetak Teñ timti mamaip.

4

Nin Kawawañgāt nambañane mamanup

¹ Neñ bemzenze zet ñen ewe kapigok zema nâit. Namba isikñan ñen bipman gakime sakwep keyegak bipmañgalen kwitnañ kwitnañ keyet toñan bemti damuñ ku mamain. Ek anemba isikñan bugan keyepmti egañ kwitnañ kwitnañ keyet sisiliñ etañ main. Egañ ñep ku damuñ mimiyeleñ keyepmti ² bipman isikñan egañ datnañan kwitnañ kwitnañ yaloñ pempti gakiye ke time kwaopme ekdamuñ mti manepeme namba isikñangāt bipmañan kan beye ke bududuk beme namba ikñangāt betnan beme ikñan ekdamuñ mamin. ³ Eweñan nin namba isikñan keboñ sisiliñ namba bemti zii zet ma Zuda ekñengalen set sambe notnañ bembenañ keyet kandañan meti kapiyan mama kanzizit ñep aikndasem zemti ke mâti manepemann bam Kilaisiyan koge. ⁴ Kawawañan kan nâmpeye kan ke kopme ikñangāt Nemañan penañ Zisas ke Zuda imbi ñeniyet keñan beme kambakmak tati ambege. Ambepme egañ Zuda amgalen zii zet gawepumti mamtan. ⁵ Egañ ke nin zii zetgāt kandañangatan gilik zemndatime Kawawañgāt nambañane bembeyet nâmti kegok mge.

⁶ Egañ kegok mti indatime in egāt nemañane bewien keyepmti Kawawañan Nemañangāt Emetagan butnañ ke ningāt keñnan peme toweti egañ mme nin nâmatalati Kawawañgāt kwizet pigok makunup, “Bien, Bien!” ⁷ Keyepmti nin zii zet kandan sisiliñ namba ewe ku mamanup. Nin Kawawañgāt nemañane penañ bemti mamanupgapmti ekmagatnañ kwitnañ kwitnañ dolakñan kopme matinup.

Pâlaŋ Galesia am nâmkîŋpepejinmak ekŋengat yayaŋ mge

⁸ In eweŋan Kawawaŋgat yaŋaŋ ku weyaŋ nâmatâti keyepm Kawawaŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ zeme sokbem mâge keyet nâme kawawaŋ dâsuki mmonzempemti keyet kandaŋan meti mambien. ⁹ Yaŋ alak in Kawawaŋ penañ egat yaŋaŋ ilak nâmatâlip ma gilik zem kapigok zema ŋep besem Kawawaŋaŋ ingat yaŋaŋin nâmatâzin. Âpme in eneyet naman gilik zemti Kawawaŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ mge kemagen tapmelip. Kwitnaŋ kwitnaŋ belakŋaŋ keboŋ keyaŋ in indamukulem mimindendeyet windenaŋ ŋen ku tazin, yek penañ. Âpme in yaŋaŋ ke nâmtiŋgut naman kwilekiyet keyet kandaŋan ewe mebegalenak mamip? ¹⁰ In kendo sambe sepem igak igak pi tapmeti keyet nâme mobotnaŋ beme ¹¹ keyet kandaŋan mepmâpme neŋ mulupm inmagen mban keyaŋ penañepiŋ besemagen zemti keyet omba penañ maembembeliap.

¹² Notnne, in neŋ Kawawaŋgat manâmkîŋpeyap kegogak nâmkîŋpepeyet nâmti zeap. In nukŋaŋ ŋen ku aik nawien. Kegok tusumti mmobotgat wekum indayap. ¹³ Nâip, neŋ eweŋan sek zawalaŋ naikgeyepmti inmak ke tati in Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penañ diindowan. ¹⁴ Âpme zawat sebet susuk igagen penañ sokbemname in nâmneme mgasik beme ku nikkiŋgabien. Yek, in nikme Kawawaŋgalen ensel ŋenok bewan ma Zisas Kilaisnok bema nikdamuŋ dolakŋaŋ penañ mnawien. ¹⁵ Kan keyet Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penañ diindoma nâmti oloŋen mbien. E naman eneyet pigogat windenaŋ peme tatozin? Kan keyet in zikalin kwanzemti neŋ nanayelen benak ze in nâgât zikatn bekanañ kwanzemnemti ingalen pembenañ keyaŋ wetneme neŋ mulup inmagen ewe tusumti mbak. ¹⁶ Yanaman kan pigogat zet penañ sukwep diindoma in kwilekiyet neŋ naman nikme kasaŋin bema mambamkunneip?

¹⁷ Âpme am zii zet zikat indanda dâsuki notnaŋ mamaip. Ekŋenaŋ in ekŋenmak met tusumti mamayet nâmti zet kelakŋaŋ mamimindeip. Ekŋenaŋ ŋep indamukulem mimindeme mama kanzizit ŋep ku tiwep. Ekŋenaŋ belak tususuŋin neŋmak tazin ke elenŋem indeme in met ekŋenmak mamayet nâmti kegok mamip. ¹⁸ Neŋ inmak ke mama ekŋenaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋgat setnaŋ zikat indamti indamukulem mme keyaŋ ŋep benak. Âk neŋ beŋan piyen mama ekŋenaŋ zet kelakŋaŋ etaŋ mimindamti indatimti ilinaŋgalen mamaen mesât manzeip ke dolakŋaŋ penañ yek. ¹⁹ Nembanne, neŋ in Kilaisiyelen mama mimi tazin sepem kegogak titiyelen nâmti keŋŋ sindem temaŋ penañ beme inmagen mulup mamiap. Imbi ŋenaŋ nembanaŋ sokbesâpme sek sindem matin sindem sepem keboŋ manâyap. ²⁰ Neŋ alak pi inmak ke tabak ze dolakŋaŋ penañ. Neŋ ingalen nukŋaŋ ke eknâm mti ŋep indamukulem mimindewak. Âk neŋ beŋan penañ pien tati ingalen nukŋaŋ ke zigoset ekti indamukulem mimiyeleŋ ke ku nâmtiyepm ingat yayaŋ temaŋ penañ mimindeyap.

Selamak Aga egetmagen bemzenze zet zenzenaŋ

²¹ Neŋ am in zii zet keyet keŋan meti mamaip in pigok indayaŋkwesima zeit, in zii zelaŋ zigok penañ zein keyet yaŋaŋ zemkawaŋ beme nâmbi? ²² Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zet pigok zemkawaŋ bein, “Abalaamgat nemuŋanet zut sokbewun, ŋen ikŋaŋgat imbiŋaŋ penañ kwitnaŋ Sela ekmagengatnaŋ sokbeye. ŋen sisiliŋ imbiŋaŋ kwitnaŋ Aga ekmagengatnaŋ sokbeye. ²³ Âpme sisiliŋ imbiŋaŋmak ambebun ke Abalaamgalen ŋoktigengatnaŋ etaŋ sokbeye. Âpme imbiŋaŋ penañ kemak ambebun ke Kawawaŋaŋ zetik mpeye keyet katnaŋ sokbeye.” ²⁴ Keyepmti nin ekuwen imbi Aga ek Kawawaŋaŋ Sainai Kalanaŋ Moses zii zet saye sepem keboŋ. Ma imbi Sela ek Kawawaŋaŋ Abalaamgat iŋsokŋane sambe sokbembeyet zetik mge sepem keboŋ. Aga ek sisiliŋ imbi etaŋ mamtan keyepmti iŋsokŋane ekŋenaŋ sisiliŋ am bemâbien. ²⁵ Sisiliŋ imbi Aga ke Alebia msalen Sainai Kalan tazin keyet sesepmaŋ bein. Yaŋ alak Aga egaŋ Zelusalem mka temaŋ keyet sesepmaŋ bein. Zelusalem mka ma am ke

matalip ekñenaj zii zetgat kandañan meti sisiliñ mamip. ²⁶ Âpme Abalaamgat imbiñan penañ keyañ Zelusalem alakñan kululunjen gwaen Kawawañgat kandañan tazin keyet sesepmañ bein. Âpme Zelusalem kululunjen tazin keyañ am lala mamanup ningat mamm kegok bein. ²⁷ Kawawañgalen Zet Itnañanen zet kapigok tazin,

“Imbi tipkatik mamanik geñ nemba ambesâgât sek sindem ku matinik. Keyet mti geñ oloñen mti kwizet temañ ku. Bam Kawawañan geñmagen menok mme geñmagen nemba sambe penañ sokbem mâbep. Sisiliñ mulup imbindañ nemba ambege ke sebempemti gâlenañ omba penañ sokbemâbep.” *(Aizaya 54:1)*

²⁸ Âpme Aisakgañ Kawawañan zetik mge keyet katan sokbeye. Yan alak pi notnne in Kawawañan zetik mge keyet katan sokbemti egat nemunambañane bemti mamaip.

²⁹ Âpme nemba sisiliñ imbi Agamagen sokbeye egañ Kawawañgalen Emetak Tenañ menok mme sokbeye nemba ke kasa kasa msaye. Sepem kegogak alak pi am zii zetgalen set mâti mamaip ekñenaj nin kasa kasa maminndaip. ³⁰ Âpme keyet Kawawañgalen Zet Itnañanen zigok penañ zenzenañan tazin?

“Sisiliñ imbi ek nemuñanmak ilisakwep idamâpmane msat belakñan melit. Mneti sisiliñ imbi egalen nemuñan keyañ imbindi penañgalen nemba keyelen kwitnañ kwitnañ ke toñan bewemagat.” *(Sokbembe 21:10)*

³¹ Keyepmti notnne, wa nin sisiliñ imbi keyelen nemunambañane yek. Nin Abalaam ikñañgat imbiñan penañ egalen nemunambañane mamanup.

5

Nin lala manuwan lalayegak penañ mambanup

¹ Kilaisiyan in mme lala mekoti maip keyepmti in lala bubuk mekoti mambep. Keyepmti in am notnañ kawañan bugan indame ekñenaj Zuda am ekñengalen zii zet keyet kandañan meti mamayet zet kelakñan mimindamti ku indatiwep.

² Neñ zet kaliñan kapigok zema nâit, in sekñin butnañ antim indendeyet zeme nâmindewep beme Kilaisiyet gakikiñan keyet nâme belakñan penañ bewe.

³ Neñ zet keyegak ewe sakwalamti penañ pigok diindoma nâit, mneti an ñenaj sekñan butnañ antitiyet nâmindewe beme zii zet sambe ke esemteñ weyañ gawepume delañ zemâbe. ⁴ In zii zet gawepumann Kawawañan indikme teñ besenup zemti mamip. Inmagen Kilaismak tususu mbien e ilak etime delañ zeye. Keyepmti Kawawañgalen keñ taolelañ inmagen ku matazin. ⁵ Keyañgut nin Kawawañgalen Emetak Tenñgalen windeyañ nâmkinpepeñinan ndamukulem mimindeme mulup dolakñan mmann Kawawañan nin nâmndeme teñ bembeyet webemti damuñ matanup. ⁶ Nin Zisas Kilaismak tususu mbennen am sekñin butnañ antitiñan ma sekñin butnañ antitipiñ mama mimi keyet nâma kwitnañ kwitnañ ñotekñan penañ ku beye. Nin nâmkinpepeen gogot palen mama keyet nâmann penañan penañ bein.

⁷ Eweñan in Kawawañgalen zet katnañ penañset mama mimi dolakñan ke mkwabien. Yan alak kwi ñenaj zigoset zet kelakñan mimindeme Kawawañgalen zet katnañ bamkumpemti naman set ñen ñaset mâti mamelip? ⁸ In Kawawañan indakumtetime kot egat zapat bewien. Yan egañ in mama mimi bekañan ke mimiyet egañ zet kelakñan mimindeme ku mamip. ⁹ Nâip, nin yis isikñan bugan nupmamañ keñan pemann toti keyañ nupmamañ mme omba penañ masemem kwapme eknup. Sepem kegogak an bekañan kwewañ am dolakñan sambe ñoktikñin mamme yuñgum temezin. ¹⁰ Neñ in Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñan Penañ ñep ku katik pewep ke nâmkatikbemindeyañ. Nin Amobotnañ Kilaismak tususunn tazin keyepmti in ñoktik sepemañ ñen ku mâti mebep ke penañ nâmkinpem indeyañ. Âpme am zii zet mâti mamaip ekñenaj keñin mamimyunñguip keyepmti bamgat yomin keyet dopmañ Kawawañan mutumindawe.

¹¹ Notnne, neŋ amnaŋ sekŋin butnaŋ antitiyet zetnaŋ diindowak ze zigoset Zuda am ekŋenaŋ sisipeŋpeŋ mnawiek? Ma kegok diindowak benagen Kilais tewen kumasasokpeme gakiye keyet zapatnaŋ zemann manâmbekambemdeip e kegogak ku mbiek? ¹² Am in sekŋin butnaŋ antim pepeyet zetnaŋ mandiindoip ekŋen keboŋ ke indikti diindome ilinaŋgat kalin sowep.

¹³ Notnne, in lala mamayet nâmti Kilaisiyaŋ indazemtetime kobien. Keyepmti in kapigok ku nâseip. Nin lala tatnup keyepmti mama mimi itnaŋaŋ ke ewe timann kwapme mne kegok ku otnâit in ilinak mukulem mukulem mti gogot palen mambep.

¹⁴ Âpme zii zet sambe keyet zet ŋotekŋaŋ temaŋ pigok pende mti zenzeŋaŋ, “Gitaŋgat maŋgembein keyet katanŋ am notnaŋ ekŋengat gogot mimindewanik.” (*Wok Pris 19:18*)

¹⁵ In mneti tuŋguwinan zet mdândândâ mti dopmaŋ mekum kokum mti am mama mimiŋin dolakŋaŋ tazin ke walep mâbepmagen zemti yayaŋ zet kapi diindoyap.

Emetak Teŋaŋ mama mimi alakŋaŋ kapigok manndain

¹⁶ Neŋ ingat pigok penaŋ zema nâip: In Kawawaŋgalen Emetak Teŋ ek nâmpeme ingat mama mimiŋin damuŋ mbe. Kegok mme in keŋ itnaŋaŋgalen mama mimi bekaŋaŋ keyelen tikŋaŋ ke ku mâpmebep. ¹⁷ Keŋ itnaŋaŋgalen mama mimi bekaŋaŋ keyelen tikŋaŋaŋ Kawawaŋgalen Emetak Teŋ kasa mammpein. Âpme naman Kawawaŋgalen Emetak Teŋaŋ kegogak keŋ itnaŋaŋgalen mama mimi bekaŋaŋ ke kasa mammpeinegak. Egelaŋ kasa kasa kegok mmalu in kwitnaŋ kwitnaŋ notnaŋ msât maotnâip ke eleŋ beleŋ bemti ŋep ku mamip. ¹⁸ In Kawawaŋgalen Emetak Teŋaŋ indadamuŋ mbe beme zii zetgat kandaŋaŋ ewe ku mambep.

¹⁹ Keŋ itnaŋaŋgalen mama mimi sambe bee wa enzililiŋaŋ ku tazin. Ke sosok kapigok ma sokbeme eknup: Imbimak set kileŋ mama ma muluwaŋ okbi okbiŋaŋmak muluwaŋ bekaŋaŋgat mimiyet keŋ wawat. ²⁰ Ma nopiom sesewatindaip ke ma aindindi ma mulup kwitnaŋ kwitnaŋ we bekaŋaŋmak mee notnaŋ mamip. Ma kasa kasa mti an ââ ma am notnaŋgat nâmbembe mimi ma ŋenzinziŋ ma ilinaŋgat kwitnaŋ kwitnaŋin sambe tatagat mulup temaŋ mimi ma mdândâmti maŋge kalalaŋ ²¹ ma eyak zet ma tu katikŋaŋ nimti keŋ kileŋ mama ma ondedak keŋaŋ mama mimi bekaŋaŋ penaŋ mti mama mimi sambe keboŋ keboŋ ke mamip. Am ekŋen keboŋ keyaŋ Kawawaŋgalen zemâtâtât katnanen mamaen ku mambep.

²² Âpme am Kawawaŋgalen Emetak Teŋmak mamaip ekŋengat mamaŋinaŋ mulup mme penaŋaŋ kapigok masokbein: Ammak gogot mama ma oloŋen palen mama ma keŋ sewakŋaŋ palen mama ma mama mimi sewak sewak mti mama am indamukulem mimi ma dopmaŋ mukulem mukulem mti mama ma zegawepupumak mama ma ²³ keŋ mtoti mama ma segaŋ mama mimi bekaŋaŋgat manâin keyet windaŋaŋ mtopemti mamti, mama mimi dolakŋaŋ keboŋ keboŋ ke zii zet ŋenaŋ ku mtopepeyelen. ²⁴ Am Zisas Kilaisiyet zapat mamaip ekŋenaŋ keŋ itnaŋaŋgalen mama mimi bekaŋaŋgat tikŋaŋ keyaŋ indapmandame yom mamip, keyelen windaŋaŋ ke Kawawaŋgalen Emetak Teŋaŋ indamukulem mimindeme keŋ itnaŋaŋgalen winde omba penaŋ mtopeme delaŋ zemâge. ²⁵ In Kawawaŋgalen Emetak Teŋgalen windeyet maip beme egalen windeen negak mamebep. ²⁶ Nin nnaŋgat sekŋ mmoti notnne notnaŋ ekŋengat keŋin mmann bekaŋaŋ ku bewe. Ma nin notnne notnaŋ ekŋengat nâmbembe ku mbanup.

6

Dopmaŋ mukulem mukulem mti nukŋaŋin pumti mamambep

¹ Notnne, inmagatnaŋ ŋenaŋ tetimaemaen sukŋaŋ bemti yom mme in Kawawaŋgalen Emetak Teŋmak nâmkirpepeŋin kaliŋaŋ matazinaŋ sewak sewak

mti an ke mama mimiñan weyañpewep. In egat mobotnan mti sakambuk mti sakambuk samti ku mtopewep. Mneti mseñan Sadañan in kegogak indatetim indeme toindoweyet weyañ eksemte mbep. ² Tunjuwinan nukñan notnan masokbemindain ke ilinak mukulem mukulem mti gapuwep. Kegok mti Kilaisiyelen zii zet bee ñep gawepuwep. ³ An ñenan iññan neñ amobotnan mayap nâmbé yañgut am ekñenan egat nâmbé amobotnan ku bewe beme egañ belak sek mmobot etañ mbe. ⁴ Keyepmti am kwep kwewañ ilinañgat muluwinañgat yañañin weyañ ekmâtâbep. Ekme muluwinañ dolakñan bewe bemeñgut muluwinañ keyet nâmti ilinañgat sekñin mmobep. Yañgut in ilinañgalen mulupmak nolin ñengalen mulupmak ku bemak ekbep. ⁵ Mti am kwep kwewañ ilinañgat nukñan iññan iññan timti met Kawawañgat betnan bewep.

⁶ In an Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñan Penañ diindom zikat indamamip ekñen ke segalen bandim indamukulem mimindeme mamti mulup mbep.

⁷ In kapigok ku nâmyunjuwep. Kawawañ tetipewep beme in an tetimaee toñan bewep. Am ñenan mulupmanen kwitnan kwitnan maondein keyet penañan iññan keyegak sokbeme matin. ⁸ Keyepmti am ñenan mama mimi bekanan ke keñanen bemisik tabe beme egañ maneti keyet penañan bekanan timti walelet temañ aikbe. Ma am ñenan Emetak Tenñalen mama mimi dolakñan sambe ke keñanen tabe beme egañ maneti keyet penañan mama kanzizit ke tiwe. ⁹ Keyepmti nin kwitnan kwitnan dolakñan mimiyet sekanan palen ku mne. Nin sisiliñ palen mbanup beme penañan titi kanen nin omba penañ ndamkwatame timti nimwian wian temañ mbanup. ¹⁰ Kegogapmti nin timti mulup dolakñan mti am notnan indamukulem mimiyet setnan sokbemndawe katan mbanup. Kilais nâmkijpepenañ ekñenmagen yañbemti mpemann mebe.

Pâlan zetnan delan zenzenañ zesâti añkeñoo zet zeye

¹¹ In papiaen muluwan kasetnan temañ temañ penañ nen betnan penañ kumin-dayapgat egit! ¹² Am notnan ekñenan amgat zikalinan kwizet buñamak bembeyet nâmti in sekñin butnan antitiyet zet giñgiñ penañ mamiindeip. Ekñenan Kilais tewen gakiye keyet zetnan etañ zemann sisipenpen sokbemndasemagen zemti kegok mamip. ¹³ Am sekñin butnan antitiñanmak ekñen sambe keyañ zii zet sambe bee weyañ dolakñan penañ ku mañgawepup. Ekñenan in nâmindeme ingat sekñin butnan antim indeme in ekñenmak tusumti ilinañgat kwizet buñamin mmot indendeyet nâmti kegok manzeip. ¹⁴ Âpme neñgut Amobotnanñ Zisas Kilais tewen gakiye keyet nâmbé mobotnan beme keyet nâmbé mamayap. Neñ msalen kwitnan kwitnan tazin keyet nâmbé mobotnan ku mambein ma ekñenan kegogak nâgât mobotnan ku matalip. ¹⁵ Am sekñin butnan antitiñan ma am sekñin butnan antitipiñ keyañ penañan penañ ku bein. Kawawañan mama alakñan aikndaye keyañ penañan penañ bein. ¹⁶ Ma am sambe zet zeya kapi nâmti mañgawepup in ma am Zisas Kilais manâmkijpemamaip in Islael alakñan Kawawañan aňgalan gogot mimindeme keñ sewakñan palen mamayet nâmti dunduyap.

¹⁷ Pilak zetn pigok zemdelan zesowap: Notnne, neñ Kilaisiyelen sisiliñ an bema sek yemben sambe tamezin ma sisipenpen omba mnawien keyepmti am ñenan neñ ñep ku mtot neneyelen.

¹⁸ Notnne, Amobotnanñ Zisas Kilais egalen keñ taolelan inmak weweyet nâmti dunduyap. Penañ.

Epesa

Pâlan Epesa am nâmkijpepenimk ekjengat zapat meluwan kapi kumindaye

Am sambeyan nâiwen zapat meluwan kapi Pâlan kuye nâmti manzeiwanjut zet kebonj ke sakwep ku zenzeyelen. Zet egok zenup e zet abatatat. An notnanj zeuwen an nenan Pâl ammemti zapat meluwan kapi kuye yanjut nin sambeyan Pâlan kuye zemann aantage keyepmti kegok zene. Epesa mka temanj keyet kejanen Loma gapman eganj kwitnanj kwitnanj sambe penanj mge. Epesa mme egalen mka noteknanj beye ma dalanjalen mka ma sesewat sepem iknjak iknjakgalen mka noteknanj beye. Pâlan Kawawanjalen Zet Zapat Dolaknanj Penanj timepme zut beye keyet eganj Epesa msalen metapme nup kan tuk kegok mege. Mesâgât Timoti peme egat munduman tati dampelanje ke ekdamunj mge. Kie Kienogen dampelanje Epesa ekjen zet kegogak kumindandanjanj (Kie Kienok 2:1-7).

Pâlanj de tati zapat meluwan kapi kuye? Eganj mka katiknanj Loma msalen tati dampelanje Epesa mkaen mambien ekjengat kuye. An notnanj nâmtaliwen zapat meluwan kapi am sambeyet apalak kuye. Kebonj keyepmti Epesa dampelanje ekjenanjanj makumti beme naman dampelanje notnanjmagen mepmegalen nâmtiyepmti zapat meluwan apalak kapi kuye. Epesa ekjenmagen nuknanj nen sokbeme keyepmti ku kuye yek. Zet noteknanj notnanj kapigok: Kawawanjalen kenj taoletgat penanjanj Zisas peme koge âpme Zisasiyanj naman am nâmkijpepenimk ekjengat tonjin kapigoset beyeyanj tazin. Eganj am nâmkijpepenimk ekjengat ap biwin ma njokaselinnok beyeyanj tazin Pâlanj kogok kuye.

Zet noteknanj temanj kapigoganj Epesa zapat meluwan kenjanj talip:

1:1-2 Notn mukuku zet

1:3-23 Kawawanjalen kenj taoletnangat penanjanj

2 Zisasiyanj am nâmkijpepenimk ondakme kwep mobien

3 Dampelanje penanj mama ke Kawawanjanj nâmbiliwepme tazinen ke mamip

4:1-6:20 Kawawanjamengatnanj mama mimi alaknanj mti mamayelen zetnanj

6:21-24 Zet zemdelañ zenze zet

Zet yanjbem zenzeyelen zet

¹ Nenj Zisas Kilaisiyelen an ombemnenenjanj Kawawanjanj iknanj naombem nenje. Nenj meluwan kapi Epesa mkaen Kawawanjalen an imbi Zisas Kilais panpanj nâmkijpemti katiknanj mti mamaip ingat kumindayap.

² Nin sambeyet Bipm Kawawanj ma Amobotnanjanj Zisas Kilais egelanj kenj taolet ma kenj sewaknanj mimindame in keyet kejan tatagat mandunduyap.

Kilaisiyet pembenangapmti Kawawanjanj mama miminjanj dolaknanj maketalasindain

³ Nin Amobotnanj Zisas Kilais egat zapat manup keyepmti Bipmanj Kawawanjanj kululunjalen mama miminjanj dolaknanj sambe keyanj maketalasi ndaingapmti kame nin ek sesewatpene! ⁴ Kawawanjanj ewenjanj tipman baenen penanj msat kululunj mee pi ewe sokbembepinj tapme nin iknanjgat zapat mamayet ndaombemndendenjanjgapmti iknanjgat zikatnanj kwetetepmanj mamambanup. ⁵ Eganj ewenjanj nâmtiknanj mimndemti kwitnanj kwitnanj mimiyet nânânanj kegok nâmbiliwepme wenjgeyepmti Zisas Kilais egat pembenangapmti kenj taolet mimndamti nin nemunambanjanj bemi mamayet iknanj nâmdelañ zemti zemndeme mamanut. ⁶ Iknanjgat Nemunanj penanj gogot penanj mamimpein piwan eganj am ningat tiknanjanj omba penanj tazin keyepmti

keñ taolet ek kingagatnañmak mimndamti Nemunañ ke ningat mti peme msalen kapi toge. Keyet kame nin Kawawañ zemsesewatpene!

⁷ Kawawañ ek keñ taoletnañ omba penañ tazingapmti nin yomgalen kimbat keñan manepemann egañ Nemunañ Zisas Kilais zempeme koti tewen gakimti sipman mulapme sipman keyañ yomm sambe zulupme delañ zeme lala tobennañ mamanup. Egañ keñ taolet temañ bekapi ekti pisempeyap. ⁸⁻⁹ Egañ ikñañ am ningat yañañ dolakñañ penañ nândein keyepmti eweñañ baenen Kawawañañ kwitnañ kwitnañ kapi mimiyet igak nâmbiliwepme wenge keyet penañañ Kilais peme toti ikñañ mkawañbemndame ekbenn. ¹⁰ Kawawañañ kwitnañ kwitnañ mimiyet kanan nâmbiliwepme wenge kan ke penañ dangome msalengalen kwitnañ kwitnañ weme eknup sambe bepî ma kululuñengalen kwitnañ kwitnañ wein sambe bee Kilaisiyet kandañan ondekme kwaoti kwep beme egañ keyet Amobotnañañ mamain.

¹¹ Egañ eweñañak nâmbiliwepme wenge keyet katañ Kilais egat mti egañ nin ikñañgat zapat penañ ndaombemndemti Kilais ekmak tusumndeye. Kawawañañ kwitnañ kwitnañ sambe kapi sokbembeyet nâmbiliwepme wenge keyet katnanen masokbemkwapme eknup. ¹² Egañ nin ndamukulem dolakñañ penañ kekok mme nin ñeñañ penañ yañbemtî Zisas Kilais nâmkijpewenn keyepmti kame nin Kawawañ kwizet buñañan temañ mamain ek sesewatpene!

¹³ Âpme in kekokak Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ ilak nâmti nâmkijpepe aikme keyet pilijañ Kawawañañ ikñañgat zapat elingom indemti Emetakñañ Teñ eweñañ penañ indandayet zetîk mimindeye ke indame tiwien. ¹⁴ Emetak Teñ ke Kawawañañ bam ikñañgat zapat ndatimti mama kanzizit ndawe keyet pilijañ ke ndaye. Keyepmti kame nin Kawawañ kwizet buñañan temañ mamain ek kwitnañ mwatpemtî sesewatpene!

Pâlañ Epesa am ekñengat mandundumtan

¹⁵ Âpme neñ in Zisas Kilais nâmkijpemamti Kawawañgalen am notnañ ekñenmak keñ kwep bemtî notn notn palen mamaip. ¹⁶ Keyet zapalin kopme nâmbangapmti kan katañ Kawawañ sesewatpemtî ingat nâmti mandundumkwalap. ¹⁷ Neñ ingat nâmti Amobotnañañ Zisas Kilaisiyet Bipman Kawawañ kwizet buñañan temañ egañ Emetak Teñ indame Emetak Teñañ in nânâ dolakñañ sambe indamti Kawawañgat yañañ dolakñañ mimkawañ bemindame in egat yañañ weyañ nâmatâtâgalen nâmti mandundumsayap. ¹⁸ Mti keñin mkawañ beme in Amobotnañañ ikñañgat zapat indatimti kululuñengalen kwitnañ kwitnañ sambe ingat zapat zeye keyet nâme mobotnañ beme keyet nâpeñ nâpeñ mamambep. ¹⁹ In yañañ kapigok penañ nâmkawañbewep. Kawawañ ek windañañ temañ penañ tazin keyepmti am nâmkijpepemak sambe nin kan katañ mandamukulem min. ²⁰ Windañañ keyet yañañ Kilais gakikiengatnan mwati wat mot betnañ penaset kwizet buñañanmak mamayet pemtî kwitnañ kwitnañ sambe damuñ mimiyelen winde samâge keeset yañañ ekmâtâtnup. ²¹ Egañ Zisas winde same msalen amobotnañ sambe ekñengalen winde ma Sadan mee piyelen winde ma ensel kululuñen maip ekñengalen amobotnañine sambe ekñengalen winde mee pi timtot ba pemtî mobotnañ penañ gwaen motazin yañ bangat mama katikjanen ewe tapmebe. ²² Kawawañañ kwitnañ kwitnañ sambe kapi Kilaismagen winde titiyet nâmti ek ekñengat ñoktekjin onzempemtî egat kandañan yalon pemtî ek mtati dapmelañgeñane nâmkijpepemak manup ningat ñeñañ onzempeye. ²³ Msat katañ nin Kilaismak tusumti an kwep etañnok bemtî mamanup. Kilaisiyet setnañ betnañ mee pi ilak nin dapmelañgeñane kapi. Âpme Kilaisiyañ ikñañ ningat ñokasetn bein. Âpme kwitnañ kwitnañ sambe kululuñen ma msalen weme eknup pi ikñañ mgeyañ indadamuñ dolakñañ mme wemelip.

2

Kawawaŋaŋ yomengatnan gilik zemndatiye

¹ In eweŋan yom mti gakikiŋaŋnok mamti Kawawaŋgat zetnaŋ ku gawepuwien keyepmti waleletgat zapat etaŋ mamamtemien. ² In belak msatgalen kwitnaŋ kwitnaŋ bekaŋaŋ sambe kapiyet nâme penaŋ beme ke mâti mamtemien. Mti Sadaŋgat kandaŋan meti zetnaŋ gawepumti mambien. Am Kawawaŋgalen zet makuluip ekŋen kemagen amobotnaŋ Sadaŋ msat kululuŋ tungupman gwaen mamain egaŋ maïndadamuŋ min. ³ Nin eweŋan am ekŋen keboŋak nâmkîŋpepepiŋ mamti mama mimi mgasik ke mamtemenn. Mti sekŋnaŋgalen tikŋaŋ ma ŋoktikŋnaŋgalen nânâ ke mâti mamann Kawawaŋaŋ ŋenzinziŋ minndamti keyet tosaŋaŋ ndandayet nâmndeye.

⁴⁻⁵ Nin bekaŋaŋ mti Kawawaŋ zetnaŋ gawepupupiŋ belak kileŋ mamkwabenn. Yaŋgut Kawawaŋ ikŋaŋgat keŋ taolet omba penaŋ ma egaŋ ningat kemberŋ penaŋ mti gogot penaŋ minndeye. Keyepmti egaŋ Kilais gakikiengatnan mme wapme nin ek nâmkîŋpemann keyet paleset egaŋ naman mama kanzizitgat zapat ndatiye. ⁶⁻⁸ Egaŋ Kilais gakikiengatnan mme wati Sadaŋgalen windeŋaŋ kume topme kululuŋen gwaen motati kwitnaŋ kwitnaŋ sambe kululuŋen gwaen wein ma msalen pien weme eknup bekapi ndadamuŋ mme delaŋ ze mâzin. Keyepmti nin Kilais Zisasmak tususunn tazin keyepmti nin Sadaŋgat windeŋaŋ kegogak mam mtopenup. Âpme am sambe nin egalen keŋ taoletnaŋ temaŋ beke maekmebegat kekok mge. Kawawaŋaŋ ningat tikŋaŋ penaŋ nâmndeye keyepmti egaŋ nin keŋ taolet omba minndamti Zisas Kilais ek ndamukulem mti yomengatnan ndatitiyet zempeme msalen kapi kwatoge. Wa ke nin nnaŋgat pembenangapmti yek. ⁹ Keyepmti an ŋenaŋ ikŋaŋgat sekŋaŋ ŋep ku mmobogalen. ¹⁰ Kawawaŋaŋ nin Zisas Kilaismak tusumndemti mama alakŋaŋ kapi ndaye keyepmti nin mulupmaŋ dolak dolakŋaŋ sambe mimiyet ndaombemndeye. Kwitnaŋ kwitnaŋ kapigok sokbembeyet egaŋ eweŋan tipman baenak nâmkabempeyenogak sokbeye.

Kilaisiyaŋ mme am maŋge kwep mambenup

¹¹ In eweŋan tipman baen am Zuda ekŋenmak tususuŋin ku tapme mamkwabien keyet otnâpeme melak. Kan keyet in sekŋin butnaŋ antitipiŋ belak mame Zuda am ekŋenaŋ ingat an sekŋin butnaŋ antitipiŋ kekok mandiindomtemien. Âpme Zuda am ilinaŋgat sekŋin butnaŋ maantimtemien ma zii zet notnaŋ maŋgawepumtemien yaŋgut keŋinanen mama mimi mgasigaŋ maŋgak zemtatan. ¹² Kan keyet in Kilais ek ku nâmkîŋpewien ma Zuda am ninmak tususuŋin ŋen ku tage; in belak kainaŋ mamtemien. Keyepmti Kawawaŋaŋ inmak tususu mti indamukulem mimiyet zetik ŋen ku mimindeye. In belak Kawawaŋinpiŋ ma kwileki ŋen titiyet webemberŋin ku tage. ¹³ Keyepmti in Kawawaŋ bam kumpemti ilinak teleŋan daen piliŋgisimti mambien. Yaŋ alak pi Zisas Kilaisiyaŋ gakimti wati in yomengatnan gilik zemindatiye mme Kilaisiyet sipmaŋaŋ in naman indamandame Kawawaŋgat kandaŋan koti mamaip. ¹⁴ Kilais ek mamasi palen mama keyet toŋaŋgapmti egaŋ ikŋaŋ Zuda am nin ma in am Zuda maŋgaengatnaŋ ku sokbemberŋaŋ tungupmnan kasa kasayelen kimbat tageen ke asekmekopme egaŋ timkot ikŋaŋgat zapat maŋge kwep bemndeye yaŋ alak pi keŋ kwep tapmanup. ¹⁵ Kilaisiyaŋ gakikiengatnan wati Zuda am ninmak ingat tungupmnan kasa kasayelen kimbat tageen ke ma Zuda am nin inmak ku mamayelen zii zetn notnaŋ tage ewan Zisasiyaŋ kumasekme delaŋ zeme am maŋge kwep ikŋaŋgat zapat ndatime kwaondakmann tungupmnan mamasiyaŋ sokbeye. ¹⁶ Âpme Kilais tewen kumasaokpeme gakimti wage keyaŋ kasa kasayelen kimbat tungupmnan tage bee egaŋ kumasekme mekopme am maŋge zut nin bepi ndatimti Kawawaŋgat kandaŋan met yaloŋ ndeme keŋ kwep bemti mamananup. ¹⁷ Kilaisiyaŋ koti Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ mamasi palen mama ke mkoti nin Zuda am maŋge ikŋaŋgat

kandanjan mamanup ningat ma am Zuda manjaen ku sokbembenjan in belak telengan pilingisimti mamaip inmak nin temakwep dinndosât koge. ¹⁸ Kilaisiyan ningapmti mamañan ketalasiye keyepmti Kawawañgalen Emetak Teñ egañ Zuda am nin ma am Zuda manjaen ku sokbembenjan in nsakwep ndamukulem mimndeme nin temakwep Kawawañ Bipmmagen nâmkijpemtî mametnup.

¹⁹ Keyepmti in am Zuda manjaen ku sokbembenjan in Zisas Kilais nâmkijpemtî Kawawañmagen meti amkup sepem ewe ku talip. In ekmagen meti mka mton penañ bemtî matalip. Mti in am nâmkijpepamak msat katan Kawawañgalen manje mamaip ekñenmak manje kwep bemtî Kawawañgalen manje penañ mamaip. ²⁰ Kawawañan iñan nin ombemindendenjan ma golan zenze an ma Kilais Zisas nin mka tepumañnok ndawalatime kwatabenjan tati dapmelañgenane in indasektimti matatnup. Kilaisiyan iñan tepum tungupman penañ gwenjwen kumti katikñan bemtapme nin ganze ganzenan tati maindasektatnup. ²¹ Kegok tapmann am sambe nâmkijpepamagan kot Kilaismak tusumti tusum tapm metnepemann Kawawañgalen sesewat mka temañnok masokbein. ²² Nin Kilais nâmkijpepamak am manje notnan ekñenmak tusumti Kawawañgalen mkanok bemtî tapmann Emetak Teñan ningat keñnan mamain.

3

Pâlan am Zuda manjaen ku sokbembenjan ekñenmagen mulup mge

¹ Neñ Zisas Kilaisiyet kwit zapatnan in am Zuda manjaen ku sokbembenjan tunguwinan mpalakñan bema Kilais nâmkijpeme keyepmti mka katikñan met newien. ² In nâgât zapatn pigok kopme nâmbien. Nâgâek Kawawañgalen keñ taoletnan omba tazin keyet zet zapatnan timamti kalopbemtî indandayelen an kegok zewien e penañ. ³ Egañ mulup ke zemnemtî kwitnan kwitnan tasokbeme eknup keyet setnan igak nâmbiliwepme tage ke zemsokbemnamâge. Keyet penañan neñ pemkwep bugan kumpeya. ⁴ Ke mainjwewen neñ Kilaisiyelen zet enzililiñan zigoset eknâmâtâban keyet yanjan e in kegogak ñep nâmâtâbep. ⁵ Zet enzililiñan ke am eweñan tipman baen mamkwabien ekñenmagen ku zemsokbembenjan. Alakñati kapi Kawawañgalen Emetak Teñ keyan zemindendenjan an nin ma golan zenze an teñ ninmagen zemkawañ bemndame nâmbenn. ⁶ Zet Kawawañan igak keñanenak nâmpeme wenje ke kapigok: Am Zuda manjaen ku sokbembenjan manje in Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñan Penañ nâmti Zuda am ninmak sepem kwep bemtî manje kwep tati Zisas Kilaisiyepmti Kawawañan kwitnan kwitnan ndandayet Zuda am ningat zetîk minndeye keyet penañan ewan inmak nsakwep toñan bewanup.

⁷ Âpme Kawawañan neñ keñ taolet omba penañ mnamti Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñan Penañ kapi zempalakñan bembeyet naombem nemti windenjan temañ penañ ketalasisimti nanje. ⁸ Âpme neñ Kawawañgalen am manje notnan nâmkijpepamak tototnan mamaip ekñengat tunguwinan tototnanin penañ manepema Kawawañan iñan keñ taolet mnamti Kilaisiyan am yomengatnan ndatitijet toge keyet buñam zapatnan ma ekmagen kwitnan kwitnan sambe penañ mawein ke nin ñep ku maiñgalen keyet buñam zapatnan am Zuda manjaen ku sokbembenjan inmagen zemkawañ bembeyet zemneñje. ⁹ Eweñan tipman baenen Kawawañan msat kululuñ mme sokbeye kan keyet am Zuda manjaen ku sokbembenjan ekñen yomengatnan gilik zemti indatitijet igak nâme wenje keyet katan kwitnan kwitnan sambe ke neñ am sambe pi zemkawañ bemindama eknâmâtâpme tat delan zein. ¹⁰ Alak kan kapiyet Kawawañan am nâmkijpepamak manje ninmagen mulup sepem igak igak tapmmepme ensel Kawawañan iñan winde temañ temañ indamti ñeñan mamayet zemindeye. Ekñenjan Kawawañgalen nânânjan nâmbiliwepme wenje ke kapiyet taekmâtâlip. ¹¹ Kawawañan eweñan penañ msat kululuñ sokbembepin tapme

kenjaŋaŋ nâmbiliwetpeye keyet penañaŋ Amobotnaŋaŋ Zisas Kilais peme koti egaŋ ke msokbeye. ¹² Nin Zisas Kilais nâmkijpenti ekmak tusuwenn keyepmti Kawawaŋgat zimosetnaŋ kiŋgagapiŋ nâmtalati mandundum sanup. ¹³ Keyepmti pigok penaŋ diindoma nâit. Neŋ ingapmti sisipeŋpeŋ palen mayap keyet zapatn nâmti keŋin yayaŋ temaŋ ku kwabe. Keyaŋ Kilaismagen nâmkijpepeŋin mkatikŋaŋ bemindewe.

Pâlaŋ Epesa dapmelaŋge ekjengat dunduye

¹⁴⁻¹⁶ Kegogapmti neŋ am nâmkijpepemak msalen manup nin ma am nâmkijpepemak gakimti kululunen mobienan maip nin sambeyet Kawawaŋ Bipm apalak an windenaŋ mobotnaŋ penaŋ ekmagengatnaŋ Emetak Teŋaŋ nâmindame ingat keŋinan Emetak Teŋaŋaŋ in winde aikindame in nâmkijpepeen kaliŋaŋ bemti egat kandaŋaŋ tope-dondom samti mamayet mandunduyap. ¹⁷ In nâmkijpepe katikŋaŋ aikti Kilais mkitikpeme egaŋ ingat keŋinan telepgat tati gogot palen mama ke aikindame mama mimi keyaŋ ingat keŋinan tati tepnok kindiŋaŋ time mekopme nâmkijpepeen gweŋ gweŋ kumti tatagat mandunduyap. ¹⁸ Sepem kegok ke tati in ma Kawawaŋgalen am nâmkijpepemak sambe notnaŋ nin nsakwep Kilaisiyaŋ am ningat gogot omba penaŋ maminndain keyet yaŋaŋ nâmtâtâgalen ŋotik dolakŋaŋ penaŋ ŋep tiwanup. ¹⁹ In Kilaisiyaŋ am ningat gogot omba penaŋ maminndain keyet yaŋaŋ nin nâmtâtâpman delan zenzeyelen sepem yek; ke omba penaŋ. Keyet yaŋaŋ in ŋep weyaŋ nâmtâtâgat nâyaŋ. Kawawaŋaŋ iŋŋaŋ inmak tati indamukulem mme in egalen mama mimiŋaŋ dolakŋaŋ ke etaŋ mti iŋŋaŋ nembonjak mamambep.

²⁰ Kawawaŋaŋ iŋŋaŋ windenaŋgat penañaŋ am ningat tungupman pigok mamkawaŋbein ke delan zenzeŋepiŋ tapmebe. Nin egalen winde keyaŋ ndamukulem minndendeyet nâmti mandundunup ke ma nânâ notnaŋ belak keŋŋan nâmann matazin mee pi egaŋ ekmâtâpme delan zeme ndamukulem mamimndein. ²¹ Nin Zisas Kilais egat pembenanŋapmti nâmkijpepemak am sambe manup nin pi ma am bam sokbemamobep katan Kawawaŋ kwizet buŋamaŋ mwati sesewatsameti mamebanup! E penaŋ.

4

Kilaismagen nin am manŋe kwep bewenn

¹ Neŋ Amobotnaŋgat kwit zapatnaŋ mpalakŋaŋ bema keyet pepetnaŋ kwati mka katikŋaŋ newienan tati pigok diindosowap. In Kawawaŋaŋ mama dolakŋaŋ mamayet nâmti indakumtetime kobien keyepmti in mama keyegak esemteŋ penaŋ mamambep. ² Mti am notnaŋ ekjengat kandaŋinan tototnaŋ mambep ma am notnaŋaŋ myuŋgumindame in dopmaŋ kegogak ku mutumindawep. In noline keŋ sewakŋaŋ mimindamti ilinak gogot palenak mamti dopmaŋ mukulem mukulem mti mambep. ³ Kawawaŋgalen Emetak Teŋaŋ am manŋe sambe nin ondekdeme manŋe kwep bemti keŋ sewak palen mamanup. Mneti in mama dolakŋaŋ ke katikpewepmagengat kakanemuŋ ekdamuŋ mti mamambep. ⁴ Nin maneti mama kanzizit titiyet Kawawaŋaŋ iŋŋaŋ ndaombemndeme iŋŋaŋgalen Emetak Teŋaŋ keyaŋ ndaondak ndeme egat kandaŋaŋ kwep kumann kwaopme webemti matatnup. ⁵ Keyepmti nin Amobotnaŋaŋ Zisas Kilais egat kwitnanen ma nâmkijpepenn kwep ma an tuk ekjengat kwilinanen tu manzulutindeip kelak kwep. ⁶ Nin sambe bepi Bipm Kawawaŋ kwep egaŋ nin sambeyet Amobotnaŋaŋ apalak mamain. Egaŋ ningat keŋnan mamti winde ndapeŋ tapme nin iŋŋaŋgalen mulupmaŋ kapi maminup.

⁷ Kilaisiyaŋ keŋ taoletnaŋapmti mulupmaŋ sepem igak mimiyeŋ kalaŋkumti ndamâgeyaŋ winde keyet katnanen mulupmaŋ maminup. ⁸ Keyepmti Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zet ŋen pigok zenzeŋaŋ tazin,

“Egan gwaen mosâti am kasaen indomti indatitiñan nembon indati moge. Naman kegogak mosâtati am mulup mimiyet winde notnan indaye.” *(Sam 68:18)*

⁹ (Zet kululuñen gwaen mowege ke belak penañ ku zenzenañ. Egan ñeñañ penañ gakiki mkaen baen toweti Sadañ windenañ mtopemti kwati gwaen mowege egan msalen pien eyo Sadañ windenañ mtopeye. ¹⁰ An toge ikñañ keyañak kasup eyonça mee pi sebemindemti mama katikñanen penañ gwaen mogeyañ egan kululuñen ma msalen kwitnañ kwitnañ sambe ilindiñ manndadamuñ min.) ¹¹ Egan msalen amñane nâmkijpepemak nin windenañ ke ndamti mulupmañ mimiyet pigok kalañ kumti ndamti kululuñen moge. An notnañ nin Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zenzeyet ndakumtetimti ombemndendenañ ma notnañ Kawawañgalen buñam zapat penañ zemkawañ bembeyelen an ma notnañ am nâmkijpepeñinpiñmagen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ timet zenze an ma notnañ am indadamuñ mti Kawawañgalen Zet diindom zikat indamimiyet zemindeye. ¹² Egan mulup kekok kalañkumti ndame nin mulup ke mmann Kilaisiyet setnañ betnañnembon nin nâmkijpepemak sememti kaliñañ kegaset mambenup. ¹³ Mulup kapi tapm metne metne pemann amnañ nâmkijpepeen keñ kwep bemti nin sambeyañ Kawawañgat Nemuñgat yañañ nâmatâpmann delañ zeme an penañ semem katikñañ bemti Kilais ikñañ nembonak bewanup. ¹⁴ Nin Kilais ikñañ nembonak bemti tabanup beme am bekañ notnañ kotu neñ kekok kekok mgawap zemti zekelakñañ minndame nin nemba isisikñañ ekñenañ sepem pigok mamip kekok ku mbanup. Nemba ekñenañ pigok mamip: Zet ñen diindome nâmti zet keyet nâme penañak etañ mambein. Ekñenañ zet penañ ma dâsuki tazeip zemti yañkwesimti ku manâip; belak nâme penañ etañ mambein. ¹⁵⁻¹⁶ Nin am penañgalen set tazin keyet katan mti zet penañ penañak zemti notn notn mti dopmañ mukulem dopmañ mukulem mti mambanup. Nin kekok mmoti mambanup beme nin Kilaisiyelen mama mimien katikñañ bemti tabanup. Âpme egan ikñañ ndadamuñ dolakñañ mme nin egat kandañan manje kwep kumann kwaopme egat palen metusum tusum mti tetekñan ekmagen dolakñañ wati mekopme egat setnañ betnañ mee penañ ke bemti katikñañ bem tati Kawawañañ mulup mimiyet winde ndaye katan mulupm sakam igak igak mti notn notn gogot palen mukulem mukulem mti nâmkijpepeen semem kaliñañ bewanup.

Nâmkijpepemagan mama mimi alakñañ tiwep

¹⁷ Keyepmti neñ Amobotnañ egalen windeen tati ingat añkeño zeta ñen pigok zema nâit. In am notnañ Kilais nâmkijpepepiñ mamti ñoktikñin temañ msalengalen kwitnañ kwitnañ belakñañ keyet kilen peme matazin in sepem kekok ku mbep. ¹⁸⁻¹⁹ Am ekñen kebon keyet keñinanen mama mimi mgasigat tikñañañ etañ bemisik tapme keyepmti ekñenañ mobotnañ sambe mmeti Kawawañ mee bamkumpemti tu katikñañ nimti zet kilom kilom zenze ma imbimak set kilen mama ma yom sepemañ igak igak mti keyet nâme dolakñañ etañ mambemâzin. Am ekñen ke Kawawañañ nin mama kanzizit ndawe ke ekñen keyañ pañañ nembet bugan ku tiwep.

²⁰ Âpme nin Kilaisiyet yañañ zikat indawennen kan keyet mama mimi sepemañ kabon ñen ku zikat indamann ekbien. ²¹ In Zisasiyet yañañ diindowenn kan keyet Zisas ek an zet penañ penañak zenze tonañ elak penañ ke zemkawañ bemindamann nâmbien kemak. ²² In eweñan mama itnañan mamkwabien kan keyet mama mimi bekañgalen tikñañañ indaminzilime keyet keñan matatemien e naman peme tapme Kilaismagen kobien. Ya naman mama mimi okmak eyañ gilik zem kwati tetimindemti mtoidesât tapm ke windenañ mtopemti ²³ keñin ma otnânânjin ke wenzume alakñañ etañ bemâbe. ²⁴ Mti Kawawañ ikñañgalen mama mimi teñ ma kwetepemañ ikñañmak tazin sepem kebonagak ninmagen tatagalen Kawawañañ nâmti nda mge.

²⁵ In Kilaismak tusumti egalen manje kwep mamaip. Keyepmti in zet dâsuki met zem kot zem e peme tapme kume kwaopme notn notn palen mamti zelin penan penanak zemti mambep. ²⁶ In nolin nenyet nenzinziñ mti nâmsopkumti zelin weyayanpiñ tetak manepeme kasup zikatnan ku towebe. Sakwep keyegak nolinmak zelin weyanbep. ²⁷ Mneti belak maneti pemalu Sadanan itmagen koti kenit mkatiknan beme nenzinziñ keyan kwitnan nen bekanan aikindawe. ²⁸ An kambu titi egan kambu peme tapme betnanan mulup wundenanben mme sokbeme iknan galen keyetnan tim nimti notnan am towewenan eknen indamukulem mbe. ²⁹ In am nolineyet tipkwasisi zet mee ku zewep. Zet dolaknan zeme am noline eknen zelinan meti indamukulem mimindeme nâmkijpepeninan kaliñan bewe. ³⁰ Kawawan galen Emetak Ten ke Kilaisiyan kot indatimti Kawawan iknan gat zapat kululuñen indatimti mobotgat nâmti piliñan ke keninan bem indeyeyan egan ke tati maindamukulem min. Keyet yanñan ilin nâip. Keyepmti in naman meluwan bekanan kabon mme Emetak Tenan ingat kember teman penan mme nep ku bewe. ³¹ Keyepmti in tunguwinan nâmbekam bembe ma ken kasa ma nenzinziñ ma kwizet jaknak mti mdândândâ ma nolineyet zemtatalat zet ma kalembi mee kebon ke nen ewe ku mbep. ³² Kawawan Kilaisiyepm ingalen yomin katimindeye kogogapm in am sambe bepi baknan etan mimindamti ekngat tiknan nâmindemti yom dopdop katipe katipe mti mamambep.

5

Nin busatnanen etan mambanup

¹ In Kawawan gat nemunambanane penan iknan gogot mamimindein keyepmti in Biwin Kawawan iknan mama main sakam kebonak penan mamayet mulupman mbep. ² Amnan yominan gat nâmti songom Kawawan gat sâpe sâpe bume zim pilik sesik dolaknan peme nâmti yomin makatikpemtan sepem kegogak Kilaisiyan ningat gogot penan mti ningalen yom pumti tep palen gakime Kawawan ek ekti nâme dolaknan penan beye keyepmti nin Kilaisiyan mge keyet katnanen gogot palen mamti dopman mukulem mukulem mti mambanup.

³ Keyepmti nin Kawawan galen am manje penan manup nin imbimak set kilen mama taman mamaipnok mamayet zet kelaknan ma nolineyelen kwitnan kwitnan gat eyak kilen ku mbanup. ⁴ In zet sakambuknanmak ma zet mgasik notnan ma zet sambun mee ke zeme nep penan ku bewe. Kawawan gat wisikñ zet kebon kebon etan zemti mame keyan dolaknan bewe. ⁵ In penan kapigok nâmbep, an imbimak set kilen taman maipnok maip ma zet sambun manzeip ma amgalen kwitnan kwitnan gat eyak mamip eknen ke nopiom pedondom samti keyet otnâpen maip eknen keyan Kilaismak Kawawan ekngalen zemâtâtât katnanen mama keyet kenan ku mebep.

⁶ Am notnanan in tetimindemti mama mimi bekananeset indatimti mesât zet kelaknan mimindame in zelin ke ku nâmbep. Muluwan bekanan kebon keyepmti Kawawan am zet kululuton eknen kebon ke nenzinziñ mimindamti dopman mutumindawe. ⁷ Keyepmti in am eknen kebonmak olonkati ku mamambep. ⁸ In ewenan tambusosogalen mama mimi bekanan ke timti mmamkwabien. Yan alak pi Amobotnanmagen kot tusumti egalen am manje bemti busatnanen mamaip. Keyepmti in am manjenene itnanan nin mamanup sepem kegogak mambep. ⁹ Am busatnanen mamaip eknenmagen kwitnan kwitnan dolaknan kapigok masokbein. Eknenan mama mimi dolaknan mti zelin penan penanak zemti mama mimiñin kwetetepman mti mamaip. ¹⁰ Kwitnan kwitnan ekmâtâti Amobotnanan nâmindeme nep bembeyelen kebon kebon etan mbep. ¹¹ In am tambusosogalen mama mimi bekanan mamip eknen kemak met tusumti ku mambep. In naman met am bekakan eknen ke indatimti busatnanen kobep. ¹² Mama mimi bekanan eknenan enzilimti mamimelip kebon ke zetnan sosok kawanan zemkawan bembeyelen nep yek keyepmti nen zet kapi

zenzeyet nâma sakambukraṅmak bein. ¹³⁻¹⁴ Am sambe mama miminn dolakraṅ ma bekanan mamimenzili mâtnup bee Amobotnangalen busatnan keṅan sosok kot sokbemkawan beme nin ekmâtâbanup. Keyet zet apapalak ṅen Kawawangalen Zet Itnananen zenzenan,

“An muluk toṅ geṅ ilak wat. An gakikiraṅnok mawenik geṅ wapmane Kilaisiyelen busatnanan mbusatnan bemgek.” *(Aizaya 60:1)*

¹⁵ In mama mimiṅin weyan eksemte mbep in am nânâṅinpiṅ seon ekṅenan mamti mamip sepem kebon ku mammambep in am nânâṅinmak sepem kebon mambep.

¹⁶ Kan pigogat bekananan msalen palakraṅ beyeyan tazingat kan isikraṅ bugan taindain katan Kawawangalen mulup windenan bemti mbep. ¹⁷ In am seon sepem ku mambep. Amobotnanan mulup maindain ke ekmâtâti mbep.

¹⁸ In wain tu katikraṅ omba ku nimbep keyan ṅoktikṅin mme yungume bekanan sambe mmebepgat e bam kumpemti Kawawangalen Emetak Tenan nâmpeme egan indadamun mbe. ¹⁹ In ilinak silik Kawawangalen Zet Itnananen tazin ke tim kukunan ke kuwep ma silik notnan Zisas milim kukunan ke kumti sesewat silik notnan kumti Amobotnananṅat keṅ oloṅen nâmti sesewatpewep. ²⁰ Amobotnan Zisas Kilais egapmti kwitnan kwitnan mamimambep katan Kawawan Biwinanṅat wisikṅ zepem mamambep.

Awembiṅ ekṅengalen zet

²¹ In Kilaisiyet kwitnan mwatonzemti zetnan manṅawepup sepem kegogak ṅenan ṅengat eksempem eksempem mti mambep.

²² Amobotnan Zisasi eksempemti manâmkinpeip keyet penanan imbi in kegogak awine eksemindewep. ²³ An in imbiṅanṅat ṅokṅin nembon sakam kegogak Kilaisiyen dapmelaṅṅane ekṅengat ṅokṅin nembon mamain. Kilaisiyet setnan betnan mee e dapmelaṅṅeyet ṅokṅan tazin e eneyet Kilaisiyen ikṅan yomengatnan gilik zemti ndatiye. ²⁴ Âpme dapmelaṅṅane ekṅenan Kilais eksempemti manâmkinpeip sepem kegogak imbi in awine eksemindewep.

²⁵ Âpme an in imbiṅine ekṅen gogot mimindawep. Sepem kegogak Kilaisiyen dapmelaṅṅane nin kegogak gogot mimindamti gilik zemndatitiyet nâmti ikṅanṅat mamaṅan ke ketalasiye. ²⁶ Egan kegok ke mti am nin egalen Zet Zapat Dolakraṅ Penan ke nâmti nâmkṅepepe aikmann yom zulut kapupme mepme tu zului Kawawanṅat zapaletan mamayet zet zapatnan mandiindoip keyet katan mamambep. ²⁷ Egan nin ndatimti met kandan penan manṅenane penan bemti mamann egan ikṅan nin ndikdamun mimndeme nin yom mimiṅin ma kwileki ṅen ku myunguwanup belak kwetepman piliwilinan piyan mamambanup. ²⁸ Keyepmti an in ilinanṅat sekṅin ekdamun dolakraṅ mamip sepem kegogak imbiṅine indikdamun dolakraṅ mimindemti gogot mimindawep. An ṅenan imbiṅanṅat gogot msawe beme ikṅanṅat mbe. ²⁹⁻³⁰ Nin an ṅenan ikṅanṅat sekṅan kasa mpeme ku maeknup. Egan sekṅan ekdamun dolakraṅ mpemti tu meu dolakraṅ masain. Âpme dapmelaṅṅe nin Kilaisiyet setnan betnan mee ke bemti mamamup keyepmti egan dapmelaṅṅane ningat sepem kegogak mamimndain. ³¹ Keyepmti Kawawangalen Zet Itnananen pigok zenzenan,

“An ṅenan mamaṅ bipman katimidemti meti imbiṅan wati ekmak pepem bemti am kwepnok bemamalup.” *(Sokbembe 2:24)*

³² Zet Kilaismak dapmelaṅṅane ningat zenzenan kapi yanṅan nukṅan penan tazin.

³³ An in ilinanṅat sekṅin ekdamun mti maweyanpeip sepem kegogak imbiṅine ekṅen gogot mimindawep. Âpme imbi in awiney et eksemindewep.

6

Nemba mambipmane ekñengalen zapat

¹ Animbi nemba in Amobotnañ Zisas egat mti mambiwine ekñengalen zet gawepuwep. Mama mimi kabon kapiyañ dolakñañ penañ bein. ² Zii zelen zet ñen pigok tazin,

“Geñ mambipdine egegat nâmane mobotnañ beme zemesesewatidewanik.” Zet kapiyañ zii zet mobotnañ penañ bein ma zet keyet zetik pigok zempepeñañ tazin, (*Kisim Bek 20:12*)

³ “Nemba ñenañ kekok mbe beme egañ msalen nukñañ ñen titipiñ kan teepmañ penañ mamambe.” (*Zii Zet 5:16*)

⁴ Âpme nemba mambiwine in nembrañineyañ kwileki ñen myuñgume nâmbekambemti ñenzinziñ mti nemba ekñen keñin mme bekañañ ku bewe. In ekñen indikdamuñ dolakñañ mimindamti Amobotnañgalen zet zapat dolakñañen zet tazin ke zemzikat indawep.

Msalengatnañ amobotnañmak sisiliñ an ekñengalen zet zapat

⁵ Sisiliñ an in damuñine ekñengat nâme mobotnañ penañ beme kandañinan meti ekñengalen zet gawepumti muluwin esemteñ mti mambep. Kilaisiyet nâme mobotnañ beme zetnañ gawepumti egat kandañan mamaip sepem kekok ⁶ in amobotnañine ekñañan indikme dolakñañ bambeyet belak etañ segañ mulup mimindawepgat. In Kilaisiyelen mulup anene kekok mamti Kawawañañ mama mimi nâmtikñañ mamin kebon kebon ke mâti mbep. ⁷ Wa am ekñañan nâmindeme mobotnañ bambeyet nâmti yek. Amobotnañ Zisas egañ nâmindeme mobotgat nâmti muluwin oloñen palen mbep. ⁸ In nâit, am ñenañ mulup dolakñañ mti mambe beme Amobotnañan dopmañ sepem kekok sawe. Sisiliñ an ma an lala manup bepi mulupmnañgat dopmañ sepem kwep kwitnañ kwitnañ mimndawe.

⁹ Âpme an damuñ, in kekok sisiliñ nembrañine weyañ indadamuñ mbep. In ekñen zentalat indemti ku mtot indewep in pigok nâmbep. Sisiliñ an ma an damuñ nin Amobotnañin kwewetañ kululuñen tazin. Egañ an mobotnañ ma sisiliñ an sambe nin bepi zet mulup sepem kwewetañ ndeme tabanup.

Nâmkijpepemak ekñañan kasa kuku an ekñañ kebon tabep

¹⁰ Neñ zetañ delañ zenzeñañ kapigok zemdelañ zesâwapgat nâit. In Amobotnañmagen wetekumti tapme egalen windenañ temañ keyañ indapbulupme gweñ gweñ kumti tabep. ¹¹ Mti Kawawañmagatnañ timbisok ma moe ke timti tatnepeme Sadañañ buzakeset kasa timkwapme winde timti gweñ gweñ kum tabep. ¹² Nâit, wa nin am ekñañmak kasa ku maânup. Nin kasa Sadañgalen amobotnañ temañ temañ ma an ñeñañ temañ temañ ma mañgeñañ bekañañ penañ windeninben mamaip nin zikalañ ñep ku maindiknup ekñañ bekemak maâm bekambenup ekñañan msat kapi damuñ mti mama mimi bekañañan sambe sokbembeyet mulupmañ mamip. ¹³ Keyepmti in Kawawañmagatnañ kasayelen kwitnañ kwitnañ ke timti weyañ tabep. Keyepmti kasa kuku kanen katikñañ bemti tapme kasa ekñañan indom walesâgât mbewañ olapme beme belak katim indemti mebep.

¹⁴ In kapigok mti tabep, Kawawañgalen zet penañañ bitiminok zampemti mama teñ mama keyañ melakandundu kapañinok beme suwalolo mbep. ¹⁵ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ sewak mamayelen zet keyañ sewawatnok beme weti ime kwiñ kume ektitipeñ mambep. ¹⁶ Naman ñotekñañ temañ nâmkijpepeyañ moeñinok beme mimwatonzemtapme an bekañañ Sadañ egalen namsamek kukñañ keyañ kot keyet palen imti kukñañ etumti tobe. ¹⁷ Kawawañañ yomengatnañ gilik zemti ndatimti mama kanzizitgat zapat ndaye nânâ keyañ sipakandak bunduñnok ñokñañan

peme toti ñokñin aŋgalaŋ tabe. Âpme Kawawaŋgalen Zet sambe Emetak Tenjaŋ manzemâtâtindain keyaŋ wanam ñilikñaŋ keboŋ mti Sadaŋmak an âwep. ¹⁸ Emetak Tenjaŋgalen windeen in Amobotnaŋgat mene mene dundum sapeŋ mamambep. Mti kandati mamapiŋ posiŋin mpeŋ tabep. Mti Kawawaŋgalen animbi notnaŋ ekñengat otnâmti dundundu mulup mbep. ¹⁹ Mti nâgât kegogak dundume Amobotnaŋaŋ dembusekñ mim eleŋ beleŋ beme neŋ kiŋgagaŋiŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakñaŋ Penaŋ enzililiŋaŋ tazin kapi eleŋ beleŋ bemti windennbeŋ ammagen zemkawaŋ beme-bap. ²⁰ Neŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakñaŋ Penaŋ ke zemkawaŋ bema keyepmti mka katikñaŋ tot newien. Keyet in neŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakñaŋ Penaŋ ke kiŋgagaŋiŋ tusumti mka katikñaŋ pien eyo zemkawaŋ bembeyet dundunduyaŋ bandim mnewep.

Zetn delaŋ zenzeŋaŋ

²¹⁻²² Tikikas ek nâmkñpepemak notn dolakñaŋ penaŋ ek Amobotnaŋgalen mulup an dolakñaŋ penaŋ keyepmti neŋ ek ke pema koti egaŋ neŋ mka katikñaŋ pien sepem zigok mamayap keyet yaŋaŋ ma msat kapi am nâmkñpepemak ekñen sepem zigok mamaip keyet yaŋaŋ zemâtâtindame nâmti keŋin dukñaŋ beme oloŋen mbep.

²³ Kawawaŋ Bipm ma Amobotnaŋaŋ Zisas Kilaismagen notnne, in egaŋ keŋ sewakñaŋ mimindemti nâmkñpepeŋin mkatik bemindeme gogotmak mambep. ²⁴ Am Amobotnaŋ Zisas Kilais gogot penaŋ mpemti mamaip am ekñen ke Kawawaŋaŋ keŋ taolet mimindamti manepeme met mama kanzizit ke titiyet nâmti mandunduyap.

Pilipai

Pâlan Pilipai dapmelange ekngat zapat meluwan kapi kumindaye.

Pâlan zapat meluwan kapi kuye. Pâlan mka katiknan Loma msalen tati Pilipai dapmelange talip ekngat zapat meluwan kapi kuye. Pilipai dapmelange ke Masedonia plowins kenan mwawatnan.

Eknenmagengatnan an nen kwitnan Epapolodaitas egan Pâlyet milawat ondakbewien mti Loma mka katiknan ke metsame keyet wisikn zet ma tususun Zisasimak tazin ke ewe mkatiknan bemti mamayelen nâmtiyepm zemgwatnan mimindeye. Ma ken olojen palen mama ke Kawawanjan winde indame mamayelen zetnan notnan zeye (1:18, 2:17, 18, 3:1, 4:4, 10). Ken mtoti mama keyet zetnan Pâlan zet zapat meluwan kapiyet omba kuyeyan tazin. Dapmelange kapi Pâlan Kawawanjalan zet timepme sek zut beye keyet mwage (Nembayelen Muluwin 16). Pilipai dapmelange ke dapmelange Kawawanjalan Zet Zapat Dolaknan Penanjalan sesewat timamayelen mange nenan kegok zenzeyelen.

Zet noteknan teman kapigogan Pilipai zapat meluwan kenan talip:

1:1-2 Notn mukumti zet zenze keyelen zet

1:3-11 Pâlan dapmelangeyete dundumti naman wisikn zet zeye

1:12-30 Nuknan sokbeme Zisasiyan Pâl winde same gwanngwanjsim matatan

2:1-11 Kilasiyan mange kogogak tototnan mambep

2:12-18 Kawawanjan ningat tungupmnan mamti mulup mamin

2:19-30 Pâlan Timotimak Epapolodaitas ideme Pilipai mebegat zeye

3:1-11 In Kilaismak maip keyepmti olojen mbep

3:12-21 In daen milawat bembenan ke met titiyet winde bewep

4 Eksemti mamayet Pâlan ankenoo zet zemti mukumindeye

¹ Nenmak Timoti nit nilisakwep Zisas Kilaisiyelen mulup mamilup. Ya nit zapat meluwan kapi in Zisas Kilaisiyelen dapmelange ma ingalen nenan bembenine ma an damunine Pilipai mka temanen mamaip ingat zapat meluwan temakwep kapi kumti bemalu kozin.

² Kawawan Bipm ma Amobotnan Zisas Kilais egegalen ken taoletmak ken sewaknanan inmak wemti weweyet mandunduyap.

Pâlan mka katiknan tati Kawawanjat wisikn manzemtan

³ Kan katan neñ in am sambe nâmkipepemak mamaip ingat otnâmeti Kawawanjanngat wisikn zemti mandundumsayap. ⁴⁻⁵ Neñ in Zet Zapat Dolaknan Penan diindoma nâmti keyegak ninmak kot tusumti nâmkipepemak bemti kan keyegak yanbemti in ndamukulem mti Zet Zapat Dolaknan Penan zenze mulup nsakwep mamkwatnup. Keyepmti neñ Kawawanjat mandunduyap katan ingat nâmti ken olojen palen mandunduyap. ⁶ Neñ dundumambe pigok manâmkatikbeyap. Kawawanjan inmagen mulupman dolaknan ke yanbemti mge ke tapmmetnepeme met Zisas Kilais kokot kananen delan zewe. ⁷ Neñ ingat gogot penan mimindeyap kegogapm zet ingat kegok zeya. Ma naman neñ Kawawanjan ken taoletnangapmti mulup nanje kapi mma amnan zet kapi nâme penan beme Kilaismagen nâmkipepe aiikgat nâmti mulupman wundenamber mti mamban kan keyet amnan pepet mti alak mka katiknan totnemetapma in keyet popenan tati ewe tatnamukulem mkwalip. ⁸ Zisas Kilasiyan ingat gogot penan mamimindein sepem kegogak neñ ingat gogot penan mamimindeyap zet kapi penan zeyap Kawawanjan iknan nân.

⁹ Neŋ ingalen gogolinaŋ ammagen ma Kawawaŋmagen ewe omba mkawaŋ bem-beyet manâyap ma keyegak nânâ dolak dolakŋaŋ am notn zet weyaŋ musuwewet ma indamukulem mti mama mimi teŋ mzikat indandayet nâmti manduduyap. ¹⁰ Keyet mti in kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ etaŋ ke ekmâtâti keyet katanŋ mmamti Kilaisiyaŋ gilik zemti kokotnaŋgat damuŋ ekpeŋ mamti mama mimi teŋ penaŋ ma kwetetepmaŋ etaŋ mti mame am ekŋenaŋ ingat zekukuŋin ŋen ku mbep. ¹¹ In mama teŋ kekok mti mame Zisas Kilaisiyaŋ etaŋ gwatnaŋ mimindeme am ekŋenaŋ in indikgomti ingat paleset Kawawaŋgat kwizet buŋamaŋ omba mwati sesewatpewep.

Mama mimin Kilaisiyaŋ damuŋ min

¹² Notnne, neŋ pigok penaŋ zemkawaŋ bem indama nâit. Neŋ pien kwitnaŋ kwitnaŋ nukŋaŋ sokbemnaŋge ke wa belak yek. Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ kapiyaŋ palakŋaŋ bemti msat katanŋ mebegat sokbemnaŋge. ¹³ Neŋ Kilais kwit zapatnaŋ mpalakŋaŋ bema keyet pepetnaŋ kwati mka katikŋan nati met nembien. Âpme nâlen zapat ke mka katikŋaŋgalen an tipdakutum notnaŋ sambe ekŋen ma mulup an notnaŋ sambe ekŋenaŋ nâme delaŋ zemâge. ¹⁴ Âpme neŋ mka katikŋan neme talap keyet penanaŋ notnne notnaŋ sambe ekŋenaŋ Amobotnaŋgat nâmkŋepepe kaliŋaŋ mti elenŋ beleŋ bemti Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ kiŋgagapiŋ ewe tusumti am sambe ekŋenmagen tazempalakŋaŋ bemelip.

¹⁵ Âpme kapi penaŋ am notnaŋ ekŋenaŋ neŋ Kilaisiyelen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zema ekŋenaŋ kekok zene zemtati mamti Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ neŋ zewi geŋ zewi mti yup met yup kot mti mamimdândâip. Âpme am dolakŋaŋ ekŋenaŋ weyaŋ ekmâtâtati keŋ sewak palen manzemelip. ¹⁶ Neŋ Kawawaŋaŋ Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ kapi zemkawaŋ bembeyet mulup zet naŋge. Kapiyet popenaŋ bemtati mulupmaŋ keyet kasaŋaŋ ku matopme mamiyap. Yaŋaŋ keyepmti am dolakŋaŋ ekŋen kapiyaŋ nâgât gogot mnemti mulupm butnaŋ ewe tusumti mamimelip. ¹⁷ Yaŋgut notnaŋ ekŋenaŋ belak nâyap nâyap palen Kilaisiyet kwit zapatnaŋ sek mmobotgat setnaset manzemkawaŋbeip. Ke neŋ mka katikŋan kapi tati keŋ sindem ewe nânâyet nâmti kekok manzemyuŋgum melip.

¹⁸ Yaŋgut neŋ amnaŋ Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ keŋinaŋ penaŋ nâmkŋepemti zewep ma belak sekŋinaŋ etaŋ kwizet buŋam temaŋ titiyet zewep keyet neŋ zet sambe ŋep ku zesap. Kilaisiyelen zelaŋ palakŋaŋ bemti msat sambe mamekozin keyet nâma dolakŋaŋ penaŋ mambein. ¹⁹ Neŋ pigok nâmti oloŋen palen mamayap. In nâgât mti dundume Zisas Kilaisiyelen Emetak Teŋaŋ namukulem mneme kwitnaŋ kwitnaŋ nukŋaŋ tasokbemnaŋ kapiyaŋ delaŋ zemâpme belak mambap. ²⁰ Neŋ ŋoktikŋan kapigok penaŋ tapme nâpeŋ mamayap. Neŋ am ŋenaŋ Zisas maeksempeyap keyet zigok ŋen mnawe beme sakambuk ku mbap. Belak oloŋen palenak tati kwitnaŋ kwitnaŋ nukŋaŋ sambe kopmâbe bee timtati dukŋan tima mopmâbe. Wa neŋ alik mama ma gakiki keyet ku kiŋgalap. Neŋ sekŋ belak kilom ketalasima sekŋaŋ Kilaisiyet kwizet buŋamaŋ mwabe. ²¹ Neŋ msalen pien ewe alik mamti Kilaisiyet kwit zapatnaŋ zempalakŋaŋ bemepma amnaŋ nâmâtâbep. Âk gakiwawen ke neŋ meti Kilaisiyet ŋenzimosetnan oloŋen palen penaŋ mambap. Mama keyaŋ mobotnaŋ penaŋ bein. ²²⁻²³ Neŋ msalen kapi ewe kan teepmaŋ mamti mulup mma penanaŋ omba sokbewe ma sakwep gakiwap mene zemti ewe keŋ zut palen nâmtemtem mamiyap. Neŋ gakim meti Kilaismak mama dolakŋan mambap keyet nâma dolakŋaŋ penaŋ mambein. ²⁴ Ma in belak kileŋ indemepma in nempa dumen mame ŋep ku benakgapmti inmak msalen kapi ewe tusumti mambap beme e ewe nâma dolakŋanak penaŋ bewe. ²⁵ Keyepmti neŋ pigok penaŋ manâmkatikbeyap. Neŋ gakikipiŋ ewe msalen kapi mamti indamukulem mma in nâmkŋepepen katikŋaŋ bemti oloŋen palen tapmopme neŋ indikiŋgut bam gakiwap. ²⁶ Keyepmti neŋ ewe inmagen kotapma

in nikti ilinaŋgalen mama mimiŋin Zisas Kilaismak mamaip keyet nâgât yaŋaŋmak oloŋen penaŋ mbep.

²⁷ Tepumaŋ penaŋ kapigok mbep in mama mimiŋin weyaŋme esemteŋ beme Kilaisiyelen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ mâti maip keyet kataŋ mti mambep. Mti keŋ kwep ma tususuŋin kwep tapme kitik kitik tati am indamukulem mimindeme nâmkiŋpepen katikŋaŋ bemti tapme neŋ kot indikbap. Âk yek beme belak pien tati zapalin etaŋ nâmbap. ²⁸ In kitik kitik bemti tapme kasaŋine ekŋenaŋ zemkiŋgagat mimindame kiŋgagaŋin windenŋin timti katikŋaŋbemti tabep. Âpme Kawawaŋaŋ in indatimtati ekŋen belak katimindeme walelet aikbep keyet yaŋaŋ ilinagak ekmâtâbep. ²⁹ Kawawaŋaŋ in Kilaisiyelen mulup mimiŋet nâmti kabemindaye ke sek sinde-manŋmak. Egaŋ wa Kilais nâmkiŋpepeyet etaŋ yek ekgapmti sek sindem palen eyo mobogat nâmindeye. ³⁰ Keyepmti neŋ eweŋaŋ tipman baen mulup sek sindem mkwapma nikbien. E ewe kan pigogat tapmma zapatn takopme tatnâip ke mulup sek sindem in mamip sepem kegogak neŋ pien mamiyap.

2

In Kilaisiyaŋ maŋge kegogak tototnaŋ mambep

¹ Kilaisiyaŋ in keŋinan mamti gwetnaŋ mamin ma Egaŋ gogot mamindamti mkip-manŋ mambein ma Emetak Tenmak tusumindeme maip ke ma Kilaisiyaŋ kemberŋ mti aŋgalaŋ gogot mimindendenŋaŋ ² kegok taindaingapm in ŋoktik kwep bemti gogot palen mamti keŋ kwep bemti zenâ zenâŋin kwep tuŋguwinan tatindame kegok mame neŋ zapalin nâmti ingat oloŋen temaŋ penaŋ mbap. ³ Nâip, in ilinaŋgat nâme mobotnaŋ beme mulup neŋ mbi geŋ mbi zemti sek mmobot palen ŋen ku mbep penaŋ. In keŋin sekŋin mtot mamti noline ekŋengat kandaŋinan meti ekŋengat nâme mobotnaŋ bewe. ⁴ Ma in ikŋaŋ ikŋaŋgat kwitnaŋ kwitnaŋinaŋ dolakŋaŋ bembeyet etaŋ nâmti mulupmaŋ ku mbep. Nolone notnaŋ ekŋengalen eyo weyaŋme pembenanŋ bembeyet mulupmaŋ mbep. ⁵ In Kilais Zisasiyelen ŋoktik dolakŋaŋ tapme mama mimi dolakŋaŋ mti maŋge sepem kegogak penaŋ mti mambep: ⁶ Zisas Ek Kawawaŋak maŋge yaŋgut neŋ Kawawaŋ mama mayap kapi zigok katipemti msalen towesap kegok zemti gwaenak ku tage. ⁷ Egaŋ kululuŋen Amobotnaŋ mamtan mundumaŋ bee wan peme tapme msalen kapi toti an penaŋ sokbemti an tototnaŋ sisiliŋ an sepem kegok maŋge. ⁸ Egaŋ Kawawaŋaŋ zempewe keyet kataŋ gawepumti tototnaŋ mameti tewen gakiye. ⁹ Kegok mgeyepmti Kawawaŋaŋ ekme dolakŋaŋ beme wapmoti Amobotnaŋ temaŋ onzempewe. Âpme egalen kwizet buŋamaŋ temaŋ keyaŋ palakŋaŋ bemti amgalen kwizet buŋam sambe tapmezin bee ilindiŋ indasebemindemti igak belak gwa tazin. ¹⁰ Keyepmti am kululuŋen mamaip ekŋen sambe ma msat palen mamanan nin sambe ma msat kandaŋan baen matalip ekŋen sambe Zisasiyet kwizet buŋamaŋ mwati pedondom samti sesewatsasayelen. ¹¹ Âpme nin sambeyaŋ Zisas Kilais ek Amobotnaŋ mamndain zemti kwizet buŋamaŋ manzempalakŋaŋ benup. Set keeset Kawawaŋ Bipmanaŋgat kwizet buŋamaŋ mamwatnup.

Kawawaŋaŋ ningat tuŋgupmnan mamti mulup mamin

¹² Keyepmti notne, neŋ inmak ke mamkwaban kan keyet zetn zema in nâmti dolakŋaŋ maŋgawepumtemien. Yanaman beŋaŋ pien teleŋan mamti zet bema kopme e kegogak gawepuwep beme neŋ ingat nâma mobotnaŋ penaŋ bewe. In nâit, in Kawawaŋ yomengatnaŋ indatitiŋaŋ keyet nâme mopme egat kandaŋan kume kwaopme nâmsemteŋ mamambep. ¹³ Kawawaŋaŋ ikŋaŋ ingat keŋinan mulup mti indamukulem mme zetnaŋ gawepupuyelen ma kwitnaŋ kwitnaŋ egaŋ nâmtikŋaŋ

minen ke etaŋ mimiyelen manâin. ¹⁴⁻¹⁶ Âpme in myunġunġupin keŋin kwetetepe-
maŋ mamti am mġasik penaŋ segeyakŋinbeŋ msat kapiyet zapat mamaip ekŋengat
tuŋġuwinan wenzim eyoŋga busatnaŋ keboŋ bemtati mamayelen zet ke am notnaŋ
diindome nâmkinpepe aikbep. In kwileki ŋeniyet zet mmot mtot mti mdândândâ mee
ku mbep. Âpme maneti Kilais kokotgalen kananen neŋ ingat mti sindem nâmkwaban
ma mulup msâġât olatkwaban keyet penaŋaŋ in Zisasiyet zikatnan sosok motapme
neŋ indikti keŋ dolak penaŋ nâmbap. ¹⁷ Neŋ mulup mamimetnepema amnaŋ nomti
sipm mulapme kwawabe mene beme kemak ingalen nâmkinpepeninmak dundundun
keyaŋ Kawawaŋgat sâpe sâpe mambuip sepem keġok bewe. Neŋ keyet otnâmti inmak
oloŋen temaŋ mamiap. ¹⁸ In sepem keġogak keyet nâmti neŋmak oloŋen mamambep.

Pâlaŋ Timotimak Epapolodaitas ideme Pilipai mebegat zeye

¹⁹ Neŋ Timoti inmagen ŋep pema kosâpm keyepm neŋ Amobotnaŋ Zisasiyet dun-
duma ek mukulem mme egaŋ sakwep inmagen kobe. Kot inmak maneti naman gilik
zem kot inmagen kwitnaŋ kwitnaŋ zġok tasokbein keyet zet zapalin notnaŋ dinome
nâmti oloŋen mbap. ²⁰ An kemak neŋmak etaŋ in indamukulem mimiyet keŋnit temaŋ
penaŋ matazin an ek keboŋ pienen neŋmak ŋen ewe ku tazin. ²¹ Am sambe ekŋenaŋ
ilinangat muluwin mimiyet etaŋ manâip. Mti Zisas Kilaisiyelen mulup mimiyet ku
maotnâip. ²² Yaŋġut in Timotiyelen mamaŋaŋgat yaŋaŋ ilin ŋep nâip. Egaŋ nembayaŋ
biwin mamukulem mip sakam keġogak egaŋ neŋ zet zapat dolakŋaŋgalen mulupgat
manapmukulem dolakŋaŋ penaŋ mamimkwazin. ²³ Neŋ mka katikŋaŋ kapiyetnan
zemneme tobaŋ ma ewe tabap ke nâmtinġut Timoti ek sakwep penaŋ zempema
inmagen kobe. ²⁴ Âpme nenngut Amobotnaŋ iġnaŋ setn weyaŋme neŋ kan belaknik
bugan kapi inmagen kobap ke nâmkatikbeyap.

²⁵⁻²⁶ Neŋ nenak pien mulup olat olat palen tapminepema in nâmkinpepeen notn
Epapolodaitas peme koti egaŋ keġogat mulup olat olat palen mti segeset napmukulem
omba penaŋ mneme mulup mbelin. Egaŋ pien neŋmak mamti zawat mme in buŋam
zapatnaŋ nâmti in egat yayaŋ temaŋ mbiengapmti egaŋ in kot indidigat keŋaŋ temaŋ
penaŋ matazin. Keyepmti alak pi naman pema inmagen kokogat nâyaŋ. ²⁷ Âpme
ek zawat nukŋaŋ penaŋ mti gakisât penaŋ mġe yaŋġut Kawawaŋaŋ egat kembeŋ
nâmti mukulem mpeme alik beye. Wa ek etaŋ yek. Neŋ nenn nukŋanen mamayaŋ
yaŋ egaŋ yek benagen nukŋaŋ temaŋ ŋen ewe dukŋan motdakgapmti neŋ kogogak
Kawawaŋaŋ keyet kembeŋ nâmnemti napmukulem mneŋġe. ²⁸ Keyepmti in ek ekti
keŋin dolakŋaŋ bembeyet ma neŋ keġogak egat ewe nâmtemtempin mamayet nâmti
ek eweŋan piġogat pema sakwep inmagen kozin. ²⁹⁻³⁰ Egaŋ Kilaisiyelen mulup
keyet nukŋaŋ pumaneti zawat temaŋ penaŋ mti gakisâġât penaŋ mġe. In beŋan
daen mambien keyepmti egaŋ ingat weŋnok kapi tati napmukulem omba penaŋ
mamimnemneti gakisât penaŋ mġe. Keyepmti egaŋ kopme in ekti Amobotnaŋmagen
nolingapmti in oloŋen temaŋ mpemti notn mpewep. In ekme am ekŋen keboŋaŋ
kopme indikti ekŋengat nâmindeme mobotnaŋ mambemambe.

3

In Kilaismak maip keyepmti oloŋen mbep

¹ Notnne, neŋ zet zemkwala elak kapi pema tapme naman ingat piġok zema nâit.
In Amobotnaŋgalen am maŋġe mamaip keyepm in iġnaŋ main sepem keġogak oloŋen
palen mambep. Neŋ zet itnaŋaŋ kumindawan keyegak zenzeyelen nâma nukŋaŋ ku
bein. Neŋ zet kapi indamukulem mimiyelen zet keyepmti ewe keyegak ke sakwalamti
piġok diindosowap. ² In am bekaŋaŋ tam zupmaŋ keboŋ mamti zemyunġu yunġu mti
seġin butnaŋ etaŋ antimpemtinġut mama titiyet zetnaŋ manzeip ekŋen keboŋgat
indiksewep. ³ Nin seġin butnaŋ antiti set keeset Kawawaŋgat nemunambaŋane ku

mambenup. Nin Emetak Tengalen windeen Kawawaŋ sesewatsamti mama ma Kilais Zisas kwizet buŋamaŋ mwatpempti mama keesetgut Kawawaŋgat nemunambaŋane mambenup. Wa mulupm ŋen dolakŋaŋ maminup keyet mti yek. Am nâmkijpepemak nin Zisas Kilaisiyaŋ ningat mti kwitnaŋ kwitnaŋ mge keyet nâmkijpempti Kawawaŋ masesewatsanup. Nin ninyegak mama aiikgalen mulupmaŋ mti ŋep ku titiyelen. ⁴Neŋ segeset kwitnaŋ kwitnaŋ notnaŋ mamip keyaŋ ŋep napmukulem mbe nâmbak ze keyet mulupmaŋ ŋep mbak. An notnaŋ ekŋenaŋ segeset keyet nâme ŋep ndamukulem mbe zemti ke mamip. Neŋ kekok msât nâmbak benagen neŋ am ekŋen ke seabemindemti omba penaŋ mbak. ⁵Neŋ sokbemti tapmepma kasup 8 kekok beme sekŋ butnaŋ antim newien. Neŋ Islael an Benzamingalen alikŋaŋ. Neŋ Ibulu am ekŋengat sip butnaŋ penaŋ. Neŋ eweŋan Palisi an zii zet timamayet ŋotekŋaŋ penaŋ mamban. ⁶Ya neŋ wa Kawawaŋgalen mulup windenaŋben kapi tapmiapmak zemti egalen dapmelange omba penaŋ indawalekwaban. Âpme amnaŋ nikme zii zelen teŋ ma myuŋguŋgupiŋ kwetetepmaŋ mamti mkwaban. ⁷Âpme neŋ eweŋan kwitnaŋ kwitnaŋ ke mmamti keyet nâma penaŋ beye. Yaŋ bamgat Zisas Kilaisiyet nâmkijpempti kwitnaŋ kwitnaŋ sambe mkwaban bee ekma belakŋaŋ penaŋepiŋ etaŋ bemâge. ⁸Neŋ Amobotnaŋ Zisas Kilais egat yaŋaŋ weyaŋ eknâmâtâpma delaŋ zeme ek mkitik penaŋ pewan mti Kawawaŋaŋ nikme dolakŋaŋ kapi tabeinmak zemti kwitnaŋ kwitnaŋ eweŋan mkwaban keyet nâma penaŋaŋ ku beme ektalalap. Neŋ Kilais ekmak tususât tati kwitnaŋ kwitnaŋ mkwaban bee ekma okbi okbiŋaŋmak beme kiŋgat pema delaŋ zemâge. ⁹Neŋ Kilaismak tususu penaŋ mti ek nâmkijpempti mama Kawawaŋaŋ yom katipempti mme kwetetepmaŋ bewan. Wa nanaŋgat pembenanŋnanaŋgat teŋ bewap nâmban ke ma zii zet gawepumti mamban keyet mti yek. ¹⁰Neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe notnaŋ ekŋengat nâma tototnaŋ beme Kilaisiyet yaŋaŋ etaŋ nânâyet mulupmaŋ giŋgiŋ penaŋ mamiap. Kilais ek Kawawaŋgalen winde temaŋ keyaŋ gakikiengatan mme wage windenaŋ keyet yaŋaŋ weyaŋ nânâyet mulupmaŋ mti egalen winde kemak mamti neŋ egaŋ ningat sindem nânge kekokak neŋ tusumti sindem nâmban. Ma egaŋ ningapmti gakiye kekokak neŋ ŋep gakiwap. ¹¹Neŋ kekok mbawen bam maneti egaŋ gakikiengatan wagenogak wabap.

In daen milawat bembenaŋ ke met titiyet winde bewep

¹²⁻¹⁴Wa neŋ nanaŋgat Kilais nemboŋak ilak bewan kekok ku zeyap. Neŋ Kilaisiyaŋ ikŋaŋgat zapat nage keyepmte neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ egaŋ nâmtikŋaŋ mamin ke mmepma delaŋ zenzeyet ikŋaŋ winde name egalen windemak tati winde mambeyap. Neŋ mama mimi itanaŋaŋ mkwaban sambe beewan bamkumpema delaŋ zemâge. Âpme neŋ naman kwitnaŋ kwitnaŋ bam gwaen sokbemnambe keyet nâmti mulupmaŋ windenaŋben mamiap. Am ekŋenaŋ kwileki ŋengat nâmbempempti zeme ke titiyet winde temaŋ mambeip sepem kekokak neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe bam kumpema delaŋ zeme neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ nâgât zapat bembenaŋ ke titiyet mulupmaŋ beka kwisak mmeti timâpma delaŋ zeme Kawawaŋaŋ keyet tosaŋaŋ nambe keyet nâmti mulupmaŋ windenaŋben penaŋ mamiap.

¹⁵⁻¹⁶Am sambe nin nâmkijpepenn kaliŋaŋ tazinaŋ nin set zemâtâlap kwep kapigogak mti mambanup. Nin Kawawaŋgalen mama mimi dolakŋaŋ tiwenn ke nin mkatikŋaŋ bemti mambanup. Âpme naman notnaŋaŋ zetn keyet nâme pepepenaŋmak bewe beme Kawawaŋaŋ keŋin ŋep m eleŋ beleŋ bemindeme eknâmâtâbeb, e nâmindeyap.

¹⁷An notnne sambe, notnaŋ ekŋenaŋ neŋ mama mimi dolakŋaŋ mma ekti keyegak napmâti mamip ekŋen keboŋ keyelen eyo indikti keyegak mbep. ¹⁸Eweŋan baen neŋ zet mandiindom kwateman keyegak ewe simak simak tati pigok diindoma nâit. Ingat tunŋuwinanŋatnaŋ am notnaŋ ekŋenaŋ Kilaisiyaŋ tewen gakiye keyet zet zapatnaŋ diindomann nâmbienanŋgut naman zet ke bamkumpempti tapmelip.

19 Am manje ekjen keyan bam walelet teman aikbep. Ekjenan segalen kwitnan kwitnan sakambuknanmak ke mimiyet nâme olojenanmak mambein. Ma msatgalen kwitnan kwitnan sambeyet tiknanan ken otnânânjin bee maminzilime delan zemâzin.
 20 Âpme nin Amobotnan Zisas Kilaisiyan koti yomengatnan ndatimkwatndemti moge. Yanaman kot ndatimti kululujen gwaen mobe keyet damu msalen kapi matatnup.
 21 Ek am ma kwitnan kwitnan sambe weme eknup bepi kandan baen tim kot yalon pemti manndadamu min. Widenan keyan sekj belaknan towewenan kapi mgilik zeme iknan galen seknan kebonak alaknan sanja songanmak ndame iknanmak mamambanup.

4

Eksemti mamayet Pâlan ankenoo zet diindoye

1 Kilaismagen notnne, in kot indidigat kenj teman pena matazin ma ne ingat gogot mamiap. Ne ingat tunjuwinan mulup mma in nâmkijpepe aikbien keyet ne olojen mimindemti am ekjengat zikalinan sekjin mamotindeyap. Kogogapm notnne dolaknan pena, in Amobotnan Zisas ekmagen wetekumti gwen gwen kumti katiknan matapmambep.

2 Imbi zut Yuodiamak ma Sintiki it Amobotnan ekmagen nâmkijpepenit kwep tazin keyet mti it tunjuwidan zet mmot mtot bugan tazin e pemalu tapme ken kwep bemti mambalup. 3 Kegok mmalu mulup an notn pena gen imbi zut ke idikdamu dolaknan mmane mambalup. Eget ma Kelemen ma am notnan Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan Penangat napmukulem mti zempalaknan bembien. Ekjen ke kwilin mama kanzizitgalen papiaen ilak kumpepenan tazin.

4 In Amobotnan gat olojen mti sesewatsape mamambep zet ewe iknan keyegak sakwalamti zema nâit. In Amobotnan gat olojen mti sesewatsape mamambep.

5 Nâip, Amobotnan ilak kokogalen kan sokjanik bein keyet in am bakbak mimindemti nâmkijpepeen indamukulem mimindewep. 6 In kwileki neniyet olati keyet yayan teman ku mbep. In belak nânânjin ke Amobotnan zikat same egan nep indamukulem mbe. Âpme in mukuleman ke ekti egat wisikj kan katan zepen mamambep. 7 Nin Kilais Zisasmak tususunn tazin keyepmti Kawawan ken sewaknan tonan egan tunjupmnanen ken sewak teman manndain. Ken sewak kebon ke am nin yan nan nep ku nâmatâtâgalen. Ken sewak keyan kenjin sekjin damu mimindeme kakanemu mamambep.

8 Notnne, zet delan zenzenan pigok met zema nâit, in keninan kwitnan kwitnan dolaknan etan wizinzimpemti mama mimi jin esemten ma kwetetepman mti am sambe bepi gogot etan mimindamti mame am ekjenan indikti Kawawangat kwizet bujanan mwabep. 9 Mama mimi dolaknan ekjen kapi ne zemti mkwapma ekti eknom mme delan zeye. Keyegak mti mame Kawawan ken sewak tonan nan indikme dolaknan beme inmak mambe.

Pâlan Pilipai dapmelange ekjenan taolet notnan beme mepme ekti olojen mge

10 In ewenan nâgât milawatn nen ewe nep ke beme kotnagalengan gut ilinmagen kamberj teman takwapme olat olat palen mamkwabien keyepmti ku beme koge. Yan alak pi in nâgât nâmti tewalan ewe beme kozin keyepmti ne ingat ken dolak omba pena nâmindemti Amobotnan sesewatpeyap. 11 Wa ne nâ zet mti zet kapi ku kumindayap. Ne kwileki notnan gat omtimat timat palen mamti keyet ku manâmbekambeyap. 12 Ne kwitnan kwitnan sambe wem name mamayet ma olat olat palen mamayet ilizuzut nâma nep pena mambein. Nim nalak nalak mti mama ma kamberj palen mama ma nimwian wian palen mama ma meuyet tip alan nâpen

mama eknen ke yanən mnâmti mama sekŋ beye. ¹³ Kilaisiyan winde name windemak mamayap ma egalen windeyet neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe bee ɲep mmâbap.

¹⁴ Yanğut neŋ olat olat palen manepema in napmukulem mnewien keyepmti neŋ ingat nâma dolakŋaŋ penaŋ bein. ¹⁵ Pilipai mkaengatnaŋ am in ilin nâip. Neŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penanğat mulup yanbemti Masedonia msat pemti mulup mmebanen dapmelanğe notnaŋ eknenan belak mame in etaŋ segeset napmukulem mkwabien. ¹⁶ Ma neŋ Tesalonaika msalen met mulup mamimtemanen in napmukulem mti segeset bandim omba penaŋ mamnamkwatemien. ¹⁷ Wa mânep milawat keyet etaŋ nâmti ku zeyap. Mama mimi dolakŋaŋ ke inmagen temaŋ penaŋ tasokbein keyet eyo nâmti zeyap. In ewe keğok mmebewen keyet tosaŋaŋ Kawawaŋaŋ temaŋ indawe. ¹⁸ In nâğât taolet omba penaŋ Epapolodaitas same timkot name tim elimiakti tapmayap. Taolelin beme koge kapi Kawawaŋgat soŋgom sâpe sâpe bume zim pilik sesikŋaŋ dolakŋaŋ mapemtan sepem keğok bein. Sâpe sâpe keboŋ ke Kawawaŋaŋ ekme dolakŋaŋ penaŋ beme oloŋen temaŋ penaŋ mamin. ¹⁹ Kawawaŋ ek kwitnaŋ kwitnaŋaŋ sambe penaŋ tazingapm in Zisas Kilaismak tusumti mamaip keyepmti in olat olat palen mame egaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe ketalasim indame in tim nimwian mambep.

²⁰ Am sambeyan Geŋ Kawawaŋ Bipm kwizet buŋamdi mwagemti sesewatgapen mamambep. Ke penaŋ.

Zet zemdelaŋ zenzenaŋ

²¹ Neŋmak notnne notnaŋ am nâmkinpepemak pien mamanup nin Zisas Kilais egat mti ingat otnâpen mamanup keyet mti in am nâmkinpepemak noline notnaŋ eknen diindome nâmbep. ²² Pien am nâmkinpepemak notnaŋ gapman temaŋ egalen mkaen mulup mamip eknenan in keğogak indamukumindeip.

²³ Neŋ Ambotnaŋ Zisas Kilaisiyan in keŋ taolet mimindandayet nâmti mandundayap.

Kolosi

Pâlanj Kolosi mkaen am nâmkinpepemak mamaip eknjengat zapat meluwanj kapi kumindaye

Zapat meluwanj kapi Pâlanj kuye. Eganj Loma msalen mka katiknanj kekpeme tati kuye. Kolosi mka temanj ke Loma gapmangalen plowins kwitnanj Esia msat temanj keyet kenanj tazin. Alak pigogak msat ke kwitnanj Teki makuip. Pâlanj manjeyen kan keyet Kolosi mka temanj ke dapmelanje msokbeye. Loma gapmananj totatmiminjin ke mtatingut butnanjset mamekotemien.

Kolosi dapmelanje ke Pâlanj ku mwage. Eknen am Zuda manjeen ku sokbembenanj eknenanj dapmelanje ke msokbewien. Lukmak Pilemon ma Epapalas eknjengat kwilin zapat meluwanj kapiyet kenanj tazin (4:12-13). Kolosi ke kegogak eknjengalen mka (2:17) kegogapm nuknanj sokbeme Epapalas zet zapat ke timti Pâlyet zesâgât Loma msalen mege.

Nuknanj kapigok sokbeye: Amnanj Kawawanjgalen Zet Zapat Dolaknanj Penanjmak amgalen mama mimi ke pepebempti tim mamayet windenanj iknanj nen penanj mbien. Nâmkinpepe kwitnanj belaknanjgat palen bempti nâmkinpepe penanj tazinnok belak nâwien keyet zemâtâtât notnanj zeye. Ensel eknjengat sesewatindanda mbiengat nâme kegogak bekananj beye. Angalen nânâ yanj kwitnanj kwitnanj temanj ma Kawawanjgalen zet ke mme pepesut peye. Nuknanj sepem kegok sokbeme Epapalasiyanj bunjam zapat timti Pâlmagen mege. Kolosi dapmelanje eknen Pilemon egalen mkaen maondaktemien.

Zet noteknanj temanj kapigoganj Kolosi zapat meluwanj kenanj talip:

1:1-14 Zet yanjbempti zenzeyelen zet.

1:15-23 Kilais eganj Amobotnanj penanj bein.

1:24-2:7 Pâlanj dapmelanje eknjengat mulup msâgât sek sindem timti mge.

2:8-23. Amgalen mama mimi etanj ke kume topme Kilaismagen mama ke timti mamayelen.

3:1-4:6 Kwatetepmanj mamayelen zemâtâtât zet notnanj.

4:7-18 Zet zeme delanj zenzeyelen zet.

1-2 Nejj Kawawanjanj iknanj Zisas Kilais egalen mulup an nejj mamti egalen Zet Zapat Dolaknanj Penanj zempalaknanj bembeyelen nâmti nakumtetiye. Ma ningat notn Timoti nilisakwep zapat meluwanj kapi kumti Kawawanjanj amjane iknanjgat zapat ombemindenjanj ma am Kilais manâmkinpempti wisat mimipinj Kolosi mkaen talip ingat bemalu kozin. Nit Kawawanj Bipm dundu samalu eganj kejj taolet ma kejj sewaknanj mimindawe.

Dundundunnan ingat wisikj Kawawanjgat manzenup

³⁻⁴ In Zisas Kilais nâmkinpempti Kawawanjgalen am mamaip eknen gogot mami-mindamti maip keyelen zet zapatnanj nit nâwelin keyet dundunduyen kan katanj Amobotnanj Zisas Kilais egat Bipmanj Kawawanjgat wisikj zemti mandundulup. ⁵ Yanjbembenanj baen Kawawanjgalen zet penanj ke inmagen kopme in Zisasiyanj kululunjengatnanj toti ingat yomgapm gakiye ke nâmkinpempti ek kululujen eekgalen webempti mamaip. Naman kogogak webebenjin ekmagen tazin keyanj mme noline gogot mimindamti Kilais nâmkinpematlip. ⁶ Kawawanjgalen Zet Zapat Dolaknanj Penanj ke in nâmti egalen kejj taolet mimindame penanj sukwep nâmkinpewien. Sepem kogogak msat katanj am sambemagen Kawawanjgalen Zet Zapat Dolaknanj Penanj keyanj meti penanj Zisasmagen nâmkinpepe msokbeme kwati tasambelenj mezin. ⁷ Epapalas ek Kilaisiyelen mulup an dolaknanj nigat notn penanj. Nin nsakwep mulup an dolaknanj.

Egan Kawawangalen Zet Zapat Dolakñan Penan keyet yanñan ningat mundum mnan tati inmagen zemâtâtindaye. ⁸ Egan Emetak Tenñan inmagen gogot mama ke indame keyet penañan mamkawan beip keyelen zet zapatnan kot dinitdoye.

Kawawanñan Kolosi am nâmkijpepenin gwatnan mimindendeyet Pâlan mandundumtan

⁹ Kan ingalen zet zapalin yanbemti nâwelinen nit yanñan kebon kebon keyet oloñen mti Kawawangat ometñ mandundusalup. Ma nit egan nânâ indandayelen mawekumti kwitnan kwitnan Kawawanñan ikñan nâmtikñan mamin ke mbep ma Emetak Tenñan nânâ dolakñan indame mama mimi ten Kawawangalen ke mâbep. ¹⁰ In kekok mti Amobotnan nâmtikñan mbe keyet katnan mambep ma kwitnan kwitnan sambe mbep keyet egan oloñen mbe. Ma ingalen mamanin keyan mulup kwitnan kwitnan mbep keyet penañan sokbemindawe. Kegok mti Kawawan nâmkijpenti mama keyan inmagen omba sememeyet mandundulup. ¹¹ Kawawan ek winde toñan keyepm egan winde indandayelen mandundulup. Ma egalen windenñan dolakñan timtati in katikñan bemti nukñan sambe sewak sewak ñep gapuwep. ¹² Kawawangalen zemâtâtât katnanen mama busatnanñanmak mama ke ñep motitiyet zetik mti ombemindeye. In kan katan Bipmnanñat keyet oloñen palen wisikñ manzemmambep.

Zisasiyelen mama mimiñan ma mulupman

¹³ Kawawan egan tambusok toñan egalen windeengatnan ndatimti Nemunan gogot penan mamm egalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet keñan met ndeye. ¹⁴ Egat tambusok keñangatanñan ndatiye keyet yanñan kapigok, egan ningalen yomgat dopman gakiki keyetnan ndakwitimti lala ndeye. Mti yomm sambe katikpepeyelen kekok mge.

¹⁵ Kawawan amnan ku ekbienangut Kawawangat yanñan penan nâsâgât Nemunan Zisasiyet mama mimiñan keeset ekti Kawawangat yanñan nânâyelen. Zisasiyan kwitnan kwitnan sokbembepin tapme Kawawanmak mamti manje ma egan kwitnan kwitnan sambe Kawawanñan mge keyet Amobotnanin bein. ¹⁶ Eneyet Egan mamti kululunengalen ma msalengalen ma kwitnan kwitnan keñan wemezin ikñan msokbeye. Kwitnan kwitnan eekgalen msalen talip ma ku eekgalen kululun talip ma ensel windeninmak temakwep ma amobotnan windeninmak ma an damun windeninmak ke ilinsakwep egat zapat zeme sokbemti egat zetnan kandenan matalip. ¹⁷ Ek kwitnan kwitnan sokbembepin tapme tipman baen mamkwage. Ma kwitnan kwitnan sambe ke egalen winde keyet palen dolakñan mawemkwazin. ¹⁸ Ma egat setnan betnan ma pemañ ke am nin egat manâmkijpenup keyet yanñan dapmelanjenane nin. Âpme egan ningat ñokasetn bein. Enenogat Egan am gakikiengatnan wawat ke ñeñan bem ndemti wage. Mti kwitnan kwitnan sambe keyet ñotekñan beye. ¹⁹ Kogogapm Kawawanñan ikñangat keñangalak Nemunanñan ikñangalen sek sepem ilindiñ bemisik peye. ²⁰ Keyepmti Kawawanñan am sambe msalen ma kwitnan kwitnan kululun ma msalen talip ekñengat nâmti set weyanje ke Nemunan peme toti tewen gakime sipman mulati mamasi msokbeye.

²¹ In ewenñan Kawawangat kasanñan mamti bekanan sepem igak igak mti ñotikñinan Kawawan ku main nâmti bamkumpemti telenñan mambien. ²² Âpme Kilaisiyan nin masokbeip sepem kekok sokbemti ningalen kasa kasa mamann Kawawanmagen tage ke kume togotat tewen kume gakim wati alak nin Kawawanmak timet tsumndeme ekmak keñ kwep bemndeme myunğunğupin ten Kawawangat zikatnan ndatime kotapmanup. ²³ Kegok ke ñep keyangut in nâmkijpepen kalinñan bemti tepum miñan gwetnan mimiñan nembon bemti kululun mebegalen webembenin Kawawangalen Zet Zapat Dolakñan Penañan manzemsokbemindain ke ku ketalasiwep. Mme

Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penanŋ ke neŋ keyelen mulup an kwaban ke am sambemagen timti msat sambe zempalakŋaŋ bemmban.

²⁴ Neŋ Kilaisiyelen buŋam zapatnaŋ dapmelaŋge inmagen mkawaŋ bema keyepmti neŋ sek sindem matiyap keyet nâma oloŋen penaŋ beinen keyet penaŋaŋ inlak am nâmkŋpepemak kwabien. Kilais egaŋ sek sindem temaŋ tiye sepem kegogak neŋ dapmelaŋge in sambe Kilaisiyet setnaŋ betnaŋnok ingat mti sek sindem tusumti matiap. ²⁵ Kawawaŋaŋ neŋ dapmelaŋgeane inmagen zetnaŋ sambe bekapi zempalakŋaŋ bema in indamukulem mimiyelen mulup annaŋ naombem neŋge. Kogogapm neŋ zetnaŋ ke ŋen kupema towewepiŋ; ilindiŋ mandiindoyap. ²⁶ Zet ke kan teepmaŋ penaŋ enzililiŋaŋ tapme am mamkwabien yaŋ alak pi Zisasiyet nembaŋaŋeyaŋ ilin zemkawaŋ bemindame am nâmkŋpepeŋinmagaŋ nâmatâpme delaŋ zein. ²⁷ Keyepmti am Zuda maŋgeen ku sokbembeŋaŋ ekŋenmagen Kawawaŋgalen zet enzililiŋaŋ omba penaŋ keyet penaŋaŋ mobotnaŋ penaŋ am nâmkŋpepeŋinmak ingat tuŋguwinan masokbemezin. Kilais keŋinan mamain ek ke zet enzililiŋaŋ takwage keyet penaŋaŋ. Âpme in ekmak mamaip keyepmti kululuŋen egaŋ tazinen ke ekmak moti mamambep. ²⁸ Âpme in am sambe Kilaisiyet yaŋaŋ zemkawaŋ bemindamti nânâ dolak dolakŋaŋ sambe ke diindomti aŋkeŋoo zet mandiindonup. Ke Kilaismagen tusumti egat zapat nâmkŋpepeen katikŋaŋ bemti an penaŋ bemti matalip kegok Kawawaŋgat zikatnan timetindendeyet mandiindonup. ²⁹ Egalen windeyaŋ neŋ namukulem mnemti m elen belen bemneme mulupmaŋ ke sek sindem palen amŋane ekŋenmagen mamiyap.

2

Nâmkŋpepe kaliŋaŋ bemtati zet dâsuki notnaŋ sambe bankumpewep

¹ Neŋ pigok diindoma nâit, in ma Laodosia am ma am sambe notnaŋ in nâgât zimoseŋn ku nâip yaŋgut neŋ in nâmkŋpepemak bembeyet sek sindem palen mulup mamiap. ² Neŋ mulup sek sindem palen mamiap ke ingat keŋin mkipmaŋ bembeyet nâmti mamiyap. Âpme in nolinaŋgat keŋin bembe keyelen mamayaŋ ke mme nolinemak keŋ kwep bemti mamambep. Mti neŋ in Kawawaŋgalen zet enzililiŋaŋ tazin keyet yaŋaŋ weyaŋ nâmatâtâgat manâyaŋ. Neŋ in ŋoktik dolak dolakŋaŋ keboŋ titiyet manâyaŋ. Kilais egaŋ ikŋaŋ zet enzililiŋaŋ keyet penaŋaŋ penaŋ bein. ³ Zet penaŋgat ŋotekŋaŋ temaŋ ma kwitnaŋ kwitnaŋgat yaŋaŋ nâmatâtâgalen enzilipepeŋaŋ ke Kilais ek etaŋ keyelen nânâ ma penaŋaŋ penaŋ. ⁴ Am ŋenaŋ zet kelakŋaŋ mimindamti keŋin mme yuŋguwemagengapmti zet zesowap kapi eweŋanegak saleŋin tiyap. ⁵ Neŋ sekŋnaŋ etaŋ beŋan pien mamayap, yaŋgut keŋnaŋ inmak mamti in Kilais nâmkŋpempti ekmagen tusumti mamaip ke otnâmti ingat nâma mobotnaŋ beme oloŋen penaŋ mamimindayap.

Zisas nâmkŋpepe mama keyaŋ mama penaŋ bein

⁶ In Kilais Zisas Amobotnaŋ ekmak kakanemuŋ mamayet nâmti ekmak tusuwien keyepmti ekmak etaŋ watekumti mamambep. ⁷ Nâmkŋpepeŋin keyaŋ kindiŋinok beme Zisasiyet mamaŋaŋ time topme keyet palen imtati semem mobep. Kegok mimiyet zemzikat indandaŋaŋgat mbep. ⁸ An ŋenaŋ amgalen ŋoktikeset tetimaemae zet belakŋaŋ ŋen zemti keŋin mme yuŋguwepgat indiksem indeemti mamambep. Zet yukwat yukwat keboŋ ke ekŋenaŋ yeŋpawine ekŋengalen nânâ dâsuki notnaŋ ilinaŋgat keŋinan manzeip ma msat palengalen nânâ dâsuki notnaŋ ke timamti manzeip, wa nânâ ke Kilaismagengatnaŋ yek. ⁹ Nâip, Kawawaŋgalen mama mimi ma totatatnaŋ ilindiŋ keyet yaŋaŋ Nemunaŋ Kilaismagen sosok sokbemkawaŋ beye. ¹⁰ Keyepmti in ekmak tusumti maip keyaŋ zeinen in egat kandaŋan mamti kwileki ŋeniyet ku olapbep. Mme Kilaisiyaŋ we ŋeŋaŋ sambe ma ekŋengalen mobotnaŋ sambe ekŋengat ŋeŋaŋin temaŋ main. ¹¹⁻¹² In eweŋan sekŋin butnaŋ antimti mamamti

keyet nâme piliñ delañ zenzenepiñ zemti mamtemien ke am ilin belinan kekok mti mambien. Yan piliñ alakñañ Kilaismagengatnañ titiyelen ke kenjañ ekmagen tusumti kekok ke mimiyele. Kawawañ winde toñañ egañ Zisas gakikiñañgatnañ mme wage manâmkiñpenup nin kekokak mamaen mawatnup keyelen piliñ tu zulutbenn, keyañ piliñ penañ bein. Tu zulutbenn keyañ keñ itnañañ peman tu nimti gakikiñañnok wengeyañ mawen mme keñ alakñañañ Zisasmak mamayeen wabennañ mamanup. ¹³ In eweñañ mama alakñañ ku timti yommak mamti gakikiyele zapat mambien. Kekok mamme Kawawañañ yomm peme mepme ndatim kwati Kilaismak mamaen tusumndeye. ¹⁴ Am sambeyelen yomgat dopmañ titiyet zetnañ kumpepeñañ ke mendelet peme mebegalen dopmañ Kawawañañ Zisas tep palen mot kumasasokpeye kan keyet yomgat dopmañ titiyelen Kawawañañ dopmañ ku titiyelen zemdelañ pemâge. ¹⁵ Kekok mti Kawawañañ Nemuñañ ketalasime yomgat dopmañ tewen gakiye keyañ we mobotnañ ma windemak ekñen windenjin mtotindeme delañ zeme, egañ am sambe ekñengat zikalinan we mobotnañ ekñen ke ma winde sambe ekñen tetepulet mindeme ekmâtâbien.

¹⁶ Keyepmti an ñenañ ingat tu meu zigok niniyet zetnañ ma Sonda temañgat nimwian wian mamipgalen yañkwesisi ma eyonga alakñañ kwapme zigok mimiyele ma Sabat tagoñgo kangalen zemâtâtât ekseseyelen notnañ ku mâlip zemti indome keyet sukñañ bembepiñ. ¹⁷ Kwitnañ kwitnañ sambe keboñ keboñ keyet nâman belak elewilinañ etañ keboñ bein. Penañañ bam sokbembenañ ke ilak Kilais yañin. ¹⁸ Ma an ñenañ kwitnañ kwitnañ penañañ pi ilak kie kie baen ege zemti ensel ekñengat kandañinan meti masesewatindain beme in an keboñgalen zet kandañañ ku mebep. Am ekñen keboñ keyañ sekñ mmobot igagen mam mti mobotnañ sepem ikñak ikñak keboñ mammip. ¹⁹ An ekñen keboñ keyañ Zisasmak pepebempti kalinañ penañ kuma talip. Zisasiyañ dapmelañge sambe ningat ñokasetn beme nin egat setnañ betnañ ma pemañ mee keboñ benup. Âpme tetekñ temañ ñokasetnnañ gwaen omti tot epeemti setn betnnañ ma pemnañ mee mekoti temakwep tusumndeme sekñ kwep bempti mme segañ sememti Kawawañañ nâme tazin keyet katanñ temañ kwatabe. ²⁰ In Kilaisiyelen gakikiñañen tusumti msatgalen winde sambe keñ mamyuñguin bankumpewienañ naman zigogat in msat kapiyet zapat mamaiwañ mamti mamipnok zii zetnañ mañgawepuip? ²¹ In kwilekiyet zii zet keboñ keyet kandañañ mepme egañ “Pi atatapiñ” “Pi ninipiñ” “Pi tañguñgupiñ.” Yukwat yukwat kekok mamimindain. ²² Zet atindândâyelen keboñ tetak ku tapmebe. Belaknik kapi tapmeti yek besâpm. Zemâtâtât zet ke amgalen zeletañ kekokapm am ñep ku indamukulem mbep. ²³ An ekñen keboñ keyañ amgalen nânâ etañ mâti sekñ sek sindem temañ ndamti nin sesewat mulup mene mene mimiyele manndapitilip. Keyepmti nin mulup ke ekman dolakñañ penañnok mambein. Yanjut ekñengalen sesewat ma zemâtâtât zet keyañ keñ itnañañgalen winde ke ku mamtopein.

3

In kwitnañ kwitnañ dolakñañ gwaen tazin keyet webemti nâpeñ mamambep

¹ In Kilais gakikiengatnañ wawatnañmak tusuwiengapmti gwaen Kilaisiyañ Kawawañmak windeen matazin ke kwitnañ kwitnañin bembenañ ke met titiyet keñin temañ keeset bempti webempeñ mamambep. ² In keñin temañ msalen kwitnañ kwitnañ tazin kapiyet bembepiñ; kwitnañ kwitnañ dolakñañ kululuñen gwaen tazin nânâñin keyet peme mepme nâpeñ mamambep. ³ In Kilaismak gakiwienok bein. Mme Kawawañañ mama alakñañ indamti ikñañmak ma Nemuñañ Zisasmak mamain enzilim ndeme mamanuwen keyet yañañ alak kapigogak ewe ku eksokbembeyelen. ⁴ Mameti Kilais mamayet yañañ ñotekñañ temañ ingat toñinnañ sokbemkawañ beme

in egalen bembenaŋ kegapm busatnaŋ serge sonŋa inmak temaŋ kwep keyet keŋan sosok mot sokbemkawaŋ bemti tabep.

⁵ Keyepmti in mama mimi ekŋen kabonŋ kapi keŋ itnaŋaŋgalen ekŋen kemagen ilak gakiwienok nâmbep: imbimak set kileŋ mama ma mama mimi okbi okbiŋaŋmak sambe bee ma sebet dindiŋ palen kwitnaŋ kwitnaŋ notnaŋ myunŋunŋu ma kwitnaŋ kwitnaŋ bekananŋ mimiyet zet kelakŋanŋ mimi ma an ŋeniyelen kwitnaŋ kwitnaŋ kakim titi ma kawawaŋ dâsuki sesewatindanda. ⁶ Am sambe mama mimi mŋasik kebonŋ kebonŋ mamip ekŋen ke maneti bam Kawawaŋaŋ mama mimiŋin mŋasik keyet dopmanŋ mutumindawe. ⁷ Âpme in eweŋan mama mimi mŋasik kebonŋ ke mmamti keyet nâme dolakŋanŋ beye. Ya pi in Kilaismak tusuwien keyaŋ in mama mimi alakŋanen tusuwienok bein. Mti in mama mimi bekananŋ kebonŋ ke bamkumpeme delaŋ zemâgeyepmti mama kapi ewe ku mimiyelen: ⁸ Ŋeŋziziŋ palen mama ma wâm kalem ma keŋ kwali kwali mama ma nolinaŋgat zekuku mimi ma zet sambuŋ zenze ma zet dâsuki zenze. Mama mimi mŋasik sambe kebonŋ ke bamkumpeme delaŋ zemâpbe. ⁹ Mti mama mimi mŋasikgalen tikŋanŋ keŋ itnaŋaŋaŋ indamandame set bekananŋ mebien e ilak bamkumpemti peme tage ke ewe teŋgugupiŋ. ¹⁰ Mti in Kilaismak tusumti mama mimi dolakŋanŋ Zisasiyanŋ amŋane maindaiŋ ke Kawawaŋ iŋŋanŋ mama alakŋanŋ ke aikindaye kogogapm kan kataŋ in ŋoktik alakŋanŋ indamti indamukulem mme in Kawawaŋ iŋŋanŋgat sepem bemti mama mimi teŋ mamimobogalen. ¹¹ Keyepmti maŋge iŋŋak iŋŋak kalaŋkumti mama keyaŋ inmagen ku tabe. Glik am ekŋenaŋ maŋgeŋin ŋen ma Zuda am ekŋenaŋ maŋgeŋin ŋen ma am sekŋin butnaŋ antitiŋanŋ ekŋenaŋ maŋgeŋin ŋen ma am sekŋin butnaŋ antitipiŋ ekŋenaŋ maŋgeŋin ŋen ma am nembuyengatnaŋ ekŋenaŋ maŋge ŋen ma am kalaŋaŋgatnaŋ ekŋenaŋ maŋgeŋin ŋen ma amobotnaŋ ekŋen maŋgeŋin ŋen ma mulup an ekŋenaŋ maŋgeŋin ŋen ke ku mimiŋ mamip. Nin sambe bepi Kilaisiyanŋ temakwep pende zamndemti ningat Amobotnaŋ mamti mandelaŋ zemndein.

Nin dopmanŋ mukulem mukulem mti mamambanup

¹² Âpme am Kawawaŋgalen zapat mamaip, in gogot mimindamti iŋŋanŋgat zapat ombemindeye. Kegogapmti in mama mimi ekŋen kapi mkipmanŋ beme ingat tip keŋin bewe: in am sambe ekŋengat kemberŋ mimindamti indamukulem mimindewep. Ma keŋ mtot mamti sewakŋan palen mama ma ammak ŋeŋ beluŋ beluŋ mimipiŋ ma bakbak palen mama ekŋen keyaŋ ingalen mama bemâbe. ¹³ In yomgat dopmanŋ mututu mulup ke kumbep. Tuŋguwinan yunŋunŋu sokbeme in yom ke katikpewep. Amobotnaŋaŋ ingalen yom sambe bee katikpeme delaŋ zeye, sepem kegapm in ilinak yomgat dopmanŋ katikpe katikpe mti mambep. ¹⁴ Kegok mti in gogot palen mama keyaŋ mama mimi dolakŋanŋ sambe mamip keyet tepumaŋ bemti tabe. ¹⁵ In Kilaisiyanŋ keŋŋ sewakŋanŋ penaŋ mamimindain keyepm in egalen keŋ sewakŋanŋ keyaŋ indikdamuŋ mme am nâmkŋipepeŋinmak keŋ kwep bemti keŋ sewakŋanŋ palen mambep. In kogok mimiyet Kilaisiyanŋ indakumtetitiŋanŋ keyet in Kawawaŋgat sikiŋ zemti sesewatpewep. ¹⁶ Mti Kilaisiyelen Zet Zapat Dolakŋanŋ Penaŋ ke keŋinan mkipmanŋ beip keyet penaŋanŋ ilinak Kawawaŋgalen zet zemzikat inda mme tuŋguwinan palakŋanŋ bemti wembe. Weme nolneyet ankeŋoo zet notnaŋ diindomti ilinsakwep oloŋen palen mambep. Âpme kan kataŋ silik dundunduŋinanen sesewat silik ma Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zet tazin ke silik kuip ma silik notnaŋ Zisasiyet milim kukuŋanŋ ekŋen ke kumti Kawawaŋ sesewatpewep. ¹⁷ Âpme in zet kwileki ŋen zesât ma mulup kwileki ŋen msât nâmbep beme in Zisas Kilaisiyelen an penaŋ tati mulup ke mti Kawawaŋ Bipmanŋgat Kilaisiyet pembedaŋgapmti wisikiŋ zemti sesewatpewep.

Nemba ma mambiwine ekŋenaŋ sepem zigok mame ŋep bewe

¹⁸ Imbi, in mama mimi dolakŋaŋ Amobotnaŋaŋ nâmtikŋaŋ mamin ke etaŋ mti awin eksem indewep. ¹⁹ An, in imbiŋine ekŋengat gogot mimindamti ku indom kumti sewakŋaŋ palen indatim mamambep. ²⁰ An imbi nempa, in mamin biwinaŋgalen zet zeme keyet kataŋ zelin gawepuwep. Kegok mme Amobotnaŋaŋ ingat nâme dolakŋaŋ penaŋ bewe. ²¹ Nempa isisikŋaŋ ekŋenaŋ ŋenzinziŋ palen mamambepmagengat nempa biwineyaŋ zet memendepmak yaŋepiŋ ku mimindawep. ²² Sisiliŋ an, in msalengalen amobotnaŋine mamaip ekŋengalen zet gawepuwep. Mneti in ekŋenaŋ indikme pembenaj bembeyet etaŋ mulup mbepmagengat eksemi keŋ oloŋen palen Amobotnaŋ kululuŋen main egat nâme mobotnaŋ beme amobotnaŋine msalen maip ekŋengat zelin kandaŋan meti mulup dolakŋaŋ mti mamambep. ²³ In mulup mbep kataŋ wa am ekŋenaŋ indikme pembenaj bembeyet nâmti ku mbep. Amobotnaŋ kululuŋen main egaŋ indikme pembenaj bembeyet nâmti muluwîn indandaŋaŋ nâmsemteŋ windembeŋ mbep. ²⁴ Mulup keyet tosaŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ Amobotnaŋmak kululuŋen gwaen bempepeŋaŋ ke mopme indawe. In Amobotnaŋ Kilais egalen mulup mamnup kegok nâmti mulupmaŋ windenaŋben mamambep. ²⁵ An ŋenaŋ mulupmaŋ myuŋguwe beme an keyaŋ maneti mulupmaŋ keyet tosaŋaŋ sepem kegogak tiwe. Amobotnaŋmagen ken ke ken ke ku matasaingapmti zetnaŋgat penaŋ sokbewe.

4

¹ Amobotnaŋ msalengatnaŋ, ingat Amobotnaŋin kululuŋen gwaen tazingapmti egat otnâme mopme sisiliŋ nempaŋine dolakŋaŋ mimindamti kwitnaŋ kwitnaŋ ekŋengat ondekmambewien esemteŋ indawep.

Dundundumak mama keyelen set

² Dundundu katikpepepiŋ keŋin kaik tapme kwitnaŋ kwitnaŋ nâmbiliweti ke mkatik bemti tambu misa dundunduŋinanen Kawawaŋgat dundumti wisikŋ manzemambep. ³ Mti ningat kegogak dundume Kawawaŋaŋ ndamukulem mti set aikndeme in Kilais egaŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ enzililiŋan nin yomengatnaŋ ndatitiyelen koge tazin ke sosok msat kataŋ zemkawaŋ bewanup keyet set aikndawe. Neŋ zet keyet mulupmaŋ mmepma keyepmti nati mka katikŋan neme talap. ⁴ In nâgât mulup kegok mimiyet nâmti dundume Amobotnaŋaŋ namukulem mimneme neŋ Kilaisiyelen buŋam zapat nin yomengatnaŋ ndatitiyelen peme koge tazin zet kapi weyaŋti zemkawaŋ bema am sambeyaŋ nâme delaŋ zewe. ⁵ In am nâmkiŋpepeŋinpiŋ ekŋengat tuŋguwinan mamti Zisasiyet kwizet buŋamaŋ zempalakŋaŋ bewep. Mti mulup belak mimiyet kaŋin belak kileŋ walebepgat nâmâtâti mbep. ⁶ In zelin sewakŋaŋ palen zeme amnaŋ nâme tikŋaŋmak bewe. Kegogapmti am notnaŋgalen yaŋkwesisiŋinaŋgat dopmaŋ zigok ma zigok gilik zemti indawep.

Pâlaŋ Tikikasmak Onesimas zemideme Kolosi mkaen mebun

⁷⁻⁸ Neŋ mulup zigok zigok mammelap eyet zapatnaŋ Tikikasiyaŋ ikŋaŋ ke diindome nâmbep. An ke nâgât notn penaŋ ma Amobotnaŋgalen sisiliŋ an zet gawepupuŋaŋ temaŋ penaŋ tazin. Keyepmti egaŋ mulup kapiyet namukulem dolakŋaŋ penaŋ mamin. Keyepmti neŋ ek pema inmagen koti zapat sambe ke mimindamti keŋin mme eleŋ beleŋ bembeyet nâmti ek inmagen pema kozin. ⁹ Âpme Onesimas ekgut nâmkiŋpepeen notn dolakŋaŋ ma an zet gawepupuŋaŋ temaŋ penaŋ ilinaŋgat dap-melaŋge keyelen an ekmak Tikikas ilisakwep itdema koti kwitnaŋ kwitnaŋ ninmagen pien zigok tasokbemezin keyet zapatnaŋ diindome nâmâbep. ¹⁰⁻¹¹ Notn Alistakas ek neŋmak nsakwep mka katikŋan kapi ndakot ndeme matalup. Nitmak Banabasiyet donaj Makmak Zisas kwitnaŋ ŋen Zastas manzeip egelaŋ in indamukumindeip. Âpme nin Mak peman inmagen kokogat buŋam zapatnaŋ eweŋan zaman nâmbien keyepmti

egan maneti kot inmagen pataŋ zeme ekti in oloŋen mti betnaŋ butempemti mukulem mpewep. Zuda am maŋge sambe ekŋen kapiyet tuŋguwinangatnaŋ an ekŋen bukapi etaŋaŋ sokbemti Kawawaŋgalen zemâtâtâtgalen katnanen mama keyelen mulupgat namukulem mti mulup mti nâgât keŋ mkipmaŋ mambeip. ¹² Âpme inmagengatnaŋ an ŋen Epapalas ek Kilais Zisasiyelen mulup an egaŋ kegogak indamukumindein. Mti in nâmkijpepe katikŋaŋ bemtati Kawawaŋgalen zet tazin keyet kataŋ mamti kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ etaŋ mimiyet nâmti kan kataŋ keŋ sindem palen dunduduŋanen in indabandim mamimindein. ¹³ Neŋ egat yaŋaŋ ŋep nâmâtâlap egaŋ ingat ma Laodosia animbi ma Ielapolis mkaen animbi maondegip in indamukulem mimiyet sek sindem mulup omba penaŋ matin. ¹⁴ Luk ek ningat notn dolakŋaŋ ma ek an dokta ekmak Dimas egelaŋ kegogak in indamukumindeip. ¹⁵ Âpme neŋ Laodosia mkaengatnaŋ animbi ma dapmelaŋge imbi nâmkijpepemak Nipa egalen mkaen maondegip ekŋen indamukumindemti zet zeap kapi mediindome nâmbep. ¹⁶ In papia kapi mti animbi makumindame nâme delaŋ zemâpme bam naman beme Laodosia mkaen am nâmkijpepemak mamaip ekŋenmagen mepme maiŋti nâmbep. Âpme ekŋengat kuwan ke neman beme inmagen kopme in maiŋti nâmbep. ¹⁷ Âpme in Akipasiyet pigok zeme nâmbep, Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ timamti zenzeyet mulup sasaŋaŋ zeme ke weyaŋti kakanemuŋ mmeti mdelaŋ zewe. ¹⁸ Neŋ nen penaŋ betnaŋ muluwaŋ kapi kuyap. Neŋ mka katikŋan matalap keyepmti in nâgât kandadapiŋ nâpeŋ mamambep. Kawawaŋgalen keŋ taolelaŋ inmak tatagat nâmti dunduyap.

1 Tesalonaika

Pâlañ Tesalonaika am ekñengat zapat meluwañ ñeñañ kapi kumti beme mege

Pâlañ zapat meluwañ kapi kukñañgat kuye. Egañ Kolin mka temañ tati Tesalonaika dapmelañge ekñengat zapat meluwañ kapi kumindaye. Kolinmak Tesalonaika mka temañ zut ke msat temañ kwepgat keñañ talip. Loma gapmangalen plowins ikñak ikñak. Kolinañ Akaia plowinsyet keñañ tazin ma Tesalonaikayañ Masodonia plowinis keñañ tazin. Kegogapmti Pâlañ Kolin mka temañ tati zapat meluwañ kapi kumti Tesalonaika dapmelañge ekñenmagen beme mege. Tesalonaika mka temañ ke nembu gazenan matazin. Zuda am isikñañ bukñen mme penañ msat mtonñ Glis am. Tesalonaika mkaen Zuda am ekñengalen sesewat mka tage keyepmti Pâlañ Zisasiyañ gakimti wageyelen zet zapatnañ ke met diindome kumâpme Tesalonaika mka pemi Belia mkaen towepme mâtoti mâpme Aten mepmamtan (Nembayelen Muluwin 17:1-14).

Pâlañ zapat meluwañ kapi yañañ kulekiyet kuye? Egañ Tesalonaika dapmelañge ekñenmak belaknik bukñen tati koge yañgut Pâlañ ekñengat kember mtiyepm zapat meluwañ kapi kumindain. Ekñenañ amnañ ek ku mâbien sepem keboñ ke amnañ ekñen indomâpme keyet nâmnukñañ ku mbep nâmtiyepm kumindaye. Ekñenañ nâmkijpepeyen alakñati kobien keyepmti zemgwatnañ zet notnañ mimindaye. Zisasiyañ sakwep kokogalen zet ke bukñen tembenik zapat meluwañ kapiyet kumindanti zemâtâtât omba penañ mge.

Zet ñotekñañ temañ kapigogañ 1 Tesalonaika zapat meluwañ keñañen talip:

1:1 Pâlañ dapmelañge indamukuye

1:2-3:5 Pâl Zisasiyañ mulup sasañañ ke mimiyelen zemâtâtât zet notnañ kuye

3:6-13 Pâlañ ekñengalen nâmkijpepeñañ ma notn notn mamayet tikñañin omba tatindaye keyet zemsesewatindaye

4:1-12 Pâlañ mama mimi dolakñañ mimiyet zemgwatnañ mge

4:13-5:11 Pâlañ msatmak kululuñ asekmalu menok sambe sokbewe keyet zetnañ zeye

5:12-28 Pâlañ an kwep kwep mukumindemâge

Zet yañbemzenzeyelen zet

¹ Neñmak Silwanusmak, Timoti, nsakwep kapi tati zapat meluwañ kapi Kawawañ Bipm ma Amobotnañ Zisas Kilaisiyelen am mañge Tesalonaika mka temañ talip ingat kumti bemann kozin. Ma egelañ in keñ taolet ma keñ sewakñañ mimindandayet nâmti mandundunup.

Tesalonaika am ekñengalen nâmkijpepeñañ am notnañ melañ belañ bemindeye

²⁻³ Mti nin Bipm Kawawañmagen nâmkijpemi kwitnañ kwitnañ dolakñañ sambe mamimelip keyet maotnâmindenup. In Kawawañgalen am mañge ekñenmagen mulup windenañbeñ mti Amobotnañ Zisas Kilais kokogat penañ webemti matalip keyepmti nin mandundunup katan ingat nâmti Kawawañgat wisikñ manzenup. ⁴ Kilaismagen dapmeniñne in kapigok nâit, Kawawañañ ingat keñañ temañ beme ikñañgat zapat penañ indaombemindeye. ⁵ Nin inmagen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ mti kobenn ke wan am ñengalen zet belakñañ yek. Zet ke Emetak Tenmak ma windenañmak e penañ ekmâtâpmann delañ zeme ingat tunjuwinan kopmamti indamukulem mti mambenn keyet yañañ ilin nâmndeip. ⁶ In buñam zapat timkitikpemi nin ma Amobotnañ ikñañ ndapmâti mambien kan keyet nukñañ sambe penañ amnañ

ingat palen bewien. Yanğut keyet keñan Emetak Tenañ keñin mme oloñen etañ bemâbïen. ⁷ Âpme in mama mimiñin dolakñañ ke mme am Masedonia msalen ma Akaia msalen am nâmkijpepemak mamaip ekñenañ in indikti ingalen set dolakñañ keyegak mâti mbien. ⁸ Wa in nâme Masedoniamak Akaia msalen ke meti Kilaisiyelen mulup mbien ewan msat zut ke etañ ku tage nâmkijpepenañgat zapatnãñ msat sambe bee mekopme am sambeyañ nâme delañ zemâge. ⁹ Nin inimagen kobenn kan keyet in mukulem dolakñañ mimndawien ma nin zet zemann nânâñak keyegak nopiom notnañ sambe masesewatsamtemien e peme tapme Kawawañmagen koti Kawawañ alik main ma ek penañ sukwep tazin ek masesewatsaip. ¹⁰ Kegok mti Kawawañgat Nemuañ Zisas kululuñengatnañ gilik zemti kobe keyet damuñ matalip. Ek Bipmañañ gakikiengatnan buteme wati moge. Nin ekmak watekumti manup keyet mti ninmagen Kawawañgalen weñbowañ ku sokbewe.

2

Pâliyañ Tesalonaika amgat tunğuwinan mamti mulup mge

¹ Kilaismagen notnne, nin inimagen ke kot lueñset mamtemen ke wa belak penañ ku mambenn. Nin mulup ingat tunğuwinan mbenn eyet penañañ sokbeye. Keyet yañañ ilin ñep nâmtalip. ² Pilipai am ekñenañ kasa ñenzinziñ minndame keyet keñan nâmisim mamti mulup mbenn e ilin nâip. Yanaman inimagen kegogak mulup mmann am notnañañ kasa ñenzinziñ minndame keyet keñan Kawawañañ winde ndame epumti ingat tunğuwinan ke mamti Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ diindowenn. ³ Nin inimagen mulup kop mbenn ewan nin zet dâsuki diindomti imbiyet zikat ma tetimaemae mulup ku mbenn. ⁴ Kawawañañ ikñañ yaññ minndigeyañ nin Kawawañgalen Zet Zapatnañ Dolakñañ Penañ kapi ñep zenzeyelen beme mulupmañ kapi ndaye. Keyepmti nin wa amnañ sekñ mot ndendeyet nâmti ku maminup. Kawawañ ikñañ etañ ningalen mulupgat oloñen mimiyet nâmti maminup. ⁵ In nâip, nin inimagen kobenn ke wan in mânep ndandayet nâmti zet kelakñañ mimindasât ku kobenn. E Kawawañañ ke nâme egat zikatnan penañ zenup. ⁶⁻⁷ Nin inimagen ma am notnañ ekñenmagen kwizet buñamak bembeyet ku manâmtemenn. Nin penañ Kilaisiyelen zemindendañ an manup keyepmti in kwizet buñam temañ ndandayet nâmbenek benagen nin bewelep kwisak mimindamann in kwizet buñam temañ ndawiek. Keyañgut nin inmak mambennen sewak sewak mamtemenn. Imbi ñenañ nembrañaneyet gogot mti indadamuñ dolakñañ mamin sepem kegok mimindati mambenn. ⁸ Nin ingat tikñañ penañ manâmindenupgapmti Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ inimagen zenzeyet tikñañ kwapem penañ tatndain. Yanğut ke etañ yek. Nin ingat nâmtikñañ mamimindenupgapmti ingapm sek sindem temañ matinup. ⁹ Kilaismagen notnne, in nin nnañgat sekñ bandim mimiyelen mulup nukñañ sambe tambuyet ma kasupgat mamtemenn keyet otnâit. Nin Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ inimagen manzemtemenn kan keyet in sek bandim kwileki ñen ndandayet ku indawekuwan.

¹⁰ Kegok mti nin Kilais nâmkijpepenañ am ingat tunğuwinan kwetetepmañ ma mama teñ ma mimyunguñgupiñ mamamtemenn ke in ma Kawawañ ilinsakwep ningat mamannañgat yañañ ñep nâmtâtndeip. ¹¹⁻¹² Nin nembra biwinañ nembrañine indamukulem dolakñañ mamimindeip. Sepem kegogak in an kwep kwep indamukulem mti keñin mim eleñ beleñ bemindemti gwatnañ mimindewenn. In Kawawañgalen zemâtâtât katnanen mama ke ma mama kanzizit ego egoñañmak ke motitiyet indazemtetime kobien. Keyet in mama mimi dolakñañ Kawawañañ nâmtikñañ maminen ke etañ mti mambep.

¹³ Nin inmagen zet koti zewenn ke wa am ñeniyelen zet yek e Kawawaŋgalen zet ke zemann in nâmti timkitikpewien keyepmti nin Kawawaŋgat wisikŋ manzenup. Keyepmti pigok zema nâit: Kawawaŋaŋ am nâmkîŋpepemak ingat keŋinan mamti mulup mamin. ¹⁴ Kilaismagen notnne, nâip. Kawawaŋgalen dapmelange Zudia msalen mamaip ekŋenaŋ Zisas Kilaismak metusumti mame ilinaŋgat noline ekŋenaŋ kasa ñenzinziŋ miindamti indomwalet mbien. Sepem kegogak inmagen sokbemin-daye. ¹⁵ Zuda am ekŋenaŋ wan nin Kawawaŋgalen mulup kapi mman egan nâmdeme dolakŋaŋ tabeinmak zemtati mamti Amobotnaŋ Zisas ma Kawawaŋmagen zet mti zenze an indomti eyetnan suluŋ tapme am belakŋaŋ notnaŋ timtoindemti nin mee pi sisipeŋpeŋ minndamti ndapmâtîmâtî maminndeip. ¹⁶ Mti am Zuda mangeen ku sokbembenŋaŋ ekŋenmagen Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ diindomann nâmti Kawawaŋmagen keŋ gilik zenze aiiŋgalen eyo mambekekndeip. Ekŋenaŋ kegok mti yom mti mimiek mamkwatnepeme Kawawaŋgalen ñenzinziŋaŋ sokbemin-daye.

Pâliyaŋ keŋaŋ temaŋaŋ ewe Tesalonaika am met indidigat manâmtan

¹⁷ Kilaismagen notnne, inmak kan belatnik kapi segaŋ etaŋ kalaŋ mekoti manup. Âpme nânânaŋ in ku katimindewenn. Keyepmti nin set zigoset aikti kot indiksenup zemti mulup temaŋ maminup. ¹⁸ Nin ñep penaŋ kot indikbenakgalenaŋgut kan notnaŋgat kosât mman Sadaŋaŋ mambekekndein. Âpme nenn penaŋ kan notnaŋgat nenak etaŋ inmagen kokogalen penaŋ manembemtan. ¹⁹ Nin msalen pi alik mamti inmagen mulup sek sindem ke yaŋaŋ kwilekiyet matinup? Amobotnaŋ Zisasiyaŋ kobe kan keyet inmak nin nsakwep egat zimosetnan lindiŋ motati in ningat keŋŋ mme oloŋen bewe ma nin mulup mbenn keyet penaŋaŋ in motapme indikbanup keyet nâmti webepeŋ mamanup. ²⁰ Ingapmti nin segeyak mti keŋŋ oloŋen mamnup.

3

¹ Keyepmti nin ingat keŋ sindem ke tetak ku nânâyelen nâmtiyepm neŋmak Silwanusmak kapigok nâmtalati nit ndak Aten mka temaŋ tati ² nit Timoti Kilaismagen meniŋnit ek nitmak Kawawaŋgat mulup mamnup ek pemalu eweŋan inmagen koge. Egan Kilaisiyelen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ mampalakŋaŋ bein kogogapmti egaŋ indamukulem mme Kilaismagen nâmkîŋpepeŋin windenŋaŋberŋ ñep butem wat indendeyelen mulupmaŋ mge. ³ Kogogapm inmagengatnaŋaŋ kukŋaŋ palen tati gilik pemti naman mamaŋin itnaŋan ku mebep. In nâmtalip kukŋaŋ keboŋ kapi Kawawaŋaŋ nin titiyet nâmti bempaye. ⁴ Nin in eweŋan amnaŋ sisipeŋpeŋ mindawep e mandiindomtemenn. Keyet kataŋ masokbemindamkwaziŋ e in nâip. ⁵ Âpme neŋ ingat keŋ sindem tetak ku nânâyelen nâmti keyepmti Timoti inmagen pema nâmkîŋpepeŋinaŋgat yaŋaŋ eegalen koge. Mneti Sadaŋaŋ tetimindeme ningalen mulup belak penaŋepiŋ benakgapmti ek pema koge.

⁶ Keyaŋgut Timotilak ninmagen gilik pem koti ingalen nâmkîŋpepeŋin ewe tapme nolinaŋgat keŋin mambein keyet zapatnaŋ ilak minndame nâmbenn. Nin inmagen mulup pembenŋ mbenn ke nâmti in kot ndidikgalen manâip nin sepem kegogak imkot indidikgalen manâup. ⁷ Kilaismagen notnne, ninmagen nukŋaŋ ma sisipeŋpeŋ kogein ingalen nâmkîŋpepeŋin ewe kaliŋaŋ tazin keyet zapatnaŋ nâmbenn keyaŋ keŋŋ m elen belan bemndeye. ⁸ In Amobotnaŋmak penaŋ wetekumti ewe mamambep beme nin keyaŋ keŋŋ m elen belan bemndeme nin nukŋaŋ sambe e ñep timann dukŋnanen mopme mulup nâmisimti mbanup. ⁹ Nin mulupmnaŋgat penaŋaŋ in sokbewien ke nâmti keŋŋ segeyegaŋ bemisikme oloŋen palen tati Kawawaŋgat wisikŋ manzenup. ¹⁰ Nin tambu msa pi Kawawaŋaŋ set ñen aikndame in ewe kot indikti nâmkîŋpepeŋinan nukŋaŋ ñen taindain beme ke ekti indamukulem mimiyet nâmti dundundu mulup katikŋaŋ maminup.

¹¹ Kawawaŋ Bipm ikŋaŋ ma Amobotnaŋ Zisasiyaŋ set ŋen weyaŋme inmagen kokogalen nâmti mandundunup. ¹² Nin Amobotnaŋaŋ indamukulem mimindeme tuŋguwinan ma am notnaŋ ekŋenmak gogot palenegak etaŋ mamayet nâmti mandundunup. Sepem kegogak nin ingat gogot mimindamti manup ¹³ Kegok mme Amobotnaŋaŋ gwatnaŋ mimindeme tapmetnepeme Amobotnaŋaŋ Zisasiyaŋ gilik zem koti am egalen bembenaŋ indatimkobe kan keyet in Kawawaŋ Bipmgat ŋenzimosetnan keŋin kwetetepmaŋ ma yompiŋ piyaŋ motabepgat nâmti mandundunup.

4

Amnaŋ mama dolakŋaŋ mamayet Kawawaŋaŋ nâme tikŋaŋ mambein

¹ Pinan kwileki ŋengat kumindasowap. Kilaismagen notnne, in nin mama mimi dolakŋaŋ Kawawaŋaŋ nâmtikŋaŋ mammnen keyet yaŋaŋ zikat indamann ekbien. Ke mâti mamip. Kegogapmti Amobotnaŋ Zisasiyet pembenanŋapm mama mimi dolakŋaŋ kapi tusumti ewe penaŋ mimiyet nâmti meluwaŋ mimindanup. ² In zet zemzikat indam mbenn e Amobotnaŋ Zisas ikŋaŋgalen zet penaŋ e in nâip. ³ Kapi Kawawaŋaŋ in mimiyelen nâmtikŋaŋ mamm ma egaŋ in imbimak set kileŋ mamapiŋ kwetetepmaŋ penaŋ mamayet manâin. ⁴ Keyet mti an kwep kwewaŋ imbi wasâti Kawawaŋgalen seleset dolakŋaŋ maip sepem kegogak imbi kwep wati egat nâme mobotnaŋ beme mukulem mpemambe. ⁵ Mamti in am Kawawaŋ ku manâmkiŋpeip ekŋenaŋ imbiyet eyak mti set kileŋ mamaipnok ku mambep. ⁶ Nin eweŋan Kawawaŋgalen nânâ tazin ke mâti pigok diindowenn. An ŋenaŋ an ŋeniyet imbiŋaŋ menzem wabe beme Amobotnaŋaŋ an keyet yomaŋgat dopmaŋ mobotnaŋ penaŋ mutumsawe. ⁷ Kawawaŋaŋ nin imbimak sek kileŋ mamayet ku ombemndeye egaŋ ikŋaŋ mama mimi nâme dolakŋaŋ mambein ke mti teŋ mamayet ombemndeye. ⁸ Keyepmti an ŋenaŋ zet ke zemtalabe beme egaŋ amgat ku zemtalabe Kawawaŋaŋ Emetak Teŋaŋ mandain egat zemtalabe.

⁹ Keyepmti in Kilaismagen noline ekŋengat keŋin bembe keyet nin zemâtâti meluwaŋ ku kumindandayelen. Noline tuŋguwinanen mamaipgat keŋin bembe nânâ ke Kawawaŋaŋ ikŋaŋ eweŋan keŋinan baen bempaye. ¹⁰ Penaŋ sukwep, nolinaŋgat keŋin bembe nânâ ke in keŋinan tazin keyet mti in am Kilais nâmkiŋpepeŋaŋ Masedonia msat kataŋ mamaip ekŋen indamukulem mimindewien keyepmti Kilaismagen notnne in mama mimi dolakŋaŋ kapi ewe weyaŋ tusum mimiyelen nâmti diindonup. ¹¹ In mama mimi mtot sewakŋaŋ palen mama keyet nâme mobotnaŋ bewe. Mti belinaŋ muluwin mme weme ilinaŋgalen keyetnaŋ tim nimti mamambep. Zet e eweŋan inmak ke mamti diindowenn. ¹² Sepem kegok mbep beme in am nâmkiŋpepeŋinpiŋ ekŋengat zikalinan mama mimiŋin dolakŋaŋ sokbewe. Mti ilinaŋgat sekŋin ekdamuŋ mti mambep.

Amobotnaŋ gilik zemkopme kwitnaŋ kwitnaŋ kapiŋok sokbewe

¹³ Kilaismagen notnne, nin in am gakikiŋaŋgat yaŋaŋ pigok diindomann nâit. Am nâmkiŋpepeŋin Kawawaŋmagen etaŋ ku tazin ekŋen webembenjinpiŋgapm nolin gakime keyet si kembeŋ omba mamip, kegok in ku mbep. ¹⁴ Zisas gakimti ewe gilik zemti wage yaŋ maneti Kawawaŋaŋ naman zempeme gilik zemkosâpmnen am Kilais nâmkiŋpemti gakiwien ekŋen koindati ilinsakwep mebep. Zet kapi penaŋ e nâmkiŋpem tatiyepm zenup.

¹⁵ Zet kapi Amobotnaŋaŋ ikŋaŋ zeyeen keyegak nin sakwalamti diindonup. Amobotnaŋaŋ gilik pemkobe kan keyet am aligaŋ am itnaŋaŋ gakikiŋaŋ ekŋengat damuŋ tapmann ekŋenaŋ am sumengatnan ŋeŋaŋ wabep. ¹⁶ Amobotnaŋaŋ ikŋaŋ kulu-luŋengataŋ kopmambe am ningat zet busup kuwe ma Kawawaŋgalen ensel ŋeŋaŋ bembeyaŋ kwizet kume Kawawaŋaŋ lumun temaŋ kumbuwe. Kilaisiyaŋ topme am

ek nâmkijpemamti gakikiŋaŋ ekŋenaŋ ŋenaŋ am sumengatnan wapmâbep. ¹⁷ Wapme wapme keyegak Kilais nâmkijpepenaŋ alik tabanup nin ma am gakikiŋaŋ ekŋen nsakwep lumaŋ moti muŋgulubugen gwaen Amobotnaŋ aikbanup. Mtiŋgut nin ekmak kwesiŋ mepmamambanup. ¹⁸ Kogogapm zet kapi zenâmti ilinak nâmkijpepen dopmaŋ mukulem dopmaŋ mukulem mti mamambep.

5

Amobotnaŋaŋ kobe keyet damuŋ tabep

¹ Kilaismagen notnne, kwitnaŋ kwitnaŋ kapi sokbewe keyet kan nin ku nânuŋ. Keyepmti nin Zisas kan keyet penaŋ kobe ke zemâtâti ku kum indasenup. ² Amobotnaŋaŋ kosât mbe kan keyet egaŋ am kambu titi ekŋenaŋ kambu tisât pempetuk makolip sepem kegogak egaŋ pempetuk timkwabe. ³ Amnaŋ pigok zewep, “Kan pi ninmagen mamasiyaŋ weme keyepmti totatat pembedaŋ tatnup.” Kegok zemi tapmnepepe kan keyegak kasa tuŋguwinan sokbeme ekŋenaŋ ŋep ku kunzuŋbep. Imbi kambakmagaŋ tatneti nempa sindemaŋ pempetuk masokbemindain sepem kegok sokbemindawe. ⁴ Kilaismagen notnne, in kwitnaŋ kwitnaŋ sokbewe keyet yaŋaŋ ku kandalip. Keyepmti in manepeme Amobotnaŋaŋ kobe kan keyet in ku endilipewep. Am ekŋenaŋ nânâpiŋ tapmetnepepe an kambu titi ŋenaŋ kopme ekti maendilipeip sepem kegok ku mbep. ⁵ Nin msayet sosok mamti mama mimi pembedaŋ maminuŋ. Wa nin am tambuyet enzilim mamti mama mimi bekaŋaŋ mamip ekŋen keboŋ yek ⁶ keyepmti in eksepeŋ mambeb. In am notnaŋ ekŋenaŋ muluk maweip kegok ku mambeb. In Kilais kokotnaŋgat damuŋ eksepeŋ kaik tabep. Am tu katikŋaŋ nimti sebelin sukŋaŋ beme mulukgat manzalim talip kegok ku mbep. ⁷ Am muluk weweyelen ekŋenaŋ tambuyet muluk mawep ma am nânâŋinpiŋ ekŋenaŋ tambuyet tu katikŋaŋ nimti keŋin kileŋ beme tambu sutnan kaliyaŋ kwis-agat matalip. ⁸ In msayetgalen am keyepm nin tu katikŋaŋ nimti keŋ kilom ku mbanup. Nin nâmkijpepe ma am notnaŋgat gogot mimi keyaŋ mowenok sembe mti mambanup. Kawawaŋaŋ yomengatnan aŋgalaŋdewe ke aiikgalen webem mama keyaŋ sipakandak bunduŋinok beme munduŋ mambeb. ⁹ Kawawaŋaŋ nin wa sek sindem ndamti ndawalalatgat ku ndaombemndeye. Egaŋ Amobotnaŋaŋ Zisas Kilaisiyet pembedaŋgapmti teziŋ ŋandaŋgalen selengatnan gilik zemi ndatitiyet ndaombemnd-eye. ¹⁰ Nâip, egaŋ nin ekmak mot mamayet nâmti ningat mti gakiye. Keyepmti nin ewe alik mambanup ma gakiwanup beme egaŋ kobeŋ nin nsakwep ilindiŋ ndatime mopmâbanup. ¹¹ Keyepmti in sepem mamip kegogak nâmkijpepeninan notnaŋaŋ notnaŋ gwatnaŋ mpem notnaŋaŋ notnaŋ gwatnaŋ mpem mti mukulem mukulem mti mambeb.

¹² Kilaismagen notnne, in damuŋine tuŋguwinan mamti mulup windenaŋbeŋ mamip ekŋengat nâme mobotnaŋ beme zelin gawepumti ekŋengat kandaŋinan mtot mambeb. Ekŋen keyaŋ mama mimi dolakŋaŋ zikat indamti zemusuwetindeme in ke mâti mimiyet nâmti Amobotnaŋaŋ ikŋaŋ ombemindeye. ¹³ Ekŋen keyaŋ ingat tuŋguwinan mulup mamip keyepmti in ekŋengat nâmindeme mobotnaŋ igagen penaŋ beme gogot mimindewep. Mti ilinaŋgat tuŋguwinan mamasiyaŋ weweyet eyo mulupmaŋ kaliŋaŋ mbep.

¹⁴ Kilaismagen notnne, nin in pigok penaŋ mimiyet diindosâpmnuŋ. In am wisaton ekŋen an keŋoo mimindewep ma am kiŋgapeŋ maip ekŋen zemgwatnaŋ mimindeme windenaŋbeŋ tabep. Ma am sugak sugak maip ekŋen indamukulem mimindewep. Mti am sambe ekŋenmak sewakŋaŋ palen etaŋ mambeb. ¹⁵ Nâip, in am ŋenaŋ myuŋgum indame in dopmaŋ sepem kegogak ku mimindawep. In ilinaŋgat tuŋguwinan mama mimi dolakŋaŋ etaŋ mti eyetnaŋ am notnaŋ ekŋenmak sepem kwep kegogak mmambep.

¹⁶ Kan kataŋ oloŋen palen mambeb. ¹⁷ Mti tambu msa dundupen mamambep. ¹⁸ In Kilais Zisasiyet zapat mamaip keyepmti in nukŋaŋ palen mamti Kawawaŋgat wisikŋ zepen mimiyet nâmtikŋaŋ mam.

¹⁹ In Emetak Teŋaŋ ammagen mulupmaŋ msâpmme e ku mautukek pemambep.

²⁰ In amnaŋ Kawawaŋmagengatnaŋ zet matimzep. Zet ke zemtalatpemti windenaŋ ku mtot pewep. ²¹⁻²² In zet sambe nâmtimti weyaŋ mendesim ekti pembenanŋ weyaŋ mimkitikpemtimitati bekananŋ notnaŋ bee time mepmâbe.

²³ Neŋ Kawawaŋ an keŋ sewaktoŋ egaŋ in indapmme kwetetepmaŋ bembeyet nâmti egat mandunduyap. Egaŋ in indadamuŋ mme nâmamanaŋin ma keŋin ma sekŋin esemteŋ kakanemuŋak manepeme Amobotnaŋŋ Zisas Kilaisiyaŋ kobe. ²⁴ Kawawaŋaŋ am ikŋaŋgat nemunambaŋane penaŋ bemti mamayet zetik mimindeye keyet penaŋaŋ elak in eyo ke sokbemti mamaip.

²⁵ In nin Kawawaŋaŋ ndamukulem mimiyet nâmti kegogak dunduwep.

²⁶ Âpme nâgât weŋnok in Kilaisiyelen dapmelanŋe notnaŋ maip ekŋen ke notn mimindemti indamukum belin butemindewep.

²⁷ Âpme neŋ Amobotnaŋgat zikatnan pigok zemkatikbeyap. In zapat meluwaŋ kumbema kozin kapi mti Kilaisiyelen dapmelanŋe sambe ke maip ekŋen makumin-dame nâme delaŋ zewe.

²⁸ Amobotnaŋŋ Zisas Kilaisiyelen keŋ taolelaŋ inmak kwesiŋ wemeti wembe.

2 Tesalonaika

Pâlanj Tesalonaika am eknjengat zapat meluwanj kapi kume sek zut beye

Pâlanj zapat meluwanj kapi ewe dapmelaŋge sekem kwep eknjengat kuye. Eganj am notnanj ekjenmagen nâmyunŋunŋun notnanj tage keyepmti zapat meluwanj kapi ewe kuye. Pâlanj msat sekam kwewegak tati zapat meluwanj kapi kuye.

Zet noteknanj kegogak sekam kwewegak. Zisasiyanj gilik zem msalen kokotnanjgalen zetnanj. Setnanj zigok kopbe ma katnanj zigok mbe keyet zetnanj kuye. Pâlanj nângeen eganj ewe alik tapmame Zisasiyanj sakwep penanj kokotgalen e nâmtiyepmti zapat meluwanj kapi sakwep kan teepmanj ewe ku mepme kumindaye.

Zet noteknanj temanj kapigoganj 2 Tesalonaika zapat meluwanj keŋan talip:

1 Zet yanjbemti zenzeyelen zet notnanj ma am mukumindedeyelen zet.

2 Zisas gilik zem kosâpmgat weyanjeksemte tabep.

3 Zet notnanj mukulem mimiyelen zet.

¹ Nenmak Sailasmak Timoti nin Kawawanj Bipm ma Amobotnanj Zisas Kilais egalen manje Tesalonaika mka temanen matalip ingat papia kapi kumti beman kozin.

² Kawawanj Bipm ma Amobotnanj Zisas Kilaisiyanj keŋ taoletmak keŋ sewaknanj indandayelen nâmti dunduyap.

Kawawanjanj mama mimi nnanjat sepemanj nâmti keyet katanj dopmanj mutumndawe

³ Notnne, nin ingat mti kan katanj Kawawanjat dundumti wisikj manzenup. E ingalen nâmkijpepenanj omba tasemein ma ilinagak nenanj nengat keŋin beme keyanj kegok omba tabeingapmti ingat mti kogok mmann nep mambein. ⁴ Âpme in amnanj sisipepenj mimndame sek sindem palen olat olat mamti kilen nâmisim mamti nâmkijpepenj atam kili kili mti mamaip. Keyet nin nâmann mopme keyet zapatnanj mka katanj Kawawanjgalen am manje sambe mandiindo metnup.

⁵ Kawawanjanj in nep penanj egalen zemâtâtât katnanj mamayet kuknanjat ombemindeyeen yanjanj msokbembe elak kapigok: in sek sindem matimkwalip keyanj ku mtotindeye in nâmisim mame Kawawanjanj ingalen mama ke ekti indaombemindenjanj ke teŋ penanj soksoke kemak. ⁶ Âpme am in sek sindem maindaip ekjen Kawawanjanj yomin keyet katanjak nâmtati sek sindem dopmanj indame tiwep. ⁷ Yanjut eganj in ma nin sek sindemengatnanj kwaletndeme sewaknanj mambanup. Kegok ke Amobotnanj Zisasiyanj kululuŋ keŋangatnanj enseljanane windenjin ombamak ma tanjam balem keŋan patanj pemti kosâpm kan keyet sokbewe. ⁸ Ke koti eganj am Kawawanjat makandapeip ma Amobotnanj Zisas Kilaisiyelen Zet Zapat Dolaknanj Penangat wisat mti ku manjawepup ekjen dopmanj bekananj omba mutumindasâpm.

⁹ Am ekjen keboŋ keyanj tosanjin teziŋ nandanj delanj zenzepinj tiwep. Âpme Amobotnanjgalen mundum windemak matazinen elemiak ego egoŋanmak keyetnanj kalan indeme ilinak beŋan penanj meti mambeip. ¹⁰ Âpme Amobotnanjgalen kokot kan keyet Kawawanjgalen am neneyanj sesewatsawep ma am nâmkijpepemak ekjenanj nâme mobotnanj beme dundumsawep. Âpme in nin Kawawanjgalen Zet Zapat Dolaknanj Penanj diindomann nâmti in penanj sukwep nâmkijpewiengapmti in kegogak mbep. ¹¹ Kegok mme nin Kawawanjanjanj mme ingalen mama miminjanjat katanj iknanj bemti indakumtetiyeen ke penanj keyet keŋan mamobotgalen mene mene mandundunup. Yanj Kawawanjanj nâmti winde indame in am sambe set ke ma ke weyanjindendeyelen manâyap ma in Kilais manâmkijpeipgâpm muluwin weyanji

mmane mdelan zenzeyet mandunduyap. ¹² Mme in Amobotnañ Zisas egalen kwitnañ mmot pemti sesewatsawep ma egañ in kogak mmotindewe. Ke Kawawañ ma Zisas Kilais egetgalen keñ taolelidangalen penañngat kekok mimindandañ keyet mene mene mandunduyap.

2

Kilaisiyañ kosâpme kapigok sokbewe

¹ Nâmkinpepen notnne, neñ ingat wekuyawen kapigok: Amobotnañ Zisas Kilaisiyañ kan kosâpmnen Kawawaññ nin Kilaismak ondekndeme tabanup keyet nâpeñ talit. ² Am notnaññ Amobotnañgalen Kan kokogat zenzeññ ilak koge. Pâlan kogok zeme nânzemi zeip keyañgut zet ke penañ yek. Golañ zenze an zet ñen zenzeññ mene keyet zeye keyañgut zet ke dâsuki. Ma Zet Zapat Dolakñañ Penañmageset zeyeen mene keyet zeye ma papia ñen kuyeen keyet zeye mene zeme nâmnukñañ mimipiñ. Zet ekñen ke dâsuki etañ. ³ In am notnaññ Amobotnañgalen Kan koge tetimaemaeset zeme keyet nâme penañ ku bewe. Amobotnañgalen Kanañ kokogalen ewe ku sokbeme amnañ kukñañgat kasa ñenzinziñ Kawawañmak mbep keyañ kasa notnañ âñañ ke omba penañ sebemindewe. Ma an bekaññ penañ teziñ ñandañgat zapat mamain egañ kekokak sosok sokbemkawañ bewe. ⁴ Mti egañ Kawawañgalen sesewat mka temanen motati, “Neñ kawawañ,” kekok zewe. Ma egañ Kawawañ ma nopiom notnañgat nâme mobotnañ mambein ekñen ke kekokak kasa etañ mimindawe. Mti egañ ikñañgat kwizet buñamañ mimwati kwitnañ kwitnañ sambeyet windenjin mtopemâbe.

⁵ Neñ ingat tunjuwinan mamti zet kapi mandiindomteman ke keñinan tazin ke in ñep nâmâtâlip. ⁶ In kekokak nâip alak kapi Kawawañ an bekaññ penañ ke yaññmak peme bekaññgat mulupmañ omba ku tapm. Yalak maneti Kawawaññ kasa temañ msokbembeyelen kanañ saye ke sokbeme egañ bekaññgat mulupmañ omba mbe. ⁷ An bekaññ penañgalen mulup enzililiññ Kawawañgalen zii zet mamtotpein kelak yañbemi mulupmañ mamin keyañgut bangat nukñañ zigok penañ sokbembeyelen ke ewe sokbembepiñ tazin. Tapmotnepeme Kawawaññ zemkulumpeme tazin ke pilik pemti nâmpeme bekaññgat mulupmañ mkawañ bemti sosok omba penañ mbe. ⁸⁻¹¹ Egañ keñin walatme zet penañgat keñin beme Kawawaññ indagalalangalen ku nâwiengapm an bekaññ penañ ke Sadaññ ñeññ bempemti winde sepem igak igak same am indatetim indemti egañ mulup windenjamben mti mulup mamananañ manap sepemañ igak igak mbe. Mme egañ teziñ ñandañset walelegat tapmâlipmagañ omba penañ tetimindewe. Am ekñenañ kekok mamip keyepmti Kawawaññ amgat keñin myuñgume amnañ an tetimaemae toñañ egalen zet dâsuki ñen “Neñ kawawañ,” manzein ke manâmkinpeip. Kekok mme an bekaññ penaññ sosok sokbem kawañ bewe yañgut nanan Amobotnañ Zisasiyañ koti an bekaññ ke busatnaññgat sanja soñgañgalen wendeñañ ome wendeñañ sukñañ beme zeweleanaññ kume gakiwe. ¹² Kekok mme penaññlak am zet penañ ñotekñañ bamkumpemti kwitnañ kwitnañ bekaññ mimiyet tikñañ etañ manâip ekñen ke waleletgat zapat bewep.

In nâmkinpepen katikñañ bemtabep

¹³ Notnne, Amobotnaññ ingat nâme tikñañ penañ mambein. In am Kawawaññ ikñañgat zapat tipman baenen añaññindendeyelen nâmti ombemindeye. Emetak Tenjat windeen ma in zet penañ ñotekñañ nâmkinpeme keyañ in indabumkomti musuwepme Kawawañ ikñañ nembon teñ bewep. Keyepmti nin ingat Kawawañ kan katan wisikñ manzemsanup. ¹⁴ Keyepmti nin inmagen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ diindowennen keset nâmkaliñ beme Amobotnañ Zisas Kilaisiyelen am bemti mama ego egoñañmak ilinsakwep timti Kawawañgat ñenzimosetnan mamayet indaombemindeye. ¹⁵ Kegogapm notnne, nin zet penañ nâmtimti ke naman belak

dembusegan ma papiaeset zet zemzikat indammebenn e in weyanji kakanemuñ tinti kalinañ bemti tabep.

¹⁶ Mme Amobotnañ Zisas Kilais ma Kawawañ Bipm ek ilidangat keñ taolelit-dangapmti ingat gogot mamilup. Ke zikat ndamti bamgalen webembe dolakñañ ma bamgalen keñ wawat ke ndawun. ¹⁷ Nin keyepmti Ek ma Amobotnañ Zisas Kilais dundum idamann ingat keñinan egelañ mulup mmalu egañ keñin mme wawagalen ma kwitnañ kwitnañ sambe in mamip ma zet manzeip keyet gwatnañ mimindendeyelen mandundunup.

3

In Kawawaññ ndamukulem mimiyet dunduwep

¹ Nâmkiñpepen notnne, nin zet kapi zemdelañ zemann nâit. In Kawawañgat dundume egañ ndamukulem mimndeme Amobotnañgalen zet zemann keyañ msat katan sakwep palakñañ beme kwizet buñamañañ mwatonzewep keyet sakam ingat tunjuwinan sokbeye keboñ. ² Am sambe ilindiñ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ ku nâmkiñpeipgagm am notnañ ekñen am bekanañ mamti nin ndawaleletgalen-gagm in Kawawañ dundum same egañ nin mukulem mimndemti ndagalañ ndewe.

³ Amobotnañ egat in keñ zutmak ku mimiyelen egañ ñep mukulem mimin-dewe. Egañ winde indamti indikdamuñ mme an bekanañ penanañ ku indawalebe. ⁴ Amobotnaññ ndamukulem mme nin zet diindowenn ke gawepupeñ mamti mamobep kogogapmti nin ingat nâmtemtem ku mamnup. ⁵ In Amobotnaññ nânâ omba Kawawañgalen gogotnañgat indain ma Kilaisiyañ mme in keñin mgwatnañ mimindeme nâmisim mamobepgat mandundunup.

Am wisat toñ ekñenañ mulup mbep

⁶ Notnne, Amobotnañ Zisas Kilais egañ kwitnanen golañ zet pigok zemann nâit, zet zemzikat indam mben ke am notnaññ ku gawepumti belak kilen mamti mulupgat nânâpiñ mamip. In an ekñen keboñ kemak notn notn ku mbep. ⁷ Nin eweñan yañbemti set katnañ zikat indamâbenn set keeset nâmti mebegat ku kandalip. Set ke ewe mâbep. Nin eweñan inmak mambennen nin wisat palen ku mambenn. ⁸ Inmagengatnañ meu tosañañpiñ belak ku nimbenn. Yek. Nin tu meuyet ingat wekumann in nukñañ tiwiekmagengapmti nin tambu msa mulup windenañben mti keyetnañ sek bandim mimiyet mukulem aikbenn. ⁹ Wa nin tu meuyet in ñep ku indayañkwesisiyelengapmti kekok mbenn yek. Nin set keeset set katnañ ke zikat indamann in ningalen mama mimi ke ekti keyegak mâti mamayet nâmti kekok mbenn. ¹⁰ Nin inmagen mamtemennen ingat kapigok diindowenn, “An mulup mimipiñ wisat mti mambe beme ek meu ku same nimbe.”

¹¹ Âpme inmagengatnañ zet pigok kopme nâwenn, “Am notnañ ekñenañ mulup mimipiñ belak wisat mmamti zet belak belakñañ e zeme tikñañmak etañ beme zetetek manda maip.” ¹² Am ekñen keboñ keyet Amobotnañ Zisas Kilais egat kwitnanen zemkatik bemti golañ zet pigok zemann nâit. Ekñen weyañ tomtati muluwin mme penaññ sokbeme keyetnañ timtati nimbep. ¹³ Notnne, in mulup yañañmak mamip ke esemteñ mti mimiek mbep; katikpepepiñ. ¹⁴ Zet papiaen kumti indanup kapi an ñenañ ku gawepun beme eksempeme igak penañ mamti sakambuk penañ mbe. ¹⁵ Wa ke ek kasa penañ nâmpepeyet ku zeyap. Naman ek nâmkiñpepe angapm golañ zet dalinañ meniñinañgat manzepnok zewep.

Zet zemdelañ zenze zet

¹⁶ Nin ingat Amobotnañgat dundumann ek ikñañ keñ sewakñañ toñañañ in keñ sewak mama ke kan katan indawe. ¹⁷ Neñ Pâl meluwan kumindayap kapi nanañgat betn penaññ kuyap. Mme papia sambe makuyawen kapigok betnañ meluwan

makumdelan zeyapgapmti kapi kuyap. ¹⁸Amobotnanŋ Zisas Kilais egalen ken taolelan inimagen weme in keyet kenanen meti mamayet dunduyap.

1 Timoti

Pâlanj Timoti egat zapat meluwanj nejanj kumti saye

Pâlanj zapat meluwanj kapi kuye yangut sekamanj nen kuye. Zapat meluwanj notnanj kuknanjat tapmeliwen ke eganj dapmelanje mka ma msat dende keyet kumindadananj. Âpme Timotiyet kuin kapi zapat meluwanj an kweggat kuye yangut zet keyet kejanj tazin ke am sambe nep makumti winde titiyelen. Pâlanj mka katiknan ku tati zapat meluwanj kapi kuye yek; eganj zupman mamti kuye.

Timoti ek Pâlanj mulup annanj mtetime mulup ilitsakwep mmebun. Timotiyet mamanj Zuda mangeengatanj âpme bipmanj Glik an (Nembayelen Muluwin 16:1). Pâlanj Kawawanjalan Zet Zapat Dolaknanj Penanj nejanj timegeen Timoti nâmkijpepe aige (Nembayelen Muluwin 14). Bamgat Pâlanj ekmak mamayelen ombempeye (Nembayelen Muluwin 16). Pâlanj Timoti peme iknjak mepmamti mulup mge keyet zengwatnanj zet kapi kumsaye. Iknjak zempeme dapmelanje tunjuwinan mamti mulup mimiyelele msaye. Mulup annanj tototat zigok tatagalen zet sekam iknjak iknjak ke zemâtâtât mulup omba penanj mge.

Zet noteknanj temanj kapigoganj 1 Timoti zapat meluwanj kejanj talip:

1:1-11 Zet yanjbemti zenzeyelen zet

1:12-17 Pâlanj Kawawanjalan kejanj taoletnanj ekmagen wemsaye keyet zetnanj zeye

1:18-20 Yanjanj eneyet anjkenoo zet ke zemâge

2-3 Dapmelanje indikdamunj mimiyelele zemâtâtât zet

4 Eknen am zemyunjunju omba mamip eknenmak set zigoset zemusuwewet mimiyelele zet

5:1-6:2 Am manje iknjak iknjak dapmelanje kweggat tunjuwinan talip eknenmagen mulup mimiyelele zemâtâtât

6:3-19 Mama mimi yunjunjunjanj omba weyawanjalan zemâtâtât zet

6:20-21 Zet zemdelaanj zenze zet

¹ Kawawanj Anjalalanj ma Zisas Kilais egat nin mawebenup. Egat mulup an nejanj mamti egalen Zet Zapat Dolaknanj Penanj zempalakanj bembeyelen nâmti nakumteti-wun.

² Timoti, nejanj gâgât meluwanj kapi kumgayap. Gejanj nâmkijpepeen nemun penanj benik. Kogogapmti Kawawanj Bipm ma Zisas Kilais ningat Amobotnanjnnanjalan kejanj taolet ma anjalangogot ma kejanj sewaknanj gejanjmak tatagalen nâmti dunduyap.

Pâlanj Timotiyet zet kilom zemyunjunju an ekjenjat ekseyet zein

³ Âpme nejanj Masedonia msalen mesât mti kapigok apitilim gewan, “Gejanj Epesa tati am notnanj am zet katnanj dâsuki sakam igak igak tadiindop eknen ke zemkulumin-dewanik.” ⁴ Gejanj eknen bemzet dâsuki ma gulugalakjineyet kwilin etanj omainj mainj tapmip ke penanjepinj keyepmti zemkuluminde. Set kebojanj keyanj Kawawanmagen nâmkijpepeyet setnanj ku manzuluzin. Âmandanda setnanj etanj manzuluzin. ⁵ Nejanj golanj zet yanjanj kapigok in mimiyelele nâmti zeya, in gogot dopdop mbep. In gogot ke kejanj kwetepmanengatanj kobe ma nânânin kilenj mamaip kemagengatanj yek ma Kilaismagen nâmkijpepe tuwat tuwat palen mamaip kemagengatanj ku kobe.

⁶ Am notnanj eknenanj zet zeyap ke bamkumpemti selin myunjunpemti kopa zelen gwidikbien. ⁷ Eknen zii zet Mosesianj Kawawanmagen titinanj keyelen an zikat indanda igagen kwakwagalen mamip keyanjgut eknenanj zelin tazeip ke yanjanj ku nâmti keyet windenanj mamip.

⁸ Yanğut nin nânup zii zet teñ mamâti mip beme keyaņ dolakņaņ mambein. ⁹ In pigok penañ nâit, zii zet sambe kewan am teñgat yek. Kelak am zii zet ku mamâlip ma am keņ katik ma Kawawaņgat ku manâme mozin ma ayomtoņ ma am eseseņinpiņ ma Emetak Teņ ku mamâlip ma am mambiwine maindome gakip ma am notnaņaņ am sambe maindome gakip, ¹⁰ ma animbi set kileņ mama ma anaņ anaņaņ timambet wewe ma imbiyaņ imbimak timambet wewe ma amnaņ am nolin kambutiti ma am dâsukitoņ ma am nolinaņgat zet dâsukiyet zemkatikbembe ma Kilaisiyelen dapmelange mama mimiņinaņ zet katnaņ penañ tazin ke ku mamâlip ekņen keyelen. ¹¹ Zet katnaņ penañ am zikat indandayelen ke ilak Zet Zapat Dolakņaņ Penanen Kawawaņaņ mamsokbein. Ke Kawawaņaņ neņ zempalakņaņ bembeyelen naņge. Zet keboņ keyaņ Kawawaņ pembenañgat windenaņ dolak dolakņaņ keyet sesewatpepeyelen diindom zikat ndamamm.

Pâlaņ Kawawaņgat pembenañgat wisikņ zein

¹² Neņ mulupmnaņgat winde Kilais Zisas Amobotnaņnaņ manaingapm wisikņ penañ zeyap. Egaņ neņ mulupmaņ ke ñep mbap e nâņgeyepm name mulupmaņ ke mamiyap keyepm egaņ neņ ombemneņge. Neņ keyet wisikņ zeyap. ¹³ Neņ penañ egat eweņaņ ku nâmkinpepmi egat bekaņaņ zewan ma amņane sisipeņpeņ mimindewan ma kwelat kumpemti kwileki tapmiyaņ ke ku nâmtiyepm mbanañgut Kawawaņaņ neņ aņgalaņ gogot mneņge. ¹⁴ Kogok tapmnepepa ningalen Amobotnaņ ek neņ keņ taoletnaņ bemisisikņaņmak bem mnepmi nâmkinpepe ma gogot mimi keyet yaņaņ Kilais Zisasmagen tusumneņge. ¹⁵ Zet kapi penañ sukwep keyepmi neņ manâyawen am sambeyaņ kapi nânâyelen Zisas Kilaisiyaņ msalen toti am yom toņaņ nin timkwatndeye. Ninmagengatnaņ nâgât yommnaņ am sambe sebemindein. ¹⁶ Keyaņgut Kawawaņaņ nâgât aņgalaņ gogot mge ewan Kilaisiyaņ neņmagen mulup mge e sepsepnok keyepmi am yomtoņ ekņenaņ ke ekti nâwep ek an sewakņaņ. Kogogapmti notnaņaņ ñep kapi nâmti mama kanzizit Kawawaņmagen tiwep. ¹⁷ Mama katikņaņgalaņ Amobotnaņ ku gakikiyelen ma amnaņ ñep ku gigigalen. Geņ Kawawaņ kwewetaņ mamani. Amnaņ Geņ eksemgemti sesewatgepeņ mamti mamambep. Ke penañ sukwep mgaņgayelen.

¹⁸ Timoti, nâmkinpepeen nemun benik keyepmi neņ apitilim gesowap kapi mbanik. Eweņaņ geņ Kawawaņgalaņ anaņ muluwen gesâti ekņenaņ gâgât Zet Zapat Dolakņaņ Penañ zemkawaņ bembeyelen Emetak Teņaņ nâmbiliwepme weme ombemgeye keyet zemgwatnaņ mgewien. Keyet Amobotnaņgalaņ muluwen geņ zedaņ an kasayaņ dolakņaņ maâin keboņ bemti âwanik. ¹⁹ Mti nâmkinpependi katikņaņ bemti tapme keņdi damuņ mmane kwetetepmaņ tabe. Am notnaņ ekņenaņ keņin damuņ mme kwetetepmaņ ku tage keyepm nâmkinpepeņin kwalepme delaņ zeme kileņ mekobien. ²⁰ Ekņenmagengatnaņ an zut Aimenias ma Aleksandia egelaņ sepem kegok mbun. Egelaņ ñoktik dolakņaņ kapigok ku tiwungapmti neņ eget Sadaņgat betnan bemidema nukņaņ omba idame keyaņ idamukulem mme egelaņ Kawawaņgat zet kwelat ewe ku kuwalup.

2

Sesewatmak mamayelen zet

¹ Zet ñen mobotnaņ penañgat neņ apitilingeyap e pigok: Geņ an nâmkinpepeņinmak ekņen diindomane ekņenaņ am sambeyet nâmti Kawawaņgat kwileki ñengat teņ dunduwep ma dundundu temakwep mbep. Ma yaņkwesieset ma wisikņeset bemti Kawawaņgat dundum sawep. ² Msatgalaņ amobotnaņine ma am notnaņ mundum temanen talip ekņenaņ nin ndadamuņ mme nin sewakņaņ ma mamasi palen mamti Kawawaņ eksempepmi am sambeyaņ mama mimi dolakņaņ mamnupgat

dundum sawanup. ³ Kegok mamnup keyañ Kawawañ Anġalañ egañ keyet nâme dolakñañ ma ñep bein. ⁴ Kawawañañ am sambe ikñañgalen zet katñañ penañ ke nâmâtâtâgalen manâin ma Egañ am ekñen bekañañinangatñañ anġalañindendeyet manâin. ⁵ Kawawañ kwewetañ mamain. Mti Kawawañ ma am ningat tunġupmnan an kwep Zisas Kilais ek an sek tiyeyañ mamamndain. ⁶ Kawawañañ am sambe ndaanġalalañgalen nânġe ke msokbembeyelen kañañ penañ kopme Kawawañañ Zisas Kilais am sambe yomengatñañ ndatitiyelen ketalasimpeme koge. ⁷ Neñ yañañ keyepmti Zisas Kilais egalen mulup an neñ mamti egalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zempalakñañ bembeyelen ma zikat indanda mamayet nâmti zemnemti am Zuda mañgeen ku sokbembeyañ zet penañ ñotekñañ indandayet ma nâmkinpepeyet nâmti zenewien. Zet ke dâsuki yek; neñ penañ sukwep zeyap.

⁸ Keyepmti neñ am Kawawañgalen mulupgat keñin bembeyañ ekñengat pigok nâyap, ekñenañ zet zapat pembenangat ondedagen belin time mopme dundusâti nolinañgat ñenzinziñ ma zekañañ mee bamkumpemti dunduwep.

⁹ Ma imbi ekñengat kegogak pigok nâyap, ekñen sâk melakandu pembenañ miak bewañgut ego egoñañmak yek weyañti miak bep. Ma ñok sepem yañañ yañañ igak sek mmobotgat ku elenġewep. Ma elemiak tosañañ mobotñañ golañ weyayañañ mee ku miak bep. Ma sâk melakandu tosañañ temañañañ kwititiñañ sek mmobotgat ke ku miak bep. ¹⁰ Imbi Kawawañ masesawatpeip ekñengat mama mimiñin elimiak pembenañ keboñ mti mamayet nâmti zeap.

¹¹ Imbi ekñenañ buzak mamti damuñ ekñenmagen mulup zigok mimiyet yañañ mnâmti ekñengat kandañinan mambep. ¹² Neñ imbi notñañ ekñenañ zikat indanda mulup mimiyet ma imbiyañ angat mobotñañ mamayet ku nâmindeyap; ekñen buzak tati nânâ etañ nâmbep. ¹³ Kawawañañ Adam kukñañgat mge bam Ewa mme sokbeye. ¹⁴ Adamañ Kawawañgalen zemkatikbembe ke nânġeyañgut tetimae toñañ imbim-ageset koti tetimideye ke sukñañ bemti Kawawañgalen zet kuluye. Mme imbiyañ tetimaemae toñgalen zet nâmti yom mge. ¹⁵ Keyet Kawawañañ nâme ñep beme imbi nâmindame nemba ambebelinan ekñenañ nâmkinpepeñinmak ma gogolinmak keñin kwetetepmañ ma weyañti mambep enenogat ekñenmagengatñañ An Anġalalañ ke sokbembeyet zenzenañ.

3

An dapmelanġe ñeñañ bembe ekñengalen zet

¹ Zet kapi penañ. An ñenañ dapmelanġeyelen ñeñañ bembe kwasâġât nâit beme egañ mulup pembenañ penañgat nâin. ² Âpme dapmelanġe ñeñañ bembe ekñenañ myunġunġupin mamti imbi kwewetañmak mambe. Egañ ñoktik dolakñañ etañ mâti mama mimiñañ damuñ mbe. Am sambe eksempewep. Egañ am mamananañ notn mimindemti mkañañ indewe. Mti an zikat indanda dolakñañ penañ mambe. ³ Egañ tu katikñañ omba nimti keñ kileñ ku mbe. Egañ keñ kasa sakwep ku mbe. Egañ zekañañpiñ; keñ sewakñañ palen mambe. Egañ mânepmak bembeyet keñañ temañ ku tabe. ⁴ Egañ imbi nembañañe ñep weyañ indikdamuñ mimindewe. Mti nembañañe indamusuwet indeme ekñenañ zetñañ gawepumti dolakñañ eksempewep.

⁵ An egañ imbi nembañañe ñep ku maweyañindikdamuñ min beme ek Kawawañgalen dapmelanġe ekñengat ñeñañin tati ñep ku indikdamuñ mbe. ⁶ An nâmkinpepe alakñañ tusuññañ egañ dapmelanġeyelen an ñeñañ ñep ku bembeyet mneti egañ sek mmobot omba min beme ek Sadanġat zet zemdelanpepe mimiñañ kegogak egañ keyet palen mowebe. ⁷ An ke am sambe dapmelanġe ku bembeyañ ekñenañ eksempewep mneti ektakalimti Sadanġalen anġkapipilen kume Kawawañgalen kwit zapatñañ towembemagengat.

An damuñ dolakñañ ekñengalen mama mimiyelen zet

⁸ Dapmelañgayelen damuñ ekñenañ kogogagak mama miminjin dolakñañ mamambep ma mamañinanggat ekseseñañmak mbep ma ekñenañ wain omba ninipin ma mânepgat eiyakgaleset mulup ku mbep. ⁹ Ekñenañ Kawawañgalen zet katnañ penañ zemkawañbembenañ ke keñ zutpin atam tabep. ¹⁰ Ekñen ke kukñañgat yañin mekme teñ mameñgut indeme damuñ mulup mbep.

¹¹ Imbi damuñ ekñenañ kogogak mama miminjin dolakñañ mamambep ma ekñenañ zekukuñinpin mamti ekñenañ ñoktik dolakñañ etañ mâbep. Ma kwitnañ kwitnañ nâmsemteñ mamip.

¹² Dapmelañgeyelen an damuñ ekñenañ imbi kwep esemteñ wabep. Kegok mti imbinembañine ñep weyañti indikdamuñ mbep. ¹³ An damuñ ekñenañ mulup dolakñañ mbep katañ kwilin mwapme windemak tati Kilais Zisas nâmkinpepenjin ñep sosok zemkawañ bewep.

Nâmkinpepeyelen zet katnañ penañ

¹⁴ Neñ koti gigigalen nâyap ya ku kolap beme meluwañ kumgayap kapi makuwanik. ¹⁵ Keyañgut sakwep ku kobap beme meluwañ kuyawen kapi makumti am nâmkinpepenjinmak zigok mamayelen ke zemâtâtindawe. Nin Kawawañgalen nemunamba mañge keyet butnañ. Mañge keyañ Kawawañ mama toñañ egalen dapmelañge temañ ke Kawawañgalen zet katnañ penañ ke bandim mti ekdamuñ mamin. ¹⁶ Zet katnañ ekñen kapiyañ ningalen zet enzilim tazin ke alak msokbemkawañ bein:

Egañ an penañ sosok sokbemkawañ beme am sambeyañ ekbien.

Emetak Teñañ egalen yañañ sosok penañ mkawañ bemti zeye, “Kilais ek an teñ toñañ penañ.”

Âpme ensel ekñenañ ekbien.

Mañge katañ am sambeyañ kwit zapatnañ mepmâpme nâmâpbien.

Msalengalen am sambeyañ ek nâmkinpemâbien

ma Kawawañañ kululuñen busatnañ keñañ tetimoge. Nin zet keyet keñ zutmak ku mnup. Nin nânuwen zet ekñen keyañ penañ sukwep bein.

4

An zemyuñgunju notnañgat zet

¹ Kawawañgalen Emetak Teñañ alak pigok zemâtâti manzein, “Bam am notnañañ nâmkinpepe peme tapme ekñenañ zet we bekañañmagengatnañ gawepumti ekñengalen zet yuñgu yuñgu ke an zemyuñgunjuyelen keñinan beme am keñin omba mamyuñguip.” ² Zemzikat indanda keboñ ke an dâsukitoñ ekñenmagengatnañ. Ekñenañ, “Nin zikat indanda dolakñañ mamnup” manzeiwañgut ke penañ yek. Yomiñañgat sakambuk ku mamip ma keyañ mme keñin gakikiñañnok maip. ³ Am ekñen keboñ keyañ Kawawañgalen dapmelañgeyañ awembiñ bemti Kawawañmak tâtânjin tazin ke mme mgasik bewe zemti manzemzikat indaip. Ma Kawawañañ meu zeme sokbeye ke am nâmkinpepemañañ wisikñ dundum samti nimti zet katnañ penañ ke nâmâtâtâgat zeme sokbembenañ ke ekñenañ meu ke ku niniyet manzemkulumindeip. ⁴ Kawawañañ kwitnañ kwitnañ sambe mme sokbeye ke pembenañ etañ. “Mgasik,” zemti ku peme mebegalen. Ñenañ kwitnañ kwitnañ tim nsâti Kawawañgat wisikñ zemti nimbe. ⁵ Enenogat kwitnañ kwitnañ sambe ke Kawawañañ zetnañañ zeme sokbeme ekme dolakñañ beme ikñañgat zapat nâmideyeyet nin timnsâgât wisikñ zemti dundumsawanup.

⁶ Geñ zet zemâtâtât timti mâpmanik ke am nodine nâmkinpepemak ekñen diindowanik beme geñ Kilais Zisasiyelen mulup an penañ bewanik. Kegok mti giti kogak nâmkinpem manik ke giñgin mbanik ma an dapmelañgeyelen zemâtâtât mam

indanik. Zet katnaŋ tiwananen ke ewe nânâ mulup mamambanik. ⁷ Kegok tati bem zet ke zet katnaŋgat kasaŋaŋ penañepiŋ ke bamkumpemti kenŋaleset keyet mulupmaŋ mmamoti nâmkĩŋpepe dolakŋaŋmak mama ke mmambanik. ⁸ Segeset pembedaŋ tatatgalen titok titok mambutenup ke zawatpiŋ mamayelen mamnup ke ŋewañgut keŋ butemti nâmkĩŋpepeen kaliŋaŋ bemti mamayelen set ke ma ke mimiyelen ŋep penañ. E eneyet egaŋ penañalak msalen kapi maaiknup ma bamgat penañ kogak aikbanup. ⁹ Zet kapi penañ sukwep penañ. Ke am sambeyaŋ ilindiŋ ŋep nâmti nâmkĩŋpepeyelen. ¹⁰ Nin webembenn Kawawaŋ mama toŋaŋ ma Anŋalalaŋ Anmagen tazin. Ma am egat manâkĩŋpewen yomengatnaŋ matimkwatindein. Nin keyet nâmkĩŋpemti sek sindem palen mulup katikŋaŋ penañ mti mimiek mamnup. ¹¹ Geŋ zet zemâtâtât sambe zemâtâtgayap ke am zemzikat indamane nâmbep.

¹² Geŋ pemane an ŋenaŋ gâgât an zomolim zemti mtogengepiŋ. Yek, geŋ an imbi nâmkĩŋpepemak sambe ekŋengat ŋenaŋin ma zikat indandaŋin bemti zet zenzendi ma mama mimindi ma gogot mimindi ma nâmkĩŋpependi ma mama kwetetepmaŋ mamandi keyaŋ sosok tapme ekbep. ¹³ Geŋ nâgât damuŋ damuŋ kan mambaniknok ke windaŋaŋ Kawawaŋgalen zet dapmelaŋge makumindawanik ma dindom zikat mimindawanik. ¹⁴ Kawawaŋgalen an ŋenaŋ belin ŋokdan bemti Kawawaŋgalen zet zempalakŋaŋ bembeyet zengewien. Mulup ke ku pemane towembe. ¹⁵ Geŋ kan kataŋ wisatpiŋ ke tati mulup alak zeyap ke kakanemuŋ mbanik. Kogok mmane mulup mimindaŋgat penañ sambeyaŋ sosok ekmâtâbep. ¹⁶ Geŋ gitaŋgat mama mimindi weyaŋti damuŋ mbanik ma am zikat indandandi kogak weyaŋti damuŋ mbanik. Kan kataŋ geŋ kwileki ke giŋgiŋ mti mbanik. Geŋ kogok mbanik beme ku walebaniŋ geŋ mama kanzizilen kwabanik. Mme am zedi manâiwaŋ kogogak ku walebep ekŋenaŋ mamaen kwabep.

5

Am mama mimi kapigoset indatimambep

¹ Geŋ ailip ŋen tetim mesât zet ŋenzinziŋ ku msawanik. Geŋ zet sewak sewakŋaset bipdaŋgat zeweknok dunduwanik. An sipkotem ekŋen kogak dapmeniŋ katnanen indatim mambanik. ² Imbi ilip ekŋengat kegogak mamne zemti sewakŋaset diindowanik ma imbi sipkotem ekŋengat kogak ipmne zemti keŋ kwetetepmanen teneset indati mambanik.

Dapmelaŋgeyaŋ imbi kwambet indikdamuŋ mbep

³ Imbi kwambet penañ nemunambaŋinepiŋ ekŋen ke eksem indewanik. ⁴ Âk imbi kwambet ŋen ek nemunambaŋane ma inŋokŋaŋne talip beme ekŋenaŋ kukŋaŋgat mukulem ekmagen ma ilinaŋgat mambiwinemagen mbep. Mama mimi sepem keboŋ keyet Kawawaŋaŋ nâme dolakŋaŋ mambein. ⁵ Âpme imbi kwambet keyaŋ igak mame am ŋenaŋ ekdamuŋ ku mamm egaŋ webembeŋaŋ Kawawaŋmagen bemti tambu msa kataŋ dundunduyen mukulem mpepeyelen mayañkwesin. ⁶ Âk imbi kwambet ŋenaŋ ikŋaŋgat sekŋaŋgat tikŋaŋ mamâzin elak alik mainañgut keŋaŋ eweŋan gakikiŋaŋ. ⁷ Zet kapi imbi kwambet ma nemunambaŋine zemâtâtindame weyaŋti mamme am ŋenaŋ ku zemkwelat mimindawep. ⁸ Âk ŋenaŋ ikŋaŋgat sipbutnaŋ ma mamnotnane ku indikdamuŋ min beme egaŋ nâmkĩŋpepeŋaŋ iyaŋti am nâmkĩŋpepepiŋ ekŋengalen bamen tototnaŋ penañ bein. ⁹ Imbi kwambet kwilin kilom timti kwambet manŋeen tususupiŋ. Imbi kwambet ekŋen kabonŋ kapi indikdamuŋ mbep. Kwambet keyaŋ an kwewetaŋ wawatnaŋ ma nup kanaŋ 60 bein ¹⁰ ma mama mimiŋin notnaŋ kapigok ekbep. Egaŋ nemunambaŋane weyaŋti indatim mamkwage. Ma am mamananañ indameti mka indaye. Ma sekŋaŋ mtoti dapmelaŋge nâmkĩŋpepeŋinmak notnaŋgat mulup mge. Ma am nukŋanen tapme mukulem mimindeye ma mulup notnaŋ

pembenan kenanan keyet bemti mamkwatan. Imbi kebonnat ekbep. ¹¹ Âk imbi kwambet sipkotem egan kwilin dapmelangeyan indikdamun mimiyelel tususupin. Mme eknenan aimbin bembeyelen tiknanan mandame an wati Kilais bamkumpewep-gapmti ¹² eknenan ekmak kuknangat tâtâ mbien keyepmti yommak bewep. ¹³ Eknenan kogak kan walaletgalen yan an mnâmti mka nengatnan mka nen mamotolip. Kegok etan yek, ewe mme bekanan beme dekuku mimi ma nenn nâyap nâyap an damunok mulup zet manzeip. Ma eknenan zet ku zenzeyelen ke manzeip. ¹⁴ Keyepmti ney nâma imbi kwambet sipkotem eknenan awembin bemti namba indambeti ap-nembanine ma mkanin ekdamun mmambep. Kogok mti weyan mame am notnan nâmkipepepinan ningat kwelat ku kuwep. ¹⁵ Eneyet imbi kwambet notnan ilak set pembenan bamkumpemti Sadan mâbien. ¹⁶ Keyepmti dapmelange imbi nenmagen imbi kwambet notnan egat apnembananemak maip beme egan indikdamun mbe. Âpme dapmelangeyan eknen kebonnat nuknan pupu yek. Imbi kwambet nen igak penan main kebon etan indikdamun mbep.

Dapmelangeyan damunine indikdamun mbep

¹⁷ Âpme an damunine muluwin dolaknan mamip eknen keyet nâmindeme mopme an nenan Kawawangalen zet zenze main ma an zikat indanda nâmti weyan indikdamun mti eksemindewep. ¹⁸ Kawawangalen Zet Itnananen meluwan miminan kapigok tazin, “Makau apmanan wit imenzanme katnanan bululun zem totogalen mulupman tapmti meu nsâpmme kanngaleman bekekepin.” (Zii Zet 25:4)

Ma sepem kogogak mulup anan tosan an nep titiyelen. ¹⁹ An nenan an nengangat nep belun belun zet ombem zeme nânâpin. An zut ma tuk eknenan zet sakam kwep zemti bandim mme nâme penan bewe. ²⁰ An nenan yom mme ge an notnan ekngat zikalinan zet msamane an notnan eknenan ekti kingabep.

²¹ Kawawan ma Zisas Kilais ma enselene ekngat zikalinan dindomti ingat zemâtâtât kapi mâti ken ke ken ke ma notn notn katnan betetan ku mbep zemti diindoyap.

²² In am Kawawangalen mulup an winde indandayelen belin nokninan bembeyelen abak abak ku mbep. In am yanin nâmatâtâtpin mneti ilin yommak bewepgat eksemi kwetepman mambep.

²³ Âpme ge an zawat susuk mpen mamnikgapmti tu etan ninipin; wain isiknan kambakdi mukulem mimiyelel nep nimbanik.

²⁴ Âpme am notnangalen yomin nep sosok eegalen ma yominangat dopman mutumindandayelen sosok matazin. Yangut am notnangalen yom bangat zemdelan zenze kanen sokbeme ekbanup. ²⁵ Sepem kebonagak mama mimi dolaknan sosok nep eegalen, ma notnan sosok penan ku eegalen ke tetak ku enzilim tabe.

6

Sisilin an nâmkipepemak ekngalen zet

¹ Am nâmkipepemak sisilin etan mamip eknenan an mobotnaningat nâme pembenan beme mobotnan talip nâmti eksemindewep. Kogok mme am nenan Kawawangat kwizet bunaman ma Kilais nâmkipepeyelen zetngat ku zeme tobe. ² Ma an mobotnanin eknen nâmkipepepinmak zemti keyet sisilin mulup an eknenan ku mtotindewep. Eksemindemti ekngat mulup msâgât ekme nolin nâmkipepeen tazin nâmti sek bulâlân mulup ku mbep. Sisilin an in an mobotnanin Kawawangat nâmtiknan miminden ekngat in muluwin windenanben mbep.

Mânep milawatgat eyak ku mbep

Zet zeap kapi zemzikat mimindamti keñjin buteme ke mâti mbep. ³ An ñenañ nânâ sakam igagen tazikat indain ma Amobotnañ Zisas Kilaisiyelen zetnañ penañ ke nâme ñep ku bein ma mama Kawawañan nâme dolakñañ mambein zet ke zikat indandañan ku mâzin ⁴ an ke belak sekñañ etañ mamimozin ma an ke nânâñañ bugan ku tazin. Keñanen kwitnañ kwitnañ bekanañañ misik tazin. Egañ zet mdândândâ ma zet yañañ zem guluk gilik omba mamm. Zet mdândândâyelen keboñ keyañ penañan kapigok mamsokbein: keñ kuku mimi, atindândâyet setnañ kabembe ma am nolin ñeniyet manâmbekambein ma an notnañgat kwelat makun ma ⁵ an ekñen keboñ ke zet mmot mtot mti keñjin yungume delañ zenzenañ ma nânâñinpiñ penañ ekñenañ zet penañ bamkumpewien. Mti nâme Kilaisiyelen zapalañ mânep milawat sokbemndasem zemti mamip.

⁶ An ñenañ mamañanen Kawawañan mama mamayelen manâin ke mâti mezin beme keyañ mânep milawatmak mama keyañ sebempein. Ekmagen zigok tasain kelak ñep kemak. ⁷ E zigogak? Nin msalen talak kobenn ya nan mane mesât belak betn mobenben mebanup. ⁸ Kegok keyepmti nin meu ma sâk melakandu tatndain beme keyañ nnañgat sepem ñep bein. ⁹ Âk am ñenañ milawatmak omba bambeyelen manâiwañ tetimaemaen sukñañ beme Satangalen kapipilen maindon. Âpme keñjin kwilekiki bekanañ ma waleletnañmak keyet tikñañan bemisikti keyañ indamandame walelet kaliñañ metobep. ¹⁰ E eneyet mânepgat keñ omba bembe ke yom notnañgat ñotekñañ. Notnañ ekñen ke wemindandayelen omba nâmti nâmkinpepeñin katikpeme kilom mekogeyañ bangat keñ sindem ma nukñañ omba aikindaye.

Pâlañ Timoti mama kanzizitgat yañañ zemzikat sain

¹¹ Timoti, geñ Kawawañgalen an mamani gapmti kwitnañ kwitnañ keboñ ke eksempeñti kunzun mebanik. Geñ teñ mama ma Kawawañgalen mama nâmtikñañ mnen ma nâmkinpepemak mama ma gogotmak mama ma katikñañ bemti tatat ma sewak palen mama keyet giñgiñ mbanik. ¹² Mti nâmkinpependañgat mulupmañ windañan bemti mbanik. Kegok mmeti giti mama kanzizit tiwanik. Mama mimi kabon kapiyet Kawawañan gakumtetime geñ nâmkinpependi am sambeyet zikalinan zemkatik beman nâmbien. ¹³ Kawawañ kwitnañ kwitnañ sambe mamañin maaikindain egat zikatnan ma Zisas Kilais egañ Pontias Paillet egat zikatnanen kiñgagapiñ ikañgat yañañ penañ zemkatik beye. Egat zikatnan geñ kapi mimiyyet zemkatik beyap. ¹⁴ Ke geñ neñ zemgeya ke gawepumti mammopmane nnañgalen Amobotnañ Zisas Kilaisiyañ gilik zemkobe. Gawepumti tapmopmane am ñenañ geñmagen keyet yomañ ñen aiikpiñ mbep. ¹⁵ Kawawañan kanañ beyeyañ tazin kan beme Kawawañan Zisas sosokpeme kobe. Geñ Kawawañ am sambeyañ sesewatgewep ma geñ kwep winde toñañ ma ñenañ sambeyet ñenañin ma amobotnañ sambeyet Amobotnañ. ¹⁶ Geñ kwewetañ gakikipiñ busatnañ temañ keyet keñan mamani ke am ñenañ mebegalen yek. Geñ an ñenañ ku giga ma ñep ku gigigalen. Amnañ nâmgeme mobotnañ bewe ma winde gañgañan ewe wemgamtì wemobe! Keyet nâmti dundunganup. Ke penañ.

Am mânep milawalin temañ ekñengalen zet

¹⁷ Msalen am mânep milawalin temañ mamaip ekñen sekñin ku mobotgalen diindomane ekñenañ webembe mânep milawalin waleletgalen keyet ku bewep. Ekñenañ Kawawañin kwilekiki kwapem matalasimndame oloñen palen matimanup ekmagen webebenjin bewep. ¹⁸ Mti zemindemane mama mimiñinan kwileki pembenañ ke mbep ma mama mimiñin dolakñañ keyañ semem mopme ekñenañ kwileki ke ma ke omba indawep ma am eleñ beleñ bemti mukulem mukulem mimindewep. Mama mimi dolakñañ ke ekñenañ mânep milawalinok timti mambe. ¹⁹ Sepem kekok mti ekñenañ Kawawañan kwitnañ kwitnañ tosa temañ bangat timambep keyañ luanñañ katikñañ

penaŋ weyaŋ bewep. Kogok mti keŋinan ŋep mama penaŋ penaŋ mammnup ke nâmâtâbep.

²⁰ Timoti, geŋ Kawawaŋgalen zet katnaŋ gaya ke yayaŋ kakanemuŋ ekdamuŋ mti mbanik. Mti am notnaŋ ekŋenaŋ kwelat zet ma zet penaŋpiŋ ke timamti kwitnaŋ, “Nânâ temaŋ,” manzeip ke dâsuki keyepmti geŋ bamkumpewanik. ²¹ Am notnaŋ ekŋenaŋ zet keboŋ ke toŋaŋ benti nâmkiŋpepeyet set tageen myuŋgumti set belakŋaset mebien. Kawawaŋgalen keŋ taolet inmak wemti wembe.

2 Timoti

Pâlañ Timotiyet zapat meluwañ sek zut kapi kumsasañ

Zapat meluwañ kapi Pâlañ Timoti ñen ewe kum same sek zut beye. Timotimagen zapat meluwañ ñeñañ kuyeen Pâlañ ewe mka katikñañ mebepiñ tati zemgwatnañ zet ke kum saye. Âpme zapat meluwañ zut kapiyet Pâlañ mka katikñañ tati nâmpeme mepme Timotiyañ ekmak tati mukulem mpenak kegok nâmti kuye. Ma dapmelange ekñenañ amobotnañ Lomayetnañ ekñenmagen sisipeñpeñ omba mimindasâpm keyet weyañ eksese mulup mpeñ mpeñ tapmamayelen. Ekñen dapmelange Epesa talip ekñengat zapat meluwañ Pâlañ Timotiyet kuin ke kegogak mme ekñengalen beme makumti zet zapat meluwañ keyet keñan tazin ke mme ekñengalen bembeyet nâmti Timoti kumsaye.

Zet ñotekñañ temañ kapigogañ 2 Timoti zapat meluwañ keñan talip:

1:1-4 Zet yañbemti zenzeyelen zet

1:5-14 Pâlañ Timotiyet yayañ zet mti zeye

1:15-18 Pâlañ ikñanggat totatatnañgat yañañ zeye

2 Bimbiñ zet notnañ Timoti ikñanggat esemten zeye

3 Kan delañ zenzeyelen zet

4:1-8 Pâlañ bimbiñ zet zemdelañ zemti zeye

4:9-22 Notn keñ mbuteteyelen zetmak zet zemdelañ zenze zet

Mukukumak zet yañbemzenzeyelen zet

¹ Kawawañañ nin mama alakñañ titiyelen zetik mimndamti nin ke ndame Kilais dolakñañ mâbâgalen keyet penañ, neñ Pâl Kawawañañ ikñañ zemnemti Zisas Kilais egalen mulup an neñ mamti egalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zempalakñañ bem-beyelen nâmti nakumtetiye. ² Timoti nemun dolakñañ, gâgât zapat meluwañ kapi kumgayap. Kawawañ Bipm ma Amobotnañ Zisas Kilais egetmagengatnañ keñ taolet ma añgalañ gogot ma keñ sewakñañ geñmak wemti wembe.

Timoti nâmkĩpepe omba penañ tasaye

³ Neñ Kawawañgat sesewatpemti keñ kwetetepmanen sokñneyañ mbien kegogak mamiyap. Mti neñ Kawawañ mandunduyawen gâgât otnâpeñ mti neñ wisikñ manzeyap. ⁴ Nit mebe kokot mbelinan geñ nâgât omba suwanan. Ke otnâmti neñ ewe gikti oloñen penañ mimiyet nâyap. ⁵ Mti nâmkĩpepe penañ tagain keyet kegogak maotnâyap. Nâmkĩpepe ke papdi Lois ma mamdi Yunis egetmagen tageyañ alak geñ ewe keyegak kwatimtusumti timanik ke nâmatâgeyap. ⁶ Keyepm neñ gâgât nâmti pigok zesowap, neñ betn ñokdanen bewanen Kawawañañ taoletnañ mgaye ke wisatpiñ mbutem mambanik. ⁷ Geñ pigok nâwanik, Kawawañañ Emetak Teñañ nin kiñgagatgalen ku ndaye. Egañ windemak ma gogotmak ma keñ sekñ ekdamuñ mti mamayet ndaye.

⁸ Geñ Amobotnañnañgat yañañ zemkawañ besâti sakambuk palen ku mbanik. Neñ ekgapmti mka katikñañ matalap keyet zet zesâti kegogak sakambuk ku mbanik. Geñ Kawawañañ winde gasâpm keyepmti neñmak kot tusumti Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penanggat sisipeñpeñ palen moti neñ mayapnok mamambanik. ⁹ Egañ añgalañndemti yomengatnan ndatimti ndakumtetime amñane ten bewen. Ke nnañgat pembenañnañgat yek. Ikñanggat pembenañgat ma keñ taoletnañgapmti egañ keñ taoletnañ mimndemti eweñañ baen kululuñ ma msat ku sokbeme Zisas Kilaismageset ndasâgât nâme weñge. ¹⁰ Ya alak Kawawañgalen keñ taoletgat penañañ Zisas Kilaisiyañ koti ningat yomgat mti gakiye keyañ mkawañ bein. Egañ gakikiyelen winde

mtopemti mdelan zemti Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penanjeset mama kanzizit sosok msokbeye.

¹¹ Âpme Kawawaŋaŋ neŋ Kilaisiyelen mulup anaŋ mamti Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penan zempalakŋaŋ bemti zemkawaŋ bemindandayelen ma zemzikat indandayelen ombemneŋge. ¹² Kegogapmti neŋ yaŋaŋ keyelen kene sek sindem matiyap yaŋgut neŋ sakambuk ku miyap. Enenogat neŋ nâyap neŋ Kilais nâmkijpewan ma neŋ nâmkatikŋaŋ beyap egaŋ nâgât maman ma mulupm ke betnanen bewan ke egaŋ ekdamuŋ mmetnepeme zemdelaŋ zenze kan bewe. ¹³ Zet katnaŋ penaŋ kapi geŋ neŋmagengatnaŋ nâmtiwanan keyegak mâti mmobanik. Mti Zisas Kilais nâmkijpenti mama ma am gogot mimi ke nin Zisas Kilaismagen tusumti manup ningalen zapat. ¹⁴ Kawawaŋgalen zet katnaŋ penaŋ ke damuŋ mimiyet zemgeye ke damuŋ mmane tagawe. Emetak Teŋ ek keŋnan mamain egaŋ mukulem mgewe ke mbanik.

¹⁵ Am sambe nâmkijpepemak Esia msalengatnaŋ ekŋenaŋ neŋ bamkumnewien. Ma an zut Pigelusmak Elmogenes ekŋengat keŋangatnaŋ egelaŋ kegogak nâgât nâmtikŋaŋ kumnewun keyet zapatn ilak nânik. ¹⁶ Neŋ Amobotnaŋaŋ Onesipolas imbi nembane ekŋengat keŋaŋ beme dolakŋaŋ mimindandayet mandunduyap. Egaŋ neŋ mka katikŋan matalap keyet sakambuk mimipiŋ keŋ mme oloŋen mambein. ¹⁷ Egaŋ Loma kapi mka temanengatnan koti nâgât mulup temaŋ mti sakwep natimat metneti bam naige. ¹⁸ Keyepmti neŋ Amobotnaŋaŋ zemdelaŋ zenze kanen kobe keyet egat kember otnâmpepeyet nâmti mandunduyap. Egaŋ Epesa mka temanen mulup omba penaŋ mimnde ye ke giti ilak eknâmbanan.

2

Bemzenze zet kapi Kilaisiyelen kasa kuku anak mamayelen bemzein

¹ Âpme nemun Timoti, Zisas Kilaisiyaŋ keŋ taolet mgaye winde kemagen timane kwaopme mambanik. ² Am sambe ekŋengat zikalinan zet zema geŋ nâwanan. Zet ke an notnaŋ Amobotnaŋgalen mama mimi mâti katikŋaŋ bemti tati mamip. Ekŋen keboŋ indamane ekŋenaŋ ŋep am notnaŋ kegogak zemzikat indam mbep.

³ Kasa kuku an dolakŋaŋ nukŋaŋ pumti mulup mamipnok geŋ Kilais Zisasiyelen kasa kuku an dolakŋaŋ mamti mulup nukŋaŋ ke pumane delaŋ zewe. ⁴ An ŋenaŋ kasa kuku an mamain egaŋ mulup sambe notnaŋ ke temakwep ku maatam tazin. Egalen kasa kuku an ŋenaŋaŋ egaŋ nâmpeme dolakŋaŋ bembeyet nâmti kasa kuku mulup dolakŋaŋ penaŋ mamin.

⁵ An ŋenaŋ silimaimai msât mbe beme egaŋ zemâtâtât zet zenzenaŋ ke ku gawepuwe beme egaŋ penaŋaŋ ku tiwe. ⁶ An ŋenaŋ meu mulup sek sindem timti mamm beme egaŋ mulup keyet keŋanen kwitnaŋ kwitnaŋ masokbein ke ŋenaŋ egaŋ yaŋbemti matim nin. ⁷ Zet diŋgoyap kapi giti opemti nâmbanik Amobotnaŋaŋ nânândi mkawaŋ bemgeme geŋ zet kapi nâmatâbanik.

⁸ Zisas Kilais ek Dewitgat sokŋaŋaŋ gakikiengatnan gilik zemwage keyet otnâmbek. Sakam keboŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penanen tazin ke neŋ manzemkawaŋ beyap. ⁹ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penanŋapmti sindem temaŋ penaŋ matiyap. Mti an bekanan mimi an kegok senaŋ bem zamneme mka katikŋan kapi matalap. Yaŋgut Kawawaŋgalen zet senaŋ zampeme ku matazin. ¹⁰ Neŋ nukŋaŋ sepem igak igak sambe ke Kawawaŋaŋ amŋane indamakum indeye ekŋen keyepmti matiyap. Ekŋenaŋ Kilais Zisas yomengatnaŋ gilik zemindatitiŋaŋ ma ekmagen mama kanzizit tazin busatnaŋaŋmak ke ekŋenaŋ Kawawaŋ ikŋaŋmak tatagalen ke titiyet nâmti mamiyap. ¹¹ Zet kapi penaŋ ke nâmkijpene. Nin ekmak tusuwenn zenup beme nin ekmak gakiwenn bein. Kegok mti ekmak tusumti mamambanup. ¹² Giŋgiŋ mmambanup beme ekmak amobotnaŋ kegogak tabanup

ma nin ek iyaŋ pewanup beme egaŋ kegogak iyaŋ ndewe. ¹³ Ningalen zemkatik bembennaŋ bakñaŋ bewe beme egalen zemkatik bembeyaŋ katikñaŋ matazin. Egaŋ zet zut ku manzein.

Kawawaŋgalen mulup penaŋ mamip ekŋengat kwilin ikŋaŋgat zikatnan tazin

¹⁴ Geŋ amdine zet sakwalamti Kawawaŋgat zikatnan golaŋin ti. Ekŋenaŋ zet etaŋ keyet mdândândâ ku mit. Zet mdândândâ keboŋ ke yaŋepiŋ ma am zet keyaŋ maindawalezin. ¹⁵ Kawawaŋ gâgât mulup anaŋ dolakñaŋ nâmgengeyet nâmti mulup windenaŋbeni mti keyet sakambuk ku mbanik. Ma geŋ zet penaŋ esemteŋ mzikat indawanik. ¹⁶ Ma geŋ msat palengalen nânâ belakñaŋ ma zet Kawawaŋ bamkumpeyelen keboŋgat ku mzikat indawanik. Zet keboŋ keyaŋ amgat keŋin mme teenaŋ bemepme Kawawaŋ ku nâmkŋpewep. ¹⁷ Zet zikat indandaŋin yuŋguŋuŋaŋmak ke liŋgit temaŋ keboŋ bemti ma palakñaŋ bemezin. Am ekŋen keboŋ ekŋenmagengatnaŋ an zut ŋen kwilit Imeniusmak Piletus egelaŋ zet keboŋgat ma zemzikat indamelip. ¹⁸ An eget keyaŋ zet penaŋ ke katikpenti am ekŋengat zet kilom pigok manzelup, “Nin ilak gakikiengatnan wabenn ya bam gakimti ewe ku wabanup.” Zet keboŋaŋ meti am notnaŋ ekŋengalen nâmkŋpepeniŋ mme mayuŋguin. ¹⁹ Kawawaŋaŋ tepum kaliŋaŋ peme towege ke katikñaŋ bemti tazin. Tepum keyet palen melowaŋ kapigok kumpepenaŋ tazin, “Amobotnaŋaŋ amŋane ikŋaŋgat zapat mamaip ekŋen nâmindein.” Ma zet ŋen ewe kapigok kumpepenaŋ tazin, “Amobotnaŋgalen kwizapatnaŋ manzemkawaŋ bemmâlip ekŋenaŋ myuŋguŋu bankumpeme delaŋ zewe.”

(Aizaya 8:14; 28:16)

²⁰ Âpme mka temaŋ ŋengat bati notnaŋ golaŋ ma silwayaŋ weyayaŋaŋ ma notnaŋ tewaŋ ma ampambelaŋ weyayaŋaŋ. Ekŋenmagengatnaŋ notnaŋ mulup dolakñaŋ sakam ŋen ŋen mimiyelen ma notnaŋ tambu msasa kataŋ mulupmaŋ sasayelen. ²¹ Keyepmti Timoti, geŋ mama mimindi mgasik sambe katikpemane delaŋ zeme kwetetepmaŋ penaŋ bemti tabanik beme geŋ batikondo mulup dolakñaŋgalen keboŋ bewanik. Mti kwetetepmaŋ penaŋ bemti ŋep Amobotnaŋaŋ mukulem mgemti mulup dolakñaŋ sakam ŋen ŋen mimiyelen weyaŋ tabanik. ²² An imbi nembip mamaiwaŋ bekaŋgat keŋin temaŋ keeset mambemaip. Geŋ mama mimi keboŋ kemagen kunzuŋbanik. Kogok mti geŋ naman mama mimi kwetetepmaŋ ke mâti nâmkŋpepemak mambanik ma am nodangaŋ keŋdi bembe ma keŋ sewakñaŋ mama ma am mama mimiŋin kwetetepmaŋ mamip ekŋenmak tusumti Amobotnaŋ masesewatsamti mambe. ²³ Mti geŋ am zet katnaŋgat manzemkwelat mamip ekŋenmagen ku matamambanik. Nânik zet keboŋ keyet penaŋaŋ mamdândâip. ²⁴ Âpme Amobotnaŋgalen mulup anaŋ zet mdândâ ku mbe. Egaŋ am sambe notn notn mimindemti an zikat indanda dolakñaŋ mamti am ek peŋ peŋ mampep ekŋenmak keŋ sewakñaŋ palen mambe. ²⁵ Am zetnaŋ kulumti mobotnaŋ mamsaip ekŋenmagen musuwewet mulup sewak sewak palen mbe. Âpme Kawawaŋaŋ ekŋen kan indawe mene beme nâmyuŋguŋuŋin zemsalaŋ beme Kawawaŋaŋ mme yominangatnan keŋin gilik zeme Kawawaŋgalen zet katnaŋ penaŋ ke nâmkŋpewep. ²⁶ Sadaŋgalen aŋkapipilaŋ indomtapme egalen zetnaŋ gawepumti mambien. Yaŋ keŋin teŋ peme ke nâmatâti katikpenti kunzuŋ mebep. Keyet nâmti dundunup.

3

Kululuŋ msat kanen delaŋ zesât tapmme mama mimi mgasik omba penaŋ sokbewe

¹ Geŋ kapigok nâmbak kan delaŋ zenzeyelen kan bududuk tabeme mama mimi nukñaŋ omba penaŋ msat suluŋti tabe. ² Am ekŋen kemagen set kapigok sokbewe: Ekŋenaŋ ilinaŋgat etaŋ yayaŋ mbep, mânepgat keŋin temaŋ tabe. Ilinaŋgat kwizet

bujamin mwatonzewep ma ilinaŋgat sekŋin mmobep. Ma Kawawaŋgat kwelatnaŋ kuwep ma ekŋenaŋ mambiwineyelen zet kuluwep. Ekŋenaŋ kwileki ŋeniyet wisikŋ ku zewep ekŋenaŋ mama mimi teŋ keyet wisat penaŋ mbep. ³ Ekŋenaŋ gogot palen ku mamip keyepm am notnaŋgat nukŋaŋinmak indamukulem mimiyelen nâmtikŋaŋ ku mbep. Ma am ekŋenaŋ nolinaŋgalen yomin ku katikpewep. Am ekŋenaŋ nolinaŋgat kwelat zet makuip. Sekŋinaŋgalen tikŋaŋ etaŋ maŋgawepup. Ekŋenaŋ zet mdândândâ mbep ma ekŋenaŋ kasa ŋenzinziŋ mbep ma ekŋenaŋ am kilen indomwalet mbep ma mama mimi dolakŋaŋ keyet ekŋenaŋ ŋenzinziŋ mbep. ⁴ Ma ekŋenaŋ noline zemindowep ma ekŋenaŋ sakwep ilinaŋgalen ŋoktik kilen mamâlip ma ekŋen Kawawaŋgat tikŋaŋ ku manâip ilinaŋgalen sekŋinaŋgat etaŋ oloŋen mamip ⁵ ma ekŋenaŋ, “Nin an nâmkŋipepemak,” zeip keyaŋgut keŋinan Kawawaŋgalen winde ku tatindain. An ekŋen kemak sebemti mamapiŋ. ⁶ Am ekŋen zeyap ekŋenaŋ imbi nâmkŋipepeŋin katikŋaŋpiŋ ekŋengalen mkaen moti tetimaemaeset ekŋenaŋ ekŋengalen zet mâbâgalen zet kelakŋaŋ mimindemti ekŋengalen ŋoktik mandamuŋ mip. Âpme imbi ekŋen keyaŋ ilinaŋgat yominaŋgat ekme nukŋaŋ beye. Ekŋenaŋ sekŋinaŋgalen tikŋaŋ mâbien ⁷ ma ekŋenaŋ an ke ma keyaŋ kot diindome zelin nâmti nânâmak tabenup zewienaŋgut Kawawaŋgat yaŋaŋ penaŋ ku nâmtâbien penaŋ. ⁸ Eweŋan Zanismak Zambilis egeŋaŋ Mosesiyet ŋenzinziŋ mti zetnaŋ mtopewun. Sepem kegogak am ekŋen kapiyaŋ zet penaŋ mtopewien ma keŋin kilom penaŋ beme Kawawaŋaŋ nâmkŋipepeŋin mimindikme yek beme bamkumindeye. ⁹ Yaŋgut ekŋengalen zemzikat indanda dâsuki ke temaŋ penaŋ ku bewe. Nâmyuŋguŋguŋinaŋgat yaŋaŋ sokbeme am sambeyaŋ yaŋaŋin maekmâtâlip. Eweŋan an zut Zanismak Zambilis egatmagen sokbeme ekbien keboŋ.

Kawawaŋgalen zet mkatikŋaŋ bemtatagalen

¹⁰ Kogogapm geŋ zet katnaŋ penaŋ zemzikat gawan keyet ma mama mimin ekbanan ma mulupmnaŋgat yaŋaŋ ma nâmkŋipepenaŋgat yaŋaŋ ma sewakŋan mamann ma gogot miminn ma nukŋaŋen katikŋaŋ bem tatatn ekmâbanan. ¹¹ Ma am ekŋenaŋ sisipeŋpeŋ mname sek sindem palen mamkwaban. Neŋ Antiok, Aikoniam ma Listala mka temanen am ekŋenaŋ sisipeŋpeŋ mname sek sindem omba penaŋ timkwaban ke geŋ nânik. Yaŋgut ku nome gakiwan Amobotnaŋaŋ aŋgalaŋ neme ewe mayap. ¹² Âpme am nâmkŋipepe dolakŋaŋmak mama ke mâsât mti Kilais Zisasmagen tusuwep ekŋenmagen sisipeŋpeŋ sokbemindawe. ¹³ An bekaŋaŋ penaŋ ma an dâsukitoŋ ekŋengat mama mimiŋin bekaŋaŋgatnaŋ bamset bekaŋaŋ penaŋ mambein. Ekŋenaŋ matetim indeme Sadaŋaŋ ekŋen kegogak matetimindein. ¹⁴ Yaŋgut geŋ zet zemzikat gamme nâmtimti keyet nâmkŋipepenti mamanik ke mkatikŋaŋ bemti tabanik. Ma geŋ nânik gâlen zemzikat gaŋgandine ekŋen an zikat indanda dolakŋaŋ. ¹⁵ Geŋ otnâsenik geŋ anemba isikŋaŋ tapmane ekŋenaŋ Kawawaŋgalen zet teŋ ke zemzikat gamme nânâ keyet tiwanan. Ma zet keyaŋ am set ŋep zikat indame Zisas Kilais nâmkŋipepenti egalen aŋgalaŋ gogolen mamayelen. ¹⁶ Kawawaŋgalen zet meluwaŋen tapmezinen ke Kawawaŋaŋ ikŋaŋ zeme aneneyaŋ meluwaŋ mbien. Ma ke dolakŋaŋ am zemzikat indandayelen zet penaŋ. Ma amgalen mama mimi bekaŋaŋ manzem musuwetindein. Ma myuŋguŋguŋin weyaŋgalen ma keyaŋ am zemzikat indame Kawawaŋgalen set kwetetepmaŋ ke mâbâgalen. ¹⁷ Keyepmti an ŋenaŋ Kawawaŋgalen mulup mme nânâ dolakŋaŋ timti mulup dolakŋaŋ sakam ŋen ŋen ŋep mbe.

4

Zet zapat penaŋ zemyuŋgumti zemzikat indandayelen golaŋ zet

¹ Zisas Kilais ek koti am gakikiŋaŋ ma alik zemdelan zemindemti Amobotnaŋ tati am sambe indikdamuŋ msâpm keyepmti neŋ Kawawaŋ ma Zisas Kilais egegat zikalidan

Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penañ zenzeyelen zemgwatnaŋ mgeye. ² Kogok ke kan katan kananen ma belakŋanen kogogak mbanik. Mti geŋ sewak sewak paleset mama mimiŋin bekanan zikat indamti musuwet indemti ankeŋoo mimindewanik. ³ Nânik, amnan Kawawaŋgalen zet zapat katnaŋ penañ bamkumpemti ilinaŋgalen ŋoktik mâti an zikat indanda sambe ammagen meti zapat alakŋaŋ ilin amnan tikŋaŋ igagen nânâyelen ke diindondoyelen kan belaknik danjosâpm. ⁴ Mti ekŋenaŋ Kawawaŋgalen zet penañ ke peme tapme bemzet yaŋaŋ yaŋaŋ keeset wetekuwep. ⁵ Yaŋgut kwitnaŋ kwitnaŋ notnaŋ sokbewe geŋ katikŋaŋ bemti ewe giŋ giŋ palen mbanik ma sek sindem sambe titiyelen weyaŋ tabanik. Mti am Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penañ mene mene diindowanik. Geŋ am indamukulem mimiyele mulup gaŋgaŋaŋ ke weyaŋ ekdamuŋ mti Kawawaŋgat mulup mbanik.

⁶ Neŋ gakikiyelen kan ilak sokŋan penañ kozin ma msalen mamann kapi katikpemti mebegalen kan sokŋan bein. Nâlen mama ma gakikin keyaŋ Kawawaŋgat sese-watsasayelen sâpe sâpe keboŋ besâpm. ⁷ Neŋ Kawawaŋgalen muluwen mamban ke sakam kasa kuku windenaŋ beŋ keboŋ mambene delaŋ zenzenaŋ patan zewan ma nâmkiŋpepen ke atamkatikpewan. ⁸ Keyepmti pilak teŋ mamayelen dopmaŋ Amobotnaŋ An kwetetepmaŋ zemdelaŋ zenze egaŋ nâgât zapat kululuŋen zilem kwilik weyaŋ bembenaŋ tazin ke zemdelaŋ zenze kanen nawe. Wa ke neŋ kwep yek, am sambe ekŋen ek nâmtikŋaŋ mpemti egalen kokotnaŋgat damuŋ mamaip nsakwep ndawe.

Ankeŋoo delaŋ zenzenaŋ

⁹ Geŋ set ke ma ke aikti neŋmagen sakwep kokogalen otnâwanik. ¹⁰ Dimas ek msalen mama mimi keyet nâme tikŋaŋ beme neŋ nemti Tesalonaika mka temanen kunzuŋ mege. Ma Kelesen egaŋ Galesia msalen mepme Taitas egaŋ Delmesia msalen mege. ¹¹ Mebâpme pi Lukmak ndak etaŋ talupgapmti geŋ kosâti Makmak aikti kobanik. Enenogat egaŋ napmukulem mme mulup ŋep penañ mbalup. ¹² Âpme neŋ Tikikas ilak zempema Epesa mka teman ke mege. ¹³ Geŋ kosât mbanigen neŋ Toloas mka temanen tâgâ melakandumak meluwaŋ Kalapas egalen mkaen bempewan ke timti kobanik. Papia muŋguŋ muŋguŋ mpepeŋaŋ ma papia songom sekŋaŋaŋ mimiŋaŋ ke pe ke mkokolak.

¹⁴ Aleksandia an aenaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ weyeyaŋ an keyaŋ neŋ mka teman ke tapme omba penañ yuŋgumnaŋge keyepmti bam maneti Amobotnaŋaŋ keyet dopmaŋ mutumsawe. ¹⁵ Zetn zewan katan egaŋ zentalalat zet omba penañ mti windenn mtot peye. Geŋ egat eksemti mamabanik.

¹⁶ Zet mulup ŋenaŋ penañ yaŋbemti mban kan keyet an ŋenaŋ zetgat ku napmukulem mnenge. Nem mekopme nenak taban. Neŋ Kawawaŋaŋ ekŋengalen yom ke katikpepeyet dundum sawan. ¹⁷ Yaŋgut Amobotnaŋ ikŋaŋ neŋmak tati winde name neŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penañaŋ ŋep zemkawaŋ bema delaŋ zeme am Zuda maŋgeen ku sokbembenaŋ sambe ekŋenaŋ ŋep nânâyelen. Kogok mnemti kasa ekŋenaŋ nome gakiwakmagengat zemti Kawawaŋaŋ ikŋaŋ mukulem mnenge. ¹⁸ Mti Amobotnaŋaŋ ewe bekanan yaŋaŋ yaŋaŋgatnaŋ aŋgalaŋ nemti kakanemuŋ natetim moti kululuŋen gwaen ikŋaŋ Amobotnaŋ tapme neŋ kandaŋaŋ mambap. Mamti am nâmkiŋpepemak sambe nin kwesiŋ kwesiŋ sesewatpemti mamambanup. Ke penañ.

¹⁹ Neŋ Pilisila ma apmaŋ Akwila ma Onesipolas egat imbi nembanaŋe indamukuyapgat met zeman nâmbep. ²⁰ Ilastas neŋmak tageyaŋgut alak ek Kolin mka temanen mege. Âpme Tolopimas egulak zawat mme keyepmti Militas mka temanen ke katikpema tapme neŋ koban. ²¹ Geŋ mawalam kanaŋ ewe bembepiŋ tapme set ke ma ke aikti kokogalen mulup mbanik. Âpme Yubulus ma Pudens ma Linus ma Kolodia

ma am notnne nâmkîpêpema eknenaj gâgât kogogak gamukui. ²² Amobotnajan winde gawe ma egalen ken taolelan genmak weweyet nâmti dunduyap.

Taitas

Pâlaŋ Taitasiyet zapat meluwaŋ kapi kumti beme mege

Pâlaŋ zapat meluwaŋ kapi Taitasiyet kum saye. Timotiyet kuye sekam keboŋak. An kweggat kuye yaŋgut am sambeyaŋ zet keyet keŋaŋ tazin ke makumti winde ŋep titiyelen.

Taitas ek Zuda an yek. Ek am Zuda maŋgeen ku sokbembenaŋ ekŋengalen maŋgeengatnaŋ. Ek nâmkîŋpepeyeen Pâlaŋ mme kwageyepmti egaŋ Pâl mâti mulup ilitsekwep mamilup. Egaŋ Pâl mukulem mme Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ timti am Zuda maŋgeen ku sokbembenaŋ ekŋenmagen timti mekokotnaŋ. Egaŋ Pâlmak oloŋkati Zelusalem am kukŋaŋgatnaŋ nâmkîŋpepeŋinmak ekŋengalen an damuŋaŋ ondeksâgât mbien ke ilitsekwep towebun. Pâlaŋ Taitas ombempeme ikŋaŋgat mundumaŋ msat notnaŋ mekoge. Pâlaŋ ombempeme Kilit msat nambu tuŋgupmanen tage am nâmkîŋpepeŋinmak ekŋen indikdamuŋ mimiyelen peme mepmamtan. Kilit msat ke nambu tuŋgupmanen matazin kegogapmti waŋga ŋenaŋ nambu nembeti nembet mebi zem mme nambu mamaŋ temaŋ kun beme ekŋen met Kilit ke enzilimtapme tâgâyaŋ bemtopme mametemien. Yaŋ Pâlaŋ Taitas am maŋge kemagen peme mef maŋge.

Pâlaŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zapat meluwaŋ kapiyet kuyeen yaŋaŋ kapigogat: Taitasiyaŋ mulup ke windenaŋbeŋ mimiyelen ma nukŋaŋ mulup keyet keŋaŋ sokbeme katikŋaŋ bemtati kume totogalen. Pâlaŋ egat zemgwatnaŋ zet notnaŋ nâmkîŋpepeŋaŋgalen ma mama mimiŋaŋgalen zeye. Am eksese mulup notnaŋ mti mamayelen zet notnaŋ zeye.

Zet ŋotekŋaŋ temaŋ kapigogaŋ Taitas zapat meluwaŋ keŋaŋ talip:

1:1-4 Zet yaŋbemti zenzeyelen zet

1:5-9 An damuŋ ekŋengalen zet

1:10-16 Am zet zemyuŋgu yuŋgu mamip ekŋengat ekseseyelen zet

2 Am maŋge ikŋak ikŋak dapmelaŋge tuŋguwinaŋ matalip ekŋengalen zet

3:1-8 Am nâmkîŋpepeŋinmak ekŋengat zet apapalak zet

3:9-11 Mama mimi bekaŋaŋ mme zemkulumane zedi kulume indemane bekaŋen keyegak tusumambep

3:12-15 Zet zemdelaŋpepeyelen zet

Mukukumak zet yaŋbam zenzeyelen zet

¹ Neŋ Pâl. Neŋ Kawawaŋgalen mulup an ma Zisas Kilaisiyelen buŋam zapat zemkawaŋ bembeyet nakumtetiye. Neŋ Kawawaŋaŋ am ikŋaŋgat zapat indaombe-mindeye ekŋen kemagen Kawawaŋgalen zet penaŋ keyet yaŋaŋ nâmkîŋpepeŋin katikŋaŋ bembeyet zemâtâtindawan. Kegok mimindawenn keyaŋ Kawawaŋgalen zet katnaŋ ke nâmatâpme keeset mama mimi pembedaŋ gawepumti mbep. Kawawaŋaŋ mulup zet ke naŋge. ² Neŋ mulup kegok mti am nâmkîŋpepeŋinmak indamukulem mma ekŋenaŋ oloŋen palen mamti mama kanzizit ke tiwep. Kawawaŋaŋ mama kanzizit zetik mimndaye keyet webemti damuŋ manup. Eweŋaŋ penaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ ku sokbeme Kawawaŋaŋ mama kanzizit mama zetik mimndaye. Wa Kawawaŋ ek ke an zet dâsukitonŋ yek. Zet penaŋ penaŋ etaŋ manzein. ³ Kawawaŋaŋ Zisas sokbembeyelen zeye kan ke sokbeme zet zapatnaŋ zemkawaŋ bembeyelen neŋ ombemnemti Kawawaŋ Anŋalalaŋŋnaŋ neme buŋam zapatnaŋ ke zemkawaŋ bembep.

⁴ Âpme Taitas neŋ gâgât zapat meluwaŋ kapi kumgayap. Geŋmak nit Kawawaŋ kwep manâmkîŋpelup keyaŋ mme geŋ nâgât nemun penaŋnok bemane mamalup. Neŋ

Kawawan Bipm ma Kilais Zisas Anjalalanjan keñ sewakjan ma keñ taolet mgame mamayet mandundayap.

Dapmelange ñejan bemberine ekjengalen zet

⁵⁻⁶ Nit nsakwep Kilit msalen tatneti gemkoban e yanan kapigok. Geñ ke tati neñ mulup mmeti butnan pewan ke mzikat gama met mka katan meti an damuñ dolakjan myungungunpin, imbinin kwewetan ma nemunambanane ekñenan Zisas nâmkijpenti mama mimiñin kwetetepman mamip ma mam biwine ekjengalen zet kuma kuluip. An keboñ indikti indaombem indemane dapmelangeyelen ñejan bemberin mamayet nâmti gemkoban. ⁷ Âpme an ñejan bembe aikbanan keyan Kawawangalen mulup mamin beme egañ myungungupin mambe. Mti egañ am ekjengat zikalinañ sek mmobot zet zemti am ñenzinziñ ku mindawe ma tu katikjan omba ku nimbe ma kasa ku kuwe ma mânep milawatgat kejan temañ ku bewe. ⁸ Mti egañ kejan sekjan weyandamuñ mti nâmkijpepe katikjanan tapme ikjan sekjan ñep ekdamuñ mbe. Mama mimi esemteñ mti Kawawangat zikatnan kwatetepman mambe. Mti am notnan nukjanen kwitnan kwitnangat olat zeme indamukulem mimindewe ma mka weweyet timapme aikindawe. Ma mama mimi dolakjan sambe ke timangalanme egat zapat etañ bemâbe. ⁹ Egañ Zisasiyelen Zet Zapat Dolakjan Penan zemzikat sawien ke kejan penan nâmkijpenti atam tabeyepmti egañ am notnan keñin walati zet zapat pbenan ke teñ zemzikat indame nâwep. Ma zet zapat penan ke penpen mampeip ekñen papalimti zeme ekñenan yungungunin ke ekmâtâbep.

Kilit msalen am dâsukitonj sambe penan mambien

¹⁰ Kilit msat kapiyet kejanen an sek mmobot zet manzeip sambe penan mamip. Ekñenan Kilaisiyelen zet zapat dolakjanngat kasa makuip. Zuda am kegogak zet dâsuki dâsuki zemti am Kilaisiyelen manje tetimaemae omba mamiindaip. Ma notnan ninmak tusumti mamaip ekñenan kegogak am sekjin butnan antitiyelen zet tim maiwan am keñin omba penan manyungum indeip. ¹¹ An ekñen keyan mânep milawatgapmti mama mimi mgasik ke ekñenan zemzikat indamti mam biwine ma nembanane ilinsakwep ñotikjin mme yungume indatimti ilinangalen manjeen matusumindeip. Keyepmti geñmak mulup an ñenmak in am ekñen keboñ ke zemkulumindeme zet ewe ku zewep. ¹² Kilit msat keyetnan golan zenze an ñejan zet pigok zeye,

“Kilit ekñen am ka dâsukitonj penan ekñen ke bonzup nembon mgasik penan ekñen an nimbi nimbi tonjan penan ma wisalin omba penan mataindain.” ¹³ Golan zenze an zeye kapi neñ nâma penan bein keyepmti Taitas, geñ dapmelange ekjengat ankenoo zet bewalak kwisak mimindamti indamukulem mmane nâmkijpepenan pbenan bewe ¹⁴ ma Zuda am ekjengalen wekawat zet notnan dâsuki manzeip ke ma Zet Zapat Dolakjan Penan bamkumpemti kejanngalak zii zet notnan mambeip ke bamkume delañ zeme ewe ku mâpmebep. ¹⁵ Âpme an ñejan Zisas Kilaisiyet nâmkijpewe beme mama mimiñan pbenan mâbe. Mme bekananjan ekmagen kobe beme keyan ku mtopewe. Keyangut an ñejan Zisas Kilais ku nâmkijpenti egañ zet dâsuki mâti kwitnan kwitnan mgasik mbe beme ekñen ke yom etañ beme nânânjanan mgasik penan bewe. Egañ ñep bekanan ma pbenan ke mimiyelele ku nân. Egañ bekanan mip beme nâmtetem ku mamin ¹⁶ Ekñen dembusekjanan etañ, “Kawawangat yanan nin nânup,” zemtingut naman mama mimiñin Kawawangalen zelan zein keyet katan mimipin mamip. An ekñenan ekñen keyet mgasik penan manâmindeip. Ma ekñenan Kawawangalen zet ku mangawepup. Ma am mama mimiñin keboñ keyan kwileki dolakjan ñen ku mamip.

2

Am nâmkijpepemak ekjengalen zet zemâtâtât

¹ Âpme geñ naman am nâmkijpepejinmak ekjengat mama mimiñin teñ bembeyelen zapatnañ diindomti indamukulem mmane ekjenañ Kawawañgalen zet katnañ keyet katan gawepumti mbep. ² Mti an penañdine ekjen weyañ diindomane ekjenañ tu katikñañ nimti keñ kilom ku mbep. Mti am notnañ ekjengat zewep, “An ke dolakñañ penañ main.” Ma mamañin weyañ damuñ mti nâmkijpepejin katikñañ bemti noloneyet gogot mamip ma nukñañ sokbeme gweñ gweñ kumti matalip. ³ Âpme geñ imbi penañdine kogogak diindomane zet dâsuki mezem kozem ku mbep ma tu katikñañgat kandañan ku mebeb. Mama mimiñin kwetetepmañ ke mti ekjenañ mama dolakñañgalen an zikat indanda mti mambeb. ⁴ Kogok mamti ekjenañ imbi sipkotem ekjen zet kegogak weyañ zemâtâtindamane nâmti keyet katan apnembanjineyet gogot mimindawep. ⁵ Mti ekjenañ nâmambe nâmambe mamti awimak etañ mama kwetetepmañ mamti mamañin weyañti damuñ mti awine eksemindewep. Kok mamambep beme an ñenañ Kawawañgalen Zet Zapatgat kwelat ku kuwep.

⁶ Sepem kegogak an sipkotem ekjen meleñ beleñ bemindemane mamañin weyañ ekdamuñ mbep. ⁷ Mti geñ giti zedi zemti keyet katan mâti mama mimi dolakñañ sambe keyet keñañ bemti mmane am ekjenañ geñ eksem giknâmti keyet katan mbep. Geñ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ keñdanen kwep penañ mkatikñañ bemtati am zet penañak diindowanik. Kawawañgalen mulupmañ pep palen ku mbanik. Nâmambe nâmambe mulupmañ mme penañak bewe. ⁸ Mti geñ zet weyañ nâmâtâtati teñ etañ diindomane an ñenañ gâgât zedi ñep kum topewe. An ñenañ gitañgat yañdi giksât koti gikmâtâti yañdi ekme geñ yomdipiñ an dolakñañ penañ beme ikñañgat sakambuk aikme zetnañ kileñ zemti mebe.

⁹ Âpme am notnañ sisiliñ am mañgandine diindomane an damuñine ekjengalen zet gawepumti keñin mdolakñañ bembeyet mulupmañ mbep. Mti zelen kulumti zet dopmañ ñen ku gilik zemti indawep. ¹⁰ Ma ekjenañ kwitnañ kwitnañin kambu titipiñ ekdamuñ dolakñañ mimindamti kan katan muluwin dolakñañ mme amobotnañine ekjenañ ke nâmtalatindewep. Sisiliñ an imbi kegok mamambep beme am notnañ ekjen keyet indikmâtâpme dolakñañ penañ beme nâme Kawawañgalen zapatnañ penañ sukwep otñawep. Kawawañ Anğalalan An kegok nâwep.

Nin mama dolakñañ mtati Zisasiyañ kobeyet damuñ mbanup

¹¹ Msat sambe am mamañup katan Kawawañ keñ taoletnañgapmti am sambe yomengatnan gilik zemti ndatitiyet Zisas sosokpeme kot sokbemkawañ beye. Keyepmti geñ am mañgendine zapatn mgawan ke ewe kogogak zemkawañ bemindemane ¹² Kawawañ mama mimi mgasik sambe keyet wisat mammambep ma msat palen kwitnañ kwitnañ notnañgat eyak kumbep ma mamañin weyañ damuñ mbep me mama mimi kwetetepmañ mbep ma Kawawañ mama nâmtikñañ min kemak mama mimi sambe ke mimiyet zemzikat indawanik. ¹³ Kwitnañ kwitnañ Kawawañ nâmtikñañ mam keyet katan mti kan temañ sokbesâpm keyet webemti egat damuñ matapmambanup. Nin Kawawañ windenañ igagen keyet Nemunañ Zisas Kilais an yomengatnan gilik zemndatiye egañ saña sonğañañmak kobe. ¹⁴ Egañ ikñañgat sekñañ ke an kasa ekjen ketalasim indame kumsagat mpeme gakiyeyañ gakikien-gatnan wati am nin yomengatnan gilik zemndatimkwati mme animbi kwetetepmañ ikñañgat zapat bewenn keyepmti nin egañ ningapmti gakiye keyepmti nin egat kwitnañ kwitnañ dolakñañ etañ zempeye ke mti webe webe palen mamambanup.

¹⁵ Zet delañ zenzenañ kapi geñ mama mimi dolakñañ sambe ke windenañ penañ bemti zikat indawanik. Geñ diindomane ekjenañ zedi ke gawepumti mbep. Ku mbep beme indikti zet mimindamane gâlen zedi gawepuwep. Mti geñ an ñenañ

mulupdi ekme ñep ku beme mulupdanğat zemtalatğeweyet weyañ eksemti mulupdi kakanemuñ mbanik.

3

Emetak Tenmagen mama mimi dolak dolakñañ sambe tiwen

¹ Geñ amdine ekñen ewe sakwalamti zemâtâtindamane ekñenañ gapmanñine ekñengat kandañinan tati zelin gawepumti kwitnañ kwitnañ dolakñañ sambe tazin ke oloñen palen eleñ beleñ bemti mbep. ² Mti ekñenañ am ñeniyet kwelat zet ñen ku kuwep. Ekñenañ neñ zewi geñ zewi ku mbep. Ekñenañ mamasi palen notn mmamti mama mimiñin sewakñañ dolakñañ penañ am sambemagen mbep. ³ Âpme eweñañ nin sepem keboñak Kawawañ ku nâmkiñpemamti nin zetnañ kulumti mambenn ma nin tetimndeme set penañ ku mâti mebenn. Ma nin nnañgalen tikñañ keyet kandañan meti kwilekiki mbenn ke oloñengat ma nnañgat sekñañgat etañ mbenn. Mti nin yunğunğur keñañ meti notnne notnañgalen kwitnañ kwitnañgat eyak mti ñenañ ñengat nâmbekambembe mamimtemenn. ⁴ Sepem kekok mamkwatmanğut nin pembenañ bembeyelen Kawawañ An Anğalalañ Toñañ egañ am sambeyet gogot mam ke sosok sokbemkawañ beye. ⁵ Kewan nin kwileki ñen pembenañ nnak mbengat dopmañ yek. E ikñañ anğalañ gogot mndamti yomengatnañ gilik zemndatiye. Kekok mgeen ningalen yomm zemzuluti mama alakñañ Emetak Tenñañ ningalen mamaen penañañ mme sokbeme nin kwetetepmañ bembeyet nâmti mge. ⁶ Âpme Anğalalañ Zisas Kilaisiyet pembenañgapmti Kawawañañ nin omba mukulem mimindendeyelen Emetak Ten ndaye. ⁷ Nin Zisasiyet keñ taoletnañgapmti Kawawañañ nin ndikme kwetetepmañ mambenup. Keyepmti nin mama kanzizilen gwaenen mot ndemti kwitnañ kwitnañ sambe ndame timti mambanup. Keyet webemti nâpeñ mamanup.

⁸ Neñ zet tipman baen zemkwala ke penañ sukwep penañ keyepmti geñ windenañ bemti am Kawawañgat nâmkiñpem maip ekñen zemkawañ bemindamane ekñenañ am indamukulem mimindemti mimiyet nâme mopme mulup windenañbeñ mbep. Mulup keboñ ke dolakñañ penañ. Keyañ am sambe penañañ maaikindain. ⁹ Kok keyepmti zet penañepiñgat zet kañkañ ma zet mmot mtot ma yeñ sokñne ekñengat kwilin kumti yañin omâtât mâtât ma an ñeñañ bembeyelen zet ñenzinziñ ma zii zetgat yañañgat zet mmot mtot mti kasa kasa keboñ sambe ke bamkumindewep. Mama sepem keboñ keyañ am ñen ku mukulem mimiyelen ma penañepiñ yek penañ. ¹⁰ An ñenañ zikat gangandi yañgut indatetimti ñoktik alakñanen tusum taindame geñ ankeñoow kwep ma zut ñen ewe mpewanik. Yañ ku nâmti ewe tapmme an keboñ ke zemkulumpeme delañ zewe ma sesewat mka keñañ ku mambe mâpme mebe. ¹¹ An keboñ ke Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ bamkumpeme keyepm geñ zemkulumpewanik. Ek an yomtoñ. Am ekñen keboñ ke kilom mamaip. Keñin gakiwewenañgapmti yom mti mimiek mamip.

Zemâtâtât delañ zenzeñañ

¹² Âpme neñ bangat Atemas mene ma Tikikas mene zempema gâgât mundumdan koti timtapme geñ naman set ñen ke ma ke aikti neñmagen Nikopolis mka temanen kot naikbanik. Neñ mañ tâgâ kanañ keyet mka keyet keñañ metabap. Nâyapgapmti geñ naikbanik. ¹³ Taitas, geñ Apolos ma Sinas egelañ mebegalengat kanañ beme eget tu meu ma kwitnañ kwitnañ weyañidawanik. Âpme an ñen Sinas an ke gapmangalen zii zet nâmâtâtât an. ¹⁴ Aminne ekñenañ am nukñanen talip ekñen indamukulem mimindemti mulup keboñ mimiyelen yañañ nâwep. Kogok mmopme mmanañinanen penañañmak sokbewe.

¹⁵ Am pien neŋmak mamaip ekŋenaŋ in sambeyet indamukup. Âpme geŋ am nâmkipepenjin notn notn maip ekŋengat diindomane nâmbep nin ekŋen kogogak indamukunup. Kawawaŋgalen keŋ taolet in sambemak wemti weweyet nâmti dunduyap.

Pilimon

Pâlaŋ Pilimongat zapat meluwaŋ kapi kumsaye

Pâlaŋ zapat meluwaŋ kapi kumti an notnaŋ nâmkîŋpepeyeen aik kwatpeye Pilimongat kuye. Zapat meluwaŋ kapi an kwepgat kuye. Timotiyetnaŋ kot Pilimon delaŋ zeinen Pâlaŋ an kwep kwepgat zezapat meluwaŋ kumindaye yaŋgut zet zapat meluwaŋ keyet keŋan talip keyaŋ nin sambe kapi ŋep ndamukulem mimiyelen. Zapat meluwaŋ kapi tuŋgupaŋ sambe yek; ek ilak kwep keboŋ.

Pilimon ek Kolosi mka temaŋ keyelen amobotnaŋ ma an mânep milawatnaŋ sambe. Ek ilak Kolosi mka temaŋ keyelen toŋaŋ ma an nâmkîŋpepeŋmak. Ek kegogak mulup animbiŋanen sambe. Ekŋenmagengatnaŋ kwep ŋen kuŋzuŋ meti Pâlmak Loma msalen mka katikŋan ilisukwep tati Pâlaŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ ke dundume nâmti nâmkîŋpeye. Kegok aikgeyepmti peme toŋaŋmagen gilik zemebegalen nâmti Pilimonaŋ Onesimas sisiliŋ nembraŋaŋ ke toŋinaŋ zigok ma zigok mamindamtemien keyet kataŋ kumsasayelen nâmti zapat meluwaŋ kapi kumsaye. Zapat meluwaŋ kapiyet keŋan zet tazinen Kilaisiyaŋ Kawawaŋgaŋat an ŋep keŋ gilik zenze aikme Kawawaŋgat dundum sanak keboŋ. Ma Kawawaŋaŋ am nin ndikme sepem kwep mambein. Egaŋ kumakalaŋ ndein animbi ma am mânep milawatnaŋmak ma an tototnaŋ sekŋaŋ satnaŋ ma sekŋaŋ sopmaŋ, nânâŋaŋmak ma nânâŋaŋpiŋ kegok egaŋ ku man. Pâlaŋ Onesimas peme Pilimonmagen gilik zem mesâgât nâmti kukŋaŋgat egaŋ notnaŋ Pilimon zemkâkât msamti Onesimas peme gilik zem ekmagen mege.

Zet ŋokteŋaŋ temaŋ kapigogaŋ Pilimongalen zapat meluwaŋ keŋan talip:

1-3 Mukuku zet

4-7 Dundundu ma zemesewat

8-21 Pâlaŋ Onesimasiyet zemkâkât toŋaŋ Pilimongat mge

22-25 Zemgwatnaŋ zet delaŋ zenzeŋaŋmak dundundu dundum delaŋ zenzeyelen zet

Keŋ mbuteteyelen zet

¹ O Pilimon notn penaŋ, neŋ Zisas Kilaisiyet zetnaŋ mpalakŋaŋ bema keyet pepetnaŋ mti nati tot mka katikŋan neme tapma Kilaisimagen notn Timoti egaŋ kapi mamti napmukulem mamini. Yaŋ nit nsakwep kapi tati mulup an notnit penaŋ Pilimon gâgât keŋnit beme zapat meluwaŋ kapi kumti galup. ² Nit dapmelaŋge gâlen mkaen maondagip ekŋengat ma nâmkîŋpepeen ipnit Apia egat ma Akipasiyaŋ nit nembraŋ bekaŋgaŋ kasa kuku an dolakŋaŋ mamain ingat zapat meluwaŋ temakwep kapi kumbemalu kozin.

³ Neŋ Bipm Kawawaŋ ma Amobotnaŋ Zisas Kilais egegalen keŋ taoletmak keŋ sewak ingat tuŋguwinan wemti weweyet mandunduyap.

⁴⁻⁵ Geŋ Amobotnaŋ Zisasiyet tikŋaŋdi temaŋ tapme ek nâmkîŋpemamti egalen am notnaŋ indamukulem mamindenik keyet zet zapadi kopme nâmban keyepmti gâgât otnâmti Kawawaŋgat wisikŋ manzeyap. ⁶ Âpme neŋ gâgât mandunduyap kelak geŋ nâmkîŋpependi tazin ke am zemzikat indamane ekŋengalen nâmkîŋpepeŋin lemunaŋ temaŋ beme ekŋenaŋ kwilekiki dolakŋaŋ mbewaŋ Kilaisiyet kwizapatnaŋ mwabe. ⁷ Kilaisimagen notn, geŋ Kawawaŋgalen am ekŋengat keŋdi bembe ma ekŋengat keŋin mwatindewanan keyaŋ nâgât keŋ mme oloŋen ma eleŋ beleŋ penaŋ beye.

Pâlaŋ Onesimasiyet yayaŋ zet zeye

⁸ Notn, neŋ Kilaisimagen gâgât nodi mamayap keyepmti neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ ke mimiyelen ŋep gapitilima mbek. ⁹ Yaŋgut neŋ gâgât tikŋaŋŋ omba tazin keyepmti belak etaŋ wekungamti eksowap. Neŋ ailip penaŋ. Neŋ Zisas Kilaisiyet kwizapatnaŋ

mpalakñañ bema keyet pepet mti nati mka katikñañ kotneme matalap. ¹⁰ Âpme neñ Onesimas egat weñnok zet ñen pigok zema nâmbak. Neñ mka katikñañen tapma Onesimasiyañ niksât kopme neñ Kawawañgalen buñam zapat dundumti mukulem mpema keñ gilik zemti Kawawañ nâmkĩpeye keyañ mme nâgât nemun penañ bemti kandañnan main. ¹¹ Eweñan egañ geñmak mañge kan keyet mukulem dolakñañ ku mgaye. Yañ alak egañ neñmak mamti mukulem dolakñañ tapmnemkwazin. Yañ maneti pema geñmagen kobeen mukulem dolakñañ mgawe.

¹² Neñ Onesimas wembekatn penañ ke pema alak naman geñmagen kozin. ¹³ Neñ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañgapmti mka katikñañen neme tapma egañ nikdamuñ dolakñañ mamin keyepmti neñ ek añañalañma neñmak kapi tatagalen penañ nâyañ. Egañ gâgât weñnok neñmak mamti napmukulem mnenagen dolakñañ penañ benak. ¹⁴ Wa neñ geñ napmukulem mimiyet gapitilim gemti zet kapi ku zeyap. Giti weyañ nâmtati zetnañ zemdelañ zenzeyet nâmti zeyap. Nit ñoktik kwep bembepiñ neñ nenak egat zetnañ ñep ku zemdelañ zenzeyelen.

¹⁵ Onesimasiyañ kan belaknik bugan kapi gemti kunzuñti piñen koti main. Keyepmti taekmane gilik zemti kopme naman mkitik pemane gitimak ke kwesiñ mamambe. ¹⁶ Wa ek sisiliñ nemba etañ mamtan keboñ yek. Egañ notnañ sambe ekñen sebemindein. Ek Kilais nâmkĩpepeen an notnit penañ. Egañ neñmak piñ mamti napmukulem dolakñañ penañ mamimnein. Yañ geñmagen kobeen kegoak gapmukulem dolakñañ penañ mme geñ sisiliñ mimiñañgat ma Amobotnañmagen notn penañ mamain keyet nâmti egat nâmpemane pembenañ bewe.

¹⁷ Keyepmti geñ nâgât notn penañ nâmnenik beme neñ kopma mnawek keyet weñnok taekmane egañ kopme ekti ek msawanik. ¹⁸ Egañ geñmagen kwileki ñen myunguye ma geñmagen kwileki ñen butnañ mututuyelen tapme kunzuñ koge beme geñ nâgât damuñ tapmane neñ koti ekbap. ¹⁹ Neñ nenn betnañ penañ pigok kumpema ekbak: Neñ Pâl, nen egalen butnañ ke neñ koti mutum-gawap. Neñ geñmagen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ diñgoma nâmti geñ Kawawañmagen keñ gilik zenze aikbanan. Keyet nâlen butnañ temañ ewe geñmagen tazin. Neñ keyet zet sambe ku zesap. ²⁰ Keyepmti Kilaismagen notn, pigok zema nâmbak: Amobotnañ Kilais egat mti wekumgayap kapi mmane neñ gâgât oloñen penañ mbap.

²¹ Neñ gâlen zet gawepupundi tazin e penañ nâmgeyapgapmti zapat meluwañ kumambe puk tatnâyañ. Wekukun sambe gâgât beyap kapi ñep mti notnañ ewe gitañgat keñdan tusumti mbanik. ²² Pi nan zet ñen ewe pigok zema ekbak. Kawawañgañ gâlen dundundudañgat penañañ neñ napmukulem mneme mka katikñañ pemti geñmagen sakwep kobap. Ke nâmkĩpeyañ keyepmti geñ nâgât mka keñañ ñen eweñanak weyañpemane tabe.

Zet delañ zenzeñañ

²³ Epapalasiñmak nit nilisakwep Zisas Kilaisiyet kwitnañ mpalakñañ bembeyet mulupmañ mmalu keyepmti mka katikñañ kot ndeme tati in indamukumindenup.

²⁴ Âpme mulup an notnne notnañ Loma mkaen mamaip Mak ma Alistakasimak Demasmak Luk ekñañañ kegoak ingat keñin temañ penañ mambein.

²⁵ Amobotnañ Zisas Kilais egalen keñ taolet in sambemagen tatagalen nâmti mandundayap.

Ibulu Ibulu am ekngat zapat meluwan kumindadana.

Zapat meluwan kapi kwiyan pena kuye ke sosok ku zemsokbembena. Pâlan zapat meluwan kukuwan sambe iknangat kwitnan kumti, “Nej kuya,” e nep manzemkawanbein. Âpme Ibulu kapiyet zet esemtañ keboñ nen ku tazin. Kogogapmti an nânânin temañ Kawawangan zetgat nânâ mulup mamiwan kwiyan kup keyet zet mulup iknaknen mamip. Eknen nâmkijpepeninmak kuknangat mambien eknenan Pâlan kup zewien. Yanjut Lutayan mangeengatnañ takwalip eknenan kwiyan kup keyet zemusulalak zet omba mamip. Pâlan ku kup zewien e yanjan kapigogapmti zet ke zenzena. Egalen zapat meluwanen ekbegen egañ kuye set katnañ kwep mâti kukuwan nembon yekgapmti zenzena. Zapat meluwan kapi kwitnan Ibulu kukuwan eneyet Zuda am ekngalena zelin Ibulu.

Ibulu an ma imbi kwiyan zapat meluwan kapi kuyeyan am nâmkijpepeninmak eknen sindem omba penañ nâmkijpepeninangapmti tatimeyepm zemgwatnañ zet ma nâmkijpepenin katiknañ beme tatatgat nâmti zet kapi kuye. Zuda am eknenan Kawawangat sesewatpesâti sâpe sâpe sepem iknak iknak mambumkwetemien kemak Zisasiyan an sâpe sâpe bumbu mulup mti seknañ sâpe buye keyan mobotnañ bein zemi zapat meluwan kapi kuye. Sâpe sâpe bumbu mulup mkwakwatnañ keyet penañ ilak Zisasmagen sokbeye keyepmti tâtâ alaknañ ekmagen mimiñañ ke ku elenengeyelen nâmti zapat meluwan kapi kuye.

Zet noteknañ temañ kapigogañ Ibulu zapat meluwan keñan talip:

1:1-5 Kawawan alak pi set iknak nen aikzin Nemuñañ Zisasiyan set ke bein

1:6-7:28 Kilaisiyan tâtâ itnanañgalen mulup an sebemindein

8-10 Ningalen sâpe sâpe bumbu an Zisas egañ sâpe sâpe buye keyan sâpe sâpe bumkwakwatnañ ke sebemindein

11-12 Nâmkijpepenen ewe gwan gwan kumtatagalen indakumtetitiñañ delan zenzena

13 Zet zemdelañ zenze zet

Zisasiyan golan zenze an itnanañ mamkwabienmak ensel eknen sebemindein

¹⁻² Kawawan egañ golan zenze an zemindeme eknenan yensokjine iknangat mundumann kan sepemañ iknak iknak ma zet setnañ yanjan iknak iknak mandiindom kwatnepemelak alak tatnuwen kapiyetnañ Zisasiyan kosâpmnen kan keyet Kawawanañ iknangat yanjan mkawanbeme delan zenzenañ iknangat Nemuñañ penañ zempeme toti zet tadiindoin. Kawawanañ Nemuñañ keyan kwitnañ kwitnañ sambe keyet toñañ bemi mamayet ombempeye. Eneyet egelañ ilisakwep mamti kwitnañ kwitnañ sambe ke mbun. ³ Kasupgat saña songanañ mamekozin sepem kegogak Kawawangat yanjan penañ Nemuñañ mamsokebembawanbein. Nemuñañ ek yanjan iknak yek; egegat yanjit kwep. Zet dembuseknañ windenañmak zeme keyan kwitnañ kwitnañ sambe kapi bandim mpeme matazin. Egañ ningalen bekanan zulutndemti gwaen mogeyan Amobotnañ Temañ egat betnañ penaset mundum windenañben keyet totazin.

Kawawangat Nemuñañ ensel eknen angosomindemti mobotnañ tazin

⁴ Âpme Zisasiyan ensel eknen sebemindeimti motazin. Kogok mti ensel ekngalena kwit zet bujam timtotindemti egañ kwizet bujam temañ timti matazin. ⁵ Kawawanañ Nemuñañgat nâmti zet kapigok zeye,
“Geñ nâgât Nemun penañ; nit alak Bip Nemun belup.” (Sam 2:7)

Ma nen kapigok zeye,

“Neŋ gâgât Bipdi bemti mambap ma geŋ nâgât Nemun bemti mambanik.” (2 Samuel 7:12-14)

Ensel ekŋengat Kawawaŋaŋ zet kekok ŋen ku zeye. ⁶ Yaŋgut egaŋ Nemunaŋ kwewetaŋ ke msalen ewe peme tobe kan keyet zet pigok zeye,

“Kawawaŋgalen ensel ekŋenaŋ ek pedondom samti sesewatpewep.” (Sam 96:7-9)

⁷ Kawawaŋaŋ enselŋene ekŋengat kapigok zeye,

“Tâgâmak taŋamaŋ nâlen zet nâmti zetn mamâlupnok ensel ekŋen nâlen mulup angapmti zetn maŋgawepup.” (Sam 104:4)

⁸ Kawawaŋaŋ Nemunaŋgat gulak kapigok zeye,

“Kawawaŋ, geŋ Amobotnaŋ mundumdi katikpepepiŋ tatat kaliŋaŋ tapmeti mambanik. Ma Amobotnaŋ mamandi teŋ keyaŋ amobotnaŋgalen tonŋe ke nembon beme am indamusuwewet dolakŋaŋ penaŋ mbanik. ⁹ Geŋ mama mimi teŋ keyet tikŋaŋ manânik ma mama mimi bekaŋaŋ keyet kasa mamnik. Kogogapmti neŋ gâgât nâmtikŋaŋ mti geŋ Amobotnaŋ tataŋat ombemgemti kelakŋaŋ zulutgeap keyet nâmti oloŋen palen mambanik. Ke ensel ekŋen sebemindemti Amobotnaŋ tataŋat ombemgemti kelakŋaŋ zulutgeap.” (Sam 45:6-7)

¹⁰ Kawawaŋaŋ ŋen ewe kapigok zeye,

“Amobotnaŋ, geŋ yaŋbembeŋaŋ msat palen kwitnaŋ kwitnaŋ mbanan ma kululuŋgalen kwitnaŋ kwitnaŋ betdaŋ munduminan bemindemebenanaŋ tapmelip. ¹¹ Seŋgum melakandu keboŋ teŋgeŋaŋ mambeinok msat ma kululuŋ teŋgeŋaŋ bemti asekbalup. Geŋgulak mama kanzizit mamambanik. ¹² Kekok beme geŋ amnaŋ saŋgum taŋganaŋ mamuŋguŋpeme mewen kekok geŋ kululuŋ ma msat muŋguŋ timane mowembe. Geŋgulak sepem mambanan kekokak ewe mambanik. Ma an penaŋ bembepiŋ mamti mamambanik.” (Sam 102:25-27)

¹³⁻¹⁴ Ensel ekŋen tâgâ etaŋ mme ekŋenaŋ Kawawaŋgalen mulup etaŋ mamip. Kawawaŋaŋ ekŋen zemindeme meti am ekŋen ikŋaŋ gilik zemindatitiyet manâin ekŋen ke maindamukulem mamimindeip. Kekok mammnaŋgut Kawawaŋaŋ ensel ŋengat kapigok ku dunduye,

“Kot betn penaset tapmane neŋ kasandine ekŋen kandaŋdanen mulaloŋ indema selaŋ indim kapisik indemane topmâpme tabanik.” (Sam 110:1)

2

Kawawaŋaŋ Nemunaŋgat zet zein ke ku bamkumpewep

¹ Nin weyaŋti zet eweŋaŋ tiwen ke bamkumpewanaŋmagengat ewe tim kitik mtabanup. Mneti Nemunaŋgat zet zeye ke pemann wembemagengat nâpeŋ mamambanup. ² Eweŋaŋ Kawawaŋaŋ zet notnaŋ ensel ekŋen zemindeme Mosesiyet kot zeme egaŋ mtoge ke diindome am ekŋenaŋ aŋgosowien ma ke kulume keyet dopmaŋ Kawawaŋaŋ sakwep mamutumindamtaŋ. ³⁻⁴ Amobotnaŋaŋ nin aŋgalaŋ ndendeyet zetnaŋ ikŋaŋ zemkawaŋaŋ beye. Âpme am sokŋaŋ tati wakŋin penaŋaŋ nâmbien ekŋenaŋ zet ke zemkotnepeme kaliŋaŋ bemti tazin. Naman Kawawaŋaŋ ikŋaŋ muluwaŋ mamanan notnaŋ mge ma menok notnaŋ mti wendeŋaŋ sakam ikŋak ikŋak keyet yaŋaŋ zemkawaŋbemti zetnaŋ ke mgwatnaŋ mge. Egaŋ kekokak Emetak Teŋgalen taolet dolakŋaŋ nin kwep kwep ikŋaŋgat keŋaŋgalak ndaye. Keyepmti Nemunaŋgalen zet zapaŋaŋ weyaŋti ku timtabanup beme dopmaŋ penaŋ sukwep mobotnaŋ mutumndawe.

Kawawaŋaŋ Zisas kwit zapaŋaŋ temaŋ saye

⁵ Msat alakŋaŋ sokbewe keyet zetnaŋ manzenup ke Kawawaŋaŋ ensel ekŋenaŋ damuŋ mimiyet ku zeye. ⁶ Kawawaŋgalen Zet Itanaŋan an ŋenaŋ zet pigok zeye,

“Am nin pembenaj yeganjut Gej ningat nâpej mamanik. Ma am nin Adamgat nembajane nin tototnaj yangut Gej ningat damuj dolaknaj matatnik. ⁷ Gej kan belaknik bugan ensel ekjengat kandaninan mamayet zemndewanan. Yan Gej nin busatnaj ma kwizet bujam temanmak miakndewanan. ⁸ Mti kwitnaj kwitnaj sambe ningat setn kandan baen mulaloj pewanan.” *(Sam 8:4-6)*

Kawawanaj kwitnaj kwitnaj sambe ningat kandaninan mulalojpeye. Kwitnaj kwitnaj kalelanpij belak sembe melesin nin damuj mimiyet ndaye. Kan pigogat kwitnaj kwitnaj ningat kandaninan manje bempepejan keyet ku tapme maeknup. ⁹ Yangut nin Zisas egat yanajan nanup. Ewanan kan belaknik bugan ensel ekjengat tototnain manje ke Egan Kawawangalen kej taolet ke msokbembeyet ma am sambe indamukulem mti gakikiyet kekok manje. Egan sek sindem teman timti gakiye keyepmti Kawawanaj mwatonzempemti elimiak senje songanajmak ma kwizet bujaman teman ke saye.

¹⁰ Kawawanaj kululuj ma msat ma kwitnaj kwitnaj sambe mge keyaj ikjanjat kwizet bujam mmobogat namti mge. Ma amnan kululujen mebegalen namti Nemunan zempeme toti sek sindem tiye keyaj amnan mama kanzizit aiikgalen setnaj beye. Kegok ke Kawawanaj amnan namkinpepeyeen kwakwagat namti Zisasiyet nampepe ekjengat Angalalan Anjin beye. ¹¹ Apme am Zisasiyan mme tej beip ekjen ke ma Zisas ikjanmak ekjen mme tej bembejan temakwep Biwin kwewetan ke Kawawan keyepmti Zisasiyan, “Ip meniñne,” zenzeyet name nuknan ku mambein. ¹² Zet keyet zet ñen kapigok zenzenajan tazin, “Ñej bujam zapadi ip meniñne ekjenmagen zempalaknan bewap. Ñej ip meniñne ekjengat tunjuwinan zemesewatgewap.” *(Sam 22:22)*

¹³ Ma zet ñen ewe pigok zeye, “Ñej Kawawanjat namkinpemti penaj mambap.” *(Aizaya 8:17)*
Naman ñen pigok zenzenajan,
“Pi ñej ma Kawawanaj ip meniñne namage ekjenmak ñej nsakwep tatnup.” *(Aizaya 8:18)*

Zisas ek an penaj manje keyepmti egan nin ñep ndamukulem mimndewe

¹⁴ Apme ip meniñane ekjen sek seubaninmak mamaip kekok egan ekjengat sepem timti indamukulem msati sokbeye. Mme an penaj mame kume gakimti wage keyaj gakiki tonaj Sadan egalen wundenaj mtapeye. ¹⁵ Mti gakikiyet kinagat keyaj indatimti tapme kan katan egalen mka katiknan mamaip ekjen indamenzemtitiyet kekok mge. ¹⁶ Egan mulup mge ke ensel ekjengat mti ku mge. Egan Abalaam-galen insokñane ndamukulem mimndesati kekok mge. ¹⁷ Keyepmti Ek ip meniñane ekjenmak sepemin kwewetan penaj bembeyet zempepejan. Egan kekok mti ñep sape sape bumbu an ñenan mamti Kawawangalen mulup mbe. Ek an angalan gogot tonaj ma an mulup esemten penaj mamin ma egan ñep am sambeyelen yomin maasekmazin. ¹⁸ Egan sek sindem namti tetimaemaen mege keyepmti am nin tetimaemae sokbemndame ñep ndamukulem mimndewe.

3

Zisasiyan Moses angosompemti mobotnaj beyeyaj matazin

¹ Kilaismagen notnne, Kawawan kululujen mamainnan Zisasiyelen mulupgapm indamandame kobien. Nin Zisasiyet kapigok namatati manzemkawanbenup. Ek sape sape bumbu an ñenan ma Kawawanaj ombempemti bujam zapanaj zemkawanbembeyet peme koge. Zisasiyet mulupman ñen kekok ke mamingat napej mamambep. ² Mosesian Kawawangalen mulup namsemten mkwage sepem kekok Zisasiyan Kawawanaj mulup mimiyet zempeye ke kokogak namsemten mge. ³⁻⁴ Nin

an njanan mka dolaknan mawalazin beme an mka walage keyet kwizet bunaman mamwatnup. Sepem keogak Mosesiyet an dolaknan zenup yanjut Zisasiyan kwitnan kwitnan sambe mme sokbeyeyepm egat kwizet bunaman mwawagalen. ⁵ Moses egan Kawawangalen mulup an mamti zet gawepupu mulup mti mamkwage. Keeset bam sokbewe keyet bunam zapatnan zenzeyelen keyet sisilin annan mamkwage. ⁶ Yanjut Kilais ek nemunan penanan mka keyet tonan penan mamain. Kawawangagen namkinpepen tazin ke mkitikpem mamann nuknan sokbemndame katiknan bem tatnup beme nin ilak mka ke nemboj benup.

Israel am kej katik mambien nin sepem keogok ku mbanup

⁷⁻⁸ Keyepmti Emetak Ten egan zet kapigok zeye ke in naseip,
 “Alak kapi in zetnan naseip beme in msat tungupman tetimaemae sokbeme nenzinzi palen kwitnan kwitnan mbien keogok mti kej katik in ku mbep. ⁹ Yen sokjine eknenan Nejan msat tungupman ke nup kan 40 menok ma nenzinzi kogogak mkwapma eknamamkwebien. Yanjut eknenan nejan mobotnan omba mnamkwati yanjan mnik kwabien. ¹⁰ Apme nejan keyet namsopkumindemti pigok zewan, ‘Kan katan kej otnanin kilen mapeme mekozin mme eknenan nalen set ke nen ku ekmatabien.’ ¹¹ Keogok mbiengapmti nejan ekjengat nenzinzi mindamti zemkatik bembe pigok zewan, ‘Eknenan nalen katanan msatnan ke ku mebe. Yek penan.’”

(Sam 95:7-11)

¹² Kilaismagen notnne, inmagengatnan njanan namkinpepe katikpemt kejan bekananan etan bemisikme Kawawan mama tonan ek bankumpenakmagengat eksemambe. ¹³ Kawawan kan delan zenzenangat zempeye ke nin ku nanup keyepm nin kej katik ku mti mamambanup ma Sada nanpeman tetimaeen ndatowewegalen kawanjan ku sawanup. Keogapmti namkinpepen mamayet notn mukulem mukulem mti mambanup. ¹⁴ Nin namkinpepen alagak kwabenen ke ewe mkipman bemi manepemann gakikiyan ndaaike. Mti Kilaisiyen ndamukulem mbe ke penan namkatikbemi mambanup. Nin keogok mbanup beme nin Kilais egalen animbi penan bewanup.

¹⁵ Kawawangalen zelen kapigok zenzenan,

“In yensokjineyan Kawawan zet zeme namtingut kejan katiknan beme nenzinzi palen mamkwabien sepem keogok in egalen zetnan alak pigogat namti kej katik palen ku mbep.”

(Sam 95:7-8)

¹⁶ Am kwi eknenan zetnan namtingut bankumpemti egat nenzinzi mbien? Ke animbi Mosesiyen njanan bemindame Izip msat katikpemt kobien ekjen keyan keogok mbien.

¹⁷ Ma am kwi ekjengat Kawawan nup kan 40 keyet kejanen namsopkumindeye? Ke am yom sepem ikjak ikjak mti msat tungupman gakim walet mbien ekjengat keogok mge. ¹⁸ Apme am deset ekjengat Kawawan zemkatik bembe zet kapigok zeye, “Nalen katanan msatnanen ku mebe?” Zet ke am egalen zet kulumti mambien ekjengat namti zeye. ¹⁹ Keyepmti nin pigok penan nanup, eknenan ku namkinpewien keyepmti eknenan Kawawangalen katanan msat dolaknan keyet kejan ku mebien.

4

Kawawangalen am nin katanan msalen mebegat zemndendenan

¹ Kawawangalen katanan msalen mebegat zetik mge ke ku aseme delan zemage. Alak pigogat ewe tazin keyepmti inmagengatnan njanan ku namkinpemt selen met yunguwemagengat mama miminin eksemi mamambep. ² Kawawan zetik mimin-daye sepem keyegak nin zetik mimndain. Egan zetik mimindame kejanan penan ku bempewiangapmti ekjenmagen penanan ku sokbeye. Zet zemkatik bembenan ke

nâmkinpemi ku timambien. ³ Nin animbi nâmkinpepemaḡan Kawawaḡalen kâtnânâ msat keyet keḡan tapmetnup. Eweḡan Kawawaḡan kâtnânâ msat keyet pigok zeye,

“Neḡ keḡ kasa beme pigok penaḡ zemkatik beyap, ‘Ekḡenaḡ nâlen kâtnânâ msalen kapi penaḡ ku kobep yek penaḡ.’” *(Sam 95:11)*

Eweḡan Kawawaḡan msat mge kan keyet kâtnânâ msat ke kegogak beye yaḡgut amnaḡ ke mesâḡat ku manâmkinpeip keyepmti eḡan kogok zeye. ⁴ Âpme msasa 7 keyet keḡan kwep delaḡ zenzeḡaḡat kapigok zeye,

“Kawawaḡan mulup sambe ke kasup mulup mimi 6 mme delaḡ zemâpme msasa delaḡ zenzeḡan 7 keyet eḡan kâtnâm tage.” *(Sokbembe 2:2; Kisim Bek 20:11; 31:17)*

⁵ Âpme zet keyegak ḡen ewe kapigok zeye,

“Ekḡenaḡ nâlen kâtnânâ msalen kapi penaḡ ku kobep yek penaḡ.” *(Sam 95:11)*

⁶ Âpme pi am notnaḡ tatnup nin kâtnânâ msatn keḡan mebegalen setnaḡ notnaḡ ḡep tazingapmti keḡan mobanup. Kogok keyaḡgut am tipman baenen mamkwabien ekḡenaḡ zetik mimindame nâmbienḡut ku gawepuwien keyepmti ekḡenaḡ kâtnânâ msat keḡan ḡep ku mebien. ⁷ Keyepmti Kawawaḡan kan ḡen ewe beye, ke bemti kan keyet kwitnaḡ “Alak” kumti kâtnânâ msalen mebegalen zetik mge ke ewe ḡandem tage. Yaḡ mamkwati Kawawaḡan zet ḡen Dewit eḡat keḡan beme eḡan zet zein kegok zeye.

“Alak an ḡenaḡ Kawawaḡalen zetnaḡ nâsem beme keḡan katikḡan ku aḡalaḡ tasem.” *(Sam 95:7-11)*

⁸ Âpme Zosua eḡan am kâtnânâ msalenan Kawawaḡan zetik mimindeyeen indapmege. Ke etaḡ benak beme Kawawaḡan zigoset kâtnânâ msat ḡen ewe tazingat zeme Dewilaḡ zeye? ⁹⁻¹⁰ Eweḡan Kawawaḡan mulup sambe mme delaḡ zeme tagom tage kegogak an ḡen Kawawaḡalen kâtnânâ msat keyet keḡan mebeyan mulupman ḡdelaḡ zemti kâtnâwe. Kawawaḡalen am ekḡengalen kâtnânâ msat ḡen ewe tazin sepem Kawawaḡan tambu msasa 7gat kâtnâyeen kegoknok ekḡenaḡ kegogak makâtnâip. ¹¹ Kogogapm ninmagen ḡenaḡ zet kululu keyelen mama mimi ke mâti mambeyet am eweḡan mbien kegogak ku mbep. In kâtnânâ msalen mebegat Kawawaḡan mama mimi nâmtikḡan mamin ke windeḡaḡbeḡ mbep.

¹² Kawawaḡalen zet ke windeḡaḡmak ma amgat mamaḡinan mulupman mamnen wanam kukḡaḡbeḡ kukḡaḡ bameset eyo tazin keboḡ. Keyaḡ am keḡin aḡme epeeme amgat yaḡaḡin sosok mamsokbein. Mti wanamaḡ kanziḡaḡalen kelakḡaḡan ma kanziḡ olalaḡaḡ aḡmann bikpemi mamekozin keboḡ. Kawawaḡalen zelaḡ ammagen kegok mti keḡinaḡalen ḡoktik yaḡaḡ yaḡaḡ maenzilim tamezin ke yaḡaḡin mamekzin.

¹³ Âpme kwitnaḡ kwitnaḡ aiikḡan keyaḡ Kawawaḡat zikatnan enzilimti ḡen ku matazin. Ekmagen kwitnaḡ kwitnaḡ sambe ke sosok etaḡ mawemâzin. Eḡat zikatnan nin nnaḡat yaḡḡ zemkawaḡbemâbanup.

Zisas ek ningalen sâpe sâpe bumbuyelen an ḡenaḡ temaḡ

¹⁴ Ningalen sâpe sâpe bumbu an ḡenaḡ ḡen tatndain ek kululuḡ mka keyet keḡan penaḡ mepmoge ek Zisas Kawawaḡat Nemaḡan keyepmti nin nâmkinpepen manzemkawaḡ benup ke mimkatikḡan bemti mambanup. ¹⁵ Nin yomgalen windeḡan kumann tototgalen winden ku tatndain yaḡgut sâpe sâpe bumbu an ḡenaḡ eḡan tetimaemae sambe ninmagen masokbein ke ekmagen kegogak sokbemâpme delaḡ zemâge yaḡgut eḡan yom ḡen ku mge. ¹⁶ Keyepmti nin Kawawaḡat kiḡgapiḡ ekmagen sokḡan mebanup. Zisasiyaḡ Kawawaḡ an keḡ taolet toḡ eḡalen mundum windeen totazingapmti nin nukḡan ḡen ndaikme ekmagen mepmann keḡ taoletnaḡ ma aḡalaḡ gogotnaḡat penaḡan ndamukulem mimndewe.

5

¹ Sâpe sâpe bumbu an ñeñañ indaik indendenañ ekñeñañ amgat munduminan Kawawañgat zikatnan meti yomgat sâpe sâpe mambumtemien ma tewalan timet bembeyet zemindendenañ. ² Sâpe sâpe bumbu an ñeñañ ikñañ an penañ yomgalen tetimaeen ñep tokukuyelen keyepmti am yomgat yañañ penañ ku nâmti yom mti set penañ katikpemtî ñenen mebien ekñengat ñep sewakñañ mamindain. ³ Keyet yañañ kapigogapmti am ekñengalen yomgapmti etañ yek ikñañgat eyo nâmti bumbuyet zempepeñañ. ⁴ Mulup mobotnañ keboñ ke an ñeñañ keñagalek ikñak ñep ku mimiyelen. Sâpe sâpe bumbu an ñen Kawawañañ aikpemtî mulup same ñep penañ mbe. Egañ Alongat setnañ munduman mâti kegok ke mpeye. ⁵ Sepem kegogak Kilais ek ikñañgat nâme mobotnañ beme sâpe sâpe bumbu an ñeñañ temañ ku beye. Ke Kawawañañ pigok zemti zempeye,

“Alak neñ gâgât kapigok zemkawañ besâwap, ‘Geñ nâgât Nemun penañ.’ ” (Sam 2:7)

⁶ Mti naman zet ñen Zisasiyañ sâpe sâpe bumbu an bembeyet ewe kapigok zeye, “Geñ Melkisedek nemboñ sâpe sâpe bumbu An ñeñañ kwesiñ kwesiñ mamti mam-banik.” (Sam 110:4)

⁷ Zisas ek msalen mañge kan keyet An gakikiengatnan mme belek zem wawagalen winde tasaye egat Gesemani muluwen dundundu mge ke ñakñak palen omba penañ sumti zeye, “Kawawañ napmukulem mne.” Kegok zeme Kawawañañ dundunduñañ nâmpeye enenogat egañ Kawawañgat kandañañ mtot meti pedondom saye keyepm Kawawañañ winde same kiñgagapiñ gakikien moge. ⁸ Ek nemuñañ penañ mañge yañgut egañ sindem tiye keyañ egalen zet gawepupuñañ keyet yañañ tasaye keyepm mgwatnañ mge. ⁹⁻¹⁰ Zisasiyañ zet gawepumti gakiye keyañ sâpe sâpe bumbu an dolakñañ penañ kwage. Mti ek ke Melkisedek sâpe sâpe bumbu an temañ keyet katan sâpe sâpe bumbu an ekñengat ñeñañin mamayet Kawawañañ zempeye. Keyepmti am zetnañ mañgawepup ekñen ke yomengatnañ gilik zemindatitiyelen tonjin penañ benti mama kanzizit mama ke maindain.

Nemba isisik ekñengalen mama mimi keyet katan ku mambanup

¹¹ Melkisedek egalen zet omba penañ tazin yañgut in wakñin bekekme mamaip keyepmti zet sewak sewak tadiidomopma nâmbep. ¹² In kan teepmañ nâmkîñpepe aikbien mme nolineyañ mama keyet yañañ zemzikat indawien kogogapm an zet zikat indanda ñep kwabiek keyañgut in zet ke wisat palen tati yañañ penañ ku nâmatâbien keyepm am notnañañ in ewe Kawawañgalen zet ñotekñañ ke ewe zemzikat indame weyañnâmatâbep. In ewe nam etañ niniyelen beip; meu katikñañ ñep ku niniyelen. ¹³ Am nam manip ekñengat nemba okak kegok manzeip, ekñen keboñañ set de pembenañ ma de bekanañ ke ñep ku maekmâtâlîp. ¹⁴ Meu katikñañ ke am semem delañ zenzeñañ ekñengalen zapat. Keñinan nâmatât talipgapmti bekanañ ma pembenañ ke kalañ kumti maegip ekñen keboñ keyañ meu katikñañ niniyet zapat beip.

6

Nin nâmkîñpepeen semem katikñañ benti mambanup

¹⁻² Âpme in alagak nâmkîñpepeen kwati Kilaisiyelen zet zapatnañ yañañ imbelañañ nâmbien keyegak nâmti ewe belak etañ manâip ke peme tapme zet keyañ penañañ mimiyelen zein ke mâti mamambep. Kegok ke am nâmkîñpepeen kaliñañ kwabien ekñeñañ kegok mamip. Zet alagak nâmbien ke kapigok: mama mimi bekanañañ indamandame gakikiyet zapat mambieneyelen yomengatnañ keñ gilik zenze zetnañ ma Kawawañ nâmkîñpepeyet zetnañ ma tu zululugat yañañ nânâyet mzikat indandañañ ke ma am nâmkîñpepeñinmak belin ñokñinan atata ma gakikiengatnan

wawagalen zet ma am Kawawaŋaŋ zet zemdelan zenze muluwen tabepgat zetnaŋ. In zet keboŋ ke etaŋ sakwalambemti zenzeyak windenŋaŋ ku mbep. Zet nâmkîŋpepen mama mimi tototnaŋ mimiyelen ke zenâmti nâmkîŋpepenin mkaliŋ bembeyelen wemezin ke zenâ zenâ mti semem kaliŋ bewep. ³ Nin kekok mimiyet Kawawaŋaŋ winde ndame timamti semem kaliŋ bewanup.

⁴ Neŋ kekok zeyeyanŋut ŋen ewe kapi zesowap. Am notnaŋ Kawawaŋgalen Zet keyaŋ keŋin melen beŋen beme Zisasiyaŋ ekŋengat yominanŋat gakiye kekok nâmkîŋpewien. Kekok sokbeme am ekŋen ke Kawawaŋaŋ Emetak Teŋ indaye. ⁵ Ma Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penanŋ ke nâme keyaŋ keŋinan mealat mepme Kawawaŋaŋ menok notnaŋ bamgat sokbewe keyet kataŋ mme ekmâtâlîp. ⁶ Am ekŋen kemagen kwitnaŋ kwitnaŋ kekok sokbeme ekŋingut ekŋenaŋ Zisas penanŋ sukwep bamkumpewien keyaŋ ekŋen Kawawaŋgat Nemunaŋ ilinak keŋinanek ewe tewen kumasasokpewienok beye. Mti am sambe zimoselinan egat kwitnaŋ mtopewien. Am keboŋ ke yomenganŋaŋ keŋŋ gilik zenzeyelen setnaŋ ŋen ku taindain penaŋ.

⁷ Msat ŋen map topeŋ tati kwitnaŋ kwitnaŋ mme dolakŋaŋ kwapme am mulup mamip keyaŋ meu ma sikokok matinip. Ke Kawawaŋ galen tebumolet temaŋ keyet penaŋaŋ ke masokbemindain. ⁸ Ma msat ŋeniŋaset nusi temaŋaŋ kalak zewenn keeset penaŋepiŋ keyepmti bam msat ke Kawawaŋgalen wepuwaliliyaŋ dukŋan mopme tewen zim tobe.

Nin winde kumann kwapme mambanup

⁹ Notnne penaŋ, neŋ ingat zet kiŋgagatgalen zema manâip keyepm keŋ zut ku miap kekgat in set pembenaset mebep e nâyap. Set pembenanŋ mebep ke Kawawaŋaŋ indaŋgalaŋ indewe kogok. ¹⁰ Kawawaŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ mamnen teŋ etaŋ. Keyepmti egaŋ in mulup dolakŋaŋ mbien keyet ku kandatindemâbe. In Kawawaŋgat nâmtikŋaŋ mpeme keyaŋ keŋin melen beŋen mimindeme in egalen am indamukulem mbienok mmobep. ¹¹ Âpme nin in mulup windembeŋ kekok etaŋ mimiyet nâmindenup mti nâmkîŋpepenin mkatikŋaŋ bemtati Kawawaŋaŋ kot indatim mobogat damuŋ tabep. In kekok mti webematalip keyet penaŋaŋ indamâbe. ¹² In am nâmkîŋpepenin kaliŋaŋ mamaip ekŋengalen mama mimi ke mâti mti wisat sakwep ku mbep. Ekŋenaŋ Kawawaŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ ikŋanŋat nemunaŋene indandayet zetik mge ke timalip.

Kawawaŋgalen zetik ke penaŋanmak

¹³ Ekŋenmagen ŋen Abalaam ek Kawawaŋaŋ zetik mti an mobotnaŋ kwiyet kwitnaŋ kumti zemkatik besap zem mgeyaŋ yek beme Kawawaŋaŋ ikŋanŋat kwitnanen bemti pigok zemkatik mti ¹⁴ pigok zeye,

“Neŋ penaŋ sukwep gwetnaŋ mgemti inŋokdine sambe sopmaŋ penaŋ gawap.”

(Sokbembe 22:17)

¹⁵ Âpme Abalaam ek zetik mge keyet damuŋ kan teepmaŋ wisatnepiŋ mamkwatneti bam penaŋaŋ aige.

¹⁶ Am nin amobotnaŋ ŋengat kwitnanen zetik minn beme zet zen ke bandim mti mmann am nâyo keyaŋ ningat zet bamset ŋen ku zewep. ¹⁷ Keyepmti Kawawaŋ ek am zetik mimindame keŋ zut mbiekmagengapmti zetikŋaŋ mkaliŋaŋ bembeyelen zetik notnaŋ omba penaŋ ikŋanŋat kwitnanen mge keyet penaŋaŋ nin tiwanup. ¹⁸ Kawawaŋaŋ zetikŋaŋ mam ma zemkatik bembe ŋen mamm ikŋanŋat kwitnanen eget zut keyet Kawawaŋaŋ dâsuki ŋep ku zenzeyelen. Zetikŋanmak zemkatik bembeŋaŋ penaŋaŋ masokbein. Keyepmti animbi nukŋaninmak kunzuŋti Kawawaŋmagen mepme egaŋ maenzilim indeingapm ekŋen keŋ oloŋen palen tatagalen. ¹⁹⁻²⁰ Sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋaŋ Zelusalem sesewat mka keŋan ikŋak ŋen mamotan sepem kogok Zisasiyaŋ kululuŋen Kawawaŋgat ŋenzimosetnaŋ mogeyaŋ nin ndamukulem mti ndadamuŋ mam. Egaŋ sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋ ŋen kwesiŋ kwesiŋ manŋe

Melkisedek keboŋ. Keyepmti nin Zisas mâti egaŋ mundum dolakŋaŋ motapmainen mosâgât webepeŋ mamambanup.

7

Melkisedekmak Kilais egetgalen sâpe sâpe bumbu muluwit yaŋaŋ sepem kwep

¹ Melkisedek ek Salem mkaengalen amobotnaŋ maŋge ma Kawawaŋ Amobotnaŋ temaŋ egalen sâpe sâpe bumbu mulup keyet anaŋ kegek maŋge. Egaŋ Abalaam met amobotnaŋ kasaŋane indomindamâti gilik zemkopme an keyaŋ met selen aikti zemgwatnaŋ mpeye. ² Mme Abalaam ek milawat sambe kasaŋane ekŋenmagengatnaŋ indamâti timkoge ke kalaŋ kumti maŋge 10magengatnaŋ kwep keyet kataŋ Melkisedek saye. Nin zetnaset kwit Melkisedek ke gilik zewennegen kapigok benak: “Tengalen Amobotnaŋ” ma kwitnaŋ ŋen Salem mkaengalen* amobotnaŋ kwit keyet yaŋaŋ kapigok zenzeyelen, “Mamasiyelen Amobotnaŋ.” ³ Melkisedek ek mamaŋ bipmaŋpiŋ ma yeŋsokŋaŋ mee ku zemkawaŋ bembenaŋ. Ek mamaŋaŋ ambege keyelen kanaŋ ku nâip ma gakiye keyelen kegek kanaŋ ku nâip.† Ek Kawawaŋgalen Nemaŋaŋ keyet sesepmaŋ sokbembeyet zenzenaŋ keyelen sâpe sâpe bumbu An ŋenaŋ mulup kwesiŋ mti maŋge.

⁴ Nin pigok nânup Melkisedek ek an tototnaŋ yek; ek amobotnaŋ temaŋ keyepmti ningat yeŋsokŋ Abalaam egaŋ milawat dolakŋaŋ etaŋ kalaŋ kumti maŋge 10magengatnaŋ kwep egat saye. ⁵ Abalaamgat iŋsokŋane am maŋge temaŋ kogogapm am maŋge Liwai zep ekŋenaŋ sâpe sâpe bumbu mulup ke mimiyet zemindendaŋ. Âpme Abalaamgat iŋsokŋane am maŋge notnaŋ ekŋenaŋ Liwai am maŋge ke indikdamuŋ mimiyet milawalin maŋge 10magengatnaŋ kalaŋti kwep indandayet zii zelen zemâtâtâtnaŋ. ⁶ Yaŋgut Melkisedek ek Liwai am maŋgeengatnaŋ ku sokbembenaŋ. Keyaŋgut Abalaam an zetik mpepeŋaŋ ekmagengatnaŋ milawat maŋge 10 keyetnaŋ kwep ke etaŋ Melkisedek same egaŋ zemgwatnaŋ mpeye. ⁷ Amobotnaŋaŋ an tototnaŋ zemgwatnaŋ mamimindeip. Set kegek tazingapmti Melkisedegaŋ Abalaam zemgwatnaŋ mpeye keyaŋ zeinen Melkisedek ek amobotnaŋ. ⁸ Israel an ekŋenaŋ milawalin kalaŋ kume maŋge 10 mopme maŋge kwep timtati Liwai maindamtemien. Am maŋge ke mamoti an penaŋ bemti magakimtemien. Âpme Melkisedegaŋ milawat maŋge kogok titiŋaŋaŋgut Kawawaŋgalen zelaŋ egat pigok zenzenaŋ ek mama kanzizit tapmain. ⁹ Neŋ zet keyet yaŋaŋ ŋen pigok nâyapgapm zewi. Zuda am ekŋenaŋ Liwai ekŋen milawalin maŋge 10magengatnaŋ kalaŋti kwep maindamtemien. Yaŋgut Abalaam ek Liwai ekŋengat yeŋinaŋgut egaŋ naman milawatnaŋ maŋge 10magengatnaŋ kalaŋti kwep Melkisedek saye ke Liwai ekŋenaŋ ku mamtemien ke yeŋinaŋ mge. ¹⁰ Enenogat kegek zenup? Melkisedegaŋ Abalaam selen met aikge kan keyet Liwai am maŋge ekŋen ku sokbewienanŋut yeŋinaŋ Melkisedek saye keyaŋ ekŋenaŋ mbienok bein.

Sâpe sâpe bumbu an alakŋaŋaŋ itnaŋaŋgalen mundum timâbien

¹¹ Liwai sâpe sâpe bumbu an muluwit mkwabien ke zii zelaŋ zein kataŋ mâti mme keyaŋ am sambeyelen yom zulutme delaŋ manzem manak ze Kawawaŋaŋ sâpe sâpe bumbu an ŋen ku aiknak. Yaŋgut egaŋ sâpe sâpe bumbu an ŋen Melkisedekgat sakam mwatomzempeye. Kewan Alongat sipmaŋ butnaŋ mâti aiikgalen zii zelaŋ zein kataŋ ku mimiŋaŋ. ¹² Alongat iŋsokŋeneyaŋ sâpe sâpe bumbu an mamayet Mosesiyaŋ zemkaliŋ beye kelak aseseŋaŋ mme zii zelaŋ mulup keyet zet zemâtâtâtnaŋ ke kogogak asekmâzin. Mme sâpe sâpe bumbu an kwakwagalen Kawawaŋaŋ setnaŋ alakŋaŋ zuluzin. ¹³ Kawawaŋaŋ sâpe sâpe bumbu an mwatonzempesâpm ke Liwai

* **7:2:** Kwit kapi Zelusalemgat kwitnaŋ itnaŋaŋ penaŋ kum mamaŋaŋ. † **7:3:** Melkisedek egat mamaŋ ma bipmaŋ ma yeŋsokŋaneyet Kawawaŋgalen zelen yaŋaŋ ku kukuŋaŋ yaŋgut mulupmaŋ mgeyeen Zisasiyaŋ mbe keyet kataŋ mge.

am manje ekñenmagengatnañ yek. An ke am manje ñenmagengatnañ sokbeye. Egat yeñene ekñenañ sâpe sâpe bumbu an mulup ñen ku mbien. ¹⁴ Amobotnañ ek Zuda manjeengatnañ sokbeye ke nânup. Âpme Moses egañ an manje ekñen keyañ sâpe sâpe bumbuyet mulup zet ñen ku indaye. ¹⁵ Pigok penañ sokbemkawañ bein sâpe sâpe bumbu an kwakwagat Mosesiyañ zii zelen zemâtâge ke ilak asekin mme sâpe sâpe bumbu an alakñañ Melkisedekgat sakam sokbein ke Zisas. ¹⁶ Ek Alongalen sip mâti sâpe sâpe bumbu an ku kwage. Kawawañañ sâpe sâpe bumbu an ñeñañ onzempeye enenogat egañ gakikiengatnañ wati gakikiyet windenañ mtotpeyeyepm mulup ke saye. ¹⁷ Kawawañañ keyet pigok zeye,

“Geñ Melkisedek sâpe sâpe bumbu an ek keboñak tapmeti mamambanik katikñañ.”
(*Sam 110:4*)

¹⁸ Keyepmti zii zetgalen zemâtâtât eweñañ zenzeñañ ke windenepiñ ma penapepiñ beye keyañ nin yomengatnañ ñep ku ndaangalañ ndendeyelengapm kapume keñañ motazin. ¹⁹ Zii zelañ an mukulem mpeme Kawawañmagen sokñañ ñep ku mege keyepmti Kawawañañ set ñen aikge keyañ dolakñañ penangat dolakñañ bein, eneyet set keyañ katnañ bem ndamandame Kawawañmagen sokñañ mametnup. ²⁰ Kawawañañ Zisas sâpe sâpe bumbu ñeñañgalen mulup mimiyet zempeye ke belak etañ penañ ku zempeye. Kawawañañ Nemuñañañ mulup ke mimiyet zet penañ ikñañgat kwitnanen zemkatikñañ bemeti zempeye. Sâpe sâpe bumbu an mamkwabien ekñen zemkatikñañ bemindeme mulup ke ku mbien. ²¹ Zisas ek Kawawañañ ikñañgat kwitnanen zemkatik bemti sâpe sâpe bumbu an onzempeye. Mti Kawawañañ pigok zeye,

“Amobotnañ zemkatik bembe zet zeye ke penapepiñ ku bewe. ‘Geñ sâpe sâpe bumbu an ñeñañ mameti mamambanik.’” (*Makuku 23:19; 1 Samuel 15:29; Sam 110:4*)

²² Keyepmti nin kapigok nâsenup, Zisasiyañ tâtâ alakñañ aige ke dolakñañ penañ. Keyañ tâtâ tipman baen wemkwege ke sebempemti mobotnañ ñen tazin.

Zisas sâpe sâpe bumbu an egañ ñep ndamukulem mimndewe

²³ Eweñañ baenen an sambeyañ sâpe sâpe bumbu an mamkwabien yañgut ñeñañ mameti gakime ñeñañ kegok mkwabien. ²⁴ Keyañgut Zisas ek mama kanzizit mamain keyepmti sâpe sâpe bumbu mulupmañ ke kwesiñ kwesiñ wemeti wembe. ²⁵ Ma Zisasiyañ kogogak kwesiñ kwesiñ mamti ningat Kawawañ mandundum sain kegogapmti nin Kawawañañ ndamukulem mindendeyelen nâmti sokñañ mepmann Zisasiyañ ñep añañgalenndendeyelen.

²⁶ Ningalen sâpe sâpe bumbu an ñeñañ alakñañ ek keboñañ ñep penañ ndamukulem mamin. Ek mamañañ kwetetepmañ, mimyugugunepiñ, ek teñ penañ. Ma Ek yomañ ñen ku tazin yek penañ. Ek am yomton ekñenmagengatnañ Kawawañañ kalañti ikñañ onzempeye. Egañ kululunen gwaen Kawawañmak motazin. ²⁷ Ek sâpe sâpe bumbu an ñeñañ mamkwabien ekñen keboñ yomton yek. Ekñenañ kasup ñen kasup ñen ilinañgat yominañgat sâpe ñeñañ bumtingut amñine ekñengalen yomgat bam mambumtemien. Yañgut Zisasiyañ ikñañgat keñañ sekñañ keyañ am ningalen yomgat sâpe sâpe sek kwep bume keyañ sâpe sâpe bumbu mulup ke ilak mdelañ zeyeyañ matatmopmambe. Ke ikñañgat gakikiñañ. ²⁸ Mosesiyelen zii zelañ sâpe sâpe bumbu an maombemindemtan ekñen ke an yomton. Yañ zii zetgat baman Kawawañañ ikñañgat kwitnanen zemkalinbemti Nemuñañ Zisas sâpe sâpe bumbu an ñeñañ onzempeye. Egañ sâpe sâpe bumbu mulup ke ñep penañ mdelañ zeyeyepm kwesiñ kwesiñ mamti mambe.

8

Zisas tâtâ alakñañgalen sâpe sâpe bumbu an ñeñañ tazin

¹ Zet zemkokotnañ keyet penaññ kapigok: Ningalen sâpe sâpe bumbu an ñeññ bemndemti matazin Zisas ek kululunjen gwaenen Amobotnañ Temañ Kawawañ kwizet buñamañmak egalen mundumen moti betnañ penañset windeyelen mundumanen mogeyañ tazin. ² Egañ kululunjen Kawawañgalen sesewat mka keyet keñan sâpe sâpe bumbu an ñeññ mulup mamin. Sesewat mka ke amnañ ku walalatnañ; Amobotnaññ ikñañ zeme weñge.

³ Sâpe sâpe bumbu an ñeññ ekñen sambe meu ma sonjom notnañ sâpe sâpe bumbuyet ma tewalañ bembeyet zemindendañ. Kegogapm Zisas sâpe sâpe bumbu an ñeññ egañ sâpe sâpe buye. ⁴ Mti ek msalen alak kapi manak ze sâpe sâpe bumbu an ku manak. Msalen zii zelen zein keyet katan sâpe sâpe bumbu an ekñenañ sâpe ñep mambuip. ⁵ Sâpe sâpe bumbu an ekñenañ muluwin sesewat mka weñañ ma sesepmañ walalatnañ keyet keñan mambuip. Âpme sesewat mka penaññ ke kululunjen gwaen tazin. Moses egañ sesewat mka zegwem zegwem time mosâpmme Amobotnaññ pigok dunduye,

“Nânik kalañan gwaenen sepemañ zikat game ekbanan keyet katan walabanik.” (*Kisim Bek 25:40*)

Tâtâ alakñañgalen zet

⁶ Tâtâ alakñañ keyañ tâtâ itnaññ sebempemti mobotnañ tazin. Ma Zisasiyañ tâtâ alakñañ keyelen an tunjupmañ mobotnañ tati tâtâ itnaññgalen sâpe sâpe bumbu an ñeññ mambien ekñen kegogak sebemindem tazin. Ma zemkatik bembe eweñan mimiñañ keyelen zetikñaññ zemkatik bembe alakñañ kapiyelen zetikmak sepem kwep ku belup; alakñaññ sebempein. ⁷ Eweñan tâtâ itnaññ weñge keyañ am mme dolakñañ bewien ze tâtâ alakñañ ñen ewe sokbembeyet zetnañ ñen ewe ku sokbenak.

⁸ Kawawaññ amñañeyañ myunjom same keyepmti pigok zein,

“Kan ñen neñ nâmtalap ke sokbeme neñ tâtâ alakñañ Israeal am ma Zuda am ekñenmak msowap. ⁹ Eweñan yeñsokñine Izip msalengatnan indatimti msalinan met indesâgât meti tâtâ ekñen mindewan keyet katan alakñañ mbap eyañ itnaññ sebempewe. Ekñenañ tâtâ keyet keñan nânâñ ku mambien keyepmti neñ bamkumindewan. Neñ Amobotnaññañ zet kegok zeap. ¹⁰ Neñ bam Israeal am ekñenmak tâtâ alakñañ msât zewan ke kapigok, Neñ nâlen zii zet ñen ñoktikñinan bemindewap. Ma keñinan kumpema tabe. Mme neñ Kawawañin mambap âpme ekñenañ nâlen aminne mam nembep. ¹¹ Âpme an ñeññ notnañ ñen ma meniñañ ñengat pigok zemti ku zemzikat sampewe, ‘Geñ Amobotnañ egat yaññ weyañ nâmbek,’ kegok ku zewe yek. Kan keyet am sambe tototnañ ma mobotnañ ekñenañ nâgât yaññ nâmâtâpme delañ zemâpbe. ¹² Ma neñ yomin ma myunjomunjomun sambe katikpemâbap. Mti kandatnome mamambap.” (*Zelemmaia 31:31-34*)

¹³ Âpme Amobotnañ egañ tâtâ ke mti keyet, “Alakñañ” zeye. Kegok zemti itnaññ tâtâ tage keyet tañganañ zeye. Âpme kwitnañ kwitnañ tañganañ bemti maetimben ke belaknik tati ilak endeletme mandelañ zein.

9

Kawawañgalen sesewat mka zegwem zegwem

¹ Tâtâ itnaññ Kawawañ sesewatsasayelen setnañ tageen ke mâti mkaññmak ma mundumañ sesewat mka zegwem zegwem msalen tage keyet mamtemien. ² Sesewat mka zegwem zegwem ke teepmañ walati keñañ kutume zut beye. Keñañ ñeññ keyet “Kambukñañ” kuwien keyet meu bem nini mundumañ tage keyet palen nupmamañ Kawawañgat zapat mambumbemtemiengalen mundum ma tañam bumbuyet mundumañ golañ weyayañan kogogak matatan. ³ Âpme sañjom teepmañ tunjupman ke

opem peme totapme mka keñan ñen ikñak enzililiñan keyet kwitnan “Keñan Kambuk Penañangot Kambuk” kekok kuwien. ⁴ Keyet keñan kasak sesikñan dolakñan bumbu keyelen mundum golan mpewien. Ma Kawawañan tâtâ amñanemak mti zii zet indaye keyelen bogis beke keyegak tapme pusekñan golan weyañti ambulutpeme matatan ma keyet keñan Alongalen tonje eweñangotnan petnanan mge kemak nanzañ palen zii zet kukuñan ma mana selikñan golan weyañti mana wepewien kemak eyo tâtâyelen bogis keyet keñan ilinsakwep bempepenañ. ⁵ Tâtâyelen bogis keyet sakñanen gwaen ensel zut weyañideme egegat pâwidan bogis ke maambulutatemun keyet dukñanen sâpe sâpe bumbu an ñeñañan nup kan katan amgat yomin Kawawañan katikpepeyet nâmti songom sipman añgalan gogot mundum zenzeñan bogis dukñanen matatan keyet palen matetelimtemien.

Sesewat mka zegwem zegwem keyet zapatnan eneyet esemter mmann delan zesem. ⁶ Kwitnan kwitnan kekok bempeme tapmepme keñan ñeñan keyet sâpe sâpe bumbu an ekñenan mobot toti muluwin ke mamtemien. ⁷ Mka keñan kambuk penañangot kambukñan keyet keñanen sâpe sâpe bumbu an ñeñan egañ nup kan kwep keyet keñan sek kwewetan mamotan. Yanñut songom sipmanñin yek, egañ sip timti mot ikñangot yomgat ma am yomton ekñengot nâmti sip ke tetelime bogis dukñan mundum kwitnan añgalalan gogot makumtemien keyet mamotan. ⁸ Emetak Teñan pigok manzikat ndain: sâpe sâpe bumbu anmak zii zetgalen zemâtâtât egetgalen muluwit am ningat tunñupmnan tazin beme nin Kawawañmagen mebeneknok sesewat mka keñan kambuk penañangot kambukñan ke mebegalen setnan mambekekzin. ⁹ Sesewat mka zegwem zegwem msalen tazin kapi bam kululunen katikñan sokbewe keyet sesepman bein. Mka zegwem zegwem keyet keñan meu ma songom timoti sâpe sâpe buwien keyan zigoset am Kawawañangot masesewatsamtemien ekñen keñin mme kwetetepman benak? ¹⁰ Zii zet ke belak sekgeset etañ, tu meuyelen zetnan ma sekñ tu zulutpepeyelen zetnanetan tage. Penañan Kawawañan msokbesâpmme tazin keyet sesepman mkwabien.

Kilaisiyan ikñangot sipmanañ sâpe sâpe buye

¹¹ Kilais ek kwitnan kwitnan penañ sokbembeyet zenzeñan keyet sâpe sâpe bumbu an ñeñan beye. Mti Egañ sesewat mka sepeman igagen mobotnan kululunen tazin keyet keñan mowege. Amnan ku walalatnan ma msalen ku tazinen keyet keñan mowege. ¹² Meme ma makau sipman timti ku moge. Ikñangot sipman penañ ke mka keñan kambuk penangot kambukñan ke mmoti sipman sek kwewetan tetelime mekoge keyan tatat katikñan matakwazin. Sipman keyan gakikiengatnan ndatim kwat ndeyeyan alak mama kanzizitgat zapat tatnup. ¹³ Eweñan zii zelan meme ma makauyet sipman timoti teteliliyet zenzeñan ma makau gandenañ bume zime mupmapman timti kâ kwakwatnan ke tuyen time topme lumañti keyan am set zii mpepenangalen anñosomti nukñan aiikñan keyelen gwesep mti tetelime mekoti am keyan mimindeme am kwetetepman mambemtemien, ke sekgeset etañ mme kwetetepman mamimindemtan. ¹⁴ Keyangut Kilaisiyet sipmanañ songom ekñengalen siwin sebempemti mobotnan tazin e egañ yom ñen ku mge keyet penañan. Kilaisiyan mama keboñ manje ke Emetak Teñ mama kanzizit mamainañ winde same mge. Ma naman egañ ikñangot mamañan Kawawañangot sâpe sâpe nembon sayeyepm egat sipmanañ nin zulutndeme teñ bewennañ Kawawañ mama kanzizit tonañ ek ñep sisilin mulup msawanup.

¹⁵ Keyepmti Kilaisiyan tâtâ alakñan keyelen an tunñupman mobotnan penañ beye. Mti tâtâ itnananen mamti yom aik kwabien ke yek bembeyet ikñan gakiye. Kogogapm am egat zapat mamaip ekñenan mama kanzizit mamayet zetik mimindendenañ ke ñep mepmamambep. ¹⁶ Betziñ tonañ bembeyelen setnan kapigok, an ñeñan gakime egalen betziñan ke an ñeñan belak etañ maekdamun min. Yan an titiyet nâmpepenañ

keyañ damuñ tapmepme toñañañ gakimeñgut an keyañ matin. ¹⁷ Egañ ewe alik mame betziñgat zetnañ zenzeñañ ke belak ewe tapme an keyañ gakimeñgut zet keyet penañañ ñep sokbenak. ¹⁸ Kogogapm tâtâ itnañañ ke penañañmak bambeyelen nâmbiengapmti songom kume sipmañañ topme keyañ penañañmak mambemtan. ¹⁹ Moses ek zii zet sambe zemâtâtpepeñañ keyet katanañ am sambe diindome delañ zemâpme makau gandenanggat sipmañ tumak lelimpeme tapme sindip palen sipsip zupmañ ñamañ keyañ zampemti keyañ siwenn olekti Kawawañgalen zet zapat meluwañmak muñguñguñañ palen ma animbi ekñengat palen matetelimtan. ²⁰ Mti pigok diindoye,

“Kawawañañ inmak tâtâ mimiyet diindoye keyelen sip e ilak kapi.” (*Kisim Bek 24:8*)

²¹ Mti sesewat mka zegwem zegwem ma sâpe sâpe bumbuyelen batikondo mee ke kegogak siwañ tetelime sipsak mambemtan. ²² Ke zii zelen zenzeñañ keyet katanañ kwitnañ kwitnañ sambe katanañ siwañ etañ zulupme kwetetepmañ bemâge. Ma sippiñ keyañ amgat bekañañin zulupme delañ zenzeyelen setnañ ñen ku tazin.

Kilaisiyañ ningalen yomgat dopmañ gakiye keyañ sâpe sâpe bumbunañnok beye

²³ Kwitnañ kwitnañ sesewat mka zegwem zegwemgat tazin ke penañ kululuñen gwaen tazin keyet sesepmañ kegogapm siwañ tetelime dukñinan mopme kwetetepmañ bambeyet zenzeñañ keyet sâpe sâpe mambumtemien. Kogogapm am kululuñen mebegalen ekñen mme kwetetepmañ penañ bambeyelen sâpe sâpe sakamañ igagen dolakñañ penañ bumbuyelen. ²⁴ Keyepmti nin nânup Kilais egañ sesewat mka amnañ belinan walalatnañ keyet keñañ kambuk zeip keyet sesepmañ msalen tazin keyet ku moge. Kawawañgalen sesewat mka keñañ kambuk kululuñen tazin keyet keñañ moti Kawawañgat ñenzimosetnañ nin ndamukulem mimiyet nâmti mandundum sain.

²⁵ Kilaisiyañ ikñañegak Kawawañgat sâpe sâpe sasayet sek kwep gakiye. Ke ewe sakwalambemti ku mimiyelen. Kogok mti egañ kululuñen mogeyañ tazin. Egañ zii zelañ zeinen sâpe sâpe bumbu an ñeñañ egañ nup kan sambe amgat yomin timti sek kwep mka keñañ kambuk penañanggat kambukñañ zeuwen moti songom ekñengalen sip matimotemien keboñ ke ku mge yek penañ. ²⁶ Kilais ek kegok mnak ze msat kululuñ sokbeye keyetnañ kwazinen amgalen yomgat mti Kilaisiyañ gakimti gakikiyegak mamanañ. Yañgut kegok yek. Egañ sek kwewetañ gakimti yom sambe mkwakwatnañ ma mimiñañ ma mmobep ekñen keyet katanañ sek kwep dopmañin gakim delañ zeye. Ñen ewe ku sakwalambemti gakikiyelen. ²⁷ Am sambe nin sek kwewetañ gakiwanup. Mti keyet baman daenen zet muluwen tabanup. ²⁸ Kegogapmti Kilaisiyañ ikñañgat palen am sambeyelen yom time mopme sek kwep gakiye. Kegok mgeyepm gilik zem kosâpmnen yom katikpepeyelen mulup ewe ku msâpm. Am egat nâmkipemti webem maip ekñen mama kanzizit indasâgat kosâpm.

10

Sâpe sâpe ñeñañ mambumkwatemien keyañ yom ñep ku makatikpemtan

¹ Zii zelen sâpe sâpe bumbuyet zenzeñañ ke kwitnañ kwitnañ dolakñañ bam sokbewe keyet sesepmañ etañ mkwabien. Keyepm sâpe sâpe bumbu an ekñañañ zii zet gawepumti nup kan katanañ sâpe sâpe bumti bumbuyak mkwapme am Kawawañ masesewatsamtemien ekñen keñin mme kwetetepmañ tatat katikñañ ku matatan.

² Sâpe sâpe mambumtemienañ am mme kwetetepmañ bewiek ze ekñañañ sâpe sâpe mene mene ewe ku mambumambiek. Keyañ am Kawawañ masesewatsaip ekñen mme yompiñ sipmañmak kwetetepmañ bewiek ze ekñañañ yominañgat keñinan nâmnukñañ ewe ku mbiek. ³ Sâpe sâpe kan ñen kan ñen mambumkwapme keyañ mme ekñañañ yominañgat manâmkwatemien. ⁴ Makau apmañ ma meme egegat siwidañ yomin ñep ku zulupme delañ zemâtnak.

⁵ Keyepmti Kilaisiyan msalen kogeen Kawawaŋgat zet pigok zeye,
 “Geŋ soŋgom kumti sâpe sâpe mambuip keyet tikŋaŋ penaŋ ku manânik. Yanğut geŋ neŋ am sek kot munduŋduŋgat eweŋanegak weyaŋ bempemane tage ke koti munduŋti sâpe sâpeyelen soŋgomnok bema nome gakiwan. ⁶ Geŋ soŋgom melesin ambepeme tewen motati zim totot ma amnaŋ geŋ yomin katikpepeyet nâmti sâpe sâpe bungame keyet nâmane tikŋaŋ penaŋ ku mambein. ⁷ Âpme nenaŋgat pigok zewi, ‘Kawawaŋ, nânik, neŋ gâlen zet gawepupuyet msalen toban. Gâlen Zet Itnaŋanen meluwaŋ mimiŋaŋ keyet penaŋaŋ ilak neŋ kapi kotalap.’ ” *(Sam 40:6-8)*

⁸ Sâpe sâpe bumbu keyet zii zelaŋ pigok zeye,
 “Sâpe sâpe soŋgom melesin ambepeme tewen motati zim totot ma amnaŋ geŋ yomin katikpepeyet nâmti sâpe sâpe sakam iŋŋak iŋŋak mambungaip ma tewalaŋ notnaŋ mamgaip keyet nâmane tikŋaŋ penaŋ ku mambein.” *(Sam 40:6)*

⁹ Kogok zemti naman zet ŋen pigok zeye,
 “Kawawaŋ, nânik, neŋ gâlen zet gawepupuyelen msalen toban.” *(Sam 40:7)*
 Egaŋ zet kekok zeye ke kwitnaŋ kwitnaŋ itnaŋaŋ mpeme mepme alakŋaŋ ŋen mwatonzempesâgât nâmtiyepmti zeye. ¹⁰ Keyepmti Zisas Kilaisiyan iŋŋaŋgat sekŋaŋ ke Kawawaŋ sâpe sâpenok ketalasim same keyaŋ nin keŋŋ mme kwetetepmaŋ bewen. Ke sek kwewetaŋ mge keyaŋgut keyet pembenanaŋ kwesiŋ wemti wembe.

¹¹ Sâpe sâpe bumbu an sambe ekŋenaŋ kasup ŋen kasup ŋen sesewat muluwin mti sâpe sâpe bumti bumbuyak mamkwetemien. Âpme keyaŋ yomin ŋep ku peme mebegalen. ¹²⁻¹⁴ Kilais egaŋ yomgat sâpe sâpe gakikiŋaŋaŋ mise kwep sâpe sâpe mambumkwatemienok bumdelan zemti animbi mme kwetetepmaŋ bewienan ekŋen kwesiŋ kwesiŋ mambep. Ekŋen egaŋ sâpe sâpe kwewetaŋ bumti mme dolakŋaŋ etaŋ bemâpme gwaenen mogeyaŋ Kawawaŋgat betnaŋ penaset totazin.

“Mme mundum ke tapme Kawawaŋaŋ kasaŋane indatimti egat setnaŋ kandaŋan timot mulaloŋ indeweyet damuŋ tazin.” *(Sam 110:1)*

¹⁵ Keyet Emetak Teŋaŋ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen kapigok zemsokbemndain,

¹⁶ “Kan kapi delaŋ zeme neŋ bam ekŋenmak tâtâ alakŋaŋ ŋen mbap. Neŋ zii zet zetn keŋinanen bem indema tabep. Ma neŋ zii zetn ŋoktikŋinanen meluwaŋ mpema tabe.” *(Zelemmaia 31:33)*

¹⁷ Mti Egaŋ ewe zet pigok tusumti zeye,

“Keyepmti neŋ yominaŋgat ma myuŋguŋguŋinaŋgat kandatnome mamambap.” *(Zelemmaia 31:34)*

¹⁸ Kogogapm Kawawaŋaŋ yom katikpewe beme sâpe sâpe bumbu an ekŋenaŋ sâpe sâpe yom peme mebegat zembuwep ke yaŋepiŋ.

Nin Kawawaŋ nâmkîŋpemtî ekmagen sokŋan mebanup

¹⁹⁻²⁰ Eweŋan saŋgum sesewat mka zegwem zegwem keŋan zut kalaŋme mekotatagat anzam matatan ke Zisasiyan gakime endelege. Kegok mti egaŋ set alakŋaŋ sipmaŋaŋ zulutndeyeyepm nin sesewat mka keŋaŋ kambukŋan penaŋgat keŋan meti kwesiŋ mamambanup. Kogogapm Kilaismagen notnne, Zisas iŋŋaŋgat sipmaŋaŋ ningalen yom zulugeyepm nin Kawawaŋmagen kiŋgagapiŋ ekmagen sokŋan nâmtalati mamep-mambanup. ²¹ Âpme ningalen sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋ Zisas egaŋ Kawawaŋgalen sesewat mka keŋan ke bugan ŋeŋaŋ bemti megeyepmti ²² nin ek nâmkîŋpemann keyaŋ keŋnaŋgalen yom sambe sipmaŋaŋ zulut kaputme mepme delaŋ manzein. Kogogapm nin yomnaŋgat nâmnukŋaŋ ŋen ku mimiyeleŋ yek. Nin nâmtalatmepmann tu penaŋaŋ zulutndewiennok keŋnan penaŋ sukwep nâmbanup Kawawaŋaŋ ŋep ndamukulem mbe zemti ekmagen sokŋan mepmamambanup. ²³ Âpme Kawawaŋaŋ zetik mti zet manzeinen penaŋaŋmak etaŋ mambein. Ke nâmtiyepm nâmkîŋpepen

ku katikpewanup kaliŋaŋ atam tabanup. ²⁴ Mti nin notnne indamukulem mimiyet setnaset etaŋ mâti keŋin melenj belanj bemti gogot mimindewanup. ²⁵ Âpme Kawawaŋgalen zet nânâyelen ondedagen am notnaŋ ekŋenaŋ kokopiŋ belak wisat mti matalip. Pi Zisas kokogalen kan ilak sokŋan bein kegogapm nin Kawawaŋgalen zet nânâyet ondekti notnne ekŋengat keŋin melenj belanj bewanup.

Nin Kawawaŋgat Nemunaŋ ku bamkumpewanup

²⁶ Yomgat sâpe sâpe bumbuyelen setnaŋ ŋen ku tazin. Kogogapm nin zet penaŋ ŋotekŋaŋ Zisasiyaŋ ningat yomgat gakiye zet ke keŋnaŋgalak bamkumpewanup beme ningalen yom katikpepeyelen setnaŋ ŋen kogogak ku tatndawe. ²⁷ Enenogat Zisasiyet gakikiŋaŋ ku nâmkiŋpemann keyet dopmaŋ Kawawaŋaŋ zemdelanj zenze muluwen ndesâpm egalen zet zemdelanj zenze mulup kanaŋ ke kiŋgagatnaŋmak ma tep taŋam temaŋmak manzin keyaŋ am Kawawaŋgat kasa mamip ekŋen ke indazime mupmamaŋ etaŋ bewep. ²⁸ Nin pigok nânup an ŋenaŋ Mosesiyelen zii zet ke aŋgosome an zut ma tuk ekŋenaŋ ekti mimiyuŋgugaŋaŋ ke zemkawaŋ bewep beme ekŋenaŋ an keyet kemberj ku mbep ek kume gakiwe. ²⁹ Âpme naman kogogak. An ŋen ek Kawawaŋgat Nemunaŋ zemtalatpemtî mtopewe ma tâtâ alakŋaŋgalen sip zulutme keyaŋ keŋaŋ mme kwetetepmaŋ beye keyet nâme pepesut bewe beme dopmaŋ bekaŋaŋ penaŋ tiwe ma keŋ taoletgalen Emetak Teŋ am mme keŋ taolet palen mamaip zemtalatpewe beme am ekŋen ke nukŋaŋ omba penaŋ tiwep. ³⁰ Nin zet kapigok zeye ke nin nânup,

“Yom dopmaŋ mutumindanda mulup ke nen mbap.” (Zii Zet 32:35)

Ma ŋen ewe pigok zenzenaŋ tazin,

“Amobotnaŋ ek amŋene ekŋengalen zet zemdelanj zemindamâbe.” (Zii Zet 32:36)

³¹ Kawawaŋ mama toŋaŋ egalen belen am yommak yomgat dopmaŋ mutumindawe ke kwitnaŋ kwitnaŋ kiŋgagatnaŋmak penaŋ.

Nin nâmkiŋpepeen katikŋaŋ bemti tabanup

³² In alagalak nâmkiŋpepeen yaŋbemti tabien keyet otnâit. Kan keyet in Kawawaŋaŋ Emetak Teŋ indame egaŋ busatnaŋ indame timtati amnaŋ sisipeŋpeŋ mindamti sek sindem indame in timti keyet keŋan in windenaŋ bemti tabien. ³³ Kan notnaŋgat ekŋenaŋ animbi sambe ekŋengat zikalinan indati mozem indome tabien mti zet mgasik gasik penaŋ pi mandîindoip mti nukŋaŋ sambe dukŋinan bemindewien. Kan notnaŋgat in am noline kwitnaŋ kwitnaŋ keboŋ sokbeme indikti indamukulem mimindewien. ³⁴ In nolin notnaŋ mka katikŋaŋ towepme ekŋengapmti kemberj temaŋ mbien. Ma milom bilombi omenzaŋ time in keŋin oloŋen palen tati indikme belak tiwien. In kwitnaŋ kwitnaŋ kululuŋen tatatnaŋ katikŋaŋ bam tiwep ke nâmtiyepm kegok mbien. ³⁵ Keyepmti pi ekŋenaŋ kegok mindame windenjin ku kwalebe. Windenaŋ bem maneti bam penaŋaŋ temaŋ penaŋ tiwep. ³⁶ Mti in windenjin bemti Kawawaŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ in mimiyet manâmkiŋkaŋ min ke mbep beme keyet katnaŋ mamti kwitnaŋ kwitnaŋ zetik mimindenderaŋ keyet penaŋaŋ tiwep. ³⁷ Keyepmti kan belaknik bugan tazin ke delanj zeme Kawawaŋgalen zelan penaŋaŋmak bewe,

“Amobotnaŋaŋ kosât zeye ke ku katikpewe; egaŋ sakwep kobe. ³⁸ Neŋ am manâmkiŋpenep ekŋen nâmkiŋpepeŋin neŋmagen tazin ke ekti kwilin, ‘An teŋ,’ makuyap ma ekŋen nâmkiŋpepeen sukŋaŋ bewep beme neŋ ekŋengat nâmindema dolakŋaŋ penaŋ ku bewe.” (Habakuk 2:3-4)

³⁹ Nin nâmkiŋpepeen sukŋaŋ bewanup beme walelet keyet keŋan mebegalen. Keyaŋgut nin am keboŋ yek. Nin am nâmkiŋpepemak bewenngapmti Kawawaŋaŋ mama kanzizit ndandayelen maŋge tatnup.

11

Nâmkinpepeyeen katikṅaṅ bemi mamayelen yaṅaṅ

¹ Bamgat kwitnaṅ kwitnaṅ titiyet buṅam zapatnaṅ diindondonaṅ keyet webemti damuṅ mama ma kwitnaṅ kwitnaṅ zikalanaṅ eekpiṅ belak keṅaṅ etaṅ nâmkaliṅ bemi mama keyaṅ nâmkinpepe penanaṅ bein. ² Kawawaṅgalen am eweṅaṅ baen mamkwabien ekṅengalen nâmkinpepe sepemaṅ keboṅ mti mame Kawawaṅaṅ keyet nâmindeme dolakṅaṅ beye.

³ Kululuṅ ma msat kapi Kawawaṅaṅ zeme sokbeye. Zet ke nâmkinpepemak mamti yaṅaṅ manâmâtâtnup. Kwitnaṅ kwitnaṅ tapme eknup kapi Kawawaṅaṅ kwitnaṅ kwitnaṅ ku weweṅaṅgatnaṅ mme sokbeye.

Abelmak Inok ma Noa ekṅengalen nâmkinpepeṅin

⁴ Abel ek nâmkinpepemak maṅge keyepm Kawawaṅgat sâpe sâpe bumsame Kawawaṅaṅ ekme ṅep beme datnaṅ Kein egalen ektakalimpeye. Abel nâmkinpepeṅaṅgapmti Kawawaṅaṅ an teṅ zemti sâpe sâpeṅaṅ kogogak nâme dolakṅaṅ beye. Abelaṅ gakiye yaṅgut egalen nâmkinpepeṅaṅaṅ nin ekti mâbâgat sepem matazin.

⁵ Inok ek nâmkinpepemak maṅge keyepmti Kawawaṅ ek ku gakikiyet nâmpemti sekṅaṅ melesiṅ wati mowege. Kawawaṅaṅ kekok mme am ekṅenaṅ egat timabien. Ewe kululuṅen mobopiṅ tapme Kawawaṅaṅ egat nâmkinpepeṅaṅgat nâme dolakṅaṅ penanaṅ beye. ⁶ Nin nâmkinpepepiṅ maman Kawawaṅaṅ ningat nâme dolakṅaṅ ku bewe. Nin Kawawaṅ mamain ke penanaṅ nâmkinpewanup mme am ek aiksâgât windenaṅben matimalip ekṅen egaṅ tosa dolakṅaṅaṅ maindain.

⁷ Noa ek nâmkinpepemak maṅge keyepmti Kawawaṅaṅ kwitnaṅ kwitnaṅ bam sokbewe keyet golaṅaṅ zemsokbemsame nâṅge. Dundume ek pedondom samti sip kwep ekṅen alik mamayet nâmti waṅga walage. Kekok mge keyaṅ msat katanṅalen am bekananaṅ mimi toṅaṅ kekok msokbeye. Noa nâmkinpepeṅaṅgapmti Kawawaṅaṅ, “An teṅ,” kwitnaṅ kekok kuye.

Abalaamgalen nâmkinpepeṅaṅgat yaṅaṅ

⁸ Abalaam ek nâmkinpepemak maṅge keyepmti Kawawaṅaṅ msatnaṅ yaṅaṅ pemti msat ṅen met titiyet zempeme egaṅ zetnaṅ gawepuye. Mti msat deset sasayet zeye ke egaṅ nânâpiṅ belak etaṅ zetnaṅ gawepumti mege. ⁹ Nâmkinpepemak maṅge keyepmti msat zetik mpeye ke mege. Ke lueṅ maneti mesâtnok mka zegwem zegwem walati ke mawemtan. Aisakmak Zekop eget msat keyet Kawawaṅaṅ zetik mimidendaṅgapmti sepem kekok mbun. ¹⁰ Abalaam ek mka tatat katikṅaṅ kululuṅen Kawawaṅaṅ timbilange mpemti walatpeye ke sasayet nânâṅ mamantan.

¹¹ Sela ek nâmkinpepemak mamti imbi ilip penanaṅ ke beye yaṅgut Kawawaṅaṅ menok mme egaṅ namba kambakmak tage. Sela egaṅ kapigok nâṅge, “Kawawaṅaṅ zetik mam ke penanaṅmak etaṅ masokbein yaṅ namba sokbembeyet buṅam zapat zeye ke penanaṅ sokbewe.” ¹² Keyepmti an kwewetaṅ ke am ambet munzunṅgalen windenaṅ delaṅ zeye yaṅgut ekmagengatnaṅ namba sokbem sambelenbien kululuṅen wenzim ma nembuyelen gambibik tazin amnaṅ ku maiṅgalen nemoṅ am keyet sepem sokbewien.

¹³ Am ekṅen keyaṅ nâmkinpepemak mamti gakimâpme delaṅ zeye. Kwitnaṅ kwitnaṅ zetik mimindendaṅ ke belak beṅaṅ daenen tapme ekbienangut ku timti ewe belak etaṅ oloṅen palen nâmkinpepemak mamtemien. Kogok mti yaṅaṅin pigok ekbien, “Nin msat kapi belak lueṅ ma am mukup mamanup.” ¹⁴ Am zet keboṅ manzeip ekṅenaṅ msat mamaip ke pemti met msalin penanaṅ ṅen aiikgalen manâip. ¹⁵ Mti ilinaṅgalen mka msalin pemti kobien keyet ku nâmbien. Keyet nâmbiek ze gilik zemti mesât

nâmbiegen ñep mebiek. ¹⁶ Kogok mmamti ekñenaj mka tatat katikñaj ke met titiyet keñin teman tage. Kululuñen tazin keyet nâpen mambien. Keyepm Kawawan ek ekñengalen Kawawan kegok zewanek keyet nâme bekanaj ku benak. Enenogat egañ ekñengat mka teman ñen aikindawe.

¹⁷ Abalaam ek nâmkijpepemak mame Kawawanaj yanaj mekme egañ Aisak sâpe sâpe bumbuyet sisak palen mobempeme tage. Egañ zetik keyet penaj Aisak nânge yangut nemunaj kwewetan ke Kawawanjat sasâgât mge. ¹⁸ Kawawanaj zetik pigok msaye,

“Aisak ekmagen inşokdine sambe penaj sokbem sambelenjep.” *(Sokbembe 21:12)*

¹⁹ Abalaaman ke kapigok nâmti mge, “Kawawan ek am gakikijaj mme wawatgalen windenaj tazin keyepmti gakinak ze naman Kawawanaj gilik zemti gakikiengatnaj ñep mme watnak.” Ñen kapigok mene zewanek, nemunaj sâpe sâpe mundumengatnaj watoge ke gakikijangatnaj mwage sepem beye.

²⁰ Aisak ek nâmkijpepemak manje keyepmti egañ Isâ ma Zekop zemgwanaj zet mimidamti kwitnaj kwitnaj bam sokbemidawe keyet zapatnaj diidoeye.

²¹ Zekop ek nâmkijpepemak manje keyepmti gakikiyelen kanan bududuk beme Zosepgat nemulatnene zemgwanaj zet mimitdamti tonje palen tati Kawawan pedondom saye.

²² Zosep ek nâmkijpepemak manje keyepmti gakiki kanan sokñan beme nâmti Israe am ekñenaj Izip msat pemti mebegat zapatnaj diindomti naman mesâtati kasetnaj mti mebegat eweñanek zemâtâtindaye.

Mosesiyet nâmkijpepenangaj yanaj

²³ Mosesiyet manaj bipmanj egeñ nâmkijpepemak mambun keyepmti namba sokbeme egeñ namba ke namba notnaj ekñen nemboñ yek keyepmti egomti Izip ekñengalen amobotnangalen zemkaliñ bembe keyet kijañgapiñ eyonga tuk pi enzilimpemalu matatan.

²⁴ Moses ek nâmkijpepemak manje keyepmti egañ sememti mame am ekñenaj Palao egat nemanangaj nemunaj zenzeyet egañ keyet nâme wisatnajmak beye. ²⁵ Egañ Kawawanalen am ekñenmak kot tusumti nukñaj pupuyelen nâmti ekñenmak tusuye. Egañ mama mimi bekanangalen tikñaj seleset mâti kan belaknik bugan oloñen mimiyyet nâme ñep ku beye. ²⁶ An Kilaisiyaj nukñangatnaj indatitiyet zetik mge keyaj sindem tiwenok Mosesiyaj timti Izip msatgatnaj mânep milawatgat tikñaj ku nâye. Enenogat egañ maneti bam tosanaj kululuñen tiwe keyet nâme mopme manje.

²⁷ Mosesiyaj nâmkijpepemak manje keyepmti Palaoyelen ñenzinij keyet nâme betatnaj beme Izip msat katikpeye. Egañ Kawawan amnanj zikalinañ ku eekgalen ke egañ ekti mimiñanjok ekmagen wetekumti tage. ²⁸ Moses ek nâmkijpepemak manje keyepmti Anjalalanj Kendo tage. Egañ zeme Israe am ekñenaj sipsip kumti sipmanaj sekekegen zulutpemepme ensel egañ kasa tim kwati am indome gakikiyelen keyaj sip ke ekti nemunajne yu ekñen ku indome gakiwien.

Am eweñan nâmkijpepemak mambien ekñengat zapalin

²⁹ Âpme Israe am ekñenaj nâmkijpepemak mambien keyepmti Kawawanaj zeme Nambu Namanaj epeemti metat kotat mme msalen imti tu nembet daeneset mowepbien. Âpme Izip am ekñengalen kasa kuku an ekñenaj keyegak indamâti mowetne zemti metnepeme nembujan munduman toti indaminziliye.

³⁰ Israe am ekñen nâmkijpepemak mambien keyepmti Zeliko mka kimbat teman bembuluñ tati tokwapme kasup mulup mimi 7 kegok mepme kimbat nanzanaj bembenaj ke epeem topmâge.

³¹ Imbi set kilenj mama kwitnañ Leap ek nâmkijpepemak manje keyepmti an zut msat wilingiwun eget indikdamuñ mimideye. Âpme am zet kululu Israael ekñenañ indowien kan keyet ek aŋgalañpewien.

³² Yanğut zet zapat notnañ Gidion

ma Belek
ma Semsân
ma Zapet
ma Dewit
ma Samuel

ma golañ zet zenze an ekñenañ mimiñañ ke zewagen kan teepmañ penañ be-nak. ³³ Am notnañ nâmkijpepemak mambien keyepmti am manje temañ timtot indewien ma am notnañ mama mimi teŋgat mulupmañ mbien. Ma am notnañ Kawawañañ kwitnañ kwitnañ ñen indasât zetik mge. Ma am notnañ laiongat dembusekñañ bekekbien. ³⁴ Am notnañ tep temañ tazime mme bep zeye ma am notnañ kasañneyelen gembo kukñañ witikme mege. Ma am notnañ windenjinpiñ winde indame windenjinben tabien. Ma am notnañ kasa kukuyen windenjinben tati kasa kuwien. Am notnañañ amobotnañ ñeniyelen kasa kuku an ekñen windenjañ benti indamâpme mebien. ³⁵ Imbi notnañ ekñengalen nempa gakiwien mme alik benti wabien. Am notnañ kasa ekñenañ indatimti mka katikñañ indemti sekñin omba penañ indom walepme gakikiyelenok penañ tabien. Ekñenañ Kawawañ bamkumpewien ze kasa ekñenañ ñep indemti mebiek. Yanğut ekñenañ kasa ekñengalen zet kumti ekñenañ gakikiengatnan wati mama dolakñañ titi keyet nâmti katikñañ bembtabien. ³⁶ Am notnañ ekñen kasa ekñenañ indatimti kwelalin kumti sindiwañ indawitik-bien. Ma am notnañ selin belin tek katikñañañ zam indemti mka katikñañ indeme nukñañ pumti tabien. ³⁷ Am notnañ ekñen nanzañañ indome gakiwien. Am notnañ ekñen sâyañ indauluñme butnañ butnañ towembien. Am notnañ wanam kukñañañ indañme gakiwien. Am notnañ ekñen kuñzuñpeñ mamti sipsip ma memeyet sekñañ saŋgumnok ambulut mamtemien. Am notnañ sekgalen bandingat olat olat temañ mbien. Âpme am notnañ sisipeñpeñ mimindawien ma am notnañ muluwañ bekañañ penañ mimindawien. ³⁸ Kegok mme notnañañ msat ampiñañ mepmambien ma notnañañ kalañ dukñañ motabien ma notnañañ nanzañ enzuñañ wemwat mti mamamtemien. Am msat kapiyelen indikme ekñen bekañañ mimi toñañ bewienanğut bekañañ toñañ penañ am msat kapiyelen.

³⁹ Animbi ekñen ke nâmkijpepemak mambien keyepmti ekñen Kawawañgat zikat-nan mama mimiñin dolakñañ penañ beye. Yanğut Kawawañañ ekñen kwitnañ kwitnañ titiyet zetik mimindaye ke ku tiwien. ⁴⁰ Enenogat Kawawañañ ekñen teñ kwakwagat eweñañ baen zetik mge ke ekñengat etañ yek. Nin eyo teñ kwakwagat nâmti zetik mge.

12

¹ Animbi nâmkijpepeñinmak sambe eweñañ mamkwabien ekñen nukñañ omba timti gakiwien kululuñen mobienañ ekñen keyañ nâmkijpem mamayelen set bem ndawien. Ekñen keyelen nâmkijpepeyeen mama ke nin ekti mâbâgat set katnañ bempewien. Keyepmti nin nukñañ sambe ma yom ningat palen mamilik tazin ke katikpewanup. Mti zet zikat ndandañañen ke tati wisat mimipiñ Kawawañañ piliñ bemndeyen ke winde benti mebanup. ² Mti Zisas nâmkijpepeyet ñeñañ bembe an ma nâmkijpepe keyet penañañ aiksâgât ek ektitimti mambep. Ek keñ oloñen temañ Kawawañañ bam sasayet zenzeñañ keyet nâmti keyepmti tewen moti sindem temañ tiye ma amnañ sakambuk omba penañ sawien ke nâmisimti mmeti Kawawañgalen mundumen moti egat betnañ penaset totageyañ tazin. ³ Eweñañ am bekañañ mimi

ekñenan Zisasiyet kasa ñenzinziñ omba penañ mbien. Yanğut egañ ke kume topme nâmtalati windenañbeñ tage. In ek msawien ke ekti sebelin sukñañ ku bewe ma keñin keyet teenañ ku bewe.

Kawawañ Biengalen musuwewetnañ pembenañ

⁴ In nâmkîpepeñinañgat yañañ meegat sindem indame nâme sindem omba penañ tazewañgut inmagengatnañ ñenañ ewe ku gakiye Zisasiyañ ningalen yomgat windenañ mtopepeyet gakiye ke nembon. ⁵⁻⁶ Inğat Kawawañañ, “Nemunambanne,” zeye zet ke in keñinan mkatikñañ bembeyet nâmti zein ke kandabien ma zigok?

“Nemun nambanne, Amobotnañ egañ am ñen gogot mpesâgât nâmti ekmagen musuwewet mulup omba penañ mamindein ma egañ nemunambañane penañ ekñen kegogak maïndamusuwetindein keyepm Amobotnañañ gamusuwetgeme geñ nâmane tototnañ ku bewe. Egañ geñ gamusuwet gesât nukñañ ñen game geñ keyet nâmane bekanañ ku bewe.” *(Totatgalen Set 3:11-12)*

⁷ Nemba biwin dolakñañañ nemunambañane mamusuwetindeip keyet katan Amobotnañañ indamusuwesât mme in ke ekti windenjin ku kwalebe. Kawawañañ indikme nemunambañane beme sepem kegok ke mamimindain. ⁸ Nemba biwin dolakñañañ nemunambañane mamusuwetindein. In ku indamusuwetindendenañ beme in nemunambañane penañ yek, belak kambu indabebetnañ kegok bein. ⁹ Ma ñen ewe pigok zema nâit, bipmne msalengatnañ ekñen kapiyañ indamusuwepme in ekñengat kandañinan meti zelin mañgawepuip. Keyet katan an indapmge Kawawañ Bien mama kanzizit toñañañ indamusuwepme nin egat kandañan meti zetnañ gawepunup. Eñenogat egañ mama kanzizit keyet penañañ ndawe. ¹⁰ Bipmne ekñenañ nânânjin tage bukeyet katan kan belaknik bugan ke ndamusuwet ndemkwabien. Âpme Kawawañañ gulak ninmagen kwitnañ kwitnañ pembenañ sokbemndasâpmme mandamusuwezin ke ikñañ nembon teñ bembeyet nâmti manndamusuwezin. ¹¹ Musuwetndeme nâman sindemañmak mambein. Yanğut sindem keyet keñaset Kawawañañ nânâ dolakñañ ndame keñ sewakñañ maiknup ma egañ nin mama mimi teñ mimiyeleñ manâinen ke mamnup.

¹² Keyepmti in nâmkîpepeñinan nukñañ sambe in taikme keyañ sebelin mme ma sukñañ bein kegogapmti Kawawañ dundum same egañ winde indame dopmañ bandim dopmañ bandim mti windenjinbeñ tabep. ¹³ In wati mama mimiñin teñ mama seleset mâti im mepme nâmkîpepeen noline ekñen nâmkîpepeen kaliñañ ku matalip keyañ indikti Kawawañgalen mama mimi mâti mbep. ¹⁴ In am sambemak keñ sawakñañ palen mamayet mulup windenañbeñ mbep. Ma keñin kwetetepmañ bemti mamayet mulupmañ mbep. An ñen keñañ kwetetepmañ ku tabe beme egañ Amobotnañmak ku mambe. ¹⁵ Inmagengatnañ ñen Kawawañgalen keñ taoletnañ ñen witikme mebeyet dopmañ damuñ dopmañ damuñ mbep. Mti ñenzinziñgat kindiñañ zewet niñgesatnok peme petnañ epeem kwati in sambe indabumti keñin mme yunğu temebemagengat eksemte mambe. ¹⁶ Mneti inmagengatnañ notnañañ set kileñ mambepgat eksewep. Ma an ñenañ Kawawañ bamkumpewemagengat Isâ egañ eweñañ mge kegok ku mbep. Egañ meu isikñañ bugan keyepmti egañ ayuyelen betzin biwinañ indandayelen beke ketalasiye. ¹⁷ Âpme in keyet nâip ek bam betzin sasayet zetik mimiñañ ke ku sasañañ. Isâyañ bipmañañ betzin sasayet omba penañ sunsame keyañ bipmañgat keñañ ku mgilik zeye, yek penañ. Belak etañ sum olağe.

Kawawañgalen kalañ alakñañ ikñañ tazinen ke mobien

¹⁸ In Zuda am ekñenañ kalañ ñen belañ ñep ku timepmegalen keyet keñan ku patañ zewien yek. Ma kalañ tep temañ manzin ma tambusosok kiñkiñañ manzamtazin ma tâgâ windenañbeñ makun keyet keñan ewe ku mebien. ¹⁹ Ma lumun kwisak ma zet bimñande gâlâñañ temañ ke ewe ku nâmbien. Am kwitnañ kwitnañ eknâmbien

ekņenaņ Kawawaņgalen bim ņande ke ewe ke nânâyet Moses sumsawien. ²⁰ Zet kapigok zenzeņaņ keyepmti ekņenaņ nâme kiņgagatnaņmak beye,

“Am ma soņgom mene ņenaņ kalaņ ke timakbe beme ek nanzaņaņ timti kume gakiwe.”
(*Kisim Bek 19:12-13*)

²¹ Ekņenaņ kwitnaņ kwitnaņ sokbeme ekbien keyet weņin mebetnaņ mamtemien. Âpme Mosesiyaņ kwitnaņ kwitnaņ ekmâge keyet pigok zeye,
“Neņ kiņgati sebelañ diņdiņ penaņ miya.” (Zii Zet 9:19)

²² In kalaņ keboņ keyet ku mobien. In Saion kalaņ Kawawaņ mama toņaņ egalen Zelusalem mka temaņ kululuņen tazin ke patañ zewien. Ensel sambe sopmaņ penaņ ondektati oloņen mti tapme in tuņguwinan patañ zewien. ²³ In Kawawaņgalen nembraņane penaņ ekņengalen ondedagen patañ zewien. Ingat kwilin Kawawaņaņ mamayelen muluwaņ kumpeyeyaņ kululuņen gwaen tazin. Ma Kawawaņ am sambe ningat zemdelañ zenze an teņ ekmagen patañ zewien. Mti am sambe nâmkiņpepeņinmak Kawawaņaņ mme teņ bemti mamgakiwien ekņenmak tusuwien.

²⁴ Âpme Zisasiyaņ tâtâ alakņaņgalen ņenaņ beme an beye eweņaņ egaņ tâtâ ke mkatik bembeyet sipmaņ mulage. Abeliyet sipmaņaņ yomgat dopmaņ mututuyet kwizet makuin yaņgut Zisasiyet sipmaņaņ am aņgalaņindemti keņ sewakņaņ mimindandayet kwizet makuin ekmagen kopataņ zewien.

Nin weyaņ eksemti mambanup

²⁵ Eweņaņ Mosesiyaņ Isael am golaņ zet diindome zetnaņ ku gawepumti bamkumpewien. Kegok mme Kawawaņaņ yomin ke ekti dopmaņ bekaņaņ penaņ mutumindame ekņenaņ Kawawaņgalen ņenzinziņ kemagen enzililiyet setnaņ ņen ku tage. Âpme alak pi Kawawaņaņ kululuņen mamti golaņ zet tadiindome egalen zet ke gawepupupiņ bamkumpenup beme keyet dopmaņ penaņ sukwep bekaņaņ penaņ mutumndawe. Egalen ņenzinziņaņ nin ņep ku enzililiyelen kogogapm eksemti mambanup. ²⁶ Eweņaņ penaņ Kawawaņaņ zet zeme Sainai kalaņ titok temaņ penaņ mge. Mme Kawawaņgalen Zet Itnaņaņen zetik ņen kapigok mgeyaņ tazin,

“Neņ msat etaņ ku butesowap; neņ kululuņ ma msat ilisakwep omba penaņ idabutema titokņit temaņ msâbulup.” (Hagai 2:6)

²⁷ Kwitnaņ kwitnaņ butesât zeye ke yaņaņ kapigok, kwitnaņ kwitnaņ Kawawaņaņ zelaņ zeme sokbeye ke mbuteme yek bewe. Mti naman kwitnaņ kwitnaņ alakņaņ zeme wembe ke mama kanzizit tati titokņinpiņ penaņ wembe. ²⁸ Kwitnaņ kwitnaņ titokņepiņ mama kanzizit tabe ke Kawawaņgalen zemâtâtât katnanen mama ke nin met toņaņ bemti mambanup. Keyet Kawawaņ zemesewatpemtī mambanup ma egat nâmamn mopme nin mtot mamti ikņaņ mama mimi nâme tikņaņ mambein ke mti sisiliņ msamti mambanup. ²⁹ Enenogat Kawawaņ ek taņam temaņ kwitnaņ kwitnaņ bekaņaņ zime mupmapmaņ mambemtozin ke toņaņ ek.

13

Nin notnne ekņengat kemberē mimindewanup

¹ In am nâmkiņpepeņinmak keyepmti in kan kataņ Kilaismagen nolinemak gogot mamambep. ² Am mukuwaņ mkaņinan kopme in indikti wisat ku mimindawep. Am notnaņ ekņenaņ wa am timumuluņnup zemti ensel timumuluņbien. ³ In noline mka katikņaņ talip ekņengat nâmindeme in ekņenmak mka katikņaņ talip kegok bewe. Am notnaņ sek sindem timti nukņaņ palen talip in indikti nukņaņ ke in timti tapmaipnok bewe.

⁴ Kawawaņaņ am awembiņ mamaņin myuņgumti set kileņ maip ma am awembiņ mamaņin kambu setnaset mamaip ekņen ke Kawawaņaņ dopmaņ bekaņaņ mutumindawe keyepm in sambemagen awembiņ mama ke damuņaņ dolakņaņ penaņ

mbep. Awembiŋ mama ke mame Kawawaŋgat zikatnan kwetetepmaŋ penaŋ bewe.
⁵ Amobotnaŋaŋ pigok zeye,

“Neŋ ku katikgewap. Ma giktiŋgut ku gigikŋaŋ sepem ku mambap” *(Zii Zet 31:6)*
 keyepm milawatmak mamayet keŋin temaŋ ku bewe. Kwitnaŋ kwitnaŋ taindain kataŋ
 ke tim mamti naman ewe omba penaŋ titiyet ku nâmbep. ⁶ Kogogapm nin winden tim
 tati pigok zewanup,

“Amobotnaŋ ek an mukulem toŋaŋ keyepmti am ekŋenaŋ kwileki ŋen mnanayet ku
 kiŋgalap.” *(Sam 118:6-7)*

Nin Kawawaŋgalen mama mimi zikat ndandaŋaŋ ke mâbanup

⁷ Am ŋeŋaŋ bembenŋ ekŋenaŋ Kawawaŋgalen zet diindowien keyet nâpenŋ mamam-
 bep. Ekŋen set keyegak mâti mamkwatneti gakimâbien ekŋengalen mama ke mâti
 nâmkŋepepemak mambep. ⁸ Zisas Kilaisiyet yaŋaŋ eweŋaŋ maŋge sepem kogogak alak
 tapmain yaŋ ewe mameti mambe katikŋaŋ.

⁹ Am notnaŋaŋ Kawawaŋgalen zelaŋ kapigok tazein zemti pigok tazeip, “In meu kapi
 nbep,” ma “Meu notnaŋ kanda ku niniyelen,” zet dâsuki kekok manzeip. Zet keboŋaŋ
 am nâmkŋepepenŋ ku mambandim min. Kawawaŋgalen keŋ taolelaŋ etaŋ nâmkŋepepe
 mambandim min keyepmti am notnaŋaŋ zet nâmkŋepepe bandim mimiyeleŋ ku
 tazeme in indik kiŋgatindewep. ¹⁰ Ningalen tâtâ alakŋaŋgalen sâpe sâpe sisak palen
 tazin keyaŋ eweŋaŋ sâpe sâpe bumbu an ekŋenaŋ sâpe sâpe sesewat mka zegwem
 zegwemen mambumtemien ke sebempein. Zisas ek ikŋaŋ ningalen sâpe sâpe nemboŋ.
¹¹ Eweŋaŋ kapigok mamtemien: soŋgom bimaŋ elengeme sipmaŋ topme sipmaŋ sâpe
 sâpe bumbu an ŋeŋaŋ ekŋenaŋ amgalen yom zulusâgât mka keŋaŋ kambukŋanen
 keyet keŋaŋ mti mopme penaŋaŋ mti zupman meti tewen mambumtemien. ¹² Âpme
 Zisas ek kekok sipmaŋaŋ am mme kwetetepmaŋ bembeyet Zelusalem mka temaŋ
 pem toti zupman kume gakiye. ¹³ Keyepmti nin Zisasiyeleŋ maŋgeen tusumti egaŋ
 sakambuk tiyenok nin kogogak timti tabanup. ¹⁴ Kogogapm nin kapigok nâne: Mka
 tatat katikŋaŋ msalen kapi ku tatndain. Bam maneti mka tatat katikŋaŋ kululunen
 matapmambe ke sokbesâpmaŋgat keyet keŋaŋ temaŋ bemti mamambanup.

¹⁵ Keyepmti nin Zisasiyet pembenanŋat Kawawaŋ mene mene sesewatsamti maman
 keyaŋ egat sâpe sâpe mobotnaŋ ŋen bewe. Nin dembusekŋaŋ Kawawaŋ kwizet
 buŋamaŋ zempalakŋaŋ bemti mamambanup. ¹⁶ Ma in animbi ekŋenmagen mama
 mimi dolakŋaŋ mimiyeleŋ wisat ku mbep ma dopmaŋ mukulem dopmaŋ mukulem
 mbep. Kawawaŋaŋ sâpe sâpe ke nemboŋ keyet nâme tikŋaŋ mambein.

¹⁷ An ŋeŋaŋine ekŋengalen zet gawepumti kandenŋinan mtoti mambep. Ekŋenaŋ
 ingalen nâmkŋepepe ma keŋin maekdamuŋ mamiwaŋ maneti bam muluwinanŋat
 yaŋaŋ Kawawaŋmagen zemkawaŋ bewep. Keyepmti muluwin keŋ oloŋen palen
 mimiyeleŋ in zelin gawepuwep. Kekok mbep beme in ekŋengalen muluwinanŋat nukŋaŋ
 ku indawep ma naman inmagen kogogak totatat pembenanŋ sokbewe.

¹⁸ In ningat mandundum mambep. Nin nâmtatnup mama mimi dolakŋaŋ mbenn ke
 ŋoktikŋanen nâmtelenŋ zemtati mbenn. Kawawaŋgalen zelen tazin ke mâti mamayet
 manâmkatikbenup. ¹⁹ In nâgât otnâmti dundupeŋ tapme neŋ Kawawaŋaŋ namukulem
 mme inmagen sakwep kobap.

²⁰ Neŋ inmagen kapigok sokbembeyelen nâmti mandundayap: Kawawaŋ keŋ
 sewakŋaŋ toŋaŋaŋ ningat Amobotnaŋaŋ Zisas ek gakikiengatnaŋ mme wapme sipsip
 ekŋengalen damuŋ dolakŋaŋ penaŋ onzempeyeyaŋ tazin. Ke egat sipmaŋaŋ tâtâ
 alakŋaŋ delaŋ zenzeŋepiŋ wemti mawen ke mme penaŋaŋ sokbeye. ²¹ Kogogapm
 Kawawaŋaŋ winde indamti indamukulem mme in mama mimi egaŋ nâmtikŋaŋ
 mamin ke mbep. Mme Zisasiyaŋ ningat keŋnanen Kawawaŋaŋ mama mimi nâmtikŋaŋ

mam keyet mme sokbewe. Kegok mimndame nin keyet Zisas Kilaisiyet kwitnan mwatonzempemti kwesin kwesin masesewatsamambanup. Ke penaŋ.

²² Kilaismagen notnne, neŋ in kapigok mimiyet apitilim indemti keŋin melen beles bema tatagalen zemgwanŋ zet kapi diindosâgâti zapat meluwan kapi teepman penaŋŋ ku kuyap yek.

²³ Ningat notn Timoti ilak mka katikŋanŋatnan peme zupman tolep. Egan kot sokbemnain beme nilizuzut inmagen kopmalu ndigip.

²⁴ Neŋ ingalen an ŋeŋan nâmkijpepeŋinmak sambe maip indamukumindeyap. Am nâmkijpepeŋinmak Itali msalen mamaip ekŋeŋan kogogak indamukumindeip.

²⁵ Kawawanŋalen keŋ taolelan inmagen wemti wembe.

Zems Zapat meluwan kapi Zemsiyan kuye

Zapat meluwan kapi an kwiyan penañ kuye ke sosok penañ ñen ku kukuñangapmti an keyañ kup ñep ku zenzeyelen. An Kawawañgalen zetgat yañañ mnâmti makup ekñenañ an kwi keyet kegogak zet mmot mtot omba penañ mimiñañ. Notnañañ zewienen Zisasiyet meniñañ ñen kwitnañ Zems ek dapmelañge alakñañ Zelusalem mka temañ mambien ekñengat an damuñin mañge egañ kuye manzeip. Zemsiyan an nâmkijpepeñinmak Zuda mañgeengatnañ kumkalañti msat sambe mebet kokotnañ ekñengat kumindaye.

An kwi ma kwiyan kuye keyañ zet apapalak kegok kuye. Zet esemañ penañ kuye. Zet notnañ zapat meluwan kapiyet keñan tazinen Matiyu kuye keyet katan kukuñañ. Sekem keboñgat Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañanen mâtâti ekbak. Zems 2:13 makumti naman Matiyu 5:7 kegogak maiñti ekbak. Zet sekam keboñ ombanik Zemsiyelen zapat meluwanen aikbek.

Zapat meluwan kapi yañañ kapigok. Am nâmkijpepeñinmak Zuda mañgeengatnañ weyañbe weyañbe mti tatnepeme sisipeñpeñ sokbeme ekñen katikñañ bemtatatgalen nâmti zapat meluwan kapi kuye. Zemâtâtât notnañ tazin keyañ am keñin ma sekñin melen beley beme nâmkijpepemak tati keyet penañ msokbembeyelen. Kwit Kilais ke zapat meluwan kapiyet tuk etañ kukuñañ.

Zet ñotekñañ temañ kapigogañ Zems zapat meluwan keñan talip:

- 1:1 Zet ñeñañ bemzenzeyelen zet
- 1:2-8 Nâmkijpepemak mama
- 1:9-11 Mânep milawatmak mama ma bekopsat mama
- 1:12-18 Tetimaemaeyañ yañin mimekbe
- 1:19-27 Kawawañgalen zet wagañ etañ nânâ ke ñep yek
- 2:1-13 Kalalañgat yañañ zenzeñañ
- 2:14-26 Nâmkijpepe yañañ mim eek
- 3 Nambalamin ekdamuñ mimiyeleñ zet
- 4:1-5:6 Am msat kapiyeleñ mama mimi bekanañ
- 5:7-20 Zemâtâtât ikñak ikñak

¹ Neñ Kawawañ ma Amobotnañ Zisas Kilaisiyelen mulup an. Neñ zapat meluwan kapi ingat indamukumindesâti kuyap. In Islaeliyelen am mañge 12 ekñengat inñsokñine Zisas Kilaisim mak tususuñin tazinañ kalañti lala bubuk bemti msat katan mekobienañ talip.

Nukñañen kaliñañ bem tatalañ nâmkijpepe penañgat yañañ mamsokbein

² Kilaisim agen notnne, inmagen nukñañ igak igak sokbeme keyet nâme keñ sokukuñañmak ku bewe; keñin oloñen palen tabep. ³ Kwitnañ kwitnañ keboñañ nâmkijpepeñin mmek mmek mimindikme katikñañ tabep. Keyet penañañ inmagen katikñañ bemti tatat omba sokbemindawe. ⁴ In nâmtekalim tati kan katan nukñañ pumti giñgiñ mtabep. Keyet penañañ nâmkijpepeen kaliñañ bemti an imbi penañ mamaipgapmti nukñañ pusât ku olabep.

⁵ Ingat tuñguwinangatan am ñeñañ Kawawañgalen set ma mama mimi ekñenañ mimiyeñ nâmtikñañ mam keyet olati ekñenañ Kawawañ dundum same egañ ñep ñoktik dolakñañ am sambe penañ ndamti egañ keyet zem watot watot ku mam.

⁶ Dundusâgât keñ zut palen yek; Amobotnañ nâmkijpemti penañ dunduwep. Keñ zut mbep beme ekñenañ nembu mamañ tâgâyañ kumbume mamekwazin keboñ bewep.

⁷ Am keboñgat dundunduñin Amobotnañañ ku manâmindein. ⁸ Am keyelen ñoktikñañ

kilenj maepeemti mekozin ma ekñenañ mama mimi mamip keyañ set kwewetanj mâti ku mamezin.

Mânep milawatmak mama keyañ penaññ penañ ku bein

⁹ An ñen bekopsat nâmkijpepenmak ek Kawawaññ ekme ikñanggat nembraññ mambein keyet nâmti oloñen mbe. ¹⁰ Yanğut an ñen nâmkijpepenmak mânep milawat sambe tasain keyepmti sek mobot ku mbe. Kawawaññ ekme yomtonj beme gilik zem wage keyet nâmti oloñen mbe. Tep elewilinaññ dâlânj zemti matolip sepem kegok mânep milawatnaññ yek bewe keyet sek mmobopiñ. ¹¹ Kasuwaññ tambuññ penañ kwati tep elewilinañ ekme anğasimti dâlânj zem msalen topme elimiakññ ke mayek bein. Sepem kegogak am mânep milawalin temañ ekñenañ gakime mka mundumin etaññ tabe. ¹² An ñen ek nukñanen katikñañ bemti tapme Kawawaññ eget nâme dolakññ mambein. Ek nukñanen windenññ mambein beme Amobotnaññ mama kanzizit keyañ miakpewe. Ke am Kawawaññ gogot mampeip ekñen indandayet zetik mge.

¹³ An ñen bekananggat tetimaemae sokbemsame kapigok ku zewe. “Kawawaññ tatetinem nikzin.” An ñenañ Kawawaññ ku tetipepeyelen ma egañ kegogak an ñen bekanañ mimiyet ku matetipein. ¹⁴ Tetimaemaeyet yaññ kapigosetgatnañ masokbein, ñenañ an ñenañ ikñangalen mama mimi mğasik mimiyelen tikñaññ keñanen tazin keyañ zemandamti tetipeme bekanañ mme temañ mambein. ¹⁵ Âpme bekanañ mimiyet keñ puñpuñ mamin keyañ penaññ yom maaiksain. Yom keyañ tapmetneti temañ bemti penaññ gakiki maaikzin.

¹⁶ Notnne penañ, in zet keyet ku nâmyunğuwep. ¹⁷ Kawawaññ kegok ku mimiyelen egañ taolet dolakññ ke mandain. Keyet Kawawaññ Bipm An kwitnañ kwitnañ busatnaññmak sambe mme sokbeye. Mme busatnañ ekñen keyañ kan notnañgat busatnañin temañ manzin ma kan notnañgat aiaikññ manzim. Ma nin Kawawaññ tañam keboñmak ku bem mek ekbanek. Ek sepem kwep matazin. ¹⁸ Kawawaññ nâmâtâtpeye ke zetnañ penañmagesetgatnañ am nâmkijpepen nemunambañane nin ndaige. Ke nin kwitnañ kwitnañ sambe Kawawaññ mge keyet ñenañinok benup.

Kawawañgalen zet wagañ etañ nânâ ke ñep yek

¹⁹ Notnne penañ, in kapigok penañ nâseip, am in Kawawañgalen zet wagañ nânâyet eleñ beleñ bemti nâmbep. Zet zemti ñenzinziñ mimiyetgut kwelen kwelen mbep. ²⁰ Enenogat ñenzinziñ palen kwitnañ kwitnañ mamip keyañ Kawawañgalen mama mimi teñ keyelen set mamimyunğuin. ²¹ Keyepmti in mama mimi mğasik sambe notnañ ma bekanañ msat palen palakññ bemtazin peme tapme keñ sewak palen mamti Kawawañgalen zelañ keñinan tewañ kindiññ time matowezin sepem kegok keñinan time topme mamambep. Keyañ keñin anğalañindendeyelen windenññ tasain. ²² In Kawawaññ zet keñinan bempeye keyet penaññ aikbep. Belak wagañ etañ nâmpemti ku nânâññ sepem mambe beme keñin tetipewep. Kogogat zeme nâmti keyet katanj mbep. ²³ Ñenañ Zet Zapat Dolakññ Penañ nâmtiğut ku nânâññ sekem mambe beme an keyañ amnañ zimoselin gapiamen ekti naman gilik zem belakññ ekti zimoselin makandat indoin sepem kegok bewe. ²⁴ Egañ ñenzimosetnañ gapiamen ekpemtiti toti met kilenj mamamti naman ñenzimosetnañgat makandazin. ²⁵ Ma ñen egañ Kawawañgalen zet penañ yomgalen mka katikñangatnañ tetimti lala mapein zet ke yaññ weyañnâmâtâti mambe mti wagañ nânge ke ku makandatkuin. Nâmti gawepuwe an keboñ ke Kawawaññ nâmtikññ mpemti mukulem mme oloñen palen mambe.

²⁶ An ñenañ pigok mene otnâmbe, “Neñ an nâmkijpepemak penañ mamayap,” zeyeyağut dembusekññ ku ekdamuñ mbe beme keñañ tetipewe. An keboñ nâmkijpepenañgalen mama mimiññ belakññ penañ bewe. ²⁷ Nâmkijpepen esemtenj

ma kakanemuḡ keyet penanaḡ Bipm Kawawaḡgat zikatnan penanaḡmak bembeyelen kapigok mman ḡep bein: Imbi kwambet ma nemba dumen olat olat palen mame indikdamuḡ mimindendeyelen. Ma msalengalen kwitnaḡ kwitnaḡ keyaḡ keḡin mme bekanḡ bembeyelen keyet eksemti mamambep.

2

Am mânep milawalin temaḡ ma am bekopsat sepem kwep indatiwep

¹ Notnne, in Amobotnaḡ Zisas Kilais manâmkinḡpeḡgapmti am ekḡengat tuḡḡuwinaḡatnaḡ notnaḡgat ken ke ken ke ku mbep. ² Neḡ kapigogapmti zeyap, ondedakḡninan an ḡen melakandu dolakḡnaḡ peme topme elimiak sopmaḡ mti kobe. Âpme egat baman an ḡen bekopsat saḡḡum kâlâpmaḡ endeleletnaḡnaḡ kobe. ³ Âpme in an elimiakḡnaḡ temaḡmaḡaḡ kopme ekti pigok zewep, “Geḡ pien mundumen kototat.” Kegok zempemti an bekopsat egat pigok zewep, “Geḡ kainde bap palen metotat.” ⁴ In zemdelaḡ zenze mulup mimiyet kwiyaḡ zemindeyeyepm kegok mti am ḡen mmopemti ḡen mtopemti tapmip? Kegok miyo ke bekanḡ.

⁵ Notnne, zet pigok zema nâit. Kawawaḡnaḡ am sepem ziboḡ indakumtetime kobien? Msalen am bekopsat mamaip ekḡen ke nâmkinḡpeḡpeen polak polak talip-gapm Kawawaḡgalen zemâtâtât katnanen mama keyet keḡan mebegat indamandame kobien. Ke am egat nâmtikḡnaḡ mampeip ekḡen kegok mimindandayet zetik mami-mindain. ⁶ Âpme in am bekopsat ekḡen zikalın galemaset maindigip. Ekḡen ke mtot indemti nukḡnaḡ sekḡinanek mambemindeip. Mme am sekḡin mamolip ilin keyaḡ nukḡnaḡ indamti in an damuḡmagen zelen maindatimti melip. ⁷ Mti Zisas in ikḡaḡgat zapat indatitiḡnaḡ egat kwitnaḡ pembenḡ ke kwelatmakumpeip.

⁸ Gitaḡgat maḡgembein sepem kegogak am notnaḡgat gembewe. Zii zet Kawawaḡgalen Zet Itnaḡnanen mamaḡ kegok penaḡ kumpepeḡnaḡ ke gawepume ḡep penaḡ bewe. ⁹ Yaḡḡut am ekḡengat ken ke ken ke mbanik beme geḡ an zii zet kululutoḡ bewanik ma kegok mneḡgapmti yomm mnik kegok bein. ¹⁰ Am ḡenaḡ zii zet sambe ke gawepumâpme delaḡ zemâpbe yaḡḡut zii zet kwep penaḡ ḡen kuluwe beme an zii zet kululutoḡ. ¹¹ Kawawaḡnaḡ pigok zeye, “Awembiḡ it kalelaḡ ku mbalup,” zemti ḡen ewe pigok zeye. “Geḡ kasa ku kuwanik,” yaḡḡut geḡ imbindi katipepepiḡ mamti kasa kuwanik beme geḡ an zii zet kululutoḡ.

¹² In kapigok nâmbep, Kawawaḡgalen zet penaḡ yomgalen mka katikḡaḡatnan indatetimti lala maindein zet keyaḡ zemdelaḡ zenze kanen kosâpm keyepm weyaḡ nâmâtâti zelin sambe zewep ma mama mimi sambe weyaḡti mbep. ¹³ Eneḡgat Kawawaḡnaḡ am ḡengat aḡgalaḡ gogot ku mamip egaḡ am ekḡen ke kogogak aḡgalaḡ gogot ku mimindawe. Bamgat aḡgalaḡ gogot palen mama keyaḡ kasa kasa palen mama selaḡ ime tobe.

Nâmkinḡpeḡ mulupmaḡpiḡ ke nâmkinḡpeḡ penaḡ yek

¹⁴ Notnne, an ḡenaḡ, “Neḡ nâmkinḡpeḡpemak mamayap,” zewe, yaḡḡut egaḡ am ḡen ku mukulem mpewe beme nâmkinḡpeḡ keboḡ keyaḡ zigok kan delaḡ zenzeḡnaḡ gapmukulem mbe? ¹⁵ Inmagengatnaḡ ḡenaḡ saḡḡum kâlâpḡgat ma tu meuyet olat olat palen mame ¹⁶ ekti ḡenaḡ pigok dunduwe, “Geḡ meti ḡep masenik mti tâḡâyet msenikgat bakeyaḡ ambulut mane kipmaḡ beme tassenik ma tu meu omba penaḡ nimnaleksenik.” An ḡenaḡ zelaḡ etaḡ kegok zemti am notn notn ku mamimindeinaḡ kegok zeme zigoset ḡep mukulem mpewe? ¹⁷ Keyepmti nâmkinḡpeḡpeyaḡ keḡ taolet mimi mulup ku mbe ek nâmkinḡpeḡpeḡnaḡ penaḡnaḡ yek bembenaḡ kegok zewanup.

¹⁸ Yaḡḡut an ḡenaḡ pigok mene zenak, “Geḡ manâmkinḡpemti mamaniḡ mme neḡ mama mimi dolakḡnaḡ etaḡ mamiyap.” Âpme neḡ pigok zewi, “Geḡ nâmkinḡpeḡpendi ke zikat namane ekma mama mimi dolakḡnaḡ kemak peḡep ku mambein keyepmti

nâmkijpependi penañepij.” Ma neñ nâmkijpepenn zikat gama eegalen mama mimin dolakñanmak temakwep mma ekbak. ¹⁹ Kawawañ Ek kwewetan zet kapi penañ manâmkijpenik e ñep mamnik yangut zet ke we bekanañ ekñenanñ kegogak manâmkijpeip. Mti keyet sebelañ diñdiñ mamip.

²⁰ An kenñdipiñ, geñ pigok nâmbek, geñ belak etañ nâmkijpemti mama mimi dolakñan ku mbanik beme nâmkijpependi ke belakñan penañ bewe. Zet keyet yanñan zemkawañ bembeyelen zet zapat kapigok msowap ke kapi: ²¹ Eweñan sokñ Abalaam egañ nemuñan Aisak sâpe sâpe bumbu munduman mopeye. Kan keyet Kawawañanñ nâmpeme an teñ penañ beye ke mama mimiñanñgatyepmti kegok mge. ²² Keyepmti pigok ekñup, Abalaam nâmkijpepenañ ke mama mimiñanñan mukulem mpeme penañanmak beye. ²³ Eweñan Kawawañanñ Abalaamgat pigok zeye ke katikñanñ beye. Abalaam egañ Kawawañ nâmkijpeme egat nâmpeme an teñ beye. Keyepmti egat kwitnañ Kawawañgat notnañ penañ kogok zenzenañ. ²⁴ Egit. Kawawañ egañ am ñen nâmkijpepenañgat etañ nâmpeme an teñ ku mambein. Egañ mama mimi dolakñan ma nâmkijpepe eget keyañ temakwep bermalu keyet nâmpeme an teñ mambein.

²⁵ Keyet sepmeñ ñen imbi set kilenñ mama kwitnañ Leap egañ Zâsuayanñ an zut zemideme msat wilingim eksâgât mebun idikdamuñ mimidemti zemideme set ñeneset mebun keyepmti Kawawañanñ Leap egat imbi teñ kegok nâmpeye. ²⁶ Keyepmti nin pigok nânup, sekñ kapi nâmamañpiñ ek ilak gakimti titokñanñpiñ mawein. Kegogak nâmkijpemti mulup dolakñan ku maminup beme nâmkijpepeyanñ gakimti yek penañ mambem wein.

3

Nambalamm weyañ ekdamuñ mpewanup

¹ Notnne, ingat tunñguwinanñgatnañ an zikat indanda mulup mimiyet windenñan ku bewep. Nâip, zemdelañ zenze kan temanen Amobotnañanñ zikat indanda an nin kwitnañ kwitnañ mmotindawe. ² Nin sambeyañ kwitnañ kwitnañ mene mene mamam yunñgumtemezin. An ñenanñ zikat indanda mulupmanñ yunñgumti zet kwep ñen ku manzein beme an ke an dolakñanñ penañ. Kegok min beme sekñanñ butnañ notnañ sambe ñep indikdamuñ mamin.

³ Âs ekñen zetn gawepupuyet nâmti aen butnañ takanzi nembonñ dembusekñinan pemann maapum talip. Âpme bukebonñ keyañ âs temañ mim guluk gilik mampeme keyet nânânñ mamezin. ⁴ In nembuen wañga mamain keyet kegogak otnâit. Wañga ke temañ penañ tâgâ katikñanñ keyañ indakumbume mamelip. Yangut wañga mti mamain egañ wañga temañ ke deset mebegalen nânin beme kwitnañ ñen stia zeip ke isikñanñ bugan keyañ mme gilik zemti egañ manânin keyegak esemteñ mamezin. ⁵ Âpme am ningat nambalam sepem kebonñagak isikñanñ bugan yangut kwitnañ kwitnañ nukñanñbeñ penañ mamin. Nâip, tep butnañ menzok mann zinak ek isikñanñ penañ yangut bukeyañ bumann zimti tep msasat temañ manzim kawañ bein. ⁶ Âpme ningat nambalam tep butnañ menzok mann zinak bukebonñ. Egañ sekñ notnañ sambe mtot indemti bekanañ omba penañ mamin. Egañ sekñ sambe mama mimi bekananset maindamepme walepmâzin ma egañ sekgalen mama mimi bekanañ keyañ tepnok bume zime mama mimin bekanañ penañ mambein. Zet bekanañ kebonñ zenzeyet nambalamanñ tep butnañanñ teziñ ñandanñengatnañ mapendoin.

⁷ Songom sepemañ ikñak ikñak tuengatnañ ma katikñanñgatnañ ma age ma nombe mee ke amnañ mme sewakñanñ besâti ñep mamsewakñanñ mambeip. ⁸ Yangut nambalam kapi an kwiyañ ñep msewakñanñ kumbempepeyelen. Ek tagogopiñ guluk gilik mti bekanañ mti mimiek mamin. Nombe menemae keyelen zet tunañ bekanañ am indime gakikiyelen keyet katanñ.

⁹ Nambalamnaŋ Amobotnaŋ Bipm masesewatsanup ma nambalam ikŋaŋ keyaŋak Kawawaŋaŋ am ikŋaŋgat sepem mimindeye ekŋen ke manzemtalatindenup. ¹⁰ Dembusek kwep keyaŋak sesewat zet ma zemtalat zet matozin. Notnne, mneti nin mama mimi kegok mbanupmagengat. ¹¹ Tu zikatnaŋ kwep keyet tu penaŋ ma tu yoyoŋ temakwep ku makwalup. ¹² Notnne, simam zup tepmanen saŋganeŋ penaŋ ŋep wenak? Ma sam tepmanen simam penaŋ ŋep wenak? Ma nambu akŋaŋaŋ tu niniyelen dolakŋaŋ benak?

Nânâ dolakŋaŋ Kawawaŋmagengatnaŋ makozin

¹³ Inŋat tuŋguwinaŋgatnaŋ an ŋen nânâŋaŋ dolakŋaŋ ek ŋen mamain ma yek? Mamain beme egaŋ mamaŋaŋ ekdamuŋ mme dolakŋaŋ penaŋ bewe ma mobotnaŋ ku mbe ma ŋoktik dolakŋaŋ mam keyet penaŋaŋ am notnaŋ ekŋen zikat indame eknâm mbep. ¹⁴ In keŋ kuku mti am notnaŋgalen mama mimiyet eiyak mti nen nâyap nâyap mamip keyet nâme nânâ penaŋ nâmtatnup manâip. Kegok mamip beme ke nânâ penaŋ yek; dâsuki keyepm sek mobopiŋ. ¹⁵ Nânâ sepem keboŋ ke gwaengatnan kwatoge kegok ŋep penaŋ ku zenzeyelen yek. Nânâ keboŋ ke msalengatnaŋ, anmagengatnaŋ ma Sadaŋ ekmagengatnaŋ. ¹⁶ Keŋ kuku mti nâyap nâyap palen mnik beme keyet keŋaset mama mimi bekaŋaŋ mamsokbein ma mama kileŋ mama masokbein.

¹⁷ An nâmâtâzin egaŋ mama mimi dolakŋaŋgalen nânâ ke Kawawaŋmagengatnaŋ toge keyelen mama mimiŋanen kapigok masokbein: Keŋ kwatetepmaŋmak mama ma keŋ sewak palen mama ma keŋ taoletmak mama ma mtoti mama ma aŋgalaŋ gogot palen mama ma mama mimi dolakŋaŋ mimi ma ken ke ken ke ku mimi ma kwalaŋ kwalaŋpiŋ mama. ¹⁸ Keŋ sewak palen mamayet maomkakalip ekŋenaŋ keŋ sewak keyet alikŋaŋ maondeip keyet penaŋaŋ teŋ mama ke mamsokbemindain.

4

Am msalen kwitnaŋ kwitnaŋ kakikiyet tikŋaŋ manâip ekŋen Kawawaŋaŋgat kasaŋane

¹ Inmagen kasa kasa mam maip ma âmanda manda masokbein ke yaŋaŋ kwilekiyet? Keŋŋinanen sekgalen kwitnaŋ kwitnaŋ titiyet tikŋaŋin indamandame tisât sebet dindiŋ mamip keyaŋ ke tati mme âmanda manda mamip. ² In keyet keŋin mawazinŋgut keyet penaŋaŋ toŋaŋ kumambeip. Keyepm in dopmaŋ mecum kokum mimiyelen maweyaŋbemtaliŋ ma dopmaŋ kekelim dopmaŋ kekelim mtiŋgut keyet penaŋaŋ ku tiwien. In kasa kasa ma mdândândâ mulup mtiŋgut penaŋ time kwaopme ku manimwianŋip sepem keboŋ. Ke dundundupiŋ belak kileŋ mamaip keyet penaŋaŋ kegok mamip. ³ Naman ŋen mandunduiŋ waŋgut penaŋaŋ ku matip. Ke keŋinanen bekaŋaŋ kapigok tapme keyepmti mandundum aleip. In kwitnaŋ kwitnaŋ tisât mandundup ke ilinaŋgat tikŋaŋinaŋgat mâti etaŋ mandunduiŋ keyepmti penaŋaŋ ku matip.

⁴ In Kawawaŋ bamkumpemti tususuŋin maelenŋeip, msalen kwitnaŋ kwitnaŋ bekaŋaŋ mti mambe am keyaŋ Kawawaŋ mabamkumpein. In ke nâip? Keyepmti an ŋen msalengalen kwitnaŋ kwitnaŋ kapiyet notn notn mpewe beme Kawawaŋgat kasaŋaŋ bewe. ⁵ Kawawaŋgalen zet muluwaŋ kukuŋaŋ tazinen ke esemteŋ ku mâti zeye, egaŋ zet ke galak zeme zeye, keŋnanen Emetak Teŋ beye keyaŋ egat zapat etaŋ penaŋ mamayet windaŋaŋ penaŋ mamin. ⁶ Mti nembetnaŋ keŋ taolet omba penaŋ maminndain. Keyet Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen muluwaŋ pigok penaŋ mimiŋaŋ tazin, “Kawawaŋ egaŋ am mobotnaŋ mamip ekŋen bandimin mamâtâtindein. Ma am mtoti mamaip ekŋengatgut keŋ taolet mamindain.”

⁷ Keyepmti in Kawawaŋgat kandaŋan meti mambep mme Sadaŋ indetetim indiksât kopme kan keyet ek ekti ku kuŋzuŋbep. Katikŋaŋ bemtapme ke ekti kiŋgatindemti kunzuŋbe. ⁸ In Kawawaŋmagen sokŋanik mepme egaŋ kegogak inmagen sokŋanik

kobe. Am yomton, in bekanan mti kenjin time kilej mamekozin in kenjin peme Kawawanaj weyan zulut kaput mme mama mimiñin kwetetepman bewe. ⁹ In mama mimiñin mgasik keyet otnâmti si kemben mbep. Oloñen zeyen palen mamayet beme kemben palen tabep. Ma oloñen palen mamaip beme si kundundu teman mbep. ¹⁰ Amobotnanjat kandenaj mtoti mame egan mwatonzemindewe.

Nolin zet bekanan ku diindowep

¹¹ Notnne, in zet bekanan ku zewep. An nenan notnanjat zekukunaj mti zelen pewe beme ek zii zet mtopewe. Enenogat Kawawanjalan zii zelan notn notn mmamayet zenzenaj ke egan angosoye kegok bein. Geñ zii zet angosowanik beme geñ zii zet gawepupu an ku bewanik. Geñ an zemdelan zenze an benik ke yomanmak. ¹² Kawawan iknaj etan zii zet ndaye keyet tonaj ma Egan etan ningalen an zemdelan zenze an bein. Ndatim tatagalen winde ma ndaketim ndendeyelen winde e ekmagen etan tasain. Geñ kwindan nodanjalen zet zemdelan zenzeyet mulup ke gaye?

Sek ku mobogalen golan zet

¹³ Inmagengatnan an notnan eknenaj kapigok manzeip, “Alak ma sejenen kapi met msat ke nup kan kwep mamti mânep mulup mti mânep milawat teman timti gilik zemti kobanup.” ¹⁴ In sejenen ma âgânen kwileki nen zigok sokbemindawe ke in nâip? Geñ gitanjat mamandi msalen mambanik kapi teepman ke ku nânikgapmti buzak tat. Am ningat maman kasek kebon belatnik ekmann moti madiñpein kebon. ¹⁵ Keyepmti in kapigok zeme ñep penaj bewe, “Amobotnanaj nâmdeme ñep beme nin ewe alik mamti mulup ke ma ke ñep mbanup.” ¹⁶ Yanjut in zet mobotnan zet iknak nen penaj zemti sekñin mammolip. Sek mmobot zet ke mgasik penaj. ¹⁷ Keyepm an nen ek kwitnan kwitnan dolakñaj ke mimiyele setnan nâmtati mimiyele wisat mbe beme ek yommak bewe.

5

Am mânep milawalin teman ekñengat golan zelin

¹ Am mânep milawalin teman in sek sindem sokbemindawe keyet ewenaj pigogat kemben palen mamti si kundundu omba penaj mamambep. ² Mânep milawalin ke etimbemti yek bemâbe ma sangum kâlâp elimiakñin sopman ke msatgat zapat bemâbe. ³ Ma mânep ma gol silwanjin sangip sangip kwabe. Âpme sangip sangip keyan ilinanjat yanjan msokbemindemti tep kebon bemti indazimâbe. In kan delan zenzeyelen bududuk tabeme keyanjut in mânep milawatgat mulupman mti time manje teman moge. ⁴ Nâip, mulup an eknenaj muluwengatnan meu penanaj akumindame in keyet tosanaj indamti butnan ilin elengemtiwien keyan ingat kwizet teman penaj takuip. Âpme geñ tosanin ku indanik beme ekñengalen gawekum gaio keyan kululunengalen kasa kuku an ekñengalen Amobotnan egat wakñan topme manâin. ⁵ Msalen kapi in nukñaj nen ku aikti omakumbembe mulup igagen mamip. Kan in zemindondoyelen kanen nâme bududuk bein keyanjut in kenjanjalen tikñaj mâti tapmaip ke sekem bo palanjume sememti gunabikñaj mambem tazin. Âpme bangat maindonip kebon. ⁶ In am kwetetepman ekñen zelen zemindomti kasa mamimindeip. Ekñen am yompiñ belak tunjupmane maindom walepme eknenaj dowin mimipiñ, belak matalip.

Nin nukñaj sokbemndame keyet nâmann betetnan beme windemben tabanup

⁷ Notnne, in Amobotnan kobe keyet damuñ nâmisimti mambep. In kapigok maegip, an nenan mulup mti kwitnan kwitnan ondempeme mawan toti mme kwakwatgat damuñ matazin keyet katañ in damuñ tabep. ⁸ Âpme Amobotnan kokotnanjat kanan kegogak sokñan bein keyet in damuñ nâmisim mamti kenjin mkatikñaj bemti tabep. ⁹ Notnne, Amobotnanaj inmagen zemdelan zenze mulup msâgât kosâpm keyepm in

mamti wisat zet ku mbep. Zet zemdelañ zenze An ek ilak sokñanik penañ kozin. Pe nâmti tapmpip ma yek?

¹⁰ Notnne, golañ zenze an ekñenañ Amobotnanggat zet zapatnañ zemkawañbewien ekñenañ sek sindem wisatnepiñ timti titiyek mbien yañgut ekñenañ nâmisim tabien sepem kegogak in nâmisim mambep. ¹¹ Nâip, sindem keyet keñan tati windemak mambien ekñengat Kawawañañ nâme dolakñañ penañ bein. Zop egañ sek sindem palen tati nâmisim tage ke nâip. Mme bam Amobotnanañ kwitnañ kwitnañ omba penañ saye ke nâip. Amobotnañ ek ningat kemberñ mindemti añañgalañ gogot penañ mamimndein.

Zemkatikbembe kileñ ku mbep

¹² Notnne, zet penañ ñen kapigok mimiyet zema nâit. In kululuñgat kwitnañ kumti zelin kaliñañ ku bandim mbep. Ma msatgat kwitnañ ma kwitnañ ñeniyet palen kumti zelim ku bandim mbep. In penañ, “penañ” zeit; Yek, “yek” zeit. Zet penañ ku zeip keyet Amobotnanañ zelen indewe.

Am teñ ekñengalen dundunduñin windenañmak

¹³ Inmagengatnañ an ñenañ nukñañ keñan tabe egañ Kawawañgat dundum sawe. Ma ñenañ oloñen palen mambe egañ Kawawañgat kwizet buñañan mwati sesewat silik kuwe. ¹⁴ Inmagengatnañ ñenañ zawat mbe egañ an ñenañ bembe notnañ zeme kot ondektati egat mti dundundu mulup mbep. Mti Amobotnanañ mukulem mpepeyet dundum sawep ma âlip katnañgat kelakñañ isikñañ bugan keyañ kaput pewep.* ¹⁵ Âpme nâmkijpepemak tati dundundu mulup mbep beme an zawatmak ke Amobotnanañ weyañpewe. Ma an ke bekañañ ñen mge beme yomañ katikpewe. ¹⁶ Keyepmti in alik besât nâmti yomin zemsokbemti dundunduyen mukulem mukulem mbep. An teñ mamain egalen dundunduñañ penañañmak masokbein.

¹⁷ Golañ zenze an ñen itnañañ mañge kwitnañ Ilaiza ek kegogak an nin kaboñak. Âpme egañ msalen map ku totogat nâmti dundume msalen map tototpiñ nup kan tuk ma eyoña 6 kasup takwage. ¹⁸ Âpme bam ewe map totogat nâmti dundume kululuñgatnañ mawañ toti msat kume naman kwitnañ kwitnañ dolakñañ kwapmâge.

An set kileñ mege beme mtati selenegak pewanup

¹⁹ Notnne, inmagengatnañ an ñenañ zet zapat katnañ penañ katikpemtî mama mimi bekañañ mge beme in gilik zemti wabep. ²⁰ Keyepmti in zet kapî weyañ nâit. An ñenañ notnañ a yomtoñ gilik zemti wati kwabe beme egañ notnañ ke gakikiyet zapat tatatnanen gilik zemwabe. Mama mimi kegok mme Kawawañañ yomañ sambe manzulupme mepmâzin.

* **5:14:** Zuda am ekñenañ âlip tepgat misikme kelakñañ topme keyañ melesenok manzulutindetemien.

1 Pita

Pitayelen zapat meluwan njanngatnañ

Zapat meluwan kapi Pitayan kuye. Ek namba Zisasiyan elengolaman tazulutme kumtetime kwitnañ kwitnañ mulaloñ pemti Zisas mâpmege (Luk 5:1-11). Ma egan Zisasimak mangeen zet abatatatnañber. Zet notnañ an nenan ku zenzeyelen egan ilak abak zewanjut zet ilak penañ zeye. Egat mulup zet Zisasiyan omba penañ zemsaye.

Pitayan zet kapi am Zuda mangeengatnañ nâmkijpepeninmak kelañ kumti msat sambe mebet kokotnañ ekjengat zet kapigok kuye. Eknenmagen nukñañ sokbewe keyet weyeyan mulup mtabep keyepmti sisipenpen mimindawep ma nukñañ sepem ikñañ ikñañ sokbemindame gwan gwan kumti tabep. Ma naman mopmanegak yanbemi Kilais kokotnangalen weyanbe weyanbe mulup eweneganegak mti tabep.

Pitayan zet kapi Loma msalen tati kuye kan keyet msat Loma keyelen kwitnañ nen Babilon kuwien enenogat nukñañ dapmelange eknen yanbemi tiwewen ke sakam itanañ Kawawangalen amnañ nukñañ Babilon msalen tati tiwienok katan. Kegogapmti Pitayan eknenan eksemti tatagat zapat meluwan kapi kumindaye.

Zet notekñañ temañ kapigogañ 1 Pita zapat meluwan kenan talip:

1:1-2 Zet yanbemi zenzeyelen zet

1:3-12 Kawawañan ndaangalalangalen keñ mwat zenzeyelen zet

1:13-2:10 Teñ mama keyelen zemgwatnañ zet

2:11-4:19 Nâmkijpepemak eknenmagen nukñañ ma sisipenpen sokbeme zigoset epumti tatatgalen set katnañ bemberañ

5:1-11 Nâmkijpepemagen keñ mtoti mama katnanen zigok mamayelen zetnañ

5:12-14 Zet zemdelañ zenzeyelen zet

¹ Neñ Pita Zisas Kilaisiyelen mulup an mamti egalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zemkawañ bembeyelen nâmti nakumtetiyeñ zet zapat meluwan kapi Kawawangalen animbi mukupnok msalin peme tapme kileñ Pontas ma Galesia ma Kapadosia ma Esia ma Bitima Plowins eknen keyet keñañ mamaip ingat bema kozin.

² Kawawañ Bipmnañ ikñañ nâme wenge katan in indakumtetiye. In Emetak Teñañ keñin mme teñ penañ bembeyet ma zetnañ gawepumti mamayet Zisas Kilaisiyelen sipmañañ zulutindeye. Inmagen Kawawangalen keñ taolet ma keñ sewakñañ sambelenñti weweyet nâmti mandunduyap.

Webe webenn Kawawañmagengatnañ mama kanzizit tiwanup kemagen bemti mamambanup

³⁻⁴ Egan Zisas Kilais gakikiengatnañ mme wage egan ningat keñañ beme nin ekgapmti mama mimi alakñañ angalan gogotnañ temañ penañ tazin keyet penañ Kawawañan kot ndatime mebegalen damuñ webematatnup. Kululuñengalen milombi lombi ku sambumbuyelen ma yomgalen zukulak ku niniñañ ma kok biliñ biliñ ke ingat zapat bempepenañ tazin ke maneti in toñañ bembeyet kegok mge keyepmti nin Kawawañ Amobotnañ Zisas Kilais egat Bipmañ masesewatpemambanup. ⁵ Mti Kawawañ winde toñañ winde indame in nâmkijpepeen katikñañ bemtati mane peme msalen mama kan delañ zeme milombi lombiñin kalañ kumti bemberañ ke toñañ bemambepgat zapat angalanindeye. Kawawañan toñañ bemti mambepegat zeye ke bamgat Kawawañan ikñañ msokbewe. ⁶ In keyet oloñen palen mamambep. Ma Kawawañan nâmindeme nukñañ palen moti keyet kember palen mambep keyanjut keyañ kan isikñañ bugan tabeyet nâmisimti mambep. ⁷ Nâip, gol ek nep yek bembeyelen yanñañ tep keñañ toti mamsokbein. In nâmkijpepenin penañanmak

penañ keyet yañañ nukñañ sokbemindame keyañ mkawañ beme Zisas Kilais kokotnañ kanen inmagen keñ sekñeyak ma sesewat ma elimiak miak sokbemindawe. ⁸ In Zisas Kilais ek sek sepemañ penañ ñep ku ekbienañgut gogot etañ mamsaip ma kan pigogat zikalinañ penañ ku ekti belak etañ manâmkinpeip. Mti olim sesewat mobotnañ igagen penañ manâmsaip ⁹ keyepmti nâmkinpepenañgat penañañ Kawawañañ bamgat añgalañindewe.

¹⁰ An golañ zenze an ekñenañ Kawawañgalañ keñ taolet inmagen alak tasokbein keyet zetnañ zemkawañ bemkwabien. Ekñenañ Kawawañañ gilik zemindatiwe zet keyet yañañ nâsâgât mulupmañ omba penañ mbien. ¹¹ Kilais ek sindem nâmeti bam gakikiengatnañ wati mama mundum zapañtañ Kawawañgat betnañ penaset windeen moti tiwe keyet zet Emetak Teñañ golañ zenze angat keñinan beme ekñenañ kan zukñañ penañ ma kwitnañ kwitnañ zibonañ tasokbeme Kilaismagen kogok sokbewe zemti ektitimti mamkwabien. ¹² An am yomengatnañ gilik zemindatitiyet mulupmañ mbe keyet an golañ zenze an ekñenañ zetnañ zewienen ilinmagen sokbesâpmme ku zewien. Ekñenañ zet zewien keyet penañañ an ekñen Kawawañgalañ Zet Zapat Dolakñañ Penañ timti inmagen kozeme Emetak Teñañ kululuñengatnañ toti zelin winde same in keñ gilik zenze taegip keyañ an golañ zenze an ekñengalañ zelin penañañmak sokbein kogok bein. Âpme Kawawañgalañ ensel ekñenañ kogogak zet keyet yañañ nânâyelen mulupmañ mamip.

Mama mimi itnañañ bekañañ bamkumpemti alakñañ mbep

¹³ Kogogapmti Zisas Kilaisiyañ gilik zemkoti keñ taoletnañgat añgalañindewe keyepmti in keñin kume kwaopme keñin sekñin ekdamuñ mti nâpeñ nâpeñ tati webemti mamambep. ¹⁴ In animbi Kawawañgalañ zet gawepumti mamaip. In eweñañ nâmkinpepepiñ mambienen kwitnañ kwitnañ bekañañ msâgât keñinañ puñpuñ mamtemien. Kan pigogat mama mimi bekañañ ke ewe ku mâbep. ¹⁵ Kawawañ ek teñ penañ mamain egañ indakumtetime kobien keyepmti in mama mimi teñ mti egañ mamainok mait. ¹⁶ Kawawañgalañ Zet Itnañanen meluwañ kapigok mimiñañ, “Neñ teñ penañ mamayap keyepmti in kegogak teñ ñegak mamambep.” *(Wok Pris 11:44-45; 19:2; 20:7)*

Kawawañañ tosa temañañ ndakwitimti gilik zemndatiye

¹⁷ Kawawañ ek am kwizet buñaminmak ma kwizet buñaminpiñ keyet ku manâin. Egañ amgat mama mimi zigok tazin keyet katan ekti zetn manzemdelañ zein. Keyepmti in egat, “Bien” zemti mukulem mimiyyet dundumsawep beme msalen kapi mamti ek eksempemti masesewatpembep. ¹⁸ In kapigok ñep nâmtalip, in eweñañ yeñsokñine ekñengalañ mama mimi yañepiñ bekañañ ke timti mamkwatnepeme gilik zemindatitiyelen tosañin gol ma silwa yek bembenañmak keyañ ku indakwititiñañ. ¹⁹ In Kilaisiyet sipmañ tosa temañ keyañ indakwititiñañ. Kilais ek sâpe sâpe bumbuyelen sipsip keboñ lingit zembenepiñ ma kweteteppañ penañ. ²⁰ Ek eweñañ msat kululuñ ewe sokbembepiñ tapme mulup zet ke mimiyyet zempepenañ. Yañ kan ke dañgome Kawawañañ peme totmamti gakimti wage ke ingat nâmti kegok mge. ²¹ Mti Kawawañañ in ekmak tusumindeye keyet nâmkinpenti maip. Kawawañañ ikñañegak Zisas gakikiengatnañ mme wapme mundum zapañtañ ikñañgat betnañ penaset windeen mopeye kegogak in Kawawañañ ikñañ kot ewe indadagat webematalip.

²² In Zisas Kilaisiyelen buñam zapat penañ kapi zemti gawepu mmame keyañ keñin mme kweteteppañ beye. Âpme in Kilaismagen nolinemak gogot penañ mti mamaip keyepmti in keñ kwep penañ bemti mama ke gogot palen giñgiñ mti mbep. ²³ Kawawañañ mama alakñañ indayeen keyañ ingat dukñin alakñañ epeemti kwage keboñ. In alik alik yek bembeyelen keyetnañ yek. Alik alik kwesiñ matakwazin keyetnañgatnañ epeemti kwabien. Kawawañgalañ zet mamañañmak ma wemeti

wembe keyetnaŋ epeemti kwabien. ²⁴ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zet kapigok kukuŋaŋaŋ tazin,

“Animbi alik mamaip ekŋengat mamaŋin tep msikokok keboŋ ma elimiakŋin ke tebilalik katnaŋ keboŋ. Tep msikokok ekŋen kasuwan indikme maŋgasip ma tebilalik katnaŋ ekŋen mandâlân zemti tolip. ²⁵ Kawawaŋgalen zet katikŋaŋ keyaŋ wemti wembe penaŋ.” *(Aizaya 40:6-8)*

Zet kapi zet zapat dolakŋaŋ diindondoŋaŋ e penaŋaŋ ilak kapi zemkawaŋ bemberaŋ.

2

¹ Kegogapmti in kwitnaŋ kwitnaŋ bekaŋaŋgat keŋin puŋpuŋ kapigok ku mbep: ammagen kwitnaŋ kwitnaŋ tisât dâsuki tetimaem titi ma zet nambalam zut zenze ke ma keŋ kuku ma nolineyet zet okzep tazep mee ku mbep.

²⁻³ “Amobotnaŋ Zisasiyelen keŋ taolet inmagen sokbeme egoyet,” *(Sam 34:8-9)*
mama mimi keboŋ ke time temepme animbi nemba okak namgat maindemben sepem kegogak in Kawawaŋgalen zet mme namnok dolakŋaŋ penaŋ niniyelen tikŋaŋ penaŋ nâmti mamambep. Kegok mme Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋaŋ nâmkŋipepeŋin mme semem katikbewep.

Zisas ek tepum miŋaŋ ma egalen am maŋge kogogak tepum isisikŋaŋ

⁴ In Amobotnaŋ Zisas ek tepum miŋaŋ mamaŋaŋmak am ekŋenaŋ ek ektalati peme mewenŋe yaŋgut Kawawaŋaŋ ekme pembenāŋ penaŋ beme mwatonzempeye ekmagen wetekumti tabep. ⁵ Mti in tepum kaliŋaŋ nemboŋ tati mka bandim mme tatagalen Emetak Teŋaŋ ingat keŋinan tazin kogogapm Kawawaŋaŋ in tim tusumin-deme ikŋaŋgalen am maŋge kwetetepmaŋ ikŋaŋgat zapat ondekindeye. Keyepmti in kwep kwep ilinaŋgat sâpe sâpe bumbu mulup mimiyele ke an Zuda am ekŋengalen sâpe sâpe bumbu anaŋ ammak Kawawaŋgat tuŋguwinanen tati mamtemien sepem kegok in mimiyele. Zisas Kilaisiyet pembenāŋgat amgat tuŋguwinan mulup mamip ke Kawawaŋaŋ nâmtikŋaŋ mimiyele mamip. ⁶ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zet kapigok zenzeŋaŋ tazin,

“Egit, neŋ tepum miŋaŋ ŋen mka mme kaliŋaŋ bembeyelen dolakŋaŋ penaŋ ombempeyap. Neŋ tepum miŋaŋ ke Zaion Kalaŋan* onzempema tazin. Keyepmti an ŋenaŋ tepum miŋaŋ mamaŋaŋmak ke nâmkŋipewe beme bam sakambuk ku mbe yek penaŋ.” *(Aizaya 28:16)*

⁷ Âpme am tepum miŋaŋgat manâmkŋipeip ekŋenaŋ tepum miŋaŋ ke ekme mobotnaŋ beme Kawawaŋaŋ kogok mamipgat nâmindeme pembenāŋ mambeip. Ma Kawawaŋgalen zelaŋ am ku nâmkŋipeip ekŋengat kapigok zenzeŋaŋ,

“An mka walalat ekŋenaŋ tepum miŋaŋ ŋen ekme bekaŋaŋ beme wisat mti peme mewenŋe tepum keyaŋ tepum miŋaŋ beye.” *(Sam 118:22)*

⁸ Ma Kawawaŋgalen zelaŋ am ku nâmkŋipeipgat kapigok zein,

“Ekŋenmagen tepum keyaŋ uluk galuk beme ime ulukpeme waleletgat zapat bewe ma tepum miŋaŋ keyet palen setetek mti toindondoyelen keboŋ bewe.” *(Aizaya 8:14)*

Ekŋenaŋ Kawawaŋgalen zet kulume zet keyaŋ selin kaikme toindowe keyepmti zet kululuŋinaŋgat tosaŋaŋ kegok sokbemindawe.

In Kawawaŋgalen animbi bewien

⁹ In Kawawaŋaŋ ikŋaŋgat amŋane indaombemindeye. Ma in kwep kwep kogogak Amobotnaŋ winde toŋaŋ ma amŋane ekŋengat tuŋguwinan mamti dundundu ma sesewat mulup mimiyele. Ma in kegogak Kawawaŋaŋ am maŋge kwetetepmaŋ temaŋ ondekindeye. Ma am ikŋaŋgat zapat nâmsemen mamayet zemindendeŋaŋ.

* **2:6:** Zaion Kalaŋan keyet kwitnaŋ ŋen Zelusalem mka temaŋ.

In kebon ke tambusosogengatnaŋ timkwat ikŋaŋgalen busatnaŋaŋ ego egoŋaŋmak keyet keŋaŋ indeyeyepmti in keyet kwit zapatnaŋ zempalakŋaŋ bewep. ¹⁰ Eweŋaŋ in animbi Kawawaŋ ku nâmatâtpewien. Yaŋ alak pi Kawawaŋgalen am bemti mamaip. Eweŋaŋ Kawawaŋgalen aŋgalaŋ gogot ku tiwien. Alak pi Kawawaŋaŋ aŋgalaŋ gogot mimindain.

In Kawawaŋgalen sisiliŋ an kekok bemti mamambep

¹¹ Notne penaŋ, pigok zema nâit, in msat kapiyelen am yek. In am mukup ma lueŋset tapmaip keyepmti msat kapiyelen mgasikgat tikŋaŋ nânâ keyaŋ indaman-dame toweti walebepgat eksemti mamambep. ¹² Mti am nâmkŋepepeŋinpiŋ ekŋengat tuŋguwinan mamti mama mimiŋin weyaŋme teŋ beme mti mamambep. Kekok mame am nâmkŋepepeŋinpiŋ ekŋenaŋ yaŋaŋin ekmâtâti bekaŋaŋ mimi mandindoip beme ingalen mama mimiŋin dolakŋaŋ ke ekti zet bekaŋaŋ ke peme tapme naman ekŋenaŋ kogokak Kawawaŋ nâmkŋepeme kan keyet ilinsakwep ek sesewatsawep.

¹³ Msalengalen amobotnaŋ sambe ekŋengat kandenjaŋaŋ mtoti mamti ekŋenaŋ in set notnaŋ mâbâgat katnaŋ beme Amobotnaŋ Zisasiyet kwizet buŋamaŋ mmobogalen nâmti in kekok mimindawep. Msalengalen an mobotnaŋ temaŋ kwizet buŋamaŋmak ¹⁴ egaŋ plowinsgalen amobotnaŋ ekŋen zemindeme kobiengat ekŋengalen zet eyo gawepume delaŋ penaŋ bemâbe. Ekŋen ke am bekaŋaŋ mimi ekŋen zemindondoyet ma am dolakŋaŋ maip ekŋen zemesesewatindendeyet zemindendeŋaŋ. ¹⁵ Kawawaŋaŋ in am nâmkŋepepeŋinpiŋ ekŋen mama mimi dolakŋaŋ mimindamti zemyuŋguŋguŋin mme yek bembeyet ingat mulup zet ke manzemindain. ¹⁶ In lala indendeŋaŋ ewan in bekaŋaŋ mimiŋin nâmti ku indendeŋaŋ. In lala indendeŋaŋ ke Kawawaŋ sisiliŋ msasayet nâmti indendeŋaŋ. ¹⁷ In am sambe ekŋengat nâmindeme mobotnaŋ bemâbep ma noline nâmkŋepepeŋinmak maip ekŋen gogot mimindawep. Kawawaŋ eksempemti an mobotnaŋ temaŋ kwizet buŋamaŋmak ek kogokak nâmpeme mobotnaŋ bewe.

Nin Kilaisiyelen mama ke mâti sindem tiwanup

¹⁸ Sisiliŋ an, in amobotnaŋine ekŋengat nâme mobotnaŋ beme zelin gawepuwep. An mobotnaŋ zet sewak sewak mamip ekŋenmagen etaŋ yek notnaŋ mgasik ŋenzinziŋinben, ekŋengat sepem kwep kekok mbep. ¹⁹ Ekŋenaŋ belak yompiŋ tuŋgupman sindem indame in Kawawaŋgat nâmti keŋ kasapiŋ sewakŋaŋ mame Egaŋ nâmindeme dolakŋaŋ bewe. ²⁰ Yaŋgut ŋenaŋ yom aikme keyet dopmaŋ kume keŋ kasapiŋ tabe keyet kwiyaŋ zemesesewatpewe? Yaŋgut ŋenaŋ yompiŋ teŋ mame ekŋenaŋ kume nâmisim matazin keyet Kawawaŋaŋ nâme dolakŋaŋ mambein. ²¹ In sepem kekok ke mimindandayet Kawawaŋaŋ ombemindeyeyepm keyet penaŋaŋ mamaŋinaŋ msokbewep. Kilais ek kekokak ingapmti ŋenaŋ bemindamti sindem tiye keyepmti in egalen set kaisasatnaŋ ke ekti keyegak mâti mebep.

²² “Ek yom ŋen ku mge ma dembusekŋaŋgatnaŋ dâsuki ŋen ku toge.” (Aizaya 53:9)

²³ Ek zemtalatpeme egaŋ dopmaŋ gilik zemti ku zemtalatindeye. Sindem same egaŋ dopmaŋ zet ŋen ku diindoye. Egaŋ Kawawaŋ An zet zemdelaŋ zenze teŋ egat betnan keŋaŋ ma sekŋaŋ nâmtalasim saye. ²⁴ Ningalen bekaŋaŋ sambe egat palen mopme pumepme tewen kumasasokpewien. Egaŋ ke nin yomgalen mama mimi katikpepeyep nâmti kekok mge. Kogogapm nin yom ke bamkumpemti mama mimi teŋ ke mâti mamambanup. Egat sekŋaŋ witikme duluŋ diliŋ zeye keyaŋ in mimindeme dolakŋaŋ bewien. ²⁵ Eweŋaŋ in sipsip kebon kileŋ lala mekoti mambien. Alak pi sipsip damuŋ nembon Zisas egaŋ gilik zemindatimtikot ondekindemti indikdamuŋ mme tapmaip.

3

Awembiŋ ekŋengalen zet

1-2 Keyet kataŋ imbi awinmak in awine eksemindemti mambep. Âpme awin Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penanŋat wisat mti mamain beme in eksemindemti esemteŋ zetpiŋ mame awinaŋ ingalen mama mimi dolakŋaŋ ma kweteteŋmaŋ ke ekti keŋin gilik zeme Kawawaŋ nâmkŋepewep. ³ Imbi, ingalen mama mimi awinaŋ egonŋoyelen ke sekŋinaŋgalen elimiak miak kabonŋ yek: ŋokŋin weyaŋ elimiakpemti maip ma kekek tosaŋaŋ temaŋ dolakŋaŋ penaŋ andomti maip ma sanŋum melakandu meluwaŋaŋ dolakŋaŋ munduŋti maip ekŋen ke segalen elimiak etaŋ. ⁴ Ingalen mama mimi ego egonŋaŋmak ke keŋinan awineyet gogot omba penaŋ mimiyet Kawawaŋaŋ bempaye. Elimiak miak ke ŋep ku endeletgalen. Miak miak ke keŋ sewak palen mame Kawawaŋaŋ mama kebonŋ keyet nâme pembenaŋ penaŋ mambein. ⁵ Nâmkŋepemak imbi tipman baen mamkwabien ekŋenaŋ miak miak sakam kebonŋ ke mti mamkwatemienen webebenŋin Kawawaŋmagen tapme mami awine eksemindewien. ⁶ Ekŋenmagengatnaŋ imbi kwep ŋen kwitnaŋ Sela egaŋ apmaŋ Abalaam ek eksempeŋti apmaŋgat nâme mopme, “Amobotnaŋŋ,” zeme maŋge. In Selayet nambaŋenenok besât mip beme in mama mimi dolakŋaŋ mti awineyet ku kiŋgabep.

⁷ An, in imbi ekŋenaŋ maeksem indeipnok imbiŋine eksemindewep. Enenogat it ilisakwep mama kanzizit mamayet Kawawaŋaŋ taolet mimideye. Keyepmti imbiŋine windenŋinpiŋ ke nâmtatiyepm indamukulem mbep. In kekok ku mbep beme dundundunŋaŋgat setnaŋ bekek tabe.

Nin keŋ kwep bemti mambanup

⁸ Zet pigok ondekti zema delaŋ zek, in sambeyaŋ keŋin kwep bemti mambep. Nenaŋ ŋeniyet kemberŋ ŋenaŋ ŋeniyet kemberŋ mti noline nâmkŋepepen gogot mimindawep mti keŋ taolet mimindamti keŋin mtoti mambep. ⁹ Kwitnaŋ kwitnaŋ bekaŋaŋ mimindame in kwitnaŋ kwitnaŋ bekaŋaŋak ku gilik zem mimindawep. Ekŋenaŋ zet bekaŋaŋ diindome in zet bekaŋaŋak ku diindowep. Kawawaŋ dundum same mukulem mimindawe. In mama mimi kebonŋ mti mamayet Kawawaŋaŋ maindakumtetiin. In kekok mti mame egaŋ keŋ taolet mimindawe. ¹⁰ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zet kapigok tazin,

“An ŋen nâmkŋepemak mama ke penaŋaŋmak bembeyelen nâin ma kan kataŋ oloŋen palen mamayelen nâin beme egaŋ dembusekŋaŋ damuŋ mti zet bekaŋaŋ ma zet dâsuki ŋen ku zewe. ¹¹ Kegok mamayet nâambe beme egaŋ bekaŋaŋ bamkumpemti kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ ke mbe mti keŋ sewakŋaŋ palen mama ke windenŋaŋbeŋ mbe. ¹² Amobotnaŋ zikatnaŋ am mama teŋ penaŋ mamaip ekŋengalen mamaŋin maekmâtâzin. Amobotnaŋ egaŋ am mama teŋ penaŋ mamaip ekŋengalen dundundu nânâyet wak mambein ma am bekaŋaŋ mimi ekŋen indik kiŋgati mambamkumindein.” (Sam 34:12-16)

Sisipenŋep mimndame nâmisimtabanup

¹³ In kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋgat nâmtikŋaŋ mti mame an ŋenaŋ ku indawaleletgalen. ¹⁴ Yaŋgut mama mimi dolakŋaŋgapmti sisipenŋep palen mobep keyet oloŋen mbep.

“Kasayet sebet dindiŋ mti windenŋin ku kalube.” (Aizaya 8:12)

¹⁵ Ma ŋen kapigok keŋin kume kwaopme Kilais Amobotnaŋgat zapat penaŋ bemti tabep. Âpme in nukŋaŋ timti nâmisim matalip keyet yaŋaŋgat nânâyet indayaŋkwesime in zemâtâtindasâgât weyaŋ ekmâtâti sewak sewak kapigok diindowep, “Kawawaŋaŋ mandamukulem mme mamanup.” ¹⁶ In keŋin kweteteŋmaŋ penaŋ weme am notnaŋaŋ ingat zet bamset zewep beme in Kilais mâpmaipgapmti am ekŋen zet mobotnaŋ mbep ekŋen ke ingalen mama mimi dolakŋaŋgat bekaŋaŋ manzewaŋ eksokbemti sakambuk mbep. ¹⁷ In kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ mme sisipenŋep mimindawep ke

Kawawaŋaŋ inmagen kekok sokbembeyet nâme kozin beme ŋep. Âk in yom mme keyet sindem indaip beme ke yominanġat dopmaŋ kokok nâmbep. ¹⁸ Kilais ek yom ŋen ku mge yaŋgut egaŋ bekaŋaŋat dopmaŋ sek kwep gakime delaŋ zeye. Ek An teŋ penaŋaŋgut nin bekaŋaŋ mimi ningalen yomġapmti gakimti Kawawaŋmak tusumndeye. Ek am sekmak maŋge manepeme kume gakiye âpme Emetak Teŋaŋaŋ sekŋaŋ gakikiengatnan mme wage. ¹⁹ Âpme Kilaisiyelen Emetakŋaŋaŋ am gakiwien weŋin mka kaliŋaŋ tabien ekŋenmagen meti Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ diindoye. ²⁰ Ekŋen ke Noayaŋ waŋga maweyaŋkwapme Kawawaŋaŋ keŋ taoletnaŋġapmti ekŋenaŋ keŋ gilik zenzeyet damuŋ mamkwage yaŋgut ekŋenaŋ zetnaŋ kuluwien. Âpme animbi 8 etaŋ waŋgaen mowepme tuyaŋ mimindeme tu palen mme mekoti alik mambien. ²¹ Tuŋwam kwati am sambe indapminzilime tu nimbien mme tu keyaŋ ŋegak Noamak nemunaniŋane ekŋengalen waŋga tuyaŋ belan zem mmaŋge sepem kekok am Kilais nâmkinpeme tu manzulutindeip ekŋen ke Kawawaŋaŋ maanġalaŋindein. Tu manzululip keyaŋ sekgalen mubulup ke manzulupme kwawezin yek. Keyaŋ keŋinan Kawawaŋ manâmkinpeip keyet piliŋaŋ kokok manzulutindeip. Kawawaŋaŋ Zisas Kilais gakikiengatnan mme wage keeset maanġalaŋ indein. ²² Mti ikŋaŋ kululuŋen mogeyaŋ Kawawaŋat betnaŋ penaneset windeyelen mundumen totazin. Ke tapme ensel winderinben sepem ikŋak ikŋak msat tâġâ tuŋgupman maip ekŋen Zisasiyet kandaŋaŋ tatagat Kawawaŋaŋ nâmindeme talip.

4

Nin mama mimi bekaŋaŋ pemann tapme Kilaisiyelen mama pembenan ke mâbanup

¹ Kilaisiyaŋ am sekmak maŋgeen kan keyet ningat nâmti sek sindem tiye. Kegogaŋpmti in sek sindem tiwepġat weyaŋ mambep. An ŋen nâmkinpepeŋaŋat sek sindem matin keyaŋ kaliŋaŋ bemti matazin ma bamġat tetimae ŋen ekmagen sokben beme yom mimiyet tikŋaŋ ku manâin. ² Mme msalen mama mamain kataŋ amnaŋ yom mimiyet tikŋaŋ taindame mamip keboŋ ŋen egaŋ ku mbe yaŋgut egaŋ Kawawaŋaŋ mama mimi nâmtikŋaŋ mam ke etaŋ mbe. ³ Tipman baen nâmkinpepeŋinpiŋ mamti mama mimi kapigok mmamkwepbien: imbimak set kileŋ mama ma bekaŋaŋat keŋinaŋ puŋpuŋ mimi ma tu katikŋaŋ nimti kilin kaluŋ palen mama ma bo meu time kwaopme nimwiaŋti keyet keŋaset âmanda manda palen mama ma tu katikŋaŋ omba nimti keŋin kilom beme mama mimi bekaŋaŋ mimi ma nopiom notnaŋ sesewatindanup zemti keyet keŋaset mama mimi okbi okbiŋaŋmak mimi ma kwitnaŋ kwitnaŋ ke mkwabien ke peme temelak. ⁴ Âpme in kan pi am nâmkinpepeŋinpiŋ ekŋenmak tusumti ku mamaip keyepmti ekŋenaŋ nâme in mama mimi bekaŋaŋ ke ekŋenmak tusum mbiek zemti ekme in ekŋenmak tusum ku mamaip kegogaŋm ingat ŋenzinziŋ omba mti zet bekaŋaŋ mandindoip. ⁵ Yaŋgut ekŋenaŋ maneti Kawawaŋ am gakikiŋaŋ ma am alik mamaip yaŋaŋ msokbembeyet damuŋ matazin egat zikatnan an kwep kwewaŋ yaŋaŋin zewep. ⁶ Kogogaŋpmti am Kawawaŋgalen buŋam zapat zenze an ekŋenaŋ am gakiwien ekŋen Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ diindondaŋaŋ. Ekŋenaŋ msalen kapi mamti sek sindem tiwien mti nembetnaŋ zemdelaŋ zenze kanen keyet tosaŋin tiwep ma emetakŋinaŋ Kawawaŋmak meti mama kanzizit mambe keyet temakwep zewien.

Kan bududuk beingat nolinemak gogot palen mambep

⁷ Kan bududuk beme kwitnaŋ kwitnaŋ sokbembeyet zenzeŋaŋ ke tasokbeingapmti dundundu mulup mene mene mimiyet keŋinaŋ weyaŋ nâmâtâti esemteŋ talip. ⁸ Gogot palen mama ke mama mimi dolakŋaŋ notnaŋ sebempein keyepm nodanġalen yomaŋ sambe kwatampeme tapmâbe mti ekŋengalen yuŋguŋguŋin keyet kogogak kandaindowe. ⁹ In noline mkaen indamandame kopme timbuluŋ indasâti zet kutuk

palen ku mbep. ¹⁰ In Emetak Teñan taolet sepem ikrak ikrak indaye keyepmti taolet ke tim tati am sambe indamukulem mimi ke peme tatapiñ mti mimiek mme Kawawañgalen taoletoñgapm keñ taolet ikrak ikrak ketalasim maindain. ¹¹ An ñenan Kawawañgalen zet zapat zesâti egañ Kawawañan zetnanen egalen zet zenzeyet zemâtâtpepenañ mâti nâmdelañ zemti zewe. An ñen mukulem mimiyet taolet sasañan beme Kawawañan winde same keyet katan mbe. In kwitnañ kwitnañ Zisas Kilaisiyet pembenangot kekok mme Kawawañgat kwit zapatnañ mmobe. Kawawañan Zisas Kilaisiyet kwizet buñamañ mme mmoti Amobotnañ tatagat winde same egalen winde keyañ kwesiñ kwesiñ tapmebep. Ke penañ.

Zisas nâmkijpem maipgapm sindem tiwep

¹² Notnne penañ, ingat windenjin mtot indendeyet kwitnañ kwitnañ kukñañben sokbemâgeyañ tapmezin. Âpme in kwileki ñen mamananañ sokbemndain zemti sebet diñdiñ ku mbep. ¹³ In Kilais manâmkijpeipgapmti sek sindem egañ tiyenok in tiwep katan oloñen mamambep. Âpme maneti bam gilik zemkosâpmnen busatnañ temañmak sokbemkawañ beme amnañ eksâip kan keyet keñ dolakñañ nâmti segeyek mbep. ¹⁴ Kwitnañ kwitnañ kogok mimindame nâmbewenn Kawawañgalen Emetak Teñ windenjañmak egañ inmak tati keñin mam imbelañañ bemindein keyepm in Kilais egat kwitnañ kwitnañ mti mame am notnañ ekñañan zemtalalat zet diindome in keyet nâme dolakñañ bewe. ¹⁵ Inmagengatnañ ñenan am ñen kume gakiwe mene ma kambu tiwe mene ma mobotnañ sakam ikrak ikrak mbe mene ma am notnañgalen kwitnañ kwitnañgat eyak mme keboñgat sindem sawep beme sakambukñañmak. ¹⁶ Keyañgut in Kilaisiyelen am mamaip keyepmti sek sindem indame in keyet nâme sakambukñañmak ku bewe. Kogok mimindawep beme Kawawañ sesewatpewep eneyet in indikmâtâti Kilaisiyelen am mamaip manzeip. ¹⁷ Nâip, Kawawañan am ñeneyelen yañin msokbembeyelen kanañ ilak yañ bein. Ninmagen ñenan yañbemti mmeti met bam am Zet Zapat Dolakñañ Penangot wisat mamip ekñañmagen zemdelañ zenze mulup mti tosañin bekanañ penañ indawe. ¹⁸ Kawawañgalen Zet Itnañanen zet ñen kapigok tazin,

“An teñ mamainañ Kawawañgalen zemdelañ zenze kanen kingagat palen tabep. Am yomton Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penangot wisat mti keñ katik mamaip ekñañ Kawawañan ku añañanindewe, yek penañ.” *(Totatgalen Set 11:31)*

¹⁹ Keyepmti Kawawañan sisipeñpen inmagen sokbemindandayet nâme makozin beme ke ñep penañ. Egañ ikran indam mge kogogapm egañ in ñep indikdamuñ mbeyet keñin ma seknin egat betnanen ketalasim samti kwitnañ kwitnañ dolakñañ egañ nâmtikñañ min ke ewe tusumti mbep.

5

An ñenan bembe ma sip kaikñañ ekñengalen zet

¹ Ingalen an ñenan bembe notnañ mamaip ekñengat nolin neñ kekok an ñenan bembe ingat pigok diindoma nâit: Neñ Kilaisiyañ sek sindem penañ tatime zikatn penañañ ekban. Ma neñmak an ñenan bembe notnne in egañ gilik zem busatnañmak kobe kan keyet nin ekmak busatnanen mamayet zapat bewanup. ² Kawawañgalen am sipsip nembon damuñ mimi an in zemindendañ kekok ke ilinañgat keñinañgat nânâñak mbep amgalen zet palen yek. Ma mânep milawatmak bembeyet nâmti yek; mulup ke nâme ingalen penañ beme oloñen palen mbep. ³ In am indikdamuñ mimiyet zemindendañ ekñengat nâme topme mobotnañ ku tabep. Am sipsip nembon ekñañ ñenan bemindamti mama mimi dolakñañ mme am ekñañ indikti indamâbep. ⁴ Âpme bam maneti An damuñ sambeyet ñenanin keyañ koti in zilem

kwilik waleletnaŋpiŋ tatat katikŋaŋ matazin keyaŋ miak indemti kwizet buŋamak mamayet mwatonzemindewe.

⁵ An sip kaik, in keƣogak an ŋeŋaŋine ekŋengat kandeninan mamti zelin gawepuwep.

Nâip, Kawawaŋgalen zelaŋ kapigok zein,

“Kawawaŋaŋ am ilinaŋgat nâme mobotnaŋ mambein ekŋen mamtoindein ma am keŋin mtoti mamaip ekŋen Kawawaŋaŋ keŋ taolet omba mamimindain,”
(*Totatatgalen Set 3:34*)

keyepmti in sambeyaŋ keŋ mtoti mama set ke etaŋ ime delaŋ zeme noline ekŋengat kandeninan mepmâbep. ⁶ Keyepmti in mama mimiŋin mtoti Kawawaŋgalen betnaŋ windenŋaŋbeŋ keyet kandenŋan mambep. Âpme kan temaŋ daŋgowe kan keyet in mwatindewe. ⁷ Kawawaŋaŋ indikdamuŋ dolakŋaŋ mamin keyepmti in nukŋaŋin sambe tatindain beme egat betnan beit. ⁸ In keŋin kume kwaopme kaik mamti nâpeŋ nâpeŋ mambep. Kasaŋin temaŋ Sadaŋ egaŋ gazu gazu temaŋ keboŋaŋ mebekoti an pi ma pi wilikbi zemti ŋandepŋ mamain. ⁹ Sadaŋaŋ tetimindiksât kopme ekti ku kuŋzuŋbep nâmkŋipepeen katikŋaŋ bemtabep. Enenogat msat sambe Kilaismagen noline tapmelip ekŋenaŋ nukŋaŋ sepem kwep in tatip keƣok ke in nâit. ¹⁰ Kawawaŋ ek keŋ taolet toŋaŋ egaŋ Kilais egat pembenŋaŋapmti in ikŋaŋgalen busatnaŋ temaŋmak keyet keŋan ikŋaŋmak kwesiŋ kwesiŋ mamayet indakumtetime kobien. Keyepmti in sek sindem kan belaknik bugan timobep yaŋ bam naman egaŋ zekâkât mimndemti keŋ sewak zet zemti gwatnaŋ mimindemti ikŋaŋ mwatonzemindewe. ¹¹ Kawawaŋ ek winde temaŋmak maŋgeyaŋ mamti mamobe keyet sesewatpene. Ke penaŋ.

Zet zemdelaŋ zenzeŋaŋ

¹² Neŋ Pita ingat zezapat meluwaŋ pemkwepmaŋ kumti Silasiyet betnan bema mkozin. Neŋ egat nâma nâgât notn penaŋ bein. Zet zapat meluwaŋ kapiyet ingat keŋin mbuteteyet nâyap ma Kawawaŋgalen keŋ taoletnaŋ mamimindain keyet eyo nâmti kuyap. Kogogapm in egalen keŋ taolet keyet palen wetekumti mambep.

¹³ Neŋ Babilon* mkaen am nâmkŋipepeŋinmak talip nin ma in temakwep Kawawaŋaŋ ombemndeye. Âpme nin sambe egalen maŋge mamanup nin in indamukumindenup. Ma nemun, Mak, egaŋ keƣogak indamukumindein. ¹⁴ In Kawawaŋgalen am keyepm notn notn mti bet butem aiwep. Kilaismagen wetekumti maip inmagen keŋ sewakŋaŋ wemti weweyet mandundayap.

* **5:13:** Babilon mka Lomamka temaŋgat kwitnaŋ ŋen bemzemkukuŋaŋ enenogat am nâmkŋipepeŋin megaŋ nukŋaŋ sepem ikŋak ikŋak tiwien ke Babilon msalen keboŋ ke.

2 Pita

Pitayan Zapat Meluwan Mme Zut Beye

Zapat meluwan kapi Pitayan ikñajak kuyeyepmti egalen zapat meluwan zut kapi kuye zenzeyelen ñep wagak. Am manje sekam kwep ekñengat kuye ke am nâmkijpepejinmak kalañti lalabubuk bemti msat katan mebep kokotnañ ekñengat kumindaye.

Zapat meluwan yañañ kapigogapmti kuye. Am notnañañ zet pigok zewien. Zisas ku kobe zemti zet notnañ zemyunñu omba penañ mbien keyepmti kuye. Zet zemyunñuwien keyet dopmañ Kawawañañ mutumindawe keyet eyo kuye. Zet notnañ Pitayelen zapat meluwan tazin ke Zudasiyelen zapat meluwan ekbegen egelañ zenâmkukunñanok tazin (2 Pita 2 ma Zudas 4-18).

Zet ñotekñañ temañ kapigogañ 2 Pita zapat meluwan keñan talip:

1:1-2 Zet yañbemti zenzeyelen zet

1:3-21 Am Zisasiyañ indakumtetijañgalen mama mimi kapigok weweyelen

2 An zikat indanda dâsuki ekñengalen zemyunñu yunñunjañgalen yañañ

3 Zisasiyañ gilik zemkobeyelen zet

¹ Neñ Saimon Pita, Zisas Kilaisiyelen mulup an mamti egalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zemkawañ bambeyelen nâmti nakumtetiye. Neñ zapat meluwan kapi am in Zisas Kilais nâmkijpem maip ingat kumbema kozin. Ek ningalen Kawawañ teñ mamain ma nin yominangat dopmañ titiyelen zapat tapmamann keyengatnañ gilik zemindatiye. Kegok mgeyepm ingalen nâmkijpepe sepem ikñak yek; ningalen nembon sepemit kwep. Ingalenmak ningalen nâmkijpepe ke mobotnañ penañ. ² In Kawawañ ma Amobotnañ Zisas Kilais egetgalen yañit nâmatâtâgalen mulupmañ mamip. Ke ma keñ taolet ma keñ sewakñañañ inmak omba penañ wemti weweyelen nâmti mandundayap.

Kawawañañ ikñañgat zapat ombemndeye

³ Zisas ek an pembenañ ma winde toñ kegogapm ndakumtetimti winde ikñak ikñak ndame nin mama mimi dolakñañ Kawawañ nâmtikñañ mam ke mamnup. Winde ikñak ikñak Kilaisiyañ timti ndamukulem mam ke Kawawañgalen winde. Nin Kawawañgat yañañ nâmatâtñup beme winde ke ndame nin matinup. ⁴ Zetik mobotnañ penañ mimndaye keyet penañañ ninmagen kapigok sokbembeyelen nâmti gilik zemndatimti msalen mamti bekañgat keñ punñun mimi ke bamkumpemann Kawawañañ Zisasmak tusumndeme ikñañgat sek sepem timti mamayet nânge.

⁵ Kawawañañ kogok mgeyepm in nâmkijpepemak mamti esemteñ penañ mamayet mulup temañ penañ mbep. Kegok mti naman Kawawañañ amnañ mama mimi egañ nâmtikñañ mam in ke kogogak mbep. ⁶ Kogok mti naman keñin ma sekñin ekdamuñ mimi ke kogogak mbep. Kogok mti naman nâmisimti mambeb. Kogok mti naman mama mimi dolakñañ Kawawañ nâmtikñañ mam ke mbep. ⁷ Kogok mti naman notn mti mamambep. Kogok mti naman gogot mamambep. ⁸ Mama mimi keboñ keyañ inmagen sokbem sambeleleñgalen nâwep beme Amobotnañ Zisas Kilaisiyet yañañ nânâyet mulupmañ mbewen penañañmak bewe. ⁹ An ñen mamañanen kwitnañ kwitnañ ke ku sokbewe beme egat kapigok zenzeyelen: Ek an zikatnañ beñañ, egañ zikatnañañ Kawawañañ yomañ zulutme mebegalen mulupmañ mge ke kandat kume ku maekmâtâzin. ¹⁰ Keyepmti Kilaismagen notnne, in Kawawañañ ikñañgat zapat mamayet indakumtetime kokotnañ ke penañañmak bewe e nâmkijpemti in keyet penañañ mamañinañ mkawañ bewep. Kegok mbep beme yomen ku toindowe.

¹¹ Kegok mbanuwen maneti Amobotnaŋ ma An yomengatnan gilik zemndatimkwage Zisas Kilais egalen zemâtâtât katnanen mama kwesiŋ kwesiŋ matazin keyet keŋan mepmann ndaoloŋti met ndewe.

¹² In kwitnaŋ kwitnaŋ sambe ke zemzikat indame nâmkaliŋ bematalip ma in nâmtalip keyegak sakwalam zesowap. ¹³⁻¹⁴ Neŋ msat sekiŋ belaknik kapi gaipema wesâpm ke ilak nâmtalap. Zet ke Amobotnaŋ Zisas Kilaisiyaŋ ikeŋaŋ zemkawaŋ bemnaŋge keyepm msat sekmak mambap kataŋ zet ke ewe zemti nânâniŋ mamkawaŋ bemambap. ¹⁵ In Kawawaŋgalen zet ke kwesiŋ kwesiŋ timamayet neŋ setnaŋ ŋen mulupmaŋ giŋgiŋ mti aikindama timame indikti gulak neŋ yek bewap.

Golaŋ zenze an ekŋenaŋ Zisasiyet zet zenzeŋaŋ sokbeme Pitayaŋ ekmâtâge

¹⁶ In Amobotnaŋ Zisas Kilaisiyet windaŋaŋ ma kokotnaŋgat yaŋaŋ diindowenn ke an ŋenaŋ wekawat mene ma keŋaŋgalak zet kwileki ŋen diindoweyaŋ nin ku diindowenn. Nin sokŋanik penaŋ tati Amobotnaŋ sekiŋaŋ asekti busatnaŋ temaŋaŋmak sokbeme ekbenn. ¹⁷ Kawawaŋaŋ Zisas kwizet buŋamaŋ mwati busatnaŋ elimiakpeye. Âpme busatnaŋ keyet keŋanen zet kapigok sokbeye, “Kapi nenaŋgat nemun penaŋ gogot mampeyap. Neŋ ek ego ego mpema mamain.” ¹⁸ Nin nsakwep ekmak kalaŋ kambuk keyet dukŋan moti manepeman zet ke kululuŋengatnan topme nâmbenn. ¹⁹ Keyepmti nin golaŋ zenze an ekŋengalen zet nâman penaŋaŋ penaŋ mambein keyaŋ taŋam keboŋ bemti tambusosogen mambusatnaŋ bein kekok nâmâtâbep. Kegok mti indamukulem mme ektitimi manepeme Zisasiyaŋ kobe. Sekam saputuŋaŋ msat msambiyet kwati msasa mamandamkozinok Zisas kokotnaŋgalen kanen egalen busatnaŋaŋ keŋin melaŋ bein in Zisas ekbep. ²⁰ Yaŋgut in ŋenaŋ kapigok weyaŋ nâmbep, golaŋ zenze an ekŋenaŋ buŋam zapat Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen meluwaŋ mimiŋaŋ tazin ke ilinaŋgat keŋinaŋgalak nâmti ku zenzeŋaŋ. ²¹ Golaŋ zenze an ekŋenaŋ zet zenzeŋaŋ ke an ŋenaŋ buŋam zet ke keŋaŋgalak nâmbiliwati ku zenzeŋaŋ. An ekŋen Emetak Teŋaŋ ikeŋaŋ keŋin melaŋ bein bemindeme Kawawaŋmagengatnaŋ zet timti zemkawaŋ bemkwabien.

2

An zikat indanda dâsuki ekŋengalen zet

¹ Israel am ekŋengat tuŋguwinan golaŋ zenze an notnaŋ dâsuki sokbemti mamkwabien naman kekokgak an zikat indanda dâsuki notnaŋ ingat tuŋguwinan sokbewep. Ekŋenaŋ buzakeset Kawawaŋgalen zet katnaŋ zemyuŋgumti ingat nâmkinipepeŋin walebep. Mti Amobotnaŋin mama kanzizit main yominanŋapmti gakiye ek ke zemkandatpeme keyegak walelet sakwep sokbemindawe. ² An ekŋen keyaŋ mama mimiŋin okbi okbiŋaŋmak sambe ke mmepme am notnaŋ ingat tuŋguwinangatnaŋ ekŋenaŋ indikti indamâti keyegak mbep. Ekŋenaŋ kekok mame am nâmkinipepeŋinpiŋ ekŋenaŋ Kawawaŋgalen zet katnaŋ keyet zentalati kwelatnaŋ kuwep. ³ Mti naman an zikat indanda dâsuki ekŋenaŋ mânep milawatgat ŋoktikŋin temaŋ tapme zet dâsuki mobotnaŋ notnaŋ zemti zet kelakŋaŋ mindamti ingalen kwitnaŋ kwitnaŋ timâbep. Yaŋgut eweŋaŋ penaŋ Kawawaŋaŋ an ekŋen ke zelen tatagat zemkatik bempeye kan keyet ekŋenaŋ yek bemâbep. Kwitnaŋ kwitnaŋ ekŋen indawaleletgat zenzeŋaŋ keyaŋ ewe ekŋen indawalesât damuŋ tazin.

⁴ Âpme in ensel ekŋen yom mti Kawawaŋgalen zetnaŋ kulume Kawawaŋaŋ ku aŋgalaŋindeye. Âtâtindeme tambusosogen towebienaŋ ke etaŋ ke matalip. Yaŋ bamgat zemdelan zenze kanen Kawawaŋaŋ ekŋen zem indondoyet zapat zemindeyeyaŋ talip. ⁵ Am eweŋaŋ tipman baen mamkwabien ekŋen kekokgak Kawawaŋ bamkumpeme egaŋ ku indaŋgalaŋge. Egaŋ tuŋgwam temaŋ mme kwati am bekanaŋ mimi

sambe indawaletmâge. Âpme Noa an mama mimi tengat zet zenzenan ekmak animbi 7 etan Kawawanan indikdamun mimindeme dolaknan tabien. ⁶ Âpme itnanan tipman baenen mka teman zut Sodommak Gomola ke kegogak bekananan palaknan beme keyepmti tepgat zeme toti tewan indazimâge. Keyan am bekanan mamip bam eknen yominanngat dopman Kawawan mutumindawe keyet golanin titinan. ⁷⁻⁸ Kogogak itnanan tipman baenen an nen Lot ek mama nan ten egan am bekanan mimi eknenan meluwan bekanan sakambuknanmak ke mmamkwapme kan katan ekngat tunguwinan ke mamti mama miminin ke ekti kenan nuknan beme ekngat kember omba penan mamtan. Kegok mmambe mame Kawawanan Lot angalanpeye. ⁹ Kawawan Amobotnanan am ten mamaip eknen nuknan sokbe-mindame nen maanngalan indein ma am bekanan mamip eknen keyet dopmanin matim metne metne bam zemdelan zenze kanen omba penan mutumindame delan zewe. ¹⁰ Am keninan bekananngat tiknanan mamisik tazan Kawawanngat nâme ku mopme seknyek mamsaip. An eknen kebon ke dopman mgasik penan mutumindame tiwep.

An zikat indanda dâsuki keyan kingagapin zeingat zewi mti ensel Kawawanngalen zet kulume indamâpme tototnan eknenmak kogogak maatindondoip. ¹¹ Kawawanngalen ensel winderin teman penan tazin eknen keyan kogogak Amobotnanngat zikatnan ensel bekanan ekngat nenzinzi omba ku mamip ma ku manzentalatindeip. ¹² Âpme set kilen an eknen keyan zet yan nan ku nâmâtâlîp keyet eknenan zet belaknan penan manâip. Keyanngut an eknen keyan tam boyan seknanngat tiknan nâmti mamâlîp keyet katan eknenan ilinanngat seknanngalen kwitnan kwitnanngat nânâ etan mamâlîp. Kegok mti amnan songom zupman maindowalelip sakam kegok Kawawanngan indomyalonme temebeb. ¹³ Mti mama miminin mgasik keyet dopman tiwep. Eknenan kasup sutnateman keninan bekanan mimiyet tiknan manâip ke mamip. Yanngut am nâmkipepeninmak in tu meunin timumondekti tatnime set kilen an eknen keyan inmagen koti meu ilinsakwep tatnip. An eknen ke dâsukininber keyepm ingalen tototalin ke mme mgasik tabein. Mti Zisasiyet kwizet bunaman mamtotpeip. ¹⁴ Kan katan imbimak yom aîkngat imbiyet zikat posi mamip mti bekanan mimiyelen tiknanin omba penan wemindain. Am nâmkipepenin tuwat tuwat ekngat kwitnan kwitnan kebonngat zet kelaknan mimindamti indamandame yom eknenmak tusumti mamip ma mânep milawatngat kenin teman bemti mamaip. Am mange eknen ke tezin nandanngat zapat mamaip. ¹⁵ Eknenan mama mimi esemten ke katikpemtî Beoyet nemunan Balaam egan mânep tisât nâmti set bekanan mâti tiye kogok eknenan mamip. ¹⁶ Ek bekananngat tosan nan titiyet naktiknan teman tatnânepeme Amobotnanan zet kululuwanngapm nenzinzi msaye. Âpme donki zet nen ku zenzeyelanngut zet amnan manzeipnok zemti golan zenze an dâsuki ke zemkulumpeye. ¹⁷ Am eknen kebon ke tu zikatnan bember nan ma zanza tâgâyan kumbume mekopme map ku matozin kebon. Kawawanngan mundumin tambusogen weyanpeye. Eknenan tambusosok kinkinan keyet kenan mebegat zapat ombempeye keyet metabep. ¹⁸ Eknenan mamponganin kumti zet manzeip ke penanepin. Eknenan am notnan imbimak set kilen mama ma mama mimi mgasik notnan keyet zet kelaknan mimindamti kenin mamwalip. Âpme am eknen ke nâmkipepeen alaknan kolo kogogapm naman sakwep penan mama mimi bekananngatnan timkwatindenderan keyen ewe gilik zemti melo. ¹⁹ An eknen keyan am ekngat pigok zetik maminindaip, “In zii zet ke nen katikpemtî lala mebegalen.” Yanngut an ilin ke waleletgalen kimbat kenan tatingut kegok manzeip. An nenan bekananngat nâme mopme mambe beme egan keyelen kimbat kenan toti mambe. ²⁰ Nâip, am mama mimi bekanan mâti mamiwan kenin gilik zeme Amobotnan ma Anngalalan Tonan Zisas Kilais manâmkipeip. Ke naman eknenan peme tapme gilik zemti mama mimi bekanan keyet kenan ewe melumanme keyan indatamkitik mti

matazin. Kegok mip beme eweñan mama mimiñin belaknik bekanan beyeyangut bamgat bekanan penan bewe. ²¹ Am ekñen kebon mama mimi tenngalen set ku nâmâtâti kekok mbiek ze keyan bekanan omba penan ku benak. Yangut am ten mamayelen set ma Kawawangalen zet katnan zemzikat indammimiñan ke katikpempti ewe mama mimi bekananen mepme bekanan penan mambein. ²² Am ekñen kebon ekñengat zet pigok zenzenan ke katikñan mambein,
 “Tam ekñenan meu okme topme ewe keyegak manip.” *(Totatatgalen Set 26:11)*
 ma “Bo ekñenan tu zululoyan meti ewe witiwiwen manziniñip.”

3

Penan sukwap Amobotnangalen zet penanepin ku bewe

¹ Kilaismagen notnne, neñ ingat zapat meluwan kumindama sek zut ilak bein. Neñ zet neñan kuwann ke ma bam kuyap kapiyet in nâm yungungunepin esemten nâmâtâtâgat nâmti keñin mbuteyap. ² In eweñan golan zenze an ten mamkwabien ekñenan zet zewien ma Kawawangalen Zet Zapat Dolakñan Penan zemkawan bembeyet an indakumtetitiñan ekñen Amobotnanñ ma Angalalan Tonangalen zet mandiindoip ke ilinsakwep weyan nâmtimti timambep.

³ Mti neñan penan kapigok nâmkatik bewep. Kan delan zenzeyelen bududuk tabeme an notnan mgasik sokbemti zet kukak zet zemti mama mimi bekanangat tikñanñin tatindain ke mti mambe. ⁴ Mti pigok zewep, “Amobotnan gilik zemti kosât zetik mgeyet manzeiwan penanñ denen? Ningat yenpampne ekñen pi gakimâpme delan zemâge âpme kwitnan kwitnan sambe kululun msat sokbemti wenje sepem kekok ke pi ewe wemkwazin.” ⁵ Kegok tazewangut eweñan kululun ma msat sokbewun âpme msat ek tuyengatnan sokbemti witiwip temañmak msat sepemnok yek wenje. Kawawanñan zet etan zeme sokbewun ke nânâyet wisat mamip. ⁶ Âpme bam tuyañagak gwawam kwati am ma kwitnan kwitnan sambe asekmâge. ⁷ Ma zet zeme kwitnan kwitnan sokbeye keyanegak kululun msat alak pi talup pi Kawawangalen zemdelañ zenze kan keyet tewan idazinziyet damuñ talup. Âpme am bekanan ekñenanñ dopman tiwep kan keyet egelañ kekokgak asekbalupgapmti keyet damuñ talup.

⁸ Notnne penan, Amobotnangat zikatnan msasa kwep ma nup kan 1 tausen eget ke idikme kwepnok mambalup. Kogogapm keyet ku kandatindowe. ⁹ Amobotnan egañ gilik zem kosâgât zetik mgeen olatiyepm kan ewe tusume mamezin zemti am notnan ekñenanñ nâme kekoknok mambein. Keyangut kekok yek egañ am sambe walepme delan zenakgapmti am sambe yominangatnan keñin gilik zenzeyet kan bugan matusumindain.

Kululun ma msat kapi aseksâpmilup

¹⁰ Amobotnan kokotnangat kanan am kambu titi memendepmak matimkwalip kekok kobe. Kopme kululun ek kwisak temañ kumti asekbma kwitnan kwitnan kululun weme maeknup kapi tewan zimâpme delan zemâbe. Msat ma msat palen kwitnan kwitnan tazin kapi zime delan zemâbep. ¹¹ Kwitnan kwitnan sambe pi yek bemâbe keyepmti in ten mamti kwitnan kwitnan Kawawanñan nâmtikñanñ mamin ke mbep. ¹² Mama mimi kekok mti Kawawan kokotnangat damuñ mbep. Mti in mulup windenñben mti egalen kokot kanan ke mandame sokñanik kobe. Kan keyet kululun tep temañan zime yek bewe ma kwitnan kwitnan kululun weme maeknup pi kekokgak tezingat kipmanñan kâme zalim tobe. ¹³ Âpme nin Kawawanñan kululun alakñanñ ma msat alakñanñ mme sokbeme ndandayet zetik mimndandañan keyet damuñ tapmanup. Mka msat alakñanñ ke am mama mimi ten mti mamaip ekñenanñ tonanñ bembeyet zeye. ¹⁴ Kogogapm notnne penan in kwitnan kwitnan kebon

sokbemindandayet damuḡ mamti Kawawaḡmak keḡ sewakḡḡ palen mambep ma egat zikatnan kwetetepmaḡ ma mubulupiḡ tabep.

¹⁵ Âpme Amobotnaḡḡ kan ewe tusume teepmaḡ mepme ekti zewep. Nin keḡ gilik zenzeyet egaḡ damuḡ tazin kegok nâmbep. Ningat notn Pâlaḡ zet keyegak Kawawaḡḡ ḡjotikḡḡanen beme ingat kegok kumindaye. ¹⁶ Egaḡ zapat meluwaḡ sambe kuyeen nâlen zet kumindayap galak zeme kuye. Kegogapmti am nânâḡinpiḡ ma am nâmkḡpepenḡin tuwat tuwat ekḡḡḡḡ zet keyet yaḡḡḡ nukḡḡḡ penaḡ tazin ke ḡep ku nâmatâtâgaleḡ. Ekḡḡḡḡ zet keboḡ keyet yaḡḡḡ manzemyuḡḡuiḡ ma Kawawaḡḡaleḡ zet katnaḡ sambe kegogak manzemyuḡḡupgapmtiḡḡut dopmaḡ walelet aikmâbep.

¹⁷ Notnne penaḡ, golaḡ zet eweḡḡḡ diindondoḡḡḡ keyepmti am belakḡḡḡ penaḡ mamaip ekḡḡḡḡaleḡ zemyuḡḡḡḡḡḡḡḡ keḡḡin mme yuḡḡḡḡe sukḡḡḡ bewepmagengat keḡḡin weyaḡti damuḡ mbep. ¹⁸ Âpme Amobotnaḡ ma An Aḡḡalaḡ Toḡ Zisas Kilais egaleḡ keḡ taolelaḡ indamukuleḡ mme egat yaḡḡḡ nânâyet nânâḡin masemem mopmambe. Mme nin Ek kwesiḡ kwesiḡ sesewatpemtḡ mamambanup! Ke penaḡ.

1 Zân Zânaŋ zapat meluwaŋ ɲeŋaŋ mge

1 Zân kapi Zisasiyet nembraŋaŋ ɲen egaŋ nâmtikŋaŋ mamîn kwitnaŋ Zân Zebediyet nemuŋaŋ keyaŋ kuye. Egaŋ Kawawaŋgalen Tâtâ Alakŋaŋ kapiyet zapat meluwaŋ ombanik kuye. An keyaŋ 1 Zân ma 2 Zân ma 3 Zân ma Kie Kienok ma buŋam zapat zulak zulak e egaŋegak kuye. Zân kapi Zisasiyet donaŋ penaŋ. Mamaŋ Salome ek Maliayet notnaŋ isikŋaŋ mene (Zân 19:25). Zapat meluwaŋ kapi nukŋaŋaŋmak enenogat zemâtâtât pembeŋaŋ ku mimiŋaŋ am kwiyet kumindandaŋaŋ e sosok ku tazin. An Kawawaŋgalen zezapatgalen nânâŋinmak mambien ekŋenaŋ Glik zet kukuŋaŋ ma zet notnaŋ zenzeŋaŋ ke ekti Zânaŋ kukuŋaŋ zewien.

Zet ɲotekŋaŋ Kawawaŋgalen Tâtâ Alakŋaŋgalen buŋam zapat zulak zulak tazinen keyet kataŋ zapat meluwaŋaŋ kapi ewe mwati kuinegak: 1 Zân 1:1 ma Zân 1:1, 14 ma 1 Zân 1:4 ma Zân 16:24. Zet keboŋ omba penaŋ tapmelip. Zapat meluwaŋ kapi nukŋaŋ am notnaŋ zet mutu mutu mti zenze ekŋenaŋ dapmelaŋge ekŋengat tuŋguwinanen omba zewien. Zisasiyet yaŋaŋ zemkandadat mulup mti zet an nânâmagaraŋ zenze zenup zemti zet zeme yuŋgumtemege. Kegogapmti Zânaŋ eksese zet kumindaye.

Zet ɲotekŋaŋ kapigogaŋ 1 Zân zapat meluwaŋ keŋaŋ talip:

- 1:1-4 Zet yaŋbem zenze zetmak Zisasiyaŋ am tuŋgupminan an penaŋ sokbem-beŋaŋgalen zet
- 1:5-2:28 Am nâmkîŋpepeŋinmagaraŋ Kawawaŋmak nemuŋaŋ Zisasmagen tususuŋin tazin ke mkatikŋaŋ bemti tatagalen zemâtâtât zet
- 2:29-4:6 Kawawaŋgalen nemunamba mama ke Kawawaŋmagengatnaŋ keyepmti mama ke nâmkîŋpem timti mama kanzizit toŋaŋ bembeyelen
- 4:7-21 Kawawaŋ ek gogot toŋaŋ
- 5:1-12 Kilais nâmkîŋpemti mama keyet yaŋaŋ dâsuki ma penaŋ ke notn notn mti mama keyaŋ msokbewe
- 5:13-21 Am nâmkîŋpepeŋinmak ekŋengalen zet tepumaŋ ma zet zemdelan zenze zet

Zemâtâtât zet

¹ Yaŋbembeŋaŋ baen mama kanzizit mamayelen zapatnaŋ wemti wemkwage. Keyet yaŋaŋ Zisas Kilais. Ke nin zeme nâmbenn ma zikatnnaŋ penaŋ ekbenn. Nin ke ekti betnnaŋ penaŋ timakbenn keyepmti nin zetnaŋ keyet meluwaŋ mimindanup. ² Mama ke sokbemkawaŋ beme ekbenn. Mama katikŋaŋ mama An ke Bienmagen tageyaŋ bam ninmagen sokbemkawaŋ beme nâwenn. Keyet nin zapatnaŋ mandiindonup. ³ Keyepmti nin egat mamaŋaŋ eknâmbenn keyegak nin kegogak zapatnaŋ mandiindonup. Diindomann nâmti kot ninmak tusume keŋ kwep bemti Bipmaŋmak Nemuŋaŋ Zisas Kilais egetmak keŋ kwep ɲep bemti mambanup. ⁴ Tuŋgupmnan kegok sokbeme nin sambe oloŋen mmann delaŋ zenzeyet zapat meluwaŋ kapi kumti indayap.

Nin mama mimi busatnanen etaŋ mbanup

⁵ Zisasmagen nin zet zapat zeme nâmbenn keyepmti in kapigok mandiindonup: Kawawaŋ ek An busatnaŋ toŋaŋ. Tambusosok bugan ekmagen ku tazin. ⁶ Nin tambusosogen mamtiŋgut, “Nin Kawawaŋmak tusunup,” zenup keyaŋ ɲep penaŋ ku bein. Kegok mamnup keyaŋ mme nin dâsuki toŋaŋ benup. Âpme zet penaŋ ɲotekŋaŋ ke ninmagen ku matazin. ⁷ Kawawaŋ ikŋaŋ busatnanen mamain kegogak nin busatnanen mamannup beme Kilaismagen notnne ekŋenmak keŋ kwep bemti tapmann Nemuŋaŋ Zisas egaŋ gakime sipmaŋ mulage keyaŋ yomm zulupme kwetetepmaŋ mamannup.

8 “Nin yom ku tatndain,” kekok zenup beme keñj matetipenup ma zet penañ notekñañ ke keññnanen ku tazin. 9 Âk nin yomm zemkawañbenup beme Kawawañ zeme penañak masokbein ma teñ mama toñañañ yomm zemdelañ zemndein ma myuñguñgu sambe ke manzulutmâzin. 10 “Nin yom ku maminup,” zemann zet keyañ mme Kawawañ an dâsukiton kekok mambein. Kegok manzenup keyañ msokbeinen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ ke ningat keñnan ku tazin.

2

Zisas Kilais egañ ningalen mukulem mimi an bein

1 Nâgât nembanne penañ, in yom mbiekmagengapmti zapat meluwañ kapi kumti indayap. Nin yom mbanup beme ningat mundumnanen Zisas Kilais ek mama teñ toñañ egañ Bipmañgat ndaŋgalañ ndendeyelen nâmti mandundum sain. 2 Kawawaññañ Zisas zempeme toti ningat yomgapmti gakime sipmañ mulage keyañ ningat yomm zuluge. Wa ningat etañ yek. Msat sambe am ekñengat temakwep gakiye.

3 Nin Kawawañ zet zapatnañ zempepeñañ ke mañgawepenup bemelak nin ek manâmpenup ke penañ manâmkawañbenup. 4 Ma an ñenañ Kawawañgalen zet gawepupupin mamti zewe, “Neñ Kawawañ nâmpeyap,” zeweyen an ke dâsuki toñañ. Kegok manzenup keyañ msokbeinen Kawawañgalen zet zapat dolakñañ penañ ke ningat keñnan ku tazin. 5 Âk an ñen egañ Kawawañgalen zet mañgawepun beme an keboñ egañ penañ sukwep Kawawañ gogot mamsain. Kegok mti nin Kawawañmagen tusumti tapmanup kekok penañ bein. 6 An ñen egañ, “Neñ Kawawañmak tusumti mamayap,” zein beme egañ Zisasiyañ mama mañje sepem kekok mamain.

Busatnañ mamti keñ dopmañ sam dopmañ sam mti mambep

7 Kilaismagen notnne penañ, neñ zet pi alakñañ ku kumindayap. Zet kapi in yañbemti Zisasiyelen buñam zapat nâmti nâmkijpewien keyegak kumindayap. Zet yañbemti zemzikat indam mbien kegogapm zet itnañañ zeyap. 8 Yañgut zet kuyap keyañ zet alakñañnogak tageyañ matazin. Keyet penañañ Zisasmagen sokbeye ma inmagen kogak sokbein. E yañañ kapigok tambusosokgalen bekañañañ yek bemâpme busatnañgalen mama mimi dolakñañañ sokbemkawañbemti tazin.

9 Âpme an ñen egañ notnañgat keñ kasa manâin an keboñañ, “Neñ busatnanen mamayap,” ku zewe. Kogogapmti ek ewe tambusosogen mamain. 10 An ñenañ notnañgat gogot mamin egañ busatnanen mamain. Busatnanen mamain keyepmti yom ñenañ ma tetimaemae ñen sokbemsame ku tokutuwe. 11 Ma an ñen egañ notnañgat keñ kasa nâmpewe egañ yomgalen tambusosok keñan tati tambusosok seleset meti set ku ekti mesâgât olabe enenogat tambusosogañ zikatnañ simuñ tapme kekok mbe. 12 Kilaismagen nemunambanne, in Zisas Kilais egat pembenangapmti yomin zulutindendañ keyepm zet kapi kumindayap. 13 Yeñ bipmne in Kilais eweñañ baenen takwapme egat yañañ nâmtâtâbien keyepmti zet kapi kumindayap. Anemba zomolimne in Kawawaññañ windenañ indame an bekañañ mimi windenañ mtobien keyepmti zapat meluwañ kapi kumindayap. Animbi nemba, in Biwin Kawawañgat nâmtâtâlip keyepmti zapat meluwañ kapi kumti indayap. 14 Bienne, in Kilais egat yañañ nâmtâtâlip keyepmti zapat meluwañ kapi kumindayap. Anemba zomolim, in windenjin temañ tazin ma Kawawañgalen zet keñinan tapme Sadangalen tetimaemaen katikñañ bewien, keyepmti zapat meluwañ kapi kumti indayap.

Keñj temañ msalengalen kwitnañ kwitnañ keyet ku bewanup

15 In am mama mimiñin bekañañ ekñenmak ku tusuwep ma keñin msatgalen kwitnañ kwitnañ keyet palen ku peme wembe. Kogok mbep beme in Biwinnañgat tikñañ ku nâmbep. 16 Nâip, mama mimi bekañañ seginañ nâmtikñañ mamin ke ma msat palen

kwitnañ kwitnañgat eksegat ma sekñ mobot ke Biwinañgalen ñoktikñañgatnañ yek. Ke msat kapiyelen kwitnañ kwitnañgat tikñañetañ. ¹⁷ Âpme msat kapiyelen kwitnañ kwitnañ ma tikñañañ tazin kapi ilinsakwep yek bemâbe. Mme an ñen Kawawañgalen zet gawepumti mambe beme egañ kwesiñ mamti mamambe.

Kilaisiyet kasañane tasokbemâlip

¹⁸ Nemunambanne, Kilaisiyañ kokogalen kan ilak bududukbein. In Kilaisiyet kasañane sokbembeyet zeme nâwien e ilak omba penañ sokbemâbienañ tapmaip. Keyepmti kan bududuk penañ bein kegok ilak nânup. ¹⁹ Ekñen keyañ ningat tuñgupmnangatnañ sokbewien keyañgut ekñenañ ninmak tusumti ku mamaip. Ekñenañ ninmak keñ kwep mambiek ze ku katimndewiek. Yañ ndemebien keyepmti ekñengat yañañ kapigok nânup ekñen ke Kawawañañ ninmak mamayet ku ombemind-eye.

²⁰ In ekñen nembon yek. In Emetak Teñ ke timâbiengapmti in Kawawañgalen zet katnañ ke nâmkawañbewien. ²¹ Meluwañ kapi in, “Kawawañgalen zet penañ ñotekñañ ke ku nâip,” zemti ku kumindayap. In zet ke nâmâtât talip keyepm kumindayap. An zet dâsukitoñañ zet tazeip ke Kawawañgalen zet katnañ penañ kemagengatnañ yek. Ilinangat keñinangalak tazeip. ²² An zet dâsukitoñ ke kwiyet zesenu? An ñenañ zewe, “Zisas Kilais Kawawañañ ku ombempemti zempeme toge,” zewe beme an keyañ Bien ma Nemunañ eget mambamkumidein keyepmti ek Kilais egat kasañañ. ²³ An ñenañ Zisas Kawawañgat Nemunañ mambamkumpein keyañ zeinen egañ Bipmañ Kawawañ ku nâmpein kogok bein. An ñenañ Nemunañgat an Kawawañañ ombempepeñañ Kilais zein beme egañ Bipmañgat kegogak ñep nâmpein zenup.

²⁴ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ Zisasiyañ eweñañ baenen msalen ekmak mamti nâmkwabien ke mkatikñañ bemti mambep. Kawawañgalen zet katnañ ke nâmkatik bemti mame Bip Nemun zut egelañ kegogak ingat nâmtikñañ mamimindein. ²⁵ Ke Zisasiyañ ikñañ mama kanzizit mama ke ndandayet zetik mti buñam zapatnañ diindoye ke ndawe.

²⁶ Am keñin mamimyungumindeip ekñengat zet zapat kegok kumindayap. ²⁷ In Emetak Teñ Kawawañmagengatnañ tiwiengapmti in nânâ notnañgat ku maolalip yek. Emetak Teñ egañ mama mimi dolakñañ manzemzikat indamin. Emetak Teñgalen zet ke dâsuki yek, penañ sukwep keyepmti egañ manzemzikat indain katan keñinan mkatikñañ bemti mamambep.

²⁸ Nembanne penañ, in Kilaismak tusum mamambep. Âpme maneti kan delañ zenenañ ikñañ kot sokbemkawañ beme in winderinben tabep keyepm nin egat zikatnan sakambuk ku mbanup.

²⁹ In Kilais ek teñ toñañ maekmâtâlíp beme in pigok nâmâtâlit. In am ñen mama mimi teñ mme in nâip ek Kawawañgat nemunambañangapmti kegok mamin.

3

Nin Kawawañgalen nemunamba mamanup

¹ Neñe neñe, Bipm Kawawañ egañ gogot omba penañ mimndamti ningat, “Nemunambanne,” manzein. Kogogapmti nin egat nemunambañane mamann msat kapiyelen am ekñenañ Kawawañgat yañañ ku maekmâtâlíp. Sepem kegogak ekñenañ ningat yaññ ku manndikmâtâlíp. ² Notnne penañ, kan pigogat nin Kawawañgalen nemunambañane penañ mamanup yañgut maneti naman sepem zigok penañ mamambanup? Alak sosok ku sokbemkawañ beme eknup keyañgut nin kapigok nânup. Bamgat Amobotnañañ sosok sokbemkawañ bewe kan keyet ikñañ penañ ilak ekti egalen mama sepem kebonak mambanup. Kan keyet nin ilak ikñañgalen yañañ penañ ke ekmâtâbanup. ³ Âpme am sambeyañ kan keyet webemti damuñ mambep

ekñenan Kilaisiyan kwetetepman mamain sepem keboŋagak kwetetepman besâgât webematalip.

⁴ An ñenan yom mamin beme Kawawaŋgalen zet maŋgosoin eneyet zet aŋgososo ke yom. ⁵ Ma Kilais egat yaŋaŋ nânup. Egaŋ yom peme mebegat kwatoti ikñaŋ yompiŋ penaŋ maŋge. ⁶ Keyepmti am sambe ekñenan Kilaismak tusumti mamaip ekñenan yom mti mimiek ku mamip. Âk ñen egaŋ yom tusumti mamin beme egaŋ Kilais ewe ku ege ma yaŋaŋ ku nâmâtâge kekok bein.

⁷ Nembanne penaŋ, in weyaŋ damuŋ mbep. Am notnaŋaŋ bekaŋaŋ mimiyet zet kelakñaŋ mme in ku nâmindewep. Ñen egaŋ mama mimiŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ pembenan mamin an keyaŋ kwetetepman mamain. Kilaisiyan kwetetepman mamain sepem keboŋgak egaŋ mamain. ⁸ An ñenan yom tusumti ewe mbe beme an ke Sadaŋgalen maŋgeengatnaŋ. Sadaŋ ek eweŋanak yaŋbemti yom aigeyaŋ ewe mamkwazin. Keyepmti Kawawaŋgat Nemunaŋ egaŋ Sadaŋgalen mulup kumaseksâgât koge. ⁹ Am ñen Kawawaŋgat nemunambaŋaŋ bewe beme egaŋ yom tusumti ewe ku mbe. Kawawaŋmak mamayelen winde tatsame ekmagengatnaŋ sokbeye. Keyepmti egaŋ mama mimi bekaŋaŋ ewe ku tusumti mbe. ¹⁰ Kawawaŋgalen nemunamba mamaip ma Sadaŋgalen nemunamba mamaip keyet yaŋaŋ kapigok sokbemkawaŋ beme ekmâtâtâtgalen: An ñen mamaŋaŋ teŋ ku mamti notnane notnaŋ ekñengat gogot ku mbe beme ek, “Kawawaŋgalen nemunamba,” ku zenzeyelen.

¹¹ Kawawaŋgalen buŋam zapalen in zet kapigok nâmkwabien: ñenan ñeniyet gogot ñenan ñeniyet gogot mbep. ¹² Nin Kaingalen mama mimi mgeen ke ku mbanup. Ek Sadaŋgalen an bemti meniŋaŋ isikñaŋ kume gakiye. Kume gakiye keyet yaŋaŋ kapigok, egalen mama mimiŋaŋ bekaŋaŋ âpme meniŋaŋgalen mama mimiŋaŋ teŋ ke eksokbemiyeypm kuye. ¹³ Kilaismagen notnne, am nâmkijpepepiŋ ekñenan keŋ kasa mimindame ku palapewep. ¹⁴ An ñen egaŋ notnaŋgat keŋaŋ ku bewe beme ek Kawawaŋgalen an yek; gakikiŋaŋ nemboŋ mamain. An ñen notnaŋgat gogot mam beme egaŋ mama kanzizit ke timti mama mimiŋaŋ gakikiŋaŋ nemboŋ keyetnaŋ wage sepem bein. ¹⁵ An ñenan notnaŋ ñeniyet keŋ kasa mpewe beme Kawawaŋgat zikatnan an keyaŋ notnaŋ penaŋ kume gakiye. In nâip an ñenan notnaŋ kume gakin beme ekmagen mama kanzizit ke ku tasain.

¹⁶ Notnnaŋgat keŋ bembe keyet yaŋaŋ Kilaisiyan ningapmti mamaŋaŋ ketalasiye keyet palen ekmâtâbenn. Âpme nin kekok notnne nâmkijpepeŋinmak ekñengat sekŋ talasimti gakiwanup beme keyaŋ mukulem mimindewanup. ¹⁷ Yaŋgut an ñen mânep milawatnaŋ sambe penaŋ tasawe mene beme egaŋ ekme notnaŋ nâmkijpepeŋinmak ñen milawatgat olat olat mme ekti sasapiŋ igak timti mambe beme egaŋ, “Neŋ Kawawaŋ gogot mamsayap,” zenzepiŋ. Kegok zeme ñep ku benak. ¹⁸ Nemunambanne, nin am notnne notnaŋ ekñengat gogot ke belak zeletan ma belak dembusegaŋ etaŋ ku zewanup. Nin ekñengat keŋ penaŋ beme mukulem dolakñaŋ penaŋ mimindewanup.

Kawawaŋgalen nemunamba manuwaŋ bekaŋaŋ ñep penaŋ ku mimiyelen

¹⁹ Nin notnnaŋgat gogot mamnup beme nin mama mimi penaŋ sukwep Kawawaŋgalen zelaŋ zein ke mâti mamnup. Mme keŋnan Kawawaŋgat zikatnan kiŋgagaŋiŋ nâmtalati matazin. ²⁰ Kawawaŋ kwitnaŋ kwitnaŋgat yaŋaŋ ñotekñaŋ nâmâtâpme delaŋ zein keyepmti ñoktikñaŋ zem ndowe beme nin Kawawaŋgat zikatnan ku kiŋgagatgalen.

²¹ Kilaismagen notnne, nin yom ku tatndain beme Kawawaŋmak zet zenâ zenâ mimiyet ku kiŋgabanup. ²² Nin egalen zetnaŋ penaŋ ke maŋgawepumti mama mimi Kawawaŋaŋ egaŋ nâme dolakñaŋ mambein ke maminup keyepmti nin kwileki ñeniyet dundumsaman egaŋ mandain. ²³ Kawawaŋaŋ nin egalen zetnaŋ gawepupuyet nâmti

kapigok zeye: Nin Nemunañ Zisas Kilais egat penañ sukwep nâmkijpenti egalen zetnañ kapi mañgawepumambanup, nin ñenañ ñengat gogot mti gogot palen mamayet manzein ke mbanup. ²⁴ An ñen egañ Kawawañgalen zetnañ gawepumti mamain egañ Kawawañmak tususu kwep mamalup. Mme Kawawañañ ikñañ ekmak wetekumti mamain. Nin Zisasi nâmkijpemann kan keyet Kawawañañ Emetak Teñañ mandain. Emetak Teñ ndaye keyañ msokbeinen Kawawañañ ninmak tusumti mamain.

4

Golañ zenze an dâsuki omba penañ sokbewienañ tapmaip

¹ Kilaismagen notnne, am dâsuki omba penañ sokbemti msat katan mekobienañ tapmaipgapmti ekñengalen zet ke Kawawañmagengatnañ ma yek zemti weyañ nâmâtâbep. ² Kawawañgalen Emetak Teñ kapigok set ñep ekmâtâtâtgalen. An ñenañ, “Zisas Kilais ek Kawawañmagengatnañ an penañ sokbeye,” kogok zewe beme ek Kawawañgalen Emetak Teñ tasain. ³ Ma an ñenañ, “Zisas Kilais ek Kawawañmagengatnañ an penañ ku sokbeye,” kegok zewe beme ek Kawawañgalen Emetak Teñ ku tasain. Ek Kilaisiyet kasañgalen zet zemkawañ bein. Ek Kilaisiyet kasañañ sokbembeyet zeme nâmbien ke ilak sokbemti tapmain.

⁴ Nembanne penañ, ilin Kawawañmak mamaip keyepmti in an zet dâsuki ekñengalen zet ke mtopewien. Emetak Teñañ ingat keñinan tazin keyelen windenañ am msat kapiyelen ke sebempein. ⁵ Am zet dâsuki toñ ekñañ ilinañgalen ñotkijinañgat etañ zet manzeip ke Kawawañmagengatnañ yek. Ilinañgalen ñotkijinañgat manzeip ekñañ ke Kilaisiyet kasañane. Zet manzeip ke msat kapiyelen etañ masokbein keyepmti am sambeyañ zet ke tikñañ nâmti mamâlíp. ⁶ Nin Kawawañgalen am keyepmti an ñenañ Kawawañ manâmâtâzin an keyañ ningalen zet manâin. Ma an ñen Kawawañ ku nâmâtâpein an keyañ ningalen zet ku manâin. Sepem kegok sokbeme zet penañgalen Emetak Teñ ma zet dâsukiyelen am ke maekmâtâtnup.

Kawawañ ek gogot toñañ

⁷ Kilaismagen notnne, nin ñenañ ñeniyet gogot ñenañ ñeniyet gogot mbanup. Eneyet notnnañgat gogot mimi ke toñañ Kawawañ. Gogot palen mama ke ekmagengatnañ. Keyepmti an ñen gogotmak mambe beme ek Kawawañgat nemunambañañ bein. Kawawañgat yañañ nâmâtâtpein. ⁸ An ñenañ gogot mimipiñ mambe beme egañ Kawawañ ku nâmâtâtpein. Eneyet Kawawañ ek notnnañgat gogot mimi keyet ñotekñañ penañ. ⁹ Kawawañañ Nemunañ kwewetañ ke nin mama kanzizit aikndandayet nâmti msalen peme toge. Egat gogotnañgat yañañ ninmagen mimkawañ beye kegok mgeyepmti nin Nemunañgalen pembenañgat mama kanzizit titiyelen. ¹⁰ Âpme gogotgat yañañ kapigok tazin, nin Kawawañ keñ taolet ku msawen egañ ikñañ Nemunañ peme toti ningalen yom zulutmâge. ¹¹ Kilaismagen notnne, Kawawañañ gogot temañ kegok mimndayeyepmti nin kegogak gogot dopdop mti mambanup. ¹² Msat palen kapi an ma imbi ñenañ Kawawañ ku ege. Yañgut nin am ñenañ gogot dop dop mti manup beme Kawawañ ninmak main ma egalen gogotnañañ ninmagen mawemndain.

¹³ Kawawañañ ikñañgalen Emetak Teñañ ndaye keyepmti nin egat nembane kok nânupgapmti ekmak ningalen tususu kwep tatndain. ¹⁴ Bien egañ Nemunañ msat katan am yommak nin añañgalañdendeyet nâmti peme toge. Âpme nin zikatn penañañ ekbenn keyepmti nin zet keyet yañañ mandiindonup. ¹⁵ Keyepmti an ñenañ, “Zisas ek Kawawañgat Nemunañ,” zet kegok ke zemkawañ bewe beme egañ Kawawañmak tususu kwep mti mamalup. Ma Kawawañañ ekmak wetekumti mamain. ¹⁶ Kawawañ gogotnañ ninmagen sokbeye ke nin ekti nâmkatik pewenn. Kawawañ ek gogotgat ñotekñañ penañ keyepm ñen ek gogotmak mambe ek Kawawañmak tususu kwep

mti mambe ma Kawawaŋaŋ kegoŋak ekmak wetekumti mambe. ¹⁷ Zisasiyaŋ msalen maŋge kan keyet egat mama mimiŋaŋ gogot palen mama ke mgeyet sepem kegoŋak nin gawepumti egalen mama mimiŋaŋ ke mâbanup. Âpme mama mimi nodanŋat gembembe ke keŋdan misisikŋaŋmak tapme ikŋanŋat kokotnaŋat kanan beme nin kingagapiŋ tabanup. ¹⁸ Gogot palen mama ma kiŋgagat palen mama egelaŋ notn notn ku milup. An ŋenaŋ pigok zein, “Kawawaŋ egaŋ nenaŋat yomm dopmaŋ mutumnawe.” Kegoŋak manzemkiŋgazin ma an ŋenaŋ pigok zein, “Kawawaŋ nâgât gogot mamin.” An kegoŋak zeinaŋ ku maŋkiŋgazin. Gogot penaŋaŋ kiŋgagat sambe makwizikme moweziŋgapmti am gogot mamip ekŋenmagen kiŋgagat ku tazin.

¹⁹ Nin Kawawaŋaŋ gogot kukŋanŋat mimndayeyepmti nin kegoŋak ek gogot mpewanup. ²⁰ An ŋenaŋ notnaŋat msalen kapi tati notnaŋat gogot ku min beme egaŋ kegoŋak Kawawaŋaŋat yaŋaŋ ku nâmâtâzin. “Neŋ Kawawaŋ ke nâmpeap,” zein beme an ke, “Kawawaŋ gogot mamsayaŋ,” zemtiŋgut naman notnaŋ ŋenŋat keŋ kasa nâmpewe beme an keyet an dâsukitoŋ zewanup. ²¹ Nin Zisas Kilaismagen zet penaŋ kapigok tiwenn: An ŋenaŋ Kawawaŋ gogot mamsain egaŋ notnane kegoŋak gogot mamimindain.

5

Kawawaŋmak tusumti mamann kwileki ŋenaŋ ku mtotndewe

¹ An ŋenaŋ, “Zisas Kilais ek Kawawaŋaŋ ningapmti peme toge,” zemti nâmkiŋpemt i mambe beme ek Kawawaŋaŋat nembraŋaŋ. Ma an ŋenaŋ Bipmaŋ Kawawaŋ gogot mampein egaŋ Kawawaŋaŋat nembraŋane kegoŋak gogot mam indein. ² An ŋenaŋ kapigok zein, “Neŋ Bipm Kawawaŋ gogot temaŋ mampeap,” zemti zetnaŋ penaŋ maŋgawepumti naman nemunambaŋaneyet gogot ku mamindein an ke Kawawaŋaŋat zikatnan egalen gogot palen mama ke ku matazin. Kawawaŋ ma nemunambaŋane ekŋen sepemin kwep keyepmti nin gogot sepem kwep mimindawanup. ³ Nin Kawawaŋ gogot etaŋ ku msasayelen; egalen zetnaŋ gawepumti minup keyaŋ gogot msanup bein. Kawawaŋmak tusumti manup beme egalen zetnaŋ mâti mimiyelen ke nukŋaŋ penaŋ yek. ⁴ Kawawaŋgalen zetnaŋ nâmkiŋpemt i keŋnaŋ mkatikbempenup keyaŋ msalengalen mama mimi bekaŋaŋ keyet windenŋaŋ matimtopein. ⁵ Kwiaŋaŋ kasa kumti yomgalen mama mimiyet windenŋaŋ mam mtopein? An ŋenaŋ Zisasiyet Kawawaŋaŋat Nemunaŋ manâmkiŋpein an keyaŋ yomŋat windenŋaŋ mam mtozin.

Kawawaŋaŋ Nemunaŋaŋat yaŋaŋ sosok zemkawaŋ beye

⁶ Kawawaŋaŋ Zisas Kilaisiyet yaŋaŋ msat palen amnaŋ nin eksokbembeyet kapigok mge. Nemunaŋaŋ tu zulutme kan keyet Kawawaŋaŋ kapigok zemkawaŋ beye, “Kapi nenaŋat nemun penaŋ.” Âpme ŋen kapigok, Zisasiyaŋ tewen mopme sipmaŋ mulage. Egaŋ tu zululuge ke etaŋ yaŋaŋ ku msokbein ⁷ kegoŋapm Emetak Tenŋaŋ yaŋaŋ nâmâtâtâgalen ningat keŋnaŋ mulupmaŋ mti kapigok manzein Zisas Kilais ek Kawawaŋaŋat Nemunaŋ penaŋ. Egaŋ zet manzein ke penaŋ. ⁸ Zisas Kilaisiyet mamaŋaŋat yaŋaŋ tuk kegoŋak Kawawaŋaŋ zemkawaŋ bein keyaŋ zet kwep bandim mpemt i zeip. ⁹ An ŋenaŋ msat palen kapi zet ŋen tazein ke nâmann penaŋ ma dâsuki kok mambein. Yaŋgut Kawawaŋaŋ Nemunaŋaŋat zet zein keyaŋ penaŋ amgalen zet omba penaŋ mtopein. ¹⁰ An ŋen egaŋ Zisas ek Kawawaŋaŋat Nemunaŋ zet ke zemkawaŋ bewe beme egaŋ Kawawaŋgalen zet penaŋ ŋotekŋaŋ ke matin. An ŋenaŋ Kawawaŋgalen zet nâmkatik bembepiŋ mbe beme egaŋ Kawawaŋaŋat an dâsukitoŋ zein kegoŋak bewe beme an keboŋ egaŋ Kawawaŋaŋ Nemunaŋaŋat zetnaŋ bandim mpeye keyet nâme penaŋepiŋ kegoŋak mambein. ¹¹ Kawawaŋaŋ zet zemkawaŋ beye ke pigok: Kawawaŋ egaŋ mama kanzizit mama ke ndaye. Âpme mama kanzizit keyet ŋotekŋaŋ ke Nemunaŋ egaŋ bein. ¹² Zisas ek mama kanzizitŋat toŋaŋ. Keyepmti an ŋen egaŋ

Nemuŋaŋ mkitik mampein beme mama kanzizit ke matin. Âpme an ŋenaŋ Nemuŋaŋ ku mkitikmampein beme egaŋ mama kanzizit ku eknâmâtâzin.

Nin nânup bam mama kanzizit tiwanup

¹³ In Zisasiyet manâmkinpeip keyepm neŋ zet kapi in kapigok kum indama nâit, zet kapi main nâmti ilinak atam kitik mmaneti mama kanzizit ke tiwep. ¹⁴ Nin Kawawaŋmak keŋ kwep manupgapmti kwileki ŋeniyet yaŋkwesimann egaŋ zetn manâin keyepmti nin egat kandaŋaŋ kiŋgagaŋiŋ ma sakambuk palen ku mambanup. ¹⁵ Mme Kawawaŋaŋ ningalen zetn manâin keyepmti nin egat kwileki ŋengat yaŋkwesiwanup beme egaŋ ŋep ndawe ke nânup.

¹⁶ Yaŋgut an ŋenaŋ Kawawaŋgalen zetnaŋ kasa kasa mpemti mambamkumpein ek Sadaŋmak tususu kwep mambe beme Kawawaŋgat zikatnanen yom keyaŋ nukŋaŋ penaŋ mambein kogogapm ek teziŋ ŋandaŋgat zapat matazin. Keyepmti, “Kawawaŋgat am ekŋen keboŋgat dunduindewep,” ke ku zeyap. An ŋenaŋ yomaŋ tasain Kawawaŋgalen zetgat kasa kasa mamip keyet sepem ku mimiŋaŋ egat Kawawaŋ dundunduŋanen yaŋkwesime yomaŋ ke Kawawaŋaŋ katikpemti mama kanzizit sawe. ¹⁷ Mama mimi bekaŋaŋ mamip ke yom. Yaŋgut yom sambe ke teziŋ ŋandaŋ mebegalen zapat yek.

¹⁸ Am ŋen egaŋ Kawawaŋgalen nemunambaŋaŋ mamain egaŋ bekaŋaŋgalen mama mimi ke mâti ku mamin. Zet ke in nâmâtât talip. Am keboŋ ke Kawawaŋgat Nemuŋaŋaŋ ŋep damaŋ pembeŋaŋ mimiyelen keyepmti an bekaŋaŋ toŋaŋaŋ sokŋaŋ koti ku walet sawe. ¹⁹ Nin nânup am sambe Sadaŋgat kandaŋaŋ taliwaŋgut nin Kawawaŋgat zapat manup. ²⁰ Nin nânup Kawawaŋgat Nemuŋaŋ egaŋ kwatoti Kawawaŋ penaŋ main egat nâmti mamayelen ŋoktik ndayeyepmti nin Kawawaŋ ke penaŋ zet penaŋgat ŋotekŋaŋ nâmpewanup. Ya nin Kawawaŋ penaŋ ekmak tususu kwep mammanup ma Nemuŋaŋ Zisas Kilaismak tususu kwep mti mammanup. Kawawaŋ ek Kawawaŋ penaŋ ma ek mama kanzizit keyet toŋaŋ.

²¹ Nembanne, in nopiom ekŋen bamkumindemâbep.

2 Zân

Zânañ zapat meluwañ ñen ewe kume zut bein

Zapat meluwañ kapi Zânañgak kuye. Egañ dapmelañge ombemindendañ ekñengat kumindaye. “Dapmelañge kwitnañ imbi ombempepeñañ ma egat nembajane ekñengat kuyap,” kekok kuye.

Nukñañ sekam kwep kegogapm amgat zemgwatnañ mimindeme an zikat indanda dâsuki ekñengat eksemti tatagalen nâmtiyepm zapat meluwañ kapi kumindaye. Zisasiyañ an mama ku mañge zemti zentalalat omba penañ mbien kegogapmti zapat meluwañ kapi kuye. Zapat meluwañ kapi tungupmanñiñ; yewañañ etañ yañgut zet notnañ Zân kapiyet tazinen Zân ma buñañ zapat zulak zulak keyet keñañ sepem kwepnok kukuñañgat zet eweñañ desegat talip ke kapiyet egit:

2 Zân 5	Zân 2:7	Zân 13:34-35
2 Zân 6	Zân 5:3	Zân 14:23
2 Zân 7	Zân 4:2-3	
2 Zân 12	Zân 1:4	Zân 15:11; 16:24

Zet ñotekñañ temañ kapigogañ Zân zapat meluwañ keñañ talip:

1-3 Mukuku zet.

4 Zemoli oli zet

5-9 Zemesesewat zet

10-11 An zemzikat indanda dâsuki ekñen indazemandandapiñ eksemindewep

12-13 Zet zemdelañ zenze zet

¹ Neñ ingalen an ñeñañin ya dapmelañge ingat tikñañ manâmindeyapgapm zapat meluwañ kapi kumindayap. Yañgut neñ etañ yek. An imbi sambe zet penañ ñotekñañ manâmaip ekñenañ ingat kegogak nâme tikñañ mambein. ² Zet ñotekñañ ke ninmagen tazin ya tati tapmebe keyepmti nin ingat tikñañ penañ manâmindenup.

³ Âpme Kawawañ Bipm ma egat Nemunañ Zisas Kilais egegat keñ taolelit ma añañalan gogot ma keñ sewakñañit inmagen wemti wembe. Mti nin zet penañ mkatik benti gogot palenak mamambanup.

Nâmkiniñpepemak gogot palen mamayelen zet

⁴ Inmagengatnañ notnañ ekñenañ Bipm Kawawañgalen zet ndaye ke gawepumti zet penañ ñotekñañ ke ñep mâti mamaip. Zet zapat dolakñañ kekok zeme nâma keñ oloñen penañ bein. ⁵ Keyepm neñ zet alakñañ ñen ku diindoma nâsâbip. Zet kapi alakñañ penañ yek. Zisasiyañ sokbembenanen baen zet ikñañ diindoye. Ke alak neñ pi zet ikñañ keyegak tazeap: nin gogot dopdop mamambanup. ⁶ Nin Kawawañ gogot etañ ku msasayelen. Egañ zetnañ mañgawepunup keyañ gogot msanup bein. Zet kapi Zisasiyañ eweñañ baenen msalen ekmak mamti nâmkwabien keyet zet zapatnañ ke nâmti tikâk mpemti mamayet nâmti mandiindoin.

⁷ Nâit, am dâsuki an sambe penañ mepmâbien mamaip ekñenañ Zisas Kilais ek msalen am nemboñ ku sokbeye zet ke manzentalalip. Am ekñen keboñ ke an dâsukiton ma Kilaisiyet kasañene zewanup. ⁸ Neñ Kawawañgalen zet zikat indama nâmti mkatik bempemti keñ kwep mambep. Mneti peme towembeyet weyañti ekdamuñ mmambep keyepmti bamgat Kawawañañ tosañin in mamip keyet katan indawe. ⁹ Am notnañ Kawawañgalen zet mamkipmañ beip ekñenañ Kawawañmak Nemunañ egetmak tususu kwep mti maip. Âpme am notnañ ekñen Kilaisiyelen zet zemzikat indama nâmti mâpmeneti naman belaknik ke Kawawañgalen zetnañ

ke ku mamkipmanbeip eknen ke Kawawanmak tususunin ku tazin. ¹⁰ An nen ek Kawawanhalen zet ku manzemzikatindain ya naman egan zet iknanggat noktiknanggat etan manzein an keyan inmagen kopme in mkanjin samti notn notn ku mpewep. ¹¹ In an dâsuki kebon ke notn notn mpewep beme in myungungunjan ke mukulem mpewep. ¹² Zet sambe penan tatnainangut papiaen meluwan mimiyet nâma nep penan ku bein keyepmti naman nen nen negak inmagen kot indikti inmak zet zenâ zenâ mimiyet kenan nâma nep penan bein. ¹³ Amdine sambe piyan ingat indamukuip.

3 Zân

Zânañ zapat meluwañ ñen ewe kume sek tuk bein

Zapat meluwañ kapi Zânañegak kuye. An kapi Zisasiyañ namba indatim mayeen-gatnañ tungupmañ an Zân kapiyañ zezapat bukgen ombanik kuye. Papiia ekñen kuye keyet kwilin kapigok: Zânañ Buñam Zapat kuyeen ma Zân ma Zân ma 3 Zânmak Kie Kienok.

Egañ an kwitnañ Gaiasiyet kumsaye. Zânañ an kapi zapat meluwañ mti same mmet an sek mobot Daiotepis zemkulumpepeyet nâmti meluwañ kapi kumsaye. Daiotepis an ke an damuñ mobotnañ penañ. Damuñ mulupmañ nânâñak mti dapmelañgemagatnañ am notnañ Zângalen am mukup timbumuluñbien ekñen ke indamâti pasalen taindemeyepmti Gaias zemâtâtât zet msamti zemsesewatpemtî zapat meluwañ kapi kumsaye.

Zet ñotekñañ temañ kapigogañ Zân zapat meluwañ keñañ talip:

1-8 Gaiusiye zemsesewati zemgwatnañ mpeye

9-10 Daiotepis zemkulumpepeñañ

11 Zemgwatnañ zet

12 Demitiasiyelen mama mimi dolakñañ ekti mâbep

13-14 Zemdelañ zenze zet

¹ Neñ ingalen an ñeñañin ya Gaias gâgât tikñañ nâmgemti gogot mamgayapgapmti zapat meluwañ kapi kumti gayap.

² Nâgât notn penañ, geñ Zisasmak tususundi ma ekmak zenâ zenâ dolakñañ penañ matazingapm neñ Kawawañgat dunduma geñmagen sek zawat kumbemgawe mme kwitnañ kwitnañ dolakñañ sambeyañ geñmagen wembe. ³ Geñ zet penañ ñotekñañ ñep mmamti mañgawepunik keyet zapadi am notnne ekñenañ kot zeme nâma keññ dolakñañ penañ beye. ⁴ Nemban geñ ma nodine in zet penañ ñotekñañ keyelen set mamâpmlip zet ke nâmti keññ oloñen omba penañ manâyp.*

⁵ Notn, geñ nâmkîñpepemak nodine mukulem mamimindenik am sokñañ kapiyetnañ etañ yek. Kawawañgalen mulup am notnañ beñangatnañ ekñenañ kopme kegogak mukulem mamimindanik. Kegok ke dolakñañ penañ mamnik. ⁶ Am ekñenañ gogot mimindi dolakñañ ya dapmelañge ñenañ yañdi zemsokbeme ekñenañ gâgât nâme mobotnañ beye. Keyepm geñ Kawawañgalen mulup an notnañ ekñenañ selen mebegalen indamukulem mane mebep. Kegok mmane dolakñañ penañ nâmgewap. ⁷ Ekñenañ Zisasiyet zet zapatnañ zemkawañ bembeyet mulupmañ am msat palen kapi mamti mandiindome manâip. Ke ekñenañ, “Muluwinangat tosañañ kogok nda,” kok ku zenzeyelen. ⁸ Keyepmti nin am ekñen keboñ indamukulem mti bandim mimindemti nin mulup keyet toñañnok bemti nsakwep zet ke mpalakñañ bembeyet zemndendañ.

⁹ Neñ dapmelañge ekñengat zet zapat meluwañ notnañ kuwan yañgut Daiotepis ek ikñañ amobotnañ kwesâtgat nâmti zetn manzentalazin. ¹⁰ Keyepmti neñ koti mama mimiñañ zigok mamain keyet yañañ msokbewap. Egañ ningat dâsuki penañ zemi manzentalatndein yañgut ke etañ yek. Egañ am nâmkîñpepemak notnne ekñenañ am kup notnañ kopme ikñañ timbumululuñpiñ tapme am notnañ ekñenañ timbumuluñ indame, kegok ku mimiyet zemkulumindemti am mukup dapmelañge notnañ ekñengalen zet nânâyelen mme egañ zupman maindamâzin. ¹¹ Notn, geñ an keyañ mama mimi bekanañ ñen mme ekti sepem keyak ku mâti mbanik. Geñ

* **1:4:** Wa ke ikñañgat nembane penañ keyet ku zein. Ke am Kilais nâmkîñpemtî maip ekñenañ Kawawañgat nemunambane mambeip ekñengat nâmti zeye.

naman mama mimi dolakŋaŋ mâti mbanik. An ŋen mama mimi dolakŋaŋ mbe egat Kawawaŋmak tususu dolakŋaŋ mamain kegok bewe. Ma an ŋenaŋ bekaŋaŋ mti mambe beme egaŋ Kawawaŋ ku nâmkŋpein kegok zenzeyelen.

Demitias egat nâmpeme dolakŋaŋ penanŋ beye

¹² Demitias egat am sambe ekŋenaŋ nâme dolakŋaŋ mambein. Ma Kawawaŋgalen zet penanŋ ŋotekŋaŋ yaŋaŋaŋ kegogat zemkawaŋ mambein. Neŋ ma mulup an notnne nin kegogak zetnaŋ zeme nâmann ŋep penanŋ mambein. Ya nin zet penanŋ manzenup ke manânik.

¹³ Zet zenzeyelen sambe penanŋ tazin yaŋgut zet ke papiaen kukuyet nâma ŋep penanŋ ku bein. ¹⁴ Neŋ sakwep penanŋ geŋmagen kot gikti nit nsakwep zenâ zenâ mimiyelen nâyap.

¹⁵ Kawawaŋgalen keŋ sewakŋaŋ geŋmak wemti tabe. Nodine pi taliwen ekŋenaŋ gâgât nâpeŋ mamaip. Ningat notnne ke taliwen ke giti indamukuwanik.

Zudas

Zudas egañ zapat meluwañ kapi kuye

Zapat meluwañ kapi Zudasiañ kuye. An kapi Zemsiyet notnañ isikñañ. Zems egañ Zelusalem am nâmkijpepeñinmak mambien ekñengalen an damuñ. Zemsimak Zudas eget Zisasiyet meniñanet (Matiyu 13:55; Mak 6:3). Zudasiañ zapat meluwañ kapi apapalak kuye. Glik ma Zuda amgat temakwep kumindayeyepmti eksese mti mamayelen.

Zet zapat meluwañ kapiyet keñan tazinen am nâmkijpepeñinmak indamukulem mi-mindeme zet ñen yuñguñguñañmagañ ekñengat tuñguwinanen kwapme sekwep kume totogalen zemgwatnañ zet kumindaye. Kawawañ nâmkijpenup keyañ zemâtâtât papi-anok beme yom mmambe tapmanup yañgut ke met zikat samamti mama kanzizit ñep aiikgalen kogok zemyuñguwien. Zemgwatnañ keboñ ma zet notnañ am nâmkijpepeñin ñep mukulem mindendeyelen nâmti kumindaye.

Zet ñotekñañ temañ kapigogañ Zudas zapat meluwañ keñan talip:

1-2 Mukuku zet ma zemesewat zet

3-4 Kulekikiyañ tasokbeme zapat meluwañ kapi kukuñañ

5-16 An zemyuñgu yuñgu ekñengalen zet mutu mutuyet ekseseyelen

17-23 Am nâmkijpepeñinañgalen zemolimindendenañ

24-25 Zet zemdelañ zenzenañ

¹ Âpme neñ Zudas Zisas Kilaisiyelen mulup an ma Zemsiyet meniñañ. Yañ neñ zet zapat meluwañ kapi Kawawañañ am indakumtetiye ma Kawawañ Biwinañ ikuñañ in gogot mimindeme Zisas Kilais egañ maindikdamuñ min ingat kumindayap.

² Kegogapmti Kawawañgalen añañgalañ gogot ma keñ sewakñañ ma gogotnañ inmagen bemisiksikñañmak weweyet nâmti mandunduyap.

Zet Zapat Dolakñañ Penañ zemyuñgu an ekñengat eksewep

³ Notnne penañ, neñ inmagen zet zapat meluwañ ñeñañ in ma neñ ningalen nâmkijpepeyet yañañ Zisas Kilaisiyañ ningat yomgapmti gakiye manânup keyet kumindasâgât mneti pemaweme naman zet kapi ñotkiknnan nâmkawañ bemtiyepm in-magen sakwep zemsokbemindandayelengapmti kumindasowap. Kawawañgalen zet katnañ penañ in kukuñañgat indadanañ e zet penañ ilak ke. Kogogapmti egalen zelen in ekmak tusum mamayelen zemâtâtât sambe tazin ke ingat nâmkijpepeñin mkaliñañ bembeyelengat zet windenañbeñ zemti tabep. Zet ke nâmkijpepeñin mkaliñañ bemti weyañ mamayelen golañ zet kegok kumindayap. ⁴ An notnañ Kawawañgat ku manâmkijpeip ekñen keyañ buzak ingat tuñguwinan kobienañ mamaip, ekñen ke in ku indikmâtâbien. Ekñen keyelen mzikat indanda kapigok set tazin. Kawawañgalen keñ taoletnañgat manzemyuñgumti zemgulu gilik mamip, “Kawawañgalen keñ taoletnañ tazingapmti yom ñep mseip,” zeme in yom mamip. Ma Amobotnañ Zisas Kilais winde sambeyet toñañ ek manzemkandatpeip. Kogogapm kan tipman baenen golañ zenze an ekñenañ Kawawañañ an ekñen set kileñ mama ekñenañ zet kabon kapi zewep nâmtiyepm dopmañin bekanañ mutumindasâgât nâmti zeme kuwien. ⁵ In zet kapi nâmtalip keyegak neñ ewe zema in keyet otnâit. Amobotnañ Kawawañañ eweñañ Israeal am mulup katikñañ Izip msalen mame Kawawañañ indamukulem mme Izip msat ke katikpempti mebien. Yañgut keyet palañanen am notnañ ekñen Kawawañgalen zetnañ kuluwiengapmti indawalet mâge. ⁶ Âpme in ensel ekñen Kawawañgalen zetnañ kulumti ek sebempepeyelen mme Kawawañgalen mundumen ke Kawawañañ âtâtindeme kwatobien keyet nâmtalip. Topme Kawawañañ selin belin

zamti mundumin tambusosogen zemindeyeyan ke etan ke matalip. Yan bamgat zemdelan zenze kanen Kawawanjan ekjen zemindondoyet zapat zemindeyeyan talip. ⁷ Ma in itanjan tipman baenen mka teman jut Sodom ma Gomola ma mka nde soknan soknan tapmebien ekjen keyelen zet zapat ke otinat. Ekjenan anan anan ilinak set kilen mulup mbien ma imbi imbiyan ilinak set kilen mimiyelen namtiknan penan mti bekanan ke mkwabien. Kegok mamme Kawawanjan am ma mka teman ekjen ke yominangat dopman tewan indabume delan zemage. Keyan ningat pilin bein ma tezin kwesin kwesin manzin keyet kenan ayomtonan dopmanin ke indeme towebep.

⁸ Apme sakam kegogak an ekjen keyan ki kimbemti ilinangalen noktik ke bandim mti otinat set kilen mulup mti sekjin mawalelip. Ekjenan Kawawangalen windeyete zemtalati ensel dolaknan ekjengat mtotindemti zet bekanan manzeip. ⁹ Yangut ewenan penan ensel dolaknan ekjengalen nenanin kwitnan Maikel ekmak Sadanmak Mosesiyet seknan gakikjanngat msalen kapi mdandamti zet mmot mtot mbun. Yan mbunan yek beme ensel Maikel egan Sadan zet mtopemti zenzeyete name nep ku beme pigok etan dunduye, "Amobotnan Kawawanjan iknan dopman mutumgawe." Egan zeye keyet katan ekjenan ku tapmip. ¹⁰ Apme set kilen an ekjen keyan zet yanjan ku namatalip keyet ekjenan zet belaknan penan manaip. Keyangut an ekjen keyan tam boyan sekjinangat tiknan namti mamalip keyet katan ekjenan ilinangat sekjinangalen kwitnan kwitnangat nanan etan mamalip. Kegok mti ilinangat kenin ma sekjin mawalelip. ¹¹ Wakae! An ekjen sindem omba penan tiwep. Ekjen keyan an nen kwitnan Kein egalen mama mimi mamalip. An nen kwitnan Balaam egalen mama mimi mati manep mandam titiyelen mulup kwitnan kwitnan bekanan mam malip. Ma sakam kegogak an kwitnan Kola ek ma manjanane ekjenan Kawawangat zet bamset zeme indawalege. An ekjen kemagen Kawawangalen nenzinin ekjengat palen timtapme tapmaip.

¹² Apme am namkinpepeninmak in tu meunin timum ondekti Amobotnangat ken olojen tatnime set kilen an ekjen keyan inmagen koti meu ilinsakwep tatnip. Keyan ingalen tototalin ke mme mgasik tabein. Mti keyet ekjenan sakambuk ku mamip. Ekjenan ilinangat an damun manzeip keyangut dapmelangenine ku maindikdamun mip. An ekjen keyet yanjan zanza sopman tagayan kumbume pelean mekopme mawan ku makozin kebon. Ma ekjen ke tep katnan kananen ku maelikme selume memunan penan mambein kebon. ¹³ Ma an ekjen keyet mama miminin nambu mama teman kwati mpulup pulup kaputimti gambibigen mopmayalozin kebon. Ma ekjengalen mama miminin sakambuknanmak mamip ke nambu mama zawaq salan kalak kalak mamin kebon. Ma an ekjen ke wenziman munduman katikpenti belaknan mepmatazin kebon. Ma an ekjen ke Kawawanjan tambusosok gimbiknan kenan mamayet zapat ombempeye keyet tabep.

¹⁴ Apme Adam ekmagengatnan am sokbemkwatnepeme sek 7 beme an kwitnan Inok egan sokbeye. Egan an ekjen keyet ma am notnan kebongat golan zenze an keyan zet kapigok zeye, "Egit! Amobotnan ek enselane ten sambe sopman ekjenmak koti ¹⁵ am sambe zemindomti am yomton ekjen egat ku manamkinpenti mulup bekanan am notnanmagen mamip ma zet kwitnan kwitnan bekanan Kawawanjan egat manzentalalip am ekjen kebon ke dopmanin bekanan penan egan mutumindawe."

¹⁶ Apme an ekjen ke an zelinben ma am notnangat nambekam beme mamip. Mti ilinangalen mama mimi bekanan ke mamalip ma ilinangat sek mobot zet zemti zet kelaknan mimindame ekjengat kwizet bunamin mrobotgat mamip.

¹⁷ Yanğut notnne, in Amobotnañ Zisas Kilaisiyelen mulup anene mamti egalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zempalakñañ bembeyelen nâmti ombemindeye ekñañ zet tipman baenen kwitnañ kwitnañ bam sokbembeyet diindowienen ke otnâit! ¹⁸ Ekñañ ingat kapigok zewien, “Kan Zisas Kilaisiyelen kokotnağalen kan bududuk beme am Kawawañgat ku manâmkiñpeip ekñen keyañ ingat zet mtotindende zet diindowep ma an ekñen keyañ ilinağalen mama mimi bekañañ mamâlip.” ¹⁹ Ma ekñen keyañ am mañge makalañindeip ma ekñen Kawawağalen Emetak Teñañ ku maïndikdamuñ min. Sekgalen tikñañañ etañ maïndikdamuñ min. ²⁰ Yanğut notnne, in nâmkijpepeñin esemteñ taindain keyet dukñañ imtati kwitnañ kwitnañ pembedañ akumbembeyet mti nâmkijpepeen semembep. In Emetak Teñañ nânâ indame egalen nânâ mâti mandundumambep. ²¹ Ma in Kawawağalen gogotnañ kandañañ mamti ku bamkumpewep. Kegok mti kan delañ zenzeyet damuñ tapme Amobotnañ Zisas Kilais egañ ingat añağalañ gogot mimindamti mama kwesiñ kwesiñ ke indawe.

²² In am ekñen nâmkijpepeñin ku mamkatikbeip ekñen keyet keñ sewakñañ palen indamambep. ²³ Ma in am mama mimiñin bekañañ mamip ekñen teziñ ñandenjen mesâipgat indamukulem mbep. Ma notnañ ekñen bekañañ kileñ penañ mti mamaip in kemberñ palen indamukulem mbewağut eksemambe mbep mneti in indamandame in kogogak bekañañin keñañ toti yommak bewepgat teleñañ tati mbep.

Kawawañ olimpepeyelen zet

²⁴ Neñ Kawawañañ in ñep kapigok mimindandayelen maotnâyap. Egañ in ñep indamukulem mme yomen ku toindowe ma egañ kegogak ñep indatimti mama kwesiñ kwesiñ busatnañmak ikañağalen mundum keyet keñañ moïndewe. Ma egañ in Kilaisiyet pembedağat mti in indikme myuñguñguñinpiñ beme oloñen palen ekmak mambep. ²⁵ Kogogapmti nin Kawawağat kwizet buñañañ mwapene. Ek kwewetañ Kawawañ. Egañ Amobotnañ Zisas Kilais egalen gakikiñañağapmti am nin yomengatnañ gilik zemti ndatiye. Ek Amobotnañ temañ ma ek kwitnañ kwitnañ sambe keyet toñañ ma ek winderñañ temañañ eweñañ baen takwage yañ alak takwazin yañ ewe tapmobe! Ke penañ.

Kie Kienok

Zisas Kilaisiyan kwitnan kwitnan bamgat sokbewe ke kie kienok Zân zikat same ege

Kwitnan kwitnan enzililiyan msokbembeyelen zet kapi Zânan mka katiknan Patmos tati kuye. Egan Zisasiyelen nempa kegok mange ma Zebediyet nemunan (Matiyu 10:2). Zân am sambe penanan nâmpaip. Eknen dapmelaŋge 7 Esia msalen talip eknen kegok egan nâmindein. Zân ek an nâmkijpepenan teman ma Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolaknan Penan kenanen mkatiknan bemti mamain ke am sambeyan nâmtalip. Kwit Kie Kienok keyet yanang kapigok, kwitnan kwitnan enzililiyan msokbembeyan.

Egan mka katiknan Patmos msat nembu tungupman ke tati kwitnan kwitnan bamgat sokbewe kapi kie kienok ekmâge. Egan ekme Sadaŋgalen winde kwage yanang bam penan Kawawaŋgalen windeyan mobotnan penan bemtati kume tomâpme delaŋ zemâpme Kawawaŋgalen etan windenangben bemti tati mobe kegok ege. Zânan am golanin time tapmenang nuknan sambe ke sokbemosâpm. Nuknan ke zet esemten penan kegok kegok sokbewe penan ku zeye. Egan zet myambu zenze zet omba penan zeye. Mneti kasanine eknenan nâwepmagen zemti set kegok kuye.

Zet noteknan teman kapigogan kie kienok kapiyet kenan talip:

1:1-8 Zemâtâtât zet

1:9-20 Zisasiyan dapmelaŋge 7 ekngat tunguwinan mamain

2-3 Notn zapat meluwan dapmelaŋge 7 ekngat kumindaye

4-5 Amobotnan mundum tototalen tazinmak Kawawaŋgalen zet mungunangan ma Sipsipgat Nemunan

6 Gwede 7

7 Kawawaŋ zemolimpepenangalen zet

8:1-11:19 Kawawaŋgalen lumun 7 enselan kumbuwegalen zet

12-14 Kwitnan kwitnan nep bemâpme timkalalangalen kanan

15-16 Kawawaŋgalen batikondo teman 7

17:1-20:10 Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolaknan Penanangat kasa makup eknen Kawawaŋgalen indawalesâpm

20:11-15 Dopman mututu kanen

21:1-22:5 Kawawaŋgalen kululun msat ma Zelusalem alaknan weyanâpm

22:6-21 Zet zemdelaŋ zenzenan

¹ Papi kapi kan belaknik kapiyet kenanen kwitnan kwitnan penan sokbesâpm keyet zapatnan am Kawawaŋ nâmkijpemti msalen mamaip ekngat zemsokbemandandayet Kawawaŋgalen Zisas Kilaisiyet zeme naman Zisas Kilaisiyan enselan kululunangatanan peme Zân Zisas Kilaisiyelen sisilin an ekmagen toti zemzikat saye.

² Zikat same Zânan kwitnan kwitnan eknâm mge keyet ma Kawawaŋgalen zelen kwitnan kwitnan bamgat sokbesâpm ke eknâm mge ma Zisas Kilaisiyelen zet zapat penan zemkawan beye eknen ke papiaen kume towege. ³ Mme am eknen zet kapi mamakuiwan kenin dolaknan bek ma am eknenan zet kapi nâmti mangawepuip kenin dolaknan talit eneyet kan bududuk beme meluwan papia kapiyet kenan kukuŋan ke ilak sokbesâpm.

Zânan dapmelaŋge 7 ekngat zapat meluwan kumindaye

⁴⁻⁵ Nen dapmelaŋge 7 Esia msalen talip ingat meluwan pigok kumindayap: Kawawaŋ ewenan baen takwageyan alak tapmain ya ewe tapmobe. Âpme Kawawaŋ ek ma Emetak Tenan mulupman katnan 7 mamm keyan Kawawaŋgalen mundum totatatnan

matazinen kemagen egañ sokñan matazin. Ma Zisas Kilaisiyelen zetnañ amnañ ñep mkipmañ bembeyelen ma egañ gakikiengatnañ kukñañgat wati mama kanzizitgalen sek ke tiye yañ alak pigogat msat sambeyelen amobotnañ sambeyet Amobotnañin mañgeyañ main. Ya ekñen tuk keyañ dapmelañge 7 in keñ taolet ma keñ sewakñañ indawep keyet neñ mandunduyap.

Zisas Kilaisiyañ ningat gogot mti gakimti sipmañ mulage keyepm ningalen yom peme mege. ⁶ Kegok mti Zisas Kilaisiyañ nin mme am dundundeset indamukulem mimiyelen mulup nsakwep mti Kawawañ Bipm sesewatpenup. Kame Zisas Kilais sesewatsane; egañ kwesiñ kwesiñ damuñ mulupmañ windenañbeñ penañ mamm. Ke penañ.

⁷ “Nâit, ek zanza paleset kopme am sambe zikalin ekmagen ekme mesâpm. Ke am tewen kuwienañ kegogak eksâbip. Mti am sambe msat ñen msat ñen mamaip ekñenañ egat si kembeñ mbep.” *(Daniel 7:13; Zekaraia 12:10)*

Penañ sokbesâpm. Ke penañ.

⁸ Amobotnañ Kawawañañ windenañmak egañ zeye, “Neñ kwitnañ kwitnañ sambeyet toñañ ma kwitnañ kwitnañ sambe nen maekdamuñ miyap ma neñ eweñañ takwabanañ alak tapmayawañ ya ewe tapmobap.”

Zânañ Kilais ege

⁹ Zân neñ Amobotnañmagen ingat nolingapmti sisipeñpeñ nsakwep mamindaip ma nsakwep Kawawañgalen damuñ katnanen mama keyet keñanen nâmisim tatnup. Naman neñ Kawawañgalen zet zemkawañ bewan ma Zisas zet penañ mkoge ke zemsokbema kasa ekñenañ neñ Patmos msat nembu tunğupmanen mka katikñañ neme taban. ¹⁰ Ke tapmopma Sonda ñengat Kawawañgalen Emetak Teñañ keñnan bemisikme zet ñandañañ temañ sepemañ lumun nembon bamnaset kume nâmban. ¹¹ Nâma zeye, “Geñ papiaen kwitnañ kwitnañ zikat gasowawen keyet meluwañ kumti dapmelañge 7 mka temañ ekñen kapiyet bemane mebe. Epesa ma Samilina ma Pelegamam ma Taitala ma Salidisa ma Piladelpia ma Laodosia mka temañ ekñen keyet.”

¹² Âpme neñ an zet zeye ke eksâgât gilik zemti ekma lam 7 goliyañ weyayañañ ke onzempepeñañgat ¹³ busatnañin sutnateman an ñen Angat Nemuñañ nembon. Egañ kâlâpmañ teepmañ miakti bitim nembon goliyañ weyayañañ keyañ mamsosonañ zamtî tage. ¹⁴ Ma ñokzupmañ satnañ kwalem zupmañ kebon ma zikatnañ ilizuzut tañam nembon. ¹⁵ Ma setnañ sokñañmak penañ galas peyak peyak mam kebon. Ma zet ñandañañ temañ tu sañsañ bimañ maoingalen kwisakñañ kebon. ¹⁶ Ma betnañ penaset wenzim 7 atam tage ma dembusekñañ wanam teepmañ kukñañ nembet nembet apum tage ma ñenzimosekñañgalen busatnañ kasup tinsutnan maekzin kebon.

¹⁷ Âpme neñ ek ekti setnanen tokutumti gakikiñañok wemban. Ya egañ betnañ penañañ neñ natamti zeye, “Kîngagapiñ! Neñ kwitnañ kwitnañ yañbembeñañ tapma sokbeyeyañ ewe delañ zenzeñañ kogogak tapma kwitnañ kwitnañ delañ zemâbe. ¹⁸ Neñ mama toñañañ gakimti waban ya mamti mambap. Neñ zemdelañ zenzeyelen winde neñmak tazin ma teziñ ñandañ keñan mebegalen winde neñ nanañañ. ¹⁹ Ilakgat geñ kwitnañ kwitnañ eksâpmnik keyet meluwañ kusenik. Kwitnañ kwitnañ tazin ke alak kapi eksâpmnik ma bam kwabe keyelen eksokbesâpmnik ekñen ke kusenik. ²⁰ Ma bet penaset wenzim 7 ma lam 7 ekdak keyet yañañ kapi zema nâmbak: wenzim 7 ke dapmelañge 7 ekñengalen an damuñ 7 ma lam 7 ke dapmelañge 7 ilin.”

2

Dapmelañge Epesa mka temanen talip ekñengat Zânañ meluwañ kumindaye

¹ Âpme Kilaisiyan nâgât kapigok zeye, “Dapmelange Epesa mka temanen talip ekñengalen an damuñgat ma ilinañgat zet papiaen pigok kumti bemane melak: ‘Betn penaset wenzim 7 mmamti lam 7 golan mimiñan keyet tungupman mebe kokot mamiap neñ zet kapigok zesowap, ² Neñ mama mimiñinangalen yañan ñep nâyap ma neñ in ammagen muluwin teman mbien ma ammagen sewak sewak mambien ke neñ ñep nâyap. Ma in am bekanan yominmak indikpenpen mimindeme ingat tunguwinanen ku talip. Ma in an ekñen Kawawañgalen zet zapat dolakñan zet zikat indanda penan manzeip ekñen keyet mama mimiñinangat yañin msokbemindikbi- enen ekñen zet zikat indanda penan yek. Ma in indiksokbewienen ekñen an dâsukiton etan. ³ In neñmak tusuwien keyepmti sek sindem nâmisimatip keyangut in epumti sewak sewak mulup giñgiñ mamip. ⁴ Yangut neñ ingalen nukñanin kapigok mtati ingat oloñen ku mamiap. ⁵ Nâip, itnanan in nâgât igagen indembeye yangut alak pigogat yek. Keyepmti in yominangatnan keñin ku gilik zewep beme neñ koti ingat dapmelange dolakñan ku nâmindewap. ⁶ Yangut mama mimiñin kapiyan dolakñan bein. In Nikolaiten am ekñengalen mama mimiñin bekanangalen set ke in sekanan manâmindeip. In ekñengalen mama mimi bekanan neñ sekanan manâyapnok in kekok manâip. Ke pembenan.

⁷ In wakñin bemti nâlen Emetak Teñan nâgât zet zeme neñ dapmelangenne ekñengat zeyap ke in nâit. Am ñenan nâmkñepe neñmagen atam tati bekanangalen winde ke kume tobe beme egañ Kawawañgalen muluwen tep katnan mama maindain ke neñ ñep nâmpema nimti kwesiñ kwesiñ mambe.’ ”

Dapmelange Samilina mka teman talip ekñengat Zânan meluwan kumindaye

⁸ Âpme Kilaisiyan nâgât kapigok zeye, “Dapmelange Samilina mka teman talip ekñengalen an damuñgat ma ilinañgat zet zapat meluwan pigok kumti bemane melak. ‘Neñ kwitnan kwitnan sambeyet toñan ma kwitnan kwitnan sambe nen maekdamuñ miyap ma neñ gakikiengatnan belak zemamaen kwaban. ⁹ Kawawañgalen zet zapat dolakñangapmti in sisipenpen mimindawien ke nâyap. Ma in milawatmageset bekopsat matalip yangut nâmkñepemageset in katikñan penan beip. Zuda am ekñenan in zemtalatindemti zet mobotnan mimindawep ke neñ nâyap. Ekñen keyet nâmkñepeñin penanmak yek; ekñen ke Sadañgalen mange. ¹⁰ In sisipenpen ewe sokbemindawe keyet ku kiñgabep. Nâip, Sadañ ek ingat windenjin mim eegat nâmti egañ mulupman mti inmagengatnan notnan mka katikñan indewe. Âpme ingalen nukñanin ke msasa 10 kapi tabe. In nâmkñepemnepen mamambegapmti indome gakiwep beme nâmkñepeñinangat tosanñan mama kanzizit tiwep.

¹¹ In wakñin bemti nâlen Emetak Teñan nâgât zet zeme neñ dapmelangenne ekñengat zeyap ke in nâit. Am ñenan nâmkñepe neñmagen atam tati bekanangalen winde ke kume tobe beme gakiki delan zenzenepin tezin ñandanjen ke ku towebe.’ ”

Dapmelange Pelegamam mka teman talip ekñengat Zânan meluwan kumindaye

¹² Âpme Kilaisiyan nâgât kapigok zeye, “Dapmelange Pelegamam mka teman talip ekñengalen an damuñgat ma ilinañgat zet zapat meluwan pigok kumti bemane melak. ‘Neñ wanam teepman kukñan nembet nembet mtalap. Nâlen zetn kapi zesowap, ¹³ In mka temanen matalip keyet yañan neñ ñep nâyap. Sadañ ek mka keyet amobotnan bemti matazin keyangut in nâgât kwizet buñam esemteñ mmambienen Antipas Kawawañgalen zapat dolakñan zemkawan beme Kilaisiyan ñep mamkipman bein ek Sadañgalen mka temanen ke kume gakiye. Âpme in kan keyet nâmkñepem nanayet meluwan mti wisat ku mbien.

¹⁴ Âpme neñ kwitnan kwitnan notnan mamip keyet keñ kwep ku mambeyap. Inmagen am notnanan an kwitnan Balaamgalen zemzikat indanda ke mamkatik bemti

matalip. Egan an kwitnan Balakgat zemzikat same Balakgan zemindeme Islael am eknenan nopiomgat meu wisikn sasanan ke nimti ma sek kilen mama ke mâti yom aikbien kekok eknenan ewe tapmip. ¹⁵ Âpme sepem kekokagak inmagen am notnanan Nikolaiten ekngalen zemzikat indanda mamâlip. ¹⁶ Keyepmti in yominangatnan kenjin gilik zek! Yek bewe beme neŋ inmagen sakwep koti am mama mimiŋin kebon mamaip eknen ke zemdelaŋ zenzeyelen winde nananan wanam teepman nembon dembuseknan kwati matazin keyan eknen indowe.

¹⁷ In wakŋin bemti nâlen Emetak Tenan dapmelaŋenne ekngat zet zein ke nâit! Am nenan nâmkipepe neŋmagen mamtati bekananŋalen winde ke kume tobe beme an ke meu kululuŋengalen ke nimbe. Ma neŋ nanzan satnan* kwit alaknanan keyet palen tatatnan ke sama atawe ke am nenan meluwan ke ku eknâmbes iknan etan nâmbes.’ ”

Dapmelaŋe Taitala mka teman talip ekngat Zânan meluwan kumindaye

¹⁸ Âpme Kilaisiyan nâgât kapigok zeye, “Dapmelaŋe Taitala mka teman talip ekngalen an damuŋgat ma ilinaŋgat zet zapat meluwan pigok kumti bemane melak. ‘Meluwan kapi neŋ Kilais Kawawaŋgat Nemunan nâlen. Ma nâgât zikatn tanam nembon ma setn soknanmak balas zulupme peyak peyak mamm kebon. ¹⁹ Neŋ ingalen muluwinanŋalen yanan nâyap. In gogot mamneip ma manâmkipepneip ma nolin mamukulem mip ken sewaknan palen mamaip ma alak muluwin omba tapmip keyan itnanan ke sebempein.

²⁰ Yanŋut neŋ zet piyet ken kwep ku beyap eneyet in imbi Zesebel nâmpeme egan iknanak neŋ golan zenze imbi zemti nâlen mulup anne eknen zemzikat indamti bekanaset indatime toti eknenan sek kileŋgalen mama mimi ke mâti meu nopiomgat sasanan ke manip. ²¹ Neŋ egan kenan yomengatan gilik zenzeyelen kanan bempewan yanŋut egan sek kilen mamaŋan ke ku peme tapme kenan ke gilik zeye. ²² Keyepmti mama mimiŋan keyet dopman zawat sek sindem teman tiwe. Ma am nenan ekmak sek kilen mamain egan kekokagak dopman sek sindem mobotnan penan tiwe. Yanŋut yomengatan kenjin gilik zewe beme dopman ku tiwep. ²³ Ma nemunambanane eknenmagen zawat teman penan pema koti mme gakimâbep. Kekok mma mka katan nâmkipepemak manŋe eknenan nâmbep neŋ am ŋoktikninmak kenjin maegap. Neŋ in muluwinanŋat tosanan sepem igak igak indawap. ²⁴ Mti Taitalayetan am notnan in zemzikat indanda ke ku mammtalip ma in Sadanŋalen mulup penan ke ku mamkatik beip ingat kapigok zeyap, Neŋ mulup nen in ku tusumindawap. ²⁵ Yanŋut in ewe nâgât nâmkipepmi muluwin dolaknan mkwabien ke mâti atam kitik mtapmetne peme neŋ gilik zemkobap. ²⁶ Am nenan Sadanŋalen windenan ke kume topme nâlen zet zemkawan bemindawan ke mkatik bemti tapmetnepeme delaŋ zenzenan ek Kawawaŋan winde same msat sambe kapi indikdamuŋ mbe.

²⁷ “Âpme egan am aen butnanan amobotnanŋalen tonŋanok mtati indikdamuŋ mbe. Mti indawalebe ma kumsome isisiknan menzim tosinok zaliwep.” (*Sam 2:9*)

²⁸ Âpme neŋ wenzim “Saputuŋ” matazin ke an ke sawap. ²⁹ In wakŋin bemti nâlen Emetak Tenan nâgât zet zeme neŋ dapmelaŋenne ekngat zet zeyap ke in nâit.’ ”

3

Dapmelaŋe Saldis mka teman talip ekngat Zânan meluwan kumindaye

¹ Âpme Kilaisiyan nâgât kapigok zeye, “Dapmelaŋe Saldis mka teman talip ekngalen an damuŋgat ma ilinaŋgat zet zapat meluwan pigok kumti bemane melak. Zet kapi neŋmagenganan kozin. ‘Neŋ Kawawaŋgalen Emetak Tenan neŋmak mamti

* **2:17:** Nanzan satnan sawe keyan mkawan benen an keyet yoman katikpewan.

mulupman katnaŋ 7 mamm ma neŋ wenzim 7 mammtalap. Ma am ekŋenaŋ dapmelange ingat muluwin dolakŋaŋ penaŋ mamip manâmindeip. Yangut in Kawawaŋgalen ze zapat dolakŋaŋ ku mkawaŋ bemti mâbien. Neŋ ingalen mamaŋinaŋgat yaŋaŋ ke nâyap kelak in am gakikiŋaŋnok maip. ² Neŋ ingalen mama mimiŋin ekma Kilais mâbâgalen Kawawaŋaŋaŋ piliŋ bempeye keyet kataŋ ku bein. Keyepm in gakikiŋaŋnok maiwengatnaŋ wati mulup dolakŋaŋ windenaŋbenj neŋmagen mti kwitnaŋ dolakŋaŋ inmak taindain ke mkatik beit. Mti mama mimi dolakŋaŋ inmagen tazin bugan keyaŋ delaŋ zewemagengat. Neŋ ingalen muluwin Kawawaŋgat zikatnan esemteŋ penaŋ ku aikban. ³ In Kawawaŋgalen zet zapat dolakŋaŋ eweŋaŋ baenen diindowien ke otnâit ma ke in gawepumti mambep. Kegok mti in yominangatnan keŋin gilik zemti mamaen kwabep. Yek beme neŋ gilik zemti kambu titi an sepemnok ingalen kobap. Kan keyet in mulup mimipiŋ ma in nânâpiŋ tapme neŋ kobap. ⁴ Âpme Saldis mkaengatnaŋ am kwep kwep yom mimiŋin maip in kâlâp satnaŋ indama miakti neŋmak mebep. In esemteŋ mambiengapmti neŋmak ŋep mambep. ⁵ An ŋenaŋ nâmkiŋpepe Kawawaŋmagen windenaŋ bem tabe beme egaŋ kâlâp satnaŋ munduŋbe. Ma neŋ kwilin mama kanzizitgalen papia tazin ke ku asekbap. Ma neŋ Bien ma enselŋaneyet zikalinan, “Ekŋen nâlen zapat,” ke sosok zemkawaŋ bewap. ⁶ In wakŋin bemti nâlen Emetak Teŋaŋ nâgât zet zeme neŋ dapmelangeŋne ekŋengat zeyap ke in nâit.’ ”

Dapmelange Piladelpia mka temaŋ talip ekŋengat Zânaŋ meluwaŋ kumindaye

⁷ Âpme Kilaisiyaŋ nâgât kapigok zeye, “Dapmelange Piladelpia mka temaŋ talip ekŋengalen an damuŋgat ma ilinaŋgat zet papiaen pigok kumti bemane melak. ‘Neŋ teŋ toŋaŋ ma kwitnaŋ kwitnaŋ zema penaŋak masokbein. Ma neŋ winden sakamaŋ amobotnaŋ Dewitgalen nembon. Ya am ŋenaŋ nâlen mulupmnaŋgat ŋep ku zemkululuyelen. ⁸ Neŋ ingalen muluwin ŋep nâmâtâlap. Ma neŋ nâyawen in winde isikŋaŋ bugan taindain yangut in nâlen zetn gawepumti nâgât ku wasinewien. Neŋ mulup Kawawaŋgalen zet zapat dolakŋaŋ mkawaŋ bembeyelen omba penaŋ indawan ma am ŋenaŋ muluwin ke ku zemkuluye. ⁹ Nâip! Am dâsukitoŋ ekŋen Sadaŋgalen maŋge ekŋenaŋ ilinaŋgat Zuda am manzeiwaŋgut yek penaŋ. Neŋ ekŋen ke indatima inmagen sokŋaŋ koti ingat pedondom indawep. Mti in kapigok nâmâtâbep, neŋ dapmelange ingat neŋ gogot mamiyap. ¹⁰ In nâlen zet ke gawepumti sisipeŋpeŋ mimindame in nâmisim tabiengapmti sisipeŋpeŋ ma nukŋaŋ temaŋ msat kataŋ kwabeen kan keyet neŋ indikdamuŋ mma tetimaemae kanen windenaŋ benj bemti tabep. ¹¹ Âpme neŋ sakwep kosowapgat nâmkiŋpepe taindain ke weyaŋ ekdamuŋ mbep. Ma ŋenaŋ ingalen mama mimiŋinaŋgalen tosaŋaŋ kululuŋen tiwep ke ku mpewe. ¹² Am ŋenaŋ nâmkiŋpepe Kawawaŋmagen windenaŋ bem tabeen ke Kawawaŋ nnaŋgalen sesewat mkayelen tepumaŋ temaŋnok bein. Ma egaŋ mka ke ku katipewe; neŋ egat palen Kawawaŋ nnaŋgat kwitnaŋ kumpewap ma neŋ kegogak Kawawaŋ nnaŋgalen mka temaŋ kululuŋengatnan kwatobe ke kwitnaŋ Zelusalem alakŋaŋ kuwap. Neŋ kegogagak egat palen kwitn alakŋaŋ kuwap. ¹³ In wakŋin bemti nâlen Emetak Teŋaŋ nâgât zet zeme neŋ dapmelangeŋne ekŋengat zet zeyap ke in nâit.’ ”

Dapmelange Laodosia mka temaŋ talip ekŋengat Zânaŋ meluwaŋ kumindaye

¹⁴ Âpme Kilaisiyaŋ nâgât kapigok zeye, “Dapmelange Laodosia mka temaŋ talip ekŋengalen an damuŋgat ma ilinaŋgat zet zapat meluwaŋ pigok kumti bemane melak. ‘Neŋ zet, “Ke penaŋ” manzenup ke neŋ ma Kawawaŋgalen zet penaŋ manzemkawaŋ beyap. Ma neŋ amnaŋ maeknâmneip. Ma Kawawaŋaŋ msat kululuŋ yaŋbemti msokbeye keyet toŋaŋagak. ¹⁵ Neŋ ingalen muluwinnaŋgalen yaŋaŋ ŋep nâyap. In nâmkiŋpepeŋinmak ku talip ma in nâmkiŋpepeŋmagen keŋ zut talip. Keyet

nâme pembedan bein keyepm neŋ ingat olonŋen ku miyap. ¹⁶ Inmagen nâmkijpepe kalinaŋ ku taindaye keyepmti neŋ zemindewap. ¹⁷ In ilinaŋgat pigok manzeip, “Nin milawatn omba penaŋ tatndain keyepm totatatn pembedan. Nin kwileki nŋangat ku matimatnup.” Kegok manzeip yanŋut neŋ ingat kapigok zesowap, in ilinaŋgat yanŋin ku maekmâtâlîp. In am bekopsat. In ola olat palen mamaip ma zikalin beŋan ma talak mamaip. ¹⁸ Keyepmti neŋ pigok zemâtâtindewi: In neŋmagen koti gol tewanŋ zime dolakŋan penaŋ bembenaŋ ke kwitiit. Ma kâlâp teepmanŋ satnanŋ neŋmagen kwitimti mundunŋme toti sekŋin sakambuginanŋ tazinen ke anŋalaŋti tabe ma zikatgalen melesen ŋen neŋmagen kwitimti zikalinan kaputi zikalin dolakŋanŋ ekmâtâbep. Kwitnanŋ kwitnanŋ ekŋen keboŋ keyanŋ am keŋin mukulem mme nâlen bewep. ¹⁹ Neŋ in notn mamimindeyap keyepm keŋ gilik zemti yomin katipewep. Âk yek bewe beme indom musuwetindewap. ²⁰ Nâip, neŋ sekekegen tati set tântânŋ takuma am ŋenanŋ nâlen tântânŋ ke nâmti kot set mâtâbe beme neŋ egalen mka keŋan tati tu meu nsakwep nimbakup.

²¹ Am ŋenanŋ nâmkijpepe Kawawanŋmagen windenŋanbeŋ bemti tabeen neŋ ekŋen mundum totatat nenanŋat solonan indema totabep. Neŋ kasa temanen ke windennbeŋ bemti tabanŋapmti in kegogak windebeŋ bemti tapme Bipmnanŋ Amobotnanŋgalen mundum ke neŋ name mundum totatat nenanŋat solonan ke in indema totabep. ²² In wakŋin bemti nâlen Emetak Teŋanŋ nâgât zet zeme neŋ dapmelaŋgenne ekŋenŋat zet zeyap ke in nâit!’ ”

4

Zânanŋ Kawawanŋgalen mundum kululunŋen tazin ke ege

¹ Neŋ kwitnanŋ kwitnanŋ ke eknâm mtiŋgut tati ekma kululunŋen sekekek ŋandemti tapme ekban. Âpme zet ŋen lumun kwisaknok nâma kegogak ewe sokbemti pigok dinoye, “Geŋ pien kwapmane gatati mamti kwitnanŋ kwitnanŋ bam sokbewe ke zemzikat gama eksenik.” ² Kegok zeme keyegak Kawawanŋgalen Emetak Teŋanŋ keŋŋ melenŋ beŋen mme ekma kululunŋen Amobotnanŋgalen mundumanŋ keyet palen an ŋenanŋ totapme ekban. ³ An keyelen ŋenzimosetnanŋgalen sokŋanŋ nanzanŋ kwilit zaspamak kalnelien nemboŋ. Âpme Amobotnanŋgalen mundum totatat keyet tazinen bitimnataganŋ tokwat bembulunŋi tage sek sepemanŋ nanzanŋ dolakŋanŋ kwitnanŋ emelal nemboŋ. ⁴ Ekma Amobotnanŋgalen mundum totatat keyet solonan mundum totatat 24 kapiyanŋ bembulunŋ tabien. Tapme ŋeŋanŋ bembe an 24yanŋ mundum keyet palen tokwa bembulunŋ totabien. An ekŋen ke kâlâwin satnanŋanŋ mundumti ŋokŋinanen elimiak goliyanŋ weyayanŋanŋ ke mundum tabien. ⁵ Amobotnanŋgalen mundum totatalen keyetnanŋ kululunŋ ambeyeganŋ tapmme taeknepema kululunŋ kwisak tembe kume nâmban. Ma egalen mundum totatat ŋenzimosetnanŋ ke ekma taŋam sokŋanŋ 7nanŋ ziye. Taŋam ke Kawawanŋgalen Emetak Teŋ mulupmanŋ katnanŋ mam 7 keyanŋ ziye. ⁶ Âpme Amobotnanŋgalen mundum totatat zikatnaset mundum ke ekma sanŋa sanŋa tu lemunanŋ temanŋ ma galas nemboŋ beye.

Mme Amobotnanŋgalen mundum totatalen ke ganzenanŋ ilindiŋ ke kwitnanŋ kwitnanŋ mamaŋinmak soŋgom nemboŋ zulak zulak zikalin sambe ŋenzimoselinaset ma baminaneset nembet nembet ekmâtâtâtgalen ku olalatgalenŋapmti zikalin kegok taindaye. ⁷ Soŋgom ŋeŋanŋ tage ke laion nemboŋ. Mme keyet bamanen makau apmanŋ nemboŋ. Ma eget zut keyet bamidanen soŋgom ŋen ŋenzimosetnanŋ amgalen nemboŋ. Mme soŋgom delanŋ zenzenanŋ ke muŋtinanŋ mapâmain keboŋ. ⁸ Soŋgom zulak zulak ekŋen kwep kwep ke pâwin sikis sikis zikalin sambe biselinaset ma mamsosonŋinaset taindain. Tambu msat zet kapigok kwesiŋ kwesiŋ zepenŋ matakwalip:

“Geñ An Tengat Tengalen toñañ. Geñ Amobotnañ Kawawañ windendiben. Kawawañ geñ eweñañ tabanan, alak tapmanigañ ya bam tapmobanik.” *(Aizaya 6:3)*

⁹ Âpme songom mamañinmak ekñañañ egañ ikñañgalen mundumanen ke kwesiñ kwesiñ tapmoti tatagalen keyet kwizet buñañañ mwati wisikñ zemti sesewat tapmsaip. ¹⁰ Kegok mme an ñeñañ bembe 24 ekñañañ egañ kwesiñ kwesiñ mamain keyet totatanañ kandañañ ke pedondomti sesewat tapmsaip. Ekñañañ bunduñin elimieyakñañmak ke sañti egalen totatat kandañañ bemti kapigok zeip,

¹¹ “Geñ ningalen Amobotnañ ma ningalen Kawawañ! Gâgât kwizet buñamdi mwatgenup ma windendi temañgat wisikñ nâmgenup. Geñ kwitnañ kwitnañ sambe ke msokbemane mamañinmak sokbewien.”

5

Sipsip Nembrañañ papia muñgunñañañ Kawawañañ same mge

¹ Âpme neñ ekma an ñeñañ Amobotnañgalen mundum totatalen papia muñgunñañañ betnañ penaset mtapme ekban. Papia keyet palen meluwañ nembet nembet kumpepeñañ tapme ekban. Mme papia setnañ kwep palen keyet palen gwede 7 kapiyañ piliñ amnañ keñañ ku eegalen bumilikpepeñañ. ² Neñ ekma ensel windenañben yañkwesisi ñen kwizet palen kapigok kuye, “An tej penañ kwiyañ ñep gwedem papiaen milikpepeñañ kapi mâtâpempti papia ñep mendesinak?” ³ Yanjut an ñen kululuñengatnañ ma msat katañ taliwen kapiyetnañ ma msat kandañañ maip ekñañ kemakgatnañ an ñeñañ gwedem papiaen bumilikpepeñañ ke mâtâpempti keñañ eegalen ke an ñen ku tage ⁴ keyepm neñ si temañ suwan.

⁵ Âpme an ñeñañ bembe ñeñañ nâgât kapigok zeye, “Si susupin! Ekbak, Laion ek Zudayelen mañgeengatnañ ma Dewitgalen alikñañ ñeñañ kasa temanen ke an aumti kasañaneyelen windenjin mtoidneyepmti egañ gwede 7 papiaen bumilikpepeñañ ke ñep mâtâpewe.”

⁶ Âpme Amobotnañgalen mundum totatalen kwitnañ kwitnañ mamañinmak songom nembonñ zulak zulak ma an ñeñañ bembe ekñañgat tunguwinanen neñ ekma Sipsip kume gakimti wageyelen gwilim zemberañmak dendañ tapme ekban. Eget zegalipmañ 7 ma zikatnañ 7 keyañ Kawawañgalen Emetak msat katañ indeme toti mebe kokot mti muluwin katnañ 7 mamip ke mbien. ⁷ Kegok sokbeme Sipsiwañ Amobotnañgalen mundum totatalen ke meti betnañ penaset papia muñgunñañañ ke mge. ⁸ Kok ke mme kwitnañ kwitnañ mamañinmak songom nembonñ zulak zulak ekñañ ma am ñeñañ bembe 24 Sipsipgat kandañañ pedondom sawien. Ekñañ kwep kwewañ gita temañ nembonñ ma bati goliyañ weyayañañ keñañen tu sesikñañ dolakñañmak atamti egat kandañañ pedondom sawien. Kwitnañ kwitnañ belinan atamti pedondowien ekñañ ke Kawawañgalen am ekñañgalen dundundu. ⁹ Kok mti silik alakñañ kapigok kuwien, “Geñ gwede papia muñgunñañañ palen tazin ekñañ ke ñep mâtâpepeyelen keyepmti gâgât nâmann mobotnañ bein. Geñ am ekñañañ gome gakiwanan keyepm am yañin igak igak ma am zelin ñande igak igak ma am sek sepemin igak igak ma msalin igak igak tapmelip katañ Kawawañgat zapat gakimti sipdañ indakwitimti indabanan.

¹⁰ Geñ nin mmane amdine ekñañgat tunguwinan mamti dundundu ma sesewat mulup mimiyeleñ kwati msat sambe ekdamuñ mbanup.”

¹¹ Âpme ewe ekma ensel sambe sopmañ penañañ Sipsiwañ Kawawañ ikñañgalen munduman totage ma kwitnañ kwitnañ mamañinmak songom nembonñ zulak zulak ke ma ñeñañ bembe an ekñañ ensel ekñañ keyañ indabembuluñti dendañ tapme ekma ¹² silik omba kapigok kume nâmban,

“Sipsip Nembaņāņ, Geņ damuņ mimiyele windendi igagen tagaen ma kwitnaņ kwitnaņ polak polak wem gain ma nânândi temaņ ma sebet susuk ku mamnik, ma kwizet buņamdi temaņ penaņ ma kwidi mwawagale ma zemesesewat-geņgeyelen. Ya amgapm gome gakiwanan keyepm nin sesewatgenup. Geņ An Teņ.”

¹³ Âpme neņ eknâma Kawawaņāņ kwitnaņ kwitnaņ sambe mamaņinmak msokbe-mbeņāņ kululuņ ma msat palen ma msat keņān ma nembu keņān ma msat katan ekņenaņ silik kapigok kuwien,

“Geņ Kawawaņāpam gitaņgale mundum totatalen totadik ma geņmak Sipsip Nembaņāņ igat sesewatidanup. Kwizet buņamit mmot idenup ma windenit igagen keyaņ kwesiņ kwesiņ tapmobe.”

¹⁴ Kegok sokbeme kwitnaņ kwitnaņ ekņen mamaņinmak soņgom nembōņ zulak zulak keyaņ zewien, “E penaņ!” Ekņenaņ kekok zeme an ņeņāņ bembe ekņenaņ egegat kandaņidan pedondom idamti eget sesewatidawien.

6

Sipsip Nembaņāņā gweđe 7 ekņen ke mâtât mâtê

¹ Âpme neņ eknâma Sipsip Nembaņāņā gweđe 7 keyet keņānen kwep mâtâpeme ke eknepema kwitnaņ kwitnaņ mamaņinmak soņgom nembōņ zulak zulak ekņenmagengatnaņ kwewaņ zetnaņ kululuņ kwisaknok kumti zeye, “Geņ pien kot!”

² Kegok sokbeme neņ ekti ewe weyaņ ekma âs satnane an ņeņāņ totati timbiņaņ betnane atamti amobotnaņgale bunduņ goliyaņ weyayaņā same munduņge. Same âsiņaņ palen totati kasa kuku an ņeņāņ kasa kumti kasaņene indomdeleņ zemti metnak keyet katnan motati mege.

³ Âpme Sipsip Nembaņāņā gweđe ņen mâtâpeme neņ nâma kwitnaņ kwitnaņ mamaņāņmak soņgom nembōņ ņeņāņ kapigok zeye, “Kot!” ⁴ Kegok zeme âs ņen ņamaņ penaņā kosokbeye. An âs palen tage ke kasa msat katan kukuyelen ke winde sasaņā keyepm anaņ ilin ilinak aumsomti gakim temebegele. Ek wanam teepmaņ sasaņā.

⁵ Âpme naman keyegak Sipsip Nembaņāņā gweđe tuk ke mâtâpeme neņ nâma kwitnaņ kwitnaņ mamaņāņmak soņgom nembōņ tuk egaņ kapigok zeye, “Kot!” Zeme neņ taekma âs sopmaņā kosokbeye. Mme an dukņaņ gwaen tage ek skel betnaņā mti tage keyaņ mkawaņ beinen meuyet kameņ temaņ sokbesâpm. ⁶ Kegok kwapme kwitnaņ kwitnaņ mamaņinmak soņgom nembōņ zulak zulak ekņengat tuņguwinan an zet ņandenok sokbemti pigok zeme nâmban, “Plawa wilaņ weyayaņā nukņaņā kilo kwep e msasa kwepgat an peme weweņāgale tosaņā ma plawa baliyaņ weyayaņā nukņaņā kilo tuk e msasa kwepgat an peme weweņāgale tosaņā. Kogok mti olip tep ma wain tek muluwen ke walelepiņ!”

⁷ Âpme naman keyegak Sipsip Nembaņāņā gweđe 4 ke mâtâpeme neņ nâma kwitnaņ kwitnaņ mamaņinmak soņgom nembōņ 4 egaņ kapigok zeye, “Kot!” ⁸ Mme neņ taekma âs ņen sekņaņ alaņā piyaņ kosokbeye. An âs dukņaņ gwaen tage ek kwitnaņ “Gakiki.” Ma gakikiņaņ ekņengale mundum toņaņ keyaņ egat baman âs kwepgat dukņaņ moti tabun. Kawawaņā an zut âs palen tabunen ke msat palen toti kwitnaņ kwitnaņ sokbesâpm kapiyelen idaye. Kwitnaņ kwitnaņ ke kapi: Msale amnaņ ilinak kasa kasa mti aumti gakiwep ma meuyet kameņ tati gakikiyelen ma zawat bekaņā mti gakikiyelen ma soņgom zupmaņ kukņaņbeņ temaņā am indawalepme gakikiyelen winde keyelen idaye. Kwitnaņ kwitnaņ keyaņ am maņge kwep indawalepme gakiwep. Âpme maņge tugaņ belak tabep.

⁹ Âpme naman keyegak Sipsip Nembaņāņā gweđe 5 ke mâtâpeme ekma sisak kandaņā am Kawawaņāgale zezapat dolakņaņ zemti Kilaismage nâmkiņpepen

katiknəŋ tapme indome gakiwien eknəŋ tapme indikban. ¹⁰ Mme eknəŋ kwizet omba kapigok kuwien, “Amobotnəŋ, windendi igagen. Geŋ teŋ toŋəŋ ma penəŋgalen toŋəŋ. Nin gâgât damuŋ zigok ewe tapmann geŋ koti am eknəŋ msalen kapi nin ndondoŋəŋgat zemindomti ma dopmaŋ mutumindawanik?” ¹¹ Kegok yaŋkwesime Kawawaŋəŋ kâlâp teepmaŋ satnaŋ kwep kwep indamti pigok diindoye, “Nâlen mulup an ma nâmkiŋpepeen noline eknəŋ msalen alik talip kegogak indome gakiwep sakam in indome gakiwienok. In bugan kwesiŋnik tapmeŋgut kasaŋineyaŋ eknəŋ noline in zigok indome gakiwien keyet katanəŋ indowep.”

¹² Âpme naman keyegak Sipsip Nembaŋəŋəŋ gwede 6 ke mâtâpeme eknâma mâkinaŋ temaŋ mge ma kasup sopsop kume menzim tikandaŋəŋ tewen zimti sopmaŋ makuin keboŋ beye ma eyoŋgayaŋ ŋamaŋ sip sepem sokbeye. ¹³ Âpme wenzimaŋ kululuŋengatnaŋ msalen saŋaneŋ katnaŋ kaiknəŋ tepmanengatnaŋ tâgâ temaŋəŋ kumbume matelakzemtozin kegok tobien. ¹⁴ Ma kululuŋəŋ galaŋ zem mekoge ke papia palaknəŋ yaŋ muŋguŋme matazinok beye. Âpme kalaŋ ma msat nambu palen sambe ilindiŋ eknəŋəŋ mundumin pemti mebe kokot mbien.

¹⁵ Kwitnaŋ kwitnaŋ kegok sokbeme msat katanəŋ amobotnaŋ ma an ŋeŋəŋine ma kasa kuku an ŋeŋəŋine ma am mânep milawalin temaŋ ma am winde igagen ma am notnaŋ sambe sisiliŋ am ma am lala ilinsakwep nanaŋ aimboŋəŋ ma kapalaŋ kandaŋinan enzilim tati ¹⁶ kalaŋ ma ŋandaŋ kapalaŋ egegat pigok zewien, “It ndakwatamti enzilim ndeme an Amobotnaŋgalen mundum totatalen totazin egalen ŋenzimosetnanen ma Sipsip Nembayelen ŋenzinziŋəŋ temaŋ ke nin ku eksenup. ¹⁷ ŋenzinziŋəŋ temaŋ keyet kanaŋ ke sokbein ke an kwiyaŋ ŋep tasâpm?”

7

Israel am 144 tausen piliŋinmak kumindeme tabep

¹ Keyetnaŋ ekma ensel zulak zulak eknəŋ keyet keŋanen kwep kwewaŋ msatgalen ganzenaŋ zulak zulak keyet nembet nembet dendaŋ tapme indikban. Ke tati msatgalen tâgâ atam tabiengapmti tâgâyaŋ msat palen ma nambu palen ma tep ku indakumbuye.

² Âpme neŋ ekma ensel ŋenaŋ kasup kwakwatnaset Kawawaŋgalen piliŋ betnanen atamti koge. Koti ensel zulak zulak eknəŋ msat ma nambu waleletgalen winde indandaŋəŋ eknəŋgat kwizet ³ kumti zeye, “In msat ma nambu ma tep eknəŋ waleindendeŋ tapme nin Kawawaŋnəŋgalen mulup an monzalamanen piliŋ kumindemanngulak.” ⁴ Âpme am eknəŋ keyet monzalaman palen Kawawaŋgalen piliŋ bemindendeŋəŋ makukuŋin 144 tausen kegok eknâmban. Ke Israel am mange 12 eknəŋmagengatnaŋ. ⁵⁻⁸ Ekneŋ sambe mange kapiyelen iknəŋgat kwep kwepgat makukuŋin 12 tausen kegogaŋ tabien: Zudayelen mangeengatnaŋ ma Lubengalen mangeengatnaŋ ma Gatgalen mangeengatnaŋ ma Asayelen mangeengatnaŋ ma Naptaliyelen mangeengatnaŋ ma Manaseyelen mangeengatnaŋ ma Simiongalen mangeengatnaŋ ma Liwaiyelen mangeengatnaŋ ma Isakayelen mangeengatnaŋ ma Sebulamgalen mangeengatnaŋ ma Zosepgalen mangeengatnaŋ ma Benzamingalen mangeengatnaŋ ekneŋ keyaŋ Kawawaŋgalen piliŋ tiwien.

Am mange sambe penaŋ Kawawaŋgat zimosetnan tabien

⁹ Kwitnaŋ kwitnaŋ ke eknâm mti ekma msat katanəŋgalen am msalin igak igak ma yaŋin igak igak ma sek sepemin igak igak ma zelin ŋande sepem igak igak am ŋenaŋ ku indamakukuyelen. Ekneŋ ke Kawawaŋəŋ mundumaŋ totatatnanen tage ma Sipsip egegat zimoselidan dendaŋ tapme indikban. Ekneŋəŋ kâlâwin teepmaŋ satnaŋ munduŋti belinan timbikim sinaŋ atamti tapme indikban. ¹⁰ Ekneŋəŋ kwizet omba kapigok kumti zewien, “Kawawaŋmak Sipsip Nembaŋəŋ egelaŋ aŋgalaŋndemti

kasanne ekñen indom moti Amobotnañgalen mundum totatalen Kawawañañ totazin ma Sipsip Nembrañañ ekmak tazin keyepm sesewatidane.” ¹¹ Âpme ensel ekñenañ ma ñeñañ bembe ma kwitnañ kwitnañ songom nemboñ mamañinmak zulak zulak ekñenañ Amobotnañgalen mundum totatat zimoseñnan pedondomti Kawawañ sese-watsamti ¹² zewien,

“Ke penañ! Zemesewatpepeyelen ma kwidi mwawagalen ma nânândi temañmak manik ma wisikn zemgañgayelen ma kwizet buñamdi temañ penañ tagain ma windendi igagen tazin ma sebet susuk ku mammnik ke Kawawañnañgalen ya wemeti wembe. Penañ!”

¹³ Âpme ñeñañ bembe an ñeñañ kapigok nayañkwesiye, “Ekñen kâlâp satnañ teepmañañ mundum talip ekñen ke kwi ma desetgatnañ kobien?”

¹⁴ Kegok nayañkwesime neñ zet dopmañ kapigok gilik zemsawan, “Amobotnañ, e neñ ku nâyap, geñ nâmtadik.”

Zema egañ pigok dinoye, “Am ekñen ke sisipeñpeñ temañ mimindandañañ koloyañ talip. Ekñen kâlâwin teepmañ Sipsip Nembrañgât sipmañañ zulupme sat kume talip. ¹⁵ Keyepmti ekñenañ Kawawañgalen mundum totatat Kawawañ ikañgât zikatnañ mamti sesewat mulup tambumbu ma msasa katañ sesewat mka temanen ke msawep. Ma Kawawañañ ikañgâlen mundum totatalen ke totati indikdamuñ mbe. ¹⁶⁻¹⁷ Ma Sipsip Nembrañ mundum totatatnânen ekñengât sutnañ totati ekñen indikdamuñ mamin. Egañ sipsip damuñnok tati maindatim tu zikatnañ makwapmâzinen indatimepme tu ke nimti mama matipgapmti ekñenañ tu meuyet ñen ewe ku gakiwep ma kasuwañ ñen ewe ku indambuwe ma tâgâ kipmañañ ku indakumbewe. Kegok mme Kawawañañ zikalinanen siawin kaput indemâbe.”

8

Sipsip Nembrañ gwede delañ zenzeñañ 7 papiaen milikpepeñañ keyet delañ zenzeñañ mâtâpeye

¹ Âpme Sipsip Nembrañ gwede 7 delañ zenzeñañ ke mâtâpme eknâma kululuñen kwisak ñen kukupiñ tapmetnepeme kan isikñañ bugan mee kegok beye.

² Kegok sokbeme neñ taekma ensel 7 kapiyañ Kawawañgât zimoseñnan mot tapme lumun 7 ilinok toñañ toñañ indaye.

³ Kegok sokbeme ensel ñeñañ koti sisakmagen ke tati bati goliyañ weyayañañ tep tuñañ sesikñañmak mambuip ke mtage. Ma egañ tep tuñañ sesikñañ dolakñañañ kasak sesik pembenañ mambuip ke timti sisak goliyañ weyayañanen Amobotnañgalen mundum totatatmagen ke busât angalen dundundumak tep tuñañ sesik dolakñañmak temakwep lumañti bembuye. ⁴ Mme kasak tep tuñañ pembenañ kemak Kawawañgât am ñeneyelen dundunduyañ enseliyet betnanengatnañ Kawawañmagen mowege. ⁵ Ensels keyañ kegok mti sisakngatnañ teziñ timti pelepmanen beme gak zeme mti msalen mulapme topme kululuñ kwisak ma ambeyak ma mâkinañ temañ mge.

Ensel ekñenañ lumun kumbuwien

⁶ Âpme ensel 7 ekñenañ lumuñin kumbusâpmti weyayañ mulup mbien.

⁷ Mti ensel ñeñañ egañ lumun kumbume map ais temañmak teziñ sipmak luma-mañañ keyañ msalen mulapme toweti msat pañañ temaset tage mme msat pañañ isikñaset ziye. Tep omba sambe tabien mme isikñañ zimti msikokok ma kwan zime delañ peye.

⁸ Âpme naman ensel ñen egañ lumunañ kumbume kwitnañ ñen kalañ temañ keboñañ tep temañ tazime beke melesiñ nembu keñañ peme toweti nembu pañañ isikñaset sipbemâge. ⁹ Kegok sokbeme songom mamañinmak nembu keñañgâtnañ

keyañ gakimâpme delañ zeye ma wañga mee kegogak kumsagep mge. Mme nembu pañañ temaset kwitnañ keboñ keyañ ku sokbeye.

¹⁰ Âpme naman ensel ñen egañ lumun kumbume wenzim temañañ kululunengatnan toti busatnañañ tañam keboñ sokbeye. Sokbeme kululunen gwaen pemti msat pañañ isikñañgalen tu ma tu zikatnañ wenzim temañ keyañ atame msat pañañ temañ kwitnañ keboñ keyañ ku sokbeye. ¹¹ Kegok mme tu pañañ zut tapme pañañ kwep akñañ beye. Bemâpme am sambeyañ tu ke nimti gakim walelet mbien enenogât tu ke akñañ. Ma wenzim ke kwitnañ “Akñañ”.

¹² Âpme naman ensel ñen egañ lumunañ kumbume kasup ma eyoñga ma wenzim pañañ temaset tapme pañañ isikñañset ke mamananañ sepem ñen sokbeme busatnañin pañañ temaset tapme pañañ isikñañset tambusosogañ sokbeme msasa ma tambumbu pañañ temaset tapme pañañ isikñañset kegogak tambusosok sokbemâge.

¹³ Âpme naman tati ekma mepme muntin ñen ekban. Ek kululun bete bete gwaen penañ mamti kwizet ñakñañ kapigok kuye, “Wakae, in sindem omba penañ tiwep. Ensel tuk ekñañgalen lumunin tazin ke kumbume am msat palen talip in sindem omba penañ tisâbip.”

9

Ensel ekñañmagengatnañ 5 egañ lumunañ kumbuye

¹ Âpme naman ensel ñen egañ lumunañ kumbume wenzim ñen kululunengatnañ telak zemti msalen topme ekban. Ek msat aimboñañ teepmañ keyelen sekekek ke mâtâtâgalen ki sasañañ. ² Âpme egañ msat aimboñañ teepmañgalen sekekek mâtâpme kasak temañ kwalage. Kasak ke tep temañ penañ kwalam peme makwazin keboñ kasup ma kululun mme tambusosok etañ sokbeye. ³ Âpme gwidegañ kasak keyelen keñañengatnan msalen tomâpbien. Toti winderin salisiyelen nemboñak tiwien. ⁴ Timti ekñañ ke kwañ ma tep sinañ ma didik ku niniyelen zemindeye. Ekñañ ke am Kawawañgalen pilin monzalamanan ku tazin ekñañ ke etañ indime zawat mbep. ⁵ Yanğut penañ indime gakikiyet yek belak eyoñga 5 keyet katan indime sek sindem palen mamayet zenzeñañ. Sindem ke salisiyañ indime sindem manâip sepem kegok. ⁶ Eyoñga 5 keyet keñañ am ekñañ keyañ sekrin walesât sek sindem mulup mbep yanğut penañ ñep ku gakiwep.

⁷ Gwidek ekñañ ke sek sepemin âs; kasa ekñañañ kasaen mesâti âs maondak beip sepem keboñ. Nokñinanen amobotnañgalen elemiak bunduñ ñen goliyañ mimiñañ keyet sepem tage. Zimoselin amgalen zimaset keyet katan. ⁸ Zuwin imbi satnañgalen ñokzuwin teepmañ keboñ ma zelin kukñañ temañ laiongalen keboñ. ⁹ Ma melakanduñin mampongañinan kapayañ weyayañañ nemboñañ tage. Ma ekñañgat pâwinañgalen kwisakñañ age enzange sambe ekñañgalen pâwin kwisak keboñ kuye. Ma kalis sambe âs mandamti kasaen mamelipnok kuye. ¹⁰ Ma dakñañ indindañgalen sindemañ salisiyelen keboñ. Am dakñañ maindip keyañ am eyoñga 5 keyet keñañ sek sindem titiyelen keyet winde indandañañ. ¹¹ Ekñañ amobotnañ kapiyañ maindikdamuñ mamîn ma ek ke ensel msat aimboñañ teepmañ maekdamuñ min ek kwitnañ Ibulu zeleset Abadon ma Glik zeleset Apolion. (Kwit eget keyet yanjit Waleletgalen Toñañ.)

¹² Walelet ekñañ kapi delañ zeme pi naman walelet zut ñenañ kosâpmilup.

Ensel ekñañmagengatnañ 6 egañ lumunañ kumbuye

¹³ Âpme naman ensel 7 egañ lumunañ kumbume nâma sisak goliyañ weyayañañ busilinañ zulak zulak ke Kawawañgat zikatnan tage. Keeset zet bim ñande kapigok

koge. ¹⁴ Zet bim n̄ande keyañ ensel lumunañ mtagemagen kapigok mepme n̄ange, “Yu-peletis Tu temañ ganzenan ensel zulak zulak tegañ zam indendeñañ ke kwaletinde!” Kegok zempeme meti ensel ekñen ke kwaletindeye. ¹⁵ Kegok mimindeme ensel zulak zulak ekñen ke Kawawañañ muluwin mimiyelen weyañindeye ke nup kan ma eyonga ma kasup ma aua kan keyet sokbeme msat katan̄ am pañañ temaset tapme pañañ isikñaset indawalebien. ¹⁶ Âpme ensel zulak zulak ekñengalen kasa kuku ekñen âsien totabien. Ekñen indamakume 200 milien talip zemti zeme n̄amban. ¹⁷ Kegok sokbeme neñ kie kienok ekma anañ âs palen totabien kolowin kapayañ mimiñañ sepemañ n̄amañ tep kwitnañ ma k̄aŋk̄amañ ma alañañ nanzañ sulpa ekñen keboñ munduñbien. Ma âs ekñengalen n̄okaselin laiongalen keboñ ma kaŋgaleminaset tañañ ma kasak ma nanzañ sulpayañ kwawabien. ¹⁸ Kwawati keyañ am msalen pañañ temaset tapme pañañ isikñaset indondoyelen zenzeñañ ke indome gakimâbien. ¹⁹ Âsi ekñengat wendeñin ke dembusekñinan ma dakñinanen tage. Dembusekñinañ winde tage keyañ am indome gakikiyelen. Ma dakñin ke nombe ekñengalen nembon̄ n̄okasetnañmak keyañ am sindem indawien.

²⁰ Âpme am butnañ zawat ma walelelañ ku indatime gakiwien ekñenañ nopiom ilin belinañ weyayañañ ma we bekañañ ke ku katikpewien. Ekñenañ nopiom gol ma silwayañ mimiñañ ma aenañ ma nanzañañ ma tewañ mimiñañ kwitnañ kwitnañ ek n̄am mimiñañpiñ ma set mebe kokotnañpiñ ke ewe mandundumsaip. ²¹ Kegok mti am indome gakiki ma aŋkambuk mulup ma aindindi mulup mimi ma animbi set kileñ mama ma kambutiti mama mimi keboñ ke ku katikpemti yomin ku zemkawañ bewien.

10

Ensel n̄enañ zemkatik bembe zet zeye

¹ Âpme ensel wendeñañben̄ n̄en kululuñengatnañ kwatopme neñ ekban. Ma ensel ke zanzayañ sumumuñañ ma n̄okñanen bitimnatagañ kilin̄ zemtatatnañ ma zimosetnañ kasup sepem keboñ ma setnañ tapum tewañ zime n̄am makumtazin keboñ ekban. ² Betnañañ papia isikñañ n̄en muñguguñañ kwaleletnañ mtapme ekban. Âpme setnañ penañ nembu palen imti setnañ alomañ msat palen imti tage. ³ Tati zet laionañ kwilin̄ makuip keyet katan̄ kume kululuñ patatañ sakwalam kumepme 7 beyeen an bim n̄ande keñañ kuye. ⁴ Kwizet kekok kume neñ kululuñ eksât mnepema zet kululuñengatnañ neñmagen kapigok sokbeye, “Kululuñ patatañ 7 kumti zet zeyo ke papiaen kukupin̄ belak keñdanen n̄apemane wek!”

⁵ Âpme ensel setnañañ msalen ma nembuyen imti tapme ekban egat betnañ penañañ kululuñen peme mopme ⁶ Kawawañ mama katikñan̄ mamti mamain ma egañ kwitnañ kwitnañ zeme wen̄ge: Kululuñ ma msat ma nembu zeme sokbeye ma ekñengat keñanen kwitnañ kwitnañ zeme sokbewien. Enseliyañ egat kwitnanen zemkatik bemti kapigok zeye, “Kawawañañ golañ zenze an itnañañ ekñen zezapat mimindaye ke ewe kwesin̄ ku tasâpm; sakwep sokbesâpm. ⁷ Ensel 7 egañ lumunañ kumbume kan keyet Kawawañ egalen n̄ambiliwewetnañ enzililinañ takwapme mulup anene golañ zenze an tipman baen diindoye keyet penañañ sokbemdelañ zesâpm.”

Ensel n̄enañ Zân papia muñguguñañ same nin̄ge

⁸ Âpme kululuñengatnañ zet n̄awan keyañegak sokbemti pigok dinoye, “Geñ meti papia kwaleletnañ ensel setnañ nembet msalen ma setnañ nembet nembu palen imtati papia mti tazin ke mi.” ⁹ Zeme neñ enselmagen papia ke nanayet yañkwesima egañ kapigok dinoye, “Papia kapi mti ni. Nimane dembusekdanen bizik tuñañ tikñañ keboñ besem yañgut kambakdanen baen towepme akñañ besem.” ¹⁰ Kegok zemti papia ke name nima dembuseknan̄ bizik tuñañ tikñañ kekok beme tikñañ n̄amban.

Yañ wilikpema tipmamnan towepme akñanggat mban. ¹¹ Nima Kawawañan kapigok dinoye, “Geñ am sek sepemin igak igak ma am msalin igak igak ma zelin ñande sepem igak igak ma amobotnañine ekñenan Kawawañgalen zet ewe zemsokbemindamane nâmbep.”

11

Kawawañan golan zenze an zut ideme kobun

¹ Âpme Kawawañan tek bemak eek ke mtot namti zeye, “Geñ wati met Kawawañgalen sesewat mka teman ma sisak ke bemak ekbak. Ma sesewat mka teman keyet keñanen am kwi ekñenan sesewat tapmip ekñen ke indamainñsenik. ²⁻³ Ma sesewat mka teman keyelen tambangum ke bemamakpiñ; belak pemane tasem. Ke am Zuda mangeen ku sokbembenan ekñengat ketalasim indandañan. Ekñen keyan Zelusalem mka teman kambuk manzenup ke eyonga 42 kekok ma tambu msasañan makuwenegen 1, 260 benak keyet katan ekñenan mka teman ke kumwaleti mme belakñan bewe. Kegok sokbeme neñ kan keyet zet zapatn zenze an zut idema toti amnan kember ñen tati miak miak mamtalip keyet katan miak tati zet zapatn zemkawan bewalup.” ⁴ Eget ke olip tep zut ma lam zut nemboñ ke Amobotnañgalen mulup anenet msalen mulup mimiyet ombemideyeyan zikatnan talup. ⁵ An ñenan egegat kasa mimidasâgât mbe beme egegat dembusekñidangatnan tewan toti ziwe keyepmti an ñenan eget idosât mbe beme an ke tewan zime gakiwe. ⁶ Ma kekok eget map ku zemalut tototgalen winde idadañan kan egelan Kawawañgalen zet zapat dolakñan mkawan bembe kanen ke. Ma kekok eget tu zikatnan sambeyet zemalut siwan pesakpepeyelen winde taidain. Ma egelan kekok nukñan penan msat same sek zigok mmalu kwakwagalen winde taidain.

⁷ Âpme zet zapat dolakñan zenze kanan delan zeme msat aimboñan teepman penan keyet keñangatnan songom kukñanben nemboñan kwati eget kasa mimidamti idime gakiwalup. ⁸ Ma segidan mka temanñgalen selen ke wembe ke Amobotnañit tewen amnan kumasasokpewien keyet katnan. Mka teman keyet bemzenze kwit kapigok kukunñan: Sodom ma Izip. ⁹ Am sek sepem igak igak tabien ma am yanin igak igak ma zelin ñande sepem igak igak ma am msalin igak igak mambien katan am ekñen keyan meti segit ke ekti tapme kopme msasa tukmak butnan ku nâmindame eget sumen indabewien. ¹⁰ Kegok mti an zut egelan am alik sambe penan msalen sindem teman indawun keyepmti egelan gakimalu msat sambe am sambe ekñenan keñin dolakñan beme tewalan dopman sam dopman sam tapm mme indikban. ¹¹ Yanjut kasup tukmak butnan ke delan zeme Kawawañan zewelegen kumbume keñidan toweti mme wapmalu am sambeyan idikti kingagat teman penañan indaige. ¹² Keyan sokbeme kululunengatan kwizet kapigok egetmagen toge, “It pien kwalit!” Kegok kume am kasanitne ekñenan taekme zanza paleset kululunen mowebun. ¹³ Kan egelan kululunen mowepmalu keyegak mâkinan teman penan mme mka teman keñanen pañan 9 tapme pañan kwep kumsage mge. Keyet kenanen am gakime makume 7000 beye. Kegok sokbeme am notnan alik tabien ekñenan kingati Kawawañ kululun tonanggat sesewatsawien. ¹⁴ Âpme nukñan tungan zut delan zeme ekmane nukñan kwep sakwep penan kosâpm.

Ensel ekñenmagangatnan 7 egan lumun kume kwitnan kwitnan sokbeye

¹⁵ Âpme ensel 7 egan lumunan kume kululunen kwizet teman sokbeye. Sokbemti kapigok zeye, “Msat ekdamun mimiyelen winde ke Amobotnañ Kawawañ ma An egan ombempeme am yominan mndatiye winde keyan egetmagen kwawozin ma egelan msat kwesin kwesin ekdamun mbalup.” ¹⁶ Ma ñenan bembe an 24 ekñenan

Kawawanğat zimosetnan mundumin elimiaknağmak keyet palen totabien. Ekņenan mundumin ke pemti totpedondomti Kawawanğat zemesesewati pigok zewien:

¹⁷ “Amobotnağ Kawawağ geğ windendimak mambanannağ mamanik. Geğ windendi temağ ke mtati damuğ mimindi yağbewananağ keyepmti nin geğ olim sesewat mganup. ¹⁸ Âpme am gâgât ku nâmkiņpeip ekņenanğ gâgât ņenzinziņ temağ mbien. Kegok mme gâlen ņenzinziņ kanağ sokbem tazin ma am gakikiņağ ekņenmagen zet zemdelağ zenze mulup mimiyelen kandi sokņanik sokbein. Mti mulup amdine ma golağ zenze anne ma amdine nâmkiņpepeņinmak ma am mobotnağ ma tototnağ ekņenanğ gâgât mobotnağ nâmti mamaip. Ekņen tosaņağ indandayelen kandi bududuk bein. Ma msat mawalelip ekņengalen kan dopmağ indawaleletgalen sokņağ sokbem tazin.” ¹⁹ Kegok zemdelağ zeme an ņenağ Kawawanğalen sesewat mka temağ kululuņen keyet sekekekeņağ kwaseleme neğ ekma boņgis temağ zii zet bempeme matatan sakamağ Kawawaņağ Mosesimak ma Israeł ammak tâtâ mimiyet zii zet same bempeye ke nemboņağ tage.* Ma keyegak ambeyegağ peyak peyak mge ma kululuņ kwisakņağ mandamti omba kuye ma mâkinağ mge ma mağ katnağ temağ tage.

12

Kululuņen imbi ņenmak Sadanağmak tapmalut idikban

¹ Âpme kululuņen muluwağ ņen kapigok sokbeye. Imbi ņen tage ek kasuwağ saņgum melakandunok zamunduņti tage ma setnağ kandağanağ eyoņğayağ tage. Ma ņokņanen amobotnağalen bunduğ elimiaknağmak wenzim 12 kapiyağ zampeme tage. ² Ma ek namba kambakmak ya namba ambesâgât sek sindem temağ nâmti si sumti ņakņak tapmmaņge. ³ Ek kegok tapmme kululuņen muluwağ mamağanağ ņen pigok sokbeye. Gazu gazu temağ ņen tage ma sek sepemağ ņamağ ņokasetnağ 7 ma zegalipmağ 10. Ma ņokasetnağ kwep kwep kاتاğ amobotnağalen bunduğ elimiaknağmak tapmege. ⁴ Ma gazu gazu keyet dakņağanağ kululuņengatnağ wenzim butnağ kwep kaputim msalen topme butnağ zut tage. Kegok mti ekme imbi keyağ namba ambesâgât mme kapigok nâmbiliweti sokņanik metage, “Imbi kapi namba ambepme neğ keyegak mti wiliksap.” Kegok nâye. ⁵ Âpme imbi kemagen namba okak an sokbeye. Ya namba keyağ am sambe msat kاتاğ aen toņge mmamti indadamuğ windenağbeğ mimiyet zempepeņağ. Ya namba okak keyağ sokbeme Kawawaņağ keyegak mti mot kululuņen mundum elimiaknağmak mundum keyet dukņağ mot peme tage. ⁶ Âpme mamağ egağ kunzuņti msat tuņgupmağ ampinağ mege. Ke kasup mulup mimi 1,260 ke mame ekdamuğ mpepeyet nâmti Kawawaņağ mundum ke aikpeye.

⁷ Âpme kululuņen kasa temağ sokbeye. Ensel ņenağ bembe an kwitnağ Maikel ek ma maņgeņane ekņenanğ gazu gazu kumti mâpmâgat ondekbien ma nembet gazu gazu ma maņgeņane ekņenanğ ondekbien. ⁸ Mti ekņenanğ an temağ omti gazu gazu egalen maņgeyağ ku katikņağ bewien keyepmti kululuņ mkaen ku mamayet indamâbien. ⁹ Âpme Kawawanğalen ensel ekņenanğ gazu gazu temağ kululuņengatnağ âtâpeme toge ma ek ke nombe kwemunağ takwage. Ke ma kwitnağ ņen an dâsukitoğ ma kwitnağ ņen am sambe keņin mamimyuņgume yom mamip. Ek âtâpeme toge kan keyegak maņgeņane ilinsakwep âtâindeme tobien. ¹⁰ Âpme kululuņen kwizet omba kapigok sokbeme nâmban, “Alak Kawawaņağ am maņgeņane aņğalağ gogot mimindein. Kawawağ ek Amobotnağ ma windenağ temağ ma kwitnağ kwitnağ sambe ekdamuğ mamin. Ma Kawawaņağ Kilais ombempeye mulupmağ sosok sokbein ke ilak Kawawaņağ notnne ekņengat kasağin Kawawanğat zikatnağ tambu

* **11:19:** Ma nanağ palakņağ zut zii zet dukņağ kumpepeņağ keyağ keņağ tage. Ma boņgis keboğ ke Israeł amnağ pumamti piliğ Kawawağ ekņenmak tazin manâmtiemien.

msa manzemindoin ek âtâpeme toge. ¹¹ Zisas ek Kawawaŋgalen Sipsip Nembraŋ keyepmti egaŋ gakimti sipmaŋ mulapme am nâmkijpepeŋinmak Kawawaŋgalen zet zapat dolakŋaŋ zemkawaŋ bewiengapmti windenaŋ bemti kasa kume topme tabien. Mti mamaŋin gakikiyet nâmtalati ketalasiwien. ¹² Keyepmti kululuŋ keŋan ŋen ŋen maip in oloŋen mbep! Wakae! Msat ma nembu in sindem omba penaŋ tiwep. Pi Sadaŋ ek ilak inmagen kwatozin yaŋgut kanaŋ ilak sakwep delaŋ zewe ke nâmti keyepm ŋenzinziŋ palen tapmain.”

¹³ Âpme gazu gazu ek msalen âtâpeme toti gilik zemti ku mebegalen imbiyaŋ nembra an ambege ke mâpme kunzuŋge. ¹⁴ Kegok sokbeme imbi ek age mutin temaŋ keyet pâpmaŋ zut ke same mti msat tuŋgupman gazu gazu ek peme tapme Kawawaŋgaŋ msat ke egat zapat nâmpewaŋ ke enzilim mamayelen pâmege. Ke mepmame Kawawaŋgaŋ nup kan tuk ma butnaŋ kegogot tu meu ekdamuŋ mbe ma gazu gazuyaŋ imbi ku walepewe. ¹⁵ Kegok mti imbi ek pâmti mepme gazu gazu ek tu wasekme imbi keyet bamanan tu teepmaŋ temaŋ mâge. Imbi ke waletpepeyelen kegok mge. ¹⁶ Âpme msalaŋ imbi ke mukulem mpesâti ŋandemti tapme gazu gazuyaŋ tu wasekme toti mege keyaŋ egat keŋan mepme delaŋ zeye. ¹⁷ Msalaŋ kegok mme gazu gazu ek imbi keyet ŋenzinziŋ temaŋ mti gilik zemti egalen maŋgeŋane indosâgât mege. Kawawaŋgalen zet gawepumti Zisasiyelen zetnaŋ zeyeen mamkatik bemtalip ekŋen ke indomwalet msâgât

13

¹ meti nembu ganzenan gambibik palen met tapmaŋge.

Songom kukŋaŋbenj zulaŋ sokbewun

Âpme neŋ taekma nembu keŋangatnaŋ songom temaŋ kukŋaŋbenj ŋenaŋ kwage. Ek zegalipmaŋ 10 ma ŋokasetnaŋ 7. Mme zegalipmaŋ kwep kwep keyet dukŋan amobotnaŋgalen bunduŋ elemiakŋaŋmak tabien. Âpme ŋokasetnanen kwep kwep-gat Kawawaŋgaŋ mtopepeyelen kwit ŋen ekŋengat palen kumpepeŋaŋ. ² Songom temaŋ kukŋaŋbenj ekban ke sek sepemaŋ tamŋauŋ temaŋgalen keboŋ ma setnaŋ betnaŋ palakŋaŋ songom temaŋ penaŋ ŋen egalen keboŋ ma zetnaŋ ke laion temaŋ kukŋaŋbenj egalen keboŋ. Âpme gazu gazuyaŋ windenaŋ ma ikŋaŋgalen amobotnaŋ mundumaŋ ke ma msalen damuŋ mimiŋaŋ songom ketalasiwien saye. ³ Songom keyet ŋokasetnaŋ kwep ŋengat liŋgilaŋ tapme gakiwewaŋgaŋ sepem ekban. Yaŋgut egat liŋgitnaŋ bekaŋaŋ keyaŋ ŋelume dolakŋaŋ beye. Kegok sokbeme msat sambe am ekŋenaŋ songom ke ektemtem mpemti ek mâti mambien. ⁴ Âpme gazu gazu ek an ŋenaŋ ya egaŋ songom winde saye keyepmti amnaŋ gazu gazu zemesesewat msawien. Ma songom ek kegogak amnaŋ zemesesewatpenti kapigok zewien, “Ninmagengatnaŋ ŋenaŋ songom keboŋ kemak ŋep ku bemekmekgalen. Ma ninmagengatnaŋ ŋenaŋ ekmak ŋep ku auuk.”

⁵ Âpme Kawawaŋgaŋ sek mmobot zet ma zet Kawawaŋgat kwitnaŋ mtotot mimiŋyelen ke ku zenzeyet zembekekpepeŋaŋ. Mti mulupmaŋ eyoŋga 42 keyet keŋan etaŋ mti mamaŋet zempepeŋaŋ. ⁶ Kegok sokbeme keyepmti Kawawaŋgaŋ ikŋaŋ ma kwizet buŋamaŋ ma kululuŋen egalen mundum ma am kululuŋen mamaip ekŋen zemtalatindemti maŋge. ⁷ Mti Kawawaŋgalen am nâmkijpepemak ekŋen kasa mimindamti indomwalet mimindendeyet nâmpewaŋ. Mti am yaŋin igak igak ma msalin igak igak ma zelin ŋande sepem igak igak ma sek sepemin igak igak ekŋengalen ŋenaŋ bembe an kwage. ⁸ Âpme msat kataŋ am ekŋenaŋ songom zemesesewatpewep. Mme itnaŋaŋ penaŋ Kawawaŋgaŋ kululuŋ ma msat weyaŋaŋpiŋ mti egaŋ amŋene sambe kwilin mama kanzizitgalen papia keyet keŋan kuye. Am ekŋen kwilin mama kanzizitgalen papiaen ke keŋan tazin ekŋen keyaŋ songom ku sesewatsawep.

⁹ In wakñin bemti nâlen zet ingat kapigok zema nâit: ¹⁰ Kawawañan am nâmkñpepemak ñen mka katikñan zapat nâmpeye beme mka katikñan mebe. Ma ñen kasa kuku ekñenan wanaman anme gakikiyet Kawawañan nâmpeye egañ kegaset gakiwe. Kan keyet Kawawañalen amnan nâmkñpepenin mkatikñan bemtati kupeme towembe.

¹¹ Âpme msat keñangatnan soñgom kukñanben ñen kwapme ekban. Ma ek zegalipman zut sipsipgalen nembon; zetnan ñandan gazu gazuyelen zetnok zeye.

¹² Âpme soñgom keyan soñgom ñenan kwage egat zimosetnan tati egalen windeen mulup mgeyan ewe mamin. Mti msalen am mimindeme ewenan soñgom gakikñanok mti wage ek ke pedondom samti sesewatsawien. ¹³ Mti soñgom msat keñangatnan kwage egañ menok teman mme am msalengatnan taekme egañ zeme kululunengatnan tewan zipen toge.

¹⁴ Menok kwitnan kwitnan kegok mimiyet Kawawañan nâmpepen keyepmti egañ soñgom ñenan keyet zikatnan kegok mti msalen am keñin mme yunguye. Mti zeme soñgom maiwan ome gakikñanok mwati mamayelen tage keyet sepem weñan weyanbien. ¹⁵ Soñgom keyet weñan ke mti onzempeme tapme soñgom bamgatnan ekñen miap maip mamin ek ke menok mimiyet nâmpepen. Âpme egalen zeweleden kumbume soñgom kukñan galen weñan keñan megeyepm wati zetnan zeye.

Zemti amnan soñgom weñan ke ku sesewatsaip ekñen ke egañ zeme indome gakiwien. ¹⁶ Kegok sokbeme egañ am mobotnan ma tototnan am milawatmak ma am bekopsat am lala talip ma am lala ku matalip ekñen nembon am keyet ekñengat mepmit zeme ilindiñ penan belin penan set ma monzalamnan meluwan kuindeye.

¹⁷ Âpme am soñgom galen kwitmak mamaip ekñenan etan kwitnan kwitnan kwititiyet ma meaem kwaem ñep mbien. Am ekñen ke soñgom galen kwitnan ma kwit yanñan mâsâgât makuku mulup mme sokbenak keyet katan tage.

¹⁸ Nin kapiyet weyan nâsenup. An ñen nânânanmagan keyan soñgom keyet kwitnan makuku mulup mti nâmbé. 666 ke makuku mulup mme kwit keyet yanñan kegok sokbeye.

14

Sipsip Nembananmak am 144 tausen

¹ Âpme neñ ekma mepme Sipsip Nembanan Zaion Kalanan tapme ekban. Ekmak am 144 tausen kegogañ tabien. Monzalamnan ikñan galen kwitnan kumpepenan ma Bipman gat kwitnan kegogak kumpepenan. ² Âpme kululunen zet ñen nâmban. Ke tu biman ome kwisak omba penan makuin sepem kebon nâmben ma kululun kwisakñan teman makuin kwisak kebon. Yan gut kwisak ke nâma gita kulele kwisaknok beye. Am sambe gita kulele kumenok kwisakñan makuin kegok nâmban. ³ Ekñenan Amobotnan galen mundum elimiakñanmak ma kwitnan kwitnan mamañinmak zulak zulak ma an damun ekñengat zimoselinan sesewat silik alakñan kuwien. Silik ke am notnanan kumti nânâyelen. Am msat sambe ekñengat tunguwinangatnan am Kawawañan 144 tausen gilik zemindatiye ekñenan ñep nânâyelen. ⁴ Ekñenan teñ penan mambien imbiñen sekñan ku ekbien. Ekñenan Sipsip Nembanan mamain keyet katan mamaip. Ekñen ke msalen am sambe ekñenmagangatnan Sipsip Nembanan ekmak mamayet Kawawañan ñenan yanñan bemti indatiye. ⁵ Ma zet dâsuki ñen ku zewien penan; ekñen an ke teñ penan.

Ensel tuk ekñenan zet zapat dolakñan mbien

⁶ Âpme neñ ensel ñen ekma ek pâmti msat tungupman gwaen kwawege. Ek msalen am sambe sek sepem igak igak ma am mange teman ikñak ikñak ma am zelin sambe manzeip katan ma am msalen msat katan talip ekñengat bunam zapat dolakñan

mama kanzizit ke mti mamaŋge. ⁷ Egaŋ zet zapat dolakŋaŋ kapigok zeye, “In Kawawaŋgat nâme mobotnaŋ beme kwizet buŋaman mimwabep. Kawawaŋaŋ am yaŋin mimsokbemti dopmaŋ indandayelen kanaŋ sokŋaŋ bein. Kululuŋ ma msat ma nembu ma tu zikatnaŋ sambe ke weyaŋgeyepmti egat dundum sesewatsawep.”

⁸ Kegok zemti mepme naman ensel ŋenaŋ koti zet kapigok kuye, “Babilon mka temaŋ kumasekzin. Asekme delaŋ penaŋ zein. Mka keyelen am ekŋenaŋ msat kataŋ am sambe mme imbimak set kileŋ mama keyet mama mimi mâbien sepem ilin mambienok.”

⁹ Âpme ensel bamnanen ŋen ewe koge egaŋ zet kapigok zeye, “Am ekŋenaŋ soŋgom kukŋaŋbeŋ mawaŋaŋgat pedondom sawep ma monzalamanan ma belinanen egalen kwitnaŋaŋ tageyepm ¹⁰ ekŋengat Kawawaŋaŋ ŋenzinziŋ temaŋ penaŋ mge. Mti enselŋane teŋ ma Sipsip Nemaŋaŋ ekŋenaŋ taindikme am ekŋenaŋ tepmak nanaŋ sulpa taŋamaŋ keŋaŋ toweti ke sek sindem temaŋ nâmti kwesiŋ mambep. ¹¹ Âpme tewaŋ am keboŋ ekŋen ke indazime tep kasagaŋ sindem temaŋ indame kasagaŋ bep zenzepiŋ kwesiŋ moti wembe. Keyepmti am soŋgom kukŋaŋbeŋ ma egat weŋaŋgat sesewat mti kwitnaŋ mmambien ekŋen sindemen indewe. Ekŋen sindemen tambu msa tagogopiŋ tiwep.” ¹² Kan keyet Kawawaŋgalen am mamaip ekŋenaŋ nâmkijpepe windaŋaŋmak mambep. Ekŋen ke Kawawaŋgalen zet gawepumamti Zisasiyet nâmkijpepeŋin katipepepiŋ ek mâti mamambep.

¹³ Âpme neŋ tatnâma kwizet ŋen kululuŋengatnaŋ kwatoti kapigok zeme nâmban, “Geŋ zet papiaen meluwaŋ mi, ‘Kan alakgatnaŋ mezin Amobotnaŋ ekmagen wetekumti mamti gakim mosâip keyepmti ekŋenaŋ oloŋen mtatmâlip.’”

Kawawaŋgalen Emetagaŋ zein, “Penaŋ, ekŋenaŋ Kawawaŋgalen mulup katikŋaŋ mti sek sindem palen mambien. Ke peme tapme met kâtnânâ aikti oloŋen mbep. Mti mama mimiŋin pembenagaŋgat penaŋaŋ gwaen tiwep.”

Meu ŋep beme titiyelen kanaŋ bein

¹⁴ Âpme neŋ ekma zanza satnaŋ sokbeme ekban. Mme zanza palen an ŋen Angat Nemaŋaŋ nembon tapme ekban. Nokŋanen amobotnaŋgalen bunduŋ golaŋ mimiŋaŋ ke munduŋti tage ma betnaŋaŋ wanam kukŋaŋbeŋ ke mti tage. ¹⁵ Âpme ensel ŋen sesewat mka temaŋ keŋangatnaŋ kwatoti gwaen ekspeme mopme an zanza palen tage egat kapigok kwizet kuye, “Geŋ wanamdi mti tadik keyaŋ wit muluwen elenŋenŋeyelen kanaŋ bein. Msalen mulup ke penaŋaŋ ilak titiyelen bein keyepm met kumelenŋemât.” ¹⁶ Kegok zeme an zanza palen tage egaŋ wanamaŋ atam tati msalen wit mulup penaŋaŋ elenŋeme delaŋ zemâge.

¹⁷ Âpme ensel ŋenaŋ kululuŋ sesewat mka temaŋ keŋangatnaŋ kwatoge. Ek kegogak wanam kukŋaŋbeŋ penaŋ mti tage. ¹⁸ Âpme ensel ŋenaŋ sâpe sâpe bumbuyelen munduman koge. Ek tep keyet damaŋaŋ ensel wanam kukŋaŋbeŋ mti tage egat kapigok zeye, “Geŋ wanamdi kukŋaŋbeŋ keyaŋ msalen wain penaŋaŋ ekŋen sambe ilak kwipman beingat elenŋemât.” ¹⁹ Kegok zeme ensel keyaŋ wanam atam tati msalen wain tekŋanen katnaŋ antimti timtati time batikondo temaŋ keŋaŋ towege. Kawawaŋgalen ŋenzinziŋ wain katnaŋ timti batikondo temaŋ keŋaŋ time towepme amnaŋ selaŋ maip keyet kataŋ am yomton ekŋenmagen sakam kegok sokbewe. ²⁰ Âpme ekŋenaŋ wain katnaŋ ke mti mka temaŋ keyet ganzenan baenen batikondo temaŋ tage keyet keŋaŋ bemti selaŋ ime zalimti amgalen sip keyaŋ batikondo temaŋ keŋangatnaŋ zupman toti msat teepmaŋ 180 mael keyet kataŋ mepme sipgat sememenŋaŋ kwageen mita zut keyet kataŋ kwage.

15

Ensel 7 ekjenan kwitnan kwitnan kingagatnanmak 7 kapi mti tabien

¹ Âpme kululuwen muluwan teman pisesenanmak mamananan nen sokbeme ekban. Ensel 7 ekjenan kwitnan kwitnan kingagatnanmak 7 mti tabien. Kwitnan kwitnan keyan nenan sokbemti wemenjut mameti Kawawangalen nenzinziñ sokbem delan zenzeyet zenzenan. ² Âpme nen nembu nen ekma ke galas tepmak lumanjinok tapme ekban. Âpme songom kuknanben ma wenan ma meluwan ke wundenan bemti kingatpewien. Am ekjen keyan nembu keyet ganzenan tapme Kawawangal gita kulele indame ke mti tabien. ³ Ekjenan Kawawangat mulup anan Mosesiyet ma Sipsip Nembanan egat siliknan kapigok mililim kuwien,

“O Amobotnan Kawawan winde tonan. Geñ mulupdi teman penan ma kingagatnanmak maminik. Msalen am sambe ekjengalen amobotnanin. Geñ mamandi tej mamanan ma kwitnan kwitnan mmane penananmak etan mambein. ⁴ Amobotnan, am sambeyan sesewatgemti kwizet bunamdi mmobep. Geñ kwewetanen tej mamanan ma geñ musuwewet mulup penanak mmane keyet yanar masokbemkawan mambein keyepmti am sambe penan ekjenan genmagen koti sesewatgewep.”

⁵ Âpme nen ekma kululungalen sesewat mka teman Kawawangal mundum kejan matazin keyelen set nandepen tapme ekban. ⁶ Nandeme ensel kwitnan kwitnan kingagatnanmak 7 timti tabien ekjenan keyet kenanganatnan kwatobien. Ekjenan melakandunin bumbulumepin; satnan penan peme topme tabien. Ma mamponganinan bitim golan mimiñan ke zamti tabien. ⁷ Âpme kwitnan kwitnan mamananmak songom nembon zulak zulak tabien ekjenmagen nenan pelep golan mimiñan 7 kapi timti ensel 7 ke indaye. Pelep keyet kejan Kawawan mama kanzizit mama main egalen nenzinziñan gak zemi tage ke indaye. ⁸ Âpme sesewat mka teman keyet kejan Kawawangalen busatnanan ma wundenan keyelen kasak teman penanan kwalati tage keyepmti am nenan sesewat mka teman kejan mobogalen katan ku beye. Ekjenan damun tapme ensel 7 ekjenan kwitnan kwitnan kingagatnanmak timti tabien ekjenan muluwin mdelan zenzeyelen keyet damun tabien.

16

Ensel ekjenan kwitnan kwitnan kingagatnanmak mulapme msalen toge

¹ Âpme nen ekma sesewat mka teman keyetnan zet bim nande zeye egan ensel 7 ekjen zet nen kapigok diindoye, “In meti Kawawangalen nenzinziñ pelep 7 tazin ke mti mulapme msalen towelek.”

² Âpme ensel kuknanat egan meti pelepman ke mtageen mulapme msalen toge. Toti an songom kuknanben egalen meluwan belinan ma monzalaman tageen ma egalen wenan mti mamti masewatsaip ekjen lingit katiknan kingagatnanmak penan sindeman teman sokbemindaye.

³ Kegok mme ensel kuknanat keyet baman egan pelepmanen kwitnan kwitnan ke mulapme nembuen toge. Topme nembuyan gilik zemi am gakikinangalen sip kebon beye. Beme nembuen kwitnan kwitnan mamananmak gakime delan zeye.

⁴ Âpme ensel nen egan pelepmanen kwitnan kwitnan kingagatnanmak mulapme tuyen ma tu zikatnanen toti sip bemâge. ⁵ Beme ensel tu damun pewien egan Kawawangat kapigok zeme nâmban, “Geñ ewenan baen takwabanen ma alak ewe tapmanik. Geñ yompin; tej mambananan manik keyepm dopman mutumindanik ke esemter mamutunik. ⁶ Am bekanan ekjenan gâgât am nâmkinpewien ma golan zenze andine ekjengalen sip walebien keyepmti siwagak mti indamane nimbep. Nime

keyañ dopman gilik zemindawanik keyañ pembenañ bein.”⁷ Âpme sâpe sâpe bumbu munduman zet kapigok zeme nâmban, “Amobotnañ Kawawañ geñ winde toñañ! Tosa mututundi tej ma penañanmak masokbein.”

⁸ Âpme ensel ñenanñ eganñ pelepmanengatnañ kwitnañ kwitnañ kiñgagatnañmak mulapme kasup keñanñ towepme tep omba penañ zime kipmañanñ msalen am omba penañ indezimâge. ⁹ Ekñenanñ tep kipmañanñ omba penañ indakâyeyepmti Kawawañgat zet mobotnañ mbien. Kwitnañ kwitnañ kiñgagatnañmak ke mme sokbembeyet windenñanñ tazinñ yanğut ekñenanñ yomengatnañ keñinñ gilik zemti ek ku nâmkijpewien.

¹⁰ Âpme ensel ñenanñ pelepmanengatnañ kwitnañ kwitnañ kiñgagatnañmak mulapme songom kukñañbenñ ñenanñ tage egalen amobotnañ mundumenñ toge. Topme msat sambe egalen am mataliwen ke tambusosok etañ sokbeye. Âpme am ekñenanñ sindem omba penañ nâmbiangapm zelinñ penañ anğalik mâbien. ¹¹ Mme ekñenanñ sindem ma liñgilin ke ekti Kawawañ kululuñengatnañ egat kwelatnañ kuwien. Yanğut ekñenanñ keñinñ ku gilik zeme mama mimi bekanañ mbien ke ku katikpewien.

¹² Âpme ensel ñenanñ pelepmanñ mti kwitnañ kwitnañ kiñgagatnañmak mulapme Yupeletis Tu temanñ towepme tu ke bep zeme delañ zeye. Tu beme set sokbeme kasup zikatnañ kwakwatnaset amobotnañ ekñenanñ kokogalen kekok mge. ¹³ Âpme neñ taekma gazu gazu egalen kañgalimangatnañ ma songom kukñañbenñ egalen kañgalemangatnañ ma golanñ zenze an dâsuki ekñengalen kañgalemangatnañ we bekanañ notnañ bet keboñ bemti topme indikban. ¹⁴ Ekñen ke we bekanañ penañ menok mulup ke mamtemien. Ekñen tuk keyañ msat katanñ amobotnañ sambemagen meti keñinñ mimwatindeme ondektati Kawawañgalen nâmkijpepe am mekum kwakum Kawawañgalen kan delañ zenze kananñ keyet zetnañ zewien. Kawawañanñ amobotnañ sambe sebemindein.

¹⁵ Amobotnañ Zisas Kilais kapigok zeye, “Nâip, neñ kambu titi an sepem kekok pempetuk kobap keyepmti an ñen ek talak mame neñ kot ekma sakambuk mbemengat. Keñ kaik mamti sangum melakanduñanğat damuñ tabe. An keyañ oloñen mbe.”

¹⁶ Âpme we bekanañ ekñenanñ amobotnañ sambe ma ekñengalen kasa kuku an msat ke Ibulu zeleset kwitnañ Amagedon makuip ke ondekindewien.

¹⁷ Âpme ensel bam mulup mdelañ zenzeyelen tage eganñ pelepmanengatnañ kwitnañ kwitnañ kiñgagatnañmak mulapme msat tunğupman kañgwa toge. Âpme sesewat mka temanñ keyet keñanñ Kawawañgalen mundum elimiakñañmak keyet keñañgatnañ kwizet temanñ ñen kapigok sokbeye, “Ilak delañ zein!” ¹⁸ Âpme kululuñ kwisak ma ambeyak ma zet kwisak temanñ ma mâkinañ temanñ penañ mge. Am mamkwabien kan keyet mâkinañ keboñ penañ ñen ku mge. ¹⁹ Âpme Babilon mka temanñ ke epeemti tuk beye. Ma msat sambe am ekñengalen mka ñande asekmâge. Mme Kawawañ eganñ Babilon am ekñengat nâmti ñenzinziñ mti indawalege. ²⁰ Mti msat nembu tunğupman sambe ma kalañ temanñ ekñen kekokgak asekm delañ zewien. ²¹ Ma kululuñen map katnañ temanñ temanñ kwep kwep tobiengat nukñañin 50 kilo sepem keboñ. Am map katnañ kiñgagatnañmak keboñ keyañ omba penañ indowe keyepmti am ekñenanñ Kawawañgat kwelatnañ kuwien.

17

Imbi set kileñ kwizapatnañ temanñ

¹ Âpme ensel 7 pelep 7 mmambien ekñenmagen kwep ñenanñ neñmagen toti zeye, “Imbi set kileñ kwizapatnañmak ek mka temanñ tu temanñ sambe ganzenan matazin. Ek dopmanñ sasayet kananñ bein, keyet kopmane met zikat gama ekbak. ² Msat

kataŋ amobotnaŋ ekŋenaŋ ekmak set kileŋ mamaip ma msat kataŋ am ekŋenaŋ ekmagangatan wain tu nimti keŋin kileŋ mambein.”*

³ Kegok zeme Kawawaŋgalen Emetak Teŋaŋ winde namti zikatn mme menoknok mme enseliyaŋ ikŋaŋjak naikti msat tuŋgupan meneme nilizut tabelin. Msat tuŋgupanen ke imbi ŋen tapme ekbelin. Ek soŋgom kukŋaŋben ŋamaŋ keyet palen totage. Soŋgom keyet palen kwit sambe Kawawaŋ mtotogalen kukuŋaŋ keyaŋ sekŋanen bee kume delaŋ zenzeŋaŋ. Mme soŋgom kukŋaŋben keyet ŋokasetnaŋ ⁷ ma zegalipmaŋ ¹⁰ ⁴ ma imbi ek saŋgum melakanduŋaŋ sepemaŋ ŋamaŋaŋ zut igak igaknok munduŋti miak miak sopmaŋ mti tage. Betnaŋ okop ŋen golaŋ mimiŋaŋ mti tage ke ikŋaŋgalen mama mimi okbi okbiŋaŋmak ma ikŋaŋgalen set kileŋgalen mama keyaŋ gak zemti tage. ⁵ Monzalaman kwit yaŋaŋ enzililiŋaŋ kapigok kumpepeŋaŋ tage,

BABILON MKA TEMAN
SET KILEŋ IMBI SAMBEYELEN ŊOKTEKŋIN
MA EGAŋ MSAT KATAŋ MAMA MIMI BEKANANŋGALEN ŊOTEKŋAŋ.”

⁶ Imbi ikŋaŋ ke am Kawawaŋgat nâmkŋpepemak ma Zisas egalen zapat zemkawaŋ bembe maindomtan. Keyepmti ekŋengalen siwin nimti keŋaŋ kileŋ penaŋ beme an notnaŋ tu katikŋaŋ wain nimti mamipnok sakam kekok mme ekti nâmtetem penaŋ mban. ⁷ Mme ensel egaŋ kapigok nayaŋkweŋiye, “Geŋ kwilekiyet nâmtetem penaŋ mnik? Neŋ imbi egat yaŋaŋ ma soŋgom ŋenaŋ sekti tazin egat yaŋaŋ ma soŋgom ŋokasetnaŋ ⁷ ma zegalipmaŋ ¹⁰ keyet yaŋin ilinsakwep zema nâmbak. ⁸ Geŋ soŋgom kukŋaŋben ekdak keyaŋ kopme msalen am ekŋen kwilin Kawawaŋaŋ kululuŋ ma msat ku sokbeye keyetnaŋ yaŋbemti mama kanzizit keyelen papiaen ku kumpepeŋaŋ ekŋen keyaŋ soŋgom eweŋaŋ etaŋ maŋge pi ewe ku mamain ya bam ewe mambe ke msat aimboŋaŋ teepmaŋ penaŋangatan gilik zemti kwapme Kawawaŋaŋ waletpeme ekŋenaŋ ke ekti ektemtem mbep.

⁹ Pi am ŋoktikŋin temaŋ ekŋenaŋ nânâyelen keyet sepem tazin. Soŋgomgalen ŋokasetnaŋ ⁷ ke kalaŋ temaŋ ⁷ imbi keyaŋ keyet palen topmatazin. ¹⁰ Kalaŋ ⁷ keyaŋ kogogak amobotnaŋ ⁷ keyet sepem bep. Amobotnaŋ ⁵ ekŋen gakimâpme kwep ek alak kapi msat damuŋ mti tapmain. Mme kwep ŋen bam sokbesâpm. Sokbemti kan isikŋaŋ bugan msat damuŋ mimiyeleŋ zempepeŋaŋ. ¹¹ Mme soŋgom kukŋaŋben mamti yek bewien ke amobotnaŋ ⁷ yaŋ ekŋengat tuŋguwinangatnaŋ keyetnaŋ ŋenaŋ ewe gilik zemkoti amobotnaŋ kwapme indamakuman an keyaŋ amobotnaŋ tapme ⁸ bein. Egaŋ amobotnaŋ gilik zemkwati msat belatnik damuŋ mmeti walebe.

¹² Mme zegalipmaŋ ¹⁰ ekdak ke kekok amobotnaŋ ¹⁰ yaŋgut ekŋenaŋ damuŋ muluwin kan kapigogak ku yaŋbeip. Gazu gazu amobotnaŋ soŋgom kukŋaŋben muluwin nâmdelaŋ zemindemti ekmak tusumti kan isikŋaŋ bugan mbep. ¹³ Ekŋen keyaŋ ŋoktik sepem kwep bemtati soŋgom kukŋaŋben egat kandaŋan muluwin windenaŋben msawep. ¹⁴ Ekŋenaŋ Sipsip Nemaŋaŋ ekmak kasa âwep keyaŋgut Sipsip Nemaŋaŋ egaŋ windenaŋ bemti indomâbe. Egaŋ msalen amobotnaŋ ekŋengalen Amobotnaŋin Temaŋ ma msalen an damuŋ ekŋengalen An Damuŋin Temaŋ keyepm kasaŋane kume tobe. Am ikŋaŋ indakumtetiti ombemindeme ek mâbien nâmisimti maip ekŋen kemak Sipsip Nemaŋaŋmak ekŋenaŋ kasaŋineyeleŋ winde kume tobe.”

¹⁵ Âpme Ensel egaŋ kekok zemti ewe kapigok tusumti dinoye. “Imbi set kileŋ mama ke tu sambe keyet ganzenan tapme ekdak. Tu ke am msalen msat kataŋ talip ma am sek sepem igak igak ma zelin igak igak manzeip kataŋ ke tu ke nemoŋ. ¹⁶ Ma zegalipmaŋ ¹⁰ ekdak ke ma soŋgom kukŋaŋben ke ilinsakwep imbi set kileŋ mama zemtalatpemtiti kwitnaŋ kwitnaŋ sambe egat palen tati saŋgum melakandu kumâtâtpeme talak tapme

* **17:2:** Tu nimbien keyaŋ mkawaŋ beinen ekmak set kileŋ mambien.

sekñan nim wianñi kanziñan tewen bume zimâbe. ¹⁷ Yanñgut ke ilinangñat kenñinangñat etanñ ku mbep. Kawawanñanñ kenñin ke mimiñyet melenñ belanñ bemindeme ekñenanñ zetnanñ gawepumñti kenñ kwep bemñti sonñgom kukñanñbenñ ke mulup msawien. Mulup msamñti manepeme Kawawanñgalen zet penañanñmak beye. ¹⁸ Âpme geñ imbi ekdak ke mka temanñ. Ma imbi ke amobotnanñ sambe msat katanñ ekñenanñ ekdamunñ mbep. Bemzenze zet egat palen bem zemkwakwatnanñ.”

18

Kawawanñanñ Babilon mka temanñ kumasekbe keyelen zet

¹ Naman neñ ekma ensel ñen kululunñengatanñ kwatopme ekban. Ek windenanñ temanñ penañ ma sanña sonñganñanñanñ msat sambe mbusatnanñ bemâge. ² Eganñ kwizet temanñ ñakñak palen kapigok kuye, “Wakae! Babilon mka temanñ kumasekme delanñ penañ pein. Mka temanñ ke we bekananñ ekñengalen mka. Age mgasik sepem igak igak bekananñ mimiñyelen mka temanñ keyegak talip. ³ Kan Babilon mka temanñ ke kumasesekpiñ tapme msat katanñ am sambeyanñ imbi keyelen mama mimi bekananñ ke mâbien. Msat katanñ amobotnanñ ekñenanñ kotì ekmak set kilenñ mama mulup mbien. Âpme imbi keyanñ aem kwaem mulup an ekñengalen milawalin sambe egomñti kwitime keyepmñti ekñenanñ mânepmak omba bewien.”

⁴ Âpme kwitnanñ kwitnanñ ke ewe sokbembepiñ tapme ñenanñ kululunñen zet ñen ewe kapigok neñmagen toge, “Aminne, in mka temanñ ke pemñti melit! Mneti in ke tatneti set kilenñ mamayelen tusuwepmagangapmñti in ekñenmak walebepmagangat mka temanñ ke peit!

⁵ Am mka temanñ keyet kenñan keyanñ yom mñti mimiñiek mme sambe sopmanñ penañ bein. Kegok mme Kawawanñanñ ekñengalen yom keyet otnâmñti enseliñyet pigok zeye.

⁶ Imbi eganñ mulup kwitnanñ kwitnanñ mgasik mge keyet dopmanñ kwitnanñ kwitnanñ mgasik msawanik. Ma eganñ kwitnanñ kwitnanñ bekananñ mge ke geñ sebempemñti buganñ temanñ mosawanik. Ma eganñ okop kenñanen kwitnanñ kwitnanñ okbi okbiñanñmak lumanñti indayeyepmñti in kogogak sebempemñti sawep.

⁷ Eganñ ikñanñgat sekñanñ mmoti ma set kilenñ mama mimiñanñ gogot mñti keyet oloñenmak tage. Keyet katanñ in egat sek sindem ma si kembenñ temanñ aik sawep. Eganñ kenñanñanñ pigok manâin, ‘Neñ imbi mobotnanñ penañ. Neñ imbi kwambet yek ma neñ si kembenñ ku mbap ma kenñ oloñen palen mameti mambap.’ ⁸ Kegok manzein keyepmñti kasup kwep ñengat ekmagen kwitnanñ kwitnanñ nukñanñ ke kapigok sokbewe: zawat sek sindem ma si kembenñ ma meuyet kamberñ egalen kananñ bewe. Ma imbi ke tewen ziwe enenogat Amobotnanñ Kawawanñanñ ek winde tonñanñ eganñ yomanñgat dopmanñ mutumsame delanñ zewe.

⁹ Âpme msat katanñ amobotnanñ ekmak set kilenñ mamñti egat gogot temanñ mampeip. Kogogapm ek tewanñ bume zimñti tep kasakñanñ mopme ekti si kembenñ temanñ mbep.

¹⁰ Ekñenanñ sindem tisenup zemkiñgagalanñ indaikme beñanñ tati kapigok zewep, ‘Wakae! Babilon mka temanñ, Babilon mka katikñanñ, geñ mama mimi bekananñdanñgat dopmanñ pempetuk sokbemgain.’

¹¹ Kegok mme msat katanñ am ekmak milawalin eganñ makwitimtan. An ekñen keyanñ an ñenanñ milawalin ku kwitiwepgapm si kembenñ temanñ mbep. ¹² Milawat kapigok dopmanñ sam dopmanñ sam mbien: gol ma silwa ma kekek tosanñanñ temanñ ma sanñgum kake katikñanñ ke kwetetepmanñ mânepmanñ temanñ ma sanñgum ñamanñ ma aiaikñanñ ma sanñgum ñamanñ palen kânkânñanñmak tatatanñ ke ma tep sesikñanñ dolakñanñmak ma elepan ke bo temanñ penañgat zegalipmanñanñ kwitnanñ kwitnanñ notnanñ mimiñanñ ma tep notnanñ mânewinñ temanñ ma kapayanñ ma aenanñ ma nanzanñ sanña sonñganñanñmak nukñanñbenñanñ mimiñanñ ¹³ ma mambuzuzup sekñanñ ma dip ma kabilam ma tep tunñanñ

sesikṅaṅ dolakṅaṅmak notnaṅ ma wet sesikṅaṅ dolakṅaṅ ma wain ma wet tuṅaṅ dolakṅaṅ ma meu kânzunzuṅaṅ ma wit katnaṅ sepemaṅ saṅgom nemoṅ ma makau ma sipsip ma âsimak ma mulup an tosaṅinpiṅ amnaṅ ekṅen indakwitime ekṅengalen bewien. ¹⁴ Ma an ekṅen ekmak omkwiti kwiti mamtemien egat zewien, ‘Geṅ kwitnaṅ kwitnaṅ dolakṅaṅ ego egomak makwitimtemanan wan alak delaṅ zein. Ma milawadi sambe ma kwitnaṅ kwitnaṅ dolakṅaṅ tosaṅaṅ temaṅ delaṅ zein. Geṅ ewe ṅen ku aikbanik penaṅ!’ ¹⁵ Âpme ekṅen ke omkwiti kwiti mka temaṅmak mbiengapm ekṅenaṅ mânepmak kwabien. Ma ekṅen sindem tisenup ze kiṅgagalaṅ indaikme beṅan tati si kemberṅ mti ¹⁶ kapigok zewep, ‘Wakae! Babilon mka temaṅ! Egaṅ saṅgum kwetepemaṅ ma mânepmaṅ temaṅ ma ṅamaṅ ma ṅamaṅmak kâṅkâṅaṅmak manzamtatan. Ma egaṅ sekṅaṅ gol ma nanzaṅ dolakṅaṅ penaṅ ma kekek mânepmaṅ mobotnaṅ penaṅ keyaṅ sekṅin miak pemti mamaip. ¹⁷ Ma kan isikṅaṅ bugan kapiyet mânep milawatnaṅ ma elimiak ke yek beme delaṅ zep!’

Âpme waṅga sambe mamaiwen ma am waṅgaen mulup mamip ekṅen ma an waṅga mti maindap mainen ma an ekṅen nembu palen mulup kwitnaṅ kwitnaṅ mânep titiyelen mamiwen ekṅenaṅ kegogak beṅan tati ¹⁸ ekme Babilon kasakṅaṅaṅ kwaikme tep temaṅaṅ zime si kemberṅ temaṅ mti zewien, ‘Mka temaṅ keboṅ ke ṅen ewe ku tazin.’ ¹⁹ Kegok zemti kânzunzu time ṅokṅinan mopme si kemberṅ temaṅ mti zewien, ‘Wakae! mka temaṅ ke waṅga toṅane nembuyen mamaip ekṅenaṅ mânep temaṅ milawalinaṅgat tiwien. Âpme pi memendepmak mka temaṅ lambaṅaṅ etaṅ tage.’

²⁰ Am kululuṅen talip in ma Kawawaṅgalen am ma ombemindendaṅaṅ ma golaṅ zenze an in keṅ oloṅen nâmti segeyak mbep. Mka temaṅ kumasekbiengapmti aminne, in kululuṅen tati oloṅen mbep! Ma Kawawaṅgaṅ zemdelaṅ zenzeyelen mama mimi bekaṅaṅ egaṅ ingat mgeyepmti in Kawawaṅgalen am nâmkîṅpepeṅinmak ma Kawawaṅgalen nempaṅane ma golaṅ zenze an in oloṅen mbep!”

²¹ Zet kegok sokbeme ensel ṅen windendaṅ temaṅ egaṅ nanzaṅ siput temaṅ ke mwati witikpeme nembu keṅaṅ met towepme kapigok zeye, “Babilon mka temaṅ ke kegogak witikpeme nembu keṅaṅ metopme bam ku ekbep. ²² Âpme gita kulele ma silik enṅasat ma lumun kwisak ke geṅmagen ṅen ewe ku sokbewe. Ma am notnaṅ mulup kwitnaṅ kwitnaṅ mamip ke ewe geṅmagen ku aikbep. Ma mulup mme kwisak kwisak makun kegokpiṅ tuṅtaṅ pemti tabe. ²³ Taṅam busatnaṅaṅ geṅmagen ṅen ewe ku sokbewe ma an imbi ekṅengalen ma kan an imbiṅ bembeyelen kan kwisakṅaṅ ma oloṅen ṅen ku sokbewe. Gâlen an milawat dopmaṅ sam dopmaṅ sam mamtemien ekṅenaṅ msat kataṅ milawat omkwiti kwitiyelen nânâṅin temaṅmak kwati mambien. Ma gâlen aṅkambuk mulup msat kataṅ am keṅin mme yuṅguye.

²⁴ Âpme golaṅ zenze an ma Kawawaṅgalen am nâmkîṅpepeṅinmak ma msat kataṅ am indomwalet mbanan ekṅengalen siwin Kawawaṅgaṅ Babilon mka temaṅ keyet keṅaṅ aikge. Ya keyelen yom ke Babilonmagen tazin keyepmti set ke ekmagen sokbeye.”

19

Kululuṅen Kawawaṅgat olim sesewat sokbeme Zânaṅ eknâṅge

¹ Mme delaṅ zeme neṅ kululuṅen an maṅge temaṅ ekṅengalen sesewat silik kwisak temaṅnok nâmban. Ekṅenaṅ pigok kuwien, “Kawawaṅ ek am yomengatnan indatin ma ek an kwizetpatnaṅmak ma winde ke ekmagen etaṅ tazingapmti Kawawaṅgat sesewatne. ² Kawawaṅgaṅ zemdelaṅ zenzeyelen zet mme penaṅaṅmak ma teṅ penaṅ mambein. Egaṅ set kileṅ mama imbi temaṅ ek zemdelaṅ zenzeyelen am msat kataṅ yom ekmak set kileṅ mama mbien. Mti imbi temaṅ egaṅ Kawawaṅgalen mulup an indome gakiwiengapm Kawawaṅgaṅ dopmaṅ mutumsame delaṅ zein.”

³ Kegok zemti ewe pigok kuwien, “Mka temaṅ keyelen kasakṅaṅ mot kwesiṅ kwesiṅ

tapmobe keyepmti Kawawaŋgat sesewatne.” ⁴ Âpme an damuŋ 24 ma kwitnaŋ kwitnaŋ mamaŋinmak soŋgom nembonŋ zulak zulak ekŋenaŋ Kawawaŋgalen mundum Kawawaŋ ikŋaŋ totage egat zikatnan ekŋenaŋ pedondom samti sesewati pigok zewien, “Penaŋ sukwep, Kawawaŋgat sesewatne!”

⁵ Âpme Kawawaŋgalen mundumen zet ŋandaŋ ŋen pigok sokbeye, “Kawawaŋgalen mulup an ma am nâmkŋpepeninmak sambe inmagen mobotnaŋ ma tototnaŋ in Kawawaŋ sesewatsait ma eksempeit.” ⁶ Âpme neŋ am sambeyelen bim ŋandaŋ temaŋnok nâmban. Ke tu bimaŋ ome kwisakŋaŋ temaŋ makuinok ma kululuŋ kwisak temaŋ makuinok nâma kwizet kapigok sokbeye, “Amobotnaŋ Kawawaŋ ŋin de toŋaŋ ndikdamuŋ mamingapmti ek sesewatpene! ⁷ Sipsip Nemaŋaŋ egalen aimbiŋ bembeyelen kan sokbein ma imbiŋaŋaŋ ikŋaŋgat aimbiŋ bembeyelen elemiak weyaŋ mgeyepmti nin keŋ oloŋen ma keŋ segeyak ma egat sesewatsane.” ⁸ Kawawaŋaŋ imbi saŋgum melakandu satnaŋ penaŋ dolakŋaŋ ke munduŋ mamayet nâmsaye. Kawawaŋgalen am mulup teŋ mti mamtemien ekŋen keyaŋ kebonŋ beip.

⁹ Âpme enselaŋ zet ŋen kapigok dinoye, “Geŋ meluwaŋ kapigok ku, ‘Sipsip Nema egalen awembiŋ bembeyelen tu meu niniyelen am ekŋen indayaŋkwesime kobien ekŋen ke oloŋen mit.’ ” Kegok mti zeye, “Zet diŋgoyap ke Kawawaŋgalen zet ŋotekŋaŋ penaŋ.”

¹⁰ Kegok dinome neŋ egat setnaŋ ganzenan pedondomti dundum sasâgât mma egaŋ zemkolumnemti kapigok dinoye, “Geŋ nâgât kekok mimipiŋ. Neŋ mulup an nodi ma nodine notnaŋ Zisasiyelen zet zapat dolakŋaŋ kiŋgagapiŋ manzemkawaŋ bemtemien ekŋengat nolin. Geŋ Kawawaŋgat etaŋ sesewatsa. Kawawaŋgalen Emetak ke am Kawawaŋgat nâmkŋpewienen ekŋen Zisasiyelen zezapat dolakŋaŋ zenzeyelen indamukulem mamin.”

An ŋenaŋ âs satnaŋ dukŋaŋ totage

¹¹ Âpme neŋ ekma kululuŋ ŋandeme âs satnaŋ ŋen tapme ekma an ŋen dukŋaŋ tage ke am ekŋenaŋ kwitnaŋ kapigok makuip: Egaŋ amŋane ku matalasim indein ma egaŋ zet penaŋ keyet toŋaŋ bein. Keyepmti egaŋ dopmaŋ mututu ma kasa kukuŋaŋ mulup esemteŋ penaŋ mamin. ¹² Zikatnaŋ nembet nembet teziŋ taŋamaŋ kebonŋ ma ŋokŋanen amobotnaŋgalen bunduŋ isikŋaŋ sambe tapmâge. Ma kwit kumpepeŋaŋ ke igak etaŋ maiŋti manâin. ¹³ Ma kâlâpmaŋ teepmaŋ mundum tazin ke siwaŋ etaŋ metekumpepeŋaŋ an ke mundum tage egat kwitnaŋ “Kawawaŋgalen Zet.” ¹⁴ Egaŋ âs satnaŋ keyet palen moti mepme egalen kasa kuku an maŋge temaŋ kululuŋengatnaŋ ekŋenaŋ kâlâwin satnaŋ penaŋ mundumti ek mâti âsiŋin satnaŋ dukŋaŋ mepmâbien. ¹⁵ Ma dembusekŋaŋgatnaŋ kasayelen wanam kukuŋaŋbeŋ keyaŋ kwage. Keyaŋ am sambe msat sambeyet indomti indawalebe. Mti Kawawaŋ winde toŋaŋ ma egalen ŋenzinziŋ temaŋ kasaŋane ekŋenmak mbe. Egaŋ aen toŋge mmamti am indom walebe ke sepem wain katnaŋ selaŋ im ziniŋ ziniŋ mamip sepem kekok mbe. ¹⁶ Kâlâpmaŋ palen ma tambaŋanen tage ke kwitnaŋ kapigok kukuŋaŋ:

“EGAN MSALEN AMOBOTNAN EKŊENGALEN AMOBOTNANIN TEMAN
MA MSALEN AN DAMUŋ EKŊENGALEN AN DAMUŋIN TEMAN.”

¹⁷ Âpme neŋ ekma mepme ensel ŋen kasuwen tapme ekban. Egaŋ ke tati age sambe tedukŋaŋ gwaen kwapme indikti ekŋengat kwizet kumti zeye, “Kawawaŋaŋ tu meu temaŋ aikzingat toti kot ondegit. ¹⁸ In ondekti amobotnaŋ ekŋengalen sek sesumbaŋin ma kasa kuku an ŋeŋaŋ bembe ekŋengalen sek sesumbaŋin ma an winderinbeŋ ekŋengalen sek sesumbaŋin ma âs ma an âs palen maip ekŋengalen sek sesumbaŋin ma am sambe ekŋengalen sek sesumbaŋin ma am lala ku mamaiwen ma am lala mamaiwen ekŋengalen sek sesumbaŋin ma amobotnaŋ ma am tototnaŋ ekŋengat sek sesumbaŋin nseip!”

¹⁹ Âpme neŋ soŋgom kukŋaŋbeŋ ma msat kataŋ amobotnaŋ ma kasa kuku anŋane ilinsakwep ondek tapme ekban. Ekŋenaŋ an âs satnanen tage ek ke ma kasa kuku anŋane ekŋenmak kasa kusâgât kegok mbien. ²⁰ Âpme kasa kumti soŋgom kukŋaŋbeŋ ke ma golaŋ zenze an dâsuki eget sukŋaŋ beme idatawien. Golaŋ zenze an dâsuki egaŋ soŋgom kukŋaŋbeŋ egat zikatnan menok kwitnaŋ kwitnaŋ mge. Mme am soŋgom kukŋaŋbeŋ egalen weŋaŋ mimiŋaŋ ke pedondom sesewatsamti mambien ma egalen muluwaŋ sekŋinan timti mamtemien. Am ekŋen ke keŋin mme yuŋgumtemege. Kegok mmalu an ekŋenaŋ âs palen soŋgom kukŋaŋbeŋ ma golaŋ zenze an dâsuki eget ke alik tapmalu eget idatimti aimboŋaŋ tep temaŋ nanaŋ salpa tazin maŋge keyet keŋan ideme towebun. ²¹ Kegok sokbeme egegalen kasa kuku anŋane tabien ekŋengut an âs satnaŋ dukŋan tage keyelen dembusekŋanengatnaŋ kasayelen wanam kukŋaŋbeŋ keyaŋ toti kasa kuku ekŋen ke indome gakime ageyaŋ ekŋengat sesumbaŋin omba ŋep nimti kambakŋin kwapme wisat mbien.

20

Sadaŋ nup kan tausen kwep setnaŋ betnaŋ zamti msat aimboŋaŋ teepmaŋ butnepiŋ keŋan peme towege

¹ Âpme neŋ taekma kululuŋengatnaŋ ensel ŋen topme ekban. Ek msat aimboŋaŋ teepmaŋ butnepiŋ keyelen ki ma tek aenaŋ weyayaŋaŋ katikŋaŋ ke mtoge. ² Ensel egaŋ gazu gazu temaŋ ke nombe itnaŋaŋ maŋgeyaŋ main. Ke ek we bekaŋaŋ ekŋengat ŋeŋaŋin. Enseliwan Sadaŋ atamti tegaŋ aenaŋ setnaŋ betnaŋ zamti nup kanen tausen kwep mamayet nâmti âtâpeme msat aimboŋaŋ teepmaŋ keŋan towege. ³ Towepme ensel keyaŋ set kiŋaŋ mpemti sekekek palen gwadeyaŋ milikpeye mneti ke amnaŋ set mâtâpme egaŋ kwawabe. Mme egaŋ am ewe keŋin mme kileŋ bembepiŋ manepeme nup kan tausen kwep bembeyet zenzeŋaŋ. Ke manepeme nup kan sambe bemengut kwalepepeyet zempepeŋaŋgapmti kwalep peme kwati mulupmaŋ kan belaknik mbe.

⁴ Âpme neŋ mundum totatat elimiakŋaŋmak sambe tapme ekban. Kegogak ekma am Kawawaŋgalen zetnaŋ zemkawaŋ bemti egalen zet mâti windeŋaŋbeŋ mambien ma am ekŋen keyaŋ soŋgom kukŋaŋbeŋ ikŋaŋ ma muluwaŋ weŋaŋ ku pedondom sesewatsawien ma kwitnaŋ monzalaminan ma belinan ku kumpepeŋaŋgapmti soŋgom kukŋaŋgalen kasa kuku an ekŋenaŋ bimin elengewien. Ekŋen keyelen weŋin tapme indikban. An ekŋen keyaŋ gakikiengatnaŋ mamaen gilik zemkoti Kawawaŋaŋ am ekdamuŋ mimiyeleŋ winde indame mundum totatat elimiakŋaŋmak sambe keyet dukŋan totati Kilaismak mulup zemindendeŋaŋ ke nup kan tausen kwep mbep. ⁵ Mti am ekŋen ke wawat kukŋaŋgat ekŋenaŋ wabien. Âpme am gakikiŋaŋ ŋen mama ku tiwienangut ekŋen keyaŋ nup kan tausen kwep kegok tapme delaŋ zewe. ⁶ Am ekŋen ke wawat kukŋaŋgat keyet wawagat zapat mamaiwaŋ wati Kawawaŋ ikŋaŋgalen amŋane teŋ penaŋ ma ekŋen oloŋen mip. Am ekŋen keboŋ ke gakiki ŋen keyaŋ ku indatiwe keyet yaŋaŋ kapigok: Ekŋen ke msat aimboŋaŋ teepmaŋ penaŋ tepmak keŋan ke ku waletbep. Ekŋenaŋ Kilais ma Kawawaŋ egegalen am ekŋengat tuŋguwinan mamti dundundu mulup mbep. Mti Kawawaŋmak am ekŋen kemak am indikdamuŋ mti manepeme nup kan tausen kwep delaŋ zewe. ⁷ Âpme nup kan tausen kwep delaŋ zeme Sadaŋaŋ msat aimboŋaŋ teepmaŋ keŋangatnan ewe kwaletpeme kwati ⁸ am sambe msat kataŋ mamaip ekŋen zet dâsukiyaŋ keŋin myuŋguwe. Am ekŋen kegok mimindawe ekŋen ke kwilin Gok ma Magok. Kegok sokbeme Sadaŋaŋ am ekŋen ke indamakuman nembu ganzenangalen gambibik sambe keboŋ ondekindemti weyeyaŋ mulup mti an kasa mimiyeleŋ tabep. ⁹ Âpme ekŋenaŋ msat sambe kataŋ koti Israeŋ msalen am ekŋengalen ondedak munduminan meti am ekŋen ma Zelusalem mka temaŋ Kawawaŋ meluwaŋ mamtan kemak bembuluŋbien. Kegok mti tatnepeme

kululuŋengatnaŋ tewaŋ toti Sadaŋgalen am ekŋen ke indazimâge. ¹⁰ Kegok mme Sadaŋ am keŋin myuŋgumindemti maŋge ek ke mtati tep temaŋ nanaŋ salpamak tazimaŋgeen ke soŋgom kukŋaŋben ek ma golaŋ zenze an dâsuki egeleŋ matatemunen ke peme towege. Ekŋenaŋ keyet keŋan tati sindem temaŋ tambuyet mamsayet matimambep.

Delan zenze kanen zet mulup temaŋ sokbewe

¹¹ Âpme neŋ mundum totatat elimiakŋaŋmak satnaŋ temaŋ ekti keyet dukŋan an ŋen tapme ekma egalen kogeyelen windeyaŋ ma ŋenzimosetnaŋ kopataŋ zeye keyaŋ kululuŋ ma msat galaŋ zewun. Egeleŋ an keyet ŋenzimosetnaŋ ŋep ku tatagalen keyepmti kegok galaŋ zewun. ¹² Âpme am mobotnaŋ ma tototnaŋ gakiwien ekŋenaŋ mundum totatat elimiakŋaŋ keyet ganzenan tapme indikban. Tapme papia ŋotekŋaŋ notnaŋ tage ke ensel ekŋenaŋ mâtâbien. Papia ŋen mâtâge ke am mama kanzizit keyet zapat maip ekŋengalen kwit tage. Mme am sambe gakikiŋaŋ ekŋengalen mama mimiŋin ke papia ekŋen keyet keŋan tage ke ekti zelin zedelaŋ zemideye. ¹³ Âpme am notnaŋ nembu keŋan toti gakiwien ekŋen nembuengatnan gilik zemi wabien. Ma an damuŋ am gakikiŋaŋ maindikdamuŋ min egaŋ am gakikiŋaŋ indeme mebien ma an damuŋ am gakikiŋaŋgalen mundum maekdamuŋ min egaŋ kegogak am gakikiŋaŋ indeme mebien. An damuŋ zut ke Sadaŋgat kandaŋan mamalup. Kegok sokbeme am ekŋen ke msat palen mama mimiŋin mambien keyet kataŋ Kawawaŋaŋ zemidoeye. ¹⁴ Kegok mti an damuŋ am gakikiŋaŋ ekdamuŋ mamin ma an damuŋ am gakikiŋaŋgalen mundum damuŋ mamin an zut ke Sadaŋgat kandaŋan mamalup ya eget âtâtideme msat aimboŋaŋ teepmaŋ keŋan towebun. Gakiki ke Kawawaŋmak mama ke elen gemideye. ¹⁵ Âpme am ŋen ek kwitnaŋ mama kanzizit keyelen papiaen ku tage ekŋen indatimti âtâindeme msat aimboŋaŋ teepmaŋ tep temaŋ tazimaŋgeen ke âtâindeme towebien.

21

Kululuŋ alakŋaŋ ma msat alakŋaŋ sokbeye

¹ Âpme neŋ kululuŋ ma msat alakŋaŋ taekma sokbeme kululuŋ ma msat itnaŋaŋ keyaŋ yek bewun ma nembu temaŋaŋ kegogak yek beye. ² Kegok sokbeme Zelusalem mka temaŋ teŋ alakŋaŋ ke kululuŋen Kawawaŋmagengatnaŋ kwatopme ekban. Ke sepemaŋ imbi ŋen an zapatnaŋ ekmagenpepeyelen mamiakpeme damuŋ matazin keboŋ ekban. ³ Âpme Kawawaŋgalen mundum totatat elimiakŋaŋmak keyet palen-gatnan zet ŋande temaŋ kapigok zeme nâmban, “Ekdik, Kawawaŋgalen mka ke amŋanemagen sokbein. Egaŋ ekŋenmak matapme ekŋenaŋ ikŋaŋgalen amŋane penaŋ bemti mambep. Kawawaŋaŋ ekŋenmak mamti ekŋengat Kawawaŋin penaŋ bewe. ⁴ Mamti siawin kaput indewe. Gakiki ma kember palen mama ma si susu ma sindem mee ke ku tabe. Kwitnaŋ kwitnaŋ msat itnaŋan takwage keyaŋ yek bemâpme delaŋ zeye.”

⁵ Kegok sokbeme Kawawaŋaŋ mundum elimiakŋaŋmak keyet dukŋan tati kapigok dinoye, “Nânik, neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe alakŋaŋ mma sokbein.” Kegok zemi kegogak dinoye, “Geŋ zet ke wembe katn penaŋ amnaŋ nâmkipepeyelengat papiaen meluwaŋ mi!” ⁶ Mti ewe kapigok dinoye, “Kwitnaŋ kwitnaŋ sambe ke ilak sokbemâpme delaŋ zeye. Neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambeyet toŋaŋ ma kwitnaŋ kwitnaŋ sambe nen maekdamuŋ miyap. Neŋ eweŋan tapma kwitnaŋ kwitnaŋ sokbeyeyaŋ neŋ tapma kogogak delaŋ zewe. Âpme ŋen egaŋ tuyet gakin beme neŋmagen kopme neŋ tu zikatnaŋ mamaŋaŋmak keyetnaŋ tu ke sama nimti mama kanzizit mambe ke tosaŋepiŋ. ⁷ Am ŋenaŋ nâmkipepe neŋmagen atam tati bekaŋaŋgalen winde

ke kume tobe beme egañ kapiyet katnañ tabe: Neñ egat Kawawaññañ penañ bema egañ nâgât nemun bewe. ⁸ Yangut am Kawawañgalen zetnañ mkawañ bembeyelen makingalip ma am egat nâmkinpeip yangut Kawawañ bamkumpewien ma am kwitnañ kwitnañ bekañañ mamip ma am maindome gakip ma am set kileñ mamaip ma am añkambuk mulup ma mkambuk mulup ma egegat yeñ zelit ma agulam mulup mamip ma am notnañ mulup sepem kekok mamip ma am nopiom masesewatsaip ma am zet dâsuki manzeip am ekñen keboñ keyañ mundumin msat aimboñañ teepmañ penañ tepmak nanzañ salpamak omba zimti kipmañ penañ mambem tazin ke toti gakiki ke Kawawañmak mama ke elengemindewe.”

Zelusalem mka temañ alakñañ kululunengatnañ kwatoge

⁹ Âpme ensel kwep ensel 7 ekñenmagengatnañ egañ kotati dinoye, “Kopmane Sipsip Nemañañ egalen imbi zapat ke zikat gama ekbak.” Ensel zet zeye ke pelepmañ mtañpme makuma 7 kekok beye. Pelepmañ ekñen keyet keñañ kwitnañ kwitnañ bekañañ 7 kwep kwep katan pelep ekñen keyet keñañ gak zem tabien. ¹⁰ Kekok zemi zikat name ekma Kawawañgalen Emetakñañ winde namti zikatn mme menoknok ekma enseliyañ ikñañak naikti kalañ temañ teepmañ ñen tage ke nati dukñañ mobelin. Moti mka temañ teñ Zelusalem kululun Kawawañmagengatnañ toge ke zikat name ekban. ¹¹ Toti tapme zikat name ekban ke Kawawañgalen busatnañ temañmak keyañ mbusatnañ penañ bemtage. Ma sokñañ temañ puyuk payakñañ nanzañ kwitnañ zaspâ mânepmañ temañ makwitip sakam keboñ ekban. ¹² Mka temañ ke ganzenan tokwat bembulunji kimbatnañ nanzañañ bempepeñañ ke teepmañ ma katikñañ penañ kimbat ke setokwakwatnañ 12 weyayañañ. Ma setokwakwatnañ 12 keyet ganzenan ensel kwep kwep katan tati setokwakwat damuñ mbien. Mti setokwakwat 12 keyet palen Islael am manje 12 keyet kwilin kwep kwep keyet kalañ kumpepeñañ tage. ¹³ Âpme kasup kwakwatnaset sekekek tuk tabien ma kasup towetnaset kogogak tugañ tabien. Mme tâgâyañbem kukuñaset sekekek tuk ekma tabien ma tâgâyañ mepma delañ zein kogogak tugañ tabien. ¹⁴ Mka temañ alakñañ keyet tepumañ 12 waletpeme kwatage keyet palen Sipsip Nemañañgat nemañañe 12gat kwilinañ dukñañ kumpepeñañ ekban.

¹⁵ Ekma ensel zet zeme nâmban keyañ tek kwitnañ kwitnañ bem eekgalen golan weyayañañ keyañ mka temañ alakñañ keyelen tepum ma sekekek ke bem eege. ¹⁶ Mka temañ alakñañ keyet kwisimbembeñañ zulak zulak kekok. Mme ekñen ke bem eekme sakam kwep beye. Âpme kimbatnañ bem eek ekban keyet teepmañañ 1,500 mael mee kekok. Teepmañañ ekban sepemañ kekokak temañañ ma palakñañañ ilizuzut sakamit kwep. ¹⁷ Mka temañ alakñañ keyet kimbatnañ bembulun tage keyet mâmañ 65 mita. Enselañ betnañ gwezenangatnañ dukñañ keyañ mka temañ alakñañ keyet kimbatnañ bem eekgaen amnañ belinañ kwitnañ kwitnañ mambemegip keyet katnan mge. ¹⁸ Kimbatnañ ke nanzañ kwitnañ zaspâ keyañ walalatnañ ma mka temañ alakñañ ikñañ penañ ke gol titikñañañ walalatnañgapmti galasiyañ puyuk peyak maminok mme ekban. ¹⁹⁻²⁰ Mka temañ alakñañ keyet tepumañ kwep kwep nanzañ tosañin temañ ego egoñañmak keyañ walalatnañ. Nanzañ ekñen keyet kwilin ma ekñen ziboñ eknâm mimiyañ kapiyok: zaspâ ke gol nembon sokñañañ puyuk peyak mge ma sapaya nanzañ kâñkâmañ kululun nembon ma nanzañ ñen kwitnañ aget ke satnañ kilimbiñañ ma nanzañ ñen emelal kokñañ msikokok keboñ ma nanzañ ñen satnañmak ñamañ mitipesak kwitnañ sadonis ma nanzañ ñen kwitnañ kanilian ke alalañañ, ma nanzañ ñen kwitnañ kilisolait ke tipkokok, ma nanzañ ñen kwitnañ beal kokñañ nembu msikokogañ keñañ tapme ekbek nembon, ma nanzañ ñen kwitnañ topaz tipkokok yangut aiaikñañ, ma nanzañ ñen kwitnañ kilisopalas mitipesak tipkokokmak kokñañmak temakwep metek kukuñañ, ma nanzañ ñen kwitnañ zakin mitipesak

tipkokokmak alañmak temakwep metekukunaj, ma nanzaj ñen kwitnaj ametis mitipesak kânkâmanmak ñamanmak temakwep metek kukunaj keyet katanj. ²¹ Âpme sekekek 12 ekñen ke mondele katnaj nembonj kekek tosanaj mobotnaj kwep kwewanj sekekek igak igak ke mimiñaj ekban. Mme set tambangumin goliyanj mimiñaj kegogapm galasiyanj puyuk peyak mge.

²² Neñ mka temanj alakñaj keyet keñan ekspema mopme sesewat mka temanj ke ku tapme ekban. Enenogat Amobotnaj Kawawanj winde toñ ma Sipsip Nembanj egelanj sesewat mka temanj alakñajnok bemalu amnanj sesewatidewep. ²³ Kawawangalen sanja sonjanj mka temanj alakñaj keyelen tanam manzin ma kasupmak eyongayanj mka ke busatnaj ku sasayelen enenogat Sipsip Nembanj mka temanj alakñaj keyelen tanam bemti manzim tazin. ²⁴ Âpme am msat katanjalan ekñenanj busatnanjin Sipsip Nembanj egalen tanam ziwe keyet busatnanen tabep. Mme amobotnaj msat palen maip ekñenanj kwizet buñamin ke mka temanj alakñaj keyet tewalanj besât timobep. ²⁵ Mka temanj alakñaj keyet keñan tambumbu ñen ku tabe. Msamti etanj tapmepme sekekek sambe ekñenanj mâtâpenj matapmambep. ²⁶ Mme am sambe msat palen maip ekñenanj kegogak kwizet buñamin ke tewalanj mka temanj alakñaj besât mobep. ²⁷ Am yominmak ma mama mimi bekananj mti mamaip ma zet dâsukinibenj ekñenanj mka temanj alakñaj ku mobep. Am kwilin Sipsip Nembanjgalen mama papiaen tazin ekñenanj etanj keyet keñan mobep.

22

Mama tuyelen zet

¹ Âpme ensel eganj mama tu temanj ñen zikat name ekban. Tu ke puyuk payakñaj omba penaj sakamanj galas nembonj. Ke tu zikatnaj Kawawanj ma Sipsip Nembanj egegalen mundum totatat elimiakñajmak keyetnaj kwatoge. ² Toti mka temanj keyelen set tungupmaset mezin. Tu keyet nembet nembet mamayelen tep keyanj tapmege. Tep ekñen keyet penanj nup kan kwep keyet keñan sek 12 penanj maeligip ma eyonga kwep keñan penanj sek kwep maeligip. Ma msat katanj tep sinanj keyanj am mme dolakñaj bemâbep. ³ Mka temanj keyet keñan am ma kwitnaj kwitnaj Kawawanj saik kumindeye ekñen keyanj keñan ke ku tabep. Yangut Kawawanj ma Sipsip Nembanj egegalen mundum elimiakñajitmak mka temanj keyet keñan ilit mundumit keyet dukñan tapmalu Kawawangalen mulup amñane ekñenanj ikñangat sesewatpenti mambep. ⁴ Mti am ekñen keyanj ek weyanj ekmâtâti mambep ma ekñengat monzalamanan egat kwitnananj kumpepenanj tabe. ⁵ Ma mka temanj keyet keñan tambumbu ewe ku tabe ma am ekñenanj tanam ma kasup keyet olalat mulup ku mbep. Enenogat Amobotnaj Kawawanj ikñanj busatnaj bemindemti mamambe. Kegok sokbeme ekñenanj amobotnaj kwati am msalen indikdamunj mti kwesin kwesin mameti mambep.

Zisasiyanj kokogalen kananj sokñan bein

⁶ Âpme ensel keyanj pigok dinoye, “Zet papia kapi penañanjmakgapmti amnanj ñep nâmkinpewep. Amobotnaj Kawawanj egak Emetak Teñanj golanj zenze an ekñenmagen indame ikñangalen zetnaj mme sosok kwakwagalen indaye. Eganj ensel ñen am nâmkinpepeninmagen peme topme kwitnaj kwitnaj sokñan sokbesâpm ke zemzikat indaye.”

⁷ Enseliyanj zet kegok zemdelañ zeme Zisasiyanj pigok zeye, “Nânik, neñ sakwep kosowap. Âpme an ñenanj zet papia kapiyet keñan gawepuween kwitnaj kwitnaj bam sokbesâpm ke eganj oloñen mbe.”

⁸ Âpme Zânaŋ pigok zeye, “Neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe ke eknâmban. Ke eknâma delaŋ zeyeen ensel keyet setnanen pedondom sawan. Enenogat egaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe zemzikat name neŋ egat dundum sasâgât mban.” ⁹ Yanŋut ensel egaŋ zemkolumnemti zeye, “Yegat, pemane talak! Neŋ mulup an nodi ma golaŋ zenze an nodine ekŋengalen mulup an ma am papia kapiyelen zet gawepumti mambep ekŋengat nolin keyepmti geŋ Kawawaŋ ek etaŋ sesewati dundum sawanik!” ¹⁰ Kegok zemti kapigok dinoye, “Geŋ papia kapiyet keŋanen zet tazin ke sokbesâpm kapi ku enziliwanik. Zet papiaen kunek ke ilak penanaŋ sokbembeyelen kanaŋ sokŋanik bein ¹¹ keyepmti kan keŋ gilik zenzeyelen ŋen ewe ku tazin. An bekanaŋ mimi egaŋ bekanaŋ msâti mbe ma egaŋ set kileŋ mama masâgât nâmbes egaŋ ŋep mambe. Ma an teŋ main egaŋ kegogak mambe. Ma an keŋaŋ kwetetepmaŋ main egaŋ kegogak mambe.” ¹² Âpme Zisasiyaŋ pigok zeye, “Nânik! Neŋ sakwep penaŋ kosowap. Neŋ dopmaŋ mutumindandayelen koti am kwep kwep mama mimiŋinaŋgat kataŋ dopmaŋ mutumindawap. ¹³ Neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambeyet toŋaŋ ma kwitnaŋ kwitnaŋ sambe nen maekdamuŋ miyap. Neŋ eweŋaŋ tapma kwitnaŋ kwitnaŋ sokbeyeyaŋ neŋ tapma kogogak delaŋ zewe. Neŋ eweŋaŋ takwaban bam tapmobap.”

¹⁴ Âpme am nâlen zetn mâti esemteŋ mambien ekŋenaŋ ŋep mka temaŋ keyet setok-wakwatnanen moweti keŋan meti mama kanzizitgalen tep keyet katnaŋ nâmindema nimbep keyepmti ekŋenaŋ oloŋen mtalit. ¹⁵ Âpme am set kileŋ ma kwitnaŋ kwitnaŋ bekanaŋ mamip ma am aŋkambuk mulup ma mkambuk mulup ma egegat yeŋ zelit ma agulam mamip ma am notnaŋ mulup sepem kegok mamip ma am set kileŋ mamaip ma maindome gakip ma am nopiom sesewatsaip ma am zet dâsuki manzeip ekŋenaŋ mama mimi keboŋgat tikŋaŋ manâipgapmti Kawawaŋgalen mundum dolakŋanen ke ku tabep.

¹⁶ Âpme Zisasiyaŋ kapigok zeye, “Neŋ nâlen ensel zempema zet ke mti geŋmagen koti geŋ zet ke papiaen kumane zet keyaŋ Kawawaŋ nâmkipemaip ekŋenmagen mebe. Âpme neŋ Dewitgalen iŋsokŋane penaŋ beyap ma neŋ saputuŋ busatnaŋ temaŋ tambuŋaŋ makwatazin keboŋ beyap.”

¹⁷ Kawawaŋgalen Emetak ma Sipsip Nembraŋgalen imbi zapat mamalup egelaŋ Kilaisiyet pigok zewun, “Geŋ kot!”

Ma an ŋenaŋ zet ke nâmti kegogak zewe, “Geŋ kot” Âpme ŋen ekŋen tuyet gakimti kobep ma ekŋen tu niniyet nâmbep ekŋenaŋ koti mama tu tosaŋepiŋ nimbep.

Zânaŋ Zisasiyelen golaŋ zet delaŋ zenzeyelen zet ma zetik mge

¹⁸ Âpme Zânaŋ amgat golaŋ zet kapigok zeye, “Am ŋenaŋ golaŋ zet papia kapi keŋan maiŋti nâmbep ekŋengat golaŋin tiyap ke pigok: Am ŋenaŋ keŋaŋgalak zet ŋen tusumti zewe beme Kawawaŋaŋ papiaen kwitnaŋ kwitnaŋ bekanaŋ sokbembeyet zenzeŋaŋ ke ewe tusumti sawe. ¹⁹ Ma am ŋenaŋ zet kapi notnaŋ aseke beme Kawawaŋaŋ mamayelen tep katnaŋ egat zapat tazin ke ma mka temaŋ teŋ keyet keŋan ku mebe ke menzem timâbe. Kwitnaŋ kwitnaŋ ke sepem kegogak papiaen kumpepeŋaŋ matazin keyaŋ sokbewe.”

²⁰ Zet sambe zenzeŋaŋ kapiyet toŋaŋaŋ zet kapigok zein, “Penaŋ sukwep! Kann ilik sokŋanik bein.”

Zeme Zânaŋ dopmaŋ zeye, “Ke penaŋ, Amobotnaŋ Zisas, geŋ kot!”

²¹ Amobotnaŋ Zisas egalen keŋ taolelaŋ am Kawawaŋgat manâmkippeiŋ ekŋenmak wemti wembe. Ke penaŋ.

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Matiyu 1:1-2:12
2	Matiyu 2:13-3:6
3	Matiyu 3:7-4:11
4	Matiyu 4:12-25
5	Matiyu 5:1-26
6	Matiyu 5:27-48
7	Matiyu 6:1-24
8	Matiyu 6:25-7:14
9	Matiyu 7:15-29
10	Matiyu 8:1-17
11	Matiyu 8:18-34
12	Matiyu 9:1-17
13	Matiyu 9:18-38
14	Matiyu 10:1-23
15	Matiyu 10:24-11:6
16	Matiyu 11:7-30
17	Matiyu 12:1-21
18	Matiyu 12:22-45
19	Matiyu 12:46-13:23
20	Matiyu 13:24-46
21	Matiyu 13:47-14:12
22	Matiyu 14:13-36
23	Matiyu 15:1-28
24	Matiyu 15:29-16:12
25	Matiyu 16:13-17:9
26	Matiyu 17:10-27
27	Matiyu 18:1-22
28	Matiyu 18:23-19:12
29	Matiyu 19:13-30
30	Matiyu 20:1-28
31	Matiyu 20:29-21:22

February

date	Scripture
1	Matiyu 21:23-46
2	Matiyu 22:1-33
3	Matiyu 22:34-23:12
4	Matiyu 23:13-39
5	Matiyu 24:1-28
6	Matiyu 24:29-51
7	Matiyu 25:1-30
8	Matiyu 25:31-26:13
9	Matiyu 26:14-46
10	Matiyu 26:47-68
11	Matiyu 26:69-27:14
12	Matiyu 27:15-31
13	Matiyu 27:32-66
14	Matiyu 28:1-20
15	Mak 1:1-28
16	Mak 1:29-2:12
17	Mak 2:13-3:6
18	Mak 3:7-30
19	Mak 3:31-4:25
20	Mak 4:26-5:20
21	Mak 5:21-43
22	Mak 6:1-29
23	Mak 6:30-56
24	Mak 7:1-23
25	Mak 7:24-8:10
26	Mak 8:11-9:1
27	Mak 9:2-29
28	Mak 9:30-10:12

date	Scripture
1	Mak 10:13-31
2	Mak 10:32-52
3	Mak 11:1-26
4	Mak 11:27-12:17
5	Mak 12:18-37
6	Mak 12:38-13:13
7	Mak 13:14-37
8	Mak 14:1-21
9	Mak 14:22-52
10	Mak 14:53-72
11	Mak 15:1-47
12	Mak 16:1-20
13	Luk 1:1-25
14	Luk 1:26-56
15	Luk 1:57-80
16	Luk 2:1-35
17	Luk 2:36-52
18	Luk 3:1-22
19	Luk 3:23-38
20	Luk 4:1-30
21	Luk 4:31-5:11
22	Luk 5:12-28
23	Luk 5:29-6:11
24	Luk 6:12-38
25	Luk 6:39-7:10
26	Luk 7:11-35
27	Luk 7:36-8:3
28	Luk 8:4-21
29	Luk 8:22-39
30	Luk 8:40-9:6
31	Luk 9:7-27

date	Scripture
1	Luk 9:28-50
2	Luk 9:51-10:12
3	Luk 10:13-37
4	Luk 10:38-11:13
5	Luk 11:14-36
6	Luk 11:37-12:7
7	Luk 12:8-34
8	Luk 12:35-59
9	Luk 13:1-21
10	Luk 13:22-14:6
11	Luk 14:7-35
12	Luk 15:1-32
13	Luk 16:1-18
14	Luk 16:19-17:10
15	Luk 17:11-37
16	Luk 18:1-17
17	Luk 18:18-43
18	Luk 19:1-27
19	Luk 19:28-48
20	Luk 20:1-26
21	Luk 20:27-47
22	Luk 21:1-28
23	Luk 21:29-22:13
24	Luk 22:14-34
25	Luk 22:35-53
26	Luk 22:54-23:12
27	Luk 23:13-43
28	Luk 23:44-24:12
29	Luk 24:13-53
30	Zân 1:1-28

date	Scripture
1	Zân 1:29-51
2	Zân 2:1-25
3	Zân 3:1-21
4	Zân 3:22-4:3
5	Zân 4:4-42
6	Zân 4:43-54
7	Zân 5:1-23
8	Zân 5:24-47
9	Zân 6:1-21
10	Zân 6:22-40
11	Zân 6:41-71
12	Zân 7:1-29
13	Zân 7:30-52
14	Zân 7:53-8:20
15	Zân 8:21-30
16	Zân 8:31-59
17	Zân 9:1-41
18	Zân 10:1-21
19	Zân 10:22-42
20	Zân 11:1-53
21	Zân 11:54-12:19
22	Zân 12:20-50
23	Zân 13:1-30
24	Zân 13:31-14:14
25	Zân 14:15-31
26	Zân 15:1-27
27	Zân 16:1-33
28	Zân 17:1-26
29	Zân 18:1-24
30	Zân 18:25-19:22
31	Zân 19:23-42

date	Scripture
1	Zân 20:1-31
2	Zân 21:1-25
3	Nembayelen Muluwin 1:1-26
4	Nembayelen Muluwin 2:1-47
5	Nembayelen Muluwin 3:1-26
6	Nembayelen Muluwin 4:1-37
7	Nembayelen Muluwin 5:1-42
8	Nembayelen Muluwin 6:1-15
9	Nembayelen Muluwin 7:1-29
10	Nembayelen Muluwin 7:30-50
11	Nembayelen Muluwin 7:51-8:13
12	Nembayelen Muluwin 8:14-40
13	Nembayelen Muluwin 9:1-25
14	Nembayelen Muluwin 9:26-43
15	Nembayelen Muluwin 10:1-33
16	Nembayelen Muluwin 10:34-48
17	Nembayelen Muluwin 11:1-30
18	Nembayelen Muluwin 12:1-23
19	Nembayelen Muluwin 12:24-13:12
20	Nembayelen Muluwin 13:13-41
21	Nembayelen Muluwin 13:42-14:7
22	Nembayelen Muluwin 14:8-28
23	Nembayelen Muluwin 15:1-35
24	Nembayelen Muluwin 15:36-16:15
25	Nembayelen Muluwin 16:16-40
26	Nembayelen Muluwin 17:1-34
27	Nembayelen Muluwin 18:1-21
28	Nembayelen Muluwin 18:22-19:12
29	Nembayelen Muluwin 19:13-41
30	Nembayelen Muluwin 20:1-38

date	Scripture
1	Nembayelen Muluwin 21:1-16
2	Nembayelen Muluwin 21:17-36
3	Nembayelen Muluwin 21:37-22:16
4	Nembayelen Muluwin 22:17-23:10
5	Nembayelen Muluwin 23:11-35
6	Nembayelen Muluwin 24:1-27
7	Nembayelen Muluwin 25:1-27
8	Nembayelen Muluwin 26:1-32
9	Nembayelen Muluwin 27:1-20
10	Nembayelen Muluwin 27:21-44
11	Nembayelen Muluwin 28:1-31
12	Loma 1:1-17
13	Loma 1:18-32
14	Loma 2:1-24
15	Loma 2:25-3:8
16	Loma 3:9-31
17	Loma 4:1-12
18	Loma 4:13-5:5
19	Loma 5:6-21
20	Loma 6:1-23
21	Loma 7:1-14
22	Loma 7:15-8:6
23	Loma 8:7-21
24	Loma 8:22-39
25	Loma 9:1-21
26	Loma 9:22-10:13
27	Loma 10:14-11:12
28	Loma 11:13-36
29	Loma 12:1-21
30	Loma 13:1-14
31	Loma 14:1-23

date	Scripture
1	Loma 15:1-21
2	Loma 15:22-16:7
3	Loma 16:8-27
4	1 Kolin 1:1-17
5	1 Kolin 1:18-2:5
6	1 Kolin 2:6-3:4
7	1 Kolin 3:5-23
8	1 Kolin 4:1-21
9	1 Kolin 5:1-13
10	1 Kolin 6:1-20
11	1 Kolin 7:1-24
12	1 Kolin 7:25-40
13	1 Kolin 8:1-13
14	1 Kolin 9:1-18
15	1 Kolin 9:19-10:13
16	1 Kolin 10:14-11:1
17	1 Kolin 11:2-16
18	1 Kolin 11:17-34
19	1 Kolin 12:1-26
20	1 Kolin 12:27-13:13
21	1 Kolin 14:1-17
22	1 Kolin 14:18-40
23	1 Kolin 15:1-28
24	1 Kolin 15:29-58
25	1 Kolin 16:1-24
26	2 Kolin 1:1-11
27	2 Kolin 1:12-2:11
28	2 Kolin 2:12-17
29	2 Kolin 3:1-18
30	2 Kolin 4:1-12
31	2 Kolin 4:13-5:10

date	Scripture
1	2 Kolin 5:11-21
2	2 Kolin 6:1-13
3	2 Kolin 6:14-7:7
4	2 Kolin 7:8-16
5	2 Kolin 8:1-15
6	2 Kolin 8:16-24
7	2 Kolin 9:1-15
8	2 Kolin 10:1-18
9	2 Kolin 11:1-15
10	2 Kolin 11:16-33
11	2 Kolin 12:1-10
12	2 Kolin 12:11-21
13	2 Kolin 13:1-14
14	Galesia 1:1-24
15	Galesia 2:1-16
16	Galesia 2:17-3:9
17	Galesia 3:10-22
18	Galesia 3:23-4:20
19	Galesia 4:21-5:12
20	Galesia 5:13-26
21	Galesia 6:1-18
22	Epesa 1:1-23
23	Epesa 2:1-22
24	Epesa 3:1-21
25	Epesa 4:1-16
26	Epesa 4:17-5:2
27	Epesa 5:3-33
28	Epesa 6:1-24
29	Pilipai 1:1-26
30	Pilipai 1:27-2:18

date	Scripture
1	Pilipai 2:19-3:6
2	Pilipai 3:7-4:1
3	Pilipai 4:2-23
4	Kolosi 1:1-20
5	Kolosi 1:21-2:7
6	Kolosi 2:8-23
7	Kolosi 3:1-17
8	Kolosi 3:18-4:18
9	1 Tesalonaika 1:1-2:9
10	1 Tesalonaika 2:10-3:13
11	1 Tesalonaika 4:1-5:3
12	1 Tesalonaika 5:4-28
13	2 Tesalonaika 1:1-12
14	2 Tesalonaika 2:1-17
15	2 Tesalonaika 3:1-18
16	1 Timoti 1:1-20
17	1 Timoti 2:1-15
18	1 Timoti 3:1-16
19	1 Timoti 4:1-16
20	1 Timoti 5:1-25
21	1 Timoti 6:1-21
22	2 Timoti 1:1-18
23	2 Timoti 2:1-21
24	2 Timoti 2:22-3:17
25	2 Timoti 4:1-22
26	Taitas 1:1-16
27	Taitas 2:1-14
28	Taitas 2:15-3:15
29	Pilimon 1:1-25
30	Ibulu 1:1-14
31	Ibulu 2:1-18

date	Scripture
1	Ibulu 3:1-19
2	Ibulu 4:1-13
3	Ibulu 4:14-5:14
4	Ibulu 6:1-20
5	Ibulu 7:1-19
6	Ibulu 7:20-28
7	Ibulu 8:1-13
8	Ibulu 9:1-10
9	Ibulu 9:11-28
10	Ibulu 10:1-18
11	Ibulu 10:19-39
12	Ibulu 11:1-16
13	Ibulu 11:17-31
14	Ibulu 11:32-12:13
15	Ibulu 12:14-29
16	Ibulu 13:1-25
17	Zems 1:1-18
18	Zems 1:19-2:17
19	Zems 2:18-3:18
20	Zems 4:1-17
21	Zems 5:1-20
22	1 Pita 1:1-12
23	1 Pita 1:13-2:10
24	1 Pita 2:11-3:7
25	1 Pita 3:8-4:6
26	1 Pita 4:7-5:14
27	2 Pita 1:1-21
28	2 Pita 2:1-22
29	2 Pita 3:1-18
30	1 Zân 1:1-10

date	Scripture
1	1 Zân 2:1-17
2	1 Zân 2:18-3:2
3	1 Zân 3:3-24
4	1 Zân 4:1-21
5	1 Zân 5:1-21
6	2 Zân 1:1-13
7	3 Zân 1:1-14
8	Zudas 1:1-25
9	Kie Kienok 1:1-20
10	Kie Kienok 2:1-17
11	Kie Kienok 2:18-3:6
12	Kie Kienok 3:7-22
13	Kie Kienok 4:1-11
14	Kie Kienok 5:1-14
15	Kie Kienok 6:1-17
16	Kie Kienok 7:1-17
17	Kie Kienok 8:1-13
18	Kie Kienok 9:1-21
19	Kie Kienok 10:1-11
20	Kie Kienok 11:1-19
21	Kie Kienok 12:1-18
22	Kie Kienok 13:1-18
23	Kie Kienok 14:1-20
24	Kie Kienok 15:1-8
25	Kie Kienok 16:1-21
26	Kie Kienok 17:1-18
27	Kie Kienok 18:1-24
28	Kie Kienok 19:1-21
29	Kie Kienok 20:1-15
30	Kie Kienok 21:1-27
31	Kie Kienok 22:1-21

Kwit ma Zet Notnangat Yanjin

Abalaam Kwit keyet yanjan kapigok, “am sambeyet soknin”. Egan Ibulu am ekngat biwin penañ. Kwitnañ itnañ Abalam makumtemien ya bam Kawawañan kwitnañ naman Abalaam kuye (Sokbembe 17:5). Abalaamgat bipmañ kwitnañ Tela (Sokbembe 11:26-27). Mkañan noteknañ U Kaldia msalen mamantan yan meninañ gakime (Sokbembe 11:28) Abalaamañ imbiñan Sela ma meninañgat nemunañ Lot ke ilinsakwep msat ke pemti msat nen kwitnañ Alan ke mepmamtemien (Sokbembe 11:31; Nembayelen Muluwin 7:2-4). Ke mamti Abalaamañ nup kanañ 75 beme naman Kawawañan pigok zeye, “Geñ mangendine timti neñ msat nen aikgawap ke met mambanik.” Kan keyegak Kawawañan Abalaamgat zetik pigok mge, “Neñ gâgât insokdine mma sambe penañ sokbemti mambep.” (Sokbembe 12:2) Âpme Abalaamañ Kawawañgalen zet gawepumti Kenan msalen mege. Ke mame egat nup kanañ 100 kekok beme Kawawañgalen zetik keyet penañan imbiñan Selayan nemunjit yu Aisak ambege (Sokbembe 17). Keyet saknan Kawawañan ma amnan Abalaamgat kwit ma zet notnañ kapigok zewien: “An zet gawepupu toñ,” “Nâgât notn penañ,” (Zems 2:21-23), “Am nâmkipepeñmak ekngat biwin” (Loma 4:17). Abalaamañ set kegoset mame keyepmti egat kwitnañ ma mamañangat yanjan notnañ kekok zenzenañ.

Abel Nemba ke Adammak Ewa egegat nemunjit muñ. Egan sipsip damuñ mamtan. Ek nâmkipepeñan kaliñan keyepmti Kawawañan eget nâme dolaknan penañ beye (Ibulu 11:4). Abelyet sipmañan msalen mulatkwawati Kawawañgat dopmañ mututuyet kwizet kuye (Sokbembe 4:10) yangut Zisasiyelen sipmañan toti Kawawañgat kwizet kuyeen yom katikpepeyeyet kuye (Ibulu 12:24). Yuñan, Keinan, kuye keyet zetnañ egalen zet kukuñan keyet ekbak.

Adam Kwit keyet yanjan penañ, “an”. Eweñan Kawawañan an ke neñan weyanpemti mme sokbeme kwitnañ kwitnañ zelañ zeme sokbeye keyet damuñin peme mamtan. Adam nup kanañ 930 beme gakiye. An neñan yom mti gakiki aikndaye ek Adam. Âpme An bam sokbeyeyan mama aikndaye ek Zisas (Loma 5:12-21; 1 Kolin 15:22, 45; Epesa 4:22-24).

Aga Imbi ke Abalaamgat imbiñan Selayet sisiliñ imbi. Selayan tipkatik mangeyepm sisiliñ imbiñan nâmpeme apmañmak wemti nemba ambet itdandayet zempeme apmañ Abalaamak mamti nemba ambet itdaye (Sokbembe 16:1-4). Agayan nemba ambege keyet kwitnañ Ismael. Yangut Kawawañan eknetmak zetik mge keyan setnañ keeset ku mâbâgalen. Selayan Abalaamgat imbiñan penañan nemunañ ambet samti sisiliñ imbiñan Agayet nenzinziñ mti nemunañ Ismael itdamâpme msat tungupman mebun. Selayet zet notnañ zenzenañ ke ekbak.

Aisak Ek Abalaamak Sela eknetgat nemunjit yu. Abalaam ek ailip penañ nup kanañ 100 beye âpme imbiñan imbi penañ nup kanañ 90 beye. Kawawañan eknetgat alikñit sambe penañ sokbembeyet zeye. Yangut nemunjit yu Aisak sokbeye (Sokbembe 21). Âpme nemba ke mamkwati sememe naman nemunjit kwewetan ke kumti Kawawañan iknangat sâpe sâpe bum sasayet zeye. Âpme Abalaamañ nâmti nemunañ kwep Aisak ke tep mee pi same time kalañan Aisak ke kumti busâgât mowebun. Âpme Kawawañan Abalaamgat nâmkipepeñan ke ekti nan sipsip nen same kumti sâpe sâpe bumti naman nemunañ wapme gilik zemti tobun (Sokbembe 22; Ibulu 11:17-19). Yan mamoti Aisakgan imbiñan Lebeka wati manepemalu nemunjit yu muñ nemba pepet sokbewun. Nemunjit yu kwitnañ Isâ ma muñgat kwitnañ Zakop. Aisakgat kwitnañ Zisasiyeyet sokjane ekngat kwilin

tazinen ke egalen kogogak tazin (Matiyu 1:2; Luk 3:34).

Aizaya An kapi Kilais ewe sokbembepin tapme nup kan 700 mee keyet kenan golan zenze an manje. Egan Zelusalem mka teman mawemtan. An keyan Zuda am eknenan kenin gilik zenzeyet zetnan mandiidomkwatan, “In kenin ku gilik zewep beme Kawawanagan am manje notnan namindeme eknenan koti Zuda am nin ndomkumti ndatimti mebep.” Egale zet sambe kapi teepman kumpepenan Kawawangalen Zet Itnanan keyet kenan Aizayayet kwitnan tazin. Aizaya papia keyet kenanen zet notnan zenzenan ilak kwep nen Zan tu zululut an ekmagen penanan sokbeye (Matiyu 3:3; Mak 1:2; Luk 3:4; Zan 1:23). Zet notnan Mesaiayet namti zenzenan elak Zisasimagen penanan sokbemampe delan zeye (Matiyu 1:23; 4:14; 8:17; Luk 4:17; Nembayelen Muluwin 8:23, 30; Loma 15:12). Zet notnan am Kawawangalen zetnan kulumti ilinangat keninangalak mamaip ekngangat namti zenzenan (Matiyu 13:14; 15:7; Mak 7:6; Zan 12:38-41; Nembayelen Muluwin 28:25; Loma 9:27, 29; 10:20-21).

Aleluya Zet kapi Ibulu ekngalengalen zet. Aleluya zet kapiyet yanjan penan, “Amobotnangat kwizet bunaman mwatne.” Ibulu zet aleluya kapi age zelen gilik zewien ma Nabak zeleset gilik zewennen aleluya pemann toweme naman kapigok etan kuwann, “Nin Kawawangat kwizet bunaman mwatne.”

Alon (Luk 1:5; Nembayelen Muluwin 7:40; Ibulu 5:4; 7:11; 9:4). Alon ek Liwaiyet soknan. Mme Liwai ek Zekopgat nemunan. Islael amnan Izip msat penti kwawebienen Kawawanagan Alon ombempeme sape sape bumbu mulup an nenan kwage. Alonan meninan Moses mukulem mpeme Islael am indatimti msat zetik mimindendenan indatime mepmambien.

Am Namkinpepenmak Am Zisas namkinpenti mamaip ekngangat kwilin Kawawangalen Tata Alaknanan zeinen “am namkinpepenmak” (Nembayelen Muluwin 1:15; 2:44; 4:32). Am eknen Zisasiyelen gakikinan ma wawatnangat manamkinpeip eknen ke animbi namkinpepeton kegok mazenup.

Am Zuda manjeen ku sokbembenan (Ol Heiden) Zuda amnan am ekngalengalen siwen ku sokbembenan ekngangat name belaknan penan tam ma bo kebon mambeip. Mme indikpenpen iknanen mamimindemtemien. Yangut Zisasiyan msalen togeyeen egan am sambe indikme waleletgalen selen mepme keyepmti am Zuda manjeen sokbembenan ma ekngalengalen manjeen ku sokbembenan ilinsakwep indamukulem mge (Matiyu 15:21-28; Luk 17:12-16). Palan iknangat kapigok zeye, “Nen am Zuda manjeen ku sokbembenan eknenmagen bunam zapat timebegalen an ombemnenge.” (Loma 11:13, 25; 1 Timoti 2:7) Dapmelange sambe penan tapmeliwen am Zuda manje ku sokbembenan eknenmagen omba sokbemmege (Nembayelen Muluwin 10:25; Kie Kienok 2-3).

Angat Nemunan (Pikinini Bilong Man) Zisasiyet kwitnan kapi iknan ewe sokbembepin tapme golan zenze an kwitnan Danielan amnaneyet kenin mme sewaknan bembeyet zet kapigok zeye, “Angat Nemunan koti ingalen Amobotnan Teman windenanben mzingagapman sopman totabe.” (Daniel 7:13-14) Zuda amnan an kebon keyet Kilais mazeiwangut Danielan Angat Nemunan kegok kuye. Kegogapmti Zisasiyan msalen kogeek iknangat kwitnan Angat Nemunan kegok kuye. Egan msat sek timti sokbeye yangut ewe Kawawangat Nemunan negak (Matiyu 27:54; Zan 1:34).

Babilon Kwit ke mka teman kwitnan. Zapat notnan Kawawangalen Zet Itnananen makuwegen am msat kapiyetnanan Zuda am kot indomtimti Zelusalem sesewat mka teman ke bume zime am ekngalengalen sililin mulup mindandayelen nup kan 70 kegok mepmambien. Zanan Kawawangalen kasanane ekngangat bemzenze zet Babilon mka kapiyet palen omba bemzeye (Kie Kienok 17-18).

Bal (Loma 11:4) Kwit kapi kawawanj dâsuki Kenan amnanj masesewatsamtemien. Am Isael msat mtonj mamtemien ekñenaj nopiom kapi mme kawawanjinok beme masesewatsamtemien (An Damunj 10:10; 2 Stori 28:1-4) keyepmti golanj zenze an ekñen njejn zime zet omba mimindamkwakwatnanj.

Balaam (Makuku 25:1-2; 31:16; Kie Kienok 2:14) An ke golanj zenze an. Moap am Isael amgat kasanjine. Âpme Moap ekñengalen amobotnanj kwitnanj Balak eganj Balaamanj Isael am wepuwalili mimindendeyet zeye. Kegogapmti Balaamanj selin beyo mpesât nâmti mepme Kawawanjgalen ensel ñenanj selen bekek tapme Balaamgalen donjkiyanj meekti kinjgagge. Âpme Balaam ginginj penanj mti mebegalen mme Kawawanjgalen donjkiyet dembusekñan m elen belanj beme ñandemti Balaam wenanj tiye (Makuku 22-24). Set kegoset Kawawanjgalen amñene indamukulem mge. Balaamgat keñanjanj mânep milawatgat tikñanjanj bemisik tageyepmti Balakgalen zet gawepuyeyangut Kawawanjgalen ku nâmpeye (2 Pita 2:15-16; Zudas 11).

Balak (Barak) An zut ñen kwilit sekam kwep kabonj yangut Age zeleset kapigok kukunjanj: Balak ma Barak. Nabak zeleset kwilit kwep kukunjanj. An kwitnanj ñenanjanj tazin ke Isael ekñengat kasanjineyelen amobotnanj. (Balaamgat zet kukunjanj ke ekbak.)

Âpme Balak ñen kapi ek Isael am ekñengalen an damunjanjanj kasanjine indosâgât kopme an kapiyanj Debolamak ñenanjanj beme meti kasanjine maindomwaletemien (An Damunj 4-5; Ibulu 11:32)

Beelsebul Zisas msalen manjeen we bekanjanj ekñengat ñenanjanj Sadangat kwitnanj Beelsebul kegok kumsamti manje (Matiyu 10:25; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15-19). Ke Sadangat kwitnanjanj ñen kegok.

Benzamin (Loma 11:1; Pilipai 3:5; Kie Kienok 7:8) Benzamin kapi Zakopgat nemunanjanj (Sokbembe 35:16-24; 46:19). Benzamingat sokñanjanj Pâl (Nembayelen Muluwin 13:21).

Dewit (Matiyu 1:6-17; Luk 3:31) An kapi Isael am ekñengalen amobotnanjanj dolakñanjanj penanj. Amobotnanjanj notnanjanj mamkwabien ekñenmagengatnanjanj ñenanjanj ek ku sebe-mpein yekgat satnanjanj. Ek Zesiyet nemunanjanj delanj zenzenjanjanj. Eganjanj sipsip tadamunjanj mnepeme golanjanj zenze an Samuel amobotnanjanj tatatgat mwatonzempeye (1 Samuel 16:1). Kan ñengat eganjanj Goliat Pilistan ekñengalen kasayet an ñenanjanjanj dabanjanjanj ñokasetnanjanj kume kulukpeme gakiye (1 Samuel 17). Dewilanj Kawawanjanjanj keñ oloñen omba penanj nâmpemtiyepm Kawawanjanjanj milim kukunjanjanj Sam zeip keyet keñanjanj silik kwapemkuye. Naman Kawawanjanjanj Dewit kegogak zetik mpeye, Kilais zeip ke egat alikñanjanj (Loma 1:3; Kie Kienok 6:6).

Elisa (Luk 4:27) An ke Kawawanjanjanj golanjanj zenze an ewenjanjanj manje. Ilaiza gakime egat mundumanjanjanj tage. An kapiyet zet zapatnanjanj Kawawanjanjanjgalen Zet Itnanjanjanj kapiyet makumti ekbak (2 Kinj 2-8).

Elot Bunjanjanj zapat kapiyet kwit kapiyanjanjanj an zulak zulak ekñengat kwilin kegok bein. Ñenanjanjanj Elot Zuda am ekñengalen amobotnanjanjanj Zudia msalen tapme Zisasiyanjanjanj sokbeme an nânânjanjanjmak kasup kwakwatnasetgatnanjanjanj Zisas eksâgât koti met an Elot kapimagen sokbemsawien (Luk 1:5). Elot kapiyanjanjanj nempa okak sambe Beteleem mkaengatnanjanjanj indommâge (Matiyu 2:1-22).

Âpme Elot an ñen ke kwitnanjanjanj Elot Antipas. An kapi Galili ekñengalen amobotnanjanjanj name Zisasiyanjanjanj sokbemkawanjanjanj bemti Kawawanjanjanjanj mulup mimiyet peme koge ke mti menok sekam ikñak ikñak mmâge. Elot kapiyet imbinjanjanjanj Elodias Zân tu zululut angat ñenzinjanjanjanj nâmtiyepm zeme apmanjanjanjanj Zân tu zululut angat ñokasetnanjanjanj elenjanjanjanj geye (Mak 6:14-29). Mme Zisas zelen wapmoti zemkusâgât mbien ke an kapiyet mkaen wapmebien (Luk 23:6-12).

Amobotnanjanjanj Elot Aglipa kwit ke an zutgat kwilit sakam kwep. Elot Aglipa 1

kapi Elot Zuda am ekñengalen amobotnañgat sokñañ. Elot Aglipa 1 kapiyan am nâmkijpepeñinmak yañbempti indomwalet mkwage. Egañ Zângat datnañ Zems Zisasiyet nembanañ ke kume gakiye (Nembayelen Muluwin 12:1-23).

Mme Elot Aglipa 2 kapi nan amobotnañ ñengat kwitnañ. An kapiyet zikatnan Pâl wati zelen mowabien. Egat Pâlyelen zet nâmti Pâl peme Loma msalen Sisayan zetnañ nânâyelen peme mege (Nembayelen Muluwin 25:13-26:32).

Emetak Tenj Emetak Tenj kapi Kawawañmagengatnañ makozin kegogapmti egat kwitnañ Tenj Emetak makunup. Egañ am nâmkijpepeñinmak ekñengat keñinan mamti keñin m elen beñ beme Kawawañgalen zet ñoktekñañ manâmkijpeip (Zân 16:13), ma egañ ningat mundumnan Kawawañgañ mandundum sain (Loma 8:26), ma Kawawañgañ nin mama mimi zigok mimiyelen nâmtikñañ min ke ndamukulem mme maminup (Nembayelen Muluwin 13:2; 16:6-7), ma ndamukulem mme Kawawañgalen zetnañ yañgañ msokbembeyelen notne mukulem mindendeyelen (1 Kolin 2:4-5; 12:14). Emetak Tenjañ keñ m elen beñ beme mama mimi pembenañ mimiyelen (Galesia 5:22-23).

Ensel An ekñen ke Kawawañgalen mukulem mimi an. Ekñen kapi am sekmak yek; tâgâ etañ kegogapmti amnañ nin ekñen ñep ku indidikgalen. Ekñenañ kululuñen Kawawañmak mamaip ma ekñen tâgâ mee keboñ. Kawawañgañ kan katañ mulup zet indame am nin ndamukulem msâgât makolip. Mukulem mulup kapi ilak Kawawañgañ ekñengat zapat penañ indandanañ (Nembayelen Muluwin 12:6-11; 27:23; Ibulu 1:14). Ekñenañ kegogak Kawawañmagengatnañ zet timti kot ammagen manzemkawañ beip (Matiyu 2:13; Luk 1:26; 2:9).

Ewa (2 Kolin 11:3; 1 Timoti 2:13) Ewa ek Adamgat imbiñañ. Ek imbi ñenañ penañ Kawawañgañ angat gatnañ kasetnañgañ mge (Sokbembe 2:18-24). Imbi kapiyan kegogagak asiñgat zetnañ nâmti Kawawañgañ tep katnañ ku niniyet zeye ke mâtâti niñge. Nimtiñgut apmañ butnañ same niñge. Keyepmti animbi zut kapiyan Kawawañgalen zet kuluwun keyañ Kawawañ bamkumpepe ke kukñañgat ekñelañ aikbun (Sokbembe 3). Ekñelañ kegogak nempa idabebun ekñen keyet kwilin kapigok: Kein, Ebel ma Set.

Gidion (Ibulu 11:32) An ke Israeal ekñengalen an damuñ temañ ñen. Ek nâmkijpepeñañ temañ penañ kegogapm Kawawañ dundumsame windemak ñoktik same egañ kasañene omba sopmañ kasa kuku anene isikñañ timeti met indommâge. Kawawañgañ mukulem mpeme kegok mge (An Damuñ 6-7).

Glik Kwit kapi kwitnañ kwitnañ zutgat kwilit. Zet am msat keyetnañ manzeip (Zân 19:20) ma am msat keyelen (Zân 12:20; Nembayelen Muluwin 11:20). Msalin kwitnañ Gilis. Am msat kapiyetnañ ekñen am nânâjin temañ kegogapm am msat sambeyetnañ maeksemindemtemien. Am msat notnañgatnañgañ Glik zet kapi nâmâtâlip. Zisasiyan msalen manjeen am egalen kanen mambienañ Glik zet kapi omba manzemtemiengapmti Kawawañgalen Tâtâ Alakñañ ke zet Glik zelen kuwien.

Golañ Zenze An (Propet) Itnañañ Kawawañgañ an notnañ ekmagengatnañ zet timti am diindondoyet ombemindeme mamti zetnañ am mandiindomtemien. Kawawañgañ am ñeneyañ ekñenmagen kwitnañ kwitnañ bam sokbeweyet an ekñen kapiyan zemkawañ bemeñgut amnañ nâmti keñin gilik zenzeyelen mamtemien. Golañ zenze an notnañ kwilin kapigok: Samuel ma Aizaya ma Zelemaia ma Esekiel. Golañ zenze an ekñengat zet zapalin Kawawañgalen Zet Itnañañ omba penañ makuwek.

Gomola Yanjañ zet Sodom kemak tsum kukuñañ ke ekbak.

Ibulu Kwit kapi Israeal am ekñengat kwilin ñen kapi. Israeal am ekñengat sokñin ñen Abalaam (Sokbembe 14:13) ma sokñin ñen kwitnañ Ibel (Sokbembe 10:21; 11:14-

17). Kogogapmti ekñenan ilinangat kwilin Ibulu am kekok makuip. Ma zelin kwitnañ kekok Ibulu makuip.

Ilaiza (Matiyu 11:14; Mak 9:4; Loma 11:2; Zems 5:17-18) An golan zenze an Ilaiza ek kukñangatan. Egan menok sambe penañ mge enenogat Kawawangalen windeyan egat dukñan kwalat tapmeyepmti kekok mkwage (1 Kiñ 17-19; 1 Kiñ 2:11-12). Zisasiyan zet notnañ zeyeen Ilaizayet palen bemzemti zeye, “Zân ek Ilaiza nembon,” kekok zeye (Matiyu 17:9-13; Mak 9:9-13; Luk 1:17).

Isâ (Loma 9:13; Ibulu 11:20; 12:16-17) Aisakat nemulatnenet pepet keyet kwilit kapigok: Nemunañ yu kwitnañ Isâ ma mungat kwitnañ Zekop. Zuda am ekñengalen mama mimi tazinen nemba yu egan bipmangalen milombi lombi ke egan tonañ bembeyelen. Yan kan ñengat Isâ zupsatnañ maneti kot meuyet penañ gakim walege. Âpme muñañan milam tati me bumnsât tabume ekti notnañ same niniyet yankwesiye. Mme muñañan zeye, “Ayuyan betzin tonañ bembeyelen zemgwatnañ ke neñ mimneneyelen zetik mnamanengut gasap,” zeme yunañ Isâyan, “Ñep,” zeme nâmti me bemsame niñge (Sokbembe 25:29-34). Kegok mti betzin titiyelen zemgwatnañ walak muñañ saye. Kegogapm ayuyet inñsokñanemak mungalenañ maâmandaip.

Izip (Nembayelen Muluwin 7:34-48; Ibulu 11:27) Izip msat ke Israel msat butnan sokñanik. Eweñan Israel amnañ msat kapi nup kan sambe sek sindem timti manepeme Kawawañan Moses mwatonzempeme indatimti msalin itnañan indayeen ke indatimege.

Israel Kwit ke Zuda amgat yeñsokñin Zekopgat kwitnañ alakñañ Kawawañan saye (Sokbembe 32:22-28). Kwit Israel kapi Ibulu ekñengalen zeleset yanañ kapigok, “Egan Kawawañmak an âwun.” Zekopgat nemulatnane 12gapmti ekñengat inñsokñineyan ilinangat kwilin Israel kuwienañ ewe keyegak makuip. Âpme ekñenan Izip msat pemi msat Kawawañan zetik mindandanañ kwitnañ Kenan ke peme tapme ekñenan naman Israel msat makuip.

Kawawangalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ (Gutnius) (Zân 3:16) Zisasiyan nembane zemindeme ekñenan egalen buñam zapat zenup ke ma zet ñen ewe kapi ñewegak zenup, “Kawawangalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ”. Zisas ikñañ peme kokotnangalen buñam zapat timti mekozewien (Mak 16:15). Nin Kawawañan Zisas Kilais ningat mti msalen peme toti ningalen yomgat gakimti wage manâmkinpenup ningat kwitn kapigok kukuyelen, “Am Kawawangalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ nâmkinpem mama ton” kekok zenzeyelen. Enenogat nin keñnañ yomm ekmann nukñañ beme keññ gilikzep keyepmti kekok zenup. Kogok sokbein beme Kawawangalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ keyañ mulupman amgat keñinan kekok mamin kelak ñep eksokbembeyelen.

Kein (Ibulu 11:4; Zân 3:12; Zudas 11) An ke Adamak Ewayet nemunjit yu. Keinmak Abelañ sâpe sâpe Kawawangat igak igak mambumtemun. Âpme Kawawañan muñañgalen sâpe sâpe nâmtikñañ mti yunañgalen ku nâmtikñañ mgeyepmti muñañgat ñenzinziñ mti kume gakiye (Sokbembe 4:1-16).

Kenan (Nembayelen Muluwin 13:19) Kawawañan msat kapi amñene Israel indandayelen zetik mge. Mme ekñenan msat ke metiwien keyet inñsokñineyan bangat kwitnañ Israel kuwien.

Kilais (Matiyu 1:16; 16:16; Zân 1:41; Nembayelen Muluwin 5:42; 9:22) Kwit zut kapi Kilaismak Mesaya yanañit sekam kwep. Kwitnañ yanañ kwepgat zet zulañ manzelup. Kwit Kilais ke Glik zeleset âpme Mesaya ke Ibulu zeleset. Kwit zut keyet yanañit kapigok “an ñen mulup mimiyet kelakñañan zulutpemi ombempepenañ.” Set kapi Israel am ekñengalen. Ekñenan an ñen an damuñ onzempesât nâyo beme ekñenan kelakñañ ñokñañ mulalo keyañ zewen an kapi

mulup ke mimiyet ombempeip kekok nâyo. Israël am eknen ekme golañ zenze anañ koti kelakñañañ an ñen zulutpen beme ekñenañ zeyo an kapi Kawawañañ ombempein manzeip. Zuda amnañ Kilais Kawawañañ an ombempepeñañ keyañ koti indatitiye ma indamukulem mimiyet damuñ tati webematatemien yangut Zisasiyañ kogeen Zudamagengatnañ am isikñañ bukñenañ egat nâmkijpewien.

Kola (Zudas 11) An ke kan Mosesiyañ mangeen egañ kekokak mange. Âpme Israël am ekñenañ msat tungupman mamtemien kan keyet Kolamak anene ekñenañ Mosesimak Alon egegalen muluwidañgat kasa mme keyepmti Kawawañañ msat mme ñandeme Kolayelen dapmelañge indawilige (Makuku 16).

Leap (Matiyu 1:5; Ibulu 11:31; Zems 2:25) Israël am Izip msat pemti msat tungupman tokwati mame nup kan 40 kekok mepme weyeyen mulup mti msalin Kawawañañ yeñsokñin Abalaam zetik msasañañ ke mobogalen tati an zut ñen kukñañgat msat wilingiñgiyelen mowebun. Âpme kasañitneyañ nâme eget ewe zupman mebepiñ keñañnegak tapmalu idatimabien. Mme Leap ek imbi set kileñañgut an zut kapi enzilimideye. Egañ nânge Kawawañgat keñañ temañ Israël amñañnemak tazingapmti msat ke eknen indawe e nâmti egetmagen mama mimi dolakñañ kekok mge. Kegogapmti Israël ekñenañ gilik zemkoti am eknen kapimak âwielen Leapgalen mka etañañ ñep tage âpme sambeyelen yek (Zosua 2:1-21). Matiyuyan Leapgat kwitnañ Zisasiyet yeñsokñañeyelen kwilin biliwawatnanen tazin keyet kuye (Matiyu 1:5).

Lebeka (Loma 9:10-13) Imbi ke Israël am ekñengat yeñsokñin Aisakgat imbiñañ. Mme ek Zekopmak Isâyet mamit. Egat zet zapatnañ Sokbembe 24 keyet maiñti ekbak.

Liwai (Ibulu 7:5, 9-10; Kie Kienok 7:7) An ke Israël ekñengat sokñin ñen kwitnañ Zekop keyet nemuñañ mme egat iñsokñañe am mange kwep mange temañ 12magengatnañ ke ñen ilak eknen kapi. Kawawañañ an mange eknen kapi ombe-mindame eknen sesewat mka temañ keyet keñañ mulup mamtemien. Kegogapmti sâpe sâpe bumbu an eknen ke ilak an kapiyet iñsokñañe (Makuku 1:47-53; 3:11).

Âpme Zisasiyet nembrañañ ñengat kwitnañ Liwai makumtemien mme nempa ikñañ keyet kwitnañ ñen Matiyu (Matiyu 9:9-13; Mak 2:14; Luk 5:27-29).

Loma (Nembayelen Muluwin 2:5-12) Kwit kapi mka temañ Itali msalen tazin keyet kwitnañ makuip. Zisasiyañ msalen mangeen kan keyet am Loma mkaengatnañañ Zuda indikdamuñ mme mambien. Ma naman Loma ekñengalen amobotnañañ am msat katanñ indikdamuñ mme mamtemien. Zuda am kekokak indikdamuñ mme keyepmti ñenzinziñ mamtemien. Loma ekñenañ amobotnañineyet kwilin Sisa makuip.

Lot (Luk 17:28-32; 2 Pita 2:7) Lotgat bipmangat datnañ temañ ke Abalaam. Lolanñ biyuñañ Abalaam mâti Kawawañañ msat indasâgât zetik mge ke temakwep mebun. Msat ke mepmamti Lotgat keñañ ikñañ penañ mamayelen nângeyepmti biyuñañ pemti naman meti ikñañ Sodom mka mgasik ke mepmamtan. Kawawañañ mka ke walesâgât nâmti keyepm mka ke pemti mebegat apitilim peme Lolanñ mka mgasik ke pemti imbiñañmak nambalatnenet timti kunzuñge. Mme Kawawañañ Sodom mkaen kwileki ñen sokbesem ke gilik zem egepiñ zeye keyañgut Lotgat imbiñañañ gilik zem ekti keyegak nanzañ sat beye (Sokbembe 18-19).

Mama Kanzizit (Matiyu 19:16-30; Zân 3:1-21; Ibulu 5:9) Mama ke Kawawañañ am Zisas manâmkijpeip eknen etañ ketalasim maindain. Am Zisasiyet gakikiñañ ke ekñengalen yomañ egat dukñañ mopme gakiye kekok nâmatâti manâmkijpeip ma yomin katikpepeyet mawekup eknen yomin katikpepemtî mama kanzizit ke maindain.

Mana (Zân 6:31, 49; Ibulu 9:4; Kie Kienok 2:17) Israeël amnañ msat tunjupmanen matokwatemienenen nup kan 40 mepme meuyet gakim walesâgât mbien. Âpme Kawawañanñ meu kululunengatnañ msasa kweggat niniyelen katanñ matime totan. Meu kululunengatnañ keyet kwitnañ mana. Ibulu zeleset kwit kapi yañanñ, “Pi pe kwileki.” (Kisim Bek 16)

Melkisedek (Ibulu 5-7) Kan ñengat Abalaam kasañene met indomâti ekñenmagengatnañ kwitnañ kwitnañ timti mkanan mesâgât kotneti an sâpe sâpe bumbu ñeñanñ kapi selen aikti kwitnañ kwitnañ timti koge ke kalañ kumti mañge 10magengatnañ kwegp an kapi saye (Sokbembe 14:17-20).

Mesaya Zet Kilaisiyet yañanñ kukuñanñ ke ekbak.

Moses (Mak 12:24-27; Luk 24:44-49; Zân 3:14; Kie Kienok 15:3) Eweñan Israeël ekñenañ Izip sindem msalen mambien kan keyet Kawawañanñ an ñen sindem-inañgatnañ timkwatindemti indati met msalin eweñan Kawawañanñ indasâgât Abalaamgat zetik mge ke indatimebe. An indatimebepgat zetik mimiñanñ ke ilak Moses kapi. Kawawañanñ Moses sokbemsayeen setnañ kapigok. Msat tunjupman tatnañ Zetiloyelen sipsip tadamuñ mme tañam ñen tep isikñanñ tazimañge yañgut tep sinañ ma betnañ zinzipiñ tapme, “Ekbi,” zemepme Kawawañanñ mulup zet nukñanñ kapigok saye, “Nâlen amnañ sindeminañgatnañ tasumnaiwen Izip msalen kaim totindatimkwasenik,” zeme nâmtemtem omba penañ mge (Kisim Bek 3-4). Kegogapmti Kawawañanñ menok notnañ Mosesiyañ Izipgalen amobotnañ ekmagen mme ekti Israeël am indeme mebegalen mzikat same mege. Kegok mepme Izipgalen amobotnañanñ Israeël am nâmindeme Mosesiyañ ñeñanñ bemindeme met Nembu Namanñ ke somti msat tunjupman mepmame nup kan 40 delañ zeye. Kawawañanñ Moses Sainai Kalañan zii zet saye. Mosesiyañ Kawawañanñ Zet Itnañanen buñam zapat kapigok kuyeyañ talip: Sokbembe ma Kisim Bek ma Wok Pris ma Makuku ma delañ zenzeñanñ Zii Zet.

Msat Tunjupmanñ (Matiyu 3:1-3; 4:1-11; Zân 3:14) Kawawañanñ Tâta Alakñanñ ekbegen zet msat tunjupmanñ kapi omba penañ kukuñanñanñ tazin. Kawawañanñ zelañ msat tunjupmanñgat zeinen msat amnañ ku mamaip. Amnañ msat kalalañ kenogañ tabiek ze ñep tu meuyet gakim walebiek.

Nâmaman (Luk 10:27) Sekñ gakime nâmamannañ ku magakin. Am nâmkiñpepeñinmagañ gakime nâmamañinañ Kawawañanñmagen mamezin (2 Kolin 5:1).

Niniwe (Matiyu 12:39-41; Luk 11:29-32) Mka temañ kapi Kawawañanñ golañ zenze anañ Zona peme met Kawawañanñ mka ke waleletgat zeye keyet zapatnañ met diindoye. Eneñgat ekñenañ yom tototnañ omba mbiengapmti golañ zenze an kapiyañ kegok mge. Yañgut ekñenañ egalen zet ke nâmti keñin gilik zeme Kawawañanñ ku indawalege (Zona 1-4).

Noa (Matiyu 24:37-38; Luk 3:36; 17:26-27; Ibulu 11:7; 2 Pita 2:5) Noa ke an eweñan penañ mañge. Kan keyet am sambeyañ yom sepem ikñak ikñak mti Kawawañanñ bankumpewiengapmti tunjwawam mme kwati am sambe indaminzililiyet nâñge. Yañgut Noayañ etañ kwatetepmañ mañge keyepmti Kawawañanñ ekmak egalen imbinembamak naniñane etañ angalañ indeye. Kawawañanñ Noa zempeme wañga temañ walati songom sekam ikñak ikñak sepem sepeminok ma ikñangat imbinembananemak naniñane etañ time wañgaen mobien. Mopme Kawawañanñ map temañ mme toti am sambe yominmak indaminziliye (Sokbembe 6-9).

Olip Tep (Loma 11:17, 26; Kie Kienok 11:4) Tep ke msat notnanen etañ makwazin. Tep kapi katnañ maelikzin mme amnañ katnañ ke timsomti katnañ keñanñ ke timti kelakñanñ maweyañip. Kelakñanñ keyañ mulup sambe mamin keyepmti Zuda am ekñenañ olip katnañgat tikñanñ omba penañ manâip. Zelusalem mka temañ

keyet soknanik kalan n'en matazin âpme olip tep kalan keyet duknan omba tazin keyepmti kan notnangtat kalan keyet kwitnan, "Olip Kalan" makuip (Matiyu 24:3).

Ombemindenderan (Aposel) Zisasiyan an 12 iknanmak mamayet indakumtetimti indatmamtan eknen keyet kwilin "Ombemindenderan" makunup (Matiyu 10:1-4; Mak 3:13-19; Luk 6:12-16). An eknen kapi ma notnan Zisasimak mame zet zapat mandiindomtan ma eknenan ekme Zisas kume gakimti wengeyan gakikiengatanan wati mowege keyet zapatnan zenze an zemindeye (Matiyu 28:18-20). An eknen kapiyan am namkinpepeninmak kuknangtat mambien ekngat damujine kwabien.

Bangtat an notnan eknen kapiyan kegogak ombemindenderan kwabien: Pâlmak (Galesia 1:1), Banabas (Nembayelen Muluwin 14:14) ma am notnan sambe.

Palisi (Parisi) Zuda am ekngat tunjuwinanen an mange kapiyan Mosesiyelen zii zet ke tapme eknenan ilinangtat keninagalak tusumti mamtemien. Eknenan Kawawangalen zii zetnan keyet eksese mobotnan mti kenin ma sekjin teman keyet bemti am notnan eknen indamâti mimiyet manzikat indamtemien. Mti sek mmobot omba penan mti nâme ilinangtat an kwatetepman Kawawangtat zikatnan, "Nin an ten," manzeip. Yangut eknen an dâsuki ton. Mama mimiñinan zelin manzeip kemak temakwep ku mambelup. Kegogapmti eknen Zisas penpen omba penan mpewien ma egalen mulup anane kegogak penpen mamimindeip (Nembayelen Muluwin 23:6; Pilipai 3:5-6).

Pentikos Kendo Zuda ekngalengan Kendo keyet ekbak.

Sadan Sadan ek we ekngalengan amobotnan. Ek nenan Kawawangalen en-sel ekngalengan nenan bembenin. Yan egan Kawawangtat mobotnan msaye kegogapmti mâpme msalen toge (Luk 10:18; Kie Kienok 12:7-9). Egan am ningat tunjupman mamti kenj myungume bekanan mimiyet tiknan nâmti maminup. Ma am namkinpepemak mamaip eknen kegogak yom itnanan mimiñan keyet zembenan kwilikme nâme yom ke Kawawangtat ku katikpep nânâyet kenj walatme kenj zut palen mamti namkinpepeen toindondoyelen mamip. Zisasiyan Sadangtat windenan mtopeye yan kan delan zenzenan windenan waletme delan zewe (Kie Kienok 20).

Sadusi Zuda am ekngat tunjuwinangatanan an mange kapiyan Palisi eknenan zigok zigok mamtemien keyet kenj kwep ku mam mtemien. An mange kapi eknen sesewat mka temangalen an damuj. Sadusi eknenan gakikiengatanan gilik zemwawat keyet ku manamkinpeip (Matiyu 22:23; Mak 12:18; Luk 20:27; Nembayelen Muluwin 4:1-2) ma naman ensel ma we mee ke ku talip manzemtemien (Nembayelen Muluwin 23:8). Yangut zet kebonj ke zemyungu yungu etan mti namkinpepe mme tuwat tuwat mambein (1 Kolin 15:20-21; 1 Tesalonaika 4:13-14).

Saion Kalan (Matiyu 21:5; Zân 12:15; Loma 9:33; 11:26; 1 Pita 2:6) Saion Kalan ke kalan sambemangatanan kwepgat duknan Zelusalem mka teman walalatnan tazin. Ma kalan keyet duknanan sesewat mka teman kegogak walabien. Kan notnangtat Zelusalem mka teman keyet kwitnan n'en Saion Mka. Mme Zuda am ekngalengan namkinpepeninan tazinen Kawawangtat toti mka teman keyet kenan tatatnenok nâmti pigok mazemtemien, "Nen zikatn Saion Kalanan ekpema mosem enenogat nâlen mukulem mimin keesetgatanan makozin." (Sam 121:1) Kan notnangtat Kawawangalen zelan kululungtat kwitnan n'en, "Saion alaknan" manzeip (Ibulu 12:22; Kie Kienok 14:1).

Samalia Samalia msat ke Zuda ekngalengan msat butnanen soknan soknanik. Ewenan penan am mange eknen ke kegogak Zekopgat insoknane yangut eknenan am notnan msat pemeninangatananmak lumanji belaknan bewien. Zuda am eknenan nâmindeme eknen am belaknan penan mambeip mti ekngat wisat

- omba penañ mamimindeip (Luk 10:25-37; Zân 4:4-42; Nembayelen Muluwin 1:8).
- Samuel** (Nembayelen Muluwin 3:24; 13:20; Ibulu 11:32) An ke Kawawaŋgalen golaŋ zenze an. Egaŋ olip tep kelakŋaŋaŋ Dawit amobotnaŋ tatagat met zulutpeye. An keyet zapatnaŋ 1 ma 2 Samuel mainŋ nâmbak.
- Sanai Kalanŋ** (Sainai) (Galesia 4:21-31) Kalanŋ keyet dukŋaŋ Kawawaŋaŋ amŋaneyet zii zetnaŋ kumti Mosesiyet betnan beme mtotindaye. Kalanŋ kapi msat tungupman tazin (Kisim Bek 19-20).
- Sâpe sâpe Bumbu An** (Pris) Sâpe sâpe bumbu an mulup ma mulup notnaŋ sesewat mka temanen mimiyet zenzeŋaŋ e ilak Liwaiyet inŋsokŋane etaŋaŋ mimiyelen. Kegogapmti Zuda am ekŋenaŋ sâpe sâpe sekam igak igak bumbuyelen timkopme an ekŋen kapiyet belinan beme ekŋenaŋ mambumtemien. Âpme Zisasiyaŋ kegogak ikŋaŋ sâpe sâpe bumbu an kwati sâpe sâpe ikŋaŋgat sipmaŋaŋ sek kwep bumti nin sambeyelen yom kwesiŋ kwesiŋ katikpepeyelen kegok mge (Ibulu 5-10).
- Sek Butnaŋ Antiti** (Loma 2:25; Galesia 5:2; 1 Kolin 7:19) Sek butnaŋ antiti kapi Kawawaŋaŋ Abalaamak nembraŋene ekŋenaŋ ikŋaŋgat zapat mamayet piliŋ kapi zemindeme mbien (Sokbembe 17:9-14). Kegogapmti Zuda am ekŋenaŋ nembraŋine an sokbeip beme sonda kwep tadelaŋ zemti keyet misenaŋ ilak nemuŋineyet sekŋin butnaŋ maantip. Âpme Zisasiyelen buŋam zapalaŋ alakŋak yaŋbemti msat kataŋ tapmekopme am Zuda maŋgeen ku sokbembraŋaŋ ekŋenaŋ nâmkŋipepeyeen yaŋbem takopme dapmelaŋge keŋangatnaŋ am notnaŋaŋ pigok zewien, “Am Zuda mange ku sokbembraŋaŋ ekŋenaŋ sekŋin butnaŋ ku antiwep beme ekŋen am nâmkŋipepeŋinmak penañ yek.” Kegok zewien keyaŋgut Pâlaŋ zet keyet omba penañ mdândâye (Nembayelen Muluwin 15:1-19).
- Sela** (Loma 4:19; 9:9) Imbi ke egaŋ Islaeliyet sokŋin Abalaamgat imbiŋaŋ. Egaŋ tipkatik maŋge yaŋgut Kawawaŋaŋ zetik mgeyet penañaŋ sokbembeyelen egaŋ imbi ilip penañ beme keyet palaŋaŋ ekmak apmaŋ nembraŋit ŋen itdaye (Sokbembe 18:10-12; 21:1-6) Zet Abalaamgat kukuŋaŋ ke mainŋti ekbak.
- Semsân** (Ibulu 11:32) An ke Israel am ekŋengalen damaŋ ŋen ke. Egaŋ damaŋ mulup sepemaŋ ŋen mge. Kawawaŋaŋ winde mobotnaŋ penañ same egaŋ kasaŋine indomâge. Egalen zapat Kawawaŋgalen Zet Itnaŋaŋ kapiyet mainŋ nâmbak (An Damaŋ 13-16).
- Sesewat Mka** (1 Kolin 3:16-17) Zelusalem mka temaŋ keyet keŋan sesewat mka temaŋ penañ Zuda amnaŋ walati keyet keŋan Kawawaŋ masesewatsamtemien. Ekŋen sambe de ma denen mamtemienanŋut Kawawaŋ sesewatsasâgât Zelusalem etaŋ makotemien. Ekŋengalen an sâpe sâpe bumbuyelen sambe ke tati amnaŋ sâpe sâpeŋin busâgât mkopme timti mambumtemien. Âpme sesewat mka temaŋ ke kutume keŋaŋ zut kegok bembraŋaŋ. Keŋaŋ zupmanen sâpe sâpe bumbu mulup mamtemien âpme keŋaŋ ŋen keŋanen penañ matatan keyet kwitnaŋ, “Kambuk penanŋat kambukŋaŋ,” kegok zeme sâpe sâpe bumbu ekŋengalen ŋeŋaŋinaŋ nup kan kwepgat keŋan sek kwep bulmakauyet sipmaŋ mmoti tetelime kwitnaŋ kwitnaŋ mka keyet keŋanen tapmelipgat dukŋanen mekopme amgalen yom manzulutan (Wok Pris 16). Âpme set tokwakwalen seŋgum temaŋ ŋen maanzamtatan. Yaŋ kan Zisasiyaŋ tewen gakiyeen seŋgum ke endeleti mekopme zut beye (Matiyu 27:51; Mak 15:38; Luk 23:45). Kegok sokbeye keyaŋ pigok zemsokbein, Zisasiyaŋ set alakŋaŋ mâttâpein. Am nâmkŋipepeŋinmak sambe Kawawaŋaŋmak omteŋ meti dundum sasayelen (Ibulu 4:14-16; 6:19-20)
- Sisa** (Matiyu 22:21) Loma amnaŋ amobotnaŋin tembe penañ Loma mkaen matatemien kwilin kapi makumtemien. Amobotnaŋ ekŋen kapiyaŋ msat sambe mekoti an aumti msat mtoŋ indomwaleti am msat keyelen mme ekŋengalen

zemâtâtât katnanen mamamtemien.

Sisak (Alta) (Matiyu 5:23) Ewenan Zuda amnan Kawawanġat sâpe sâpe busâti bulmakau ma sipsip ma meme ma age timti met sisak palen bemti mabumtemien. Set ke zii zelan zemâtâtindame mâti mamtemien. Eknenan sâpe sâpe bumbu munduman ke nanzanġ bemoti keyet palanġ songom maindomtemien. Sesewat mka temanen sâpe sâpe bumbuyelen munduman ke kegogak matatan.

Sisiliġ Am (Slev) (Zân 8:34; 1 Kolin 7:20-24; Epesa 6:5-9; Kolosi 3:22-25; Pilimon 16) Am kwilin kapigok kuip ke amobotnan kwiyan indakwitiye. Eknenan tosanjinpin; mulup etan mamtemien. Mti keġnanġalak de ma de ku mebegalen; toġinan zeme katanġ mâti mamtemien. Israeġ eknenan Izip msalen mambienen Izipgalen amobotnan sisiliġ mulup etan msamti mambien (Nembayelen Muluwin 7:9, 34). Pâlanġ iknanġat, “Neġ Zisas Kilaisiyelen sisiliġ kuku an” kegok zeye (Loma 1:1; Pilipai 1:1; Taitas 1:1)

Sodom (Matiyu 10:15; 11:23-24; Luk 17:29; Kie Kienok 11:8) Kwit ke mka temanġ nġgat kwitnanġ. Mka ke Abalaamġat notnanġ isiknanġ keyet nemunanġ Lolanġ mamamtan. Am mka Sodommak Gomala egeġat keġitdanġatnanġ yomtonġ kegogapmti Kawawanġat tep kululuġnġatnanġ kuzuġme toti ziye. Zapatnanġ kapiyet mainnâmbak (Sokbembe 13:13; 19:1-24).

Solomon (Matiyu 1:6-7; 6:29; 12:42; Luk 11:31; 12:27; Nembayelen Muluwin 7:47) Solomon ke Israeġ eknġngalen amobotnanġ Dawitġat nemunanġ. Bipmanġanġ gakime eġanġ bipmanġat munduman amobotnanġ tati Kawawanġat nânâ sasayet yanġkwisime Kawawanġanġ nânâ same mulup dolaknanġ penanġ mti mânep milawatnanġ omba sambelenġ same kwizet buġamanġ temanġ beye. Mme eġanġ kegogak Kawawanġalen sesewat mka temanġ Zelusalem mka temanġ keġan tazin ke walage (1 Kiġ 6).

Tagoġo Kan (Sabat) Ewenan Kawawanġanġ kwitnanġ kwitnanġ mgeen eġanġ mulup mimiyeġen msasa 6 mtiġut 7ġat tagoye (Sokbembe 2:1-3). Kawawanġanġ amnaneyanġ msasa keyet tanġomti ek sesewatsasayet zeye. Yanġut Zuda am ke mti naman saknanen set notnanġ ilin timtusume nuknanġ beme ilin kegogak msasâġat nuknanġ mamip. Kan notnanġat Zisasiyanġ menok tagoġo kanen mme Palisi eknenanġ nâme eknġngalen set takulun zemti nġzinziġ mbien. Yanġut eġanġ Kawawanġalen zii zet ku kuluye (Luk 6:1-11; 13:10-17; 14:1-5). Zuda eknenanġ Sonda Isiknanġ matagomtemien keyet kwitnanġ Sabat tagoġo makumtemien. Mme alak pigogak am nâmkiġpepeġinmaganġ Sonda mme eknġngalen tagoġo kan beme ondakti silik dundundu mamip enenogat Zisasiyanġ msasa keyet wageyepmti kegok mamip (Nembayelen Muluwin 20:7).

Tâtâyelen Bogis (Bogis Kontrak) (Ibulu 9:4-5; Kie Kienok 11:19) Itnananġ Israeġ amnanġ Kawawanġanġ eknenmak tâtâ msâti kwitnanġ kwitnanġ mobotnanġ indaye keyet mundumanġ tewanġ bonġis sâmti keyet palanġanġ golanġ bumtaimti peme ego egoġanmak tapme keyet keġnanen zii zet nanzanġ palen kukuġanġ ke (Zii Zet 10:5) ma manayet seliknanġ ma Alongalen tonġe petnanġ kwakwatnanġ keyet bepeme matatan. Israeġ am eknenanġ de ma de mekosât mamtemienen beke gapuġen mamtemien (Makuku 10:33; Zosua 3).

Teziġ Nandanġ (Hel) Am sambe Zisasiyet ku manâmkiġpeipġapmti yomin melesin matimaip. Kegogapmti eknenanġ gakiwewen yominanġat dopmanġ gakiki katiknanġ aikti teziġ nandanġen sindem kwesiġ kwesiġ timti mamambep (Mak 9:47-48; Kie Kienok 19:20; 20:11-15). Eknenanġ sindem omba penanġ tipeġ mamambep yanġut nġnanġ ku indamukulem mimindewe (Luk 16:19-21).

Wain Tep (Zân 15; Matiye 21:33-43) Tep ke tek nemboġ ma betsatnanġ tek. Tep ke katnanġ tiknanġ penanġ ma amnanġ manip. Kan notnanġat Zuda am eknenanġ wain

katnaŋ ke akume kwaopme time nanzaŋ enzuŋan topme selaŋ im enzeŋme tuŋaŋ kwapme manip. Zuda am ekŋen msat ŋen ilak tep kapi etaŋ onzempeme telapgat matakwetan. Zânaŋ Buŋam Zapat kuyeen keyet tungupman 15 wain tepgat weŋaŋ ekbak.

We Bekanaŋ (Matiyu 17:14; Mak 5:1-20; Luk 4:33-36; 1 Timoti 4:1) We bekaŋ kapi Sadaŋgalen mulup anene. Ekŋen am msalen mamaip selin peletme toin-dondoyet mulupman omba penaŋ mamip. Kegok mme amnaŋ Kawawaŋaŋgat nâmtikŋaŋ ku mti bamkumpepeyelen mulupman omteŋ mamip. Kan notnaŋgat we bekaŋ keyaŋ am inda msesepelinti indadamuŋ mme ekŋen keyaŋ bekaŋ mamip. Yaŋgut am nâmkŋepemagaŋ Sadaŋ mamain ke nâiwaŋgut Zisasiyelen windenaŋaŋ egalen sebempein kegok manâip (1 Zân 4:4).

Wit (Mak 2:23; Luk 6:1; 22:31) Wit kapi laisiyaŋ makwezinok makwezin. Kalit sekam kwep. Wit katnaŋ timti enzeŋme tototnaŋ ke plawa. Amnaŋ plawa ke timti nupmamaŋ mambuip. Witgat katnaŋ belaŋ kaik timti ŋep niniyelen (Matiyu 12:1).

Yis (Galesia 5:9) Amnaŋ nupmamaŋ busâti yis isikŋaŋ bukŋen plawaen lumaŋme keyaŋ plawa mme sememti temaŋ kwapme elengemti nupmamaŋ mambuip. Kan notnaŋgat Kawawaŋgalen Tâtâ Alakŋanen yomgat yis nembon kegok bemzenzenaŋ (Matiyu 16:6; 11; 1 Kolin 5:6-8). Sepem kebon an kwepgalen yomaŋ am sambe indasimuŋme yommak bemâbenn. Ma naman Kawawaŋgalen zemâtâtât katnanen mama keyet kogogak yis palen bemzenzenaŋ (Matiyu 13:33).

Zekop (Yekop) (Sokbembe 26–50) Zekop ke Israeŋ amgat yeŋsokŋin ŋen ek. An ke zet zapaŋ omba penaŋ mimiŋaŋaŋ tazin. Mme egat kwitnaŋ ŋen Israeŋ kegok makumtemien (Sokbembe 32:22-32). An kapi Isâyet meniŋaŋ yaŋgut datnaŋ meu isikŋaŋ bukŋenaŋ tetimpemti namba yuyelen zemgwatnaŋ zet ke biwitmagengatnaŋ kambu tiye.

Zelegaia (Matiyu 2:17; 16:14; 27:9) Zelegaia ke Kawawaŋgalen golaŋ zenze an. Zisasiyaŋ msalen kokopiŋ tapme an kapiyaŋ ekmagen zet notnaŋ zeye ke penaŋaŋmak beye. Ma an kapiyaŋ kogogak kwitnaŋ kwitnaŋ bam msat kataŋ sokbemmebe keyet zemkawaŋbemâge. Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen papia ŋen an kapiyaŋ kuye ke ikŋaŋgat kwitnaŋ kumpepeŋaŋ tazin.

Zii Zet Kawawaŋgalen zii zet kapi zet zapaŋ itnaŋaŋ Kisim Bekgatnaŋ met Zii Zet ke delaŋ zein. Kawawaŋaŋ zii zetnaŋ ke Moses saye kegogapmti amŋeneyaŋ zet ke zigok msokbembeyelen zetnaŋ omba penaŋ zemâtâge. Israeŋ am ekŋenaŋ nâmbienekŋen zii zet sambe ke penaŋ weyaŋ kakanemuŋ timambep beme ekŋenaŋ Kawawaŋgat zikatnaŋ teŋ kwabep nâmti mamtemienagaŋ ekŋenmagengatnaŋ ŋenaŋ set kegaset teŋ ŋen ku kwabien. Kegogapmti am nâmkŋepepeŋinmak nin zii zetgat kandaŋ ku tatnup. Nin Zisasiyelen keŋ taolet keŋan tatnupgapmti keŋ temaŋ Kawawaŋgat manndembein. Ma naman am sambeyet kegogak keŋ temaŋ mambein (Matiyu 5:17; Zân 1:17; 15:1-17; Nembayelen Muluwin 13:39; 15:24, 28; Loma 5:18; 10:18; Galesia 2–6; Epesa 2:15; Kolosi 2:14; Ibulu 7).

Zii Zet Zikat Indanda An (Saveman bilong Lo) (Matiyu 2:4; Luk 23:10) Zuda an notnaŋ muluwin ilak Kawawaŋgalen zii zet Moses kalaŋan saye ke am manzemzikatindamtemien. An ekŋen kapi Palisi ekŋenmak tati Zisas kuwien.

Zisas (Jisas) Zisas ek Kawawaŋgat nemuŋaŋ penaŋ. Kwit ke Ibulu zeleset kukuŋaŋ. Mme kwit keyet yaŋaŋ kapigok “An amŋane yomengatnaŋ indatimkwabe” (Matiyu 1:21). Zisasiyet kwitnaŋ notnaŋ kapigok makunup:

Zisas Kilais (Loma 5:17) ma ŋen

Angat Nemuŋaŋ (Matiyu 8:20) ma ŋen

Kawawaŋgat Nemuŋaŋ (Zân 1:34) ma ŋen

Dawitgat Soknjan (Matiyu 1:1) ma njen
 Imanuel (Matiyu 1:23) ma njen
 Msatgalen Tanjam (Zân 9:5) ma njen
 Sipsip ekngat Tonjin Penan (Zân 10:14) ma njen
 Mamayelen Noteknan (Zân 11:25) ma njen
 Kawawanngalen Zet (Zân 1:1; Kie Kienok 19:13) ma njen
 Kawawanngalen Sipsip Nembanjan (Zân 1:29) ma njen
 Laion Ek Zudayelen Manjeengatnan (Kie Kienok 5:5) ma njen
 Msalen amobotnan ekngalen Amobotnanjin Teman ma Msalen an damun
 ekngalen An Damun Teman (Kie Kienok 19:16).

Kawawanngalen Tâtâ Alaknan Zisasiyet kwitnan kegok kukunan omba talipgat mainj nâmbak.

Zisasiyet Nembanjane (Disaipel) Kwit ke am Zisasiyet zetnan gawepumti ek mâpmaip ekngat manzenup (Nembayelen Muluwin 6:7). Am sambeyan Zisas mâpmamtemien eknen ke Zisasiyet nembanjane yangut eknenmagengatnan an 12 ombemindemti eknen keyet kwilin “Ombemindendenan” kegok kuye (Matiyu 10:1-4; Luk 6:12-16).

Zona (Matiyu 12:39-41; 16:4; Luk 11:29-32) An ke Kawawanmagengatnan golan zenze an. Kegogapmti Kawawanjan Zona pigok zemâtâtpeye, “Gej met Niniwe mkaen meti am ekngat zemanê nâit nenj mka ke waletmâbap.” Eganj zapat ke nâmti kunzunje. Eganj Zopa towati wanja njen mti msat belaknan mesât mge yangut Kawawanjan tâgâ temanj mme kwati nembu mme mgasik beye. Mme am wanjaen tabienan nâmbien, “Kapi belek yek; Kawawanjan ningat nenzinzi min,” zemti an yomanmak kwi keyet timabien. Mti Kawawanjan tâgâ temanj mme koti nembu mme mgasik beye keyet penanan Zonamagen msokbemi ek ambepeme nembu kejan towege. Mme Kawawanjan angala temanj njen peme koti Zona pumwilige. Âpme Zonayan angala temanjat tip kambaknan msasa tuk tage. Mme naman Kawawanjan angala temanj nâmpeme gambibik ngat Zona meokputapeme mowege. Kegok sokbeme Zonayan Niniwe mkaen meti golan zet diindoye (Zona 1-4).

Zosep Kawawanngalen Tâtâ Alaknan kapiyet kwit ke an 7 ekngat kwilin sekam kwep. Kegogapmti an kwi kwi penan ke kalenji kumtowetne.

Nenan Zosep Israêl ekngat yenjin Zekopgat nemunan egat kwitnan ke makuip. Egat zapatnan Sokbembe 37-48 keyet mainj ekbak. Ma zet notnan kapiyet mainji ekbak: Zân 4:5; Nembayelen Muluwin 7:9-14; Ibulu 11:21-22; Kie Kienok 7:8.

Nen Zisasiyet manan Maliayet apman kwitnan Zosep (Matiyu 1:18-25; Luk 2).

Nen Zisasiyet meninan isiknan ngat kwitnan kegogak Zosep (Matiyu 13:55; Mak 6:3).

Nen Zems Zisasiyet nembanngat meninan kwitnan kegogak Zosep (Matiyu 27:56; Mak 15:40, 47).

Nen naman Zosep Alimatia mkaengatnan an Zuda am ekngalen damunjin keyet kwitnan kegogak Zosewegak makuip. An kapiyan Zisasiyet seknan tewengatnan mtoti met iknanngat sumanen beye (Matiyu 27:57-60; Mak 15:42-46; Luk 23:50-53; Zân 19:38-42).

Âpme an njen kapi kegogak kwitnan Zosep Balsabas. An kapi Zisasiyan mulupman yanbem mge eganj Zisas ma nembananemak mamantan. An notnan Matias kapi kegogak. Kegogapmti an Zudas Isikalit egat munduman ombesâtmbienen an zutgat kwilit ilitzuzut aikbienangut Matiasian Zudasian munduman tatagat ombempewien (Nembayelen Muluwin 1:23-26).

An kwit sekam kwep aoop mtotne totne delanj zenzenan an Zosep kapi. An

nâmkijpepeñmak msatnañ ikñangalen beme kwitime Zisasiyet nembañane indame am nâmkijpepeen alakñañ tusuwien ekñen indamukulem miye egat kwitnañ ñen Banabas (Nembayelen Muluwin 4:36-37).

Zosua (Nembayelen Muluwin 7:45; Ibulu 4:8) An keyañ Moses msat tungupman gakime egat munduman timti Islael am indatimti msat Kawawañañ eweñañ yeñsokñine idandayet zetik mimiñañ keyet keñañ indatimoge. Zosuayañ Islael am indatimoiñdemti am msat ke mamtemien indapmâti Kenan msat kalañti Zekopgat iñsokñañe indaye. Liwaiyet sokñañe etañ gulak belak indeye enenogat ekñengat muluwin sesewat mka teman Zelusalem ke ekdamuñ mti sâpe sâpe bumbu mee kegok etañ mimiyeñen zemindendeñañ.

Zuda Âpme Zuda ek Zekopgat nemuñañ 12 ekñengat tunguwinangatañ ñen keyepmti egat iñsokñañeñañ ilinañgat egat iñane kegok manzemtemien. Mange ekñen kapimagengatañ Zisasiyañ sokbeye. Mme Zelusalem sesewat mka teman ke kegogak ekñengalen msalen matatan ma msalinañgat kwitnañ Zudia makuip. Alak pigogat kwit kapi Zekopgat nemuñane 12 ekñengat iñsokñineyet kwili makuip.

Zuda Ekjengalen Kendo Zuda ekñañ nup kan kwepgat keñañen tambu msasa notnañ Kawawañgat sesewatsasyet nâmti kwizikme motapme keyet kendo kambuk zewien ma Kawawañañ kwitnañ kwitnañ mobotnañ penañ mimindandañañ keyet nembañine manzemâtâtindamtemien. Kegok mamtemiengalen kendo kapigok:

Kendo ñeñañ sesewat mka teman Zelusalem Omzuluti mme Kambuk Bembeñañgalen Kendo (Zân 10:22). Kendo kapiyet ekñañeñañ aniñ kwitnañ Zudas Mekabi egañ kasañine ekñañeñañ Zelusalem sesewat mka ke mme ilinañgalen nopiomgalen mkanok beme sâpe sâpe bumbu mundumañ mwatonzempepeñañ kumasakti kasañine indoye keyet maotnâmtiemien. Ma naman sesewat mka ke mme kambukñañ beme Zuda am ekñañeñañ keyet keñañen moti Kawawañ ewe tusum sesewatsawien.

Kendoñin ñen Anğalalañ Kendo (Matiyu 26:2, 5, 17-19). Kapi Zuda am ekñengalen kendo mobotnañ penañ. Kegogapmti kwitnañ Anğalalañ Kendo kuwien ke yañañmak. Isip sindem msalen mamtemien kan keyet Kawawañañ ekñen indatimkwasâgât mulup zigok mge keyet maotnâmtiemien. Msat ke pemti kwawewegalen Kawawañañ ensel am sipsip sipmañañ mkañin setokwakwalen metekuwien anğalañ indemti kasañineyelen nempa ma songom ñeñañ sokbembeñañ indome gakiwien. Mme kan keyet Islael amnañ Isip msat pemebien (Kisim Bek 12) kegogapmti Zuda amnañ kendo kapiyet sipsip kumti tepmelesiñ tembu kwepgat nime mandelañ zein. Kegogapmti am nâmkijpepeñmak nin “Zisas Kilaisiyet Sipsip yomgat dopmañ kukuñañ” manzenup (Zân 1:29; 1 Kolin 5:7). Zisasiyañ gakime sipmañ toge keyepm Kawawañañ nin ke nâmkijpenupgapmti maanğalañndein (Loma 5:9; Epesa 1:7; Ibulu 9:12, 22; 1 Pita 1:19; Zân 1:7; Kie Kienok 1:5; 5:9; 12:11).

Kendoñin ñen Nupmamañ Yisipiñgalen Kendo matatemien (Matiyu 26:17; Luk 22:1). Âpme Zuda am ekñañeñañ Isip msat pemti kwawewegalen kwitnañ kwitnañ abatatat palen mti tembuyelagak kunzunzungalen kegogapmti nupmamañ yisipiñ bumnimbien. Nupmamañ bumbuyelen setnañ penañ yisimak lelimpeme tati sememenğut antimti mambuip yangut kan ñen ku tatindaye keyepmti kegok ke mbien. Kendo kapi Anğalalañ Kendoyet keñañegak makwazin (Kisim Bek 12:14-20).

Kendoñin ñen Minzalañ Kendo. Ke sonda kwepgat keñañ minzalañ isisik walati mawemtemien (Zân 7:2-52). Kendo kapiyet Zuda animbi ekñañeñañ olonjen palen mawianğtemelip. Enenogat meu ilak ñep bemtemepme akume kwaolep. Mme ekñañeñañ minzalañ isiksik walati yeñsokñineñañ nup kan 40 msat tungupman minzalañen

mawemkotemien keyet maotnâip (Wok Pris 23:33-36; Zii Zet 16:13-15).

Kendonjin nen Pentekos (Nembayelen Muluwin 2:1; 20:16; 1 Kolin 16:8). Kapi kegogak Zuda am ekjengalen kendo temañ nen. Zet keyet yañañ, “Msasa 50.” Zuda am ekñenañ Anjalalañ Kendo tadelañ zemti tapmepme msasa 50 mepme ilak Pentekos Kendo kapi maekgip. Kendo kapiyet kegogak ekñenañ olonen mamip enenogat ekñenañ yañbemti wilin katnañ atimbemti naman Kawawañañ zii zet Sainai Kalañan indaye keyet maotnâip. Zisasiyañ gakiye keyet baman Petekos Kendo kapiyet egañ Emetak Teñ peme nembrañanemagen toge (Nembayelen Muluwin 2:1-4).